

STUDIA DOCTORANDORUM ALUMNAE
Válogatás a DOSz Alumni Osztály
tagjainak doktori munkáiból

Szerkesztette:
Dr. Szabó Csaba

Társ-szerkesztő:
Molnár Dániel

STUDIA DOCTORANDORUM ALUMNAE
Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból

I.

Szerkesztette:
Dr. Szabó Csaba

Társ-szerkesztő:
Molnár Dániel

DOKTORANDUSZOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
BUDAPEST

2021

Borítóterv:
Galambosi Barbara

Felelős kiadó:
Doktoranduszok Országos Szövetsége

Cím: 1055 Budapest, Falk Miksa út 1.

Telefon: (+36-30) 518-7958

Web: www.dosz.hu

E-mail: iroda@dosz.hu

All rights reserved – Minden jog fenntartva

Nyomdai műveletek:

ISSN 2630-8401
DOI: 10.23715/SDA.2021.1

© Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve más adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz és rögzítéshez a kiadó a szerkesztő és a szerzők előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program **NTP-FKT-M-20-0002** kódszámú pályázati támogatásából valósult meg.

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Előszót írni nem mindig egyszerű, különösen ilyen összetett és sokszínű kiadvány, mint a *“Studia Doctorandorum Alumnae”* sorozat esetében.

Vörösmarty Mihály, Előszó c. versében így fogalmazott:

*„Munkában élt az ember mint a hangya:
Küzdött a kéz, a szellem működött,
Lángolt a gondos ész, a szív remélt,
S a béke izzadt homlokát törölvén
Meghozni készült a legszebb jutalmat,
Az emberüdvöt, melyért fáradozott.”*

A 6. kötetet kézbe vevők felismerik ezt a nem hiába való fáradozást, mely által ismét nem mindennapi ismeretekkel gazdagíthatják tudásunkat. Mind a hat doktori munkával kapcsolatba kerülő olvasót áthatja a szerzők kutatási területük iránti elköteleződése, alázata, tudományos igényessége. Nemcsak a szűkebb értelemben vett szakma, a terület szakértői számára, hanem az ország, a jövőnk iránt elkötelezett emberek számára is hasznos ismereteket közvetítenek a munkák. Ezért is köszönet jár mind az alkotóknak, mint a szerkesztőknek.

Az emberi érintkezés elengedhetetlen kommunikációs eszköze a nyelv. A különböző nyelvet beszélő emberek között pedig az angol vált az egyik legfőbb közös közvetítő nyelvvé. Egy olyan ország esetében, mint hazánk, elengedhetetlenül szükséges a nyelvismeret. Az első doktori munka éppen ennek, a határrendészeti munkakörben nélkülözhetetlen tudásnak a jelentőségére világít rá, miért bír különös jelentőséggel az angol nyelvi készségek, a határrendészeti szaknyelv további, széles körű fejlesztése. Hiszen, ahogyan a szerző is megfogalmazta, a határőrök megfelelő szintű nyelvi ismeretei is befolyásolják a hazánkba látogatók rólunk szerzett első és utolsó benyomásait.

A könyvek, valójában maga az írás is, az emberiség történelmében mindig fontos szerepet töltöttek be, hiszen a tudást szimbolizálták. Ha valaki egy terület szakértőjének tekinthető, joggal várható el tőle, hogy ezt a tudást továbbítsa az arra nyitott, érdeklő emberek felé. Visszatekintve

a történelmünkben tudjuk, hogy bizonyos korszakokban milyen nehézségekkel küzdöttek azok, akik jobbító szándékkal vetették papírra soraikat. Különösen nehéz volt ez, amikor a politika és a rendészeti hierarchia, *annak titkolózó mindent tiltó természete* gördített akadályokat egy tudományos kiadvány elé. A második disszertáció időutazásra invitál minket, az '50-es évektől a rendszerváltásig, amely során végig kísérhetjük a belügyi vezetés törekvéseit a szervezeten belüli és társadalmi kifejezésére.

A kötet 3. doktori munkája jóval tárgyilagosabb, sokkal szélesebb réteget érintő kérdéssel foglalkozik. Az egykori amerikai elnök, Franklin D. Roosevelt 1930-as évek elején elhangzott szavai megfelelő indoklásul szolgálnak a témaválasztásának: *„Az a nemzet, amelyik elpusztítja a termő-földet, saját magát pusztítja el”*. A talaj, mint az egyik legjelentősebb természeti erőforrásunk, megkímélése, termékenységének javítása, mindnyájunk számára közös elvárás.

Az emberi tevékenység okozta pusztítás helyreállítása pedig közös felelősségünk. Mindezek felismerésében és a megoldásban nyújt segítséget az első kötet utolsó disszertációja, amely az előzőekhez hasonlóan figyelemre méltó, érdemi munka.

A második kötet első munkája nemcsak jogászok, hanem a büntetőhatalommal kapcsolatos téma iránt érdeklődők számára is lebilincselő olvasmányul szolgál. A pertörténeteket is bemutató mű a büntetés jogára vonatkozó nézetek alakulását csaknem hatezer éves történeti áttekintés tükrében dolgozza fel. A nemzetközi összehasonlítás tovább színesíti a napjainkban aktualitását élő ius puniendi jogállami tartalmát.

A második disszertáció, mely mindeddig kevesebb figyelmet kapott, ám jelenkorunk kulturális kihívásait tekintve annál nagyobb fontosságú témakör kutatására és elemzésére vállalkozott.

Az egyéb nyelveket beszélők angol nyelvre történő oktatását előmozdító kulturális tudatosság konkrét tananyagok példáján keresztül való tudományos megközelítése újszerű és egyben hiánypótló vizsgálati tárgy az eltérő társadalmi közegbe történő sikeres beilleszkedés folyamatának szempontjából. A megállapítások és következtetések a kérdéskörben történő előremutató fejlődés aspektusából tekintve ösztönző gondolatokat vázolnak fel, amelyek gyakorlati alkalmazásba történő megfelelő átültetése pozitív hatásokkal járhat.

Az aktualitás kérdések sorát folytatja az információbiztonság növelésével foglalkozó munka. A mai információs vagy tudás alapú társadalmunk számára az egyik legfontosabb erőforrás maga az információ. A különböző generációknak eltérő az általános viselkedési kultúrája, ami nagyban kihat a biztonságtudatosságukra is. A széles körben végzett kérdőív alapú felmérés alapján készült disszertáció megalapozott ismereteket közvetít az átlag olvasó számára is.

A biztonság kérdése napjainkban az élet csaknem minden területét áthatja. Így van ez a közlekedés minden szegmensével, beleértve az intelligens vasúti informatikai és biztonsági rendszereket. Mivel a vasút a leginkább környezetkímélőbb közlekedési forma, közös érdek e szektor jelentőségének növelése, hiszen Európában sokan veszik igénybe és kényelmesnek is találják ezt az utazási formát. Az utolsó doktori munka igen olvasmányos stílusban mutatja be mind a vasúti szektor hiányosságait, mind az innováció lehetőségeit.

„Az élet olyan, mint egy vonat (...). Megy tovább. És jó is, hogy így van. (...) Mert a vonat végül eljut az úticéljához.” A második kötet végére érve az olvasót az elégedettség érzése tölti el, hiszen a szerzők és a szerkesztők is eljutottak „úticéljukhoz”: hasznos és maradandó ismeretekkel gyarapították az utazók ismereteit. Kívánom, hogy a további utazások is hasonló magas színvonalú utazásokat kínáljanak az érdeklődők számára.

Budapest, 2021. május 31.

Prof. dr. habil. Sandra Sándor
Ph.D. ny. o. ezredes

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasó!

Nagy kihívás egy új tudományos kötet világra hozatala, különösen akkor, ha a folyóirat magas színvonalú doktori disszertációk közzétételét tűzte ki célul. A *Studia Doctorandorum Alumnae* szerkesztett kötet immár hatodik alkalommal kerül megjelentetésre dupla kötetben. A 2021 évi kötet olyan sajátos jellemzőket tartalmaz, amelyek új elemként gazdagítják a sorozat értékét. Idén társ-szerkesztőként csatlakozott Molnár Dániel a Doktoranduszok Országos Szövetségének elnöke, aki elhivatottságával és támogatásával járult hozzá a kötetek szakmai és tudományos színvonalának emeléséhez. Az elmúlt hat év alatt 37 doktori disszertáció került megjelentetésre a *Studia Doctorandorum Alumnae* szerkesztett kötet oldalain különböző tudományterületekről. Méltán vagyunk büszkéek arra, hogy a magyar tudományos nyelv ápolása mellett immár angol nyelvű doktori munka is színesíti az idei köteteket. A 2020 évben bevezetett DOI azonosító mellett idén a szerkesztői és a tudományos előszó angol nyelvű változata is olvasható a kötetekben. A *Studia Doctorandorum Alumnae* kötet sorozat azon célból került életre hívásra 2016-ban, hogy azoknak az oktatóknak és kutatóknak is kiadásra kerüljön a doktori disszertációjának monografikus átdolgozása, akiknek nincs lehetőségük élni ezzel a lehetőséggel. *Kiemelt célként került megfogalmazásra a tudománymetriai tevékenység előmozdítása, hatékonyságának növelése, valamint a tudományos láthatóság, kereshetőség és a hivatkozási lehetőség megteremtése, valamint a tudományos társadalom visszhangjának megismerése a publikált munkák vonatkozásában.*

Alapító szerkesztőként meggyőződésemm, hogy a doktori munkák önmagukban jelentős értéket képviselnek, mivel nemcsak színesítik, hanem az új tudományos eredmények hozzájárulnak a képviselt tudományterület értékeinek gazdagításához. A kötet alapító szerkesztőjeként szívből remélem, hogy a kedves olvasó hasznosnak és érdekesnek fogja tartani a két kötetben található doktori munkákat, és bízik benne, hogy a szerzők felvetései, következtetései és tudományos eredményei hasznosak és felhasználhatók lesznek a tisztelt olvasó, valamint a tudományos közélet számára a jövőben. Köszönöm a doktori monográfiák szerzőinek, a szakmai lektoroknak és Molnár Dániel szerkesztő társamnak a támogatásukat és gondolataikat, egyben kívánom a kedves olvasóknak, hogy sikerrel forgassák ezt a nem mindennapi kiadványt mindennapi munkájuk során.

Budapest, 2021. május 8.

Dr. Szabó Csaba
alapító felelős szerkesztő

Az I. kötet szerzői:

Dr. Borszéki Judit

Dr. Deák József

Dr. Dekemati Igor

Szerzői bemutatkozás

Dr. Borszéki Judit 1961-ben született Budapesten. 1985-ben végzett az Eötvös Loránd Tudomány-egyetem Bölcsészettudományi Karának angol-orosz szakán. A kommunikáció-központú nyelvoktatás egyes kérdései felnőttkorban című, kérdőíves felmérésen alapuló szakdolgozatának tárgya a Rendőrtiszti Főiskolán folyó nyelvtanítás volt. 2010-ben a Szent István Egyetem posztgraduális képzésének elvégzésével angol-magyar, magyar-angol társadalomtudományi és gazdasági szakirányú szakfordítói diplomát szerzett. Képesítőfordítása határrendészeti témához kapcsolódott, címe:

A FRONTEX jövőbeni fejlesztésével és az európai határőrizeti rendszer kialakításával kapcsolatos bizottsági közlemények elemzése. 2012 és 2015 között végezte doktori tanulmányait a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában. 2016-ban Summa cum laude minősítéssel doktori fokozatot szerzett az NKE-n. Több mint három évtizede dolgozik ugyanabban az intézményben: Az egyetem elvégzése után, 1985-ben kezdett el oktatni a Rendőrtiszti Főiskolán, jelenlegi munkahelye, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar jogelődjében. Itt 1988 óta tanít angol nyelvet, ezen belül 1998 óta általános rendészeti szaknyelvet, 2013 óta határrendészeti és migrációs szaknyelvet. 1998 és 2001 között több száz belügyi jelentkező szaknyelvi vizsgáztatásában vett részt, majd 2001-ben az akkori ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központ alapképzésének elvégzése után az ORIGÓ nyelvvizsgarendszer vizsgáztatója lett, 2008 és 2011 között a Rendőrtiszti Főiskolán működő nyelvvizsgahely szervezője is volt. 2001-ben, 2002-ben és 2006-ban részt vett a Közös Európai Referenciakerethez illeszkedő, tervezett rendészeti szaknyelvi vizsga akkreditációs kérelmének elkészítésében, feladatbankjának összeállításában. 2008-2010-ig a CEPOL nemzetközi munkacsoportja tagjaként rendőri szaknyelvi angol e-learning tananyagok készítésében vett részt. 2015 óta dolgozik abban a nemzetközi FRONTEX-munkacsoportban, amely az európai határ- és parti örök angol szaknyelvtanulását segítő internetes tananyag (English for Border and Coast Guarding, Level 1 and 2) kidolgozását vállalta, valamint 2020 óta a tananyag már közreadott első szintjét használókat a FRONTEX külső szakértőjeként, kiképzőként segíti. Az utóbbi két évtizedben gyakran végez – főleg a rendészetrel, a rendészeti tisztképzéssel és a határrendészettel kapcsolatos – fordítási, tolmácsolási feladatokat is. Az ORFK Határrendészeti Főosztálya felkérésére 2008-ban a FRONTEX – eredetileg angol nyelvű – alapfokú Közös képzési alaptanternvét, 2017-ben pedig ennek átdolgozott változatát fordította magyarra. Tagja az MRTT Határrendészeti Tagozatának, pártoló tagként a Rendészeti Doktoranduszok Országos Egyesületének, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek Országos Egyesületének és a Szaknyelvoktatók és -Kutatók Országos Egyesületének. Publikációi egy részét angol rendészeti szaknyelvi tankönyvek képezik. Ezek közül nyolcat önállóan jelentetett meg, négyben pedig társszerzőként és szerkesztőként működött közre. Kutatási területei (egyben nemzetközi és hazai konferenciákon tartott előadásainak és megjelent tanulmányainak fő témái) a rendészeti és határrendészeti szaknyelv mint a nemzetközi rendészeti együttműködés eszköze, szaknyelvi tananyagokhoz elvégzett szükségletelemzések, (határ)rendészeti terminológia és szakmai nyelvhasználat, az angol nyelv oktatásának, a szaknyelvi kompetenciák fejlesztésének korszerű módszerei, az IKT-eszközök és az e-learning különféle formáinak felhasználása a szaknyelvoktatásban.

Budapest, 2021. március 10.

Dr. Borszéki Judit

Borszéki Judit*

**AZ ANGOL SZAKNYELVI KOMPETENCIÁK SZEREPE A
HATÁRRENDÉSZETI SZERVEK NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSE
MEGVALÓSÍTÁSÁBAN,
FEJLESZTÉSÜK LEHETŐSÉGEI**

DOI: 10.23715/SDA.2021.1.1

---

* Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola (2016)

Tartalomjegyzék

Szerzői bemutatkozás	11
Bevezetés	19
A témaválasztás aktualitása, indoklása	19
A tudományos probléma megfogalmazása	21
Kutatási hipotézisek	24
Kutatási célkitűzések	25
Kutatási módszerek	26
A téma tudománytani behatárolása	27
Szűkítés, megjegyzések	28
1. A nemzetközi határrendészeti együttműködés	29
1.1. A nemzetközi határrendészeti együttműködés alapjai, nemzetközi jogi szabályozói	29
1.2. A nemzetközi határrendészeti együttműködés főbb keretei	33
1.2.1. Az integrált határigazgatási modell európai és hazai vonatkozásai	33
1.2.2. A FRONTEX égisze alatt folyó tevékenységek	45
1.2.3. Az európai és a globális határrendészeti együttműködés problémái	52
1.3. Idegen nyelvű kommunikáció a magyar részvétellel folytatott nemzetközi határrendészeti tevékenységekben	54
1.3.1. Kétoldalú kapcsolatok	55
1.3.2. Az uniós és schengeni tagságból eredő kötelezettségek, részvétel a FRONTEX által koordinált tevékenységekben	60
1.4. A fejezet összefoglalása, következtetések	63
2. Az angol szaknyelvi kompetenciák fejlesztése európai és hazai (határ)rendészeti képzési intézményekben, külföldi jó gyakorlatok	65
2.1. Szakirodalmi előzmények	65
2.2. Az angol szakmai nyelv oktatása az EU-tagállamok határrendészeti képzési intézményeiben	69
2.3. A kapott adatok értékelése	77
2.4. Az angol (határ)rendészeti szakmai nyelv intézményes oktatása a hazai rendészeti képzésben	89
2.5. Jó külföldi gyakorlatok	91
2.5.1. Korszerű oktatási módszerek a CEPOL (Európai Rendőrakadémia) által szervezett angol nyelvű szakmai képzésekben – a távoktatás lehetőségei	91
2.5.2. Nyelvoktatás a levelező képzésben: távoktatási tananyagok alkalmazása Észtországban, a Biztonsági Tudományok Akadémiáján	95
2.6. A fejezet összefoglalása, következtetések	97

3. A határrendészeti feladatokat ellátó hazai állomány nyelvtudása	100
3.1. Az idegennyelvi ismeretek szükségessége mint szakmai követelmény hazai dokumentumokban	100
3.2. A rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának idegennyelvi ismeretei és érdeklődése a nemzetközi határrendészeti tevékenységek iránt	102
3.3. Angol tanfolyamok a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon – a munkahelyi nyelvoktatás egy jó gyakorlata	123
3.4. A fejezet összefoglalása, következtetések	128
4. A határrendészeti szakmai nyelv nyelvészeti, nyelvpedagógiai vizsgálata	133
4.1. A szakmai nyelvhasználat kutatásának főbb szempontjai	134
4.1.1. A nyelvi kommunikáció	134
4.1.2. A szakmai nyelvhasználat meghatározása, a szaknyelvek rendszerezése	137
4.1.3. A szaknyelv kutatás főbb irányzatai, területei	143
4.1.4. Nyelvpedagógiai megközelítés: szaknyelvi kompetenciák	151
4.1.5. Szükségletelemzés a szaknyelvoktatásban	162
4.2. A határrendészeti tevékenységek során használt szaknyelv vizsgálata	165
4.2.1. A szakterület meghatározása: A határrendészet mint a rendészet önálló ága	165
4.2.2. A rendészeti, rendőri szaknyelvet vizsgáló kutatások	170
4.2.3. Szükségletelemzés a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelv vonatkozásában	175
4.2.4. A rendészeti szaknyelv és a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelv műfajainak összevetése	179
4.2.5. A határrendészeti tevékenységek során használt magyar és angol nyelv beszélőközössége, színterei, változatai	183
4.2.6. Angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák	189
4.3. A határrendészeti szakmai nyelv magyar és angol terminológiája: a megfeleltetés problémái	206
4.4. A fejezet összefoglalása, következtetések	213
5. Az angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák hazai fejlesztésének lehetőségei	216
5.1. A korszerű távoktatás és elektronikus tanulási környezet felhasználásának lehetőségei, a szaknyelvi kurzusok tervezésének didaktikai háttere	219
5.2. A határrendészeti szaknyelvoktatási program általános jellemzői, módszertani megfontolások	223
5.2.1. Az alapfokú angol szaknyelvi kurzus programja	229
5.2.2. A középfokú angol szaknyelvi kurzus programja	233
5.3. A fejezet összefoglalása, következtetések	238

6. A kutatómunka összegzése	239
6.1. Összegzett következtetések	239
6.2. Új tudományos eredmények	241
6.3. A tudományos eredmények gyakorlati hasznosíthatósága, javaslatok a további kutatásokra, ajánlások	242
Köszönetnyilvánítás	249
Felhasznált irodalom	250
Glosszárium	262
Rövidítések jegyzéke	263
Mellékletek	264
1. melléklet	264
2. melléklet	269
3. melléklet	271
4. melléklet	277
5. melléklet	288
6. melléklet	299
7. melléklet	310
8. melléklet	316
9. melléklet	319

Bevezetés

Tizenkét másodperc. Az Európai Unió külső határán, a határátkelőhelyen dolgozó határőrnek átlagosan ennyi idő áll rendelkezésére, hogy megállapítsa, az előtte álló személy megfelel-e a belépés feltételeinek, köthető-e az illető valamilyen bűncselekményhez, vagy – kilépés esetén – európai tartózkodása jogszerű volt-e? Döntésével egyéni sorsokat változtathat meg, az európai biztonság ellen irányuló fenyegetéseket háríthat el.¹ Korántsem mindegy, hogy munkáját milyen színvonalon végzi.

A témaválasztás aktualitása, indoklása

A globalizáció, az egyre erősödő utasforgalom és migrációs nyomás, a határokon átnyúló bűncselekmények és a terror szervezetek akcióinak fényében a határrendészet növekvő jelentősége vitathatatlan. Az is egyértelmű, hogy napjainkban e tevékenység hatékonysága, megfelelő minősége csak nemzetközi összefogással biztosítható, ehhez pedig célirányos, eredményes kommunikáció szükséges. A legtöbb határrendészeti munkakörben a használható idegennyelv-tudás a szakmai kompetenciák fontos részét képezi. Mint sok más, a nemzetközi együttműködésen, a többnyelvű kommunikáción alapuló hivatás és szakma esetében², a rendészeti/határrendészeti tevékenységek, intézkedések során használt szaknyelv oktatása is a hatékony szakemberképzés részévé vált.

A határőrök idegennyelv-tudásának nem mindig megfelelő szintje, az ezzel kapcsolatos követelmények megfogalmazása az európai határrendészeti együttműködés kezdete óta napirenden van, erről több uniós és hazai dokumentum is tanúskodik. Az a tény, hogy például az idegennyelvi³ és angoltudással kapcsolatos elvárás és a képzés fejlesztéséről való gondolkodás napjainkban is számos jelentésben, tervzetben és projektben megjelenik, arra

---

¹ James FERGUSSON: *12 seconds to decide. In search of excellence. Frontex and the principle of best practice*, FRONTEX, Warsaw, 2014. 15. (Saját fordítás alapján.)

² Muráth Judit: *A szaknyelvoktató mint mediátor = Szakember, szaktudás, szaknyelv. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és kutatásról, Porta Lingua*. SZOKOE, Debrecen, 2008. 17-26. Forrás: <http://nyi.bme.hu/images/images/files/portalingua2008.pdf>. (2015.06.05.)

³ A 2015 szeptemberétől érvényes helyesírási szabályzat (12. kiadás) szerint az „idegen nyelvi” szóösszetétel, amennyiben maga is egy összetett kifejezés része, egybe és külön is írható, attól függően, hogy jelöletlen birtokos szerkezetként, vagy minőségjelzős kapcsolatként használjuk az adott szövegkörnyezetben. (Lásd <http://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/kulegy#>.) Az értekezésben igyekszem az ennek megfelelő, következetes használatra. Az NKE RTK-n működő oktatási egység neve az MTA külön engedélyével már 2015 előtt is *Idegennyelvi* és *Szaknyelvi* Központ volt.

utal, hogy a probléma jelenleg is fennáll. Ennek ellenére az európai határrendészeti képző intézményekben folyó szaknyelvi oktatás tartalmának és körülményeinek, az abban részt vevők nagyságrendjének, az érintett hazai állomány valós nyelvtudásának, nyelvtanulással kapcsolatos igényeinek, lehetőségeinek részletes felmérése korábban nem történt meg.

A magyar és angol rendészeti, rendőri szaknyelv nyelvészeti szempontú tanulmányozása megkezdődött⁴, az angol szakmai nyelvnek a nemzetközi határrendészeti együttműködésben betöltött szerepére, annak vertikális rétegződésére, műfajaira vonatkozóan azonban nem folyik érdemi kutatás. Ugyancsak nem készült részletes szükségletelemzés, amely a nyelvhasználat színterein, valós kommunikációs helyzetben, illetve a szaknyelvet használókkal folytatott részletes interjúk során vizsgálta volna az angol határrendészeti szakmai nyelv oktatása során fejlesztendő kompetenciákat.

Témaválasztásomat személyes okok is indokolták: Nyelvtanárként több mint harminc éve oktatok leendő rendészeti szakembereket, másfél évtizede foglalkozom az angol rendészeti szaknyelv – ezen belül főleg az utóbbi időben a határrendészet és a migráció területén használt szakmai nyelv – oktatásával, a hallgatók speciális szükségleteinek megfelelő tananyagok készítésével. Tagja voltam annak a munkacsoportnak, amely 2002-2006-ig, még a Rendőrtiszti Főiskolán egy államilag elismert rendészeti szaknyelvi vizsga akkreditációs kérelmének elkészítésén, követelményeinek megfogalmazásán dolgozott. Ehhez részletesen meg kellett ismerkednem a *Közös európai referenciakerettel* (KER), az idegen nyelv használatát (a 4. fejezetben ismertetendő) részletesen elemző szintleírásokkal. A korszerű nyelvpedagógia módszerei mellett figyelemmel kísérem a határrendészettel kapcsolatos angol és magyar nyelvű kommunikációt.

Jelenleg második alkalommal vagyok egy uniós szaknyelvi eszköz – ezúttal a határőrök önképzésére alkalmas, a FRONTEX (az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség, a továbbiakban FRONTEX vagy Ügynökség) gondozásában közreadandó internetes angol oktatóanyag – létrehozásával megbízott munkacsoport tagja. Az ezzel kapcsolatos munka során is sok tapasztalatra tettem szert, a határrendészeti tevékenységeket és a schengeni térségben dolgozó határrendészek angol szakmai nyelvhasználatát illetően egyaránt.

---

⁴ Lásd a 4. fejezet 4.2.2. pontját.

Tíz éve készíték határrendészeti témájú, angol–magyar, magyar–angol szakfordításokat. A Szent István Egyetemen 2010-ben szereztem társadalomtudományi és gazdasági szakirányú angol–magyar, magyar–angol szakfordítói diplomát. Képesítőfordításom határrendészeti témához kapcsolódott, címe: *A FRONTEX jövőbeni fejlesztésével és az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) kialakításával kapcsolatos bizottsági közlemények elemzése (Az Európai Parlament Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága által közzétett tájékoztató anyag)*. Mindehhez elengedhetetlen volt, hogy a határrendészeti munkát, a végzéséhez szükséges ismereteket, ezek magyar és angol terminológiáját is behatóan tanulmányozzam.

A tudományos probléma megfogalmazása

A nemzetközi határrendészeti együttműködés fejlődését, az uniós egységesítési törekvéseket végigkísérte az a fokozódó felismerés is, hogy az e körbe tartozó tevékenységek hatékony elvégzéséhez elengedhetetlen a hatékony, közös nyelven folytatott kommunikáció, ezáltal az idegen nyelvek oktatásának fejlesztése, amely gyakran az egységes képzés megvalósítását célzó koncepciókhoz is kapcsolódik.

A határőrök képzésével foglalkozó nemzetközi és hazai szakmai és joganyagok már több mint egy évtizede rendszeresen rámutatnak a határrendészeti szakemberek nyelvtudásbeli hiányosságaira, további idegennyelvi képzések szükségességére.

A határőrök egységes képzését szorgalmazó dokumentumok között a nyelvoktatás fontosságát már *Az Európai Unió tagállamai külső határainak integrált igazgatása felé* című 2002-es bizottsági közlemény 41. pontja is megemlíti.⁵

---

⁵ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - towards integrated management of the external borders of the member states of the European Union (COM/2002/0233 final)* Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52002DC0233> (2015.05.26.)

A négy változatot megért *Schengeni katalógus* első, 2002. évi kiadása is felveti a feladatok sikeres végrehajtásához szükséges idegen nyelvek tanulását elősegítő jó gyakorlatok jelentőségét⁶, majd a 2009. évi változat⁷ (Első rész A/2.1., B/2, B/3.1.) rámutat az alap- és haladó szinten egyaránt egységes koncepció szerint folyó nemzeti határrendészeti képzési rendszer fontosságára. Ennek része a határőrök nyelvi képzése is (a szomszédos országok és a származási országok nyelve, illetve az utasforgalom összetételétől függően egyéb nyelvek), amelyet a tapasztaltabb országok támogatásával és a FRONTEX közreműködésével új, hazai és külföldi szakmai és speciális képzési programok egészítenek ki (Első rész B/2.).

Az Európai Bizottság felkérésére a CEPOL 2011-12-ben feltérképezte a tagállamokban folyó (a határrendészeti területet is magukba foglaló) nemzeti és a nemzetközi rendészeti képzéseket, majd jelentésben összegezte a felmérés eredményeit. A dokumentum végén felsorolt következtetések és javaslatok között megfogalmazza, hogy a kétoldalú illetve regionális együttműködés keretében a meglévők mellett még szükség lenne további idegennyelvi képzésekre.⁸ A CEPOL-jelentés nyomán, a belső biztonság megteremtésére vonatkozó uniós stratégiai iránymutatásoknak megfelelően született meg 2013 márciusában a Bizottság közleménye az európai bűnüldözési képzési rendszer létrehozásáról⁹, amely vázolja a létrehozandó európai bűnüldözési képzési rendszer (Law Enforcement Training Scheme, LETS) szükségességét indokoló tényezőket, működésének fő területeit és stratégiáját, a képzés minőségbiztosításának módját, annak szervezeti kereteit.

---

⁶ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *EU Schengen Catalogue; External borders control, Removal and readmission: Recommendations and best practices*, 2002. Forrás: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/catalogue%20EN.pdf, 14., 29. (2015.05.14.)

⁷ AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: *A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata*, Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%207864%202009%20INIT>, 11., 22., 24. (2015.04.19.)

⁸ CEPOL: *European Training Scheme: Mapping of Law Enforcement Training in the European Union – Final Report*. 6. Forrás: https://enet.cepol.europa.eu/fileadmin/documents/LETS/LETS_Management_Summary.pdf, (2015.05.26.)

⁹ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK *Az európai bűnüldözési képzési rendszer létrehozása* (COM(2013) 0172 final) Forrás: <http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0172:FIN:HU:HTML> (2014.08.13.)

A közlemény a rendőrség, a határőrség és a vámhatóság tisztviselőit érintő hiányosságok között említi, hogy „... a határokon átnyúló együttműködésben részt vevő minden bűnüldözési tisztviselő számára elengedhetetlen a megfelelő nyelvismeret. Ebben az összefüggésben mindinkább az angol nyelv használata kerül előtérbe. Mindazonáltal számos tagállamban máig nem állnak rendelkezésre elegendő számban olyan tisztviselők, akik megfelelően magas szintű nyelvtudással rendelkeznek.”¹⁰

Az eddig végrehajtott FRONTEX közös műveletekben rendszeresen résztvevő külföldi határőrök és a Schengeni Értékelő Bizottságok véleménye szerint az angol nyelv és az uniós angol határrendészeti terminológia nem megfelelő ismerete sokszor zavarja a közös műveletek hatékonyságát. Az uniós határrendészeti együttműködés megvalósítását a magyar határrendészek angol nyelvi felkészültsége alapvetően nem akadályozza, de ennek szintje sem mondható ideálisnak.

A határrendészeti szakemberek uniós együttműködéséhez szükséges angoltudással kapcsolatos elvárások ugyanakkor legtöbbször általánosságban fogalmazódnak meg. A megkívánt, egyes szakmai tevékenységekhez kötődő kommunikatív kompetenciákat részletesen, nyelvpedagógiai alapon eddig még nem határozták meg, ezért rájuk vonatkozó egységes követelményrendszer sem létezik.

Hipotéziseimet e probléma lehetséges okainak, a megoldás feltételezett módjainak megfelelően fogalmaztam meg:

---

¹⁰ Uo.

Kutatási hipotézisek

1. A nemzeti sajátosságok miatt az egyes tagállamok határrendészeti képzési rendszerei eltérőek, ami nehezíti az egységes követelményrendszer megalkotását. Az uniós országok határrendészeti képzési intézményeinek többségében főleg általános angol nyelvet oktatnak, alapfokú (B1)¹¹ szinten. A magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának egy része beszél angolul, legtöbben azonban csak alapfokon. Főleg a közoktatásban és munkahelyi tanfolyamokon szereztek nyelvtudást, és főleg általános nyelvet tanultak. Ezek a nyelvi ismeretek a nemzetközi együttműködés során folytatott hatékony szakmai kommunikációhoz nem elégségesek.
2. A nemzetközi határrendészeti együttműködéshez kapcsolódó tevékenységek, ezek magyar részvétellel megvalósuló megnyilvánulásainak részletes elemzésével, a különféle szakmai nyelveket vizsgáló nyelvészeti, szükségletelemzési módszerek segítségével és a rendelkezésre álló autentikus szövegek elemzése, az említett tevékenységek során használt kommunikáció megfigyelése alapján meghatározhatók az angol határrendészeti szaknyelv elsajátítása érdekében fejlesztendő kommunikatív kompetenciák.
3. A magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának nagy része érdeklődik a nemzetközi határrendészeti tevékenységek és a nyelvtanulás iránt, ezért a hazai viszonyokat felmérő részletes szükségletelemzéssel megalkotott, releváns módszertant alkalmazó oktatási programra alapozva, angol szaknyelvi tanfolyamok indításával fejleszthetőek a fenti kompetenciák.

---

¹¹ A nyelvi kompetenciák megnevezésére és meghatározására a nyelvoktatásban és a nyelvvizsgáztatásban Európa számos országában és az uniós intézményekben (pl. FRONTEX) a *Közös európai referenciakeret* (KER) meghatározásait használják, amely A1-től C2-ig hat nyelvtudási szintet különböztet meg. A köztudatban elterjedt ún. alap-, közép- és felsőfokú nyelvtudásnak körülbelül a KER B1, B2 és C1 szintje felel meg. Az A2 az „alapfok” alatti szintet jelöli, míg a C2 anyanyelvi vagy ezt megközelítő szintű nyelvtudást jelent.

Kutatási célkitűzések

1. Az Európai Unió országaiban folyó intézményes határrendészeti képzésen belül az angol oktatás vizsgálata, összevetése a hazai gyakorlattal. Annak felmérése, hogy a magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állománya milyen angol (és egyéb idegen nyelvi) ismeretekkel rendelkezik, és milyen tapasztalatokat szerzett a munka mellett folytatott idegennyelvi képzés terén.
2. A nemzetközi határrendészeti együttműködéshez kapcsolódó tevékenységek részletes, rendszerezett feltárása, magyar részvétellel megvalósuló típusainak részletes vizsgálata, különös tekintettel az uniós szintű együttműködésre. A magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományát a legnagyobb arányban érintő nemzetközi tevékenységek meghatározása, az ezek végrehajtása során használt nyelv(ek) vizsgálata, beazonosítása. A határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelv sajátosságainak nyelvészeti és nyelvpedagógiai szempontú elemzése és értékelése, a fejlesztendő idegennyelvi kompetenciák meghatározása.
3. Annak felmérése, hogy a magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állománya milyen mértékben érdeklődik a nemzetközi együttműködésben való részvétel és a nyelvtanulás iránt, az így kapott adatok elemzése, értékelése. Korszerű, a nyelvi képzésben is felhasználható oktatási modellek, módszerek elemzése és értékelése, nemzetközi és hazai jó gyakorlatok ismertetése, értékelése, adaptálási lehetőségeinek kidolgozása. A fenti valamennyi vizsgálat kiterjedt szükségletelemzésként alkalmazható eredményeire alapozva az angol szaknyelvi képzéshez szükséges releváns módszertan és oktatási program megalkotása, amely más idegen nyelvek, valamint a határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelv más országokban való oktatásához is adaptálható.

Kutatási módszerek

Kutatómunkám során figyelmet fordítottam a kutatási célok, hipotézisek, az alkalmazott módszerek és következtetések összhangjának megtartására, törekedtem a rendszerszemléletű megközelítésre. Vizsgálataim során általában az általánostól az egyedi, a nemzetközi szintértől a hazánkban vizsgált jelenségek felé haladtam. A kutatás többféle elemzési és adatgyűjtési módszert foglalt magába:

A nemzetközi határrendészeti együttműködéshez kapcsolódó tevékenységek, az ezek megvalósításához szükséges idegennyelv-tudás szerepének feltárása során megállapításaimat nemzetközi és hazai joganyagok, szakmai dokumentumok összegyűjtése, áttekintése alapján, és a vonatkozó szakirodalomban (tanulmányok, doktori értekezések) megjelent kutatások eredményeit felhasználva fogalmaztam meg. A hazai részvétellel folyó tevékenységek rendszerezéséhez, kommunikáció-szempon্তু elemzéséhez, az ezekben érintett szervezeti szintek meghatározásához az ORFK Határrendészeti Főosztály és a Szeged Határrendészeti Kirendeltség munkatársaival, valamint a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság (RRI) állományának volt tagjával készített, kvalitatív, félig strukturált interjúkat is felhasználtam.

Az Európai Unióban folyó intézményes, a rendészeti és határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelv elsajátítására irányuló képzéseket, illetve a magyar rendőrség határrendészeti állományának idegennyelvi ismereteit, nyelvi képzés során szerzett tapasztalatait, érdeklődését a nemzetközi együttműködésben való részvétel és a nyelvtanulás iránt két kvantitatív kérdőíves felmérés segítségével vizsgáltam. A kérdőíves felmérések logisztikai szakasza (kérdőívek előtesztelése, adatgyűjtés, adatfeldolgozás és elemzés) 2014 februárjától 2014 augusztusáig, illetve 2014 szeptemberétől 2015 januárjáig tartott.

A nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelv sajátosságainak feltárásához induktív módszert használtam. A szaknyelvkutatás elméleti háttérének feltérképezése céljából tanulmányoztam, és a jelen értekezés céljait szem előtt tartva rendszereztem a releváns hazai és nemzetközi nyelvészeti szakirodalmat. A szaknyelvi kutatások, különösen a rendészeti szaknyelv vizsgálatainak eredményeit összevetettem a saját megfigyeléseimmel, a már említett magyar, valamint külföldi határrendészeti szakemberekkel készített interjúk tapasztalataival.

A szaknyelvoktatást segítő korszerű szükségletelemzési módszereket felhasználva kvalitatív kutatás keretében tanulmányoztam 2015 júliusában a szerb-magyar határon zajló közös műveletekben részt vevő magyar és külföldi határőrök angol nyelvű kommunikációját.

A *Közös európai referenciakeret* szintleírásait¹² modellként alkalmazva, több európai ország határőrei által alkotott szakmai párbeszédmodellek, szó- és kifejezésgyűjtemények elemzésével, valamint saját megfigyeléseim alapján részletesen meghatároztam az angol határrendészeti szaknyelvi oktatás során fejlesztendő kompetenciákat.

Az RRI-n folyó nyelvtanfolyamokat, az észti Biztonsági Tudományok Akadémiáján alkalmazott távoktatást és a CEPOL kísérleti online angol szaknyelvi kurzusát mint jó gyakorlatokat az ezekben oktató tanárokkal készített, félig strukturált interjúk segítségével vizsgáltam.

A hazai határrendészek angol szaknyelvi képzéséhez kidolgozott programot az előzőekben említett kutatások eredményeinek szintézisével állítottam össze.

A téma tudománytani behatárolása

A kutatás tárgya a társadalomtudományokon belül a rendészet tudományágba, valamint a bölcsészettudományok tudományterületén belül a nyelvtudományok ágába sorolható. Ez utóbbin belül a szaknyelv kutatás az alkalmazott nyelvészet irányzataként, a szaknyelv oktatása pedig a multidiszciplináris idegennyelv-pedagógia¹³ specifikus területként határozható meg.¹⁴ Az értekezés témája tehát interdiszciplináris jellegű, a fent említett tudományok határterületein önálló tudományos problémaként vizsgálható.

---

¹² Lásd a 2. fejezet 2.1.1. pontját.

¹³ BÁRDOS Jenő: *A nyelvpedagógia multidiszciplinaritása = Nyelvpedagógiai tanulmányok*. Iskolakultúra, Pécs, 2004. 98-110.

¹⁴ KURTÁN Zsuzsa – SILYE Magdolna: *A szaknyelvi oktatás a magyar felsőoktatás rendszerében*. 2006. Forrás: <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=733> (2015.06.12.)

Szűkítés, megjegyzések

Az értekezés a nemzetközi határrendészeti együttműködést és az ehhez szükséges idegennyelvi kompetenciákat vizsgálja, azonban a kutatás egyik végső célja a (hazai) gyakorlatban használható eredmény létrehozása volt. Ezért főleg az említett kooperáció európai és magyar vonatkozásaira, körülményeire koncentrálok.

Az értekezés a határrendészeti tevékenységek során használt angol szaknyelvre összpontosít, és a magyar határrendészeti nyelvhasználatot főleg abból a szempontból vizsgálja, hogy a két nyelv különbségei – például a terminusok és a hozzájuk kapcsolódó fogalmak szintjén – mennyiben nehezítik a szakmai idegen nyelv elsajátítását és használatát.

A magyar határrendészeti nyelvhasználat problémáit ismerve fontosnak tartom rögzíteni, hogy az értekezésben a „határőr” terminust a schengeni értelemben használom (lásd Glosszárium), abban az esetben is, amikor a magyar vagy más állam rendőrségének határrendészeti feladatokat ellátó állományának tagjáról van szó. A „határrendész” szó jelentését tágabbnak fogom fel, ebbe beletartoznak azok a hivatásos tisztviselők is, akik bármilyen, a határrendészet körébe tartozó tevékenységet végeznek.

Mivel az értekezés olvasóközönsége várhatóan mindkét nagy diszciplína kutatóinak köréből kerül ki, igyekeztem úgy fogalmazni, hogy a mondanivaló a két szakterület bármelyikében kevésbé járatos olvasó számára is érthető legyen. Ezért a határrendészetnek és a nyelvészetnek az értekezéshez kapcsolódó területeit részletesebben ismertetem, mint azt az adott szakterületet jól ismerő szakemberek ismeretei megkívánák.

Az irodalomjegyzék és a hivatkozások az NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Kiadó 2015-ben közzétett kiadói útmutatójában foglalt formai követelmények szerint készültek. (Ennek értelmében pl. a nem először hivatkozott műveknek nem szükséges az összes adatát megjeleníteni a lábjegyzetben.) A szövegben *A magyar helyesírás szabályai* 2015. évi 12. kiadása útmutatásai érvényesülnek, ezért – sok határrendészeti témájú szakmai művel ellentétben – csak az intézmények esetében jelölöm nagy kezdőbetűvel valamennyi szót, a fogalmak, címek stb. esetében nem (AkH. 187-192.).¹⁵ A szakfordítói gyakorlatnak megfelelően a könyvek stb. címeit idézőjelek helyett dőlt szedéssel jelzem.

A kutatást 2016. február 20-án zártam le.

---

¹⁵ Ez alól kivételt képeznek a dokumentumok hivatalos magyar fordításában szereplő, ettől eltérő jelölések.

1. A nemzetközi határrendészeti együttműködés

1.1. A nemzetközi határrendészeti együttműködés alapjai, nemzetközi jogi szabályozói

Ahhoz, hogy definiálhassuk az adott szakmai idegen nyelv használatához szükséges kompetenciákat, mindenekelőtt részletesen meg kell határoznunk azokat a tevékenységeket, amelyek végzéséhez ezek szükségesek.

A határrendészeti tevékenységek értelmezésekor két alapvető körülményből kell kiindulnunk: Egyrészt abból, hogy ezek a biztonság és a szabad mozgás ideális esetben egyensúlyban lévő, a valóságban azonban gyakran feszültségeket és egymásnak ellentmondó érdekeket hordozó területeit érintik. Másrészt szem előtt kell tartanunk, hogy ezek a tevékenységek olyan intézkedésekhez és ezek rendszerszerű értelmezéséhez kapcsolódnak, amelyek célja a belső biztonság széles körű, összetett globális környezetben való megteremtése. E rendszer horizontális dimenziója szükségessé teszi a különböző bűnüldöző, rendészeti, az igazságügyi együttműködéssel foglalkozó hatóságok, ügynökségek bevonását, továbbá a – nem kormányzati szervezeteket is magában foglaló – politikai, gazdasági, pénzügyi, szociális és magánszektor támogatását, vertikális dimenziója pedig feltételezi a nemzetközi, uniós szintű, regionális együttműködést és koordinációt, valamint a tagállamok saját országos, regionális és helyi politikáinak egyeztetését.¹⁶

Mindenekelőtt szükséges összefoglalnunk azokat a főbb előírásokat, amelyek alapján a nemzetközi határrendészeti együttműködés körébe tartozó, a későbbiekben vizsgálandó uniós és hazai tevékenységek zajlanak, mivel ezek egyik alapvető sajátossága, hogy nagyon pontosan meghatározott jogi és szakmai keretek között folynak.

E dokumentumok első csoportja, az államközi szerződések elvi kereteket adnak a fenti tevékenységekhez. Az európai integrációs folyamatban (megszületésük időrendjében haladva) a következőket kell kiemelnünk: A Római Szerződés (1957) az európai integráció és a közös piac létrehozásának szándékát és alapelveit rögzítette, valamint ez utóbbi alapjául a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabad áramlását tűzte ki célul. A belső szabad mozgás

---

¹⁶ AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: *Tervezet – Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája: „Az európai biztonsági modell felé”* 5842/2/10 REV 2. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%205842%202010%20REV%202> (2014.06.20.)

elősegítését és a határellenőrzés egységesítését célzó folyamat csak az 1980-as évek közepétől vált jelentőssé.¹⁷ Legfőbb állomásai a Schengeni Megállapodás (1985), az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződés (1992), amelynek a kormányközi bel- és igazságügyi együttműködést célzó ún. III. pillére egyebek között a tagállamok külső határainak ellenőrzését is kiemelt közös ügyként kezelte, valamint a schengeni vívmányokat a közösségi jogba (az ún. I. pillérbe) emelő, ezáltal a közösségi határellenőrzés alapjait megteremtő¹⁸ Amszterdami Szerződés (1999), majd a Lisszaboni Szerződés (2007), amelynek eredményeképpen megszületett az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, amely megszüntette a pillérrendszert, és amelynek az V. Cím alatt található 2. fejezete foglalkozik a határok ellenőrzésével, a menekültügygel és a bevándorlással kapcsolatos politikákkal.¹⁹

Szükségesnek láttam a fenti egyezmények megszületésének történetét röviden összefoglalni, mert ez is érzékelteti, hogy az alapgondolattól az egységes európai határellenőrzés elemeinek a közösségi jogban való megjelenéséig bő négy évtizednek kellett eltelnie. Ennek fő okai a szuverenitás védelme a tagállamok részéről, az eltérő kormányzati politikák és a feladatok bonyolultsága, amelyeket a határrendészeti tevékenységek végrehajtásának nemzeti jogi hagyományaival és sajátosságaival együtt meghatározó körülményként kell figyelembe vennünk, akkor is, amikor a szakterületen folyó kommunikációról vagy képzés rendszeréről beszélünk.

A dokumentumok másik típusához sorolhatjuk azokat, amelyek politikai irányvonalakat fogalmaznak meg, stratégiai szinten rögzítik a jelenleg és a közeljövőben érvényes elvárásokat, célkitűzéseket. Ezek közül a jelen szempontból kiemelésre érdemes a Hágai Program, amely 2005-től 2010-ig határozta meg a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megerősítéséhez szükséges prioritásokat. Ezt követte a 2010-14-es időszak bel- és igazságügyi fejlesztési irányait megfogalmazó Stockholmi Program, majd az ennek végrehajtását célzó, *Az európai biztonsági modell felé* című, a tagállamok és nemzeti és

---

¹⁷ LIPICS László: *Az integrált határbiztonsági rendszer fejlesztésének lehetőségei*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Budapest, 2013. Forrás: http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/lipics_laszlo.pdf (2014. 12.07.)

¹⁸ VARGA János: *A schengeni eszme uniós biztonsági rendszerré válásának kiteljesedése és távlatai*. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/Vargaschengenieszme.pdf> (2012.07.06.)

¹⁹ *Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata* 2012/C 326/01. Forrás: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT_ (2015.03.26.)

nemzetközi szervezetek együttműködésén alapuló európai belső biztonsági stratégia és modell-tervezet²⁰, amelynek tíz stratégiai iránymutatásából hét érinti közvetlenül vagy közvetve a nemzetközi határrendészeti együttműködés különféle formáit, a VII. számú pedig az integrált határigazgatásról szól. Ez utóbbi szerint szükséges az integrált határigazgatási mechanizmus megerősítése, az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) folyamatos fejlesztése. Kulcsfontosságú a FRONTEX, valamint más uniós ügynökségek és a tagállami bűnüldöző szervek közötti együttműködés és koordináció. Az Unió számára kockázatot jelentő személyek vagy áruk külső határokon való átlépésének megakadályozásában a bűnüldöző szervek és a határellenőrzési hatóságok közötti szoros együttműködés, a határok biztonságának garantálásához szükséges információszolgáltatás, az integrált határigazgatás, a származási és tranzitorszámként beazonosított harmadik országokkal való párbeszéd és együttműködés alapvető fontosságú.

Az uniós dokumentumok harmadik csoportjához tartoznak azok a jogi szabályozók, rendeletek, amelyek az elméleti kereteken belül pontos szabályokat fogalmaznak meg, a már meghatározott feladatok végrehajtásának módját foglalják össze. Ide sorolhatók a következők (időrendben):

- A Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény (1991 illetve 1995), amely egyebek között részletesen meghatározta határrendészeti feladatokat, a nemzetközi rendészeti együttműködés ma is érvényes formáit, valamint rendelkezett a schengeni információs rendszer (SIS) létrehozásáról és a Schengeni Megállapodás végrehajtását felügyelő Végrehajtó Bizottság feladatairól.²¹
- A FRONTEX létrehozásáról szóló rendelet (2004), amely – a későbbi módosításokkal – ma is az Ügynökség tevékenységének legfontosabb jogalapját képezi.²²
- A schengeni határellenőrzés előírásait tartalmazó *Schengeni határellenőrzési*²³ kódex (2006) a szomszédos országok által a közös határokon folytatott közös ellenőrzésekre vonatkozó rendelkezéseket is rögzíti²⁴. Ez, valamint a határellenőrzés egységes gyakorlati

²⁰ Tervezet – Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája: „Az európai biztonsági modell felé” 5842/2/10 REV 2. Forrás: [²¹ EGYEZMÉNY A SCHENGENI MEGÁLLAPODÁS VÉGREHAJTÁSÁRÓL Forrás: \[²² A Tanács 2007/2004/EK rendelete \\(2004. október 26.\\) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról. Legutóbbi egységes szerkezetbe foglalt változat. Forrás: \\[²³ Az értekezésben a hivatalos magyar fordítástól eltérő, a határrendészek által használt formát használom.\\]\\(http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R2007-20140717&qid=1428397252183&from=HU, \\(2015.03.29.\\)</p></div><div data-bbox=\\)\]\(https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libshowdocument.aspx?Id=444&Lang=HU, \(2015.03.29.\)</p></div><div data-bbox=\)](http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%205842%202010%20REV%202, 2014.06.20.</p></div><div data-bbox=)

²⁴ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 562/2006/EK RENDELETE (2006. március 15.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) létrehozásáról.

megvalósítását célzó dokumentumok: a *Schengeni kézikönyv* (2006)²⁵ és az először 2002-ben kiadott *Schengeni katalógus* 2009-ben frissített változata²⁶ a határőrök mindennapi tevékenységéhez tesz ajánlásokat, és közreadja a határellenőrzéshez kapcsolódó legjobb gyakorlatokat. Ez utóbbi egyebek között (az Európai Tanács 2006-ban elfogadott következtetései alapján)²⁷ ismerteti az integrált határigazgatási modell (IBM) dimenzióit és alkalmazásának kulcselemeit is.

- A külső határok ellenőrzéséhez kapcsolódnak még olyan, a nemzetközi együttműködést is érintő dokumentumok, mint az EUROSUR létrehozásáról (2013) intézkedő²⁸, a Közös vízumkódex létrehozásáról szóló rendelet (2009)²⁹, valamint az utasnyilvántartási adatállomány (PNR) felhasználásával³⁰, illetve az értekezés írásának idején javaslat formájában létező, a határregisztrációs rendszer és a regisztrált utas-program létrehozásával összefüggő elképzelések (2013).³¹

Forrás: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1427644362474&uri=CELEX:32006R0562_ (2015.03.29.)

²⁵ A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSA (2006/XI/06) a tagállamok illetékes hatóságai által a személyek határokon történő ellenőrzése során használandó közös „Határőrök gyakorlati kézikönyve (Schengeni kézikönyv)” létrehozásáról C (2006) 5186 végleges. Forrás:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%2015010%202006%20INIT>, (2015.03.29.)

²⁶ AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata. 7864/09 Brüsszel, 2009. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%207864%202009%20INIT>, (2015.04.19.)

²⁷ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. PRESS RELEASE 2768th Council Meeting Justice and Home Affairs Brussels, 4-5 December 2006. Forrás: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/91997.pdf, (2015.03.29.)

²⁸ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1052/2013/EU RENDELETE (2013. október 22.) az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) létrehozásáról. Forrás: http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:295:0011:01:HU:HTML_ (2015.03.29.)

²⁹ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 810/2009/EK RENDELETE (2009. július 13.) a Közös vízumkódex létrehozásáról Forrás: <http://konzuliszolgalat.kormany.hu/download/3/f9/20000/HUvizumkodex.pdf>, (2015.03.25.)

³⁰ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete Az Európai Unió tagállamainak külső határait átlépő harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépési adatainak rögzítésére szolgáló határregisztrációs rendszer létrehozásáról COM(2013) 95 végleges. Forrás: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc53b70d21c013d27186fc84b9e.do>, (2015.03.29.)

³¹ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a regisztrált utas-program létrehozásáról COM(2013) 97 végleges. Forrás: http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+6930+2013+INIT&l=hu_ (2015.03.29.)

- Az unió területén illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról szóló, 2008. december 16-i 2008/115/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv³² alkalmazandó. Az EU által megkötött visszafogadási egyezmények valamennyi tagállamra vonatkoznak, azonban az EU és az adott harmadik ország között létrejött visszafogadási egyezmény végrehajtásának részletszabályait a tagállam és a harmadik állam közötti kétoldalú megállapodás, végrehajtási jegyzőkönyv határozza meg.³³

1.2. A nemzetközi határrendészeti együttműködés főbb keretei

1.2.1. Az integrált határigazgatási modell európai és hazai vonatkozásai

A biztonsági kihívásként jelentkező, Európába irányuló illegális migráció és az ezzel szoros kapcsolatban levő, mára komplex iparaggá vált szervezett embercsempészet, a határokon átnyúló bűnözés elleni fellépés a korábban említettek szerint tehát csak szorosabb együttműködés és információcsere megvalósításával lehetséges. A személyek és javak szabad áramlásának könnyítéséből származó közös kihívások kezelésére jött létre az integrált határigazgatási koncepció.³⁴ Az integrált határigazgatási modellt a *Schengeni katalógus* az alábbi ún. „dimenziók” szerint összegzi:³⁵

1. „a Schengeni határellenőrzési kódex által meghatározott határellenőrzés (határforgalom-ellenőrzés és határőrizet), amely magában foglalja a vonatkozó kockázatelemzést és bűnügyi hírszerzést is;
2. a határokon átnyúló bűncselekmények felderítése és kivizsgálása valamennyi illetékes bűnüldöző hatósággal együttműködésben;

³² Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról, Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0115&rid=1>, (2015.04.23.)

³³ BALÁZS László: *A visszafogadási egyezmények alkalmazásának tapasztalatai az Európai Unióban, illetve a hazai joggyakorlatban.* Migráció és társadalom, MRTT, 2012. Forrás: <http://rendeszet.hu/folyoirat/2012/2/visszafogad%C3%A1si-egyezm%C3%A9nyek-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1nak-tapasztalatai-az-eur%C3%B3pai-uni%C3%B3ban-illetve-hazai>, (2015.04.23.)

³⁴ KOVÁCS Gábor: *A Magyar Rendőrség szerepvállalása hazánk határbiztonságában és a schengeni külső határok ellenőrzésében* = *Migráció és rendészet*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, MRTT, Budapest, 2015. 74.

³⁵ AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: *A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata*, i.m..8.

3. *a négylépcsős belépés-ellenőrzési³⁶ modell (harmadik országokban alkalmazott intézkedések, együttműködés a szomszédos országokkal, határellenőrzés, ellenőrzési intézkedések a szabad mozgás térségében, beleértve a kiutasítást is);*
4. *a határigazgatásban közreműködő hatóságok közötti együttműködés (határrendészet, vámhatóság, bünyügyi rendőrség, nemzetbiztonsági és más érintett hatóságok), valamint nemzetközi együttműködés;*
5. *a tagállamok és az intézmények, valamint a Közösség és az Unió egyéb szervei által végzett tevékenységek koordinációja és összehangoltsága.*³⁷

Ebbe az átfogó rendszerezésbe beilleszthetőek a nemzetközi határrendészeti együttműködés – schengeni államokat érintő – szinterei, és a modell alkalmazásának az idézett dokumentumban említett kulcselemei is utalnak a kooperáció fontosságára. Ilyen a szolidaritás elve, mely szerint a schengeni külső határokkal rendelkező tagállamok az egységes követelményeknek megfelelő határellenőrzéssel a többi schengeni állam érdekeit is védik, valamint a kockázatelemzéssel, szisztematikus bűnyügyi információgyűjtéssel szerzett adatok tagállamok közötti cseréje. A 3. „dimenzióként” megnevezett szűrőrendszer rámutat az integrált határigazgatásnak arra az alapelvére, miszerint az intézkedéseket nem az ország (vagy a szabad mozgás térsége) határánál, hanem azok keletkezési helyén, a biztonságot fenyegető kockázatok forrásánál kell megkezdeni. (A 4. „dimenzióba” tartozik a FRONTEX keretében folytatott együttműködés, ennek formáit – jelentőségüknek megfelelően – egy külön alponban részletezem.) Megjegyzendő azonban, hogy a Katalógusban felsoroltak elsősorban ajánlások, alkalmazandó jó gyakorlatok, amelyek jelenleg nem mindig és nem mindenhol valósulnak meg.

A magyar határrendészeti tevékenységet és ezen belül a nemzetközi együttműködés formáit alapvetően meghatározza az ország geostratégiai helyzete, a szövetségi rendszerek követelményeinek, a régió sajátosságaiból eredő feladatoknak való megfelelés.

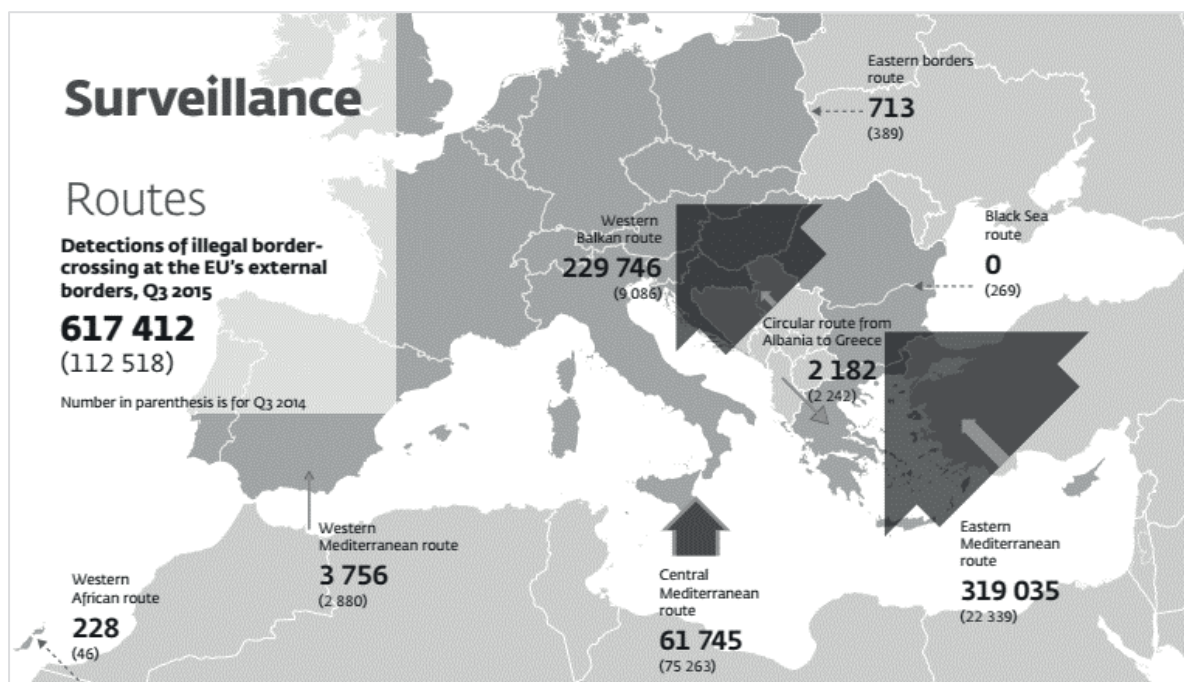
Magyarország három befelé irányuló migrációs csatorna által érintett. Ezek közül az uniós szinten is az egyik legnagyobb nyomásnak kitett irreguláris migrációs útvonal az úgynevezett klasszikus balkáni út, amely Törökországon, Görögországon és/vagy Bulgárián keresztül

³⁶ A *Schengeni katalógus* hivatalos magyar fordításában az „access control” megfelelőjeként szerepel, szakmaiságát néhány magyar határrendészeti szakember vitatja.

³⁷ AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: *A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata*, i.m. 8.

Szerbiába, majd Magyarországon keresztül a többi EU tagállamba vezet. A dolgozat írásának idején a kiváltó legfőbb okok a szíriai polgárháború, az „arab tavasz” utójelenségei, az elhúzódó afganisztáni válság. Újabban a nyugat-afrikai és a Szaharától délre fekvő országokból érkező irreguláris migránsok is megjelentek a balkáni útvonalon. Várhatóan az illegális migrációs nyomás növekvő tendenciát fog mutatni.³⁸

1. ábra: Az EU külső határain felfedezett illegális határátlépések és útvonalak. (2014 és 2015 harmadik negyedévi adatok összehasonlítása).³⁹

Hazánk az illegális migráció intenzitásának fokozódásával a nemzetközi együttműködés több dimenziójában is érintett. A különböző szintereken folyó tevékenységek keretei és szabályai is eltérhetnek, ezért kiemelten fontos a végrehajtás megszervezése, az együttműködés különböző formáiban részt vevő állomány felkészítése.⁴⁰

³⁸ Az Európai Unió által a 2014-2020 közötti uniós programozási időszakban létrehozásra kerülő Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia. Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719>, (2015.05.05.)
 LUKÁCS János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai 2010-2015* = *Határrendészeti tanulmányok, Különszám.* 2015. 24-37. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/2015.kulonszam.pdf>. 2015.10.07.

³⁹FRONTEX: FRAN Quarterly July-September 2015. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Fran_Q3_2015.pdf (2016.01.29.)

⁴⁰ VARGA János: *Határrendészeti vezetők felkészítése rendészeti környezetben: határrendészeti tisztképzés a Rendőrtiszti Főiskolán és a Nemzeti Közszerződési Egyetemen = A modernkori magyar határrendészet százöt évé, szerk. GAÁL Gyula, HAUZINGER Zoltán. MRTT, Budapest, 2015. 240.*

A magyar rendőrség határrendészeti feladatainak, és ezen belül kiemelten a nemzetközi határrendészeti tevékenység formáinak számbavételéhez szót kell ejtenünk az azokat meghatározó stratégiákról, amelyek alapján ezek a tevékenységek folynak. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája és *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája*⁴¹ egyaránt rögzíti, hogy az EU tagjaként Magyarország elkötelezett a globális biztonság megteremtése, erősítése mellett. Ebből következően a biztonságot fenyegető olyan kockázatok és kihívások, mint a terrorizmus, az illegális migráció, a határokon átnyúló szervezett bűnözés alátámasztják a határbiztonság, a más országokkal való összefogás és együttműködés fontosságát is.

A határrendészeti szakmai célokat 2017-ig meghatározó stratégia szerint:

*„A határrendészeti tevékenység a komplex nemzeti és európai biztonság fenntartásában, az integrált határigazgatás rendszerében, az illegális migráció kezelésében, intézményi és tevékenységi integrációra alapozott, koordinatív, tevőleges határbiztonsági tevékenységben, nemzetközi missziós tevékenységben való részvétel útján jut érvényre.”*⁴²

E tevékenység célja az EU-schengeni irányelveknek és elvárásoknak magas szakmai szinten való megfelelés, melynek része a hatékony hazai és nemzetközi szerepvállalás, a nemzetközi szakmai kapcsolatrendszerre épített koordinációs szerep erősítése, új típusú szakmai kapcsolatok kialakítása, a meglévő kapcsolatrendszer hatékonyságának javítása, melynek megvalósulását elősegíti, hogy a határrendészeti ág jelenleg is élő nemzetközi kapcsolatokkal, szakmai elismertséggel rendelkezik.

Magyarország mint a schengeni övezetben jelentős külső határszakasszal rendelkező ország számára elengedhetetlen a széles körű nemzetközi kapcsolattartás kiépítése, és a minél több szomszédos és harmadik országgal való szoros (stratégiai és műveleti) együttműködés megvalósítása.

---

⁴¹ *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012-2017)*
Szám: 29000/ 28714-9 /2011.Ált.

⁴² Uo.

A határigazgatás és az illegális migráció elleni fellépés területén működő főbb regionális stratégiai együttműködések a Salzburg Fórum, a Budapest és a Prágai Folyamat, a Délkelet-európai Rendőri Együttműködési Egyezmény (PCC SEE), a Délkelet-európai Rendészeti Együttműködési Központ (SELEC)⁴³. Az értekezés írásának idején különös jelentőséggel bír a V4-eknek a magyar területeken és Szlovéniában megvalósult, valamint Macedónia megsegítését tervező kooperációja.

A Magyarországot is érintő nemzetközi határrendészeti együttműködés főbb kereteinek és formáinak rendszerezését is az integrált határigazgatási modell alapján célszerű elvégezni.

Az integrált határigazgatási/határbiztonsági rendszer nemzeti szintű értelmezése napjaink ilyen irányú kutatásainak fontos tárgya. Teke András szerint a nemzeti határbiztonsági rendszer az európai komplex határbiztonsági rendszer, az Európai Integrált Határbiztonsági Rendszer elemét képezi. Meghatározása alapján „az (nemzeti) integrált határigazgatás a tagállam kompetens hatósága(i) által történő olyan egységes szemléleten alapuló fejlesztési tevékenysége, amely a meglévő emberi erőforrás, eszközök, és technológia és ismeretek tudás felhasználásával, az EU szabályok egységes és következetes alkalmazásával, az irányítási és ellenőrzési feladatok realizálásával a magas szintű határbiztonság megteremtésére irányul.”⁴⁴ Az „EU szabályok alkalmazásának” a definícióba való foglalása felvillantja a nemzetközi együttműködés szükségességét, de Ritecz György ezzel kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy az integrált határbiztonsági rendszert nem célszerű nemzeti/tagállami rendszerre szűkíteni.⁴⁵

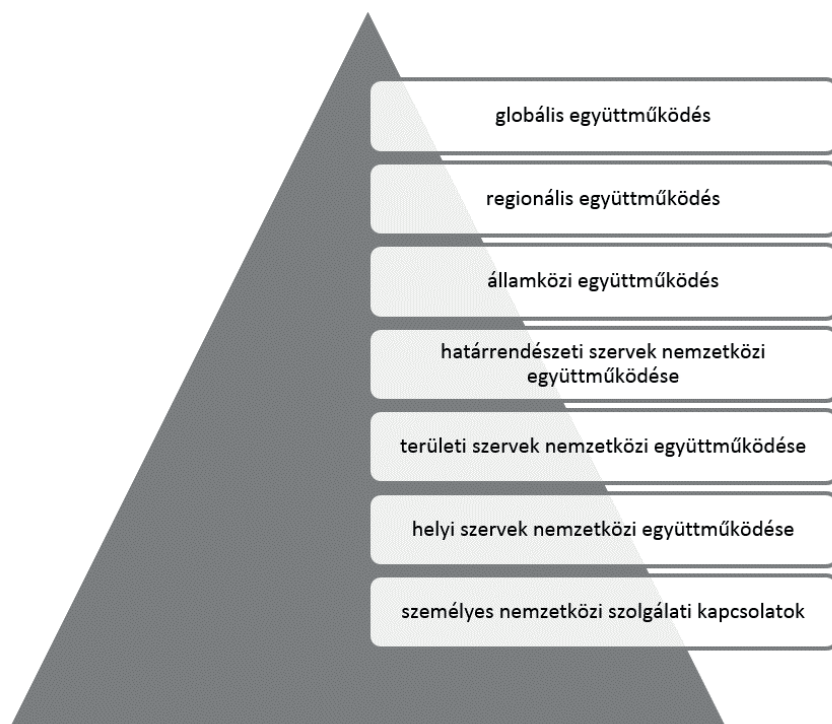
---

⁴³ Az Európai Unió által a 2014-2020 közötti uniós programozási időszakban létrehozásra kerülő Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia. Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719>, (2015.05.05.)

⁴⁴ TEKE András: *A veszélyek kezelése és a határbiztonság = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. – tanulmányok a „Határellenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében” című tudományos konferenciáról.* szerk. HAUTZINGER Zoltán, Pécs, 2006. 65-90. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2006/VI/teke.pdf>, (2015.04.19.)

⁴⁵ RITECZ György, SALLAI János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége.* Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2015. 80.

Az integrált határigazgatás rendszerében a lehetséges együttműködési területek két tengely mentén helyezhetők el: a régiók és országok közötti, illetve az intézmények/hatóságok/társszervek közötti együttműködés tengelyén.⁴⁶ Varga az integrált határigazgatás rendszerében a vertikális tengelyen az alábbi nemzetközi tevékenységeket nevezi meg:

2. ábra: Az integrált határigazgatás vertikális felépítése⁴⁷

A 21/2008 (Ot. 11.) ORFK utasítás⁴⁸ 2. melléklete a Katalógusban megnevezett integrált határigazgatási modellt mint „a határellenőrzési politika minden egyes aspektusát felölelő rendszer[t],” „alapvetően négy, egymásra épülő, egymást szorosan kiegészítő szint/szűrő kombinációj[át]”, a nemzeti határellenőrzési politikák azonos elvek alapján történő értékelését lehetővé tevő követelményrendszert határozza meg.

⁴⁶ PAPP Csaba Lajos: *A magyar-román államhatáron átnyúló rendészeti együttműködés korszerűsítési lehetőségeinek kutatása*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Budapest, 2013. Forrás: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/papp_csaba_lajos_2013.pdf (2014.12.10.)

⁴⁷ VARGA János: *Integrált határigazgatás*. Oktatási segédanyag, szemléltető diasorozat. NKE, Budapest, 2013. (2015-ben átdolgozott változat)

⁴⁸ 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására;

A négy alapszűrő:

- „1. a harmadik (származási és tranzit) országokban végzett tevékenység;*
- 2. a két- és többoldali, nemzetközi együttműködés;*
- 3. a külső határokon fogantatosított intézkedések (alapvetően a határellenőrzés);*
- 4. a belső területeken végzett egyéb tevékenységek.”*

A migráció kezelésének hazai értelmezésben ez a négyes szűrőrendszer további összetevőkre lett bontva⁴⁹, így a határrendészeti stratégia az alábbi szinteket fogalmazta meg⁵⁰:

- „1. Politikai, gazdasági és egyéb tájékoztató eszközök a migráció kezelésében;*
- 2. Egységes vízumrendszer alkalmazása;*
- 3. Kihelyezett okmányszakértők, okmánytanácsadók alkalmazása,*
- 4. Összekötő tisztviselők alkalmazása;*
- 5. Szállító vállalatok felelőssége;*
- 6. Az illegális migrációban érintett tranzit államok határellenőrzési rendszere;*
- 7. Biztonságos harmadik országok;*
- 8. Külső határok ellenőrzése – szigorú határőrizet és egységes határforgalom-ellenőrzés, a kiutasítás és visszafogadás;*
- 9. Kiegyenlítő (kompenzációs) intézkedések rendszere az ország mélységében;*
- 10. Belső határon végzett rendészeti tevékenységek.”*

Az egyes, szűrőként (is) funkcionáló alrendszereket a következőkben abból a szempontból vizsgálom, hogy hol jelennek meg bennük az idegen nyelvek ismeretét igénylő, nemzetközi, jelenleg is létező vagy a jövőben (tovább)fejlesztendő tevékenységek.

Az első lépcső közvetlenül talán nem kapcsolható nemzetközi határrendészeti tevékenységekhez. Megfontolandó azonban, hogy jelen értekezés írásának időpontjában a legégetőbb problémaként megjelenő migrációs válság kezelésében, az egyik legerőteljesebb

---

⁴⁹ A koncepciót Ritecz György szemléletesen fejtette ki doktori (PhD) értekezésében: *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre*. Doktori (PhD) értekezés, ZMNE Budapest, 2002. Forrás: http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2003/ritecz_gyorgy.pdf (2015.04.16.).

⁵⁰ *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája, i.m. 11-12.*

ún. push faktor (migrációt kiváltó tényező)⁵¹ mérséklésében (vagy az e téren vallott kudarcokban) milyen fontos szerepe lehet a kibocsátó és tranzit országokban kifejtett széleskörű tájékoztató tevékenységnek (illetve ennek hiányának). Ennek kialakításához, a célcsoportokat leginkább megérintő formák és módok meghatározásához pedig a később is említendő, harmadik országokba delegált szakemberek határrendészeti és helyi ismeretei, több uniós állam illetékes szakértőinek ilyen irányú együttműködése minden bizonnyal jelentékenyen hozzájárulna.

Az Európai Unió valamennyi fórumán való fellépés, más államok, szervezetek támogatásának igénylése, a meghatározott vízummentességi és vízumkötelezettségi körökkel szembeni egységes fellépés értelemszerűen a kormányzati és a szakirányító szervek képviselőinek tevékenységét jelenti. A potenciális migránsok tájékoztatása a legális utazási lehetőségekről, az illegális migráció és az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények veszélyeiről, a célország valós helyzetéről pedig az uniós fórumok mellett főleg a külképviseletek és más illetékes hatóságok állományának feladatkörébe tartozik. A vízumkiadás⁵², az illetékes hatóságoknak hozzáférés biztosítása az adatbázisokhoz és információkhoz, például VIS rendszeren keresztül ugyancsak az ő feladatuk. A határrendészeti feladatokat végrehajtó állomány különböző időtartamú küldetésekre kihelyezett tagjai (összekötő tisztek, okmányszakértők) szakértelmükkel, tanácsaikkal és javaslataikkal támogatják a külképviseletek vízumkiadását, a kiinduló és tranzit országok nemzetközi repülőterein szolgáló rendészeti szakembereknek a hamis, hamisított okmányok, valamint az ezeket felhasználó személyek felismerését célzó tevékenységét. A hosszabb távra delegált összekötő tisztek a kockázatelemzéshez nélkülözhetetlen információk beszerzésével, a migráció kezelésében részt vevő szervekkel való közvetlen kapcsolatok kiépítésével hatékonyan tudják támogatni a migrációs folyamatok kialakulása és a nemzetközi szervezett bűnözés elleni, a felszámolásukhoz kapcsolódó honi és nemzetközi tevékenységet. Az okmányszakértőknek a mindenkori migrációs helyzethez, illetve a hamis és hamisított okmányok felhasználási kísérleteiben mutatkozó trendekhez alkalmazkodó delegálása, nemzetközi csoportokban való kiképzésük növelné a határellenőrzési munka hatékonyságát.⁵³ Egy adott harmadik országban vagy régióban a különböző tagállamok összekötő tisztviselőinek egymással is együtt kell működniük.

---

⁵¹ RITECZ, SALLAI: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége. i.m.*, 85.

⁵² A magyar határátkelőhelyeken csak rendkívül indokolt, kivételes esetben, írásos kérelemre lehet vízumot kiadni.

⁵³ RITECZ: *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre. i.m.* 46-47.

Az uniós jogszabályokhoz igazodó 2007. évi II. törvény értelmében a fuvarozó vállalatok kötelesek megtagadni a schengeni zónába való be- vagy átutazáshoz szükséges úti okmányokkal nem rendelkező harmadik országbeli állampolgárok szállítását. A szállító vállalatok a nem megfelelő kondíciókkal rendelkező személyek visszaszállítására is kötelezettek. A légi fuvarozók kötelesek adatokat szolgáltatni azokról az utasokról, akiket nem az Európai Unió valamely tagállamának vagy valamely schengeni állam területéről szállítanak Magyarország területére. Ez a repülőtéren szolgálatot teljesítő határrendészek számára fontos kockázatelemzési információkkal szolgál. Még ezek az intézkedések sem tudják azonban visszatartani például a vonatokra vagy közúti járművekre sokszor életük kockáztatásával titokban felkapszkodó határsértőket.⁵⁴ Az ilyen módszerek, személyek mihamarabbi felfedése hatékonyabban valósulhat meg, ha a tapasztalt hasonló jelenségekre egy államhatár/külső határszakasz két oldalán dolgozó hatóságok időben felhívják egymás figyelmét.

Kiemelten fontos kialakítani a megfelelő nemzetközi (akár a határrendészeti területen túlmutató)⁵⁵ együttműködést és operatív, mobil erők bevetését is lehetővé tevő kapcsolatot a tranzit és harmadik országokkal, amelyek még azelőtt képesek megszűrni, megakadályozni a nem kívánt migrációs hatást, bűnözői tevékenységet, hogy az elérné az uniós/schengeni határokat. Ha például a migrációs tevékenységet akadályozó mechanizmusok nem megfelelően működnek, az ezekben a földrajzi régiókban is húzó (pull) faktorként fejti ki terelő hatását. Ugyancsak szükséges a nagy migrációs hullám kezelésére úgy látszik, jelenleg kevésbé alkalmas menekültügyi eljárások (Dublin III.) reformja, új alapokon történő összehangolása.⁵⁶

Az ún. biztonságos harmadik országoknak (amelyek a Genfi Egyezményrel összhangban tiszteletben tartják a visszaküldés tilalmának elvét, a menekültkénti elismerés kérelmezésének lehetőségét és a menekültek védelmét) is érdekük, hogy már a külső határaiknál feltartóztassák a potenciális illegális migránsokat. A harmadik országokkal folytatott operatív együttműködés javítása olyan tevékenységek során valósul meg, mint közös műveletek végrehajtása, tanulmányok készítése, rendezvények, képzések szervezése, ad hoc technikai és műveleti szakértelem biztosítása.

---

⁵⁴ *Illegális bevándorlás.* Forrás: <http://mti.hu/Pages/NewsInf.aspx?newsid=575788&lang=hun&print=1> (2016.02.12.)

⁵⁵ RITECZ, SALLAI: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége.* i.m., 93.

⁵⁶ Uo. 94.

Az EU Duna Makro-regionális Stratégia 11. prioritási területét felölelő együttműködés keretében a Balkán-útvonallal érintett országokkal folyik kooperáció. A szomszédos országokkal, az európai perspektívával rendelkező nyugat-balkáni államokkal, valamint a Keleti Partnerség országaival aktív belügyi/rendészeti kapcsolatokat tartunk fenn.⁵⁷

A hazai határrendészeti rendszer alapeleme a schengeni elveknek megfelelő határellenőrzés biztosítása. Ez egyben az a terület is, amelyet jelenleg leginkább érint a nemzetközi együttműködés. A 8/2008 (OT 6.) ORFK utasítás⁵⁸ értelmében a határrendészeti rendszer külső határon működő elemeinek többsége: a határellenőrzés (határőrizet és határforgalom-ellenőrzés), a határrend fenntartása, az idegenrendészeti intézkedések és eljárások (például kitoloncolás, visszairányítás), ezek szakmai irányítása és felügyelete az együttműködés körébe tartozó tevékenységekhez kapcsolható. Ezek nagy arányban érintik a végrehajtó és a szakirányító, vezetői állományt egyaránt. A FRONTEX által koordinált magyarországi közös műveletek is a külső határokon (beleértve az RRI-n működő légi határátkelőhelyet is) zajlanak, és ide sorolhatjuk az EUROSUR rendszert, amely hozzájárul nemzeti koordinációs központokra támaszkodó, egyebek között az információk kölcsönös cseréje által segített gyors reagáláshoz.

A határrendészeti stratégia és a 21/ 2008 (OT 11.) ORFK utasítás⁵⁹ meghatározása szerint a határrendészeti kirendeltségek és rendőrkapitányságok a külső határok teljes hosszát lefedő illetékességi területein a feladatrendszer első vonalát a határátkelőhelyek és az ott szolgálatot teljesítő rendőrök (a *Schengeni határellenőrzési kódex* értelmében határőrök) tevékenysége jelenti, akik (a szabad mozgás térségébe való belépéskor és kilépéskor egyaránt) végrehajtják a személyek, járművek, szállítmányok és okmányok ellenőrzését. Tevékenységüket segítik a kijelölt közös kapcsolattartási szolgálati helyek, fókuszponti irodák. A szárazföldi határszakaszokon, az államhatár mentén a határőrizetet a megfelelő technikával és szolgálati kutyákkal megerősített járőrök látják el. Feladatuk a tiltott határátlépés megelőzése és felderítése, a határrend betartatása.

---

⁵⁷ Az Európai Unió által a 2014-2020 közötti uniós programozási időszakban létrehozásra kerülő Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia, Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719> (2015.05.05.)

⁵⁸ 8/2008 (OT 6.) ORFK utasítás a Rendőrség Határrendészeti Szabályzatáról

⁵⁹ 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására

A kiutasítási intézkedések következetes elrendelésével, a visszafogadási egyezmények alkalmazásával segíthető az illegális migrációval szembeni visszatartó hatás érvényesítése. (Az olyan országokból érkező illegális bevándorlók toloncolásakor, amelyekkel nincs hatályos visszafogadási egyezményünk, a szükséges utazási okmányok beszerzése, és így a hazautaztatás nagy nehézségekbe ütközik.)⁶⁰

A kiegyenlítő intézkedésekre – mint ismeretes – a belső határokon történő ellenőrzés megszüntetése nyomán kialakult biztonsági deficit kompenzálása érdekében volt szükség. Ezek egy része a szabad mozgás térségében érvényesül. Az ország teljes területét átfogó idegenrendészeti szűrő-ellenőrző (CheckNet) rendszerrel biztosítható, hogy az illegálisan bejutott, vagy a legálisan bejutott, de illegálisan továbbutazni szándékozó vagy túltartózkodó személyek hatékony szűrése megtörténjen az ország belsejében, a határterület elhagyását követően is. A migrációt ellenőrző háló eredményes működtetésének része a nemzetközi adatbázisok (SIS II, VIS, EURODAC) használata, de a határon átnyúló bűnözés és az illegális migráció elleni harcban olyan jó gyakorlatok is fellelhetők, mint a rendőrök által végrehajtott magyar–osztrák–német közös vasúti járőrszolgálat.

A kompenzációs tevékenységek külön csoportjaként kell említenünk a belső határokon adódó feladatok végrehajtását. A *Schengeni határellenőrzési kódex* értelmében a belső határokon tilos a határforgalom-ellenőrzéssel azonos tartalmú, határellenőrzési célú tevékenységeket végezni, ám itt nyílik utolsó lehetőség arra, hogy a már bejutott, de nemkívánatos személyek elfogása megtörténjen. A belső határ közelében fekvő főútvonalak mellett elvégzett, szűrőpróbaszerű, de alapos ellenőrzések szükségességét magyarázza az a tény, hogy a külső határokon egységes követelmények szerint folytatott határellenőrzés ellenére a belső határokon keresztül történő illegális migrációs mozgás mértéke időnként a külső határokét is eléri.⁶¹ Az adatokra a magyar területen felfedett illegális mozgásokon, embercsempészeken kívül például az osztrák határ túloldalán elfogott migránsok jelentős számából lehet következtetni, ami indokolja a főbb migrációs irányoknak megfelelő viszonylatok határon túli rendészeti szervezeteivel való szorosabb együttműködést. Ezek megvalósulási formái egyebek között a közös kapcsolattartási szolgálati helyek, közös járőrszolgálat, határon átnyúló megfigyelés, határon átlépő követés stb.

---

⁶⁰ Uo.

⁶¹ *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012-2017) Szám: 29000/28714-9/2011.Ált.*

A 8/2008 (OT 6.) ORFK utasítás⁶² pontosan meghatározza a belső határon jelen levő „határrendészeti elemeket”. Ezek közül a határrend fenntartása egyértelműen feltételezi a szomszédos schengeni tagállamokkal való együttműködést.

A nemzetközi határrendészeti együttműködés egészét tekintve a határrendészeti szakmai stratégia kiemeli a szomszédos országokkal folytatott információcsere továbbfejlesztésének szükségességét, a közös kapcsolattartási szolgálati helyek, közös, egy megállásos határforgalom ellenőrzési technológia kialakítását az ezekkel nem vagy kevésbé rendelkező viszonylatokban, a határrendészeti szolgálati ág speciális együttműködési, nemzetközi kapcsolatainak folyamatos fejlődését. Ugyancsak szükségesnek ítéli az aktív részvételt az Európai Unió határrendészetet érintő munkacsoportjaiban és al-munkacsoportjaiban, a schengeni értékelési eljárásokban, szerepvállalást a regionális határbiztonsági, határrendészeti folyamatokban, missziókban, az EUROSUR kialakításában és működtetésében, a nemzeti szerep szintjének fenntartását és erősítését a FRONTEX keretein belül és a FRONTEX által koordinált tevékenységekben (nemzeti szakértők delegálása, közös akciók, műveletek, képzések, szemináriumok, workshopok), valamint a szomszédos országokkal fennálló kétoldalú határrendészeti kapcsolatok fejlesztését, intézményesített szakmai kapcsolatrendszer kialakítását az illegális migrációt kibocsátó és tranzit nem szomszédos harmadik országokkal (Kelet-Európa, Délkelet Európa, Dél-Európa, Ázsia), az együttműködés fokozását a határrendészeti szervek kapcsolatrendszerén belül⁶³.

A 2015-ben, különösen a nyári és a kora őszi időszakban hazánkba érkező, illetve a déli határaink környékén felbukkanó migráns tömegek kezeléséhez szükségessé vált egyéb együttműködési formák bevezetése is. 2015. november-december hónapban magyar rendőrök teljesítettek szolgálatot Szlovéniában, ⁶⁴ 2016-ban kétoldalú megállapodás alapján hasonló feladatok végrehajtására Magyarország 50 fős egységet küldött Macedóniába.⁶⁵ A visegrádi négyek együttműködésével megvalósult nemzetközi együttműködés keretében 2015. októbertől cseh, szlovák rendőrök és lengyel határőrök mintegy 150 fős kontingense látott el a

---

⁶² 8/2008 (OT 6.) ORFK utasítás a Rendőrség Határrendészeti Szabályzatáról

⁶³ *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája*, i.m. 36.

⁶⁴ *Illegális bevándorlás - Fogadták a Szlovéniából hazaérkező rendőröket.* Forrás: <http://mti.hu/Pages/Default.aspx?lang=hun&menuid=> (2015.12.27.)

⁶⁵ *Magyarország 50 fős rendőri egységgel járul hozzá a macedón határvédelemhez.* Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/kulgasztasi-es-kulugyminiszterium/gazdasagdiplomaciaert-felelos-allamtitkar/hirek/magyarorszag-50-fos-rendori-egysaggel-jarul-hozza-a-macedon-hatarvedelemhez>. (2015.12.27.)

magyar rendőrökkel és katonákkal közös, gyalogos és gépkocsizó járőr- és figyelőszolgálatot a magyar-szerb határon, végzett mélységi ellenőrzéseket hazai területen. A decemberben véget ért sikeres munka folytatása lehet a négy ország jövőbeli együttműködése a görög határra küldendő rendőr- és határőr kontingensek formájában.⁶⁶

A fentieken kívül ugyancsak a nemzetközi együttműködés körébe tartozik Magyarország részvétele a különböző békefenntartó missziókban. Ezek fő célja nem a hazai vagy az uniós határok védelme, azonban ezen megbízatások során a rendőrség határrendészeti szolgálati ágának számos képviselője is rendszeresen teljesít olyan feladatokat is, amelyekben szükség van határrendészeti ismeretekre, szemléletre. Másrészt pedig – mivel ezek a tevékenységek leginkább a konfliktuszónákban, a kérdéses országok stabilitásának érdekében zajlanak – a missziók a térségből induló migránsok számának csökkentéséhez is hozzájárulhatnak.

1.2.2. A FRONTEX égisze alatt folyó tevékenységek

A FRONTEX az EU külső határai integrált igazgatásának összehangolása céljából jött létre: a tagállamok közötti szolidaritáson, azok operatív, összehangolt együttműködésén alapuló, magas szintű, egységes határőrizet biztosításának szükségessége hívta életre. Az Ügynökség az azt létrehozó rendelet értelmében egy különleges szakértői csoport, amely a vonatkozó uniós jog teljes körű tiszteletben tartásával látja el feladatait. A FRONTEX munkanyelve az angol. Az alábbi fő területek szerint rendszerezhető valamennyi tevékenységhez kapcsolódó nemzetközi kommunikáció ezen a nyelven folyik, ezért ezekre részletesebben kitérek.

Kockázatelemzés

A közös, integrált modell, a CIRAM alapján végzett elemzés után a feltárt veszélyekkel és kockázatokkal kapcsolatos információkat az Unió illetékes szervezetei, a tagállamok és az együttműködő harmadik államok rendelkezésére bocsátja. Az Unió külső határait jellemző helyzetkép összeállítása, a rövid- közép- és hosszú távú trendeket meghatározó stratégiai és operatív elemzések a releváns területekről gyűjtött, valamint a nyílt forrásokból származó információkra támaszkodnak. A kockázatelemzésnek az is része, hogy a tagállamok felmerülő

---

⁶⁶ *Határőröket és rendőröket küldenek a V4-ek Görögországba.* Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/hataroroket-es-rendoroket-kuldenek-a-v4-ek-gorogorszagba>. (2015.11.30.)

kihívásokkal szembeni ellenálló képességét is értékelhetik – az érintett tagállamokkal folytatott előzetes konzultációt követően –, elsősorban azon tagállamok tekintetében, amelyek sajátos vagy aránytalan nyomással szembesülnek. Ez az érintett tagállamok által biztosított információ, valamint a közös műveletekről, kísérleti projektekről, gyorsreagálású műveletekről és az Ügynökség egyéb tevékenységeiről készült jelentések és azok eredményei alapján történik.⁶⁷

Az információmegosztás fontos eszköze a FRONTEX kockázatelemzési hálózat (FRAN), amely biztosítja a kapcsolatot a tagállamok és az Ügynökség között, rövidebb és hosszabb időszakokat összegző, elemző és stratégiai jelentéseket ad közre, valamint speciális igények szerint összeállított kockázatelemzési dokumentumokat készít. A FRONTEX célja, hogy az információcserébe, az információszerzést és elemzést érintő képzésbe mindinkább bevonja az illegális migráció származási és tranzit országait, ezért szorgalmazta három, a FRAN-hoz hasonló, regionális rendszer a nyugat-balkáni kockázatelemzési hálózat (WB RAN), a keleti határok kockázatelemzési hálózat (EB RAN) és az Afrika-FRONTEX Hírszerzési Közösség (AFIC) létrehozását.⁶⁸

Információs és információcsere-rendszerek

Az információcserét biztosító legfontosabb eszközök és alkalmazások a FRONTEX egyablakos rendszer (FOSS), a közös műveletek jelentéstételi alkalmazása (JORA) és a tagállamok migrációigazgatási szolgálatai számára létrehozott biztonságos, webalapú információs és koordinációs hálózat (ICONet).⁶⁹

Az információgyűjtés és -megosztás központja a FRONTEX Helyzetelemző Központ (FSC), amely a Nemzeti FRONTEX Kapcsolattartási Pontokkal folytatott, az Ügynökség valamennyi tevékenységét érintő kommunikációt kezelő, Központi FRONTEX Kapcsolattartási Pontként (CFPoC) funkcionál, a válságfigyelésben és gyorsreagálású operatív segítségnyújtás folyamatában is döntő szerepet játszik. A közös műveleteket a beérkező adatok feldolgozásával és az azokban részt vevők tájékoztatásával támogatja.

---

⁶⁷ FRONTEX: *Risk Analysis*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/intelligence/risk-analysis/> (2015.04.19.)

⁶⁸ FRONTEX: *Strategic Analysis*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/intelligence/strategic-analysis/> (2015.04.19.)

⁶⁹ FRONTEX: *2010. évi általános jelentés*, 2011. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_FRONTEX/Governance_documents/Annual_report/2010/general_report_hu.pdf. (2015.04.11.)

A FRONTEX Helyzetelemző Központ egyben az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) információs központja is, amely felelős a külső határokról alkotott, közel valós idejű helyzetkép aktualizálásáért. Az EUROSUR a tagállamok külső határain a helyzetismeret⁷⁰ javítása, a határellenőrzés és a szükséges reagálási képesség növelése, valamennyi határőrizeti feladatot ellátó nemzeti hatóság (például határőrség, rendőrség, parti őrség, tengerészet) együttműködése, a tevékenységek összehangolása érdekében jött létre, hogy közös keretet biztosítson a tagállamok hatóságai számára az egymás közötti és a FRONTEX-szel folytatott információcseréhez, valamint hogy ezek hatékonyabb segítséget nyújthassanak a tengeri kutatás és mentés során. 2014. december 1. óta az EUROSUR rendszer az EU déli és keleti külső határain fekvő 18 és további 8 tagállamban, valamint 4 schengeni társult országban működik. Gerincét a nemzeti koordinációs központok (NCC) képezik. A nemzeti hatóságok ún. nemzeti helyzetképek útján osztják meg a külső határokon előforduló eseményekre vonatkozó és a bűnügyi információkat egymással, valamint a FRONTEX-szel, amely ebből európai helyzetképet alkot.⁷¹

Közös műveletek

A közös műveletek végrehajtása az Ügynökség megalakulása óta tevékenységének egyik fő területe, így az angol szaknyelvi kommunikáció szempontjából is nagy jelentőséggel bír. A FRONTEX stratégiája szerint a közös műveletek prioritást élveznek, a FRONTEX költségvetésének legnagyobb részét ezekhez rendelik. Szerepük, hogy erősítsék a nagy erőpróbát jelentő helyzetekkel szembesülő tagállamoknak az azok kezelésére szolgáló képességeit, valamint hogy javítsák a FRONTEX képességeit és hatékonyságát a tagállamok és a schengeni társult országok tevékenységeinek koordinálása terén.

---

⁷⁰ Az EUROSUR-rendelet hivatalos magyar fordításában a „situational awareness” megfelelőjeként szerepel, szakmaiságát néhány magyar határrendészeti szakember vitatja.

⁷¹ EURÓPAI BIZOTTSÁG: *Indul az EUROSUR. Sajtóközlemény*, Forrás: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1182_hu.htm (2015.04.11.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1052/2013/EU RENDELETE (2013. október 22.) az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) létrehozásáról. Forrás: <http://old.eu-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:295:0011:01:HU:HTML>. (2015.03.29.)

A FRONTEX operatív tevékenységei lehetnek ún. platformalapú operatív tevékenységek (légi, tengeri és szárazföldi határokon végrehajtott többcélú műveletek, amelyek a tartós operatív jelenlét és információcsere/információgyűjtés állandó színteréül szolgálnak), valamint ún. flexibilis operatív tevékenységek és visszatérési műveletek⁷².

A tagállamokban illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok visszaküldésének végrehajtása a legtöbb tagállamban a külső határok ellenőrzéséért felelős hatóságok hatáskörébe tartozik, azonban e feladatok európai szinten történő megvalósítása egyértelműen hozzáadott értékkel bír. Ezért az Ügynökség a tagállamok közös visszaküldési műveleteinek megszervezéséhez is biztosítja a szükséges segítséget, és meghatározza az úti okmányok megszerzésének, illetve a tagállamok területén illegálisan tartózkodó, harmadik országbeli állampolgárok visszaküldésének helyes gyakorlatát.⁷³

A közös műveletek az ún. operatív ciklus öt fázisa szerint folynak: A helyzetkép megalkotása és a sebezhetőségek vagy krízishelyzetek meghatározása után a FRONTEX konzultációkat folytat a nemzeti határőrizeti szervekkel a javasolt operatív tevékenységekről, a rendelkezésre álló személyi állományról és a műszaki eszközökről. Az ügyvezető igazgató és a fogadó tagállam a közös művelet tervezett megkezdése előtt kellő időben megállapodik a közös műveletben részt vevő tagállamokkal a szervezési vonatkozásokat is részletesen tartalmazó operatív tervben, melynek része a határőrökre vonatkozó magatartási kódex is. A művelet végrehajtása során folyamatos a kockázatelemzés, mivel az időközben esetlegesen változó körülményekre gyorsan és rugalmasan kell reagálni. A művelet végrehajtása után az értékelési szakasz következik. A művelet tapasztalatait, a levont tanulságokat minden résztvevő tagállammal megosztják.⁷⁴

---

⁷² Az utóbbi időben több uniós dokumentum hivatalos magyar fordításában is ez a „return operation” megfelelője. Szakmaisága vitatott, más, korábbi fordításokban „visszaküldést” találunk. Tapasztalatom szerint a benne részt vevő magyar határrendészek köznap szöhasználatban a hagyományos „tolonc” elnevezést alkalmazzák.

FRONTEX: *A FRONTEX 2014. évi munkaprogramja*

⁷³ *A Tanács 2007/2004/EK rendelete (2004. október 26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról. Legutóbbi egységes szerkezetbe foglalt változat: 02004R2007-20140717.* Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R2007-20140717&qid=1428397252183&from=HU>, (2015.03.29.)

⁷⁴ FRONTEX: *Missions and tasks*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, 2015.04.07. Az itt leírt folyamat fázisait a közös műveletekben részt vevő magyar határőrök is megerősítették a velük folytatott interjúkban.

A FRONTEX létrehozásáról szóló rendelet 3b. cikke értelmében az európai határőrcsapatok⁷⁵ (EBGT) számára rendelkezésre bocsátandó határőrök kategóriáiról, ún. „profiljáról”⁷⁶ és összlétszámáról a FRONTEX Igazgatótanácsa dönt. (Az Igazgatótanács jelenleg érvényben lévő 2012-es határozata szerint ez 1850 fő.)⁷⁷ A határozat 13 profilt sorol fel, a jelentkezés követelményeinek részletes leírásával. A kiválasztás kritériumai között a jó szóbeli és írásbeli kommunikációs készség is szerepel. A 13 profilból tízben B2 (középfokú), kettőben B1 (alapfokú), egyben pedig C1 (felsőfokú) szintű angol nyelvtudás a követelmény. Valamennyi profil esetében előny egy másik idegen nyelv (egy harmadik vagy a fogadó ország nyelvének) ismerete. A tagállamok a határozat alapján nemzeti bázisokat (pool) alakítottak ki, és ebből bocsátanak rendelkezésre határőröket az európai határőrcsapatok számára.

Az európai határőrcsapatok tevékenységének fontos eleme, hogy tagjai teljes mértékben kötelesek tiszteletben tartani az alapvető jogokat.⁷⁸ Valamennyi FRONTEX műveletre alkalmazandó az Ügynökség által kidolgozott, a közös műveletek első eligazítása alkalmával angolul részletesen ismertetett magatartási kódex, amely meghatározza a jogállamiság és az alapvető jogok tiszteletben tartásával végrehajtandó eljárásokat, különös hangsúlyt fektetve a kísérő nélküli kiskorúakra és a kiszolgáltatott személyekre, valamint a nemzetközi védelmet kereső személyekre.

Képzés

A képzési tevékenységek középpontjában az általános képzésekre vonatkozó közös előírások kidolgozása és biztosítása áll. A *Közös képzési alaptanterveknek* (Common Core Curricula, CCC) az alapszintű képzéshez általánosan bevezetett kötete (*EU Border Guard Basic Training*) 2007-ben született meg⁷⁹, majd 2012-ben jelent meg az átdolgozott kiadása. (Ez előbbi egy projekt keretében lefordították a tagállamok nyelveire, ez utóbbi azonban csak angol nyelven

---

⁷⁵ Hivatalos magyar fordításában a „European border guard teams” megfelelőjeként szerepel, szakmaiságát néhány magyar határrendészeti szakember vitatja.

⁷⁶ Az alább hivatkozott dokumentum a „profile” kifejezéssel jelöli a különböző fő tevékenységi körökhöz rendelt képességek listáját. Tapasztalatom szerint nincs „magyaros” megfelelője, a FRONTEX-szel rendszeres kapcsolatban álló határőrök a „profil” szót használják.

⁷⁷ FRONTEX: *Decision of the Management Board no. 11/2012 of 23 May 2012 Establishing the profiles and the overall number of border guards to be made available to the European Border Guard Teams.* 5-24.

⁷⁸ VARGA János: *Human rights in border control = Policia ako ochranca práv jednotlivca: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 1. a 2. októbra 2012 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.* szerk. Michaela RAPCANOVA, Klaudia MARCZYOVÁ, Akadémia Policajného zboru, Bratislava, 2013. 68-74.

⁷⁹ KISS Lajos: *Az egységes európai határrendészeti képzés megteremtésének első szakasza. = Határrendészeti tanulmányok,* 10/2. 2013. 14–24.

hozzáférhető.) 2013-ban létrejött az európai határőrizeti ágazati képesítési rendszer (SQF). Az SQF gyakorlatilag egy közös szabvány, amelynek célja, hogy támogassa az egységes tanterv nemzeti tantervekbe való integrálását, és amely immár a határőrök valamennyi oktatási és képzési rendszerére alkalmazható. Átfogó és rugalmas platformot kínál a kompetencia-alapú tantervfejlesztéshez, összekapcsolja az operatív szükségleteket a határőrök oktatásával és képzésével. A bolognai és koppenhágai elvekkel és az egész életen át tartó tanulás európai képesítési keretrendszerével (EQF) összhangban lévő ágazati képesítési rendszer az alapja az alap-, közép- és felső szintű (Basic: EQF/SQF 4-5.szint, Mid-level: EQF/SQF 6. szint, High level: EQF/SQF 7. szint) egységes alaptanterveknek (Common Core Curricula)⁸⁰. A felső szintű alaptanterv oktatása 2015-től a stratégiai határigazgatásra összpontosító európai közös mesterképzési program (European Joint Master's Programme) keretében valósul meg, amelyre valamennyi tagállam delegálhat hallgatókat. A FRONTEX 2014. és 2015. évi munkaprogramjai szerint ennek az időszaknak a fő feladata az egységes alaptanterv alkalmazásának további támogatása a tagállamokban, a társult országokban és a FRONTEX-szel partnerségi viszonyban lévő országokban, a nemzeti oktatáshoz szükséges multiplikátorok képzése, a hozzá kapcsolódó, együttműködési képességet értékelő program (Interoperability Assessment Programme) véglegesítése, a közép- és felső szintű határörképzés további fejlesztése és egységesítése.

Az ágazati képesítési rendszer (SQF) a mobilitást és a határőröknek szóló, „Erasmus típusú” csereprogramok kidolgozását, ezeken keresztül pedig a nemzetközi együttműködést, a kölcsönös megértést, a csapatmunkát és az együttműködési képességeket is elősegíti. Ilyen csereprogram volt a 2012-ben kísérleti jelleggel megvalósított *tanárok mobilitása* az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* végrehajtásának keretében. A program során az európai akadémiák határőr-oktatói lehetőséget kaptak arra, hogy más országokból érkező partnereikkel kicseréljék tapasztalataikat, tananyagaikat, a képzés, az oktatás és tanulás terén bevált jó gyakorlatokat. Ezzel egyidejűleg arra is alkalmuk nyílt, hogy megfigyeljék a FRONTEX közös műveleteit és a kapcsolattartó pontokban folyó tevékenységeket.⁸¹

⁸⁰ FRONTEX: *Programme of Work 2015.* Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_FRONTEX/Governance_documents/Work_programme/2015/PoW_2015_EN.pdf, 2015.04.07.

⁸¹ FRONTEX: *2013. évi általános jelentés,* 2014a. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Work_programme/2013/PoW_2013_HU.pdf, (2015.04.11.)

2013-ban az első *hallgatói csereprogramra* is sor került. A tanári és hallgatói mobilitási programok a későbbi években is sikerrel zajlottak.⁸² A FRONTEX 2015. évi munkaprogramja a tanári mobilitási program folytatását, a hallgatói csereprogram bővítését, további résztvevők és fogadó intézmények bevonását irányozta elő.

A képzések második csoportja az európai határőrcsapatok (EBGT) egységes alap- és a profiloknak megfelelő szakképzése. A harmadik kategória a szakosított képzések, amelyeknek az utóbbi években ugyancsak az a céljuk, hogy képzési eszközökkel és nemzeti multiplikátorok felkészítésével támogassák a közös képzési követelmények nemzeti szintű alkalmazását. Ezek olyan szakterületeket érintenek, mint a hamis és hamisított okmányok felismerése, az alapjogok, az emberkereskedelem elleni harc, az európai határőr kutyakiképzők képzése, a schengeni értékelés, a visszatérési műveletek, a *Schengeni határellenőrzési kódex*, a kockázatértékelés, a kutatás és mentés, az EUROSUR⁸³ stb. A sürgős beavatkozást igénylő műveletek és a rugalmas reagálási képesség fokozása érdekében ad hoc alapon is szükséges tanfolyamokat indítani. (Külön terület az angol nyelvi képzés is, ezt azonban részletesebben a 2. fejezet 2.1. pontjában ismertetem.)

A képzések „testreszabásában” és megvalósításában nagy jelentőségük van a képzést támogató hálózatoknak (Training Support Networks): a nemzeti képzési koordinátorok (NTC) és a határrendészeti képzési intézmények, az ún. partnerakadémiák hálózatának, a szakértői testületeknek, valamint az internet-alapú és elektronikus oktatási és információs alkalmazásoknak. A Virtuális Aula jelenleg több mint 2000 határőr számára biztosít hozzáférést a FRONTEX által szervezett képzésekhez kapcsolódó információkhoz – kizárólag angol nyelven. Ez az interneten elérhető platform 2016-tól magában foglalja a Moodle alapú integrált képzési és tanulásmenedzsment rendszert, amelyben a határőrök számos angol nyelvű, elektronikus szakmai kurzushoz kaphatnak hozzáférést (pl. a *Schengeni határellenőrzési kódex*nek megfelelő útlevélvizsgálat szimulációs tanulásához).

Ugyancsak fontos szerepet kap a képzések megvalósításában a tagállamokkal, társult országokkal és partner országokkal, valamint az uniós szervezetekkel való kooperáció. A FRONTEX a CEPOL-lal szorosan együttműködve tevőlegesen közreműködik az európai

---

⁸² VARGA János: *Az uniós külső határainak hatékony őrzetére való felkészítés újabb lehetősége: Szemelvények egy oktatói tanulmányút naplójából.* Magyar Rendészet, (2011)/3 27–34.

⁸³ FRONTEX: *A FRONTEX 2014. évi munkaprogramja*

bűnüldözési képzési rendszerben (LETS) is. A 2014. és 2015. év munkaprogramja prioritásként jelöli meg, hogy a határőrizeti feladatokat ellátó bűnüldözési tisztviselők képzése céljából ezt a rendszert tovább kell fejleszteni, és más ügynökségekkel való szoros együttműködés útján a határőrképzés eredményeit be kell építeni más fontos bűnüldözési területek képzéseibe. A határőrizeti ágazati képesítési rendszer (SQF) szinergiákat hoz létre az európai bűnüldözési képzési rendszeren belül, és elősegíti a rendészeti oktatás területén a különböző szervezetek közötti együttműködést és egyeztetést.⁸⁴

A FRONTEX egyik legfontosabb különleges támogatási tevékenységének tekinti a *Határőrök európai napja* elnevezésű hálózatiépítő rendezvényének évenkénti megszervezését, amelyen a plenáris ülések mellett a határőrök „standokon” felállított posztterek segítségével mutatják be saját tagállamuk határrendészeti szervezetét.

1.2.3. Az európai és a globális határrendészeti együttműködés problémái

Az „arab tavaszt” követően az Európa partjai felé megindult és a Földközi tengeren számos áldozatot követelő illegális migrációval kapcsolatos események már jelezték a schengeni rendszer hiányosságait. 2015 nyarán a Közel-Keletről, Ázsiából és Észak-Afrikából induló, az utóbbi évtizedekben nem látott méreteket öltő, Nyugat-Európába irányuló migrációs áradat kezelésében jelentkezett problémák pedig határozottan rámutattak, hogy az uniós integrált határigazgatási rendszer egyes elemei nagy tömegű illegális/irreguláris migráns megjelenése esetén nem működnek elég hatékonyan, a rendszer felülvizsgálata szükséges.⁸⁵ Az elvileg működő kockázatelemzés, a FRONTEX munkaprogramjaiban és éves jelentéseiben leírtak a határrendészet terén nem hoznak megfelelő, kézzelfogható eredményeket. Ritecz több tanulmányában is rámutat,⁸⁶ hogy az integrált határigazgatási modell többlépcsős összetett rendszerét az EU nem képes megfelelően kihasználni.

---

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ KOVÁCS Gábor: *i.m.*, 76.

⁸⁶ RITECZ György: *IBM vagy nem IBM? Avagy gondolatok egy prédikátor nyomán*, MAGYAR RENDÉSZET 2014/3. 55-75.

RITECZ György, SALLAI János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége*. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2015. 77-107.

A figyelem a normatívák és intézkedések, tevékenységek terén – beleértve a FRONTEX működését – elsősorban a külső határra koncentrálódik. A rendszer hatékonyabb működését egyebek között éppen a nemzetközi tevékenységek fokozásával, a közösségi szinten is összehangoltan működő, az EU tagállamok és a harmadik országok együttműködését igénylő alrendszerek eredményesebb funkcionálása útján lehetne biztosítani.

A földrészeken is átívelő, globális kihívásként jelentkező irreguláris migráció hasonló léptékű rendészeti kezelésére sajnos kevés példa akad. Ilyen jó gyakorlat az 1993-ban magyar kezdeményezésre létrejött, közel egy évtizeden keresztül évente Magyarországon megrendezett Nemzetközi Határrendészeti Konferencia, amely hasznos fórum a személyes és intézményi szakmai kapcsolatok kialakítására, tapasztalatcserére. A harmadik országokat (köztük a hazánkat napjainkban érintő illegális migrációt kibocsájtó és tranzit országokat), valamint az uniós államokat, a világ minden táján szolgálatot teljesítő határőr tiszteket tömörítő intézmény 2005-től a plenáris ülések között hét munkacsoport keretei között biztosította a résztvevő államok együttműködését⁸⁷ több, a határrendészeti szerveket érintő, aktuális és releváns szakmai kérdésben, így a határforgalom-ellenőrzés, vízumszabályok, illegális migráció, valamint az illegális fegyver, lőszer és radioaktív anyagok csempészete elleni harc témakörében. Tevékenysége jelentős mértékben hozzájárult az Európai Unió azon törekvésehez, hogy támogassa a tőle keletre, délkeletre, délre fekvő országok határbiztonságát. Regionális együttműködési formák alakultak ki, amelyek tovább erősítették a határ ügyéért felelős szakértők közös fellépését. A Konferencia megszervezését 2013. után a FRONTEX vette át, de intézmény jellegét elvesztette.⁸⁸

---

⁸⁷ VARGA János, NAGY Judit, HÓKA Gábor, HUSZÁR László, MÓGOR Judit: *A rendészeti szervek nemzetközi együttműködése*. szerk. VARGA János, RTF, Budapest, 2009. 62.

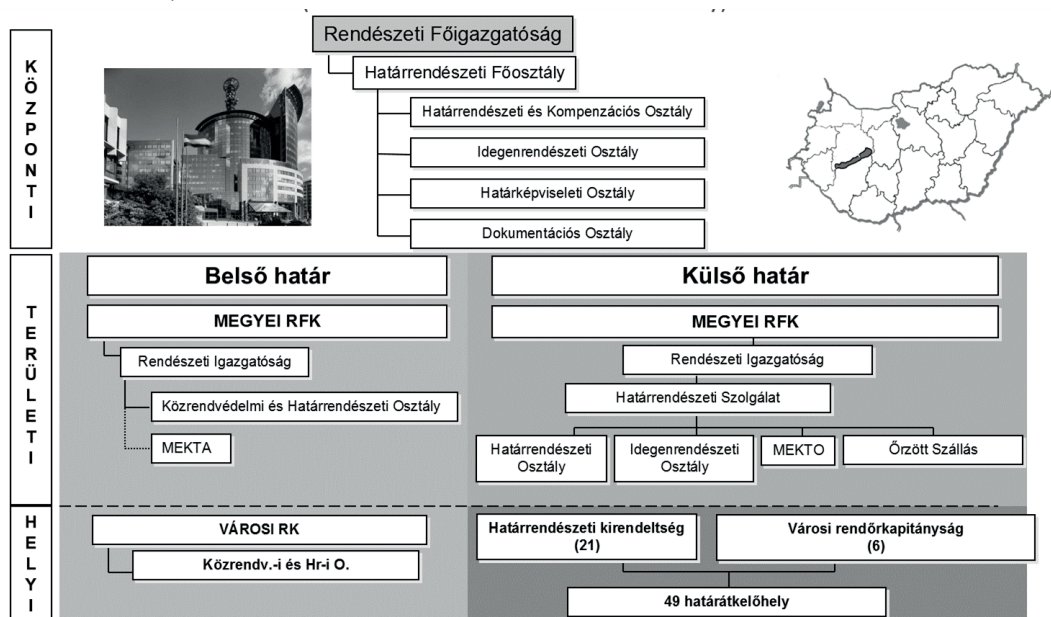
⁸⁸ VARGA János: *Egy nemzetközi tudományos konferencia utóélete és reményteli jövője = Sodorvonalon: Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére*, szerk. HAUZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012. 323-332.

VARGA: *A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében. = Migráció és rendészet*. szerk. HAUZINGER Zoltán, MRTT, Budapest, 2015. 232-233.

1.3. Idegen nyelvű kommunikáció a magyar részvétellel folytatott nemzetközi határrendészeti tevékenységekben

A kutatásnak ebben a részében azt tanulmányoztam a rendelkezésre álló joganyagok és dokumentumok,⁸⁹ valamint a tevékenységeket irányítókkal és az azokban részt vevőkkel készített interjúk segítségével, hogy a konkrét tevékenységtípusok milyen nyelvű szakmai kommunikációt igényelnek, és azokban a rendőrség határrendészeti feladatokat végrehajtó állományának mely része, milyen nagyságrendben érintett.

Az említett tevékenységek meghatározásához – az azt nem ismerők számára – szükséges vázolni a rendőrség határrendészeti szolgálati ágának felépítését: Magyarországon – a rendőrség és a Határőrség integrációja után – a határrendészeti tevékenység kialakult irányítási, végrehajtási rendszeréről beszélhetünk, amely szervesen tagozódik a rendőrség egyéb feladataihoz kapcsolódó rendszerébe. Ennek megfelelően – hasonlóan a rendőrség felépítéséhez – a magyarországi határrendészeti rendszer központi, területi és helyi szervezeti elemekből épül fel (ld. a 3. sz. ábrát).

3. ábra: A határrendészeti szolgálati ág felépítése⁹⁰

⁸⁹ 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.

7/2013. (II. 22.) ORFK utasítás az Országos Rendőr-főkapitányság Szervezeti és Működési Szabályzatáról Forrás: http://www.police.hu/sites/default/files/szmsz_ugyrend_pdf/7_2013_orfk_szmsz.pdf, 2015.04.16

Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó Nemzeti Program tervezete. Forrás: <http://www.solidalapok.hu/sites/default/files/BBA%20nemzeti%20program%20140203%20partners%C3%A9g.pdf> (2015.05.05.)

⁹⁰ VARGA János: *Integrált határigazgatás*. Oktatási segédanyag, szemléltető diasorozat. (Forrás: ORFK Határrendészeti Osztály) NKE, Budapest, 2013. (2015-ben átdolgozott változat)

A feladatok szakirányítását, a határrendészet országos rendszerének működtetésének feladatát az ORFK Rendészeti Főigazgatóság alárendeltségében lévő Határrendészeti Főosztály látja el, beleértve a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság (RRI) határellenőrzéssel kapcsolatos tevékenységének felügyeletét.⁹¹

A területi (megyei) szint kialakítása a szomszéd, viszonylati országok helyzetének, Magyarország közigazgatási struktúrájának megfelelően, az egyes határszakaszokra irányuló migrációs trendek figyelembe vételével történt. A helyi szintű feladatokat végrehajtó egységek a határ jellege (schengeni külső, belső) illetve az adott határszakasz kockázati besorolása szerint tartoznak a határrendészeti kirendeltségekhez vagy a helyi rendőrkapitányságokhoz.

Az alfejezet elején rögzített speciális szempontból való megközelítés során célszerű az együttműködés formáit két csoportra osztva tanulmányozni, úgymint a kétoldalú kapcsolatok körébe tartozók és a FRONTEX által koordinált tevékenységek.

1.3.1. Kétoldalú kapcsolatok

Az ORFK Határrendészeti Főosztály tevékenységei

Bár a Főosztály alárendeltségébe tartozó egységek közül alapvetően a Határképviselői Osztály felügyeli a nemzetközi szakmai tevékenységeket, a többi osztály feladatai is sok esetben kapcsolódnak ezekhez: A Határrendészeti és Kompenzációs Osztály a határellenőrzést (határforgalom-ellenőrzés, határőrizet) és a mélységi migrációs ellenőrző tevékenységet, a Dokumentációs Osztály az eredeti, hamis és hamisított úti és egyéb, a külföldi állampolgárok magyarországi tartózkodásával kapcsolatos okmányok nyilvántartásával és digitalizálásával kapcsolatos feladatokat, az Idegenrendészeti Osztály a külföldiekkel kapcsolatos idegenrendészeti eljárásokat felügyeli. Az említett osztályok a végrehajtásban is részt vesznek.

---

⁹¹ Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012-2017)
Szám: 29000/ 28714-9 /2011.Ált.

a) Együttműködés szomszédos országokkal

Ide sorolható a szomszédos országokkal határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról, a közös államhatár rendjéről szóló egyezmények megkötésére, a határrend fenntartására és a határrendsértések kivizsgálására létrejött nemzetközi szervezetekben történő határrendészeti részvétel. E feladatok ellátására központi szinten határügyi főmegbízottak, illetve fő vegyes bizottságok működnek, melyek – a nemzetközi együttműködést érintő – fő feladatai:

- a határforgalom-ellenőrzéssel, a határrend fenntartásával, az államhatár felmérésével kapcsolatos kétoldalú tárgyalások lefolytatása, szerződések, egyezmények előkészítése, megkötése, jegyzőkönyvek előkészítése, rögzítése,
- az államhatár őrizetével, a határforgalom-ellenőrzés és a határrend fenntartásával összefüggő együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási feladatok végrehajtásának irányítása, értékelése, intézkedések az együttműködés javítására,
- a (helyi szinten működő) határmegbízottak által egyetértés hiányában nem rendezett, illetőleg a határmegbízottak hatáskörét meghaladó ügyek megoldása.

A határrendészethez kapcsolódó egyezményekről és megállapodásokról a szomszédos országokkal folytatott tárgyalások mindig magyarul és a viszonylati nyelven, tolmács segítségével zajlanak. (Az ezekben az esetekben folytatott kommunikációnak azonban ugyancsak része a tárgyalások szünetében folyó, informálisabb szakmai beszélgetés, amely főleg angol illetve német, néha orosz nyelven folyik.) A tárgyalások eredményeképp születő dokumentumok a két ország nyelvén készülnek, illetve az utóbbi időben ezeket angolra is lefordítják.

A Határrendészeti Főosztály Idegenrendészeti Osztályának állománya felügyeli, és bizonyos esetekben végre is hajtja a személyek államhatáron történő átadás-átvételét és hatósági átszállítását, ellátja a személyek államhatáron történő átadás-átvételével kapcsolatos hatósági feladatokat. Ez a tevékenység szintén csak az állomány kis részét érinti. A toloncolt személyek általában harmadik országok állampolgárai. Ezek a műveletek az emberi jogok maximális tiszteletben tartásával történnek, így fontos e személyek pontos tájékoztatása. A kommunikáció legtöbbször angolul, esetenként németül folyik, többnyire a toloncolt személy nyelvét beszélő tolmács segítségével.

A fent említett területekhez kapcsolódó napi szintű, szakirányítási feladatokból eredő írásbeli kommunikáció (levelezés) – a román és ukrán viszonylat kivételével – angolul folyik.⁹²

b) Együttműködés harmadik országokkal

Ennek fő formája a visszafogadási egyezmények végrehajtási jegyzőkönyvének előkészítéséről szóló tárgyalások. (Ilyen egyezmények vannak érvényben a nem szomszédos országok közül például Albániával, Moldáviával, Törökországgal stb.).

A kiküldött magyar okmányvizsgálók és -szakértők létszámát előzetes tervezéssel határozzák meg, a harmadik országokba való delegáltak kiválasztása (az idegennyelvi készségek ellenőrzését is magában foglaló) szóbeli interjú alapján történik. Az egyik pályázati feltétel az angol nyelv megfelelő, legalább középfokú ismerete. Az adott ország nyelvében való jártasság előnyt jelenthet, de nem követelmény.

Területi és helyi szintű tevékenységek

A szomszédos országokkal való együttműködés egyik fő területe a határrendszértéssel, határrendi esetekkel, az államhatár felmérésével, megjelölésével kapcsolatos feladatok végrehajtása, az államhatáron történt események közös kivizsgálása, az ezekkel kapcsolatos információk cseréje. Ez érintheti a megyei rendőr-főkapitányság vagy városi rendőrkapitányság illetékes szakembereit, a kirendeltségek vezetőit és végrehajtó állományát, valamint a határképviselőket (határügyi megbízottak, főmegbízottak, az államhatár felmérésére, megjelölésére és karbantartásra létrejött vegyes bizottságok). Ez utóbbiak nemzetközi együttműködéssel kapcsolatos feladatai a 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás alapján a határokmányokban szereplő adatok terepen történő ellenőrzése, egyeztetése, az eltérések kivizsgálása, rendezése, rögzítése, majd – szükség esetén – a Szerződő Felekkel történő jóváhagyatása. Szükség esetén javaslat felterjesztése a Szerződő Felek törvényhozó szerveihez az államhatár mentén lévő területek kölcsönös cseréjére.

---

⁹² Az itt ismertetett, a nyelvhasználatra vonatkozó információkhoz a szerző az ORFK Határrendészeti Főosztály Határképviselési Osztály vezetőjével készített interjú során jutott.

A határmegbízottak közösen értékelik a határőrizet, a határforgalom-ellenőrzés és a határrend helyzetét, összehangolják a határőrizeti szervek tevékenységét. Ugyancsak feladatuk közé tartozik egymás haladéktalan tájékoztatása a rendkívüli eseményekről, a jogellenes határátlépésről és az államhatár közelében végzett, potenciálisan kárt okozó vagy az egészséget veszélyeztető tevékenységekről⁹³, szükség esetén megállapodás megkötése a viszonylati oldalon alkalmazandó különleges intézkedésekről.

Éves szinten a határrendsértés miatt elrendelt mintegy 150 közös kivizsgálásban magyar részről kb. 300 fő érintett. A kommunikáció ezekben az esetekben a viszonylat nyelvén és magyarul, tolmáccsal folyik.

A területi és helyi szinten megvalósuló tevékenységek másik fő területe a határellenőrzés. Ezen belül kiemelhetjük a határforgalom-ellenőrzés közös formáját, a román és a horvát határszakaszon megvalósuló, egy megállítással történő közös ellenőrzést. Az úgynevezett „kézből-kézbe” ellenőrzés értelmében például egyes közúti, vízi és vasúti határátkelőhelyeken a magyar oldalon van az ellenőrzés, az utasokat horvát oldalon határforgalom-ellenőrzés céljából nem állítják meg.

A határőrizet nemzetközi együttműködést magában foglaló tevékenysége a közös járőrszolgálat, amelyek megszervezésére a szomszéd országokkal megkötött határrendi és együttműködési szerződések adnak lehetőséget. A közös határmenti járőrszolgálat az adott két szomszédos ország területét érinti, ellátásának célja a két ország közbiztonságának és közrendjének védelme, a bűncselekmények elleni közös fellépés és a határ közös felügyelete. A gyakorlatban arról van szó, hogy az államhatár két oldalán fekvő mindkét állam rendőri szerve egy-egy járőrt ad a közös szolgálatba, akik együtt, egy autóban végzik tevékenységüket, és az államhatár mindkét oldalán tevékenykedhetnek, intézkedhetnek. Ez a szolgálat általában a határvonaltól számított 10-20 kilométeres mélységig tart, egyes viszonylatokban az érintett települések közigazgatási területére is kiterjed.⁹⁴

---

⁹³ PAPP: i.m. 63.

⁹⁴ Uo.

VERHÓCZKI János: *Magyar rendőr külföldön, külföldi rendőr Magyarországon. (A rendőr intézkedési jogosultságának határai)* Forrás: http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/3Magyar_rendor_kulfoldon.pdfhttp://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/3Magyar_rendor_kulfoldon.pdf. (2016.01.26.)

Az államhatáron szabályosan átlépő, vagy az irreguláris migrációban résztvevő személyekkel folytatott, nagyrészt angol nyelvű kommunikáció látszólag nem tartozik a nemzetközi együttműködés körébe. Amennyiben azonban ezekben a helyzetekben az átlépők ügyeinek rendezése érdekében tisztázni kell a körülményeket, meghallgatást kell végrehajtani, ez pedig esetenként a viszonylati országok határrendészeinek bevonásával történik.

A jogalkotók a szomszédos országokkal kötött határrendi szerződésekben megteremtették a közös kapcsolattartási szolgálati helyek (a továbbiakban: KKSZH) és rendőrségi együttműködési központok létrehozásának lehetőségét. Javasolják közös büntfelderítő csoport létrehozását, szabályozzák a határon átnyúló megfigyelés és a határon átlépő üldözés kérdéseit is⁹⁵. Ezek jelenleg a következő határszakaszokon és településeken működnek: osztrák viszonylatban Hegyeshalom-Nickelsdorf, szlovák viszonylatban Rajka-Čunovo, Sátoraljaújhely és Balassagyarmat, román viszonylatban Kiszombor (Cenad) és Ártánd, horvát-szlovén-osztrák viszonylatban Hosszúfalu (Dolga Vas), horvát viszonylatban Mohács (ez 2012-ben Dunai Rendészeti Koordinációs Központ néven kezdte meg tevékenységét, itt a későbbiekben a szerb félnek is lehetősége lesz összekötőt delegálnia), szerb viszonylatban Röszkén.⁹⁶

2012 óta magyar-szerb akcióterv keretében az érintett hatóságok rendszeres együttműködést folytatnak. Az ugyanebben az évben megkötött osztrák-magyar Végrehajtási Megállapodás alapján a magyar-szerb határszakaszon már több alkalommal is végrehajtották a Háromoldalú Súlyponti Műveletet.⁹⁷ A szomszédos országokkal (például Romániával) kötött szerződésekben sok esetben az is szerepel, hogy a szerződő felek egymás állománya szakmai és idegennyelvi képzéséhez is segítséget nyújtanak, illetve közös munkatalálkozókat, továbbképzési programokat rendeznek.⁹⁸

---

⁹⁵ Ez utóbbi tevékenységek a Schengeni Végrehajtási Egyezmény értelmében a rendőrségi együttműködés körébe tartoznak, de a KKSZHK-k tevékenységének sok határrendészeti vonatkozása van (visszafogadás végrehajtása során felmerült problémák megoldása, határforgalom-ellenőrzés összehangolása, illegális migráció és az azt kísérő jogellenes cselekmények elleni fellépés összehangolása, az ezzel kapcsolatos folyamatos információmegosztás stb.).

⁹⁶ *Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia.* Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719>. (2015.05.05.)

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ PAPP: *i.m.* 63-65.

Sajátos együttműködési forma – a közös határmenti járőrszolgálat kialakult rendszere, a rendszeres információcsere mellett – a szerb és magyar határrendészeti szervek által végrehajtott, hőkamerákkal segített elfogási műveletek. A 2015 első felében bekövetkezett rendkívüli migrációs helyzetre való rugalmas reagálás példája a közös intézkedések fokozott gyakorisága, valamint az osztrák rendőröket is bevonó hármas együttműködési megállapodás.⁹⁹

A fent említett tevékenységek végrehajtása során jellemzően vagy a magyart vagy a viszonylati ország nyelvét, néha az angolt használják az azokban részt vevők. A közös határforgalom-ellenőrzés vagy járőrözés tervezésekor a két ország hatóságai egyeztetnek, és a kommunikáció zavartalansága érdekében a megfelelő nyelvtudású személyeket osztják be szolgálatra.

1.3.2. Az uniós és schengeni tagságból eredő kötelezettségek, részvétel a FRONTEX által koordinált tevékenységekben

Központi szinten a határrendészeti tevékenység része az EU döntéshozatali mechanizmusában való részvétel: a határrendészeti témájú EU és schengeni tervezetek, stratégiai jellegű dokumentumok koordinációja, szakmai véleményezése, a szakmai képviselő ellátása a Tanács és a Bizottság megfelelő szintjein, valamint a FRONTEX igazgatótanács magyar tagjának részvétele az üléseken, képviselő ellátása a szakértői munkacsoportokban, az ezekhez kapcsolódó szakmai anyagok készítése, a FRONTEX által szervezett közös műveletekben, az európai határőrcsapatok műveleteiben való részvétel szervezése, koordinálása, a magyar résztvevők felkészítése, javaslattétel a magyarországi FRONTEX műveletekre, azok tervezése, szervezése, végrehajtásának koordinálása, a Nemzeti FRONTEX Kapcsolattartási Pont (NFPoC) és a Nemzeti Koordinációs Központ (NCC) működtetése.¹⁰⁰ Az ORFK Határrendészeti Főosztálya gondoskodik a szakértői munkacsoportokba küldhető, valamint az európai határőrcsapatokba delegálható nemzeti bázist (pool) alkotó személyi állomány tájékoztatásáról, pályáztatásáról, kiválasztásáról.

Ez utóbbiba a jelentkezés lehetőségét, feltételeit körülbelül éves rendszerességgel közlik. Az információ a rendőrségi intraneten a határrendészeti feladatokat ellátó teljes állomány számára

⁹⁹ VARGA: *A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében*, i.m., 239.

¹⁰⁰ 7/2013. (II. 22.) ORFK utasítás az Országos Rendőr-főkapitányság Szervezeti és Működési Szabályzatáról
Forrás: http://www.police.hu/sites/default/files/szmsz_ugyrend_pdf/7_2013_orfk_szmsz.pdf, 2015.04.16

hozzáférhető. A hazai jelentkezők közül egy háromtagú bizottság választja ki azokat, akik bekerülhetnek a nemzeti bázisba, amelynek összlétszáma általában a már említett 13 meghatározott profil közül hatot-hetet érint, és 40 fő körül mozog. A szóbeli meghallgatáson a jelöltnak az érintett szakterületre vonatkozó tudásán kívül az uniós, schengeni ismereteiről és egy gyakorlati szituáció szimulálásával az angol szaknyelvi készségeiről is számot kell adnia. A Határrendészeti Főosztálynak a vizsgáztatásban rendszeresen részt vevő munkatársa szerint a jelentkezők nagy része a nem megfelelő szintű angol nyelvtudás miatt nem kerülhet be a nemzeti bázisba.

A FRONTEX központi irodájában (Varsóban) általában két-három fő (kétszer két éves ciklusra) delegált nemzeti szakértő (seconded national expert, SNE) dolgozik, valamint ötéves szerződéssel a FRONTEX állományába jelenleg mintegy nyolc magyar szakember tartozik (bár közülük nem mindenki dolgozik határrendészeti funkcióban).

Helyi szinten a FRONTEX égisze alatt folyó tevékenység a közös műveletekhez (fókuszponti és flexibilis) a magyar külső határszakaszokra érkező határrendésekkel való együttműködésen keresztül nyilvánul meg. A szerb határszakaszon rendszeresen osztrák és német rendőrtisztek segítik a magyar határrendészek munkáját. 2014-ben Csongrád megyében 14 országból összesen 60 vendégiszt tevékenykedett.¹⁰¹ A 2015. február-márciusi nagy koszovói irreguláris migránshullám idején például a röszkei fókuszponti irodán egy osztrák rendőr, két német gépjármű-szakértő és egy svéd meghallgató dolgozott¹⁰². A 2015 tavaszától kezdődő, majd a nyáron napi kb. ezer illegális/irreguláris határátlépő elfogásában kulmináló nagy migrációs nyomás kezeléséhez Magyarország kérte az Ügynökség segítségét. Az egyébként is tervbe vett flexibilis műveletet ezért már márciustól megkezdték. Ennek során a magyar-szerb határszakaszon négyhetes váltásban (ún. fázisban) folyamatosan kb. 40, különböző nemzetiségű – bolgár, cseh, észt, finn, német, osztrák, román, szlovák, szlovén, spanyol stb. –, a tagállamok által küldött EBGT-tiszt vett részt, köztük járőrök, okmányvizsgálók, meghallgatók, gépjármű-szakértők és kutyavezetők. A műveletben a hazai helyi és nemzetközi koordinációs központok (Local Coordination Centre, LCC, International Coordination Centre, ICC) munkáját folyamatosan a FRONTEX által delegált két támogató tiszt (FRONTEX

---

¹⁰¹ LUKÁCS: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai 2010-2015*, i.m. 24-37.

¹⁰² ÉBERHARDT Gábor – LUKÁCS János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai*. Előadás „A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelése” c. konferencián, 2015.05.07.

Support Officer, FSO), a Bulgáriában, Horvátországban és Magyarországon egy időben folyó műveletek koordinátora (FRONTEX Operations Coordinator, FOC), valamint kiküldött határőrök (Seconded Guest Officer, SGO) segítették. A műveletben megfigyelőként folyamatosan részt vett négy szerb határrendőr.¹⁰³ Ez utóbbiak fegyver nélkül, főleg információszolgáltatással, tapasztalataikkal, a szerb határőrizeti szervekkel való kapcsolattartással segítették a szolgálatellátást.¹⁰⁴

A közös műveletek egy sajátos típusa a visszatérési/visszaküldési művelet, amely során különböző tagállamokban összegyűjtik az egyazon harmadik országba visszatoloncolandó migránsokat, akiket egy közös repülőjáráttal, a tagállamok határrendészeinek kíséretében szállítanak oda. Hazánkban tehát ez leginkább az RRI tevékenységéhez és állományához kapcsolható.

A fentiekből következik, hogy e műveletek során a hatékonyság szempontjából kiemelt fontosságú, hogy a hazai állomány megfelelő kommunikációt tudjon folytatni – szinte kizárólag angolul – a külföldi kollégákkal. (Ezt a kérdéskört az 4. fejezet 4.2.6. pontja részletesebben tárgyalja.)

A FRONTEX képzési tevékenysége a hazai végrehajtó állományt olyan területeken is érinti, mint az európai határőrcsapatok tagjainak szakterületenkénti továbbképzése (évi kb. nyolc fő), az elektronikus tananyagok révén megvalósuló angol nyelvi képzés (a dolgozat írásának idején a repülőtéri állomány számára készült középfokú tananyag oktatására készítenek fel szakembereket az ún. „képzők képzése/train the trainers” kurzusokon) és a középszintű, ún. mid-level képzés (évi egy-két fő).

A FRONTEX közös műveletek értékelésekor rendszeresen megfogalmazódik a vendégtisztek részéről (magyarok külföldön, például Görögországban, külföldiek egyes magyar határrendészeti kirendeltségeken), hogy a kommunikációt nehezíti a helyi állomány angol tudásának nem megfelelő szintje, az angol szaknyelvi (schengeni) terminológia ismeretének hiányosságai. Pozitívként említhető, hogy magyar vendég tisztviselőkről nyelvtudás tekintetében nem érkezik elmarasztaló visszajelzés. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy más

---

¹⁰³ Az információkhoz az értekezés szerzője 2015 júliusában a Szeged Határrendészeti Kirendeltségen folytatott háromnapos tanulmányútja során jutott.

¹⁰⁴ VARGA: *A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében*, i.m., 239.

uniós országok több esetben is a hazainál (40 fő) jóval nagyobb létszámú nemzeti EBGT bázissal rendelkeznek (Ausztria: 80 fő, Németország: 80 fő, Bulgária: 80-100 fő, Finnország: 60 fő, Románia: 300 (!) fő), és ezt a lakosság vagy a határrendészeti feladatokat ellátó állomány nagyobb létszáma nem mindig magyarázza.

1.4. A fejezet összefoglalása, következtetések

Az első fejezetben részletesen feltártam a nemzetközi határrendészeti együttműködés körébe tartozó tevékenységeket (különös tekintettel azok hazánkat leginkább érintő, európai szintű formáira), mivel ezek határozzák meg a végzésükhöz elengedhetetlen kommunikáció főbb vonásait. Először az Európai Unióra vonatkozó, ezeket a tevékenységeket elviekben és gyakorlatban meghatározó főbb joganyagokat vizsgáltam, keletkezésük időrendi sorrendjében, ezzel is érzékeltetve, hogy az együttműködés egyik fő célja, az egységes elveken nyugvó, harmonizált európai határellenőrzés létrejötte a tagállamok nemzeti érdekei, jogi hagyományai és sajátosságai miatt több évtizedet igénybe vevő, hosszú folyamat volt.

Az európai határrendészeti együttműködés alapja az integrált határigazgatási modell, ezért főbb szervezeti kereteit és formáit a hozzá kapcsolódó magyar szakmai anyagokra és stratégiákra támaszkodva, ennek rendszerében elemeztem. Az integrált határigazgatás egyben egy megközelítés is, amely arra is rávilágít, hogy a nemzetközi együttműködés a határrendészeti szervezetek mellett a határokon átnyúló bűnözés elleni harcban és a migráció kezelésében érintett valamennyi szervezet bevonásával folyik. Mivel a hazánkat és Európát érintő határrendészeti tevékenységek legnagyobb része a FRONTEX irányításával és támogatásával zajlik, az Ügynökség feladatait részletesen tárgyaltam.

Részletesen feltártam a hazai határrendészek részvételével folytatott nemzetközi tevékenységek kereteit és formáit, azt, hogy ezek végrehajtása milyen szakmai idegen nyelven folyik, a rendőrség határrendészeti szolgálati ágának mely szervezeti szintjein. Megállapítottam, hogy az állományt legnagyobb létszámban két fő terület érinti: Az egyik a szomszédos országokkal való, a viszonylati vagy az angol nyelv ismeretét gyakran igénylő együttműködés (határrend fenntartása, határellenőrzés), a másik pedig a FRONTEX égisze alatt megvalósuló, angol nyelvű kommunikációt magában foglaló tevékenységek.

Vizsgáltam az európai határőrcsapatokba delegálható határőröket nyilvántartó nemzeti bázisba való bekerülés menetét és követelményeit. Ebből kiderült, hogy (bár Magyarország elfogadható szinten reprezentált az európai határőrcsapatokban) sok jó szakember azért nem vehet részt a nemzetközi együttműködés e formájában, mert nem rendelkeznek a megfelelő angol szaknyelvi tudással.

Az értekezés írásának idején a hazai és nemzetközi sajtó napi szinten ad hírt az Európára nehezedő, a hazánkat is magába foglaló régiót ebben az időszakban valamennyi európai ország közül leginkább érintő migrációs nyomásról. Az előrejelzések szerint az illegális és irreguláris migránsok száma folyamatosan nőni fog. A – 2015 nyarán és őszén a magyar-szerb illetve magyar-horvát határszakaszon fokozottan megjelenő – probléma megoldása lehetetlen nemzetközi kooperáció nélkül. Ez várhatóan a jövőben is főleg FRONTEX közös műveletek keretében, esetleg az európai államok két- és többoldalú együttműködései (pl. V4-ek) alapján valósul majd meg. Az e körbe tartozó feladatok hazai területen a vendégtisztekkel, külföldön a helyi rendészeti szakemberekkel folytatott angol szaknyelvi kommunikációt igényelnek, ezért végrehajtásuk hatékonysága nagymértékben múlik azon is, hogy a hazai állomány birtokában van-e a megfelelő szintű idegennyelvi kompetenciáknak.

2. Az angol szaknyelvi kompetenciák fejlesztése európai és hazai (határ)rendészeti képzési intézményekben, külföldi jó gyakorlatok

A kutatás következő lépése a nemzetközi kitekintés. A leendő (és gyakorló) határrendészek intézményes angol nyelvi képzésének körülményeit vizsgáltam, a nemzetközi határrendészeti együttműködésnek a kutatás szemszögéből leginkább releváns területén, az EU tagállamaiban, és ezt összevetettem a hazai képzési intézményekben folyó angol oktatással.

2.1. Szakirodalmi előzmények

A tudományos probléma megfogalmazásakor már említettem azokat a dokumentumokat, amelyek tükrözik a rendészeti és határrendészeti szakemberek megfelelő szintű angol nyelvtudása, az annak fejlesztése iránti igényt. Az itt megjelölt konkrét témában tudomásom szerint nem készült átfogó kutatás. Az egyes tagállamokban folyó (határ)rendészeti képzések vizsgálatával foglalkozó tudományos közlemények száma is meglehetősen alacsony, bár az utóbbi években többen is végeznek ezirányú kutatásokat. Megemlíthetjük Varga tanulmányait¹⁰⁵ a hazai határrendészeti képzésről, Fórizs cikkeit a német, osztrák, szlovák és cseh rendészeti képzésről¹⁰⁶, valamint Szabó munkáit¹⁰⁷. Ez utóbbi közlemények arra a következtetésre jutnak, hogy a rendészeti képzés az EU-ban országonként változó módon vagy a bolognai rendszerben, vagy egy zárt, szakmai struktúrán belül folyik – megemlítve mindkét megoldás előnyeit és hátrányait. Ugyanakkor az európai felsőoktatási rendszerekhez hasonlóan itt is megfigyelhető az összehangolás és a nemzetköziesedés iránti igény, többek között a különböző bűnüldöző szervezetek szorosabb nemzetközi együttműködésének biztosítása

¹⁰⁵ VARGA János: *Biztonsági kihívások – képzési reakciók*, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XIV. 2013. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/tizennegy.htm> (2014. 8.10.)

VARGA János: *Határrendészeti vezetők felkészítése rendészeti környezetben: határrendészeti tisztképzés a Rendőrtiszti Főiskolán és a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen = A modernkori magyar határrendészet száztiz éve*, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán. Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, Budapest, 2015. 275-289.

VARGA János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésére való felkészítés a rendészeti tisztképzésben.* = *Határrendészeti tanulmányok, Különszám.* 2015. 4-12. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/2015.kulonszam.pdf> (2015.10.07.)

¹⁰⁶ FÓRIZS Sándor: *A Szlovák Köztársaság rendőrtiszti főiskolája*. Magyar Rendészet, 11(2011)/1. 103–108.

FÓRIZS Sándor: *Az osztrák rendőrtiszt-képzés*. Magyar Rendészet, 11(2011)/2. 105–112.

FÓRIZS Sándor: *A Cseh Rendőr Akadémia*. Magyar Rendészet, 11(2011)/3. 43–52.

FÓRIZS Sándor: *Brandenburg tartomány rendőrtisztképzése*. Magyar Rendészet, 12(2012)/3. 67–76.

FÓRIZS Sándor: *Alsó-szászországi rendőrtisztképzés*. Magyar Rendészet, 14(2014)/3. 121–134.

¹⁰⁷ SZABÓ Andrea: *A bolognai folyamat és hatása a rendészeti felsőoktatásra az Európai Unióban*. PhD-értekezés. 2013. Forrás: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/Szabo_Andrea/Szabo_Andrea_Ertekezés.pdf. (2014. 8. 10.)

SZABÓ Andrea: *Egy rendészeti képzésre (felsőoktatásra) irányuló kutatás konklúziói*, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XIV(2013). Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/tizennegy.htm> (2014. 8.18.)

érdekében. Kiss értekezésében kitér az európai határrendészeti képzési intézmények sokféleségére¹⁰⁸. A *Közös képzési alaptanterv* 2003-as előkészítését leíró fejezetből kiderül, hogy már ebben a folyamatban is világossá vált, mennyire eltérő a határellenőrzésért felelős nemzeti intézmények szervezete, felépítése, filozófiája, valamint, hogy ez a képzési rendszerekben is tükröződik. Az értekezésben azt is végigkísérhetjük, hogyan jelenik meg az egységesülés felé haladó európai határőrképzési koncepciókban rendszeresen az angol nyelv szerepe, oktatásának jelentősége:

A FRONTEX megalakulása előtt, az akkor még Európai Határrendőrség néven létrehozandó szervezet felállításának lehetőségeit vizsgáló 2002-es megvalósíthatósági tanulmány¹⁰⁹ egy, a határőrök egységes képzésének megvalósításáért felelős központ szükségességéről beszél, amelynek egyik legfontosabb feladata lenne, hogy a szakmai angol nyelv oktatásához szükséges, valamennyi tagállam számára elérhető oktatási modult dolgozzon ki. Ugyancsak 2002-ben kezdődtek meg az első határőrképzési közös tanterv (Core Curriculum for border guard training) létrehozását célzó munkálatok. 2003-ban hosszas vita után született megállapodás arra vonatkozóan, hogy ez az angolt jelölje meg minden határőr által tanulandó nyelvként, a munkacsoport francia és görög tagja azonban szorgalmazta, hogy ez ne legyen kötelező. A FRONTEX létrejötte előtt, a 2003-tól 2005-ig működő ideiglenes képzési központ (Ad-hoc-Centre for Border Guard Training) a közös tantervvel kapcsolatos munkálatok mellett kidolgozta a hamisított okmányok vizsgálatának és a felfedésükhöz kapcsolódó angol terminológia egységesítésére és oktatására készült elektronikus tananyagot (Training programme on falsified documents and harmonization of English terminology). A 2004-ben hivatalos dokumentumokban már Common Core Curriculumként megnevezett, angol nyelvű, általános, szárazföldi, légi és tengeri modulból álló, alapszintű *Közös képzési alaptantervet* a FRONTEX megalakulása után annak Képzési Egysége (Training Unit) gondozta. 2008-at követően ezt a tagállamok többségében bevezették, illetve beépítették a nemzeti képzési programokba, ehhez azonban le kellett fordítani a tagországok nyelvére. Ez arra a közismert tényre utal, hogy a tagállamok többségében a kiképző állomány nem rendelkezett olyan szintű angol (szak)nyelvi ismeretekkel, ami ezt szükségtelenné tette volna.

---

¹⁰⁸ KISS: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*, Doktori (PhD) értekezés, NKE, Budapest, 2015. 101-102.

¹⁰⁹ *Feasibility study for the setting up of a European Border Police, Final report*. Forrás: <http://www.statewatch.org/news/2005/may/eba-feasibility-study.pdf>, 69. (2015.05.26.)

Az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* már magában foglalta az angol oktatásra vonatkozó részt, amely részletesen ismerteti az alapszintű képzésben részt vevő határőrök szaknyelvi képzésének ajánlott tartalmát. (Ez a 2012-es átdolgozásnál is csak kis mértékben módosult illetve egészült ki.) A tanterv egyébként a B1-et (alapfok) határozza meg kívánt nyelvismereti szintként.

A FRONTEX tevékenységét értékelő 2009-es COWI jelentés¹¹⁰ megállapította, hogy bár a közös nyelv tudásszintje általában fejlődést mutat, sok közös művelet során felmerülnek nyelvi akadályok, sok vendéglátó országbeli és vendég tisztviselő nem vagy kevéssé beszéli az angolt, ami zavarhoz, félreértésekhez vezet, és rontja a hatékonyságot. A jelentés az angol nyelvtudás nem megfelelő színvonalát a különböző képzéseken is kifogásolta, amely akadályozta a tanárok és a diákok, valamint a diákok egymás közötti kommunikációját. Ugyanakkor pozitívként értékelte, hogy a képzések során olyan informális kapcsolatok jöttek létre, amelyek javítják a határőrök közötti együttműködést és információcserét. Ajánlásaiban pedig megfogalmazza, hogy az Ügynökségnek továbbra is ki kell tartania amellett, hogy az angol a munkanyelve, és az állandó alkalmazottaknak és kirendelt nemzeti szakértőknek (SNE) a beosztásuknak megfelelő képzést kell biztosítania, beleértve az angol oktatást.

A FRONTEX égisze alatt megvalósuló tevékenységek és egységes képzések kiteljesedésével az ezekben részt vevő, egyre növekvő számú határőröknek a közös munkanyelvre, az angolra egyre magasabb jártassági szinten volt szükségük. A fiatal határőr tisztek részére szervezett, 2007-ben megkezdődött, négyhetes középszintű (mid-level) képzések már angol nyelven folytak, általában kommunikációs nehézségek nélkül, de néhány esetben előfordult, hogy a nemzeti szervezetek olyan résztvevőket jelöltek ki, akiknek a nyelvtudása nem tette lehetővé számukra az aktív közreműködést. Az első évi képzések után azt a fontos következtetést vonták le a szervezők, hogy a segítők felkészültsége és nyelvismerete, a segítők és a résztvevők közötti hatékony kommunikáció a képzés sikere szempontjából meghatározó.¹¹¹

Az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 2012-es, átdolgozott kiadásának bevezetése után a tanterv alapján folytatott, alapszintű határrendészeti képzést elvégzett állomány ismereteit és a

---

¹¹⁰ COWI: *External evaluation of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, Final Report*. 36., 44. Forrás: <http://www.statewatch.org/news/2009/may/frontex-eval-report-2009.pdf>. (2015.05.10.)

¹¹¹ KISS: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*, i.m. 101-102.

nemzetközi együttműködést biztosító képességeiket vizsgálta egy felmérés, amelyet az uniós országokban, a schengeni társult országokban és a FRONTEX-szel munkamegállapodást kötött államokban folytattak, 2013-ban és 2014-ben. A kapott adatokat és az ezekből levont tanulságokat a FRONTEX által megjelentetett tanulmány összegzi,¹¹² amely az angol nyelvi ismeretekre is kitér. A felmérés arra is irányult, hogy a vizsgált, az angolt idegen nyelvként tanuló állomány milyen mértékben ismeri az uniós határrendészeti terminológiát, valamint, hogy mennyire képes azt megérteni tipikus munkahelyzetekben, például beszámoltatás vagy meghallgatás során. Az értékelés átlagos eredménye 74% lett (a legalacsonyabb eredményt elért országban 52%, a legmagasabb eredményt elértében 87%). Abból kiindulva, hogy a szaknyelvi ismeretek oktatását alapvetően meg kell, hogy előzze az általános nyelv bizonyos szintű ismerete, a tanulmány megállapítja, hogy a felmérésben részt vevő 18 országban rendkívül eltérőek az angol nyelvismeretet befolyásoló tényezők, hiszen vannak államok (Ciprus, Málta), amelyekben az állampolgárok gyakorlatilag kétnyelvűek, míg más országokban a határrendészeti alapképzést megkezdő hallgatók nagyon csekély vagy semmilyen angol nyelvű ismerettel nem rendelkeznek. A földrajzi és jogi körülmények miatt ugyancsak eltérőek azok a tipikus kommunikációs helyzetek, amelyekben a különböző államok határőrei használják az angol nyelvet. Ebből következően az alapképzés során az angol nyelvi képzés konkrét céljai, óraszám, időtartama és szintjei jelentős mértékben különböznek. Konklúzióként a tanulmány vonatkozó fejezete azt fogalmazza meg, hogy az angol nyelvnek a határrendészeti együttműködésben betöltött *lingua franca* szerepét folyamatosan szem előtt kell tartani, ezért különösen kívánatos, hogy az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 2012-es, átdolgozott kiadásában található angol szaknyelvi részben megnevezett ismeretanyagot minden tagállamban oktassák. A megállapítások között a következők is szerepelnek: Az alapképzést elvégző határőrök minimális nyelvi szintje alapfokú, azaz B1 szintű kell, hogy legyen. Az ennek eléréséhez vezető hatékony intézkedéseket minden tagállam illetékes hatóságának kell megtennie, de nagyban megkönnyítené a megvalósítást, ha több egységes, vagy legalább a tagállamok között egyeztetett szaknyelvi tananyag állna rendelkezésre, ehhez pedig szükséges lenne a FRONTEX támogatása.

A FRONTEX szakmai oktatási tevékenysége – mint az előző fejezetben részletesen ismertettem – egyébként több formában is hozzájárul az angol szaknyelvi képzéshez. Az Ügynökségnél évek óta folyik a Nyelvképzési projekt, azzal a céllal, hogy az Európai Unióban szolgálatot

---

¹¹² FRONTEX: *Interoperability Assessment Programme Study*. Warsaw, 2015. 61-62. (Saját fordítás alapján.)

teljesítő repülőtéri határrendész szakembereknél olyan nyelvi készségeket alakítson ki, hogy napi munkavégzésük során, illetve a FRONTEX szervezésében megvalósuló közös műveletek alkalmával megfelelő szintű kommunikációra legyenek képesek angol nyelven.¹¹³ A projekt első produktuma a 2011-ben, a repülőtereken dolgozó határrendészek számára létrehozott alapfokú szintű (B1) eszköz (*Basic English for Border Guards at Airports*) volt, majd ezt követte 2013-ban ennek középfokú szintű (B2) változata. Jelenleg tesztelés alatt van a tengeri határokon zajló közös műveletekben részt vevő határőrök számára készülő tananyag. Az első taneszköz megalkotása óta megváltozott technikai feltételek lehetővé és szükségessé teszik egy újabb verzió, az on-line oktatóeszköz elkészítését, amely magában foglalja majd a már kész anyagok eredeti, illetve átdolgozott változatát, és újabb (szárazföldi és tengeri) szegmensekkel bővül. Az értekezés írásának idején folyik ez a munka, amely a tervek szerint 2018-ban fejeződik be. 2015 januárjában csatlakoztam az eszköz elkészítésével foglalkozó munkacsoporthoz, amelynek tevékenységében a különféle fázisokban Bulgária, Finnország, Franciaország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Olaszország, Nagy-Britannia, Németország, Románia, Spanyolország és Szlovénia képviselőiben vettek/vesznek részt határőrök és angoltanárok. (A tananyag összetételére, a feldolgozás módjára az értekezés több fejezetében kitérek még.)

2.2. Az angol szakmai nyelv oktatása az EU-tagállamok határrendészeti képzési intézményeiben

A probléma megfogalmazása, a felmérés körülményei

A határrendészeti képzés európai egységesítésének igényére, a megvalósítás érdekében tett lépésekre az 1. fejezetben már utaltam. E folyamat egyik kulcseleme a közös nyelven, angolul folytatott, hatékony kommunikáció. Ezért kézenfekvő a kérdés, hogy a képzési rendszerekben fellelhető különbségek ellenére az uniós tagállamok határrendészeti oktatási intézményeiben folyó angol szaknyelvi képzésben vannak-e egységes irányvonalak, olyan tartalmak, amelyek elősegítik a határrendészeti együttműködést és standardizált képzést? A felmérés fő feltételezése az volt, hogy ilyen egységes tendenciák léteznek, és a hazai képzési intézményekben folyó oktatás ezekkel összhangban van. Ugyancsak releváns kérdésként merültek fel a következők: Az angol kurzusok intenzitása és óraszama biztosítja-e az

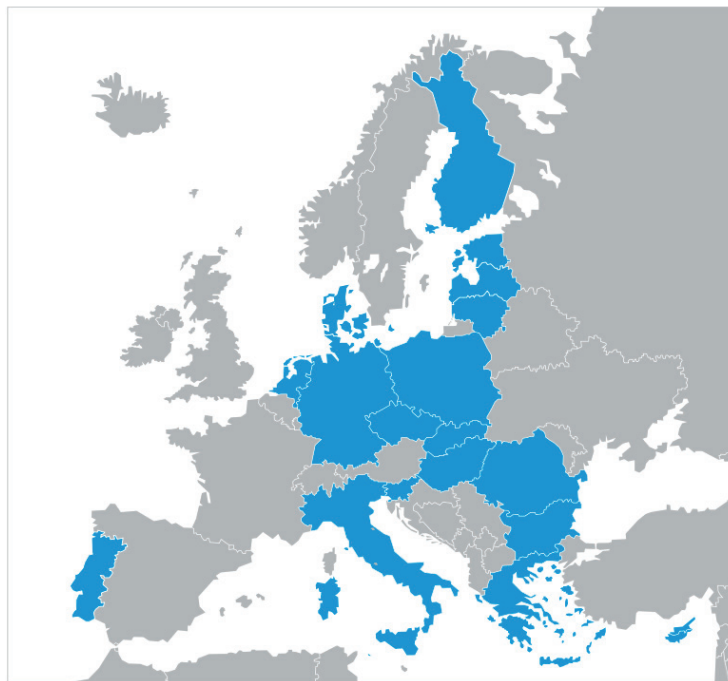
---

¹¹³ FRONTEX: *Specialised Training*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/training/specialised-training>. (2014. 07. 12.)

eredményes nyelvtanulást? Kimutatható-e kapcsolat a képzési intézmények profilja és angol szaknyelvi képzéseik jellege, tartalma között? Milyen nagyságrendben képeznek az EU-ban angol nyelvtudással rendelkező határrendészeti szakembereket, az európai rendészeti képzési rendszer potenciális alanyait, akik jelenleg vagy a közeli és távolabbi jövőben megvalósítják a nemzetközi határrendészeti együttműködést?

Az angol nyelvű kérdőívet (lásd 1. melléklet) előzetes kipróbálás és módosítás után az ORFK Határrendészeti Főosztály alárendeltségében működő FRONTEX Nemzeti Kapcsolattartó Pont 2014 áprilisában, egy elektronikus levélben küldött megkeresés mellékleteként továbbította a tagállamokba. A megkeresés röviden összefoglalta a kérdőív célját, így a megcélzott válaszadók (a felmérésben részt vevő populáció) szándékaim szerint az EU tagállamaiban a határrendészeti képzés alap-, közép és felsőfokú tanintézményeiben az angol nyelvi képzés számadatait és tartalmát jól ismerő munkatársak (oktatásszervezők és/vagy angolnyelv-tanárok) voltak. Azokat az uniós országokat céloztam meg, amelyekben a határrendészeti szakemberek az angolt idegen nyelvként tanulják. Ily módon az Egyesült Királyság, Írország és Málta kiesett a válaszadók köréből. Portugáliából, Dániából és Görögországból kaptam választ, de ebből csak azt tudhattam meg, hogy ezekben az országokban a határrendészeti feladatokat ellátó állomány számára képzési intézményben jelenleg nem folyik angolnyelv-oktatás. (Mint azóta több külföldi határőrrel folytatott interjú során megtudtam, ez Ausztriában, Horvátországban és Spanyolországban is így van.) A portugál kollégák ugyanakkor beszámoltak arról, hogy országukban a Bevándorlási és Határrendészeti Szolgálatba való felvétel feltétele az angol- vagy francianyelv-tudás. A próbaidő, illetve kiképzés alatt nagy hangsúlyt helyeznek e két nyelv oktatására. A Szolgálat az utóbbi évek gazdasági nehézségei miatt kifejezetten az angolnyelv-oktatásra kevés képzést tud biztosítani: 2006 és 2012 között (főként kezdőknek) évi 1–12 résztvevővel évente egy-két, változó óraszámú (14–70 óra) kurzust szerveztek.

Összesen 18 ország 22 intézményéből érkezett válasz (lásd 4. ábra), 19 intézmény kitöltött kérdőívét tudtam értékelni. Ezek közül néhány hiányos adatokat tartalmazott, például csak a szervezett kurzusok típusát, a résztvevők és az órák számát nevezték meg, a többi kérdésre nem válaszoltak. Volt olyan intézmény, ahol az átlagos adatokat megadták, de az adott évben éppen nem folyt oktatás, ezért nem ismerjük a hallgatók létszámát. Néhány kérdőívből kiderül, hogy az adott országban más intézményben is folyik a határrendészeti tevékenységek során használt angol szaknyelv oktatása, ahonnan sajnos többszöri megkeresésre sem kaptam választ. Ezek a hiányzó adatok azonban valószínűleg nem változtatnának lényegesen az arányokon.

4. ábra: A megkeresésre válaszoló országok (Saját szerkesztés)

Módszer, a kérdőív felépítése

A kérdőíves felmérés alapja az alábbi öt feltevés volt, amelyeket a témával kapcsolatos előzetes, hazai és nemzetközi tapasztalataim alapján fogalmaztam meg:

1. Az EU tagországokban a határrendészeti szakembereket képző intézményekben főként általános, illetve rendőri szakmai nyelvi angoloktatás folyik, de létezik határrendészeti szaknyelvoktatás¹¹⁴ is.
2. A szaknyelvi kurzusok többségének óraszámja 100 alatt van, és ezek általában 1-2 félév/3-6 hónap időtartamúak.
3. A szaknyelvi oktatás szintje általában B1 (alapfok, utasokkal, külföldiekkel folytatott kommunikációra való felkészítés) és B2 (középfok, nemzetközi határrendészeti együttműködés során folytatott nyelvi tevékenységekre való felkészítés).
4. A felmérésben szereplő országokban hasonlóságok fedezhetők fel az oktatott témákat illetően, valamint összefüggés van az intézmény profilja (szakközépiskola vagy felsőoktatási tanintézet) és az angol nyelvi képzés tartalma között.
5. A szaknyelvi tananyag nagyrészt egyedi (az intézmény/tanár állítja össze), kisebb részben egységes (FRONTEX e-learning tananyag).

A primer kutatást egy önállóan kitöltendő, elektronikus formátumú, főleg zárt kérdéseket (mátrixkérdés, egyszeres és többszörös választás) és néhány rövid választ igénylő nyitott kérdést tartalmazó, már említett kérdőív segítségével folytattam. A kapott adatokat numerikus majd grafikus formátumban összegeztem. Az űrlap első részében a válaszadó intézményének pontos nevét, az intézményben határrendészeti képzésben részesülők létszámát (éves átlagban) és a képzés(ek) szintjét kérdeztem. Ezután a különböző képzési formákban folyó angol nyelvi kurzusok adataira, szintjeire vonatkozó táblázatok kitöltését kértem. A közölt adatok harmadik része pedig a határrendészeti szaknyelvi angolkurzusok tartalmát, nyelvi szintjét, a tananyag összetételét érintette.

Azért választottam a táblázatos formát, mert fontos szempont volt, hogy a kérdőív ne legyen túl terjedelmes, és a válaszadás ne igényeljen túl sok időt. Ez az oka annak is, hogy például a nyelvoktatás hatékonyságát nem vizsgálhattam. A nyitott kérdéseket azért iktattam be, hogy a

---

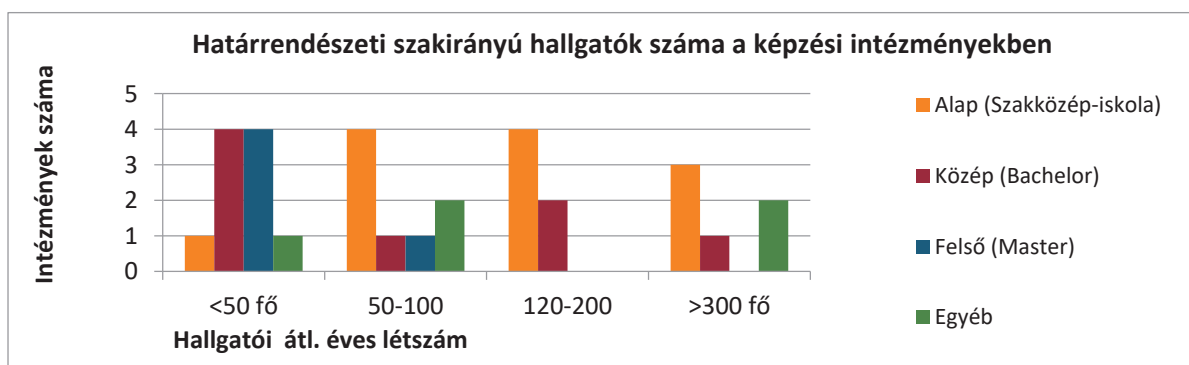
¹¹⁴ Az egyszerűbb megfogalmazás kedvéért a felmérésekben ezzel a napi gyakorlatban használt kifejezéssel jelöltem, és az értekezésben is több helyen így nevezem a határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelvet, bár korábbi nyelvészeti kutatások nem bizonyították a „határrendészeti szaknyelv” létezését. Saját megállapításaimat ezzel kapcsolatban lásd a 4.2.5. pontban.

válaszadók kiegészíthessék az általam megadott kategóriákat, illetve további megjegyzéseket, magyarázatokat fűzhessenek az adatokhoz. Ez a lehetőség a válaszok feldolgozása során igen hasznosnak bizonyult. A kérdőívben előzetesen meghatároztam, mit értek a különböző angol szaknyelvi tantárgyak elnevezésén. Korábbi tapasztalatom szerint ugyanis attól függően, hogy az adott intézményben mennyire elkülönült a határrendészeti képzés, illetve mennyire van beágyazva az általános rendészeti képzésbe, a szaknyelvi oktatás is lehet általános rendőri, tisztán határrendészeti, valamint ezek különféle arányú kombinációjával is találkozhatunk. Ennek megfelelően kérdéseim az általános angol, rendőri, határrendészeti és az úgynevezett vegyes (rendőri + határrendészeti) kurzusokra vonatkoztak. A nyelvi szintekre a *Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés* (KER) jelöléseit használtam. Ezek külön meghatározására véleményem szerint nem volt szükség, mivel a válaszadók várakozásaim szerint a nyelvvoktatásban jártas szakemberek voltak.

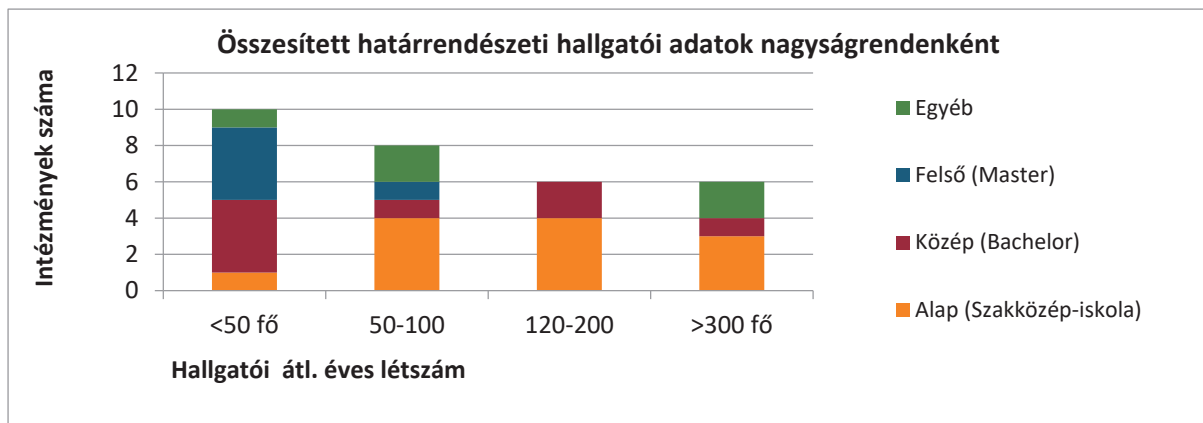
A válaszadó intézmények és képzési szintjeik

A 2. mellékletben jól látható, milyen sokszínűek a kérdőívet visszaküldő intézményekben folyó határrendészeti képzések, úgy a szinteket, típusokat, mint a részt vevők éves átlagos létszámát tekintve. Figyelemre méltó, hogy a kérdőívet visszaküldő 19 intézményből 10-ben többféle szintű és típusú képzés folyik.

A képzések átlagos, éves számadatait nehéz megállapítani: több válaszadó jelezte, hogy az a mindenkor megrendelői igények függvénye. Többen szűkebb vagy tágabb határok közötti adatokat adtak meg, ezek alapján a válaszadó intézményeket négy létszám-kategóriába soroltam. Az alábbi ábrák is érzékeltetik a képzési rendszerek sokféleségét: az 5. és 6. ábra grafikonján összesítve láthatjuk a válaszadó intézmények képzési szintjeit és a határrendészeti képzésben részesülők létszámadatait.

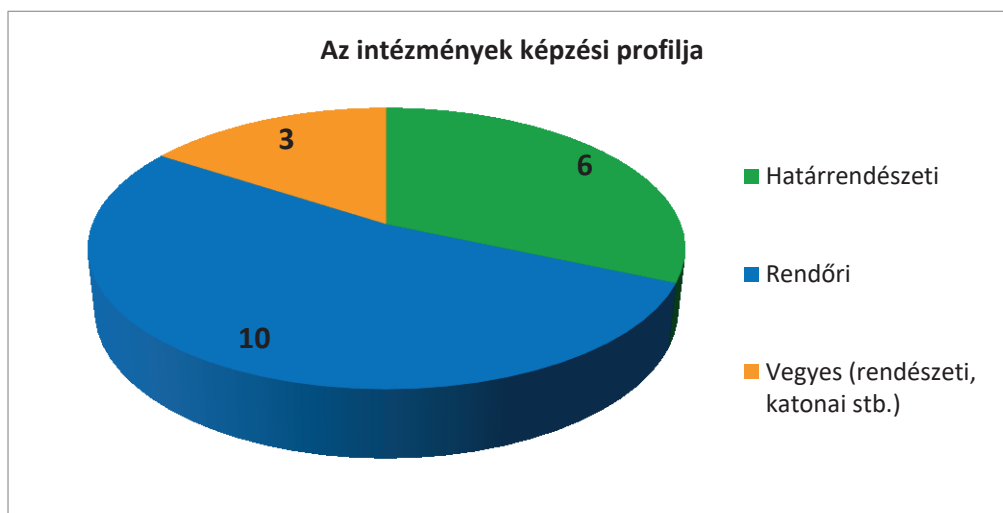

5. ábra: Határrendészeti szakirányú hallgatók száma a képzési intézményekben

6. ábra: Összesített határrendészeti hallgatói adatok: létszám-nagyságrendek

Látható, hogy a válaszadó intézményekben a legtöbb hallgató szakközépiskolai (uniós határrendészeti nyelvhasználatban: alapszintű) képzésben vesz részt (tizenkét intézmény), ezt követi a bachelor (középszintű/mid-level) képzésben részt vevők száma (nyolc intézmény). Öt intézményben folyik master (felső szintű) képzés, ötben egyéb (ez általában különféle továbbképző tanfolyamot jelent), ez utóbbi azonban valószínűleg nagyobb populációt érint, mivel két válaszadó intézmény csak a képzési típust jelölte meg, létszámok megadása nélkül.

7. ábra: Az intézmények képzési profilja

A 7. ábra összegezi, hogy a válaszadó intézmények között milyen arányban szerepelnek a tisztán határrendészeti, illetve az egyéb profillal rendelkezők. Az adatokat közlő tizenkilenc intézményből tíz a rendőrséghez tartozik, hat tisztán határrendészeti képzést folytat, háromban pedig többféle rendészeti, illetve katonai képzés mellett folyik a határrendészeti szakemberek képzése.

A fenti adatok is illusztrálják azt a már korábban is említett, jól ismert tényt, hogy a határrendészeti tevékenységgel foglalkozó szervezetek felépítése és a rendészetben elfoglalt helye országonként nagyon eltérő, és ez a képzési rendszerekben is tükröződik. Ez is megnehezíti, hogy rövid, kérdőíves felmérés segítségével átfogó képet kapjunk a vizsgált problémáról.

A határrendészeti képzések keretében tartott angol nyelvi kurzusok adatai

Az angolkurzusok jellemzői még bonyolultabb képet mutatnak. A kérdőív 2.1. pontjában (lásd 1. melléklet) a nappali, levelező oktatás, továbbképzés és „egyéb képzés” kategóriákban kérdeztem rá a hallgatók átlagos éves létszámára, a négy különböző angol képzési forma (általános [vagyis nem szaknyelvi], rendőri, határrendészeti és vegyes: rendőri + határrendészeti) időtartamára, szintjére, valamint a kurzusok intenzitását vizsgálándó a teljes és átlagos heti óraszámra.

A feldolgozás során több nehézséggel is szembesültem. Úgy tűnik, hogy még ebbe a részletes osztályozásba sem lehetett beilleszteni valamennyi nyelvi képzési rendszert. Ennek oka elsősorban a válaszadó intézmények változatos profilja és a tanévhez gyakran nem kötött, időszakos kurzusok sokszínűsége. A bolognai rendszer követelményei alapján sok szempontból egységesnek mondható BA- és MA-képzéseken belül a nyelvoktatás időtartama, intenzitása nem szabályozott. A szakközépiskolai (alapszintű) képzés szorosan az adott ország rendészeti struktúrájába ágyazott, ezért itt is nagyok az eltérések a nyelvi kurzusokat illetően. A nappali és levelező munkarendű hallgatók részére meghirdetett kurzusok egy intézményen belül is különbözőek.

Nehezíti az adatszolgáltatást, ha a rendészeti struktúra éppen átalakuláson megy keresztül. Szlovéniában például – amint a Belügyminisztérium Rendőrákadémiája és Képzési Központja (Policijska akademija, Center za izpopolnjevanje in usposabljanje) válaszából megtudtam – nehéz meghatározni az éves átlagos hallgatói létszámot. Négy évfolyamnyi hallgató végezte el a néhány éve megszűnt, hat hónapos határrendőri képzést. Legtöbbjük most a (korábban 18 hónapos rendőri szakközépiskolai oktatás eredményeként kapott) rendőri képesítés megszerzéséhez részesül oktatásban. Az Akadémia része a Rendőrképző Főiskola, amely az alap- vagy szakközépiskolai képzést korábban elvégzett, már néhány éve rendőrként dolgozó állomány, valamint a Képzési Központ, amely különféle rendőri és rendészeti célcsoportok számára biztosít különböző képzéseket. A nyelvoktatás mindig az aktuális csoport igényeihez igazodik.

Csehországban a határrendészeti képzésen belül a nyelvoktatás két szakaszban folyik: az első, féléves képzési időszakban a hallgatók két-két hetet felváltva töltenek el a képzési intézményben, illetve a munkahelyükön. A második, kéthetes szakaszban az iskolában vegyes oktatás (blended learning) formájában folyik a nyelvtanulás, amely önálló e-learning és tantermi, társalgási modulból áll. Ez utóbbit kifejezetten határőröknek vezették be, részükre az iskola speciális tankönyvet is megjelentetett. Külön nyelvi felkészítő kurzusok vannak az európai határőr csapatok munkájában részt vevők számára. A válaszadó intézményen (Idegenrendészeti Igazgatóság, Ředitelství služby cizinecké policie) kívül a Rendőrképző Főiskolán is folynak speciális, két-három napos kurzusok.

Lettországban az Állami Határőr Főiskolán (Valsts Robežsardzes Koledža) egy kétéves, úgynevezett „első szintű” felsőfokú szakképzés során szerezhető meg a beosztott határőr tiszti képesítés, ezen belül a harmadik félévben a nappali tagozaton 76, a levelezőn 36 angol szaknyelvi órát kapnak a hallgatók. A 11 hónapos, 80 szaknyelvi órát tartalmazó továbbképzést pedig évente mintegy száz hallgató végzi el, ez ún. „határfelügyelői” képesítéssel zárul.

Szlovákiában a Pozsonyi Rendőrákadémián (Akadémia Policajného zboru v Bratislave) a BA-képzés során a vegyes (rendőri + határrendészeti) angol szaknyelv tanulása két szemeszterben (hat hónapig) kötelező, összesen 72 órában, és a tanulók fakultatívan felvehetik a tárgyat még két szemeszterre (további 48 órában). A levelező hallgatók havonta, az egyhetes összevonások során, kb. heti négy órában tanulják a tárgyat.

Hollandiában a Királyi Csendőrség Kiképzőközpontjának (Royal Netherlands Marechaussee, Training and Expertise Center) adatai szerint a leendő szakemberek a képzés elején vegyes, tehát rendőri és határrendészeti angolt tanulnak, a határrendészeti ágazati képesítési keretrendszer (Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding) előírásainak megfelelő szinten. A nemzetközi együttműködésben részt vevő határőrök a FRONTEX által koordinált angolnyelv-tanfolyamokat is elvégzik. Ez a Honvédelmi Minisztérium alá rendelt csendőri egység egyben katonai szervezet (a katonai rendészetet is ellátja), ezért a hallgatóknak sok esetben a NATO STANAG nyelvvizsga különféle szintjeinek is meg kell felelniük.

A lengyel válaszadó intézménybe felvett hallgatók egy része már civil diplomával érkezik, számukra a Határőrségbe való belépéshez kötelező az alapfokú B1 szintű (angol) nyelvvizsga letétele. A képzés megkezdésekor a hallgatók nyelvi szintje igen változatos, belépő teszt alapján sorolják őket csoportokba. A képzés két (három és fél hónapos) periódusból áll, ennek keretében összesen 55 határrendészeti szaknyelvi órát kapnak.

Az egyéb angol nyelvi képzések kategóriáiba az észt rendőrség és határőrség szervezetén belül (tehát nem a Biztonsági Tudományok Akadémiáján), a szlovén, a lengyel válaszadó intézményben és Németországban a légi szolgálatot teljesítő személyzet számára, Szlovákiában a jövőendő békefenntartóknak és rendőrrattaséknak szervezett angoltanfolyamokat sorolták a válaszadók. A lengyel határőr képzési intézményben és Bulgáriában a belügyi Akadémián és Képzési Központban a határrendészeti munka különféle témaköreire (idegenrendészeti őrzött szállások, közös visszatérési műveletek, nemzetközi találkozók és konferenciák, a határátkelőhelyen, határforgalom-ellenőrzés és határőrizet, a schengeni szabályozás és határellenőrzés stb.) épülő szakmai kurzusok indulnak angol nyelven, minden évben különböző létszámmal, időtartammal és heti óraszámmal.

2.3. A kapott adatok értékelése

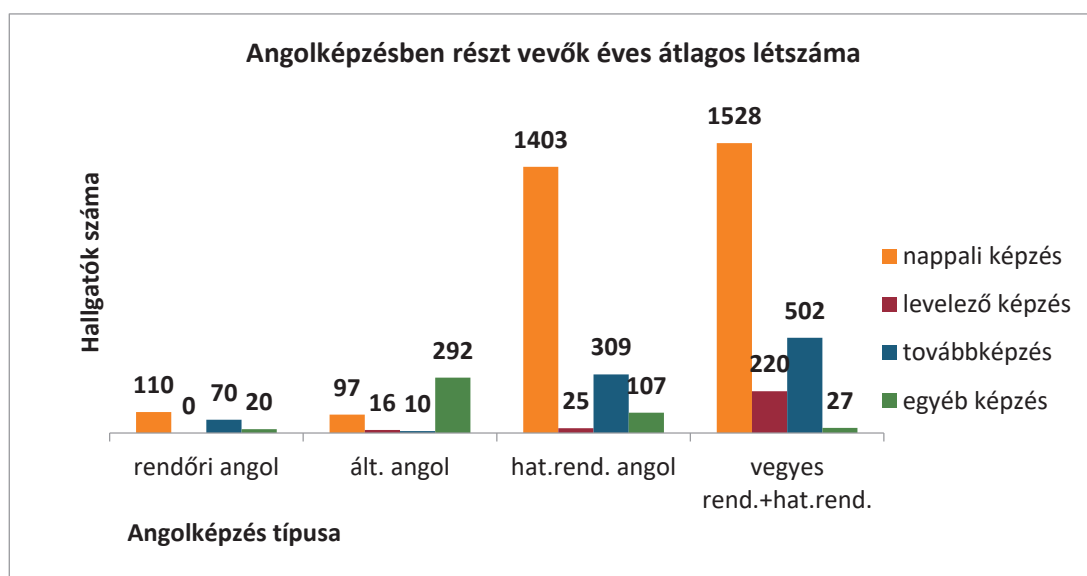
Az angolkurzusok típusai

Mint említettem, a képzések átlagos, éves adatait is nehéz megállapítani. Többen szűkebb vagy tágabb határok közötti adatokat adtak meg, mind a hallgatói létszámmra, mind az óraszámokra vonatkozóan. Ilyenkor a magasabb értékeket vettem figyelembe, így arról kapunk képet, amikor a kurzusok „teljes kapacitással üzemelnek”. Az előzőekből következően azonban az itt közölt adatokat semmiképpen sem vehetjük pontosnak, ezek inkább csak jelzésértékűek, de határozottan mutatnak bizonyos arányokat.

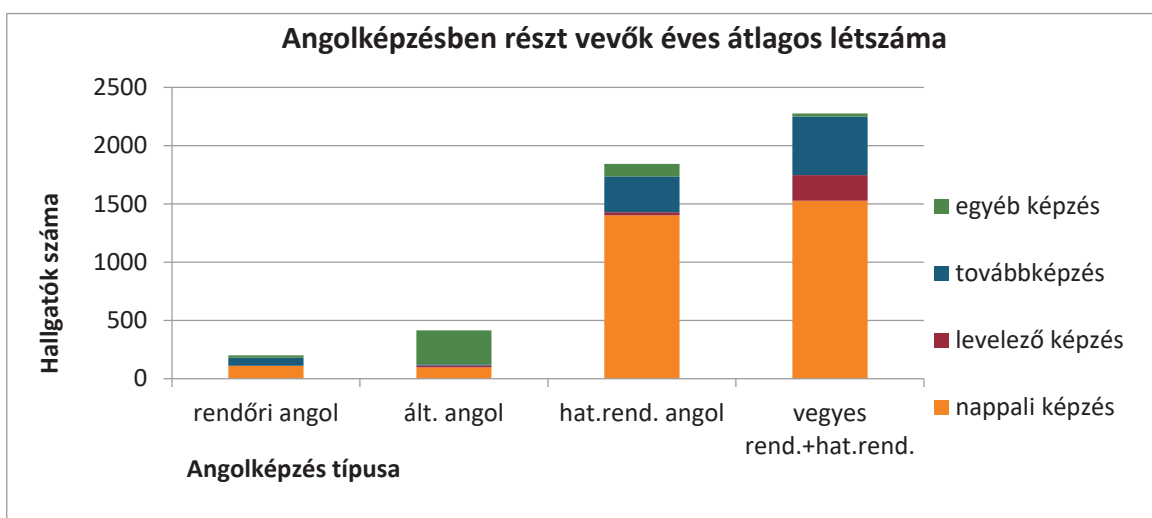
A 8. és 9. ábra foglalja össze az angolt tanuló határrendészeti szakemberek évenkénti átlagos, a válaszadók által megjelölt létszámát (ez összesen kb. 4700 fő), képzési és nyelvoktatási típusok szerint. Egyértelmű, hogy a legtöbben nappali képzési formában vesznek részt (3138 fő), és vegyes (rendőri + határrendészeti) szaknyelvet tanulnak (2277 fő). Továbbképzéseken és egyéb képzéseken jóval többen vesznek részt (891 és 446 fő), mint levelező képzésen (261 fő). Öröndetes hír, hogy a vegyes szaknyelvet tanulók létszámát a határrendészeti angolt

tanulók száma követi (1844 fő), és meglepő, hogy rendőri angolt kb. feleannyian tanulnak (200 fő), mint általános nyelvet (415 fő). A különféle nyelvtípust oktató kurzusok száma is hasonló eredményeket mutat (10. ábra), a kurzusok több mint egyharmada határrendészeti, másik harmada vegyes szaknyelvi. A tisztán rendőri kurzusok száma is kevesebb, mint az előbb említett vegyes vagy akár az általános angol képzéseké.

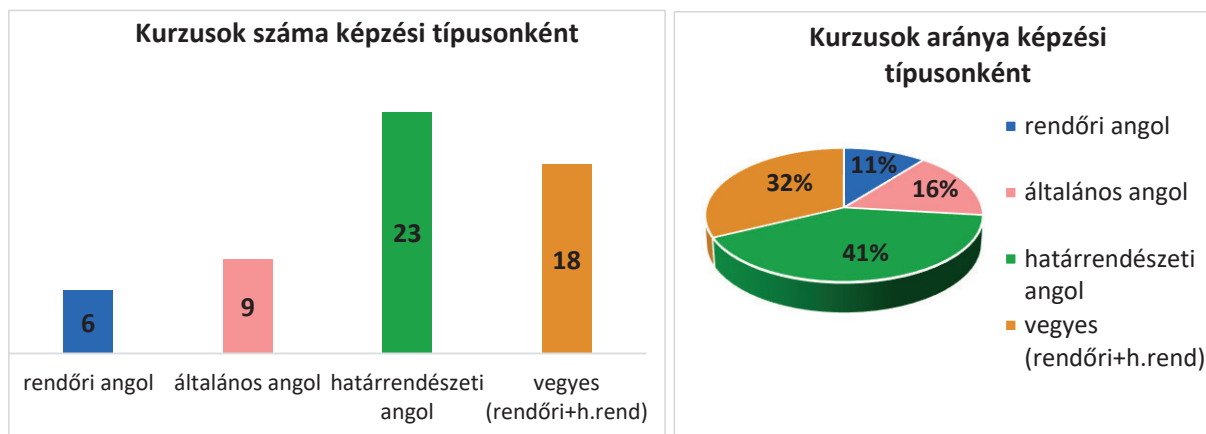
Ugyancsak fontos adat, hogy nem volt olyan válaszadó intézmény, amelyben csak általános angoloktatás van, ez mindig valamilyen szaknyelvi oktatással együtt folyik. A válaszadók között, csak egy olyan intézmény van ahol a tisztán rendőri szaknyelvoktatás mellett nincs határrendészeti és/vagy vegyes szaknyelvi képzés.

8. ábra: Angolképzésben részt vevők éves átlagos létszáma

9. ábra: Angolképzésben részt vevők kurzustípusonként

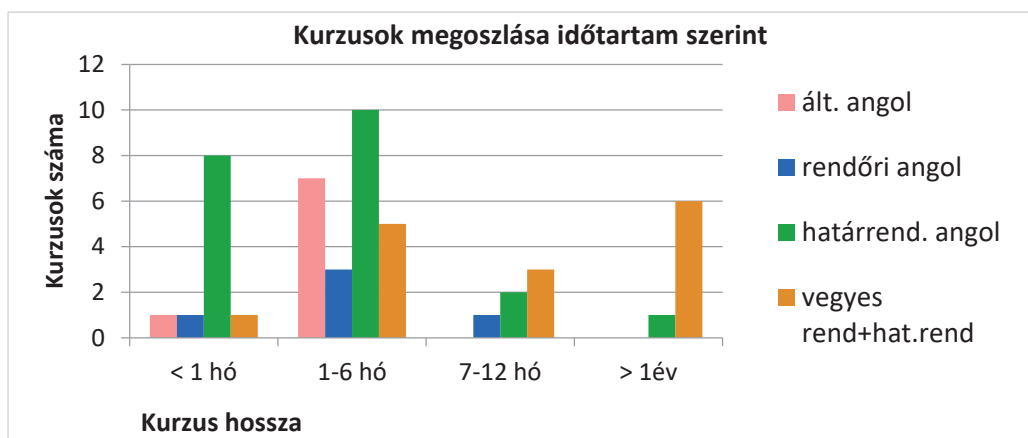
10. ábra: Kurzusok képzési típusonként

Tehát feltételezéseimmel ellentétben a határrendészeti képzésben részt vevők a válaszadó intézmények túlnyomó többségében vegyes (rendőri és határrendészeti témákat egyaránt tartalmazó) és tisztán határrendészeti angol szaknyelvet tanulnak. Mivel a tisztán határrendészeti képzési profilú intézmények csak az összes válaszadó kb. egyharmadát teszik ki, arra a fontos következtetésre juthatunk, hogy a vegyes rendészeti képzést nyújtó intézmények mellett az angol szaknyelvi oktatás során a rendőrséghez tartozó kiképző intézmények nagy része is figyelembe veszi a leendő (vagy továbbképzésben részesülő) határrendészeti szakemberek, a határrendészeti szolgálati ág képzési szükségleteit is.

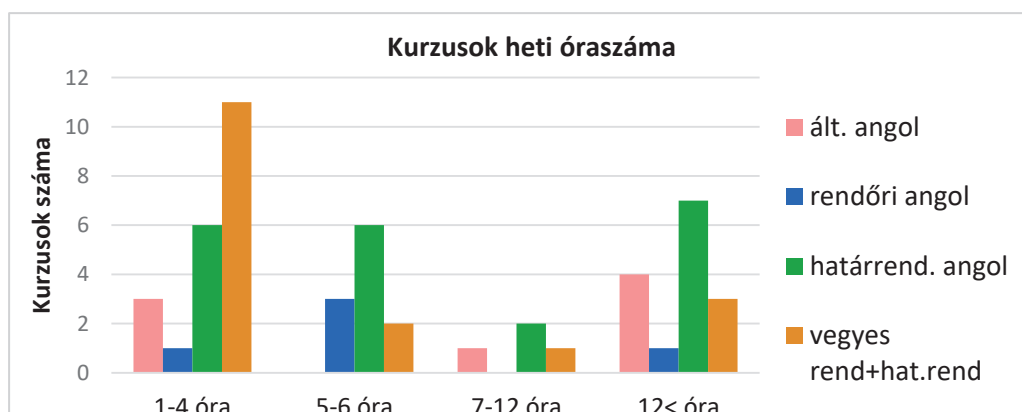
A kurzusok hossza, óraszámja és intenzitása

A jobb átláthatóság kedvéért kategóriákat határoztam meg: az egy hónapnál rövidebb, az 1–6 hónapos, a 7–12 hónapos és az egy évnél hosszabb, a heti 1–4, 5–6, 7–12, illetve a 12 óránál magasabb óraszámú (ez valójában 24–40 órát jelent), valamint az 50-nél kisebb, az 50–100, 101–200 közötti és a 200-nál nagyobb óraszámú nyelvi tanulmányokat csoportosítottam, az oktatott nyelv típusát is figyelve (11., 12., 13. ábra).

(A válaszadók esetenként hiányos adatokat adtak meg, ezért itt az előző pontban ismertetett számhoz képest kevesebb kurzus szerepel.)

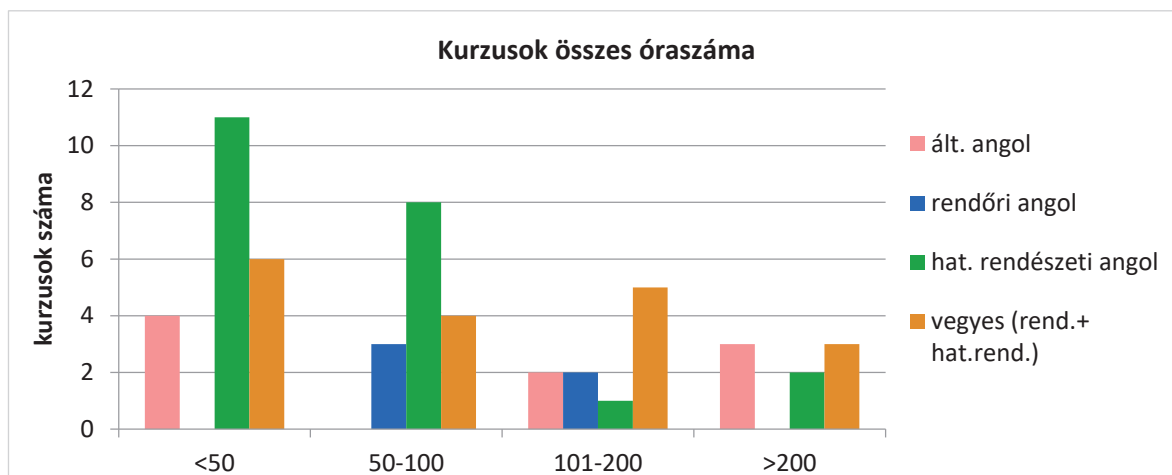
11. ábra: A kurzusok megoszlása időtartam szerint

12. ábra: A kurzusok heti óraszása

Előzetesen nem számoltam azzal, hogy a kurzusok többsége nem félévekre oszlik, de a kapott adatok körülbelül megfelelnek a feltételezéseimnek: A kurzusok és ezen belül a szaknyelvi képzések többsége (41-ből 28) fél évnél nem hosszabb. 18 szaknyelvi kurzus hossza egy és hat hónap közé esik, a többi egy hónapnál rövidebb. 43 szaknyelvi kurzusról tudunk az intenzitásra vonatkozó adatokat, ezek kb. kétharmada nem intenzív: 29 kurzus heti óraszása kevesebb, mint hat óra, ebből 18 (62%!) heti óraszása egy és négy között van. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a vegyes szaknyelvi kurzusok majdnem fele egy évnél tovább tart, és több, mint kétharmaduk heti négy vagy kevesebb órában folyik. A 13. ábra mutatja, hogy 36 kurzus (66%) óraszása nem haladja meg a százat (ebből 21 az 50-et sem), 18 kurzus óraszása több száznál (ebből nyolc nyelvi programé kétszáznál is). 41 szaknyelvi kurzusból 28 teljes óraszása száz, vagy annál kevesebb, és ennek fele ötven és száz közé esik. A vegyes nyelvi

kurzusok általában egyenletesen oszlanak meg a négy óraszám-kategória között, de a 22 határrendészeti szaknyelvi angol programból csak három esetben haladja meg az óraszám a százat, a kurzusok felének óraszama pedig az ötvenet sem éri el.

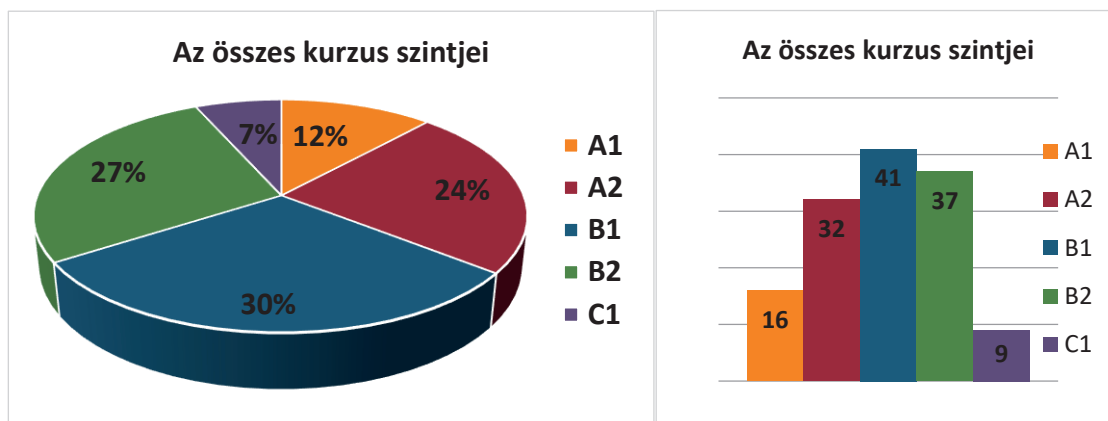

13. ábra: A kurzusok összes óraszama

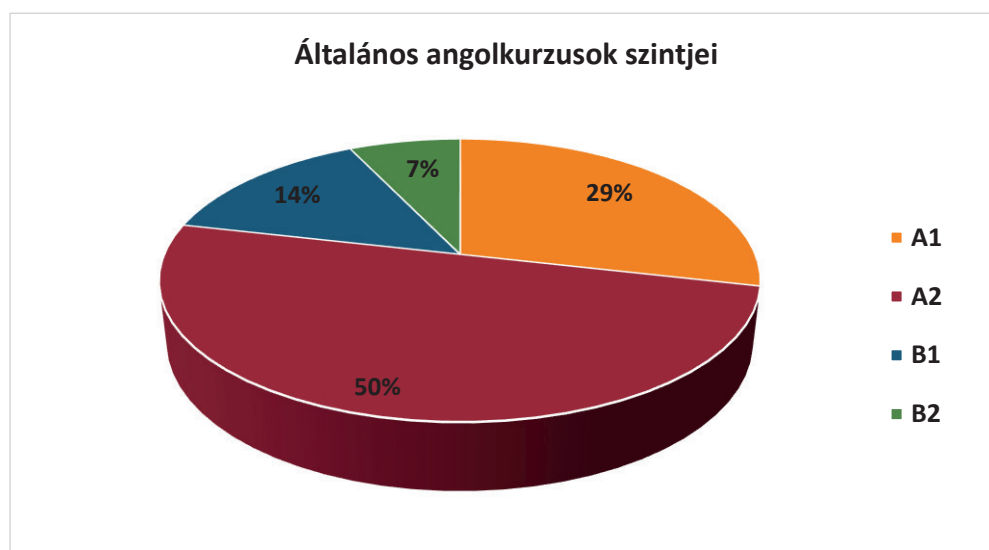
Az angol nyelvi kurzusok szintjei

Az adatok feldolgozása során először azzal az egyébként jól ismert ténnyel szembesültem, hogy egy kurzus jellemzően több nyelvtudási szinten is folyik, hiszen a nyelvtanfolyamok, nyelvi kurzusok csoportjai szinte soha nem homogének: a hallgatók legtöbbször kettő, néha ennél is több tudásszintre sorolhatók, mivel előzetes nyelvismereteik, nyelvi készségeik szinte soha nem egyformák. A létszámokból ítélve a kérdőívben megjelölt egy-egy kurzus több, esetleg különböző szinten álló hallgatói csoportot is érint. A legtöbb kurzus így több nyelvi szinten is megjelenik, ezért a 14., 15. és 16. ábrán jóval nagyobb a számuk, mint az eddigi grafikonokon.

Előzetes tapasztalataim szerint – Magyarországhoz hasonlóan – a rendészeti képzési intézmények felvételi követelményei között általában nem szerepel az idegennyelv-tudás egy meghatározott szintje, ezért erre nem kérdeztem rá. Ilyen feltételekre való utalás csak a holland válaszadó külön megjegyzésében szerepelt

14. ábra: Az angolkurzusok szintjei

15. ábra: A általános angolkurzusok szintjei

16. ábra: Szaknyelvi kurzusok szintjei

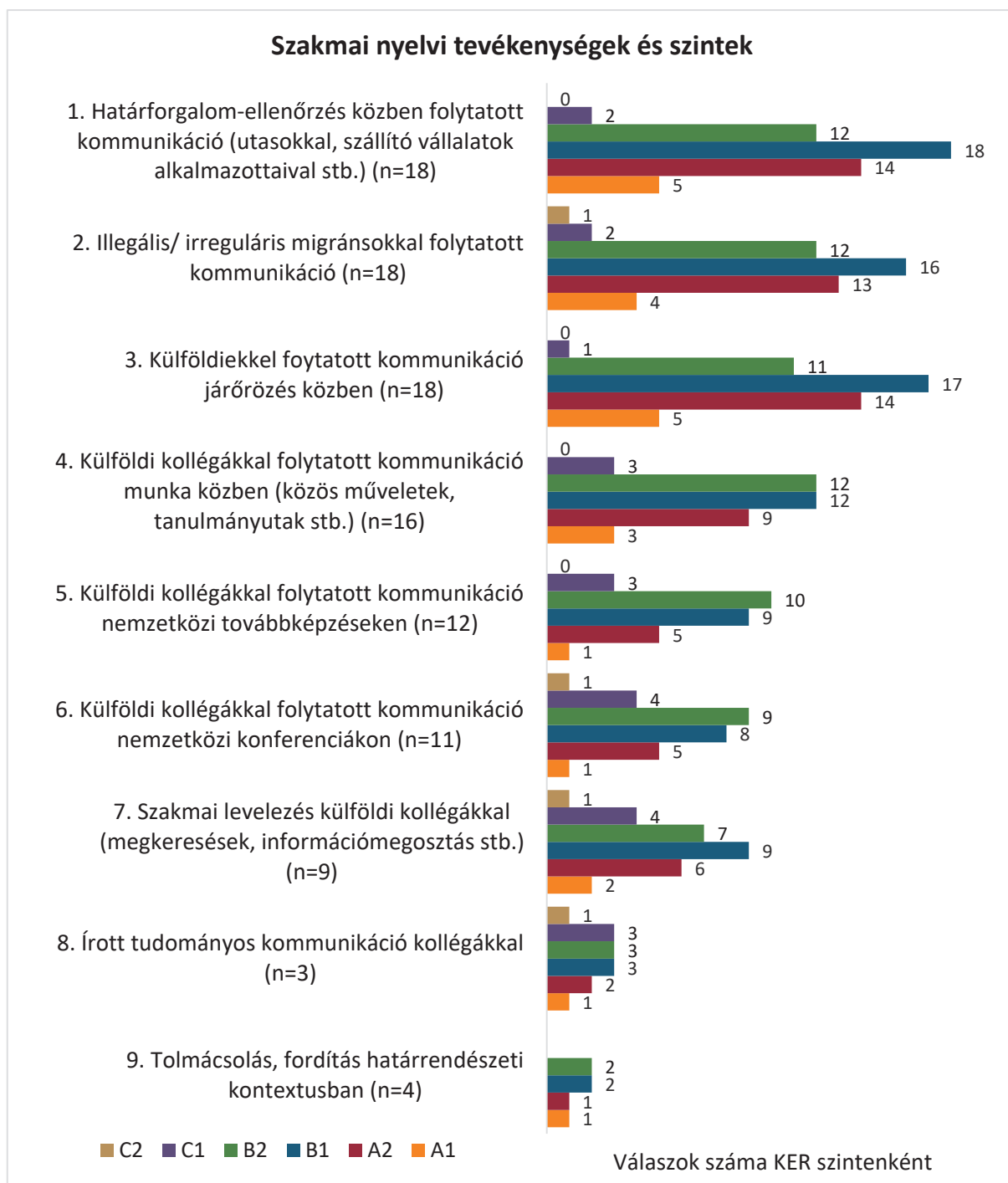
A szintbesorolások alapján a hallgatók a kurzusok kb. egyharmadában B1, másik harmadában B2, azaz alap- és középfokú szinten vannak, ez tehát megfelelt várakozásaimnak. Az is megállapítható, hogy míg az általános angolkurzusok domináns szintje az A2, tehát az alapfok alatt van, addig a szaknyelvieké a B1 és B2, valamint kisebb arányban a C1 szint, a felsőfok is megjelenik. Ez összhangban van azzal az általános nyelvoktatási véleménnyel, miszerint a szakmai nyelvi képzést csak B1 szinten érdemes elkezdni, és leghatékonyabban B2 szinttől lehet folytatni. A FRONTEX alapszintű *Közös képzési alaptanterve* is a B1-et nevezi meg a benne foglalt angol nyelvi anyag elvégzéséhez szükséges szintként, valamint – szaknyelvoktatási szempontból meglehetősen furcsa módon – a közös határigazgatási mesterképzési programhoz (Joint Master's in Strategic Border Management) is a B1-et jelölik meg bemeneti követelményként. Az A2 szint is megjelenik a kurzusok 21 százalékában, és meglepetésemre az A1-es is (10 százalék), amely csak kevés szaknyelvi téma és a szakmai beszédtevékenységek csak kis körének oktatására alkalmas.

A kurzusokat záró nyelvvizsgák

Az oktatást lezáró nyelvvizsga fontos külső motivációs tényező lehet a nyelvtanulásban. Ezért a kérdőív 2.2. pontjában arra kértem a válaszadókat, hogy nevezzék meg azokat a kurzusokat, amelyek (állami) nyelvvizsgával és az ezt igazoló hivatalos bizonyítvány kiadásával zárulnak. A visszajelzésekből az derült ki, hogy csupán két intézményben van külön nyelvvizsga (mindkét esetben A1–B2 szinteken), azonban számos válaszból kiderült, hogy a szaknyelvi tárgy megfelelő szintű teljesítése vagy fontos része a határrendészeti képzést lezáró vizsgáknak, vagy kimeneti követelmény. Több ilyen intézményben azonban nem tértek át az egységes európai (KER) szintmegjelölésre, hanem továbbra is a saját országuk besorolási rendszerét alkalmazzák.

A határrendészeti szaknyelvi kurzusok tartalma

A kérdőív 3.1. pontjában kilenc, a határrendészeti munka során előforduló, angolnyelvhasználatot igénylő nyelvi tevékenységet, helyzetet soroltam fel, ezek a 17. ábrán láthatók. Arra kértem a válaszadókat, hogy jelezzék, ezek közül melyek szerepelnek a kurzusaikban, és a hozzájuk szükséges nyelvi készségeket milyen (KER) szint(ek)en fejlesztik.

17. ábra: Szakmai nyelvi tevékenységek és nyelvi szintek

A nyelvi tevékenységek sorrendjét szándékosan úgy állítottam fel, hogy a könnyebb, alacsonyabb szintű készségeket igénylő feladatoktól haladtam a bonyolultabb, magasabb szintű kompetenciák felé, a gyakrabban előforduló határrendészeti tevékenységektől a ritkábban előfordulók felé. Ez a válaszokban megjelölt szintekből is kitűnik: az első hat nyelvi tevékenység esetében csökken az A1–A2 szintek, és valamelyest növekszik a C1 szint megjelöléseinek száma. Jól látható, hogy a mindennapi munka során leggyakrabban

előforduló helyzetekben (1.–3.) a B1 szint a domináns. Az is megfigyelhető, hogy itt az A2 a B2-vel azonos szinten van, vagy kissé megelőzi azt. Ugyancsak összhangban vannak a készülő FRONTEX-es online oktatóanyaghoz (lásd 2.1. alpont) a nemzetközi munkacsoport által alkotott alapfokú mintapárbeszédok jellegzetességeivel.

A szakember-szakember interakciók esetében (a 17. ábrán a 4.–8. számú tevékenységek) megfigyelhető az arányok kismértékű eltolódása a magasabb nyelvi szintek felé (B1, B2 és C1 aránya, a C2 szint megjelenése a 7. és 8. tevékenységben). A válaszok számának csökkenése egyben azt is érzékelteti, hogy ezek, az átlagos határőr mindennapi munkájában egyre ritkábban előforduló, egyre formálisabb stílusú kommunikációt, magasabb szintű nyelvtudást igénylő helyzetek (17. ábra, 7.–8. tevékenység) a szaknyelvi kurzusok tananyagában egyre kevésbé jelennek meg. Ne feledjük, hogy a kérdőívekben megjelölt szaknyelvi kurzusok 32 százaléka B1 szintű, ez az arány az A2–B1 szintű kurzusokat összevonva pedig 53 százalék!

Összességében az is figyelemre méltó, hogy a kapcsolódó táblázatot kitöltő 18 intézmény szaknyelvi kurzusai többségének anyagában szerepel a legtöbb itt felsorolt kommunikációs tevékenység. Az első három tevékenységi formát mind a 18 intézmény megjelölte, de még az első ötöt-hatot is 12 illetve 11, tehát a határrendészeti szaknyelvi képzések tartalmában megfigyelhetők egységes tendenciák.

Felvethető a kérdés, hogy az A2 szinten mennyire reális a szakemberek közötti szaknyelvi kommunikáció (5.–7. tevékenység) megvalósulása. (Véleményem szerint a kisszámú A1 válasz itt elhanyagolható.) A nyelvi szintek különbözőségére magyarázat lehet az, hogy azonos helyzetből és céllal kiinduló kommunikáció folyhat többféle nyelvi tudásszinten az egyszerű (esetleg nyelvtanilag nem tökéletes) információátadástól az árnyalt, kifinomult, retorikailag is kiváló megnyilvánulásig. A válaszokban megjelenő nyelvi szintek is jelzik, mennyire sokszínű a 7. pontban „írott információközlésként” említett tevékenység, hiszen a hosszabb terjedelmű, formális, esetleg nemzetközi jogi vonatkozású levelek mellett beletartozik többek között például a táblázatok kitöltése, a rövid, gyakran ismétlődő szakzsargon tartalmazó jelentések írása is. Érdekes azt is figyelembe vennünk, hogy a szintmegjelölések az oktatásban részt vevők szintjét jelzik, nem pedig a tevékenységek végrehajtásához szükséges ideális szintet.

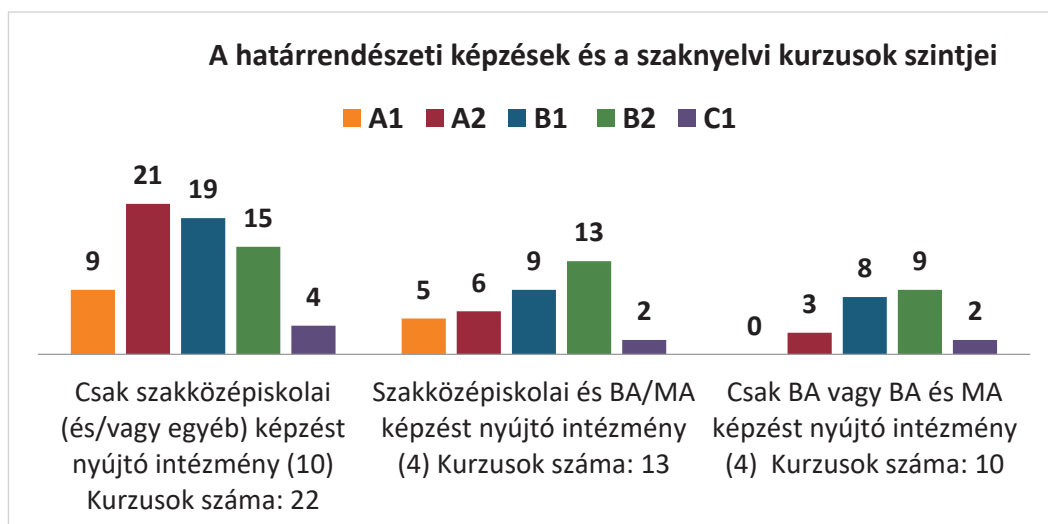
Érdekes adatokat láthatunk a 9. tevékenység, a tolmácsolás-fordítás esetében is. Szándékom szerint ez lett volna a legmagasabb szintű szaknyelvtudást, egészen speciális képzést igénylő kommunikációs forma. Mint a válaszokból kiderült, ilyen magas szinten gyakorlatilag nem folynak kurzusok az adatközlő intézményekben. Két válaszadó külön megjegyzésben ki is fejtette, hogy erre a feladatra hivatásos fordítókat és tolmácsokat alkalmaznak. Ez köztudomásúlag így van a legtöbb országban. (Hazánkban azonban az utóbbi időben, például a Schengeni Értékelő Bizottság látogatásait megelőzően az angolt magas szinten beszélő határrendészeket iskoláztak be szaknyelvi tolmácstanfolyamra.) A négy válaszadó, aki erre a tevékenységre az itt látható alacsonyabb nyelvi szinteket jelölte meg, valószínűleg arra gondolt, hogy a fordítás – mint a sokféle nyelvtanítási technika egyike – fellelhető a szaknyelvi oktatásban is, akár A2–B2 szinten is.

Hogy teljesebb képet kapjak a szaknyelvi kurzusok anyagáról, kiegészítésül megadtam az „Egyéb” válaszlehetőséget is. Két válaszadó nevezett meg általa fontosnak tekintett kommunikációs területet, ezek a „rendőrségi meghallgatás/kihallgatás (A2)” és az „anyanyelvi szakkifejezések magyarázata és összevetése az angol terminológiával (A1–B2)”. (Ez utóbbi kulcsfontosságú eleme a szaknyelv oktatásának, de nem tekinthető a vizsgált, határrendészeti munka során előforduló kommunikációs tevékenységek egyikének.)

Ha áttekintjük az egységes határrendészeti alapképzés tantervét (tehát a képzés minimumaként) minden tagországnak ajánlott alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 2012-es, átdolgozott változatának az angol szaknyelvi képzésre vonatkozó részeit, megállapíthatjuk, hogy a fent említett első négy tevékenységbe valamennyi besorolható. Az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* a B1-es szintet jelöli meg az alapképzés során elérendő célként. Az e program alapján kiképzett határőrnek a napi munka és a közös műveletekben való részvétel során folytatott tevékenységek által meghatározott angol szaknyelvi kompetenciákkal kell rendelkeznie (ezek részletezését lásd az 5.2.1. pontban). (Megjegyzendő, hogy a FRONTEX közös műveletekben rendszeresen részt vevő határrendészek szerint az itt megjelölt elvárások csak a külföldi vendégisztékkel folytatott minimálisan szükséges kommunikációt fedik le, a valódi hatékony együttműködéshez magasabb szintű szaknyelvi ismeretek szükségesek.)

Kapcsolat az intézmény profilja és az angol nyelvi képzés típusa között

Azt is vizsgáltam, hogy az egyforma szintű képzéseket nyújtó intézményekben folyó szaknyelvi kurzusok szintje hasonló képet mutat-e, illetve hogy van-e különbség a különböző szintű képzést nyújtó intézményekben folyó szaknyelvi oktatás szintje között (az egyes intézményekben indított összes szaknyelvi kurzust figyelembe véve). Azt a feltételezést, hogy a szakközépiskolai (alapszintű) és a BA (középszintű) képzések rájuk jellemző szaknyelvi tartalommal is párosulnak, nehéz igazolni, többek között az egy-egy intézményen belül folytatott képzések változatossága miatt: A 18 válaszadó között összesen tíz olyan intézmény van, amely szakközépiskolai szintű és/vagy ún. „egyéb” képzést nyújt (ebből egy csak „egyéb” képzést), négy szakközépiskolai és BA (MA) képzést is, négyben pedig csak BA (MA) és „egyéb” képzést.

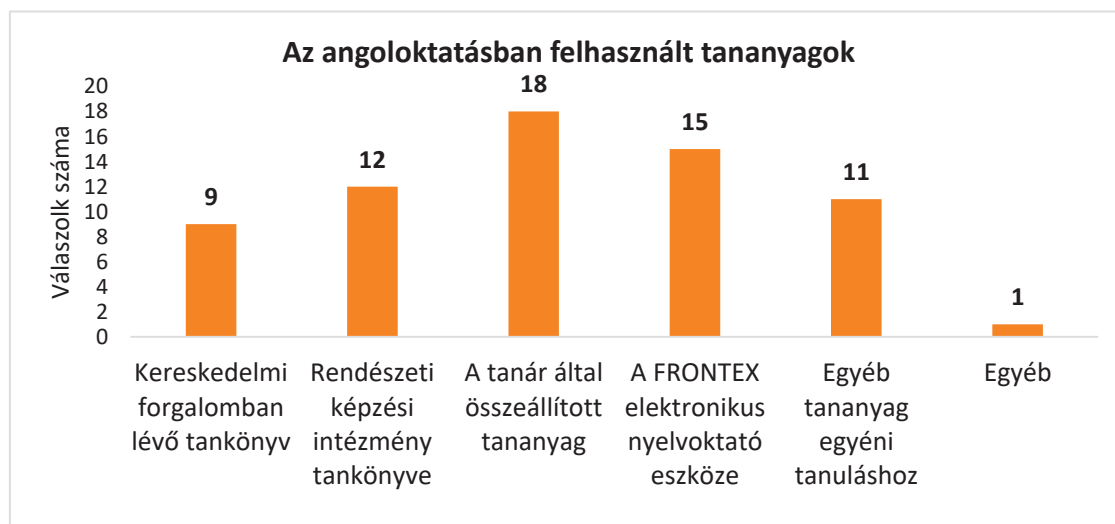

18. ábra: A határrendészeti képzések és a szaknyelvi kurzusok szintjei

A 18. ábra grafikonjaiban azonban felfedezhető az a tendencia, hogy a képzési szint növekedésével csökkennek az A2 szint értékei. A csak felsőfokú képzést nyújtó intézményekben jól érzékelhető a B1 és B2 szint dominanciája, és itt nem találunk A1 szintű kurzusokat. Azokban az intézményekben pedig, amelyekben csak szakközépiskolai képzés van, látható az alacsonyabb nyelvi szintek dominanciája.

A kurzusok tartalmára vonatkozó válaszok alapján kedvezőnek értékelhetjük, hogy a válaszadó intézmények tananyagai az általunk megjelölt szaknyelvi helyzetek többségéhez kapcsolódó kommunikációhoz szükséges szaknyelvi kompetenciákat fejlesztik, és ezek átfedésben vannak az alapszintű *Közös képzési alaptantervben* ajánlott tartalmakkal is.

Ugyanakkor azonban megállapítható volt, hogy a 17. ábra válaszaiból csak az első hármat megjelölő, tehát az alacsonyabb szintű angol nyelvi kompetenciákat igénylő kommunikációra felkészítő hat intézményből öt szakközépiskolai képzést (is) folytat, egy pedig csak „egyéb” képzést.

19. ábra: Az angoloktatásban használt tananyagok (n=18)

A kérdőív 3.2. pontjában a kurzusokon használt tananyagokról kértem információt. A 19. ábrán látható hat kategóriából lehetett választani. Az „Egyéb” választ megjelölő egyetlen intézmény adatközlője kifejtette, hogy ezalatt más angol tanárok által kifejezetten határőrök számára készített gyakorlatokat és nyelvi játékokat ért, így ezt gyakorlatilag a 2. kategóriába lehet sorolni. Az ezt követő legkevesebb számú válasz a kereskedelmi forgalomban kapható tankönyvet jelölte meg – ebből három olyan intézmény volt, amelyben általános angoloktatás is folyik. Az alacsony számú válasznak jórészt az az oka, hogy a rendészeti és határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelvet tanuló szakembereknek speciális szükségleteik vannak. Az országok eltérő jogrendszere, a rendészeti szervezetek különböző struktúrája miatt például egy, a nemzetközi nyelvkönyvpiacra jelen lévő könyvkiadónak nehéz olyan jó minőségű tankönyvet összeállítani, amely az összes európai országban egyaránt használható. Belföldi könyvkiadóknak viszont a célcsoport viszonylag kis létszáma miatt valószínűleg nem kifizetődő a megjelentetése. Ennek a szaknyelvnek a széles körű oktatása nem is tekint vissza olyan nagy múltra, mint például az üzleti angolé. Néhány angol, illetve amerikai kiadású rendőri/rendészeti szaknyelvi tankönyv már évek óta Magyarországon is kapható, az imént említett, a nyelvkönyvpiacra értékesítő, komoly oktatásmetodikai háttérrel rendelkező kiadó által megjelentetett határrendészeti tankönyvről azonban nem tudok. Ebből következik az is,

hogy a szaknyelvet oktató tanárok főleg a grafikon másik négy kategóriájába tartozó tananyagokra támaszkodnak, és valamennyi válaszadó intézményben alkalmazzák a tanár által összeállított oktatási anyagokat. A FRONTEX jelenleg már alap- és középfokon is hozzáférhető, a repülőtereken szolgálatot teljesítő állomány számára készült, de más szolgálati helyekre is könnyen adaptálható, elektronikus, önálló tanulást segítő eszköze a második legnépszerűbb a válaszadók között. Ez öröndetes, és elősegíti a szaknyelvi oktatás egységesítését.

2.4. Az angol (határ)rendészeti szakmai nyelv intézményes oktatása a hazai rendészeti képzésben¹¹⁵

A hazai tapasztalat sok hasonlóságot mutat az EU egyes tagállamaiban folytatott, az előbbiekben részletezett gyakorlattal. Két rendészeti szakközépiskolában folyik határrendészeti képzés, közülük Miskolcon (igény esetén) általános angolkurzusokat is indítanak a három különböző szaknyelvi képzési típus mellett. A nappali munkarendű képzés során a vegyes (rendőri + határrendészeti) angol oktatása két tanéven keresztül, heti 2–4, összesen 146 órában, a tisztán határrendészeti tárgy két hónapig, 16 órában folyik. A hallgatók nyelvi szintje általában A1–A2, néhányé B1 és B2. Szegeden vegyes (rendőri és határrendészeti) szaknyelvi oktatás folyik. A nappali munkarendben a szaknyelvi angol tantárgy 16 hónapos, 96 órás, a levelező oktatásban 8 hónapos, 58 órás (mindkét típusban heti 2 órás), a hallgatók többnyire A2–B1 szinten vannak.

A Nemzeti Köszolgálati Egyetem (NKE) Rendészettudományi Karán azok a hallgatók tanulnak rendészeti szaknyelvet, akik rendelkeznek B2 szintű (középfokú) nyelvvizsgával. Ebbe a körbe tartozik a határrendészeti szakirányú hallgatók nagy többsége is. Az angol nyelvet választó hallgatók nagy része az elmúlt években vegyes szaknyelvet tanult, azaz alapvetően rendőri szaknyelvet, amelyben – a rendészet egyéb ágainak tárgyalása mellett – szerepelt a schengeni szabályozást és annak gyakorlati megvalósítását is érintő nemzetközi rendészeti együttműködés témája is. A jelenlegi tanterv szerint négy féléven keresztül heti 2–4, összesen 182 órában folyik a szaknyelvoktatás. Ez nagy és sajnálatos visszalépés az előző évek heti 4–6 órás, három féléves képzéséhez képest.

---

¹¹⁵ Az itt említett intézmények mellett a BM nemzetközi Oktatási Központban (NOK) folyik ugyan rendszeres nyelvi képzés, itt azonban csak általános és rendőri angolt oktatnak, a sajátos határrendészeti szükségletek nem jelennek meg a tematikában.

Gondot okoz az is, hogy az Idegennyelvi és Szaknyelvi Központban dolgozó angol tanárok relatíve kis száma miatt jelenleg a hallgatókat csak nyelvek és többé-kevésbé tudásszintek szerint lehet csoportokba osztani, szakirányok szerint nem. Így a határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelv oktatását az Idegennyelvi és Szaknyelvi Központ csak a tanári kapacitás függvényében tudja biztosítani. Amennyiben az adott évfolyamon ezt a csoportlétszámok lehetővé teszik, a migrációs és a határrendészeti szakirány hallgatóinak közös, a határrendészeti ismereteket is magában foglaló nyelvi kurzus indul. Ennek során néhány óra megtartására a Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszékének egyik, angol nyelvű szakképzésben járatos munkatársát kérjük fel. Ez rendkívül hasznosnak bizonyult, hiszen az – általában nem sok előzetes tapasztalattal rendelkező – hallgatók ízelítőt kapnak abból, milyen gyakorlati nyelvi készségekre lesz szükségük munkájuk során. Az órák a határrendészeti kabinetben zajlanak, és a hallgatók kezébe adott reáliák (okmányvizsgáló eszközök, úti okmányok stb.), az angol nyelvű képzési helyzet szimulálása nagy motiváló erővel bír.

Erre szükség is van, mivel a Karon a szaknyelvoktatás sajátos helyzetben van: A hallgatók az első négy félévben kapnak nyelvi képzést, a határrendészeti alapozó tárgyak oktatása azonban csak a második félévben kezdődik, a határellenőrzési, határigazgatási ismeretek elsajátítása pedig főleg az ötödik-hatodik félévre koncentrálódik. Ebből következően integrált tartalmi és nyelvi képzést kell folytatni, amelyen belül a határrendészeti tevékenység alapjaival valójában angol nyelven ismerkednek meg, és sok esetben nehéz megértetni velük, hogy a szaknyelvi kompetenciákra nagy szükségük lesz a munkájuk során.

A munka mellett tanuló, levelező képzésben résztvevő rendészeti szakemberek hazai idegennyelvi felkészítése a Karon a mai napig nem megoldott. Ennek fő okát – a tantervben rendelkezésre álló órák igen kis száma mellett – abban látom, hogy a nyelvoktatás során sajátos, komplex készségeket kell kialakítani. Amíg egyes tantárgyak esetében megvalósítható az ismeretanyag egyéni memorizálása, készség szintű elsajátítása, addig az idegen nyelv tanulásához elengedhetetlen a kis lépésekben tanult nyelvi jelenségek állandó ismétlése, gyakorlása, amelyet feltétlenül folyamatos visszajelzésnek kell kísérnie. Az írásbeli készségek esetében ez megoldható a tanár jelenléte nélkül, a szóbeli készségek, elsősorban a beszédkészség fejlesztése azonban gyakorlatilag nem.

A képzési intézményekben levelező formában biztosított nyelvoktatás problémája valójában része a munka mellett folytatott nyelvtanulással kapcsolatos nehézségeknek, ezért a megoldás módja is hasonló lehet.

A tananyagok hasonló típusúak a három felsorolt intézményben, de jelenleg például a FRONTEX e-learning eszközét csak Szegeden és az NKE-n használják. A szakközépiskolákban a 17. ábrán szereplő első négy nyelvi tevékenységre készítik fel a hallgatókat, a Rendészettudományi Karon az ötödiket is érintjük: a képzés végére a hallgatónak képesnek kell lennie arra, hogy (például egy prezentáció keretében) bemutassa a hazánkban, a saját szakterületén folyó munkát, valamint, hogy megismerkedjen a külföldi kollégák feladataival.

2.5. Jó külföldi gyakorlatok

2.5.1. Korszerű oktatási módszerek a CEPOL (Európai Rendőrakadémia) által szervezett angol nyelvű szakmai képzésekben – a távoktatás lehetőségei

A FRONTEX koordinációjával folyó angol nyelvképzési projektről már tettem említést. Az európai rendészeti képzésben kiemelkedő szerepet játszó Európai Rendőrakadémia¹¹⁶, a CEPOL égisze alatt folyó tevékenységhez ugyancsak elengedhetetlen az angol rendőri szaknyelv magas szintű ismerete: ennek fejlesztése mindig is a szervezet egyik prioritása volt.

A CEPOL az EU belső biztonsági stratégiájával összhangban az uniós tagországok vezető beosztású rendőrtisztjei számára nyújt együttműködési és továbbképzési lehetőséget. Fő feladata, hogy ösztönözze a határokon átívelő együttműködést a bűnüldözés elleni harc, illetve a közbiztonság és közrend fenntartására irányuló tevékenységek terén, és ehhez megfelelő fórumokat biztosítson. Az együttműködés fontos területe a csereprogram, amelynek keretében rendészeti szakemberek egymás országaiban tett egyhetes látogatások során tapasztalatot szereznek a különböző tagállamok rendőri/rendészeti szervezeteinél folyó, a saját szakterületükön végzett munkáról, és a továbbiakban hasznos személyes munkakapcsolatokat alakítanak ki.

---

¹¹⁶ Várhatóan 2016. július 1-jétől a szervezet új neve: European Agency for Law Enforcement Training (Bűnüldözési Képzés Európai Ügynöksége).

Az éves képzési terveket, azok tematikáját (melynek egy része az illegális migrációt és a határrendészethez közvetlenül kapcsolódó problémákat érinti), valamint az eseménynaptárt az aktuális EU-s fenyegetés-értékelések alapján állítják össze. Az intézménynek az elmúlt évtizedben kifejtett tevékenysége jól mutatja azt a folyamatot, amely során a hagyományos oktatási és kommunikációs formák egyre inkább átadják helyüket az elektronikus alapú megoldásoknak.

Az angol szaknyelvi tananyagkészítő CEPOL-team tagjaként 2009-től magam is figyelemmel kísérhettem a különféle angol nyelvű elektronikus információs és oktatási eszközök evolúcióját. Ez a folyamat az intézmény honlapjának indításával, a tagállamok vezető rendészeti szakembereinek, oktatóinak publikációit tartalmazó elektronikus könyvtár kialakításával kezdődött. Míg a 21. század első évtizedében még a személyes jelenlétet igénylő tevékenységi formák (megbeszélések, szaknyelvi kurzus, továbbképzések stb.) voltak túlsúlyban, addig napjainkra a helyzet megváltozott. A képzés főként nemzetközi munkacsoportok által létrehozott elektronikus, moduláris rendszerű tananyagok készítése és terjesztése, az ezeket az anyagokat a saját országukban oktató „kiképzők képzése” (training the trainers), az e-Netet kezelő nemzeti kontakt személyek hálózatának kialakítása, a tanulásmenedzsment-rendszerbe (Learning Management System, LMS) ágyazott oktatási modulok és a szélesebb közönséget megcélzó internetes szakmai fórumok, internetes szemináriumok, ún. webináriumok útján folyik. 2011-ben a CEPOL által szervezett 106 eseményen belül a webináriumok száma 18 volt, a web-alapú elektronikus hálózat regisztrált használóinak száma pedig 9283.¹¹⁷ 2014-ben ez a szám meghaladta a 10300-at¹¹⁸. (Ugyanebben az évben a személyes jelenlétet igénylő tevékenységi formákban részt vevők száma ennek kevesebb, mint egyötöde volt.) Ekkor a 23 on-line modul és a megszervezett 54 webinárium összesen mintegy 8000, ezekre külön regisztrált felhasználóval büszkélkedhetett.

Az angol nyelvtudásbeli hiányosságok – különösen a kezdeti időszakban – a CEPOL képzések résztvevői esetében is felmerültek. A szervezet több éve háromhetes „bentlakásos” angol szaknyelvi tanfolyamokat (Language development: instruments and systems of European police cooperation — English) is szervez. Az évente két alkalommal meghirdetett képzés mellett azonban szükség volt és van az interneten elérhető, munka mellett is tanulmányozható

---

¹¹⁷ CEPOL: *Annual Report 2011*. Forrás: <https://www.cepola.europa.eu>. (2012.07.04.)

¹¹⁸ CEPOL: *A 2014. évi éves jelentés összefoglalója*. Forrás: <https://www.cepola.europa.eu/sites/default/files/annual-report-summary-2014-hu.pdf>. (2015.10.10.)

angol szaknyelvi anyagokra. A fent említett, az angol rendőri szaknyelv fejlesztését szolgáló elektronikus tananyagkészítő munkacsoport 2009-ben kezdte meg munkáját. 2010-ben az akkori koncepció szerint három nyelvi szinten (A2, B1, B2) elkészültek a napi rendőri teendőktől a szakmai feladatok megoldásához szükséges elméleti ismeretekig terjedő 13 témát feldolgozó oktatócsomag tanmenete, szövegei, az olvasási és hallásértési készséget fejlesztő gyakorlatai.

A tervezett különálló angol oktatóanyag létrehozása végül is az eredeti tervek szerint nem valósult meg, de egyes részei hozzáférhetőek a CEPOL LMS felületén, és népszerűek a felhasználók körében.

A projekt legújabb szakaszában, 2015 október – novemberében kísérleti távoktatási kurzust indítottak, *Police English Language (Rendőri angol nyelv)* címmel. Ehhez a szaknyelv oktatásában járatos angol tanárok a szakmai modulokhoz közvetlenül kapcsolódó nyelvi felkészítéshez aktualizálták és a már kész elektronikus szakmai anyagokkal egészítették ki a nyelvoktatási anyagokat. A kísérleti tananyagot egy 55 fős (legalább 3 éve a rendőrségnél dolgozó, a nemzetközi rendőri együttműködésben részt vevő, az angolt napi szinten használó szakemberek), tagállamonként maximum 3-3 delegált tanulóból álló csoporton tesztelték, távoktatási kurzus keretében. A kísérleti tanfolyam úttörő szerepre vállalkozott: a rendőri angol oktatásának történetében ez volt az első alkalom, hogy a résztvevők különböző országokban, a saját számítógépük vagy hordozható eszközük felhasználásával végezték a teljes egészében online kurzust. A legalább A2 (alapfoknál alacsonyabb) szintű nyelvtudással és megfelelő számítógépes felhasználói ismeretekkel rendelkezők számára meghirdetett öthetes tanfolyam általános célja az volt, hogy az azt elvégzők B1 szintű rendőri szaknyelvi ismeretekkel rendelkezzenek. A specifikus célkitűzések szerint:

- 1) erre a szintre (B1) fejlesszék a négy alapkészséget (beszéd, olvasás, hallásértés, írás) és a szakmai élethelyzetekben szükséges nyelvtani ismereteiket,
- 2) fejlesszék terminológiai ismereteiket, hogy a szaknyelvhasználatot igénylő helyzetekben a szakmai lexikát megfelelően tudják használni,
- 3) gyakorolják az európai szintű kooperációt, amelyet később felhasználhatnak a nemzetközi rendőri együttműködéshez szükséges kommunikáció során.¹¹⁹

---

¹¹⁹ CEPOL: *Police English Language Online Course. Course Curriculum*. Budapest, 2015.

A kurzus anyaga egy kerettörténetet követve, nyolc szakmai téma köré szerveződött. A tanulók az egyes anyagrészeket változatos, többségében feladatalapú gyakorlatok segítségével, részben önállóan, saját haladási tempójukban, részben (valós idejű) kiscsoportos tevékenységek keretében dolgozták fel. A feladatok jellege gyakran megkívánta, hogy on-line konzultáljanak a tanárokkal és egymással, az LMS felület fórum és csevegés funkciójának, feltöltött írott és video üzenetek segítségével folyamatosan tartsák a kapcsolatot.

A feladatokat legalább az előre meghatározott szinten teljesítők (az összes regisztrált hallgató 94%-a) a kurzus sikeres elvégzéséről, a többiek a kurzuson való részvételről kaptak bizonyítványt.

A tanfolyam több szempontú értékelése az értekezés írásának idején még tart. Saját megfigyeléseimre alapozva (a CEPOL illetékesétől engedély kaptam, hogy végig kövessem), a kurzust vezető egyik angol tanár tanfolyamzáró rövid jelentésében,¹²⁰ valamint a vele készített strukturált interjúban tett megállapításai alapján a tanulságokat az alábbiak szerint összegzem:

A tanulási felületet biztosító Moodle keretrendszer, a Moodle beépülő modul és a rendelkezésre álló CEPOL tudásbázis hasznosnak bizonyult a tananyag összeállítása során, bár a nyelvtanfolyamok lefolytatására ez a tanulásmenedzsment rendszer nem a legalkalmasabb, ennél léteznek vonzóbb és könnyebben használható felületek, több grafikát beépítő, és egyszerűbb és több tanulói interaktivitást biztosító interfészek. A hallgatók a tanárok által a programba illesztett gyakorlatok megoldásánál gyakran ütköztek technikai akadályokba, és ezek sokszor a gyakorlatok megoldásának eredményében is érzékelhetőek voltak, ezért a kurzust vezető tanároknak gyakran kellett korrigálniuk a kapott pontszámokat, illetve tanácsokat adni a kezelési problémák megoldásához. Az adott hétre előírt feladatok sorrendje nem volt meghatározva, bár ez úgy tűnik, szükséges lett volna. A jelenleg rendelkezésre álló szöveges gyakorlatok egy részét pl. ki lehetne cserélni a témákhoz kapcsolódó szakterületeken dolgozó rendőrökkel készített video-interjúkkal, ez egyben segítené a való életben is nagyobb gyakorisággal előforduló, nem anyanyelvi akcentus megértését.

---

¹²⁰ KELEMEN Zsolt: *CEPOL Police English Language Course Instructor Feedback Report*. Budapest, 2015. (Saját fordítás alapján.)

Fontos tapasztalat volt, hogy az öt hét még ilyen intenzív tanulás (heti 25 óra egyéni ráfordítás) mellett sem elég arra, hogy valaki egy egész nyelvi szinttel magasabbra jusson. Némi gondot okozott az is, hogy a meghirdetett A2-es bemeneti szint helyett nagyon sok jelentkező (sokkal) jobb nyelvtudással kezdte meg a kurzust, ezt a jövőben ki kellene küszöbölni: A valóban B1 szintet megcélzóknak több, a nyelvtan tanítását célzó elemet beépíteni, a B2 szintűeknek pedig egy másik, főleg a terminológiára koncentráló tanfolyamot indítani. Nagyban megkönnyítené a tananyag kezelését és a beszédkésztség fejlesztését is, a tanárok jobban megismerhetnék a tanulókat, ha több online konferenciát, videobeszélgetést lehetne beiktatni. Érzékelhető volt a tanulók frusztrációja, amikor a fórumon felvetett kérdéseikre nem kaptak rövid időn belül választ – hiszen a tanárok nem voltak állandó „ügyeletben”. A beadott feladatok – melyek között szerepeltek írásbeli és szóbeli produkciót igénylő, tehát ún. nyitott végűek is – folyamatos javítása, a tanulókkal való kapcsolattartás ilyen sok résztvevő mellett kettőnél több tanár bevonását igényelné.

Az online oktatási forma eszközei közül ki kell emelni egy, a nyelvoktatásban nagyon jól kihasználható funkciót, az ún. wiki közös létrehozásának lehetőségét. A résztvevő tanulók együtt állítottak össze egy egynyelvű tematikus glosszáriumot: hetente felvitték az általuk fontosnak tartott szakszavakat és meghatározásaikat, így dolgozták fel az adott heti tananyagban előforduló szókincset, majd ezekből a szavakból minden pénteken szódogozat tesztelte tudásukat.

Tapasztalatom szerint igazi virtuális közösség jött létre az öt hét alatt. A fórumon nyomon követhető, egymást segítő, bátorító posztokon kívül erről tanúskodtak a párizsi terrortámadás idején a francia kollégáknak küldött együtt érző sorok, a karácsonyi, újévi jókívánságok.

2.5.2. Nyelvoktatás a levelező képzésben: távoktatási tananyagok alkalmazása Észtországban, a Biztonsági Tudományok Akadémiáján

2015 novemberében, egy CEPOL csereprogram keretében az észt Biztonsági Tudományok Akadémiáján nyílt alkalmam az angol szaknyelvi oktatás levelező formáját tanulmányozni.

A tallinni intézmény muraste-i objektumában a BA szintű képzéssel azonos értékű levelező tanfolyamon egy félévben minden második héten kétszer kettő, összesen 24 kontakt órája van

a határrendész hallgatóknak (emellett 30 órányi egyéni tanulást írnak elő számukra). A hallgatók szintenkénti elosztására nincs lehetőség, ezért sokszor akár A2, B1 és B2 szintű nyelvtanulók is vannak ugyanabban az általában 10-15 fős csoportban.

Figyelemre méltó az a mód, ahogyan a szaknyelvi oktatás beépül az Akadémia általános oktatási rendszerébe, amely a rendészeti szakközépiskolai képzést is magában foglalja. A középfokú szakmai oktatásban néhány éve bevezették az úgynevezett *integrált* idegennyelvi tantárgyat. Ennek lényege, hogy a nyelvi képzés szervesen illeszkedik az általános ismeretek oktatásába. A szaktanárok meghatározzák, hogy pl. határforgalom-ellenőrzési feladatok végrehajtása során a határőröknek milyen helyzetekben kell használniuk idegen nyelveket, és a nyelvi képzés az ilyen helyzetek megoldásához szükséges készségek fejlesztésére koncentrál. Az oktatás végén is ilyen szituációkat szimulálnak (a külföldi állampolgárok szerepét a nyelvtanárok játsszák), és a hallgatók egyéni szakmai és nyelvi teljesítményét együtt értékelik.

A nyelvi és szakmai képzés integrálása a nappali BA szakokon oly módon valósul meg, hogy a szakmai tantárgyak oktatói kötelezővé teszik az angol nyelvű szakirodalom felhasználását a szemináriumi és szakdolgozatok elkészítésekor. A nyelvtanárokkal együttműködve kidolgozták annak a rendszerét, hogy a hallgatók kötelezően választanak egy, a szakirányukhoz kapcsolódó cikket, amelyet egy félév alatt fel kell dolgozniuk (az ezzel kapcsolatos feladatok végrehajtása a nyelvórákon kívül, de meghatározott ütemben és nyelvtanári felügyelettel, segítséggel folyik), majd a félév végén egy szimulált konferencia keretében idegen nyelven előadást kell tartaniuk róla. Ezt a követelményt szem előtt tartva az előbb említett levelező kurzuson a tematika és az elsajátított szakmai szókincs a schengeni térséggel és határellenőrzéssel, az európai határrendészeti együttműködéssel, a FRONTEX tevékenységével stb. kapcsolatos.

Az észt Biztonsági Tudományok Akadémiáján már több éve használják sikeresen a Moodle alapú tanulásmenedzsment rendszert (LMS). A nappali és a levelező munkarendben egyaránt bevált rendszerben – egyebek között – a tanár és a hallgatók elektronikus úton tudják eljuttatni egymáshoz a tananyagokat, tanmeneteket és a határidős beadandó feladatokat, szükség esetén a tanórán kívül is tudnak egymással kommunikálni, folyamatosan nyomon követhetik a tanulók előrehaladását, teljesítményét.

A nyelvoktatás tehát ebben az esetben levelező formában is jól működik, a tanárok elmondása szerint nincs olyan hallgató, aki a követelményeket legalább a minimális szinten ne tudná teljesíteni. A kollégák ugyanakkor nagyon kedvezőtlennek tartják az alacsony óraszámot és azt, hogy a tanulókat nem lehet tudásszintjük szerint homogénebb csoportokba osztani.

2.6. A fejezet összefoglalása, következtetések

Összegezve ismét hangsúlyoznom kell, hogy a rendészeti szervezetek és oktatás nemzeti sajátosságokhoz kötődő jellege miatt nehéz áttekinteni, elemezni a képzési rendszereket, ezen belül az angol nyelv oktatását is. Az itt részletezett felmérésbe nem kapcsolódott be valamennyi érintett uniós tagállam, ezért az egész EU-ra vonatkozó megállapításokat nem tehetek. 18 tagállam 22 intézményének válaszai alapján mégis kirajzolódtak olyan egyértelmű tendenciák, amelyek valószínűleg a többi országra, intézményre is érvényesek.

A felmérés során kapott válaszokból kitűnik, hogy a tagállamok nemzeti hagyományain kívül az aktuális gazdasági körülmények, a rendészeti szervezetekben és képzési rendszerekben éppen végbemenő változások is kihatnak a (határ)rendészeti szaknyelvoktatásra.

Az angol (határ)rendészeti szaknyelvi kurzusok kapott adatai alapján megállapíthatjuk, hogy többségük nem biztosít intenzív nyelvtanulást, óraszámuk pedig a legtöbb esetben csak arra alkalmas, hogy a tanulók a már meglévő tudásszintjükön fejlesszék szaknyelvi készségeiket, arra semmiképpen nem, hogy magasabb szintre kerüljenek. Ez arra enged következtetni, hogy a képzési intézményekben az angol nyelvi készségek fejlesztése nem szerepel (vagy a tantervek struktúrája miatt nem szerepelhet) az elsődleges célok között.

A felmérésben megnevezett szaknyelvi kurzusok többsége szakközépiskolai képzéshez kapcsolódik, domináns nyelvi szintjük B1 (alapfok), illetve az ezt meghaladó (B2) szint. Ez összhangban van az egységes alapképzés tantervéül minden tagországnak ajánlott alapszintű *Közös képzési alaptanterv* által megjelölt céllal (B1), valamint az európai határőrcsapatok profiljaiban leggyakrabban meghatározott követelménnyel (B2). Az alapfoknál alacsonyabb (A2) szintű kurzusok száma azonban csak kevéssel marad el ezek mögött. A magasabb szintű képzést (BA, MA) folytató intézményekben oktatott kurzusoknál megfigyelhető a tudásszintek emelkedése.

A kurzusok leginkább a határellenőrzési feladatok ellátásához az alapszintű *Közös képzési alaptantervben* is megjelölt, kisebb mértékben a külföldi kollégákkal együtt végzett munkához szükséges angol nyelvi kompetenciák fejlesztését célozzák.

A felhasznált angol tananyagokkal kapcsolatos adatokból arra lehet következtetni, hogy az alapszintű *Közös képzési alaptantervhez* hasonlóan ajánlott, széles körben ismert és felhasználható oktatóanyagok hiányában a tanárok – egyébként az általános angol nyelv oktatási gyakorlatának is megfelelően – leginkább saját maguk állítják össze, vagy az adott képzési intézmény adja ki tankönyvként azokat. A FRONTEX elektronikus oktatóeszköze igen népszerű, pedig egy szűkebb kör, a légi határokon szolgálatot teljesítő állomány számára készült. Ez is azt mutatja, hogy nagy az igény egy egységes, a többi határtípusra jellemző nyelvi tevékenységeket is gyakoroltató uniós tananyagra.

A fejezet elején felvetett kérdésre, azaz hogy vannak-e egységes irányvonalak az EU-tagállamok (határ)rendészeti angol képzéseiben, és ezekhez illeszkedik-e a hazai intézményes szaknyelvoktatás, a kérdőíves kutatás alapján egyértelműen igennel válaszolhatunk. Az eltérő képzési rendszerekből, hagyományokból, jogrendszerekből eredő különbségek ellenére a terjedelmükben, intenzitásukban nem egyszer eltéréseket mutató (határ)rendészeti szaknyelvi képzések tematikájukat és a különböző témákhoz kapcsolódó nyelvtudási szintjüket tekintve hasonlóak. Ezt a szaknyelvi oktatás speciális jellege is megköveteli, hiszen itt a hallgatói szükségletek előzetes meghatározásának (needs analysis) még fontosabb szerepe van, mint az általános nyelvi képzés esetében. A kutatás során vizsgált kurzusok különféle feltételek mellett folynak: a válaszadó intézmények kétharmadában a leendő határrendészeket mint rendőröket vagy rendészeti szakembereket képzik. Ennek ellenére a határrendészeti szükségletek markánsan megjelennek az angol nyelvi kurzusok tartalmában: a vizsgált kurzusok több mint egyharmada határrendészeti, másik harmada vegyes szaknyelvi, míg csak 11 százalékuk tisztán rendőri (az előzetes feltételezésekkel ellentétben az általános nyelv is csak a kurzusok 16 százalékában képviselteti magát), és ez a résztvevők számában is megmutatkozik. Tehát még a vegyes (rendőri/rendészeti) képzés keretén belül folyó angol nyelvi kurzusokban is határozottan érvényesül ugyanaz a cél: a határrendészeti szakemberek nyelvi kompetenciáinak fejlesztése, amelyek segítségével hatékonyabban végezhetik munkájukat, ennek pedig egyre fontosabb részét képezi a nemzetközi együttműködés.

A fejezet további részében jó külföldi nyelvoktatási gyakorlatok sajátosságait tártam fel. Ezek alapján az a következtetés vonható le, hogy kellően motivált nyelvtanulók távoktatására eredményesen használhatók az internet-alapú elektronikus tanulásmenedzsment rendszerek, oktatóprogramok, amelyek egyes funkciói helyettesíthetik a tankönyveket, és a tanfolyam résztvevőinek személyes jelenléte nélkül is lehetővé tesznek közös tevékenységi formákat. Ugyanakkor kellő figyelmet szükséges fordítani a könnyen kezelhető, vonzó megjelenésű, a nyelvi kompetenciák kialakulásának sajátosságait messzemenően figyelembe vevő tananyagok összeállítására, a tanárok és diákok arányára, a minél homogénebb bemeneti tudásszintekre, a szükséges óraszámokra és a megfelelő intenzitásra. A CEPOL kísérleti online kurzusának fontos tanulsága, hogy a beszédkésztséget legjobban fejlesztő nyitott végű szóbeli tevékenységekhez, a tanulók bátorításához kívánatos a tanár valós idejű – legalább virtuális – jelenléte.

3. A határrendészeti feladatokat ellátó hazai állomány nyelvtudása

A határrendészeti képzési intézményekben folyó szaknyelvi oktatás vizsgálata után célszerűnek láttam feltárni a hazai, határrendészeti feladatokat ellátó állomány nyelvtudásának adatait, a szolgálati helyeken folyó határrendészeti nyelvi képzés helyzetét.

3.1. Az idegennyelvi ismeretek szükségessége mint szakmai követelmény hazai dokumentumokban

Sokan még Magyarország uniós és schengeni csatlakozása előtt felismerték az idegennyelvi ismeretek jelentőségét a Határőrség állományának kiképzésében. Ritecz tanulmányában már 2003-ban felvetette¹²¹, hogy kiemelt prioritást kell élveznie az idegennyelvi képzésnek. Azt is leszögezte, hogy az állomány minél nagyobb részét érintően az alap- és továbbképzést elsősorban EU-tagállamokban kellene megvalósítani, amely az uniós kommunikációban használt nyelvek készség szintű elsajátítása mellett az uniós ismeretek elmélyítését, a szemléletváltást és a későbbi feladatok végrehajtásához szükséges személyes kapcsolatok kialakítását is lehetővé tenné.

Magyarország 2006-os schengeni értékelése után a Schengeni Értékelő Bizottság összefoglaló véleménye (amelyben leszögezték, hogy Magyarország határellenőrzési stratégiája teljes mértékben eleget tesz az integrált határellenőrzés schengeni alapelveinek) megállapította, hogy a határrendészeti feladatokat ellátó állomány szakmai színvonala és feladataihoz való hozzáállása kiváló, azonban az okmányvizsgálók rendszeres szakmai továbbképzésének szükségessége mellett felhívták a figyelmet az állomány nyelvi képzésének hiányosságaira is.¹²²

---

¹²¹ RITECZ György: *Az európai (schengeni) határőrzési követelményekre való felkészülés helyzete és a további feladatok Magyarországon*. Forrás: <http://palyazat.gov.hu/download/473/mt90.pdf>. (2015.04.16.)

¹²² TARI Tamás: *A magyar rendőrség tevékenysége a schengeni térséghez történő csatlakozás terén 2004-2010 között*. Doktori (PhD) értekezés. NKE Budapest, 2012. Forrás: http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/tari_tamas.pdf. (2015.04.16.)

Az évek múlásával a határrendészeti szolgálati ág idegennyelvi felkészültsége továbbra is napirenden van: Az első fejezetben már említett határrendészeti szakmai stratégia megvalósítandó célul tűzte ki a képzési stratégián belül határrendészeti szakképzési stratégia kialakítását, valamint – egyebek között – on-line és távoktatásos képzési rendszer kialakítását, az idegennyelvi képzés erősítését.¹²³

A rendőrség határrendészeti szolgálati ága szakmai kiválasztási, képzési és karrierrendszerére 2013-ban kidolgozott koncepció¹²⁴ megállapítja, hogy az állomány idegennyelvi felkészítésének kérdését hangsúlyosan kell kezelni. Leszögezi, hogy a képzés során számításba kell venni a viszonylati nyelveket is, ezek oktatása szintén prioritást kell, hogy képezzen.

Az uniós Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia (2013) megfogalmazza, hogy a határigazgatási feladatok magas szintű és hatékony ellátása a határrendészeti szakképzési koncepciónak a változó igényekhez igazodó továbbfejlesztése mellett az állomány folyamatos szakmai és idegennyelvi továbbképzésével biztosítható. A hatékony határigazgatás megvalósításának, a közösségi intézkedések alkalmazásának egyik feltétele a FRONTEX által szervezett képzésekben való aktív részvétel is. A nemzetközi együttműködés formáival kapcsolatban megállapítja, hogy bár az állomány alapvetően nyitott arra, hogy ezekből profitáljon, a korlátozott általános és idegennyelvi ismeretek miatt ez kihívást jelent. A csak idegen nyelven rendelkezésre álló, elsősorban uniós együttműködést, tapasztalatcserét érintő ismereteket a végrehajtói állomány alacsony szinten alkalmazza. Ennek megfelelően a határigazgatás területén javasolt intézkedések egyike az idegennyelvi képzések továbbfejlesztése, a hatékonyság fokozása. A stratégia a Belső Biztonsági Alapból támogatásra alkalmas tevékenységek között sorolja fel a harmadik államokban megvalósuló tevékenységeket is, különösen az érintett szervezetek személyi állományának szervezett oktatási, képzési és csereprogramokat, beleértve a nyelvi képzéseket.

---

¹²³ *Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012-2017)* Szám: 29000/ 28714-9 /2011. Ált. 21.

¹²⁴ *Koncepció az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szolgálati ág szakmai kiválasztási, képzési és karrierrendszerére.* 29000/11206-8/2013. ált.

Az európai bűnüldözési képzési rendszerrel kapcsolatos intézkedések között a második fellépési területhez (LETS 2: Hatékony kétoldalú és regionális együttműködés) kapcsolódó javasolt intézkedések között említi a dokumentum a határon átnyúló rendészeti együttműködés fejlesztése érdekében megvalósítandó bilaterális és regionális együttműködés szervezését, amely szemináriumok, csereprogram és konferenciák, gyakorlatok révén, illetőleg komplex szaknyelvi képzés (Szaknyelvi Rendészeti Regionális Képzési Program) útján valósulhatnak meg.¹²⁵

3.2. A rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának idegennyelvi ismeretei és érdeklődése a nemzetközi határrendészeti tevékenységek iránt

Szakirodalmi előzmények

A hazai határrendészeti szakemberek idegennyelvi ismereteiről tudomásom szerint nem készült átfogó kutatás. Lipics László egyik cikkében¹²⁶ vizsgálta a vas megyei rendőri állomány nyelvismeretének adatait. Beszámol a Vas Megyei Rendőr-főkapitányságon az állomány számára 2007. és 2009. között megszervezett, munka mellett folytatott nyelvoktatás jó gyakorlatairól, a közös határ menti járőrszolgálatok végrehajtásához szükséges idegennyelvi ismeretekről. Tapasztalatai szerint a tevékenység során használt nyelv többnyire a szomszéd országé (német), vagy egy közös harmadik nyelv (pl. horvát). Megemlítendő, hogy a Rendőr-főkapitányságon 2009-ben 405 fő rendelkezett valamilyen szintű nyelvvizsgával, ebből 60-an (kb. 15%) két nyelvből is! Lipics hangsúlyozza, hogy az állomány a helyben szervezett nyelvtanfolyamokat preferálja. A tapasztalatok szerint a Rendőr-főkapitányságon zajló nyelvi képzések kiválóan szervezettek voltak, az állomány igényeinek megfeleltek. A beiskolázottak és a sikeresen vizsgázók száma egyaránt magas volt. Felveti, hogy célszerű lenne intenzívebb nyelvtanfolyamokat meghirdetni, és a kurzus időtartamára az oda vezényelt állományt a munkavégzés alól mentesíteni.

---

¹²⁵ *Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia.* Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719>. (2015.05.05.)

¹²⁶ LIPICS László: *Az idegen nyelv ismeret szerepe a rendőri intézkedések végrehajtásában.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, X., 2009. 235-244. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2009/lipics.pdf> (2013.03.12.)

A továbbiakban egy kérdőíves kutatás eredményeit ismertetem. Arra kerestem a választ, hogy a rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állománya milyen idegen nyelveken képes kommunikálni, milyen lehetőségei vannak a munka mellett folytatott nyelvtanulásra, azt mennyire találja hatékonynak, és mennyire érdeklődik a nyelvtanulás és a nemzetközi határrendészeti együttműködés különféle formái iránt. Azt is tudni akartam, van-e összefüggés a nyelvi kompetenciák szintje, a nyelvtanulás iránti érdeklődés és a nemzetközi tevékenységekben való részvételhez fűződő motiváció között, vagy ez utóbbi más tényezőktől függ.

A kutatás lebonyolítása, módszerek

A kutatást az országos rendőrfőkapitány úr támogatta és engedélyezte. Az ORFK Humánigazgatási Szolgálat az elektronikus formátumú kérdőívet 2014. novemberben a rendőrség intranet oldalán a teljes rendőri állomány számára hozzáférhetővé és letölthetővé tette. A határrendészeti feladatokat ellátó állomány vezetőit írásban kérték fel, hogy intézkedjenek a megfelelő számú válasz visszajuttatása ügyében. A schengeni külső határral rendelkező megyék határrendészeti kirendeltségeiről és városi rendőrkapitányságairól, az ORFK Határrendészeti Főosztályáról, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságról (RRI) szolgálati helyenként 10-20, a belső határral rendelkező megyék megyei rendőr-főkapitányságairól, a Szegedi Rendészeti Szakközépiskolából (SzRSzK) és a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar (NKE RTK) Határrendészeti Tanszékéről szolgálati helyenként 1-8, 2015. januárig összesen 563 kitöltött űrlap érkezett futárral és elektronikus úton. A felmérésben részt vevő populáció a határrendészeti szolgálati ág vezető, irányító és végrehajtó állománya, amelyből véletlen mintavétellel kerültek ki a válaszadók. A teljes populáció létszámának ismeretében (kb. 3500 fő) a mintát reprezentatívnak tekinthetjük.

A primer, kvantitatív kutatást egy önállóan kitöltendő, kinyomtatott vagy elektronikus formátumú, zárt kérdéseket (metrikus és mátrixkérdés, egyszeres és többszörös választás) tartalmazó kérdőív segítségével folytattam. (Lásd 3. melléklet.) A beérkezett válaszokat az ILIAS keretrendszerben szerkesztett kérdőívben rögzítettem. A program által létrehozott Microsoft Excel-munkalapok segítségével elemzett adatok grafikonok formájában szolgálnak illusztrációként.

Az űrlap első részében kért szociológiai adatok alapján meghatározható a válaszadók neme, életkora, szolgálati helyük típusa és földrajzi elhelyezkedése, a határrendészeti területen eltöltött idő. A további kérdések a beszélt idegen nyelvekre, azok elsajátításának módjára, a munkahely által szervezett nyelvtanfolyamokra, a nyelvtanulás iránti érdeklődésre, az azt megnehezítő körülményekre és a nemzetközi határrendészeti tevékenységekre vonatkoztak. Több feleletválasztásos kérdés tartalmazott „egyéb”, a válaszadó által megnevezendő kategóriát, és a kérdőív végén lehetőség nyílt szöveges kiegészítés megtételére. Ezek mind hasznos információval szolgáltak. A kérdések nem tartalmaztak nyelvészeti terminológiát, ezért fogalmak magyarázatára nem volt szükség. A válaszadók különféle szempontok szerinti összetételét a 4. melléklet 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ábrája illusztrálja. Az adatokkal kapcsolatos legfontosabb megállapítások a következők:

A válaszadók több mint 75 %-a férfi. Az űrlapokat kitöltők átlagéletkora 34 év, az átlagos, határrendészeti szakmai területen eltöltött szolgálati idő 11 év. A válaszadói populáción belül a 21-22 éves és a 29-40 éves, ezzel valószínűleg összefüggően a határrendészeti szolgálati ágban 2-3 illetve 12-13 évet eltöltött adatközlők száma magasabb. A középfokú és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 72:28. A válaszadók túlnyomó többsége (87%) a külső határral rendelkező megyékben és az RRI-n, illetve határrendészeti kirendeltségeken (74%) dolgozik. (Ez megfelel a kutatás fő célcsoportjának, mivel a nemzetközi határrendészeti együttműködés különböző formáiban potenciálisan nagyobb valószínűséggel vesznek részt azok, akik jelenleg is határellenőrzéssel kapcsolatos feladatokat látnak el.)

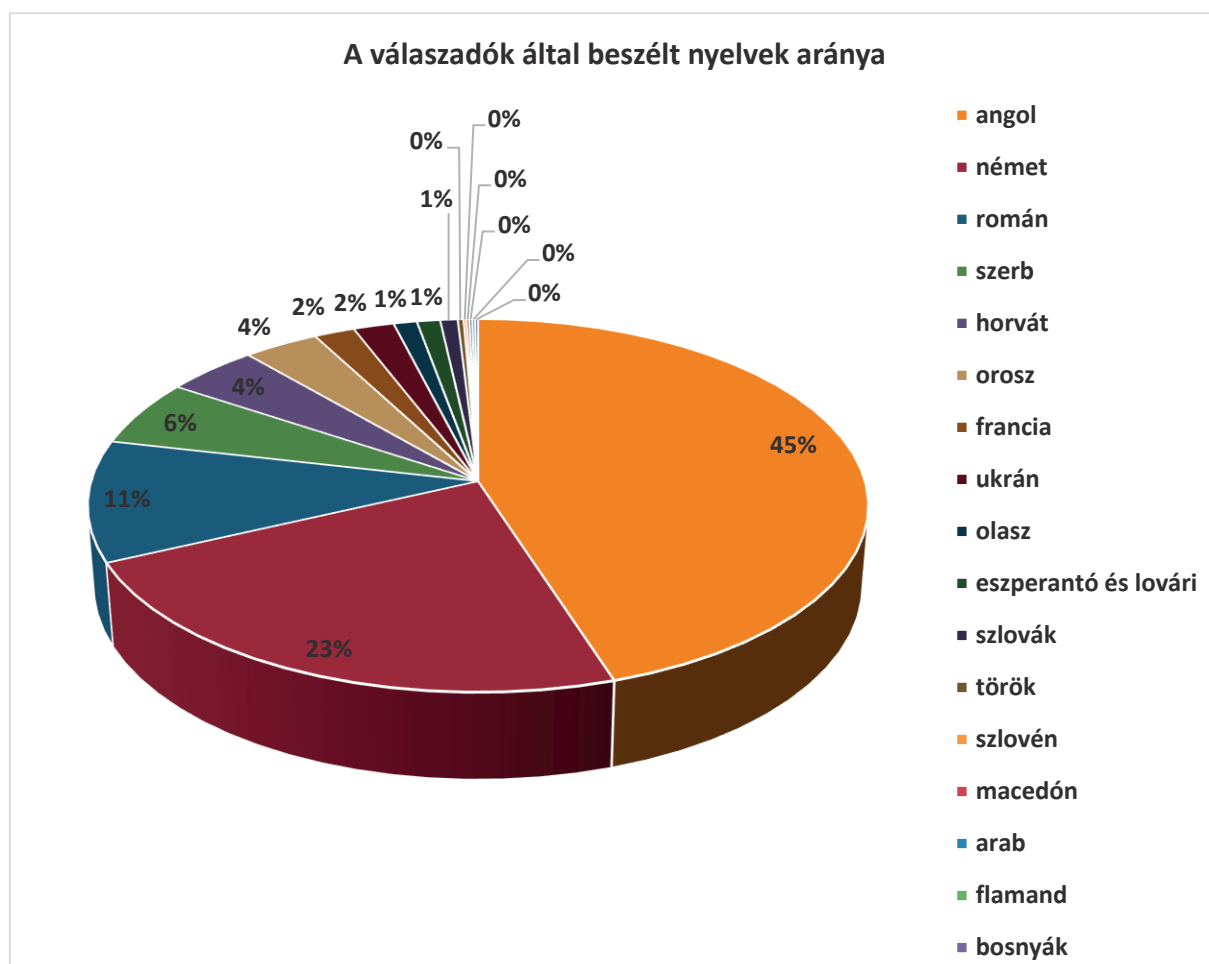
A válaszok kiértékelése

A felmérés során kapott adatokat a kutatás feltevéseinek sorrendjében ismertetem.

1. feltevéscsoport:

A válaszadók körében a leggyakrabban beszélt nyelv az angol és a német. Ezekből a legtöbben alap- és középfokú szintű ismeretekkel rendelkeznek. Az egyes határszakaszokon a viszonylatnak megfelelő szomszédos országok nyelveit is nagy százalékban beszélik. A többség állami közép- és felsőfokú oktatás keretében általános nyelvet tanult. Csak kevesen részesültek/részesülnek (határ)rendészeti szaknyelvi oktatásban.

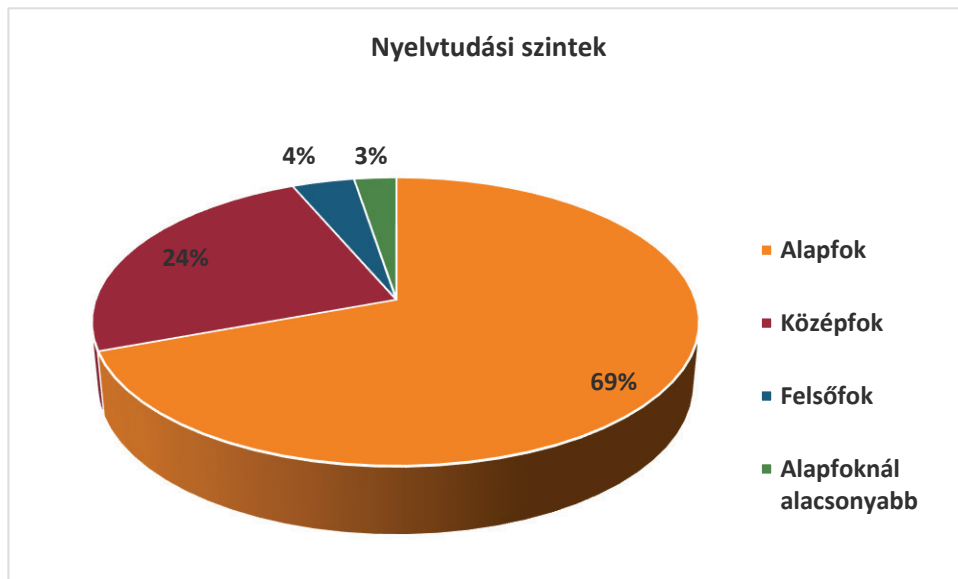
Az alábbi ábrák (20.-27.) arról tanúskodnak, hogy a fenti feltevések többnyire beigazolódtak. A válaszadók több nyelvet és tudásszintet is megjelölhettek, így a 20. és 21. ábrán nem a válaszadók számához, hanem az összes megjelölt nyelvtudás számához viszonyított arányok láthatók.

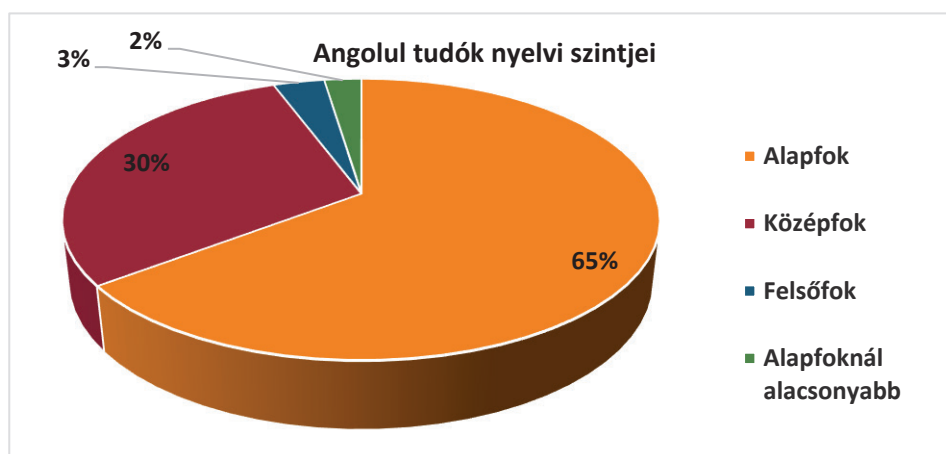
20. ábra: A válaszadók által beszélt nyelvek összesítve

A beszélt nyelvekre vonatkozóan meg kell tenni azt a kiegészítést, hogy az eszperantó és lovári nyelv kategóriáján belül a lovárit ketten beszélik, alap- és középfokú szinten.

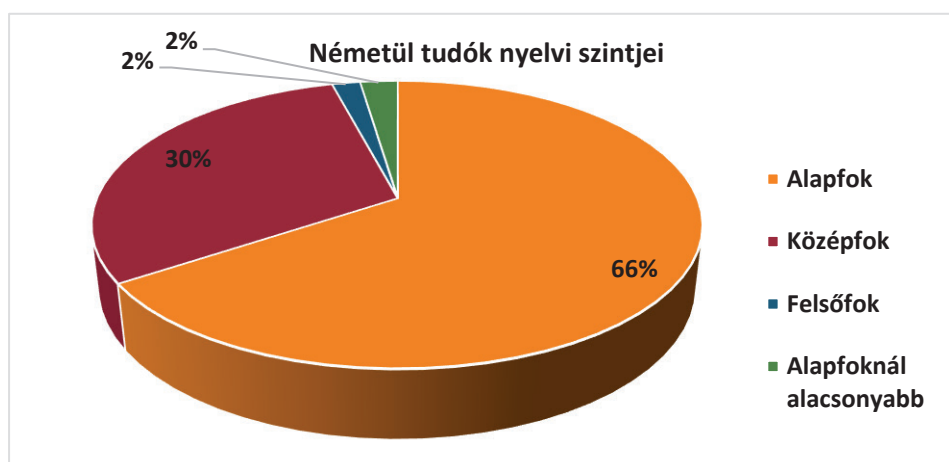
A megjelölt nyelvismeretet tekintve egyértelmű az alapfokú szint dominanciája, és ez vonatkozik a két legnépszerűbb nyelvre is. (21., 22., 23. ábra.)

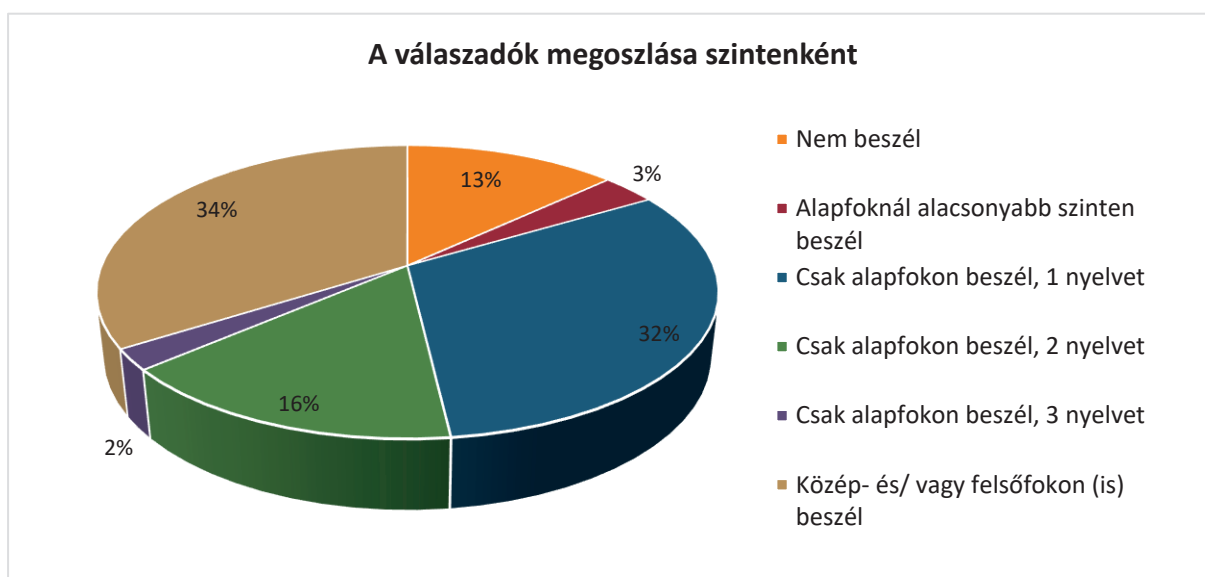
21. ábra: Az összes megjelölt nyelvtudás szintjei

22. ábra: Az angolul tudók nyelvi szintjei (n=330)

23. ábra: A németül tudók nyelvi szintjei (n=169)

24. ábra: Nyelvi szintek válaszadónként (n=563)

Ha válaszadónként is elemezzük az adatokat (lásd 24. ábra), azt a fontos megállapítást tehetjük, hogy az alapfokú és/vagy ennél magasabb szintű nyelvtudással rendelkezők száma 470 (84%). Figyelemre méltó, hogy 279-en (49%) csak alapfokon tudnak kommunikálni, ebből 178-an csak egy nyelven, 88-an kettő, 13-an három nyelven. Ugyanakkor fontos, hogy a 93 fő (az összes válaszadó 16%-a) közül, akik egyik nyelvi szintet sem jelölték be, 19 (az összes válaszadó 3%-a) tanulta valamelyik nyelvet, ezek szerint rendelkeznek valamennyi nyelvtudással, ez azonban nem éri el az alapfokú szintet. A kérdőívben adott más válaszokkal való összevetésből ugyanakkor megtudhatjuk, hogy a nyelveket egyáltalán nem beszélő 74 válaszadóból 10-nek a munkája során nincs szüksége idegen nyelvek ismeretére.

Figyelemre méltó, hogy 181-en (32%) jelöltek meg kettő vagy több beszélt nyelvet (az eszperantót és lovárit nem számolva). Ez összhangban van Einhorn Ágnes megállapításaival¹²⁷, aki felhívja a figyelmet a következőre: Az Eurobarometer felmérések (2006-os adatok) szerint az európai polgárok 56%-a képes legalább egy idegen nyelven kommunikálni (ez 25 ország adatainak átlaga), míg Magyarországon ez az arány 42%. Ha azonban megnézzük a két idegen nyelvet ismerők arányát, az európai 28%-os adathoz képest a magyar 27% már nem számottevően kevesebb, három idegen nyelv esetében pedig a magyar 20% jóval a 11%-os európai átlag felett van.

¹²⁷. EINHORN Ágnes: *Nyelvtanításunk eredményessége nemzetközi tükrében*. Modern nyelvtanítás, XVIII/III. 2012. 22-35. Forrás: www.tintakiado.hu/book_detail.php?id=341 (2015.01.02.)

A legfrissebb, más forrásból származó adatok, a 2011-es népszámlálásnak a magyar állampolgárok nyelvtudására vonatkozó számai szerint¹²⁸ az anyanyelvükön kívül más nyelvet is beszélők aránya országos átlagban 21,5%. Ez a jelen felmérés válaszadóinak már említett 84%-os adatához képest még alacsonyabb szintet mutat.

Az eltérés oka az is lehet, hogy az uniós és a teljes jogú Schengen csatlakozás között az ún. Schengen Alapból, majd a 2007-2014-es pénzügyi tervezési időszakban a Külső Határok Alapból finanszírozott, jelentős létszámot érintő (a határrendészeti feladatokat ellátó állomány kb. negyede), több hónapos képzések folytak angolból és a viszonylati nyelvekből.¹²⁹ Az ORFK Gazdasági Igazgatóság Európai Támogatások Osztálytól kapott adatok szerint a Külső Határok Alapból 2009 és 2014 között kb. 500 fő részére szerveztek angol, szerb és horvát, alap- és középfokú, főleg általános, de szakmai nyelvvel bővített, 330-400 órás tanfolyamokat, főleg a schengeni külső határszakaszokkal rendelkező megyékben. (Az állományban tapasztalható fluktuáció miatt azonban nehéz megállapítani, hogy a tanfolyamokat elvégzők jelenleg is rendőrként dolgoznak-e, illetve határrendészeti feladatokat látnak-e el. Indokolt tehát a pontos adatok beszerzése érdekében további vizsgálatokat végezni.)

Einhorn arra is rámutat, hogy a fiatalabb generációk, a közoktatásban a rendszerváltás óta részt vevők nyelvtudása folyamatosan javul. Ez az általam végzett felmérésből is kimutatható: Ha megvizsgáljuk az idegen nyelveket egyáltalán nem beszélő 74 válaszadó életkori megoszlását, a 34 éves vagy ennél idősebbek (ők középiskolai tanulmányaikat a rendszerváltás előtt vagy néhány évvel utána fejezték be) száma 78%-ot tesz ki. (A teljes válaszadói populációban ennek a korosztálynak a részaránya 55%.)

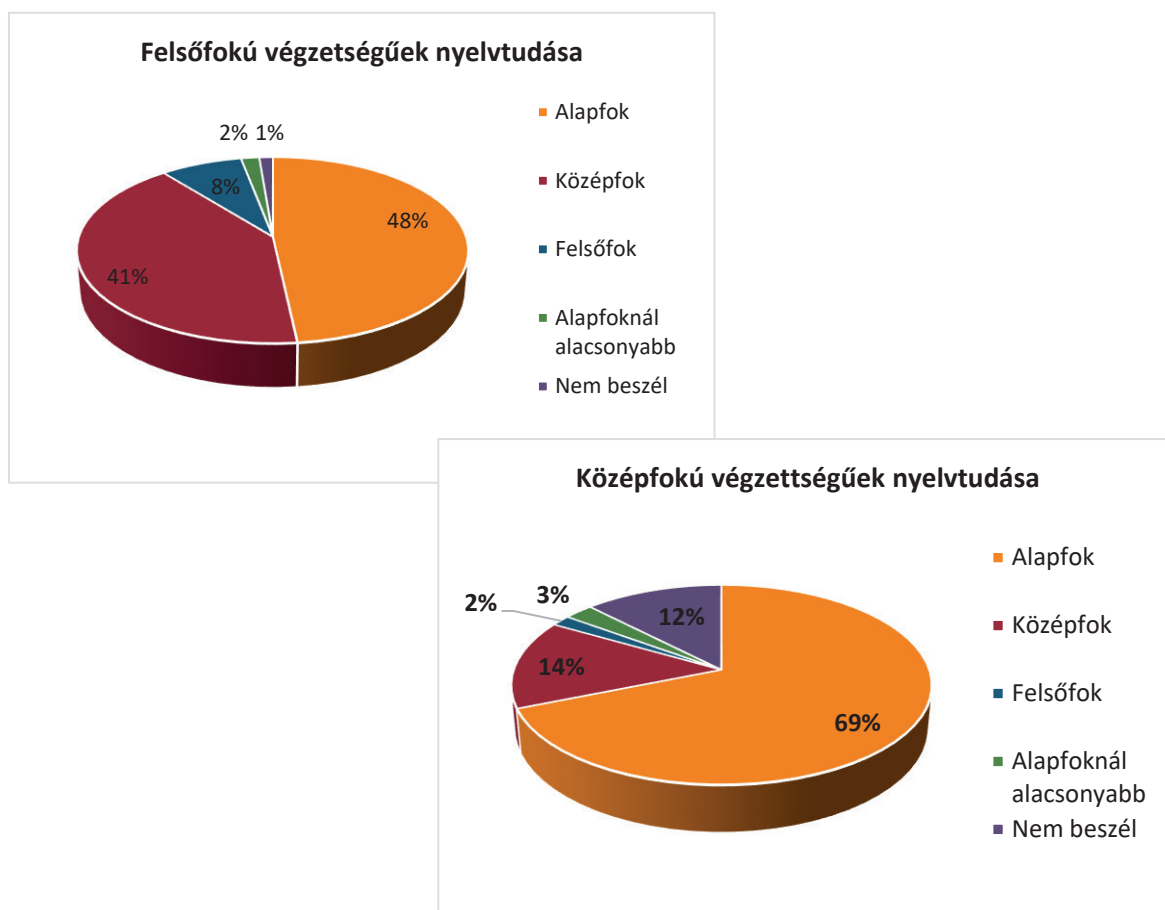
Ha összehasonlítjuk a felmérés közép-illetve felsőfokú végzettséggel rendelkező válaszadóinak nyelvtudását, egyértelműen látható, hogy a képzettség szintjével a nyelvtudási szintek is eltolódnak a magasabbak felé. (25. ábra)

---

¹²⁸. 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2014. 24. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_14_2011.pdf (2014.12.28.)

¹²⁹ Forrás: *SOLID ALAPOK*. http://solidalapok.hu/solid/eves_programok1/19 (2015.10.20.)

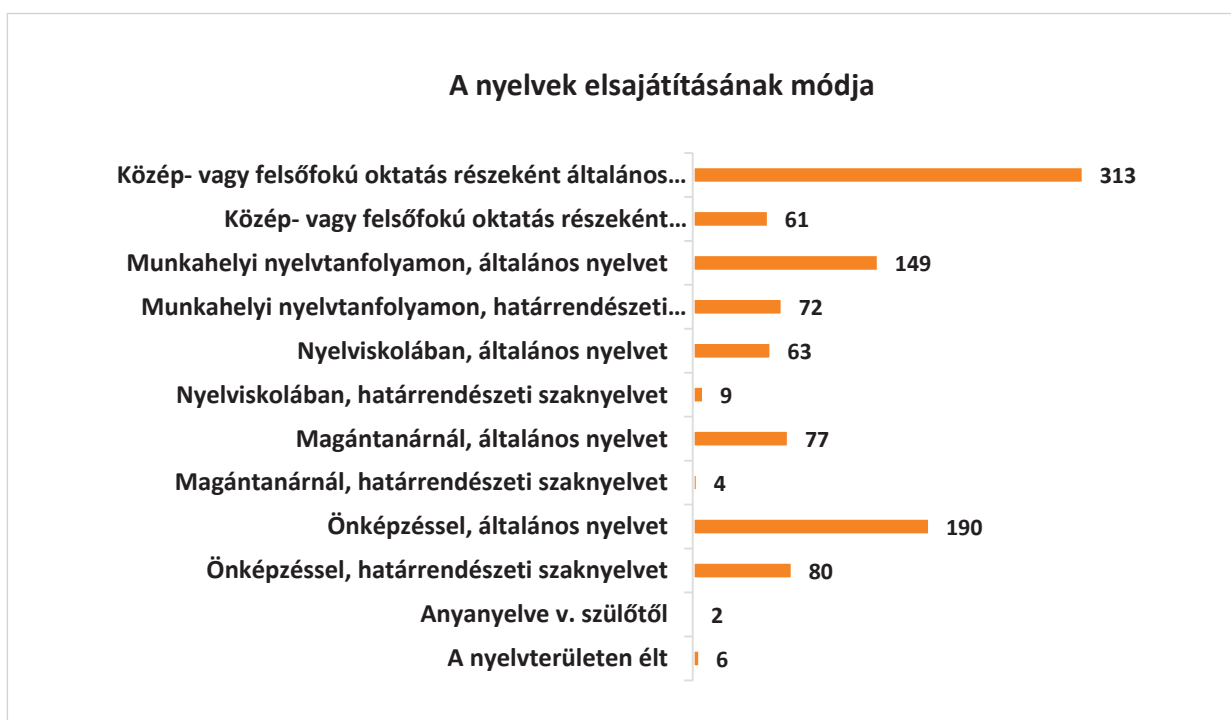

25. ábra: A közép- illetve felsőfokú végzettséggel rendelkezők nyelvtudásának összehasonlítása

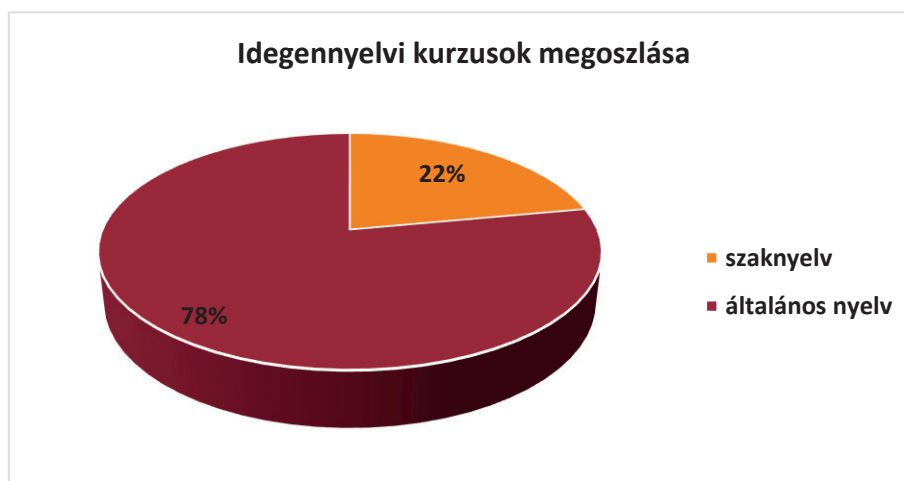
A határszakaszokat és az ezekhez nem tartozó intézményeket külön vizsgálva (4. melléklet 8.-15. ábra) egyértelmű, hogy a szlovén és osztrák határszakaszon a német, a többi esetben az angol a leginkább beszélt nyelv. A viszonylatnak megfelelő ország nyelve a román és szerb határszakaszon a második, a horvát és ukrán szakaszon a harmadik leggyakrabban beszélt. (Ezek a határszakaszokon a viszonylati nyelv és a német váltakozva a második illetve a harmadik.) Érdekes, hogy a belső határral rendelkező megyékben található, valamint a határszakaszhoz nem köthető intézmények válaszadói valamennyien legalább alapfokon beszélnek valamilyen nyelven, míg ez nem mondható el a külső határral rendelkező megyékben dolgozó adatközlőkről. Ez azonban betudható annak is, hogy ez utóbbiak száma a vizsgált mintában lényegesen nagyobb.

A schengeni külső határon a külföldi szakemberek egyre gyakoribb jelenléte indokolja, hogy ezeket a határszakaszokat külön is vizsgáljuk az állomány angoltudása szempontjából. A 4. melléklet 16. ábráján látható számok összesítése azt mutatja, hogy a schengeni külső, szárazföldi határszakaszokon az összes válaszadó 50-60%-a beszél angolul, ebből 37-44% alapfokon, 13-20% középfokon. Az RRI-n valamivel magasabbak ezek a számarányok (80, 45 és 35%).

A korábbi nyelvtanulás módjára vonatkozóan sok válaszadó több nyelvet és több módot is megjelölt. Az adatok egyértelműen mutatják (26. ábra, táblázatos adatok a nyelvek szerinti megoszlásról: 4. melléklet 17. ábra), hogy a legtöbben a közép- és felsőoktatásban szereztek nyelvtudást, és az is megfelel az eredeti feltevésnek, hogy szaknyelvi oktatásban kevesebben részesültek, mint az általános nyelvben (27. ábra). Meglepő, hogy az önképzés számadatai felülmúlják a munkahelyi tanfolyamokét. Ez a nyelvtanuláshoz való pozitív viszonyulást jelzi. (A leginkább beszélt nyelvet, az angolt tanulók 39%-a tanulmányozta a közép- és felsőoktatásban, 23%-a munkahelyi nyelvtanfolyamon, 16%-a nyelviskolában vagy magántanárral és 22%-a önképzéssel. A szaknyelvet tanulók aránya 28%.)

26. ábra: A nyelvek elsajátításának módja (n=480)

27. ábra: Az általános és szaknyelvi kurzusok aránya (n=480)

A válaszokból az is kiderült (4. melléklet 18., 19. ábra), hogy a megjelölt kurzusok 53 %-a heti 6 vagy ennél kevesebb órában folyt, és csak 29%-a volt intenzív (heti 12 vagy több órás). (Az intenzívebb tanfolyamok – átlagos tanulói létszámok mellett – a tapasztalatok szerint rövidebb idő alatt is kézzelfogható eredményeket produkálnak.)

2. feltevécsoport:

A válaszadók többségének a munkahelye helyben szervez nyelvtanfolyamokat. Ezeket az adatközlők hatékonynak tartják.

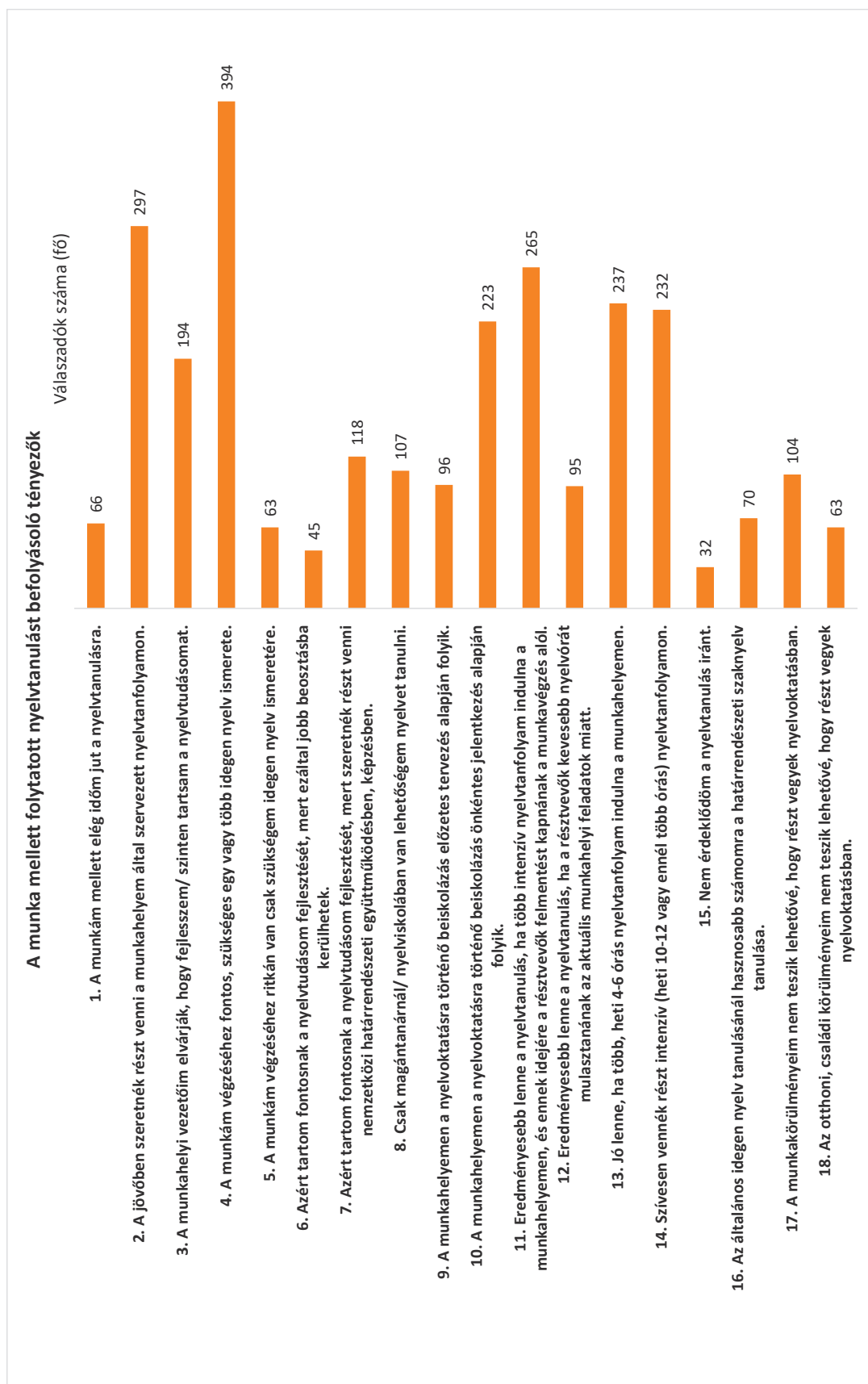
Meglepő módon a válaszadók többsége (386 fő, 69%) úgy nyilatkozott, hogy a munkahelyén jelenleg nincs nyelvtanfolyam. (4. melléklet, 20. ábra) A várakozásnak megfelelően a jelenlegi tanfolyamok is főleg angol és német nyelvből folynak. Itt meg kell jegyezni, hogy sok esetben egyazon szolgálati helyen dolgozó adatközlők eltérő válaszokat adtak erre a kérdésre, úgy a nyelvtanfolyamok létezéséről, intenzitásáról, mint az oktatott nyelvekről, ezért a válaszadók számánál relevánsabbnak tekinthetjük azon szolgálati helyek számát, amelyről jelezték a jelenleg folyó nyelvtanfolyam meglétét. Ezek szerint a kérdőíveket beküldő összesen 40 szolgálati hely közül 22-ről érkezett legalább egy válasz, mely szerint az adott munkahelyen angol tanfolyam van. 1-2 esetet kivéve a német és egyéb nyelvű kurzusok is ugyanezek a szolgálati helyeken folynak. Pozitív jelenséggént értékelhetjük, hogy a jelenlegi nyelvtanfolyamok között több a heti 8-10 és 12 vagy annál több órás, mint a 6 órás vagy annál kisebb intenzitású. Öröndetes, hogy az általános nyelv oktatása mellett – ha jóval kisebb számban is – megjelennek a rendőri és határrendészeti szaknyelvi kurzusok. (4. melléklet, 21., 22. ábra)

A kérdőív 1.3. pontjának a tanfolyamok részleteire vonatkozó kérdéseit sokan annak ellenére is kitöltötték, hogy úgy nyilatkoztak, jelenleg nincs nyelvtanfolyam a munkahelyükön. Ebből arra lehet következtetni, hogy egyébként szoktak lenni ilyen kurzusok. Rendkívül meglepő, hogy az 563 válaszadó közül a kérdőív kitöltése idején csupán hatan vettek részt nyelvtanfolyamon. (Öten angolt tanultak, egy adatközlő pedig németet.)

A munkahely által szervezett (jelenlegi és korábbi) nyelvtanfolyamok, a különböző nyelvi készségek elsajátításának eredményességét a kérdőív 1.5 pontjára adott válaszokkal, 1-5-ig terjedő skálán értékelhették az adatközlők. A különböző nyelvek tekintetében nem mutatkoztak nagy eltérések, ezért nyelvi készségenként vizsgáltam a kapott válaszokat. (4. melléklet, 23. ábra.) A kategorizálásnak ez a módja sem mutatott jelentős különbségeket. A legtöbb készség fejlődését egyértelműen eredményesnek tartják a válaszadók. Valamelyest kedvezőtlenebb értékelést csak az íráskészség és a szakmai szókincs esetében láthatunk. Ezt magyarázhatja az, hogy a nyelvtanfolyamok napjainkban beszédközpontúak (a határrendészeti szakembereknek is elsősorban szóban kell az adott idegen nyelven kommunikálniuk), valamint, hogy az előzőekben említett adatokból kitűnik, milyen alacsony a szaknyelvi kurzusok aránya. Ha ezt figyelembe vesszük, öröndetes, hogy a szakmai nyelvi kompetenciák fejlesztése az általános idegen nyelv oktatásának is része valamilyen mértékben.

3. feltevéscsoport:

A megkérdezettek többségét érdekli a nyelvtanulás, ennek folytatására többségüknek van lehetősége a munkahelyén, ahol előzetes tervezés és önkéntes jelentkezés alapján folyik a nyelvoktatásra történő beiskolázás. A válaszadók többsége szeretne részt venni a munkahely által szervezett nyelvtanfolyamon a jövőben. Úgy vélik, az intenzív nyelvtanfolyamokon hatékonyabb lenne a nyelvtanulás.

28. ábra: A munka mellett folytatott nyelvtanulást befolyásoló tényezőkre vonatkozó válaszok (n=538)

A kérdőív 1.6. pontjában a 28. ábrán látható állítások közül választhattak az adatközlők, akiket arra kértem, minden általuk igaznak vélt választ jelöljenek meg. (Erre a kérdésre 538-an válaszoltak.) A válaszadók több mint fele szeretne a jövőben a munkahelyén idegen nyelvet tanulni (297 fő, 52%), és csak 32-en (6 %) nyilatkoztak úgy, hogy nem érdeklődnek a nyelvtanulás iránt. 394 főnek (70%) fontos a nyelvismeret a munkájához, és csak 63-nak (11%) van rá ritkán szüksége. Ugyanakkor viszonylag kevesen, 118-an (21%) jelölték meg a nemzetközi határrendészeti együttműködést a nyelvtudás fejlesztése céljaként. 194 fő (34%) esetében jelenik meg a nyelvtudás fejlesztése vezetői elvárásként. Csak 96 válaszadó (17 %) szolgálati helyén folyik a beiskolázás előzetes tervezés alapján, 223 (40%) munkahelyén az önkéntes jelentkezők kerülhetnek be a nyelvtanfolyamokra. 107 főnek (19%) csak magánúton van lehetősége a nyelvtanulásra.

A nyelvtanfolyamok intenzitását tekintve az adatközlők körülbelül egyforma arányban (232 és 237 fő, 41 és 42%) preferálnák a heti 4-6 órás, extenzív és a 10-12 vagy ennél több órás, intenzív tanfolyamokat. Ennél valamivel többen, 265-en (47%) vélik úgy, hogy az eredményesség érdekében a tanfolyam idejére hasznos lenne a dolgozókat felmenteni a munkavégzés alól. Elgondolkodtató, hogy a határrendészeti szaknyelv elsajátítását csak 70-en (12%) tartják fontosabbnak az általános idegen nyelv tanulásánál.

A családi körülmények miatt 63-an (11%), a munkakörülmények miatt 104-en (18%) nem tudnak nyelvet tanulni. Az utóbbi válasz kiválasztásának aránya a határszakaszok és határszakaszhoz nem tartozó intézmények szerint vizsgálva (4. melléklet, 24. ábra) két kategóriában kevéssel, egy határszakasz esetében pedig jóval meghaladja ezt az összesített adatot. A problémához kapcsolódó szöveges kiegészítést három válaszadó tett, különböző határszakaszokon található szolgálati helyekről. Mindhárman arra utaltak, hogy az állomány túlterheltsége miatt nincs idő és energia a nyelvtanulásra.

4. feltevéscsoport:

A többség ismeri a különböző nemzetközi tevékenységekben való részvétel feltételeit és rendjét. A megkérdezetteknek kevesebb, mint fele vett már részt nemzetközi határrendészeti tevékenységben, és többségük ezt a szolgálati helyén, a mindennapi munkája teljesítése során tette.

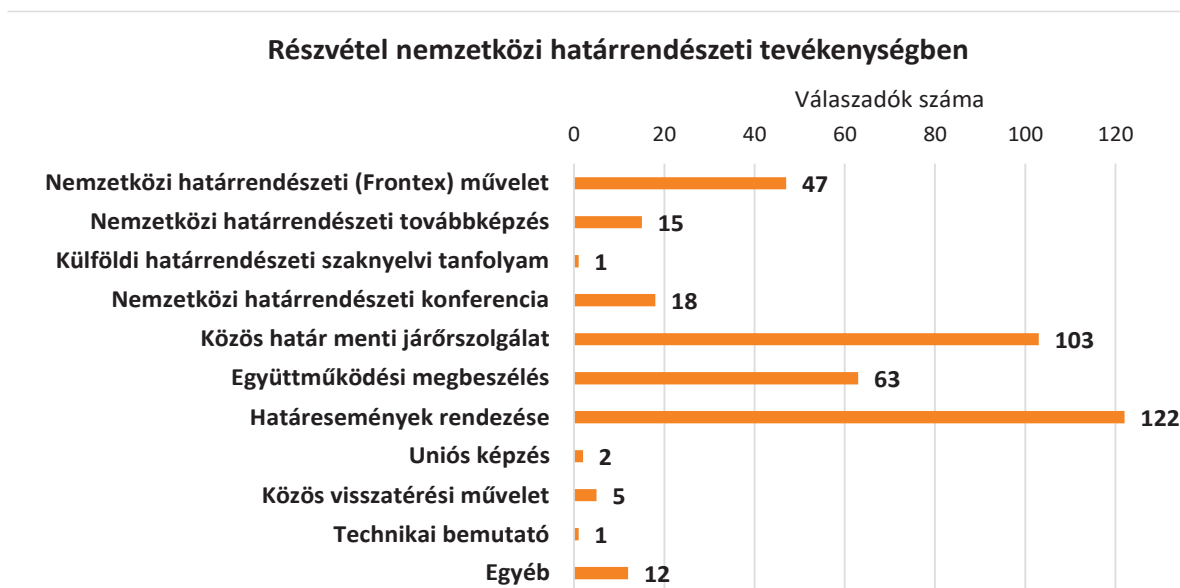
A 4. melléklet 25. ábrája illusztrálja, hogy az első feltételezés nem igazolódott be: az erre a kérdésre válaszolók (524 fő) kétharmada (348 fő, 66%) ritkán vagy soha nem értesül a felsorolt tevékenységekre való jelentkezés lehetőségeiről, feltételeiről, rendjéről. A legtöbb tájékoztatást az adatközlők a nemzetközi határrendészeti (FRONTEX) műveletekről kapják.

A szóban forgó tevékenységekben való részvételre minden, a FRONTEX-szel kapcsolatban álló tagállamban, így hazánkban is létrehoztak egy kontingenst, bázist (pool), amelybe az állománynak a felvételi kritériumokat teljesítő tagjai időszakonként jelentkezhetnek. Meg akartam vizsgálni, melyek azok a lehetséges tényezők, amelyek befolyásolhatják az ezzel kapcsolatos információ eljutását a végrehajtó állományhoz, ezért a válaszokat számértékekké konvertáltam, majd az összes adatközlőt két csoportba osztottam, az alapján, hogy a válaszok összességükben inkább gyakrabban kapott vagy inkább ritkábban kapott tájékoztatásra utalnak. Ezután csoportonként megvizsgáltam a válaszadók egyéb adatait, elsőként a schengeni határtípushoz vagy egyéb intézményhez köthetőségüket. (4. melléklet, 26. ábra) Az adott kategória teljes létszámával összevetve kiderült, hogy az ORFK, NKE RTK és a Szegedi Rendészeti Szakközépiskola nyilatkozó állományának kevéssel több mint fele inkább gyakrabban kap információt a felsorolt tevékenységekről, míg a külső határszakaszokkal rendelkező megyékben és az RRI-n dolgozó összes válaszadó 61%-a, és a belső határszakaszokkal rendelkező megyékben dolgozó összes válaszadó 83%-a inkább ritkábban értesül ezekről. További magyarázatul kínálkozott a ritkábban kapott tájékoztatásra a határrendészeti szolgálati ágban eltöltött rövidebb idő, az angoltudás alacsony szintje, és a nemzetközi tevékenység iránti érdeklődés hiánya, ezért ezeket is megvizsgáltam. A 4. melléklet 27. ábrája azt mutatja, hogy ezek közül csak a határrendészeti területen eltöltött, öt évnél kevesebb idő bizonyult többé-kevésbé relevánsnak.

A különböző szolgálati helyeken készült interjúkból derült ki az információáramlás nehézségeire adható legkézenfekvőbb magyarázat. Eszerint a nemzetközi FRONTEX tevékenységekre (pl. az európai határőrcsapatok magyar bázisába) való jelentkezés lehetőségeiről, feltételeiről, rendjéről az állomány tagjait az intraneten tájékoztatják. A szolgálati beosztás körülményeiből adódóan előfordulhat, hogy egy felhívás éppen akkor kerül fel, amikor valaki a szabadnapok miatt távol van, vagy külön nem hívják fel rá a figyelmét, így nem értesül róla.

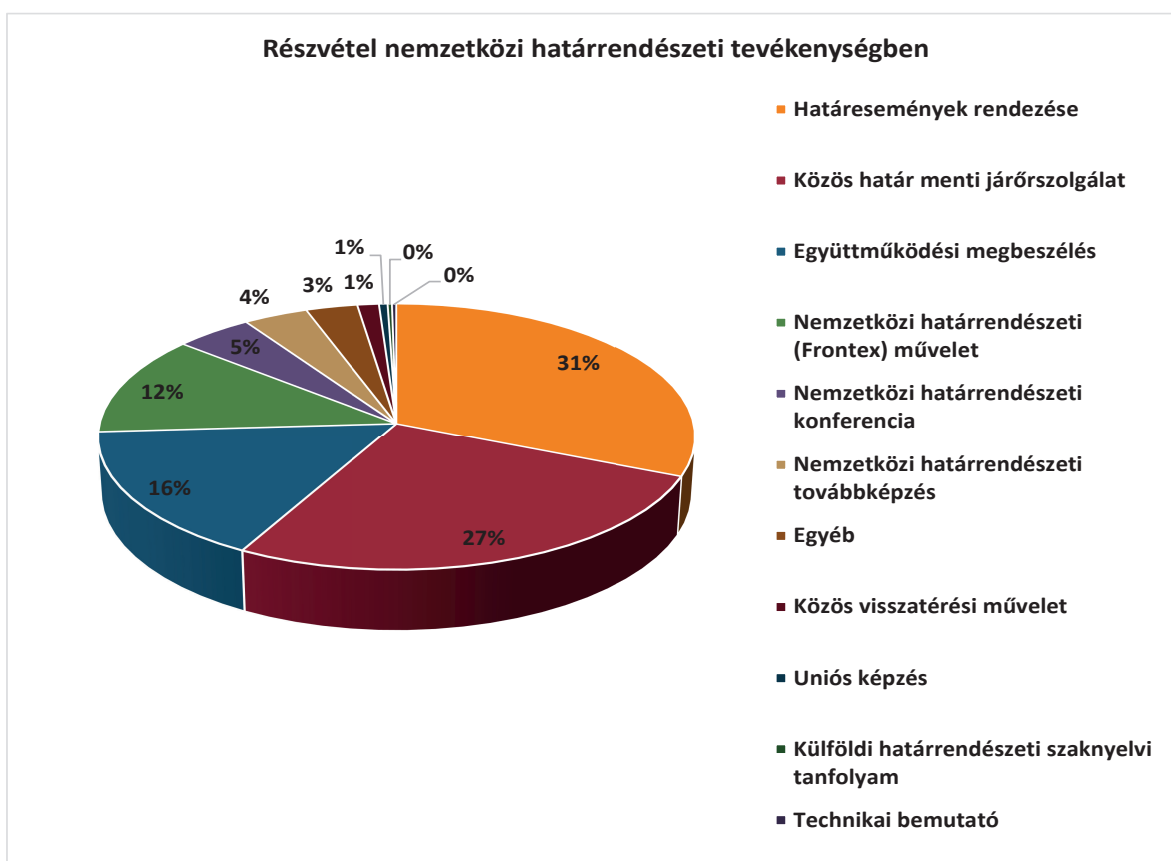
A kérdőív 2.2. pontjában a 29. és 30. ábrákon látható nemzetközi tevékenységek közül választhatták ki az adatközlők azokat, amelyekben korábban részt vettek. A feltevéssel egyezően az összes válaszadó közül 206-an (37%) jelölték meg legalább az egyik kategóriát, és az adatközlők a legtöbb esetben a szomszéd államok hatóságaival való kétoldalú együttműködést magába foglaló három tevékenységtípust választották. A negyedik legtöbbször megjelölt tevékenység a nemzetközi határrendészeti (FRONTEX) művelet. Ez azonban nem tükröződik a tevékenységek során használt nyelvek sorrendjében (31. ábra): az angol első helyen szerepel, másodikként a magyart látjuk, majd a szomszédos országok nyelvei következnek.

(„Egyéb” kategóriaként a válaszok között a következők szerepeltek: „tanárcsere program,” „oktatás, workshop tartása”, „tolmácsolás németül”, „külszolgálati műveletek”, „külföldi misszió”, „tanulmányút”, „külső határok alapból létrehozott tanfolyam”, „napi szolgálat”, „viták a német FSO tiszttel”.)

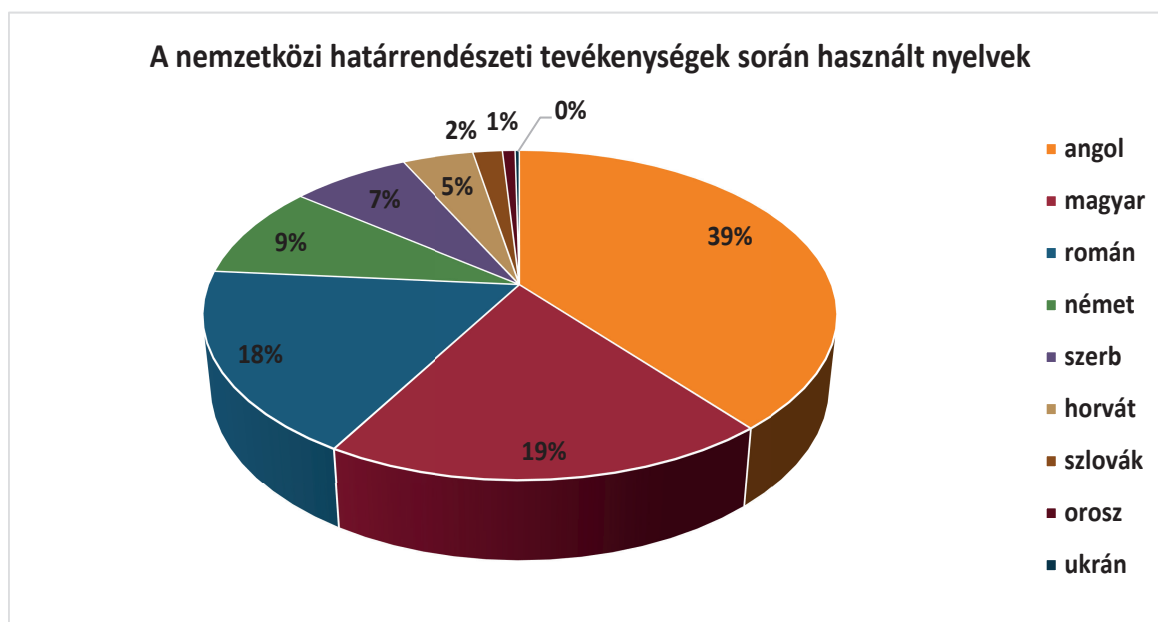

29. ábra: Részvétel korábbi nemzetközi határrendészeti tevékenységekben (n=206)

30. ábra: A különféle korábbi nemzetközi határrendészeti tevékenységekben való részvételi arányok (n=206)

31. ábra: A korábbi nemzetközi határrendészeti tevékenységek során használt nyelvek (n=206)

5. feltevécsoport:

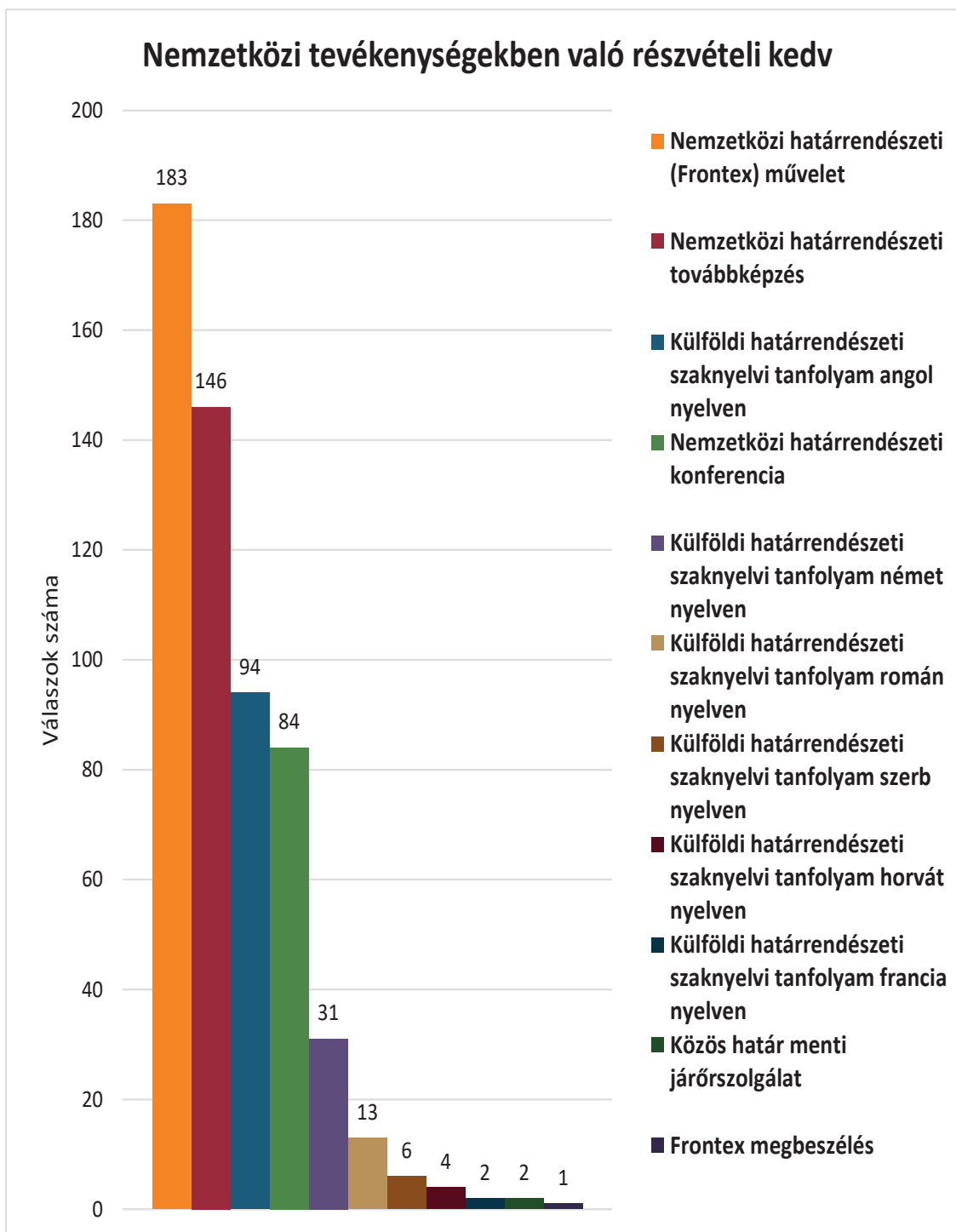
A többséget érdekelné a külföldi szaknyelvi tanfolyamon való részvétel, de nemzetközi műveletekben, konferenciákon csak kevesen akarnak részt venni. Ennek egyforma mértékben vannak személyes és szakmai okai, ezen belül a nyelvtudás hiánya is szerepet játszik.

Az adatközlők több választ is megjelölhettek a kérdőív 2.3 pontjában. (A választási lehetőségek azokat a formákat nevezték meg, amelyekben a részvétel önkéntes jelentkezés alapján folyik.) Az összes válaszadó (563 fő) közül 293-an, (52%) szívesen vennének részt a nemzetközi határrendészeti együttműködés valamelyik formájában. Ebből 252 fő (86%) a külső határral rendelkező megyékben, illetve az RRI-n található szolgálati helyeken dolgozik. A 32. és 33. ábrákból kitűnik, hogy a feltevéssel ellentétben a legtöbben (183 fő, 33%) nemzetközi FRONTEX műveletben vennének részt, ezt követi a nemzetközi határrendészeti továbbképzés (146 fő, 26%), majd a külföldi angol szaknyelvi tanfolyam (94 fő, 17%) és a nemzetközi határrendészeti konferencia (84 fő, 15%). A válaszadók maguk nevezhették meg a nyelvet, amelyet külföldi tanfolyam keretében tanulmányoznának, ezért kisebb számban a német és a szomszédos országok nyelvei is felmerültek.

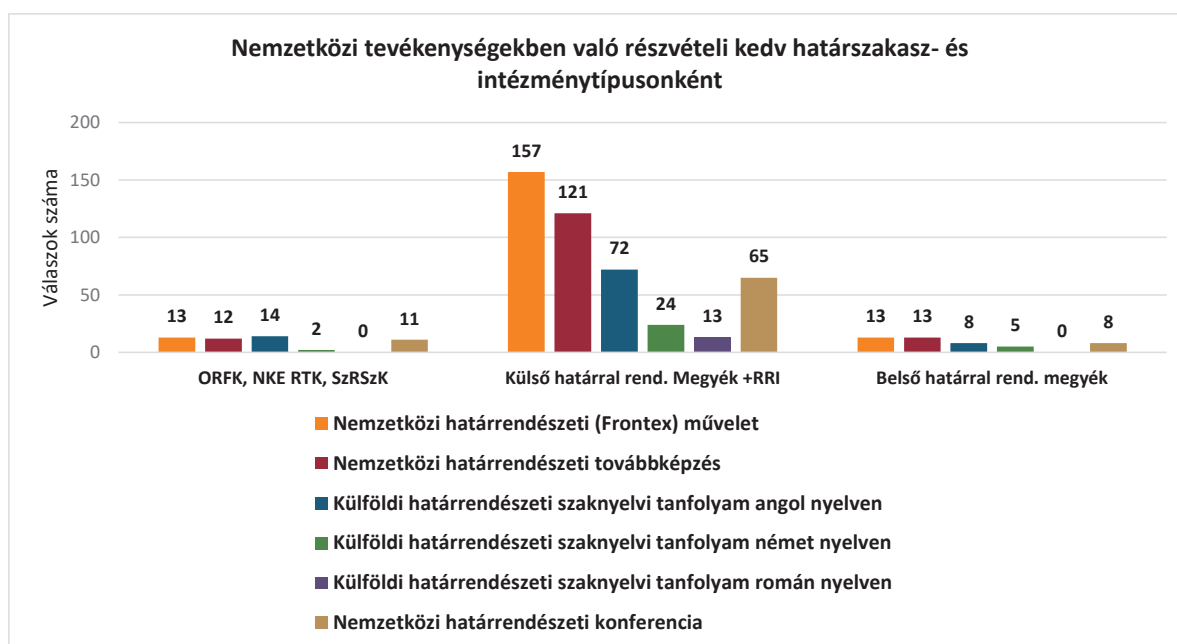
(A kérdőívben megnevezett és az ábrán sem szereplő tevékenységeken kívül egy-egy válaszadó olyan formákat jelölt meg, mint „közös határrendészeti K+F+I¹³⁰”, „közös szolgálat”, „határrendészeti okmányszakértői tevékenység külföldön a KÜM szervezésében”, „kiküldött okmányszakértő összekötőtiszt” és „külföldi határrendészeti szaknyelvi tanfolyam horvát nyelven”.)

---

¹³⁰ A rövidítés valószínűleg kutatás-fejlesztési tevékenységekre utal.

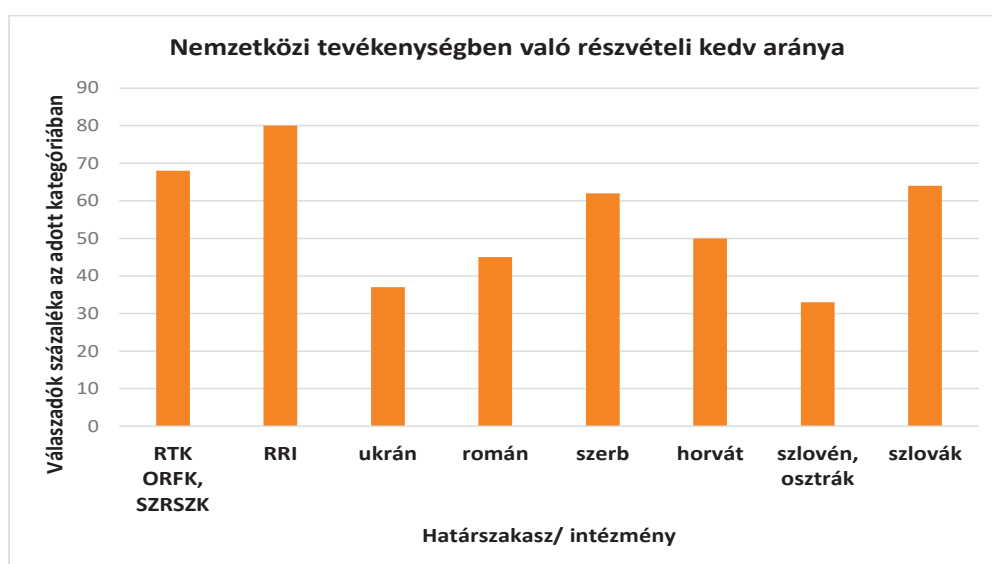

32. ábra: Részvételi kedv a különböző nemzetközi tevékenységekben a jövőben összesítve (n=293)

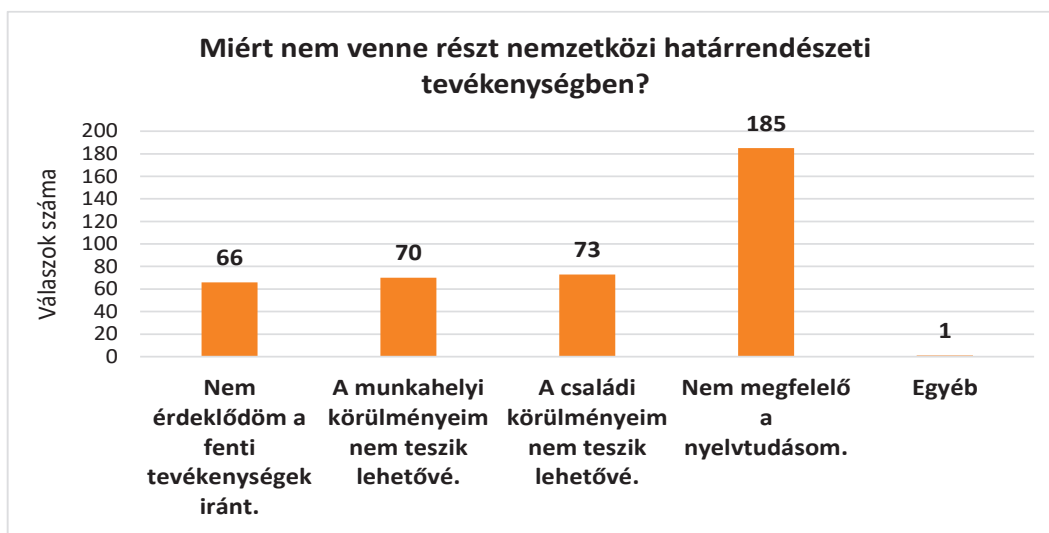
33. ábra: Részvételi kedv a különböző nemzetközi (legalább 10 válaszadó által megjelölt) tevékenységekben a jövőben, részletezve (n=293)

A 34. ábrán azt láthatjuk, hogy az egyes határszakaszokhoz tartozó megyék és a határszakaszokhoz nem köthető intézmények összes válaszadói közül hány százalék venne részt szívesen nemzetközi tevékenységben. (A grafikon a százalékarányokat mutatja, mert az adatközlők 87%-a a külső határszakaszokon és az RRI-n teljesít szolgálatot, így az ő „nyerspontként” számított válaszaik jobban befolyásolják az összeredményeket.)

34. ábra: Nemzetközi tevékenységben való részvételi kedv határszakaszonként, illetve intézményenként

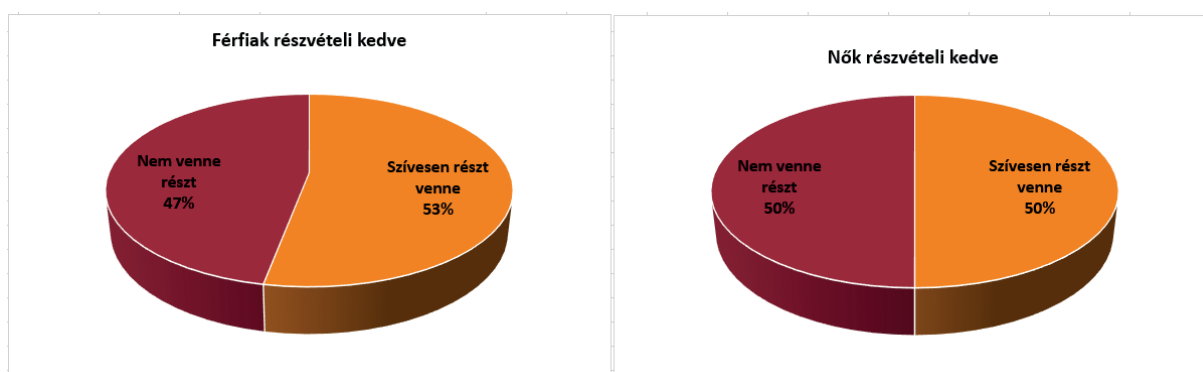
Fontos információnak tűnt, hogy milyen indokok vezetik azokat, akik nem kívánnak részt venni az említett együttműködési és képzési formákban. Ezt a kérdést (a kérdőív 2.4. pontját) azonban többen – akik egyébként szívesen részt vennének az említett tevékenységekben – úgy értelmezték, hogy melyek azok az okok, amelyek miatt ezt nem tehetik meg. Így erre a kérdésre összesen 301 megkérdezett válaszolt. Az eredeti feltételezéssel ellentétben a legfontosabb akadályként a nyelvtudás hiánya szerepel, ezt 185-en (33%) jelölték meg. A másik három okot körülbelül egyforma arányban (kb. 70 fő, 12%) választották az adatközlők. (35. ábra)

35. ábra: A nemzetközi tevékenységben való részvétel akadályai (n=301)

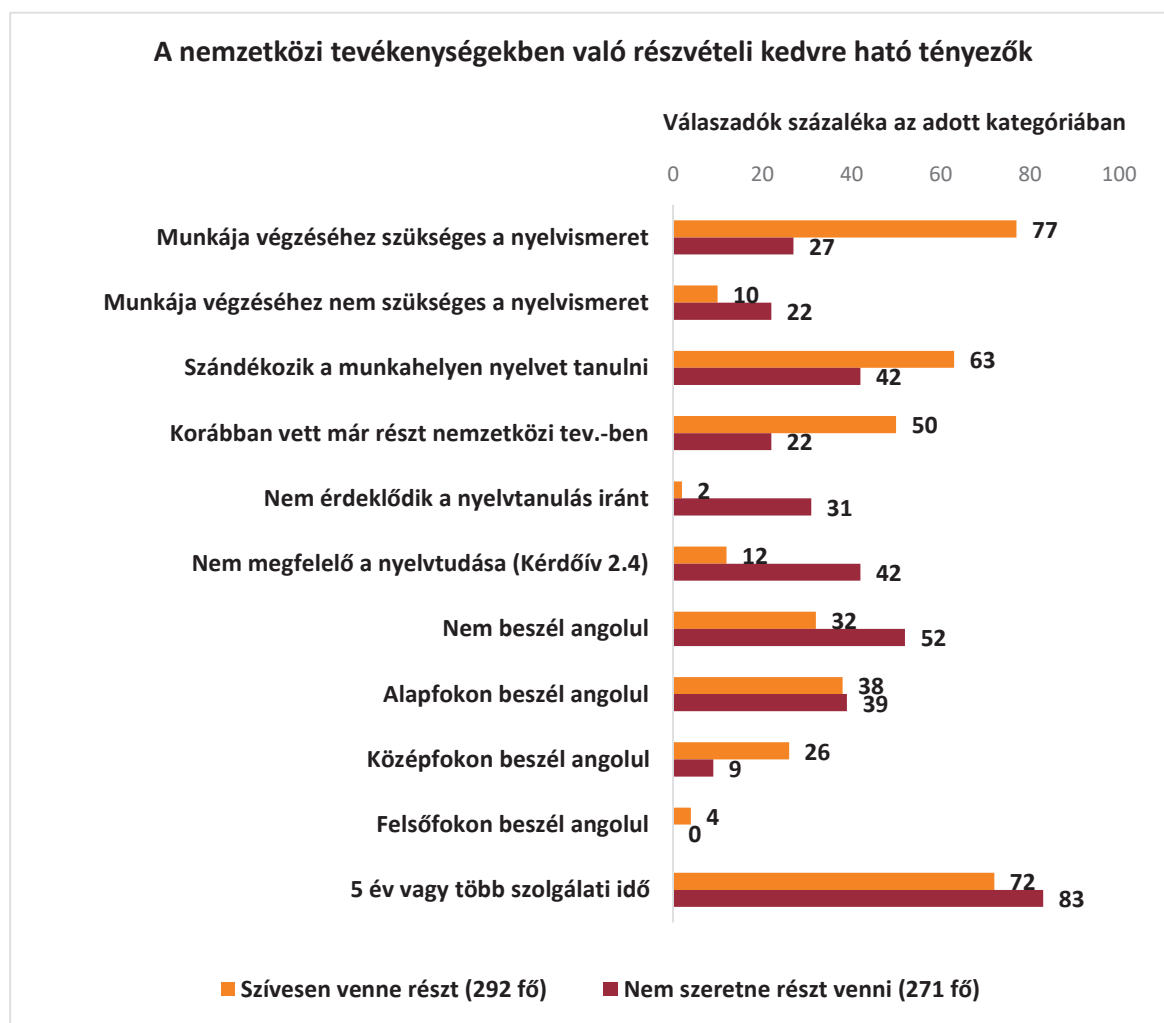
6. feltevéscsoport:

A középfokú vagy annál magasabb szintű angol nyelvismerettel rendelkezők, a férfiak, a határrendészeti munkát 5 éve vagy ennél régebben végzők, azok, akiknek a munkavégzéshez szükséges a nyelvtudás, akik érdeklődnek a nyelvtanulás iránt, és akik már korábban részt vettek valamelyik felsorolt tevékenységben, nagyobb arányban mutatnak érdeklődést a nemzetközi együttműködés megnevezett formái iránt.

36. ábra: Nemzetközi tevékenységben való részvételi kedv a válaszadók neme szerint

A fenti szempontok közül a nemek közti különbség nem számottevő: a férfiak 53%-a, a nők 50%-a venne szívesen részt a nemzetközi együttműködés megnevezett formáiban. (36. ábra) A nemzetközi tevékenységben részt venni kívánók és az ezek iránt közömbös válaszadók csoportjának adatait összevetve (37. ábra) azonban megállapíthatjuk, hogy a feltevésben említett többi jellemző közül a szolgálati ágban eltöltött 5 év vagy ennél hosszabb időszak kivételével mindegyik játszik több-kevesebb szerepet. (Érdekes, hogy a két csoportban szinte egyforma az angolt alapfokon beszélők aránya.)

37. ábra: A nemzetközi tevékenységekben való részvételi kedv és az azt befolyásoló tényezők összefüggése

A kérdőív végén 28 válaszadó tett észrevételt a munkahelyi nyelvoktatással kapcsolatban. 19-en annak a véleményüknek adtak hangot, hogy rendkívül fontos lenne az állomány minél nagyobb részének tanfolyamok szervezésével lehetőséget biztosítani az idegennyelv-tudás fejlesztéséhez és szinten tartásához, a munka- vagy lakóhelyhez közel, lehetőleg intenzív,

ingyenes formában és legalább részben a munkaidő alatt. Többen aláhúzták a célországban folytatott nyelvtanulás motivációs, hatékonyságnövelő erejét. A Nemzeti Közszerológati Egyetemen oktató egyik válaszadó arra hívtá fel a figyelmet, hogy a felsőoktatásban részt vevő (leendő) tisztí állomány idegennyelvi képzésére is nagyobb hangsúlyt kell fektetni: a szakmai órák egy részét idegen nyelven kellene tartani. 10 adatközlő a nyelvoktatással kapcsolatos negatív tapasztalatairól, az oktatás tervezési, szervezési problémáiról, a munkahelyi túlterheltségről, a helyi nyelvtanfolyamokról való tájékoztatás hiányáról számolt be. Közülük többen azt is kiemelték, hogy ezen a szakmai területen a nagy világnyelveken kívül a viszonylati nyelv oktatása is alapvetően fontos, hiszen pl. a nagy nemzetközi forgalmat nem bonyolító határátkelőhelyeken az utasok és a szomszédos ország határrendészei sok esetben csak a saját anyanyelvüket beszélík.

A kérdőíves felmérés eredményeiből levont következtetéseket a fejezet végén összegzem.

3.3. Angol tanfolyamok a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon – a munkahelyi nyelvoktatás egy jó gyakorlata¹³¹

A velük készített interjúk során az ORFK központi és helyi határrendészeti szerveinél dolgozó munkatársak is úgy nyilatkoztak, hogy nagy szükség lenne különösen az angol nyelv oktatására. A szolgálatellátás sajátosságai miatt ezt az adott munkahelyen kellene megszervezni, erre azonban nem mindig van lehetőség. Tapasztalataim szerint a munkahelyi tanfolyamok jelenleg a legtöbb szolgálati helyen ad-hoc módon szerveződnek, átfogó és részletes vizsgálatuk szinte lehetetlen. Ezért egy jó gyakorlat ismertetésével azt szándékozom bemutatni, hogy az idegen nyelvtudás szükségességének és jelentőségének felismerése a munkahelyi vezetők támogatásával milyen sikeres, követendő példát tud eredményezni.

---

¹³¹ A 2015. szeptember 3-án a tanfolyamokon oktató angol tanárral, Sárosdy Enikővel folytatott, félig irányított interjú alapján.

Az oktatás szervezése

Az RRI-n jelenleg folyó kurzusok hat hónaposak, összesen 400 órában, heti 12 (kétszer 6) kontaktórán zajlanak, minden alkalomra 2 órás egyéni felkészülést számolva. A jelentkezőket tudásszintjük szerint a tanár az általa összeállított írásbeli szintfelmérő alapján alapfokú (B1) és középfokú (B2) államilag elismert nyelvvizsgára előkészítő csoportba sorolja, tehát két tanfolyam fut párhuzamosan. Az ingyenes kurzusok alapvetően az általános nyelvre koncentrálnak, de a résztvevők a munkájukhoz szükséges szaknyelvi készségeket is elsajátítják. Mivel egy átlagosan 12 főből álló csoportban kb. 2-2 különféle szakterületről érkező (határrendészet, közrendvédelem, utas biztonság, okmányvizsgálat, bűnügyi stb.) tanulók vannak, a tananyagnak ezt a részét kis csoportokban dolgozzák fel.

A résztvevők a tanfolyam végén az adott szintnek megfelelő ún. C típusú (írásbeli és szóbeli) nyelvvizsgát tesznek, egy nyelvvizsgaközpont (jelenleg az ORIGÓ) vizsgahelyén. A tanulók tanulmányi szerződésben kötelezik magukat a tanfolyam elvégzésére. Sikertelen nyelvvizsga esetén (a résztvevők kb. 10%-a) távolléti díj fizetésére kötelezettek, de halasztási kérelmet előterjeszhetnek az RRI Igazgatójához.

A tanfolyamokat a különböző szolgálati beosztások miatt (hivatali munkaidő és 24/72 órás munkarend) nehéz megszervezni. A végrehajtó állomány négy alosztályon teljesít szolgálatot, így annak szervezését is a képzés figyelembevételével igyekeznek megoldani a vezetők. Szolgálati érdekből a kollégákat alkalmanként kikérik a tanfolyamról.

A tanulók nyelvoktatásra történő beiskolázása előzetes tervezés alapján folyik. Előzetes igényfelmérés után a tanár próbál az igényeknek és lehetőségeknek megfelelő tanfolyamot indítani. A jelentkezés önkéntes alapon, szolgálati úton történik. Nagyon fontos tényezőnek tartom, hogy olyan munkahelyi légkör uralkodik, amelyben a dolgozók egyfajta jutalomként értékelik, ha élhetnek ezzel a lehetőséggel. Megfigyelhető egyfajta szakmai, társadalmi és anyagi motiváció is. A munkatársak támogatják, bátorítják egymást és megosztják a nyelvoktatás során szerzett tapasztalataikat. A sikeres nyelvvizsga után nyelvpótlék kifizetése kérvényezhető.

Az adott állomány természetesen közvetlenül is érzékeli, hogy érdekelt nyelvtudásának fejlesztésében és szinten tartásában, hiszen minden nap találkozik idegen ajkúakkal a repülőtéren, a munkavégzéshez szükségük van a nyelvismeretre. Elgondolkodtató tény ugyanakkor, hogy – bár hallgatólagosan elvárt, hogy legalább minimális szinten (udvariasan) kommunikálni tudjanak a külföldi állampolgárokkal is – munkaköri leírásukban nem szerepel kötelezően a nyelvismeret.

Az oktatás szervezésének ezt a módját az Igazgatóságon eredményesnek tartják, és folyamatosan a képzések javítására törekednek. Korábban intenzív tanfolyamokat tartottak, amit a kollégák jobban szerettek a jelenleginél, mert koncentrálhattak a tanulásra, és nem kellett közben szolgálatot teljesíteniük. A jelenlegi rendszert azért alakították ki, mert az ilyen intenzív tanfolyamokra nem tudnák a vezetők elengedni az állományt. A heti 2x8 óra azonban – a tanár észrevétele szerint – rengeteg áldozatot követel a tanulóktól. Sokan vidékről járnak fel órákra, szabadidejüket áldozzák a tanulásra, 24 órás szolgálatból érkeznek fáradtan, vagy a képzés után mennek szolgálatba. Ennek ellenére jelenleg ez tűnik az egyetlen járható útnak. Sok probléma megoldódna az állomány létszámának növelésével, erre azonban nincs lehetőség.

Az RRI-n az állomány nyelvtudásának szintjeit adminisztratív módon rendszeresen ellenőrzik. A nyelvvizsgálóval rendelkezők nyilvántartását a Humán Szolgálat vezeti. Ezen kívül bizonyos időközönként frissítik az adatokat: az állomány nyilatkozik, hogy milyen nyelven, milyen szinten beszél.

Emellett fontos lenne a valós nyelvtudás szintjének ellenőrzése is. Egy ideig működött az általános szakmai ismeretek ellenőrzésénél bevált gyakorlat, az ún. *gördülő képzés* idegen nyelvre alkalmazott formája. A nyelvtanár kijárt a repülőtéri terminálra, és idegen nyelven kezdett beszélgetni a kollégákkal (szituációs gyakorlat). Ez azonban nem tette lehetővé a nyelvi készségek megfelelő felmérését. A nyelvismerettel rendelkező kollégák demonstrálták, hogy a szituációs gyakorlatok számukra nem jelentenek kihívást, míg az idegen nyelvet nem beszélők rendszerint elbújtak, és hagyták felkészültebb társaikat érvényesülni.

További nehézséget jelentett a menetrendhez való alkalmazkodás, illetve, hogy a gyakorlatokat szinte mindig félbeszakította a feladatteljesítés. A pihenőidejüket sem szívesen áldozták erre a kollégák. Annak ellenére, hogy az ellenőrzésnek ez a formája megszűnt, a nyelvi felkészültségről a felettesek folyamatosan megkapják az információkat, mivel a kommunikációs célok megvalósulása a munkavégzés sikerességét is eredményezi.

A határrendészek részére elérhetőek a korábbi fejezetekben említett elektronikus FRONTEX nyelvi tananyagok és egy nyelvi kvíz teszt sor az intraneten. Az útlevélezési fülkében azonban nem lehet hangot lejátszani, azon kívül pedig nincs elegendő számítógép. Otthoni nyelvtanulásra nem kötelezhető az állomány, és a jelek szerint az önképzési formák kevésbé népszerűek.

A Repülőtéri Rendőr Igazgatóság idegennyelvi könyvtárral rendelkezik, ahonnan a kollégák térítésmentesen kölcsönözhetnek gyakorlókönyvet, kurzuskönyvet, nyelvvizsga előkészítő anyagokat, valamint számos könnyített olvasmányt (1-6 szint) hanganyagokkal. A könyvtár elsősorban angol nyelvű köteteket tartalmaz, de található spanyol, német, olasz, francia és orosz nyelvű anyag is. A kölcsönzés lehetőségével rendszeresen élnek az igazgatóság munkatársai.

A jelenlegi angol kurzusok szaknyelvi tartalma

A tananyag meghatározását szükségletelemzés előzte meg. Az adott szakterületektől bekértek egy téma-, szókincs- és párbeszédgyűjteményt a leggyakrabban előforduló szituációk bemutatására, amelyből a korábbi és jelenlegi angol tanár segédletet dolgozott ki a végrehajtó állomány számára. A nyelvtanfolyamok során újabb és újabb esetekkel kiegészítve ezt az anyagot dolgozzák fel. A szükségletelemzés során meghatározták azokat a műfajokat is, amelyeket a nemzetközi határrendészeti együttműködéssel kapcsolatos kommunikáció során használnak, úgymint levelezés, bemutatkozó levél írása, pályázatírás, a szóbeli műfajok közül az eligazítást (briefing), beszámoltatást (debriefing) stb.. A nemzetközi tevékenységekben természetesen a magasabb nyelvismerettel rendelkező kollégák vesznek részt, mivel ez elsősorban az összekötő tisztekkel való kommunikációt, illetve a missziókban és külföldi képzéseken való részvételt jelenti. Az ehhez kapcsolódó feladatokra való felkészítést is beépítették a tananyagba.

A tananyag a határőrök nyelvhasználatának különféle színtereit is felöleli, úgymint útlevél ellenőrzés, információcsere, beutazási feltételek, okmányismeret (hamisítási módszerek, érvényesség, biztonsági elemek), repülőtéri tájékoztatás, biztonsági intézkedések, előállítás, figyelmeztetés, személyleírás, személyes adatok, az idegenrendészeti területen szolgáló állomány részére pedig az intézkedéshez szükséges szókincset is (őrizetbe vétel, kényszerintézkedés, egészségügyi nyelvezet) tartalmazza.

A tanfolyamokat vezető tanár elmondása szerint az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 1.8 pontjában felsorolt tevékenységekhez kötődő angol nyelvi kompetenciák (lásd 5. fejezet) nagy részét fejlesztik, az adott kurzusnak megfelelő szinten.

A nyelvoktatás során elsajátítandó négy alapkészség (olvasott szöveg értése, íráskészség, beszéd-készség és hallás utáni szövegértés) közül egyértelműen kiemelt hangsúlyt kap ez utóbbi kettő.

A tanfolyamokat tartó tanár az angoltanítás széles körben elterjedt gyakorlatának megfelelően kommunikatív szemléletű oktatás keretében különféle módszerek elemeit ötvöző eklektikus eszköztárral dolgozik. Elmondása szerint az éppen fejlesztendő nyelvi elemeknek, a hallgatói típusoknak, igényeknek megfelelően feladatalapúan illetve tartalomközpontúan, témák köré csoportosítva folyik az oktatás. Az órai tevékenységek is rendkívül változatosak: a hagyományos felnőttoktatási tevékenységeken kívül helyet kap a játék, a zene- és video-alapú feladat, a hasznos, interaktív internetes portálok megismertetése, beszámoló, kiselőadás készítése egyaránt. A tanár az órák során elsősorban a csoportmunkára épít, és a tanulókat önálló tanulási módszerek elsajátítására, önkorrekcióna ösztönzi.

A tanulók folyamatos visszajelzést kapnak fejlődésükről: rendszeresen írnak teszteket, szóbeli képességeiket szituációs játékokban méri fel a tanár, előmenetelükről a vezetők tájékoztatást kapnak. A kurzus végén próbavizsgákat tartanak.

2015 ősztől vezették be az egyhetes, napi 8, azaz heti 40 órás intenzív angol nyelv tanfolyamokat a nyelvismerettel egyáltalán nem rendelkező kollégák számára, akik nem szeretnék hosszabb tanfolyamon alapos nyelvismeretre szert tenni, de akiknek munkájuk

során időnként használniuk kell az angolt. Ennek a kurzusnak az a célja, hogy a résztvevők elsajátíthassák, begyakorolhassák a minimálisan szükséges társalgási és szakmai fordulatokat.

2015 második félévében 8 ilyen tanfolyamot bonyolítottak le, összesen mintegy 90, az utasbiztonsági, határrendész és közrendvédelmi osztályokról érkezett hallgató számára, 10-12 fős csoportokban. A tananyag a napi munkában leggyakoribb témák és helyzetek (bemutakozás, személyes adatok, hely, irány, a repülőtér részei, feliratai, személyleírás, ruházat, bombaveszély, elhagyott poggyász, őrizetbe vétel, bírságolás, elsősegély- és segítségnyújtás stb.) köré volt rendezve, a szóbeli kompetenciák fejlesztésére, a szókincsre és a beszédfunkciókra (udvarias kérés, figyelmeztetés) koncentrált.

A hallgatók aktivitására építő, feladatalapú módszerek (posztterek, kiselőadások készítése, csoportmunka, helyzetgyakorlatok) jól beváltak, a tanulói visszajelzések arról tanúskodnak, hogy alapvető elvárásaiknak megfelelt a képzés, az utasokkal való kommunikációt segítette a tanfolyam, a gyakorlatban később tudták hasznosítani a tanultakat. A továbbiakban félévente-évente tervezik hasonló kurzusok indítását. Sokan ettől a tanfolyamtól kaptak kedvet arra, hogy a hagyományos nyelvvizsga-előkészítő kurzust is elvégezzék, így – vezetői támogatással – megnövekedett az ezeken részt vevők létszáma. Nehézségként merült fel, hogy – mivel a beiskolázásnál a szolgálat-szervezés volt az elsődleges szempont – igen eltérő nyelvi szintű kollégák (valódi és álkezdők) kerültek egy csoportba, valamint, hogy nem áll rendelkezésre elegendő számú, megfelelő elektronikus oktatástechnikai eszköz.

3.4. A fejezet összefoglalása, következtetések

A fejezet elején említett, a rendőrség határrendészeti szolgálati ágát érintő szakmai és képzési stratégiák egyértelműen megállapítják az idegennyelvi képzés fontosságát. A határrendészeti feladatokat ellátó állomány ilyen irányú felkészítésének egyik fontos célja véleményem szerint az, hogy a határőrök a nemzetközi együttműködés szempontjából is megfelelő idegennyelvtudással rendelkezzenek. Ennek elérése több évig tartó folyamat lesz, melynek az első lépése az ezzel kapcsolatos helyzetkép megalkotása. A humánigazgatási szervezeti egységek rendelkeznek információkkal a határrendészet területén dolgozók eddig megszerzett nyelvvizsgáiról, ezek azonban nem mindig fedik az aktuális helyzetet és jelentenek használható nyelvtudást. Az itt ismertetett felmérésben használt anonim kérdőív önbevallással biztosított

adatai – bár nem feltétlenül azonosak azokkal az eredményekkel, amelyeket egy nyelvvizsgarendszer pontosan kalibrált feladatainak teljesítése alapján kapunk – esetünkben pontosabb képet nyújtanak.

A felmérésből kiderült, hogy a válaszadó határrendészek körében a nyelvtudással rendelkezők százalékaránya jóval meghaladja a magyar átlagot, mind az egy, mind a kettő vagy több idegen nyelv vonatkozásában. Beigazolódott, hogy az angol a leginkább beszélt nyelv: a válaszadók 58%-a beszéli. Az angolul és/vagy németül beszélők aránya pedig meghaladja az összes többi nyelvet ismerőkéét. A legtöbb határszakaszon kimutatható az adott viszonylat nyelvének fokozott ismerete. A beszélt nyelvek domináns szintje az alapfok, a középfokú szinthez képest majdnem háromszoros, az angol és a német esetében kétszeres gyakorisággal.

Felvetődik a kérdés, hogy az adatok által megjelenített nyelvtudás elegendő-e a nemzetközi együttműködés során végrehajtott tevékenységek megvalósításához? Magyar és külföldi határőrökkel folytatott interjúkból, valamint a magyar határőrök munkájának, a közös művelet folyamán a külföldi határőrökkel együtt végzett határforgalom-ellenőrzések megfigyeléséből levont tapasztalatok alapján úgy gondolom, hogy míg például az utasokkal a határátkelőhelyen folytatott kommunikáció (annak célja folytán) a legtöbb esetben alapfokú nyelvtudással is megvalósítható, addig a szakembereknek valamilyen nemzetközi együttműködési tevékenység során használt nyelvi tevékenysége magasabb szintű nyelvi készségek, többek között a terminológia fokozottabb használatát feltételezi. A határellenőrzés (határforgalom-ellenőrzés és határőrizet) során a személyek és tárgyak azonosításához, a szabad mozgás térségében való tartózkodás jogosultságának megállapításához megfelelhet a releváns idegen nyelv alapfokú tudásszintje. Ez azonban már nem elegendő, ha egy gyanúok részletes tisztázására van szükség, a külföldi határrendészeti szakemberekkel folytatott hatékony együttműködéshez pedig elengedhetetlenek a legalább középfokú vagy azt erősen megközelítő, a határrendészeti tevékenységek során használt szaknyelv ismeretét is magukba foglaló nyelvi készségek. A szolgálati ág körében megvalósítandó idegennyelv-oktatás stratégiájának kidolgozásakor ezt feltétlenül figyelembe kellene venni.

A megkérdezett állomány többsége átérzi az idegennyelvi ismeretek jelentőségét, és fontosnak tartja nyelvtudása fejlesztését. Nyelvi ismereteiket legnagyobb részben a közép- és felsőoktatásban szerezték. A munkahely által szervezett nyelvtanfolyamokat hatékonyan

tartják, és nagy igény mutatkozik még több ilyen kurzus, intenzív és extenzív oktatási formák iránt. A nyelvtanulási módok között az önképzés nagy aránya azt jelzi, hogy a populáció erősen motivált, ugyanakkor arra is utalhat, hogy munkavégzés mellett nem tudnak rendszeresen, a szolgálati helyükön szervezett kurzusokon részt venni, és kevés az ilyen nyelvtanfolyam.

Viszonylag kevesen jelezték, hogy a szakmai nyelvoktatást preferálják az általánossal szemben, de a korábban elvégzett nyelvi kurzusokra vonatkozó válaszok 37%-a jelzett szaknyelvi tanfolyamokat. Itt feltétlenül rá kell mutatnom arra, hogy – a többi idegen nyelvhez képest – még a leginkább „szakosodottnak” mondható angol tanításon belül sem rendelkezik a rendészeti/határrendészeti szakmai nyelv oktatása olyan hagyományokkal, mint például az üzleti nyelv: Ismereteim szerint az állomány körében körülbelül a schengeni csatlakozás előtti „kampányszerű” nyelvoktatás időszakában merült fel erre először igény. Következésképpen az angol tanárok ilyen irányú képzése sem megoldott: az ilyen speciális feladattal megbízott, határrendészeti ismeretekkel többnyire nem rendelkező oktató a szakmai elvárásoknak megfelelően szükségletelemzést végez a nyelvtanulók körében, jobb esetben a témában tapasztaltabb kollégáktól szerez be információkat és tananyagokat. Ebből a szempontból hiánypótló a FRONTEX által kiadott alap- és középszintű, angol szaknyelvi (ön)képzést célzó, elektronikus taneszköz, ennek azonban egyelőre csak a repülőtereken dolgozó állomány számára készített változata hozzáférhető. Fontos tényező az is, hogy a nyelvpótlék miatt az állomány anyagilag az általános nyelvvizsga letételében, tehát az erre felkészítő tanfolyamokon való részvételben érdekelt.

A nemzetközi határrendészeti együttműködésben, ezen belül a nemzetközi műveletekben való részvételi kedv kedvező arányt mutat. Az is örömdetes, hogy – bár nem olyan magas arányban, mint a Határrendészeti Főosztály és az oktatási intézmények válaszadói – a schengeni külső határszakaszok végrehajtó állományának több mint fele szívesen részt venne ilyen tevékenységben.

A nyelvtanulás iránti motiváció és a nemzetközi határrendészeti együttműködésben való részvétel iránti érdeklődés kapcsolata a válaszadók esetében nem egyértelműen kimutatható. Pontosabban fogalmazva, többen tartják fontosnak a nyelvtanulást, mint ahányan részt szeretnének venni nemzetközi tevékenységekben, és az ezek iránti érdeklődés a nyelvtudás megléte mellett sok más tényezőtől is függ.

A nemzetközi együttműködés iránt nem érdeklődők között azonban kimutathatóan többen vannak azok, akiknek a munkájukhoz nincs szükség nyelvismeretre, akik nem érdeklődnek a nyelvtanulás iránt, és akik saját bevallásuk szerint nem rendelkeznek megfelelő nyelvtudással. Ez utóbbi egyben a fő okként is szerepelt azoknál, akik nem szeretnék részt venni ezekben a tevékenységekben.

A kérdőívben megadott válaszokból is egyértelműen kiderül, hogy a főbb nemzetközi határrendészeti tevékenységeket célszerű két csoportra osztani: a szomszédos országokkal folytatott, valamint a FRONTEX égisze alatt megvalósuló együttműködésre. Ez utóbbihoz egyértelmű kíváncsi az angol szakmai nyelv magas szintű ismerete, és itt nem csak a vendégtisztként kiküldhető, vagy a különböző képzéseken részt vevő, a teljes szolgálati ág állományának viszonylag kis csoportját alkotó szakemberekről kell beszélnünk. A hazai fókuszponti irodákhoz vagy a külső határszakaszainkon zajló közös műveletekre érkező külföldi vendégtisztekkel való kommunikáció sikeressége múlhat azon, hogy egy adott határrendészeti kirendeltségen vagy határátkelőhelyen vannak-e kellő angoltudással rendelkező határőrök. A viszonylatok nyelve a szomszédos országok határrendészeti feladatokat ellátó hatóságaival való együttműködés során nagy szerepet játszik, de e felmérés azt igazolta, hogy az angol kulcsfontosságú. Megfontolandó, hogy az uniós integrált határigazgatási modellben megfogalmazott követelmény, amely szerint a határellenőrzésnek egyformán magas szintűnek és hatékonynak kell lennie a teljes külső határ valamennyi szakaszán, nem vonatkoztatható-e a határőrök idegennyelvi kompetenciáira is.

A felmérés tehát rámutatott arra, hogy a válaszadók többsége szívesen részt venne a nemzetközi határrendészeti együttműködés különböző formáiban, és tudatában van annak, hogy ehhez magas szintű nyelvtudás szükséges. Bár a határrendészeti feladatokat ellátó állomány összességében a magyar átlagnál nagyobb arányban rendelkezik idegennyelvi ismeretekkel, a sikeresebb nemzetközi együttműködéshez és mindennapi munkavégzéshez ezeket a jövőben tovább kell fejleszteni. Ezzel a válaszadók többsége is egyetért, ezért fontosnak tartja a nyelvtanulást. Főleg a munkahelyén vagy ahhoz közel megszervezett tanfolyamokon szeretne részt venni, ez azonban a nagy többség számára jelenleg nem megoldott.

A nyelvtanulás iránti nagyarányú érdeklődés, és az ehhez képest kisszámú rendelkezésre álló nyelvtanfolyam arra enged következtetni, hogy helyi szinten nagy szükség lenne a (szakmai tevékenységek által is meghatározott) nyelvtanulási igények alapos felmérésére, és ennek megfelelően esetleg az idegen nyelvi képzés bizonyos szolgálati helyeken való koncentrálására.

Az RRI-n néhány éve folyó angol oktatás jó példája annak, hogy a nyelvtudás fontosságának felismerésével, megfelelő, rugalmas szervezéssel, a dolgozók anyagi és erkölcsi motiválásával lehetséges magas színvonalú és használható nyelvtudást adó, intenzív nyelvtanfolyamokat rendszeresíteni.

Az itt folyó angol kurzusok tanára néhány éve egyben a schengeni értékelések előtti tolmácsképzés vezetője is volt. Az angolt magas szinten beszélő határrendészek közül a leendő tolmácsok kiválasztása, továbbképzésen való felkészítésük, amely során aktívan közreműködtek a tanárral a releváns szakmai tananyag összeállításában, ugyancsak a jó gyakorlatok közé sorolhatók. A képzés résztvevői számára az eredeti elképzelések szerinti, évi rendszerességgel megszervezendő szinten tartó tanfolyam sajnos csak terv maradt, pedig különösen fontos lenne, hogy e – meglehetősen specifikus – fordítói-tolmácsolási feladatok ellátására állandóan rendelkezésre álljon egy megfelelő létszámú állomány, ne akkor kelljen hirtelen, kapkodva a képzésükkel foglalkozni, amikor újra aktuálissá válik a schengeni ellenőrzés vagy egy hasonló erőforrásokat igénylő esemény.

4. A határrendészeti szakmai nyelv nyelvészeti, nyelvpedagógiai vizsgálata

A globalizáció és a nemzetközi kereskedelmi, üzleti, műszaki, tudományos és egyéb együttműködés fejlődése eredményeképpen az utóbbi évtizedekben rendkívüli mértékben megnőtt a szakemberek között folyó hatékony kommunikáció, a szakmai nyelvhasználat, a szakmai idegennyelvi készségek kialakításának jelentősége¹³². A nemzetközi együttműködésnek az első fejezetben ismertetett számos formája arra utal, hogy ez a határrendészet területére is igaz.

Az egyes szakmai nyelvek vonásainak feltárása általában alkalmazott nyelvészeti tárgyú disszertációk teljes terjedelmét veszi igénybe. Jelen értekezés keretei között csak arra vállalkozhatok, hogy feltáró, kvalitatív elemzést végezzek, és ez alapján

- számba vegyem és rendszerezem a határrendészet területén használt szakmai nyelv vizsgálatához potenciálisan felhasználható módszereket,
- megvizsgáljam, hogy a szaknyelvekre általában és például a rendészeti szaknyelvre konkrétan vonatkozó korábbi tudományos megállapítások és modellek alkalmazhatók-e az itt kutatott nyelvváltozatra, segítségükkel definiálható-e a határrendészeti szaknyelv,
- a kiválasztott módszerek és modellek segítségével meghatározzam a határrendészeti szaknyelv főbb jellemzőit, az európai határrendészeti együttműködésben kiemelten fontos szerepet játszó angol szakmai nyelv tagozódását, a használatához szükséges kompetenciákat,
- kijelöljem azokat a területeket, amelyeken célszerű tovább folytatni a határrendészet területén használt szakmai nyelv további vizsgálatát.

Mivel a határrendészetet kutatók körében a szaknyelvkutatás területe, terminológiája valószínűleg kevésbé ismert, ebben a fejezetben az irodalmi előzmények, fogalom-meghatározások részletesebben szerepelnek.

---

¹³² KURTÁN Zsuzsa: *Szakmai nyelvhasználat*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 33.

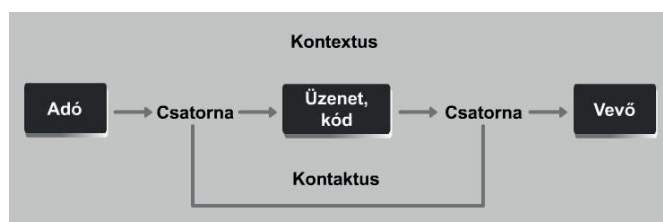
4.1. A szakmai nyelvhasználat kutatásának főbb szempontjai

4.1.1. A nyelvi kommunikáció

Célszerű, hogy egy szakterület nyelvhasználati sajátosságainak feltárásához elsődleges kiindulópontként magát a kommunikációt, annak meghatározását, összetevőit, modelljét válasszuk. A szakmai nyelvhasználat későbbi elemzését szem előtt tartva ezt az alkalmazott nyelvészet szemszögéből teszem, és a szűkebb értelemben vett emberi információcserére, az ezzel kapcsolatos tevékenységekre összpontosítok. Bár ma már bizonyított, hogy a kommunikáció során a közlések 95%-a nem nyelvi természetű¹³³, kutatási céljaimnak megfelelően a verbális, nyelvi tevékenységekkel foglalkozom.

A múlt század második felében megalkotott főbb modellek¹³⁴ egy része a tranzaktív felfogást képviseli, mely szerint a kommunikáció során üzenetek, információk átadása történik a „feladó/adó” és a „címzett/vevő” között, közvetítő csatornán, kód/jelrendszer útján (Shannon modellje). Utry bővített tranzakciós modellje már az üzenetben megjelenő redundanciát és a visszacsatolás elemét is tartalmazza.¹³⁵

A nyelvi tranzakciók összetettségét jobban megjelenítendő, többen bővítették az alapmodellt (közülük itt csak néhányat említek). Jakobson kiegészítette azt a kontextussal (a valósággal való összefüggés) és a kontaktussal (a fizikai csatorna), valamint hat nyelvi funkciót (referenciális, konatív/direktív, emotív/expresszív, fatikus [a kontaktusra irányuló], poétikai és metanyelvi/magyarázó) határozott meg.¹³⁶ (38. ábra)

38. ábra: Jakobson nyelvi modellje¹³⁷

¹³³ E.T. HALL: *The Hidden Dimension*. Doubleday, New York, 1966. idézi: Kurtán: *Szakmai nyelvhasználat*. 14.

¹³⁴ KURTÁN: *i.m.* 14.

¹³⁵ HADHÁZY Jenő: *Kommunikáció = Pedagógiai szociálpszichológia*, szerk. Schmercz István, Élmény Bt. Kiadó, Nyíregyháza, 2002. 73–102.

¹³⁶ Roman JAKOBSON: *Closing statements: Linguistics and Poetics, Style in language*, T.A. Sebeok, New York, 1960.

¹³⁷ FORGÓ Sándor: *Kommunikációelmélet – kommunikációs ismeretek*, E-learning tananyag, Forrás: http://forgos.ektf.hu/wp-content/tananyagok/fs_komm_egyetemi/obj/ie_0065_0_0_0/0065_0_0_0.htm (2015.06.10.)

Biber meghatározta a nyelvi funkciók kategóriáit (fogalomalkotási, szövegalkotási, személyi, személyközi, kontextuális, szövegbefogadási, esztétikai)¹³⁸, valamint a beszédhelyzet nyolc komponensét különböztette meg (a résztvevők szerepe és jellemzői, a közöttük fennálló viszonyok, helyzet, téma, cél, társadalmi értékelés, a résztvevők viszonya a szöveghez, csatorna). Ez utóbbiakat Hymes hasonló modelljének összetevőire (színhely, résztvevők, célok, akciósor, kulcs, csatorna, normák, műfaj)¹³⁹ támaszkodva definiálta.

Az 1960-as évek vége óta nyertek leginkább teret azok az elméletek, amelyek szerint a kommunikáció nem egyszerű tranzakció, hanem interakció, beszédaktusokban megnyilvánuló¹⁴⁰, beszédszándékokat megjelenítő tevékenység. Cselekvés, amely feltételezi a benne résztvevők együttműködését. A beszédszándékok (illokúciók) lehetnek:

- reprezentatívák (felismerések, beszámolók, megállapítások, tájékoztatások),
- direktívák (kérések, parancsok, javaslatok),
- kommisszívák (ígéretesek, fenyegetések, figyelmeztetések),
- expresszívák (sajnálatot, kíváncsiságot, hálát kifejező megnyilatkozások),
- deklaratívák (a világ dolgait megváltoztató megnyilatkozások, például kinevezés, bűnösnek nyilvánítás, felavatás, felmondás).¹⁴¹

A későbbiekben részletesebben ismertetendő, az európai nyelvoktatás és nyelvvizsgáztatás egységesítésének céljával született *Közös európai nyelvi referenciakeretben*¹⁴² (a továbbiakban: KER vagy Referenciakeret) alkalmazott megközelítés is ezt az értelmezést tükrözi: a nyelvhasználókat és a nyelvtanulókat elsősorban *társadalmi szereplőnek* tekinti, akiknek adott körülmények között, adott környezetben és egy meghatározott tevékenységi körben bizonyos (nem csupán nyelvvel kapcsolatos) feladatokat kell elvégezniük.

---

¹³⁸ Douglas BIBER: *Variation across speech and writing*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988. 28–46. (saját fordítás)

¹³⁹ KURTÁN: *i.m.* 22.

¹⁴⁰ John L. AUSTIN: *How to Do Things with Words*. Harvard University Press, Cambridge, 1962.

¹⁴¹ John R. SEARLE: *Speech Acts*. Cambridge University Press, London. 1969.

¹⁴² *Közös európai referenciakeret – Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés*, Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002. 11.

A nyelvhasználat komplex jelenségének részletes vizsgálatával a nyelvészet és annak határtudományai keretében rendkívül szerteágazó kutatások foglalkoznak, a jelrendszerek, azok használói, a közöttük fennálló viszonyok kutatásától a nyelv társadalmi, pszichológiai stb. vonatkozásainak feltárásáig. Ezek teljes spektrumát feltáró, akárcsak vázlatos elemzésére jelen keretek között nincs lehetőségem. Részletesebben csak azokat az eredményeket, megállapításokat vizsgálom, amelyek a szaknyelvi kutatások szempontjából különösen relevánsak, és az utóbbi években nagyobb hangsúlyt kaptak.

Az eddig említetteken kívül különösen fontos a kommunikáció során a megfelelő nyelvi formák kiválasztását meghatározó, alábbi tényezők tanulmányozása:¹⁴³

- a kommunikáció környezete (pl. történelmi-társadalmi, beszélőközösségi, interakciós, nyelvi, más besorolások szerint kulturális és szituációs kontextus),
- a nyelvhasználati szinterek/tartományok, az azonos nyelvhasználatot eredményező beszédhelyzetek tipologizálása (a KER a személyes, közéleti, szakmai és oktatási tartományt különbözteti meg)¹⁴⁴,
- az ezeken belül pl. a helyszín/idő, intézmények/szervezetek, a részt vevő (társadalmi szerepet hordozó) személyek, a környezetben előforduló élő és élettelen tárgyak, a lezajló események, az érintett személyek által végrehajtott műveletek, a szituációban előforduló szövegek által meghatározott beszédhelyzetek¹⁴⁵,
- a különféle nyelvváltozatokat a nyelvhasználói (földrajzi, társadalmi) hátterek és a nyelvhasználat szakterülete, médiuma és stílusa szerint osztályozhatjuk.

---

¹⁴³ KURTÁN: *i.m.* és *Szaknyelv és szakmai kommunikáció = Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 11–22. alapján.

¹⁴⁴ *Közös európai referenciakeret. i.m.*, 58–59.

¹⁴⁵ Uo.

4.1.2. A szakmai nyelvhasználat meghatározása, a szaknyelvek rendszerezése

A kommunikáció előbbiekben tárgyalt tényezői alapján megállapítható, hogy ugyanazon szakterület szakemberei – mint specifikus nyelvi szituációk résztvevői – közösségeket alkotnak. A diskurzusközösséget leíró, a szakmai beszélőközösségre is vonatkoztatható (nem csak nyelvi) ismervei Swales meghatározása alapján¹⁴⁶ a következők:

- 1) *„a diskurzusközösségnek széles körben elfogadott közös céljai vannak;*
- 2) *a diskurzusközösség kiépítette tagjai között a kommunikáció mechanizmusait;*
- 3) *ezeket a mechanizmusokat elsősorban információszerzésre és a visszajelzés biztosítására alkalmazza;*
- 4) *a diskurzusközösség egy vagy több műfajjal rendelkezik (ismer, használ) céljai kommunikálására;*
- 5) *a sajátos műfajok mellett specifikus lexikája is van;*
- 6) *a diskurzusközösség tagjai legalább bizonyos küszöbszintű szakmai ismeretekkel, megfelelő tartalom- és szövegkezelési tapasztalatokkal, ismeretekkel rendelkeznek.”*

Az antropológiai, etnográfiai kutatások hatására kifejlődött, a szakmai beszédhelyzetek tipologizálását célzó vizsgálatok a szakmai helyzetek megfigyelése során a közlési szituációt meghatározó feltételeket együttesen veszik figyelembe. E kutatások egyik fontos megállapítása, hogy a szakmai közösségek körében fellelhetők a szabályrendszerként is funkcionáló szakmai kultúrák. Tagjaik különböző kommunikációs helyzetekben különböző szerepet tölthetnek be, nyelvhasználatuk, társadalmi interakciók során ennek megfelelően különféle nyelvi formákat használnak. A társadalmi kommunikáció folyhat személyek, szervezetek és kultúrák között, a szervezetek belső és külső kommunikációját is tanulmányozhatjuk. Jelen dolgozat szempontjából fontos tényező például, hogy egy adott szervezet centralizált vagy decentralizált módon működik-e, illetve, hogy a munkamegosztás hogyan épül fel, mert ez meghatározza a belső kommunikációt is. A szervezetek kifelé irányuló kommunikációja irányulhat más szervezetek, a működésüket befolyásoló intézmények felé – ennek fő célja a működést érintő információk gyűjtése, feldolgozása, az ezzel kapcsolatos tájékoztatás, az érdekérvényesítés. Az ügyfelekkel folytatott, kifelé irányuló kommunikáció legfontosabb célja általában az információnyújtás.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ John SWALES: *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge University Press, Cambridge. 1990. 24–27. Idézi KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat, i.m.*, 30.

¹⁴⁷ KURTÁN: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció.i.m.*, 11-22.

A szaknyelv fogalma a nyelvészet és a társadalomtudományok utóbbi évtizedekben végbement fejlődésével együtt változott. Hazánkban talán a legszélesebb körben Kurtán meghatározása a legelfogadottabb, aki monográfiájában¹⁴⁸ azt is bemutatja, hogy a különféle szaktudományok milyen megfontolásokból definiálják ezt (többnyire a köznyelvtől való elkülönítése alapján) csoportnyelvként, alnyelvként, funkcionális stílusként, nyelvváltozatként stb.. Megállapítása szerint a szaknyelv/szakmai nyelvhasználat

*„fogalmát úgy értelmezzük, mint valamely szakmai beszélőközösség specifikus célú nyelvhasználatát, amely egyértelműen és világosan tükrözi a valóságnak azt a részét, amellyel az adott terület közössége foglalkozik, és ezen keretek között a szóbeli és írásbeli kommunikáció jellegzetes megnyilvánulása. Ez a specifikus célú nyelvhasználat interdiszciplináris összefüggések többszintű kölcsönhatásaiban ragadható meg.”*¹⁴⁹

Véleménye szerint a szaknyelv regiszterként (a köznyelvnek a beszélő által egy beszédhelyzetben bizonyos céllal használt nyelvváltozataként) való felfogása a legtágabb és legátfogóbb értelmezés. A szaknyelvet vizsgáló regiszterelemzés során a kutatás tárgya a szakember viselkedése egy adott beszédhelyzetben, tevékenysége, azon nyelvi eszközök, amelyeket az interakciók során kommunikációs céljai eléréséhez kiválaszt¹⁵⁰, és ezek használatának módja. A specifikus kommunikációs céloknak megfelelő nyelv egyben intra- és interkulturális nyelvváltozat is, amely az anyanyelvbe ágyazott, de más nyelvekkel és kultúrákkal is kapcsolatban áll.¹⁵¹ A szaknyelvi regiszterek lényeges ismérveként említi azt a tényt, hogy – a köznyelv használatától eltérően – tudomány- és szakterületenként a szakmai kultúra tudás- és szabályrendszereként működik, valamint, hogy a szakmai beszélőközösségek kommunikációs interakciói során megteremtett közös tudás, a háttérismeretek döntő szerepet játszanak.¹⁵²

---

¹⁴⁸ KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat*. 37-50.

¹⁴⁹ Uo., 50.

¹⁵⁰ Vijay Kumar BHATIA: *Analysing Genre. Language Use in Professional Settings*. Longman, Harlow, 1993.

¹⁵¹ KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat, i.m.*, 11–22.

¹⁵² KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelvi regiszterek és nyelvhasználati szinterek*. = *Szaknyelvi regiszterek és használati szinterek*, PORTA LINGUA, szerk. BOCZ Zsuzsanna, SZOKOE, Budapest, 2014. 35–46.

A szakmai kommunikációt elemző cikkében Heltai is nyelvváltozatként definiálja a szaknyelvet,

„amely azokat az adott nyelven belül rendelkezésre álló nyelvi struktúrákat és elemeket jelenti, amelyeket szakmai kommunikáció során a kommunikátorok felhasználnak, vagy felhasználhatnak a szakmai kommunikáció funkciójának teljesítésére”¹⁵³.

Heltai kifejti, hogy a szaknyelvek és a köznyelv nyelvi rendszere alapvetően nem tér el egymástól: ez előbbiek főleg a szókincs, és ezen belül a terminológia, ritkábban a nyelvtan területén leginkább disztribúciós különbségeket mutatnak, tehát a nyelvi elemeket más megoszlásban használják.

Az emberi tevékenységek egyre nagyobb mértékű specializációjával együtt a szaknyelvek is egyre inkább differenciálódtak, ezért szükségessé vált rendszerezésük. Ezt a kezdeti, ma már statikusnak nevezett besorolást horizontális és vertikális felosztással végezték. Ez előbbi alkalmas volt a szaknyelvek szakterületek, tudományágak szerinti osztályozására, ez utóbbi pedig a nyelvhasználati rétegek elkülönítésére. Mivel egy szakterületen belül is gyakran előfordul, hogy a beszélőközösségen belül egyes csoportok vagy egyének nem azonos szinten rendelkeznek a szakmai közösség által birtokolt úgynevezett *közös tudással*, szakmai specializáltságuk foka nem egyforma, esetleg egy szakember és egy leendő szakember vagy laikus kommunikációjáról van szó, az egyes szaknyelvek vertikális rendszerezésére is gyakran van szükség a szaknyelvek elemzésénél. Ezzel Hoffmann modelljére alapozva (lásd 39. ábra), szociológiai aspektusokat is figyelembe véve az utóbbi évtizedekben főleg német nyelvészek foglalkoztak.¹⁵⁴ Bár Hoffmann nem definiálta az egyes szaknyelvek különféle szintjeire jellemző kritériumokat, intuícióikra és empirikus megfigyeléseikre támaszkodva, egy-egy adott szaknyelv szöveg típusait a hasonló vonások alapján csoportokba rendezve többen próbálták meghatározni a szaknyelvek vertikális rétegeit.¹⁵⁵

---

¹⁵³ HELTAI Pál: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv = Utak és perspektívák a hazai szaknyelvoktatásban és – kutatásban*, PORTA LINGUA, szerk. Silye Magdolna, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2006. 37–43.

¹⁵⁴ ANITA NUOPPONEN: *Vocabularies for specific purposes: An overview = Lexicology. An international handbook on the nature and structure of words and vocabularies, Volume 1.* eds. CRUSE, HUNDSNURSCHER, JOB and LUZIER, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2002. 856–866.

¹⁵⁵ CLAUD G. GNUTZMANN, – HERMANN OLDENBURG: *Contrastive text linguistics in LSP-research: Theoretical considerations and some preliminary findings = Subject-oriented Texts.* ed. SCHRÖDER, Walter de Gruyter, Berlin, 1991. 103–137.

Hoffmann¹⁵⁶ négy kritérium: az absztrakció foka, a megnyilvánuló nyelvi forma, a nyelvhasználat környezete és a kommunikációban részt vevők alapján nevezte meg a szaknyelvek lehetséges öt fő rétegét a fogyasztás nyelvétől az elméleti alaptudományok nyelvéig. Ez még a közelmúltban is több hazai kutatónak szolgált mintául néhány szaknyelv vertikális rétegeinek meghatározásához.¹⁵⁷

	Az absztrakció foka	Nyelvi forma	Nyelvhasználati környezet	A kommunikáció résztvevői
A	Legmagasabb	mesterséges nyelvi jelek az elemek és relációk jelölésére	elméleti alaptudományok	tudós + tudós
B	Nagyon magas	mesterséges nyelvi jelek az elemek és a természetes nyelv relációinak kifejezésére	kísérleti tudományok	tudós + tudós + tudományos műszaki segédmunkatárs
C	Magas	erősen terminologizált természetes nyelv viszonylag kötött mondat szerkesztéssel	alkalmazott tudományok és technika	tudós + a termelés tudományos és műszaki vezetői
D	Alacsony	erősen terminologizált természetes nyelv viszonylag kötetlen mondat szerkesztéssel	anyagi termelés	a termelés tudományos és műszaki vezetői + mesterek + szakmunkások
E	Nagyon alacsony	természetes nyelv néhány szakszóval, kötetlen mondat szerkesztéssel	fogyasztás	a termelés képviselői + a kereskedelem képviselői + fogyasztók

39. ábra: A szaknyelvek vertikális felosztásának kritériumai (Hoffman alapján)¹⁵⁸

Egy másik megközelítés szintén a szaknyelvek belső rétegződésének rendszerezéséhez nyújt segítséget. Möhn és Pelka modellje¹⁵⁹ a szakmaiság különféle szintű megnyilvánulásaira épül, amelyek az egy szakterületen belül, két különböző szakterület szakemberei között vagy egy szakember és egy laikus között folyó kommunikáció során érvényesülnek.

¹⁵⁶ KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat. i.m.* 46.

¹⁵⁷ ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA LÍVIA: *Gazdaság és nyelv*. Lexikográfia Kiadó, Pécs, 2006. 38.

TERESTYÉNYI ENIKŐ: *A modern turizmus terminológiája*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém, 2011.

NYAKAS JUDIT: *A magyar logisztikai szaknyelv vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém, 2011.

¹⁵⁸ KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat*. 46.

¹⁵⁹ DIETER MÖHN, – ROLAND PELKA: *Fachsprachen: Eine Einführung*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1984. (idézi KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat*. 46.)

Ablonczyné szerint is fontos leszögezni, hogy szociolingvisztikai aspektusból vizsgálva a szaknyelv több szinten létezik, és a nyelven kívüli tényezők határozzák meg, hogy melyik regisztert használjuk, nem pedig a nyelvi kontextus.¹⁶⁰

Wacha is felhívja a figyelmet arra, hogy igény-, műveltségi szint és beszédsszituációk alapján a szaknyelveknek is több (stílus)rétégét határozhatjuk meg. Kiemeli az írott és beszélt nyelvváltozatok megkülönböztetésének fontosságát, mivel az írott forma mindig igényesebb, összeszedettebb, és jelentős szókincsbeli eltéréseket mutat a szóbelihez képest, a szaknyelvek esetében is.¹⁶¹ A nemzeti nyelvben jelen lévő valamennyi nyelvváltozat több szempontot figyelembe vevő, háromdimenziós modelljében a szaknyelvek a nyelvhasználat igényességi szintjein a következők szerint helyezkednek el:

RÉTEGEK IGÉNYSZINT SZERINT	ÍROTT	BESZÉLT
IRODALMI NYELV	tudományos esszéstílusú, emelt szintű tudományos (ismeretterjesztő) szakirodalom	
INFORMATÍV KÖZLŐPRÓZA	szakcikkek, tanulmányok szaktudományos, tudományos folyóiratokban, könyvekben	igényes, hallgatók jelenlétében megfogalmazott szakelőadások, igényes tudományos szakirodalom
KÖZÉLETI NYELVHASZNÁLAT	szakirodalom igényes nyelvhasználati alkotásai, rendeletek, egyetemi, főiskolai oktatás nyelve	
TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓS STÍLUSRÉTEG	igényes nyelvezetű, szakmai jellegű megnyilatkozások	igényes nyelvezetű, szakmai jellegű megnyilatkozások
IGÉNYES (A NYILVÁNOSSÁGNAK SZÁNT) MAGÁNMEGNYILATKOZÁSOK	igényes szaknyelvi magánmegnyilatkozások	igényes szaknyelvi magánmegnyilatkozások
REGIONÁLIS KÖZNYELV		műhelynyelv
NYELVJÁRÁS, BÁZISNYELVJÁRÁS		azonos vidéken azonos foglalkozást űzők nyelvjárásban elhangzó szaknyelvi megnyilatkozásai, műhelynyelve
NEM IGÉNYES KÖZNYELV	belső szakmai levelezés, szakmai zsargon	munkahelyi szakmai társalgás, értekezletek, megbeszélések, műhelynyelv
FAMILIÁRIS/BIZALMAS NYELV		hobbinyelvek
VULGÁRIS, DURVA NYELV		laktanyanyelv

40. ábra: A szak- és csoportnyelvek rétegződése Wacha szerint (saját szerkesztés)

Heltai¹⁶² is úgy véli, hogy egy szaknyelven belül léteznek társadalmi nyelvváltozatok, melyek az alapján határozhatók el, hogy ki, kivel, milyen szakmai célból, milyen kölcsönös ismeretek

¹⁶⁰ ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA: *i.m.* 38.

¹⁶¹ WACHA Imre: *A nyelvi rétegződés kérdései. = Normatudat – nyelvi norma. Linguistica, Series A. Studia et dissertationes*: 8, szerk. KEMÉNY Gábor, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 1992. 49–105.

¹⁶² HELTAI: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv*, 37–43.

alapján kommunikál, és milyen fokú szakmaiságot szándékozik elérni. (Lásd 41. ábra). Ezek szerint a szakmai kommunikáció prototípusa (amely jól reprezentálja a szakmai kommunikációt/nyelvet) a szakmai folyóiratcikk, tehát képzett szakemberek (természet)tudományos témáról, szakmai célokból folytatott, az írott, köznyelvi változatoktól pl. disztribúciós szempontból határozottan eltérő tudományos nyelvváltozatot használó kommunikációja. Meglátása szerint vannak olyan periférikus szaknyelvek (példaként az idegennyelv-tanárok és a labdarugók által használt nyelvet említi), amelyekben például a direktív és a metanyelvi funkciók¹⁶³ az átlagosnál gyakoribbak, míg a prototipikus szaknyelvekhez képest kevesebb terminust használnak, ezért terminológiai szempontból nehezen különíthető el bennük a szakmai és a köznyelvi jelentés.

szakember	szakemberrel	szakmai témáról	szakmai nyelven
szakember	nem szakemberrel	szakmai témáról	szakmai nyelven
szakember	nem szakemberrel	szakmai témáról	részen szakmai nyelven
nem szakember	szakemberrel v. nem szakemberrel	szakmai témáról	nem szaknyelven

41. ábra: A szaknyelvi kommunikáció kombinációi Heltai szerint¹⁶⁴

Kurtán megállapítása szerint már Möhn és Pelka modelljében, majd későbbi kutatásokban is felmerült, hogy a meghatározott rétegződések és osztályok között inkább átmenetek semmint éles választóhatárok vannak. További rendszerezési szempontok bevonásával erősödött az a szemlélet, hogy a szaknyelvek statikus (horizontális és vertikális) osztályozásán túl a dinamikusan változó szakmai nyelvhasználat rétegződésének elemzéséhez árnyaltabb kritériumokkal, a beszédhelyzet minden összetevőjét figyelembe véve kell közelíteni.¹⁶⁵

¹⁶³ Metanyelvi vagy értelmező funkció: A kommunikáció során az üzenet magára a nyelvre, tehát az információ átvitelére használt kódra irányul, annak ellenőrzésére, hogy a jeleknek ugyanazt a jelentést tulajdonítják-e az információátvitel mindkét végpontján.

¹⁶⁴ HELTAI: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv*, 39.

¹⁶⁵ KURTÁN: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció*. i.m., 11-22.

4.1.3. A szaknyelv kutatás főbb irányzatai, területei

A szaknyelveket külön-külön és egymással összevetve is elemzik. A – nem utolsó sorban a szaknyelvoktatás gyakorlatából kibontakozott – szaknyelv kutatás¹⁶⁶ fő területeit jelen keretek között csak felvázolni van mód, közülük részletesebben a szókincs-, és terminológiakutatásra, valamint a nyelvészeti konverzációelemzésre térek ki.

A kutatások kezdetben a szaknyelveket legszembetűnőbben jellemző sajátosságok, a szakszavak, terminusok, szintaktikai szerkezetek főleg mennyiségi vonásaira koncentráltak. Ezt követte a kontrasztív és funkcionális megközelítés, a szóbeli szakszövegek fontosságának felismerése. A jelenlegi kutatásokat alapvetően meghatározza a szavak szintjéről az egyéb nyelvi szintek (szókapcsolatok, tagmondatok, mondatok, szövegek) felé való elmozdulás, a szaknyelvi beszédhelyzetek komplex, a szakmai érvényesség keretein belüli vizsgálatának igénye.¹⁶⁷

A szaknyelv kutatásnak az alább felsorolt fő területein elért jelentős eredményeihez a korszerű vizsgálatokat lehetővé tévő technikai fejlődés, például a korpuszelemzés lehetősége is nagymértékben hozzájárult. A nyelvészetben korpusznak nevezzük az általában elektronikus adatbázisként tárolt, egy adott nyelvre többé-kevésbé reprezentatívnak tekinthető írott szövegek, szóbeli közlések vagy egyéb minták, nyelvi adatok gyűjteményét, melynek elemeit valamilyen szempont szerint válogatják és rendezik, tulajdonságaikat címkézéssel, valamint konkordancia (egy adott elem szöveggörnyezeti összes előfordulását megjelenítő) programok segítségével elemezhetik. A *korpusznyelvészet* tárgya az adatok ilyen korpuszban való tanulmányozása.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ KURTÁN: *Szaknyelv az oktatásban – kutatási irányzatok és alkalmazásuk.* = *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve.* szerk. Veszelszki Ágnes, Lengyel Klára, Éghajlat Kiadó, Budapest, 2014. 171–177.

¹⁶⁷ KURTÁN: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció.* i.m., 11-22.

¹⁶⁸ SZIRMAI Mónika: *Bevezetés a korpusznyelvészetbe.* Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006. 18.

A *funkcionális stilisztika* a szintaktikai (mondatszintű) kutatások folyamányaként, funkcionális nyelvváltozatok leírására, a funkcionális stílusok tipologizálására irányul, a nyelvi formák és a szakszövegek tartalma között fennálló összefüggéseket, a fonetikai, lexikai, grammatikai, szintaktikai, szemantikai, szövegszerkezeti, tipográfiai eszközök szintjeit és a metaforikus szóhasználatot tárja fel.¹⁶⁹

A *pragmatika* Crystal meghatározása szerint a társas interakció során használt nyelv megválasztását befolyásoló tényezőkre és ezen választások másokra gyakorolt hatására koncentrál.¹⁷⁰ Dobos meghatározása szerint a *szaknyelvi pragmatika* olyan interdiszciplináris tudományág, „*amely a szaknyelvek különböző szakmai kontextusokban és különböző szakmai célok elérése érdekében történő használatát vizsgálja*”.¹⁷¹ A kutatás ezen a területen a beszédaktusokra, a beszédhelyzetekhez kapcsolódó tényezőkre, a nyelv és kognitív szerkezet kapcsolatára, a kontextus alapján feltárható tartalomra, a társalgási maximákra¹⁷², a szövegbeli implikaturára¹⁷³, az érvelés, az udvariasság nyelvi kifejezésére stb. irányul.¹⁷⁴

A szaknyelvi vizsgálatok egyik fontos területe a *műfajkutatás*, melynek tárgyát Swales úgy határozza meg, mint egy olyan, egy szakmai közösség által használt, erősen strukturált és konvencionalizált kommunikatív eseményt, amely a kommunikatív céllal jellemezhető¹⁷⁵. A (szakmai) tevékenységhez kötött, szituációba ágyazott műfajok tartalmi és formai meghatározottságuk, konvenciókon alapuló alkalmazásuk miatt fontos információkat közölnek egy-egy terület szaknyelvi tartalmáról. A köznyelvi és szakmai nyelvhasználatban egyaránt előforduló, de más-más tartalmat kifejező műfajokat pragmatikai (a nyelvhasználat célját, a nyelvhasználók közötti viszonyt jelölő) jellemzőik alapján különíthetjük el. A műfajok fontos tulajdonsága, hogy egy adott beszélőközösséghez tartoznak, amely azokat névvel látja el,

---

¹⁶⁹BODNÁR Ildikó: *Szaknyelv és stilisztika*. = *Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 161–180.

¹⁷⁰ DAVID CRYSTAL: *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest, 1998. 159.

¹⁷¹ DOBOS Csilla: *Szaknyelvi pragmatika = Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. szerk. Dobos Csilla, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, SZAK Kiadó, Bicske, 2005. 231.

¹⁷² HERBERT PAUL GRICE maximái: 1. Mennyiség (Éppen annyi információt kell közölni, amennyit a helyzet megkövetel.); 2. Minőség (A beszélő legyen őszinte.); 3. Relevancia (A beszélő maradjon a tárgynál.); 4. Mód (A beszélő legyen világos és érthető.). Ezeken kívül az udvariasság követelményét is a társalgási maximák közé sorolják.

¹⁷³ A megnyilatkozásban nem szó szerint kifejezett, hanem a kontextus figyelembe vételével, a beszédaktus résztvevőinek közös háttérfeltevései alapján, a társalgás elveinek ismeretében felfogott jelentéstartalom.

¹⁷⁴ MIHALOVICS ÁRPÁD: *Pragmatika: a nyelvhasználat kutatásának a tudománya*. = *Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. 253.

¹⁷⁵ SWALES: *i. m.* 24-27.

valamint hogy a szakmai kontextusokkal együtt, azokkal dinamikus kölcsönhatásban folyamatosan változnak.¹⁷⁶ A műfajok és a szövegtípusok közötti szerkezetbeli eltérések problematikájával foglalkozó kutatások megerősítették, hogy a műfaj az üzenet feladójának kommunikációs szándékaihoz köthető külső kritériumok alapján határozható meg, míg a szövegtípusok a műfajon belül a nyelvi síkok jellemzői (lexika, szintaktika) alapján jól elválaszthatók egymástól. A műfaj külső kritériumok alapján szerveződik, a szövegtípusok (például leírás, elbeszélés, magyarázat, érvelés) pedig nyelvi megformáltságuk alapján hasonlóak. Egy-egy műfaj különböző szövegtípust is magában foglalhat.¹⁷⁷ A műfajkutatás eredményei a szaknyelvi oktatásban is jól alkalmazhatók.¹⁷⁸

A szaknyelvkutatás alapvetően fontos területe a műfajkutatáshoz sok ponton kapcsolódó *szövegkutatás*. A szövegvizsgálatok tárgya a szöveg, amelyet a már említett funkcionális megközelítésnek köszönhetően nem önmagában, hanem sajátos társadalmi kontextusában vizsgálnak. A különféle nyelvészeti iskolák interpretációja szerint a szöveg a közlési folyamat produktuma, illetve produkciója, de felfogható (beszélt vagy írott) kommunikatív eseményként is.¹⁷⁹ Egyes nyelvészek meghatározták, mely követelményeknek kell eleget tennie egy közlésnek, hogy szövegnek minősüljön.¹⁸⁰

A szakszöveg Kurtán meghatározásában a szakmai nyelvhasználat megnyilvánulása, a kommunikáció alapegysége, specifikus beszédshándékok által meghatározott,

„túlnyomórészt szerves kapcsolódásokból felépülő, auditív vagy vizuális csatornán megnyilvánuló közlés, amely specifikus beszédhelyzetekben vagy szöveggörnyezetben konvenciók alapján kialakított kommunikációs szerepnek tesz eleget.”¹⁸¹

---

¹⁷⁶ KURTÁN: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció. i.m.*, 11-22.

KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelv. = Magyar nyelv. szerk. KIEFER Ferenc, Akadémiai Kézikönyvek, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 932–957.*

¹⁷⁷ KURTÁN: *Szaknyelvi regiszterek és nyelvhasználati színterek, i. m.*, 38.

¹⁷⁸ Brian PALTRIDGE: *Genre and English for Specific Purposes. Genre Across Borders.* Forrás: <http://genreacrossborders.org/research/genre-and-english-specific-purposes>. (2016.01.05.)

¹⁷⁹ KÁROLY Krisztina: *Szaknyelv és szövegnyelvészet. = Szaknyelvi kommunikáció, 73–77.*

¹⁸⁰ A szövegszerűség hét ismérve: kohézió, koherencia, szándékoltság, elfogadhatóság, hírérték, helyzetszerűség, intertextualitás. (Robert de BEAUGRANDE – Wolfgang DRESSLER: *Introduction to Text Linguistics.* Longman, London, 1981.) idézi: KÁROLY Krisztina: *Szaknyelv és szövegnyelvészet. i. m.*, 76.

¹⁸¹ KURTÁN: *Szaknyelv. i. m.*, 932–957.

A szakszövegeket nyelvi szervezettségük, funkcionális stílusuk, logikai és tárgy tartalmuk, a közlés módja és közege, a műfaj jellemzői, a formalitás mértéke stb. alapján osztályozhatjuk. A tudományos publikációk esetén például a beszédszándékoknak és beszédhelyzeteknek megfelelően a szövegrészek közötti lényeges tartalmi-logikai összefüggések képezhetik vizsgálat tárgyát, valamint a szövegek makroszerkezeti egységei (bevezetés, értékelés, összefoglalás stb.), a retorikai funkciók (definíció, általánosítás, leírás, osztályozás, ok-okozati összefüggések) és az ezekhez választott nyelvi formák, a nem-verbális (ábrák, táblázatok) és a verbális kifejezésmódok összefüggései.¹⁸²

A szaknyelvek szókincsével foglalkozó kutatások

(A szaknyelvekre általánosságban tett, itt következő megállapításoknak a határrendészet területén használt szakmai nyelvet érintő vonatkozásait lásd a 4.3. pontban.)

A szaknyelvek egyik legszembetűnőbb – a laikusok számára többnyire legfontosabb – vonása a szókincsben mutatkozik meg, ezért kutatásuk egyik jelentős területe (a lexikográfia mellett) a terminológia tanulmányozása, melynek fontos feladata az új szakszavak létrehozása, a nemzetközi egységesítés, a terminusok és a fogalmak jellemzőinek vizsgálata.¹⁸³

A szaknyelvek szókészlete a következő rétegekből áll:

- a) közös/általános szakszókincs,
- b) szakterület-specifikus szókincs,
- c) köznyelvi szavak.

Ez utóbbiak sokszor új jelentéssel (esetleg több szakterületen, eltérő jelentéssel) fordulnak elő a szakszókincsben. Pragmatikai szinten e három csoport között használóik, a beszédhelyzet, a közvetített tartalom és a szövegtípus által meghatározott különbségeket találunk. A közös (általánosan használt) szakszókincs többféle tudományterületen és kontextusban is megtalálható. Ide tartoznak az állandósult kifejezések, szókapcsolatok (szaknyelvi sztereotípiák) is, amelyek akár mondathosszúságúak is lehetnek (például a szövegszervezéssel kapcsolatos frázisok).

---

¹⁸² KURTÁN: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció. i.m.*, 11-22.

¹⁸³ KURTÁN: *Uo.*

A gyors tudományos haladás eredményeképpen keletkező fogalmakat el kell nevezni, ezért a szakszókincs állandóan bővül. A terminológia tehát egyfelől nyelvi jelek készlete, másfelől a szakmai ismereteket reprezentáló kognitív egységek összessége.¹⁸⁴

Heltai is megerősíti, hogy az általános szaknyelvi lexika és a terminológia egyaránt része a szakszókincsnek. A terminusok bekerülhetnek a köznyelvbe (determinologizáció), de a szaknyelvben pontosabb jelentésük van. Ez azzal van összefüggésben, hogy a szakmai kommunikáció lexikai és szövegtani szempontból is explicitebb, fő funkciója a referenciális funkció (megismerés) (lásd Jakobson modelljét), tehát az üzenet egyértelmű kódolására van szükség, hogy a befogadónak kisebb mértékben kelljen következtetésekre hagyatkoznia. Említése szerint a szaknyelv abban is különbözik a köznyelvtől, hogy például a standardizálás érdekében lehetséges és gyakori a terminológiába való beavatkozás, amely a szaknyelvet használók korlátozott köre miatt itt könnyebb. A nem-nyelvész szakemberek megfogalmazása szerint erre azért van igényük, mert a tudományos kommunikáció hatékonyságához pontos, egyértelmű terminológiára van szükség. A szakszavaknak azonban gyakran nincs elég pontos magyar megfelelőjük, esetleg több magyar megfelelőjük van, a gyakorlati szaknyelvben más terminológia használatos, vagy a nem szakemberek pontatlanul, más jelentésben használják a terminusokat.¹⁸⁵

A szaknyelvi lexika fontos vonása a frázisok és kollokációk (szókapcsolatok) használata. A szakmai szövegek jelentős részét szaknyelvi kifejezések alkotják, ezek közé kerülnek az adott szakma terminusai. Heltai szerint a szaknyelvi kollokációk a köznyelvekhez képest kevésbé variálhatók, és bizonyos szerkezetű frazeológiai egységek, például a terpeszkedő szerkezetek gyakoribbak a szaknyelvekben. Fő funkciójuk, hogy a szakemberek számára megkönnyítsék az információ megértését, jelezzék, hogy a szerző és a közönség a diskurzusközösséghez tartozik. Az állandósult szókapcsolatokat egyébként a mentális lexikon egységként kezeli, és könnyebb felidézni őket, mint az újszerű szókapcsolatokat. Ha azonban az üzenet befogadója nem szakember, számára a – terminológiát, frazeológiát is magában foglaló – szaknyelvi stílus („szakmai zsargon”) indokolatlan használata akadályozza a dekódolást. Szakszövegek fordításánál, a szakmai idegen nyelv használata során a frazeológia hibás megfeleltetése hasonló módon növeli a kommunikációhoz szükséges erőfeszítést.

---

¹⁸⁴ KURTÁN: *Szaknyelv. i. m.*, 932–957.

¹⁸⁵ HELTAI: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv. i. m.*, 37–43.

Ezért fontos a szakmai idegen nyelvek tanításánál kellő súlyt fektetni a hasonló funkciójú, de nyelvenként gyakran nem szóról szóra azonos szaknyelvi frazeológiai egységek oktatására.¹⁸⁶ (Lásd 4.3. pont.)

A szakmai tevékenységeknek tehát természetes velejárója a terminológia változása, hiszen a szakemberek azt folyamatosan alakítják.¹⁸⁷ A jelen értekezéshez kapcsolódó kutatás szempontjából egy-egy szakterület terminológiájának tudatos, intézményes fejlesztése is fontos kérdés. Mint Fischer rámutat, ez nemzeti szintű politikai megfontolás eredménye is lehet, és fontos szerepe van importált tudásanyagok esetében. Mivel a szakkifejezések általában tudástranszfer révén, idegen nyelvből kerülnek át a szakmai nyelvhasználatba, a szakmai közösségben csak bizonyos idő elteltével alakul ki konszenzus a fogalom definiálásáról és a magyar megfelelőről, így gyakori a (például angol) kölcsönszavak párhuzamos használata is. Fischer kiemeli, hogy az egységesítés és szabványosítás könnyebben megoldható a műszaki és természettudományok, mint a társadalomtudományok területén, amelyek főleg elméleti fogalmakkal operálnak, és amelyeket az elméletek sokasága miatt a terminológiai sokszínűség jellemez. A többnyelvű nemzetközi kommunikációról szólva megállapítja, hogy az említett tudástranszfer miatt megnőtt a nyelvi közvetítés szerepe, melyben kiemelkedő helyet foglal el a fordítás és ennek új típusa, a termékek helyi piaci környezetbe való adaptálását jelentő lokalizáció. Ez az új kategória is ráirányítja a figyelmet arra, hogy a nyelvi közvetítés nehézségei sokszor – az országok eltérő jogi, oktatási stb. helyzetéből fakadóan – eltérő megközelítésekből, a fogalmi rendszerek különbözőségéből erednek. A terminológiai kutatások előmozdításához a szakfordítói tevékenység és képzés is hozzájárul, amely azt is megmutatta, milyen fontos a szakemberek és a nyelvészek közötti együttműködés, a szakszótárak és terminológiai adatbázisok létrehozása.

Kurtán rámutat¹⁸⁸, hogy napjainkban a szaknyelvek dinamikus változásai, a horizontális és vertikális tagolódás felgyorsulásával még ugyanazon a tudományágon belül is eltérő terminológiák alakulnak ki. Ehhez a folyamathoz az is hozzájárul, hogy a magas fokú szakmaiságot igénylő kommunikáció leginkább angolul folyik, amely a tudomány mai *lingua francájának* tekinthető. Szükségessé vált a terminológiaalkotás módszereinek szabványosítása.

---

¹⁸⁶ HELTAI: *A szaknyelvi frazeológia kérdései*. = *Szaknyelvi kommunikáció*, 181–194.

¹⁸⁷ FISCHER Márta: *Terminológia a szakmai kommunikáció szolgálatában*. = *Szaknyelvi kommunikáció*, 51–71.

¹⁸⁸ KURTÁN: *Szaknyelv*, 932–957.

A magyar szakkifejezésekkel szemben támasztott követelmények: szabatosság, alkalmasság, szemléletesség, helyesség, egyöntetűség, általános használat, állandóság, tartósság.¹⁸⁹

Ehhez kapcsolódik Fóris megállapítása, aki szerint az EU-ban a több szinten folyó együttműködés megkívánja, hogy az egyes tagországok konszenzus útján kialakított terminológiai forrásokkal rendelkezzenek, és e források harmonizáltak legyenek a többi tagország terminológiai rendszerével.¹⁹⁰ (A határrendészet területén például ilyen szerepet tölt be a minden tagállam nyelvére lefordított *Schengeni határellenőrzési kódex* és az egyéb uniós joganyagok. A fordításból azonban problémák is származhatnak, lásd 4.3. pont.)

A kutatások azonban feltárták, hogy a valóság leképezése a különféle nyelveken nem csupán a nyelvi jelölés megvalósítási módjában tér el. A különböző kultúrákhoz különböző fogalmi rendszerek tartoznak, és így a különböző nyelveken a terminusok is eltérnek, illetve eltérhetnek egymástól, és a fordítás nehézségei sok esetben a nyelvek közötti kulturális különbségekből adódnak.¹⁹¹ Jakusné is rámutat¹⁹², hogy a terminológiai kutatásokat nem a lexikai egységekből kiindulva, hanem a fogalmak értelmezése és rendszerezése által érdemes végezni (lásd még: Heltai és Muráth¹⁹³).

A nyelvészeti konverzációelemzés

(Az általánosságban tett, itt következő megállapításoknak a határrendészet területén használt szakmai nyelvet érintő vonatkozásait lásd a 4.2.6. pontban, a modell-párbeszédnek vizsgálatánál.)

---

¹⁸⁹ SZÉPE György: *A szaknyelv és a mindennapi nyelv kapcsolata*, A Technika Tanítása/5. 1982. 129–139.

¹⁹⁰ FÓRIS Ágota: *A terminológia interkulturális vonatkozásai a szakmai kommunikációban*. = *Hatékony nyelvi, idegen nyelvi és szakmai kommunikáció interkulturális környezetben: XI. Dunaújvárosi Nemzetközi Alkalmazott Nyelvészeti és Kommunikációs Konferencia*, szerk. KUKORELLI Katalin, Dunaújvárosi Főiskola Kiadói Hivatala, Dunaújváros, 2009. 18–26.

¹⁹¹ Uo.

¹⁹² JAKUSNÉ HARNOS Éva: *A tudásszerveződés formáinak szerepe a szakmai nyelvhasználatban* = *Szaknyelvi regiszterek és használati szintek*, PORTA LINGUA. szerk. BOCZ Zsuzsanna, SZOKOE, Budapest, 2014. 245.

¹⁹³ HELTAI: *A szaknyelvi frazeológia kérdései*, i.m. 181-194.

MURÁTH: *Szaknyelv és lexikográfia* = *Szaknyelvi kommunikáció*, i.m. 23–50.

A dialóguselemzésen belül az etnometodológiai konverzációelemzésből kifejlődött, a jelen értekezéshez végzett kutatás szempontjából fontos irányzat a beszélt nyelvi társalgás törvényszerűségeit tanulmányozza. A természetes közegben zajló hétköznapi (például tanórán, családban vagy rendőrségi kihallgatásokon folyó) kommunikációt vizsgáló tudományterület kutatói rögzített, majd transzkripció útján írásban megjelenített szövegeket elemeznek. Képviselői a beszélgetést mint a partnerek alkotó, interaktív tevékenységének eredményét kutatják, annak sajátos, az írott nyelvtől különböző törvényszerűségeire mutatnak rá.¹⁹⁴ A párbeszédet alapvetően jellemzi a beszélőváltás mechanizmusa, amelyet például Iványi foglalt össze¹⁹⁵. Minden beszélgetésben váltakoznak a beszélők. Általában egyidejűleg csak egy beszélgetőpartner beszél, de vannak esetek, amikor a megnyilatkozások átfedik egymást. A konverzációelemzés a párbeszéd alapegységének a beszédlépést (turn) tekintik, vagyis azt az aktivitást, amely él a megszólalás (mondat, frázis, lexikai konstrukció kimondása) lehetőségével. A beszédlépésváltás szigorú rendszert alkot, amely koordinálja a hézag nélküli beszédátadást, és meghatározza a következő beszélőváltás idejét, helyét és beszélőjét. A váltásra alkalmas helyen *külválasztás* történik (a következő beszélőt az addigi beszélő választja), vagy a partner *ön(ki)választással/belválasztással* nyeri el a beszélő rangját. A beszélőváltások elemzése egy adott dialógusban rávilágíthat arra, hogy egyenlő felekként viselkednek-e a felek az interakció során. (Például rávilágíthat arra, hogy egy határőr másként kommunikál egy utassal vagy egy irreguláris migránssal, mint egy külföldi kollégával, lásd. 4.2.6. pont.) A konverzációelemzés úgy tekinti, hogy az interakciós folyamatok cselekvésláncolatokból, két egymást követő, egymással összefüggő megnyilatkozás (pl. kérdés – válasz) alkotta szekvenciákból, *szomszédsági párokból* állnak. A párbeszéd zavartalan – vagy éppen zavaroktól terhelt – bonyolódását az elvárási sémák befolyásolják. A természetes társalgás fontos eleme a javítás (önjavítás, vagy a partner által kezdeményezett küljavítás).

---

¹⁹⁴ BORONKAI Dóra: *A dialógus szövegtani jellemzői drámai művek és beszélt nyelvi társalgások alapján*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. 26–28.

¹⁹⁵ IVÁNYI Zsuzsanna: *A nyelvészeti konverzációelemzés* Magyar Nyelvőr, 125. 2001. 74–93. Forrás: www.c3.hu/~nyelvfor/period/1251/125106.htm. (2015.07.25.)

A nyelvi interakciós folyamat elvei és szabályai szerint felépülő dialógusok néhány jellemzője Boronkai¹⁹⁶ szerint például:

- szorosan kötődnek a beszélőváltás egységeihez, a beszédlépésekhez,
- soha nem lépnek fel elkülönülten, csak a mindenkori helyzet által meghatározott kontextusokban, létrejöttüket nagymértékben meghatározzák a megelőző nyilatkozatok, maguk pedig a szekvenciális implikáció révén a következő nyilatkozatokat készítik elő,
- a mindenkori befogadóhoz, s annak igényeihez szabottak,
- tele vannak „hibákkal” és javításokkal.

A vizsgálatok irányulhatnak a beszédretorikára (a felek hogyan használják a beszélgetést strukturáló elemeket céljaik elérésére, például egyenlőtlen pozíciók esetén, lásd jogi, rendészeti nyelvhasználat, 4.2.2. pont), egyes társadalmi rétegek, csoportok kommunikációs stílusának tanulmányozására¹⁹⁷, valamint a beszélgetések globális és lokális struktúrájának elemzésére. A globális struktúrában a társalgás keretét adó *belebonyolódási* és *kihátrálási* stratégiákat vizsgálják. Ez előbbi a beszélgetés első lépése, amelyben a szereplők partneri kapcsolatba lépnek egymással, definiálják a saját szerepüket, elfogadják vagy elutasítják a partner által felajánlott szerepet, meghatározzák (nem mindig explicit módon) a szituációt, a beszélgetés témáit, esetleg azok sorrendjét. A kihátrálás a felépült társalgás természetes megszüntetésének folyamata. A beszélgetés lokális szerkezetében főként a beszélőváltás mechanizmusát, a szekvenciális rendezettséget és a hibajavítások diskurzusszervező szerepét vizsgálják.¹⁹⁸

4.1.4. Nyelvpedagógiai megközelítés: szaknyelvi kompetenciák

A nyelvtudás – és a szaknyelvtudás – nyelvpedagógiai szempontú megközelítése az utóbbi évtizedekben leginkább a nyelvhasználatához szükséges *kompetenciákat* veszi alapul. Az e témában az utóbbi időben született szakirodalmat jelen keretek között csak röviden van lehetőségem elemezni, lényegi jegyeiket kiemelni.

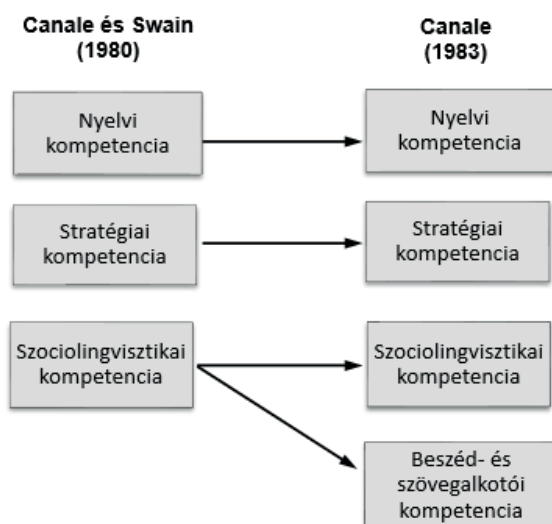
---

¹⁹⁶ BORONKAI: Uo.

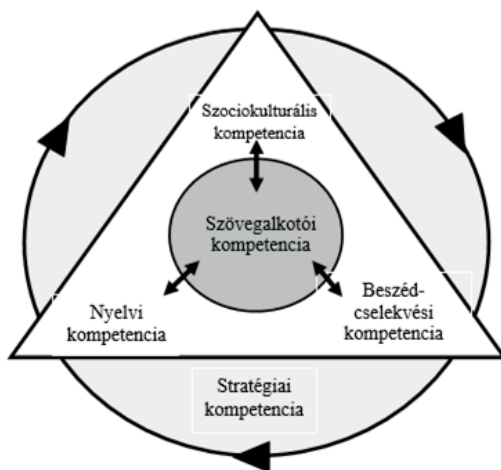
¹⁹⁷ BORONKAI: *A konverzációelemzés alkalmazása az orvos-beteg kommunikáció kutatásában.* = *Szaknyelvi regiszterek és használati szintek*, PORTA LINGUA, 23.

¹⁹⁸ Uo.

A Chomsky és Hymes¹⁹⁹ által 1965-ben illetve 1972-ben közzétett nyelvi kompetencia- és performancia-fogalom után a nyelvoktatásban jelenleg legelterjedtebb módszer, a kommunikáció-központú megközelítés alapjául szolgáló *kommunikatív kompetencia* fogalma az 1980-as évektől kezdve képezte kiterjedt kutatás tárgyát. A kutatók a 20. század utolsó két évtizedében a fogalom, annak összetevőinek és azok egymáshoz való viszonyainak egyre pontosabb meghatározására törekedtek, amely az alábbi modelleket eredményezte:

42. ábra: A kommunikatív kompetencia modellje Canale és Swain 1980 és 1983 alapján²⁰⁰, lásd még Bárdos²⁰¹ (Saját szerkesztés)

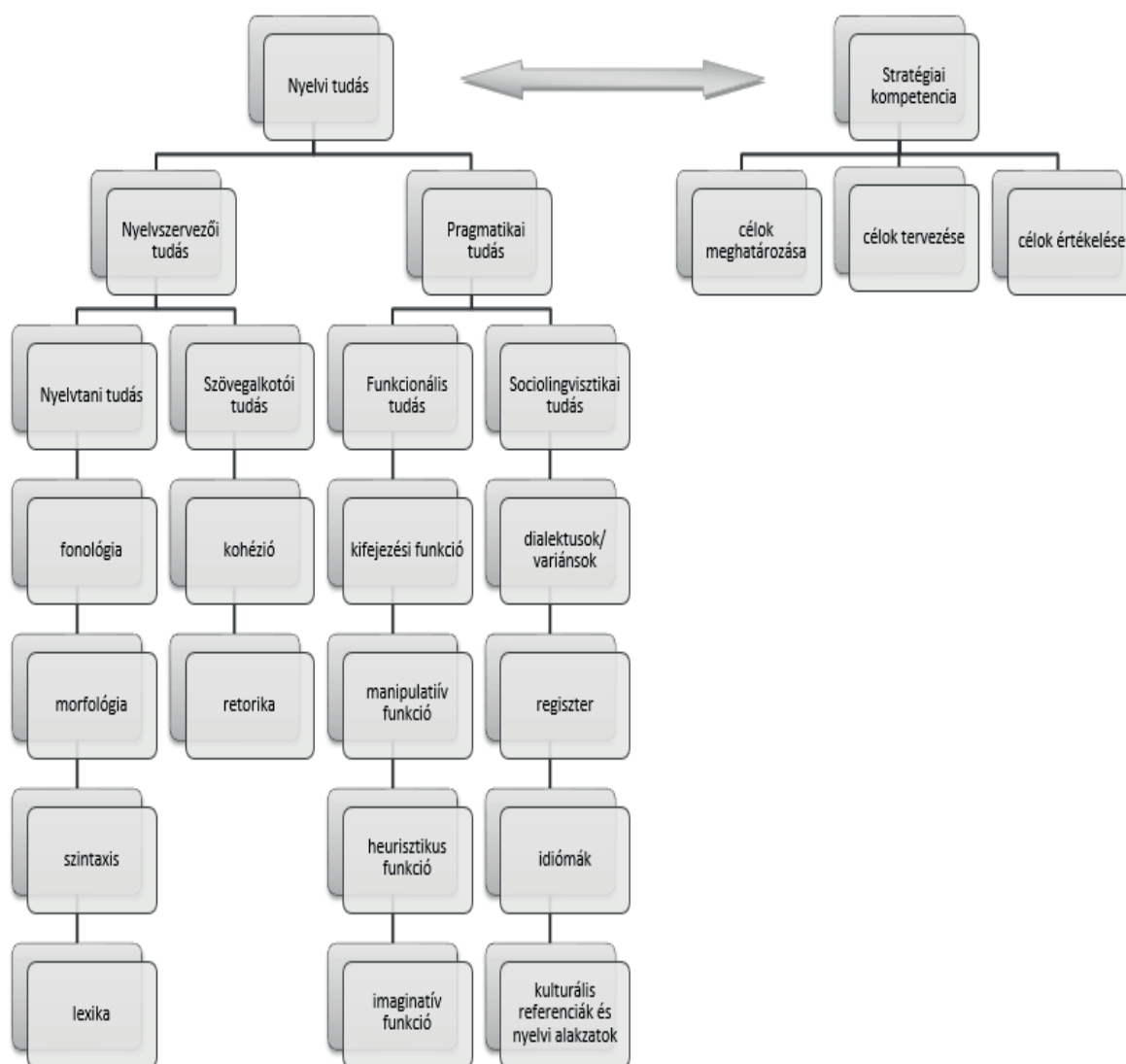
43. ábra: A nyelvtudás funkcionális-dinamikus modellje²⁰²

¹⁹⁹ Dell HYMES: *On Communicative Competence = Sociolinguistics*, eds. John B. PRIDE, Janet HOLMES, Penguin, London, 1972. 269–293.

²⁰⁰ Marianne CELCE-MURCIA, Zoltán DÖRNYEI, Sarah THURRELL: *Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications*, *Issues in Applied Linguistics*, 6/2. 1995.

²⁰¹ BÁRDOS Jenő: *Nyelvpedagógiai tanulmányok = Iskolakultúra könyvek/24*. Iskolakultúra, Pécs, 2004. 150.

²⁰² CELCE-MURCIA, DÖRNYEI, THURRELL: *i.m.*, idézi: VÍGH Tibor: *A kommunikatív tesztelés elméleti alapjai*, *MAGYAR PEDAGÓGIA*, 105/4. 2005. 386.

44. ábra: Bachman és Palmer kommunikatív nyelvi képességek modellje (1996)²⁰³, lásd még Vigh²⁰⁴ (saját szerkesztés)

A KER (*Közös európai referenciakeret*) leírórendszere a fenti modellek egyfajta szintézisét adja: a nyelvtanulók általános és kommunikatív kompetenciáit, illetve az ezek aktivizálásához alkalmazott stratégiákat vizsgálja. Rendszerszemléletű megközelítéséből adódóan a nyelvtudást a különféle szintek rugalmasan egymásra épülő sorozatának tekinti (vertikális tengely), amelyek a leírórendszer paramétereinek segítségével elemezhetőek és mérhetőek.

²⁰³ Lyle F. BACHMAN, Adrian S. PALMER: *Language testing in practice* Oxford University Press, Oxford, 1996. 68, 71.

²⁰⁴ VIGH: i.m., 385.

A nyelvhasználó általános és kommunikatív kompetenciáinak osztályozása mellett a nyelvhasználat jellemzéséhez szükséges kategóriákat, tehát a kontextust adó tartományokat és helyzeteket is részletezi (horizontális tengely).

A nyelvtanulást is magában foglaló nyelvhasználat a Referenciakeret értelmezésében olyan személyek *cselekvése*, akik az elsajátított, részben általános, részben speciális *kommunikatív nyelvi kompetenciákra* támaszkodva, különböző *kontextusokban* (személyi, közéleti, szakmai, oktatási tartomány, ezeken belül különböző helyszínek, intézmények stb.), különböző körülmények és korlátozó tényezők között *nyelvi tevékenységekben* vesznek részt. Eközben különféle *stratégiákat* aktiválnak, amelyek az adott feladat végrehajtásához a legcélravezetőbbek. A kommunikációban részt vevők kompetenciáit megerősíthetik vagy módosíthatják a tevékenységek során szerzett tapasztalatok.

A KER szerint nyelvi tevékenységeken olyan nyelvi folyamatok értendők, melyek során az élet különböző tartományaihoz tartozó témákról szóló szövegek produkciója és recepciója valósul meg. Kompetenciáknak pedig azon ismeretek, készségek és személyiségjegyek összességét tekintjük, amelyek lehetővé teszik, hogy az egyén cselekvéseket hajtson végre. A nyelvtanulók és a nyelvhasználók általános kompetenciái a tényszerű ismeretek (a világról szóló, a szociokulturális ismeretek, az interkulturális tudatosság) az ezekhez kapcsolódó készségek, az egzisztenciális kompetencia és a tanulási képesség összessége, a kommunikatív nyelvi kompetencia pedig nyelvi, szociolingvisztikai, pragmatikai összetevőkből áll. Ez utóbbiak mindegyikét ismeretek, készségek és jártasságok alkotják.

A KER meghatározása szerinti kommunikatív nyelvi kompetenciákat az alábbi táblázat összegzi: (Az angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák meghatározásához ezt a modellt használom, lásd 4.2.6. pont.)

KOMMUNIKATÍV NYELVI KOMPETENCIA		
NYELVI	SZOCIOLINGVISZTIKAI	PRAGMATIKAI
<ul style="list-style-type: none"> • lexikális • grammatikai • szemantikai • fonológiai • helyesírási • ortoépikai (helyes kiejtési) 	<ul style="list-style-type: none"> • a társadalmi viszonyok nyelvi jelölése • udvariassági szokások • a népi bölcsesség kifejezései • stílusrétegbeli különbségek • dialektus és akcentus felismerése 	<ul style="list-style-type: none"> • beszédalkotási kompetencia • funkcionális kompetencia (folyékonyság, tartalmi pontosság) • tervezési kompetencia

45. ábra: A kommunikatív kompetencia összetevői a KER²⁰⁵ szerint (Saját szerkesztés)

A KER a nyelvi tevékenységeket az alábbiak szerint csoportosítja:

Produktív tevékenységek

- szóbeli produkció (folyamatos monológ),
- írásbeli produkció (nyomtatvány kitöltése, cikk, magán- és üzleti levél írása stb.).

Receptív tevékenységek

- auditív: beszédértés,
- vizuális: olvasott szöveg értése,
- audiovizuális: (feliratos tévéműsorok, videó és filmek nézése, multimédia stb.).

Interaktív tevékenységek (receptív és produktív tevékenységek folyamatos alkalmazása)

- szóbeli interakció (tranzakció [árúk, szolgáltatások megszerzésére], kötetlen társalgás, [in]formális eszmecsere, vita, interjú, tárgyalás, célirányos együttműködés, stb.),
- írásbeli interakció (levelezés, megállapodások, stb. szövegének egyeztetése, módosítása, számítógépes konferencia, ember és gép/program közötti kommunikáció, stb.).

²⁰⁵ *Közös európai referenciakeret. i.m., 58–59.*

Közvetítő tevékenységek

- szóbeli közvetítés (tolmácsolás, információ összefoglalása stb.),
- írásbeli közvetítés (pontos fordítás, műfordítás, a lényeg összefoglalása, átfogalmazás — a célnyelven belül is).

A különböző tevékenységekhez szükséges stratégiákat az alábbi táblázatban összegezhetjük:

Stratégia típusa	Produkciós	Recepció	Interakció	Közvetítő
Tervezés	próba, források keresése, hallgatóság figyelembevétele, elkerülő stratégiák: feladat vagy mondanivaló módosítása	keretbe foglalás, mentális készlet kiválasztása, sémák aktiválása, elvárások felállítása	keretbe foglalás: forgatókönyv kiválasztása, információs/ véleménybeli szakadék felismerése, az előre feltételezhető dolgok felmérése, lépések tervezése	háttértudás megszerzése, segítségkeresés, szójegyzék készítése, a beszélgetőpartnerek szükségleteinek mérlegelése, a tolmácsolás egységének kiválasztása stb.
Kivitelezés	kompensáció: megközelítő megfogalmazás, meglévő tudás kiaknázása, kísérletezés	jelek azonosítása, ezek alapján mondanivaló kikövetkeztetése	szó átvétele, interperszonális együttműködés [beszélgetés megfelelő irányba való terelése], fogalomalkotási együttműködés, váratlan fordulatok kezelése, segélykérés	előretekinvés: input feldolgozása és az utolsó szövegdarab megfogalmazása valódi időben egyszerre, hiányok áthidalása
Értékelés	siker ellenőrzése	a hipotézis felülvizsgálata: a jelek és sémák összevetése	ellenőrzés: séma, forgatókönyv, hatás, siker	a két változat megfeleltetése, nyelvhasználat következetességének ellenőrzése
Korrekción	önkorrekción	korrekciós hipotézisek, alternatív sémák	magyarázat kérése / adása, kommunikáció helyreállítása	finomítás szótár(ak) segítségével, forrásművek átnézése, konzultáció szakemberekkel

46. ábra: A nyelvi tevékenységekhez szükséges stratégiák a KER alapján²⁰⁶ (saját szerkesztés)

²⁰⁶ Uo.

Heltai értelmezésében a szaknyelv ismerete azt jelenti, hogy

*„a kommunikátor olyan nyelvi kompetenciával rendelkezik, amely magába foglalja mindazokat a nyelvi struktúrákat és elemeket is, amelyek a szaknyelvi nyelvváltozatban előfordulnak és gyakoriak, képes ezeket az elemeket aktívan használni, tudja, hogy a szakmai kommunikációban éppen ezeket az elemeket kell használnia, és tudja, hogyan kell ezeket az elemeket hatékonyan használnia.”*²⁰⁷

Heltai felveti a kérdést, hogy a kommunikatív nyelvi kompetencia (a Celce-Murcia – Dörnyei – Thurrell-féle modell alapján meghatározott) többi összetevőjének, tehát a szociolingvisztikai, pragmatikai, stratégiai és szövegalkotási kompetenciának van-e szaknyelvi változata. Megállapítja, hogy ez leginkább a szövegalkotási és stratégiai kompetencia esetében érhető tetten, míg a szociolingvisztikai és pragmatikai kompetenciát vizsgálva kevésbé. A szaknyelvi és a köznyelvi stratégiai kompetencia disztribúciós különbségeit illetően Heltai úgy véli, hogy az előbbi nem a nyelvtudás hiányosságainak kompenzálását jelöli, hanem a mondanivaló minél hatékonyabb elrendezésének képességét, és a hatékonynak tartott elrendezés konvencióinak ismeretét.

Az angolszász kutatók különösen az utóbbi évtizedekben rendkívül nagy figyelmet szentelnek az általuk specifikus célú angol nyelvtanításnak és nyelvhasználatnak (English for Specific Purposes, ESP) nevezett tudományterületnek. Sokan foglalkoznak azzal, hogy – például a szakmai célú kommunikációhoz szükséges különleges kompetenciák alapján – meghatározzák a szaknyelvnek az általános idegen nyelvtől eltérő vonásait, beleértve ezeknek a nyelvelsajátításra és a nyelvtudás mérésére kiható tényezőit is. Chapelle²⁰⁸ 1998-ban tette közzé a nyelvhasználat konstruktum fogalmának definícióját:

*„Olyan, a kommunikációban megjelenő kontextuális jellemzők, személyes képességek és kompetenciák között lévő állandó kölcsönhatások és kapcsolatok összessége, amelyekből egy nyelvtudásmodell összeáll.”*²⁰⁹

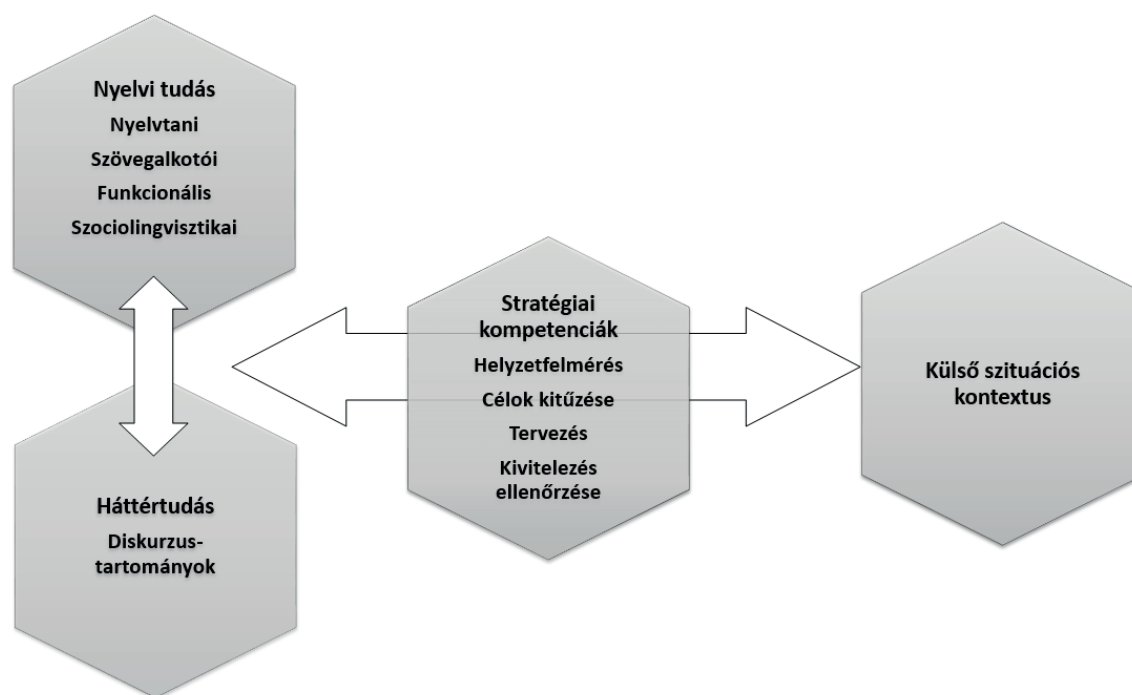
---

²⁰⁷ HELTAI: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv. i.m.*, 37.

²⁰⁸ CHAPELLE, *Construct definition and validity inquiry in SLA research = Interfaces between second language acquisition and language testing research*, eds. Lyle F. BACHMAN, Andrew D. COHEN, Cambridge University Press, Cambridge, 1998. 32–70.

²⁰⁹ G. HAVRIL Ágnes: *A szaknyelv térhódítása a felsőoktatásban*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Veszprém, 2009. 106. Forrás: http://konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2010/Galibane_Havril_Agnes_dissertation.pdf. (2013.04.26.)

Chapelle megállapítása szerint a nyelvhasználó és a kontextus állandó interakcióban van egymással, ezért főbb vonásaik is csak ebben a kölcsönhatásban vizsgálhatók. Nézeteit megerősítve Douglas²¹⁰ továbbfejlesztette Bachman és Palmer modelljét, amely szerint a kommunikatív képesség annak két komponense, a nyelvi tudás és a stratégiai kompetencia kölcsönhatásában írható le, és kiegészítette azt a háttértudás elemével. Értelmezésében a stratégiai kompetencia (a helyzet felmérése, az annak megfelelő célok kitűzése, a válasz megtervezése, azaz a célnak megfelelő elemek kiválasztása a háttér- és a nyelvi tudástárból, valamint a kivitelezés ellenőrzése a nyelvi elemek elrendezése révén) biztosítja a kapcsolatot a (külső) szaknyelvi beszédhelyzet és a kommunikációhoz szükséges (belső) tudás között. Szaknyelvi szituációban a specifikus célú háttértudás központi elemét képezik a diskurzustartományok, tehát a korábbi tapasztalatokon alapuló kognitív referenciakeretek, amelyek segítségével értelmezzük a kontextust. Meghatározása szerint tehát a specifikus célú nyelvi képesség a specifikus célú háttértudás és a nyelvi képesség közötti, a stratégiai kompetencia segítségével megvalósuló kölcsönhatás eredménye:

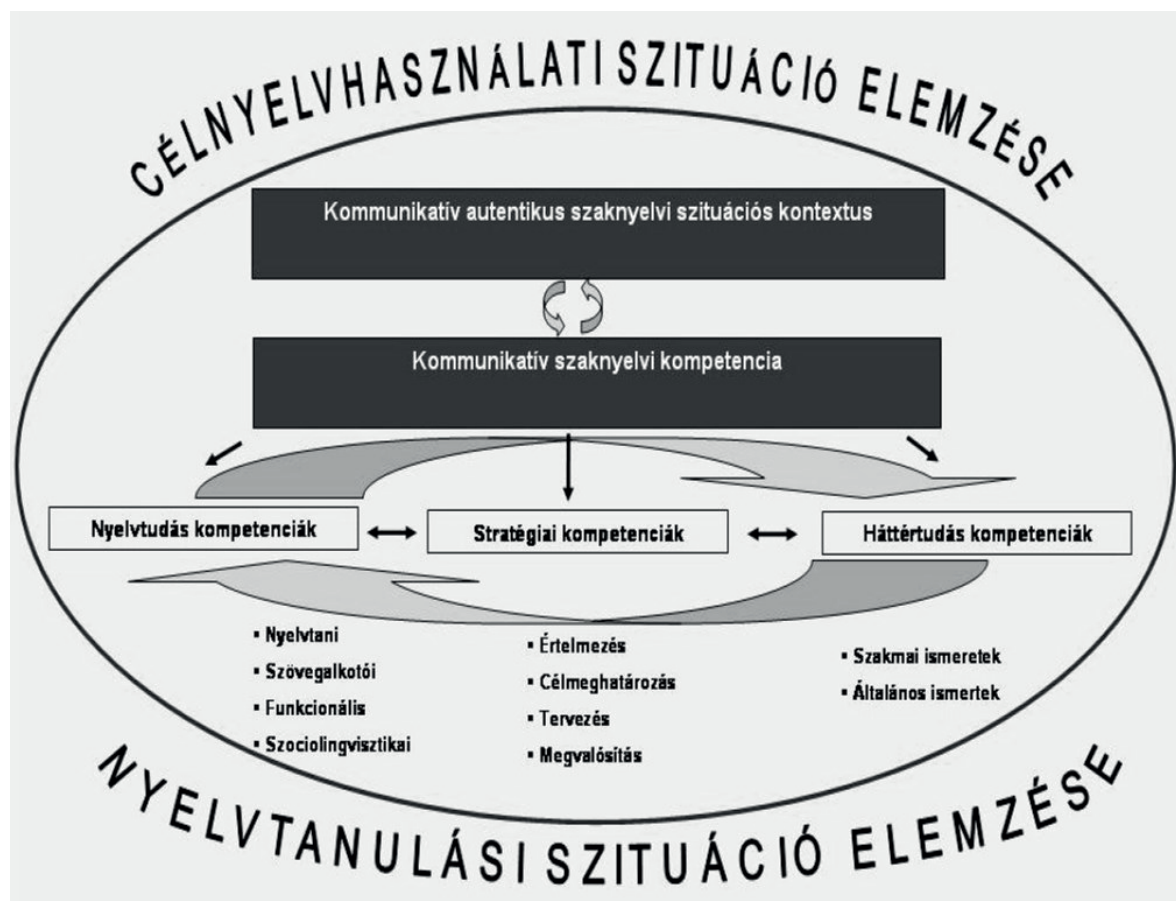

47. ábra: Douglas modellje²¹¹ (saját szerkesztés)

²¹⁰ Dan DOUGLAS: *Assessing Languages for Specific Purposes*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000. 34–40.

²¹¹Uo., 35.

A szaknyelvi kompetenciák vizsgálatához kapcsolódóan feltétlenül meg kell még említenünk G. Havril szaknyelvtudás konstruktum-modelljét, amelyben kifejeződik az autentikus szaknyelvi szituációs kontextus és a nyelvhasználatot befolyásoló kommunikatív szaknyelvi kompetencia, illetve ezek elemeinek állandó kölcsönhatása:

48. ábra: A szaknyelvtudás konstruktum-modellje G.Havril szerint²¹²

Az angolszász szaknyelvkutatás sok képviselője a szakmai nyelvek használóit érintő specifikus szükségletekből indul ki. Hutchinson és Waters²¹³ a specifikus célú angol nyelvtanítást inkább megközelítésként, mintsem produktumként értelmezi, amelynek alapja annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy milyen céllal akar a konkrét tanuló idegen nyelvet tanulni. Dudley-Evans és St. John²¹⁴ a specifikus célú angol tanítás definiálásához abszolút és változó jellemzőket határoz meg. Ez előbbieik szerint a szaknyelvoktatás megfelel a tanuló sajátos szükségleteinek,

²¹² G. HAVRIL: *i.m.*

²¹³ Tom HUTCHINSON – Alan WATERS: *English for Specific Purposes. A learning-centered approach*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.

²¹⁴ Tony DUDLEY-EVANS – Maggi J. ST. JOHN: *Developments in ESP: A multidisciplinary approach*, Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

felhasználja a vonatkozó szakterület, diszciplína módszertanát, tevékenységi formáit, és az ezeknek a tevékenységeknek megfelelő nyelvre, készségekre, szövegekre és műfajokra összpontosít. A variábilis jellemzők között szerepel, hogy az általános angol tanításától eltérő módszereket alkalmazhat, gyakrabban felsőoktatásban vagy munka mellett tanulók számára biztosított, bár használható középfokú oktatásban is, valamint, hogy általában közép- vagy felsőfokú nyelvtudással rendelkezők részére szerveznek ilyen kurzusokat, mert a nyelvi rendszer alapjainak ismerete szükséges hozzá, de használható kezdő nyelvtanulók esetében is. A két szerző kiemeli, hogy a szaknyelvi kurzusok során a tanár szerepe megváltozhat: Amennyiben a tanulóknak nagy tapasztalatuk van már az adott szakterületen, a tanár „a tudás egyedüli birtokosa” helyett inkább a nyelvi konzultáns szerepét tölti be.

Az angol szaknyelvtanítást hagyományosan két csoportra osztják, a tudományos szaknyelv (English for Academic Purposes, EAP) és a szakmaorientált nyelv²¹⁵ (English for Occupational Purposes, EOP) oktatására. A tudományos szaknyelv oktatása hazánkban is főleg felsőoktatási intézményekhez, különféle szakterületeken folytatott tudományos tevékenységekhez kötődik. Egyetérthetünk G. Havril megállapításával, mely szerint a szakmaspecifikus nyelvhasználat (orvosi, műszaki, üzleti stb.) intézményes oktatása, vizsgáztatása kis mértékben van csak jelen, valamint, hogy

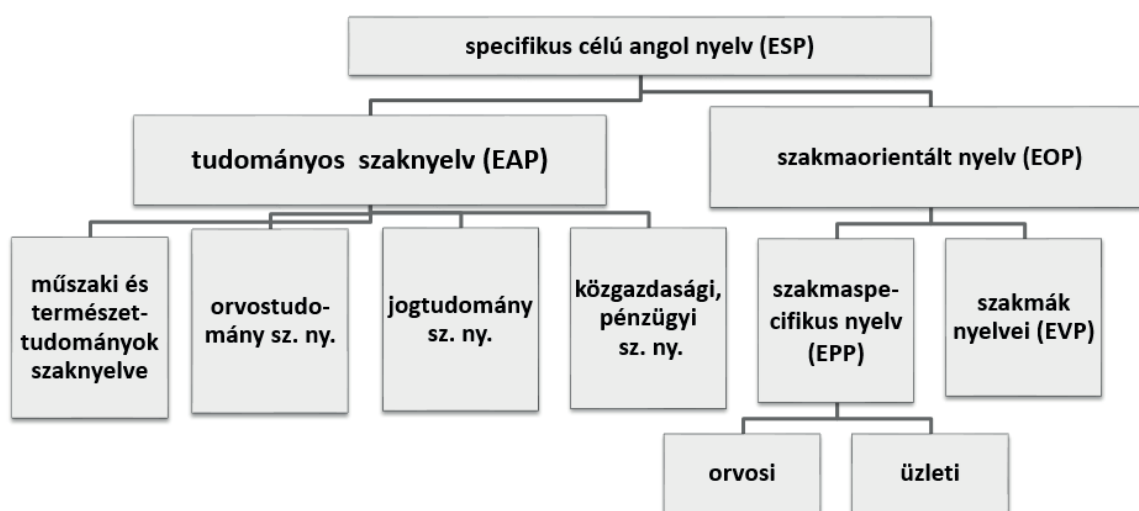
„... a felsőoktatási szaknyelvoktatás a nyugati kialakult trendekhez képest kissé megkésve, egy sajátos hazai tudományos szaknyelvoktatást alakít ki, mely ötvözi a szakmaspecifikus szaknyelvhasználatot és a tudományos, intézményesített oktatási környezetben, tanulási és képzési kontextusok közegében folyó szaknyelvoktatást, ahol a cél bizonyos ismeretek és készségek egyidejű elsajátítása. A jövőben egyre markánsabb lesz az a tendencia, hogy a felsőoktatási keretek között zajló nyelvtudásfejlesztés formája (főleg a nyelvigényes interdiszciplináris és multidiszciplináris szakoknál) a tudományos szaknyelvoktatás (EAP) lesz, bármelyik fent említett megjelenési formáját is értjük ezen, az általános nyelvoktatás (GE) pedig hosszú távon kiszorul a felsőoktatásból.”²¹⁶

---

²¹⁵ G. HAVRIL: *Betekintés a felsőoktatási angol szak/nyelvi képzésbe – egy hallgatói szükségletelemzés eredményeinek általános tanulságai*, Modern nyelvoktatás. XIV/3. Tinta könyvkiadó, Budapest, 2008. 29-45.

²¹⁶ Uo.

Mint az alábbi ábrán láthatjuk, a Dudley-Evans – St. John szerzőpáros ezt a két típust további alcsoportokra osztja. (Az ábra rövidítései: EPP: English for Professional Purposes, EVP: English for Vocational Purposes. A hivatkozott műben található részletesebb leírás alapján arra lehet következtetni, hogy ez előbbi alatt általában a felsőfokú diplomához kötött szakterületeken használt (nem tudományos), míg ez utóbbiba a középfokú szakképesítéshez kötött szakmák gyakorlásához szükséges és a szakképzés során tanult specifikus célú nyelv tartozik.) A modell megalkotói a könyv kiadásának idején leggyakrabban oktatott szaknyelveket ábrázolták. Ezek száma azóta bővült, illetve a folyamatos specializálódás eredményeként az itt láthatók további alcsoportokra bonthatók.

49. ábra: A specifikus célú angol nyelv felosztása Dudley-Evans – St. John szerint²¹⁷. (saját fordítás és szerkesztés)

E modell szerint tehát például a rendszertudomány művelői a rendszert tudományos szaknyelvét alkalmazzák, míg a rendszert területén dolgozók szakmai tevékenységeik során rendszert szakmaorientált, szakmaspecifikus nyelvet használnak. (V.ö. 4.1.2., a szaknyelvek vertikális rétegződésének modellje.)

²¹⁷ DUDLEY-EVANS – ST. JOHN: *i.m.*

4.1.5. Szükségletelemzés a szaknyelvoktatásban

Mint korábban említettem, a szaknyelvoktatás tervezésekor a szükségletelemzésnek különleges jelentősége van. Ezt G. Havril²¹⁸ is kiemeli, aki megemlíti, hogy a leggyakrabban kérdőív, interjú, megfigyelés és konzultáció útján nyert objektív és szubjektív adatok a szakmaspecifikus nyelvhasználati szituációk, célok, a kommunikáció módja (szóbeli vagy írásbeli) elemzésében és a szükséges nyelvi tudásszint meghatározásában játszanak döntő szerepet.

Hall²¹⁹ kifejti, hogy míg kezdetben a szükségletelemzések is csak a nyelvi formákra koncentráltak, és leginkább az oktatást megtervező tanárok intuícióin alapultak, a kommunikációközpontú szemlélet elterjedésével együtt az 1970-es évektől kezdve az idegennyelvi tanmenetek tervezésénél már a specifikus célok és kontextusok is hangsúlyt kaptak.

Munby a kurzusok tervezéséhez használt – még ma is nagy hatású – szakkönyvében²²⁰ a nyelvtanuló kommunikációs szükségleteit helyezte a középpontba, és létrehozta az ezek elemzéséhez használt átfogó keretrendszert, feldolgozási eljárást (Communication Needs Processor). A kommunikációs helyzetek pontos leírásának nyolc kategóriáját még további összetevőkre bontotta, így a részletes elemzés eredményeképpen meghatározhatóvá vált a nyelvtanuló egyedi szükséglet-profilja. Az eljárás nagy előrelépést jelentett, de kritikusai megfogalmazták, hogy a gyakorlatban használata túlságosan időigényes, és a szükségletek elemzését a kívülálló szempontjából végzi: nem a tanulóól, hanem a tanulóól gyűjt adatokat.

Serafini és szerzőtársai²²¹ tanulmányukban végigkövetik a szaknyelvoktatás területén végzett szükségletelemzés módszertani fejlődését a 80-as évektől napjainkig. Leszögezik, hogy a szükségletelemzés megbízhatósága és validitása érdekében annak feladatalapúnak kell lennie, a változatos, kvalitatív (pl. nem strukturált interjúk) és kvantitatív (pl. kérdőívek), induktív és deduktív, nyílt és zárt kérdésekre egyaránt támaszkodó módszerekkel, többféle forrásból

---

²¹⁸ G. HAVRIL: *Betekintés a felsőoktatási angol szak/nyelvi képzésbe – egy hallgatói szükségletelemzés részeredményeinek általános tanulságai*, i.m., 29-44.

²¹⁹ David R. HALL: *Introduction. = Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge University Press, Cambridge. 2013. 1-8.

²²⁰ John MUNBY: *Communicative Syllabus Design*. Cambridge University Press, Cambridge, 1978.

²²¹ Ellen SERAFINI, et al: *Needs analysis for specialized learner populations: Essential methodological improvements*, English for Specific Purposes. vol. 40. 2015. 11-26. Forrás: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S088949061500037X>. (2015.06.24.)

gyűjtött adatokat háromszögeléssel (trianguláció) kell elemezni. Az ily módon beazonosított, az adott szaknyelven folytatott kommunikáció útján megoldandó feladatok és az ezekből származtatott oktatási feladatok alapján készül el a feladatalapú tantárgyi program, tanterv. A szerzők felhívják a figyelmet, hogy az adott szakmát még nem gyakorló tanulók oktatása esetén inkább a szakterületet, az elvárt idegennyelvi követelményeket jól ismerő szakértők véleményére célszerű hagyatkozni, fel kell mérni a tanulókra a jövőben, munkavégzésük során váró napi feladatokat.

Hasonló következtetésekre jutottak Huhta és társai. Szükségletelemző modelljük²²² az úgynevezett „felülről lefelé” irányuló, tervező-központú módszerrel ellentétben nyelvhasználó-központú. Az oktatás során megcélzott kommunikáció segítségével megvalósuló együttműködésre és a folyamatra, nem annyira a leíró nyelvészeti, mint a szociológiai szempontokra összpontosít, a szükségletelemzés és a kommunikáció holisztikus megközelítésén alapul.

A modell kidolgozói annak egyik előzményeként Hutchinson és Waters²²³ szükséglet-meghatározását említik, akik megkülönböztetik a nyelvtanuló célszükségeit, amelyekre a szakmai beszédhelyzetekben lesz szüksége, és a tanuláshoz fontos szükségleteit. Másik előzményként Brown²²⁴ definíciójára hivatkoznak, amely – az előbb ismertetett megközelítéshez hasonlóan – a szubjektív és objektív szükségletekről szerzett kvantitatív és kvalitatív információk gyűjtését és elemzését egyaránt magában foglalja.

---

²²² Marjatta HUHTA et al.: *Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge University Press, Cambridge. 2013.

²²³ Tom HUTCHINSON – Alan WATERS: *English for specific purposes*. Cambridge University Press, Cambridge. 1987.

²²⁴ James D. BROWN: *Second language studies: curriculum development = Encyclopedia of language and linguistics*, szerk. Keith BROWN, 2. kiadás Elsevier, Oxford. 2006. 102-110.

Ugyancsak bemutatják Robinson²²⁵ modelljét, amely a szükségleteket mikro- mezo- és makroszinten ábrázolja.

50. ábra: Angol szaknyelvi szükségletek Robinson szerint²²⁶

A Huhta és szerzőtársai²²⁷ által kifejlesztett modell egy uniós projekt (CEF Professional Profiles Project, KER szakmai profilok projekt) keretében született, melynek célja, hogy a KER általános nyelvekre vonatkoztatott ajánlásait szaknyelvekre adaptálják, részletesen meghatározzák a különböző szakterületek szükségleteit, ezáltal megkönnyítsék a közép- és felsőfokú oktatásban dolgozó nyelvtanárok számára a szaknyelvi kurzusok tervezését. A holisztikus, úgynevezett „második generációs” szükségletelemzés feladatalapú, és nem csupán az egyént veszi figyelembe, hanem azt is, hogy különféle társadalmi csoportok tagjaként milyen nyelvi tevékenységet folytat a szakterületén a különféle beszédhelyzetekben, kontextusokban. Értékelő jellegű, ezért a kvantitatív kutatási módszerek mellett főleg a kvalitatívakat használja. Többféle módszer együttes használatán alapul, és a munkahelyen vagy képzési intézményben folytatott kommunikáció összetevőit, tehát a nyelvtanuló szükségleteit az eredetileg az etnográfiaiban alkalmazott úgynevezett sűrű/tömény leírás (thick description) módszerével igyekszik meghatározni. A projekt keretében végzett kutatás a KER fogalmain alapult, tehát a kommunikációs helyzetek tartományát, kontextusát, a szövegeket és a résztvevőket, kommunikációs céljaikat, szerepeiket vizsgálta. Ugyanakkor a KER skáláiban megfogalmazott képesség-leírásokat gyakran túl általánosnak találták a speciális szakmai helyzetek és szükségletek meghatározásához, és a kutatás során a KER-ben használt kategóriák száma túl

²²⁵ Pauline C. ROBINSON: *ESP Today: A Practitioner's Guide*. Prentice Hall, New York. 1991. 11.

²²⁶ U.o. (Saját fordítás.)

²²⁷ HUHTA et al.: *Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. i.m.

nagynak, kezelhetetlennek bizonyult. A kialakított szükségletelemzési modell ezért a vizsgálandó nyelvhasználatához kötődő háttér-információkra, általános és kommunikációs célokra valamint a szakmaspecifikus tartalomra koncentrál. A kutatás eredményeképp a közép- és felsőfokú képzés öt szakterületére vonatkozóan (műszaki, üzleti, egészségügyi és szociális ellátás, jog) tettek közzé profileírásokat, amelyek az eredmények mellett az adatgyűjtés módszereit is tartalmazzák, így további profilok összeállításához is mintául szolgálnak. Az alábbi közös szerkezetre épülnek:

A. A vizsgált szakma	Háttér-információ, az adatgyűjtés módja, a szakma fő vonásaira vonatkozó általános információ, például milyen képesítés szükséges hozzá, (tovább)képzési követelmények és lehetőségek.
B. A foglalkozásra vonatkozó információ	Általános információ a szakterületen fellelhető foglalkozásokról, a tipikus szervezetekről, vállalatokról; Tipikus munkakörök leírása; Az idegen nyelv szerepe az adott foglalkozáshoz fűződő feladatok teljesítésében.
C. A kontextusra vonatkozó információ	A munka és a képzés során használt kommunikáció elemeinek részletes leírása (szituációk, színterek, helyzetek, szövegek, műfajok, célok, személyek, közösségek, szükséges készségek, nyelvtanulási módszerek stb.)
D. A leggyakoribb, mindennapi helyzetek	A szakmai kommunikáció tipikus helyzeteinek leírása
E. A legnehezebb helyzetek	A ritkábban előforduló helyzetek leírása, amelyek a szakembertől különösen nagy erőfeszítést igényelnek
F. Pillanatképek	Egy tipikus munkanap részletes leírása

(A modellnek a jelen értekezéshez adaptált változatát a határrendészeti munkában használt angol nyelv vizsgálatánál alkalmaztam, lásd 9. melléklet.)

4.2. A határrendészeti tevékenységek során használt szaknyelv vizsgálata

4.2.1. A szakterület meghatározása: A határrendészet mint a rendészet önálló ága

A továbbiakban először szükséges meghatároznunk azt a – korábbi szaknyelv-meghatározásokban említett – szakterületet, amellyel az általunk vizsgált szakmai beszélőközösség foglalkozik, és amelyet ennek specifikus célú nyelvhasználata egyértelműen tükröz, mindenekelőtt annak prototipikus változatát, a tudományterület szaknyelvét.

Ehhez mindenképpen a tágabb tudományterületből kell kiindulnunk. A rendészet a *Rendészettudományi szószerint*:

- „1. Különböző szabályok és intézkedések olyan összessége, melyek által az igazgatás ezen biztonságot fenyegető veszély-, károsodás elhárító rendeltetésének próbál meg eleget tenni.
2. Az egyéni, de főleg a közösségi élet minden területére kiterjedő, a rend megteremtésével, fenntartásával összefüggő állami tevékenységek, szabályok érvényesítésének összefoglaló megnevezése.
3. Olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.”²²⁸

A 3. pontban található szemeli definíciót a szakterület kutatói általánosan elfogadják,²²⁹ esetleg sajátos szempontú megközelítéssel kiegészítik:

„Rendészet az a közigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában.”²³⁰

„közigazgatási szervek által végzett, alapvetően hatósági jogalkalmazásban vagy hatósági intézkedésben megnyilvánuló tevékenység.”²³¹

Itt szükséges kitérnünk a rendészettel foglalkozó tudományra is, hiszen a rendészeti szaknyelv tudományos kontextusokban való használata – az előzőekben kifejtett rendszerezések alapján – képezi a szaknyelv prototipikus változatát.

²²⁸ *Rendészettudományi szószerint*. MRTT, Budapest, 2008. 330. Lásd még: SZAMEL Lajos: *Jogállamiság és rendészet*, *Rendészeti Szemle* 1992/3. 8.

²²⁹ BEREGNYEI József: *A határrendészet helye, viszonyai és meghatározása*. = *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX.*, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2008.

Jogi lexikon. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 1999. 520. Idézi: KOVÁCS Gábor: *A rendészet, határrendészet értelmezése a határőrségi csapaterő feladat- és tevékenységrendszerében*. = *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I.* szerk. HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2002. 91.

²³⁰ BARACZKA Róbertné – SZIKINGER István: *A rendészeti igazgatás. Magyar Közigazgatási jog, Különös rész európai kitekintéssel*. Osiris, Budapest, 1999. 383. Idézi: IVANCSICS Imre: *Hozzászólás a rendészet meghatározásához*. = *A rendészettudomány határkövei*. szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs. 41. 2012.

²³¹ RÓZSÁS Eszter: *Közigazgatási jog, Különös rész II*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2014. Idézi: HAUTZINGER Zoltán: *A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei*. Magyar Rendészet XV/1. 2015. 13.

Finszter meghatározása szerint a rendészettudomány „az állam- és jogtudományok egyik ága, ... önálló diszciplínaként elismert társadalomtudomány.” Tartalmilag

„a rendészetre vonatkozó, kritikailag igazolt, tudományos módszerekkel megszerzett és kialakított fogalmakkal leírt ismeretek rendszerezett összessége, amelyek lehetővé teszik a kutatási tárgy törvényszerűségeinek megismerését és a rendészet más társadalmi komplexumokkal való kapcsolatainak tanulmányozását.”

Formailag „[a] rendészettudomány önálló tárgya a rendészeti igazgatás mint az egyéb társadalmi komplexumoktól elkülönülő rendészeti rendszer, és a más társadalomtudományok által kifejlesztett metodikáktól különböző, a kutatási tárgy tanulmányozására alkalmas módszertan. ... feladata a rendészet működésének, szervezetének, személyzetének és jogi szabályozásának elméleti igényű tanulmányozása...”²³²

Kerezsi és Pap szerint²³³ „A rendészettudomány tárgya a rendészet, ebből következően feladata a rendészeti működés tudományos igényű vizsgálata, feldolgozása és fejlesztése. Ennek körében kimunkálja a rendészeti tevékenység fogalmát, elemzi és értékeli sajátosságait, belső és külső összefüggésrendszerét, vizsgálja fajtáit, szabályait, feltárja történetét, társadalmi, gazdasági, közigazgatási, jogi, erkölcsi, vezetési-parancsnoki, pszichológiai aspektusait.”

Katona²³⁴ definíciója szerint „A rendészettudomány interdiszciplináris képződmény, amelyet a tudományfejlődés ellentétesen ható tényezői, a tudományspecializáció és a tudományintegráció hozott létre, s aminek tárgya a rendészet. Ez különböző tényezők harmonikus együttesét követeli meg: a szervezet, a személyi állomány és a rendészeti tevékenység módszerei.” (Lásd még Mátételkiné²³⁵.) Ugyancsak a rendészettudomány multidiszciplináris jellegét emeli ki például Korinek és Bodonyi²³⁶.

---

²³² FINSZTER Géza: *Rendészetelmélet*. NKE RTK, Budapest, 2014. 51.

²³³ KEREZSI Klára – PAP András László: *Rendészet, tudomány, doktori iskola*, Magyar Rendészet XV./4., 68.

²³⁴ KATONA Géza: *A rendészet fogalma és tagozódása*. = Rendvédelmi Füzetek 2004/2. 12–18. Idézi: KOVÁCS Tamás: *A rendészettudomány a modern társadalomtudományokban*. = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII. szerk. GAÁL Gyula. – HAUZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2011. 189.

²³⁵ MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna: *A rendészeti szaknyelv sokrétűsége*, = *Szakember, szaktudás, szaknyelv. Cikk, tanulmányok a hazai szaknyelvtanításról és -kutatásról*. PORTA LINGUA, SZOKOE, Debrecen, 2008. 167–176.

MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ: *Rendészet és nyelv*. = *Szaknyelvi kommunikáció*, 285.

²³⁶ KORINEK László: *A bűnügyi tudományok helyzete*, Magyar Tudomány 2007/12. 1570. Idézi: KOVÁCS Tamás: i.m., 190.

BODONYI Ilona: *A rendészettudomány kutatómódszertana*, Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2008, 43. Idézi: KOVÁCS Tamás: i.m. 190.

A határrendészet fogalmának alább következő definíciói egyértelműen kifejezik, hogy az a rendészeti tevékenység elkülöníthető, speciális része:

„Határrendészet (Államhatár rendje):

1. Olyan rendészeti eszközökkel és módszerekkel megvalósított hatósági tevékenység, amely a rendelkezésre álló emberi erőforrások, eszközök, technológiák, ismeretek és kapcsolatrendszer felhasználásával, a közösségi és nemzeti szabályok egységes és következetes alkalmazásával, a magas szintű határbiztonság megteremtésére, fenntartására és fejlesztésére irányul. (Lásd még Beregnyei ²³⁷.)

2. A rendészet egyik olyan alkotórésze, amely az államhatár rendje előfeltételei létrehozására és fenntartására irányuló (állami) tevékenység.

3. A határrend előfeltételei létrehozására, fenntartására a határrendsértések, az államhatár rendje megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart, kívánatos rend helyreállítására irányuló a rendészet részét képező (állami, szolgálati) tevékenység az erre szolgáló erőkkkel - eszközökkel.

4. A határrenddel összefüggő azon eljárási cselekmények összessége, melyeket a Rendőrség erre feljogosított szolgálati személyei a jogellenes cselekmény elkövetőivel szemben hatáskörükben - illetékességi területükön- kezdeményeznek, vagy lefolytatnak, illetve államigazgatási aktussal tiltanak, korlátoznak, vagy engedélyeznek.

5. Az államhatár őrizetét, a határforgalom ellenőrzését, a határrend fenntartását és egyéb más jogszabályban meghatározott feladatot végző szervezetek ilyen irányú működésük, megnyilvánulásuk általános megnevezése.

6. A határellenőrzésen kívül mindazon tevékenységrendszer, amely az államhatár rendészetéhez kapcsolódik.

7. Az erre feljogosított államigazgatási jogkörrel felruházott országos hatóságú szerv által gyakorolt azon tevékenységek, eljárások összessége, melynek során a határrenddel (az államhatár átlépésével) kapcsolatban szabályozott érvényes jogok és kötelezettségek gyakorlásának, illetve teljesítésének realizálása, ellenőrzése történik.”²³⁸ (Lásd még Hadtudományi lexikon²³⁹.)

---

²³⁷ BEREKNYEI: i.m.

²³⁸ Rendészettudományi szószeret, i.m., 192.

²³⁹ Hadtudományi lexikon. MHTT, Budapest, 1995. 1155. Idézi: KOVÁCS Gábor: *A rendészet, határrendészet értelmezése a határőrségi csapaterő feladat- és tevékenységrendszerében.* = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I. szerk. HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2002. 92.

Kovács szerint „[a] határrendészet több nézőpontból is vizsgálható, melyek szerint az jogi, tevékenységi kategória és szervezet is:

- Jogi kategória, mert vonatkozik rá az államhatárral összefüggő minden jogszabály;
- Tevékenységi rendszer, melynek különböző alrendszerei vannak, például a határellenőrzés (határőrizet, határforgalom ellenőrzés), az idegenrendészeti feladatkör, hatósági és szakhatósági tevékenység stb.;
- Szervezet, melynek alrendszerei végrehajtják a tevékenységi rendszerben felsorolt tevékenységi formákat.”²⁴⁰

A határrendészeti szakmai stratégia (6.4. Megvalósítást biztosító tényezők) leszögezi, hogy a „határrendészet speciális szolgálati ág, sajátos rendészeti tevékenység, amely más szakterületektől különbözik sajátos feladattartalmával, szolgálati rendszerével, centrálisan működtetett gyors beavatkozó és alkalmazkodó-készségével, az állomány célirányos, speciális felkészültségével, idegenrendészeti kommunikációs- és intézkedő-képességével, speciális technikai eszközparkjával, hátterével, együttműködési kapcsolatrendszerével, valamint szakmai összetettségével szervesen kötődik a határbiztonságot érintő valamennyi szolgálati ághoz és e vonatkozásban koordináló szerepet is betölt.”²⁴¹

Ezzel összhangban vannak a Schengeni katalógus megállapításai is: „A határigazgatás nagyfokú professzionalizmust igénylő feladat. ... A határőri feladatokat ellátó személyeknek alapvetően kifejezetten erre kiképzett személyeknek kell lenniük.”²⁴²

Virányi ²⁴³ a rendészettudomány általános²⁴⁴ és rendészeti ágazati összetevőit alkotó határ- és társtudományok kategorizálásával javasolja meghatározni a benne foglalt rendkívül széles spektrumú ismeretek rendszerét.

---

²⁴⁰ KOVÁCS Gábor: i.m., 92.

²⁴¹ Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012–2017) Szám: 29000/ 28714-9 /2011.Ált. 6.4. Megvalósítást biztosító tényezők, 25.

²⁴² AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata. Brüsszel, 2009. március 19. 7864/09. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%207864%202009%20INIT>, (2015.04.19.)

²⁴³ VIRÁNYI Gergely: Aktualizált gondolatok a rendészettudományhoz = A rendészettudomány határkövei. 11–39.

²⁴⁴ Ide tartoznak: a rendészet általános elmélete, a bűnügyi tudományok, a releváns tudományok – közöttük a nyelvtudomány – rendészettudományi aspektusai, valamint a rendészet- és a rendészettudomány-történet.

A határrendészetet mint a rendészettudomány körében elhelyezkedő rendészeti ágazati összetevőt, a rendészet önálló ágát nevezi meg, amely egyben „jogszabályokban és nemzetközi szerződésekben meghatározott jogi norma-, feladat- és eljárásrendszer.”²⁴⁵ (Lásd még Kerecsi – Pap.²⁴⁶)

Varga is megállapítja, hogy a határrendészet a rendészettudomány körében művelhető. Leszögezi, hogy az uniós célok érdekében fontos a közösségi határrendészet elméletének erősítése, tudományos támogatása is, a határrendészet konkrét kérdéseinek kutatása pedig zömmel speciális interdiszciplináris területeket is érint.²⁴⁷

4.2.2. A rendészeti, rendőri szaknyelvet vizsgáló kutatások

A fejezet elején már említettem, hogy a szakmai kommunikáció vizsgálatakor azt célszerű figyelembe venni, hogy a szakember az adott társadalmi státusának és különböző szerepeinek összefüggésében, valamint a szakmai kommunikációs helyzetben hogyan viselkedik, milyen tevékenységeket végez, és a kommunikációs interakciók során céljai megvalósításához — a beszédszándékoknak megfelelően — milyen nyelvi eszközöket választ ki, és azokat hogyan használja.²⁴⁸

A határrendészeti tevékenységek során használt szaknyelv nyelvészeti kutatására tudomásom szerint eddig nem került sor, sem hazánkban, sem külföldön. A rendészeti kommunikációval, szaknyelvvvel főként az alábbiakban hivatkozott kutatások foglalkoztak, elsősorban annak magyar változatával. Mátételkiné első e tárgyú tanulmányában²⁴⁹ ismerteti a (nyelvészeti berkekben akkoriban meglehetősen ismeretlen) rendészettudomány, a rendészeti szaknyelv sokrétűségét, amely a rendészeti ágak speciális nyelvhasználati kontextusaiból, szakszövegeiből, a kommunikációban részt vevők sokféleségéből (szakember és szakember, szakember és laikus [állampolgár, ügyfél, gyanúsított stb.]) ered.

---

²⁴⁵ Uo. 33.o.

²⁴⁶ KERECSI – PAP: *i.m.* 68.

²⁴⁷ VARGA: *A határrendészeti kutatások új kihívásai = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII.* szerk. GAÁL Gyula. – HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs. 2011. 195–204.

²⁴⁸ KURTÁN: *Szakmai nyelvhasználat, i.m.* 14.

²⁴⁹ MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ: *A rendészeti szaknyelv sokrétűsége. i.m.*, 167–176.

Kitér a rendészeti szaknyelvre általában jellemző hivatalos stílusra, a sajátos szakzsargonra és ezek indokoltságára, valamint a nem verbális kommunikáció fontosságára, az idegennyelvtudásnak a nemzetközi rendészeti együttműködésben betöltött szerepére. Rámutat, hogy „[a] különböző rendészeti ágaknak is, mint a Rendőrség, a Határőrség, a Vám- és Pénzügyőrség, a Büntetés-végrehajtás, a Katasztrófavédelem, megvan a sajátos nyelvhasználata, így az egyes szakterületek szókincsében és frazeológiájában jelentős különbségek mutatkoznak.”²⁵⁰ (Lásd még Molnár²⁵¹.)

Fontos előrelépést jelentenek a magyar nyelvű rendészeti kommunikáció elemzése terén Molnár munkái, aki megállapítja, hogy a rendészeti munkában a hivatalos stílus uralkodik, amely azonban a szakmai élet színterein zajló interakciók esetében is gyakran keveredik a – tisztán társalgás jellegű helyzeteknél többnyire kötöttebb – társalgási stílussal, valamint bizonyos munkakörökben és beszédhelyzetekben a publicisztikai, szónoki és tudományos stílus is jelen van. Ezekhez a stílusrétegekhez sajátos műfajok is tartoznak, amelyek ismerete és megfelelő használata szintén alapvető szakmai követelmény. A hivatali stílus funkciójából (tájékoztatás, felhívás, a hivatalos szervek egymás közti és az állampolgárokkal való kapcsolat biztosítása) leggyakoribb céljából (az ügyek elintézése) és személytelen jellegéből következnek a vele szemben támasztott követelmények: a pontosság, egyértelműség, tárgyilagosság, objektivitás, a szigorú formai előírások betartása. Ezek a rendészeti munkában rendkívül fontos, a szakemberek egymás közötti kommunikációját megkönnyítő követelmények: egy feladat megfelelő teljesítése múlhat a nem vagy rosszul továbbított közlésen. A szakmai zsargont is használó kommunikáció során a szakember által alkalmazott nyelvi kód célja a képviselt szakmai csoport normáinak prezentálása is, valamint a takarékosagra, a redundancia elkerülésére való törekvés.²⁵²

Az alaki-formai elvárásokhoz való indokolatlan ragaszkodás azonban a laikusokkal való kommunikációt megnehezíti. A történetileg a jogi szaknyelv valamint a latin és a német nyelv, újabban pedig az angol hatásait magán hordozó, feleslegesen bürokratikus megnyilvánulások méltán váltanak ki ellenérzést a magyar nyelvhelyességért aggódókból.²⁵³

---

²⁵⁰ Uo. 170.

²⁵¹ MOLNÁR Katalin: *Rendészeti kommunikáció vezetőknék*. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2007. 51.

²⁵² MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ: *Rendészet és nyelv*. i.m., 297.

²⁵³ MOLNÁR: *Kommunikáció a rendvédelmi munkában*. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2001.

Az előzőekben ismertetett nyelvészeti kutatásokra alapozva máshogyan is megközelíthetjük ezt a problémát: A beszédhelyzetnek, az abban részt vevőknek, a beszédaktus céljának, a szociolingvisztikai tényezőknek és a kódnak nem megfelelő közlés diszharmóniát idéz elő, és zavarja a kommunikáció zökkenőmentességét: Az üzenet feldolgozásához a befogadónak nagyobb kognitív erőfeszítést kell tennie, mint ami indokolt lenne a beszédszándék megvalósulásához. (Lásd Heltai ²⁵⁴.) Mátételkiné is rámutat, hogy rendészeti szerveknél az információátadás egyéni és kollektív módon, horizontális és vertikális szinten is folyik, ez pedig a rendészetben dolgozóktól a kommunikáció terén nagyfokú rugalmasságot igényel.²⁵⁵ A rendészet belső szóbeli kommunikációjában, szakmai megbeszéléseken az utóbbi időben megfigyelhető az informális stílus felé való elmozdulás. Az említett írásbeli közlési formák hivatalos stíluskövetelményei azonban a hétköznapi életben egyébként tegeződő kollégák közötti interakcióban is érvényesülnek.²⁵⁶

A témában folytatott kutatások meglehetősen részletességgel feltárták a rendészeti (főleg rendőri) kommunikáció szóbeli és írásbeli műfajait is, amelyek túlnyomó többsége a hivatalos információátadást szolgálja, és formailag meg kell felelnie a törvényi és szakmai szabályozásnak.

Összefoglalóan érdemes kitérni Tolnainé megállapításaira²⁵⁷, aki a magyar írott rendőri kommunikációban használt 23 tipikus műfaj leírása mellett a magyar és angol írott köznyelvi és rendőri korpuszok összehasonlító statisztikai elemzésével bizonyította, hogy a rendőri szaknyelv a köznyelvtől elkülönülő nyelvváltozat, amely tükrözi a rendőri beszélőközösség által létrehozott normákat. Kutatásai rámutatnak, hogy a rendőri szakmai nyelv szókincse a köznyelvénel szűkebb, fellelhetők a szaknyelvekre általánosan jellemző vonások, például szakkifejezések ismételt használata szinonimák helyett. A rendőri korpuszok sajátos szófaji disztribúciót, a főnevek és állandó szókapcsolatok, a szakkifejezések használatának kiemelkedő arányát mutatják a szépirodalmi és ismeretterjesztő szövegekhez képest, az angol korpusz (bár

---

²⁵⁴ HELTAI: *A szaknyelvi frazeológia kérdései. i.m.*, 189.

²⁵⁵ MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ: *A rendészeti kommunikáció sajátosságai a francia nyelvben = A kommunikáció nyelvészeti aspektusai.* szerk. GECSŐ Tamás, SÁRDI Csilla, Tinta Könyvkiadó, Székesfehérvár, Budapest, 2009. 174–176.

²⁵⁶ MOLNÁR: *Rendészeti kommunikáció vezetőknél. i.m.*, 50. Idézi: MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ: *Rendészet és nyelv. i.m.*, 288.

²⁵⁷ TOLNAINÉ KABÓK Zsuzsanna: *A magyar és az angol rendőrségi szakterület írott kommunikációjának korpusz alapú vizsgálata.* Doktori (PhD) értekezés Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2009. Forrás: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/doktori_vedesek/TolnaineKabokZsuzsanna2010.pdf. (2014.04.10.)

a magyarral ellentétben nem rendőri ügyiratokat tartalmazott, hanem rendőrségi honlapokról származó szövegeket) leggyakoribb kifejezései szövegtipizálásra is alkalmas szakmai fogalmakat jelenítenek meg. A magyar rendészeti szaknyelvre a főnévi szócsoporthoz kimagaslóan magas arányán kívül jellemző még a következők gyakori előfordulása:

- birtokos, névutós, melléknévi igenévi jelzős szerkezetek,
- a határozók jellegzetes csoportjai (jogerősen, azonnali hatállyal. helyben hagyólag),
- a befejezett és folyamatos melléknévi igenevekből képzett főnevek (gyanúsított, kötelezett, fogvatartott, terhelt),
- a határozói igenevek személytelen szerkezetben való használata (elő lett vezetve, fel van függesztve),
- a terpeszkedő kifejezések (az ügy elintézését nyert, az ünnepség megrendezésre kerül),
- az általános és határozatlan alany.²⁵⁸

(Ez utóbbiak a személytelenség kifejezését szolgáló nyelvi eszközök, amelyeket véleményem szerint a szenvedő szerkezet hiányában alkalmaz a magyar nyelv.)

Érdekes következtetésekre jutott az alkalmazott társalgáselemzés módszerével elemző kutatása során Sajgál²⁵⁹, aki a Miskolci Rendőr-főkapitányságon felvett autentikus rendőrségi kihallgatásokat (gyanúsított kihallgatást, tanúkihallgatást és szembesítést) – kb. 30 óra nyelvi anyaga – elemezte. Rámutat, hogy a kihallgatást mint beszélgetéstípust különböző, az intézmény jellegéből adódó, ún. szövegen kívüli tényezők határozzák meg. A kihallgató a kihallgatás szerkezetét és módszereit meghatározó büntetőeljárásról szóló törvény előírásainak és a kriminalisztika által ajánlott taktikai módszereknek megfelelő szigorú szabályokat követi, tehát annak nyelvezete, szóhasználata, stílusa előre meghatározott. A kihallgató tisztnek ugyanakkor két feladatot is teljesítenie kell: a kihallgatott hétköznapi cselekvésleírásai jogi tényállásként kell összefoglalnia és írásos formában rögzítenie, közben pedig az állítások igazságát is ellenőriznie kell.

A kihallgatások *interakciós sémáját* (azoknak a kommunikatív feladatoknak az összességét, amelyeket a beszélgetőpartnereknek a beszélgetés folyamán meg kell oldaniuk, valamint az ehhez szükséges nyelvi eszközöket) vizsgálva Sajgál megállapította, hogy azokból is

---

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ SAJGÁL Mónika: *Az alkalmazott társalgáselemzés lehetőségei*, = *Nyelvelmélet – nyelvhasználat*. szerk. GECSŐ Tamás, SÁRDI Csilla, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.

kimutatható a partnerek egyenlőtlen helyzete: A beszélőlépésváltás rendje pre-allokált, azaz a kihallgató tiszt kérdez, a kihallgatott az előző megnyilatkozás végét kivárva válaszol. A beszélőváltásra alkalmas hely jelzésével és a beszélőváltás rendjének megsértésével általában az intézmény képviselője él. A beszélőlépésváltásra alkalmas helyet a kihallgató által feltett kiegészítendő kérdések, felszólítások, nyitott és simuló kérdések (ugye?), valamint ún. recipiens szignálok („hallgatom”, „igen”, „azt is tudom”, „aha” stb.) jelzik, de sokszor ilyenkor sem kerül sor beszélőváltásra. A kihallgatásokban a kihallgatott még a rendőrtiszt megnyilatkozása után beálló, több percig tartó szünet után sem ragadja magához a szót, hanem vár erre az ún. külválasztásra, sok esetben még többszöri külválasztásra sem hoz létre önálló megnyilatkozást. A félbeszakítások nagy része a kihallgató kezdeményezésére történik, ennek funkciója a tanú megnyilatkozásának pontosítása és a jogilag releváns tartalom kiválasztása.

A vizsgált kihallgatásokban beazonosított kérdés-válasz párszekvenciák általában három szekvenciárészből állnak: a nyitó fázisban hangzik el a kérdés, ezt általában a megoldás, a válasz követi, majd a szekvencia befejezéseként a válasz elfogadása szó szerinti ismétléssel vagy átfogalmazással történik, miközben a kihallgató (gépeléssel) írásban rögzíti az elhangzottakat.

Sajgál kutatásában megállapította, hogy a vizsgált kommunikáció során gyakran lép fel kontextuális bizonytalanság/relevanciaprobléma, azaz a beszélgetés résztvevői különböző tudással bírnak a beszélgetés struktúrájára vonatkozóan: különböző módon kategorizálják az eseményeket, különböző háttértudással rendelkeznek (jogi terminusok, törvények) és a résztvevők között gyakran érdekkülönbség áll fenn (tagadás illetve bizonyítás).

4.2.3. Szükségletelemzés a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelv vonatkozásában

Specifikusan a fenti címben megjelölt nyelvet oktató kurzus tervezéséhez végzett ilyen irányú kutatásról nem áll rendelkezésre információ. Fellelhető azonban két közelmúltban közzétett tanulmány a spanyol és a litván rendőrség képzési intézményeiben folyó angol szaknyelvtanítás programját előkészítő kérdőíves felmérésekről.²⁶⁰ Mindkét szükségletelemzés középpontjában a nyelvtanulókra a szakmájuk gyakorlása során váró, idegennyelvi kommunikációt igénylő tevékenységek álltak. A széleskörű, a szakterület képviselőit bevonó kérdőíves, illetve interjúkkal végzett felmérés alapján megállapítást nyert, hogy a beazonosított tevékenységi területekhez (ezek a spanyol képzés esetében a határrendészetet is magukban foglalják) szükséges kompetenciák főként a szóbeli kommunikációhoz kapcsolódnak, amelyeket gyakorlat-orientált, a tipikus beszédhelyzetekre épülő, a hallgatókat motiváló osztálytermi gyakorlatokon keresztül, szimulációk során sajátíthatnak el a tanulók. A spanyol oktatási intézményben a hallgatók teljesítményének értékeléséhez szükséges részletes kritériumrendszert is kidolgozták. A litván felmérés a tanulók nyelvtanulási, nyelvhasználati stratégiáira is kiterjedt, és a kidolgozott tantárgyi programban az ezekre vonatkozó kutatási eredményeket is felhasználták.

Mivel a FRONTEX égisze alatt folyó együttműködési formák közül a közös műveletek érintik a határrendészeti feladatokat ellátó állomány legnagyobb részét, részletesen is meg akartam vizsgálni a közös műveleteknek a hazai végrehajtó állomány által folytatott, az angol nyelvű kommunikációt igénylő tipikus tevékenységek tartalmát. Ehhez 2015 júliusában több napon keresztül tanulmányoztam a szerb-magyar határon egyidejűleg zajló, két megyét is érintő, flexibilis és fókuszponti műveletet. Több helyi határőrrel (field coordinator, local coordinator) készítettem irányított interjút, végigkísértem az egyik magyar útlevélkezelő egy munkanapjának egy részét, az ott dolgozó német vendégtisztrel együtt folytatott tevékenységét a röszkei határátkelőhelyen. Megfigyeltem magyar és vendég határőrök angol nyelvű

---

²⁶⁰ Gabriella T. BENAVENT – Sonsoles S. PENAMARIA: *Target situation as a key element for ESP (Law Enforcement) syllabus design*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 173, 2015. 143 – 148. Forrás: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815013531>. (2015.06.24.)

Ausra STEPANOVIENĖ: *The needs analysis of Lithuanian police patrol officers to improve professional English*, *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*. Public Security and Public Order. (12) 2014. Forrás: [http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(12\)%202014-12-04.pdf](http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(12)%202014-12-04.pdf). (2015.06.24.)

kommunikációját munkaértekezleteken a Kiskunhalasi Határrendészeti Szolgálatnál és a Szeged Határrendészeti Kirendeltségen. Az értekezletek szünetében rövid interjúkat készítettem a külföldi vendégtisztekkel a magyar határőrökkel folytatott angol nyelvű kommunikáció esetleges nehézségeiről. A vizsgálatokat a 4.1.5. pontban ismertetett KER szükségletelemzési modell alapján végeztem. (A kapott információ egy részét a mellékletben látható profil-leírásban összegeztem).

A közös műveletek alapvetően a fogadó ország és a FRONTEX által közösen, előre meghatározott, részletes műveleti/operatív terv szerint folynak. A főbb egyeztetéseket a megyei rendőr-főkapitányságon működő nemzetközi koordinációs központ (International Coordination Centre, ICC) magyar munkatársai és a több országban egy időben folyó közös műveletek koordinátora (FRONTEX Operational Coordinator, FOC) végzik. A művelet négyhetes szakaszokra (phase) oszlik, amelyek az első napon általános eligazítással (briefing/kick-off meeting) kezdődnek. Ez hivatalos megbeszélés, amelyen az érintett Határrendészeti Kirendeltségen működő helyi koordinációs központ (Local Coordination Centre) munkatársai, a műveleti koordinátor (FOC) és a támogató tiszt(ek) (FRONTEX Support Officer, FSO), a műveletre érkezett vendégtisztek (Seconded Guest Officer, SGO), a velük járőrözés, okmányvizsgálat és meghallgatás során együtt dolgozó helyi határőrök (Field Coordinators) vesznek részt. Az eligazítás célja a külföldi közreműködők tájékoztatása az adott határszakaszt érintő, a fogadó ország viszonyai között fellelhető sajátosságokról, a szükséges akkreditációs előírásokról (karszalag viselése, kérésre igazolvány felmutatása), kényszerítő eszközök, a fegyverhasználat alkalmazásának feltételei, valamint a művelet menetének áttekintése. A FRONTEX támogató tisztek és a műveleti koordinátor a FRONTEX főbb elvárásairól, többek között az elvárt magatartásformákról (Code of Conduct), a különleges események bekövetkezésekor szükséges teendőkről, jelentési kötelezettségekről tájékoztatják a művelet résztvevőit.

A továbbiakban a helyi koordinátorok és a FRONTEX támogató tisztek hetente két alkalommal (időnként a műveleti koordinátor részvételével tartott) koordinációs értekezleten áttekintik az aktuális eseményeket, elemzik a statisztikai adatokat, pontosítják a kockázatelemzéseket, és meghatározzák a következő feladatokat, megszervezik a szolgálatteljesítés rendjét.²⁶¹

---

²⁶¹ VARGA: *A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében*, i.m., 239.

A művelet közben a résztvevők napi eligazításokon vesznek részt, melyek tartalma körülbelül megegyezik a hazai állomány részére tartott hasonló megbeszélésekkel, tehát az előző napi szolgálattal, annak eredményeivel kapcsolatos információkat, a különleges eseményeket, folyamatban lévő eljárásokat érinti. A vendégtisztek a hazai állománnyal együtt, azok jelenlétében végzik munkájukat, a feladataik ellátásához szükséges mértékben az európai és a nemzeti adatbázisokba is betekinthesnek²⁶². Az operatív tervben meghatározottak szerint a helyi határrendészeti szerv ad utasításokat a műveletben részt vevő külföldi határőröknek. A határellenőrzéssel kapcsolatos valamennyi tevékenység során (járőrszolgálat, úti okmányok, gépjárművek ellenőrzése, elfogás, meghallgatás stb.) angolul (ritkább esetben esetleg más közös nyelven) folyik a kommunikáció.

A művelet befejeztével tartott formális megbeszélés, a beszámoltatás (debriefing) az első eligazítás résztvevőivel zajlik, célja a művelet eredményeinek és tapasztalatainak összegzése, a tanulságok alapján esetleg a hatékonyabb feladatellátás érdekében javaslatok megfogalmazása.

2015 júliusában a fent említett műveletekben részt vevő vendégtisztek a velük készített interjúk során elmondták, hogy nem tapasztaltak különösebb nehézségeket a magyar kollégákkal való kommunikációban. Felmerült azonban, hogy mivel az állomány nagy részével csak úgy tudnak beszélni, ha az angolul jól tudó kollégák tolmácsolnak, ez lelassíthatja a tevékenységeket. Az egyik német tiszt azt is megemlítette, hogy gyakran az az érzése, mintha a nyelvi nehézségek miatt a magyar munkatársak nem minden esetben fordulnának hozzá segítségért. Sokszor az angolul valamennyire beszélő, de a tudásukban nem biztos határrendészek is inkább tartózkodnak az idegen nyelven való megnyilvánulástól. Ez részben érthető is, hiszen egy sajátos szakmai helyzetben, amikor például egy utas meggyanúsítása vagy egy személy előállítása a tét, egy félreértett, rosszul megfogalmazott közlésnek sokkal súlyosabb következményei lehetnek, mint egy hétköznapi kommunikációs szituációban előforduló hibának.

A közös külföldi műveletekben részt vevő magyar határőröknek természetesen szilárd, megbízható angoltudásra van szükségük. A hazánkban gyakorlatilag folyamatosan zajló FRONTEX műveletek azonban ennél nagyobb létszámú állományt érintenek, és a közös nyelv megfelelő ismerete befolyásolja a munka hatékonyságát. Egy adott HRK-n az angolul

---

²⁶² Uo.

megfelelő szinten kommunikálók (a külföldi kollégák leendő kísérei, az ún. Field Coordinator-ok) száma meghatározza, hogy hány vendégtisztet hova lehet beosztani. 2015 nyarán például az volt a benyomásom, hogy a flexibilis művelet során a külföldi tisztek diszlokációját nem mindig a migrációs szempontból legveszélyeztetettebb határszakaszok, és az általuk meghatározott erőátcsoportosítási szükségletek határozták meg, hanem az, hogy az adott megyében és határszakaszon hány olyan, szakmailag és nyelvileg egyaránt alkalmas határrendész van, akit melléjük lehet rendelni.

Az, hogy az angolul jól tudó kollégák szükség esetén tolmácsolnak a többieknek, jelenleg áthidaló módszerként megfelel, de semmiképpen nem ideális megoldás. A hazánkban egyre nagyobb létszámban tevékenykedő vendégtisztek intézménye egyelőre még az érintett állomány számára is szokatlan. Mint egyik interjúalanyom elmondta, mivel korábban a külföldi szakértők főleg ellenőrzési céllal látogatták a magyar szolgálati helyeket, időbe telik megérteniük, hogy a közös műveletek lényege a magyar kollégák segítése. Ahhoz, hogy a hatékony munkavégzéshez kialakuljon a kellő bizalom és a közvetlen légkör, az érintett magyar állomány magasabb szintű angoltudása is feltétlenül szükséges.

A közös műveletekhez szükséges szóbeli tevékenységek mellett talán kisebb volumenű, de fontos elem az írott angol nyelvű kommunikáció. Egyrészt a kijelölt helyi koordinátor (FC) a FRONTEX vendégtiszteket előzetesen levelezés útján tájékoztatja a művelethez szükséges főbb általános és helyi tudnivalókról. Másrészt a művelet során a helyi koordinációs központban a kijelölt szolgálati személyek angol nyelvű napi és összefoglaló jelentések formájában tájékoztatják a FRONTEX Helyzetelemző Központot a művelet alakulásáról. Az elfogott személyek számáról, (feltételezett vagy bizonyított) nemzetiségéről, neméről stb. összegyűjtött statisztikai adatokat először a Nemzeti Koordinációs Központba (National Coordination Centre, NCC) küldik validálásra, majd innen továbbítják a FRONTEX Helyzetelemző Központba. (Annak érdekében, hogy az adatok minél pontosabbak és megbízhatóbbak legyenek, a művelet alakulásáról a FRONTEX támogató tisztek (FSO) is napi jelentést küldenek a varsói Központba.) Az elfogott illegális migránsokra vonatkozó részletes adatokat egyébként naponta akkor is be kell küldeni a FRONTEX Helyzetelemző Központba, ha az adott határszakaszon éppen nem zajlik közös művelet. (A FRONTEX Helyzetelemző Központ egyik munkatársa a vele 2015 májusában Varsóban készített interjúban kérdésemre elmondta, hogy a tagállamokkal írásban folytatott adatcsere eredményesen zajlik angolul,

nyelvi hiányosságok nem zavarják a kommunikációt. Említése szerint arra volt már példa, hogy az egyik tagállamból érkezett, kivételesen nem a FRONTEX által oda delegált tiszt, hanem egy helyi határőr által küldött napi jelentés szövege helyenként nem volt érthető, ezt azonban rövid idő alatt tisztázni tudták.)

4.2.4. A rendészeti szaknyelv és a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelv műfajainak összevetése

A magyar rendőri szaknyelvben leggyakrabban használt szóbeli műfajokat először Molnár²⁶³ határozta meg. Ezek közül a nemzetközi határrendészeti együttműködés során is egyértelműen relevánsak a szakterületen dolgozók egymással folytatott kommunikációjához tartozók: az eligazítás, utasítás, parancs, instrukció, munkaértekezlet, munkamegbeszélés, tárgyalás, megbeszélés és egyeztetés, jelentés, (helyszíni) szemle.

A velük készített félig strukturált interjúkban a nemzetközi együttműködésben több éves tapasztalattal rendelkező határrendészek úgy vélték, hogy az alábbi, Tolnainé²⁶⁴ kutatásai során meghatározott, a belső rendészeti kommunikációra jellemző folyamatok a nemzetközi határrendészeti együttműködés során zajló kommunikációban is fellelhetők:

- személyes nexus, párbeszéd,
- jelentések, átiratok küldése,
- telefonon és rádióforgalmazás útján létrejött információcsere,
- informatikai úton való kommunikáció,
- eligazítások, értekezletek,
- értékelések, véleményezések,
- üzenetek, közvetett kommunikáció,
- nyilvántartások, adatbázisok használata.

(Sajátossága az adatbázisok használatának, hogy minden határrendész alapvetően a saját nemzeti adatbázisába való betekintési joggal rendelkezik [ettől a gyakorlattól bizonyos közös

---

²⁶³ MOLNÁR: *Kommunikáció a rendvédelmi munkában, Rendészeti kommunikáció vezetőknél.*

²⁶⁴ TOLNAINÉ: *i.m.*

műveletek alkalmával eltérhetnek, lásd 1. fejezet], a nemzetközi információáramlásnak pedig sajátos formája a Schengeni Információs Rendszerből (SIS) történő lekérdezés.)

A fent említett interjúk célja egyrészt annak megállapítása volt, hogy a Molnár és Tolnainé²⁶⁵ által feltárt szóbeli és írásbeli rendőrségi műfajok közül a nemzetközi határrendészeti tevékenységre melyek a jellemzők. Másrészt az összesített válaszok arra is utalnak, hogy mely szervezeti szinteken jellemző az adott műfaj használata, amiből az érintett állomány nagyságrendjére is lehet következtetni. Az 51. ábra táblázatát a Szeged HRK végrehajtó állományának néhány tagjával töltöttem ki. A válaszokból kiderül, hogy a magyar rendőri nyelvben használt szóbeli műfajok többsége a nemzetközi együttműködés, főleg a FRONTEX közös műveletek során is használatos.

Szóbeli műfaj	Szomszédos országokkal	EU: FRONTEX
eligazítás		+
utasítás		+
parancs		+
instrukció	+	+
munkaértekezlet		+
munkamegbeszélés	+	+
tárgyalás	+	+
megbeszélés és egyeztetés	+	+
jelentés		
(helyszíni) szemle	+	
Egyéb:		
terepszemle		+
intézkedés biztosítása		+
információcsere		+

51. ábra: A helyi végrehajtó állomány által beazonosított, a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt rendőrségi szóbeli műfajok (Saját szerkesztés.)

²⁶⁵ MOLNÁR: *i.m.*

TOLNAINÉ: *i.m.*

Az 52. ábrán megnevezett 23 rendőrségi írásbeli műfaj közül a nemzetközi határrendészeti együttműködésben a válaszadók szerint csak nyolcat használnak, de van nyolc sajátos, erre a specifikus tevékenységre jellemző műfaj. Az ábrák az általam megkérdezett, főleg a FRONTEX műveletekben részt vevő, a szomszéd országokkal folytatott együttműködés terén kevesebb tapasztalattal rendelkező határrendészek válaszait összesítik. Mivel jelen értekezés az angol határrendészeti szaknyelvre fókuszál, úgy vélem, a tipikus kommunikációs műfajokkal kapcsolatos válaszok relevánsnak tekinthetők, de ez a részterület feltétlenül további kutatásokat igényel. Elgondolkodtató például, hogy a szomszédos országokkal való együttműködés során végrehajtott tevékenységhez kapcsolódó számos sajátos műfajt miért nem nevezték meg, valamint, hogy felvetésemre a KKSZH-kon zajló tevékenységet miért tipikusan rendőrinek és nem határrendészetinek tekintették. A vizsgált kontextusban a szóbeli és írásbeli kommunikáció a legtöbb esetben angolul folyik, a viszonylati országokat érintő esetekben jellemzően a viszonylat nyelvén és magyarul. (2015 júliusában azonban például a kommunikáció szempontjából vizsgált FRONTEX közös műveletben a megfigyelőként részt vevő szerb határrendőrök saját bevallásuk szerint csak angolul beszéltek a magyar kollégákkal.) A műfajok beazonosítása elsősorban egy adott szaknyelv beszélőközösségének meghatározása szempontjából lényeges (lásd a következő, 4.2.5. alfejezetet), a nyelvhasználati szinterek és tevékenységek részletezésére a későbbiekben kerül sor.

Írásbeli műfaj	Szomszédos országokkal	EU: FRONTEX	EU: Egyéb	Érintett szervezeti szint
Jegyzőkönyv	+	+	+	központi, területi, helyi
Feljelentés				
Idézés				
Jelentés	+	+	+	központi, területi, helyi
Összefoglaló jelentés	+	+	+	központi, területi, helyi
Parancsnoki vélemény és kivizsgálás				
Határozat				
Nyomozati terv				
Vizsgálati terv				
Előterjesztés		+		központi, területi, helyi
Látteletkérő lap				
Átkísérési utasítás				
Átirat		+ (műveleti felkérés)		központi, területi, helyi
Megkeresés	+	+		központi, területi, helyi
Rendelvény				
Értesítés	+	+		központi, területi, helyi
Vizsgálati megrendelőlap				
Helyszíni szemle jegyzőkönyve	+			központi, területi, helyi
Feljegyzés				
Környezettanulmány				
Sajtóközlemény				
Szakértői vélemény kérése, kiadása				
Ügyeleti napló				
Egyéb, és pedig:				
Műveleti terv		+		központi, területi, helyi
Felhívás (tagországok közös műveletek iránti igényeinek felmérése)		+		központi
Átadás-átvételi jegyzőkönyv (tolonc)	+			központi, területi, helyi
Riasztás (pl. hamis okmányról)	+	+		központi
Eseti feljegyzés		+		területi, helyi
Helyzetjelentés		+		területi, helyi
Határhelyzetkép (havi, évi)	+	+		központi
Sajtószemle (a szervezetet érintő sajtóközlemények napi kivonata)		+		központi

52. ábra: A magyar rendőrségi és a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt írásbeli műfajok összevetése (saját szerkesztés)

4.2.5. A határrendészeti tevékenységek során használt magyar és angol nyelv beszélőközössége, szinterei, változatai

Külön szaknyelvnek tekinthető-e a határrendészetben használt szakmai nyelv? Az előzőekben hivatkozott kutatók (Molnár, Mátételki, Tolnai) szerint a rendészet különböző ágainak külön szaknyelvük van. Megfogalmazásukban: míg a hivatalos stílus használata a rendészet egészére jellemző, a specifikus tevékenységekből eredő sajátos beszédhelyzetek és kontextusok más-más fogalmak használatát igénylik, amelyek leginkább specifikus szókincsben és frazeológiában öltenek testet. A szakterület specifikus terminológiájának megléte azonban – bár talán a legfontosabb kritérium – önmagában még nem elegendő ahhoz, hogy egy nyelvváltozatot különálló szaknyelvnek tekintsünk, a diskurzusközösséget és a közöttük folyó kommunikációt is vizsgálnunk kell.

A többoldalú nemzetközi határrendészeti együttműködéshez szükséges, angol nyelven folytatott kommunikációban érintettek, különös tekintettel a FRONTEX által koordinált uniós együttműködésben részt vevők beszédtevékenysége véleményem szerint egyértelműen azt mutatja, hogy az ő diskurzusközösségük valamennyi, a fejezet elején említett swales-i kritériumnak megfelel. (53. ábra) Ez éppen a kommunikáció nemzetközi jellegéből ered, abból, hogy az ezekben a tevékenységekben részt vevő, különböző nemzeti rendészeti szervezetekhez tartozó állomány hatékony kommunikációjához meg kellett teremteni például a FRONTEX-en belüli és a viszonylati országokkal folytatott kapcsolatokhoz szükséges egységes mechanizmusokat, műfajokat, terminológiát stb.

Swales kritériumai	A kritérium alapján az angolt szaknyelvként használó határrendészeti beszélőközösség meghatározható-e?
1. Széles körben elfogadott közös céljai vannak.	Igen.
2. Kiépítette tagjai között a kommunikáció mechanizmusait.	Igen.
3. Ezeket a mechanizmusokat elsősorban információszerzésre és a visszajelzés biztosítására alkalmazza.	Igen.
4. Egy vagy több műfajjal rendelkezik/műfajt ismer, használ céljai kommunikálására.	Igen.
5. A sajátos műfajok mellett specifikus lexikája is van.	Igen.
6. Tagjai legalább bizonyos küszöbszintű szakmai ismeretekkel, megfelelő tartalom- és szövegkezelési tapasztalatokkal, ismeretekkel rendelkeznek.	Igen.

53. ábra: A határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelv diskurzusközösségét más szaknyelvekétől elkülönítő kritériumok

Hogy meghatározzuk a határrendészeti tevékenységek során használt magyar nyelv diskurzusközösségét, vizsgáljuk meg, hogy az a swales-i kritériumok szerint elkülöníthető-e a rendőri beszélőközösségtől? A beszélőközösségekre vonatkozó hat swales-i kritériumot és a magyar nyelven folyó határrendészeti tevékenységeket összevetve arra a következtetésre juthatunk, hogy a specifikus, speciális képzést igénylő határrendészeti tevékenységből eredően az 1., 5. és 6. kritériumnak megfelelő elemek (elkülönülten) léteznek. A specifikus lexika meglétére utal egyebek között az a tény, hogy a Rendészettudományi szószeretet 2189 szócikkből 58 esetben jelöl meg speciálisan határrendészeti értelmezéseket (érdekes módon ezek túlnyomó többsége nem a határellenőrzéshez kapcsolódó, nagyszámú, sok esetben a *Schengeni határellenőrzési kódex* fogalmait definiáló szócikk alatt szerepel). A 2. és 3. kritérium elemei valószínűleg csak részben megtalálhatók, mivel a magyar rendőrség szervezetén belüli hatékony információáramlás feltételezi az összes szolgálati ágra kötelező egységes kommunikációs mechanizmust. Így a különálló információs csatorna, a speciális magyar határrendészeti műfajok valószínűleg nem egyértelműen beazonosíthatók, inkább arról van szó, hogy a rendőrségi műfajok széles spektrumából a határrendészeti munkában nem az összes van jelen, illetve néhányat nagyobb gyakorisággal használnak. Ha figyelembe vesszük az integrált határigazgatási koncepciót, arra a következtetésre juthatunk, hogy a

határrendészethez kapcsolódó területeken folyó kommunikáció igen összetett, mivel határrendészeti kötelezettsége és jogosultsága a rendőrség különféle szolgálati ágain kívül számos más állami szervnek és az önkormányzatoknak is van²⁶⁶, amelyeknek e feladatok ellátása során kommunikációjukban szintén alkalmazniuk kell a rendészeti szaknyelv és a határrendészeti terminológia elemeit.

Kiterjedtebb, célirányos kutatásokkal még vizsgálni kell a fenti feltevéseket. Ezek egyelőre azt a Kurtán²⁶⁷ által megfogalmazott gondolatot is megerősíthetik, hogy a szaknyelveket nem célszerű merev rendszer szerint kategorizálni. Az egyre bővülő szempontok alapján végzett osztályozás a szaknyelvek sokféle rétegződését és variációit mutatja, amelyek a különböző szakterületek kapcsolódás révén gyakran átfedésben vannak egymással. (Lásd még Dósa és Grétsy.²⁶⁸)

Ide kapcsolható Muráth felvetése²⁶⁹ is, aki szerint a szaknyelvről mint önálló, általános jelenségről nem beszélhetünk, az egyes szakterületekre jellemző nyelvhasználatot mindig a különböző nyelvekben való megjelenésük szerint kell meghatározni (pl. a gazdaság német szaknyelve).

Az angol határrendészeti szaknyelv tehát meghatározható a határrendészeti szaknyelv egy változataként, amelynek (például a magyar határrendész állomány számára) legfontosabb használati színterei a nemzetközi együttműködéshez kapcsolódó, az első fejezetben részletezett területek. A határrendészeti szakemberekkel folytatott, az előzőekben már említett interjúk és megfigyelések, valamint a 4.1.2. pontban kifejtett szempontok alapján az is megállapítható, hogy használatának különféle területein az angol határrendészeti szaknyelven belül is eltérő szakmaisági és absztrakciós szintek figyelhetők meg. A vertikális rétegződések illusztrálására az alábbi modellt javaslom (54. ábra).

---

²⁶⁶ VIRÁNYI: i.m., 36–37.

²⁶⁷ KURTÁN: *A szaknyelvek rétegződésének kutatása* = Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben. szerk. Dobos Csilla, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, SZAK Kiadó, Bicske, 2005. 155.

²⁶⁸ DÓSA Ildikó: *A számviteli nyelvhasználat lexiko-szemantikai és terminológiai vizsgálata*, Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem. Veszprém. 2012. 38.

GRÉTSY László: *A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban = A magyar nyelv rétegződése*. szerk. Kiss Jenő, Szűts László, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 100–101.

²⁶⁹ MURÁTH: *Szakfordítás és segédesszközök. Válogatott tanulmányok a szakfordítás, a kontrasztív lexikológia, a lexikográfia és a terminológia témaköréből*, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, 2006.

Absztrakció foka	Nyelvi forma	Nyelvhasználati környezet	Kommunikációs szintér/tevékenység	A kommunikáció résztvevői	Szövegtípus, műfaj	Beszélt/írott változat
magas	erősen terminologizált hivatalos nyelv szigorúan kötött mondat szerkesztéssel	nemzeti, nemzetközi törvényi, rendeleti szabályozás (kétfoldalú) nemzetközi egyezmények előkészítése	Európai Unió intézményei nemzetközi konferencia	szakember – szakember	törvény, rendelet, egyezmény beszélt	írott beszélt
magas	erősen terminologizált természetes nyelv szigorúan kötött mondat szerkesztéssel	tudományos kommunikáció	nemzetközi konferencia publikáció	tudós/szakember – tudós/szakember	előadás hozzászólás tudományos közlemény	beszélt/felolvasott írott
magas/közepes	erősen terminologizált hivatalos nyelv szigorúan kötött mondat szerkesztéssel	szakmai kommunikáció nemzetközi szervezetten belül, viszonylati és egyéb országok szervezeteivel, szakemberekkel, határrendészeti tevékenységekről	különböző országok rendészeti szervezetei (központi, területi, helyi szinten), FRONTEX Virtual Aula JORA stb. munkaértekezlet, tárgyalás	szakember – szakember	levél megkeresés utasítás jelentés pályázatra, tanfolyamra jelentkezés stb. előadás hozzászólás	írott írott beszélt
magas/közepes	erősen terminologizált természetes nyelv kissé kötött mondat szerkesztéssel	(szak)oktatás továbbképzés	oktatási intézmény, nemzetközi tanfolyam/nemzeti szaknyelvi tanfolyam	tudós/szakember – leendő szakember (laikus)/szakember	előadás, párbeszéd, célja: információcsere	beszélt
magas/közepes	erősen terminologizált természetes nyelv kissé kötött mondat szerkesztéssel	(szak)oktatás továbbképzés	oktatási intézmény, nemzetközi tanfolyam/nemzeti szaknyelvi tanfolyam	tudós/szakember – leendő szakember (laikus)/szakember	tankönyv e-tananyag	írott

alacsony	erősen terminologizált természetes nyelv kissé kötött mondatszerkesztéssel	munkahelyi szakmai kommunikáció	tevékenységek pl. közös művellet szervezése, bonyolítása	szakember – szakember	eligazítás megbeszélés	beszél
alacsony	terminologizált természetes nyelv kissé kötött mondatszerkesztéssel	szakmai kommunikáció nemzetközi szervezetten belül és laikus közönségnek a szervezetet érintő tevékenységekről	FRONTEX honlap, dokumentumok a honlapon közzétéve, szakmai honlapok	szakember – szakember/laikus	tájékoztató, munkaterv éves, negyedéves jelentés	írott
nagyon alacsony	természetes nyelv néhány szakszóval, kissé kötött mondatszerkesztéssel	köznnyelvi hivatalos kommunikáció	médiatájékoztató	szakember – laikus (riporter, újságíró, közönség)	közlemény interjú nyilatkozat	írott beszél
nagyon alacsony	természetes nyelv néhány szakszóval, viszonylag kötetlen mondatszerkesztéssel	köznnyelvi hivatalos kommunikáció	határforgalom ellenőrzés, határőrzet	szakember – laikus (utas, migráns, szállító vállalat alkalmazottja stb.)	párbeszéd, célja: személyazonosítás meghallgatás információcsere stb.	beszél

54. ábra: Az angol határrendészeti szaknyelv vertikális rétegei²⁷⁰

²⁷⁰ HOFFMANN, ABLONCZYNÉ és DÓSA modelljeinek felhasználásával, saját szerkesztés.

A nyelvi szint sokszor az elvont tartalmak kifejezőképességének mértékét is jelzi, így a határrendészeti szaknyelv rétegződését vázoló modellt a 17. ábrán (2.3. alfejezet) látható adatok is alátámasztják.

A többek között Heltai által képviselt nézőpont szerint közelítve az angol határrendészeti szaknyelvhez, az államhatáron be- és kilépő utasokkal kommunikáló határőr nyelvi tevékenységét periférikus szaknyelvi kommunikációnak tekinthetjük, amely a prototipikus szaknyelvhez (a szakterület tudósai és szakemberei között folyó kommunikáció, lásd magas absztrakciós szint) képest kevesebb terminust használ. Ilyenkor „szakember – laikus” interakció zajlik, *résben* szakmai nyelven. A határrendészeti szaknyelvhasználat eme rétegére jellemző, hogy nagyon alacsony absztrakciós szinten folyik, a kommunikáció során kevés szakszó fordul elő az egyébként általános, köznapi nyelvben. Hasonló beszédhelyzet kezdő (A1, A2 szintű) angol nyelvkönyvekben is megtalálható, a határőr vagy bevándorlási szakember és pl. egy turista között, a határátkelőhelyen folytatott párbeszéd formájában. Ezekben a helyzetekben is fellelhető egyfajta sajátos szakmai szókincs, amely az egyre gyakoribbá váló utazási helyzetek miatt a laikusok számára is érthető, de a köznyelvben kisebb gyakorisággal fordul elő. Ez a különbség abban is megnyilvánul, hogy ezeket a szavakat, kifejezéseket A1, A2, B1 szinten az átlagos beszélő nem használja aktívan. Az említett helyzetekben a határőr mondja ki őket, többnyire kérdés, felszólítás formájában, míg az utasnak csak meg kell értenie ezek jelentését, válaszában a legtöbb esetben nem kell használnia a szakszókincset.

A más szaknyelvekre alkotott hasonló, fent hivatkozott modellekre alapozott véleményem szerint e két végpont közé sorolhatjuk azt a – kontextustól és kommunikációs céltól függően – magas vagy közepes fokú absztrakciót igénylő, egyébként erősen terminologizált szaknyelvi réteget, amely a különböző rendészeti szervezetek közötti, vagy a szakképzés során megvalósuló kommunikációhoz köthető. Megítélésem szerint a konkrét szakmai feladatok végrehajtása során használt – szintén erősen terminologizált – szaknyelv pedig alacsony absztrakciós szintű. (V.ö. 38. ábra: Hoffmann modelljében ez az anyagi termelés szintje.)

Az angol határrendészeti szaknyelv vertikális rétegeinek meghatározására korábban nem történt kísérlet. Jelen értekezésben elsősorban a további kutatásokhoz kiindulópontként szolgáló rendszerként állítottam össze. Legfőbb funkciójának azt tartom, hogy az angol határrendészeti szaknyelv oktatásában bármilyen szempontból érintett szakemberekben tudatosuljon: minden ilyen tanfolyam megtervezésekor pontosan be kell határolnunk a célcsoport szükségleteinek megfelelő szintet, amelyből tehát egy szaknyelven belül is több határozható meg.

4.2.6. Angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák

A nyelvhasználat külső kontextusa

A magyar rendőrség határrendészeti szolgálati ágban dolgozó végrehajtói állomány számára leginkább szükséges angol szaknyelvi kompetenciákról az eddigiek alapján megállapíthatjuk, hogy legnagyobb részt szóbeli interakciókhoz kapcsolódnak. Ezek az állomány legnagyobb létszámát az alábbi három nagy szakmai területen érintik:

- a) a határforgalom-ellenőrzés és határőrizet során nem szakemberekkel (utasokkal, illegális/irreguláris migránsokkal, szállító vállalatok dolgozóival stb.) folytatott kommunikáció,
- b) hazai területen a határellenőrzésben segédkező (esetleg megfigyelőként jelen levő) külföldi határrendészekkel (tipikusan FRONTEX közös művelet során) folytatott kommunikáció,
- c) külföldön, európai határőrcsapatokban, illetve más nemzetközi, határrendészeti feladatokat ellátó kontingensek tevékenységében való részvétel során folytatott kommunikáció.

Bár látszólag a nemzetközi együttműködéshez csak a két utolsó terület tartozik, az első is ide kapcsolható: A hazai állomány sok esetben a hazánkban időszakosan szolgálatot teljesítő vendégtisztekkel együtt végzi ezeket a tevékenységeket, vagy az e körben elhangzó párbeszédnek elbeszélő formában megjelennek, amikor a hazai határrendészek a külföldi kollégák vagy vendégtisztek segítségét kérik egy adott ügy megoldásához.

Az angol szóbeli határrendészeti szaknyelvi kompetenciák meghatározására szolgáló párbeszéd elemzéséhez nem áll rendelkezésre élőben rögzített audio korpusz. (A kutatást megnehezíti, hogy ilyen hang- vagy videofelvétel nem engedélyezett.) A 2. fejezetben említett, 2018-ig megvalósítandó FRONTEX angoloktató tananyag azonban olyan dialógusokat tartalmaz, amelyeket több európai államban, különféle típusú határokon dolgozó határőrök saját sokéves tapasztalataik alapján állították össze. A Szeged Határrendészeti Kirendeltségen és a röszkei határátkelőhelyen végzett megfigyeléseim is megerősítettek abban, hogy ezek a fenti tevékenységek során előforduló tipikus beszédhelyzetekben végbemenő kommunikációt jelenítik meg, ezért szövegmodellként megfelelnek e célnak. (A vizsgált párbeszéd köztül kiválasztott példák az 5. mellékletben olvashatók.)

A FRONTEX oktatóanyag alapvetően két nyelvi szinten, alap- (A2/B1) és középfokon (B2) tárgyalt szaknyelvi egységekre van bontva, ebből az alapfokú szint dialógusai már elkészültek, közöttük megtalálhatók az ún. „általános” valamint a speciálisan a légi, tengeri, illetve szárazföldi határokat érintő beszédhelyzetekben folytatott tipikus párbeszéd. A középszintű anyag ugyanilyen szerkezetű lesz, de jelenleg még csak az alapfokú anyag kiindulási alapját is képező, a légi határon szolgálatot teljesítő állomány számára készített elektronikus FRONTEX tananyagban megtalálható középfokú szintű dialógusok állnak rendelkezésre. Ezek azonban tartalmazzák mindazokat a tipikus beszédhelyzeteket, amelyekben a B2 szintű kompetenciákkal rendelkező határőr angol nyelvű kommunikációt szokott folytatni.

Az oktatóanyagban a szóbeli kommunikáció alapvető színterei, amelyekhez a szakmai tevékenységekből adódó beszédhelyzetek kötődnek – a valós szituációkhoz hasonlóan – a két említett nyelvi szinten nem térnek el egymástól. Az oktatóanyag fő fejezetei a következők²⁷¹:

- Általános rész
  - Határforgalom-ellenőrzés
  - Személyi adatok
  - A határőrök feladatai és munkaeszközei
- Légi határ
  - Szolgáltatások
  - Biztonság

---

²⁷¹ Az oktatóanyag jelenleg kézirat formájában létezik. A tevékenységek részletesebb megnevezését lásd az 5.2.1. pontban.

- Szárazföldi határ
  - Határforgalom-ellenőrzés
  - Határőrizet
  - Különleges feladatok
- Tengeri határ
  - Határforgalom-ellenőrzés
  - Határőrizet
  - Különleges feladatok

A fejezetek elnevezéséből látható, hogy a határrendészeti tevékenységek rendszerezése, a tananyagban való minél átfogóbb megjelenítése nagy feladat volt. Sok különféle tevékenység azonban sok esetben azonos nyelvi kompetenciákat igényel, ezért véleményem szerint a tananyag megírásában részt vevő határrendészek által meghatározott sokféle tipikus beszédhelyzet ezeket megfelelően lefedi.

A határforgalom-ellenőrzéshez kapcsolódó párbeszédekben az azokat megalkotó szakemberek tapasztalatai szerint az alapfokon beszélő határőr általában addig a pontig vesz részt, amelytől már egy másik, angolul jobban tudó kollégának kell átvenni a probléma kezelését. Például: a határőrben az utas ellenőrzése során felmerül a gyanú, hogy az illető útlevele hamis, ezért meghallgatását átadja az elkülönített helyen történő alapos ellenőrzést végző kollégának.

Szóbeli interakciókhoz szükséges alapfokú kommunikatív nyelvi kompetenciák

Az alapfokú nyelvi szintet képviselő kompetenciákat a munkacsoport a FRONTEX ágazati képesítési keretrendszerben (SQF) szereplő, a középfokú szakképzésben (a 4. és 5. szinten) a kommunikáció oktatása során elérendő tanulási eredményeknek (learning outcomes) megfelelően²⁷² határozta meg. Ezek szerint az ilyen képzésben részesült határőrnek hatékony kommunikációs készségekkel és technikákkal kell rendelkeznie, és ezeket érthető, koherens és pontos módon kell használnia írott és szóbeli interakciók során, specifikus (4. szint) határrendészeti kontextusokban illetve e helyzetek széles körében (5. szint).

---

²⁷² FRONTEX: *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding, Vol.II.* 2015. 7. (Saját fordítás)

Az említett kontextusokat és helyzeteket az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 2012-es, átdolgozott kiadása²⁷³ részletezi, és egyben (szakmai szempontból közelítve) felsorolja a B1-es angol nyelvi szinten elvárható kompetenciákat. Ezek összegzését lásd az 5.2.1. pontban.

Az alapszintű oktatóanyagban szereplő 126 dialógust célnyelvhasználati modellekként elemezve meghatározhatjuk a fenti témákhoz kötődő beszédhelyzetekben szükséges, szóbeli interakciók során használt készségeket (lásd a 4.1.4. pontban említett nyelvi/nyelvtudási kompetenciákat). A szövegalkotói, nyelvtani, lexikai, pragmatikai, funkcionális, szociolingvisztikai kompetenciákat a KER²⁷⁴ szintleírásai (B1, A2) és az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* 2012-es, átdolgozott kiadásának²⁷⁵ alapján az alábbiak szerint definiálhatjuk:

(Mivel a FRONTEX tananyagok csak rendészeti használatra hozzáférhetőek, sok kompetencia illusztrációjául a 6. és 7. mellékletben látható, az oktatóanyagok részét képező szó-, kifejezés- és példamondat-gyűjtemény szolgál. Ezen kívül az 5. mellékletben szereplő, példaként kiemelt párbeszédet használok, a tananyagok szerkezetében elfoglalt helyüket megjelölve.)

1. Alapfokú szövegalkotói és receptív kompetenciák

Ezek azok az általános kompetenciák, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a nyelvhasználó szóbeli szöveget hozzon létre, valamint írott és hallott szövegeket megértse. A modellül szolgáló párbeszéd alapján megállapítható, hogy az angol határrendészeti szaknyelv alapfokú nyelvtudással rendelkező használója a szóban forgó interaktív tevékenységek folyamán egy vagy több beszélőpartnerrel váltakozva hol beszélőként, hol hallgatóként vesz részt párbeszéd diskurzus létrehozásában, amelyet közösen, az együttműködési elv alapján, a jelentés egyeztetésével alkotnak meg. A KER szintleírásai alapján az alapfokú beszélő az általános szóbeli interakció, társalgás, informális és formális eszmecsere, célirányos együttműködés (pl. egy probléma megoldására), információcsere, szóbeli közvetítő tevékenységek (összefoglalás, átfogalmazás) során a következő kompetenciákkal rendelkezik. A szóbeli interakcióhoz szükséges stratégiákat (ld. 46. táblázat) alkalmazza a saját tudásszintjén.²⁷⁶

---

²⁷³ FRONTEX: *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training.* i.m., 73 – 78. (Saját fordítás.)

²⁷⁴ *Közös európai referenciakeret.* i.m., 74 – 157.

²⁷⁵ FRONTEX: *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training.* i.m., 73 – 78.

²⁷⁶ *Közös európai referenciakeret.* i.m., 89.

Kompetencia	Példa
Nagy erőfeszítés nélkül tud kommunikálni szakmájához kapcsolódó, ismerős rutin és nem rutin jellegű témákban, egyszerű és begyakorolt, közvetlen információcserét igénylő feladatokban. Mindennapi, strukturált szakmai helyzetekben könnyedén fel tud tenni és meg tud válaszolni kérdéseket. Egyszerű nyelvezetet és szakmai szókincsét alkalmazva tud információt cserélni, ellenőrizni és megerősíteni, el tudja magyarázni, hogy valami miért jelent problémát.	Lásd 5. melléklet 1., 2. dialógus
Társadalmi kapcsolatokat tud létesíteni (üdvözlés és elköszönés, bemutató/bemutatás, köszönetnyilvánítás). Meghívást, javaslatot tud tenni és azokra reagálni, valamint elnézést tud kérni és arra reagálni. Ismerős szakmai témákban megérti a hozzá intézett világos beszédet, az ilyen rövid társalgásokban részt tud venni, bár időnként egyes szavak és fordulatok ismétlését kéri. Reagálni tud érzelmek kifejezésére, pl. aggodalom, türelmetlenség. ²⁷⁷	Lásd 5. melléklet 4. dialógus,
Informális eszmecsere során ki tudja fejezni gondolatait ismerős szakmai témákkal kapcsolatban, el tudja magyarázni, hogy valami miért jelent problémát. Javaslatot tud tenni, például hogy mit csináljanak, hova menjenek stb. Követni tudja a főbb gondolatokat, amennyiben a beszéd világos, standard dialektusban folyik. Ki tudja fejezni másokkal való egyetértését és egyet nem értését.	Lásd 5. melléklet 3., 5., 7. dialógus,
A szakterületéhez kapcsolódó beszélgetés során közvetlen kérdésre képes lényeges információk cseréjére, és ki tudja fejteni a gyakorlati problémákkal kapcsolatos véleményét, összehasonlítást tud tenni.	Lásd 5. melléklet 9. dialógus
Szakmai témában való célirányos együttműködés (pl. határforgalom-ellenőrzés) során egyszerű módon el tudja magyarázni, hogy valami miért jelent problémát, hogy mi a következő teendő. Tud útbaigazítást adni.	Lásd 5. melléklet 2., 10., 13. dialógus

²⁷⁷ Az utasokkal való kommunikáció során a hivatalos, objektív stílusból eredően egyéb érzelmek nem jelennek meg. Az itt leírtak elsősorban a kollégákkal való beszélgetésekre vonatkoznak.

Saját szakterületén belül ismerős témákkal kapcsolatban képes egyszerű, tényszerű információ megszerzésére és továbbadására. Ismerős szakmai helyzetekben tud instrukciókat, instrukció-sorozatokat kérni, követni és adni. Fel tud tenni és meg tud válaszolni munkával kapcsolatos egyszerű kérdéseket.	Lásd 5. melléklet 11., 14. dialógus
A szakmai tevékenységekhez kapcsolódó különböző témák lényegét egyszerű fordulatok és mondatok sorozatával, egyszerűen le tudja írni úgy, hogy gondolatait lineárisan kapcsolja össze. Egyszerűen be tud mutatni embereket, élet- és munkakörülményeket, napirendet.	Lásd 5. melléklet 7., 12. dialógus
Meg tudja érteni a tényszerű információ lényegét gyakori, mindennapi, munkával kapcsolatos témákban, azonosítani tudja a fő mondanivalót és egyes részleteket is, amennyiben a beszéd tiszta, és ismerős akcentussal folyik.	Lásd 5. melléklet dialógusai
Köznyelvi lexikával át tud fogalmazni szakkifejezéseket, úgy, hogy a nem szakember befogadó számára érthető legyen. Meg tud kérni valakit arra, hogy tisztázza vagy fejtse ki, amit az imént mondott.	Lásd 5. melléklet 2., 6., 8. dialógus
Ismerős szakmai témában be tud kapcsolódni az eszmecserébe. Jelezni tudja, mikor követi a beszélgetést. A társalgás vagy eszmecsere menetének fenntartásához ki tudja aknázni a rendelkezésére álló nyelvi és stratégiai eszközök alapvető készletét.	Lásd 5. melléklet dialógusai

Az elemzett dialógusokból kiderül, hogy a szóban forgó beszédhelyzetekben időnként vizuális receptív tevékenységet is folytat a határőr, amely során az írott szöveg befogadjaként működik. Ezt a kompetenciát úgy fogalmazhatjuk meg, hogy meg tud érteni rövid, egyszerű, konkrét szövegeket, vagy hosszabb, hasonló szövegekben meg tudja találni a lényeges információt, amelyek szakterületéhez, mindennapi munkájához kapcsolódnak. (Például meghívólevél, szállásfoglalás igazolása, gépjárműkölcsonzési okmányok, kiskorú gyermek külföldre utazásához szükséges szülői hozzájáruló nyilatkozat stb.)

Az 5. melléklet dialógusai és a 6. melléklet szó- és kifejezéslistái illusztrálják az ezután megnevezett kompetenciákat:

2. Alapfokú nyelvi kompetenciák

A nyelvhasználónak az előzőekben ismertetett készségeken kívül kimondottan a nyelvvel összefüggő kommunikatív kompetenciákkal is rendelkezniük kell. A KER és a modell-párbeszéd alapján a határrendészeti szaknyelv alapfokú szintű használóját a következő általános nyelvi, lexikális (szókincsre vonatkozó), grammatikai (nyelvtani) kompetenciák jellemzik:

Alapvető nyelvi készlettel rendelkezik, amely képessé teszi mindennapi szakmai helyzetek kezelésére. Egyszerű mondat szerkezeteket tud használni, valamint betanult fordulatok, néhány szavas kifejezések és formulák alkalmazásával tud a rutin helyzetekben kommunikálni, egyszerű beszédfunkciók (személyi adatok, óhajok és igények közlése, információkérés, minden-napi begyakorolt tevékenységek elvégzése) megvalósításával. Előre nem látható szituációkban mondanivalóját néha módosítani kell, és keresnie kell a szavakat. A nyelvtani és lexikai korlátok ismétlésekhez vagy kifejezési nehézségekhez vezetnek.

Elegendő szókincse van ahhoz, hogy a rutin jellegű szakmai témákban pontosan, más ismert témákban némi körülírással ki tudja magát fejezni, hogy le tudjon bonyolítani ismerős helyzeteket és témákat illető, begyakorolt, mindennapi tranzakciókat. Elemi szókincsét jól alkalmazza, de nagyobb hibák még előfordulnak, amikor bonyolultabb gondolatok kifejezésére vagy ismeretlen témák és helyzetek kezelésére kerül sor.

Ismerős kontextusokban elfogadható nyelvhelyességgel kommunikál; általában jól alkalmazza tudását, bár észrevehető anyanyelvi hatások mutatkoznak. Hibák előfordulnak, de világos, hogy mit próbál kifejezni. Az előreláthatóbb helyzetekkel kapcsolatos gyakran használt begyakorolt mondatok és minták készletét elfogadható nyelvhelyességgel alkalmazza.

Az érthető, helyes, bár gyakran akcentussal párosuló kiejtés is a kompetenciák közé tartozik, ez a tananyagokban a párbeszéd hang- és videofelvételeiben tetten érhető, amelyek különféle nemzetiségű határőrök szereplésével készültek.

Az alapfokon szükséges szakmai szókincshez kapcsolódik az alapszintű *Közös képzési alaptantervben* megnevezett angol nyelvi tevékenységek által meghatározott lexika is. A 6. mellékletben található alapfokú szógyűjteményről meg kell jegyezni, hogy ez tartalmaz olyan köznyelvi szavakat is, amelyeket a határőrök fontosnak tartottak rögzíteni a tananyagban, mert a tipikus szakmai beszédhelyzetekben szükségesek. Ez a tény is alátámasztja azt a korábbi megállapítást, hogy az utasokkal folytatott kommunikáció során csak részben folyik szakmai nyelven az interakció.

3. Alapfokú szociolingvisztikai és pragmatikai kompetenciák

A szociolingvisztikai kompetenciák körébe olyan készségek és ismeretek tartoznak, amelyek a nyelvhasználat szociokulturális aspektusa (pl. udvariassági szokások, társadalmi viszonyok nyelvi jelölése, stílusrétegbeli különbségek) szempontjából szükségesek.²⁷⁸ A pragmatikai kompetencia egyebek között azt jelenti, hogy a nyelvhasználó ismeri azokat az elveket, amelyek alapján a mondanivaló strukturálódik és elrendeződik (beszédalkotási kompetencia pl. rugalmasság, a szó átvétele, koherencia és kohézió), valamint amelyek alapján a mondanivaló betölti kommunikatív funkcióját (funkcionális kompetencia pl. szóbeli folyékonyság, tartalmi pontosság).²⁷⁹ A KER és a modell-párbeszéd alapján az angol határrendészeti szaknyelv alapfokú használója a következő kompetenciákkal rendelkezik: (Ezek egy része az interaktív kommunikációs tevékenységek szintleírásánál már szerepelt.)

A nyelvi funkciók széles körét tudja alkalmazni, illetve reagálni tud rájuk legközismertebb nyelvi megfelelőik semleges stílusban való használatával. Tud meghívást tenni, illetve elfogadni, bocsánatot kérni, illetve bocsánatkérést elfogadni, javaslatot tenni, illetve elfogadni stb. Ismeri a lényeges udvariassági szokásokat, és azoknak megfelelően viselkedik.

Egyszerű nyelvezetét, szakmai szókincsét ki tudja aknázni annak érdekében, hogy nagy részét ki tudja fejezni annak, amit mondani akar. Jól begyakorolt és memorizált fordulatokat adaptálni tud bizonyos körülményekhez. Egyszerű párbeszédet tud kezdeményezni, fenntartani és befejezni számára ismerős vagy érdekes témákban. A főbb pontok egyszerű felsorolásával el tud mondani egy történetet, és leírást tud adni valamiről. Alkalmazni tudja a leggyakrabban előforduló kötőszavakat egyszerű mondatok összekapcsolására.

²⁷⁸ *Közös európai referenciakeret. i.m.*, 143.

²⁷⁹ *Közös európai referenciakeret. i.m.*, 148.-156.

Ismerős témákban elegendő könnyedséggel tud összeállítani különböző fordulatokat ahhoz, hogy rövid megnyilatkozásokban kezelni tudja a nyelvet. Érthetően tud folyamatosan beszélni, bár gyakran kell szünetet beiktatnia mondanivalójának nyelvtani vagy szókincsbeli megtervezése céljából.

Át tud adni közvetlen fontosságú, egyszerű, tárgyyszerű információkat.

Az írott párbeszédekben nem szerepelnek a valódi kommunikációban, különösen ezen a nyelvi szinten gyakran fellelhető hezitálások, a meglepő fordulatokra való reagálások, mert a dialógusokat író határőrök fő célja követendő minták, „etalonok” megalkotása volt.

(A funkcionális kompetenciához kapcsolódva, a modell párbeszédok által megjelenített tipikus interakciók konverzáció szempontú elemzését lásd a középfokú kommunikatív kompetenciák tárgyalása után.)

Középfokú kommunikatív nyelvi kompetenciák

A 6. (középszintű/BA) ágazati képesítési szint megvalósítandó tanulási eredményei szerint²⁸⁰ a határőrnek magas szintű kommunikációs készségekkel kell rendelkeznie, beleértve a tárgyalást, konfliktuskezelést, és a hatékony kommunikációs stratégiákat alkalmazni a határrendészeti kontextusok széles körében. A 7. (felső szintű/MA) szintű képesítéssel szerző határőrnek multiprofesszionális és multikulturális kontextusokban kell tudni alkalmazni magas szintű formális és informális kommunikációs készségeit.

Az említett, készülő oktatóanyagot összeállító szakemberek véleménye és saját vizsgálataim alapján meghatároztam azokat a feladatokat, amelyek végrehajtása a B2 szintű angol nyelvtudással rendelkező határőrtől ezen a nyelven is elvárható. A felsorolást lásd az 5.3.3. pontban.

A korábban említett, a repülőtereken szolgálatot teljesítő állomány számára készített elektronikus FRONTEX tananyagban megtalálható középfokú szintű 150 dialógust célnyelvhasználati modellekként elemezve, és a határőrök angol nyelvű kommunikációjára

---

²⁸⁰FRONTEX: *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding*, Vol.II., i.m. 7.

vonatkozó megfigyeléseim alapján az alapfokú szinthez hasonlóan határozhatók meg a beszédhelyzetekben szükséges, szóbeli interakciók során használt készségek, a tananyagból vett példákkal illusztrálva a KER B2 szintre vonatkozó leírásai alapján megfogalmazott kompetenciákat.

1. Középfokú szövegalkotói és receptív kompetenciák:

(E fogalmak ismertetését lásd az alapfokú szövegalkotói és receptív kompetenciáknál.)

Kompetencia	Példa
Szakmai témák széles körében folyékonyan, helyesen és hatékonyan használja a nyelvet; a gondolatok közötti kapcsolatot világosan jelöli. Természetes módon tud kommunikálni anélkül, hogy láthatóan korlátoznia kellene mondanivalóját, a körülményeknek megfelelő stílust alkalmaz. Olyan folyékony és természetes interakcióra képes, ami lehetővé teszi a hosszabb beszédaktus lefolytatását külföldi kollégákkal és egyéb személyekkel, anélkül, hogy az bármelyik fél számára megerőltető lenne.	Lásd 5. melléklet 15.-26. dialógus.
Valódi beszélgetőpartnerként tud részt venni hosszú társalgásban a legtöbb általános és szakmai témában, anélkül, hogy az interakcióban részt vevő másik felet (akár anyanyelvi beszélőket is) az anyanyelvitől eltérő viselkedésre készítené.	Lásd 5. melléklet 15-26. dialógus.
Aktívan részt tud venni a szakmai helyzetekben zajló formális és informális eszmecserében, megjegyzéseket tesz, világosan kifejezi nézőpontját, értékeli az alternatív javaslatokat, hipotéziseket állít fel, és reagál azokra. Pontosan tudja kifejezni gondolatait és véleményét, meggyőzően tud előadni összetett érveléseket, illetve tud azokra reagálni.	Lásd 5. melléklet 16., 17., 19., 20., 24. dialógus.
Aktívan tud részt venni rutinszerű és nem rutin hivatalos szakmai eszmecserében. Követni tudja a szakterületéhez kapcsolódó témákban folyó közléseket, a beszélő által kiemelt pontokat részleteiben megérti.	Lásd 5. melléklet 16., 17., 23., 24. dialógus.

Nem szakemberekkel folytatott célirányos együttműködés (pl. alapos, elkülönített helyen történő ellenőrzés, tájékoztató) és külföldi kollégákkal folytatott szakmai tevékenység során meg tudja indokolni és fenn tudja tartani véleményét azáltal, hogy megfelelő magyarázatot, érveket és megjegyzéseket sorakoztat fel. Az összetett érvelésekre tud reagálni. Megbízhatóan meg tud érteni és tud adni részletes instrukciókat.	Lásd 5. melléklet 15-26. dialógus.
Munkájához kapcsolódóan mindenféle ügyben képes összetett információ és tanács megértésére és cseréjére. Megbízhatóan át tud adni részletes információt. Világosan és részletesen le tud írni egy felmerült problémát, ki tudja fejteni, hogy hogyan kell egy eljárást lebonyolítani.	Lásd 5. melléklet 16-26. dialógus.
Hatékony, folyékony interjút (pl. migráns meghallgatása) tud kivitelezni, a szakmai követelményeknek megfelelően, reagál és rákérdez egyes válaszokra. A vele készített szakmai témájú interjú folyamán tud kezdeményezni, ki tudja fejteni szakmai ismereteit, és fel tudja építeni gondolatait.	Lásd 5. melléklet 16., 19., 22., 26. dialógus.
Világos, szisztematikusan kifejtett leírást és bemutatást tud adni a szolgálati beosztását közvetlenül érintő témák széles skálájában, megfelelően kiemeli a fontos gondolatokat, mondanivalóját kiegészítő adatokkal és megfelelő példákkal fejti ki és támasztja alá.	Lásd 5. melléklet 16.,17., 23., 24. dialógus.
Meg tudja érteni a köznyelvi és szakmai szóbeli szövegeket, (élőbeszéd, telefon, közvetítés), amelyek a szakmai munkában általában előfordulnak, a tartalmi és nyelvi szempontból összetett beszéd főbb gondolatait mind konkrét, mind elvont témában, beleértve a szakterületével kapcsolatos szakmai megbeszéléseket.	Lásd 5. melléklet 16. – 26. dialógus.

A modell párbeszédekben nem jelennek meg markánsan, de saját tapasztalataim alapján szükségesek még a következő kompetenciák:

Szóbeli közvetítést, főleg informális tolmácsolást tud folytatni az általa ismert szakmai témában, az információ lényegének átadásával.

A szó átvételének szabályait hatékonyan alkalmazva megfelelő módon tud diskurzust kezdeményezni, fenntartani és befejezni. Állandósult szókapcsolatokat tud használni azért, hogy időt nyerjen és megtartsa a szót, amíg megfogalmazza mondanivalóját. Ismerős témában terelni tudja a beszélgetés menetét, megerősíti a megértést, másokat bevon a beszélgetésbe stb. Rá tud kérdezni az elhangzottakra, hogy ellenőrizze, megértette-e azt, amit a beszélő mondani akart, és tisztázza a homályos pontokat.

Az 5. melléklet dialógusai és a 7. melléklet szó- és kifejezéslistái, példamondat-gyűjteményei illusztrálják az alább megnevezett kompetenciákat:

2. Középfokú nyelvi kompetenciák

(E fogalom ismertetését lásd az alacsony fokú nyelvi kompetenciáknál.)

Világosan ki tudja fejezni magát, kevés jelét mutatva annak, hogy korlátoznia kellene, amit mondani akar. Elegendően széles körű általános és szaknyelvi tudással rendelkezik ahhoz, hogy világos leírást tudjon adni, ki tudjon fejezni különböző szempontokat, és ki tudjon fejteni érveket összetett mondatformák alkalmazásával anélkül, hogy szembetűnően keresgélne a szavakat.

Saját szakterületén és a legtöbb általános témában széleskörű szókinccsel rendelkezik. Variálni tudja a megfogalmazás módját a gyakori ismétlések elkerülése végett, de a lexikai hiányok miatt néha tétovázásra és körülírásra kényszerül.

Lexikai pontossága általában magas szintű, bár egy kis zavar és helytelen szóhasználat előfordul anélkül, hogy gátolná a kommunikációt.

Viszonylag magas szintű grammatikai biztonsággal kezeli a nyelvet. Nem követ el olyan nyelvtani hibákat, amelyek félreértésekhez vezetnek. Időnként kisebb mondat szerkezeti hibák, nyelvbtlások még előfordulhatnak, de ezek ritkák, és a nyelvhasználó gyakran maga kijavítja őket.

A modellpárbeszéd hang- és videofelvételeiben érzékelhető, hogy ezen a nyelvi szinten a határőr tiszta, természetes kiejtéssel és hangleadással tud kommunikálni, esetleges akcentusa nem zavarja a megértést.

A középfokon szükséges szakmai szókincs egy részét illusztrálja a 7. mellékletben található szógyűjtemény. Mivel a repülőtereken dolgozó állomány részére készült, találhatók benne olyan elemek, amelyek csak a szolgálati helyek e típusában relevánsak, illetve hiányoznak belőle a speciálisan a szárazföldi határookra jellemző kifejezések. Az itt található legtöbb szakszó azonban megfelel a különböző határtípusokon használt szókincs nagy részének. Megfigyelhető, hogy ezen a nyelvi szinten csökken a köznyelvi szavak aránya, és megjelennek a szakma speciális területein (okmányvizsgálat, közös műveletek lefolytatása, emberi jogok biztosítása stb.) folytatott kommunikációhoz szükséges kifejezések.

3. Középfokú szociolingvisztikai és pragmatikai kompetenciák

(E fogalmak ismertetését lásd az alacsonyfokú szociolingvisztikai és pragmatikai kompetenciáknál.)

Magabiztosan, világosan és udvariasan ki tudja fejezni magát formális vagy informális stílusban, az adott szituációnak és az érintett személyeknek megfelelő módon. Általános és szakmai témában is tud kommunikálni a nyelvet magas szinten tudó, vagy anyanyelvű beszélőkkel anélkül, hogy akaratlanul megnevegetné őket, vagy olyan viselkedésre készítené őket, ami eltér más anyanyelvű beszélőkkel szemben tanúsított viselkedésüktől.
Mondanivalóját és az annak kifejezésére választott eszközöket a helyzethez és a partnerhez tudja igazítani, és meg tudja választani a körülményeknek megfelelő formalitási szintet.
A szó átvételének szabályait hatékonyan alkalmazva megfelelő módon tud diskurzust kezdeményezni, fenntartani és befejezni. Tud diskurzust kezdeményezni, át tudja venni a szót megfelelő időben, és be tudja fejezni a társalgást, amikor szüksége van rá. Állandósult szókapcsolatokat tud használni, hogy időt nyerjen, és megtartsa a szót, amíg megfogalmazza mondanivalóját.
Világos leírást vagy elbeszélést tud előadni, mondanivalójának főbb pontjait kifejtve, megfelelő részletekkel és példákkal alátámasztva. Sokféle kötőszót tud hatékonyan

alkalmazni a gondolatok közötti viszony jelzésének érdekében. A kohéziós eszközök viszonylag széles körét használni tudja megnyilatkozásainak érthető, koherens beszéddé való szervezéséhez.
Szaknyelvi kontextusban természetes módon, folyékonyan tud kommunikálni, egyenletes beszédtempóval beszél. Ismeretlen helyzetekben és témákról való beszélgetés alkalmával észrevehető szünet keletkezik, amikor szerkezeteken és kifejezéseken gondolkozik.
Szakmai kontextusban megbízhatóan tud részletes információkat átadni.

A FRONTEX közös műveleteken belül zajló munkamegbeszélések pl. eligazítások és beszámoltatások stílusával kapcsolatban feltétlenül említést érdemel, hogy a műfaj kialakult szerkezeti szabályai (üdvözlés, az ülés megnyitása, napirend ismertetése, napirend végigvitele, köszönetnyilvánítás, az ülés bezárása) és a formális megfogalmazások mellett az általam megfigyelt beszédhelyzetekben a közvetlen, baráti stílus, sőt a humor is megjelent. Az illusztrációul szolgáló mintapárbeszédre a bennük fellelhető, a valódi nyelvhasználatban előforduló egyes jelenségek (meglepő fordulatokra való reagálások, elkerülési stratégiák) már említett hiánya mellett az is jellemző, hogy a különböző nemzetiségű határőrök közötti párbeszéd leggyakrabban formálisabbak az általam megfigyeltéknél. Ennek oka valószínűleg az, hogy az ezeket összeállító, sok tapasztalattal rendelkező határőrök tankönyvi modellek létrehozására törekedtek, és ezek a példák az írásban megjelenített, szerkesztett szövegek sajátosságait hordozzák. (Ez a probléma azonban az általános angol nyelvet oktató tananyagokban is gyakran felmerül.)

A szóban forgó szaknyelv természetéről és a fejlesztendő szociolingvisztikai, pragmatikai és funkcionális kompetenciákról további adalékokkal szolgálhat, ha az alkalmazott társalgáselemzés módszerével is megvizsgálom a modell párbeszéd által megjelenített és az általam megfigyelt tipikus angol szaknyelvi interakciókat, és összehasonlítom őket a 4.2.2. pontban említett, rendőrségi kihallgatásokon végzett kutatás eredményeivel.

A szövegen kívüli tényezők szempontjából az angol határrendészeti szaknyelv korábban vizsgált tipikus dialógusai két alapvető csoportra oszthatók, az alábbi jegyek alapján:

	utas/migráns – határőr	határőr – határőr
beszédhelyzet	útlelvizsgálat, elkülönített helyen történő, alapos ellenőrzés stb.	információcsere a közös művelet valamely eleméről
kommunikátorok viszonyhelyzete, cselekvése	egyenlőtlen: állampolgár – hatóság	egyenrangú
tematikus kontextus ismerete (a szöveg értelmezését és feldolgozását lehetővé tevő előzetes tudás és nyelvi normák)	szintje általában nem tér el lényegesen, bizonyos jogszabályok részletes ismeretében lehetnek különbségek	legtöbbször egyforma

Az utas/irreguláris migráns és határőr között zajló párbeszéd sok ponton hasonlóak a rendőrségi kihallgatásokhoz: A beszélőlépésváltás rendje a leggyakoribb, a fenti táblázatban megnevezett beszédhelyzetben szintén pre-allokált: a határőr célja, hogy a hatóság képviselőjeként, jogszabályi előírásoknak és az ajánlott taktikai módszereknek megfelelő szabályok alapján elvégezze a személyazonosítást, ellenőrizze, hogy a határátlépésre jelentkező teljesíti-e a szabad mozgás térségébe való belépés és/vagy az ott tartózkodás feltételeit. Az utas pedig sikeresen át akar jutni ezen az ellenőrzésen. Ennek megfelelően – a rendőrségi kihallgatásokhoz hasonlóan – párszekvenciákból épül fel a dialógus, és a beszélőváltásra alkalmas hely jelzésével (kiegészítendő vagy eldöntendő kérdések) a határőr él, az utas/migráns az előző megnyilatkozás végét kívárva válaszol. Ugyanakkor az előbbiekben említett mintapárbeszéd az azt mutatják, hogy a beszélőváltás rendjét gyakorlatilag egyikük sem sérti meg. Ez persze fakadhat abból, hogy a párbeszédet megalkotó határőrök nem törekedtek a maximális valóságűsége. Az olyan helyzetekben, amikor nyugalomra kell intenie beszélgetőpartnerét, valószínűleg sokszor megtörténik, hogy a határőr félbeszakítja a párbeszéd másik résztvevőjének közlését. A nyelvi kompetenciák szempontjából fontos, hogy a szakmai elvárásoknak megfelelően a határőrnek ezt is udvariasan kell tennie. Saját megfigyeléseim pedig arra engedtek következtetni, hogy ez olyankor is megtörténik – az utas részéről –, amikor az ellenőrzés során fény derül valamilyen gyanúokra, és az illető mindenképpen bizonygatni akarja ennek az ellenkezőjét.

A mintapárbeszédekben és az általam tapasztalt esetekben is ritkán merült fel kontextuális bizonytalanság. A külföldi utazás olyan gyakori tevékenység, hogy az abban részt vevők többnyire rendelkeznek a szükséges háttértudással. A szakkifejezések tekintetében pedig – mint már említettem – a határőrök szükség esetén köznyelvi kifejezésekre fordítják le pl. a schengeni terminológiát. A kommunikáció résztvevői között fennálló érdekkülönbség természetesen itt is jelentkezik, ha a határátlépő megszegett bizonyos szabályokat vagy törvényeket.

A szóban forgó tipikus dialógusok leggyakrabban üdvözlés – üdvözlés típusú szomszédsági párral kezdődnek, majd több kérdés – válasz után búcsúzás/jókívánság – búcsúzás vagy kérdés/parancs – teljesítés szekvenciával végződnek. A mintapárbeszédekben mellékszekvenciák (pl. megértés biztosítása, magyarázat céljából született közlések) csak ritkán fordulnak elő. Ezeknek és a hibajavításoknak a hiánya egyrészt abból ered, hogy a szóban forgó beszélgetések tervezett és nem spontán dialógusok. Ugyanakkor ennek oka lehet az is, hogy a rendőrségi kihallgatásokhoz hasonlóan pl. az útlevél-ellenőrzés menete is szigorúan szabályozott. A határellenőrzéshez közvetlenül kapcsolódó helyzetekben (tehát amikor nem az utas kér pl. információt vagy segítséget) tipikusan a határőr irányítja a belebonyolódást (a kapcsolat kialakítását) és a kihátrálást (párbeszéd lezárása) is.

A két (ritkábban három) határőr között folyó párbeszédet illusztráló példák is rávilágítanak arra, hogy itt egyenrangú felek között folyik a kommunikáció, melynek célja tipikusan az információ- és ismeretszerzés vagy a tájékoztatás, néha kritika vagy rosszallás megfogalmazása és erre válasz, ezért a szomszédsági párok sorozatai a fentiekhez hasonló típusúak. Ugyanakkor itt fellelhetők az üdvözlés után a partner hogyléte felőli érdeklődés – erre válasz, valamint a beszélgetés végén javaslat valamilyen közös tevékenységre. A beszédhelyzetből következően a beszédaktusok közvetlen vagy közvetett célja is a munka közös végzése, ez pedig a szövegen kívüli és a szövegbeli tényezőkben is kimutatható. Különösen fontos a hatékony kommunikációhoz a tematikus kontextus, a szükséges nyelvi normák ismerete. A beszélőváltás rendjét a mintapárbeszédekben senki nem sérti meg – ez lehet a már említett dialógusok tervezett jellegének a következménye is, bár saját megfigyeléseim során sem tapasztaltam, hogy az egyik kolléga félbeszakította volna a másikat, sem az (egyébként írott és íratlan szabályok alapján zajló) eligazítások és értekezletek, sem a magánjellegű beszélgetések során. Ez utóbbiakban tapasztaltam mellékszekvenciákat, melyek funkciója többnyire a közvetlenebb kapcsolat, baráti légkör kialakítása volt.

4. Középfokú, írott szövegek recepciójához és írásbeli interakciókhoz szükséges kompetenciák

Bár kisebb mértékben, de a nemzetközi együttműködésben való részvételhez elengedhetetlenek a 4.2.3. pontban említett írásbeli műfajokban megjelenő szövegek, az ezek megértéséhez illetve megalkotásához, az írásbeli produkcióhoz és interakcióhoz szükséges kompetenciák. A jelen szűk keretek között röviden ezek meghatározására is kitérek.

A nemzetközi határrendészeti együttműködés során folytatott írásbeli interaktív tevékenységekhez tartoznak a következők:

- Jegyzetek, emlékeztetők továbbítása és cseréje,
- levelezés levélben, faxon, elektronikus levelezés stb.,
- online és offline számítógépes konferenciában való részvétel,
- megállapodások, szerződések, közlemények stb. szövegének egyeztetése,
- vázlatok átírása és cseréje, módosítások és javítások során.

Megfigyeléseim (a FRONTEX koordinálásával folytatott tevékenységekhez kapcsolódó hivatalos levelek elemzése) és a magyar határrendészekkel készített interjúk alapján a KER szintleírásainak felhasználásával a határőr ezekhez szükséges készségeit (írott szöveg értése, írásbeli produkció, írásbeli interakció) a következőképpen határozhatjuk meg:

Szakmai témák széles körében képes hírek, cikkek és beszámolók tartalmának és fontosságának gyors meghatározására, és eldönti, hogy érdemes-e a szöveget alaposabban is tanulmányozni. meg tudja érteni, hogy az író milyen álláspontot vagy nézőpontot képvisel. Szakterületén belül ki tud szűrni információt, gondolatokat és véleményeket szakmai forrásokból, akkor is, ha azok speciális területre szorítkoznak.

Meg tud érteni szakterületével kapcsolatos hosszú, összetett utasításokat, beleértve a feltételekre és figyelmeztetésekre vonatkozó részeket.

Magas fokú önállósággal olvassa a munkájához kapcsolódó levelezést, és könnyen megérti a lényegét, mert széles körű aktív szakmai szókincssel rendelkezik. Hivatalos levélben, felhívásban felvetett kérdésekre, kérésekre adekvát válaszokat tud írni, ismeri és megfelelően

használja a hivatalos szakmai levelezésben használt fordulatokat. Követi az adott műfaj hagyományait, nyelvi eszközeit a kontextusnak megfelelő stílushoz igazítja.
A munkájához kapcsolódó helyzetekről részletes jelentést, beszámolót tud írni, amelyben rendszerezetten kifejti, és megfelelően hangsúlyozza a lényeges pontokat és alátámasztó gondolatokat, el tudja magyarázni a különböző alternatívák előnyeit és hátrányait.
Világos, részletes szövegeket tud írni a nemzetközi határrendészeti együttműködéssel kapcsolatos szakmai témakörökben úgy, hogy több forrásból származó adatokat és érveléseket összegez és értékel. Szelektíven használja a megfelelő referenciaforrásokat. A gondolatok közötti kapcsolatot világos, összefüggő módon jelöli.
A helyesírás és központosítás elfogadhatóan helyes, de anyanyelvi hatás jeleit mutathatja.

4.3. A határrendészeti szakmai nyelv magyar és angol terminológiája: a megfeleltetés problémái

Megfigyeléseim alátámasztották a magyar és külföldi határrendészekkel készített interjúk, határrendészeti konferenciákon elhangzottak alapján levont következtetéseimet, miszerint a határrendészeti szaknyelvben sokrétű problémaként jelentkezik, hogy a diskurzusközösség körében nincs teljes egyetértés illetve egységes magatartás a szakkifejezések használatát illetően.

A szaknyelvek fejlődésének természetes velejárója a terminológia változása, és ezzel együtt a szakkifejezések értelmezéséhez kapcsolódó viták. A határrendészeti szakkifejezések esetében azonban jelentős, hirtelen változásokat eredményezett az uniós és a schengeni csatlakozás, a magyar és az uniós angol (gyakran nem azonos fogalmakra épülő) határrendészeti terminológia kétirányú megfeleltetésének szükségessége.

Az uniós angol terminológia nem a nemzeti nyelvekre jellemző természetes fejlődés eredményeképpen jött létre, hanem – mint a sikeres nemzetközi kooperációt biztosító elengedhetetlen feltétel – nyelvi kódexként, kommunikációs kódrendszerként született meg. Mint ilyen, jelenleg is kötelező érvényű az együttműködő tagállamok és szakemberek számára. A nyelvi formák szintjén megjelenő lexikai egységek azonban nem mindig vannak összhangban

az eltérő nemzeti hagyományokhoz szorosan kapcsolódó fogalmakkal.²⁸¹ Gyakorlatilag a nemzetközi határrendészeti kommunikáció valamennyi résztvevőjének meg kell/kellett tanulnia egy új terminológia-készletet.²⁸² A használat még mindig fennálló nehézségeit jelzi, hogy a határrendészethez kapcsolódó uniós dokumentumok első részének a mai napig fontos eleme az alapvető fogalmak jelentését ismertető glosszárrium. A készülő FRONTEX angoloktató tananyag kidolgozását megelőző munkaértekezleteken több külföldi határőr is kifejtette, milyen súlyos gondokat okoz a közös műveletek során, ha a hazai állomány vagy a vendégtisztek nem pontosan használják az uniós, schengeni, valamint a FRONTEX szervezéséhez és tevékenységéhez kapcsolódó szakkifejezéseket.

Az uniós csatlakozáshoz szükséges jogharmonizációból eredően a határrendészeti tevékenységét meghatározó hazai joganyagokban is megjelent az eredeti angol nyelvű dokumentumok magyar változatában szereplő jogi lexika és a határrendészeti terminológia, amely az általam megkérdezett határőrök szerint szakmailag nem mindig volt megfelelő. (Erre utal jelen értekezés 1. fejezetében a téves vagy vitatott magyar megfelelőt magyarázó számos lábjegyzet is.) A *Schengeni határellenőrzési kódex* magyar fordításában többek szerint 15-20 terminológiai hiba van. A későbbi határrendészeti tárgyú uniós anyagok hivatalos fordításánál mégis az abban foglaltakat kell(ett) követni. A határrendészeti munka jellegéből, szigorú jogi, törvényi meghatározottságából adódóan ezeket az e területen folyó kommunikáció során is etalonként kell használni. Egyes régebbi magyar szakkifejezések új jelentéstartalommal jelentek meg (és váltak kötelezővé), mások pedig nem találhatók meg az egyes intézkedések végrehajtásának uniós szabályaiban. A nyelvi kódrendszerben tehát zavarok, párhuzamosságok jöttek létre, amelyek kiküszöbölése időbe telik.

---

²⁸¹ RÁDAI-KOVÁCS Éva: *Az Európai Unió szaknyelve és terminológiája*, = *Szaknyelvi kommunikáció*, i.m..343–358.

²⁸² Uo. RÁDAI-KOVÁCS az Unió tevékenységi területének, eszközeinek és célcsoportjainak meghatározása után megállapítja, hogy az EU tevékenysége önálló szakterület, és saját szaknyelve van, amelyet eurolektusnak nevez.

A zavart egyrészt az okozza, hogy a tevékenységek és fogalmak értelmezése sokszor szemmel láthatóan eltér a hagyományos magyar és az uniós megközelítésben: A legjelentősebb különbség talán az, hogy a csatlakozás előtt a határrendészeti tevékenységeket összegző fogalom a *határőrizet*²⁸³ volt, azaz az államhatár rendjének védelme, amely magában foglalta az *államhatár őrzését*, a *határforgalom ellenőrzését*, a *határrend fenntartását* és a „jogszabályokban meghatározott egyéb feladatokat”.²⁸⁴

A *Schengeni határellenőrzési kódex* hivatalos magyar fordítója nehéz helyzetben volt, mivel a dokumentum új és régi fogalmakat egyaránt tartalmaz. Az uniós értelmezés átfogó fogalma a *határellenőrzés*. Ez korábban a magyar terminológiában nem szerepelt, így jó megoldásnak tűnik, hogy az új fogalomhoz új nyelvi jelet keresett, és a szó szerinti fordítást választotta. Más esetekben is helyesen járt el, amikor nem szó szerint fordított, hanem a fogalomhoz a meglévő magyar terminust használta (border checks – *határforgalom-ellenőrzés*, second-line check – *elkülönített helyen történő ellenőrzés*). Nem volt azonban következetes, amikor a hagyományosan átfogó értelmű fogalmat jelölő nyelvi formához egy új, szűkebb jelentésű fogalmat társított (border surveillance – *határőrizet*: „a határok őrzete a határátkelőhelyek között, valamint a határátkelőhelyeknek a hivatalos nyitvatartási időn túli őrzete, a határforgalom-ellenőrzés megkerülésének megakadályozása érdekében”).²⁸⁵ További bonyodalmakat okozott, amikor szó szerinti fordítással új nyelvi jeleket kapcsolt már meglévő fogalmakhoz (minimum check – *minimum ellenőrzés* [az *elsődleges ellenőrzés* helyett], thorough check – *alapos ellenőrzés* [a *másodlagos ellenőrzés* helyett]).

Az uniós és a hagyományos magyar értelmezésben eltérő tartalmú fogalmak – főleg magyar szövegek angolra fordításánál – továbbra is gondot okoznak. Az új átfogó uniós fogalomba (*határellenőrzés*) például nem tartozik bele a határrend fenntartása (tudomásom szerint ez a kifejezés nem is szerepel egyetlen határrendészeti tárgyú uniós dokumentumban sem), a magyar gondolkodásban azonban nagyon is jelen van. (Lásd a 4.2.1. pont fogalommeghatározásait.) A Kódex fogalommeghatározásai pedig világosan mutatják olyan fogalmaknak és egymáshoz való viszonyuknak a magyar hagyománytól eltérő értelmezését, mint *államhatár*, *határellenőrzés*, *határőrizet*, *határforgalom-ellenőrzés*, *határátkelőhely*.

---

²⁸³ Az 1997. évi XXXII. törvény is „a határőrizetről és a Határőrségről” rendelkezik.

²⁸⁴ Uo.

²⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 562/2006/EK rendelete (2006. március 15.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének (Schengeni határ-ellenőrzési kódex) létrehozásáról

Kisebb, de nap mint nap tapasztalt helyesírási probléma az angolról magyarra fordítás során, hogy az angolban sokszor nagybetűs fogalmakat, az írásművek, dokumentumok címeiben található közneveket a magyar szabályoknak megfelelően kis betűvel kell írni, ezt azonban sokan nem tartják be.

A FRONTEX által koordinált vagy egyéb uniós határrendészeti tevékenységekben gyakran résztvevő, az angol nyelvet rendszeresen használó, az európai egységesítést, harmonizációt szorgalmazó szakemberek és tudósok rugalmasan átvették/átveszik az uniós/schengeni terminológiát, és a magyar szakkifejezéseket is ehhez kívánják igazítani, a szakmailag legmegfelelőbb megfogalmazásokat alkalmazva.²⁸⁶

Az angol nyelvű kommunikációt igénylő tevékenységekben rendszeresen részt vevők között tapasztalható az a természetes jelenség is (lásd 4.1.3. pont), hogy a magyar nyelvű kommunikáció során is angol szavakat „szűrnak be”, így nevezik meg azokat a (főleg FRONTEX-es) reáliákat²⁸⁷, eljárásokat, amelyeknek még nincs hivatalos vagy „beidegződött” magyar megfelelőjük. Megfigyeléseim egyik tapasztalata, hogy a FRONTEX közös műveletben, képzésben részt vevő magyar határrendészek az egymással folytatott magyar nyelvű kommunikáció során a különféle feladatot ellátó hazai és vendégtisztek, koordinációs központok, képzési anyagok és szintek megnevezésére kizárólag az angol rövidítéseket és szakkifejezéseket (FSO, FCO, LCC, briefing, debriefing, CCC, mid-level stb.) használják. Ezt azonban sok magyar szakember nehezményezi.

A különböző megközelítések a schengen-kompatibilis magyar szaklexika alkalmazásának bizonytalanságát is eredményezhetik: A közelmúlt magyar szakirodalmában is fellelhetők olyan gondolatok, amelyek szerint még olyan alapfogalmak jelentését vagy használatát is tisztázni kell, mint *határrendészet*, *határőrizet*, *határellenőrzés*.²⁸⁸

---

²⁸⁶ RITECZ: *Az európai (schengeni) határőrizeti követelményekre való felkészülés helyzete és a további feladatok Magyarországon*. i.m., 9.

²⁸⁷ nyelv- és kultúraspecifikus kifejezések

²⁸⁸ VIRÁNYI: *Aktualizált gondolatok a rendészettudományhoz*, i.m. 27., 34.

A közösségi jog és a határrendészet fejlődésének eredményeképp is keletkeztek és keletkeznek új fogalmak (sok esetben ezek először angol nyelven jelennek meg), amelyek magyar megfelelőit kellő körültekintéssel kell megválasztani, és amelyek értelmezése körül – természetesen – viták zajlanak. (Lásd az *integrált határigazgatás* fogalma.²⁸⁹

A szakkifejezések megfelelő fordítása az „ellenkező irányban” is nagy jelentőséggel bír. Sokszor a magyar terminológiának az uniós szakmai, tudományos közélet különböző szinterein való angol nyelvű megjelenítése is gondot jelent.²⁹⁰ A magyar határrendészeti kifejezések angol megfelelőjének keresése során több nehézségbe is ütközhetünk. Bár az uniós angol határrendészeti szaknyelv a brit angolra épül, köznyelvi angol szótárakra legtöbbször nem támaszkodhatunk. Egyrészt a szervezeti különbségeken kívül speciálisan a határrendészet területén nagy jelentőséggel bírnak egy állam földrajzi adottságai, és ez sajátos mentális megközelítéshez, fogalmak kialakulásához is vezethet, amely a nyelvi megformálás szintjén is megjelenik.

Az uniós határrendészeti terminológia is sokszor eltér az Egyesült Királyságban használttól. (Angol anyanyelvű határrendészeket is kérdeztem erről, és minden alkalommal úgy nyilatkoztak, hogy a schengeni angolt, az ún. „Schenglish”-t megértik, de az különbözik az általuk használt angol szaknyelvtől.²⁹¹) Kísérletképpen 2015 nyarán megkértem egy brit határrendészt, hogy 15 (a *Schengeni határellenőrzési kódex* fogalom-meghatározásai között szereplő és a közös műveletek során gyakran előforduló) szakkifejezés közül jelölje meg azokat, amelyeket ugyanannak a fogalomnak a megnevezésére használ, mint az uniós szaknyelv, és azokat a lexikai egységeket, amelyek nem fellelhetők a brit határrendészeti szaknyelvben, mert az általuk jelölt fogalmak kifejezésére más szakszavak használatosak. (Lásd 8. melléklet.)

---

²⁸⁹ TEKE András: *A veszélyek kezelése és a határbiztonság. = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. – tanulmányok a „Határellenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében” című tudományos konferenciáról.* szerk. HAUTZINGER Zoltán, Pécs, 2006. 65-90. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2006/VI/teke.pdf>. (2015.04.19.)

21/2008 ORFK utasítás 2. sz. melléklet

RITECZ György: *IBM vagy nem IBM? Avagy gondolatok egy prédikátor nyomán*, i.m., 55-75.

²⁹⁰ VARGA: *A határrendészeti kutatások új kihívásai*, i.m.

²⁹¹ A sajátos helyzet egyik eleme, hogy az Egyesült Királyság nem tagja a schengeni övezetnek, de uniós tagként határrendészeti rendszeresen részt vesznek a nemzetközi együttműködés különböző formáiban.

Ez utóbbi kategóriába a következő 6 terminust (uniós angol megfelelőjüket) sorolta: *beutazási tilalmat elrendelő figyelmeztető jelzés hatálya alatt álló személy, határátkelőhely, határőrizet, elkülönített helyen történő ellenőrzés, határőr, mélységi (azaz a szabad mozgás térségében történő) ellenőrzés*.

Mint Panajotu kutatásaiból kiderül²⁹², a hazai szakemberek – bár a katonai szakszótárak megléte miatt sokkal kedvezőbb helyzetben vannak – hasonló problémákkal szembesülnek a NATO terminológia meghonosítása során. A szakterület lexikájának részletes vizsgálatát követően Panajotu egyébek között kiemeli a kétnyelvű, folyamatosan frissített szójegyzékek fontos szerepét, és megállapítja, hogy a katonai terminológia gondozása, fejlesztése és honosítása érdekében létre kell hozni egy ezzel foglalkozó, hivatásos tisztekből és nyelvészekből álló testületet.

Hazai és nemzetközi, tudományos és oktatási fórumokon rendszeresen felmerül az a magától értetődő igény, hogy uniós használatra létre kellene hozni egy, az egységes angol terminológián és annak fogalommagyarázatán alapuló, a tagországok nyelvi megfelelőit is tartalmazó, többnyelvű szakszótárat, amely alapján egy hazai kifejezésgyűjtemény is készülhetne. (Lásd Ritecz²⁹³.)

Határrendészeti szógyűjtemények többnyelvű fordítására történtek már kísérletek. A korábban említett, a repülőtereken dolgozó határőrök számára készült két FRONTEX-es angol nyelvi eszköz szó- és kifejezésgyűjteményeit, példamondatait valamennyi tagállam nyelvére lefordították, de a használat során kiderült, hogy egyes országok esetében rossz fordítások születtek. Ez rávilágít arra a problémára, amely például az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* első kiadásának fordítása során is felmerült: mivel az uniós és egyéb fordítóirodák többnyire nem rendelkeznek olyan fordítókkal, akik a napi gyakorlatból ismerik a határrendészeti munkát, az ilyen szakmai anyagokat csak úgy lehet sikeresen átültetni más nyelvekre, ha az angolt magas szinten ismerő szakfordító szorosan együttműködik egy, az angol és saját nyelvű terminológiában egyaránt jártas határrendésszel. Szakszótár létrehozásakor pedig még körültekintőbben kell eljárni.

---

²⁹² Panajotu Kosztasz: Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései, Doktori (PhD) értekezés, NKE HDI, Budapest, 2012. 86-88., 138.

²⁹³ RITECZ: *Gondolatok az Európai Egységes Határőrség kialakításáról*, = *EU – Tanulmányok IV.*, szerk. INOTAI András, 2004. 702.

A kilencvenes évek végén a Határőrség Országos Parancsnoksága a Rendőrtiszti Főiskola Idegennyelvi Tanszékének közreműködésével összeállított egy angol-magyar/magyar-angol szakszótárat, amely nyomtatott, illetve elektronikus formában azóta is közkézen forog. Mivel ez az uniós terminológia csak kis részét tartalmazta, a schengeni értékelésekre a tolmácsok részére a továbbképző tanfolyamon össze kellett állítani egy újabb gyűjteményt, ez azonban tudomásom szerint csak szűk körben hozzáférhető, és nem is pótol egy átfogó, szakmailag alaposan ellenőrzött kiadványt. Égető szükség van a szakszótár létrehozására, amellyel – lexikográfus szakember bevonása mellett – mihamarabb meg kellene bízni egy szakmai testületet.

Az uniós angol határrendészeti szaknyelvből a magyarba bekerülő új terminusok bevezetése talán zökkenőmentesebben történne, ha megvalósulnának a nyelvészek által javasolt alábbi lépések:

- Pontosán meg kell határozni az eredeti terminus által jelölt fogalom jegyeit.
- Ellenőrizni kell, hogy a befogadó nyelv területén valóban ismeretlen-e a jelölt fogalom, amiből következhet, hogy ennek a fogalomnak a jelölésére nincs még bevezetve jelölő az átvevő nyelvben.
- Amennyiben ismert a fogalom és már létezik jelölő az átvevő nyelvben, akkor célszerű a már létező lexémát (önálló jelentéssel bíró szóképzeti elemet) használni.
- Ha a fogalom ismeretlen, és ezért nem is létezhet nyelvi jelölője, akkor az algoritmus ugyanúgy folytatódik, mint az előző esetben, tehát egy lexémát kell jelölőként hozzárendelni, az adott nyelv szóalkotási szabályai szerint, a 4.2.1. pontban említett, a szakkifejezésekkel szemben támasztott követelmények figyelembevételével.
- Forrásnyelvi adatok (pl. terminológiai adatbázis) felhasználásával meg kell adni a bevezetendő terminus jelentését.²⁹⁴

A különböző nyelveket beszélők fogalmi és nyelvi rendszerének különbségei miatt a fogalmak egyezése nem minden esetben dönthető el egyszerűen, a jelentések összehasonlításához pontosabb, részletesebb vizsgálatok szükségesek.²⁹⁵

---

²⁹⁴ FÓRIS: *A terminológia interkulturális vonatkozásai a szakmai kommunikációban, i.m.*

²⁹⁵ Uo.

Hogyan érhetjük el, hogy az adott szakma beszélőközössége konzekvensen használja az adott szakterület terminológiáját? Főris felveti, hogy a tapasztalatok szerint a terminológia nem megfelelő rendezettségét nem célszerű a nyelvhasználat központi szabályozásával, előírások alkalmazásával megoldani. Bár a FRONTEX esetében gyakorlatilag ez történik, tudományos körökre minden bizonnyal igaz, hogy itt eredményesebb lehet a terminológiai harmonizáció: a terminusok összegyűjtése, lejegyzése, a definíciók összehangolása, nyilvános elérhetőségük biztosítása.²⁹⁶

4.4. A fejezet összefoglalása, következtetések

A 4. fejezetben először röviden áttekintettem a nyelvészeti, nyelvpedagógiai kutatások főbb területeit és azokat a módszereket, amelyeket a szaknyelvoktatás tananyagainak és metodikájának kidolgozása céljából is alkalmaznak. A szakmai nyelvek nyelvészeti kutatásai igen sok részterületet érintenek. Hazánkban a szakmai idegennyelvi kompetenciákat először a felsőoktatásban fejlesztették, és a nyelvészeti kutatások egyebek között az ezekhez kötődő szükségletelemzésekhez kapcsolódtak, elsősorban a tudományos szaknyelvvvel foglalkoztak. A nemzetközi tudományos kommunikáció (magyar eredmények publikálása, külföldi szakirodalom tanulmányozása, konferenciák) kiszélesedése eredményeképpen megnőtt a fordítástudomány körébe tartozó és a több szaknyelvet összehasonlító vizsgálatok jelentősége. Az utóbbi évtizedekben azonban a nemzetközi szakmaspecifikus nyelvhasználat is egyre inkább előtérbe kerül. A szaknyelvre irányuló vizsgálat során tehát fontos meghatározni, hogy a szakmai nyelvhasználat vertikális és horizontális tengelyein elhelyezkedő nyelvváltozatok közül melyikkel foglalkozunk.

Jelen értekezéshez végzett kutatás elsősorban a nemzetközi határrendészeti együttműködés során használt angol nyelvre irányul. Mivel ezt a konkrét szaknyelvváltozatot tudomásom szerint még nem vizsgálta senki, a (szakmai) nyelvhasználatra és kommunikációs kompetenciákra vonatkozó általános, valamint a magyar rendőri szaknyelvre vonatkozó specifikus kutatási eredményeket és a KER szakmai profil szükségletelemzési modelljét a határrendészeti tevékenységek során használt angol nyelvre adaptálva végeztem kvalitatív, feltáró elemzéseket.

---

²⁹⁶ Uo.

Arra a megállapításra jutottam, hogy mivel a magyar rendészeti és a határrendészeti tevékenységek során beszélt angol nyelv használati szinterei, kommunikációs csatornái sokszor eltérőek, ezeket célszerű külön vizsgálni, és felvázoltam ez utóbbi nyelvváltozat vertikális rétegeit, amelyek ismerete fontos szerepet játszhat a szaknyelvoktatás tervezése során egy adott célcsoport és annak tagjai számára szükséges kompetenciák meghatározásában.

Magyar és külföldi határrendészekkel folytatott interjúk, beszélgetések segítségével és egy hazai FRONTEX közös műveletben részt vevő határőrök angol nyelvű kommunikációjának megfigyelése alapján vizsgáltam a határrendészeti tevékenységek folytatásához használt angol nyelven belül a nemzetközi együttműködés során használt specifikus célú kommunikációt: annak főbb szóbeli és írásbeli műfajait, szintereit, azokat a tevékenységeket, amelyek végzéséhez elengedhetetlen e szakmai nyelvváltozat használata. Arra a következtetésre jutottam, hogy a nemzetközi határrendészeti tevékenységekben részt vevők e tevékenységek végzése közben specifikus céllal használják a nyelvet, és a szóbeli, írásbeli kommunikáció jellegzetes műfajai meghatározhatók. A nemzetközi határrendészeti együttműködés, különösen a FRONTEX-hez kötődő tevékenységek során használt műfajok egy része megegyezik a magyar rendészeti munkában használtakkal, de vannak specifikus alműfajaik is. Az uniós határrendészeti együttműködésben részt vevők által az egymással folytatott kommunikáció során használt sajátos angol terminológia pedig egyértelműen beazonosítható.

Megállapítottam, hogy a KER-ben megadott szintleírások, a FRONTEX vonatkozó szakmai képzési követelményei segítségével, a rendelkezésre álló szövegminták elemzése és saját megfigyeléseim alapján meghatározhatók a határrendészeti együttműködéshez szükséges angol kommunikációs kompetenciák, és ezekre támaszkodva definiáltam őket, mivel ezek fejlesztése e speciális szaknyelv oktatásának a célja.

A fő hangsúlyt a szóbeli kompetenciákra helyeztem, mivel a fent említett tevékenységek során főleg ezekre van szükség. Az angol határrendészeti szaknyelv további kutatásához, megállapításaim további igazolásához lehetőleg valódi párbeszédre rögzített mintáin alapuló részletes, a nyelv több szintjét érintő elemzésekre van szükség. Jelen keretek között nem volt lehetőségem az írásbeli tevékenységeket reprezentáló szövegek részletes elemzésére sem, amely az írásbeli kompetenciák megalapozott meghatározásához, valamint a szaknyelvi terminológia még részletesebb feltérképezéséhez feltétlenül szükséges.

A rendelkezésre álló mintapárbeszéd, illetve az általam megfigyelt angol nyelvű kommunikáció elemzéséből egyrészt kiderült, hogy a szaknyelvi kurzusokon oktatandó kompetenciákat többek között meghatározza a nyelvhasználat ún. külső kontextusa is: az a tevékenység, amelynek végrehajtásához a kommunikáció szükséges, valamint a kommunikációban részt vevő felek közötti (egyenrangú vagy egyenlőtlen) viszonyhelyzet és a tematikus kontextus ismeretének szintje. E kritériumok alapján is különbségek mutathatók ki a határellenőrzés során utasokkal/irreguláris migránsokkal/állampolgárokkal és a külföldi határrendszerekkel folytatott párbeszédekben. Másrészt az is egyértelmű, hogy az adott határőr angol szaknyelvi kompetenciáinak szintje azt is meghatározza, milyen szakmai feladatok végrehajtására képes.

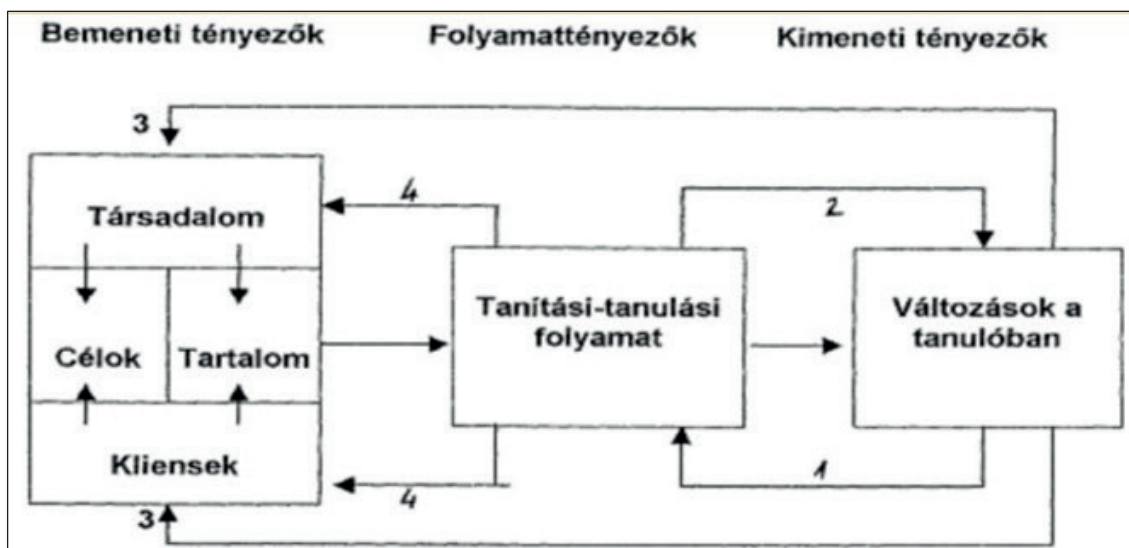
A fent említett mintapárbeszéd hátránya, hogy tervezettek: az előbeszéd sok fontos eleme hiányzik belőlük. Céljuk, hogy a szaknyelvhasználat legjobban megragadható vonásait, például minél több szakkifejezést autentikus beszédhelyzetekben jelenítsenek meg. Így a tananyagban a szociolingvisztikai, pragmatikai és funkcionális kompetenciák – különösen a középfokú nyelvi szinten – némiképp háttérbe szorulnak. Ezt az oktatóanyag felhasználásakor, egy nyelvtanfolyam során feltétlenül figyelembe kell venni. Különösen fontos a különféle beszédfunkciókhoz (udvarias kérés, javaslattétel, véleménykifejtés, ellentmondás stb.) szükséges nyelvi formák begyakorlása.

A fejezet végén kitértem a magyar és az uniós angol határrendészeti szaklexika megfeleltetésének nehézségeire, felvettem a hazai terminológia nem megfelelő rendezettségének néhány lehetséges okát. Csatlakoztam azokhoz a felvetésekhez, melyek szerint az adott beszélőközösségen belül felmerülő terminológia-használat problémáinak megoldásához létre kell hozni egy szakmai testületet, a határrendészeti terminológia gondozásához és fejlesztéséhez pedig a nyelvészet módszereit is fel kell használni.

5. Az angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák hazai fejlesztésének lehetőségei

Ebben a fejezetben arra keresem a választ, hogy az angol határrendészeti szaknyelv oktatását helyi szinteken milyen szervezési és metodikai tényezőkkel lehet biztosítani, majd felvázolok egy, a távoktatás korszerű lehetőségeit kihasználó, a szolgálati helyeken szervezett nyelvtanfolyamokon felhasználható angol szaknyelv-oktatási programot, amely más határrendészeti szaknyelvekre is adaptálható.

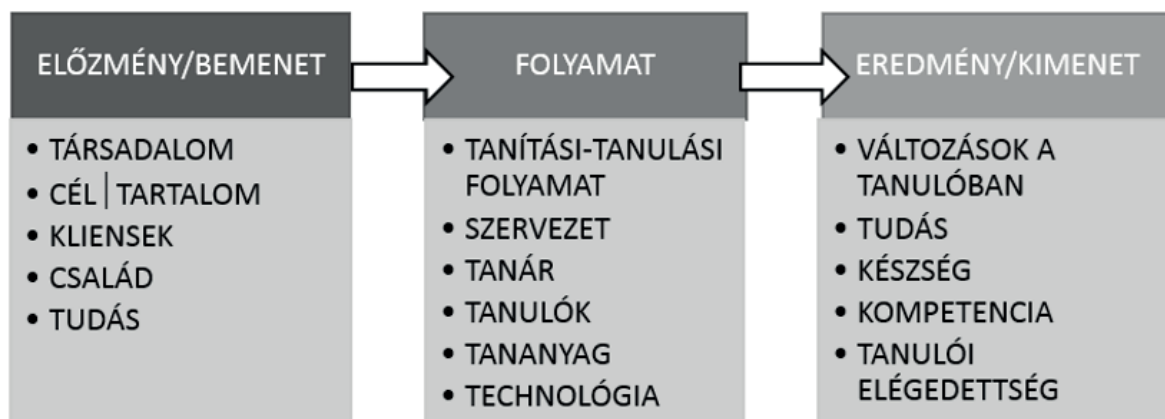
A kompetenciafejlesztés (tanítás/tanulás) folyamatát kibernetikai alapokon megközelítve az alábbihoz hasonló rendszerszemléletű sémákon szokták ábrázolni:

55. ábra: dr. Nádasi András tanítás-tanulás modellje Báthory Zoltán rendszere (1992) alapján²⁹⁷

²⁹⁷ A tanítás-tanulás rendszer-modellje. Forrás:
http://okt.ektf.hu/data/nadasia/file/tananyag/oktataseselmelet/1_tananyag1.html (2015.12.10.)

A három fő szerkezeti egység további (és még tovább részletezhető) elemeket foglal magában, tehát a sémát például az alábbi osztályozás szerint lehet bővíteni:

56. ábra: Egy bővített tanítás-tanulás modell ²⁹⁸

A tanítási/tanulási folyamatban természetesen a szegmensek nem függetlenek egymástól, köztük sokrétű visszacsatolási folyamatok érvényesülnek. Látható, hogy a struktúra összetétele meglehetősen bonyolult, valamennyi elemének jellemzőit jelen keretek között nem lehet meghatározni. A vázolandó angol nyelvoktatási programokhoz elvégzett komplex szükségletelemzésnek is tekinthető, az előző fejezetekben ismertetett kutatásaim alapján a következőket állapítottam meg:

Bemeneti tényezők:

- A nemzetközi (különösen az EU szintű) határrendészeti együttműködés körébe tartozó tevékenységek a végrehajtásukat igénylő sikeres kommunikáció érdekében megkövetelik, hogy az ezekben részt vevő határrendészek megfelelő angol határrendészeti szaknyelv-tudással rendelkezzenek, és ez az elvárás az uniós és hazai dokumentumokban már több mint egy évtizede folyamatosan megjelenik.
- A fenti tevékenységekben több hazai határrendész vehetne részt (külföldön és hazai területen egyaránt), ha rendelkezne a megfelelő szaknyelvi kompetenciákkal.

²⁹⁸ BEREZCZ Antónia: *Egy fegyveres küzdelem modell átalakítása e-learning modellé = A hadtudomány és a 21. század*, szerk. SZELEI Ildikó, BERKI Gábor, DOSZ Hadtudományi Osztály, Budapest, 2015. 150. alapján, saját szerkesztés.

- Az uniós tagállamok alapszintű határrendészeti képzést nyújtó intézményeiben széles körben (így hazánkban is) alkalmazzák az alapszintű *Közös képzési alaptantervet*, amely viszonylag részletesen meghatározza azokat a nyelvi tevékenységeket, amelyek végrehajtására egy alapfokú angoltudással rendelkező határrendésznek képesnek kell lennie.
- A hazai, a határrendészeti feladatokat a külső schengeni határon ellátó állomány több mint fele tud angolul, többségük alapfokon, csak kis arányban tanultak szaknyelvet.
- A hazai, határrendészeti feladatokat ellátó állomány nagy része alapvetően érdeklődik a nyelvtanulás iránt, munkájához fontosnak tartja azt.

Folyamati tényezők

- A hazai alap- és középszintű határrendészeti képzést nyújtó intézményekben folyik angol oktatás, amely a határrendészeti szaknyelvi kompetenciák fejlesztését részben magában foglalja, azonban olyan óraszámban és intenzitással, amely leginkább a már megszerzett tudás szintjének fenntartására alkalmas, annak emelésére nem.
- A hazai, a határrendészeti feladatokat ellátó állomány nagy részének leginkább munka mellett van alkalma tanulni, és nagy igénye van a munkahely által szervezett nyelvtanfolyamokra, az állomány túlterheltsége miatt azonban ez nem járhat azzal, hogy a szolgálat alól hosszabb időre felmentést kapjon.
- Az angol határrendészeti szaknyelv szókincsének önálló tanulásához rendelkezésre állnak a FRONTEX által létrehozott tananyagok, amelyek továbbfejlesztett, bővített változata hamarosan még szélesebb körben lesz hozzáférhető. Ezek azonban jelenlegi formájukban a beszédkésztség hatékony fejlesztésére nem alkalmasak.

Kimeneti tényezők

- Az angol határrendészeti tananyagnak a külföldi határrendészekkel és a határellenőrzés során a nem szakemberekkel folytatott kommunikációra egyaránt fel kell készítenie a tanulókat.
- A kutatás alapján részletesen meghatároztam a határrendészeti munkához szükséges alap- és középfokú angol határrendészeti szaknyelvi (kimeneti) kompetenciákat.

Az eddigi megállapítások tehát sok tekintetben választ adtak a „Mit – miért – hogyan – kit – milyen eredménnyel?” – kérdéssorra, amely szintén alkalmas egy-egy oktatási folyamat jellemzésére. A továbbiakban a „Hogyan?” kérdésre összpontosítok.

A 3. fejezetben ismertetett felmérés és a határrendésekkel folytatott interjúk alapján egyértelművé vált, hogy a rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó, a nyelvoktatás iránt érdeklődő állománya főleg a munkahelyén vagy ahhoz közel megszervezett tanfolyamokon szeretne részt venni, a nagy többség számára azonban jelenleg nem megoldható, hogy például egy több hetes vagy hónapos intenzív nyelvtanfolyam időtartamára távol maradjon a szolgálati helyéről. Ezért a távoktatásra – legalább részben – építő oktatási formában célszerű gondolkodni, amelyre a 2. fejezetben is említettem egy külföldi akadémia és egy nemzetközi szervezet által alkalmazott jó gyakorlatot. Ezekből kiderült, hogy az elektronikus oktatási környezet a korszerű nyelvoktatásban is fontos és új lehetőségeket biztosít. Az is megállapítható volt, hogy a tanár és a diáktársak jelenlétében megtartott órák teljes hiánya gondokat okozhat, hátráltatja a tanulás folyamatát. Ezért a munka mellett folytatott szaknyelvtanuláshoz olyan modellt kell keresnünk, amely ötvözi a kontakt órákat és az e-learning lehetőségeit kihasználó korszerű távoktatást. Tekintsük tehát át az ezekkel foglalkozó modern koncepciókat.

5.1. A korszerű távoktatás és elektronikus tanulási környezet felhasználásának lehetőségei, a szaknyelvi kurzusok tervezésének didaktikai háttere

Ollé²⁹⁹ meghatározása szerint az e-learning oktatás a hálózattal támogatott kontakt tevékenységet (tantermi óra, amely során a tanulás szinkron kommunikációval, külső vagy belső hálózati kapcsolat, interaktív IKT és multimédia felhasználásával folyik) és az online oktatási környezet foglalja magába³⁰⁰, míg a vegyes vagy kevert oktatás, az ún. blended learning a kontakt (vagy hálózattal támogatott kontakt) és az online oktatást. Az e-learning oktatásban alkalmazhatnak tartalom- és tevékenységközpontú modellt egyaránt.

---

²⁹⁹ OLLÉ János: *Az oktatási környezetek tipológiája, eLearning és távoktatás értelmezések*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=yTjWC8s4S8>. (2015.08.08.)

³⁰⁰ Komenczi designorientált meghatározásában az “e-learning a három forráshalmazból építkező, különböző rendszerszintű operatív programok, tananyagfejlesztő designtevékenységek gyűjtőneve, melyek a számítógép és a hálózati adatbázisok, illetve internetes kommunikáció használatával, a tanulási folyamat egészének rendszerszemléletű megközelítésével, az egyes halmazelemek hatékony rendszerbe szervezésével a tanulás eredményességének és hatékonyságának javítására törekszenek.” (KOMENCZI Bertalan: *Elektronikus tanulási környezetek*. Gondolat, Budapest, 2009. 131.

A vegyes oktatási forma megvalósítása során lényeges, hogy a nem kontakt tevékenység pontosan megtervezett legyen, jól illeszkedjen az egész tanulási folyamatba.

A korszerű oktatáselmélet alapján (a távoktatás területén is alkalmazott) didaktikai megoldások két alaptípusa az instruktív és a tevékenységközpontú modell.

Az ún. *instruktív modell*³⁰¹ hazánkban a legelterjedtebb; a hagyományos osztálytermi, iskolai oktatást, a tanárközpontú, frontális módszert legjobban leképező e-tanulási módszerre épül. Ebben a tartalom-központú modellben a kommunikáció egyirányú: a tanár/kurzusfejlesztő az ismeretek átadója, a tanuló szerepe ezek befogadására és reprodukálására korlátozódik. Az oktatásban részt vevők tipikusan bejelentkeznek egy keretrendszerbe, azaz egy oktatási felületre, amelyen hozzáférhetők az előírások alapján elsajátítandó tananyag különböző részei. A tanulási folyamat pontosan szabályozott, egyéni tanuláson alapul. A keretrendszerrel összekapcsolt tanulásmenedzsment-rendszerben (LMS) könnyen megoldható a hallgatók adminisztrálása, az oktatás tervezése, a tanterv kezelése, a kompetenciafejlődés áttekinthetővé tétele, a technikai és tartalmi szabványok érvényesítése egyaránt.

Erre példa a CEPOL és a FRONTEX távoktatási gyakorlata, amelyben az online oktatási környezetet leginkább keretrendszerként, illetve alkalmazások rendszereként, tartalomforrásként használják. A kommunikáció lehet szinkron (pl. CEPOL webináriumok), amelyben a résztvevők közötti interaktivitás is megvalósítható, de tipikusabban aszinkron, amely során a használó a számítógépes programmal folytat interakciót, illetve más felhasználókkal aszinkron kommunikációt (pl. az LMS moduljai, fórumai), vagy például a rögzített webináriumok, screencast-ok nézőjeként mint befogadó tevékenykedik.

A személyre szabott oktatási környezet, tanulásszervezés az instruktív modell esetében a saját egyéni tempóban való haladást jelenti, esetleg olyan funkció beiktatását, ami csak a már tanulmányozott anyagrész megfelelő szintű elsajátítását igazoló teszt elvégzését követően enged hozzáférést a további anyagrészekhez. A rendszer sokféle felhasználást tesz lehetővé, például a vegyes (blended) oktatásban is, a tantermi órák kiegészítéseként. A modell hatékonysága a tanulók előkészítésének mértékén kívül függ a tanárok módszertani

---

³⁰¹ OLLÉ: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások I. Az instruktív modell.* 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=0vZf6VEm0IE>. (2015.08.08.)

felkészültségétől is, vegyes oktatás esetén a kontakt és nem kontakt tevékenységek megfelelő összekapcsolásától, a keretrendszerek funkcióinak optimális kihasználásától. A modell nagy létszámú tanulói csoport oktatására is alkalmas. A modellen alapuló kurzus hagyományosan egy tankönyv és a hozzá kapcsolódó munkafüzet (gyakorlatok) elektronikusan megjelenített változata, ahol a hagyományos tanulási környezetet (pl. íróasztalt) egy kurzusfelület helyettesíti. Távköztávítási forma esetében a digitális oktatási tartalom ebben a modellben meghatározó jelentőségű. A tanulók értékelése ugyancsak a keretrendszer funkcióinak megfelelően, automatizált visszacsatolás, szummatív, esetleg folyamatos/rendszeres értékelés formájában történik. A fentiekből következően ez a fajta modell az intézményes oktatáshoz szokott, kevés internetes ismerettel, kis digitális eszköztárral rendelkező populáció számára, objektív, kötött tartalmak esetében ideális. Hátránya, hogy a kurzus folyamán a tanár nem tud annak szervezésén, tartalmán rugalmasan változtatni, háttérbe szorítja a tanuló produktív, kreatív, problémamegoldó tevékenységét, és nem veszi figyelembe például az egyéni preferált tanulási stílusokat.

A *tevékenységközpontú modell*³⁰² abból a pedagógiai meggyőződésből indul ki, hogy az információszerzés vagy a megtanult információ változatlan reprodukálása önmagában nem tanulás, mivel ez inkább az oktatott tartalommal műveletek végzését, gyakran egy közösség által előállított produktum létrehozását jelenti, és fő célja kompetenciák kialakítása. Az elektronikus és virtuális tanulási keretek között is könnyen megvalósítható modell tanulóközpontú: a konstruktivizmuson alapuló megközelítés szerint az egyén tanulása reflektív környezetben, leginkább egy közösségi tevékenység keretében eredményes. Az oktatás hatékonyságát növeli, ha az információ-megosztásra, csoportos tevékenységre nyitott tanuló nagyfokú önállósággal, az információkezelés és rendszerezés képességével rendelkezik, valamint, ha a tanulásban részt vevők egyéni motivációit, sajátosságait figyelembe vesszük. A tanulószervezés feladat- és célorientált, az egyéni, páros és csoportos tevékenységet állítja előtérbe. A tanulóközpontúság akár odáig mehet, hogy a saját előhaladásáért tudatos felelősséget vállaló, azt nyomon követő tanuló maga fogalmazza meg feladatait, határozza meg a számonkérés módját, amely a folyamatba való mélyebb bevonódást, több motivációt és végső soron nagyobb eredményességet eredményez. Ebből következően a tanár a tekintélyelvűség helyett a feladatorientáltságra helyezi a hangsúlyt, inkább a tanulási folyamatot szabályozó

---

³⁰² OLLÉ: *Komplex távköztávítási és eLearning megoldások II. A tevékenységközpontú modell*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=NRqLshvde8>. (2015.08.08.)

produktív partnerként, a nagy mennyiségű információban való eligazodást segítő koordinátorként működik, aki nemcsak elfogadja, hanem természetesnek tartja az egyéni különbségeket. A tanulás során áramló kommunikáció többirányú, az egyéni és közösségi tevékenység produktivitásához kötődik. Az oktatási tartalom ebben a modellben nem tölt be központi szerepet, nem mereven rögzített, főleg kiindulási alapként szolgál a tevékenységekhez, amelynek része a produktív folyamat dokumentációja, ezáltal tanulói tartalom létrehozása. Emellett a tanulók is gyűjtik és kritikailag értékelik a tartalomként szolgáló információt. Ez a modell az intézményes kereteken kívüli képzések, a digitális és internetes tevékenységekben járatos, erős feladattudattal rendelkező tanulók, nem merev, hanem folyamatos eszmecserét igénylő, specifikus, többféle tanulási úton elsajátítható tartalom esetén ideális. Hátránya, hogy az alapvetően „poroszos”, tanárcentrikus közoktatási tapasztalatokkal rendelkező tanulóknak az ebben a modellben betöltött szerep szokatlan, idegenkedhetnek tőle.

További modellnek tekinthető az ún. *nyílt oktatás*,³⁰³ amely főleg a konnektivista, a hálózatelmélet alkalmazásán alapuló tanulással rokon, az internetes kommunikáció lehetőségeit kihasználó MOOC-kurzusokhoz (massive open online course, tömeges nyitott online kurzus) kapcsolódik, valamint a *virtuális és hibrid oktatás*.³⁰⁴ A virtuális környezet nem azonos az online környezettel: Ez egy olyan közös, háromdimenziós tér, amelyben saját magunk, mások (tipikusan *avatar* formájában) és a környezet interaktív formában, térben és időben szinkron módon jelennek meg. Nem játékprogram, mert nincsenek benne meg a játék alapvető elemei (szerepek, pontszám, életek stb.). A környezet interaktív, a résztvevők tartalmak fejlesztése útján módosíthatják (pl. a környezeti tárgyakat alakíthatják), használata során közösségek alakulnak ki. A virtuális környezet többnyire integrált, valós, online és offline környezettel összekapcsolható, ez eredményezi a hibrid oktatást. A tanulók szövegírás, hang, médiafájlok, weboldalak segítségével, publikus vagy páros, zárt formában kommunikálnak. Legfőbb előnye, hogy egyidejű tevékenységet, jelenlétet biztosít azoknak, akik valamilyen okból ezt valós térben nem tudják megvalósítani. Hátránya, hogy mind a tanuló mind a tanár részéről speciális kompetenciákat, ez utóbbiak esetében idő- és forrásigényes környezetfejlesztést is igényel, valamint, hogy a metakommunikáció korlátozott.

---

³⁰³ OLLÉ: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások III. Nyílt oktatás*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=2LIVVt7dTYc>, Forrás: (2015.08.08.)

³⁰⁴ OLLÉ: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások IV. Virtuális oktatás és hibrid oktatás*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=KBAwCXyGo7c>. (2015.08.08.)

5.2. A határrendészeti szaknyelvoktatási program általános jellemzői, módszertani megfontolások

A fent említett két utolsó modell hazánkban még kísérleti stádiumban van, a rendészeti oktatásban pedig tudomásom szerint ezeket egyáltalán nem alkalmazzák. (Az észtországi Biztonsági Tudományok Akadémiáján kontakt órákon használnak virtuális szimulációs programokat.) A rendelkezésre álló oktatási anyagok és eszközök, az előzőekben vázolt munkahelyi körülmények és az önképzés kedveltsége ismeretében arra a következtetésre jutottam, hogy a javasolt szaknyelvi tanfolyamokat a tevékenységközpontú kontakt órákat és az online vagy elektronikus tanulási környezetben folytatott egyéni felkészülést elegyítő vegyes (kevert) oktatás, ún. blended learning formájában, az ún. tükrözött osztályterem oktatási stratégiáját felhasználva lenne célszerű megszervezni, az alább ismertetendő didaktikai megfontolások figyelembe vételével.

A FRONTEX már említett, határőrök számára készült, jelenleg hozzáférhető angol szaknyelvi eszközei és ezek hamarosan rendelkezésre álló, átdolgozott, online változatai jól használhatóak a határőrök angol szaknyelvi kompetenciáinak fejlesztéséhez. Ezeket elsősorban egyéni tanulásra tervezték, lényegében programozott, elektronikus tananyagok. Tartalomközpontúak, instruktív személetet tükröznek, az általuk képviselt tanulás lényege, hogy a felhasználó végig (esetleg a tananyagkészítő által meghatározott sorrendben) megoldja a modell-párbeszédkehez rendelt, a nyelvoktatás korábbi tapasztalatai szerint célszerűnek ítélt gyakorlatokat. Az eszközök fő funkciója a mindennapi szakmai helyzetekben használandó szókincs, a használatukat övező kontextus, angol nyelvi modellek bemutatása, a nyelvi elemek hallott és olvasott szövegekben való megértésének, sok (szóbeli és írásbeli) ismétlésen keresztül való memorizálásának elősegítése. Az új eszköz nyelvpedagógiai szempontból korszerűbb, mint a repülőtereken dolgozók számára készített tananyag: a tanuló nem a szakkifejezések listájából indul ki, hanem először a párbeszédkeket hallgatja meg, elvégzi a kapcsolódó hallásértési feladatokat, majd – amikor már biztosan érti a kontextust és a szövegeket is – lexikai gyakorlatokat végez, a tematikus egységek lezárásaként összefoglaló, ismétlő feladatokat old meg.

A különféle méretű elektronikai eszközökön megjeleníthető program sajátosságaiból fakadó nagy előny, hogy a nyelvtanuló nincs helyhez és időhöz kötve, a saját tempójában haladhat, a feladatok megoldásának eredményességéről azonnali visszajelzést kap. A tanulásmenedzsment

funkciók segítségével fejlődését folyamatosan nyomon tudja követni. A tanulási motivációt fokozza, hogy a tartalom átfogó, változatos, a felhasználói felület esztétikus, könnyen kezelhető, a tananyag szerkezete jól áttekinthető. A program számos olyan funkcióval rendelkezik (szókeresés, egyszerre több, különféle médiumokat mutató ablak stb.), amellyel a nyomtatott nyelvkönyv nem.

A tananyagban ún. prekommunikatív, strukturált, egyetlen megoldású (zárt végű) feladatok találhatók, amelyek jól biztosítják a megcélzott lexika és fő beszédfunkciók (információ kérés és adás) irányított gyakorlását. A tanulók tevékenységét olyan igékkel lehet leírni, mint *osztályoz, elhelyez, párosít, felismer, rekonstruál, összehasonlít, különbséget tesz, sorba rendez, megnevez, azonosít, felidéz* stb.³⁰⁵ A következő fázis, a tanultak önálló, akár új helyzetben történő alkalmazása még ezután következik. Szerencsére a célcsoport szakemberei napi feladataik teljesítése során meg tudják ezt valósítani, és a valós kommunikáció eredményességén is mérhetik fejlődésüket. Igen jelentős motiváló erővel is bír, biztosabb szakmai fellépést, és magabiztosságot eredményez, ha a nyelvtanuló érzi, hogy egyre hatékonyabban, könnyebben tud együttműködni az utasokkal, külföldi kollégákkal. A szakszerű nyelvi visszajelzés, hibajavítás viszont csak nyelvtanári segítséggel biztosítható. Az egyéni tanulási stílusokat figyelembe vevő tanítási/tanulási folyamat tervezése ugyancsak a tanár feladata. A kommunikációban különösen fontos váratlan elemeket is magukban foglaló, szimulált, valósághoz közeli helyzetekben való gyakorlást, a hallgatók együttes, egymást segítő tevékenységét – mivel a személyes jelenlétet tökéletesen helyettesítő elektronikus eszközök még nem elterjedtek – csak tantermi keretek között lehet megvalósítani. A kontakt órák tevékenység- és feladatközpontú megközelítésen kell, hogy alapuljanak, így alkalmat adnak az elektronikus tananyag által nem lefedett tevékenységek, vagy az online eszközzel nem gyakorolható beszédfunkciók, kompetenciák fejlesztésére.

Amennyiben az oktatást nem lehet olyan tanárral biztosítani, akinek angol tanári és határrendészeti képesítése is van, célszerű és fontos egy angolul jól tudó, a nemzetközi együttműködésben jártas határrendész szakembert is bevonni a tanmenet elkészítésébe és a kontakt órák levezetésébe egyaránt.

---

³⁰⁵ A tanulási tevékenységek és fejlesztendő kompetenciák leírásakor a FRONTEx-ben a képzési célok meghatározására alkalmazott, például az alapszintű *Közös képzési alaptantervben* is szereplő Bloom-féle kategóriákat is használok.

A kurzus során célszerű a tükrözött osztályterem négyfázisú tevékenységi ciklusát követni.³⁰⁶ Ez az oktatásszervezési módszer igyekszik minél jobban kihasználni a kontakt tevékenységekre szánt időt a tanulók motiválására és aktivizálására, miközben alapelve, hogy mindent, amit a tanórán kívül meg lehet tenni, azt a tanórán kívül kell megtenni.³⁰⁷ A modellt, egy-egy ciklus fő fázisait/szakaszait az 57. ábra mutatja.

A ciklus első, rövidebb, ún. érzékenyítő, kontakt órák formájában zajló szakaszának feladata a tanulók aktív bevonását megvalósító gyakorlatokon keresztül nyelvi szintjeik, szakmai tapasztalataik, tanulási szokásaik, preferált tanulási módszereik megismerése, motiválásuk, érdeklődésük felkeltése.

A második szakaszban a tanulók a tanár irányította tevékenységeken keresztül megismerkednek a FRONTEX által közzétett elektronikus tananyag használatával. Megbeszélik az egyéni tanulás személyre szabott, javasolt módját, a várható problémákat és ezek megoldását. A kurzus óraszámainak függvényében meghatározzák az egyénileg gyakorolandó tananyagrészek mennyiségét.

A harmadik szakasz az elektronikus tananyaggal való, tantermen kívüli önálló munka, a párbeszéd meghallgatása, a nyelvi modellek, szókincs memorizálása az elvégzett gyakorlatok segítségével, önellenőrzés az elektronikus eszközben erre tervezett és/vagy a tanár által kiadott anyagokkal. Amennyiben hálózati tanulást is lehetővé tevő tanulásmenedzsment rendszer is rendelkezésre áll, a kurzus fontos alkotóelemei lehetnek ebben a szakaszban a tanulók egymás közötti kapcsolattartását igénylő, közösen megoldandó feladatok (lásd az előzőekben említett kísérleti CEPOL tanfolyam), valamint a tanárral való konzultációt lehetővé tevő funkciók.

A negyedik szakaszban, ismét kontakt órán a tanulók az így elsajátított ismeretek, szókészletek felhasználásával aktív beszédprodukciónak igénylő, közös tevékenységeken keresztül fejlesztik szaknyelvi beszédképességüket. A tanár biztosítja az azonnali visszacsatolást, szem előtt tartva, hogy a kurzus fő célja a beszédképesség, a folyékony beszéd fejlesztése, ezért a hibákat úgy

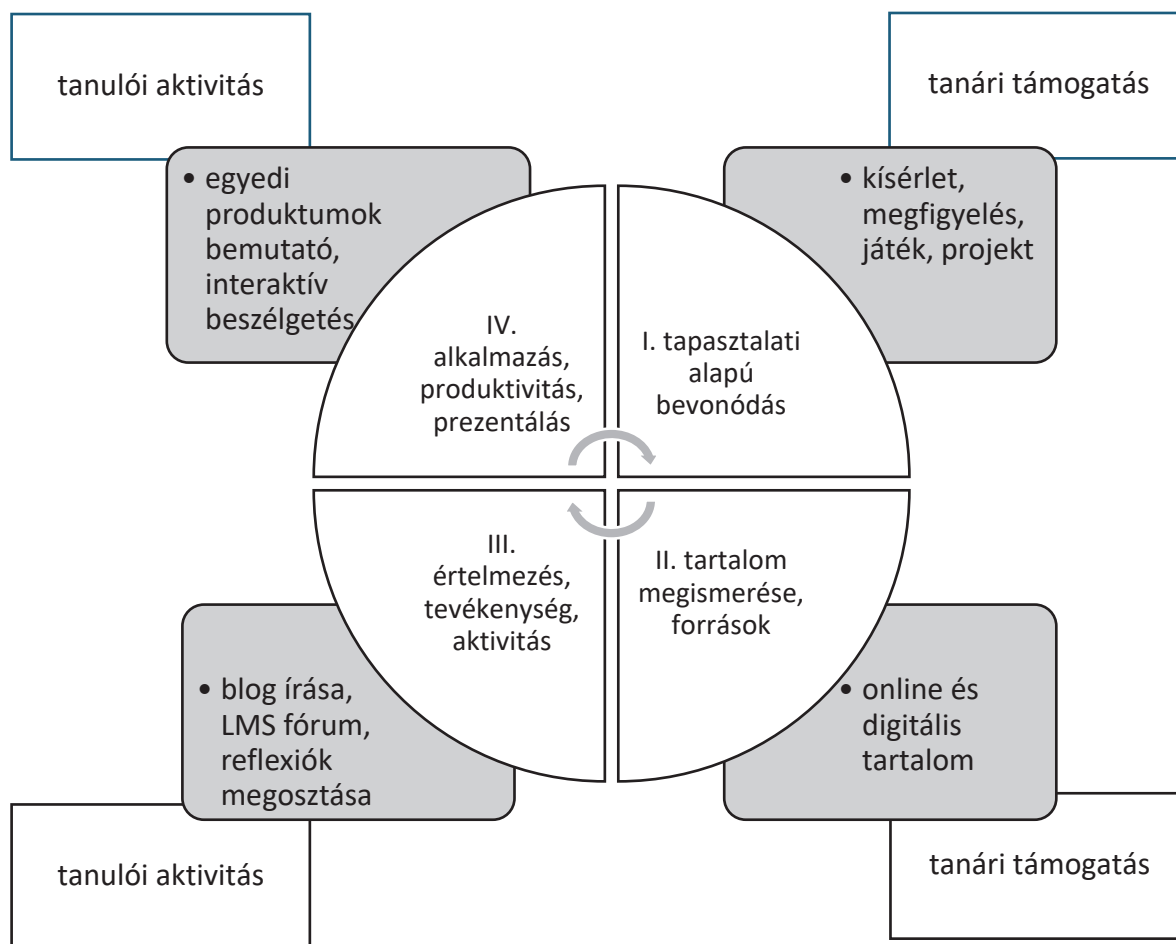
---

³⁰⁶ OLLÉ: *A tükrözött osztályterem mint tanulásszervezési módszer a felsőoktatásban*. 2014. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=vpQBqo0JiAQ> (2015.08.08.)

³⁰⁷ *How to flip a class*. 2015. Forrás: <http://ctl.utexas.edu/teaching/flipping-a-class/how>. (2015.08.18.)

Lásd még: Herreid, Clyde FREEMAN, Nancy A. SCHILLER: *Case studies and the flipped classroom*, *Journal of College Science Teaching* 42.5, 2013. 62-66.
Forrás: http://sciencecases.lib.buffalo.edu/cs/pdfs/Cases_Flipped_Classroom.pdf. (2015.08.21.)

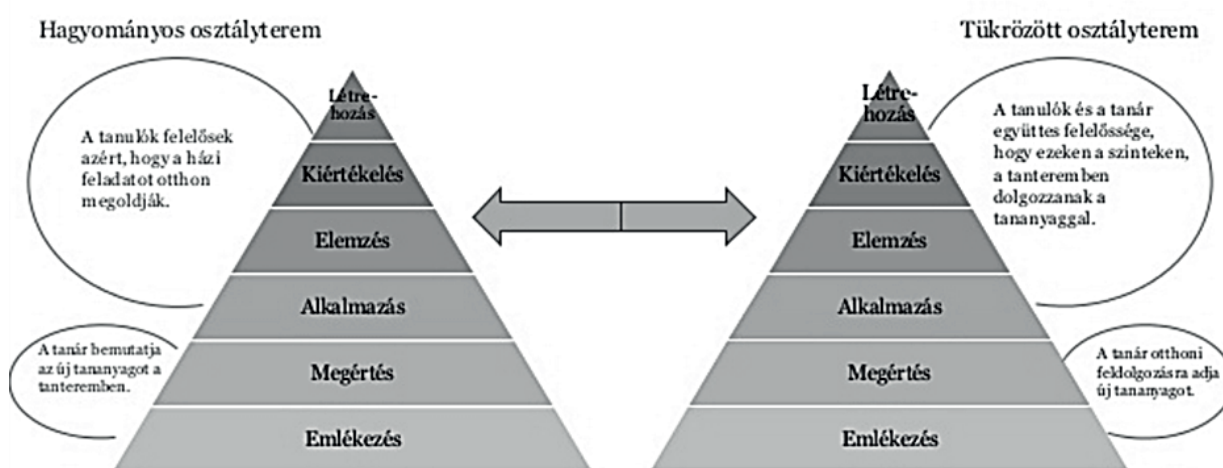
célszerű javítani, hogy az ne alakítson ki gátlásokat a tanulóknban. Az ábrán megjelölt tevékenységeket természetesen az adott körülmények figyelembe vételével, a rendelkezésre álló technikai eszközök és a nyelvtudás szintjének függvényében lehet beiktatni a tanulási folyamatba. Ez a ciklus ismétlődik minden anyagrész, téma feldolgozásakor.

57. ábra: Egy tükrözött osztálytermi ciklus szakaszai³⁰⁸

³⁰⁸ Saját szerkesztés a következő forrás alapján: OLLÉ: *A tükrözött osztályterem mint tanulásszervezési módszer a felsőoktatásban.*

Lévai a Bloom – Anderson-féle, a hat kognitív követelményszintet megjelenítő piramison (58. ábra) mutatja be a hagyományos és a tükrözött osztálytermi oktatási stratégiák különbségét kompetenciák elsajátításának folyamatában:

58. ábra: A tanár és a tanulók szerepének különbözősége a hagyományos és a tükrözött osztálytermi oktatás folyamatában ³⁰⁹

A módosított Bloom-féle taxonómia megközelítését is alkalmazva, a 4. fejezet kompetencia-meghatározásainak felhasználásával dolgoztam ki az alap- és középfokú angol nyelvi tudásszinteken oktatható tanfolyamok kurzusleírásait olyan szolgálati helyek számára, ahol a szolgálati beosztások miatt nem megoldhatók a többhetes intenzív képzések. A programok a helyi sajátosságoknak megfelelően adaptálhatók, egyes elemeiket módosítani lehet.

A kurzusok óraszám, időbeosztása

Az RRI-n és külföldön folyó, munka melletti nyelvoktatás, illetve a kísérleti CEPOL kurzus ismertetése során egyaránt fontos tanulásként merült fel, hogy a tanórák (ezen belül a tanári részvétellel folyó foglalkozások) összesített, valamint heti és napi száma nagy jelentőséggel bír egy kurzus hatékonysága szempontjából.

Ezért a felvázolt szaknyelvi oktatási programban a kurzusok javasolt óraszám (kontakt órák + egyéni tanulás) minimum 150, ennek legalább a fele legyen kontakt óra. A kontakt órák száma heti 20-nál ne legyen kevesebb.

³⁰⁹ Lévai Dóra: *A tükrözött osztályterem mint oktatási alternatíva az információs társadalomban*. Forrás: <http://www.slideshare.net/levoidora/a-tnkrztt-osztlyterem-mint-oktatsi-alternatva-az-informcis-trsadalomban>.(2015.08.19.)

A következő táblázat egy példát mutat be az órák elosztására a tükrözött osztálytermi fázisok, a didaktikai ciklus és a nyelvoktatási folyamat elemeinek megjelenítésével:

Hét	Órák típusa	Heti óraszám	Napi óra-szám	Tükrözött osztály-termi fázis	Didaktikai ciklus ³¹⁰	Nyelv-oktatási metodika
1.	Kontakt óra	30 (5 nap)	6	I.-II.	Motiválás, Aktivizálás	Bemutató Gyakorlás
2.	Önálló tanulás	10 (5 nap)	2	III.	Aktivizálás	Gyakorlás
3.	Kontakt óra	30 (5 nap)	6	IV. I.-II. (Új anyagrész)	Aktivizálás Megerősítés Motiválás Aktivizálás	Gyakorlás Produkció Bemutató
4.	Önálló tanulás	10 (5 nap)	2	III.	Aktivizálás	Gyakorlás
5.	Kontakt óra	30 (5 nap)	6	IV. I.-II. (Új anyagrész)	Aktivizálás Megerősítés Motiválás	Gyakorlás Produkció Bemutató
6.	Önálló tanulás	10 (5 nap)	2	III.	Aktivizálás	Gyakorlás
7.	Kontakt óra	30 (5 nap)	6	IV. Összefoglalás, értékelés	Aktivizálás Megerősítés	Gyakorlás Produkció

59. ábra: Egy példa a szaknyelvi kurzusok időbeosztására³¹¹

A FRONTEX repülőtereken dolgozó határőrök számára készült angol nyelvi eszközeit és a készülő online oktatási eszköz már rendelkezésre álló dialógusait magam is használok a határrendészeti hallgatók nyelvi képzése során. Saját, több mint 30 éves nyelvtanítási tapasztalataim, a 4. fejezetben meghatározott kompetenciák, az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* és a készülő on-line FRONTEX oktatóeszköz létrehozását célzó munka tapasztalatai alapján megfogalmaztam a vázolt kurzusok alap- és középfokú változatának leírásait, amelyek a helyi körülményekhez és igényekhez adaptálhatók.

³¹⁰ OLLÉ: *A tevékenységközpontú nyílt oktatás helye és szerepe a felsőoktatásban* Forrás: <http://www.slideshare.net/ollejanos/nyiltoktatas2015-ollejanos> (2015.08.19.)

³¹¹ Saját szerkesztés.

5.2.1. Az alapfokú angol szaknyelvi kurzus programja

A kurzus célja: A tanulók megismerkednek azokkal a tipikus beszédhelyzetekkel, amelyekben a határforgalom-ellenőrzés és a határőrizet során egy határőrnek a határon átlépő személyekkel és külföldi kollégákkal angol nyelvű kommunikációt kell folytatnia. Elsajátítják azokat az ismereteket, és fejlesztik azokat a kompetenciákat, amelyek ehhez a beszédtevékenységhez szükségesek. Képesek lesznek ezekben a helyzetekben a beszédshándékoknak megfelelő, lényeges információkat átadni és megérteni, interaktív kommunikációt folytatni. A kurzus során a nyelvtanulás számukra hatékony módjával is megismerkednek.

Fejlesztendő fő kompetenciaterületek:

1. **Ismeret:** A határőr ismeri azokat a munkájával kapcsolatos, egyszerű angol szavakat, kifejezéseket és beszédaktusokat, amelyek napi feladatai végzése során, ismerős kontextusban gyakran előfordulnak.
2. **Attitűd:** A határőr felismeri, és tevékenységében érvényre juttatja, hogy az angol nyelv fontos az Európai Unió külső határainak ellenőrzésével kapcsolatos napi munka során. Ismeri és használja az alapvető udvariassági szabályok angol nyelvű kifejezési módjait. Tisztában van az angol közös nyelvként betöltött szerepével az EU-n belül. Megérti és elfogadja az angol nyelv mindennapi munkában való használatának alkalmankénti szükségességét. A határőr kész arra, hogy angol nyelvi ismereteit, kompetenciáit továbbfejlessze.
3. **(Angol nyelvi) Készség/képesség:**
  - A határőr képes bemutatkozni, megadni személyi adatait, képes megkérdezni egy személy adatait, és az ilyen kérdésekre válaszolni.³¹²

---

³¹² A kompetenciaterületek alábbi, részletes leírását az alapszintű *Közös képzési alaptanterv* (FRONTEX: *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training*. i.m. 73-78.) alapján fogalmaztam meg.

- A határőr képes felsorolni és megnevezni a rendőrség határrendészeti szolgálati ágának feladatait, hatáskörét és eszközeit, ezekről a témákról képes feltenni egyszerű kérdéseket, és azokra válaszolni, képes ismertetni a napi munkáját. Képes feltenni egyszerű kérdéseket a munkájával kapcsolatban, és azokra válaszolni.
- A határőr képes egyszerű nyelvezettel megmagyarázni a *Schengeni határellenőrzési kódex* 2. cikkében és a Schengeni egyezmény 1. cikkében szereplő, határrendészettel kapcsolatos kifejezéseket.
- A határőr képes helyesen használni azt a terminológiát, amely az úti okmányok vizsgálatához, a bennük foglalt adatok hitelességének ellenőrzéséhez szükséges.
- A határőr képes információt kérni az utas látogatásának céljáról, és ellenőrizni a belépés feltételeit. A határőr képes tájékoztatni az utast a további ellenőrzés szükségességéről, annak okáról.
- A határőr képes leírást adni körözött vagy eltűnt személyekről és ellopott vagy lefoglalt tárgyairól. Képes beazonosítani körözött vagy eltűnt személyeket és ellopott vagy lefoglalt tárgyakat hallott vagy olvasott leírásuk alapján.
- A határőr képes jármű, csomag/szállítmány ellenőrzése során udvarias kéréseket megfogalmazni, a határátkelőhelyen átlépésre jelentkezőket szükség esetén megbírságot, és tájékoztatni őket az eljárás jogalapjáról.
- A határőr megfelelő nyelvi eszközökkel rendelkezik a határokon átnyúló bűnözés eseteinek kezeléséhez.
- A határőr képes megérteni, ha valaki menekültstátuszért folyamodik, és képes megmagyarázni a saját szerepét ezzel az eljárással kapcsolatban.
- A határőr képes eljárni letartóztatás, őrizetbe vétel és kitoloncolás fogantatásakor, képes kéréseket és parancsokat megfogalmazni ezekben a helyzetekben, valamint egyszerű nyelven ismertetni az intézkedés alá vont személy jogait.
- A határőr képes angolul megfogalmazni a főbb utasításokat, amelyeket kényszerítő intézkedések esetén kell adni.
- A határőr képes ellenőrizni egy okmány adatait és azok hitelességét. Gyanús okmány észlelése esetén képes egy külföldi kollégájával konzultálni.
- A határőr saját szolgálati helyén képes egyszerű szakmai kommunikációt (beleértve a telefonbeszélgetést és rádióforgalmazást) folytatni külföldi, például FRONTEX közös műveletet végrehajtó kollégákkal.

- A határőr képes tájékoztatást adni, kérdésekre válaszolni baleset vagy vészhelyzet esetén.
- A határőr képes elsősegélynyújtást igénylő helyzetekben kérdések feltevésével és megválaszolásával megállapítani, milyen segítségre van szükség, és világosan meg tudja magyarázni, mi a teendő az adott helyzetben.
- A határőr birtokában van a B1 szintű angol szaknyelvi kommunikatív kompetenciáknak.³¹³

Előzetes ismeretek

Az elektronikus tananyag feldolgozásához, és ennek megfelelően a kurzus eredményes elvégzéséhez alapfokú (B1-es KER szint) vagy azt megközelítő általános angol nyelvtudás szükséges.

A kurzus keretében feldolgozandó témakörök: ³¹⁴

A fent részletezett, kialakítandó készségeket az alábbi szakmai témakörök szerint csoportosított beszédhelyzeteken keresztül gyakorolják a tanulók:

Általános határrendészeti ismeretek:

- határforgalom-ellenőrzés (tipikus, egyszerű és intézkedést igénylő helyzetek, úti okmányok hitelessége),
- személyes információ kérése, adása (saját és utas/irreguláris migráns),
- személyek és tárgyak leírása,
- a *Schengeni határellenőrzési kódex* 2. cikkében szereplő, határrendészettel kapcsolatos kifejezések és egyszerű meghatározásuk.

³¹³ Ezeket jelen értekezés 4.2.5. pontjában részleteztem. Az itt vázolt nyelvoktatási program gyakorlati alkalmazása esetén a részletes leírásokat is a felhasználók rendelkezésére bocsátom.

³¹⁴ FRONTEX Training Unit: *Basic English for Border Guards at Airports*.

FRONTEX Training Unit: *English for Border Guards. On-line course, Basic level*. 2015. Oktatóanyag-tervezet. (A tematikát az angol tananyag főbb témaköreinek saját fordításával készítettem.)

A szárazföldi határra jellemző speciális feladatok:

- határforgalom-ellenőrzés,
- határőrizet,
- határrendészeti feladatok és munkaeszközök a szolgálati helyen, egyszerű kommunikáció külföldi kollégákkal,
- egyszerű információcsere veszélyhelyzetek, balesetek esetén, irreguláris migránsokkal kapcsolatos helyzetek kezelése.

Feladatok és a haladás követése:

Az elektronikus tananyagban található gyakorlatok egyéni vagy tanórai elvégzése (ez a kurzushoz kapcsolódó tanulásmenedzsment rendszerben is követhető minden tanuló esetében) után (lásd 5.2. alfejezet, a program általános jellemzői). A kontakt órák lehetőséget adnak egyrészt a konzultációra, másrészt a tanulók tevékenysége során – előzetesen ismertetett kritériumok alapján, esetleg a tanulókkal közösen kidolgozott rendszerben – készségeik értékelésére.

Megfelelő infrastrukturális feltételek esetén az egyéni tanulást igénylő fázisokban a tanulók egymás közötti kapcsolattartását igénylő, közösen megoldandó, egyszerű feladatokat is kapnak, valamint problémák felmerülése esetén lehetőségük van a tanártól segítséget kérni. A kurzus folyamán a tanulók közösen összeállítanak egy, a szolgálati helyükre jellemző tevékenységekben alkalmazható alapfokú, elektronikus szaknyelvi szótárat, a tanár az ebben való részvételt is értékeli.

A kontakt órán elvégezhető tevékenységek néhány típusa:

- szókincs játékos gyakorlása,
- az egyénileg előzetesen tanulmányozott beszédhelyzetekhez hasonló szituációk alapján szimuláció,
- feladatalapú gyakorlat: egy egyszerű probléma megoldása kis csoportokban, az ehhez vezető lépések bemutatása a többieknek,
- egy kisebb témakör rövid prezentációja (egyéni vagy projekt-alapú csoportos),

- kiegészítő anyagok (egyszerű írott szövegek, videós dokumentumanyag, infografika, stb.) feldolgozása,
- „nyelvi klinika”: tanácsadás a napi munkában előforduló nyelvi problémák megoldásához,
- ellenőrző írásbeli feladat (teszt, fordítás stb.).

5.2.2. A középfokú angol szaknyelvi kurzus programja

(A középfokú kurzus során fejlesztendő kompetenciák magukban foglalják az alapfokú kurzusban leírtakat, itt az alapfokúnál magasabb szintű készségeket ismertetem.)

A kurzus célja: A tanulók megismerkednek azokkal a tipikus beszédhelyzetekkel, amelyekben a határforgalom-ellenőrzés és a határőrizet során egy határőrnek a határon átlépő személyekkel és külföldi kollégákkal – például FRONTEX közös művelet során – magas szintű angol nyelvű kommunikációt kell folytatnia. Elsajátítják azokat az ismereteket, amelyek ehhez a beszédtevékenységhez szükségesek. Képesek lesznek ezekben a helyzetekben a beszédszándékoknak megfelelő, elvont tartalmakat is magukban foglaló információk legnagyobb részét átadni és megérteni. Képesek lesznek folyamatos és természetes módon olyan szintű normális interakciót folytatni az angolt magas szinten beszélőkkel, hogy az egyik félnek sem megterhelő. Világos, részletes szöveget tudnak majd alkotni sokféle szakmai témában, és azokról ki tudják fejteni véleményüket. A kurzus során a nyelvtanulás számukra hatékony módjával is megismerkednek.

Fejlesztendő fő kompetenciaterületek:

1. **Ismeret:** A határőr ismeri azokat a munkájával kapcsolatos, elvontabb tartalmakat is érintő angol szavakat, kifejezéseket és beszédaktusokat, amelyek napi feladatai végzése vagy FRONTEX közös műveletek során előfordulnak. Ismeri a társalgási és a hivatalos stílus jellegzetességeit.

2. **Attitűd:** A határőr felismeri, és tevékenységében érvényre juttatja, hogy az angol nyelv fontos az Európai Unió külső határainak ellenőrzésével kapcsolatos napi munka során. Ismeri és használja az udvariassági szabályok, a koherens szövegalkotás angol nyelvű kifejezési módjait. Ismeri és elfogadja az angol közös nyelvként betöltött szerepét az EU-n belül. Természetesnek tartja az angol nyelv mindennapi munkában való használatát, alkalmazását tárgyalások, konfliktuskezelés során, multiprofesszionális és multikulturális közegben is. A határőr kész arra, hogy angol nyelvi ismereteit, hallásértési, beszéd- és íráskészségét folyamatosan szinten tartsa és továbbfejlessze.

3. (Angol nyelvi) Készség/képesség:

- A határőr képes megnevezni az integrált határigazgatás hazai megvalósításában részt vevő szervezeteket, részletesen beszámolni a határrendészeti szolgálati ág felépítéséről és feladatairól, helyéről a rendőrség szervezetén belül. Képes elmagyarázni a hazai menekültügyi eljárásokat, megnevezni az ezekben érintett szervezeteket és feladataikat.
- A határőr képes leírni a FRONTEX tevékenységi területeit, ismeri és megfelelően használja a *Schengeni határellenőrzési kódex*ben meghatározott feladatokhoz kapcsolódó terminológiát. Képes megnevezni az Európába irányuló főbb migrációs útvonalakat, az ezeken érkező migráns csoportokat.
- A határőr képes alapos, elkülönített helyen történő ellenőrzés során, részletes meghallgatás keretében beszélgetést folytatni olyan utasokkal, akiknél fennáll a gyanú, hogy a külső határon való be- vagy kilépés feltételeinek nem tudnak eleget tenni.
- A határőr képes alapos, elkülönített helyen történő ellenőrzés során, részletes meghallgatás keretében beszélgetést folytatni olyan személyekkel, akik az illegális határátlépéshez vélhetően embercsempészek segítségét vették igénybe, vagy emberkereskedők áldozatai lettek.
- A határőr képes határellenőrzési hírszerzési információ gyűjtésére és feldolgozására.
- A határőr képes részletesen tájékoztatni utasokat, túltartózkodókat és illegális migránsokat a velük szemben alkalmazandó intézkedésekről, eljárásokról.
- A határőr képes külföldi kollégákkal beszélgetést folytatni a hatékony határellenőrzés szempontjából releváns, aktuális kockázati tényezőkről.

- A határőr képes kérni, megérteni és megadni úti okmányok biztonsági elemeivel, hamisításával kapcsolatos részletes információkat. Képes beszélgetést folytatni a hamis vagy hamisított úti okmányokat felmutatókkal azok beszerzésének körülményeiről.
- A határőr képes határforgalom-ellenőrzés vagy határőrizet, esetleg felmerülő különleges események során a közös műveletben vele együtt részt vevő külföldi kollégáját tájékoztatni az aktuális feladatokról, teendőkről, fontos tudnivalókról. Képes pontosan megfogalmazni, miben kéri a kolléga segítségét, szükség esetén képes annak tevékenységét tolmácsolással segíteni.
- A szolgálati helyén zajló FRONTEX közös művelet során a határőr képes az eligazításokon és munkaértekezleteken hozzászólni, teljesíteni a művelettel kapcsolatos írásbeli jelentési kötelezettségeket. Képes prezentáció keretében tájékoztatást adni szolgálati helyéről, a helyi migrációs helyzetről, a külföldi vendégtsztek számára fontos valamennyi tudnivalóról.
- A határőr képes megérteni a szakterületével kapcsolatos írott szövegekben (honlapok, híradások, tájékoztatók) foglalt információ nagy részét.
- A határőr képes hazai és külföldi feladataival kapcsolatos (közös műveletekben, külföldi szakmai tanfolyamokon, konferenciákon való részvétel stb.) szakmai levelezést folytatni, írásban tájékoztatást kérni és adni.
- A határőr képes uniós formátumú, angol nyelvű önéletrajzot készíteni, szóban és írásban részletesen beszámolni szakmai tapasztalatairól.
- A határőr képes elsősegélynyújtást igénylő helyzetekben részletes kérdéseket feltenni a segítségre szorulóknak, szükség esetén tolmácsolással segíteni a magyar egészségügyi személyzet munkáját.
- A határőr képes a FRONTEX Magatartási kódexben foglaltakat nyelvhasználatában is érvényesíteni (udvariasság, emberi jogok tiszteletben tartása stb.).
- A határőr birtokában van a B2 szintű angol szaknyelvi kommunikatív kompetenciáknak.³¹⁵

---

³¹⁵ Ezeket jelen értekezés 4.2.5. pontjában részleteztem. Az itt vázolt nyelvoktatási program gyakorlati alkalmazása esetén a részletes leírásokat is a felhasználók rendelkezésére bocsátom.

Előzetes ismeretek

Az elektronikus tananyag feldolgozásához, és ennek megfelelően a kurzus eredményes elvégzéséhez középfokú (B2-es KER szint) vagy azt megközelítő általános angol nyelvtudás és az alapszintű FRONTEX oktatóanyag szakmai szókincsének ismerete szükséges.

A kurzus keretében feldolgozandó témakörök: ³¹⁶

A fent részletezett, kialakítandó készségeket az alábbi szakmai témakörök szerint csoportosított beszédhelyzeteken keresztül gyakorolják a tanulók:

Általános határrendészeti ismeretek:

- elkülönített helyen történő ellenőrzés (részletes információ kérése és adása),
- kommunikáció közös műveletek (tevékenységek, részletes információ kérése és adása),
- az integrált határigazgatás rendszere, hazai felépítése,
- a FRONTEX tevékenysége,
- önéletrajz, szakmai levelezés.

A szárazföldi határra jellemző speciális feladatok:

- határforgalom-ellenőrzés, határőrizet, sajátos kockázati tényezők a szolgálati helyen,
- közös műveletekkel kapcsolatos tevékenységek, szakkifejezések,
- részletes információk cseréje veszélyhelyzetek, balesetek esetén, irreguláris migránsokkal kapcsolatos helyzetek kezelése,
- a FRONTEX Magatartási kódex előírásainak helyi alkalmazása, ennek megjelenése a kommunikációban.

---

³¹⁶ FRONTEX Training Unit: *Mid-Level English for Border Guards at Airports*. Warsaw. 2013. (Saját fordítás.)
FRONTEX Training Unit: *On-line English Language Course for Border Guards. Mid-Level*. Oktatóanyag-tervezet. 2015. (Saját fordítás.)

Feladatok és a haladás követése:

Az elektronikus tananyagban található gyakorlatok elvégzése a kurzushoz kapcsolódó tanulásmenedzsment rendszerben is követhető minden tanuló esetében. A kontakt órák lehetőséget adnak egyrészt a konzultációra, másrészt a tanulók tevékenysége során – előzetesen ismertetett kritériumok alapján, esetleg a tanulókkal közösen kidolgozott rendszerben – készségeik értékelésére.

Megfelelő infrastrukturális feltételek esetén az egyéni tanulást igénylő fázisokban a tanulók egymás közötti kapcsolattartását igénylő, közösen megoldandó feladatokat is kapnak, valamint problémák felmerülése esetén lehetőségük van a tanártól segítséget kérni. A kurzus folyamán a tanulók közösen összeállítanak egy, a szolgálati helyükre jellemző tevékenységekben alkalmazható közép fokú, elektronikus szaknyelvi szótárat, és egynyelvű glosszáriumot, a tanár az ebben való részvételt is értékeli.

A kontakt órán elvégezhető tevékenységek típusai:

- szókincs játékos gyakorlása,
- az egyénileg előzetesen tanulmányozott beszédhelyzetekhez hasonló szituációk alapján szimuláció,
- feladatalapú gyakorlat: egy – elvontabb tartalmak bevonását is igénylő – probléma megoldása kis csoportokban, az ehhez vezető lépések bemutatása a többieknek,
- egy témakör részletes prezentációja (egyéni vagy projekt-alapú csoportos),
- kiegészítő anyagok (írott szövegek, videós dokumentumanyag, infografika, stb.) feldolgozása,
- „nyelvi klinika”: tanácsadás a napi munkában előforduló nyelvi problémák megoldásához,
- ellenőrző írásbeli feladat (teszt, fordítás stb.).

5.3. A fejezet összefoglalása, következtetések

A fejezetben a kutatás előzőekben ismertetett eredményeit felhasználva meghatároztam az angol határrendészeti szaknyelv oktatását befolyásoló körülményeket, tényezőket.

A rendőrség határrendészeti szolgálati ágában dolgozók körében végzett, a 2. fejezetben ismertetett felmérésből kitűnt, hogy az állomány jelentős része csak munka mellett tud idegen nyelvet tanulni, de hosszabb időre nem kaphat felmentést a szolgálatvégzés alól. Emiatt számukra az elektronikus eszközöket felhasználó távoktatás lenne a legmegfelelőbb, azonban – mint az a vizsgált jó külföldi, illetve nemzetközi gyakorlatokból megállapítható – a beszédkésztséget hatékonyan csak nyelvtanár közreműködésével lehet fejleszteni. A modern didaktikai megközelítések alapján rendszerezett oktatásszervezési modellek vizsgálata után arra a következtetésre jutottam, hogy a célnak a vegyes oktatás és a tükrözött osztályterem módszereinek alkalmazása felel meg.

Annak érdekében, hogy az értekezés a gyakorlatban közvetlenül alkalmazható eredményt is nyújtson, kutatásaim eredményei és nyelvtanítási tapasztalataim alapján összeállítottam egy, a konkrét helyi körülményekhez igazítható angol szaknyelvoktatási programot. Ez egyéni tanulást is magában foglal, amelyet a FRONTEX Képzési Egysége által egy-két éven belül közzeadandó, két nyelvi szinten alkalmazható online oktatási eszközzel lehet megvalósítani. (Ennek első, széles körben használt, repülőtereken dolgozó határőrök számára készült változata jelenleg is hozzáférhető, és a helyi igényekhez, a szárazföldi határszakaszokhoz is adaptálható.) Meghatároztam az eszköz segítségével egyéni tanulás keretében fejleszthető kompetenciákat. A programok alkalmazását alap- illetve középfokú nyelvtudással rendelkező tanulók számára javaslom. Mindkét szintre elkészítettem az oktatási programot, amely a célokat, a fejlesztendő fő kompetenciaterületeket, a feldolgozandó témaköröket és a kontakt órák keretében elvégezhető tevékenységeket ismerteti. Az oktatási program alapján a konkrét nyelvtanfolyam paramétereinek (pl. egy adott szolgálati hely körülményeinek) megfelelően lehet összeállítani annak tanmenetét, amely tartalmazza az egyéni és tantermi órák arányát, a – tanulókkal egyeztetett – pontos, hetekre/napokra lebontott tematikát, a számonkérés pontos módját, a tanfolyam elvégzéséhez szükséges konkrét követelményeket.

6. A kutatómunka összegzése

6.1. Összegzett következtetések

18 uniós tagállam 22 intézményét felölelő kérdőíves felmérés adatai alapján megállapítottam, hogy a rendészeti szervezetek és oktatás nemzeti sajátosságokhoz kötődő jellege, sokrétősége miatt nehéz áttekinteni, elemezni a képzési rendszereket, ezen belül a határrendészeti szakemberek angol nyelvi képzését is. Ennek ellenére az angol szaknyelvi, ezen belül a határrendészeti tevékenységekhez szükséges kompetenciák fejlesztésének körülményeit, nyelvi szintjeit, a felhasznált tananyagokat, tematikájukat illetően hasonlóságokat, egy irányba mutató tendenciákat tártam fel, amelyek jellemzőek a hazai képzési intézményekre is. Fontos megállapítás volt, miszerint a válaszadó intézmények több mint kétharmadában a leendő határrendészeket mint rendőröket vagy rendészeti szakembereket képzik, ennek ellenére a határrendészeti szükségletek markánsan megjelennek a nyelvi kurzusok tartalmában: a vizsgált angol képzések több mint kétharmada határrendészeti vagy vegyes (rendőri-határrendészeti) szaknyelvi, míg csak 11 százalékuk tisztán rendőri, és ez a kurzusok résztvevőinek számában is megmutatkozott. Ugyancsak jelentős felfedezésre jutottam az angol kurzusok típusát illetően. Feltételezésemmel ellentétben a határrendészeti képzésben részt vevők a válaszadó intézmények túlnyomó többségében nem általános angolt, hanem vegyes (rendőri és határrendészeti témákat egyaránt tartalmazó) és tisztán határrendészeti szaknyelvet tanulnak. Az uniós képzést és a hazai állomány nyelvtudását vizsgáló felmérés egyaránt azt mutatta, hogy a vizsgálat tárgyát képező populáció domináns angol nyelvi szintje a B1 (alapfok). Az uniós képzési szintek esetében a B2 szint (középfok) ezt szorosabban követi, míg a hazai válaszadóknál ez az arány körülbelül 2:1. Ez arra a megállapításra vezet, hogy szükséges az angol nyelvi készségek további, széles körű fejlesztése, mert – mint a 4. fejezet kompetencia-leírásaiból kiderült – egy gyanúok részletes tisztázásához, vagy a külföldi határrendészeti szakemberekkel folytatott hatékony együttműködéshez elengedhetetlenek a legalább középfokú vagy azt erősen megközelítő, a határrendészeti szaknyelv ismeretét is magukba foglaló nyelvi készségek.

A hazai határrendészeti feladatokat ellátó állomány nyelvtudását és nemzetközi együttműködéshez való viszonyát vizsgáló kérdőíves felmérés adatainak elemzésével beigazolódott, hogy körükben az angol a leginkább beszélt nyelv, de a legtöbb határszakaszon kimutatható az adott viszonylat nyelvének fokozott ismerete. Az angolul beszélők 65%-a csak

alapfokú tudással rendelkezik. Nyelvi ismereteiket legnagyobb részben a közép- és felsőoktatásban szerezték, de tetten érhető volt az önképzés jelentős aránya is. Az elvégzett általános és szaknyelvi kurzusok százalékaránya 78:22. A válaszadók a nemzetközi tevékenységekben való részvétel legfőbb akadályának egyértelműen a nem megfelelő nyelvtudást tartják.

A nemzetközi határrendészeti együttműködés kereteit és a körébe tartozó tevékenységeket (különös tekintettel ezek hazánkat leginkább érintő, európai szinten megjelenő típusaira) az integrált határigazgatási modell rendszerében ismertettem. Részletesen feltártam a hazai határrendészek részvételével folytatott nemzetközi tevékenységeket. Meghatároztam, hogy ezek végrehajtása milyen szakmai idegen nyelven, a rendőrség határrendészeti szolgálati ágának mely szervezeti szintjein folyik. Hazai dokumentumok, interjúk és kvantitatív felmérés alapján megállapítottam, hogy az állományt legnagyobb létszámban két fő terület érinti. Az egyik a szomszédos országokkal való, a viszonylati vagy az angol nyelv ismeretét gyakran igénylő együttműködés, a másik pedig a FRONTEX égisze alatt megvalósuló, angol nyelvű kommunikációt magukban foglaló tevékenységek köre. Ez utóbbiakhoz az európai határőrcsapatokba való felvétel legnagyobb akadálya a megfelelő szintű angol szaknyelvtudás hiánya.

Az általános szakmai nyelvhasználatot, kommunikációs kompetenciákat érintő, valamint a magyar rendőri szaknyelvre vonatkozó speciális kutatási eredményeket, a KER szakmai profil szükségletelemzési modelljét az angol határrendészeti szaknyelvre adaptálva, saját adatgyűjtéseimre és megfigyeléseimre alapozva végeztem kvalitatív, feltáró elemzéseket. Ezek nyomán felvázoltam az uniós együttműködés során használt angol határrendészeti szaknyelv vertikális rétegeit, meghatároztam jellegzetes szóbeli és írásbeli műfajait, színtereit. Megállapítottam, hogy a KER-ben megadott szintleírások, a FRONTEX vonatkozó szakmai képzési követelményei segítségével, a rendelkezésre álló szövegminták elemzése és saját megfigyeléseim alapján meghatározhatók a határrendészeti együttműködéshez szükséges, az utasokkal/irreguláris migránsokkal folytatott kommunikációhoz szükséges készségeket is magukba foglaló angol szaknyelvi kompetenciák, és kutatásaimra alapozva definiáltam őket. Az alkalmazott társalgáselemzés szempontjait felhasználva feltártam a szóbeli nyelvhasználat külső kontextusa, valamint a szakmai feladatok jellege és a végrehajtásukhoz szükséges angol nyelvi kompetenciák közötti összefüggéseket.

A hazai, határrendészeti feladatokat ellátó állomány nyelvtudását és nemzetközi együttműködéshez való viszonyát vizsgáló kérdőíves felmérés adatainak elemzésével beigazolódott, hogy a megkérdezettek nagy többsége átérzi az idegennyelvi ismeretek jelentőségét, és fontosnak tartja nyelvtudása fejlesztését. A munkahely által szervezett nyelvtanfolyamokat hatékonyak tartják, és nagy igény mutatkozik még több ilyen kurzus iránt. Az adatközlők több mint fele szívesen venne részt a nemzetközi határrendészeti együttműködés valamelyik formájában, ezek közül a FRONTEX közös művelet és a nemzetközi továbbképzés a legnépszerűbb. Kimutatható volt a szolgálati hely által szervezett, munka mellett folytatható nyelvtanulás és a nagy világnyelvek mellett a viszonylati nyelvek tanulása iránti igény.

A kutatás különféle részterületeiből levont következtetéseket az (angol szaknyelvi) tanítási/tanulási folyamat összetevői szerint is rendszereztem. Korszerű, a nyelvi képzésben is felhasználható oktatási modellek, módszerek elemzésével, kiválasztásával és alkalmazásával, nemzetközi és hazai jó gyakorlatok tapasztalatainak felhasználásával, a kutatás előbbiekben ismertetett eredményei alapján megalkottam egy angol szaknyelvi programot, amely az angol határrendészeti szaknyelvi képzés módszertanát is magában foglalja. Az alap- és középfokú vagy azt megközelítő szintű nyelvtudással rendelkezők számára tervezett két kurzus felhasználja a FRONTEX által már közzétett, illetve egy-két éven belül rendelkezésre álló eszközök által biztosított egyéni tanulás lehetőségét is.

6.2. Új tudományos eredmények

A kutatás során a megfogalmazott hipotézisek vizsgálata, a kitűzött célok megvalósítása és az összegzett következtetések alapján a következő tudományos eredményeket ajánlom elfogadásra:

1. Elemző-értékelő munkával bizonyítottam, hogy az uniós országok és Magyarország határrendészeti képzést folytató intézményeinek többségében egyaránt angol rendészeti illetve határrendészeti szaknyelvet oktatnak, főleg alapfokú (B1) és középfokú (B2) szinten. Elemző-értékelő munkával meghatároztam a magyar rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állománya által használt nyelveket, idegennyelvi kompetenciáik szintjét. Elemző-értékelő munkával bizonyítottam, hogy az általános, alapfokú angol nyelvi ismeretek a nemzetközi együttműködés során folytatott hatékony szakmai kommunikációhoz nem elégségesek.

2. A nyelvhasználat szempontjából végzett elemző-értékelő munkával bizonyítottam, hogy a nemzetközi határrendészeti együttműködési tevékenységekben résztvevő magyar állomány többségének angol nyelvi kompetenciákra van szüksége, de fontos a viszonylati nyelvek ismerete is. A különféle szaknyelveket vizsgáló nyelvészeti, nyelvpedagógiai, szükségletelemzési módszerek, eredmények és a nemzetközi határrendészeti együttműködési tevékenységek során használt angol nyelvű szakmai kommunikáció összevetése, elemzése és értékelése alapján tudományos alapossággal és kellő részletességgel meghatároztam az angol határrendészeti szaknyelv alap- és középfokon való elsajátítása érdekében fejlesztendő kommunikatív kompetenciákat.
3. A tényfeltáró kutatásokból levont következtetéseim alapján elsőként kidolgoztam azt a releváns módszertant, amellyel megvalósítható az angol határrendészeti szaknyelv oktatása. Kidolgoztam az alap- és középfokú angol szaknyelvi képzés korszerű, tudományosan megalapozott oktatási programját.

6.3. A tudományos eredmények gyakorlati hasznosíthatósága, javaslatok a további kutatásokra, ajánlások

Jelen értekezéshez végzett kutatás eredményei hasznosíthatóak további, a nyelvészet, a nyelvpedagógia és a rendészeti képzés területeit érintő kutatásokban, valamint a rendőrség határrendészeti szolgálati ága számára szükséges szaknyelvi képzési koncepció kidolgozásában, így módon a határrendészeti szakemberek képzésében.

A határrendészek mindennapi tevékenységéhez és a nemzetközi határrendészeti együttműködéshez szükséges, a kutatás során meghatározott alap- és középfokú angol szaknyelvi kommunikációs kompetenciák, a kidolgozott szaknyelvoktatási módszertan és a szaknyelvi oktatási program közvetlenül felhasználható a hazai képzésben, külföldi határrendészeti képzésekhez is adaptálható, illetve hozzájárulhat az uniós angol szaknyelvi képzés egységesítéséhez.

A meghatározott szaknyelvi kompetenciák felhasználhatók más angol rendészeti szaknyelvek és más határrendészeti idegen (pl. viszonylati) nyelvek oktatásának kidolgozásához.

Úgy gondolom, hogy jelen dolgozat egyik legfontosabb feladata a multidiszciplináris témával foglalkozó szakterületek beazonosítása, a tudományos probléma részterületeit érintő további kutatások lehetséges irányaira való rávilágítás volt. Javaslataimat, ajánlásaimat az alábbiakban összegzem:

1. Mindenekelőtt fontos lenne a tipikus beszédhelyzetekben rögzített élőbeszéd, valamint írott szövegek alapján részletesebb nyelvészeti kutatásokat végezni, hogy ezek segítségével még pontosabban meghatározhatók legyenek az angol nyelven folytatott határrendészeti szakmai kommunikáció műfajai, rétegei, a különféle nyelvi szinteken elvárható és fejlesztendő kompetenciák.
2. Mielőbb meg kellene kezdeni a magyar és angol határrendészeti témájú szövegek összehasonlító nyelvészeti elemzését, az uniós terminológia honosítását és a hazai szaklexika egységesítését célzó kutatásokat. A határrendészek munkáját segítő, szakmailag és nyelvészetileg megalapozott szakszótár, esetleg példamondattárak létrehozása is sürgető lenne, akkor is, ha a FRONTEX továbbra sem indít a standardizálásra irányuló lexikográfiai projekteket ezen a speciális területen, bár ez lenne az ideális.
3. Az uniós angol határrendészeti szaknyelvi oktatás további – tudatos – standardizálását fokozni kellene. Megfelelő feltételek mellett, pontosabb adatok beszerzése érdekében a 2. fejezetben részletezett kutatást ki lehetne terjeszteni azokra az országokra és intézményekre, amelyeket most nem sikerült megszólaltatni. A FRONTEX koordinálásával ezen információk ismeretében, jó gyakorlatok felkutatásával és ismertetésével alap- és középszinten ki lehetne dolgozni egy, az alapszintű *Közös képzési alaptantervhez* hasonló szaknyelvi tantervjavaslatot, amely elősegítené az egységesítést. Ez közös tananyagok, tankönyvek és e-learning segédletek alapja is lehetne, amelyek a FRONTEX már említett, alap- és középfokú, elektronikus eszközében nem megjelenő tartalmakat is lefednék. Közép- vagy hosszú távon a NATO STANAG nyelvvizsgarendszer mintájára célszerű lenne kidolgozni egy egységes követelményrendszert.

4. A FRONTEX megalakulása óta számos programot koordinál, amelyek – közvetlenül vagy közvetve – a határrendészeti szakemberek angoltudásának fejlesztését, ennek egységesítését szolgálják. A jó gyakorlatokból merítve ezeket bővíteni lehetne, és az így összegyűjtött tartalmakat az interneten (regisztrációhoz kötve) a határőrök széles köre számára hozzáférhetővé lehetne tenni. A CEPOL évek óta hatékonyan működteti a különféle rendészeti témákat oktató, önálló tanulásra alkalmas, angol nyelvű internetes tanulásmenedzsment (LMS) rendszerét, és webináriumok segítségével közvetíti a szakértők legfrissebb eredményeit, módszereit. Ez a megoldás nem igényel a résztvevőktől földrajzi helyváltoztatást, és nagyban segíti a szakemberek szakmai fejlődését. (A jelenleg is hatékonyan működő Virtuális Aula bővítése 2015-ben megtörtént, a szükséges technikai háttér tehát rendelkezésre áll a FRONTEX esetében is. 2016 elején lezajlott az első – természetesen angol nyelvű – webinárium is.) Az angol nyelven hozzáférhető, szakmai oktatóanyag ily módon való fejlesztése a CEPOL-lal való kooperáció kiemelt területe lehetne.
5. Fontos lenne, hogy a határrendészeti angol szaknyelvet az uniós tagállamokban oktató tanárok évi rendszerességgel találkozhassanak, szaknyelvi és módszertani továbbképzésben részesülhessenek, és kicserélhessék tapasztalataikat, a jó gyakorlatokat, illetve hogy a fent említett LMS rendszer fórumán folyamatosan tarthassák egymással a kapcsolatot.
6. Az oktatás, ezen belül a szaknyelvi képzés egységesítése a hallgatói és oktatói mobilitáshoz is kedvezőbb körülményeket teremt. A felsőfokú képzési intézményekben hatékonyabban ki lehetne használni az európai csereprogramok által nyújtott lehetőségeket. Az Erasmus+ program keretében például egyre több az NKE Rendészettudományi Karán egy szemesztert eltöltő hallgatók és az ide egy hétre érkező oktatók száma, ezen belül azonban meglehetősen alacsony a határrendészeti szakirányú tanulók és az ezzel a szakterülettel foglalkozó vendégek aránya, ezt mindenképpen hasznos lenne növelni. Indokolt lenne a FRONTEX (és a CEPOL) által szervezett, hasonló csereprogramokban részt vevő hallgatók és tanárok számának növelése. Egy, az uniós határrendészeti közép- és felsőfokú képzési intézmények – nem csak a partnerakadémiák – hallgatói és oktatói számára biztosított mobilitási program is elősegítené az angol határrendészeti szaknyelvi kompetenciák fejlesztését, az ehhez fűződő motiváció növelését, és ezeken keresztül később a hatékonyabb nemzetközi

szakmai együttműködést. (Ide kapcsolható Kiss javaslata³¹⁷, miszerint a Nemzeti Közszerológati Egyetemnek partnerségi megállapodást kellene kötnie a FRONTEX-szel, és ismételtlen bekapcsolódnia annak képzési együttműködésébe, amivel messzemenően egyetérték.)

7. A már említett, a hazai határrendészeti szolgálati ág szakmai kiválasztási, képzési és karrierrendszerére kidolgozott koncepcióban megfogalmazott prioritásokat is szem előtt tartva, rövid- és középtávú célként szükséges lenne meghatározni, hogy a nemzetközi határrendészeti együttműködésben (potenciálisan) részt vevő, de angolul vagy a viszonylati nyelven még alapfokú szinten sem beszélő végrehajtó állomány szaknyelvi tudását minél előbb alapfokú, az alapfokon beszélőkét középfokú vagy azt megközelítő szintre kell hozni. Hosszú távon a határrendészeti szolgálati ágban dolgozó végrehajtó állomány többségének szükséges lenne a középfokú vagy azt megközelítő szintű szaknyelvi tudás megszerzése, elsősorban angoltól és a viszonylati nyelvekből. Az egyes külső határszakaszokon az illegális határátlépők emelkedő száma azt is indokolja, hogy az itt elhelyezkedő szolgálati helyeken a kockázatelemzésben előre jelzett, hazánkban megjelenő legnagyobb migráns csoportok nyelvét is oktassák minél több határőr számára, legalább olyan szinten, hogy a tolmács érkezéséig alapszintű kommunikációt tudjanak folytatni.
8. A hazai határrendészeti szolgálati ág számára a nyelvi képzés koncepcióját egy kialakítandó humánigazgatási stratégiában részletesen, területi és helyi szintekre lebontva kellene kidolgozni. Ennek első lépéséül a részletes helyzetértékelést javaslom. Ehhez felhasználhatók a jelen értekezés 3. fejezetében szereplő, reprezentatív mintán végzett elemzésből nyert információk, valamint az 5. fejezet elején tárgyalt, a szervezendő hazai angol határrendészeti szaknyelvi tanfolyamok bemeneti tényezőinek részletei. Pontosabb adatok érdekében azonban a kutatást további szempontokkal bővíteni lehetne.
9. Az elsajátítandó idegen nyelvi kompetenciákat a végzendő tevékenység alapján szükséges meghatározni, ezért a szervezendő nyelvtanfolyamok fő profilja a szaknyelvoktatás kell, hogy legyen. A tananyag a beszédhelyzetek és szükséges beszédfunkciók behatároltsága miatt így koncentráltabb, szűkebb körű lehet, mint például egy általános nyelvvizsgára előkészítő kurzus esetén, ami jobb időkihasználást tesz lehetővé.

---

³¹⁷ KISS: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*, i.m., 228.

10. Célszerű lenne, hogy a nyelvtanfolyamok megszervezését megelőzzék az állomány motivációját és a nyelvtanulás feltételeit biztosító, a humánerőforrás-menedzsment területét érintő intézkedések: A készülő rendőri életpályamodellben szükséges lenne definiálni az egyes határrendészeti szolgálati feladatok ellátásához alapvetően szükséges minimális, illetve a (szakmai előmenetel magasabb fokát jelentő) nemzetközi határrendészeti tevékenységekben való részvétel kritériumaként meghatározott magasabb szintű nyelvismereti követelményeket. Ezeket nem állami nyelvvizsga-bizonyítvánnyal, hanem – a jelenlegi EBGT-bázisba való felvételi vizsgálathoz hasonlóan – a gyakorlatban, vagy a határrendészeti szaknyelvi tanfolyam sikeres elvégzését bizonyító okirattal kellene igazolni.
11. A jelenleg érvényes gyakorlat szerint a megfelelő szintű határellenőrzéshez szükséges személyi utánpótlást a helyi kapacitásból, lakosokból ajánlatos pótolni, ez a távoli lakóhely elszívó, a fluktuációt növelő hatása miatt indokolt is. Ezért a munkába lépő állomány nagy része a közeljövőben is főleg középiskolai végzettséggel fog rendelkezni, és inkább általános, alapfokú nyelvi ismeretekkel fog rendelkezni, szakmai nyelvtudását tehát munka mellett kell fejlesztenie.
12. Az alap- és középfokú határrendészeti képzést folytató intézményekre jelenleg is fontos feladat hárul a szaknyelv oktatása terén, de a nyelvi kurzusok heti óraszámának növelésével (vagy az összes óraszám megemelésével, vagy az órák átcsoportosításával, kevesebb félévre való koncentrálásával) az oktatás hatékonysága jelentős mértékben javulhatna. Az eredményes nyelvoktatáshoz (átlagos, 10-15 fős csoportlétszám mellett) minimálisan heti nyolc kontaktóra szükséges, ennél kisebb órásszámmal még a megszerzett tudás szinten tartása is nehéz. Ez ahhoz is hozzájárulna, hogy a nem túl távoli jövőben az angolnyelv-tudás átlagos szintje is emelkedjen: a rendészeti szakképzésben egyértelműen a B1–B2 szint, a felsőoktatási intézményekben pedig a B2 legyen a domináns.
13. A Rendészettudományi Karon a határrendészeti angol szaknyelv hatékonyabb oktatásának mindenképpen feltétele lenne az (ezt a szakmai nyelvet jól ismerő) angol tanárok számának növelése. Így megoldható lenne, hogy a beiskolázáskor az angolt már középfokon beszélő hallgatók (évfolyamonként jelenleg 6-8 fő) mellett az alacsonyabb nyelvi szinten lévők, sőt a kezdők számára is – esetleg egy általános nyelvi készségeket fejlesztő, intenzív, szintre hozó fázis után – oktatható legyen az angol határrendészeti szaknyelv, a jelenleginél kisebb csoportokban, akár megemelt órásszámban. E szaknyelv

tantervének kialakításakor még jobban lehetne támaszkodni a FRONTEX által közzétett angol tananyagokra és a megrendelő szakmai szervezetek által megfogalmazott igényekre, összeállításába be lehetne vonni a Kar Határrendészeti Tanszékének munkatársait, bár az együttműködés a két oktatási egység között jelenleg is eredményes. A határrendészeti képzési intézmények (különösen a Rendészettudományi Kar és a szegedi Határrendészeti Oktatóbázis) humán erőforrásait és szervezeti kereteit ki lehetne használni időszakos, akár speciális igényeket is kielégítő intenzív szaknyelvi tanfolyamok indítására.

14. A határrendészekkel lefolytatott interjúk és a 3. fejezetben ismertetett felmérés alapján a munkahelyi nyelvtanulás egyik fő akadályának az állomány túlterheltsége tűnik. Ha valóban prioritásként akarjuk kezelni a nyelvtudás fejlesztését, akkor célszerű lenne biztosítani, hogy az állomány tagjai a már említett képzési és karrierrendszer-koncepcióban megjelölt, szolgálatonként minimálisan 40 percnyi önképzést idegen nyelvekből is folytathassák, valamint, hogy a helyi szükségletek alapján meghatározott bizonyos létszámot folyamatosan nyelvtanfolyamra lehessen vezényelni. Az értekezésben ismertetett, tantermi és önálló tanulási szakaszokat magában foglaló szaknyelvoktatási program alkalmazásával az érintetteket rövidebb időre kellene felmenteni a munkából, mint egy hagyományos intenzív nyelvtanfolyam esetén. Az oktatás idejére a feladatok alóli részleges mentesítés azonban indokolt, mivel az idegennyelv-tanulás az egyik legkomplexebb mentális folyamat, csak a tanuló megfelelő szintű koncentrációja mellett lehet hatékony.
15. A rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományát nagyobb létszámban érintő nyelvoktatást központi forrásokból, de a helyi körülmények megfelelő ismeretére alapozva, decentralizált formában lenne célszerű megszervezni, differenciált megközelítéssel. Eszerint a határrendészeti feladatokat ellátó szolgálati helyeken szükséges lenne meghatározni azokat a munkaköröket, amelyekben a nemzetközi együttműködési feladatok végrehajtása érdekében nyelvismeretre van szükség, az oktatandó nyelveket, a kívánt nyelvtudási szinteket, az állomány motivációját, a tanulást segítő és gátló tényezőket. A konkrét tanfolyamok tervezése folyamán a helyi tapasztalatoknak megfelelően kellene megválasztani a képzés formáját, eszközét, tartalmát, támogatását, fel lehetne használni a helyi oktatásszervezés jó gyakorlatait, valamint a hazánk schengeni csatlakozását megelőző, nagyszámú, sikeres nyelvtanfolyam tapasztalatait is.

16. A rendőrség határrendészeti szolgálati ága angol szaknyelvi képzésének része kell, hogy legyen az állomány arra kiválasztott tagjainak felkészítése a schengeni értékelések vagy hasonló események alkalmával szükséges tolmácsolási feladatokra, folyamatos, legalább évi rendszerességgel megszervezett továbbképzésük.
17. A munkahelyi angol határrendészeti szaknyelvi oktatást majdan lebonyolító nyelvtanárok szakirányú képzését szükséges lenne megkezdeni. Mindenekelőtt a határrendészeti szaknyelv oktatásában jártas angol tanárok segítségével (helyi, területi és/vagy központi szinten) az ilyen tapasztalattal nem rendelkező kollégákat fel kellene készíteni az új feladatra, a rendelkezésre álló tananyagok bemutatását, módszertani tapasztalatcserét magában foglaló rövid képzések keretében. Ezen kívül a szaknyelvi tanfolyamok beindulása után a határrendészeti angol szaknyelvet oktató nyelvtanárok számára évi rendszerességgel lehetőséget kellene biztosítani néhány napos konferenciára, amelynek keretében kicserélhetnék a jó gyakorlatokat, és folyamatosan frissíthetnék határrendészeti ismereteiket.
18. A 3. fejezetben ismertetett felmérésből kitűnik az önképzés iránti fokozott igény. Az ezt kielégítő elektronikus és helyhez nem kötött eszközökön használható tananyagok elkészítése, a már hozzáférhető és a jelenleg előkészületben lévő FRONTEX oktató anyagok, a CEPOL honlapján a releváns oldalak és webináriumok megismertetése – például az intranet útján – alapvető fontosságú.

A határőrök nyelvi ismereteinek fontosságával kapcsolatban sokszor említést nyer, hogy ezek jelentősen befolyásolják a hazánkba látogatók rólunk szerzett első és utolsó benyomásait. Ezt tovább gondolva leszögezhetjük, hogy a rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának a nemzetközi szinten megnyilvánuló idegennyelvi kompetenciái nem csak előfeltételei az eredményes együttműködésnek, hanem nagyban hozzájárulnak országunk presztízséhez is, hiszen magas szintű szakmai felkészültségüket határrendészeink csak ezek birtokában tudják a többi ország szakemberei számára nyilvánvalóvá tenni.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Prof. Dr. Fórizs Sándor egyetemi tanár, ny. r. dandártábornok és Dr. Ritecz György ny. r. ezredes elő-opponenseknek a jó szándékú és konstruktív kritikai véleményeket, továbbá az értekezés műhelyvitáján részt vevő kollégáknak, hogy hasznos észrevételeikkel hozzájárultak az értekezés végső formájának kialakításához.

Nagy köszönettel tartozom interjúalanyaimnak, különösen Vájlók László r. alezredesnek, Zeher József r. őrnagynak (ORFK Határrendészeti Főosztály), Sárosdy Enikőnek (RRI), az NKE Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék valamennyi munkatársának, különösen Dr. Kiss Lajos r. alezredesnek és dr. Székely Zoltán r. őrnagynak, a Szeged Határrendészeti Kirendeltség munkatársainak, különösen Szántó Gabriella r. törzsőrmesternek, valamint a FRONTEX English for Border Guards munkacsoport tagjainak, különösen Steve Turk-nek, Catalina Harabagiunak és Jens Mullernek a rendkívül hasznos szakmai információkért.

Köszönetet szeretnék mondani Dr. habil. Károly Krisztina egyetemi docensnek a nyelvészeti vizsgálatokhoz, Berecz Antóniának az ILIAS rendszer használatához adott értékes tanácsaiért, Julian Ter Huurne-nek, Chrysanthi Gkolianak, és Kelemen Zsoltnak (CEPOL), az észt Biztonsági Tudományok Akadémiája Idegennyelvi Központ vezetőjének és munkatársainak, különösen Epp Leiburnak, az MTA Könyvtár és Információs Központ és az NKE Rendészettudományi Kar könyvtárosainak, elsősorban Haffner Ritának, Takácsné Egyed Verának és Wátzné György Margitnak a kutatáshoz nyújtott készséges segítségért. Köszönöm az NKE Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Központ vezetőjének és munkatársainak támogatását abban is, hogy munkám mellett külföldi tanulmányutakon is folytathattam kutatásaimat.

Külön köszönettel és hálával tartozom témavezetőmnek, Dr. habil. Varga János ny. hőr. ezredes úrnak, aki doktori tanulmányaim és a kutatás során nyújtott értékes javaslataival, a folyamatos biztatással, szakmai támogatásával, útmutatásaival alapvető mértékben hozzájárult az értekezés megszületéséhez.

Felhasznált irodalom

Publikációk, tudományos munkák, tanulmányok

- ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA Livia: *Gazdaság és nyelv*. Lexikográfia Kiadó, Pécs, 2006. ISBN 978-963-06-1613-3
- AUSTIN, John L.: *How to Do Things with Words*. Harvard University Press, Cambridge, 1962. ISBN 0-674-41152-8
- BACHMAN, Lyle F. PALMER, Adrian S.: *Language testing in practice* Oxford University Press, Oxford, 1996. - 68, 71. ISBN 0 19 437148 4
- BALÁZS László: *A visszafogadási egyezmények alkalmazásának tapasztalatai az Európai Unióban, illetve a hazai joggyakorlatban*. Migráció és társadalom, MRTT, 2012. Forrás: <http://rendeszet.hu/folyoirat/2012/2/visszafogad%C3%A1si-egyezm%C3%A9nyek-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1nak-tapasztalatai-az-eur%C3%B3pai-uni%C3%B3ban-illetve-hazai>, (2015.04.23.)
- BARACZKA Róbertné, SZIKINGER István: *A rendészeti igazgatás. Magyar Közigazgatási jog, Különös rész európai kitekintéssel*. Osiris, Budapest, 1999. 383. ISBN 9633896142
- BÁRDOS Jenő: *A nyelvpedagógia multidiszciplinaritása = Nyelvpedagógiai tanulmányok*. Iskolakultúra, Pécs, 2004. 98-110. ISSN 1586-202X
- BÁRDOS Jenő: *Nyelvpedagógiai tanulmányok = Iskolakultúra könyvek/24*. Iskolakultúra, Pécs, 2004. 150.
- BEAUGRANDE, Robert de, DRESSLER, Wolfgang: *Introduction to Text Linguistics*. Longman, London, 1981. ISBN 0-528-55485-3
- BENAVENT, Gabriella T., PENAMARIA, Sonsoles S.: *Target situation as a key element for ESP (Law Enforcement) syllabus design*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 173, 2015. 143 – 148. Forrás: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815013531>. (2015.06.24.)
- BERECZ Antónia: *Egy fegyveres küzdelem modell átalakítása e-learning modellé = A hadtudomány és a 21. század*, szerk. SZELEI Ildikó, BERKI Gábor, DOSZ Hadtudományi Osztály, Budapest, 2015. 150. ISBN:978-615-80044-8-0
- BEREGNYEI József: *A határrendészet helye, viszonyai és meghatározása. = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX.*, szerk. GAÁL Gyula, HAUZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2008. HU ISSN 1589-1674
- BHATIA, Vijay Kumar: *Analysing Genre. Language Use in Professional Settings*. Longman, Harlow, 1993. ISBN 0582085241
- BIBER, Douglas: *Variation across speech and writing*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988. 28–46. ISBN 0521425565
- BODNÁR Ildikó: *Szaknyelv és stilisztika. = Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 161–180. ISBN 9639902497
- BODONYI Ilona: *A rendészettudomány kutatómódszertana*, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2008, 43.
- BORONKAI Dóra: *A dialógus szövegtani jellemzői drámai művek és beszélt nyelvi társalgások alapján*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008. 26–28.
- BORONKAI Dóra: *A konverzációelemzés alkalmazása az orvos-beteg kommunikáció kutatásában. = Szaknyelvi regiszterek és használati színterek*, PORTA LINGUA, 23. ISSN 1785-2420

- BROWN, James D.: *Second language studies: curriculum development = Encyclopedia of language and linguistics*, szerk. Keith BROWN, 2. kiadás Elsevier, Oxford. 2006. 102-110. ISBN 0080442994
- CELCE-MURCIA, Marianne, DÖRNYEI, Zoltán, THURRELL, Sarah: *Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications*, *Issues in Applied Linguistics*, 6/2. 1995.
- CENTER FOR TEACHING+LEARNING: *How to flip a class*. University of Austin, Texas. 2015. Forrás: <http://ctl.utexas.edu/teaching/flipping-a-class/how>. (2015.08.18.)
- CHAPELLE, Carol: *Construct definition and validity inquiry in SLA research = Interfaces between second language acquisition and language testing research*, eds. BACHMAN, Lyle F., COHEN, Andrew D., Cambridge University Press, Cambridge, 1998. 32-70. ISBN 0521649633
- CRYSTAL, David: *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest, 1998. 159. ISBN 9633792118
- DOBOS Csilla: *Szaknyelvi pragmatika = Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. szerk. Dobos Csilla, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, SZAK Kiadó, Bicske, 2005. 231. ISBN 9639131733
- DÓSA Ildikó: *A számveteli nyelvhasználat lexiko-szemantikai és terminológiai vizsgálata*, Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem. Veszprém. 2012. 38.
- DOUGLAS, Dan: *Assessing Languages for Specific Purposes*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000. 34-40. ISBN 0521584957
- DUDLEY-EVANS, Tony – ST. JOHN, Maggi J.: *Developments in ESP: A multidisciplinary approach*, Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge, 1998. ISBN 0521596750
- ÉBERHARDT Gábor, LUKÁCS János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai*. Előadás „A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelése” c. konferencián, 2015.05.07.
- EINHORN Ágnes: *Nyelvtanításunk eredményessége nemzetközi tükröben*. Modern nyelvoktatás, XVIII/III. 2012. 22-35. Forrás: www.tintakiado.hu/book_detail.php?id=341 (2015.01.02.)
- FERGUSON, James: *12 seconds to decide. In search of excellence. Frontex and the principle of best practice*, FRONTEx, Warsaw, 2014. 15. ISBN 978-92-95033-92-4
- FINSZTER Géza: *Rendészetelmélet*. NKE RTK, Budapest, 2014. 51. ISBN 978-615-5305-59-7
- FISCHER Márta: *Terminológia a szakmai kommunikáció szolgálatában. = Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010.51-71. ISBN 9639902497
- FORGÓ Sándor: *Kommunikációelmélet – kommunikációs ismeretek*, E-learning tananyag, Forrás: http://forgos.ektf.hu/wp-content/tananyagok/fs_komm_egyetemi/obj/ie_0065_0_0_0/0065_0_0_0.htm (2015.06.10.)
- FÓRIS Ágota. *A terminológia interkulturális vonatkozásai a szakmai kommunikációban. = Hatékony nyelvi, idegen nyelvi és szakmai kommunikáció interkulturális környezetben: XI. Dunaújvárosi Nemzetközi Alkalmazott Nyelvészeti és Kommunikációs Konferencia*, szerk. KUKORELLI Katalin, Dunaújvárosi Főiskola Kiadói Hivatala, Dunaújváros, 2009. 18-26.
- FÓRIZS Sándor: *A Cseh Rendőr Akadémia*. Magyar Rendészet, 11(2011)/3. 43-52. ISSN 1586-2895
- FÓRIZS Sándor: *A Szlovák Köztársaság rendőrtisztí főiskolája*. Magyar Rendészet, 11(2011)/1. 103-108. ISSN 1586-2895
- FÓRIZS Sándor: *Alsó-szászországi rendőrtisztképzés*. Magyar Rendészet, 14(2014)/3. 121-134. ISSN 1586-2895
- FÓRIZS Sándor: *Az osztrák rendőrtiszt-képzés*. Magyar Rendészet, 11(2011)/2. 105-112. ISSN 1586-2895

- FÓRISZ Sándor: *Brandenburg tartomány rendőrtisztképzése*. Magyar Rendészet, 12(2012)/3. 67–76. ISSN 1586-2895
- FREEMAN, Herreid, Clyde, SCHILLER, Nancy A.: *Case studies and the flipped classroom, Journal of College Science Teaching* 42.5, 2013. 62-66. Forrás: http://sciencecases.lib.buffalo.edu/cs/pdfs/Cases_Flipped_Classroom.pdf. (2015.08.21.)
- G. HAVRIL Ágnes: *A szaknyelv térhódítása a felsőoktatásban*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Veszprém, 2009. 106. Forrás: http://konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2010/Galibane_Havril_Agnes_dissertation.pdf. (2013.04.26.)
- G. HAVRIL ÁGNES: *Betekintés a felsőoktatási angol szak/nyelvi képzésbe – egy hallgatói szükségletelemzés részeredményeinek általános tanulságai*, Modern nyelvoktatás. XIV/3. Tinta könyvkiadó, Budapest, 2008. ISSN 1219-638X ISBN 3110858746
- GNUTZMANN, Claus, OLDENBURG, Hermann: *Contrastive text linguistics in LSP-research: Theoretical considerations and some preliminary findings = Subject-oriented Texts*. ed. SCHRÖDER, Walter de Gruyter, Berlin, 1991. 103–137.
- GRÉTSY László: *A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban = A magyar nyelv rétegződése*. szerk. Kiss Jenő, Szűts László, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 100–101. ISBN 9630544512
- HADHÁZY Jenő: *Kommunikáció = Pedagógiai szociálpszichológia*, szerk. Schmercz István, Élmény Bt. Kiadó, Nyíregyháza, 2002. 73–102.
- Hadtudományi lexikon*. MHTT, Budapest, 1995. 1155. ISBN 9630452286
- HALL, David R.: *Introduction. = Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge University Press, Cambridge. 2013. 1-8. ISBN 0521128145
- HALL, E.T.: *The Hidden Dimension*. Doubleday, New York, 1966.
- HAUTZINGER Zoltán: *A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei*. Magyar Rendészet XV/1. 2015. 13. ISSN 1586-2895
- HELTAI Pál: *A szaknyelvi frazeológia kérdései. = Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 181–194. ISBN 9639902497
- HELTAI Pál: *Szakmai kommunikáció és szaknyelv = Utak és perspektívák a hazai szaknyelvoktatásban és -kutatásban, PORTA LINGUA*, szerk. Silye Magdolna, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2006. 37–43. ISSN 1785-2420
- HUHTA, Marjatta et al.: *Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge University Press, Cambridge. 2013. ISBN 0521128145
- HUTCHINSON, Tom, WATERS, Alan: *English for Specific Purposes. A learning-centered approach*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987. ISBN 9780521318372
- HYMES, Dell: *On Communicative Competence = Sociolinguistics*, eds. John B. PRIDE, Janet HOLMES, Penguin, London, 1972. 269–293. ISBN 0140226583
- IVANCSICS Imre: *Hozzászólás a rendészet meghatározásához. = A rendészettudomány határkövei*. szerk. GAÁL Gyula, HAUZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs. 2012. 41. ISBN: 978-963-08-4112-2
- IVÁNYI Zsuzsanna: *A nyelvészeti konverzációelemzés Magyar Nyelvőr*, 125. 2001. 74–93. Forrás: www.c3.hu/~nyelvor/period/1251/125106.htm. (2015.07.25.)
- JAKOBSON, Roman: *Closing statements: Linguistics and Poetics, Style in language*, T.A. Sebeok, New York, 1960. ISBN 0262690101
- JAKUSNÉ HARNOS Éva: *A tudásszerveződés formáinak szerepe a szakmai nyelvhasználatban = Szaknyelvi regiszterek és használati színterek, PORTA LINGUA*. szerk. BOCZ Zsuzsanna, SZOKOE, Budapest, 2014. 245. ISSN 1785-2420
- Jogi lexikon*. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 1999. 520. ISBN 9789632245034

- KÁROLY Krisztina: *Szaknyelv és szövegnyelvészet.* = *Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 73–77. ISBN 9639902497
- KATONA Géza: *A rendészet fogalma és tagozódása*, Rendvédelmi Füzetek 2004/2. 12–18.
- KELEMEN Zsolt: *CEPOL Police English Language Course Instructor Feedback Report.* Budapest, 2015.
- KEREZSI Klára, PAP András László: *Rendészet, tudomány, doktori iskola*, Magyar Rendészet XV./4., 68. ISSN 1586-2895
- KISS Lajos: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*, Doktori (PhD) értekezés, NKE, Budapest, 2015.
- KISS Lajos: *Az egységes európai határrendészeti képzés megteremtésének első szakasza.* = *Határrendészeti tanulmányok*, 10/2. 2013. 14–24. ISSN 2061-3997
- KOMENCZI Bertalan: *Elektronikus tanulási környezetek.* Gondolat, Budapest, 2009. 131. ISBN: 9789636931575
- KORINEK László: *A bűnügyi tudományok helyzete*, Magyar Tudomány 2007/12. 1570. ISSN 0025-0325
- KOVÁCS Gábor: *A Magyar Rendőrség szerepvállalása hazánk határbiztonságában és a schengeni külső határok ellenőrzésében.* = *Migráció és rendészet.* szerk. HAUTZINGER Zoltán MRTT, Budapest, 2015. 69-84. ISBN: 978 963 12 3721 4
- KOVÁCS Gábor: *A rendészet, határrendészet értelmezése a határőrségi csapaterő feladat- és tevékenységrendszerében.* = *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I.* szerk. . HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2002. 91. HU ISSN 1589-1674
- KOVÁCS Tamás: *A rendészettudomány a modern társadalomtudományokban.* = *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII.* szerk. GAÁL Gyula. – HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2011. 189. HU ISSN 1589-1674
- Közös európai referenciakeret – Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés,* Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002. ISBN 963204200x
- KURTÁN Zsuzsa, SILYE Magdolna: *A szaknyelvi oktatás a magyar felsőoktatás rendszerében.* 2006. Forrás: <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=733> (2015.06.12.)
- KURTÁN Zsuzsa: *A szaknyelvek rétegződésének kutatása = Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben.* szerk. Dobos Csilla, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, SZAK Kiadó, Bicske, 2005. 155.o. ISBN 9639131733
- KURTÁN Zsuzsa: *Szakmai nyelvhasználat*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. ISBN 963 19 4189 2
- KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelv az oktatásban – kutatási irányzatok és alkalmazásuk.* = *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve.* szerk. Veszelszki Ágnes, Lengyel Klára, Éghajlat Kiadó, Budapest, 2014. 171–177. ISBN 9639862630
- KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelv és szakmai kommunikáció* = *Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 11–22. ISBN 9639902497
- KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelv.* = *Magyar nyelv.* szerk. KIEFER Ferenc, Akadémiai Kézikönyvek, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 932–957. ISBN 9630583240
- KURTÁN Zsuzsa: *Szaknyelvi regiszterek és nyelvhasználati színterek.* = *Szaknyelvi regiszterek és használati színterek*, PORTA LINGUA, szerk. BOCZ Zsuzsanna, SZOKOE, Budapest, 2014. 35–46. ISSN 1785-2420
- LÉVAI Dóra: *A tükrözött osztályterem mint oktatási alternatíva az információs társadalomban.* Forrás: <http://www.slideshare.net/levaidora/a-tnkrzt-osztlyterem-mint-oktatsi-alternatva-az-informcis-trsadalomban>.(2015.08.19.)

- LIPICS László: *Az idegen nyelvismeret szerepe a rendőri intézkedések végrehajtásában*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, X., 2009. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2009/lipics.pdf> (2013.03.12.)
- LIPICS László: *Az integrált határbiztonsági rendszer fejlesztésének lehetőségei*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Budapest, 2013. Forrás: http://www.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/lipics_laszlo.pdf (2014. 12.07.)
- LUKÁCS János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai 2010-2015*. = *Határrendészeti tanulmányok, Különszám*. 2015. 24-37. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/2015.kulonszam.pdf> (2015.10.07.)
- MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna: *A rendészeti kommunikáció sajátosságai a francia nyelvben = A kommunikáció nyelvészeti aspektusai*. szerk. GECSŐ Tamás, SÁRDI Csilla, Tinta Könyvkiadó, Székesfehérvár, Budapest, 2009. 174–176. ISBN: 978 963 9902 35 0
- MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna: *A rendészeti szaknyelv sokrétűsége*, = *Szakember, szaktudás, szaknyelv. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és -kutatásról*. PORTA LINGUA, SZOKOE, Debrecen, 2008. 167–176. ISSN 1785-2420
- MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna: *Rendészet és nyelv*. = *Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 285-299. ISBN 978 963 9902 49 7
- MIHALOVICS Árpád: *Pragmatika: a nyelvhasználat kutatásának a tudománya*. = *Mindent fordítunk, és mindenki fordít. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. szerk. Dobos Csilla, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, SZAK Kiadó, Bicske, 2005. 253. ISBN 9639131733
- MOLNÁR Ákos, PECZÖLI Ákos: *Az Európai Unió határellenőrzési rendszere I*. Forrás: http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1334174981_MOLNAR_Akos_PECZOLI_Akos_Az_Europai_Unio_hatarorizeti_rendszere_I_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (2015.04.16.)
- MOLNÁR Katalin: *Kommunikáció a rendvédelmi munkában*. Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2001.
- MOLNÁR Katalin: *Rendészeti kommunikáció vezetőknek*. Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2007. 51.
- MÖHN, Dieter, PELKA, Roland: *Fachsprachen: Eine Einführung*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1984. ISBN 3484251301
- MUNBY, John: *Communicative Syllabus Design*. Cambridge University Press, Cambridge, 1978. ISBN 9780521282949
- MURÁTH Judit: *A szaknyelvoktató mint mediátor = Szakember, szaktudás, szaknyelv. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és kutatásról, Porta Lingua*. SZOKOE, Debrecen, 2008. 17-26. Forrás: <http://nyi.bme.hu/images/images/files/portalingua2008.pdf> (2015.06.05.)
- MURÁTH Judit: *Szakfordítás és segédeszközök. Válogatott tanulmányok a szakfordítás, a kontrasztív lexikológia, a lexikográfia és a terminológia témaköréből*, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, 2006. ISBN: 963 642 076 9
- MURÁTH Judit: *Szaknyelv és lexikográfia = Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010.23–50. ISBN 9639902497
- NUOPPONEN, Anita: *Vocabularies for specific purposes: An overview = Lexicology. An international handbook on the nature and structure of words and vocabularies, Volume I*. eds. CRUSE, HUNDSNURSCHER, JOB and LUZIER, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2002. 856–866. ISBN 978-3110113082
- NYAKAS Judit: *A magyar logisztikai szaknyelv vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém, 2011.
- OLLÉ János: *A tevékenységközpontú nyílt oktatás helye és szerepe a felsőoktatásban* Forrás: <http://www.slideshare.net/ollejanos/nyiltoktatás2015-ollejanos> (2015.08.19.)

- OLLÉ János: *A tükrözött osztályterem mint tanulásszervezési módszer a felsőoktatásban*. 2014. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=vpQBqo0JiAQ> (2015.08.08.)
- OLLÉ János: *Az oktatási környezetek tipológiája, eLearning és távoktatás értelmezések*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=yTjfWC8s4S8>. (2015.08.08.)
- OLLÉ János: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások I. Az instruktív modell*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=0vZf6VEm0IE>. (2015.08.08.)
- OLLÉ János: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások II. A tevékenységközpontú modell*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=NRqLshvdve8>. (2015.08.08.)
- OLLÉ János: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások III. Nyílt oktatás*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=2LIVVt7dTYc>. Forrás: (2015.08.08.)
- OLLÉ János: *Komplex távoktatási és eLearning megoldások IV. Virtuális oktatás és hibrid oktatás*. 2013. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=KBawCXyGo7c>. (2015.08.08.)
- PALTRIDGE, Brian: *Genre and English for Specific Purposes. Genre Across Borders*. Forrás: <http://genreacrossborders.org/research/genre-and-english-specific-purposes>. (2016.01.05.)
- Panajotu Kosztasz: *Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései*, Doktori (PhD) értekezés, NKE HDI, Budapest, 2012. 86-88., 138.
- PAPP Csaba Lajos: *A magyar-román államhatáron átnyúló rendészeti együttműködés korszerűsítési lehetőségeinek kutatása*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Budapest, 2013. Forrás: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/papp_csaba_lajos_2013.pdf (2014.12.10.)
- RÁDAI-KOVÁCS Éva: *Az Európai Unió szaknyelve és terminológiája*, = *Szaknyelvi kommunikáció*, szerk. DOBOS Csilla, Tinta Kiadó, Budapest, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010. 343–358. ISBN 9639902497
- Rendészettudományi szószerkesztés*. MRTT, Budapest, 2008. 330.
- RITECZ György, SALLAI János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége*. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2015. ISBN 978-963-88484-4-4
- RITECZ György: *Az európai (schengeni) határőrizeti követelményekre való felkészülés helyzete és a további feladatok Magyarországon*. Forrás: <http://palyazat.gov.hu/download/473/mt90.pdf>. (2015.04.16.)
- RITECZ György: *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre*. Doktori (PhD) értekezés, ZMNE Budapest, 2002. Forrás: http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2003/ritecz_gyorgy.pdf, (2015.04.16.).
- RITECZ György: *Gondolatok az Európai Egységes Határőrség kialakításáról = EU – Tanulmányok IV.*, szerk. INOTAI András, 2004. 702. ISBN: 9632164040
- RITECZ György: *IBM vagy nem IBM? Avagy gondolatok egy prédikátor nyomán*, MAGYAR RENDÉSZET 2014/3. 55-75. ISSN 1586-2895
- ROBINSON, Pauline C.: *ESP Today: A Practitioner's Guide*. Prentice Hall, New York. 1991. 11. ISBN 978-0132840842
- Rózsás Eszter: *Közigazgatási jog, Különös rész II*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2014. ISBN 9786155376276
- SAJGÁL Mónika: *Az alkalmazott társalgáselemzés lehetőségei*, = *Nyelvelmélet – nyelvhasználat*. szerk. GECSŐ Tamás, SÁRDI Csilla, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007. ISBN 9789637094835
- SEARLE, John R.: *Speech Acts*. Cambridge University Press, London. 1969. ISBN 9780521096263
- SERAFINI, Ellen et al: *Needs analysis for specialized learner populations: Essential methodological improvements*, English for Specific Purposes. vol. 40. 2015. 11-26. Forrás: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S088949061500037X>. (2015.06.24.)

- STEPANOVIEŇĚ, Ausra: *The needs analysis of Lithuanian police patrol officers to improve professional English*, Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka. Public Security and Public Order. (12) 2014. Forrás: [http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(12\)%202014-12-04.pdf](http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(12)%202014-12-04.pdf). (2015.06.24.)
- SWALES, John: *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge University Press, Cambridge. 1990. 24–27. ISBN 978-0521338134
- SZABÓ Andrea: *A bolognai folyamat és hatása a rendészeti felsőoktatásra az Európai Unióban*. PhD-értekezés. 2013. Forrás: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/Szabo_Andrea/Szabo_Andrea_Ertekezés.pdf. (2014. 8. 10.)
- SZABÓ Andrea: *Egy rendészeti képzésre (felsőoktatásra) irányuló kutatás konklúziói*, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XIV(2013). Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/tizennegy.htm> (2014. 8.18.)
- SZÉPE György: *A szaknyelv és a mindennapi nyelv kapcsolata*, A Technika Tanítása/5. 1982. 129–139.
- SZIRMAI Mónika: *Bevezetés a korpusznyelvészetbe*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006. 18. ISBN 9637094423
- TARI Tamás: *A magyar rendőrség tevékenysége a schengeni térséghez történő csatlakozás terén 2004-2010 között*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Budapest, 2012. Forrás: http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/tari_tamas.pdf, (2015.04.16.)
- TEKE András: *A veszélyek kezelése és a határbiztonság. = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. – tanulmányok a „Határellenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében” című tudományos konferenciáról*. szerk. HAUTZINGER Zoltán, Pécs, 2006. 65-90. Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2006/VI/teke.pdf>, (2015.04.19.)
- TERESTYÉNYI Enikő: *A modern turizmus terminológiája*. Doktori (PhD) értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém, 2011.
- TOLNAINÉ KABÓK Zsuzsanna: *A magyar és az angol rendőrségi szakterület írott kommunikációjának korpusz alapú vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2009. Forrás: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/doktori_vedesek/TolnaineKabokZsuzsanna2010.pdf. (2014.04.10.)
- VARGA János: *A határrendészeti kutatások új kihívásai = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII.* szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs. 2011. 195–204. ISSN 1589-1674
- VARGA János: *A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében. = Migráció és rendészet.* szerk. HAUTZINGER Zoltán, MRTT, Budapest, 2015. 232-233. ISBN: 978 963 12 3721 4
- VARGA János: *A schengeni eszme uniós biztonsági rendszerré válásának kiteljesedése és távlatai*. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/Vargaschengenieszme.pdf> (2012.07.06.)
- VARGA János: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésére való felkészítés a rendészeti tisztképzésben. = Határrendészeti tanulmányok, Különszám.* 2015/4. 12. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/documents/2015.kulonszam.pdf> (2015.10.07.)
- VARGA János: *Az unió külső határainak hatékony őrzetére való felkészítés újabb lehetősége: Szemelvények egy oktatói tanulmányút naplójából*. Magyar Rendészet, 11(2011)/3. 27–34.
- VARGA János: *Biztonsági kihívások – képzési reakciók. = Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.* (2013a). Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/tizennegy.htm> (2014.08.10.)

- VARGA János: *Egy nemzetközi tudományos konferencia utóélete és reményteli jövője = Sodorvonalon: Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012. 323-332. ISBN 978-963-08-3271-1
- VARGA János: *Határrendészeti vezetők felkészítése rendészeti környezetben: határrendészeti tisztképzés a Rendőrtiszti Főiskolán és a Nemzeti Közszerződési Egyetemen = A modernkori magyar határrendészet százöt évé, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán. Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, Budapest, 2015a. 275-289.*
- VARGA János: *Human rights in border control = Policia ako ochrana práv jednotlivca: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 1. a 2. októbra 2012 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. szerk. RAPCANOVÁ, Michaela, MARCZYOVÁ, Klaudia, Akadémia Policajného zboru, Bratislava, 2013. 68-74. ISBN 978-80-8054-557-4
- VARGA János: *Integrált határigazgatás*. Oktatási segédanyag, szemléltető diasorozat. NKE, Budapest, 2013. (2015-ben átdolgozott változat)
- VARGA János, NAGY Judit, HÓKA Gábor, HUSZÁR László, MÓGOR Judit: *A rendészeti szervek nemzetközi együttműködése*. szerk. VARGA János, RTF, Budapest, 2009.
- VAS Gizella: *A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének országos tapasztalatai és nemzetközi együttműködési vonatkozásai*. Előadás „A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelése” c. konferencián (2015.05.07.)
- VERHÓCZKI János: *Magyar rendőr külföldön, külföldi rendőr Magyarországon. (A rendőr intézkedési jogosultságának határai)* Forrás: http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/3Magyar_rendor_kulfoldon.pdf
http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/3Magyar_rendor_kulfoldon.pdf. (2016.01.26.)
- VÍGH Tibor: *A kommunikatív tesztelés elméleti alapjai*, MAGYAR PEDAGÓGIA, 105/4. 2005. 386. ISSN 0025-0260
- VIRÁNYI Gergely: *Aktualizált gondolatok a rendészettudományhoz = A rendészettudomány határkövei*. szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs. 2012. 11–39. ISBN: 978-963-08-4112-2
- WACHA Imre: *A nyelvi rétegződés kérdései. = Normatodat – nyelvi norma. Linguistica, Series A. Studia et dissertationes: 8*, szerk. KEMÉNY Gábor, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 1992. 49–105. ISBN 9789638461605

Európai uniós szabályozás, ajánlások, kiadványok

- A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSA (2006/XI/06) a tagállamok illetékes hatóságai által a személyek határokon történő ellenőrzése során használandó közös „Határőrök gyakorlati kézikönyve (Schengeni kézikönyv)” létrehozásáról (C (2006) 5186 végleges)*, Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%2015010%202006%20INIT> (2015.03.29.)
- A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Az európai bűnüldözési képzési rendszer létrehozása (COM(2013) 0172 final)* Forrás: <http://old.eu-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0172:FIN:HU:HTML> (2014.08.13.)
- A TANÁCS 2007/2004/EK rendelete (2004. október 26.) az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség felállításáról. Legutóbbi egységes szerkezetbe foglalt változat: 02004R2007-20140717,*

Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R2007-20140717&qid=1428397252183&from=HU> (2015.03.29.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT 2012. május 22-i állásfoglalása az Európai Unió belső biztonsági stratégiájáról ((2010/2308 (INI)). Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IP0207&from=HU>, 2015.04.11.

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1052/2013/EU RENDELETE (2013. október 22.) az európai határőrizeti rendszer (EUROSUR) létrehozásáról, Forrás: <http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:295:0011:01:HU:HTML>, (2015.03.29.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1931/2006/EK RENDELETE (2006. december 20.) a tagállamok külső szárazföldi határain való kishatárforgalom szabályainak meghatározásáról, valamint a Schengeni Egyezmény rendelkezéseinek módosításáról. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1931&from=HU> (2015.03.29.)

Az Európai Parlament és a Tanács 1931/2006/EK rendelete (2006. december 20.) a tagállamok külső szárazföldi határain való kishatárforgalom szabályainak meghatározásáról, valamint a Schengeni Egyezmény rendelkezéseinek módosításáról, Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1931&from=HU>

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2006. december 20-i 1931/2006/EK rendelete a tagállamok külső szárazföldi határain való kishatárforgalom szabályainak meghatározásáról, valamint a Schengeni Egyezmény rendelkezéseinek módosításáról; Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=OJ:L:2006:405:TOC> (2015.07.22.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról, Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0115&rid=1>, 2015.04.23.

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 810/2009/EK RENDELETE (2009. július 13.) a Közösségi Vízumkódex létrehozásáról, Forrás: <http://konzuliszolgalat.kormany.hu/download/3/f9/20000/HUvizumkodex.pdf> (2015.03.25.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 562/2006/EK RENDELETE (2006. március 15.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének (Schengeni határellenőrzési kódex) létrehozásáról. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1427644362474&uri=CELEX:32006R0562> (2015.03.29.)

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: A külső határellenőrzésre, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós Schengeni katalógus frissített változata 7864/09. Brüsszel, 2009. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%207864%202009%20INIT>, (2015.04.19.)

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete AZ Európai Unió tagállamainak külső határait átlépő harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépési adatainak rögzítésére szolgáló határregisztrációs rendszer létrehozásáról COM(2013) 95 végleges, 2013a. Forrás: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc53b70d21c013d27186fc84b9e.do> (2015.03.29.)

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a regisztráltutas-program létrehozásáról COM(2013) 97 végleges, 2013b. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+6930+2013+INIT&l=hu> (2015.03.29.)

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA: Tervezet – Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája: „Az európai biztonsági modell felé” 5842/2/10 REV 2. Forrás:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%205842%202010%20REV%202>
(2014.06.20.)

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata 2012/C 326/01. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> (2015.03.26.)

CEPOL: *Annual Report 2011*. Forrás: <https://www.cepoleuropa.eu>. (2012.07.04.)

CEPOL: *European Training Scheme: Mapping of Law Enforcement Training in the European Union – Final Report*, Forrás: https://enet.cepoleuropa.eu/fileadmin/documents/LETS/LETS_Management_Summary.pdf (2015.05.26.)

CEPOL: *A 2014. évi éves jelentés összefoglalója*. Forrás: <https://www.cepoleuropa.eu/sites/default/files/annual-report-summary-2014-hu.pdf>. (2015.10.10.)

CEPOL: *Police English Language Online Course. Course Curriculum*. Budapest, 2015.

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - towards integrated management of the external borders of the member states of the European Union (COM/2002/0233 final) Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52002DC0233> (2015.05.26.)

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *EU Schengen Catalogue; External borders control, Removal and readmission: Recommendations and best practices; February 2002*. Forrás: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/catalogue%20EN.pdf (2015.05.14.)

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *Integrated Border Management: Strategy Deliberations*, 13926/3/06, FRONT 207, COMIX 826. Forrás: <http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt4r93za#p1> (2015.04.19.)

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *PRESS RELEASE 2768th Council Meeting Justice and Home Affairs Brussels, 4-5 December 2006* Forrás: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/91997.pdf (2015.03.29.)

COWI: *External evaluation of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, Final Report*. 2009. Forrás: <http://www.statewatch.org/news/2009/may/frontex-eval-report-2009.pdf> (2015.05.10.)

EGYEZMÉNY A SCHENGENI MEGÁLLAPODÁS VÉGREHAJTÁSÁRÓL Forrás: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libshowdocument.aspx?Id=444&Lang=HU> (2015.03.29.)

EURÓPAI BIZOTTSÁG: *Indul az EUROSUR. Sajtóközlemény*, Forrás: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1182_hu.htm (2015.04.11.)

Feasibility study for the setting up of a European Border Police, Final report. 2005. Forrás: <http://www.statewatch.org/news/2005/may/eba-feasibility-study.pdf> (2015.05.26.)

FRONTEx: *2010. évi általános jelentés* 2011. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Annual_report/2010/general_report_hu.pdf (2015.04.11.)

FRONTEx: *2013. évi általános jelentés*, 2014a. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Annual_report/2013/General_Report_HU.pdf (2015.04.11.)

FRONTEx: *A FRONTEx 2014. évi munkaprogramja*, 2014b. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Work_programme/2014/PoW_2014_HU.pdf (2015.04.07.)

FRONTEX: *A FRONTEX 2015. évi munkaprogramja*, 2015b Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Work_programme/2015/PoW_2015_HU.pdf (2015.09.02.)

FRONTEX: *Annual Risk Analysis 2014*, Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2014.pdf (2014.05.10.)

FRONTEX: *Basic English for Border Guards at Airports*, FRONTEX Training Unit, Warsaw, 2011.

FRONTEX: *FRAN Quarterly July-September 2015*. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/FRAN_Q3_2015.pdf (2016.01.29.)

FRONTEX: *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training*. Warsaw, 2012.

FRONTEX: *Consultative Forum*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/partners/consultative-forum/general-information/> (2015.09.10.)

FRONTEX: *Decision of the Management Board no. 11/2012 of 23 May 2012 Establishing the profiles and the overall number of border guards to be made available to the European Border Guard Teams*. Warsaw, 2012b.

FRONTEX: *Interoperability Assessment Programme Study 2013-2015*, Warsaw, 2015. 61-62.

FRONTEX: *Missions and tasks*, Forrás: <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/> (2015.04.07.)

FRONTEX: *On-line English Language Course for Border Guards. Basic level. Oktatóanyag-tervezet*. FRONTEX Training Unit, 2015.

FRONTEX: *Mid-Level English for Border Guards at Airports*. Warsaw. 2013.

FRONTEX: *On-line English Language Course for Border Guards. Mid-Level. Oktatóanyag-tervezet*. 2015.

FRONTEX: *Partners, General information*, Forrás: <http://frontex.europa.eu/partners/consultative-forum/general-information/> (2015.04.07.)

FRONTEX: *Programme of Work 2015*, 2015. Forrás: http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Work_programme/2015/PoW_2015_EN.pdf (2015.04.07.)

FRONTEX: *Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding, Vol.II*. 2015. 7.

FRONTEX: *Risk Analysis*, Forrás: <http://frontex.europa.eu/intelligence/risk-analysis/> (2015.04.19.)

FRONTEX: *Specialised Training*. Forrás: <http://frontex.europa.eu/training/specialised-training> (2014. 7. 12.)

FRONTEX: *Strategic Analysis*, Forrás: <http://frontex.europa.eu/intelligence/strategic-analysis/> (2015.04.19.)

Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete Az Európai Unió tagállamainak külső határait átlépő harmadik országbeli állampolgárok be- és kilépési adatainak rögzítésére szolgáló határregisztrációs rendszer létrehozásáról COM(2013) 95 végleges. Forrás: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc53b70d21c013d27186fc84b9e.do>, (2015.03.29.)

Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a regisztráltutas-program létrehozásáról COM(2013) 97 végleges. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+6930+2013+INIT&l=hu>, (2015.03.29.)

Tervezet – Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája: „Az európai biztonsági modell felé” 5842/2/10 REV 2. Forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=HU&f=ST%205842%202010%20REV%202>, (2014.06.20.)

Hazai törvények, rendeletek, határozatok, utasítások, dokumentumok

2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2014.

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_14_2011.pdf
(2014.12.28.)

21/2008 ORFK utasítás 2. sz. melléklet

21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szakmai stratégiája (2012-2017) Szám: 29000/ 28714-9 /2011.Ált.

Az Európai Unió által a 2014-2020 közötti uniós programozási időszakban létrehozásra kerülő Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó hétéves szakpolitikai stratégia,

Forrás: <http://www.solidalapok.hu/node/80719> (2015.05.05.)

Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódó Nemzeti Program tervezete,

Forrás: <http://www.solidalapok.hu/sites/default/files/BBA%20nemzeti%20program%20140203%20partners%C3%A9g.pdf> (2015.05.05.)

Koncepció az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv határrendészeti szolgálati ág szakmai kiválasztási, képzési és karrierrendszerére. 29000/11206-8/2013. ált.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája. MAGYAR KÖZLÖNY (2012)19,

Forrás: http://2010-014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf
(2015.04.16.)

Internetes oldalak

A tanítás-tanulás rendszer-modellje.

Forrás: http://okt.ektf.hu/data/nadasia/file/tananyag/oktataselmelet/1_tananyag1.html
(2015.12.10.)

Illegális bevándorlás.

Forrás: <http://mti.hu/Pages/NewsInf.aspx?newsid=575788&lang=hun&print=1>
(2016.02.12.)

Illegális bevándorlás - Fogadták a Szlovéniából hazaérkező rendőröket.

Forrás: <http://mti.hu/Pages/Default.aspx?lang=hun&menuid=> (2015.12.27.)

Határőröket és rendőröket küldenek a V4-ek Görögországba.

Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/hataroroket-es-rendoroket-kuldenek-a-v4-ek-gorogorszagba>. (2015.11.30.)

How to flip a class. 2015. Forrás: <http://ctl.utexas.edu/teaching/flipping-a-class/how>.
(2015.08.18.)

Magyar-horvát államhatár. Forrás: <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/magyar-horvat-allamhatar> (2015.04.22.)

Magyarország 50 fős rendőri egységgel járul hozzá a macedón határvédelemhez.

Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/gazdasagdiplomaciaert-felelos-allamtitkar/hirek/magyarorszag-50-fos-rendori-egysaggel-jarul-hozza-a-macedon-hatarvedelemhez>. (2015.12.27.)

SOLID ALAPOK. http://solidalapok.hu/solid/eves_programok1/19 (2015.10.20.)

Glosszárium

(Az értekezésben leggyakrabban előforduló fogalmak és terminusok értelmezése)

harmadik ország állampolgára:	bármely olyan személy, aki az Európai Közösséget létrehozó szerződés 17. cikkének (1) bekezdése szerinti nem uniós polgár
határellenőrzés:	a határon végzett, a határforgalom-ellenőrzésből és határőrizetből álló tevékenység, kizárólag a határ átlépésére irányuló szándék vagy az átlépés esetén, minden más októl függetlenül
határforgalom-ellenőrzés:	a határátkelőhelyeken végzett ellenőrzés annak megállapítására, hogy a személyek, beleértve az azok birtokában lévő közlekedési eszközöket és tárgyakat, beléptethetőek-e a tagállamok területére, illetve elhagyhatják-e azt
határőr:	olyan tisztviselő, akit a nemzeti joggal összhangban a határátkelőhelyen, az államhatáron vagy az államhatár közvetlen közelében teljesít szolgálatot, és aki a <i>Schengeni határellenőrzési kódex</i> -szel és a nemzeti joggal összhangban határellenőrzési feladatokat végez
határőrizet:	a határok őrizete a határátkelőhelyek között, valamint a határátkelőhelyeknek a hivatalos nyitvatartási időn túli őrizete, a határforgalom-ellenőrzés megkerülésének megakadályozása érdekében
képzés:	az oktatási munka fejlesztő hatása: az ismeretek feldolgozása, gyakorlása útján a jártasságok, készségek, kompetenciák kialakítása, gyakorlati oktatás valaminek a véghezvitelére
kommunikatív kompetencia:	a kommunikatív szituációban több komponensből álló képességek, attitűdök, stratégiák és kognitív ismeretek összessége
kompetencia:	cselekvőképes tudás; azon ismeretek, készségek, képességek, magatartási, viselkedési jegyek összessége, amely által a személy képes lesz egy meghatározott feladat eredményes végzésére
kontextus:	gyűjtőneve mindazon eseményeknek, valamint (fizikai és egyéb) helyzeti, a személyre jellemző külső és belső tényezőknek, amelyekbe a kommunikációs tevékenységek beágyazódnak
korpusz:	általában elektronikus adatbázisként tárolt, egy adott nyelvre többé-kevésbé reprezentatívnak tekinthető írott szövegek, szóbeli közlések vagy egyéb minták, nyelvi adatok gyűjteménye
nyelvhasználat konstruktuma:	olyan, a kommunikációban megjelenő kontextuális jellemzők, valamint személyes képességek és kompetenciák között lévő állandó kölcsönhatások és kapcsolatok összessége, amelyekből egy nyelvtudásmodell összeáll
nyelvhasználat kontextusa/nyelvhasználati tartományok:	a társadalmi élet olyan tág területei, amelyeken az egyén társadalmi szereplőként tevékenykedik, az értekezés főleg a nyelvtanulás, a nyelvtanítás, valamint a nyelvhasználat szempontjából fontos főbb kategóriákat említi: az oktatási, szakmai, közéleti és személyes tartományt
oktatás:	a tanítási és tanulási folyamat összetett egysége
szöveg:	bármely egymáshoz kapcsolódó (beszélt vagy írott) mondatsor vagy diskurzus, amely valamely nyelvhasználati tartományhoz kapcsolódik, valamely feladat végrehajtásakor a szöveg nyelvi tevékenységek révén keletkezik, mint a feladat nyelvi segédeszköze, célja, folyamata vagy produktuma

szükségletelemzés: (az értekezésben nyelvpedagógiai értelemben használt terminus)	a társadalmi és az egyéni távlati, illetve közvetlen nyelvhasználati igények felmérése, fontossági sorrendbe állítása. A nyelvi szituáció, a kommunikációs célok, formák, az elérendő szintek elemzésére terjed ki, elősegíti a nyelvtanulás céljainak, tartalmának, feladatának és követelményrendszerének meghatározását
---	--

Rövidítések jegyzéke

AFIC	Afrika-FRONTEx Hírszerzési Közösség
CCC	Közös képzési alaptanterv(ek)
CEPOL	Európai Rendőrakadémia (2016-tól: Bűnüldözési Képzés Európai Ügynöksége)
CFPoC	Központi FRONTEx Kapcsolattartási Pont
CIRAM	közös integrált kockázatelemzési modell
EASO	Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal
EB RAN	keleti határok kockázatelemzési hálózat
EBGT	európai határőrcsapatok
EURODAC	európai szintű ujjlenyomat-adatbázis az EU területére illegálisan belépettekről
EUROSUR	európai határőrizeti rendszer
FCO	a FRONTEx koordinációs tisztviselője
FOSS	a FRONTEx egyablakos rendszere
FRAN	FRONTEx kockázatelemzési hálózat
FRONTEx	az Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség
FSC	FRONTEx Helyzetelemző Központ
FSO	FRONTEx támogató tiszt
IBM	integrált határigazgatási modell
ICONet	a tagállamok bevándorlási szolgálatai számára biztonságos web-alapú információs hálózat
JORA	közös műveletek jelentéstételi alkalmazása
KER	Közös európai referenciakeret
KKSZH	közös kapcsolattartási szolgálati hely
LCC	helyi koordinációs központ
LETS	európai bűnüldözési képzési rendszer
NCC	Nemzeti Koordinációs Központ
NKE	Nemzeti Közzolgálati Egyetem
NOK	Nemzetközi Oktatási Központ
NTC	nemzeti képzési koordinátor
PCC SEE	Délkelet-európai Rendőri Együttműködési Egyezmény
PNR	utasnyilvántartási adatállomány
RRI	Repülőtéri Rendőr Igazgatóság
RTK	Rendészettudományi Kar
SELEC	Délkelet-európai Rendészeti Együttműködési Központ
SGO	kirendelt vendégtiszt/kiküldött határőr
SIS	Schengeni Információs Rendszer
SNE	(FRONTEx-be) delegált nemzeti szakértő
SQF	ágazati képesítési rendszer
UNHCR	ENSZ Menekültügyi Főbiztossága
VIS	Vízuminformációs Rendszer
WB RAN	nyugat-balkáni kockázatelemzési hálózat

Mellékletek

1. melléklet

Kérdőív az EU-ban folyó intézményes határrendészeti angol szaknyelvi oktatásról

TEACHING ENGLISH FOR BORDER POLICING STAFF -- QUESTIONNAIRE

The information gathered by this questionnaire is needed for a PhD thesis on the role of English language competences in enhancing international border policing cooperation. If you wish to be informed about the outcome and conclusions of the survey, we will be glad to send you the publication discussing it. Could you please send this questionnaire when completed to Judit Borszeki as an attachment (email address: Karosi.Zoltanne@uni-nke.hu) by 30th April 2014.

The survey will take about 20 minutes to complete.

1. YOUR INSTITUTION

Name of institution (in your language) .....

..... (country) ..... (city)

Name of institution in English .....

The total (average) annual number of border policing students at various levels of training programmes at your institution:

Vocational (Basic)	BA/ BSc (Mid-level)	MA/ MSc (High level)	Other, please specify: _____

Contact person for information: .....

Email address: .....

Do you wish to be informed about the outcome of the survey? .....

2. ENGLISH COURSES AT YOUR INSTITUTION

Please fill in the tables below about **(future) border policing staff** involved in your training programmes. Please note that by *Policing English* we mean an ESP course designed mainly for police staff but also involving other law enforcement officers, whereas *English for Border Policing* is a course meant specifically for border policing staff. In some institutions, however, there might be mixed English courses with a focus both on law enforcement and border policing.

2.1 Data of English courses for Border Guard/ Border Policing students

General English	Policing English	English for Border Policing	Mixed (Policing English + English for Border Policing)
-----------------	------------------	-----------------------------	--

Full-time courses

(Annual) Number of students involved				
Length of English training (months)				
Total number of English lessons				
Average number of lessons per week				
Level of students according to CEFR (A1/A2/B1/B2/C1/C2)				

Part-time/ distance courses

(Annual) Number of students involved				
Length of English training (months)				
Total number of English lessons				
Average number of lessons per week				
Level of students according to CEFR (A1/A2/B1/B2/C1/C2)				

General English	Policing English	English for Border Policing	Mixed (Policing English + English for Border Policing)
-----------------	------------------	-----------------------------	--

In-service/ further training

(Annual) Number of students involved				
Length of English training (months)				
Total number of English lessons				
Average number of lessons per week				
Level of students according to CEFR (A1/A2/B1/B2/C1/C2)				

Other course, namely: _____

(Annual) Number of students involved				
Length of English training (months)				
Total number of English lessons				
Average number of lessons per week				
Level of students according to CEFR (A1/A2/B1/B2/C1/C2)				

2.2 Please indicate the level(s) of those from the above courses which end with a language exam, i.e. official assessment, the results of which are described in a certificate issued by the institution or a language examination centre.

	Level(s) according to CEFR (A1/A2/B1/B2/C1/C2)
Full-time training	
Part-time training	
In-service training	
Other, namely: _____	

3. COMMUNICATION TOPICS COVERED BY COURSES IN POLICING ENGLISH / ENGLISH FOR BORDER POLICING

3.1 If these ESP subjects are taught at your institution, please mark (by placing an 'x') all the communicative domains in which English language skills are developed. Please also indicate the language level(s) of the students involved.

COMMUNICATIVE DOMAIN		LANGUAGE LEVEL (A1/A2/B1/B2/C1/C2)
Communication during border checks (with passengers, carriers, aircraft crew members etc.)		
Communication with illegal/ irregular migrants		
Communication with foreigners during patrolling (giving/ getting information, taking measures etc.)		
Communication with foreign colleagues (border guards) during work, joint operations, study trips etc.		
Communication with foreign colleagues at international further training courses		
Communication with foreign colleagues at international conferences		
Professional correspondence with foreign colleagues (requests, sharing information etc.)		
Written scientific communication with colleagues (essays, studies)		
Interpreting, translating in border policing context		
Other, please specify: _____		

3.2 What does the learning material include? Please indicate by placing an 'x'. (Several answers can be selected.)

Commercially available textbook	
Textbook published by your/ another law enforcement training institution	
Material selected by the teacher	
Frontex IT tool (Basic/ Intermediate English for Border Guards)	
Other self-access learning material	

3.3 Have you got any further comments that you would like to share with us?

3.4 To your knowledge, are there any courses in English for Border Policing conducted in your country, outside your institution?

No.

☐

Yes.

☐

Name of institution: .....

Thank you very much for your kind assistance.

2. melléklet

A felmérésben részt vevő országok és intézmények

Ország*	Válaszadó határrendészeti képzést folytató intézmény		Képzési szint			
	Neve	Neve angolul	Alap (Szakköz- zépiskola)	Közép (BA)	Felső (MA)	Egyéb
Bulgária	Академия на МВР, София, Център за специализация и професионална подготовка	Academy of the Ministry of Interior, Sofia, Centre for Specialization and Professional Training				
Ciprus	Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου	Cyprus Police Academy				
Csehország	Ředitelství služby cizinecké policie	Directorate of Alien Police Service				
Dánia	Direktionssekretariatet Polititorvet	Danish National Police	nincs adat			
Észtország	Sisekaitseakadeemia	Estonian Academy of Security Sciences				
	Politsei-ja Piirivalveamet	Estonian Police and Border Guard				
Finnország	Raja- ja merivartiokoulu	The Border and Coast Guard Academy				
Németország	Bundespolizeiakademie	Federal Police Academy				
Görögország	Ελληνική Αστυνομία	Training Division 3, Hellenic Police Headquarters	nincs adat			
Magyarország	Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar	Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service				
	Miskolci Rendészeti Szakközépiskola	Law Enforcement School Miskolc				
	Szegedi Rendészeti Szakközépiskola	Law Enforcement School Szeged				
Olaszország	Centro Addestramento Polizia di Stato	State Police Training Centre				
Lettország	Valsts Robežsardzes Koledža	State Border Guard College				

Litvánia	Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų ministerijos Pastoriečių mokykla	Border Guard School of the State Border Guard Service under the Ministry of Interior of the Republic of Lithuania					
Hollandia	Opleidings-, Trainings- en Kenniscentrum Koninklijke Marechaussee	Training and Expertise Center Royal Netherlands Marechaussee					
Poland	Centrum Szkolenia Straży Granicznej im. Żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza w Kętrzynie	Border Guard Training Centre them. Soldiers of the Border Protection Corps in Kętrzyn					
Portugália	Serviço de Estrangeiros e Fronteiras	Immigration and Border Service	nincs adat				
Románia	Academia de Poliție "Alexandru Ioan Cuza"	"Alexandru Ioan Cuza" Police Academy					
Románia	Scoala de Formare Initiala si Continua a Personalului Politiei de Frontiera	School for Basic and Further Training of Border Police Personnel					
Szlovákia	Akadémia Policajného zboru v Bratislave	Academy of the Police Force in Bratislava					
Szlovénia	Policijska akademija, Center za izpopolnjevanje in usposabljanje	Police Academy, Training Centre					

* Az országok az angol nevük alapján kialakított ABC- sorrendben szerepelnek.

A színkód az adott intézmény adott képzési formájában résztvevő határrendészeti hallgatók számát jelzi:

nincs adat	
<50 fő	
50-100 fő	
120-200 fő	
≥300 fő	

3. melléklet

KÉRDŐÍV A HATÁRRENDÉSZETI SZOLGÁLATI ÁG ÁLLOMÁNYÁNAK IDEGEN NYELVI ISMERETEIRŐL

Sorszám: (elemző tölti ki)

Tisztelt Válaszadó!

Az alábbi kérdőívvel a rendőrség határrendészeti feladatokat ellátó állományának idegen nyelvi tanulmányait és a nemzetközi határrendészeti tevékenység iránti érdeklődését szeretnénk vizsgálni egy készülő doktori (PhD) értekezéshez és angol szaknyelvi tananyaghoz.

Kitöltésével Ön is jelentős mértékben hozzájárulhat az érintett állomány idegen nyelvi képzésének fejlesztéséhez. Kérjük, a kitöltött kérdőíveket szolgálati helyenként összegyűjtve, csatolmányként juttassák el a Karosi.Zoltanne@uni-nke.hu címre.

A kérdőív anonim, kitöltése kb. 20 percet vesz igénybe.

0 Adatok (A megfelelő választ jelölje x-szel.)

0.1 Nem: férfi ☐ nő ☐

0.2 Életkor: év

0.3 Legmagasabb iskolai végzettség:

középiskola	☐	egyetem	☐
rendészeti szakközépiskola	☐	PhD	☐
főiskola	☐		

0.4 Szolgálati hely (földrajzi hely):

Megye: Település:

0.5 Szolgálati hely (szervezet):

ORFK	☐	Határrendészeti Kirendeltség	☐
Megyei RFK	☐	RRI	☐
Városi RK	☐	Rendészeti Szakközépiskola	☐
Mélyiségi Ellenőrzési és Közterületi Támogató Alegység	☐	NKE RTK	☐

0.6 Mióta dolgozik határrendészeti szakterületen?
(Kérjük, írja be az évek számát.)

1. Idegen nyelvek ismerete (A megfelelő választ jelölje x-szel.)

1.1 Milyen idegen nyelvet beszél Ön? Véleménye szerint milyen szinten? (Nem nyelvvizsgabizonyítvány alapján!) Több nyelvet is megjelölhet!

Nyelv	Alapfok	Középfok	Felsőfok
angol	☐	☐	☐
arab	☐	☐	☐
francia	☐	☐	☐
horvát	☐	☐	☐
német	☐	☐	☐
olasz	☐	☐	☐
orosz	☐	☐	☐
román	☐	☐	☐
spanyol	☐	☐	☐
szerb	☐	☐	☐
ukrán	☐	☐	☐
Egyéb:	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐

1.2 Hogyan tanulta/ tanulja a fent megjelölt nyelv(ek)et? Több választ is megjelölhet (x-szel). Ha két idegen nyelvnél többet ismer, kérjük, arról a két nyelvről nyilatkozzon, amelyeket a legmagasabb szinten beszéli.

	nyelv	nyelv
Közép- vagy felsőfokú oktatás részeként általános nyelvet	☐	☐
Közép- vagy felsőfokú oktatás részeként határrendészeti szaknyelvet	☐	☐
Munkahelyi nyelvtanfolyamon, általános nyelvet	☐	☐
Munkahelyi nyelvtanfolyamon, határrendészeti szaknyelvet	☐	☐
Nyelviskolában, általános nyelvet	☐	☐
Nyelviskolában, határrendészeti szaknyelvet	☐	☐
Magántanárnál, általános nyelvet	☐	☐
Magántanárnál, határrendészeti szaknyelvet	☐	☐
Önképzéssel, általános nyelvet	☐	☐
Önképzéssel, határrendészeti szaknyelvet	☐	☐

Egyéb módon, éspedig:

1.2a Milyen (volt) a nyelvtanfolyam(ok) jellege? (Önképzés esetén: átlagosan heti hány órát tölt(ött) nyelvtanulással?)

_____ nyelv		_____ nyelv	
intenzív (heti 12 óránál több)	☐	intenzív (heti 12 óránál több)	☐
félintenzív (heti 8-10 óra)	☐	félintenzív (heti 8-10 óra)	☐
extenzív (heti 2-4-6 óra)	☐	extenzív (heti 2-4-6 óra)	☐

1.3 Jelenleg van-e a munkahelyén vagy a munkahely által szervezett nyelvoktatás?

Igen, _____ nyelv(ek)ből ☐ Nincs ☐

Milyen a nyelvtanfolyam(ok) jellege? (Mindkét oszlopban jelölje meg a választ, több tanfolyam esetén többet is!)

intenzív (heti 12 óra vagy több)	☐	általános nyelvi	☐
félintenzív (heti 8-10 óra)	☐	rendőri vagy határrendészeti szaknyelvi	☐
extenzív (heti 2-4-6 óra)	☐	általános és rendőri vagy határrendészeti szaknyelvi	☐

1.4 Ön jelenleg részt vesz-e a munkahelyén /a munkahely által szervezett nyelvoktatásban?

Igen, _____ nyelvből ☐ Nem ☐

Milyen a nyelvtanfolyam jellege? (Mindkét oszlopban jelölje meg a választ!)

intenzív (heti 12 óra vagy több)	☐	általános nyelvi	☐
félintenzív (heti 8-10 óra)	☐	rendőri vagy határrendészeti szaknyelvi	☐
extenzív (heti 2-4-6 óra)	☐	általános és rendőri vagy határrendészeti szaknyelvi	☐

1.5 Amennyiben jelenleg részt vesz (már vett részt) a munkahelyén vagy a munkahely által szervezett nyelvtanfolyamokon, mennyire (volt) eredményes ez a nyelvoktatás az Ön nyelvi készségeinek fejlesztését illetően? (Kérjük, a nyelvtanfolyam típusát aláhúzással jelölje. Amennyiben több munkahelyi nyelvtanfolyamon is részt vett, a két legutolsóról nyilatkozzon.)

_____ nyelv, intenzív / félintenzív / extenzív nyelvtanfolyam

Egyáltalán nem eredményes	1	2	3	4	5	Nagyon eredményes
Beszédképesség	☐	☐	☐	☐	☐	
Olvasott szöveg értése	☐	☐	☐	☐	☐	
Hallott szöveg értése	☐	☐	☐	☐	☐	
Írásképesség	☐	☐	☐	☐	☐	
Nyelvtani ismeretek	☐	☐	☐	☐	☐	
Általános szókincs	☐	☐	☐	☐	☐	
Szakmai szókincs	☐	☐	☐	☐	☐	

Egyáltalán nem eredményes	1	2	3	4	5	Nagyon eredményes
Beszédképesség						
Olvasott szöveg értése						
Hallott szöveg értése						
Írásképesség						
Nyelvtani ismeretek						
Általános szókincs						
Szakmai szókincs						

1.6 Ön szerint mely állítások igazak a munka mellett folytatott nyelvtanulásra? Kérjük, minden Önre igaz állítást jelöljön meg 'x'-szel.

1. A munkám mellett elég időm jut a nyelvtanulásra.
2. A jövőben szeretnék részt venni a munkahelyem által szervezett nyelvtanfolyamon.
3. A munkahelyi vezetőim elvárják, hogy fejlesszem/ szinten tartsam a nyelvtudásomat.
4. A munkám végzéséhez fontos, szükséges egy vagy több idegen nyelv ismerete.
5. A munkám végzéséhez ritkán van csak szükségem idegen nyelv ismeretére.
6. Azért tartom fontosnak a nyelvtudásom fejlesztését, mert ezáltal jobb beosztásba kerülhetek.
7. Azért tartom fontosnak a nyelvtudásom fejlesztését, mert szeretnék részt venni nemzetközi határrendészeti együttműködésben, képzésben.
8. Csak magántanárnál/ nyelviskolában van lehetőségem nyelvet tanulni.
9. A munkahelyemen a nyelvoktatásra történő beiskolázás előzetes tervezés alapján folyik.
10. A munkahelyemen a nyelvoktatásra történő beiskolázás önkéntes jelentkezés alapján folyik.
11. Eredményesebb lenne a nyelvtanulás, ha több intenzív nyelvtanfolyam indulna a munkahelyemen, és ennek idejére a résztvevők felmentést kapnának a munkavégzés alól.
12. Eredményesebb lenne a nyelvtanulás, ha a résztvevők kevesebb nyelvórát mulasztanának az aktuális munkahelyi feladatok miatt.
13. Jó lenne, ha több, heti 4-6 órás nyelvtanfolyam indulna a munkahelyemen.
14. Szívesen vennék részt intenzív (heti 10-12 vagy ennél több órás) nyelvtanfolyamon.
15. Nem érdeklődöm a nyelvtanulás iránt.
16. Az általános idegen nyelv tanulásánál hasznosabb számomra a határrendészeti szaknyelv tanulása.
17. A munkakörülményeim nem teszik lehetővé, hogy részt vegyek nyelvoktatásban.
18. Az otthoni, családi körülményeim nem teszik lehetővé, hogy részt vegyek nyelvoktatásban.

2. Nemzetközi határrendészeti együttműködés

2.1 Kap-e Ön tájékoztatást alábbi nemzetközi együttműködési tevékenységekre való jelentkezés lehetőségeiről, feltételeiről, rendjéről:

	Mindig	Gyakran	Ritkán	Soha
Nemzetközi határrendészeti (Frontex) művelet	☐	☐	☐	☐
Nemzetközi határrendészeti továbbképzés	☐	☐	☐	☐
Külföldi határrendészeti angol szaknyelvi tanfolyam	☐	☐	☐	☐
Nemzetközi határrendészeti konferencia	☐	☐	☐	☐
Egyéb, éspedig:	☐	☐	☐	☐

2.2 Kérjük, jelölje meg, az alábbi nemzetközi együttműködési tevékenységek közül melyikben vett már részt, és nevezze meg az ezek során használt nyelvet: (Több választ is megjelölhet (x-szel).)

	A kommunikáció során használt nyelv
Nemzetközi határrendészeti (Frontex) művelet	☐
Nemzetközi határrendészeti továbbképzés	☐
Külföldi határrendészeti szaknyelvi tanfolyam	☐
Nemzetközi határrendészeti konferencia	☐
Közös határ menti járőrszolgálat	☐
Együttműködési megbeszélés	☐
Határesemények rendezése	☐
Egyéb, éspedig:	☐

2.3 Kérjük, jelölje meg (x-szel), az alábbi nemzetközi együttműködési tevékenységek közül melyikben venne szívesen részt a jövőben: (Több választ is megjelölhet.)

Nemzetközi határrendészeti (Frontex) művelet	☐
Nemzetközi határrendészeti továbbképzés	☐
Külföldi határrendészeti szaknyelvi tanfolyam _____ nyelven	☐
Nemzetközi határrendészeti konferencia	☐
Egyéb, éspedig:	☐

**2.4 Amennyiben nem venne szívesen részt a fenti tevékenységekben, miért?
(Több választ is megjelölhet.)**

Nem érdeklődöm a fenti tevékenységek iránt.

A munkahelyi körülményeim nem teszik lehetővé.

A családi körülményeim nem teszik lehetővé.

Nem megfelelő a nyelvtudásom.

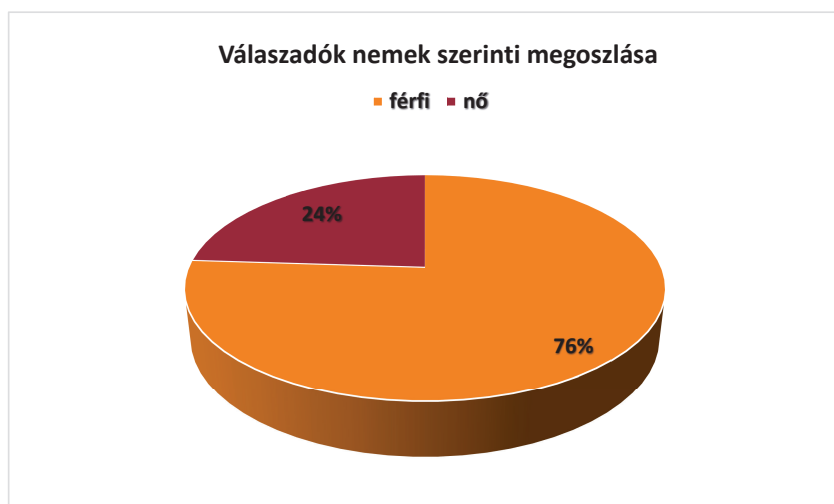
Egyéb, éspedig:

Kérjük, ha a témával kapcsolatos megjegyzése, észrevétele van, az idegen nyelvi képzés fejlesztése érdekében ossza meg velünk:

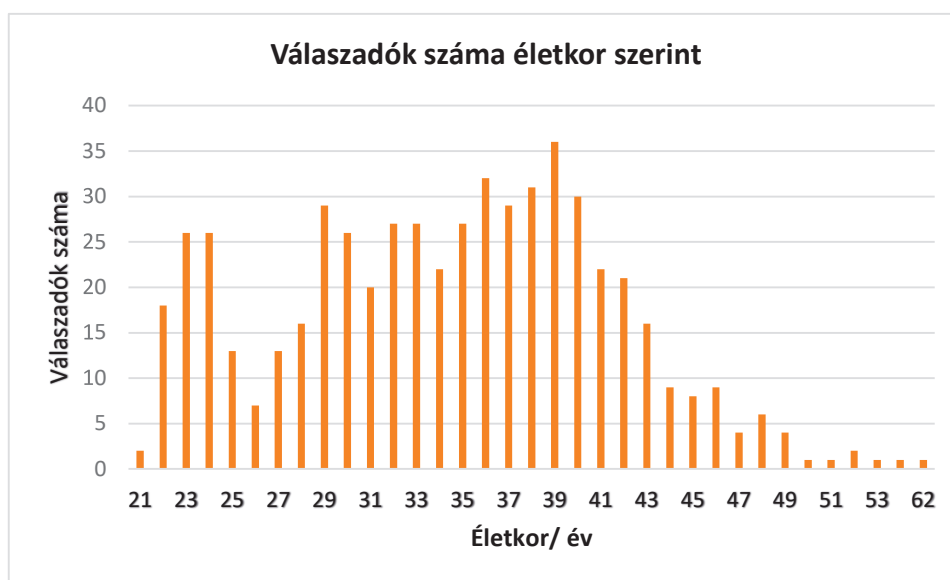
Köszönjük közreműködését!

4. melléklet

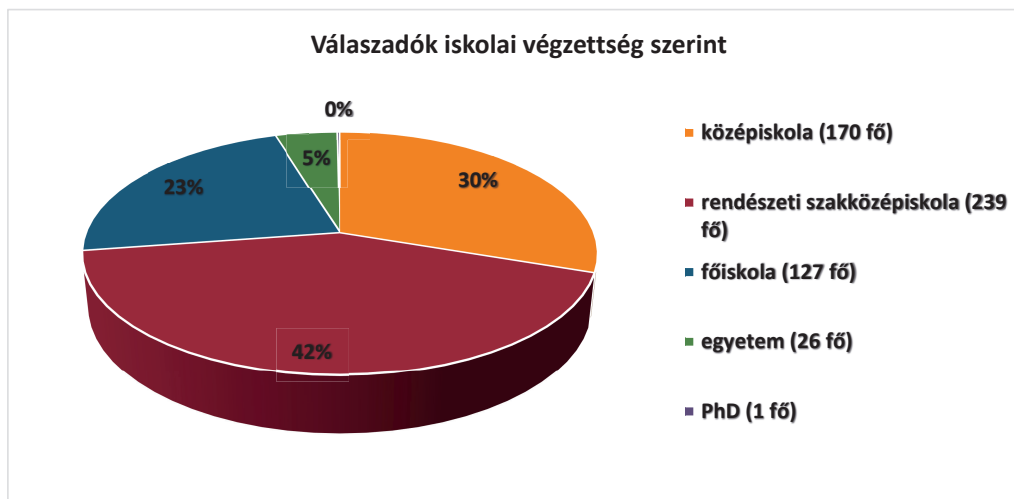
1. ábra: A válaszadók nemek szerinti megoszlása

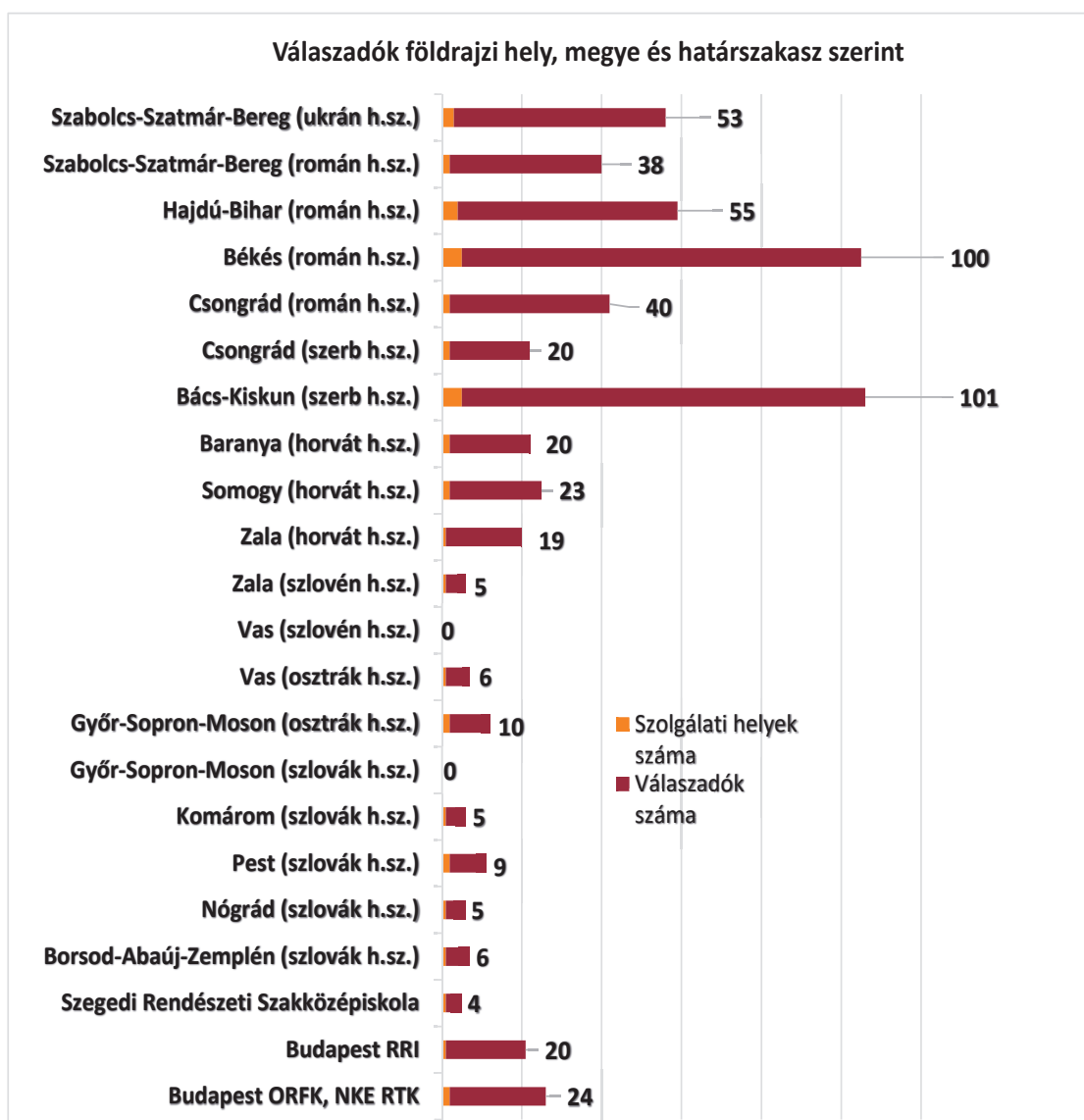
2. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása

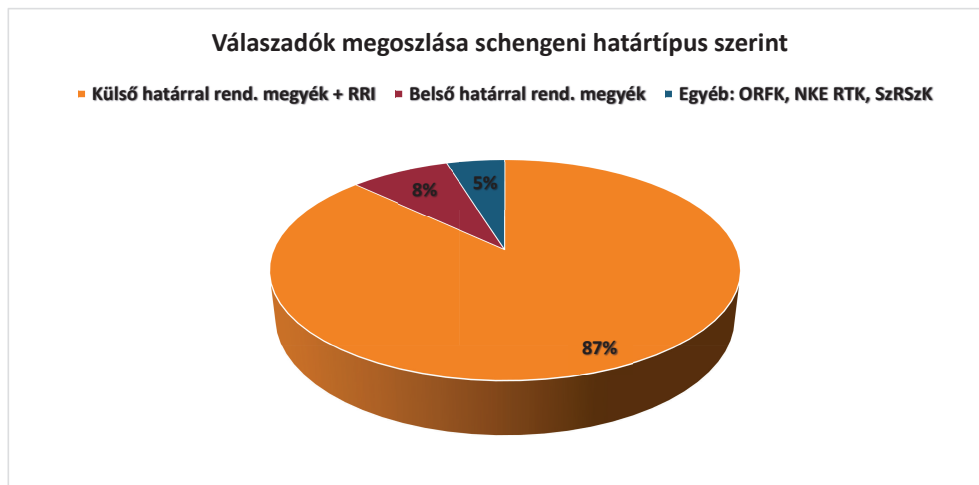
3. ábra: A válaszadók szolgálati idő szerinti megoszlása

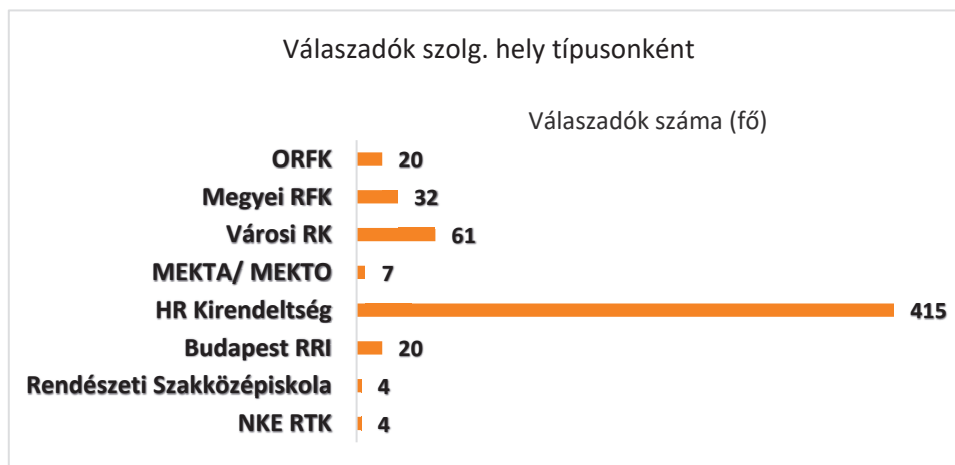
4. ábra: A válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása

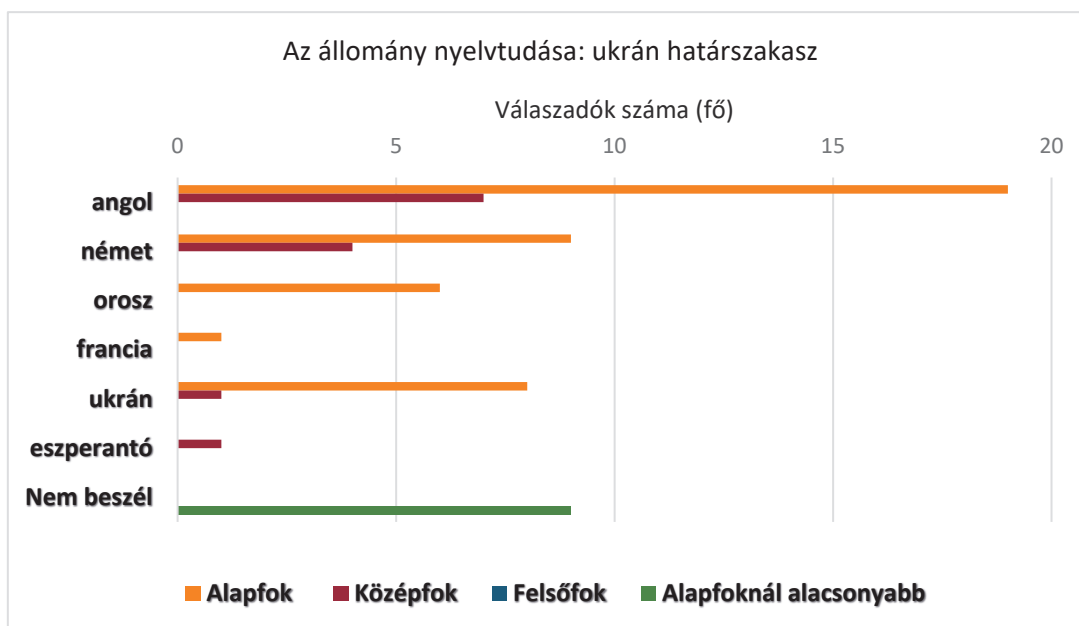
5. ábra: A válaszadók megyék, határszakaszok és határszakaszokhoz nem tartozó intézmények szerinti megoszlása

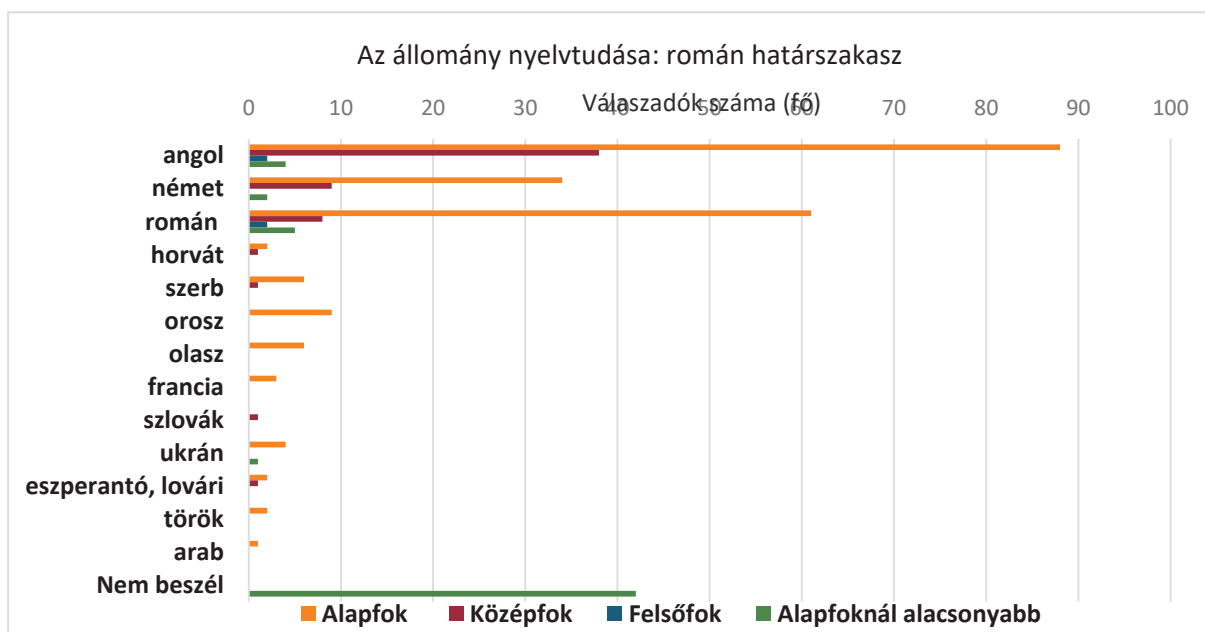
6. ábra: A válaszadók határtípus (és egyéb intézmények) szerinti megoszlása

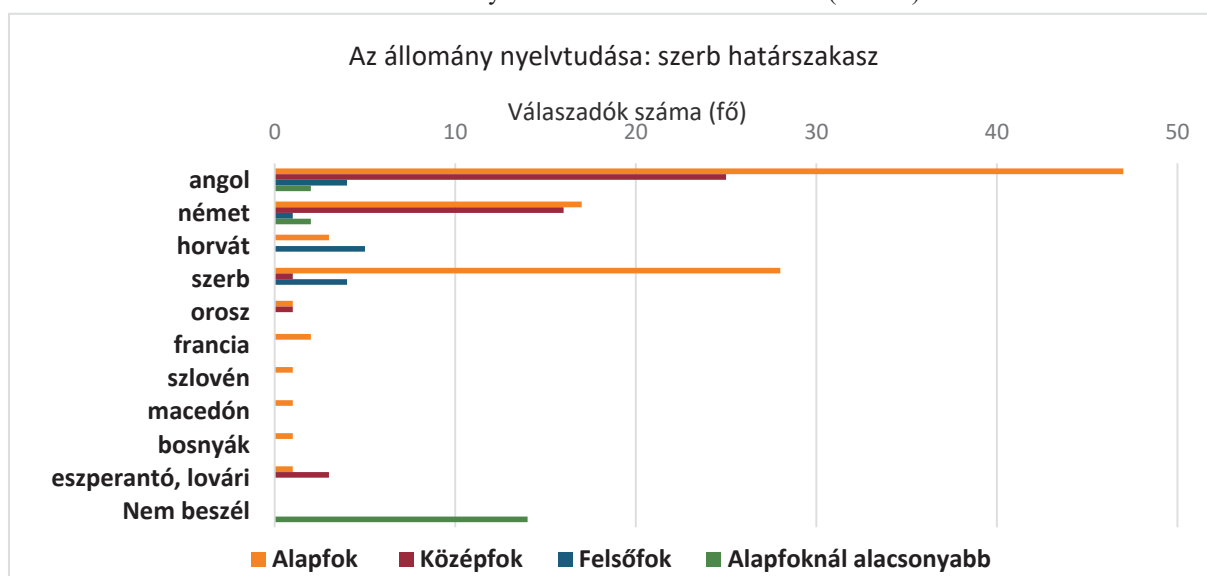
7. ábra: A válaszadók szolgálati hely szerinti megoszlása

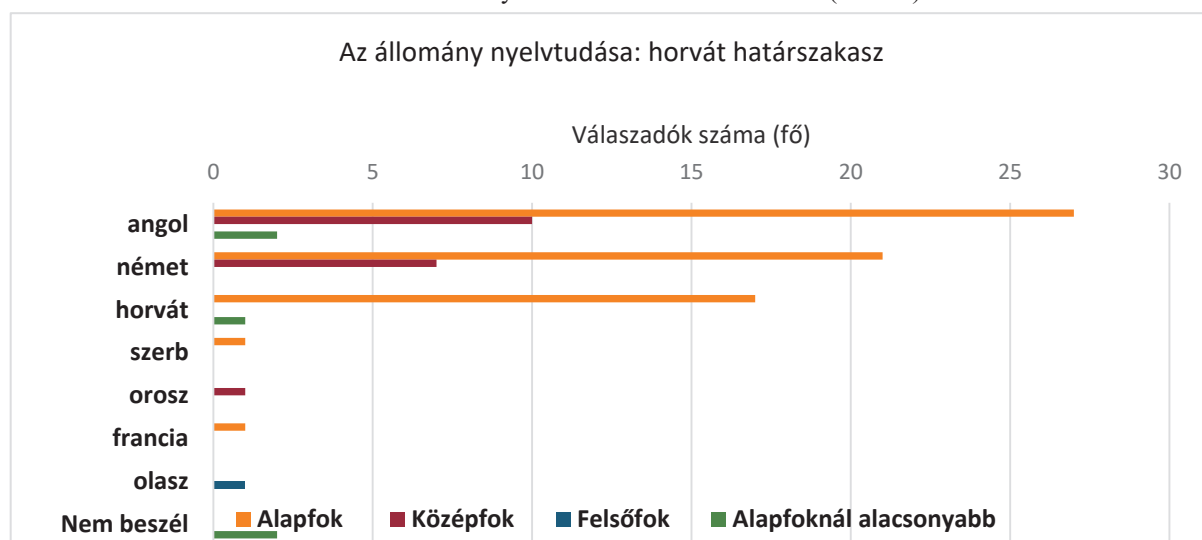
8. ábra: A beszélt nyelvek az ukrán határszakaszon (n= 52)

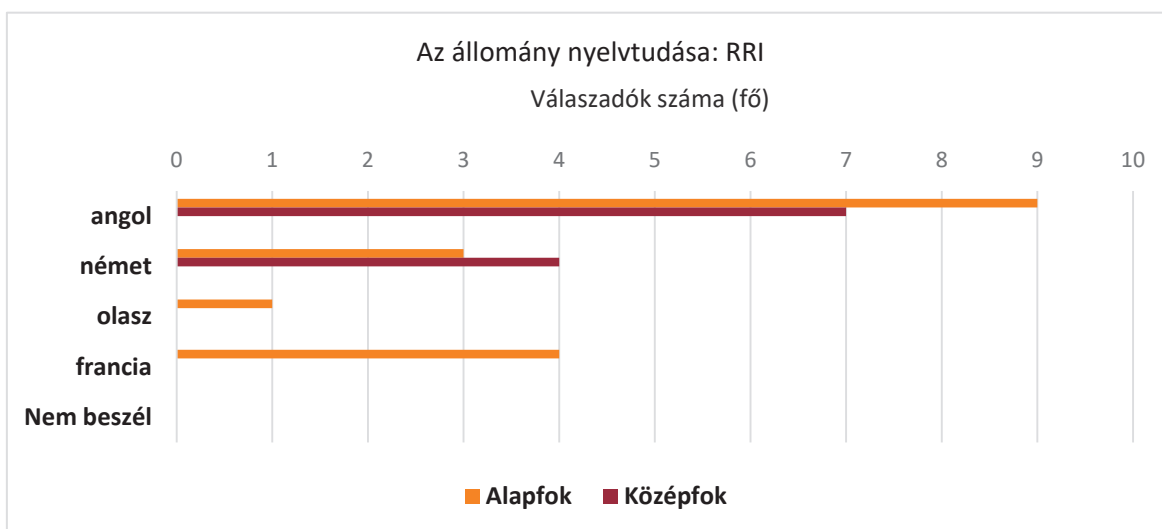
9. ábra: A beszélt nyelvek a román határszakaszon (n= 230)

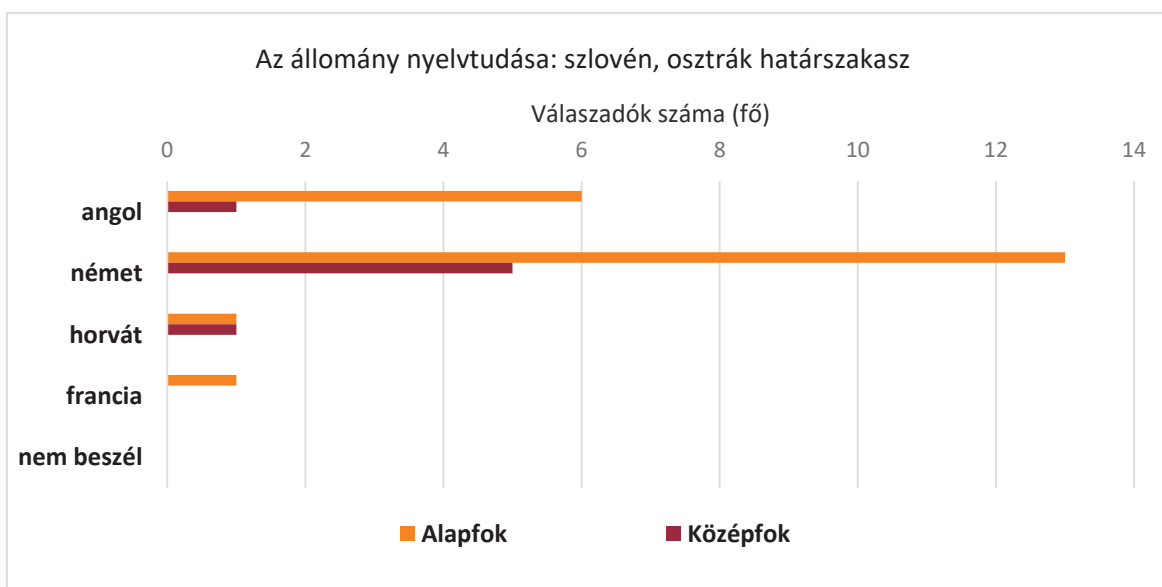
10. ábra: A beszélt nyelvek a szerb határszakaszon (n= 125)

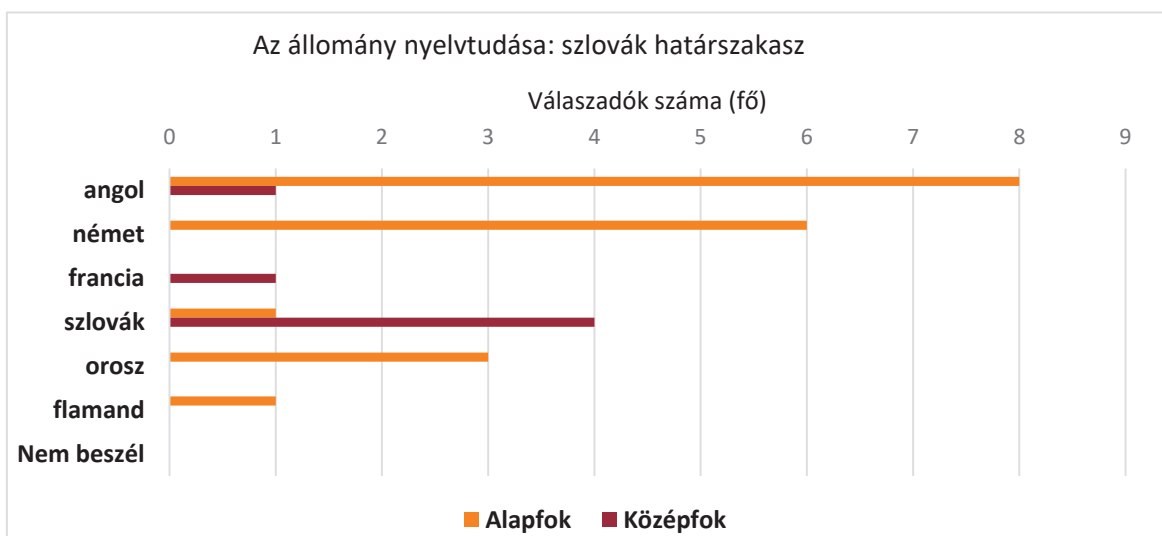
11. ábra: A beszélt nyelvek a horvát határszakaszon (n= 62)

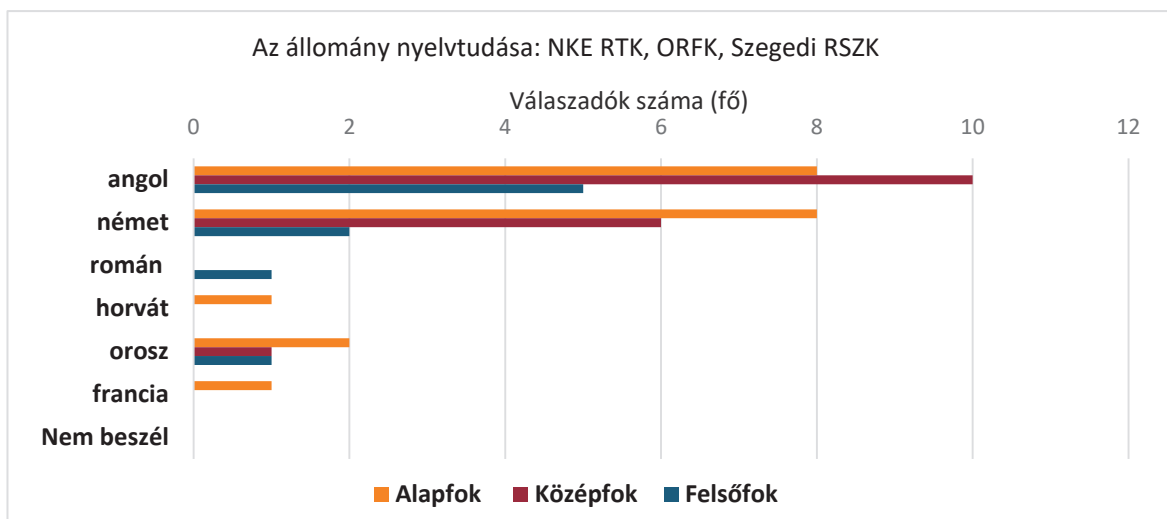
12. ábra: A beszélt nyelvek az RRI-n (n=20)

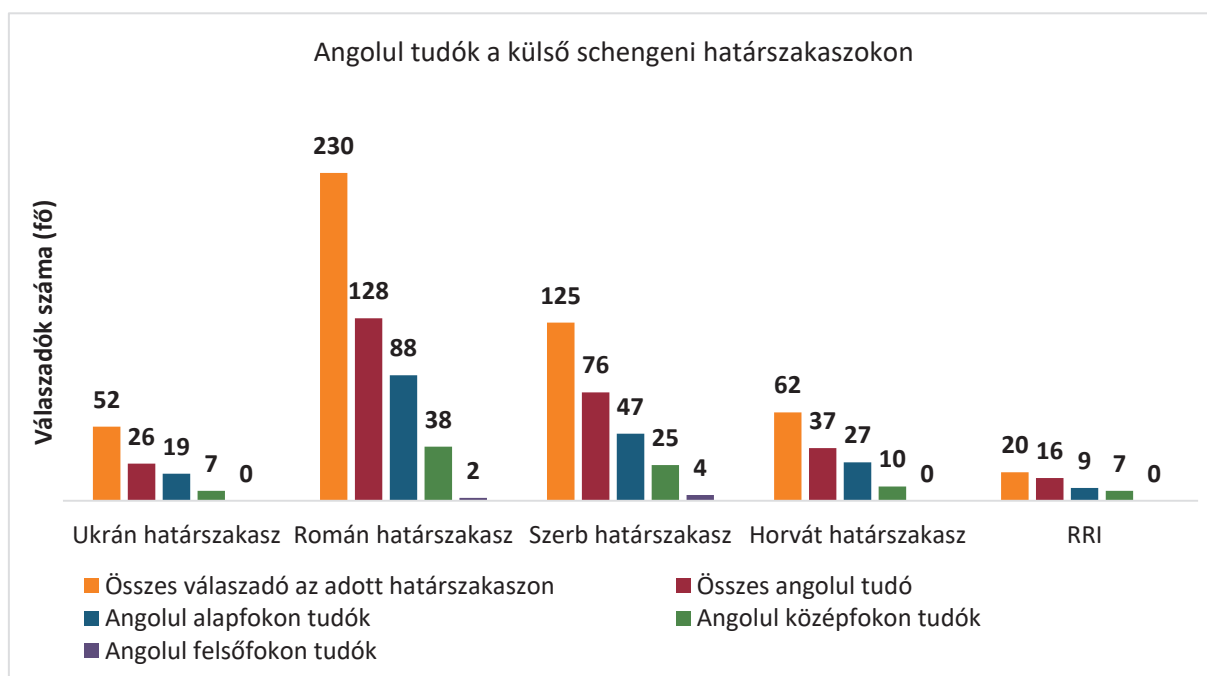
13. ábra: A beszélt nyelvek a szlovén és osztrák határszakaszon (n=21)

14. ábra: A beszélt nyelvek a szlovák határszakaszon (n=25)

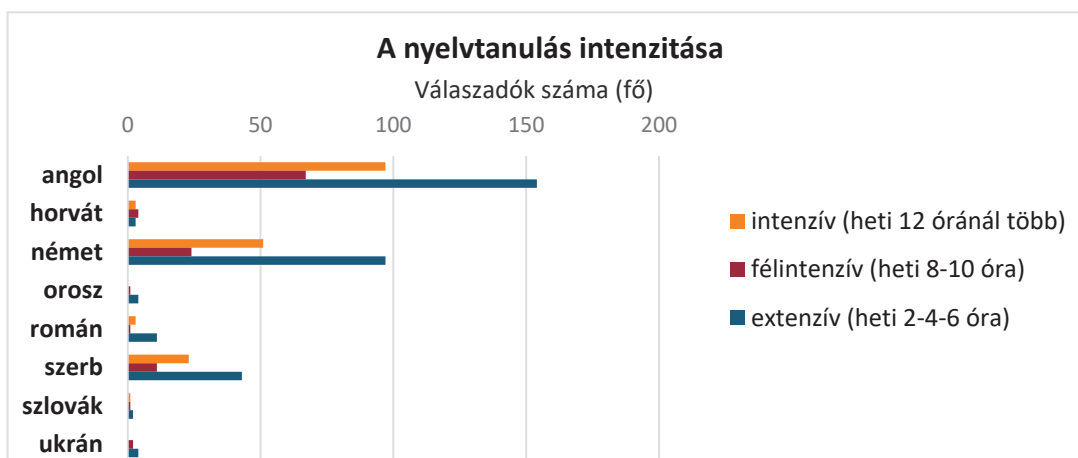
15. ábra: A beszélt nyelvek az NKE RTK-n, az ORFK-n és a Szeged RSZK-n (n= 28)

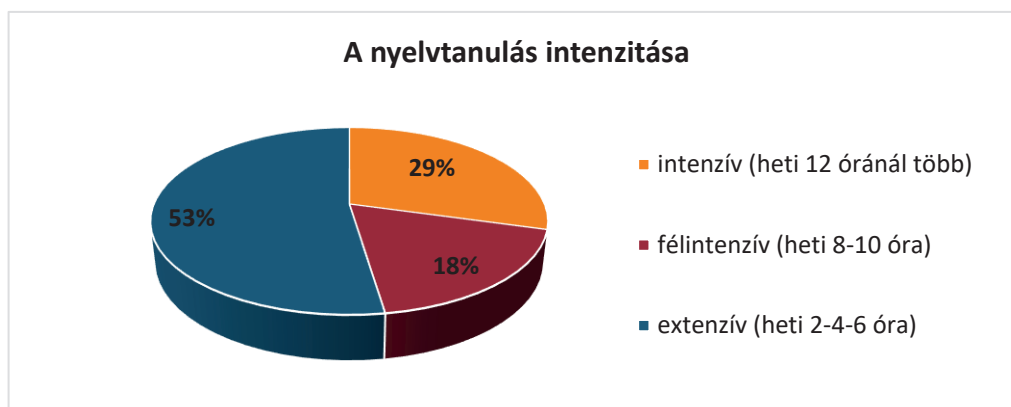
16. ábra: Angoltudás a külső schengeni határszakaszokon

	angol	francia	horvát	német	olasz	orosz	román	fla- mand	szerb	szlovák	szlovén	ukrán	eszperantó és lovári	Össze- sen
Közép- vagy felsőfokú oktatás részeként általános nyelvet	181	7	3	96	2	11	5	0	5	2	0	0	1	313
Közép- vagy felsőfokú oktatás részeként határrendészeti szaknyelvet	34	1	0	22	0	2	1	0	0	1	0	0	0	61
Munkahelyi nyelvtanfolyamon, általános nyelvet	87	4	8	25	0	0	16	0	4	0	0	5	0	149
Munkahelyi nyelvtanfolyamon, határrendészeti szaknyelvet	39	0	6	13	0	1	6	0	6	0	0	1	0	72
Nyelviskolában, általános nyelvet	34	1	1	17	0	0	3	0	1	1	0	0	5	63
Nyelviskolában, határrendészeti szaknyelvet	4	0	1	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	9
Magántanáránál, általános nyelvet	49	0	0	15	0	1	4	0	3	1	0	0	4	77
Magántanáránál, határrendészeti szaknyelvet	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	4
Önképzéssel, általános nyelvet	89	3	8	35	3	2	30	0	13	3	0	1	3	190
Önképzéssel, határrendészeti szaknyelvet	28	0	4	13	0	1	24	0	8	1	0	1	0	80
Anyanyelve v. szülőitől	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
A nyelvtérületen élt	1	1	0	0	0	0	3	1	0	0	0	0	0	6

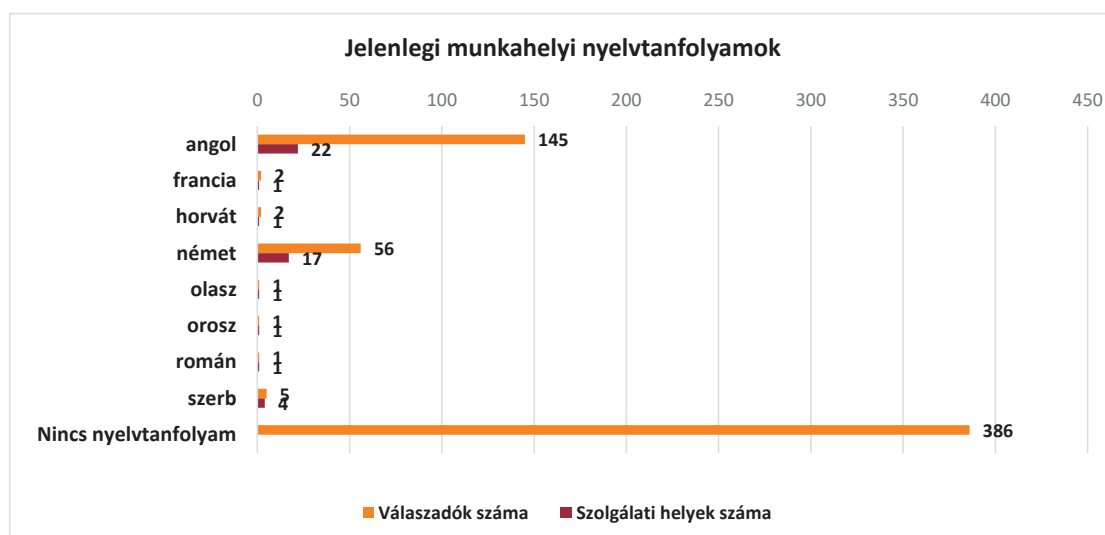
17. ábra: A nyelvek elsajátításának módja nyelvenként (n=480)

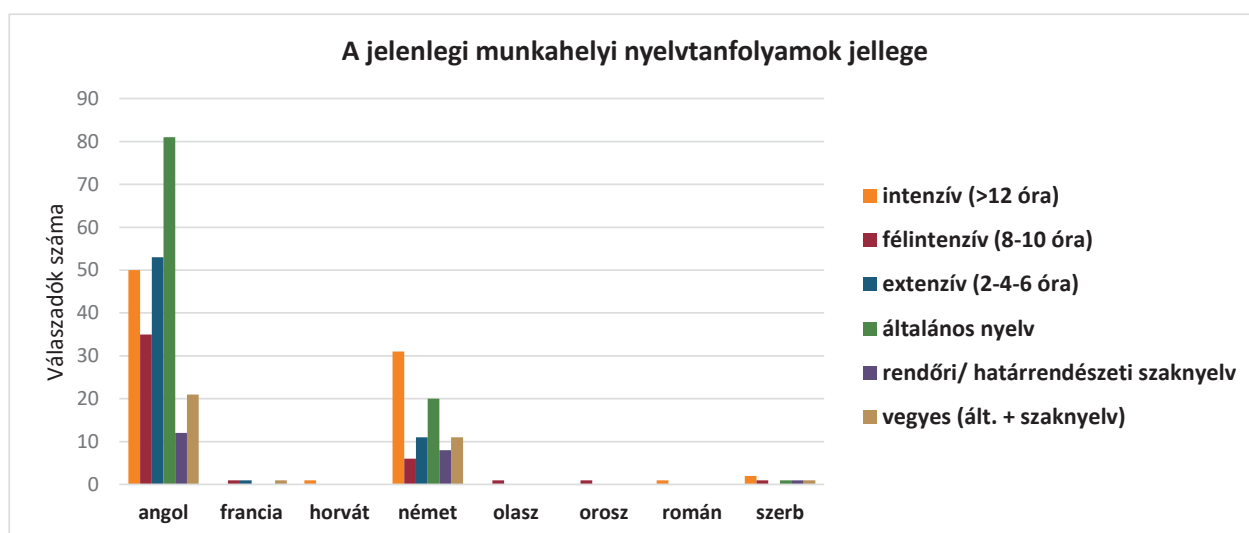
18. ábra: A nyelvi kurzusok intenzitása (n=462)

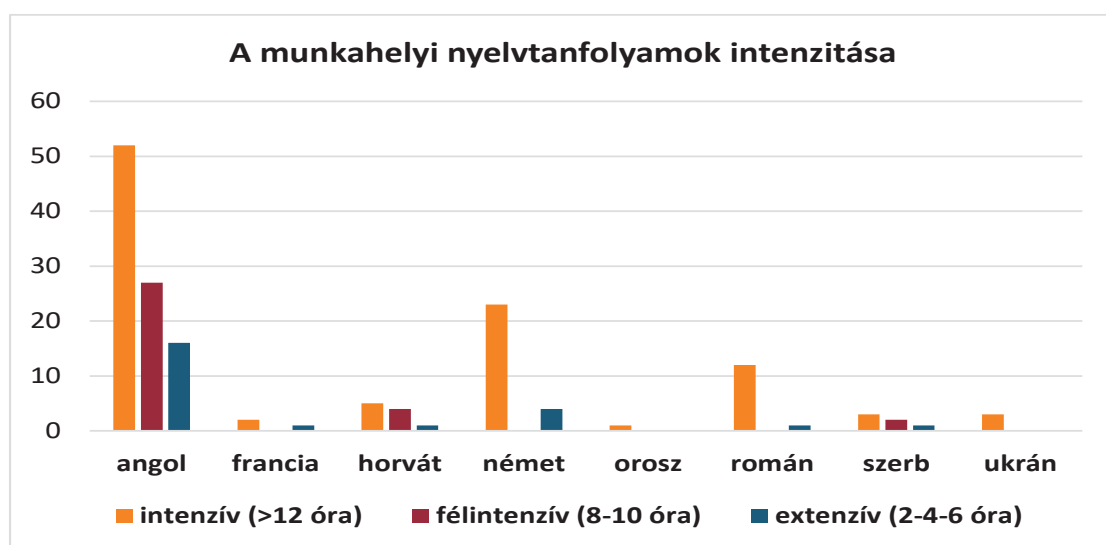
19. ábra: A nyelvi kurzusok intenzitása összesítve (n=462)

20. ábra: Jelenlegi munkahelyi nyelvtanfolyamok száma (n=559)

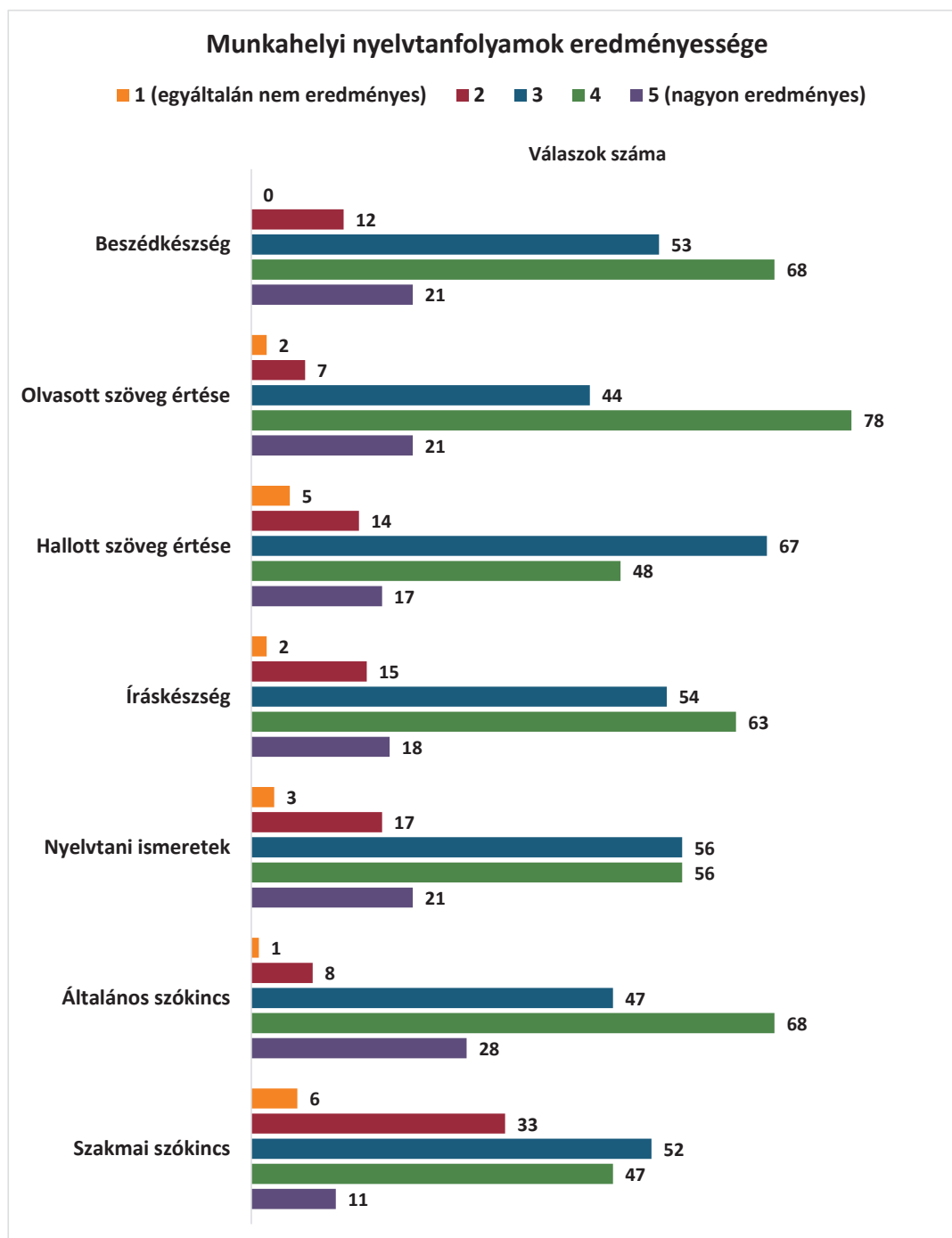

21. ábra: Jelenlegi munkahelyi nyelvtanfolyamok jellege (n=160)

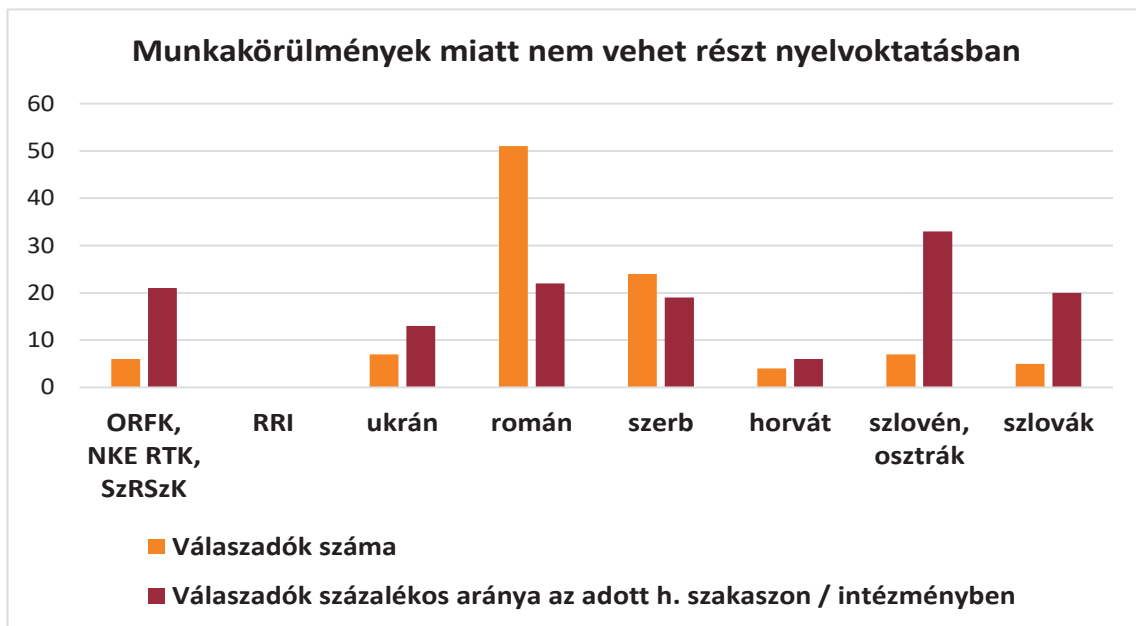

22. ábra: A válaszadók által végzett (jelenlegi és korábbi) munkahelyi nyelvtanfolyamok intenzitása (n=89)

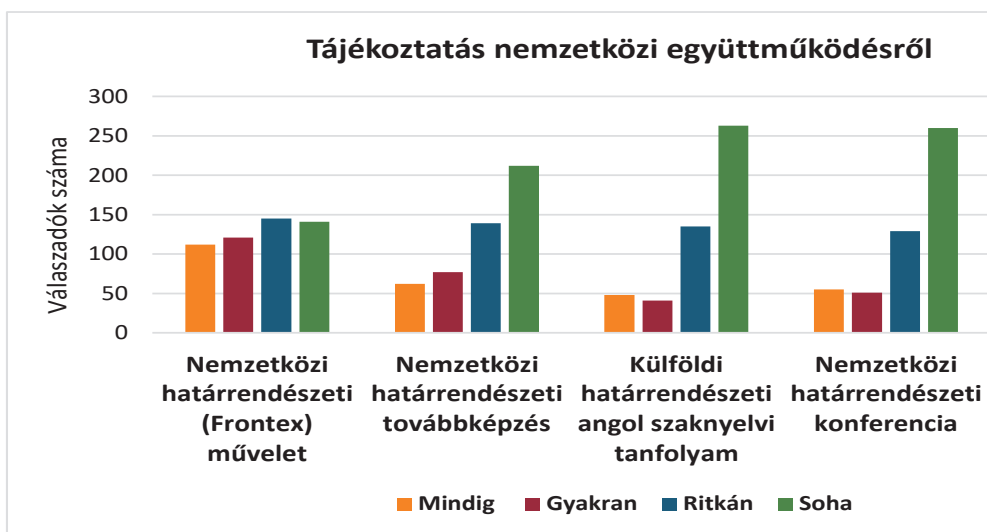

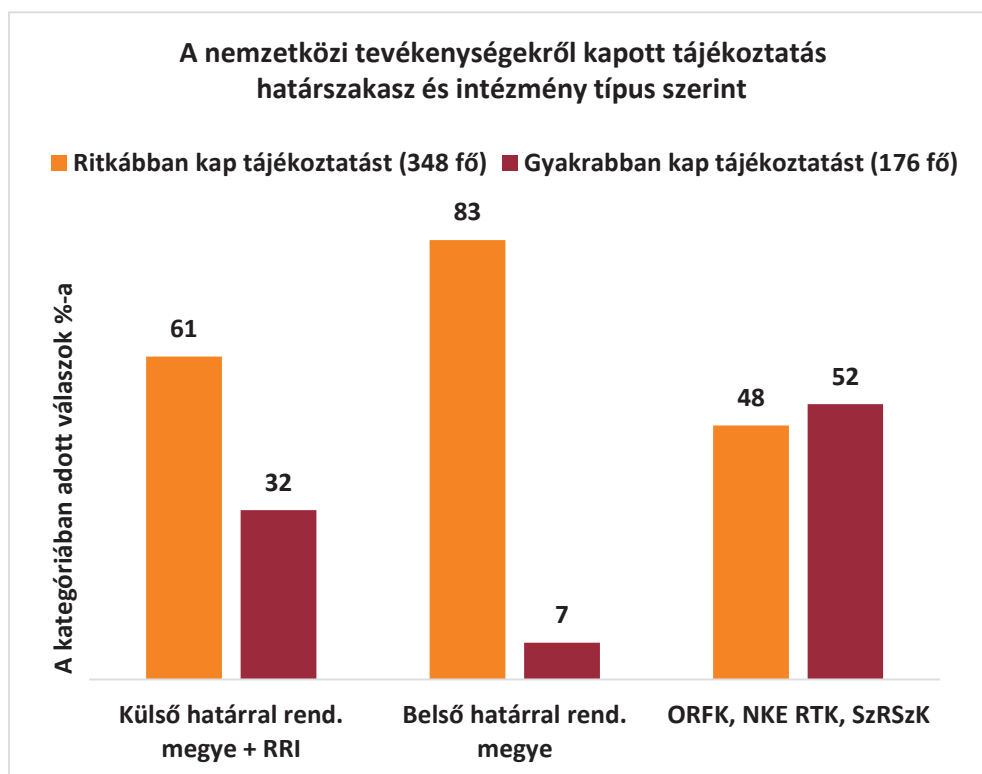
23. ábra: A válaszadók által elvégzett (jelenlegi és korábbi) munkahelyi nyelvtanfolyamok eredményessége nyelvi készségenként (n=154)

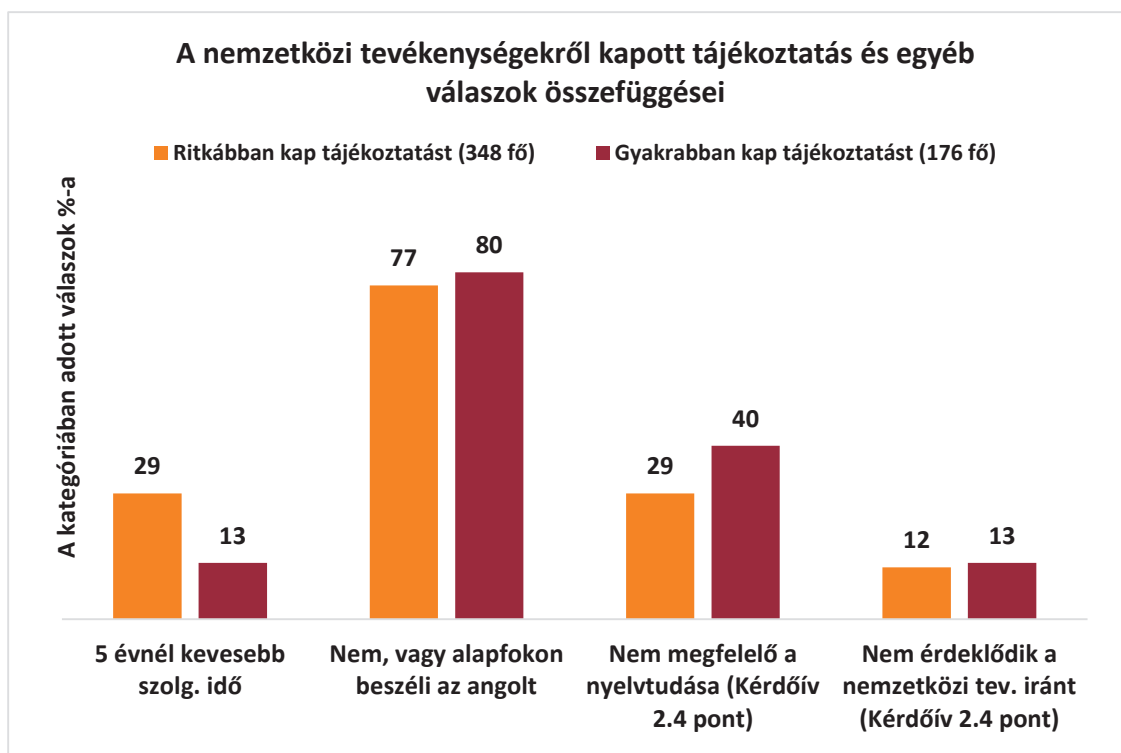
24. ábra: „A munkakörülményeim nem teszik lehetővé, hogy részt vegyek nyelvoktatásban” választ megjelölők határszakaszonként és határszakaszhoz nem tartozó intézményenként (számszerűen és százalékarány szerint n=563)

25. ábra: Kapott tájékoztatás a nemzetközi határrendészeti tevékenységekről (n=524)

26. ábra: Kapott tájékoztatás határszakasz/intézménytípus szerint

27. ábra: A tájékoztatást potenciálisan befolyásoló tényezők

5. melléklet

I. Alapfokú szaknyelvi dialógusok a FRONTEX *English for Border Guards* tananyagból³¹⁸

(A dialógusokban használt rövidítések: PA: utas, NA: narrátor, BG: határőr, S: szkipper, vitorlás tulajdonosa, LD: kamionsofőr, DO: ügyeletes tiszt, R: (szervezet) képviselője)

1.

BG: May I see your passport please?
PA: Of course. Here it is.
BG: What is the purpose of your visit?
PA: Leisure.
BG: How long will you stay?
PA: Two weeks.
BG: What plans do you have for your stay?
PA: Nothing special, just sightseeing.
BG: Have you got a hotel reservation?
PA: No. I hope I'll find a room somewhere.
BG: How are you planning to get back home?
PA: I don't know yet.
BG: How much money do you have with you?
PA: 100 Euros.
BG: I'm sorry but you can't enter Italy.
PA: But why?
BG: Because you don't have enough money to support yourself and to buy a ticket home.
(General Part, Unit 1: Border checks – Tourist with no money)

2.

PA: Good evening.
BG: Good evening. Your passport, please.
PA: Here you are.
BG: Your visa has expired.
PA: No, my visa is valid until the end of this month.
BG: I'm sorry, but your visa was valid for a ten day visit between the 10th of May and the 11th of July. You have already been in the Schengen area for ten days. This means that your visa is no longer valid.
PA: No, my visa is valid. I have to enter your country because I am here for business and my colleagues are waiting for me.
BG: Calm down. You are not allowed to enter our country without a valid visa. Please wait here. Someone will come and see you shortly.

(General Part, Unit 1: Border Checks – Tourist with a non-valid visa)

3.

BG1: Hello! My name is Virve.
BG2: Hello! Nice to meet you! My name is Bartek. Where are you from?
BG1: I am from Estonia and I work at Tallinn Airport. I am going to stay here for one week to observe your work here in Gdansk.
BG2: I see. And what do you do at the airport?
BG1: I work both in the first and second line. I check passports and I'm a document expert, too. And how about you? What are your tasks?
BG2: I'm a second-line officer. I work as a debriefing expert. How long have you been a border guard?
BG1: For eight years.
BG2: Do you know Marek Leibur? We were together in a joint operation two years ago.
BG1: Of course. We work together.
BG2: He's a nice guy. Give him my regards when you go back. And now let me show you around.
BG1: Great! Let's go!

(General Part, Unit 2: Personal Information – Guest and host officers)

---

³¹⁸ A tananyag még nincs publikálva, csak kéziratként hozzáférhető.

4.

PA: Please help me sir, my wife is in a really bad condition.

BG: Good afternoon.

PA: Good afternoon, sorry I am so nervous.

BG: Please calm down and tell me what has happened.

PA: We are somewhere over there in this queue and have been waiting for 4 hours. Suddenly, my wife started to cough really hard then it seemed that she could not breathe.

BG: Please wait a second. I will ask if there is an ambulance at the BCP. If not, my colleagues with responsibility for First Aid will come and see your wife.

(Land Part, Unit 3: Special Tasks – First Aid)

5.

BG1: That was a hard day today! I had to tell my girlfriend to postpone our dinner because of that complex case we had to deal with.

BG2: Are you talking about the blonde woman's case?

BG1: No, I'm talking about the two friends with a child who refused to have their fingerprints taken.

BG2: What was the age of the child?

BG1: He was twelve years old with a piercing and strange and unusual haircut.

BG2: What were the risk indicators in this case?

BG1: The two persons didn't have any criminal records so were allowed to take the minor out of the country. After that we became suspicious about their identities because of a scar on one of their faces and different eye colour.

BG2: How long did you have to stay at your work position until the second line officer came to take over checking their identities?

BG1: Not long, but I was stressed because we had a long line of passengers waiting, and I had to work faster.

(General Part, Unit 2: Personal Information – At the end of a working day)

6.

BG: Good morning.

PA: Good morning.

PA: Sorry, can anybody put a seal in my passport?

BG: Please stay in line and wait for your turn. What do you mean by "seal", do you want me to stamp it?

NA: The BG is checking the documents.

PA: Sorry, I'm in a hurry, how long is it going to take?

BG: It won't be too long, but I have to check the database.

PA: I don't have time to waste, can I see your team leader?

BG: Of course, can you tell me why?

PA: I want to apply for refugee status right now. I believe my country has a special agreement with yours.

(General Part, Unit 1: Border Checks – Refugee status request)

7.

NA: The conversation takes place at a border crossing point (BCP).
The newcomer is being introduced to the daily tasks and responsibilities at the BCP. It's his first day at work. BG1 is explaining the tasks to BG2 and presenting the officer's personal equipment.

BG1: Hello. My name is Codin. I'll introduce you to our daily tasks and responsibilities at the border crossing point.

BG2: Hello. I'm Milla. Nice to meet you.

BG1: Well, your main task will be checking passengers and their documents. Let me show you the BCP.

BG2: Fine. Let's go.

NA: BG1 and BG2 go outside. BG1 explains as they walk.

BG1: The regular shift lasts 12 hours. Before the shift starts you have to pick up your equipment from the duty officer.

BG2: What kind of equipment will I need on duty?

BG1: Radio, handcuffs, firearms and ammunition. You will also have a torch and truncheon.

BG2: What about the stamp?

BG1: You will get it later after passing the exam.

BG2: All right.

BG1: The BCP is under constant surveillance, there are cameras and the duty officer can observe all activities.

BG2: OK.

BG1: I will be your tutor for the next few months. If you have any questions, don't hesitate to contact me.

BG2: That's fine. Thank you very much for your help.

(General Part, Unit 3: Border Guards' Tasks and Equipment – First Day on Duty)

8.

BG: Dolphin, Dolphin, this is a French Customs cutter, can you read me?

S: Yes, I can read you.

BG: Where are you going to?

S: We are heading to Malaga Harbour.

BG: What is your flag? How many persons on-board?

S: Our flag is Spain and there are four of us on-board.

BG: What's your Estimated Time of Arrival?

S: We'll be there in five hours.

BG: What were your last ports of call?

S: Say again!

BG: Where did you last stop?

S: We stopped in Barcelona.

BG: Ok, thank you, Roger.

(Sea Part, Unit 3: Special Tasks – Radio Conversation)

9.

BG2: Hi Gabriella! How are you today?

BG1: Hi Radostin! How are you? How was your first shift?

BG2: Thanks! It was OK. What kind of equipment are you carrying on your utility belt?

BG1: This is my personal equipment. I use it on every shift. I carry my radio, handcuffs, firearms and ammunition, torch and truncheon. I also have a face mask and rubber gloves.

BG2: That's a lot. In my country we don't have a face mask or rubber gloves on the belt.

(General Part, Unit 3: Border Guards' Tasks and Equipment – Utility belt)

10.

PA: Good morning officer!

BG : Good morning. How can I help you?

PA: My flight was initially delayed for an hour and now it has been cancelled. What do I do now?

BG : First you should go to the luggage reclaim area to get your luggage. It is in the same terminal, one level upstairs.

PA: And then?

BG : When you have your luggage you should go to your airline to find out when the next flight is. Maybe you will get a voucher for a hotel until tomorrow. You will have to ask your airline.

PA: Ok. Thank you. Where is the exit?

BG : It is in the middle of the hall on the right hand side.

PA: Thank you very much.

BG : You are welcome.

(Air Part, Unit 1: Giving Information: – Cancelled flight)

11.

NA: Three BGs suspect a case of smuggling on a goods train

BG1: Hey, look at the monitor at the railway X-ray gate! Do you see what I see?

BG2: Yes, there is something suspicious in the cargo container. Seems to be a smuggling case. Inform the shift leader. The train has to be examined.

NA: The border guard calls the shift leader.

BG1: Hello Peter, we have detected something suspicious in train number 42 approaching the BCP. Please examine the 5th wagon.

BG3: OK, we will. What exactly did you see on the monitor?

BG1: I think there are boxes of cigarettes hidden under the coal.

BG3: OK, thank you.

(General Part, Unit 3: Border Guards' Tasks And Equipment – Tobacco smuggling)

12.

BG1: Good morning!

BG2: Good morning! I was told that this is your first day here.

BG1: Yes! That is correct.

BG2: Then let me show you the layout of the BCP. The entry and the exit sides are the same, mirroring each other.

BG1: Can different types of vehicles cross the border here? Like buses and lorries as well?

BG2: Yes. We have 1 lorry lane, 1 bus lane and 7 car lanes on each side. On the exit side we have one duty free lane for those passengers who want to claim the VAT back on their shopping. The car lanes are divided into an "EU/EEA/CH" lane and an "All passports" lane.

BG1: What if somebody goes into the EU/EEA/CH lane with a 3rd country passport?

BG2: He or she breaches the border regulations and will receive a fine. The lanes are separated like this because those enjoying the right of free movement are only subject to a minimum check unless we are suspicious for some reason.

(Land Part, Unit 3: Special Tasks – Layout of the BCP)

13.

NA: Two Border Guards are checking a vehicle carrying livestock

BG1: Good morning.

LD: Good morning.

BG1: Your passport, vehicle registration certificate, driving licence and consignment note please.

LD: Here you are.

BG2: Where are you going?

LD: To Budapest.

BG2: What are you carrying?

LD: Cattle.

NA: BG1 is checking the documents while BG2 is going around the vehicle to check it.

LD: This is my first time at Röszke. Can you tell me where I should go next?

BG1: Of course, the next step is to get measured, just go straight ahead then turn right to the Veterinary and Phytosanitary station. It is clearly signposted. You won't miss it.

NA: BG1 hands back the documents.

LD: Thank you. Good-bye.

BG1: Good-bye.

BG2: Good-bye.

(Land Part, Unit 1: Border Checks – Transport of livestock)

14.

NA: Two Border Guards (TVV crew) are observing the border.

BG1: Can you have a look? I think there might be a group over there.

BG2: Oh! Can you zoom in?

BG1: Sure.

BG2: I think that you are right. It looks like a group of migrants just crossing the border!

BG1: Let's count them. Are there 10 people?

BG2: One is at the front, leading the group. He must be a facilitator.

BG1: We have to inform the duty officer!

NA: The BG is making contact with the duty officer.

BG2: 001 this is 004.

DO: This is 001. 004 go ahead.

BG2: This is 004, we have spotted a group of migrants.

DO: How many?

BG2: We think there are 10 of them. There's one person on the front. They are moving to the north. We need an apprehension team.

DO: I'm sending you support right now. Record the action. Over.

(Land Part, Unit 2: Border Surveillance – Apprehending migrants using the TVV)

II. Középfokú szaknyelvi dialógusok a FRONTEX *Mid-level English for Border Guards at Airports* tananyagból³¹⁹

(A dialógusokban használt rövidítések: PA: utas, NA: narrátor, BG: határőr, DE: okmányszakértő, HO:helyi tiszt, GO: vendégtiszt)

15.

BG: Your passport please.

PA: Here you are.

BG: This is very interesting. You have black hair and the picture in the passport is of a person with short blonde hair.

PA: Yes. My hairstylist coloured it for me.

BG: Your skin looks dark in the picture, how can you explain this?

PA: I've been sunbathing and I've been on a sun bed.

BG: Where have you come from?

PA: From Romania. I was on holiday in Constance.

BG: Do you have any luggage?

PA: No, just this bag.

BG: Do you have any other documents: ID card, driving licence etc.?

PA: No. All of my documents are at home.

BG: Where were you born in Germany?

PA: In Munich, North-Rhine Westfalia province.

BG: Well madam, Munich is in the province of Bavaria. I think that there is a serious problem with your travel history. Also, your appearance doesn't match the photograph in the passport and you don't know the location of your place of birth. We need to check the circumstances very carefully. Please wait here for my colleagues.

PA: No problem. I will.

(Border check, Profiling – A border guard is performing a border check on a passenger with a German passport)

16.

BG1: Can you tell me something about profiling?

BG2: What exactly are you interested in?

BG1: Well, the basic theory of profiling.

BG2: Theory, hmm, profiling is nothing but simple analysis. You must just pay attention to a passenger's characteristics, behaviour and distinguishing marks. If those indicators match the risk indicators, then you must carry out additional checks on the passenger.

BG1: You mean I must be a psychologist?

BG2: More or less.

BG1: And what about the risk indicators?

BG2: As an example, if you have a passenger in the queue who is nervous, sweating and acting differently to the other passengers, then that's strange behaviour.

BG1: Yes and it's not difficult to distinguish a passenger like this from the others in the queue.

BG2: Yes. That shows you that something's wrong. The passenger might just be nervous because of the flight, but he could also be an illegal migrant.

BG1: But that's not enough to claim that someone is an illegal migrant.

BG2: Agreed, but it shows you that you must carry out a thorough check. In addition to that you must look for other indicators. Lack of luggage is unusual; most passengers travel with luggage. A recently purchased, one way ticket; the ticket may have been issued in a third country or by a high risk travel agency. The lack of secondary identification, for example ID card, driving licence etc. can also be an indicator.

BG1: Wow, so many things. It's like a science.

BG2: Yes it can be.

BG1: Thank you very much for the lesson.

BG2: My pleasure, you are welcome.

(Border check, Profiling – Two border guards in the control booth)

---

³¹⁹ FRONTEX: *Mid-Level English for Border Guards at Airports*. Warsaw. 2013. (Elektronikus tananyag)

17.

BG: Sorry to interrupt you! I need some help with a passport.

DE: No problem. Let me see.

BG: At my booth I have a passenger with a Portuguese passport but I think there is a problem with the passport.

DE: And what do you think the problem is?

BG: Well, firstly I can't see any watermarks. I've tried in oblique light but it's impossible to see any. There is simply no watermark.

DE: Yes, you are right. I can't see one either. In this type of passport there should always be a watermark.

BG: I know and there is something else. Can you see the Optically Variable Device?

DE: Yes. An OVD is a security feature which shows different information, depending on the viewing angle and / or lighting conditions. This change of appearance is reversible, predictable and reproducible. This one is a device with colour changes based on thin layer interference: Optically Variable Ink.

BG: But there is no change of colour. At different viewing angles there is only one colour. And would you take a look at the gold embossing on the front page?

DE: It is poor quality. I can see without a microscope or magnifying lens that the background or security printing is not the same as the specimen documents. In general the background printing shows that coloured offset printing has been used as a background to the biographical data and pre-printed text in security documents. Background printing consists of print designs and security elements produced by highly specialised printing techniques - guilloches or fine line patterns, microprint, latent image, see-through register, particular printing processes and printing techniques - intaglio printing and rainbow colouring, security inks: OVI, fugitive ink. In this passport we have none of these elements.

BG: In addition to that there are no intaglio printed elements.

DE: I'm pretty sure that the passport is a counterfeit. I will carry out a detailed examination to help me write my report. Nice job.

BG: Thank you. I'll arrest the passenger and report to the shift leader.

(Border check, False documents – Border guard and document expert)

18.

BG: Ladies and gentlemen, I have shown you the main facilities at this airport, now I'd be glad to answer your questions.

R: Sir, could you explain to us the situation regarding the regulations which apply to the detention and accommodation of detainees?

BG: Well, first of all, as in all Member States we ensure that people detained at the airport or in airport transit zones for more than 24 hours are adequately provided for and are restricted as little as possible. Secondly, we adhere strictly to the key Human Rights relating to arrest and detention such as the right to liberty and security of person and to freedom of movement. The prohibition of arbitrary arrest, the right to be informed of reasons at the time of arrest and of any charges, the right to be brought promptly before a judge, the right to trial within a reasonable time, or release, the right to prompt access to a lawyer, the right not to confess or testify against oneself, the right to an interpreter when necessary and the right to prompt notification of family.

R: Well, you seem to consider basic human rights principles very seriously. But what do you mean by "adequately provided for"?

BG: I mean that they are provided with food, water, a toilet and a sink, soap and access to first aid. Actually such temporary detention accommodation includes all the basic human needs.

R: Thank you. How do you treat special groups?

BG: I'd like to emphasise once more the fact that we strictly observe the basic principles of human rights, that is our border guards are trained not to be discriminatory, to protect the rights and special status of women, especially pregnant women and nursing mothers, children and juveniles, the elderly and sick or handicapped people. The most important thing that we teach our border guards is that no person who is in detention or in prison shall be subject to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

R: Thank you, it seems that your facilities meet the general criteria for detaining people.

(Communicating, Arresting and Detaining – Communication between a border guard and a UNHCR representative)

19.

NA: A passenger tries to enter Spain with a forged visa.

BG1: Please show me your passport.

PA: Here you are, officer.

BG1: Thank you. I see that you have a business visa issued at the French Embassy, so am I correct in thinking that you will be doing business in France?

PA: Yes, that's correct, France is the country where I do most of my business, but I have also some business to do in Spain. That is why I have come to your country for a week.

BG1: What kind of business do you do in Spain and in France?

PA: Food import and export.

BG1: Wait a moment please.

NA: Since he doubts that the visa is genuine, the border guard wants to investigate the case further, so he consults a colleague who is an expert in the field of forged documents.

BG1: Good morning, would you please have a look at this passport and the visa in it?

BG2: Do you suspect there is something wrong with the document or the visa?

BG1: The visa.

BG2: Give it to me, it will only take me ten minutes.

NA: The examination shows that the visa is a forgery. The officer returns to the booth and informs the passenger about the decision regarding his entry to Spain.

BG1: Sir, I can't let you enter this country because your visa has been forged. We are going to serve you with a notice of refusal of entry which contains all the information relating to the refusal and the instructions for appealing against this decision.

PA: What will happen now?

BG1: You will be escorted to the departure gate. But before you leave, please sign the refusal of entry notice.

PA: And if I refuse to sign it?

BG1: The decision to refuse entry will still be valid and you will have to leave the country.

(Communicating, Taking decisions – Refusal of entry)

20.

BG1: Good morning, let me welcome you to Bratislava Airport.

BG2: Good morning!

BG1: Today your task will be to take part in a joint patrol at the air border crossing point. We have the following tasks to perform while on duty today: First of all, we shall spend 2 hours at the first line at Departures, to check passengers embarking on flight LY1234 to Tel Aviv. According to last week's risk analysis, we can expect Iranian nationals travelling with forged Israeli documents.

BG2: I've heard that they are also attempting to travel using an old style Slovakian passport containing a substituted photo.

BG1: Yes, you're right, but the last case was reported one year ago. Later on you will join the foot patrol in the transit area, where you will be instructed by the chief of the patrol unit.

BG2: I'm sorry, I know that everyone taking part in a joint operation must be familiar with the current operational plan and I have some questions: Will we just patrol in the transit area or in the non-Schengen transit area as well?

BG1: As FRONTEX deals with the external border, we will patrol in the transit area and pay special attention to passengers arriving on flights from third countries.

BG2: Thank you.

BG1: You're welcome. Later, after our lunch break, you'll go to the second line office, where the forgery desk is located. You'll be asked if you'd be kind enough to exchange your experience and knowledge about document examinations. If local officers have to carry out a document examination, maybe you could help them?

BG2: How long will we stay at the forgery desk?

BG1: Not longer than two hours, because at 3 o'clock there will be a short training session about profiling.

BG2: Do you also provide any dialect identification training, which would be helpful in finding illegal migrants living in European countries?

BG1: No, we don't provide this type of training. If you have anything to add during the training session, please don't hesitate to speak. Thank you.

(Joint Operations, Briefing and Debriefing – Morning briefing for the operational day)

21.

NA: A person is waiting for a passenger and he wants to enter the baggage reclaim area but this is a restricted area. He enters using the automatic doors when somebody exits. The border guard stops him.

BG: Stop. Sir, I can't allow you to enter.

MAN: I'm just going to help my friend with his luggage

BG: You're not allowed to enter, this is a restricted area. You have to leave.

MAN: No. My friend is disabled and needs me to carry his luggage, because it is very heavy.

BG: Don't worry about your friend. The airline will help him to collect his luggage or if you prefer, you can inform the company at the desk in the concourse that your friend needs help. They will help you. But you have to leave this area.

MAN: OK, I'm going. Thank you for your advice.

(Security, Airport surveillance – Access to a restricted area)

22.

BG: Good morning, Madam, come into the office please.

PA: OK.

BG: Madam, you have overstayed in Greece for 15 days.

PA: I have already been told that. Your colleague informed me some minutes ago. What happens now?

BG: I am going to impose a fine on you for overstaying.

PA: A fine? How much do I have to pay?

BG: According to Greek law, in this case, the fine is 600 Euros.

PA: 600 Euros? That's too much! Do I have to pay now? What will happen if I don't pay the money? Will I be arrested?

BG: No, madam. You won't be arrested. You have to pay now, but if you can't, you can travel to your destination without paying the fine. However, in that case, there will be an alert put on the national register directing that you should be refused entry next time.

PA: Ok, I'd prefer to pay now, because I would like to visit your beautiful country again! Here is the money for the fine!

BG: Thank you madam. Here is your receipt. Have a nice flight!

(Border check, Imposing fines, Overstayer – second line)

23.

BG: Your document please.

PA: Here you are.

BG: There is an alert about you in the SIS.

PA: So what?

BG: We have to search you and your luggage. Please follow me.

NA: In the second-line office

BG1: I have a passenger with an alert under Article 99. We must search him and his luggage. We must prepare the documents relating to both searches. I need you to help me, and to be a witness.

BG2: All right. Let's do it then.

BG1: According to the information in the SIS the passenger is suspected of carrying some counterfeit banknotes. We need to make a copy of his documents.

(Search.)

BG1: Sir, we will now search you and your luggage. Please put your bag on the table and empty it. Please take everything out.

PA: OK.

BG2: Empty your pockets, take off your shoes and your jacket. Then stand against the wall and spread your legs and arms.

(Nothing was found.)

BG: OK. You can repack your bag, and put your jacket and shoes back on.

PA: OK.

BG: Sit down please while we prepare some documents that all of us need to sign.

PA: Can I have a copy, too?

BG: Yes, according to the rules you must be given a copy.

(Border check, Police measures – Hit in the SIS - Article 99)

24.

HO: Hello Suzanne!

GO: Hello Christian, nice to meet you!

HO: Welcome to our airport!

GO: Thanks, that's kind!

HO: I would like to tell you that we will be working together on a patrol tomorrow.

GO: That's great. What time will we start?

HO: 8 o'clock. I need to tell you what equipment you will need.

GO: Okay, it depends on where we will be patrolling.

HO: As we will be patrolling different areas, you will need your cap, your high visibility jacket in case we go outside the terminal.

GO: Do you have special high visibility jackets with a police badge on them?

HO: Yes, we use our Police jackets, do you have the same thing?

GO: Yes, I have a jacket with a Police badge and my personal number on it. Do you also use any special equipment, such as tear gas, a baton or cable strap?

HO: Yes, we use this kind of equipment but in my country the utility belt is a very popular piece of equipment to use when on patrol.

GO: I need to tell you that I haven't brought my utility belt with me.

HO: You just need your national uniform, accreditation card, Frontex armband and high visibility jacket. If you have brought your gun with you, you should know that in this country we are not allowed to carry weapons inside the airport terminal.

GO: I didn't bring my weapon on this joint operation.

HO: That's OK then. See you tomorrow.

GO: Thank you for the information and see you tomorrow.

(Joint Operations: Equipment – A conversation between guest and host officers during a joint mission at an airport)

25.

BG: May I see your documents, please?

PA: Why?

BG: This is just standard procedure. Your documents, please.

PA: I'm a British citizen, you are not allowed to check my documents because I'm a member of the EU. Anyway, why me?

BG: I understand your position but as you've arrived from a third country, you are subject to border checks.

PAX: OK, here you are!

BG: Where have you come from?

PA: I gave you my passport and you know that I am a British citizen. I don't think I have to answer these questions. And by the way why are you asking me? Is it because I'm black? I don't remember you asking the other passengers any questions.

BG: Sir, stay calm. This is not about race. Border guards have training to help them avoid confrontation due to discriminatory ethnic profiling and this is actually what I'm trying to avoid right now. My question was not based on your skin colour but on standard passport control procedures.

PA: So, your standard passport control procedures don't affect white people then? As I said before, you didn't ask the people in front of me any questions and they are all white.

BG: No, everyone is treated the same way and I ask different people different questions according to the risk analysis, threats and other alerts. We have also had situations where white people have complained about being questioned. Nobody is exempt from border checks.

PA: OK, I understand. You are just doing your job and I'm sorry. I'm under a lot of pressure, I work for a bank and I have a very important meeting to attend.

BG: That's OK, apology accepted.

(Communication, Ethics – Passport check)

26.

NA: Paula lives in a South American country and works as a prostitute. One day, a regular client who visits her periodically when conducting business in her city tells her that she could make much more money in France, in the city where he lives. This client, called Nicolas, tells her that the prostitutes in his city go out to clubs all the time, make a lot of money and have a lot of fun. Nicolas tells her that he will buy her plane ticket, so Paula agrees and gets a visa to travel to her new home. Paula arrives at Paris Charles de Gaulle airport and has to go through the border control. Nicolas is waiting for her in the public area in arrivals. While she is in the queue at the border, she gets confused and doesn't remember the answers she has to give to the border guard's questions about the purpose of her stay in France. She is getting more and more nervous, and arrives at the booth. After a short interview, during which Paula is not able to answer some of the questions, another border guard asks her to go with him for a second line check and a thorough interview.

BG: Ok, madam, can you tell me exactly why you want to enter France?

Paula starts crying.

Paula: One of my clients told me to come here in order to earn more money.

BG: And what exactly is your job?

Paula: I'm a prostitute, and I work for myself.

BG: Are you sure that you will still be working for yourself now? Who paid for your flight ticket?

Paula: My client paid for my flight ticket.

BG: And where are you going to live in France?

Paula: I am going to my client's flat. He told me he could accommodate me until I have earned enough money to have my own apartment.

BG: Where is your client now?

Paula: He should be waiting for me in the arrivals hall.

BG: Can you give me a description of him?

Paula: Nicolas is tall, about 1,87m, he is about 45 years old and he has short black hair.

BG: Does he have any distinguishing features, which might help us to recognise him?

Paula: Well, he has a scar on his right cheek.

BG: OK, I will call a patrol to go and find him and bring him to the office. I'm quite sure that he will be charged with trafficking in human beings.

(Security, Criminal offences, – Trafficking in human beings: the case of a prostitute)

6. melléklet

I. Alapfokú szó-, kifejezés- és példamondat-gyűjtemény a FRONTEX *English for Border Guards* tananyagból³²⁰

Általános rész:

access card	enjoy the right of free movement	magnifying glasses
adult	entry	married
age	equipment	metal locker
agreement	EU citizens	minimum check
alert	exam	minor
alert issued in the Schengen Information System (SIS)	exceed	mother
ammunition	experience	newcomer
apprehend	expertise	Non-EU-country nationals
asylum	experts	nose
background	expired	parental consent
badge	external border	parental custody
basic training	eye colour	parents
blonde	eyes	parents in law
boarding pass	face	passport
bonnet	face mask	passport controller
boot	facilitator	patrol
booth	falsification	pepper spray
border crossing points	falsified documents	period
border guard service	father	piercing
brother	final destination	place of birth
business	financial means	plastic collars
calibre	fingerprints	pleasure
camera	firearms	police station
car registration certificate	first line officer	portable
cargo container	first name	possess a valid travel document
case	fixed opening hours	possess a valid visa
cash	flight	pregnant
certificate of technical examination	flight details	profile
check	friend	public health
child	funds	public policy
coercive measures	gate	purpose
community code	girlfriend	questions
conversation	glove compartment	queue
council	guest officer	radio
counterfeiting	gun licence	reason
credit card	haircut	refugee
criminal records	handcuffs	refuse
customs officer	hesitate	regular shift
daily tasks	holster	relatives
database	hotel reservation	reservation
date of birth	identification	residence permit
deployed	identity	responsibilities
direct flight	incidents	return ticket
document	inexperienced	right of free movement
document expert	insurance policy	risk indicators
documents	intended stay	rubber gloves
documents reader	invitation	safe
dog handler	irregular migrants	scar
driving licence	issue	Schengen Borders Code
duty	justify the purpose of one's intended stay	seal
duty officer	letter of guarantee	shift
e-mail address	line	shift leader
ears	local officer	short-stay visa
		shotgun

³²⁰ A tananyag még nincs publikálva, csak kéziratként hozzáférhető.

single	tactical risk analysis	tutor
sister	Taser	Ultra Violet lights (UV lights)
smuggling	task	uniform
specimens	team leader	Union law
stamp	Thermo Vision Van (TVV)	utility belt
stationery	thorough checks	validity
step daughter	threat	Vehicle Identification Number (VIN)
stuck	threat to public policy	verification
stuck	to handcuff	visa
subsistence	torch	visit
sufficient means	trade fair	wagon
sufficient means of subsistence	training requirements	wait
surveillance	travel documents	weight
suspicion	trip	X-ray gate
suspicious	truncheon	

A customs officer will check your gun and documents.
 After basic training we have to participate in specific courses depending on the area we are going to work in.
 Are you here for business or pleasure?
 Are you married or single?
 Are you serious?
 Are you talking about the blonde woman's case?
 Asylum please!
 Before the shift starts you have to pick up your equipment from the duty officer.
 Can I see your team leader?
 Can you show me that money / credit card? May I see it please?
 Can you show me your visa or residence permit?
 Can you tell me your date of birth?
 Crossing the border is only allowed during the fixed opening hours.
 Do you have a reservation for the hotel? Do you have a hotel reservation?
 Do you have any brothers or sisters?
 Do you have any children?
 Do you have any enrolment letters?
 Do you have any other funds?
 Do you have the mother's permission to take the child out of the country?
 Do you use the same equipment?
 External borders may be crossed only at border crossing points.
 Give him my regards.
 Good morning / Good afternoon / Good evening.
 Have a safe trip.
 Have you been to Europe before?
 Have you been to this country before?
 He might be smuggling something.
 He must have lost some weight.
 Here is your new office with a metal locker for your gun and holster.
 Here you are.
 How long are you going to be deployed here?
 How long are you going to stay?
 How long will you stay here?
 How long will you stay here? How many days / weeks / months do you stay?
 How many days are you going to stay?
 How much money do you have with you?
 How much money do you have?
 How old are you?
 How was your first shift?
 I am here for a trade fair.
 I am here for skiing.
 I am studying here.
 I am travelling with my pregnant wife and my step daughter.
 I can check the VIN.
 I check and examine suspicious documents.
 I have 3 years' experience.
 I have a credit card.
 I have to check the data base.
 I have to refuse you entry.

I need to deal with this queue first.
 I see you have a new Thermo Vision Van.
 I started as a first line officer 16 years ago.
 I think there are boxes of cigarettes hidden under the coal.
 I want to visit my parents-in-law.
 I was born in....
 I was born on....
 I was stressed because we had a long line of passengers waiting.
 I will be your tutor for the next few months.
 I will deal with your case as soon as I can.
 I will find something when I get there.
 I work in a team.
 I'll introduce you to our daily tasks and responsibilities.
 I'm a document expert.
 I'm a first line officer.
 I'm a passport controller.
 I'm a tourist.
 I'm a first line officer and I specialise in the identification of vehicles.
 I'm a guest officer participating in a Frontex operation and I've just arrived.
 I'm the chief of this BCP.
 If you have any questions don't hesitate to contact me.
 In my case, it was detection and apprehension of armed persons.
 In order to enter you need more money.
 It's not enough.
 Let me show you our border crossing point.
 Let me show you the office of our document experts.
 May I see the letter of parental authority please?
 My flight leaves at 4:30 pm.
 No irregular migrants so far in our area.
 No, it has been trained in basic tracking and protection as well.
 Non-EU-country nationals are subject to thorough checks.
 Open the passenger door and glove compartment.
 Our police station usually has patrols with that equipment.
 Please open all of the car windows.
 Please open the bonnet.
 Please show me your return ticket.
 Please stay in line and wait your turn.
 Please wait here. Someone will come and see you shortly.
 Since then my profile has been advanced level document expert.
 Sorry, can anybody put a seal in my passport?
 The taser is considered a non-lethal weapon.
 The BCP is under constant surveillance, there are cameras and the duty officer can observe all activities.
 The facilitator tried to escape and we needed to use force.
 The family name of the child is different to yours.
 The model year of your car.
 The regular shift lasts 12 hours.
 The visa is in my old passport.
 Then I got some additional training for falsified documents.
 There are no direct flights to Munich.
 There is something suspicious in the cargo container.
 This is my personal equipment.
 This is my residence permit.
 This is the equipment that my colleagues use on duty.
 To enter the gates area, you will need your access card.
 Today we are going to teach you how to use our new document reader.
 Try comparing the colour of the eyes and the shape of the face and nose.
 Try comparing the shape of the ears.
 We also needed to handcuff him.
 We became suspicious about their identities.
 We have already been working together in the border guard service for 5 years.
 We have detected something suspicious in train number 42.
 We share parental custody.
 We used our dog to apprehend him.
 We worked together during a joint operation.
 We've just finished our shift and dealt with several cases.
 Well, can you please give me your e-mail address?
 What are the training requirements for dog handlers?

What do you do at the airport?
 What is the calibre of your fire arm?
 What is the purpose of your visit?
 What is the reason for your trip?
 What is your destination?
 What is your place of birth?
 What kind of equipment are you carrying on your utility belt?
 What kind of force did you use?
 What time is your flight?
 What's your family name?
 What's your field of expertise?
 What's your real date of birth?
 What's your real name?
 When do you plan to return?
 Where are you going?
 Where have you come from?
 Where were you born?
 Which were the risk indicators in this case?
 Why have you come to Italy?
 You always have to wear your uniform and bring your badge.
 You are not allowed to enter our country without a valid visa.
 You must wait here until we have dealt with your case.
 You will learn how to identify risk indicators in the field.
 You will practise your skills making a tactical risk analysis.
 Your documents, please.
 Your main task will be checking passengers and their documents.
 Your passport / visa is no longer valid. Your passport / visa has expired.
 Your passport and ticket, please.
 Your residence permit has expired.

Szárzaföldi határok:

12V DC charger	breathe	Duty Free lane
230 AC charger	bring	duty officer
3rd country passport	bump	empty
according	bus lane	entrusted
actually	carriage attendant	equipment
aerial means	carriages	EU funds monitors
affix	cattle	EU/EEA/CH Lane
agreement	cavities	expect
alert	childseat	explosives
alight	clothing search	facilitator
All Passports Lane	CO2 detector	faints
allow	CO2 detector	fine
amphetamine	coach	fined
applied	coastline	fraudulent
apprehended	coercive measures	free movement
apprehension team	colleague	garage
asylum	complaints	glove compartment
authorisation	concealed	goods trains
authorise	consignment note	green card
backup battery	cough	Guest Officer (Frontex)
banned	counterfeit items	heartbeat detector
best practice	customs	hidden
bilateral	customs inspector	holiday
body search	customs seal	humanitarian aid
bonnet	daily routine	immigration
boot	dealing	incident
booth	declaration of import	indelible
border	designated parking place	inspect
Border Guard Risk Management	destination	inspection
Database	detention room	interpreter
border patrols	device	interviews
border sign	dog handler	investigator
border surveillance	dog handlers	irregular migrants
borders secured	driving Licence	Kosovars

land border patrol
leading
lighter
livestock
local traffic permit
lorry
lorry
lorry
luggage compartment
metal detector
minors
misuse
narco test
neighbouring
neighbouring countries
number plate
occupy
on duty
one stop check
operational security
order
over
passenger list
passenger seats
patrol car
perform
Phytosanitary
pocket knife
Police Officer key ring
pregnant

prohibited
railway
reason
received
rechargeable battery
rental agreement
rental car
rental contract
report
resolved
responsibility
restricted goods
road traffic
routine check
rubber boats
safe position
search
searching clothing
sensitive information
serial number
shaking
shoelaces
situation normal
smooth flow
smuggle
smuggling
sniffer dog
snow chains
sore throat
spare tyre

special tools
spike mat
sticker
surroundings
tactical situation
thermal imager
Thermo Vision Van (TVV)
to use force
trafficking in human beings
train inspector
transit
trip
TVV (Thermo Vision Van)
tweezers
undocumented
user manuals
valuable information
vehicle
vehicle expert
Vehicle Identification Number (VIN)
vehicle Insurance
vehicle registration
vehicle registration certificate
Veterinary and Phytosanitary station
VIN (Vehicle Identification Number)
X-ray machine
zoom

A group of irregular migrants is escaping from our patrol.
 All the documents are in order.
 Are these all of your passengers?
 At land BCPs in Finland, heavy commercial traffic is processed by a one-stop method.
 Border Guard Service, Customs and Veterinary and Phytosanitary inspection.
 Border guards have received basic Customs training.
 Checks shall be carried out both on train passengers and on railway staff.
 Could you lift the blanket up off the floor?
 Did you apprehend those irregular migrants that I reported yesterday?
 Do you usually keep the luggage compartment locked?
 Don't come out or we'll have to use force.
 Ensure the safety and smooth flow of road traffic.
 Get out of the car.
 Get undressed.
 Have you got a passenger list?
 I am afraid that you will be refused entry.
 I can see there is a sticker from a car rental company.
 I just wanted to check that you are authorised to leave the territory of the EU in this car.
 I see that you are carrying an extra passenger
 Identify yourself.
 Immigration officers are dealing with their case now.
 It helped us to detect and detain the migrants.
 It is forbidden to cross the border at this point.
 Italian heli is pursuing the group of escaping irregular migrants near the village of Dragon.
 Member States may cooperate with neighbouring countries.
 Move the childseat and take the spare tyre out.
 My colleague will check this with the rental company.
 My colleagues will inspect the exterior of the vehicle using a dog.
 Next time you will be fined.
 Organise a team and send them here to help us.
 Our dog-handler team apprehended them and two facilitators later.
 Persons may be requested to alight from their vehicles.
 Persons or objects subject to border checks are not concealed.
 Persons travelling in vehicles may remain inside them during checks.
 Please follow my colleague and he will direct you to the exit.
 Please park in the designated parking place.
 Put her in a safe position
 Search the interior of the vehicle.
 Separate lanes at certain border crossing points.
 Smugglers might use rubber boats to bring boxes from the neighbouring country.
 States may conclude bilateral agreements.
 Thank you for your cooperation!
 The border guard may order the cavities of carriages to be inspected.
 The female migrant is pointing at her bump /belly.
 The head of our BCU has ordered you to occupy the road from Dragon to Snake in order to apprehend all the irregular migrants.
 The interpreter is on the way
 The patrol is ready for their border surveillance tasks.
 The person has a previous record for trafficking in human beings.
 The search has been completed
 The serial number is OK.
 The tactical situation at the border is clear.
 The valuable information you provided us with.
 Thermal imagers don't require light.
 These devices are used during normal patrol activities near the border line.
 They are going to use a facilitator's car.
 They can see persons crossing the border where it is prohibited.
 This black device is Night Vision Goggles.
 This equipment in front of you is very interesting.
 This is a thermo vision van, it's also called a "TVV".
 This is an external border of the European Union.
 This is sensitive information.
 This is the CO2 detector.
 This vehicle is equipped with some special tools and devices.
 We are on a European trip as part of our holiday.
 We expect cigarettes to be smuggled across the river.

We had no intention of crossing the border.
 We have a group of undocumented migrants here.
 We worked late last night until their case had been resolved.
 We'd like to examine the vehicle using a dog.
 Welcome to the border crossing point.
 What kind of documents would you like to see?
 With your binoculars you can spot a man far away.
 You are going to observe the coastline and its surroundings.
 You are only allowed to cross it at border crossing points.
 You can use a spike mat and other appropriate coercive measures.
 You'll be questioned.
 You're doing important work to keep our borders secured.

Légi határok:

access	false arm	public area
afraid	false leg	public transport
ahead	far	put
allow	fireworks	railway station
allowed	flammable liquids	remove
ammunition	floor	restricted area
Arrivals	games console	right
ATM (Automatic Teller Machine)	gas containers	round
Automatic Teller Machine (ATM)	gate	scarf
bag	gun	scissors
bank	hand luggage	screening
behind	hat	security control
belt	hope	security pass
blocked area	in front of	sharp item
boots	in the middle of	shoes
bracelet	information desk	show
bus stop	inside	skirt
camera	instruction	smoking area
cancelled	jacket	spread
car rental	key	stairs
carry	knives	stay calm
case	laptop	straight
cash dispenser	leave	switch
cash maschine	left	take
chapel	lift	take off
check-in	lighter	tax free counter
check-in desk	lost and found office	tear gas
city centre	luggage reclaim	terminal
close	medical certificate	ticket sales desk
closed area	metal detector	train station
coat	metal object	transit area
coins	mobile phone	tray
confiscate	music player	trousers
conveyor belt	near	turn left
corner	necklace	turn right
cosmetics	next to	turning
customs office	open	unattended luggage
dangerous	opposite	upstairs
delayed	outside	voucher
Departures	pacemaker	wallet
downstairs	passport control	watch
enter	pepper spray	weapon
escalator	pocket	x-ray scanner
exchange office	post office	
explosives	prohibited	

Access to this area is only allowed with a security pass.
 Are you carrying any prohibited items?
 Are you nervous? Why?
 Because you have a pacemaker, you need to go around the metal detector

Can you tell me the way to the Post Office please?
 Did you pack your luggage yourself?
 Do you have a laptop with you?
 Go to the check-in counter for your airline to get your boarding pass.
 How can I get to the city centre?
 I have got a pacemaker.
 If you have a pacemaker, please show me the medical certificate.
 Is it far from here?
 Is there a restaurant or a bar here?
 Is this your bag?
 It is around the corner.
 It is just behind you!
 It is opposite the transit area
 Nobody is allowed to enter.
 Not as far as I know.
 Please follow the exit signs!
 Please leave this area right now!
 Please open your bag.
 Please remove your belt before passing through the metal detector.
 Please take off your jacket and coat and put them in the tray.
 Please take your laptop out of its case and place it in the tray.
 Please wait.
 Sharp items are not allowed in your hand luggage.
 Sit down. I will call an ambulance.
 Spread your arms wide please.
 Switch it off please.
 Take bus number 34
 Take the first turning on the left.
 Take the lift and go up one floor.
 There is a bus stop and a train station opposite.
 There is a fire on the second floor.
 This area is closed (is a blocked area).
 This is a restricted area, nobody is allowed to enter
 This is an emergency situation.
 This is the security control.
 Try to breathe slowly and deeply.
 Turn around please.
 Walk straight ahead and then go left.
 What is his nationality?
 What kind of passport does he have?
 Where is gate number 8?
 Yes, I am because I'm afraid of flying.
 You are not allowed to leave your luggage unattended at any time!
 You can ask at the information desk over there.
 You cannot take that with you.
 You need to go downstairs and you will see the exit.
 You will see the Post Office on your right.

Tengeri határok:

adrift	Automatic Radar Plotting Aid (ARPA)	cargo ship
aground	bay	castle
AIS (Automatic Identification System)	bearing	certificate of registry
alter course	belts	chart
amidships	berth	chart instruments
anchor	blackout	chief engineer
anchor chain	boarding team	coast
AP (Automatic Pilot)	bond store	commanding officer
ARPA (Automatic Radar Plotting Aid)	bow	container ships
ashore	bow locker	contiguous zone
Automatic Identification System (AIS)	bridge	coordinates
Automatic Pilot (AP)	bridge officer	course
	bulk carrier	crew effects declaration
	capsize	crew effects list
	captain	crew list
		cruise ship

cutter	keel	propeller
dangerous area	ketch	radar
dangerous cargo declaration	knots	radar operator
deck	last port of call	radio beacon
deckhands	latitude	raft
detection	life boat	roadstead
discharge	life buoy	rope
disembarkation	life jackets	rubber boat
disembarkation request	life vests	sailing
distress call	lighthouse	sailing vessel
docking	logbook	Sanitary Authorities
draft	longitude	satellite phone
draught	Man OverBoard (MOB)	sea lanes
embark	manifest	sea state
embarkation request	manoeuvre	seafarer
endurance	Maritime Mobile Service Identity (MMSI)	seaman's books
engineers	Maritime Rescue Coordination Centre (MRCC)	search pattern
engines	master	semaphore
escort	Mayday! Mayday! Mayday!	ship's particulars
Estimated Time of Arrival (ETA)	merchant vessel	shipping agent
Estimated Time of Departure (ETD)	MMSI (Maritime Mobile Service Identity)	shipping company
ETA (Estimated Time of Arrival)	MOB (Man OverBoard)	shipyard
ETD (Estimated Time of Departure)	mooring	shore
executive commander	mooring line	shore pass
explosives	MRCC (Maritime Rescue Coordination Centre)	skipper
fairway	narcotics list	sloop
ferry	nautical miles	sonar
fire extinguisher	next port of call	starboard side
first mate	NIL list	steering gear
fishing vessel	notice of ship pre-arrival security information	steersman
flag	oil tanker	stern
flares	On Scene Coordinator (OSC)	steward
fog	on-board	stowaway
forecastle	OSC (On Scene Coordinator)	swell
forepeak	overboard	tanker
form for refusal of entry	ownership	target
free practice	passenger list	team leader
full ahead	passenger ship	territorial sea
gangway	passenger Terminal	territorial waters
general declaration	pattern	tide
geographical coordinates	peak room	to strike sail
Global Positioning System (GPS)	Persons On Board (POB)	tow
GPS (Global Positioning System)	pilot ladder	tracking
gust	pleasure boat	transfer request
harbour	plotter	transit passengers
hatch	POB (Persons On Board)	tug
heading	pollution	unlit
hold	port of registry	validity
hull	port side	Very High Frequency radio (VHF radio)
IMO number	portholes	VHF radio (Very High Frequency radio)
infrared camera	post	voyage
interception	power generators	warship
internal security	power plant	waterline
internal waters		winch
IR camera		wreck
itinerary		yacht

A merchant ship is reporting that they have a man overboard.
A trawler (fishing boat) asks for help.
A yacht reports that they have a fire in the engine room.
After the arrival of a cargo ship a shipping agent comes to the BCP.
As there are no risk indicators.
Be aware of tankers!
Be ready on the deck with a rope and life buoy.

Before you discharge your cargo we will search your hold.
 Calculate an interception course.
 Calculate the search pattern and radius considering the datum and the weather conditions in the area.
 Call the crew on deck and lock up the stowaways.
 Can I have the crew list, certificate of registry, logbook, the list of last ports of call, narcotics list, crew effects list, bond store and ship's particulars?
 Can you put down the pilot ladder?
 Captain, a new target has been detected on the radar
 Captain, can you gather the crew on the deck for identification?
 Complete the embarkation formalities.
 Conducting the vessel or persons on-board to the shore.
 Contract with the Shipping Company has just expired.
 Do you have any transit passengers?
 Do you require any medical assistance?
 Don't abandon the vessel.
 Don't leave the fairway.
 Everything is written down on the ship's particulars.
 Form for seafarers in transit who are subject to visa requirements.
 Full speed ahead!
 Have your life boat ready in case of any problems during towing.
 He is suffering from hypothermia and he needs medical assistance.
 He probably got on board during our stay in the last port of call.
 He was hiding in one of the holds.
 Here are all the manifests.
 Here is the transfer request and the travel documents.
 How long have you been at sea for?
 How many people are on-board?
 How many people are on-board?
 I am here to request the disembarkation of a crew member.
 I am in danger of capsizing.
 I assume that you can't issue the free practice for this ship.
 I expect to reach you in 10 minutes
 I have ordered the captain of the ship to alter his course to the harbour.
 I have problems with my propeller.
 I need the crew list and the ID cards or seaman's books.
 I need to check your luggage.
 I need to see the crew list, the passenger list, the general declaration, the crew effects declaration, the dangerous cargo declaration, the port of call list, NIL list and the ship's particulars.
 I see that you are anchored here.
 I want a security guard at the gangway.
 I want to go to the peak room.
 I want to transfer a crew member.
 I will inform the Sanitary Authorities.
 I would like to see the crew effects declaration.
 I'm coming to your assistance.
 I'm going to relay your distress call and send you a raft.
 I'm just the skipper.
 I'm not under command.
 I'm not under command.
 Is the crew ready?
 Is there already an on scene coordinator (OSC)?
 It is towing a small rubber boat.
 It should be a sailing vessel.
 It's amidships starboard side on the main deck.
 It's foggy, I can't see the lighthouse.
 It's under my berth.
 Its waterline is too low.
 Master, can you tell me how many people are on-board?
 Mayday! Mayday! Mayday!
 Monitoring the roadstead and the marine traffic on the sea lanes.
 Naval bases should be chosen according to the ship's draught and availability of mooring posts.
 No person overboard.
 Ordering the vessel to alter its course.
 Our mooring line was too tight.
 passenger acting suspiciously.
 Perform the border check on entry.

Please show me your passports and certificate of registry.
 Please wait while we prepare the form for refusal of entry for that passenger.
 Prepare the pilot ladder on your starboard side.
 Seizing the vessel and apprehending persons on-board.
 Set course for interception, and increase speed to full ahead.
 Shut down all systems on board including the power plant.
 Some buoys are unlit.
 Someone will come to interview you.
 Stop your engines and prepare the vessel for boarding!
 Switch to VHF channel 9.
 Take your protective equipment.
 The boarding team is ready and has already been instructed.
 The border check for persons on cargo ships is carried out on-board.
 The border guards found a stowaway hidden in the hold.
 The captain provides a list of the crew and passengers.
 The ETD (Estimated Time of Departure) is 19.00.
 The hull is white with two portholes.
 The identification of passengers that go ashore is carried out in the Passenger Terminal.
 The identity check for the crew members is carried out in the cabins or at their place of work.
 The man in the water has been recovered and secured on board.
 The migrants are your responsibility now and they cannot leave the ship under any circumstances.
 The power generators are operational.
 The presence of any stowaways on-board.
 The rest of the crew can go to their posts.
 The sea state is not good.
 The swell is dangerous.
 The thermal camera is also connected to the emergency batteries.
 The validity of the documents is checked on-board.
 There are some gusts.
 They tried to contact you by semaphore.
 This is a French Customs cutter, can you read me?
 This is the normal procedure.
 This person must remain on-board.
 This ship is carrying a dangerous cargo.
 To fill out a form.
 We are having problems with the AIS (automatic identification system) and the sonar.
 We are heading to Malaga Harbour.
 We are investigating a sloop.
 We are proceeding to your position.
 We are using the emergency batteries for communication.
 We can observe two people on the stern and another one on the port side.
 We can summarise this as: detection, tracking, identification and interception.
 We consider him a stowaway.
 We have been informed of a possible case of illegal fishing in our internal waters.
 We have received a distress call on channel 16!
 We have seen something on the water with the binoculars, adrift at about 1 nm (nautical mile).
 We must pay attention to a warship entering our bay today.
 We need some new ropes and a new GPS for our tender.
 We require immediate assistance!
 We were in the shipyard cleaning the hull and the keel.
 We will begin the departure manoeuvre!
 We will continue surveillance on the contiguous zone.
 What about your endurance?
 What is the colour of the hull and the length of the sloop?
 What is the position of the vessel in distress?
 What is the situation on the bridge?
 What is your cargo?
 What is your flag?
 What is your next port of call?
 What was your last port of call?
 What's your Estimated Time of Arrival (ETA)?
 Which flag is it flying?
 You are in a dangerous area and we will tow you.
 You can drop anchor and moor.
 You need to present an embarkation request.
 Your AIS is not operating.

7. melléklet

Középfokú szó-, kifejezés- és példamondat-gyűjtemény a FRONTEX Mid-level English for Border Guards at Airports tananyagból - Kivonat³²¹

Asylum	personal details (n)	copy protected paper (n)	planchette (n)
abuse (n, v)	political activity (n)	cover embossing (n)	printing press (n)
accept (v)	political opinion (n)	dismantling (n)	Public Key Infrastructure - PKI (n)
accommodation centre (n)	political refugee (n)	dot matrix (n)	Radio Frequency Identification - RFID (n)
appeal (n, v)		dots (n)	rainbow printing (n)
application for asylum (n)		dye sublimation (n)	rasterise (v)
applying for asylum (n) armed conflict (n)		embedded microchip (n)	relief printing (n)
asylum application (n) asylum claim (n)	poverty (n)	engraving (n)	reproduction (n)
asylum form (n)	protection (n)	extra small print (ESP) (n)	rim (n)
asylum policy (n)	race (n)	feathering (n)	rip cut (n)
asylum procedure (n) asylum seeker (n) bureaucracy (n)	reason for asylum (n)	fibre (n)	scrambled indicia (n)
calm down (v) circumstances (n) citizenship (n)	refugee centre (n)	fluorescence (n)	security strip (n)
civil war (n)	refusal of entry (n)	fluorescent ink (n)	security thread (n)
cross-border dispute (n) denial (n)	refuse entry (v)	fugitive ink (n)	silk screen-printing (n)
determination of status (n) diet (n)	reject (v)	ghost photo (n)	substrate (n)
disease (n)	religion (n)	guilloché (n)	Teslin paper (n)
Dublin claim (n)	safety (n)	hologram (n)	toner (n)
economic refugee (n) empathy (n)	secret service (n)	holographic patch (n)	transparent -
enforced return (n)	settle down (v)	image perforation (n)	Transparent Kinographic Overlay - TKO (n)
ethnic conflict (n)	sex (n)	impostor (n)	ultraviolet light (n)
Eurodac (n)	sexual abuse (n)	ink squash (n)	UV light image (n)
external border (n)	sexual orientation (n)	inkjet (n)	variable information (n)
failed asylum applicant (n) failed asylum seeker (n) faith (n)	shelter (n, v)	intaglio (n)	watermark (n)
fear (n, v)	sickness (n)	integrity (n)	Gate check
for political reasons - for religious reasons - for sexual reasons - genocide (n)	social group (n)	iridescent ink (n)	assessment (n)
geography (n)	special diet due to religious habits (n)	kinogram (n)	internal security (n)
handicap (n, v)	third-country national (n)	laminare (n)	on-board check (n)
hearing (n)	torture (v)	laser engraving (n)	passenger manifest (n)
history (n)	transit country (n)	laser perforation (n)	permission of the crew (n)
human rights organisation (n)	unemployment (n)	latent image (n)	possession of a document (n)
hunger (n)	False documents application technique (n)	letterpress (n)	pre-boarding check (n)
illness (n)	authentication (n)	Machine Readable Zone - MRZ - micro printing (n)	preliminary check (n)
internal border (n)	authenticity (n)	microtext (n)	random -
lawyer (n)	binding (n)	movable type (n)	risk analysis (n)
legal protection (n)	binding thread (n)	oblique light (n)	compare (v)
legal solution (n)	bio-data page (n) biometric identifier (n) biometrics (n)	offset -	match (v)
militia (n) permission (n) persecution (n)	check digit (n)	Optic Variable Device - OVD (n)	pick out (v)
	chip (n)	Optic Variable Ink - OVI (n)	undocumented -
	contact microchip (n)	Optical Character Recognition - OCR (n)	Imposing fines
	contactless microchip (n)	pattern (n)	administrative court (n)
		perforation (n)	carrier's liability charge (n)
		photo integration technique (n)	carrier's obligation (n)
		photo patch (n)	covering letter (n)
		photo substitution (n)	deadline (n)
		photo type (n)	enforce (v)

³²¹ FRONTEX: *Mid-Level English for Border Guards at Airports*. Warsaw. 2013.

fine (n, v)	illegal economic migrant (n)	extradition (n)	balding (n)
go to court (v)	illegal entry (n)	eyewitness (n)	beauty spot (n)
impose (v)	illegal exit (n)	false identity (n)	behaviour (n)
innocent -	illegal migrant (n)	false statement (n)	birthmark (n)
interrogate (v)	illegal stay (n)	general declaration (n)	blonde -
interview (n, v)	illegalised -	inadmissible person (n)	characteristics (mental, emotional, physical) (n)
levy (n)	immigrants (n)	indictable offence (n)	cheeks (n)
make a report (v)	irregular employment (n)	judgement (n)	chin (n, v)
permitted duration (n)	labour shortage (n)	laissez-passer (n)	complexion (n)
public prosecutor (n)	legal migrant (n)	minimum check (n)	crew cut (n)
punishment (n)	legal permission from a country (n)	offender (n)	curly -
removal order (n)	non-compliant -	official passport (n)	dark complexion (n)
sanction (n)	political issues (n)	parental care (n)	deep voice (n)
witness (n)	pressurised -	permission from the parents (n)	description (n)
	refugee (n)	personal name records - PNR (n)	detection points (n)
	removal (n)	physical separation of passenger flow (n)	dimples (n)
	route (n)	pretend (v)	distinctive features / marks (n)
Interviewing	services of a smuggler (n)	priority (n)	distinguishing marks (n)
alert (n)	social issues (n)	punishable -	double chin (n)
birth certificate (n)	combat (n, v)	relaxation of border checks (n)	earring (n)
confirm (v)	unauthorised -	release (v)	ears (sticking out, cauliflower) (n)
country of origin (n)	undeclared work (n)	seize (v)	elocution (n)
death certificate (n)	unlawful -	service passport (n)	estimated age (n)
dual nationality (n)	violation of the immigration laws (n)	smuggler (n)	ethnic appearance (n)
evidence (n)	without residence status (n)	special privilege (n)	eyebrows (bushy, thick, thin) (n)
fingerprint (n, v)	xenophobia (n)	special rules for border checks (n)	eyes (round, almond shaped) (n)
interpreter (n)		stop-over airport (n)	facial hair (n)
interviewing (n)		suspect (n, v)	facial recognition (n)
maiden name (n)	Police measures	take fingerprints (v)	fair -
marriage certificate (n)	accused person (n)	take into custody (v)	fair complexion (n)
means of support (n)	advanced passenger information - API (n)	thorough check (n)	fat -
medical insurance (n)	apprehend (v)	thorough control (n)	forehead (n)
proof of (n)	arrest warrant (n)	be questioned (v)	freckles (n)
sights (n)	be aware of (v)	trafficker (n)	gender (n)
sightseeing (n)	be cautioned about something (v)	undesirable alien (n)	ginger -
temporary document (n)	be obliged to (v)		greying (n)
verify (v)	body search (n)	Profiling	hair cut (n)
	border surveillance (n)	accent (n)	heavily built -
Irregular migration	caution (n)	additional features (n)	height (n)
accompanying person (n)	civil aviation offence (n)	African (n)	high cheek bones (n)
aliens (n)	confiscate (v)	Afro -	high pitched voice (n)
dandestine (n)	contravention (n)	Afro dreadlocks (n)	indicator (n)
country of destination (n)	crime (n)	anger (n)	limp (v)
deception (n)	criminal proceedings (n)	appearance (n)	lisp (v)
deportation order (n)	decision (n)	Arab (n)	look-alike -
economic issues (n)	detection (n)	Asian (n)	make up (v)
entitled to -	detention (n)		mixed-race -
family reunion (n)	diplomatic passport (n)		
forced labour (n)	disobeying (n)		

Briefing, debriefing	
accreditation card (n)	
advanced level document officer (n)	
agenda (n)	
applicable -	
area of responsibility (n)	
arrangement (n)	
border surveillance officer (n)	
briefing (n)	
Daily Operational Situation Report - SITREP (n)	
debriefing expert (n)	
document expert (n)	
essential information flow (n)	
European Border Guard Teams - EBG T (n)	
European Surveillance - EUROSUR (n)	
familiarise (v)	
field press officer (n)	
first line officer (n)	
flash report (n)	
Frontex Coordinator - FC (n)	
Frontex Operational Office - FOO (n)	
Frontex Risk Analysis Unit - RAU (n)	
Frontex Situation Centre - FSC (n)	
intelligence gathering (n)	
Intelligence Officer - IO (n)	
interim evaluation (n)	
International Coordination Centre - ICC (n)	
interpreter (n)	
interview (n)	
Joint Coordinating Board - JCB (n)	
Joint Operation Report Application - JORA (n)	
legitimate -	
liaison officer (n)	
list of contacts (n)	
Local Contact Officer - LCO (n)	
Local Coordination Centre - LCC (n)	
modus operandi (n)	
National Focal Point of Contact - NFPOC (n)	
National Official - NO (n)	
National Training Coordinator - NTC (n)	
objective (n)	

operational phase (n)	
profile (n)	
Return Officer - RO (n)	
screening expert (n)	
second line airport officer (n)	
second line interview expert (n)	
venue (n)	
Code of conduct	
abstain from (v)	
abuse (n)	
accurate -	
arbitrary action (n)	
belief (n)	
belittle (v)	
bribe (n)	
Code of Conduct (n)	
comply with (v)	
confidentiality (n)	
courtesy (n)	
demean (v)	
diligently -	
disclosure (n)	
discredit (v)	
discrimination (n)	
ethical professional standards (n)	
harassment (n)	
human dignity (n)	
humiliation (n)	
impartiality (n)	
intimidating environment (n)	
law enforcement officer (n)	
legality (n)	
misuse / abuse of authority (n)	
notoriety (n)	
offensive language (n)	
prejudice (n)	
prerogative (n)	
principle (n)	
prostitution (n)	
public authority (n)	
public official (n)	
race (n)	
refrain from (v)	
treat (v)	
undermine (v)	
victimisation (n)	
yarmulke (skullcap) (n)	
Cultural awareness	
adherence (n)	
amicable -	
associate with (v)	
awareness (n)	
behaviour (n)	
chequered headress (n)	
clergy (n)	
completion (n)	
connected with -	
flowing robes (n)	
freedom of expression (n)	
headscarf (n)	
lean away (v)	
norms and values (n)	
pattern (n)	
racial discrimination (n)	
siblings (n)	
stare at somebody (v)	
stole (n)	
traditional garb (n)	
veil (n)	
Equipment	
annex (v)	
armband (n)	
Automatic Border Check - ABC (n)	
badge (n)	
baton (n)	
black-light (n)	
cable strap (n)	
constantly updated risk indicators (n)	

document examination equipment (n)	
document reader (n)	
equipment insurance (n)	
fingerprint reader (n)	
indelible ink (n)	
infrared light (n)	
magnifying glass (n)	
microscope (n)	
portable terminal (n)	
retro-reflective lamp (n)	
risk profile (n)	
scanner (n)	
torch (n)	
transmitted light (n)	
transmitter (n)	
utility belt (n)	
UV lamp (n)	
variable UV light (n)	
verifier (n)	
video endoscope (n)	
video magnifier (n)	
video spectral comparator (n)	
white overhead light (n)	
Forged documents	
applying a second laminate (v)	
counterfeit document (n)	
cover (n)	
cutting out the laminate (n)	
damage (n)	
erase (v)	
falsified document (n)	
fantasy document (n)	
forged document (n)	
fraud (n)	
Fraudulently obtained -	
improperly issued -	
lifting the laminate (v)	
mechanical erasure (n)	
mis-issued document (n)	
missing page (n)	

overwritten -	lodge a complaint (v)	Asylum	Do you know that your document has been falsified?
photo substitution (n)	medical care (n)	Are you at risk in your home country?	Feathering is a feature of intaglio.
provisional document (n)	mental cruelty (n)	Are you being persecuted in your country of origin and if so, do you want to apply for refugee status?	How long have you been using this document?
pseudo document (n)	mental disability (n)	Are you in danger in your home country?	How much did you pay for this document?
secure document (n)	non-discriminatory treatment (n)	Are you taking any medicines?	I can see without a microscope or a magnifying lens that the background or security printing is not the same quality as the specimen document.
specimen (n)	nutrition (n)	Are you vegetarian?	I think there are signs of dismantling on the bio-data page
splitting the personal data page (v)	pending -	Be honest, tell the truth.	
stolen blank (n)	physical violence (n)	Do you have a special diet?	In e-passports, biometric data is stored on an embedded microchip.
substituted page (n)	presume (v)	Do you have any illness?	
swapping of documents (v)	protocol (n)	Do you have diabetes?	
	reason for detention (n)	Do you need an interpreter?	
Guest and host officer	remain silent (v)	Do you need medical treatment?	
agreed sign and signal (n)	rights of the child (n)	Do you want to get into contact with anybody?	
deploy (v)	sexual abuse (n)	Do you want to see a doctor?	
dialect identification (n)	sovereignty (n)	Have you already applied for asylum somewhere else? If so, where?	
document verification (n)	standard of living (n)	Have you applied for asylum in any other country?	
domestic regulation (n)	Universal Declaration of Human Rights - UDHR (n)	How many times a day do you take these pills?	
dress uniform (v)	unjustified detention (n)	I am going to give you legal advice.	
Focal Point of Contact - FPC (n)	vagrant (n)	Is there an asylum claim already being considered in this country?	
Frontex One Stop Shop - FOSS (n)	vulnerable -	Is this your application for temporary legal protection?	
Frontex Support Officer - FSO (n)		The border guard gives legal advice to the refugee.	
health and safety regulations (n)		Was there a facilitator helping you during the journey?	
joint operation (n)	Reports, alerts	We will do what is necessary to clear your case.	
joint patrol (n)	accompanied / unaccompanied child (n)	We will do what is necessary to resolve your case.	
major events (n)	alert (n)	We will take away your pills / tablets. It is the rule.	
national law (n)	appropriate documentation (n)	We will take your fingerprints.	
necessity (n)	authority (n)	Were you subjected to threats, abuse or discrimination in your country?	
ongoing -	circumstances (n)	What illness do you take them for?	
radio communication (n)	concealed -	What kind of food do you eat?	
Rapid Border Intervention Teams - RABIT (n)	conditions applying to a person's stay (n)	Would you like to get into contact with somebody?	
threat assessment (n)	daily report (n)	You have to go back.	
transferring information (v)	destroy (v)	You must set out your reasons for seeking asylum to the member of staff.	
	evaluation (n)		
Human Rights	immigration status (n)	False documents	
adequate -	incident report (n)	Do you have a genuine document in your bag?	
deprivation (n)	involved -	Do you know that this country does not exist?	
deprive (v)	neighbouring country (n)		
exile (n)	political situation (n)		
flee (v)	refusal of entry (n)		
inhuman -	rescind (v)		
lawyer (n)	stateless person (n)		
	superior (n)		

<p>Gate check</p> <p>A person without a document was identified during the gate check.</p> <p>A video monitoring and recording system should cover all non-Schengen arrival gates (e.g. in order to find out which flight illegal immigrants may have arrived on).</p> <p>According to the risk analysis, pre-checks on airplanes should be carried out in order to identify possible illegal immigrants.</p> <p>After disembarkation, the seats of passengers arousing suspicion should be searched for hidden travel documents.</p> <p>All passengers must show their passports, so that means you have to show yours too.</p> <p>Are you carrying all the passports for this group?</p> <p>Can you show me the visa for your final destination?</p> <p>Checks on board are performed by the BGs with the permission of the crew.</p> <p>Come with me to another office, so that we can check your passport.</p> <p>Do you know you need a visa for this airport?</p> <p>Eating your passport doesn't mean that you will get asylum.</p> <p>Good morning, this is a gate check.</p> <p>I think that the passenger has thrown away his passport on the airplane in order to apply for asylum.</p> <p>Passengers acting suspiciously are selected for a detailed check at the gate.</p> <p>Please have your passport and boarding pass ready.</p> <p>Please take a seat, my colleague will examine your document.</p> <p>Show me your travel document please.</p> <p>Step aside please, so that other passengers can pass.</p> <p>Thank you for your cooperation, you can continue your journey.</p> <p>The passenger manifest can be quite useful when BGs are performing gate checks.</p> <p>This is a pre-boarding check, sir.</p> <p>To increase the efficiency of border checks, BGs can perform random gate controls.</p> <p>We found your passport; it was hidden under your seat, in the life jacket.</p> <p>When a risk assessment shows that there is a possible threat related to internal security and illegal immigration, the border check may be carried out on</p>	<p>the aircraft or at the gate.</p>	<p>Where did you lose your documents?</p> <p>Which passengers belong to this group?</p> <p>Why did you try to eat your passport?</p>	<p>Imposing fines</p> <p>I am going to impose a fine on you for overstaying.</p> <p>If you don't pay the fine, you will be subject to a ban on entry and stay.</p> <p>If you have not paid the fine, you can pay it at the post office.</p> <p>Madam, there are no entry stamps, no visas or residence permit in your passport, which means that your stay in the country has been illegal.</p> <p>Read the penalty notice on the other side of the "Fine form".</p> <p>The carrier is obliged to take the passenger to the country where he arrived from or where he is guaranteed entry.</p> <p>The fine will be 600 Euros.</p> <p>Then after paying the fine you will be allowed to enter the country.</p> <p>What will happen if I don't pay this money?</p> <p>Why do you think that I am an overstayer?</p> <p>You have been accused of an offence.</p> <p>You have the right of appeal.</p> <p>You have the right to the services of a lawyer.</p> <p>You must pay the fine within 30 days.</p> <p>You will be fined.</p>	<p>Interviewing</p> <p>Are you planning to travel on your own?</p> <p>Could you show me some proof that you have accommodation?</p> <p>Did you book your journey at a travel agency?</p> <p>Did you work during your previous stay?</p> <p>Did you work during your stay?</p> <p>Do you have a letter of invitation giving the address of your host or your hotel reservation?</p> <p>Do you have any European Union entry or exit stamps in your passport?</p> <p>Do you have any other document with a photograph on it to confirm your identity?</p> <p>Do you have dual nationality?</p> <p>Have you paid for your hotel accommodation in advance?</p>	<p>Briefing, debriefing</p> <p>Anytime you are approached by the press, you should report it to the local authority and to Frontex.</p> <p>If you detect any violations of the law, you should contact the local authorities.</p> <p>If you have any information on smuggling of goods, you should contact the Customs Service liaison officer.</p> <p>In case of emergency you should call the contact person.</p> <p>In this country the Customs Service deals with smuggling.</p> <p>Ladies and gentlemen, let me introduce you to the head of the airport with responsibility for border checks.</p> <p>The border control at this airport is divided into two lines.</p> <p>The document expert is part of the second line team.</p> <p>You are obliged to wear your Frontex armband and accreditation card as well as your national uniform during your deployment.</p> <p>You have to present your accreditation card and your airport ID, anytime you are asked to do so by airport security staff.</p> <p>You should be aware that the briefing is the most important tool when planning and organising the implementation of the operational phases.</p> <p>You will be introduced to the national and local border policing authorities, the operational area and the organisational structure and responsibilities.</p> <p>You will be introduced to the operational plan and copies of this document will be distributed in advance.</p> <p>You will deal with first line checks as well as with second line checks.</p> <p>You will have to report to Frontex on a daily basis.</p>	<p>Code of conduct</p> <p>Abstain from actions contrary to the public order legislation.</p> <p>Act fairly and impartially at all times.</p> <p>Be accountable, truthful, accurate and respect the required level of confidentiality.</p> <p>Do not abuse alcohol or drugs.</p> <p>Do not accept bribes or favours, or engage in corrupt practices.</p> <p>Do not carry weapons when off-duty.</p> <p>Do not discriminate against people on the basis of nationality, gender, race, etc.</p> <p>Do not engage in behaviour likely to damage the reputation of Frontex.</p> <p>Do not get involved with prostitution.</p>	<p>Do not misuse your powers and your position of trust.</p> <p>Do not publicly disclose any confidential or sensitive information.</p> <p>Do not sexually abuse or exploit others.</p> <p>Do not speak to the media unless explicit authorisation has been given.</p> <p>Do not use force or weapons unless absolutely necessary.</p> <p>Don't be prejudiced.</p> <p>Don't judge people according to their appearance.</p> <p>Inform those in need of international protection about their rights and relevant procedures.</p> <p>Know and respect the law.</p> <p>Pay particular attention to the needs of vulnerable people.</p> <p>Report all violations of the law and the Frontex Code of Conduct.</p> <p>Respect human dignity at all times and be sensitive to cultural differences.</p> <p>Take complaints seriously.</p> <p>Treat other people as you would want them to treat you.</p> <p>Uphold the highest ethical standards.</p> <p>Uphold your position of trust at all times.</p>	<p>Cultural awareness</p> <p>A black and white checkered headdress is historically a pattern of Palestinian origin.</p> <p>A red and white checkered headdress generally indicates Jordanian origin.</p> <p>Any questions about Arab children must be directed to their father.</p> <p>Be aware of the meaning of hand gestures in different countries.</p> <p>Black and grey represent Presidential rule and completion of the Hajj.</p> <p>Black turbans are associated with Shi'a clergy who are connected to the Talibs.</p> <p>Chinese names consist of a clan name, a generation name and a personal name.</p> <p>Chinese people tend to smile when they feel pain or are ashamed.</p> <p>In Taiwan shaking your head sideways, as when saying "no", actually means "yes".</p> <p>It is a common practice that a married Arab woman and children will not have their own passports.</p> <p>It is advisable to use your right hand while offering an item to an Asian.</p>
---	-------------------------------------	--	---	---	--	---	---	--

It is strictly forbidden to touch Arab children, especially on the head.

Remember that you might cause offence by staring at an Arab woman.

Strangers are not allowed to talk to Arab children, or even look at them.

Those who wear white turbans are associated with the lower positions of the Shi'a hierarchy.

When asked a question, an Arab woman may be unwilling to answer and will wait for her husband to answer the question.

While addressing Asians, when you wish to point, use your chin or your open hand, but never just a single finger.

You may pat a Chinese person on the shoulder, but never on the head.

Equipment

A border guard must wear an ID badge while on duty.

A portable terminal can be used in the transit area.

A utility belt is a very useful piece of equipment when on patrol.

Access to additional databases about false documents makes the border guard's work more effective.

All passports handed to a border guard are placed on a document reader.

An ABC (Automatic Border Check) saves time and reduces queues at border crossing points.

Different types of light are used to verify documents: white overhead light, UV or black-light, transmitted light, infrared light.

Documents have to be signed with an indelible ink pen.

Don't forget to take a torch when you go outside the terminal.

In case of doubts, border guards can compare documents with a specimen.

Many officers have equipment insurance in case they lose or damage their equipment whilst on duty.

Officers deployed on Frontex activities must wear a Frontex armband on their right arm.

Risk profiles and risk indicators are two important elements of risk analysis.

The fingerprints of an asylum seeker are scanned onto the EURODAC system by BGs.

Two officers used their batons to restrain the offenders.

While carrying out my duties I use modern equipment, for instance, a video spectral comparator and video

You can use a magnifying glass to detect small things.

Forged documents

"Chemical erasures" means removing / erasing data entries by treatment with solvents.

"Fantasy documents" are documents from countries that do not exist or issued by non-recognised organisations.

"Fraudulently obtained and improperly issued" means - passport applications made using false or bogus data or issued by corrupt public officials or authorities or theft of blank documents.

"Fraudulently obtained document" is the generic term that includes both fraudulent applications and fraudulently issued documents.

A "fraudulent application" is an application for a document made under false pretences.

A "non travel document" is a document that does not meet the requirements to be considered a travel document e.g. a visa, residence permit or stamp.

A "specimen" is a genuine document containing example details for reference purposes that has been issued by an authorised agent.

A "stolen blank" is a genuine document that has been stolen before the bio-data page has been completed and before it has been issued to the applicant.

A "travel document" is an identity document issued by a government or international treaty organisation to facilitate the movement of individuals or small groups of people across international borders.

A forged document is a genuine document that has been unlawfully altered.

A pseudo document has the appearance of an official document, but is not issued by a legally recognised authority or institution of a state or organisation recognised under international law, and so has no legal validity.

An alert is a warning or informative bulletin.

Completely counterfeit documents are documents which are complete reproductions of genuine documents.

Fraud is a misrepresentation of the truth or concealment of a material fact in order to obtain some benefits.

Knives, razor blades and erasers have been used to mechanically erase data entries.

Swapping of documents and tickets is the act of handing over such documents from the facilitator to the client who is travelling.

8. melléklet

INTERVIEW WITH STEVE TURK, 8 JULY 2015

THE DIFFERENCES BETWEEN ‘SCHENGLISH’, NON-NATIVE AND BRITISH ENGLISH

1 Do the SBC and EU terms denote the same concepts at the UK Border Force?

Term	Definition	Same term, same meaning	Different term for the concept	Term used but means something else
internal borders	the common land borders, including river and lake borders, of the Member States	+		
third-country national	any person who is not a Union citizen	+		
persons for whom an alert has been issued for the purposes of refusing entry	any third-country national for whom an alert has been issued in the Schengen Information System (SIS)		+	
border crossing point	any crossing-point authorised by the competent authorities for the crossing of external borders		+	
border control	activity carried out at a border, in response exclusively to an intention to cross or the act of crossing that border, consisting of border checks and border surveillance	+		
border checks	checks carried out at border crossing points to ensure that persons, including their means of transport and the objects in their possession, may be authorised to enter the territory of the Schengen States or authorised to leave it	+		
border surveillance	surveillance of borders between border crossing points and the surveillance of border crossing points outside the fixed opening hours, in order to prevent persons from circumventing border checks		+	
second line check	a further check which may be carried out in a special location away from the location at which all persons are checked (first line)		+ further examination	

border guard	any public official assigned, in accordance with national law, to a border crossing point or along the border or the immediate vicinity of that border who carries out, in accordance with the SBC and national law, border control tasks		+	
carrier	any natural or legal person whose profession it is to provide transport of persons	+		
residence permit	documents issued by a Member State to third-country nationals authorising a stay in, or re-entry into, its territory	+		
coastal fisheries	fishing carried out with the aid of vessels which return every day or within 36 hours to a port situated in the territory of a Member State without calling at a port situated in a third country	+		
(threat to) public policy	public interest	+		
unaccompanied minor	a non-EU national or stateless person below the age of eighteen who arrives on the territory of the EU States unaccompanied by an adult responsible for him/her	+		
inland checks	checks carried out in the area of free movement		+	after entry checks
Other, namely:				

2 What is your experience about communicating with non-native speaker colleagues during FRONTEX activities?

	Very often	Often	Sometimes	Rarely	Never
You understand everything they say without difficulty.		+			
They understand everything you say without difficulty.		+			
You need to ask them to clarify what they mean.			+		
They need to ask you to clarify what you mean.			+		

You do not understand important elements in what they say.				+	
They do not understand important elements in what you say.			+		
You need to make an effort when communicating for some other reason.			+		
Misunderstandings arise due to body language.				+	
Other, namely:					

3 Which do you think are the most striking features in non-native border guards' English? (Please mark all of them.)

strange accent, pronunciation	+
strange usage of words	
using non-existent expressions	+
strange grammar	
strange usage of colloquial terms	
'textbook English'	
different style: more formal less formal	
formulating ideas too directly/not being polite enough	
Other, namely	

9. melléklet

KER SZAKMAI PROFIL³²²

A VIZSGÁLT SZAKMA

<i>Szakterület</i>	nemzetközi határrendészeti együttműködés
<i>Nyelv</i>	angol
<i>Dátum/ Város, ország Vállalat/Szervezet</i>	2015. július 20-24. Szeged Határrendészeti Kirendeltség
<i>Az adatgyűjtés módszerei</i>	Interjúk készítése a Szeged HRK munkatársaival és a FRONTEX közös műveletekben részt vevő külföldi határőrökkel; Az angol nyelvű határrendészeti kommunikáció megfigyelése Röszkén, a határátkelőhelyen, valamint a Szeged és a Kiskunhalasi HRK-n.

A SZAKMÁRA VONATKOZÓ INFORMÁCIÓK

<i>Egy tipikus munkakör leírása</i>	<p>1.) A Szeged HRK-n a helyi koordinációs központban (LCC) dolgozó határőr, feladata a vendégvisztekkel való kapcsolattartás, tájékoztatásuk a közös művelet adott szakasza előtt (írásban, elektronikus levelezés útján, szóban megérkezéskor és az első eligazításkor (briefing) és közben.</p> <p>2.) A Szeged HRK-n a helyi koordinációs központban (LCC) dolgozó határőr, feladata részvétel a heti két alkalommal tartott koordinációs értekezleteken, ezeken az aktuális események áttekintése, a statisztikai adatok elemzése, egyeztetése, a kockázatelemzések pontosítása, a következő feladatok meghatározása, a szolgálatellátás rendjének megszervezése, a FRONTEX Helyzetilemző Központ számára összegyűjtött statisztikai adatok elküldése a Nemzeti Koordinációs Központba (National Coordination Centre, NCC) validálásra (a JORA rendszeren keresztül). Szükség esetén tolmácsolás a HRK-n vagy a Megyei Rendőr-főkapitányságon, a schengeni értékelések alkalmával stb..</p> <p>3.) Helyi határőr (Field Coordinator), feladata, hogy a művelet folyamán a mellé beosztott vendégviszttel együtt végezze napi tevékenységét (útlevél-ellenőrzés, járőrözés), rendkívüli helyzet esetén (pl. közúti baleset) tolmácsolással segítse a lefolytatandó eljárást.</p>
-------------------------------------	--

³²² A PROFLANG (Association of Languages for Professional Communication) szervezet által használt űrlap jelen kutatáshoz adaptált változata. Forrás: <http://www.proflang.org/in-english/cef-professional-website-handbook/>, (2015.07.10.) (Saját fordítás.)

<i>Az idegen nyelv szükségességének mértéke</i>	<p>1., 3.: Középfok (B2), vagy ezt kevésse meghaladó szint.</p> <p>2. Középfok (B2), vagy ezt kevésse meghaladó szint, tolmácsoláshoz: Felsőfok (C1)</p> <p>Mindkét szinten az uniós, schengeni terminológia, a formális és informális stílus megfelelő használata.</p>
---	---

A KONTEXTUSRA ÉS A SZÖVEGEKRE VONATKOZÓ INFORMÁCIÓK

1.	HELYSZÍN	SZEMÉLYEK, KÖZÖSSÉGEK, VÁLLALATOK, INTÉZMÉNYEK	KOMMUNIKÁCIÓS HELYZETEK	SZÖVEGEK (kommunikáció célja, beszédfunkciók, terminológiák, foka, stílusjegyek)
2.	határátkeelőhely	okmányvizsgáló, vendégtiszt, határőr	A határőr egy vendégtisztnek és egy angolul nem beszélő okmányvizsgáló kollégának tolmácsol, aki az útlevelezéltől megkapta két harmadik országbeli utas útlevelet, amelyekben a Németországban kiadott vízum érvényessége lejárt. A vendégtiszt a német adatbázisban nem talál figyelmeztető jelzést az utasokra vonatkozóan, ezt közli az okmányvizsgálóval, megbeszélük, mi a teendő: Bíróság fizetése után az utasok távozhatnak.	Párbeszéd: Információkérés, információ nyugtázása, felvilágosítás, terminologizált természetes nyelv
3.	határátkeelőhely	útlevelezélt, vendégtiszt	A Svájcól érkező, kilépő, kosovói állampolgár vízum vagy tartózkodási engedély helyett egy lejárt érvényességű szlovén lakcímkártyát mutat fel a magyar útlevelezéltnek. Az alapos ellenőrzés során azt mondja, hogy Svájcban menekültkérelmet nyújtott be, de erről nincs igazolása. A német vendégtiszt saját adatbázisában is ellenőrzte az adatokat, információit megosztja a magyar útlevelezélttel, megbeszélük, mi a teendő az utassal (bírság fizetése után távozhat).	Párbeszéd: Információkérés, információ nyugtázása, felvilágosítás, terminologizált természetes nyelv

4.	határátkelőhely	útlevélkezelő, vendégtszt	A határátkelőhelyen kilépésre jelentkező, kölcsönzött vagy nagy értékű gépjárművek fokozott ellenőrzése. A magyar és a német határőr felváltva végzi az útlevél és a gépjármű dokumentumainak ellenőrzését, probléma esetén konzultálnak egymással, az adatbázisokban prioritást végeznek.	A határátkelőhelyről a szerb határszakaszon szolgáltatott teljesítő német vendégtsztól kérmek (telefonon) segítséget gyanús gépjármű-dokumentumok ügyében.	Párbeszéd: Információkérés, információ nyugtázása, felvilágosítás, terminologizált természetes nyelv
5.	határátkelőhely	útlevélkezelő, vendégtszt (tolmácsoló határőr)	Magyar-román határszakaszon található határátkelőhelyről a szerb határszakaszon kérés (telefonon) segítséget gyanús gépjármű-dokumentumok ügyében.	Magyar-román határszakaszon található határátkelőhelyről a szerb határszakaszon kérés (telefonon) segítséget gyanús gépjármű-dokumentumok ügyében.	Telefonbeszélgetés: Információkérés, információ nyugtázása, felvilágosítás, kissé terminologizált természetes nyelv
6.	szárazföldi határterület	határőr, vendégtszt, elfogott külföldi személyek	A zöld határ közelében, magyar területen illegális belépők elfogása.	A zöld határ közelében, magyar területen illegális belépők elfogása.	Utastás, igazoltatás, feltartóztatás, információ adása, kissé terminologizált természetes nyelv
7.	szárazföldi határterület	határőr, vendégtszt	A magyar határőr szolgálatellátás előtt és közben figyelmezteti a vendégtsztet a specifikus helyi veszélyekre	A magyar határőr szolgálatellátás előtt és közben figyelmezteti a vendégtsztet a specifikus helyi veszélyekre	Utastás, figyelmeztetés, információ adása, kissé terminologizált természetes nyelv
8.	szárazföldi határterület	határőr, vendégtszt	A vendégtszt gépjárműjével balesetet szenvedett. A magyar határőr a magyar nyelvű dokumentumok (jegyzőkönyv stb.) kitöltése közben kommunikál vele.	A vendégtszt gépjárműjével balesetet szenvedett. A magyar határőr a magyar nyelvű dokumentumok (jegyzőkönyv stb.) kitöltése közben kommunikál vele.	Információkérés, információ nyugtázása, felvilágosítás, közvetítés, terminologizált természetes nyelv
9.	határátkelőhely	határőr, vendégtszt	„small talk” A munkával kapcsolatos információ megbeszélése (pl. útlezárás a határátkelőhelyhez vezető úton, ezért kisebb a kilépő forgalom).	„small talk” A munkával kapcsolatos információ megbeszélése (pl. útlezárás a határátkelőhelyhez vezető úton, ezért kisebb a kilépő forgalom).	Kedélyes, baráti beszélgetés a szolgálat felvételekor, természetes nyelv, nagyon kevés terminológiával.
10.	HRK	határőrök (LCC), vendégtsztek	Tájékoztatás a külföldi határőröknek a közös művelet közelgő új szakaszával, a helyi (magyar) viszonyokkal kapcsolatban, a műveletet megelőző héten, illetve Magyarországra való érkezésükkor	Tájékoztatás a külföldi határőröknek a közös művelet közelgő új szakaszával, a helyi (magyar) viszonyokkal kapcsolatban, a műveletet megelőző héten, illetve Magyarországra való érkezésükkor	Írott, elektronikus levelezés Szóbeli: beszélgetés, információ közlése, kérése

11.	HRK	határőrök (LCC), vendégtisztek (FSO, FOC)	Napi eligazítás a közös művelet alakulásával kapcsolatban, adategyeztetés Egyeztetés a közös művelet kezdődő új szakasza előtt, a vendégtisztek delegálása az egyes szolgálati helyekre A közös művelet egy szakaszát lezáró beszámoltatás (debriefing)	Tájékoztatás formális elemekkel Utána, előtte: kötetlen, kedélyes beszélgetés
12.	HRK	határőrök (LCC, Field Coordinator-ok), vendégtisztek (FSO, FOC, GO, SGO)		Megbeszélés, prezentációk, hozzászólások, értékelés
13.	HRK	határőrök (LCC, Field Coordinator-ok), vendégtisztek (FSO, FOC, GO, SGO)	A közös művelet egy szakaszát megelőző eligazítás (briefing)	Prezentációk, fontos információk közlése

MI SZÜKSÉGES A SIKERES KOMMUNIKÁCIÓHOZ A FENT RÉSZLETEZETT LEGGYAKORIBB HELYZETEKBE?

Minimum B2 szintű, főleg szóbeli, kisebb mértékben írásbeli interakcióhoz szükséges általános angol nyelvi kompetenciák, a FRONTEX közös műveletekben és a határellenőrzés során használt szakterminológia helyes alkalmazása.
Bizonyos helyzetekben (prezentáció, írásbeli tájékoztatás) a szóbeli és írásbeli produkcióhoz szükséges kompetenciák.

A LEGNEHEZEBB HELYZETEK

Írjon le egy olyan, nehézséget okozó munkahelyi helyzetet, amelyben idegennyelvi készségeket kellett/kellett volna használnia.

Helyzet: Konzultatív tolmácsolás (angol-magyar, magyar-angol) a Schengeni értékelő csoport külföldi tagjainak és a magyar Rendőrség vezető beosztású tisztjeinek hivatalos találkozásán, a magyar-szerb határszakaszon folyó határrendészeti tevékenység bemutatása és értékelése
Hely: Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság, Szeged
Jelen lévő személyek: a Schengeni értékelő csoport tagjai, a magyar Rendőrség országos és területi vezetői, nagyszámú közönség, a határrendész mint tolmács
Írja le a helyzet valamennyi fázisát, időrendi sorrendben. A magyar határrendészeti tevékenységet bemutató prezentációk, felszólalások és a Schengeni értékelő csoport tagjai véleményének tolmácsolása.

Mi okozza a helyzet nehézségét? Nagyszámú közönség hallgatja a tolmácsolást, köztük a tolmács (helyi, regionális, központi szintű) felettesei. A tolmács teljesítménye befolyásolhatja szakmai megítélését. Az információ megfelelő szintű közvetítésén múlhat, hogy a külföldi szakértők megfelelően értékelik-e az adott külső határszakaszon folyó munkát. A formális, hivatalos beszédhelyzet, a megfelelő terminológia használata nagy odafigyelést igényel.

Helyzet: Konzultatív tolmácsolás (angol-magyar, magyar-angol) a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság egyik vezetőjének és külföldi újságíróknak
Hely: Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság, Szeged

Jelen lévő személyek: a rendőri vezető, két külföldi újságíró, a határrendész mint tolmács

<p><i>Írja le a helyzet valamennyi fázisát, időrendi sorrendben. Két, szomszédos országokból érkező külföldi újságíró háromórás interjút készít a rendőri vezetővel a Magyarországra és különösen a magyar-szerb határszakaszra nehezedő, eddig soha nem tapasztalt migrációs nyomásról. A bemutatkozás és üdvözlés után az újságírók kérdéseket tesznek fel, amelyekre a rendőri vezetők felel. A tolmács szöveghűen fordít. Az érdeklődés középpontjában számadatok állnak, valamint a határszakaszon hamarosan felállítandó kerítés építésének részletei, az érkező migránsok kezelése, a rendőrség ezzel kapcsolatos tevékenysége, különös tekintettel az emberi jogok betartására.</i></p>	<p><i>Mi okozza a helyzet nehézségét? A rendőri vezetők gyakran hosszú mondatokban fogalmaznak, ez minden tolmácsolási helyzetben nehézséget okoz. Ennek a specifikus helyzetnek komoly tépje is van: Magyarországot a kormány idegenellenes propagandája miatt sok támadás éri. A sajtó általában előszeretettel állítja be úgy a rendőrséget és a határrendészeti szolgálati ágbat tevékenységüket, mint olyan szervezettel, amely megsérti az irreguláris belépők méltóságát, emberi jogait. A rendőri vezető ennek ellenkezőjéről akarja meggyőzni az újságírókat, a tolmácsnak ezt a beszédszándékot is közvetítenie kell. A rendőri vezető gyakran használ szakkifejezéseket, ezek többsége azonban nem érthető a laikus újságíróknak, ezért szükség van a fogalmak körülírására. A rendőri vezető a tolmács magas szintű felettese, teljesítménye befolyásolhatja szakmai megítélését.</i></p>
<p><i>Helyzet: Tolmácsolás külföldi vendéglistát és magyar autószerelő között (angol-magyar, magyar-angol)</i> <i>Hely: Autószerelő műhely, Szeged</i> <i>Jelen lévő személyek: Külföldi vendéglistát, magyar autószerelő, a határrendész mint tolmács</i> <i>Írja le a helyzet valamennyi fázisát, időrendi sorrendben. A külföldi vendéglistát gépkocsija elromlott. Mivel az autószerelő nem beszél angolul, a magyar kolléga tolmácsolását kell igénybe vennie. Az autószerelőnél lejártszóró típusus helyzettől van szó (nem megfelelő működés leírása, hiba diagnosztizálása, megoldás megbeszélése, javítás ára, határideje stb.).</i> <i>Mi okozza a helyzet nehézségét? A tolmácsoló kolléga számára az alkatrészek és a gépkocsi működésének magyar szakszókincse is nehézséget okoz, angolul pedig gyakorlatilag semmilyen tapasztalata nincs e téren.</i></p>	<p><i>Helyzet: Tolmácsolás irreguláris migráns és egészségügyi dolgozó között (angol-magyar, magyar-angol)</i> <i>Hely: Szeged HRK</i> <i>Jelen lévő személyek: migráns, magyar egészségügyi dolgozó, a határrendész mint tolmács</i> <i>Írja le a helyzet valamennyi fázisát, időrendi sorrendben. A migránsok nagy része különböző betegségeket hordoz. Magyarországra érkezéskor egészségügyi vizsgálaton kell átesniük, sokan gyógykezelésre szorulnak. A kisszámú arab stb. tolmácsok mellett az angolul beszélőknek a határrendészek közvetítenek az orvosi vizsgálat alkalmával. Az orvos megvizsgálja a migránst, megkérdezi, van-e panasza, szükség esetén gyógyszerrel ad és ír fel. A migráns elmondja esetleges tüneteit, választ az orvos kérdéseire. A tolmács közvetíti a kommunikáció során.</i> <i>Mi okozza a helyzet nehézségét? Szokatlan kontextus, olyan helyzetben kell közvetíteni, amely általában az emberek magánszférájába tartozik.</i></p>

Szerzői bemutatkozás

Dr. Deák József 1961-ben született Gödöllőn. Jelenleg Budapesten él. Nős, feleségével öt gyermeküket nevelik Waldorf szellemiségben. 1979-ben érettségizett a Jászberényi Erősáramú Szakközépiskolában. 1984-ben Moszkvában a Határőrparancsnoki Főiskolán szerzett MA diplomát kiváló eredménnyel, 2000-ben pedig a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán vehetett át diplomát. Diplomamunkáját „A Független Államok Közösségének első öt éve” címmel írta. 2018-ban „Summa cum laude” minősítéssel doktori fokozatot szerzett, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján, „A Belügyi Szemle és jogelődei a közpolitika és a rendészettudomány szolgálatában (1953–1990) doktori értekezésével. Orosz nyelvből felsőfokú „C” típusú, angolból közép „A” és alapfok „B” nyelvvizsgával rendelkezik.

Első határőrtiszti beosztásába, a kőszegi határátkelő parancsnok-helyettesének nevezték ki. 1986-ban elvégezte a Rendőrtiszti Főiskola rendőrtiszti átképzőjét, majd a Belügyminisztérium Katonai Elhárító csoportfőnökségén teljesített szolgálatot. 1988-tól visszakerült a Határőrséghez, csoportfőnökségi titkárságvezetőként. A rendszerváltozáskor, a csoportfőnökség megszűnésével a Határőr magazin újságírója lett. Rovatvezető, majd egy éven át megbízott felelős szerkesztője. A határőrség integrációját követően 2008-tól öt éven át a Zsaru magazin szerkesztőségében írta és szerkesztette eleinte felelős szerkesztőként az ORFK „Rendőrkör” intranetes belső szakmai lapját. 2015-től a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet Polgári Nemzetbiztonsági Tanszékének, 2018 augusztusától a Rendészettudományi Kar Rendészettörténeti- és elméleti tanszék tanársegédje és a kar kommunikációs referense, jelenleg adjunktus. 2015 óta az NKE Nemzetbiztonsági Intézet, online folyóirata, a Nemzetbiztonsági Szemle társszerkesztője. 2011-től tagja a Tolsztojk Társaság a Magyar–Orosz Együttműködésért Egyesületnek, 2013-tól a Magyar Rendészettudományi, majd a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos társaságnak, 2014-től a Felderítők Társaságának és a Magyar Hadtudományi Társaság belügyi, utóbb határőr szakosztályának. 83 publikációja jelent meg, ebből 6 angol nyelven, 9 oroszul. Kutatási területe magyar–oros rendészettudomány, hadtudomány, nemzet-biztonság.

Budapest, 2021. március 09.

Dr. Deák József

Deák József*

**A BELÜGYI SZEMLE ÉS JOGELŐDEI A KÖZPOLITIKA ÉS
A RENDÉSZETTUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN
(1953–1990)**

DOI: 10.23715/SDA.2021.1.2

---

* Nemzeti Közszerolálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola (2017).

Tartalomjegyzék

SZERZŐ BEMUTATKOZÁS	325
1. BEVEZETÉS	332
1.1. A téma aktualitása, a releváns szakirodalom áttekintése	333
1.2. A kutatási probléma	336
1.3. Kutatási munkahipotézisek	337
1.4. Kutatási célok.....	338
1.5. Kutatási stratégiA, módszerek	339
1.6. Az értekezés felépítése.....	340
2. A KÜL-, BELPOLITIKAI ÉS SZERVEZET-TÖRTÉNETI KÖRNYEZET	341
2.1. Külpolitikai háttér és belpolitikai viszonyok az 1953–1990-es években.....	341
2.1.1. Világhelyzet	341
2.1.2. Belpolitikai viszonyok	344
2.2. A szakfolyóirat illeszkedése a rendészeti kultúrába és kommunikációba	349
2.3. A Rendőrségi Szemle és annak sajtó-szakmai előtörténete.....	352
2.4. A Belügyi Szemle létrehozását, működését szabályozó parancsok, utasítások (1962–1966)	360
2.4.1. A szemlével szemben támasztott miniszteri elvárások	365
2.4.2. A fokozatosan elenyésző pártkontroll	370
2.5. Lapértékelések a szemléből	373
2.6. Részkövetkeztetések	376
3. KÖZPOLITIKA – KÖZIGAZGATÁS – RENDÉSZETI IGAZGATÁS.....	378
3.1. Belügyminiszterek, belügyi vezetők a szervezet közigazgatási feladatairól	380
3.2. A szaklap, mint a szervezet működését, a belügyi igazgatást segítő propagandaeszköz ..	382
3.3. A „kötelező penzum”: részvétel az ideológiai küzdelemben.....	386
3.3.1. A lélektani eszmeküzdelem.....	386
3.3.2. A rendszerváltásig finomodó módszerek	400
3.4. Rendészeti szaklapból, rendészettudományi szaklap.....	403
3.4.1. Társadalmi kapcsolatokról a nemzetbiztonsági civil kapcsolatokig	406
3.4.2. A szemle „Külföldi Figyelő”-jének ÁB-szakeikái (1963–1972)	407
3.4.3. Merényletek és üzenetük?	408
3.4.4. Kémelhárítás egy demokratikus jogállamban	410
3.4.5. Szovjet ÁB-szervek és német titkosszolgálatok	412
3.4.6. Titkosszolgálatok a totális (h)idegháborúban	414
3.4.7. Határőrizet külföldön	417
3.4.8. A példás határőr	420

3.4.9. Határforgalom-ellenőrzési minták	422
3.4.10. Külföldi médiatapasztalatok a szemle Tájékoztatójában (1963–1972) megelőzés – bűnüldözés.....	424
3.4.11. A média, mint ifjúságnevelő eszköz, és veszélyei: unalomból – passzivitásba.....	425
3.5. A szemle „teljesítményértékelése” pártfórumokon (1973–1987).....	432
3.5.1. Az első évtizedet értékelő, 1973. évi beszámoló	433
3.5.2. Közös értékelés a Magyar Rendőrrel.....	449
3.5.3. A szemle a rendszerváltozásért.....	458
3.6. A rendészeti hierarchia átláthatósága; a tudomány és a sajtó szabadsága, esélyegyenlőség	464
3.7. A szemle a belügyi sajtónyilvánosságért 1953–1990.....	468
3.7.1. Titkok, vagy működési zavarok?... ..	468
3.7.2. További küzdelmek a nyílt kommunikációért	473
3.8. Esélyegyenlőség az értékekben.....	475
3.8.1. Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés.....	476
3.8.2. Interkulturalitás – multikulturalitás.....	476
3.8.3. Műhelyvita a kezdetektől a „cigánybűnözésről”	477
3.8.4. A „cigányútra” tévedt „cigánybűnöző” fogalma	480
3.8.5. A „fából vaskarika” helyzet és lehetséges kiutak	486
3.9. Rovatrend-fejlődés.....	490
3.9.1. Az 1953 –1977-es időszakban	490
3.9.2. 1977–1984 között.....	491
3.9.3. 1985–1990 között.....	492
3.10. A rendszerváltások hatása az egykori „szocialista” bel- és igazságügyi szakmai lapokra	492
3.11. Részkövetkeztetések	493
4. A RENDÉSZETTUDOMÁNY KIALAKULÁSA ÉS A BELÜGYI SZEMLE.....	498
4.1. Bekapcsolódás a hazai tudományos életbe	499
4.2. Tudomány versus politikai elkötelezettség.....	503
4.2.1. Közszolgálat-fejlesztés a szemle hasábjain – összehasonlító elemzés a hasonló tematikájú jogi szakfolyóiratokkal.....	503
4.2.2. Hasonlóságok és különbségek az Állam és Igazgatás, valamint a Belügyi Szemle folyóirat fejlődésében	505
4.2.3. A Magyar Jog, a Jogtudományi Közlöny és a Belügyi Szemle az államrend, a hazai jogfejlődés, jogalkalmazás szolgálatában	507
4.3. Részkövetkeztetések	511
5. BEFEJEZÉS	512
5.1. Összegzett következtetések	512
5.2. Új tudományos eredmények	520
5.3. Ajánlások.....	521
5.4. A kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatósága	521

FELHASZNÁLT IRODALOM	522
GRAFIKONOK	532
MÉLYINTERJÚK	537
FÓKUSZCSOPORTOS BESZÉLGETÉSEK	577
SZAKMAI ÉLETUTAK.....	581
AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ BELÜGYI SAJTÓTÖRTÉNETE, MAI RENDÉSZETI SAJTÓ NYUGAT-EURÓPÁBAN	582

1. BEVEZETÉS

A hatvanötödik évfolyamában járó Belügyi (rövid időig: 1991–1994, illetve 2006–2010 között Rendészeti) Szemle közvetlen jogelődje a Rendőrségi Szemle 1953 januárjában jelent meg és működött egy évtizeden át.

A szemle,¹ a vizsgált időszakban, majd azt követő fennállása során – alkalmazkodva az aktuális (eleinte párt-) állami, kormány-, valamint konkrét belügyi és társadalmi elvárásokhoz –, hatékonyan szolgálta a belügyi szervek munkatársainak politikai-szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok felkutatását, azok tudományos igényű elterjesztését, tökéletesítését. Jó fórumul szolgált a hazai és külföldi belügyi, később rendészetelméleti, gyakorlati problémák, tapasztalatok megismertetéséhez, megvitatásához, elemzéséhez. „Eközben erősítette főként a hazai rendvédelmi, rendészeti és honvédelmi társ fegyveres szervek együttműködését, munkakapcsolatát.”²

A Belügyi Szemle – jogelődje révén – rendőrségi szakfolyóiratként indult, de az évek során – e szakmai jellegének megőrzése mellett – szélesebb értelemben a büntető jogalkalmazók megbecsült fórumává, a bűnügyi tudományok elismert orgánumává lett. Ennek során a szemle sem vonhatta ki magát a pártállam rendőrségképének mindent átpolitizáló hatásai alól, ennek a folyóiratnak is meg kellett küzdenie azzal a szemlélettel, amelyben a sajtó nem lehetett más, mint a hatalom engedelmes szolgálója. „Mindezek ellenére, amikor a szerkesztőség munkatársai a hivatali irányelveknél fontosabbnak minősítették a szakmai hitelt és a tudományos meggyőződést, akkor mindig sikerült értékeset alkotniuk. A folyóirat múltjában vannak tehát megőrzendő hagyományok, de vannak terhek is, amelyektől meg kell szabadulni.”³

Az 1979-ben kezdődött, főként a „Határőr” újságírójaként, majd – a határőrség és a rendőrség integrációját követően – 2008-tól öt éven át, a „Rendő” ORFK intranetes lap létrehozását, írását, szerkesztését magában foglaló rendőrségi pályafutásom első időszaka során mindig szívesen olvastam a Belügyi Szemlében megjelent írásokat. Egyfajta tájékozási, igazodási pontként és ötlettárként is tekintettem a szemlére; felhasználva megoldásait saját írásaimhoz, illetve a szerkesztéshez. Eközben, időről-időre visszalapozgatva megbizonyosodhattam a folyóiratban

---

¹ A Rendőrségi, illetve a Belügyi Szemlét, a továbbiakban az egyszerűség kedvéért egységesen szemle névvel használok. Ha jelentősége van a megkülönböztetésnek, akkor ezt a teljes névvel jelzem – a szerző.

² DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013)*. URL: <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf> Letöltés ideje: 2016. január 11.

³ Szerkesztőségi cikk: *A Rendészeti Szemle első évfolyamának első száma elé*. In. Rendészeti Szemle. 1991. 29. évfolyam 1. szám. p. 3.

megjelent szakmai-elméleti írások közül számos mondanivalójának évtizedek távlatából is időszerű értékállóságáról. Cikkeimben, majd különösen az általam szerkesztett lapban én is mindig tudatosan igyekeztem a pillanatnyi szenzációk vagy divat vezérelte bulvármegoldások helyett a tartós, ha úgy tetszik „örök” szakmai, emberi értékeket közvetíteni. Ezért érdekelt különösen a Belügyi Szemlében megjelent írásokat jellemző, a belügyi kommunikációban és a belügyi igazgatás fejlesztésében egyaránt, napjainkban is hasznosítható értékeket hordozó publikációk időtállóságának a titka. Így választottam kutatási témámul a folyóirat és jogelőd számainak vizsgálatát.

1.1. A TÉMA AKTUALITÁSA, A RELEVÁNS SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

Bő öt és fél évtizede ülésezett, a Belügyminisztérium (BM) Kollégiuma, amely az 1962. április 12-i értekezletén megvizsgálta a minisztériumi médiatermékek, folyóiratok szakmai minőségét; megállapítva, hogy „a sajtó eszközeivel jobban kell segíteni a BM előtt álló feladatok színvonalas végrehajtását.”⁴Ezért, az elmélet és gyakorlat legjobb szakembereinek bevonásával olyan egységes elméleti folyóiratot látták indokoltnak kialakítani, „amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza.”⁵

A fentiekre tekintettel dolgozatomban én is előbb az „elvi, politikai” témákat, majd a szakmai kérdések egyre tudományosabb színvonalú elemzését, magyarázatát vizsgáltam a folyóirat harminchét évfolyamában. Kutatásaim kezdetén, számomra is iránymutató, rokongondolatsort olvastam dr. Korinek László, az akkori Rendészeti Hivatal elnöke, felelős kiadó tollából, aki a szemle 1993-ig eltelt négy évtizedének szellemi hagyatékára visszatekintve feltette a kérdést, hogy érdemes-e 1953-ig visszatekinteni? Nem hasznosabb-e éles határvonalat húzni 1990-nél, a múltat pedig takarja el a jótékony feledés? De ennek kárát látná a rendvédelem szakmai kultúrája, és méltatlan lenne azokkal szemben, „akik a fizikai és a szellemi megszállás viszonyai között is képesek voltak a rendészet legjobb magyar hagyományainak megőrzésére. Ez a folyóirat helyet adott a pártideológiát levető tudományos teljesítményeknek. E lap hasábjaira a szakmai tisztesség

---

⁴ DEÁK József: *Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében.* In. Rendvédelem. A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság online folyóirata. 2013. 2. évfolyam. 3. szám. p. 20. URL: <http://www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf>

Letöltés ideje: 2016. január 07.

⁵ A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023. számú parancsa. Budapest. 1962.07.18. URL: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf Letöltés ideje: 2016. január 11.

visszacsempészte a humanista büntetőjog hazai és nemzetközi értékeit akkor is, amikor ezt a jogot egy kegyetlen diktatúra a végletekig lejáratta.”⁶

Mindemellett pedig a folyóirat szerkesztői a legnehezebb utat választották, tudatosan olyan lapstruktúrát kialakítva, amelyben az állami díjas tudós csakúgy helyet kaphatott, mint a bűnügyi nyomozó, a kriminalisztikai szakértő vagy a közlekedési járőr. Ennek is köszönhetően megszámlálhatatlanul sok értékes tapasztalat halmozódott fel a lap hasábjain. Erről, az évtizedek során szorgalmasan összegyűjtött rendészet-elméleti értéktárról főszerkesztője, az újraindított BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet ígéretes jövőjével összefüggésben megjegyezte, hogy az, elődje hagyományain túl építhet „a Belügyi, Szemle 58 év alatt összegyűlt ismeretanyagára, a fórumra, amely mindig a legfrissebb ismeretek gyors közzétételét, a különböző nézetek ütköztetését kínálta.”⁷

A Belügyi Szemle első négy évtizede alatt, majdnem hetvenezer oldalon megjelent cikktömegét, a rendészettudomány napjainkig tartó fejlődési ívének, mára többé-kevésbé letisztult két tömör megközelítése szem előtt tartásával látszik célszerűnek áttekinteni:⁸

1. „A rendészettudományra vár az a feladat, hogy a rendészet jogát, a rendészet szervezetét és annak működését interdiszciplináris megközelítéssel tárja fel...”⁹

2. „...a rendészettudomány képviselői a rendészetet a legszélesebb körű kiterjesztéssel, a közrenddel és közbiztonsággal kapcsolatos állami, önkormányzati, társadalmi, vállalkozói és állampolgári tevékenységek célirányos összességeként értelmezik.”¹⁰

Kutatásom során kiderült, ezért aktualitását, értékét kiemeli, hogy a szemléről ilyen átfogó, a folyóirat rendszerváltást megelőző közpolitikai kapcsolódását, a rendészettudomány inspirálását, a belügyi és a közigazgatás fejlesztése irányába ható tevékenységét tudományos értekezés együtt még nem vizsgálta. 2012-ben doktori disszertációjában, a Belügyi Szemlét is érintette dr. Kriskó Edina: „A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció” című disszertációjában, a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának kommunikációs programja keretében több rendőrségi sajtóterméket kommunikációs elemként vizsgálva.

⁶ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. p. 6.

⁷ KORINEK László: *Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban*. In: Belügyi Szemle. 2011. 59. évfolyam 1. szám. p. 20.

⁸ DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. In: West Bohemian Historical Review Department of Historical Sciences Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen. – Department of History Faculty of Humanities University of Hamburg. 2014. 3. évfolyam. 2. szám. p. 243. URL: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf> Letöltés ideje 2017. szeptember. 12.

⁹ KORINEK László: *Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban*. In: Belügyi Szemle. 2011. 59. évfolyam 1. szám. p. 18.

¹⁰ JANZA Frigyes: *A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai*. In: Határrendészeti Tanulmányok. 1. évfolyam 2. szám. 2004. p. 11.

„Jelen értekezés elsősorban – mind tárgyát, mind módszereit tekintve – a bölcsészettudományok klaszterében, a média- és kommunikációs tudományok körében kíván eredményekkel szolgálni.”¹¹
– írta.

Kutatási témám időszerűségét kiemeli, hogy az hozzájárulhat a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) 2012. évi határozatával elismert új tudományág, a rendészettudomány fejlődéséhez.¹² Emellett hasznosítható a Rendészettudományi Karon folyó rendészeti képzés során, különös hangsúllyal a MAB által akkreditált¹³ Rendészettudományi Doktori Iskola hallgatóinak doktori képzésében. Továbbá, a hazai fegyveres és rendvédelmi szervek külső, belső közpolitikai kapcsolódását, kommunikációját, sajtótörténetét feldolgozó munkák sorában, újszerű megközelítésével ötletet adhat másoknak is a terület még mélyebb feltárásához.

Kutatási területem elméleti hátterének feltérképezése érdekében tanulmányoztam és rendszereztem a felkutatott, elsősorban a szemlében a témával összefüggésben megjelent publikációkat, valamint a kapcsolódó rendészeti szakirodalmat. A tanulmányok összeválogatásánál kiemelt figyelmet fordítottam a folyóirat történetét, életét, működését meghatározó szerzők cikkeire. Az aktuális belügyminiszter vagy a szemlét irányító csoportfőnök által jegyzetekre, továbbá a főszerkesztők közül: dr. Déri Pál: *(Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve.(2003); Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról) (1965).* Dr. Korinek László: *Bócz Endre a Belügyi Szemlében, (2017); Géza fejedelem, (2015); Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig (2012); Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban, (2011); Egy folyóirat évfordulói. (1993).* Dr. Finszter Géza: *Jogtudós mikroszkóppal és távcsővel, (2017); Közrend – közbiztonság – jogbiztonság 2000–2015, (2017); Rendészetelmélet, (2014); Főszerkesztői önvallomás, (2003); A közigazgatási és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája, (1998);* tudományos publikációikra. A szerkesztőség munkatársai közül egyebek közt dr. Nyerges Lajos *(Ünnepi köszöntő. Rendészeti Szemle, (1993); Olvasói vélemények a Belügyi Szemle cikkeiről, szerkesztéséről, (1978); A cigányság társadalmi beilleszkedéséről és bűnözéséről, (1973)* cikkeit használtam. Emellett feldolgoztam a jelenlegi szerkesztőbizottság néhány tagjával és egy másik volt belügyi lap, a „Határőr” egykori főszerkesztőjével készített mélyinterjúkat; a szemle néhány olvasójának, cikkírójának visszaemlékezését, illetve a fókuszcsoportos beszélgetések során begyűjtött információkat.

---

¹¹ KRISKÓ Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció.* Doktori disszertáció. URL: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/Krisko_Edina2013_disszertacio.pdf p. 26. Letöltés ideje: 2016. szeptember 15.

¹² SALLAI János: *A magyar rendészettudomány etabilizációja.* In. *Belügyi Szemle.* 2015. 58. évfolyam 6. szám. p. 5.

¹³ MAB titkársági Információs Rendszer. URL: <http://web.mab.hu/tir/index.php?pid=711&fid=711> Letöltés ideje: 2016. március 27.

Kutatásaimhoz felhasználtam továbbá a Belügyi Szemlék tartalommutató köteteit, továbbá előkerestem a főszerkesztők, folyóirat-történeti visszaemlékezéseiben megemlített jeles szerzők írásai közül például dr. Király Tibor, dr. Kilényi Géza, valamint rendőr szakemberek, pl. dr. Diczig István, dr. Dobos János és dr. Szikinger István publikációit, interjút.

A kapcsolódó rendészeti szakirodalom esetében a rendészettudományhoz kötődő írások szerzői közül dr. Janza Frigyes, dr. Sallai János, dr. Boda József cikkeit használtam, a rendészeti kommunikáció kapcsán pedig főként dr. Kovács Gáborét.

Ezek mellett felkutattam a Magyar Nemzeti Levéltár, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, valamint Budapest Főváros levéltárában a szemle közpolitikához kapcsolódását, illetve a rendészettudomány fejlődését szolgáló eredeti értékeléseket, belügyi, rendőrségi parancsokat, utasításokat, jelentéseket.

A vizsgált időszak nemzetközi és belpolitikai, illetve belügyi háttér történéseinek feltárásához széles körben merítettem a korszakot feldolgozó történeti, rendészettörténeti munkák közül dr. Romsics Ignáctól, dr. Gergely Jenőtől, dr. Izsák Lajostól, dr. M. Szabó Miklóstól, továbbá dr. Fórizs Sándortól.

A fent említetteknek és természetesen családomnak ezúton mondok köszönetet munkám közvetlen, vagy közvetett segítségével!

1.2. A KUTATÁSI PROBLÉMA

Mint korábban rögzítettem, Belügyminisztérium szakmai tudományos folyóirata, a hatvanötödik évfolyamában járó Belügyi (rövid időig; 1991–1994, 2006–2010 között Rendészeti) Szemle közvetlen jogelődje a Rendőrségi Szemle 1953 januárjában jelent meg, s működött egy évtizeden át.

A pártállam egyik oszlopa, a Belügyminisztérium volt, a kezdetektől egészen az „összeomlásig”. A belügyi kormányzás vizsgált korszakát *nem sajtótörténeti* megközelítésben, hanem a tárca *szakmainak és elméletinek szánt* folyóiratán keresztül kívántam ábrázolni: miként működött a belügyi kormányzás szempontjából egy nem demokratikus, állampárti diktatúra politikai rendszere?

Magyarország Alaptörvényének a XXVI. cikkében rögzítették, miszerint „Az állam-működésének hatékonysága, a közszolgáltatások színvonalának emelése, a közügyek jobb átláthatósága és az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében törekszik az új műszaki megoldásoknak és a tudomány eredményeinek alkalmazására.”¹⁴ Mintha eme alapkövetelmény

---

¹⁴Magyarország Alaptörvénye. URL: <http://www.alkotmany.hu/> p. 13. Letöltés ideje: 2017. szeptember. 22.

lényegére már évtizedekkel korábban „ráéreztek” volna szemle felelős vezetői és munkatársai, amikor bár a folyóirat pártpolitikához, közpolitikához fűződő viszonya eleinte nyíltan hirdetett pártpolitikai elkötelezettség volt, amit jól tükröznek a külső-belső, ideológiai háborúhoz kapcsolódó, annak szerves részeként megjelent írások, mégis ez a fajta politikai elkötelezettség – feltételezésem szerint – a hatvanas évektől fokozatosan közpolitikai elkötelezettséggé igyekezett szelídülni. Véleményem szerint, ezt bizonyítják a jogállami fordulatot sürgető tanulmányok és kerekasztal beszélgetések vagy Kilényi Géza és Király Tibor, neves jogtudósok nyilatkozatai. Ezzel teret igyekeztek engedni ugyan a szakmai és a tudományos szempontoknak, de mint látni fogjuk, a fent jelzett „központi akarat” mindvégig akadályozta a magasabb szakmai határfok meglétét, igaz korszakonként más és más intenzitással. Ezekből az „alaphelyzetekből” kiindulva vizsgálom meg részleteiben, hogy milyen, a rendszerváltás idejére fokozatosan átalakuló történeti háttérrel indult a szakfolyóirat, a rendszerváltáskor meghirdetett alkotmányos követelmény a depolitizált rendészet irányába?

A sajtó nyilvánossága és a rendészet rejtőzködő természete közötti, máig ható ellentmondás komoly akadálya lehet a tudományos vitáknak, de a kritikai megközelítésnek is. A titok ugyanis – mint néhány konkrét példán is majd láthatjuk – gyakran nem a jog, parancs, avagy szakmai szükséglet, hanem a rendőrségi, máskor magasabb összefüggésben, akár a pártállamszervezet működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz. Nincs-e ellentmondás a rendészet átláthatósága és a tudomány szabadsága, valamint a hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő olthatatlan természete között? Feloldható-e ez a paradoxon, ha igen: miként?

A Belügyi Szemle hasábjain, a hatvanas évektől fokozatosan teret nyerő szakmai és tudományos szempontok vizsgálatával választ keresek arra, miként szolgálta a szakfolyóirat a rendészettudomány kialakulását.

1.3. KUTATÁSI MUNKAHIPOTÉZISEK

Első feltételezésem szerint, a Belügyi Szemle indulásától nyíltan hirdetett politikai elkötelezettsége fokozatosan teret engedett a szakmai, szak-politikai és a tudományos szempontoknak. (Bár ez a politikai hatás mindvégig – korszakonként más és más intenzitással – fékezte a magasabb szakmai határfok kifejtését.)

Második feltevésém szerint a rendészet átláthatósága, és a tudomány szabadsága jogállami kívánalmának mind markánsabb megvalósulása ellen hat napjainkig, igaz egyre csökkenő

mértékben, a rendészeti hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő természete.

A harmadik feltételezésem, hogy a sajtó nyilvánossága és a rendészet rejtőzködő természete közt feszülő ellentmondás jó ideig – csaknem a rendszerváltásig – akadálya volt, és enyhülő mértékben talán ma is az, a lap hasábjain a tudományos vitáknak, de a kritikai megközelítésnek is.

Negyedik hipotézisként feltételeztem, hogy a Belügyi Szemle, mint a BM vezető folyóirata formálisan is vezető szereppel bírt és hatással volt a többi belügyi lap szerkesztésére, arculatára, tartalmára.

1.4. KUTATÁSI CÉLOK

Kutatásom során, a Belügyi Szemle működését szabályozó korabeli normák felkutatásával, tanulmányozásával, összehasonlításával elemzem, hogy a folyóirat, valójában miként szolgálta a közpolitika, az országgyűlés, a kormány, a Belügyminisztérium, az általuk konkrétan meghatározott vagy determinált minisztériumi, szakmapolitikai, társadalmi célok megvalósulását. Mennyiben segítették elő az egyes rendvédelmi, rendészeti részterületek együttműködését, figyelemre méltó szakmai tapasztalataik megosztását, továbbfejlesztését, tudományos igényű művelését? Hogyan inspirálták a tudományos megközelítést, a kutatásokat, ezek eredményeinek hasznosulását, a belügyi szerveknél?

Kutatásom során, az Alaptörvény idézett megállapításából, „az állam működésének hatékonysága, a közszolgáltatások színvonalának emelése” szem előtt tartásával feltárom a korabeli rendészeti igazgatás nagyobb, befoglaló rendszerében, a pártállami szervezetben a rendészeti szakfolyóirat és a pártpolitika, közpolitika kapcsolatát.

A közügyek jobb átláthatóságát és az esélyegyenlőség előmozdítását szolgáló, a szemlében megjelent cikkek tanulmányozása során szövegelemzéssel megvizsgálom „A rendőrség és a sajtó kapcsolatáról”, Szabó László, a Népszabadság munkatársa által írott cikkével, a folyóirat hasábjain kezdeményezett vita anyagaiban a sajtó nyilvánossága és a rendészet rejtőzködő természete közötti ellentmondást. Az e műhelyvitában született cikkeken át is vizsgálni kívánom előbb a szakfolyóirat és a rendészeti hierarchia (belügyi, eleinte belügyi-párt, és rendőrségi szervezet) viszonyát. Ezt követően térek rá az esélyegyenlőség előmozdításának irányába hatóan, egyebek mellett a Belügyi Szemle hasábjain taglalt érdekvédelmi, illetve etnikai bűnözés tudományos problémájára.

Fel kívánom tárni, miként tükröződött vissza a korszak szelleme a minisztériumnak egy olyan szakfolyóiratában, amely nem egyszerűen a belügyi munka marketingjét akarta megvalósítani,

nem propagandakiadványnak készült belső közönsége lelkesítéséhez, hanem valódi szakmai orgánus szeretett volna lenni.

A lapalapítók, szándékuk szerint szellemi munícióval kívánták segíteni a belügyi igazgatást, a fejlődés szolgálatát várták el tőle (már amit a korabeli politika fejlődésnek értelmzett), sőt azt is, hogy váljon a legszélesebb értelemben felfogott tudományos (elsősorban jogtudományi) periodikákkal egyenrangú szellemi műhellyé. Ez a törekvés még akkor is figyelmet érdemel, ha tudjuk, hogy az előbbieken felsorakoztatott vonzó célok csak a kor pártideológiájától sokszorosan átszőve értelmezhetőek. Az ideológiai burokok alatt talán olyan szakmai értékek is feltárhatóak, amelyek napjaink és a jövőnk számára is mondanivalóval szolgálhatnak.

1.5. KUTATÁSI STRATÉGIA, MÓDSZEREK

A kutatásom során, induktív módon, szövegkritikai elemzéssel, illetve a folyóirat működését szabályozó korabeli normák, egyéb levéltári, könyvtári anyagok tanulmányozásával feltárom a büntetőjogi szakterületen mértékadóvá vált Belügyi (Rendőrségi) Szemlében, a kezdetektől körvonalazódó tudományos irányultság szellemében megjelent (közigazgatási jogi, közigazgatástudomány, büntető tudományok területéről készült) anyagok témakörét.

Összevetem őket az MTA által támogatott más, (jellemzően civilisztikával foglalkozó) jogtudományi folyóiratok témaköreivel (Magyar Jog, Állam és Igazgatás, Jogtudományi Közlöny), megvizsgálva, mennyire követte a szemle a kor igényeit, nyelvhasználatát.

A Belügyi Szemle szerkesztőbizottsága tagjai közül néhányval, egy másik volt belügyi lap egykori főszerkesztőjével készített mélyinterjú során, olvasók megkérdezésével feltárom, hogy a folyóiratban megjelent írások miként segítették elő az egyes szakmai részterületek együttműködését, a jó gyakorlatok megosztását, továbbfejlesztését, tudományos igényű művelését, hogyan inspirálták a tudományos megközelítést.

A szövegkritikai összehasonlító elemzések konkrét tárgyainak tekintem a rendészeti szakfolyóirat pártpolitikai elkötelezettségének jeleit, valamint a szakmai és tudományos szempontok térnyerését; a rendészet átláthatóságát, a (rendészet) tudomány szabadságát, valamint a hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő, követelő természetét.

Végezetül vizsgálom a sajtónyilvánosság, valamint a rendészet rejtőzködő, titkolózó arculata közötti ellentmondás megjelenéseit. Emellett, áttekintem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteménye, 1953 utáni általános belügyi iratanyagainak a szemlével kapcsolatos részét. Statisztikai módszerekkel megállapítom a

szakmai (tudományos) és a politikai tartalmú anyagok arányát: milyen terjedelemben jelentek meg a folyóirat cikkei között az egyes belügyi ágazatok, szakirányok. A fentiekben taglalt szövegkritikai összehasonlító, és statisztikai elemzések célzott mintavételi korszakaiként vizsgálom az 1950-es évek elejét, az 1956–1963, illetve az 1963–1968 közötti, majd az 1969–79, végül az 1980–1990-ig terjedő időszakot.

1.6. AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Első fejezetként a bevezetésben érzékeltettem a kutatási problémát, témaválasztásom okait, ismertettem a megfogalmazott tudományos problémát. Ez a rész tartalmazza a munkahipotéziseket, a kutatási célokat, módszereket, stratégiákat.

A második fejezetben röviden kitérve a Belügyi Szemle XIX. század második felétől működő jogelődeire, tömör rendszerbe foglaltam a vizsgált, 1953-as évtől a rendszerváltásig terjedő időszak nemzetközi, valamint belpolitikai előzményeit, hátterét, a világhelyzet áttekintését a kétpólusú hidegháborús vonásokra szűkítve, a belső viszonyok krónikáját a belügyi tárca alakváltozásaira koncentrálni.

A harmadik fejezetben kritikai elemzés útján bemutattam azt az utat, amit a rendészeti szaklap megtett a közpolitika és a közigazgatás fejlesztése szolgálatában a vizsgált időszakban. Ebben helyet kapott az állambiztonsági, hírszerzési, titkosszolgálati kitekintés, a rovatrend változásainak követése, valamint rövid kitekintés a más „szocialista” országban működő, hasonló profilú kiadványokra.

A negyedik fejezetben rendszereztem, majd értékeltem, hogy a folyóirat szerkesztősége, szerkesztőbizottsága a vizsgált időszakban miként segítette elő fokozatosan a rendészeti szaklapból a szakmai-tudományos folyóirattá válást. Összevettem a megjelent közigazgatás-tudományi publikációk témakörét, gondolkodásmódját, nyelvhasználatát, az MTA által támogatott más, (jellemzően civilisztikával, kevésbé büntetőjoggal foglalkozó) jogtudományi folyóiratok (Magyar Jog, Magyar közigazgatás Állam és Igazgatás, Jogtudományi Közlöny) témáival.

Az ötödik fejezetben összesítettem az általam feltárt új tudományos eredményeket, javaslatot tettem azok gyakorlati hasznosítására, például a rendészettudomány-történet oktatásában, a belügyi igazgatás, közigazgatás fejlesztésében.

A felhasznált irodalom jegyzéke, publikációim listája, valamint szakmai önéletrajzom az értekezés végén található.

A kutatás befejezésének időpontja: 2017. november hónap.

2. A KÜL-, BELPOLITIKAI ÉS SZERVEZET-TÖRTÉNETI KÖRNYEZET

A második világháborút követő, csaknem napjainkig tartó időszak, legalább felvillantás-szerű érzékeltetése nélkülözhetetlen háttér a belügyi folyóiratokban megjelentek elemzéséhez. Ennek során a világhelyzet áttekintését a kétpólusú hidegháborús vonásokra igyekeztem szűkíteni, a belső viszonyok krónikáját pedig, a szemle XX. század második felétől működő jogelődeire és a folyóirat vizsgált időszaka alatt a belügyi tárca alakváltozásaira koncentráltam.

2.1. KÜLPOLITIKAI HÁTTÉR ÉS BELPOLITIKAI VISZONYOK AZ 1953–1990-ES ÉVEKBEN

2.1.1. Világhelyzet

A 20. századdal a veszélyeknek egy olyan eszkalációja kezdődött, amely a 21. század hajnalára, átrajzolta az emberi közösségek, kultúrák, civilizációk létfeltételeit. „Beköszöntött a >>világkockázati társadalom<< kora.”¹⁵

A hidegháborút, majd az enyhülés időszakát (1969–1975) bedermesztő kis hidegháború illetve a szocialista blokkban lezajlott rendszerváltások következtében, a bipoláris világ szétesése (1989) zárta.¹⁶

A II. világháború utáni átmeneti időszak már nem szövetségesek, még nem ellenfelek állapota 1947-ben ért véget. Ekkor következett be az irreverzibilis, sorsdöntő fordulat az amerikai–szovjet kapcsolatokban. „Meghirdették az első – a következő éveket döntő módon meghatározó – hidegháborús doktrínákat; a Truman-elvet, s a Marshall-tervet, míg a másik oldalon a Zsdanov–Sztálin-féle „két tábor” teóriát.”¹⁷

Az 1950-es évek éles ideológiai propagandaküzdelme, (h)idegháborúja, (az osztályharc éleződik, a harmadik világháború elkerülhetetlen – McCarthy amerikai szenátor „boszorkányüldözése”, atomkémkedés vádjával a Rosenberg házaspár kivégzése), tartósan,

---

¹⁵ FINSZTER Géza: *Körend – közbiztonság – jogbiztonság (2000–2015)*. In: FINSZTER Géza – SÁBJANICS István (szerk.) *Biztonsági kihívások a 21. században*. Dialóg Campus. Budapest. 2017. p. 154.

¹⁶ FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. pp. 5–6.

¹⁷ FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. p. 91.

mélyen rögzült ellenségképek kialakulásához vezetett. „Az amerikai–szovjet rivalizálás a végletekig polarizálta a nemzetközi politikát, de a szocialista országok belpolitikai életét is.”¹⁸

Visszatekintve, a vége fele már az enyhülés bölcsőjének is számító 1960-as évtized szintén meglehetősen „hektikus”, ellentmondásos elemeket tartalmazó volt. A végletes fenyegetések, helyenként fegyveres konfliktusok, sőt háborúk váltogatták egymást az őszinte vagy kevésbé őszinte gesztusok sorával. „Egyszerre érvényesült a világ első úrhajósa, a szovjet Jurij Gagarin, az egész emberiség általi ünneplése, valamint a kubai rakétaválság okán, a III. világháború kitörésével fenyegető fegyverkezési, hatalmi befolyás-növelési verseny.”¹⁹

A két, szembenálló társadalmi berendezkedésű rendszer egymással kibékíthetetlen és kíméletlen eszméinek küzdelmében, „a nyugati fél rádiópropagandájában kiemelt szerepet kaptak a Szabad Európa Rádió, az Amerika Hangja, a Szabadság Rádió soknyelvű adásai.”²⁰

A vizsgált időszak végéhez közeledve, mind gyakrabban napirendre került a két világrendszer korabeli ádáz ideológiai küzdelmét szimbolizáló, CIA-működtetésű reprezentáns rádióállomás-pár jövőjének a kérdése. A Münchenben működő „magánjellegű”, hidegháborús csökevényeknek is tartott amerikai adóállomások, a „Szabad Európa Rádió, a kelet-európaiakhoz öt nyelven, 46 hullámhosszon szóló (napi 20 óra Csehszlovákiának szánt adás, 19 óra Lengyelország és Magyarország számára stb.), illetve a Szovjetunió népeinek, 36 hullámhosszon sugárzott, Szabadság Rádió.”²¹

A kialakult katonai, politikai, gazdasági erőviszonyok következtében a békés egymás mellett élés gyakorlata az európai kapcsolatok terén a hetvenes évek közepéig gyorsuló ütemben fejlődött, s az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet 1975. július 30-i záróokmányának megszületéséhez vezetett. „Konkrét előkészítése a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1969 márciusában Budapesten kiadott felhívásával vette kezdetét.”²²

A nemzetközi kapcsolatok történetében második hidegháborúnak, gyakrabban kis hidegháborúnak nevezik az 1979 és 1985 közötti szakaszt, amely Mihail Gorbacsov hatalomra kerülésével ért véget. Mélypontját 1983 ősze jelentette, amikor az első Pershing rakéták NSZK-ba

¹⁸ FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. pp. 130–131.

¹⁹ M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1970–1979*, HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht. – Zrínyi Kiadó, 2010. p. 5.

²⁰ DEÁK József: *The Psychological Struggle between East and West as Reflected in the Interior Review up to the European Safety and Cooperation Conference (1953–1975)*. p. 105. URL:

http://digitool.is.cuni.cz:1801/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1516533727311~879

2017. szeptember. 22. Charles University. Prague, 2015. 7. évfolyam. 1. szám.

²¹ DEÁK József: *A Belügyi Szemle Tájékoztatójában a médiával kapcsolatban megjelent anyagok (1963–1972)*. In. Magyar Rendészet. 2014. 14. évfolyam 2. szám. p. 136.

²² DANKÓ László: *A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttére, szakaszai. (I.)*. In. Belügyi Szemle. 1980. 18. évfolyam 12. szám. pp. 37–38.

érkezése nyomán a szovjet delegátus bejelentette Genfben az euro-rakétatárgyalások megszakadását. A kis hidegháború számos vonásában hasonlított az 1940-es évek utolsó harmadában kialakult, nagy hidegháborús szakaszhoz: gyors ütemű fegyverkezés, a diplomácia háttérbe szorulása, elkeseredett propagandaküzdelem jellemezte ezeket az éveket is. A különbség azonban igen lényeges a két szakasz között: „a kis hidegháborúban a Szovjetunió immár beteg ember, nyilvánvalóvá vált a szovjet impérium hanyatlása.”²³

A szolgálatban lévő Sztanyiszlav Petrov alezredesnek, 1983. szeptember 26-án a műholdas megfigyelés adatai alapján a számítógépek azt jelezték, hogy az USA atomrakétákat lőtt ki a Szovjetunióra. Ha jelenti az esetet a feletteseinek, kitör a harmadik világháború. A két szuperhatalom aktuális viszonyát ismerve pedig minden afelé mutatott, hogy a támadás valódi. A szovjetek néhány héttel korábban ugyanis lelőttek egy koreai utasszállító repülőgépet, amelynek fedélzetén 269 utas utazott – köztük 63 amerikai.

Ezek után bárki azt gondolta volna, hogy bosszúról, válaszcsepásról van szó, Petrov azonban úgy döntött, nem tesz jelentést. Feletteseivel beszélve, rendszerhibát jelentett nekik, így nem indítottak útnak egyetlen rakétát sem. Kiderült, igaza volt. „A szovjet műholdak ugyanis a felhőkön megtörő napfényt értékelték kilövésnek, és ezek alapján riasztották a központot.”²⁴

Gorbacsov gyökeresen megváltoztatta a Szovjetunió mindenki számára megszokott külpolitikai koncepcióját, elutasítva a Nyugattal történő konfrontációt, megszüntetve a nemzetközi kapcsolatok átideologizálását. „Gyakorlatilag visszautasította a bolsevikok, Brezsnyev alatt proletár internacionalizmussá korcsosult, vörös expanzióját is.”²⁵

A kommunista rendszer azonban már nem viselte el a reformokat. Timothy Garton Ash brit történész-publicista szavaival élve annak bukása „Lengyelországban tíz évbe telt, Magyarországon tíz hónapba, Kelet-Németországban tíz hétbe, Csehszlovákiában tíz napba.”²⁶

---

²³ HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: *Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991*. Antall József Tudásközpont. Budapest. 2013. p. 263.

²⁴HVG.hu: Meghalt a szovjet katona, aki a gépet felülbírálván megakadályozta a nukleáris világháborút. URL: http://hvg.hu/tudomany/20170920_sztanyiszlav_petrov_nuklearis_haboru_amerika_szovjetunio_raketatamadas Letöltés ideje: 2017. szeptember 29.

²⁵ANISZIMOV E. V.: *Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütvija datü*. [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Pityer kiadó. Szentpétervár, 2010. p. 519.

²⁶HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: *Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991*. Antall József Tudásközpont. Budapest, 2013. p. 281.

2.1.2. Belpolitikai viszonyok

A háború végére kialakult katonapolitikai helyzet és a győztes nagyhatalmak érdekkonfliktusait feloldani hivatott kompromisszumok eredményeként, 1944–1945-ben Magyarország északi, keleti és dél-keleti szomszédaival együtt a szovjet érdekszféra részévé vált. A közel fél évszázad alatt, amíg Magyarország a szovjet táborhoz tartozott, az ország szuverenitása mindvégig korlátozott volt. A sokak által felszabadítónak aposztrofált, ám a győztes hatalmakhoz hasonlóan, megszállóként viselkedő szovjet Vörös Hadsereg jelenléte nélkül a szuverenitásvesztés, valamint az ország szovjetizálása sohasem következett volna be. „Az önállóság meghagyott vagy kivívott szintje mindazonáltal időről időre változott.”²⁷ A szuverenitásvesztést jellemzően példázza, hogy: „Szovjet tanácsra a minisztertanács 1953. július 17-i ülésén döntött az ÁVH, mint önálló szerv megszüntetéséről és a BM-el történő összevonásáról.”²⁸

Az 1944 utáni közel fél évszázad története négy jól elkülöníthető alperiódusra osztható (1944–1949, 1949–1956, 1956, 1956–1988). „Az első szakasz... Bizonyos megszorításokkal... a magyar történelem szerves – ámbár a konzervatív, autoriter és nacionalista hagyományok helyett a nyugat-európai mintákat követni kívánó – fejleményként értékelhető.”²⁹

„Magyarország és a szomszédos országok a második világháború után rendkívül kedvezőtlen gazdasági és politikai viszonyok között kezdtek hozzá az életkörülmények normalizálásához, a háborús károk felszámolásához.”³⁰

Az 1949-re megteremtett magyar struktúra legfontosabb ismertető jegyei: az egypártrendszer, a hierarchikusan felépített tömegpártnak alárendelt államélet, az emberi élet minden szféráját szabályozni kívánó hivatalos ideológia és a társadalmat permanensen rettegésben tartó terrorrendszer. Külpolitikai szempontból a rákosi rendszer szinte semmiféle mozgástérrel nem rendelkezett.³¹

Az 1947–1948-as években lezajlott átszervezések eredményeként a belügyi tárca elnöki, közjogi, közigazgatási és közrendészeti főosztályra tagozódott. Az utóbbi volt a rendészet tényleges szervezője és irányítója; a rendőri, az igazgatásrendészeti, az egyesületi, az ellenőrzési és a kihágási ügyosztályával. A politika mindenhatósága csak 1950-től érződik, amikor elrendelték a politikai osztályok felállítását a főosztály és az 1949-ben létrehozott kerületi kapitányságok

²⁷ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. 2010. Osiris Kiadó. Budapest. p. 273.

²⁸ BODA József: *A felderítés, hírszerzés, titkos információgyűjtés elvei, gyakorlata*. In. Belügyi Szemle. 2015. 63. évfolyam 9. szám. p. 8.

²⁹ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Osiris Kiadó. Budapest, 2010. p. 273.

³⁰ FÓRIZS Sándor: *Menekültügyi válsághelyzet 1947-ben*. In. Belügyi Szemle 2015. 63. évfolyam. 2. szám. p. 149.

³¹ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Osiris Kiadó. Budapest. 2010. p. 337.

szervezeti rendjébe. A sztálini hatalmi modell kiépítésének szerves tartozéka volt az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) néven létrehozott belbiztonsági szervezet. „Amely hűségesen, vakul kiszolgálja a politikai hatalmat kisajátító kommunista pártot, szűkebb csoportját.”³²

Magyarországon a világpolitikai hidegháborús helyzet hatását szemléletesen tükrözik egyebek mellett az államhatár dél-nyugati szakszán az ötvenes évek elejére kifejlődött állapotok: „A magyar határőrség (akkor Államvédelmi Hatóság Határőrség néven, alias „zöld-ÁVÓ”) 1952-ben gyakorlatilag a rendkívüli állapotot közelítő, (talán el is érő) körülmények között tevékenykedett a magyar–jugoszláv államhatáron.”³³

A modernkori magyar történelemből az 1919-es Tanácsköztársasággal rokonítható rendszert, amelynek diktátora Rákosi Mátyás volt, 1953 és 1955 között egy másik kommunista, Nagy Imre próbálta meg elviselhetőbbé és hatékonyabbá tenni. „Kísérletét a Sztálin 1953-as halálát követően kezdődött szovjet desztalinizációs folyamatok tették lehetővé, sikertelenségét e folyamatok átmeneti lefékeződése befolyásolta.”³⁴

A Nagy Imre-kormány megszüntette az ÁVH önálló belbiztonsági szervezetként való működését és integrálta a BM-be, valamint megszüntette a belügyminiszternek a helyi tanácsok feletti felügyeleti jogkörét. „A BM Kollégium megszüntette a 11 osztályból álló Közrendészeti Főosztályt és felállította az Országos Rendőr-főkapitányságot (ORFK).”³⁵

A magyar nép válasza a desztalinizáció átmeneti lefékeződése miatt ismét kialakult és az azt megelőző rémuralomra 1956 őszén egy néhány nap alatt vérbe fojtott, de jelentőségében a hazai XVIII–XIX. századi függetlenségi harcokkal rokonítható felkelés volt. A magyar forradalom, előre sejthető bukása ellenére, vízválasztónak bizonyult az ország második világháború utáni történetében. A magyarokat realisabb önszemléletre és arra tanította meg, hogy függetlenségi harcukban nem számíthatnak hatékony külső támogatásra. „Ebben az értelemben az 1956-os forradalom és szabadságharc nem bukott el, hanem a Rákóczi-szabadságharchoz és 1848–1849-hez hasonlóan a kompromisszumkötés feltételeit javította.”³⁶

³² ÖRY Károly: *A Belügyminisztérium és szervei az egypárti diktatúrától az 1956-os forradalomig. Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1948–1956.* BM Kiadó. Budapest. 2001. p. 5.

³³ FÖRIZS Sándor.: *Határesemények a magyar–jugoszláv államhatáron 1951–1952-ben.* In. Új Honvédségi Szemle. 1993. 47. évfolyam 12. szám. p. 22.

³⁴ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században.* Osiris Kiadó. Budapest. 2010. pp. 337–338.

³⁵ ÖRY Károly: *A Belügyminisztérium és szervei az egypárti diktatúrától az 1956-os forradalomig, Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1948–1956.* BM Kiadó. Budapest. 2001. pp. 28–29.

³⁶ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században.* Osiris Kiadó. Budapest. 2010. p. 397.

Még zajlott a felkelőkkel a fegyveres küzdelem, de a háttérben „szovjet segítséggel, a BM ORFK szervezetén belül a feloszlott ÁVH helyére azonnal gőzerővel megkezdték az új típusú állambiztonsági szervek felállítását.”³⁷

A megyei rendőr-főkapitányságokat I.-II.-III. csoportba sorolták a megyék ipari, bűnügyi és közbiztonsági helyzete alapján. Az ideiglenes működés tapasztalatai alapján, 1957 tavaszán megkezdték a szervezet véglegesítését. Eszerint öt miniszterhelyettes (ORFK vezetője, politikai-nyomozó csoportfőnök, személyügyi csoportfőnök, gazdasági csoportfőnök, BM parancsnokságok csoportfőnöke) irányította a BM szakmai tevékenységét.

1957 tavaszára–nyarára a Szovjetunió beavatkozásával hatalomra juttatott Kádár-kormány helyzete kezdett konszolidálódni.³⁸

A BM átszervezését 1960–1961-ben fokozatosan végezték, 1962-ben és 1964-ben azonban generális átszervezés történt.³⁹

Az első Kádár-korszak, Kádár János 1956. november 7.-i hatalomra kerülésétől 1962–1963-ig tartott, amit a forradalmárokkal való véres leszámolás, a diktatúra intézményrendszerének restaurálása, Kádár személyi hatalmának a megszilárdulása és végül a rendszer nemzetközi elismertetése jellemezték. A második nagy szakasz, amely alatt az elméletileg egyébként mindvégig kidolgozatlan, s zárt logikai konstrukció helyett sokkal inkább pragmatista gyakorlatként értelmezhető „kádárizmus” stabilizálódott, és megkülönböztető jegyei karakterisztikussá váltak, az 1960-as évek elejétől az 1980-as évek végéig, a rendszer bukásáig tartott. „A szocializmus magyar modelljének legfontosabb vonásai egyebek közt a totális diktatúra autoriterré válása, tehát represszív jellegének enyhülése; valamint a pártállami ideológia hegemoniájának a megszűnése, továbbá a mindennapi élet depolitizálása voltak.”⁴⁰

A Fock Jenő vezette kormány (1967–1975) idején a kormányzati struktúrában lényegi változás volt, hogy létrejött az államtitkári funkció, a miniszter és helyettesei között. Az államtitkár feladata a miniszterhelyettesek közvetlen napi irányítása volt. A funkciót a BM-ben először dr. Kamara János rendőr vezérőrnagy töltötte be. Közvetlen irányításával jött létre a BM rendszerváltásig lényegében végleges, úgynevezett négyes tagoltságú szervezete.

---

³⁷ FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrminisztérium)*. BM Kiadó. Budapest. 2001. p.13.

³⁸ GERGELY Jenő – IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó. Szekszárd. 2000. p. 404.

³⁹ FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrminisztérium)*. BM Kiadó. Budapest. 2001. p. 27.

⁴⁰ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Osiris Kiadó. Budapest. 2010. p. 401.

Az I-es főcsoportfőnök, mint anyagi-pénzügyi miniszterhelyettes felügyelte a belügyi szervek működéséhez szükséges hadtápfeladatokat és az azzal foglalkozó szakszerveket. Itt intézték a szemle kiadásának terjesztésének anyagi fedezetét.

A II-es főcsoportfőnök közbiztonsági miniszterhelyettesként felügyelte a rendőrséget, közvetlenül elemezte a közrend és közbiztonság helyzetét, irányította és ellenőrizte a szinten tartásához szükséges teendőket.

A III-as főcsoportfőnök, állambiztonsági miniszterhelyettes irányította az operatív külső hírszerzést és belső elhárítást, szakszerveivel a háttérből figyelve az ország és az emberek belső életét, különös tekintettel a kialakuló belső ellenzéki csoportokra.

A IV-es főcsoportfőnök személyzeti miniszterhelyettesként, szakszerveivel irányította a káder- és személyzeti munkát, biztosította a képzett munkaerőt a vonatkozó speciális belügyi normatívák alapján. A Belügyi Szemle a főcsoportfőnökség részét jelentő Oktatási és Közművelődési csoportfőnökség szervezetébe tartozott.

E négyes tagoltságú szervezetet kiegészítették a miniszteri közvetlenek és a BM szaktestületei, önálló rendészeti szervei. A főcsoportfőnökségek szakcsoportfőnökségeket felügyeltek, amelyek sorszáma a római szám utáni /-jelet követően jelezte alá- és fölérendeltségüket. Az államtitkár közvetlenül felelt a határőrség és a tűzoltóság munkájáért. „Szervezte a minisztérium törzsének teendőit, felügyelte az újonnan belépő, BM-re is vonatkozó ország-mozgósítási teendők végrehajtását.”⁴¹

A rendszerváltás idejére a belügyi struktúra klasszikus egydimenziós, kifejezetten egyvonalas szervezetet jelentett. Egy időben jelen volt és külön is érvényesül az elsődleges munkamegosztás mindhárom elve: a funkció, a tárgy és a régió szerinti, amelyben minden személynek és szervezetnek egy parancsnoka van.

Másik szervezeti jellemzőjeként szerepelt a szigorú alá- és fölérendeltség. A struktúra túl bonyolultnak, ezért erősen koordinációs igényűnek bizonyult, hatáskörmegosztását egy időben jellemezte a döntési centralizáció és a decentralizáció is. A hierarchiát egy időben irányították technokratikus vagy strukturális és személyorientált típusú koordinációs eszközökkel, ugyanakkor ezek együttes használata is jellemző volt. „A szervezeti séma vagy a konfiguráció részletesen szervezési állománytáblázatokban a legkisebb szervezetig, alegységig, személyig békében és rendkívüli időszakban is részletesen lebontott, szabályozott.”⁴²

---

⁴¹ FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrmisztérium)*. BM Kiadó. Budapest, 2001. p. 50.

⁴² FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrmisztérium)*. BM Kiadó. Budapest, 2001. p. 58.

Dr. Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredes, professzor emeritus, az MTA doktora, a szemle főszerkesztő-helyettese, a rendszerváltást közvetlen megelőzően 1984 és 1988 között volt a szemle főszerkesztője. Olyan különös időszakban, amely végén „a tévében sorozat ment a szovjet párfőtítkárok temetéséről, Gorbacsovtól pedig féltettük aranyérmes helyünket a nyitottságban és a demokráciában (amelyben viszont furcsa módon hittünk)... A tudományok évtizedekkel jártak a tételes jog és fényvekkel a joggyakorlat színvonala előtt.”⁴³

Az olvasók véleménye mindig fontos volt a szerkesztőség számára, de ilyen körülmények között különösen: „Tudtuk, hogy hitelünk csak akkor lesz, ha a lapból azt a valóságot ismerik meg, amelyben valamennyien élünk. Igyekeztünk betartani Deák Ferenc egymondatos sajtótörvényét, azt hogy nem szabad hazudni.”⁴⁴

A rendszerváltást megelőző korabeli viszonyokat találóan jellemző mondat szerint: „A pártfőtítkár népszerűsége gyorsabban romlik, mint a forint. Egyetlen dolog van, amiben ma munkástól pártkádérig mindenki egyért: Kádárnak mennie kell!”⁴⁵

A szemle szerkesztőségének munkatársai körében is érződött a várható változás szükségszerűsége. „Számomra még valamikor 1988-ban megrendítő volt Gézának egy jogászszövetségi ülésen elhangzott felszólalása, amikor kimondta, hogy: >>A magát önkorlátozni nem tudó párt szükségképpen meg fog bukni!<< Dermedt csend fogadta jóslatát, amely aztán – mint tudjuk – röviddel később igaznak bizonyult.”⁴⁶

Ez a reformszellem kiütözik mind gyakrabban a Belügyi Szemle hasábjain is. Erre jó példa a dr. Kilényi Gézával, az MTA Államtudományi Kutatások Programirodájának vezetőjével készített, 1987. szeptemberi számában megjelent interjú szerkesztőségi bevezetőjének lényege, miszerint egy korábbi időszakban a politikai rendszer fogalma a hétköznapiakban a társadalmi berendezkedés típusával, osztálytartalmával azonosult, és így e rendszer mindenfajta megváltoztatása egyet jelentett a szocialista társadalmi rend tartalmi meghatározóinak feladásával. Ennek az értelmezésnek a hibája, mechanikus volta, már akkor is nyilvánvaló lesz, ha tudatosítjuk, hogy a társadalomtudományok – ezeken belül az állam- és jogtudományok – a politikai rendszer alatt, az állami és társadalmi szervek strukturált rendszerét és meghatározott normák szerinti működését értik, amely jobban vagy kevésbé jól képes választani abban az alternatív keretben, amelyet a társadalom mindenkor gazdasági alapja a politikai felépítmény számára biztosít. A

---

⁴³ FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. pp. 14–15.

⁴⁴ FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. p. 18.

⁴⁵ HERBER Attila – MARTOS Ida – MOSS László – TISZA László: *Történelem 2*. Reáltanoda Alapítvány. Budapest. 2007. p. 433.

⁴⁶ KORINEK László: *Géza fejedelem*. In: Gályapadból laboratóriumot, Tanulmányok Finszter Géza professzor tiszteletére. ELTE Eötvös kiadó. Budapest. 2015. p.11.

politikai rendszer tehát, nem lehet egy örök időre szóló adottság, hanem maga is változik, fejlődik. „A szocializmus politikai rendszerének értékmérője, hogy mennyiben képes működésével biztosítani a társadalmi célok megvalósulását, miként érzékeli és kezeli az eltérő érdekeket, hogyan képes megoldani társadalmi konfliktusokat, mennyire alkalmas az egyes emberekben meglévő alkotóenergiák feltárására és hasznosítására.”⁴⁷

Az 1985 után kialakult új nemzetközi helyzetben lehetővé vált rendszerváltozás – a magántulajdonon alapuló piacgazdaság, a függetlenség és a többpárti demokrácia perspektívája – azonban elfogadhatatlan volt Kádár számára, aki Nagy Imre hivatalos rehabilitálásának a napján meghalt, és a rendszerváltozást már nem élte meg. A Kádár-korszak része annak a közel fél évszázadnak, amely alatt Magyarország a Szovjetunió befolyási övezetéhez tartozott, szuverenitása korlátozott volt, és a magyar nép többsége által kezdetben élesen elutasított, múltjától, hagyománytól nagyrészt idegen gazdasági, társadalmi és politikai keretek között fejlődött. Nem kétséges tehát, hogy a korai 50-es évekkel együtt maga is a magyar történelem XX. századi, államszocialista, pártállami fejezetéhez tartozik. „A Rákosi-korszaktól eltérően ugyanakkor számos területen elérte vagy megközelítette az adott kereteken belül lehetséges és elérhető optimumot, miáltal a magyar társadalom, jelentős része fogadta el lélekben is sajátjaként.”⁴⁸

A magyarországi rendszerváltás – hasonlóan a többi, korábban szintén szovjet érdekszférába tartozó országhoz – főként azért következett be, mert a nyolcvanas évek közepére-végére a Szovjetunió csődbe jutott: gazdasága válságba került, tagországainak jó része önállósult, korábbi világhatalmi jelentőségét elveszítette. Az 1989. december eleji máltai találkozón mindezek „beismerését” jelentette, hogy Gorbacsov szovjet pártfőtitkár lemondott Közép- és Kelet-Európa – köztük hazánk – további szovjet ellenőrzéséről, és hozzájárult csapatai visszavonásához.⁴⁹

2.2. A SZAKFOLYÓIRAT ILLESZKEDÉSE A RENDÉSZETI KULTÚRÁBA ÉS KOMMUNIKÁCIÓBA

A szervezetek, közösségek, a szervezeti kultúra által a jogi normákon és a leírt működési szabályokon túl, önálló életre kelnek. A szervezeti kultúra az általános kultúrából építkezik. „Jellemzően a tartós, jól bevált felépítéssel rendelkező szervezetek a szervezeti kultúra, a

---

⁴⁷ Interjú dr. KILÉNYI Géza elvtárrsal, az Államtudományi Kutatások Programirodájának vezetőjével, a politikai intézményrendszer továbbfejlesztéséről. In. Belügyi Szemle. 1987. 25. évfolyam 9. szám. p. 18.

⁴⁸ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Budapest. 2010. Osiris Kiadó. p. 402.

⁴⁹ FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. p. 363.

szervezeti és vezetői kommunikáció segítségével törekszenek a szervezeti érdekeinknek megfelelő személyiségi és viselkedési formák kialakítására a dolgozóik körében.”⁵⁰

A vezetői kommunikáció minősége egyben komoly felelősséget hordoz, hisz míg a jó kommunikáció motivál, a rossz demoralizál. A rendőrszakmai működés, illetve annak minősége döntően függ a kommunikáció milyenségétől.

„– A kommunikációs rendszer kielégítő vagy gyenge szabályozottságától,
– a kommunikáció jó vagy rossz megszervezésétől, valamint
– a hatásos vagy alkalmatlan kommunikálás kifejtésétől (a munkatársak kommunikációs képességeitől).”⁵¹ – olvashattuk egy szakkikben.

Milyen személyiségi és viselkedési normákat céloz meg például a rendőrtisztnevelés? Olyanokat, mint „az alapképzés során kiemelten fontos képességek, attitűdök; a hazaszeretet, a politikamentesség, a bajtársiasság; a hierarchiának megfelelő engedelmesség és parancsadás készség, az erkölcsi tartás, szilárd akaratereő, kitartás, bátorság; a vezetői példamutatás és határozottság, titoktartási készség, az együttműködési készség, a fegyelmezett magatartás; a megbízhatóság és megvesztegethetetlenség.”⁵²

A fentiek tükrében feltehető a kérdés: hogy vette ki részét a Belügyi Szemle a minisztériumi, rendészeti szakmai kultúra ápolásában? A 2010-re kialakult helyzet nem túl biztató, de ez nem a szemlén múlt. Ugyanis, „A rendészeti foglalkozási kultúra jelen helyzetét a determinánsok alapján jellemezve megállapítható, hogy egy nyíltan kifejtett társadalmi szerepmeghatározás nélküli, militáris, erősen hierarchikus, nem feladatorientált struktúra uralkodik... A jogi szabályozás a rendészetet mindenekelőtt erőszakszervezetként kezeli, ennek minden negatív következményével a civilekre és a rendészetben dolgozókra nézve.”⁵³

Az 1956-os forradalomba torkolló Rákosi korszakot a Kádár János fémjelezte szigorú megtorlás, majd a korabeli szóhasználat szerinti gulyáskommunizmusig enyhülő konszolidáció, rendszerváltásig tartó időszaka követte. Lényegét tekintve ez utóbbi érvényesült, nyomta rá bélyegét a rendszerváltásig terjedő időszakra.

---

⁵⁰ KOVÁCS Gábor: *A szervezeti kultúra megjelenésének sajátosságai a rendészeti szerveknél*. In: BODA József – FELKAI László – PATYI András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes Tiszteletére. Dialóg Campus. Budapest, 2017. pp. 324–329.

⁵¹ CSERÉP Attila – MOLNÁR Katalin: *A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja*. In: Rendészeti Szemle. 58. évfolyam. 2. szám. 2010. pp. 16–17.

⁵² KOVÁCS Gábor: *A Nemzeti Közsolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai*. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) *A határrendésztől a rendészet tudományig*. Pécs: MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2016. p. 263. URL: <http://pecshor.hu/periodika/XVII/kovacs.pdf>

Letöltés ideje: 2017. július 20.

⁵³ KRÉMER Ferenc – MOLNÁR Katalin – SZAKÁCS Gábor – VALCSICSÁK Imre: *A rendészeti foglalkozási kultúra átalakítása – stratégiai koncepció*. In: Rendészeti Szemle. 58. évfolyam. Különszám 2010. március. p. 269.

A speciális rendvédelmi tevékenységek esetében rendvédelmi/rendészeti kommunikáció néhány sajátosságára tekintettel mindenképp fontos és szükséges egy vagy több, olyan belső, akár miniszteriális szintű kiadvány, orgánus, amely erősíti a szervek és munkatársaik kohézióját, egyúttal a szervezeti kultúra egyik színtereként funkcionálva.

A rendészeti kommunikáció az emberi kommunikáció sajátos területe. „A rendészeti szervezetek működésének alapja a kommunikáció. Az eredményes kommunikáció képessége a működés sikerességét biztosítja.”⁵⁴

A kommunikációs eljárások közül a rendészetet főként a következők jellemzik: a rendészeti tevékenység hivatás, képviselői különös felelősséggel és komoly hatalommal vannak felruházva; az emberek közötti konfliktusok közepette végzik problémamegoldó munkájukat; legtöbbször a nyilvánosság különös érdeklődésétől kísérve, egy sajátos szervezeti kultúra tagjaként, szigorú hierarchiában és parancsuralmi rendszerben. Ebben a merev jogi, katonai, hivatalos stílus az uralkodó. Mindemellett el kell fogadtatnia a közösséggel e szervezetek erőszak monopóliumi és szankcionáló szerepét, ráadásul úgy, hogy annak tagjait együtműködésre bírják, és meggyőzzék őket a biztonságteremtő munka, szolgáltató és polgárbarát jellegéről. „Egyebek közt e nehézségekkel megküzdve kell a rendészeti kommunikációnak, sikeresnek és elfogadottnak lennie.”⁵⁵

Bár a fenti felsorolás több pontja elsősorban a külső kommunikációs tevékenységekkel kapcsolatos, a belső sajtó tartalmát és stílusát is jelentős mértékben befolyásolhatja az említett kommunikációs zajok közül a hierarchia, a parancsuralmi rendszer, illetve a rendészeti szervezeteknél uralkodó hivatalos stílus.

A rendészeti szervezeteken belül, a különböző szintű vezetőknek, a munkatársaknak jól megszervezett információs rendszer áll rendelkezésére. „Ez a szervezetet ért külső és belső hatásokról ad tájékoztatást (szervezeti információs csatornák, elemzések, belső tájékoztatók, vezetői elemzések, hírlevelek, beszámolók, összegzések, statisztikák stb.)”⁵⁶

Ennek az információs rendszernek volt és az ma is az egyik, kommunikációs eleme a Belügyminisztérium tudományos szakmai folyóirata, az immár 65. évfolyamát jegyző Belügyi Szemle.

---

⁵⁴ KOVÁCS Gábor: *A szervezeti és vezetői kommunikáció sajátosságai a rendészeti szerveknél*. In. Hadtudományi Szemle, p. 387. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2016/2016_1/16_1_vez_kovacs.pdf Letöltés ideje: 2017. július 20.

⁵⁵ SUBA László: *A pénzügyőrségi sajtó kezdetei*. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2014_1/2014_1_tt_subal.pdf Letöltés ideje: 2017. július 20.

⁵⁶ KOVÁCS G.: *A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok*. In HORVÁTH J.–KOVÁCS G. A rendészeti szervek vezetés és szervezéselmélete. NKE. Budapest. 2014. p. 62.

Dr. Kriskó Edina, I. fejezetben említett értekezésében a rendészeti szaklapról meg is állapította: „A szemlében 1953 és 1989 között szervezeti kommunikáció tárgykörben megjelent cikkek igen haladó szelleműek, célkitűzéseik középpontjába a rendőrség iránti bizalmat, s az ennek nyomán javuló eredményességet tűzik. Akár a ma rendőri állományához is szólhatnának, ha a marxista-leninista, szocialista, illetve bolsevik lexémákat kihúznánk a szövegekből.”⁵⁷

2.3. A RENDŐRSÉGI SZEMLE ÉS ANNAK SAJTÓ-SZAKMAI ELŐTÖRTÉNETE

A Belügyminisztériumnak, rendőrségnek voltak 1945 előtt is kiadott sajtótermékei. A teljesség igénye nélkül röviden felsorolva: „Közbiztonság (1869–70), Közrendészeti Lap (1870–1875), Rendőri lapok (1882–1883), Hivatalos rendőri közlöny (1884–1896), Rendőri Lapok (1894–1939), Közbiztonság (1907–1921), A Rend (1921–1927), A Rendőr (1913–1914), a Rendőr (1927–1931), Detektív Szemle (1923–1928), Magyar Detektív (1926–1934), Magyar Rendőr (1934–1944), A rendőrkuitya (1934–1936).”⁵⁸

Ebbe a sorba illeszkedett egyebek közt 1946–2007-ig például a „Határőr”, heti-, majd havilap, a „Magyar Rendőr” hetilap 1947–1990 között, illetve 2008–2013 között „Rendőr” néven – a szándékai szerint a „Határőr”, illetve a „Magyar Rendőr” sok évtizedes haladó hagyományait ötvöző –, az ORFK havi, kéthavi, majd negyedéves intranetes lapja. E sajtótermékek kiadói céljai, szerkezetük minden bizonnyal hatott a későbbi Rendőrségi, Rendészeti, illetve Belügyi Szemle arculatára, szerkesztésére is. A szaklapok kialakulásának, fejlődésének médiatörténeti vonatkozásaival azonban kutatásomban csak röviden, szinte az említés szintjén kívánok foglalkozni.

Mint dr. Parádi József, a Dualista Magyarország rendészeti szerveit bemutató főiskolai jegyzetében a kommunikációs kezdetekről olvasható, a bűnüldöző szervek vezetői a munkájukhoz kapcsolódó tevékenységű jogászokkal időnként ankétokat tartottak, ahol a bűnüldöző szervek fejlesztésének lehetőségeit is vizsgálták, kicserélték tapasztalataikat a bűnüldözésre és bűnmegelőzésre vonatkozóan. Az alkalmak egyben összekötő kapcsolatot is jelentettek a vidéki városok között. Az egyes vidéki városok rendőrségei hosszabb-rövidebb időn keresztül közös

---

⁵⁷ KRISKÓ Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori disszertáció. URL: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/Krisko_Edina2013_disszertacio.pdf p. 248. Letöltés ideje: 2016. szeptember 15.

⁵⁸ KRISKÓ Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori disszertáció. URL: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/Krisko_Edina2013_disszertacio.pdf p. 157. Letöltés ideje: 2016. szeptember 15.

folyóiratot is fenntartottak. Ebben a bűnesetekről és a rendőrségek gondjairól, eredményeiről tájékoztatták elsősorban a személyi állományt. A nagyközönség számára a rendőrség életébe bepillantást, a helyi sajtó biztosított, ami esetenként nélkülözte az objektivitást, ezért hosszantartó vitákra kerülhetett sor a sajtóban. Egy-egy eset tisztázása kapcsán előfordult, hogy a vita elmérgesedett és a vitázó felek, (az újságíró és a rendőrtisztviselő) párbajban döntötték el nézeteltéréseiket. „A rendőrségekről szóló sajtócikkek mennyisége – egy-egy nagyobb bűneset vagy rendbontás kivételével – a rendőrtisztviselők újraválasztásakor növekedett.”⁵⁹

Mindezekből jól látszik, hogy a rendészeti szerveknél dolgozók tevékenységét jó ideig csak a külső sajtó mutatta be, a pillanatnyi politikai, szerkesztői hangulatnak megfelelő „objektivitással”.

Ha a köztudatban gyakran ellenszenves volt is a rendőrség, még akkor is, amikor már törvényhatósági, városi magyar rendőrségről lehetett beszélni, amikor a vidék nagy részében már a csendbiztosok és a pandúrok látták el a közbiztonsági szolgálatot, „akadtak lelkes emberek, akik egyre jobban érezték egy rendőri szaklap hiányát. Minden törekvésük oda irányult, hogy ezt a hiányt valahogy megszüntessék.”⁶⁰

A lap kezdeményezői előtt, hazai előzmény híján az ekkoriban már fejlett külföldi rendőri szakirodalom lebegett. Ezekből a példákából, valamint a hazai igényekből merítve jelentek meg az első rendőri, csendőri és pénzügyőr lapok, erősítve a magyar polgári állam, rendészeti szerveit.

„1869. augusztus 15-én jelent meg az első magyar rendőri szaklap, >>Közbiztonság<< cím alatt.”⁶¹ Megjelenése előtt szerkesztősége „Mutatványlapot” adott ki, júliusban tizenhatezer példányban szétküldve azt a hatóságoknak és községeknek. Ebben Forster József szerkesztő a következő szavakkal fordul az olvasókhoz:

„Nem létezik az a bármily kevés számú ügydarabbal foglalkozó hatóság, amely előtt egyszer máskor érdekesebb rendőri vagy bűncselekmény fel ne merülne, és nincs az a jelentéktelen esemény, amelyből a gondolkodó rendész valamit ne tanulhatna. – Továbbá van a hazában igen sok a gyakorlat által megedzett, tapasztalt tisztviselő, ki ha tapasztalatait közli, egyrészt azokat elveszni nem hagyja, – másrészt a közügy nagy előnyére értékesítheti.”⁶² Mindezek alapján kérte a címzett tisztviselőket közöljék vele régebbi tapasztalataik „becses jegyzékét”, illetve a hatóságuk területén felmerül új, érdekesebb bűncselekményeket, különös tekintettel „a bűneset kikutatási

⁵⁹ PARÁDI József: *A dualista Magyarország rendvédelmi szervei*. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest. 1990. p. 25.

⁶⁰ DEÁK József: *A polgári magyar állam (1867–1944) rendvédelmi sajtója*. In: PARÁDI Ákos (szerk.) *Ünnepi tanulmányok Parádi József 65. születésnapja tiszteletére*. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Budapest. 2015. p. 7.

⁶¹ Sallai János: *Első rendészeti elméleti szakközlöny folyóiratunk a „Közbiztonság”(1869)*. URL: <http://www.pecsbor.hu/periodika/XVII/sallai.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 20.

⁶² FORSTER József: *Nyílt kérelem*. In: *Közbiztonság. Mutatványlap*. 1869.07. p.1.

módjára”. Hisz ezzel nem csak a közügynek tesznek értékes szolgálatot, amennyiben – egy, a magyar nép szokásaihoz igazodó rendszer létrehozásához szolgáltatnak bő anyagot, hanem a szerkesztőnek is megkönnyítve a kezdeményezés nehéz munkáját. A tiszavirág életű első hamarosan követi „Közbiztonsági Lap” néven a második, 1870. március 27-i megjelenéssel. Érdekes anyagokat közölve a rendőrség és a rendőri büntető-igazságszolgáltatás tárgyait illető törvényhozás és közigazgatás köréből. Megjelenését nagyban előmozdította, hogy a lapot a belügyminiszter már 1870. június 4.-i, valamennyi törvényhatósághoz intézett körrendeletében megrendelésre ajánlotta. A lap első két évfolyama négy oldalon, a harmadik, 1872-ben már díszesebben és dupla terjedelemben bővítve jelenik meg. „Magába ötvözve a rendészeti ügyekkel kapcsolatosan megjelenő törvényeket, rendeleteket és kiválóbb helyhatósági szabályokat. Mellékletében pedig a belügyminisztérium rendőri körözlései olvashatók hetente 1–2 félföldi terjedelemben.”⁶³

1893-ban szintén „Közbiztonság” néven indult újság, amelynek almanachja 17 évvel később jelent meg először. Az ötödik alkalommal – 1914-ben – kiadott összegző kiadvány előszavában ismét rámutatott a nagy célokra. „Meg akarja ismertetni a nagyközönséggel a rendőrséget, annak sokoldalú működését azért, hogy előmozdítsa annak népszerűségét, hogy a rendőrséget, a rendőri intézményeket a nagyközönség rokonszenvébe minél jobban belelopjuk.”⁶⁴

A fent említettek mellett, „Több mint 2 évtizedig szinte évente adták ki nagy terjedelemben az összegző kiadványt. 1913-ban látott napvilágot a <<Rendőrség>> című folyóirat, amit a következő évben a „Rendőrségi Lapok” váltott fel, amely kezdetben hetente jelent meg, később havonta.”⁶⁵

A kortársak tartalmas kiadványnak tartották. 1921-től minden évben megjelent a Rendőrségi zsebkönyv, megnyitva a húszas évek azon kiadványainak sorát, amelyeket egyaránt hasznosíthattak a szakmát gyakorlók és a kívülállók is. A háború után a húszas évek elején indult meg komolyabb jellegű hetilap „Detektív” címmel, a nyugdíjpótló egyesület támogatásával. 1921 november 15-én indult, mint szakmai napilap „A Rend”. Az előfizetéséről szóló BM rendelet címzettjei a törvényhatóságok első tisztviselői, a Magyar Királyi (m.kir.) Államrendőrség kerületi és budapesti főkapitányai, a m.kir. csendőrkörületi parancs-szakágak és a m.kir. révőrkörületi főkapitányság voltak. Angliát leszámítva egyedüli rendőri napilap volt 1922. július 1-jéig, mivel ezt követően heti két alkalommal jelent meg 6-6 oldalon, majd hetilapként 1927. július hó közepéig. Július hó

⁶³ SZÖLLÖSSY Alfréd: *Az első rendőri szaklap*. In: A Rend. 1927. 02. 17. p. 3.

⁶⁴ ERNYES Mihály: *Sajtótermékek a rendészet területéről*. „A rendészeti kommunikáció történeti és fogalmi megközelítése” címmel kiírt pályázat „Javuló” jelisével, 2008. 04. 25.-én beadott és díjazott pályaműve.

⁶⁵ DEÁK József: *A polgári magyar állam (1867–1944) rendvédelmi sajtója*. In: PARÁDI Ákos (szerk.) Ünnepi tanulmányok Parádi József 65. születésnapja tiszteletére. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest. 2015. p. 75.

közepén új tartalmas, a nagy német rendőri szaklapok emelkedett níveljához méltó rendőri hetilap indult meg Budapesten, a „Rendőri” címen. Az új hetilap a hat éves fennállás után megszűnt „A Rend” című rendőri szaklap helyén indult meg „... a m.kir. csendőrség érdekeinek szolgálatát, az újból meginduló >>Csendőrségi Lapok<< lesz hivatva kielégíteni. Öt esztendőn keresztül jelent meg ...” 1926-ban indult a magyar királyi államrendőrség detektívtestülete nyugdíjpótló és segélyező egyesületének hivatalos lapja „A Magyar Detektív”. Színes borítólapján belül 48 oldalon közvetítette a magyar és a nemzetközi rendőri irodalom híreit, alkotásait. „A Magyar Detektív” jogutódja, a harmincas évek közepétől a havonta 2 alkalommal megjelenő „Magyar Rendőri” lett. A szakirodalom mellett helyt adott belső szervezeti és egyéb, valamint a testület múltjával foglalkozó, rendőri témáknak is. A korabeli értékelések szerint magas színvonalon, kellő szakértelemmel reprezentálta a magyar királyi rendőrséget.

Az akkoriban még csecsemőkorát élő magyar csendőrség eleinte az 1882-ben indult „Rendőri Lapok” hasábjain kapott nyilvánosságot. E lap közölte a csendőrparancsnokságok hivatalos közleményeit, a törvényellenesen távollevő hadkötelesek és katonaszökevények névsorát, címlapján pedig egy-egy körözött bűnöző fényképe volt látható. 1897-ben a lapnak „Magyar Csendőr” alcíme volt... 1894 januárjában Nagykanizsán megjelent az első Csendőrségi Közlöny, 1896. január 4-én pedig Esztergomban megszületett az első magyar csendőrújság is, Endrődy Géza csendőr főhadnagy szerkesztésében, ugyancsak „Magyar Csendőr” címmel. A jó írógárdával rendelkező hetilap azonban, úgy látszik, nem bírta a vidéki levegőt, mert 1897-ben a szerkesztőt már Pesten találjuk a „Rendőri Lapoknál” s az eddig önálló lapból ott alcím és rovat lett. Nem sokkal később, 1899-ben a „Törvényszéki és Rendőri Újság” is adott mellékletet „Csendőrség” címmel s mire elérkezett a századforduló, már volt „Csendőr Újság” is, ami szak- és általános ismereteket közölt... 1907-ben a „Csendőrségi Lapokkal” korszerű sajtót kap az akkor már izmosodó magyar csendőrség. A gondosan és hozzáértéssel szerkesztett lap azelőtt, 1882-től 1907-ig „Rendőri Lapok” címmel élt. 1907-től 1918-ig a belügyminisztérium kiadásában jelent meg, 1918/19-ben változáson esett át, majd megszűnt és 1924-ben kelt újra életre. „A mai idő egyetlen katonai folyóirata, amely a háborús⁶⁶ papírkorlátozásig rendszeresen szépirodalmat is adott.”⁶⁷

A szaklapírás problémáját a húszas évek végén a „Rendőri” hasábjain úgy foglalták össze, hogy szaklapot írni alapjában könnyű, mert az író ismeri közönségét, tudja, mi érdekli. Tisztában van az intelligenciájával, ezért úgy tartalomban, mint formában megfelelő képes nyújtani. Rendőri

---

⁶⁶ Immár a II. világháborús – a szerző.

⁶⁷ LUKÁCS József: *Katonai hírlapok a Magyar Honvédség megalakításától a világháború kitöréséig*. URL: http://epa.oszk.hu/00000/00021/00210/pdf/MKSZ_EPA00021_1942_66_03_290-300.pdf

Letöltés ideje: 2015. március 13.

szaklapot írni már nehezebb mivel „A rendőrség munkaköre szélesben tagozódik. Minden irányban olyan kiterjedt, hogy igazán kiválót, csak a specialisták nyújthatnak. A specialistát azonban csak a saját külön problémái érdeklik. Közönyös minden más kérdéssel szembe, s így írása ritkán tarthat számon általános érdeklődésre.”⁶⁸

A háború után újjá született „Magyar Rendőr” (1947–1990), csaknem fél évszázadon át, a rendszerváltásig hetente látta el olvasóit a szakma, a bűnüldözés, bűnmegelőzés aktualitásaival zárt, belső terjesztésben. (S csak „kitekintésként”: a „Magyar Rendőr” és a felsorolásban már szintén említett „Határőr” humán központú szakmaiságát ötvözte magába 2008 és 2013 között „Rendőr” néven, az ORFK havi, kéthavi, majd negyedéves intranetes lapjaként működött.

Nos, az „előtörténet” tömör felvázolását követően, rátérhetünk a „Rendőrségi Szemle” bemutatására, értékelésére. A korábban felvázolt kül- és belpolitikai helyzet kezdetekor a rendőrség a Belügyminisztérium (BM) alá rendelt állami szervként működött. Hivatalos neve 1945 és 1955 között Magyar Államrendőrség, attól kezdve a Magyar Népköztársaság Rendőrsége volt.⁶⁹

Az ötvenes évek elejére a nemzetközi helyzetben kialakult rendkívül feszült hidegháborús politika hatásaként a hazai közéletben, állami szinten, egyebek közt a Belügyminisztériumban és, a rendőrségnél is tovább folytatódott a hatalmi struktúrák kiépülése, koncentrációja.⁷⁰

A korszak légkörét, titokvédelmét jól tükrözi, hogy a „Csak szolgálati használatra!” feliratos lapban a „Rendőrségi Szemle kezelésére vonatkozóan” ez a Felhívás állt: „Az ORK vezetője a 87-6/1953.sz. utasításban szabályozta a Rendőrségi Szemle kezelésének, előfizetésének rendszerét. Az utasítás értelmében a Rendőrségi Szemlét olvashatják (előfizethetik) a rendőrség, az államvédelmi szervek tagjai, az ügyészek, valamint a bíróság tagjai (az igazságügyminisztérium (sic!) és a Legfőbb Ügyészség megfelelő beosztású tagjai). Az utasítás engedélyezte, hogy a folyóiratot áttanulmányozás céljából munkaidő után az elvtársak lakásukra is vihetik, azonban minden esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy ahhoz idegenek ne juthassanak hozzá. A folyóiratot csak hivatali helyiségben lehet tárolni. A fentiek a könyvtári példányokra is vonatkoznak.”⁷¹

⁶⁸ MARKOVICH Miklós: *A szaklap problémája*. In: Rendőr. 1927.07.16. p. 1.

⁶⁹ MARJANUCZ L. – SZABÓ P.: *Egyéb állami szervek 1949–1956*. URL: http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/14Szab%F3_Marjanucz/html/8_6.htm. Letöltés ideje: 2015. november 9.

⁷⁰ DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. In: West Bohemian Historical Review Department of Historical Sciences Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen. – Department of History Faculty of Humanities University of Hamburg. 2014. 3. évfolyam. 2. szám. p. 239. URL: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf>
Letöltés ideje 2017. szeptember. 12.

⁷¹ *Felhívás*. In: Rendőrségi Szemle. 1954. 2. évfolyam 1. szám. p. 96.

E hatalmi struktúrák kiépülésének része lehetett, hogy 1953-ban a Belügyminisztérium egy új szakmai tudományos folyóiratot jelentetett meg, a Rendőrségi Szemlét.⁷²

A 98 oldalas Rendőrségi Szemle szerkesztőbizottsága a folyóirat tervezett feladatai közé sorolta: összegezni mindazt a tapasztalatot, amelyet a rendőrségi munka gyakorlata alkotott. A tanulni vágyók igényeit is szolgálni szándékozta, egyúttal harcolva az elméleti ismereteket – magát a tanulást – lebecsülők ellen. Ez nem kis feladatnak számított akkoriban és egyben új teendőnek, amellyel a rendőrség addig ilyen formán rendszeresen nem foglalkozott, és aminek hiánya mindjobban érződött. „A rendőri gyakorlat eddigi tapasztalatai, egyesek tapasztalatai, amelyek nem váltak az egész szervezet közös kincsévé, nem termékenyítették meg munkáját...”⁷³

A szerkesztőbizottság szerint a szemle további nagy feladata, a rendőri munka, döntő területein irányt szabni a mindennapi tevékenységhez; a hatályos törvények alapján rámutatni „a szocialista törvényesség mindenkor feladataira, hogy a társadalom építésének soron következő idejében erre kell irányulnia a törvényesség élének, a főcsapás irányának.”⁷⁴ Ennek során gondosan elemezve a törvényekből és rendelkezésekből a rendőrségre háruló feladatokat, hogy frázisok nélkül, a való tényekre építse a szervezet munkáját.

A Déri Pál r. százados, felelős szerkesztő, később évtizedeken át (1953–1955, 1961–1984)⁷⁵ főszerkesztő, által gondozott folyóirat elsőként megjelenő számának tartalmából kiderül, hogy a rendőrségi munka milyen területei voltak akkoriban a legfontosabbak.

Sebestyén László r. ezredes, a szerkesztőbizottság elnöke: „Emeljük magasabbra a vezetés színvonalát”⁷⁶ c. írásával indult a lap, majd a bűnügyi és az őrszolgálat együttműködéséről szolt, illetve a kriminalisztika jelentősége domborodott ki. Kertész Imre, később szintén hosszú ideig főszerkesztő-helyettes, a nyomozás tervszerűségéről, mint a siker elengedhetetlen feltételéről írta ide első cikkét.⁷⁷ A lap így átfogta a közrend, közbiztonság és a szervezeti működés legfontosabb területeit.

Kertész Imre ebben a cikkében kezdte a gyakorlatban is megvalósítani később gyakran hangoztatott hitvallását. Eszerint sokszor és sok beszéd hangzik el a belügyi kutatások gyakorlatiasságáról, viszont aránylag kevés a belügyi gyakorlat tudományosságáról, tudományos igényeiről. Mert a kutatás eredményeinek hasznosítása a felhasználók igényességétől, egyben a tudományos propaganda és ismeretterjesztő tevékenységtől is függ. Nemcsak a gyakorlati

⁷² SALLAI János.: *A magyar rendészettudomány etablációja*. In. Belügyi Szemle. 2015. 58. évfolyam. 6. szám. p. 12.

⁷³ SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: *Előszó*. In. Rendőrségi Szemle. 1. évfolyam 1. szám. 1953. p. 3.

⁷⁴ SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: *Előszó*. In. Rendőrségi Szemle. 1. évfolyam 1. szám. 1953. p. 3.

⁷⁵ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemle emlékezete*. In. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam, 1. szám. p. 5.

⁷⁶ *A tartalomról*. In. Rendőrségi Szemle. 1. évfolyam 1. szám. 1953. p. 1.

⁷⁷ *A tartalomról*. In. Rendőrségi Szemle. 1. évfolyam 1. szám. 1953. p. 1.

szükségletekre vonatkozó információnak kell eljutniuk a kutatókhoz, de a kutatási eredményeknek is a felhasználókhöz. „Ezért olyan fontos a gyakorlati munkások igényességének növelése és érdeklődésük felkeltése a tudományos eredmények iránt.”⁷⁸

A folyóirat, a havonta megjelent lapszámainak köszönhetően mind jobban beágyazódott a szervezet tevékenységébe. Az első évi működésének értékelése szerint a lap: „Helyesen mutatott rá... azokra a gyakori hiányosságokra, amely (sic!) a bűnüldözés tudományos és technikai módszereinek lebecsülése terén tapasztalható egyes szerveknél.”⁷⁹

A folyóirat öt éves fennállására visszatekintő anyagból kiderül, hogy a lap észrevétlenül és átmenet nélkül szerves részévé vált a rendőri munkának, egyben pedig egyre hivatottabb szöcsöve lett a kriminalisztikai, valamint a rendőri igazgatási elemzéseknek, tanulmányoknak. Érdemeiként fogalmazódott meg, hogy közel van az élethez, azok írják, akik olvassák, továbbá, hogy a lap olvasmányos, cikkei érdekesek, színesek, szórakoztatóan is tanítóak, az egyes számok sokoldalúak, az összesített tartalom pedig sokrétű. A rendőrség ez alatt gyors fejlődésen ment át, szervezeti, munkamódszerbeli változások tarkították a mindennapi megszokottságot és külön gyorsította az idő múlását az 1956-os forradalom időszaka, „Miközben a folyóirat, a rendőri munkának és a rendőri életnek ez a teljesen új hajtása megizmosodott, meggyökeresedett.”⁸⁰

Ekkor még nem lehetett előre látni, hogy a gyors fejlődés a Rendőrségi Szemle életére, sorsára is kihat.

A szemle megalakulását övező, majd az 1956-os forradalomba torkolló belpolitikai helyzet is lényegesen megváltozott a kádári leszámolás után következő konszolidációnak köszönhetően.

Pozitív üzenettel bírt és a további társadalmi megbékélést szolgálta az 1962 novemberében tartott Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusi határozatának az a kitétele, miszerint: „nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmussal.”⁸¹

A Rendőrségi Szemle szerkezete, készítése dr. Bócz Endre nyugalmazott fővárosi főügyész interjúja. Az interjúból az is kitűnik, hogy dr. Bócz, a hatvanas években Miklós Lajossal ketten megkapták a Rendőrségi Szemle következő számának a teljes nyersanyagát, azaz a

⁷⁸ KERTÉSZ Imre: *A BM szerveinél folyó tudományos kutató munka néhány elméleti és módszertani sajátossága*. In: A Belügyi Tudományos kutatások időszerű kérdései. BM könyvkiadó. Budapest. 1979. p. 126. ÁBTL: 4.1. A4382

⁷⁹ DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953-2013)*. In: GAÁL GY., HAUTZINGER Z.: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. kötet. MHTT Pécsi határőr, és az MRTT Pécsi határrendész-szakcsoport. Pécs. 2014. p. 358. URL: <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf> Letöltés ideje: 2016.01.11.

⁸⁰ HORVÁTH István: *5 éves a Rendőrségi Szemle*. In: Rendőrségi Szemle. 1958. 6. évfolyam. 1. szám. p. 3.

⁸¹ M. SZABÓ Miklós.: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Története 1961–1969*. Zrínyi Kiadó. Budapest. 2008. p. 13.

szerkesztőségben közlésre elfogadott kéziratokat azzal, hogy állítsák elő belőlük a folyóiratszámhoz elegendő emészthető írásművet. A lektori munkának szánt megbízatás a nagyon rossz kéziratok helyesírási hibáinak kiküszöbölésére, stilisztikai feljavítására korlátozódott. A megbízottak saját tapasztalataik alapján még nagyobb tisztelettel tekintettek ezentúl, a lapot készítő három-négy rovatvezetőre és a lap többi készítőire. Hiszen a Rendőrségi Szemle kifejezetten hasznos volt a rendőrségnek, mert a kriminál-metodikát nagymértékben szolgálták a folyóiratban a nyomozási gyakorlatról megjelent írások. Az azonos jellegű bűncselekmények nyomozását össze lehetett hasonlítani. Ezek általánosításával ki lehetett alakítani olyan protokollt, amit érdemes volt követni, mert a gyakorlatban kipróbált módszereket tartalmazott. Rengeteg esettanulmány jelent meg a Rendőrségi Szemlében, számonként mintegy 70% ezzel foglalkozott.⁸²

Mint a további elmondottakból is körvonalazódott lapban mindig volt egy politikai vezércikk, amit egy belügyi vezető írt. További tekintélyes részét kriminalisztikai esettanulmányok tették ki. A rovatvezetők szinte tűvé tették a vidéket, keresve a tanulságosnak ígérkező ügyeket, majd rábeszéltek az előadót, vagy az illetékes főkapitányságról valami írástudó embert, hogy írja meg az esetet. A szerzőket segíteni kellett, hogyan írják meg az anyagot, hisz kíváncsi volt, hogy a lapba szánt dolgozat azt tükrözze, miként kellett volna a kriminalisztikai tanok szerint eljárni – függetlenül attól, hogy az eljárás valójában úgy folyt-e. Ebből adódott, hogy szinte minden cikkben található volt utalás egy részletes nyomozási terv készítésére és e terv tartalmát ismertetik is. Ezt az alapos tervezést – ami egyáltalán nem biztos, hogy valóban lezajlott – igazolja azután a nyomozás. Ettől lettek a cikkek szerkezetileg sablonosak. Mindezek alapján abban az időben nem lehetett könnyű egy-egy Rendőrségi Szemlét összeállítani!

A 3 forintba kerülő, Rendőrségi Szemle megjelenésének, ötödik éves méltatásából is kiolvasható ez a korábban alighanem még jelentősebb erőfeszítés, annak még kezdeti eredményeivel együtt; az egyes írások megjelenési aránya nincs összhangban a felvetett problémák súlyával. Kevés a társadalmi tulajdon elleni bűncselekményekről szóló cikk, az írásokat megjelentető körük szűk, visszatérően ugyanazok. És miután még nem elég mélyek a lap külföldi kapcsolatai, kevés a külföldi vonatkozású cikk.⁸³ Ezt orvosolta – újabb öt év múltán – a Rendőrségi Szemle mellett a büntetés-végrehajtási, valamint a képzési-kiképzési tartalommal megjelentetett két szakmai-elméleti periodikát szintén magába olvasztó Belügyi Szemle.⁸⁴

---

⁸² Mélyinterjú dr. Bócz Endrével: *Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...* MELLÉKLETEK

⁸³ HORVÁTH István: *5 éves a Rendőrségi Szemle*. In: Rendőrségi Szemle. 1958. 6. évfolyam 1. szám. p. 5.

⁸⁴ DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953-2013)*. URL: <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf> Letöltés ideje: 2016.01.11.

A Rendőrségi Szemle fennállása során hozzájárult sok jelentős elvi, elméleti és gyakorlati kérdés alaposabb megértéséhez, ezáltal hasznosan segítve a belügyi dolgozókat feladataik minél magasabb színvonalú teljesítésében. A Rendőrségi Szemle tízéves fennállás után 1962. december 31-én megszűnt, átadva helyét: „Feladatai, magasabb szinten történő továbbfolytatójának, a BM Tanulmányi és Módszertani Osztály kiadásában megjelenő Belügyi Szemlének.”⁸⁵

Az 1960-as évek első felében, a konszolidálódó légkörben Magyarországon intenzív filozófiai irodalmi, történelmi, vallási és egyéb viták zajlottak.⁸⁶ Új folyóiratok indultak, 1961-ben az Új Írás, 1963-ban a Kritika, változatosabb lett a kritikai élet.⁸⁷

Nem kizárható, hogy a friss alapítású folyóiratok között az új elnevezéssel, kibővült tartalommal megjelenő Belügyi Szemlének egyfajta mértékadó szerepet is szántak. Mert ezekkel a folyamatokkal párhuzamosan napirendre került a Belügyminisztérium, új helyzethez igazodó átszervezése is. „A hatvanas évek elején kialakuló új struktúra (a korábbi főosztályi tagozódás helyébe a főcsoportfőnökségek, csoportfőnökségek, önálló osztályok, osztályok, alosztályok rendszere lépett) nem hagyta érintetlenül az informálásért felelős szervezeteket sem.”⁸⁸

2.4. A BELÜGYI SZEMLE LÉTREHOZÁSÁT, MŰKÖDÉSÉT SZABÁLYOZÓ PARANCSON, UTASÍTÁSOK (1962–1966)

A belügyi folyóiratok összevonásáról, egyben a Belügyi Szemle megalapításáról szóló –, szigorúan titkos (!) –, Pap János belügyminiszter által, 1962-ben aláírt korábban már idézett parancsa szerint: „A jövőben fokozottabban kell segíteni a Belügyminisztérium előtt álló politikai-szakmai feladatok magasabb színvonalú végrehajtását...”⁸⁹ Ezért, az elmélet és a gyakorlat neves szakemberi bevonásával, 1963. január hó 15-től a korábbi Rendőrségi-, Büntetés-végrehajtási, valamint a Testnevelési és Sport Szemlét megszüntetve egységes Belügyi Szemlét hoztak létre, a minisztériumban felmerülő akkori szóhasználat szerint elvi, politikai és szakmai kérdések tudományos színvonalon történő elemzésére, magyarázatára.

A korszak hangulatát jól kifejezi, hogy a belügyi nyilvánosságot is „szigorúan titkos”-an szabályozták....

⁸⁵ *A Rendőrségi Szemle búcsúja.* In: Rendőrségi Szemle. 1962. 10. évfolyam 12. szám. p. 1184.

⁸⁶ M. SZABÓ Miklós.: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Története 1961–1969.* Zrínyi Kiadó. Budapest. 2008. p. 15.

⁸⁷ GERGELY Jenő – IZSÁK Lajos: *A huszadik század története.* Pannonica Kiadó. Szekszárd. 2000. p. 440.

⁸⁸ MÜLLER Rolf: *Belügyi Információs jelentések, 1964–1990.* In: Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve.* 2003. Trezor 3. Sorozatszerkesztő Kónyáné dr. Kutrucz Katalin. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára. Budapest. 2004. p. 148.

⁸⁹ *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023. számú parancsa.* Budapest. 1962.07.18. URL: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf Letöltés ideje: 2016. január 11.

A Belügyi Szemlét elindító lapszám beköszöntő anyaga szerint a folyóirat „... akkor végez jó munkát, ha bátran harcot indít az elavult nézetek, maradi gyakorlat, hibás módszerek ellen és pártosan állást foglal a mindennapi életünkkel lépést tartó, a tudományos eredményeket figyelembe vevő módszereknek, eljárásoknak és modern technikai eszközöknek a belügyi munka széles területén történő bevezetése mellett.”⁹⁰

Dr. Bócz Endre, a Belügyi Szemle indulásától bekapcsolódott annak írásába. A főváros III. kerületi ügyészségének akkori munkatársaként ma is fel tudja idézni az új folyóirat első számának egyik cikkét egy vendéglőben tapasztalt különös visszaélésről, amelyet a sörös üvegeket záró koronadugók manipulálásával követtek el. A folyóiratot már a kezdetektől szerkesztőbizottság készítette. Rövid idő alatt differenciálódott a rovatrend és a szerkesztőség is megváltozott. A korábban domináns kriminalisztika, amelynek a Rendőrségi Szemle egykori főszerkesztője Déri Pál, nagy tekintélyű tudósa volt, teret veszített. Noha külön rovat volt „*A nyomozások gyakorlatából*” címmel, de ez már a folyóiratnak jó, ha 20%-át tette ki a Rendőrségi Szemle mintegy 70%-ához képest. A Belügyi Szemlében, a vezetők vezércikkei után az különféle jogpolitikai, anyagi büntetőjogi, eljárásjogi vagy kriminalisztikai tárgyú elméleti írások következtek.

Viszont a szerkesztőség rendszeresen kapott egész sor nyugati, valamint szocialista szakfolyóiratot és lapot. Ezek anyagából állították össze időnként a „*Külföldi Figyelő*” című időszaki, eleinte negyedéves mellékletet, amit főként vezetőknek szántak és terjesztettek. Dr. Bócz aspirantúrán megszerzett nyelvtudását a szerkesztőség az orosz és az angol nyelvű szakfolyóiratok (Szovjetszkoje Goszudarsztvo i Pravo, Szocialiszttyicseszkoje Zakonnosztj, Journal of Criminal Law and Criminalistics, British Journal of Criminology) tallózására hasznosította. A szemle profiljába vágó közleményeket teljesen vagy kivonatosan lefordították vele, illetve ismertetést készítettek belőlük. Így a fiatal ügyész is jól járt, mert figyelemmel kísérhette a két nyelvterület külföldi tendenciáit. A lapokból értesült először egyebek közt a számítógépes ujjlenyomat-azonosítás kezdeteiről, a különféle amerikai jogpolitikai irányzatokról, bűnüldözési megoldásokról. Egy USA-ban járt ismerőse becsempészte *Eric Fromm* bestsellerré vált, az erőszak és agresszió természetével foglalkozó nagy művének, az *Anatomy of Human Destructness*-nek (New York, 1973.) egy példányát. Az eredeti mű függelékében részletes elemzés olvasható Hitler, Himmler és Sztálin személyiségéről, így erről is közölhetett ismertetést már a hetvenes években a Külföldi Figyelő. A későbbi fővárosi főügyész publikációinak nagy hányada is – főként nyomozási esettanulmányok, büntető-eljárásjogi és kriminalisztikai elméleti cikkek –, a Belügyi Szemlében

---

⁹⁰ PAP János: *A Belügyi Szemle elé*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 1. szám. pp. 5–12.

jelent meg. Folyamatosan, vezető ügyészként is figyelemmel kísérve a folyóiratban megjelent cikkeket, tanúja lehetett egyebek közt a rendőrségi felderítési eredményességi statisztika-zsonglőrködés meg-megújuló eseteinek, sőt egész történetének is.⁹¹

A Belügyi Szemlét létrehozó 1962-es, majd „megrendszabályozó” 1966-os belügyminiszteri parancs és a folyóirat minősítésének közös gondolataival kapcsolatban olvashatjuk dr. Finszter Gézától, hogy „Ha a bizalmasság jogi fogalma összhangban van a szakma érdekeivel és segíti a szervezet hatékony működését, akkor betölti küldetését. A titok mítosza akkor alakul ki, ha a jogi meghatározás nem nyújt jól követhető eligazítást, ha az önkényes minősítésnek semmi köze nincs a szakmai kívánalmakhoz, és ha a titok egyetlen funkciója a rosszul működő szervezet belső bajainak eltagadása, a civil társadalom kontrolljának kizárása. Létrejön a valóságtól elszigetelt zárt világ, ami erősíti azt a hitet, hogy itt más normák érvényesülnek, hogy mi a törvények felett állunk, hogy számunkra minden megengedett.”⁹²

A rendszerváltás utáni történések igazolták a fenti megállapítást.

A rendészeti szaklap létrehozásával kapcsolatos konkrét feladatsort a – szintén a belügyminiszter által jóváhagyva – titkárság vezetője (Borgos Gyula r. ezredes), által készített parancsmelléklet⁹³ tartalmazta. Eszerint a „Belügyi Szemle” feladata a párt politikájának a szakmai munkára való „vonatkoztatása”, realizálása; a belügyi állomány politikai és szakmai képzettségének fejlesztése; a tudományos eredmények átvételének és felhasználásának segítése. Ennek során fórumot biztosítva az elmélet és a gyakorlat terén felmerült problémák megvitatására, tisztázására; a gyakorlati tapasztalatok elemzésére, értékelésére és általánosítására; a nemzetközi tapasztalatok felhasználására, ismertetésére; a belügyi szervek együttműködésének, munkakapcsolatának erősítésére.

Figyelemre méltó, hogy első számú feladat a „párt politikájának a szakmai munkára való vonatkoztatása, realizálása” csak ezt követi „a belügyi állomány politikai és szakmai képzettségének fejlesztése”, ahol a politikai jelző ugyan elsőként szerepel, de az „és” kötőszó ezzel egyenrangúvá, ugyanolyan jelentőségűvé emeli a szakmai képzettség fejlesztését. Már itt, 1962-ben(!), megjelent harmadik feladatként a tudományos eredmények átvételének és felhasználásának segítése, mégpedig egyebek közt fórum biztosításával az elméleti és gyakorlati problémák megvitatására, tisztázására. A következő, negyedik feladat a gyakorlati tapasztalatok elemzése,

---

⁹¹ Mélyinterjú dr. Bócz Endrével: *Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...* MELLÉKLETEK

⁹² FINSZTER Géza: *Rendészetelmélet*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem. Rendészettudományi Kar. Budapest. 2014. p.174.

⁹³ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. számú parancsa. Budapest. 1963. július 18. ÁBTL 4. 2. 10-21/23/1962

értékelése és általánosítása, míg a nemzetközi tapasztalatok esetében elegendő azok felhasználása, ismertetése. Ezeket már nem kellett a hazai gyakorlati tapasztalatok mintájára elemezni, értékelni, pláne általánosítani...⁹⁴

Déri Pál rendőr alezredes (1953–55, valamint 1961–84 között főszerkesztő) ekként emlékezett a tudományos kezdetekre: „Nem volt egyszerű feladat a tudományos igényeknek azonnal megfelelni, hiszen akkor még nem volt a BM-nek tudományos kutatásokat szervező intézménye. Ehhez át kellett törni a belügyi misztifikációt, és a külső tudományos élet kiváló embereit vettük igénybe, akik a bűnözés elleni küzdelemben szintén érdekeltek voltak. Mi nem tettünk különbséget a külsők és a belsők között, sem a véleményük igazsága, sem a tiszteletdíjak tekintetében.”⁹⁵

„A belügyi szervek együttműködésének, munkakapcsolatának erősítése” – meghatározott feladat lévén – megismerhetőkké váltak a Belügyminisztériumon belüli egyes szolgálati ágak feladatai, egymással való kapcsolatuk, kölcsönhatásaik, fejlődhettek az egyes szakterületek. „Bevezettük a szerzők év végi mutatóját, vagyis azt, hogy melyik szervtől hány szerző írását közöltük. Ezzel elértük, hogy a vezetők felkérésünk nélkül külső szervezőinkké váltak. Egy-egy ügyes felderítés vagy értelmes hozzászólás után maguk biztatták beosztottaikat, hogy írják meg a Szemlének, sőt egy-egy tartalmas tanulmány megírásához szabadnapokat adtak.”⁹⁶

„A modern rendészet kialakulásától, a rendészet elméletét tudományos igényességgel kutató személyeknek adott volt a publikálási lehetőség, így a leírtak elérték a rendészeti szakmai köröket, és a végrehajtó állományhoz.”⁹⁷

Nem véletlenül készült 110 példányban a BM-parancs, ezt gyakorlatilag minden belügyi vezető, és az irányított szervek felsővezetői köre megkapta, hiszen a szerkesztőség megfelelő tájékoztatása érdekében az állományt érintő politikai, szakmai kérdéseket és feladatokat tárgyaló értekezletekre, megbeszélésekre a szemle főszerkesztőjét a szakmai vezetőknek meg kellett hívniuk. Ez azonban, mint a Belügyi Szemle főszerkesztőinek beszámolóiból, a utóbb kiderült, hullámszó eredményességgel teljesült – és már három év múlva, 1966-ban, újabb belügyminiszteri parancs kiadását tette szükségessé, mint hamarosan láthatjuk.

Már a szemle életre hívásának 10. éves évfordulója alkalmából dr. Déri Pál r. alezredes, az általa készített főszerkesztői írásos előterjesztésben is több támogatást kért ezen a téren: „az

⁹⁴ A 110 példányban készült parancsot, az elosztó szerint megkapták a miniszterhelyettesek, országos parancsnokok, a központi fő- és önálló osztályvezetők, továbbá a megyei (budapesti) rendőrfőkapitányok.

⁹⁵ DÉRI Pál: *Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam 1. szám. Budapest. p. 12.

⁹⁶ DÉRI Pál: *Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 9.

⁹⁷ SALLAI János: *A magyar rendészettudomány etablációja*. In: Belügyi Szemle. 58. évfolyam. 6. szám. Budapest. 2015. p. 14.

MSZMP Belügyminisztériumi és a BM IV. főcsoportfőnökségi bizottsága segítse a szakfolyóirat törekvését, hogy a Belügyminisztérium munkáját alapvetően érintő egy-egy fontosabb párt- és szakmai állásfoglalás esetén azok ismertetése és a végrehajtására való mozgósítás érdekében az illetékes vezető időben adjon a Szemlének tájékoztatást.”⁹⁸

Hisz a sikeres vezetői munka alapfeltétele, hogy a vezető folyamatosan rendelkezzen a szervezete irányításához és vezetéséhez szükséges információkkal.⁹⁹

Az irányító csoportfőnök, szakmai vezetőként ezt három év múlva mindkét lappal kapcsolatban – alighanem személyes érintettség okán is – másként látta.: „A főszerkesztők folyamatosan rendelkeztek mindazokkal az információkkal, amikkel a Belügyminisztérium más központi osztályvezetői. Meghívást kaptak a BM központi közvetlen és területi szerveinek értekezleteire, tanácskozásaira, betekintheztek az értékelő jelentéseikbe, összefoglalóikba.”¹⁰⁰

A szemle szerkesztőségének informálása azonban, mint olvashattuk, a rendszerváltás hajnaláig hagyott kívánni valót maga után, ezért dr. Finszter Géza rendőr őrnagy főszerkesztő, az 1987. évi írásos beszámolójában javasolta ismételten felülvizsgálni a szemle működtetéséhez szükséges, elengedhetetlen írott és szóbeli információs forrásokat, amelyek bővítése a szerkesztőségnek is dolga, de a belügyi vezetés jövőbeni megértő támogatására szintén számítottak.

A Belügyi Szemlét, kisebb-nagyobb intenzitással működve, szerkesztőbizottság szerkesztette. Az első szerkesztőbizottságába bekerült a BM II. Főosztály helyettes vezetője az ORFK bűnügyi csoportfőnöke, a BM Tanulmányi és Módszertani Osztály vezetője, a BM Terv és Pénzügyi Főosztály vezetője, a BV országos parancsnoka, valamint az Országos Tűzrendészeti Parancsnokság helyettes vezetője, illetve az akkori protokollszabályoknak megfelelően, a bizottságban való részvételre felkérték a BM pártvégrehajtó bizottságnak agitációs-propaganda titkárát. A szerkesztőbizottság titkára a folyóirat főszerkesztője volt, akivel az élén, a bizottság határozatainak végrehajtását – a folyóirat szerkesztését – a szintén a szerkesztőbizottság irányítása alatt működő szerkesztőség végezte. A szerkesztőbizottság működésének pozitívumaira és hiányosságaira egyebek közt Mándi Sándor, a szemlét és a másik központi, (igaz, a nevéből is láthatóan rendőrségi hetilap) Magyar Rendőrt is felügyelő csoportfőnöknek az 1976-os írásos előterjesztése¹⁰¹ rámutatott: a szerkesztőbizottságok tagjai általában képviselték a BM

⁹⁸ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ö. e. MSZMPBMBIZ. KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 17.

⁹⁹ KOVÁCS Gábor: *A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok*. In: Horváth József – Kovács Gábor (szerk.): *A rendészeti szervek vezetés és szervezélmélete*. NKE RTK.. Budapest. 2014. p. 62.

¹⁰⁰ MNLOL. M-KS 844 3cs 73 ö. e. MSZMP Bm 8-as Bizottsága 51-8/2/12/1976. Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 6.

¹⁰¹ MNLOL. M-KS 844 3cs 73 ö. e. MSZMP Bm 8-as Bizottsága 51-8/2/12/1976. Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 6.

főcsoportfőnökségeinek, országos parancsnokságainak a lapokkal szemben támasztott igényeit, segítették a témák felkutatását, a cikkek megírását. A jelentés mégis azt állapította meg, hogy mindkét lap, szerkesztőbizottságainak tevékenysége a vizsgált időszakban visszaesett, üléseik ritkábbak voltak és gyakran csak a kiküldött anyagok, javaslatok észrevételezése formájában nyilvánult meg. A szerkesztőbizottság aktivitása mérséklődésének okát abban látta az előterjesztés, hogy tagjaik egy részét nyugállományba helyezték, illetőleg más beosztásba, ezért újjászervezésük indokoltnak mutatkozott.

A folyóiratot eleinte havonként 8000–12 000 példányszámban, példányonként 100–150 oldal terjedelemben jelentették meg és 4 Ft-os áron adták ki. Előfizethették a Belügyminisztérium valamennyi szervének beosztottai, az ügyészségek, bíróságok, rendészeti szervek és tudományos intézetek. A folyóirat bevétele és kiadása közötti különbözetet a BM Terv és Pénzügyi Főosztály volt hivatott biztosítani. Az elképzelések szerint az egyes szakmai területek munkáját érintő szigorúan titkos politikai-szakmai cikkeket, tanulmányokat a folyóirat „Szigorúan titkos ” mellékleteként kellett volna megjelentetni térítés nélkül, kizárólag az érintett szakmai szervek részére. A mellékletek példányszámait és elosztását a szerkesztőbizottság határozta meg. Ilye dokumentumot kutatásaim során nem találtam, a főszerkesztői visszaemlékezések sem említik. Az 1963-tól, eleinte negyedévente megjelenő, külföldi sajtószemle fordításokat tartalmazó melléklete, a Külföldi Figyelő, vagy más néven a Belügyi Szemle Tájékoztatója is csak „Szolgálati Használatra!” minősítésű volt.

2.4.1. A szemlével szemben támasztott miniszteri elvárások

A Belügyi Szemle feladataira, működésére vonatkozó következő, az előzőt némileg korrigáló, pontosító, a közben új szervezeti elemek közé a folyóiratot pontosabban beillesztő 006-os számú belügyminiszteri parancs, 1966. február 4-én jelent meg, Benkei András aláírással.¹⁰² Mint a bevezetőjéből kiderül: „Az 1962. évi június 18-án kelt 0023. számú miniszteri parancs által létrehozott, >>Belügyi Szemle<< c. folyóirat – bár jelentős segítséget nyújtott az elmúlt évek során a bünöldöző szervek gyakorlati munkájához –, még nem valósította meg maradéktalanul az elébe tűzött feladatokat, szervezeti és szemléleti okokból nem tükrözte vissza arányainak megfelelően a Belügyminisztérium valamennyi szolgálati ágának tevékenységét.”

A kialakult helyzet javítása céljából kiszélesítették a folyóirat feladatait és megfelelőbbé alakították a szerkesztőbizottság, valamint a szerkesztőség szervezetét. A parancs szerint a Belügyi

---

¹⁰² A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 006. számú parancsa. Budapest. 1966. évi február hó 4. ÁBTL 4. 2. -10-21/6/1966 /1.

Szemlének a Belügyminisztérium különböző szolgálati ágai egységes folyóiratává kellett válnia. Az új parancs a folyóirat céljait, feladatát konkrétan, hangsúlyosabban fogalmazta meg, az előző melléklet lényeges elemeit teljesen beemelve a parancsba. Az 1963-as melléklet általános „párt politikája” fogalmat, nevesítette, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) van szó, sőt kiegészítette egy állami szervvel, a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (MFMPK) és a fentiek határozatait, irányelveit, útmutatásait a szakmai munkában való alkalmazását kell segítenie és nem csak „vonatkoztatni”. A korábbi felsorolás ötödik helyéről másodikra került a Belügyminisztérium szervei együttműködésének, munkakapcsolatának szélesítése. Ezt követte a belügyi állomány képzése, azaz a parancsok és utasítások jobb megértésének, egységes értelmezésének előmozdítása a politikai nevelőmunkára, a szocialista erkölcsre, fegyelemre és hivatali titoktartásra való nevelés (sic!). További feladatként határozott meg a személyi állomány általános és speciális szakmai ismereteinek bővítése, valamint a szocialista törvényesség megvalósításának elősegítése, a gyakorlati munka jó tapasztalatának, helyes munkamódszereinek általánossá és széles körű hozzáférhetővé tétele. Ebben a mellékletben csak az utolsó, hatodik, tételes feladatnál jelenik meg a tudomány eredményeinek hasznosítása: a személyi állomány tájékoztatása a különböző BM szakszolgálati ágak tevékenységéről, ezen belül a különböző tudományágak eredményeinek a Belügyminisztérium munkájában való alkalmazási lehetőségeiről, a testvéri és baráti országok hasonló intézményeinek munkájáról, a hazai és nemzetközi bűnüldöző és megelőző munka tapasztalatairól.

A fentiekben tapasztalt szigoroknak megfelelően a szerkesztőbizottsággal kapcsolatos rész is – a korábbi parancs-mellékletből – annak szövegébe, második pontjába került. A szerkesztőbizottság feladata a folyóirat szerkesztése a felsorolt teendők megvalósítása és célok elérése érdekében. A bizottság, a szerkesztőség irányításával és ellenőrzésével megbízott elnök, véleményező és tanácsadó szerve. A folyóirat közvetlen szerkesztését változatlanul a szerkesztőség végzi. A szerkesztőbizottság elnökének, tagjainak, a folyóirat főszerkesztőjének kinevezési, megbízási jogát a belügyminiszter e parancsban magának tartja fenn. A szerkesztőbizottság és a szerkesztőség ügyrendjét az elnök hagyja jóvá. (Mint az előbbieken láttuk, a korábbi ilyen dokumentum jóváhagyása a Személyügyi Főosztályvezető feladata volt.)

A szerkesztőség szervezetét a feladatoknak megfelelően kellett továbbra is kialakítani. Szervezetileg, fegyelmileg, pénzügyileg változatlan jogállással a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnökséghez tartozott. A szerkesztőség beosztottait a IV. főcsoportfőnök nevezte ki. A szerkesztőség vezetője a főszerkesztő volt, aki egyben a szerkesztőbizottság titkára és a szerkesztőség beosztottainak előljárója is, hatáskörét beosztott osztályvezetőire konkretizálta az új

parancs, amelyben – a korábbi parancstól eltérően – már csak szükség szerint kellett a parancsnokoknak a szerkesztőség megfelelő tájékoztatása érdekében meghívniuk a főszerkesztőt az állományt érintő politikai, szakmai kérdéseket és feladatokat tárgyaló értekezletekre.

Mint a parancs hangsúlyozta, a Belügyminisztérium egészét vagy egy-egy szolgálati ág munkáját átfogóan értékelő cikkek csak a szerkesztőbizottság előzetes ellenőrzése után jelentethetők meg. Szintén konkretizálódott, hogy a folyóirat kiadásáért, terjesztéséért a BM IV /I. (Tanulmányi és kiképzési) csoportfőnökség lett a felelős. A bevétel és kiadás közötti különbözetet változatlanul biztosítani kellett a BM I/I. (Terv- és pénzügyi) csoportfőnökségnek. A folyóirat lehetséges előfizetői köre nem változott: előfizethették a Belügyminisztérium valamennyi szervének beosztottai, az ügyészségek, bíróságok, rendészeti szervek és tudományos intézetek.

Új elemként – összhangban az általános gyakorlattal –, a BM I/I. és IV /I. csoportfőnökeinek közös utasításban kellett meghatározniuk a folyóirat szerzői, lektori, fordítói, szerkesztőségen kívüli szerkesztői, illusztrálási honorárium rendszerét.

A belügyminiszter az MSZMP BM pártszerveit felkérte, a parancsnokokat pedig kötelezte a Belügyi Szemle munkájához történő rendszeres segítségnyújtásra. A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának és szerkesztőségének ügyrendjét 1966. február 20-ig (16 nap alatt) kellett elkészíteni és jóváhagyásra felterjeszteni.¹⁰³

Ezt Szívós Péter rendőr ezredes, BM IV. főcsoportfőnök, február 9-ére el is készítette. A dokumentum,¹⁰⁴ 10 pontjából 6 a szerkesztőbizottság működését szabályozza, ami a szerkesztőség számára megszabott irányelvek, mint a havi laptervek véleményezése, a miniszteri parancsban meghatározott cikkek ellenőrzése és az értékelő ülésezések útján szerkesztette a lapot. A szerkesztőbizottság fontosabb feladatai között szerepelt – egyebek közt –, hogy a parancsok és utasítások, valamint az adott politikai és operatív helyzet figyelembevételével egy évre előre kidolgozza a folyóirat szerkesztésének irányelveit, véleményezze a féléves munkatervet, valamint a havi lapterveket. Emellett megvitatta és állást foglalt a folyóirat szerkesztésével, a megjelentetésre előkészített, vagy megjelentetett cikkeket; beszámoltatta a főszerkesztőt a szerkesztőség munkájáról, értékelte a megjelent számokat, pályázatot hirdetett és döntött a díjak mértékéről, odaítéléséről, valamint a szükséghez képest a folyóirat egészéről, vagy egy-egy rovaton belüli tevékenységről jelentést készített a BM Kollégiuma számára. Az ügyrend, előre meghatározott napirendi pont alapján, legalább negyedévenként ülésezést írt elő számára.

¹⁰³ Ez a parancs is 110 példányban készült, de az előző elosztóhoz képest a főosztályvezetők immár főcsoportfőnöki, illetve csoportfőnöki elnevezéssel szerepeltek, továbbá megkapták a szerkesztőbizottság tagjai is.

¹⁰⁴ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 006. számú parancsa. Budapest. 1966. évi február hó 4. ÁBTL 4. 2. 10-21/6/1966 /1

A szerkesztőbizottság elnöke irányította a bizottság tevékenységét és ellenőrizte a szerkesztőségi alapidokumentumban foglaltak szerkesztőségi betartását, rendszeresen beszámoltatta a főszerkesztőt a szerkesztőség munkájáról. Az elnöknek kellett biztosítani a parancsok és utasítások maradéktalan érvényesülését a folyóirat szerkesztésében, koordinálni a belügyi szakszolgálati ágak igényeit, hogy a Belügyminisztérium szolgálati tevékenysége egységesen tükröződjék a folyóiratban.

Továbbá a szerkesztőbizottság véleménye alapján jóváhagyta a szerkesztőség féléves munkatervét és havi lapterveit, végső döntést hozott a vitás cikkek ellenőrzésével, megjelentetésével kapcsolatban, szükség szerint összehívta a szerkesztőbizottságot, amelynek ülésein engedélyével, meghívottak is részt vehettek. A bizottság tagja, szükség szerint ellenőrizte, írásban véleményezte, az adott szakág területére vonatkozó cikkeket. Értékelte, véleményezte a folyóirat egészét, irányvonalát, összhangját, a bizottság ülésein élt bírálati, javaslati jogával.

A bizottság üléseiről jegyzőkönyvet kellett készíteni, a döntéseket határozatba foglalták, amelyek végrehajtásáért a főszerkesztő volt a felelős. A szerkesztőbizottságot a teljes ülések között az elnök és megbízása alapján a főszerkesztő képviselte.

Az ügyrendben a rend kedvéért egy különös mondat rögzítette, hogy „a főszerkesztő, valamint a szerkesztőség valamennyi hivatásos állományú beosztottja a parancsok, utasítások hatálya alatt áll.”... A főszerkesztő, szerkesztőbizottság titkári jogállásában javaslatot tett a szerkesztőbizottság összehívására, beszámolt a szerkesztőség munkájáról, jóváhagyásra felterjesztette a szerkesztőség irányelveit, a féléves munkatervet, a havi lapterveket.

A főszerkesztő, a szerkesztőség hatáskörébe utalt feladatok végrehajtása érdekében – a szerkesztőbizottság elnökének irányítása és engedélye alapján – kapcsolatot tartott a Belügyminisztérium illetékes vezetői mellett a minisztertanács Tájékoztatási Hivatalával, a Magyar Újságírók Szövetségével (MUOSZ), az MTI-vel, a belföldi lapok és folyóiratok szerkesztőségeivel, továbbá, a szerkesztőbizottság elveinek és határozatainak megfelelően szervezte-végezte feladatát, felelve a szerkesztőség munkájáért.

A belügyi hierarchiában megszokott módon ő volt a szolgálati előjárója a szerkesztőség beosztottainak és megbízója a külső munkatársaknak; tárgyalásokat folytatott a belső és külső szerzőkkel, megbízásokat adva nekik. Meghatározta és utalványozta a cikkek szerzői és lektori díjait a BM I /I . és IV /I. csoportfőnök közös utasításának megfelelően, intézte a szerkesztőség munkájával kapcsolatos levelezéseket, kapcsolatot tartott a szocialista országok testvér lapjaival és lebonyolította a szerkesztőbizottság elnökének jóváhagyása alapján, a szerkesztőség munkáját közvetlenül érintő külföldi levelezéseket. Ő készítette el a szerkesztőség anyagi és pénzügyi

költségvetési tervét, felelt a rendelkezésére bocsátott pénzügyi, anyagi és technikai eszközök, berendezések nyilvántartásáért, rendeltetésszerű felhasználásáért, karbantartásáért és megőrzéséért. Emellett felelt a konspirációs és a Titkos Ügyirat Kezelési (TÜK) szabályok, valamint az egyéb rendeletekben és a sajtótörvényben meghatározottak érvényesüléséért.

A Belügyi Szemle rovatvezetői a főszerkesztő irányítása alapján a saját rovatukon belül szerkesztették a folyóiratot, felkutatva a megfelelő témákat, szerzőket, javaslatot téve a szerzők megbízására. Ők kérték fel, bízták meg a munkatervekben, laptervekben meghatározott tanulmányok és cikkek szerzőit, adták ki a cikkeket, tanulmányokat lektorálásra, ellenőrzésre és kapcsolatot tartottak a rovatukkal kapcsolatos külső és belső szervekkel. Az illetékes vezető berendelése, vagy meghívása alapján pedig részt vettek a munkaértekezleteken.

A szerkesztőség, a felkérés alapján írt cikkeket, tanulmányokat 20 napon, a beküldött cikkeket, tanulmányokat 30 napon belül véleményezte, értesítve a szerzőt az anyag elfogadásáról vagy elutasításáról. A szerkesztőség olyan kritikai jellegű cikkeket is közölhetett – szerkesztőségi megjegyzés mellett –, amelyek tartalmával részben, vagy egészben a szerkesztőségi ülés nem értett egyet, ha az egyébként „marxista-leninista megalapozottságú” és a kívánt színvonalon foglalkozott egyes kérdésekkel.

A Belügyi Szemle tíz évét áttekintő, 1973. február 23.-i belügyminisztériumi pártvégrehajtó bizottsági ülésre készített: „Jelentés a Belügyi Szemle munkájáról” című írásos előterjesztésében¹⁰⁵ dr. Déri Pál, főszerkesztő, érintette a folyóirat akkoriban újjászervezett szerkesztőbizottságának tevékenységét.

Benkei András belügyminiszter akkoriban egy parancsba¹⁰⁶ foglalva nevezte kis a Belügyi Szemle, a Magyar Rendőr és a Kék Fény szerkesztőbizottsági tagjait, miután azok egyes résztvevői az időközben történt személyi változások miatt, ténylegesen már nem töltötték be tisztségüket. E volt tagok eredményes tevékenységét megköszönve, a szerkesztőségek munkájának irányítására és segítésére a szerkesztőbizottságok vezetőivé illetve tagjaivá a Belügyi Szemle esetében a következő személyeket nevezte ki:

Elnök: dr. Rudas György r. vezérőrnagy.

Titkár: dr. Déri Pál r. alezredes

Tagok: Harangozó Szilveszter r. vezérőrnagy, Solymosi József r. vezérőrnagy, dr. Ábel László. hőr. ezredes, dr. Kamara János r. ezredes, dr. Kertész Imre r. ezredes, Kukk István r. ezredes,

¹⁰⁵ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs. 63 ö. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973.

¹⁰⁶ *A Belügyi Szemle, a Magyar Rendőr és a Kék Fény szerkesztőbizottsági tagjainak kinevezése.* 3/1973.(II.7) BM parancs. ÁBTL, 2. II. sor. 10-21/3/1973. 24. d.

dr. Pál Antal r. ezredes, dr. Prohászka József r. ezredes, Pósa Andor r. ezredes, dr. Sepsei György r. alezredes, valamint dr. Szalma László r. alezredes.

2.4.2. A fokozatosan elenyésző pártkontroll

A vizsgált korszak utolsó, az MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottságának 1987. október 29-i ülésén, a „A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete” témában készített értékelés szintén azzal zárult, hogy szükséges a szerkesztőbizottsági munkamódszer feltámasztása: „...hogyan legyen megbízható kontroll, mivel a direkt pártkontroll nem biztosított.”¹⁰⁷

1988. május 3.-án meg is jelent, dr. Ilcsik Sándor r. vezérőrnagy, belügyminiszter-helyettes, a Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának megalakításáról és feladatairól szóló intézkedése.¹⁰⁸

Ez a dokumentum mintegy aktualizálta a szemle szerkesztőbizottságára vonatkozó hatályos parancsot és ügyrendet. Az új szerkesztőbizottságtól a szerkesztőség a folyóirat munkájának időszakonként visszatérő értékelését és a szakmai szervekkel való kapcsolattartás rendszeresebbé válását, a szakmai igények hatásosabb érvényesítését remélte.

Ennek a szerkesztőbizottságnak az elnöke az országos rendőrfőkapitány bűnügyi helyettese lett, titkára hagyományosan a Belügyi Szemle főszerkesztője.

Tagjai: a Belügyminisztérium Állambiztonsági Vizsgálati Osztály vezetője, a Belügyminisztérium terv és pénzügyi csoportfőnöke, főcsoportfőnök-helyettes; a Fejér-megyei Rendőr-főkapitányság vezetője, a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság Közlekedési Osztályvezetője, csoportfőnök-helyettes. Továbbá a Belügyminisztérium tudományszervezési osztályvezetője, a Belügyminisztérium Határőrség országosparancsnok-helyettese, politikai csoportfőnök; a Rendőrtiszti Főiskola parancsnokának oktatási és tudományos helyettese és a Budapesti Rendőr-főkapitányság Igazgatásrendészeti Osztály vezetője. A fentiekén kívül immár hagyományosan felkérték az MSZMP Belügyminisztériumi Bizottságát, (már nem konkrétan az Agitációs Propaganda titkárt), hogy állandó megbízottal képviseltesse magát.

A szerkesztőbizottság működése során – továbbra is – véleményezte a szerkesztőség munkatervét és a féléves laptervét; értékelte a Belügyi Szemle sajtómunkáját és javaslatokkal segítette a szerkesztőség vezetőinek, valamint az egyes rovatok tevékenységét; biztosította a

¹⁰⁷ A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete. MNLOL. M-KS 844 3cs 289 ö. e. MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság. 51-8/2/16/1987/2.

¹⁰⁸ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének, 10-27/6/1988. számú intézkedése, a Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának megalakításáról és feladatairól. Budapest. 1988.05.03. ÁBTL. 4.2. I. sor

folyóirat összeállításához szükséges szakmai információkat, valamint segítette a szerkesztőknek a szolgálati ágakkal kialakított együttműködését. Javaslatokat tett tematikus számok kiadására, illetve egyes publikációk megjelentetésére. A szerkesztőbizottság elnökének évente két alkalommal kellett összehívnia a szerkesztőbizottságot, továbbá ülés megtartására intézkednie minden olyan esetben, amikor azt időszerű sajtófeladatok, illetve a lapkészítés teendői szükségesség tették. Meghatározta az egyes ülések napirendjét, intézkedett a megvitatandó írásbeli előterjesztések és jelentések összeállítására, döntött az ülések helyéről, idejéről.

A szerkesztőbizottság tevékenységének felügyeletét a belügyminiszter-helyettes magának tartotta fent.

A Belügyi Szemle működését szabályozó belügyi parancsok, utasítások, intézkedések egyikében sem található, a többi belügyi lap vezetésére, irányítására, koordinálására szóló feladat sem a rendészeti szakfolyóirat szerkesztőségére, sem szerkesztőbizottságára vonatkozóan.

Az intézkedés, a korábbiak 110-éhez képest, csaknem ötször annyi, 520 példányban készült, felterjesztették a belügyminiszternek és az államtitkárnak. Megkapták a miniszter-helyettesek, főcsoportfőnök-helyettesek, országos parancsnokok, valamint helyetteseik, csoportfőnökök és helyetteseik, főosztályvezetők, önálló, illetve beosztott osztályvezetők, a BM-iskolák parancsnokai, rendőr-főkapitányok helyettesei, továbbá a rendőrkapitányságok vezetői is.

A Belügyi Szemle létrehozását meghatározó belügyminiszteri parancsot követően, a rendészeti szakfolyóirat szerkesztőbizottságának vezetőjét és tagjait az 1969.-ben miniszteri parancsban kiadott hatásköri lista¹⁰⁹ 16 eleme között 14-ként a belügyminiszter személyügyi helyettese nevezte ki, illetve mentette fel.

Az 1975-ös, BM hatásköri listában,¹¹⁰ a „Belügyi Szemle”, a Magyar Rendőr” és a „Kék fény” szerkesztőbizottságának elnökeit már a belügyminiszter nevezhette ki és menthette fel, a felsorolt 25 elem közül utolsó előttiként. A fenti szerkesztőbizottságok tagjainak kinevezése és felmentése pedig már a belügyminiszter személyügyi helyettesének hatáskörébe került, 11.-ként a 14 elemből.

A rendszerváltás előtt pedig alighanem utolsó, 1987-es BM hatásköri listában¹¹¹ már a személyügyi helyettes hatásköre a „Belügyi Szemle” szerkesztőbizottsága elnökének és a bizottság tagjainak kinevezése az államtitkár és az illetékes miniszterhelyettesek előzetes egyetértésével, 9. elemként a felsorolt 10 közül.

---

¹⁰⁹ A MNK BM 003. számú parancsa Tárgy: a BM Hatásköri Lista kiadása. Bp. 1969. 05.05. 4.2.IIsor. 10-21/3/1969.V.5. 28. d.

¹¹⁰ A MNK BM 007. parancsa Tárgy: a BM Hatásköri Lista kiadása. Bp. 1975. 03.17. 4.2.IIsor. 10-21/7/1975.III.17. 28. d.

¹¹¹ A MNK BM 8/1987 parancsa a BM Hatásköri Lista kiadásáról. Bp.1987.06.10. 4.2.IIsor. 10-22/8/1987.VI.10. 52. d.

A Belügyminisztérium, a belügyi sajtótermékek belső működésének figyelemmel kísérése mellett megszervezte ezek terjesztését, majd meghatározta előfizetésük rendjét is.¹¹²

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában felkutatott csoportfőnöki körlevél a belügyi sajtótermékek terjesztésének (előfizetésének) rendjét 1981. január 01.-től a következők szerint határozta meg.

A Belügyminisztérium és területi szervei, a BM Határőrség Országos Parancsnoksága és kerületi parancsnokságai, a BM Tűzoltóság Országos Parancsnoksága és megyei parancsnokságai, továbbá a Budapesti Rendőr-főkapitányság és szervei, a belügyi tanintézetek, valamint az itt fel nem sorolt (budapesti székhelyű) belügyi intézmények és szervek állománya a továbbiakban is a helyi terjesztőknél fizethették elő a belügyi, nevesített sajtótermékeket. Ugyanakkor megszüntették a korábbi gyakorlatot, amely szerint a belügyminisztériumi nyilvános előfizetőknek a lakására postázták a lapokat. Viszont, a lakhelyükhöz legközelebbi rendőri szerv (vagy volt beosztási helyük) helyi terjesztőinél változatlanul előfizethették egyénileg a belügyi sajtótermékeket. Összehasonlításként a Magyar Rendőr képes hetilapot a Belügyminisztérium munkatársai, az önkéntes segítői, valamint a polgári fegyveres őrség tagjai, a vállalati (üzemi) rendészet tagjai számára, a rendőrségi (határőrizeti) irányító vagy felügyeleti szerv, a működési terület székhelyén levő rendőri (határőrizeti) szerv terjesztőinél (a megyei, városi, járási, rendőri szervnél, a rendőrőrsön, a határőrkerület-parancsnokságokon, határőrőrsökön) csoportosan rendelhették meg, fizethették elő.

(Az 1970-es évek nemzetközi enyhülési folyamata végképp elmostak minden olyan külső- és az 1980-as évek második felében végbemenő belső liberalizálódás pedig minden olyan belső okot, amelyek indokolták az államhatár katonai jellegű fegyveres erővel való őrizetét.¹¹³

Ehhez határőrizeti témájú, tudományos igényű szakkikkek révén jelentősen hozzájárulhatott, a határőrizeti szervek teljes vertikumában terjesztett Belügyi Szemle.)

E körlevél alapján tehát, a „Belső használatra” minősítést címlapján is változatlanul viselő Belügyi Szemlét, csoportosan nem lehetett megrendelni.

A sajtótermékeket a BM Oktatási és Közművelődési csoportfőnökség letéti számlája javára, a rendszeresített postai utalványon a pénzösszeg rendeltetésszerű feltüntetésével és a postázási cím pontos és olvasható megjelölésével, továbbá a megrendelő szervezet bélyegzőjével hitelesítetten kellett a postán befizetni. Arányait tekintve, akkoriban a Magyar Rendőr: ¼ éves előfizetése 36

---

¹¹²MÁNDI S. r. ezredes, csoportfőnök: *A Magyar Rendőr című, képes hetilap és a Belügyi Szemle központi folyóirat. (a továbbiakban: sajtótermékek) terjesztésének előfizetésének rendje.* A BM Oktatási és Közművelődési csoportfőnökség körlevele. ÁBTL. 4.2. II. sor 5/1980 (10.24.) 13-8-5/1980 39. d.

¹¹³FÓRIZS Sándor – GÁSPÁR László: *Határőrizet a kilencvenes években.* Pályamű. 1989. p. 46.

Ft-ba, a Belügyi Szemlé 24 Ft-ba került. Az 1981-es évre vonatkozó előfizetés beérkezési határideje 1980. december 10.-e volt.

A terjesztőknek összesítést kellett készíteni külön a Magyar Rendőrrel és a Belügyi Szemléről, hogy a megrendelők hány százaléka hivatásos, kinevezett, vagy szerződéses alkalmazott.

Kíváncsiak voltak a terjesztő adatain kívül arra is, melyik évben kezdte a terjesztést, azt munkaköri kötelességből, vagy párt-, KISZ-, szakszervezeti megbízás alapján, társadalmi munkában végezte, van-e alatta és hány alterjesztő. Sőt, hogy a terjesztői munkájáért kapott-e és mikor, melyik évben elismerést a szolgálati előjárójától, a párt-, KISZ-, szakszervezettől, illetve a Magyar Rendőr vagy a Belügyi Szemle szerkesztőségétől. Megkérdezték, van-e esetleg a terjesztőnek észrevétele, javaslata a sajtótermék terjesztésével kapcsolatban.

A megrendelők adatainak valóságtartalmát nem csak a terjesztőnek kellett ellenőrzést követően aláírásával igazolni, hanem a terjesztő szolgálati előjárójának is.

2.5. LAPÉRTÉKELÉSEK A SZEMLÉBŐL

A „Belügyi Szemle” elnevezés világosan utalt arra, hogy a rendészeti szaklap ezután, publikációival, a Belügyminisztérium valamennyi szolgálati ágát és feladatkörét át kívánja fogni: a bűnüldözést, a közrendvédelmet, a közlekedést, az igazgatásrendészetet, a személyügyet, a pénzügyi és anyagi gazdálkodást, az oktatást, a tudományos munkát. Felvállalta a Határőrség, a Tűzoltóság cikkeinek közlését is. Szakmai folyóirat jellege megmaradt, de már publikációs lehetőséget biztosított a Belügyminisztérium vezetőinek, hogy az egyes kérdésekben kialakított álláspontjukat 12 000 előfizetőn keresztül közöljék a személyi állománnyal.¹¹⁴

Évtized múltán, beleszámítva a jogelőd Rendőrségi Szemle tíz évét is, immár a húsz éves Belügyi Szemlét köszönti Benkei András belügyminiszter. Hangsúlyozva, hogy a folyóirat 1973 év elejéig kiadott, több mint huszonötezer oldal terjedelmű kötetei bizonyítják, miszerint a lap eredményesen tevékenykedett a különböző fontos belügyi intézkedések szélesebb körű megismertetéséért, harcolt az öncélúság, valamint a befelé fordulás ellen. Aktívan támogatta a tudományos technikai forradalom eredményeinek felhasználását. A folyóirat a belügyi szervek vezetőinek és beosztottainak elismert fórumaként közkedve lett nem csak a belügyi állomány, hanem a társszervek körében is.¹¹⁵

¹¹⁴ NYERGES Lajos: *Ünnepi köszöntő*. In: Rendészeti Szemle. 31. évfolyam 1. szám. Budapest. 1993. pp. 19–20.

¹¹⁵ BENKEI András: *A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának, főszerkesztőjének, a szerkesztőség dolgozóinak!* In: Belügyi Szemle. 1973. 21. évfolyam 1. szám. pp. 3–4.

A belügyi testvérlapok szerkesztőségeinek üdvözlétéből kiderül, hogy a Belügyi Szemleként megjelenő folyóirat mind kiállításában, mind tartalmában eleget tesz rendeltetésének: szolgálja a belügyi állomány politikai, szakmai ismereteinek magas szinten történő gyarapítását, s a belügyi szervek egymásrautaltságának propagandáját és sokoldalú együttműködésének formáit, lehetőségeit bemutató orgánusaként is kifejezi tevékenységét.¹¹⁶ A köszöntőben testvérlapként üdvözltek, amely „a belügyi állomány politikai, szakmai ismereteinek magas szinten történő gyarapítását szolgálja, s a belügyi szervek egymásrautaltságának propagandáját és sokoldalú együttműködésének formáit, lehetőségeit bemutató orgánusként feje ki tevékenységét.”¹¹⁷ Azaz a belügyi lapok főszerkesztői testvérlapként, nem „nagy(obb) testvérként” tekintettek a Szemlére.

Ugyanakkor a szemle megjelenésétől kíváncsi volt, hogy ne csak a továbbképzési anyagokat közlő szaklap legyen, hanem a belügyi munkával kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdések megvitatásának a fóruma is.

Ezek egyikének a belügyminiszter a Belügyi Szemle „Tudományos élet” rovatát – mint a tudományos tájékoztatás addig is hasznos fórumát – jelölte ki. A folyóirat, 1977. januári számával kezdődően a „Tudományos élet” rovatot – a BM Tudományszervezési Osztály gondozásában – tartalmában és terjedelmében bővítették. „E helyütt tesszük közzé azokat a műveket, közleményeket, amelyeket szerzőik a belügyi szervezett tudományos kutatás, a tudományos pályázatok vagy egyéb (pl. önszorgalmú) tudományos munka eredménye alapján készítenek, ha szélesebb körű érdeklődésre vagy vitára számíthatnak, amennyiben nem tartalmazznak állam vagy szolgálati titkot... A legnagyobb figyelmet arra fordítjuk, hogy a tanulmányok, közlemények tudományos igényességgel lehetőleg – közvetlenül – szolgálják a belügyi munkát.”¹¹⁸

A negyedszázados múltú visszatekintő folyóirat tevékenységét, 1978 első számában, Benkei András belügyminiszter úgy értékelte, hogy az, létrejötte óta eredményes résztvevője a minisztérium tevékenységének.¹¹⁹

A Belügyi Szemle szerkesztősége, fennállásának 25. évfordulójára az MRT Tömegkommunikációs Kutató Központ munkatársainak közreműködésével egy tanulmányban kikérdezte olvasóit, a szemle cikkeiről, szerkesztéséről. Az összegzésből kiderült, hogy a Belügyi Szemle nagyon szép kivitelű, sokoldalú, minden belügyi dolgozó számára hasznos olvasmány,

---

¹¹⁶ KOVÁCS Jenő –TOLDY János: *A testvéri lapok szerkesztőségének üdvözléte* In. Belügyi Szemle. 1973. 21. évfolyam. 1. szám. pp. 5–6.

¹¹⁷ KOVÁCS Jenő –TOLDY János: *A testvéri lapok szerkesztőségének üdvözléte* In. Belügyi Szemle. 1973. 21. évfolyam. 1. szám. pp. 5–6.

¹¹⁸ SZALMA László: *A Tudományos élet rovat új célkitűzései.* In. Belügyi Szemle 1977. 25. évfolyam 1. szám. BM. Budapest. p. 48.

¹¹⁹ BENKEI András: *A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának, főszerkesztőjének, a szerkesztőség dolgozóinak!* In. Belügyi Szemle. 1973. 21. évfolyam 1. szám. pp. 3–4.

azonban a válaszadók 70%-a előfizette volna a folyóirat, csak bizonyos szintű vezetők számára megküldött Külföldi Figyelő című negyedéves mellékletét is. A megkérdezettek javasolták az elméleti cikkek részarányának csökkentését, a kritikai hangvételt, valamint az idősebb rendőrök megbecsülésével, illetve a korszerű technikai eszközök alkalmazásával foglalkozó írások számának növelését.¹²⁰

A vizsgált időszakot záró rendszerváltozáshoz legközelebbi, harmincöt éves évforduló kapcsán született írásban a folyóirat érényei közül kiemelték vezetési eszközkénti alkalmazhatóságát, valamint, hogy hasábjain jól megférnek a gyakorlati és elméleti kérdések a belügyi munkához kapcsolódó tudományos közleményekkel.¹²¹

Ugyanebben a számban, dr. Déri Pál, aki 1953–1955 és 1961–1984 között negyedszázadon át főszerkesztette a szemlét, jó érzéssel idézte fel, miként sikerült volt kollégáival közösen a szerkesztőségben demokratikus szerkesztési módszereket megvalósítani. Írása zárásaként pedig azt kívánta a szemle akkori szerkesztőségének, hogy használják tevékenységükből, tapasztalataikból, amit jónak látnak és vessék el, ami rossz volt, vagy legalábbis túlhaladott. „Egy demokratikus jogállam követelményeire, a törvény tántoríthatatlan tiszteletére készítse fel az állományt és bátran védelmezze a szigorúan semleges rendőrség szellemét.”¹²²

A félévszázados folyóirat hagyományos miniszteri köszöntőjében dr. Lampert Mónika hangsúlyozta, hogy az eltelt évtizedekben a lap tárgyalta, bizonyos elkerülhetetlen ideológiai befolyásokat nem számítva, a rendvédelem aktuális problémáit, a világban érzékelhető tendenciákat és tudományos eredményeket. Helyet adott az újabb idők modern tudományainak, publikációknak, amelyek a közbiztonság és a rendészet kérdéseit a kriminológia, a kriminálszociológia, a kriminálpszichológia, a büntetőjog szempontjából értékelték és elemezték. A szemle felvállaltan széles szakmai spektrumába egyaránt belefért bűnmegelőzés és bűnüldözés, határőrizet és jogalkotás, közigazgatás-fejlesztés és nyomozati tapasztalat. „Ez a folyóirat volt az első, amely foglalkozott a rendvédelem XXI. századi kihívásaival, és helyet adott a magyar rendőrség minőségfejlesztési programjának.”¹²³

---

¹²⁰ NYERGES Lajos: *Olvasói vélemények a Belügyi Szemle cikkeiről, szerkesztéséről*. In. Belügyi Szemle. 1978. 26. évfolyam 1. szám. pp. 5–17.

¹²¹ VÁRY Miklós: *A Belügyi Szemle 1988-as évfolyama elé*. In. Belügyi Szemle. 1988. 36. évfolyam. 1. szám. p. 3.

¹²² DÉRI Pál: *Néhány szerkesztőségi tapasztalat*. In. Rendészeti Szemle. 1993. 41. évfolyam. 1. szám. p. 9.

¹²³ LAMPERTH Mónika: *Miniszteri köszöntő a Belügyi Szemle megjelenésének 50. évfordulójára*. In. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám Budapest. p. 3.

2.6. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A kül-, belpolitikai, történeti előzmények tömör kivonata nem nélkülözhető háttér a belügyi folyóiratokban megjelentek értelmezéséhez. A külpolitikai viszonyoknál a kétpólusú, hidegháborús vonásokra koncentráltam, a belső viszonyok krónikáját pedig, a szemle történelmi jogelődeire és a folyóirat vizsgált időszaka alatt a belügyi tárca alakváltozásait vettem számba.

A nagy és kis hidegháború jellemzőinek, hatásainak számbavételét követően kiderült, hogy a magyar rendszerváltás, a többi, szintén szovjet érdekszférába tartozó országgal egyetemben főként azért következett be, mert a nyolcvanas évek közepére-végére a Szovjetunió csődbe jutott: gazdasága válságba került, tagországainak jó része önállósult, korábbi világhatalmi jelentőségét elveszítette.

A szovjet táborhoz tartozó Magyarország szuverenitása mindvégig korlátozott volt. A hazai belpolitikai helyzet is a szovjet függvényeként alakult. A Sztálin, 1953-ban bekövetkezett halálát követő desztalinizáció átmeneti lefékeződése miatt ismét létrejött, és az azt megelőző rémuralomra a magyar válasz, az 1956 őszén egy néhány nap alatt vérbe fojtott, de jelentőségében a magyar történelem hősi függetlenségi harcaival rokonítható felkelés volt. Mindez realisabb önszemléletre tanította meg Magyarországot és arra, hogy függetlenségi harcukban nem számíthatnak hatékony külső támogatásra.

Kádár János első korszaka 1956. november 7.-i hatalomra kerülésétől 1962–1963-ig tartott. A forradalmárokkal való leszámolás, a diktatúra intézményrendszerének restaurálása, Kádár személyi hatalmának megszilárdulása, végül a rendszer nemzetközi elismertetése jellemezte. A második szakasz, az 1960-as évek elejétől a rendszer bukásáig, az 1980-as évek végéig tartott. A BM szervezete, igazgatása leképezve a hazai belpolitikai viszonyokat, az erősen központosított szovjet mintájú hierarchiától a feladatok szerint delegált hatásköröket is megjelenítő, mind szerteágazóbb bonyolultabb felépítésű, korszerűsödő struktúra lett.

A szemlének a rendészeti kultúrába és kommunikációba történt illeszkedéséről kiderült, hogy a BM a tartós, jól bevált felépítéssel rendelkező szervezetekhez hasonlóan a szervezeti kultúra, a szervezeti és vezetői kommunikáció segítségével törekedett minisztériumi érdekeinknek megfelelő személyiségi és viselkedési formák kialakítására munkatársaiban. A speciális belügyi rendvédelmi tevékenységek kommunikációjának néhány sajátosságára tekintettel született, működött a szemle. A szakfolyóirat vizsgált időszakában szervezeti kommunikáció tárgykörben megjelent cikkek igen haladó szelleműek voltak, célkitűzéseik középpontjába a BM, a rendőrség iránti bizalmat, s az ennek nyomán javuló eredményességet tűzték és az ideológiai töltet leválasztásával akár a ma rendőri állományához is szólhatnának.

Az első országosan megjelenő rendőri szaklapok megemlézéséből, bemutatásából kirajzolódik a szemle születéséig megerősödött rendészeti szaksajtó elméleti alap és az egyre gazdagodó szerkesztési gyakorlati tapasztalat. Ezekre is épült a Belügyi Szemle létrehozását, működését lehetővé tevő belügyi szabályrend, amelyben mind kitapinthatóbbá vált a politikai elemek háttérbe szorulásával erősödő szakmai színvonal.

A vizsgált évtizedekben a lap tárgyalta a rendvédelem aktuális problémáit, a világban érzékelhető tendenciákat és tudományos eredményeket, majd ez a folyóirat volt az első, amely foglalkozott a rendvédelem soron következő kihívásaival is.

3. KÖZPOLITIKA – KÖZIGAZGATÁS – RENDÉSZETI IGAZGATÁS

1950-től a Belügyminisztériumnál háttérbe szorult a közigazgatási tevékenység és egyértelműen meghatározóvá vált az államvédelmi, rendészeti, rendvédelmi munka. „Gyakorlatilag rendőrmisztériummá vált.”¹²⁴

Visszatekintve, ez azt eredményezte, hogy a rendőri szervek szinte mindig túlzott politikai funkcióval rendelkeztek. Sokszor idegenek voltak, és nem annyira a rend, mint inkább az éppen hatalmon lévők őrzői. Az emberek nem tudták a rendőrség tevékenységét különválasztani a pártállam politikájától. „Hiszen éppen a rendőrök látták a legjobban, hogy mindenbe belekeverték a politikát; esetenként az előírásokat ők maguk is túlteljesítették.”¹²⁵

Az 1953 januárjában induló folyóirat lapalapítói a lap pártpolitikai elkötelezettségéről: az „osztályellenség, a bűnözők elleni harcnak épp oly szervezettnek, módszeresnek kell lennie, mint egy hadsereg harcának.”¹²⁶

A vizsgált korszak működési módjának megfelelően, a Belügyminisztérium és központi folyóirata a szemle, „fennállásának rendszerváltásig terjedő időszaka alatt szigorú pártfelügyelet, pártirányítás alatt állt.”¹²⁷

A pártközpont közigazgatási és adminisztratív osztály igazságügyi alosztálya vezetőjeként dolgozó dr. Nyiri Sándornak, mint „civilnek”, a tanácsai rendszer, és az országgyűlés működését felügyelő alosztályvezetőkkel együtt távoznia kellett, amikor az osztályvezető a belügyi, valamint a honvédségi alosztállyal külön tárgyalt, mert az ott elhangzottak, még előttünk is tabunak számítottak. Ez a helyzet – alapvetően – egészen a rendszerváltásig fennállt.

Dr. Felkai László a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára, a Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának, és a Belügyi Tudományos Tanácsnak az elnöke, a minisztérium rendszerváltáskori arculatáról szintén megerősítette; „a nyolcvanas évek végétől kezdődően az egész Belügyminisztérium fokozatosan átalakult rendészeti és közigazgatási minisztériummá.”¹²⁸

¹²⁴ BODA József – Sallai János: *A belügyminisztérium feladatrendszerének változásai 1848–1959 között*. In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2016. 4. évfolyam 1. szám p. 16. URL: http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2016-1.original.pdf, Letöltve: 2017.05.31.

¹²⁵ DVORÁK Ede: *A „Magyar Rendőr”, illetve a „Zsaru” magazin társadalomképe a rendszerváltás során*. BM Kiadó. Budapest, 1992. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 4.1. A-4423/3 pp. 6–10.

¹²⁶ Szerkesztőbizottság: *Előszó*. In: Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám p. 4.

¹²⁷ DEÁK József: *A Belügyi Szemle a közpolitika szolgálatában (1953–1990)*. In: Hadtudományi Szemle. 10. évfolyam. 1. szám. p. 376. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_alt_deak.pdf

¹²⁸ Mélyinterjú dr. Felkai Lászlóval: *Nagyon komoly szerepe volt a Szemlének a rendészettudomány kialakításában...* MELLÉKLETEK

A pártállamban, három terület működött direkt pártirányítás alatt: a Belügy-, a Honvédelmi és a Külügyminisztérium. Horváth István belügyminiszterként először számolt be a korabeli országgyűlés előtt, a minisztérium tevékenységéről, ami akkor óriási szenzációnak számított! Mert addig, még a kormányüléseken sem került szóba a Belügyminisztérium működése, mint kiderült a Szabó József, ny. határőr ezredes, a Határőr egykori főszerkesztője¹²⁹ által, az MTI egykori vezérigazgatójának interjújából idézett részből is.

A direkt pártirányítás abból állt, hogy a központi bizottság és a politikai bizottság közvetlenül foglalkozott ezekkel a szervekkel, a KB Közigazgatási és Adminisztratív osztályán keresztül.

Dr. Janza Frigyes nyugállományú vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem (NKE) Fenntartói Testületének belügyminisztériumi megbízottja a Magyar Rendészettudományi Társaság főtítkára által, a szemle és a pártpolitika viszonyáról elmondottakból is látható, hogy az állampárt politikai befolyása nem a Belügyi Szemle sajátossága volt, az a korabeli kurzusnak megfelelően minden folyóiratnál érvényesült. Meg kellett felelni az akkori politikai irányvonalnak, mert különben a lap létjogosultsága került volna veszélybe. De a mindenkori főszerkesztők dr. Katona Gézától kezdődően a rendszerváltás előtti dr. Finszter Gézáig nem engedték, hogy a direkt pártpolitikai befolyás érvényesüljön. „Salonképessé tudták tenni bármelyik publikációt, ugyanakkor méltatlan vitáknak nem adtak teret a lapban, ezzel védve is a folyóiratot.”¹³⁰

Az oldódó szigor, és a szerkesztőség kezdetektől erősödő szakmai-tudományos elkötelezettsége azonban a Belügyi Szemlét a pártpolitikától mindinkább a közpolitika irányába terelte, egyre jobban elkötelezve azt a belügyi igazgatás, és a közigazgatás fejlődését szolgáló irány mellett.

Kerecsi Klára, az MTA doktora, az NKE Rendészettudományi Doktori Iskola vezetőjének akadémiai doktori értekezésében a közpolitikáról azt olvashatjuk – egyebek mellett –, hogy az, a társadalom egészét érintő kormányzati döntések mögötti, szakmailag megalapozott és egymással összehangolt elképzelések, eszközök, megoldások olyan rendszere, „ami demokratikus politikai berendezkedés esetén a társadalommal folytatott érdemi párbeszéd nyomán segíti a társadalom fejlődését, folyamatos politikai felelősségvállalás mellett.”¹³¹

---

¹²⁹ Mélyinterjú Szabó Józseffel: *Nem érvényesülhetett a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra.* MELLÉKLETEK

¹³⁰ Mélyinterjú dr. Janza Frigyesel: *A Belügyi Szemle primer úttörő szerepe a minisztériumban meghatározó volt.* MELLÉKLETEK

¹³¹ KERECSI Klára: *Konfrontáció és kiegyezés; a helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában.* Akadémiai doktori értekezés, Budapest. 2011. p. 131.

3.1. BELÜGYMINISZTEREK, BELÜGYI VEZETŐK A SZERVEZET KÖZIGAZGATÁSI FELADATAIRÓL

A belügyminisztériumi tevékenységről, folyamatokról írásában pontosan beszámoló, ugyanakkor azt mindinkább – szakmai, majd tudományos alapon – formálni is próbáló Belügyi Szemle – közigazgatás-fejlesztő tevékenységének értékelése talán legkitapinthatóbb a rendszerváltozás-kori belügyminiszter és belügyi kormányzat módosulásakor.

„Közvetlenül a rendszerváltást megelőzően vita kezdődött az ellenzék képviselőivel a Belügyminisztérium helyéről és szerepéről a Belügyi Szemle hasábjain.”¹³²

A Belügyminisztérium szervezetkorszerűsítési feladatairól 1987 májusában közölt interjút a szemle¹³³

Az anyag bevezetőjéből kiderült, hogy a társadalmi rendszer továbbfejlesztésének korabeli soron lévő feladatai nem csupán a gazdasági élettől követelték a megújulást, de érintették a politikai intézményrendszert is. Az államélet korszerűsítésének igénye szervezeti változtatásokat is magában foglalt, és ez alól az államigazgatási apparátus sem lehetett kivétel, amelyben a BM és szervei sajátos helyet foglaltak el. A korszerűbb hatósági tevékenységnek, a színvonalasabb végrehajtásnak csak egyik tényezője volt a szervezeti keretek biztosítása, de ezek is hozzájárultak a munka minőségi javításához, a belső tartalékok mozgósításához, az együttműködés legcélszerűbb megoldásainak elterjesztéséhez.

1989 márciusában tudományos tanácskozást tartottak a BM-ben a politikai intézményrendszer korszerűsítése témakörében, ezen belül tárgyalták a BM helyét, szerepét. Az ezen elhangzott két fő előadás legfontosabb megállapításait májusi számában hozta a szemle¹³⁴

Verebélyi a konferencián leszögezte, hogy jogállamban a rendőrség csak az előzetes társadalmi közmegegyezést tükröző parlamenti törvények és az azokat végrehajtó jogszabályok megvalósítására szerveződik. „Tekintélyét és társadalmi elismertségét alapvetően az biztosítja, hogy demokratikus állami procedúrában megfogalmazódott, valóban a többség véleményét és akaratát tükröző szabályokon őrökdi.”¹³⁵

---

¹³² FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrmisztérium), Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1956–1989.* BM Kiadó. Budapest. 2001. p. 60.

¹³³ Szerkesztőség: *A Belügyminisztérium szervezetkorszerűsítési feladatairól*, interjú Takács Jenő r. ezredes, csoportfőnök elvtárrsal. In. Belügyi Szemle 1987. 25. évfolyam. 5. szám. pp. 17–21.

¹³⁴ VEREBÉLYI Imre: *A belügyi igazgatás reformja.* Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám. pp. 3–17.

DICZIG István: *A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében.* Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám. pp. 18–28.

¹³⁵ VEREBÉLYI Imre: *A belügyi igazgatás reformja.* Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám. pp. 3–17

Diczig előadása hasonló szellemiséggel átitatott, mint kiemelte, a döntésképtelen és koncepció hiányában szenvedő vezető felett eljárt az idő. A hozzáértést és a felkészültséget az ideológia mind kevésbé helyettesítette, elkezdődött a vezetők természetes kiválasztódása a korábban tapasztalt, gyakran kontraszelektív ad hoc döntések helyett. Nyilvánvalóvá vált, ha egy szervezet nem követi vagy nem előzi meg a változó viszonyokat, rugalmatlanná, nehézkessé teszi a munkát. A rendőrségnél azonban nem annyira a szervezetet, inkább a munkastílust, és a felfogást, kellett változtatni, a vezetésben pedig a hosszabb távra történő gondolkodást.

„Minden magasabb szintű vezetőnek személyes érdeke fűződik ahhoz, hogy közvetlen munkatársai magas felkészültségű, erkölcsileg szilárd emberek legyenek, mert a nyíltság, a szélesebb demokratizmus korában az elkövetett hibák nyilvános támadás forrásává és célpontjává válnak.”¹³⁶ Diczig mintegy előre vetítette, hogy az egyes belügyi szervek által elkövetett súlyosabb hiba vagy törvénysértés miatt a belügyminiszternek kell majd magyarázkodnia az Országgyűlés előtt...

Kertész Imre írása nyitotta, a szemle októberi számát, rögzítve; az ország jogfejlődése a jogállamiság kialakításának irányába halad. E célkitűzés megvalósításához, elkerülhetetlen felülvizsgálni a jelenlegi jogi keretek között személyiségi jogokat sértő rendőri módszereket. „A külföldi tapasztalatok felhasználásával készülő új szabályozásnak a nyomozás érdekeinek és az egyén jogainak az egyeztetését kell megvalósítania.”¹³⁷

A Belügyminisztérium a rendőrség hatalmi szerepének átalakításával egyidejűleg megkezdte a közigazgatás korszerűsítését, ugyanis akkoriban előrehaladt állapotban volt az önkormányzati törvény előkészítése, folytatódott a határőrség, határőrizet egész rendszerének megváltoztatása. „A Belügyminisztérium megbirkózott a (Romániából Magyarország felé áramló magyar és német nemzetiségűek keltette – a szerző) menekültügygel, új törvényt dolgozott ki az útlevelekről, a ki- és bevándorlásról.”¹³⁸

Hosszú vajúdas után, 1989. október 19-én mondta ki az országgyűlés a „pártállam” trónfosztását, amely egyúttal a BM „rendőr-minisztériumi” korszakának a végét is jelölte.¹³⁹

„Egy szigorúan centrális és bürokratikus elvek alapján működő rendőrségről volt szó, mélyen bele-, illetve egybeépülve a Belügyminisztériummal, totális szimbiózisban azzal.”¹⁴⁰

---

¹³⁶ DICZIG István: *A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében*. In. Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám. pp. 26.

¹³⁷ KERTÉSZ Imre: *Rendőrség, rendőrállam, jogállam*. In. Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám. p. 3.

¹³⁸ HORVÁTH István: *Felelősen végiggondolva!* In. Belügyi Szemle. 1990. 28. évfolyam. 2. szám. p. 4.

¹³⁹ FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrminisztérium), Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1956–1989*. BM Kiadó, Budapest, 2001, p. 62.

¹⁴⁰ Salgó László: *A biztonság új típusú megközelítése*. Kandidátusi értekezés. JATE. Szeged. 1993. p. 58.

A BM „rendőrmisztérium” jellegének megszűnése alkotmányos feladatai megnövekedését jelentette. „A rendőrség irányítójából már az egész magyar közigazgatás koordinátora lett a minisztérium, amelyik ilyenformán felelős a jogalkotás egy jelentős területéért, kezdeményezője, szervezője és folyamatos gondozója az önkormányzati rendszernek és az önkormányzatiság demokratikus elvének, végzi az igazgatás irányításához szükséges személyi és dologi feltételek folyamatos biztosítását, szervez és irányít – biztosítja a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen államigazgatási teendők legfelső szintű egyeztetését.”¹⁴¹ Fogalmazta meg, a minisztérium új, közigazgatás koordinátori feladatának lényegét, a rendszerváltás első belügyminisztere.

3.2. A SZAKLAP, MINT A SZERVEZET MŰKÖDÉSÉT, A BELÜGYI IGAZGATÁST SEGÍTŐ PROPAGANDAESZKÖZ

Geoffreí Moss szerint „A folyóiratok – magazinok és hetilapok a legalkalmasabbak a mélyenszántó üzenetek közlésére. Ezeknek jobban körülhatárolt olvasótáborra van, így könnyű azokat elérni, akiket a leginkább érdekelhet a mondandónk...”¹⁴²

A szervezet működésének segítésére jó példa dr. Bócz Endre visszaemlékezése a Rendőrségi Szemlére, aki 2005-ben egy bizonyításelméleti témájú könyvön dolgozott. Ennek keretében, a krimináltechnika alkalmazási lehetőségének szemléltetéshez gyakorlati példákat keresett, és meglepődve tapasztalta, hogy ilyeneket szinte kizárólag a Rendőrségi Szemlében és a csendőrségi egykori lapjában talált. Ekkor szembesült azzal, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak... Ennek hátrányos következményeire szemléletes és egyben félelmetes példa lehet, a roma-gyilkosságok sorozata ügyében a debreceni elfogáskor lebonyolított intézkedéssorozat. Ezt egy fiatal tiszt tervezte és ő volt a parancsnok. A tárgyaláson kiderült; a helyszínen készített jegyzőkönyvek, dokumentumok közül gyakorlatilag semmit nem lehetett a bírósági eljárás során okirati bizonyítékként felhasználni, mert rosszul készítették el... Tucatnyi embernek kellett, tanúskodni járni a bíróságra, mert a jegyzőkönyvek jobb esetben súlyosan kellékhányosak, és ezért érvénytelenek voltak, de sokszor – és ez volt a rosszabb eset - kölcsönösen cáfolták egymást...”¹⁴³

---

¹⁴¹ HORVÁTH Balázs: *A civil Belügyminisztérium a jövő rendőrségéért*. In. Belügyi Szemle. 1990. 28. évfolyam. 10. szám. p. 6.

¹⁴² GEOFFREY Moss: *Az eredményes kommunikáció kézikönyve*. Bagolyvár Könyvkiadó kft. Budapest, 1988. p. 192.

¹⁴³ Mélyinterjú dr. Bócz Endrével. *Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...* MELLÉKLETEK

A Belügyminisztérium vezetése kezdetektől komoly figyelmet szentelt a belügyi, ezen belül az állambiztonsági propaganda magas színvonalú, hatékony, minőségi végzésének. Ez kiderül a minisztériumban a hatvanas, majd a hetvenes és a nyolcvanas években a témában kiadott miniszteri parancsokból, utasításokból csoportfőnöki intézkedésekből. A születő, a kezdeti lépéseken, nehézségeken átbukdácsoló, fejlődő, eleinte meglehetősen egysíkú, direkt belügyi, állambiztonsági propaganda tanulmányozása helyett, az esetleges mai hasznosíthatóság okán célszerűbbnek látszik annak fejlettebb, a rendszerváltást megelőző évtizedekben működő, kiforrottabb módszereit tanulmányozni.

Mint a BM IV/I.-es jelzésű, a minisztérium tanulmányi és propaganda-tevékenységének, elvi irányító, felügyeleti és végrehajtó feladatokat ellátó csoportfőnöksége, 1972. június 20-tól hatályos ügyrendjéből kiderül,¹⁴⁴ miszerint a csoportfőnökség nevesített tíz feladata közül a hetedik rögzíti, hogy (a csoportfőnökség) kidolgozza a belügyi propagandamunka irányelveit és munkatervét. Továbbá ezek megvalósításának módszereit: irányítja a központi szervek, segíti és ellenőrzi az országos parancsnokságok és a területi szervek propagandamunkáját. A rendőr-főkapitányságokon tanulmányi és propagandacsoportok működtek, kivéve a BRFK-t, ahol alosztály látta el a feladatokat.

Érdekes visszatekinteni a csoportfőnökség által végzett munkára öt év múltán, amikor új minisztériumi jogforrás tűzi ki az 1977–80-as évekre szólóan a „BM külső – a lakosság körében végzendő – propagandamunka (sic!) irányelveit.”¹⁴⁵

Mint az anyagból kiderül „... a minisztérium propaganda tevékenysége (sic!) az utóbbi években javult.”¹⁴⁶ Az is megtudható ebből, hogy a belügyi propagandamunka tervezésében és végrehajtásában közreműködtek a központi szervek, valamint az országos parancsnokságok vezetői. Különösen jó előkészítő és koordinált együttműködő tevékenység valósult meg a BM III/IV/1. csoportfőnökség (katonai elhárítás törzssz osztálya – a szerző) valamint a BM ORFK, BM HŐR, (Határőrség Országos Parancsnokság), BM TOP-pal (Tüzoltóság Országos Parancsnokság). Nem mondható ez el a BM III. főcsoportfőnökséggel (Állambiztonsági főcsoportfőnökség) – kivéve a BM III/II. (Kémelhárító) és a BM III/IV. (katonai elhárító) csoportfőnökséget – meglévő kapcsolatról, amelytől a felelős szerv kevés javaslatot (témát, ügyet) kapott feldolgozásra.¹⁴⁷

¹⁴⁴A BM IV/I. (Tanulmányi és Propaganda) csoportfőnökség ügyrendje. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), 4.2.1. sor. 2.doboz.

¹⁴⁵A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz.

¹⁴⁶A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz.

¹⁴⁷A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz.

Érdekes áttekinteni az 1974. január 1.–1976. december 31. között megjelent cikkek témák szerinti megoszlását: állambiztonsági 15, bűnügyi 346, társadalmi tulajdonvédelmi 149, ifjúságvédelmi 98, közlekedésrendészeti 972, egyéb (igazgatásrendészet, határőrizet, portré) 680.¹⁴⁸

Mint olvasható, az állambiztonsági témájú publikációk minimális aránya (a megjelent cikkek 1%-a alatt) az ilyen bűncselekmények elenyésző száma miatt alakult ki. „A társadalmi tudat formálásával kapcsolatos feladatok és az ellenséges ideológiai támadás azonban több ilyen témájú sajtócikket tesz szükségessé.”¹⁴⁹ – olvasható az irányelvekben. A könyvkiadóknál kezdeményezett megjelentetés érdekében négy kézirat közül a Magvető gondozásában megjelent a „Mélyek a gyökerek” és a Kossuth Kiadónál az „Egy tiszt a kémközpontban” című könyv. Mindkét mű kéziratának elbírálásához segítséget nyújtott a BM III. főcsoportfőnökség. Az irányelvekből a továbbiakban kiderül, hogy önkritikusan, éppen az állambiztonsági propagandát tartja erősítendőnek. Megállapítja: a propaganda-tevékenységben tapasztalható bizonyos egyoldalúság, mert bár sokszínű a bűnügyi és a közlekedésrendészeti propaganda, valamint javult a határőrség irányában végzett propaganda, ugyanakkor keveset foglalkoznak állambiztonsági kérdésekkel a sajtó hasábjain és az egyéb tömegkommunikációs eszközök felhasználásával.

A jövőbeni, a BM által a lakosság körében végzendő propagandamunka fő elveit, témaköreit, irányait kijelölve, fontossága miatt az állambiztonsági területtel kezdi a felsorolt tucatnyi belügyi feladatot: „... fokozza hatékonyságát az imperialista kormányok és hírszerző szerveik fellazítási politikája ellen, illetve az ideológiai diverzió elleni támadólagos tevékenységgel.”¹⁵⁰ Az állam biztonsága érdekében végzendő szakterületi propagandamunka felsorolásában megtalálható egyebek közt az „imperialista” hírszerző és elhárító szervek botrányainak, egymás közti harcának, gazdasági és egyéb szervezetekkel meglévő érdek-összefonódásainak bemutatása. Az anyag külön hangsúlyozta, hogy tovább kell fejleszteni az értelmiség körében kifejtett állambiztonsági propaganda-tevékenység tartalmát, formáit és módszereit. Emellett preventív célzatú előadásokat kell tartani az olyan intézményekben, objektumokban dolgozóknak, akik munkájuk folytán a kapitalista országok állampolgáraival rendszeresen kapcsolatban állnak.

A belügyi állambiztonsági propaganda célkitűzéseinek „aprópénzre” váltása jól nyomon követhető az Állambiztonsági főcsoportfőnökségének a katonai elhárítással foglalkozó III/IV.

---

¹⁴⁸ A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz.

¹⁴⁹ A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz.

¹⁵⁰ A BM külső – a lakosság körében végzendő propagandamunkának, 77–80 évekre szóló irányelvei. ÁBTL, 4.2.2sor 31. doboz

csoportfőnöksége egyik intézkedésében, amely propagandabizottság létrehozásának és működésének elveit taglalja.¹⁵¹

Mint az intézkedés preambulumban leszögezi; A fegyveres erők harckészültségének – személyi állományának és a harci technikának, a katonai titkoknak – egyre magasabb követelményeket támasztó preventív védelme céljából tovább kell szélesíteni és növelni a csoportfőnökség tömegbázisát. „Valamennyi állománycsoporthoz tartozó személyt társadalompolitikai céljainknak, az abból adódó elvárásoknak megfelelő színvonalú és terjedelmű korszerű állambiztonsági ismeretoktatásban kell részesíteni.”¹⁵²

Ez a bizottság azonban már nem tudta végigvinni, felügyeleti, propaganda-szakirányító szervéhez, a BM IV/I. (Tanulmányi és propaganda) csoportfőnökséghez hasonlóan, a hosszabb távra megtervezett feladatait, a nyolcvanas évek végén megkezdődött rendszerváltás miatt.

A Belügyi Szemle külföldi forrásokból építkező rendszeres rovatai mellé: Titkos háborúk történetéből; a Belügyi Szemle Tájékoztatójának – más néven Külföldi Figyelő – állambiztonsági rovatának cikkei mellé harmadikként, az 1964-es év második félévétől megjelent, az „Állambiztonsági cikkek”-et felvonultató sorozat. Ez az előbbieket kiegészítve szintén az állambiztonsági szervek tevékenységének főként hazai, egyebek közt jogalkalmazási gyakorlatát próbálta erősíteni, bemutatott, megtörtént esetek, megjelent új, e munkával kapcsolatok jogszabályok feldolgozásával.

A cikkek a jó ideig kötelező ideológiai tartalommal, de talán ezt ellensúlyozandó igen olvasmányos formában, hozzáértő időzítéssel, szerkesztéssel, már akkor is sok értékes, életszerű, gyakorlati tapasztalatot megosztottak a titkosszolgálati területen dolgozó belügyi munkatársakkal. A Belügyi Szemlében közölt állambiztonsági témájú, tudományos értékű szakmai tanulmányok, cikkek feldolgozásával, főként a korabeli szóhasználat szerint úgynevezett kapitalista országokban megjelent írásokból, a korabeli társadalmi fejlődésből adódó, számunkra manna, esetleg holnapnak is szóló, hasznosítható, eddig fel nem tárt, értékes üzenetek merülhetnek fel. Ezek hasznosítása hozzájárulhatna ahhoz, hogy a titkosszolgálatok, a zárt világuk tiszteletben tartásával, illetve ennek ellenére az általános társadalmi értékrenden belül, méltóbb helyre kerüljenek.

---

¹⁵¹ A BM III/IV. Csoportfőnökségének 02. számú intézkedése, Budapest. 1976. május hó 12-én. ÁBTL, 4.2.1sor 18. doboz.

¹⁵² A BM III/IV. Csoportfőnökségének 02. számú intézkedése, Budapest. 1976. május hó 12-én. ÁBTL, 4.2.1sor 18. doboz.

3.3. A „KÖTELEZŐ PENZUM”: RÉSZVÉTEL AZ IDEOLÓGIAI KÜZDELEMBEN

A Rendőrségi, majd a Belügyi Szemlének, alapfunkciójából, valamint a Belügyminisztérium szervezeti felépítésében, munkamegosztásában a lapnak meghatározott feladatokból adódóan, leginkább írásaival kellett szolgálnia a korabeli állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) politikájának megvalósulását, főként az agitációs-propaganda területén.

A fegyveres szervek pártirányításáról, Szabó József, ny. határőr ezredes, egy másik belügyi lap, a Határőr egykori főszerkesztője, a vele készített mélyinterjúban, a korszakról elmondottakból ismét megerősítést nyert, hogy a pártállamban a legfontosabb kül- és belpolitikai, gazdasági döntéseket a Politikai Bizottság hozta, végrehajtásukról az apparátus, a BM, Honvédelmi Minisztérium, valamint a Határőrség esetében a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály (KAO) gondoskodott. A fegyveres erők és testületek közvetlen pártirányítás alatt álltak, ezért a fegyvereseknél (BM, Magyar Néphadsereg (MN), határőrség, korábban a BM Karhatalom) megyei jogú pártbizottságok és végrehajtó bizottságok működtek, közvetlenül az MSZMP központi bizottsága (KB) (annak apparátusa) alá sorolva. Az interjúalany által említett idézetből kiderült továbbá, hogy állami szerv nem vihetett párttestület elé témát.

Az egykori főszerkesztő szerint ez az irányítási rendszer kiszámítható volt a benne élőknek, és egyfajta védelmet is biztosított számukra. Az általa – érzése szerint – hetvenes-nyolcvanas években elég jól ismert „összbelügyi” sajtóról főként a Határőrhez hasonló hetilapokról az a kép alakult ki benne, hogy ezek tisztességes, és szakmai szempontból vizsgálva is színvonalas produktumok voltak. Írásaik, cikkeik egy része a kor politikai gondolkodását tükrözte, más részük tényekről, valós helyzetekről szólt. A „Tűzoltó” lap például bámulatos szakértelemmel és tudásanyag-halmazsal ápolta a tűzoltó hagyományokat. A „Magyar Rendőrben” a krimik mögött fölsejlett az ember is.¹⁵³

3.3.1. A lélektani eszmeküzdelem

„Az ideák háborújában az emberek az áldozatok...”¹⁵⁴ – vélte Anthony de Mello. Amennyiben így van, akkor felmerül a kérdés: mi is az ideológiai háború lényege, melyek a mozgató rugói, milyen törvényszerűségek szerint működik, hogyan csökkenthető káros hatása? Ezekre keressük ezúttal a választ, a Belügyi Szemle hasábjairól ideológiai töltetük szerint kiemelt írások elemzésével.

---

¹⁵³ Mélyinterjú Szabó Józseffel: *Nem érvényesülhetett a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra.* MELLÉKLETEK

¹⁵⁴ MELLO Anthony de: *Abszurd egypercesek.* Korda kiadó. Kecskemét, 2005. p.17.

Kezdve a folyóirat születésekor tomboló hidegháború csúcsától az enyhülés korabeli meghatározó eseményének számító helsinki csúcskonferenciáig, majd az azt követő rendszerváltásokig.

Magyarországon a második világháborút követően létrehozott politikai berendezkedés, a keleti blokk országaiéhoz hasonlóan a hidegháború időszakában szintén hangos, harsány volt az ideológiai harctól. A rendszer sajátosságaiból adódóan nem különbözhetett ebben a magyar rendszertörténet korabeli meghatározó, közbiztonságot szavatoló szervezetének, a rendőrségnek, utóbb a Belügyminisztériumnak a központi elméleti folyóirata a Rendőrségi-, majd a főként belőle létrehozott Belügyi Szemle sem.¹⁵⁵

A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt 1936-os nürnbergi kongresszusának termét ez a három mondat ékítette: „A propaganda hatalomra segített minket. A propaganda segít megtartani hatalmunkat. A propaganda segít nekünk meghódítani az egész világot...”¹⁵⁶

Joseph Goebbelsnek, Adolf Hitler propagandaminisztereként – a nemzetiszocialista hatalom kizárólagosságára támaszkodva – sikerült kiépítenie minden idők egyik legsikeresebb propaganda-gépezetét, amely átfogta és szabályozta a hírközlést, valamint a tömegtájékoztatást, de a szórakoztatóipart is. Goebbels gondosan adagolta a német társadalom számára az ideológiai indoktrinációt (befolyásolt tanítás) szolgáló beszédek és műsorokat.¹⁵⁷

Az ideológiai háború pedig a pszichológiai háború egyik megnyilvánulási formája.¹⁵⁸ Az ideológiai háború a II. világháborút követő felvirágzása a hidegháborús, vagy inkább idegháborús időszakra esett, annak fő jellemzőjeként.

A hidegháború utáni időszak sok fontos fejleménye igazolta a civilizációs paradigmát. Huntington szerint ugyanis a hidegháború utáni világ összetartásának, széthúzásának és konfliktusainak szabályait a kultúra és a kulturális – végső szinten civilizációs – identitások alakítják.¹⁵⁹

Ennek fényében vizsgáljuk meg az ideológiai háború lényegét, mozgatórugóit, működtető törvényszerűségeit, káros hatásai csökkentésének lehetséges módzatait keresve.

¹⁵⁵ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. számú. parancsa. Budapest. 1962. 07. 18. URL: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf, Letöltés 2014. 10. 30.

¹⁵⁶ FILONENKO Sz.I. – FILONENKO M. I.: *Психологическая война на Дону. Мифы фашистской пропаганды. 1942–1943 гг.* Филоненко С.И., Филоненко М.И. Воронеж, 2007. [*Pszichológiai háború a Donnál: a fasiszta propaganda mítoszai 1942–1943*]. Kvarta Voronyezs, 2007. p. 11.

¹⁵⁷ NÉMETH István: *A goebbelsi propagandagépezet.* URL: http://www.rubicon.hu/megrendelheto/termek_cikkek/nemeth_istvan_a_goebbelsi_propagandagepezet/1/1/0#5, Letöltés ideje 2016. június. 28.

¹⁵⁸ KRÜSZKO V. G.: *Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт).* [*A pszichológiai háború titkai (célok, feladatok, módszerek, formák, tapasztalat)*]. Minszk, 1999. Крысько Владимир Гаврилович: URL: http://svitk.ru/004_book_book/2b/465_krisko-sekrety_psihologicheskoy_voyni.php#_Toc55411404, 11. o. Letöltés ideje: 2014. október 21.

¹⁵⁹ HUNTINGTON Samuel P.: *A civilizációk összeclapása és a világtrend átalakulása.* Európa Kiadó. Budapest, 2014. p.15.

Miként tükröződött az ideológiai háború a szemle lapjain a hidegháború kitörését, felfejlődését, „tombolását” követően az enyhülési folyamatot lezáró helsinki záróokmány aláírásáig tartó történelmi időszakban? A teljesség igénye nélkül, néhány kiragadott jellemző példa kapcsán is máig ható hasznos tanulságokra bukkanhatunk.

Előbb, egy rövid történelmi áttekintése e fogalomkörnek: az ideológia – némi leegyszerűsítéssel – a társadalmi osztályok gazdasági és hatalmi helyzetéből fakadó eszmék összefüggő rendszere, amelyek tükrözik egy történelmi korban egy osztály, érdekcsoport politikai, jogi, vallási, erkölcsi és bölcséleti nézeteit, művészi felfogását stb.

Az ideológia szó két ógörög kifejezést foglal magában. Az „idea” jelentése: elvont képzet, sajátos jegy, megjelenés, külső forma. A „logos” itteni jelentése: tudomány vagy diskurzus. Tehát az „ideológia” szó szerint; az eszmék tudománya. (De ilyen jelentésében csak nagyon rövid ideig volt használatos. A kifejezést a francia filozófus Antoine Destutt de Tracy (1754–1783) alkotta meg, és nyomtatott formában először 1796-ban jelent meg. Tracy, az empirista ismeretelméletek nyomán egy újfajta eszme-tudományt akart megalapozni, az emberiség által birtokolt valamennyi eszme eredetének feltárására.) Egy másik megközelítés szerint az ideológia szó jelentését a legkönnyebben a német Weltanschauung fordításaként érthetjük meg, amely a világ, és különösképpen a társadalmi világ mibenlétének és mozgásának átfogó szemléletmódjára utal. Az ideológia az eszmék együttese, olyan politikai cselekvés alapjául szolgálhat, amelynek célja a fennálló politikai rendszer megdöntése, átalakítása vagy éppen fenntartása. Ennek megfelelően minden ideológia a „fennálló rend leírását” nyújtja, s egyúttal megadja a jövőben kívánatos társadalom modelljét, és az ehhez szükséges politikai változtatások eszközeit.¹⁶⁰

Álljon is itt rögtön egy ideológiai példa, a kizárólagosan egy eszmerendszeren belüli gondolatmenet érzékeltetésére. A vizsgált időszakban főként az MSZMP kiadványainak megjelentetésére berendezkedett Kossuth Kiadó gondozásában, a hidegháború alatt született „Politikai kisszótár” szócikkeinek meghatározásaiban kitapintható a pártosságra törekvés, sőt a pszichológiai háború is. Az ideológiai harc szócikknél lényegében ezt találjuk: eszmei harc, eszmerendszerek harca... rendkívül éles ideológiai harc zajlik a szocialista és a burzsoá ideológia között. A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésért folytatott küzdelme feltételezi és megköveteli a burzsoá ideológia elleni aktív harcot, „reakciós lényegének leleplezését, a tömegek felszabadítását befolyása alól, a tömegek eszmei felvértezését a kapitalizmussal szemben. A szocializmus további sikeres építése egyre inkább előtérbe helyezi az

---

¹⁶⁰ Ideológia:URL: <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=33>, Letöltés ideje: 2014. szeptember. 03.

ideológiai harcot, a kispolgári gondolkodásmódnak, a nacionalizmus maradványainak leküzdését az emberek szocialista gondolkodásának és erkölcsének további erősítését.”¹⁶¹

Ezzel szemben lényegesen objektívebb, ezért időtállóbb – a szerkesztők szándékai szerint nem osztályharcos, hanem tudományos igényű –, meghatározást olvashatunk a Magyar Hadtudományi Társaság gondozásában megjelent Hadtudományi Lexikon szócikkeiben, egyebek mellett a pszichológiai háborúról, vagy másként a lélektani hadviselésről, amely: általános értelemben az egymással szemben álló felek morális instabilitását célzó szisztematikus tudati–pszichikai fellazítás, a lélektani törvényszerűségek alapján szerkesztett információk tudatosan konstruált demoralizáló tudatelemek felhasználásával. „Konkrét értelemben a II. világháború után kialakult hidegháborús időszak kifejezése arra a kölcsönös törekvésre, amelynek keretében a szembenálló világrendszerek egymás társadalmának körében szisztematikus propagandát folytattak azért, hogy minél több embert szembefordítsanak a saját politikai-gazdasági rendszerrel és kormányzattal, s az ellenfél táborából minél több emberben keltsenek rokonszenvet maguk iránt.”¹⁶²

De ne gondoljuk, hogy a pszichológiai, ideológiai háború csak a mai, fejlett emberi civilizáció modern szellemi találománya! Már Szun-ce is megírta a Háború művészete című művében, hogy aki igazán ért a hadviseléshez, „úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele; úgy foglalja el az idegen városfalat, hogy nem ostromolja meg; úgy semmisíti meg az idegen fejedelemségeket, hogy nem tart sokáig (a háború). S minthogy a (kölcsönös) sértetlenség által igyekszik győzni az égalattiban, a fegyverek alkalmazása nélkül is biztosítani tudja magának az előnyöket.”¹⁶³

Mi ez, ha nem a pszichológiai hadviselés első megfogalmazásainak egyike?

A hatalmi önérdék igazi virágkorát a II. világháborút követő (h)idegháborús időszak jelentette, de a világpolitikai történések hatására, mint azt tapasztalhatjuk napjainkban is, bármikor elburjánzik, hisz ebben az esetben szintén az önérdék „a világ leghatékonyabb szerszáma arra, hogy az igazságból félrevezetést csináljunk.”¹⁶⁴

Egy frissebb hadtudományos meghatározás a fenti gondolatokat a következőképpen aktualizálta: a pszichológiai műveletek azok a tervezett pszichológiai tevékenységek, amelyek háborúban és békében egyaránt alkalmasak az ellenség és a saját erők, valamint a semleges érintettek magatartásának, szellemi beállítottságának és viselkedésének befolyásolására, a

---

¹⁶¹ FENCSEK László: *Politikai kisszótár*. Kossuth Kiadó. Budapest. 1986. p. 172.

¹⁶² Szabó József (szerk.): *Hadtudományi Lexikon II. köt. M–Zs.* Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995. p. 812.

¹⁶³ SZUN-CE: *A hadviselés törvényei*. URL: <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm> Letöltés ideje: 2016. szeptember. 28.

¹⁶⁴ MELLO Anthony de: *Abszurd egypercesek*. Korda kiadó. Kecskemét, 2005. p.79.

politikai és katonai célkitűzések elérésére. „A pszichológiai műveletek feladatai közt szerepel a ráhatás az ellenség, ellenfél gondolkodására, érzelmeire; viselkedésük, szándékuk befolyásolása; erősíteni a saját erők szimpátiáját a kitűzött célok elérésére; elnyerni az ellenfél vagy a határozatlan népesség támogatását és együttműködési készségét.”¹⁶⁵

Mennyire másként, hamisan cseng, a Világpolitikai kislexikon eszmei harcról szóló, a helsinki záróokmány aláírása korabeli megfogalmazása a keleti blokkban egyeduralkodó marxista-leninista ideológiára „hangszerelve”! Eszerint, a hatalmon lévő osztályok ugyan már régóta igyekeznek felhasználni az ideológiát és a propagandát külpolitikai céljaik érdekében is, az ideológiai harc azonban akkor vált a nemzetközi kapcsolatok részévé, amikor az uralkodó rendszerek elengedhetetlen szükségét látták annak, hogy más országok lakosságát ideológiailag befolyásolják, s lehetőség nyílt erre. Az ideológia és a külpolitika, a kislexikon szerint, azelőtt nem állt ilyen szoros összefüggésben egymással. „A néptömegek egyre aktívabbak, s jelentősen megnövekedett a hatásuk a külpolitikára is, ezért ideológiai-politikai meggyőzésük igen fontos feladat lett. Mindegyik osztály elsősorban a saját tömegeit igyekszik eszmei hatókörébe vonni, de az ideológiai harcot arra is felhasználja, hogy bomlassza az osztályellenfél eszmei egységét, befolyásával minél nagyobb teret nyerve annak soraiban.”¹⁶⁶

A II. világháborút követő hidegháború fő jellemzője volt a két szembenálló világrendszer kölcsönös törekvése egymás társadalmában szisztematikus propaganda folytatására, hogy pszichológiai hadviseléssel, minél több állampolgárt szembefordítsanak a saját politikai-gazdasági rendszerrel és kormányzattal, illetve az ellenfél táborából minél több emberben keltsenek rokonszenvet maguk iránt.

A lélektani hadviselés az emberek lelki-érzelemléleke ellen viselt „háború”. Ezt támadja, puhítja, s igyekszik saját céljai szolgálatába állítani. Abból a célból, hogy a fennálló társadalmi rendszer, s ennek intézményei, vezető szervei, vezetői iránt érzett (szintén pszichológiai módszerekkel kialakított – a szerző) pozitív érzelmi megnyilvánulásokat – mint például a rendszer szeretetét, a hozzá való ragaszkodást, hűséget, bizalmat, hitet, áldozatkészséget – s ezeken, az érzelmi tényezőkön nyugvó társadalmi rendszert támogató aktív tevékenységi formákat visszajükra fordítsa. Az eszmék, nézetek, különböző érzelmekeket váltanak ki az emberekből. „Az érzelmekek viszont tettek, tevékenységre vagy passzivitásra készítetnek.”¹⁶⁷

Az általánosságok szintjéről Huntington gondolatainak segítségével közelíthetünk konkrét témánkhoz: a bolsevik forradalommal olyan politikai-gazdasági rendszer jött létre, amely

¹⁶⁵ HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Zrínyi kiadó. Budapest. 2005. p. 209.

¹⁶⁶ BOGNÁR Károly (szerk.): *Világpolitikai kislexikon*. Kossuth Kiadó. Budapest, 1978. p.195.

¹⁶⁷ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. p.16.

Nyugaton sohasem maradhatott volna fenn, mindazonáltal olyan ideológia mozgatta e rendszert, amely Nyugaton született. Az oroszok e nyugati ideológia felhasználása révén, illetve, hogy erre az ideológiára építették Nyugat-ellenességüket, bizonyos szempontból közelebb kerültek a Nyugathoz, mint történelmük során bármikor. Bár a liberális demokrácia ideológiája jelentősen különbözik a kommunizmusétól, mindkét oldal tulajdonképpen ugyanazt a nyelvet beszélte. A forradalom elősegítette, hogy Oroszország megelőzze a Nyugatot, s nem azért különbözik tőle, mert – a szlavofilek szóhasználatával élve – „mi nem leszünk ilyenek”, hanem azért, mert „idővel ti is olyanok lesztek, mint mi” – legalábbis a Kommunista Internacionálé üzenete szerint. „Csakhogy miközben a kommunizmus hozzásegítette a szovjet vezetőket ahhoz, hogy megkülönböztethessék magukat a Nyugattól, egyben erős kötelekeket is létrehozott a Nyugat és a szovjet társadalom között.”¹⁶⁸

Bekő Istvánnak, a Belügyi Szemlében, „Az USA lélektani hadviseléséről” címmel megjelent írása már első bekezdéseiben is kiváló például szolgál a nem USA által sugallt, sarkallt lélektani hadviselés mibenlétére: „A nemzetközi küzdőtéren, a szocializmus oldalára történő erőviszony eltolódás (sic!) legdöntőbb eredménye, hogy a Szovjetunió és a többi szocialista ország, békés egymás mellett élésre tudja kényszeríteni az imperialista országokat, ami a szocializmus és a kapitalizmus közötti, nemzetközi térre áttolódott osztályharc formája.”¹⁶⁹ A szerző szerint ez a harc a korszak objektív törvényszerűsége, és csak akkor szűnik meg, amikor a szocialista tábor győzedelmeskedik az egész világon a kapitalista világrend felett. A hivatalos verziót erősítő gondolata szerint azonban a szocializmust kivívó forradalmakat nem lehet exportálni, még ha az imperializmus másként is vélekedik... Az ellenforradalom exportjában viszont vezető szerepet tölt be az USA.

Ma már tudjuk, hogy objektív törvényszerűségei a lélektani hadviselésnek is voltak. Az alábbiakban ennek alátámasztására gyűjtöttük ki – az aktuális állambehelyettesítés után – a lényegében minden kormányzatra, társadalmi berendezkedésre igaz főbb gondolatait, Bekő cikkéből. Joseph C. Grev, amerikai karrierdiplomata, majd a Szabad Európa Rádió egyik megalapítója szerint „Katonai és gazdasági erőfeszítéseink nagyszerűek, de megmarad még az eszmék területe. Csak az eszmék küzdelmében várhatunk olyan győzelemre, amely maradandó.”¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ HUNTINGTON Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Kiadó. Budapest, 2014. p. 226–228.

¹⁶⁹ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. p.14.

¹⁷⁰ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. p. 15.

A másik oldal erőfeszítéseinek magasztalására példa: „A Szovjetunió új alkotmánya a szovjet társadalom felfelé ívelő fejlődésének egész történelmi korszakát fejezi ki, híven tükrözi a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történelmi jelentőségű vívmányait.”¹⁷¹

Bekő cikkéből a továbbiakban kiderül még, hogy a nemzetközi meggyőzés, propagandaháború, természeténél fogva összefüggésben van a kormányzat más külpolitikai programjával és eljárásával. Ha valóban független lenne, akkor hatástalanná, vagy pedig éppen veszélyessé válna. Az Egyesült Államokban szabadság uralkodik, de a közlés eszközei néhány ember kezében vannak. Alig ezer ember irányítása alatt áll mindaz, amit az emberek olvasnak, hallgatnak vagy szórakozásból megnéznek. Kinek az érdekében dolgoznak ezek a propagandamánások? A milliók gondolkodása maroknyi, stratégiaileg elhelyezett személy munkája – egy emberé, aki a rádió mikrofonja mellett ül, egy másiké a szerkesztőségben, egy harmadiké az írógép mellett, száz, ezer vagy tízezer mérföldnyi messzeségben. Tekintet nélkül az egyén éles elméjűségére itt végzik a gondolkodás munkáját, itt alakítják a véleményeket, az információk összegét... Az ide vágó kérdés már nem úgy hangzik, hogy mit gondol? Hanem: mit olvas, mit hallgat? A cselekvés is itt születik meg. Azt szeretnék, ha a tömegek vakon engedelmeskedő, gondolkodni nem tudó és nem is akaró emberekből állnának. Azt is tanácsolják, hogy ne gondolkodjanak, bízzák magukat érzelmeikre, majd gondolkodik helyettük más. Ők csak engedelmeskedjenek a korabeli nyelvhasználat szerinti imperialisták gondolatainak és akaratának. Sok szervezetben érzik a vezetők annak szükségességét, hogy javítsanak közlési (propaganda-) rendszerükön annak érdekében, hogy széles körben fogadtassák el a célkitűzéseik sikerre jutását biztosító irányelveket és értékszemléletet. A nemzetközi kapcsolatok szférájában számos gyakorlati problémát vet fel a közléssel kapcsolatban a hidegháború, különösen a kormánypolitikát meghatározó tényezők számára, akik növelni szeretnék befolyásukat az idegen országok népeinél. E tevékenységben döntő jelentőséggel bír a célterület – a kiszemelt áldozat – megismerése, feltérképezése.

Történészek, szociológusok, geográfusok, pszichológusok, orvosok stb. régi és új országismereti anyagok alapján, a lehető legpontosabban igyekeztek felmérni az adott ország társadalmi összetételét, a társadalmi osztályok és rétegek, nemzetiségi csoportok viszonyát a fennálló társadalmi rendhez és egymáshoz. Emellett kiderítették, a lélektani hadviselést végző állammal kapcsolatos szimpátiát vagy unszimpátiát, az általános kulturális színvonalat és kulturális igényt, az életszínvonalat. Továbbá a nemzeti sajátosságokat, egyes társadalmi rétegek szociális helyzetét, lelki alkatát, elképzeléseit, törekvéseit, a népszokásokat, eszmei irányzatokat, a szomszéd országokkal kapcsolatos kérdéseket stb. Nagy gondot fordítottak arra is, hogy

---

¹⁷¹ *A Szovjetunió új alkotmányáról.* Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam 11. szám. p. 38.

kipuhatolják: az egyes társadalmi csoportok mivel nincsenek megelégedve, miben kívánnak önmagukra nézve pozitív változást elérni, minek a bekövetkezésétől félnek.

Az ország vezetői közül kit szerettek és kit nem, milyen kormányintézkedések voltak várhatók, ezekre egyes csoportok hogyan reagálnak majd stb. E kérdések tisztázásához könyvtárakból, külügyminisztériumi összefoglaló jelentésekből, rádióadásokból, hírszerző szervek jelentéseiből, beutazók élménybeszámolóiból, emigránsok és disszidensek kihallgatásaiból gyűjtik össze a szükséges adatokat, amelyeket feldolgoznak, és nyilvántartásba vesznek. A lélektani hadviselés éltető eleme az anyagok állandó frissítése. „E hadviselés határfoka és eredményessége legjobban a közvélemény érdeklődésén és hangulatán mérhető le.”¹⁷²

„Mcclung Lee és Bryant Lee szerint a propaganda legismertebb módszertani fogásai: a jelzők használata (lejáratus érdemi vizsgálat nélkül, negatív jelzőkkel), a szépítő közhelyekkel elfogadtatni bizonyítékok nélkül valamit, egy ügy vagy személy tekintélyének, presztízisének átvitele más ügyre, személyre, iránta jóindulat keltés céljából.

Lássuk, mit ajánl a szerzőpár: hivatkozással egy gyűlölt, vagy becsült személy véleményére alátámasztani, hogy valami jó vagy rossz. A népiességgel az egyszerű emberek őszinteségét, igazát sugallni. A tények, érvek, hazugságok, logikus és nem logikus érvek megfelelő ötvözése a legjobb, vagy legrosszabb fényben történő feltüntetéshez.

Aztán, „Ha a csoport minden tagja elfogadja az ajánlott programot, eszmét, akkor a csoportszolidaritás nevében nekünk is egyet kell érteni velük.”¹⁷³

A szembenálló felek propagandaszerveinek fő célja a közvélemény megváltoztatása a fennálló viszonyok, a másik fél megítélésében. Egy, az USA-ban 1950–1951-ben írt propaganda „Eljárási Kézikönyv”-ben e tevékenység fő irányai (itt is az elnevezések értelemszerű behelyettesítésével pl. kommunizmus – imperializmus; Nyugat – Kelet stb., közelíthetünk az objektív helyzet felé – D. J.) a következőkben állnak: állandóan emlékeztetni kell a hallgatókat arra, hogy idegen hatalom ügynökei kormányozzák őket, akiknek nem az a céljuk, hogy a nemzeti érdekeket mozdítsák elő. Feltárni a kommunista ideológia szellemi szívósságát és a kommunizmusnak, mint gazdasági rendszernek ingatagságát. Táplálni a végső felszabadulás reményét azzal, hogy meggyőzően feltárjuk a Nyugat felkészültségének, erőforrásainak és katonai erejének felsőbbbségét, majd állandóan ismétljük a Nyugatnak azt az ígéretét, hogy célja a hallgatóság szabaddá tétele. Egyenetlenséget szítani minden rendszerben, feltárva a tisztviselők alkalmatlanságát és félelmet keltetni a tisztviselők között, illetve megtorlással fenyegetni őket. „Éberren tartani a szocialista

¹⁷² BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. p. 15–18.

¹⁷³ BURJÁN Jenő: *Propaganda az ideológiai diverzió szolgálatában*. In. Belügyi Szemle. 1988. 25. évfolyam. 11. szám. p. 10.

országok népeiben a szabadságra való törekvést azzal, hogy feltárjuk előttük a tényeket, elősegíteni a szabad demokratikus módszerek megértését és lelkesedést ébreszteni a szabad világ eredményei iránt, lehetővé téve számukra az ahhoz vezető út tisztázását.”¹⁷⁴

Példa a másik oldalról a vélemény-változtatására: „Kialakulóban van népünk politikai és morális egysége... az MSZMP az ideológiai fronton főfeladatként határozta meg: a kultúrforradalom megvívását, az emberek gondolkodásának szocialista átformálását, a marxizmus-leninizmus eszmei offenzíváját.”¹⁷⁵

Bekő, publikációját záró összegzése szerint a vélemény-változtatás érdekében kifejtett tevékenység a „nagy hazugság” hitleri propaganda-elvre épül (Mein Kampf: „A hazugság mértékében mindig benne van az elhíhetőség.”) Robert T. Holt „A Szabad Európa Rádió” című könyvében ezt írja: „A ragaszkodás a jelentések pontosságához és a hírmagyarázatok becsületességéhez; nem öltheti magára az igazság, a teljes igazság és semmi más csakis az igazság formáját.” Mennyit közölnek az igazságból? Csak annyit, amennyi hihetővé teszi a hazugságot. „A propaganda (értsd: nem csak amerikai – D.J.) egyoldalú törekvést jelent olyan információk nyújtására – gyakran titkos, vagy leplezett módszerekkel, amelyeknek legalább részbeni hamisságáról szerzőjük maga is tud.” Mi a meggyőző közlés? Olyan, (írásban, szóban, filmen, televízión stb.) amely közvetlen megfigyeléssel nem tisztázható, nem ellenőrizhető, problémát vet fel, és alkalmas új vélemény kialakítására. A véleményváltozás végeredményét illetően a propagandaszerveknek teljesen mindegy, hogy az új vélemény kimondott-e, vagy belső, amely előbb-utóbb a kényszerítő körülmények elmúltával szintén kimondottá válik.¹⁷⁶

Álljon itt egy példa, a „meggyőző” közlésre, ugyancsak a Belügyi Szemléből: „Általánosan ismert tény, hogy a bűnözés a modern kapitalista államokban állandóan és rohamosan nő.”¹⁷⁷ A szerző szerint a kapitalizmus felbomlása – annak végső stádiumában – kifejezően nyilvánul meg a bűnözés rendkívüli megnövekedésében... A köztörvényi bűnözés emelkedésénél is jóval mélyebbre ható társadalmi problémát képez és annál még határozottabban mutatja a kapitalizmus bomlását a szervezett bűnözés előretörése, amely alatt az alvilág, az üzleti körök és a politikusok bűnözésre irányuló összefogását értendő. A szerző egyik következtetése: „A szervezett bűnözés felszámolása csupán a kapitalista társadalmi-gazdasági rendszer felszámolásával érhető el.”¹⁷⁸

¹⁷⁴ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. p. 18.

¹⁷⁵ KÁSA Tibor: *A nacionalizmus, mint az államellenes bűntettek elkövetésének eszmei indítéka*. In. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 11. szám. p. 19.

¹⁷⁶ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. pp. 19–20.

¹⁷⁷ HELLER Farkas Tamás: *A „szervezett bűnözés” mint a kapitalista társadalom bomlásának kísérőjelensége*. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 1. szám. p. 28.

¹⁷⁸ HELLER Farkas Tamás: *A „szervezett bűnözés” mint a kapitalista társadalom bomlásának kísérőjelensége*. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 1. szám. p. 34.

A lélektani hadviselés hatásfoka, illetve eredményessége nem is annyira az alkalmazott módszerek és formák milyenségétől, mint inkább a célterület belső helyzetétől, a fennálló társadalmi rend belső szilárdságától függ. „A lélektani hadviselés elleni harc módszere az ellentámadás.”¹⁷⁹

A nemzetközi környezetben zajló ideológia háborúval párhuzamosan az ország határain belül is zajlott ez az eszmeküzdelem. Szemléltetésül álljon itt néhány, jellemzően ideológiai megközelítésű, tartalmú történés-magyarázat a Belügyi Szemle által megcélzott – a belső terjesztés miatt elsősorban saját belügyi – olvasói kör számára, főként a hőskorról. Ennek felidézésekor szembeötlő, hogy a propagandaszólások területén megfogalmazásukban, szóhasználatukban is szemérmetlenül uralkodtak még később, akár évtizedek múltán is a sajtótermékekben.

– A Vörös Hadsereg, felszabadítva a városokat, falvakat, azonnal segítette az élet megindulását. A szovjet város- és községparancsnokok vitték a felszabadított területek életébe a rend és a szervezettség elemeit. Támogatták az illegalitásból újjáéledő kommunistákat és szervezeteiket. Az újjászerveződő Belügyminisztérium első kis alakulatai a Vörös Hadseregtől kapott fegyverekkel biztosították, hogy a harcoló csapatok háta mögött szilárduljon a rend, és a közbiztonság, semmi ne veszélyeztesse a fasiszta csapatok teljes kiűzését, az új világ kibontakozását. Ezeket, a kezdeményezéseket a Vörös Hadsereg parancsnokai és harcosai bizalommal és megbecsüléssel fogadták, teljes erejükkel támogatták. A megalakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front már az 1944. december 3-án programja egyik pontjaként deklarálta a demokratikus szabadságjogok biztosítását, néppellenes szervezetek feloszlását, az államigazgatási, a horthysta erőszakszervek megtisztítását a fasiszta elemektől.¹⁸⁰

– A nemzeti bizottságok voltak a demokratikus államigazgatás első szervezői, a népbíróságok és a régi állami tisztviselőket felülvizsgáló igazolóbizottságok felállításának kezdeményezői. Az újjáalakuló államhatalmi, államigazgatási szervek koalíciós alapon szerveződtek. Ellentmondásos, sőt ellenséges erők is hatottak, és ezért a Kommunista Pártnak harcot kellett folytatnia a demokratikus célkitűzések következetes megvalósításáért. Pártunk, mint a nemzeti újjászületés fontos tényezője, az első pillanattól kezdve nagy jelentőséget tulajdonított a néphez hű belügyi szervezet kiépítésének; megszervezésére jelentős energiát fordított. A párt eszmei-politikai irányításon túl illegális harcokban megedződött elvtársak egész sorát küldte a rendőrséghez, és ezzel állandó támogatást adott a mindennapi szolgálati feladatok megoldásához. A Magyar Kommunista Párt (MKP) Központi Vezetősége dr. Zöld Sándort BM államtitkárnak delegálta. Dr.

¹⁷⁹ BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. pp. 21–22.

¹⁸⁰ *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára*. In. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 4. szám. pp. 6–7.

Szebenyi Endre a BM Rendőri Főosztály vezetője lett. Ők voltak a kezdeti szervezési időszak központi emberei. Az új vezetésben a fő érdem az MKP-é, a belügyi kommunistáké volt, s ebben nagy szerepet vittek a később mártírhálalt halt Zöld és Szebenyi elvtársak.¹⁸¹

Az ötvenes évek elején a Belügyminisztérium Közrendvédelmi Főosztálya által, a rendőrség központi folyóirataként kiadott Rendőrségi Szemle első, lapindító, majd azt követő számaiból következnek a korabeli nyelvezetű megfogalmazások a hazai és a szovjet koncepciók perek hangulatát idéző időkből.

– El kell érni, hogy a pártunkhoz, népünkhöz való hűség és végtelen ragaszkodás fűtse át elvtársaink szolgálatát – a nép szolgálatát. Ehhez bőven felszínre kell hozni, és ápolni kell a hazaszeretetet és a proletár-nemzetköziség magasztos eszméit. Ezek teszik alkalmassá rendőreinket, hogy felismerve a szocializmus ügyének legyőzhetetlenségét, egész életükkel, minden tevékenységükkel akarjanak harcolni és győzni.¹⁸²

– A szocialista törvényesség betartására vonatkozó intenció szerint pedig: „Csak az a büntető vagy polgári ítélet felel meg rendeltetésének és szolgálja a maga célját, amely helyessége tekintetében nem enged kétséget felmerülni.”¹⁸³

Mint ismeretes, a „helyesség” a korszakban jellemzően a „szocializmus ügyének legyőzhetetlensége felismeréséből” eredt, és kevésbé, az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában felsorolt alapvető emberi jogok tiszteletben tartásából.

Mára kiderült, hogy a „rendeltetés” -hez, pontosabban a megrendeléshez igazodó ítéletek ugyanazon a paranoiás eszmei eszementségen alapultak: „A nemzetközi és belpolitikai események egyaránt azt mutatják, hogy a külső és belső ellenség egyre fokozottabban, egyre aljasabb módszerekhez folyamodva támad a világ békéjére, a béketábor országainak építő munkájára. A béke erőinek növekedése a Szovjetunió és a népi demokráciák szüntelen erősödése láttán ez az ellenség mind gyakrabban nyúl a terror, a diverzió eszközeihez. A Szovjetunió állambiztonsági szervei által leleplezett terrorista orvos csoportnak (sic!) az volt a célja, hogy kárt okozó kezeléssel meggyilkolja szovjet állam vezető személyiségeit. Ezek, a magukat orvosnak nevező szörnyetegek meggyilkolták a szovjet nép és az egész haladó emberiség két kimagasló alakját, Zsdanov és Scserbakov elvtársakat.”¹⁸⁴

¹⁸¹ *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára.* In. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 4. szám. pp. 6–7.

¹⁸² Szerkesztőbizottság: *Előszó.* In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1 évfolyam 1. szám. pp. 3–5.

¹⁸³ FÜSTÖS Gedeon: *A kihágási bíráskodás szerepe és feladatai népi demokráciánkban.* In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1 évfolyam 3. szám. p. 269.

¹⁸⁴ TAMÁSKA Lóránd: *A terrorista orvos csoport leleplezésének néhány tanulsága.* In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 2. szám. p. 99.

Milyen szerencse, hogy ez az idegháború véget ért, még ha az enyhülés első szakaszának, Helsinkivel záruló folyamata, a korabeli szovjet megközelítés szerint nem is a két világrendszer józan erőinek a diadala, hanem: „... az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott békeprogram megvalósítására tett erőfeszítések és a végrehajtás sikereinek eredményeként... (sic!) vált, az enyhülés a nemzetközi politika alapvető irányzatává.”¹⁸⁵

Azaz az ideológiai harc – mint láthatjuk, pusztán –, új formát öltött és megkezdődött az idegháború következő vagy soros másik szakasza...

Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – főként az előző, belügyi de (valójában inkább párt-) propaganda-fejezetben említett eseményekhez igazodóan – emlékeztetésül azok első soraival együtt – idézzük fel a magyar és világtörténelem néhány az előbbieken talán éppen dicsőnek bemutatott eseményét a mai kutatások és időnként sarkítások, szintén ideológiai töltettől nem mentes eredményeinek felhasználásával.

„A Vörös Hadsereg, felszabadítva a városokat, falvakat, azonnal segítette az élet megindulását. A szovjet város- és községparancsnokok vitték a felszabadított területek életébe a rend és a szervezettség elemeit...”¹⁸⁶

– A szovjet megszállás súlyos atrocitásokkal járt együtt. Erőszakoskodások, rablások történtek, a hadijog figyelmen kívül hagyásával mintegy 170–180 ezer civil személyt hurcoltak el a Szovjetunióba kényszermunkára. Egyesek 50–70 ezerre teszik a szovjet gulagokban összesen elpusztult magyarok számát.¹⁸⁷

„A nemzeti bizottságok voltak a demokratikus államigazgatás első szervezői, a népbíróságok és a régi állami tisztviselőket felülvizsgáló igazolóbizottságok felállításának kezdeményezői...”¹⁸⁸

– A harcoló csapatok elvonulásával új hatalmi szervek alakultak – legtöbb helyen nemzeti bizottságok néven –, amelyeknek fontos szerepe volt a szovjet hadsereg ellátását biztosító szolgáltatások, s főleg a közmunkák megszervezésében is.¹⁸⁹

„Ellentmondásos, sőt ellenséges erők is hatottak, és ezért a Kommunista Pártnak harcot kellett folytatnia a demokratikus célkitűzések következetes megvalósításáért. Pártunk, mint a nemzeti újjászületés fontos tényezője, az első pillanattól kezdve nagy jelentőséget tulajdonított a néphez hű belügyi szervezet kiépítésének; megszervezésére jelentős energiát fordított...”¹⁹⁰

¹⁸⁵ POLGÁR András: *A nemzetközi enyhülés és az imperialista titkosszolgálatok*. In: Belügyi Szemle, 1977 15. évfolyam. 6. szám. p. 66.

¹⁸⁶ *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 4. szám. p. 6.

¹⁸⁷ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Szekszárd. 2000. Pannonica kiadó. p. 225.

¹⁸⁸ *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam 4. szám p. 7.

¹⁸⁹ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Szekszárd. 2000. Pannonica kiadó. p. 226.

¹⁹⁰ *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára*. Belügyi Szemle, 1965/4, 7. o.

– Az MKP nyomására már 1945 tavaszán, kora nyarán sor került a „kormány rekonstrukciójára”, a baloldal már nyárra többségbe került a kormányban.¹⁹¹

„El kell érni, hogy pártunkhoz, népünkhöz való hűség és végtelen ragaszkodás fűtse át elvtársaink szolgálatát – a nép szolgálatát...”¹⁹²

– A rendőrállam működését bizonyítja, hogy 1951. és 1953. május 1. között 650 ezer személy ellen indítottak eljárást, foglalkoztak ügyükkel, és 387 ezer főt marasztaltak el.¹⁹³

„Csak az a büntető vagy polgári ítélet felel meg rendeltetésének és szolgálja a maga célját, amely helyessége tekintetében nem enged kétséget felmerülni...”¹⁹⁴

– 1949-től a szovjet tanácsadók közreműködésével újabb koncepciós perek sorozata indult.¹⁹⁵

„Ehhez bőven felszínre kell hozni, és ápolni kell a hazaszeretetet...”¹⁹⁶

– Rákosiék a szovjet mintát másolva nem tartottak igényt a nemzeti szuverenitásra, sőt még a nemzeti érzést is ki akarták iktatni a magyar társadalom tudatából.

„A nemzetközi és belpolitikai események egyaránt azt mutatják, hogy a külső és belső ellenség egyre fokozottabban, egyre aljasabb módszerekhez folyamodva támad a világ békéjére, a béketábor országainak építő munkájára.”¹⁹⁷

– Vagyim Rogovin orosz történész a sztálini koncepciós pereket olyan amalghámnak nevezi, amely 10% igazság mellett 90%-ban hazugságra épül.¹⁹⁸

„... az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott békeprogram megvalósítására tett erőfeszítések és a végrehajtás sikereinek eredményeként... (sic!) vált az enyhülés a nemzetközi politika alapvető irányzatává.”¹⁹⁹

A Kreml radikális, az enyhülést valóban aláásó és a Nyugat országait sokkoló külpolitikai fordulatára azonban csak a helsinki értekezlet záródokumentumainak aláírása után, 1975 kora őszen került sor.²⁰⁰

Déri Pálnak, a Rendőrségi Szemle főszerkesztőjének éppen a szocialista törvénysértések leleplezésén felbuzdulva írott vezércikke miatt támadt komoly bonyodalma. A skandalum mindjárt a rendészeti szaklap negyedik számának megjelenésekor következett be. Erre így emlékezett

¹⁹¹ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Szekszárd. 2000. Pannonica kiadó. p. 228.

¹⁹² Szerkesztőbizottság: *Előszó*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam . 1. szám . pp. 3–5.

¹⁹³ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Szekszárd. 2000. Pannonica kiadó. p. 330.

¹⁹⁴ FÜSTÖS Gedeon: *A kihágási bíráskodás szerepe és feladatai népi demokráciánkban*. In. Rendőrségi Szemle, 1953. 1. évfolyam 3. szám. p. 269.

¹⁹⁵ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Szekszárd. 2000. Pannonica kiadó. p. 326.

¹⁹⁶ Szerkesztőbizottság: *Előszó*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám. pp. 3–5.

¹⁹⁷ TAMÁSKA Lóránd: *A terrorista orvoscsoport leleplezésének néhány tanulsága*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 2. szám. p. 99.

¹⁹⁸ KOLONTÁRI Attila: *A forradalom felfalja gyermekeit*. In. Rubicon. 2012/12. szám. p. 23.

¹⁹⁹ POLGÁR András: *A nemzetközi enyhülés és az imperialista titkosszolgálatok*. In. Belügyi Szemle, 1977/6, 66. o.

²⁰⁰ FISCHER, Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Budapest–Pécs. 2014. Dialóg Campus Kiadó. p. 97.

vissza a szerző: „A Szovjetunióban lelepleződött, hogy az úgynevezett >>terrorista orvoscsoporth<<, gyalázatos koncepció szüleménye volt. Én ezen annyira felháborodtam, hogy az áprilisi szám vezércikkét én írtam; >>A szocialista törvényesség sérthetetlen<< címmel.”²⁰¹

A megjelenés estjén a politikai nevelő osztályra hívták, ahol az osztályvezető-helyettes mellett megjelent a központi bizottság adminisztratív osztály helyettes-vezetője és egyik munkatársa is: „Ön különböző korszakokat ragadott ki a cikkben a Szovjetunió történetéből, és ezzel nemcsak megzavarja, hanem >>demoralizálja a rendőrséget<< – szólt a vád ellenem, és ezt a tényt vagy negyedóra hosszan bizonygatták különböző helyről vett idézetekkel. Nem volt más választásom, mert éreztem a >>vita<< enyhén szólva negatív végkimenetelét, mint hogy utolsó érvként elmondjam; nem mindenki így ítéli meg a cikkemet. Erre kíváncsian felnéztek. – Nemrég értesültem arról – válaszoltam –, hogy a belügyi szovjet főtanácsadó elolvastatta a cikkemet, és azt üzenté az egyik tolmácsával, hogy gratulál, és máskor is ilyeneket írjunk.”²⁰²

Ezúttal az a főtanácsadó mentette meg, aki a Rendőrségi Szemle előző, harmadik, Sztálin haláláról hírt adó, számának megjelenésekor még el akarta taposni a „fasiszta” szerkesztőség vezetőjét...

Mint ismeretes, Sztálin 1953. március 5-én halt meg. A folyóirat márciusi száma nyomtatás előtt állt. Áprilisban már késő lett volna a nekrológ, ezért egy új, Sztálint ábrázoló fedőlapot csináltattak, és közölték a szovjet legfelsőbb vezető testületek hivatalos nekrológiát, első cikként az addigi anyagok elé helyezve.

A szerkesztőségben fordítóként tevékenykedő, orosz származású munkatárs az ominózus lapszám megjelenése napján valahonnan igen sápadtan, súlyos sokkhatás után tért vissza. De hiába faggatták, jó ideig mindig csak azt válaszolta; nincs semmi baj, nincs semmi baj. Végül jó fél óra múltán megszólalt:

„Sajnos nagyon nagy baj van. A főtanácsadó magához hívatott, és azt kiabálta felém, hogy túrhatted el, miközben te is ott vagy a szerkesztőségben, hogy ezek a fasiszták Sztálint megbecstelenítsék! A címlap után mutatott egy cikket, amelyben egy női nemi szerv anatómiai rajza volt látható. Azután a folyóiratot földhöz vágta és taposni kezdte. Ezt követően a tintatartót hozzám vágta és eltávozásomkor a telefont is utánam dobta!”²⁰³

A szerkesztőség teljesen ledermedt a hír hallatán, hiszen ilyesmi eszükbe nem jutott a szerkesztés során. Déri Pál, egyik munkatársa javaslatára, jobb híján azonnal elment a Magyar Tudományos Akadémia történettudományi osztályához, véleményüket kérni. Az osztályvezető nő

²⁰¹ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 10.

²⁰² DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 11.

²⁰³ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 9.

a történet hallatán röviden így válaszolt: „Én sem tettem volna közzé ezt a cikket!...” (Amit dr. Kelemen Endre írt, a magzatelhajtás elleni küzdelemről, a nyomozók számára bemutatva, hogy házkutatás során milyen, az elkövetéséhez általában szükséges eszközöket keressenek, amikkel, hogyan történik a bűncselekmény elkövetése.) A sikertelen küldetés után a szerkesztőségbe ijedten telefonáló Dérinek az egyik munkatárs, ismerősenek, Bölöni Györgynek, az Irodalmi Alap vezetőjének felkeresését tanácsolta. Neki is megmutatta a folyóiratot, csak azt kérdezve, lát-e ebben valami szeméremstörtő szerkesztési hibát. „Drága barátom, ebben Sztálin sem látna semmi kivetnivalót, mert az élet és a halál a természet rendje. Akiben ez az anatómiai rajzban szexuális gerjedelmet ébresztő képet lát, túlzottan felhevült ember lehet!”²⁰⁴

Nem tudni, Bölöni György, Ady barátja kinek telefonált, kinél avatkozott be a Déri Pál érdekében, de megmentette.

3.3.2. A rendszerváltásig finomodó módszerek

Stílszerűen, Anthony de Mello ide illeszkedő gondolataival folytatva „Saját fogyatékoságaink megismerésének jó módszere, ha megfigyeljük, hogy mi zavar bennünket mások viselkedésében.”²⁰⁵

Mi jellemezte a rendszerváltásig vizsgált korabeli pszichológiai, propagandaháborút, milyen eszközökkel, módszerekkel folytatták? Milyen, manak szóló tanulságok szűrhetők le, ezekből az írásokból?

Mint a Belügyi Szemle 1980-as évet záró számának, viszonylag kevés direktpropagandától áthatott cikkében olvashatjuk, a helsinki összeurópai értekezlet befejezésével új szakasz kezdődött az európai biztonsági és együttműködési területen. Az Amerikai Egyesült Államok igyekszik kitérni az enyhülési politika folytatása elől, de az erőviszonyok és a nemzetközi feltételek e politika folytatását „diktálják” számára. Politikáját többek között két fő vonás jellemzi: ki szeretne törni, de a körülmények visszakényszerítik, be kell látnia, hogy az enyhülésnek nincs más alternatívája. Ez politikája fő vonásaként nyilvánul meg. A nyugat-európai államok kormánykörei hangsúlyozzák, hogy továbbra is szükségesnek tartják az enyhülési politika folytatását, a kelet–nyugati kapcsolatok bővítését.

Ugyanakkor több területen, köztük a nyugati sajtóban és rádiópropagandában a másik, szocialista féllel szemben folytatott – kifinomult módszerekkel végrehajtott – éles támadás

²⁰⁴ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 9–11.

²⁰⁵ MELLO Anthony de: *Abszurd egypercesek*. Korda kiadó. Kecskemét, 2005. p. 14.

figyelhető meg. Az „emberi kapcsolatok” és az „információk szabad áramlása” imperialista koncepciójában jelentős teret kap például a nyugati országok lakosságának „megdolgozása” is.²⁰⁶

De, miért próbált az USA kitérni az enyhülési politika folytatása elől?

A Kreml radikális, az enyhülést aláásó és a Nyugat országait sokkoló külpolitikai fordulatára rögtön a helsinki értekezlet záródokumentumainak aláírása után, 1975 kora őszén sor került.²⁰⁷

Ami a „Nyugat” támadásának, megdolgozásának folytatását illeti, erre is találunk példát a Belügyi Szemle Helsinkit követően megjelent írásai közt.

Lakatos Ernő, a Magyar Távirati Iroda (MTI) vezérigazgatója első helyettesének, az 1979-es évet nyitó Belügyi Szemle kezdő oldalain megjelent cikke sem mentes a harsány propagandafelhangoktól. Íme, közülük néhány legjellemzőbb, eredeti szóhasználattal:

– Az imperialista hatalmak által a világra kényszerített hidegháború, a katonai téren, a fegyverkezésben való versengés óriási terheket rótt a népekre szinte valamennyi kontinensen, elsősorban az Egyesült Államokban és Európában.

– A szocializmus pusztta létével, gyarapodásával, emberközpontúságával, létbiztonságával, életkörülményeivel egymagában kihívás a válságból-válságba, társadalmi gondokból-társadalmi gondokba zuhanó, a tömegeknek életsceált, életideált nyújtani már nem tudó, az embert kilátástalanságban, létbizonytalanságban tartó tőkés renddel szemben.

– Az ideológiai téren való mind élesebb összeütközés a szocialista világrendszer, a valós szocializmus létéből törvényszerűen fakad. Az imperializmus kényszerül ideológiai küzdelemre a szocializmussal szemben. Olyannyira, hogy kénytelen az ideológiai harcban fennálló szocialista erőfölény miatt az ideológiai diverzió útjára lépni, és azt a hivatalos politika rangjára emelni.

– Két pusztító háború minden figyelmeztetésének dacára az imperializmus – az egyetemes emberiség legádázabb ellensége – kényszerítette a világra a hidegháborút, és nem hajlandó az enyhülés időszakában a fegyverkezési versenyt nemhogy megszüntetni, de még csökkenteni sem.

– Minden nép szuverén joga, hogy olyan társadalmi rendben, olyan törvények alapján éljen, amilyenben akar. A népek, nemzetek eme joga elvitathatatlan, a legeggyetemesebb, a legalapvetőbb emberi jog. Ezt a kapitalista országok vezető köreinek a realitások számbavételével el kell fogadniuk.

---

²⁰⁶ DANKÓ László: *A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai. (I.).* In. Belügyi Szemle. 18. évfolyam. 12. szám. p. 37.

²⁰⁷ FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989.* Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. p. 297.

„A hidegháború korszakának váltása óta józanul nem beszélhetnek a szocialista társadalmi rendről, mint felszabadítandó >>rab nemzetekről<<, >>csatlós országokról<<, a >>vasfüggönyön túl élőkről<<, s magukról, mint >>szabad világról<<.”²⁰⁸

Ma már tudjuk, mennyi igazság rejtett az utolsó bekezdésben! Sőt, igaznak kellett volna lennie, más aspektusból szemlélve a „szocialista világrendszer” és a „fejlődés szocialista útjára terelt vagy kényszerített országok esetében is... Mint ahogy az USA szabadságeszménye is sokat árnyalódott Helsinki után.

„A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai”²⁰⁹ című cikkének második részében Dankó László röviden összefoglalta a fellazítással kapcsolatos tudnivalókat. Ennek gondolatát először Georges F. Kennan vetette fel 1947-ben, „A szovjet magatartás eredete” című munkájában. Eszerint, az Egyesült Államoknak módjában áll roppant méretekben fokozni azt az erőfeszítést, amellyel a szovjet politika működni kényszerül; jóval nagyobb fokú mérsékletet és óvatosságot rákényszeríteni a Kremlre, mint amilyent az utóbbi években tanúsított, ily módon olyan tendenciákat segítve elő, amelyeknek végül is meg kell találniuk az utat a szovjethatalom felbomlása vagy fokozatos „felpuhulása” felé.

Berecz János (az állampárt ideológiai és propaganda ügyekkel foglalkozó KB titkára) szerint e tendenciák, az imperialista fellazító politikának a szocialista országokkal kapcsolatos konkrét törekvései a következőkben foglalhatóak össze belpolitikai területen:

- A szocialista állam gyengítése, a párt, vezető szerepének aláásása.

Ugyanez a másik oldalról: „A tőkés társadalom csillogása mögött brutális törvények uralkodnak: a gengszterek, a csalók, a tömegeket becsapók, kihasználók kegyetlen törvényei.”²¹⁰

- Szovjetellenes érzelmek szítása, a nacionalizmus élezése.

Ellene szóló anyag a Belügyi Szemléből: „Nem lenne teljes a kép, ha nem mondanám, hogy a szocialista hazafisággal szemben mételey a nacionalizmus. Tudjuk, hogy elsősorban a múlt maradványa és harcolunk ellene.”²¹¹

- A szocialista gazdasági és termelési viszonyok gyengítése, a közvéleménynek a szocialista társadalmi rend ellen hangolása, a propaganda, a lélektani hadviselés felhasználásával, a szocialista erkölcsiség, felfogás, magatartás bomlasztása.

---

²⁰⁸ LAKATOS Ernő: *A békés egymás mellett élés alakulása*. In. Belügyi Szemle. 1979. 17. évfolyam. 1. szám. pp. 5–7.

²⁰⁹ DANKÓ László: *A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai. (I.)*. In. Belügyi Szemle. 18. évfolyam. 12. szám. p. 40.

²¹⁰ BEREZC János: *A szocialista hazafiság, internacionalizmus és békés egymás mellett élés*. In. Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 1. szám. p. 13.

²¹¹ BEREZC János: *A szocialista hazafiság, internacionalizmus és békés egymás mellett élés*. In. Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 1. szám. p. 13.

A külpolitikában: az egyes szocialista országok Szovjetunióról való leválasztása, az országok közötti bizalmatlanság-keltés. A szocialista közösség és szervezeteinek bomlasztása. A kommunista világmozgalomban folyó viták felhasználása az egyes kommunista pártok egymással való szembeállítására. Ideológiai téren: a marxista ideológia felhígítása, marxista mezben antimarxista nézetek terjesztése. A leninizmus cáfolata, a világnézeti közömbösség és eklektikusság kiváltása érdekében.

Válasz a Belügyi Szemlében: „Nincs XIX. századi, XX. századi marxizmus, nincs proletár marxizmus és értelmiségi marxizmus, nincs párton belüli és párton kívüli marxizmus, nincs konzervatív és modern marxizmus.”²¹²

„Ezt is megértük hát: a Szabad Európa a marxizmusnak kedvező szabadságot követel!”²¹³

3.4. RENDÉSZETI SZAKLAPBÓL, RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKLAP

Dr. Nyiri Sándor, a Belügyi Szemle szerkesztőbizottsági tagja, nyugalmazott vezető ügyész által, a folyóirat hozzájárulásáról a rendészettudomány kialakulásához, fejlődéséhez elmondottakból is kiderül; a háború előtt a rendészetelmélet nagyon gazdagon művelt tudományterület volt, de a háború után, a bezárkózó Belügyminisztériumban a rendészetelmélet is háttérbe szorult.²¹⁴

(A dr. Nyiri által elmondottak tartalmát több publikáció is megerősíti.

A rendvédelem, rendészetelmélet több évtizedes fejlődésének, eredményeinek egyfajta elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományi Osztályán belül, 2007. szeptember 5-én alakult meg a Rendészettudományi Bizottság.)²¹⁵

A mára is csak többé-kevésbé letisztult tartalmú rendészettudomány fogalmai szerint tekinthetünk vissza a Rendőrségi Szemle 1953. januári megszületésétől fogva közölt anyagokra, hiszen a bő száz éves közigazgatástanhoz képest, a rendvédelem-elméleti kutatások „Először a 60-as években az Egyesült Államokban és Kanadában, majd azután a 80-as évek elejétől kezdődően előbb az Egyesült Királyságban, később pedig az európai kontinens legfejlettebb országaiban nyertek polgárjogot. A közép- és kelet-európai fiatal demokráciákra a rendvédelem-elméleti alapvetés sürgető igénye a rendszerváltás pillanatában váratlanul, más kényszerítő tényezőkkel együtt, minden különösebb előkészítés nélkül zúdult.”²¹⁶

²¹² ACZÉL György: *Néhány ideológiai kérdésről*. In. Belügyi Szemle. 1969. 7. évfolyam. 12. szám. p. 5.

²¹³ ACZÉL György: *Néhány ideológiai kérdésről*. In. Belügyi Szemle. 1969. 7. évfolyam. 12. szám. p. 7.

²¹⁴ Mélyinterjú dr. Nyiri Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

²¹⁵ Rendészettudományi bizottság alakult URL: http://netrix.mta.nsd.sztaki.hu/mta_hirei/rendeszettudomanyi-bizottsag-alakult-47371/ Letöltés ideje: 2017. november 5.

²¹⁶ FINSZTER Géza: *A közigazgatási és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája*. In. Belügyi Szemle. 1998. 45. évfolyam. 1. szám. pp. 34–36.

A Rendőrségi Szemle – indulásától megjelentetett – írásaival igyekezett átfogni a rendőrségi tevékenység teljes vertikumát. A bűnügy, a bűnüldözés, a kriminalisztika témakörének már az első írása leszögezi „A bűnügyi szolgálat egymaga nem harcolhat eredményesen a bűnözés ellen, ha a rendőrségen belül nem támaszkodik erőteljesen az őrszolgálatra, a területfelelősökre. Nem lehet eredményes ez a harc, ha a rendőrörsök nem válnak a bűnüldöző munka aktív részeseivé.”²¹⁷

A szemle „Tájékoztató”, másként „Külföldi Figyelő” kiadványát a szerkesztőség, a BM vezetői és a folyóirat állandó írógárdája szélesebb körű tájékoztatására, a külföldi irodalomban fellelhető belügyi témájú, jelentősebb anyagokkal adta ki azoknak, akik „elméleti vagy gyakorlati munkájukban az egyre fokozódó tudományos igényt igyekeznek megvalósítani.”²¹⁸

Visszatekintve érdekes összevetni a napjaink bűnüldözési technikai megoldásait, eszközeit, a szemle első évfolyamának záró számában, a Távközlési Kutató Intézet kutatómérnökének a jövőbe tekintő írásával. A cikk²¹⁹ a hangtan Doppler-elvét sebességméréshez; az elektromágneses hangrögzítést (magnó); a fénytan infravörös fénytartományát okirat-hamisítások ellen; a színeképelemzést anyagösszetétel megállapítására; a villamosságtan képtávíróját (tv), a betöréssjelzőt, a rádió-távbeszélő, a fénytelefon, a röntgensugárzás lehetőségeit javasolta felhasználni.

A Belügyi Szemlében kiemelt helyen, két állandó rovat is foglalkozott állambiztonsági témákkal: az „Állambiztonsági cikkek” és „A titkos háborúk történetéből” elnevezéssel.²²⁰

A Belügyi Szemle szakelméleti írásaiban nem kevés figyelmet szentelt a krimináltaktika, kriminálmotodika, a közrendvédelem, közlekedés- és igazgatásrendészet, a kriminológia, a kriminálpszichológia, a jogi szakterület, a vezetés- és szervezélmélet, a kiképzés-oktatás mellett, az egyes szakterületek, a határőrség, vagy a tűzrendészet elméleti, gyakorlati problémáira is.

A Rendőrségi Szemle „Csak szolgálati használatra!” készült első számairól lassan a „Csak” szó lekerült, de a rendészeti szakfolyóirat korabeli sajtónyilvánossága és a rendészet rejtőzködő természete közötti ellentmondásról ízelítőt kaphattunk az 1954-es szemle utolsó oldalán, a folyóirat kezelési és előfizetési rendjéről szóló külön felhívásból. Ebből az is kiderül – bár erről korábban már volt szó –, hogy a lapot a rendőrség és az államvédelmi szolgálat munkatársai mellett

---

²¹⁷ RUDAS György: *A bűnügyi és az őrszolgálat együttműködésének néhány kérdéséről*. In Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám. p. 25.

²¹⁸ (szerző nélkül): *Előszó*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és Kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám.

²¹⁹ RÁTKAI György: *Fizika a kriminalisztika szolgálatában*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam. 12. szám. pp. 12–22.

²²⁰ DEÁK József: *Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében*. In. Rendvédelem, a Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság online folyóirata. 2013/3. p. 20. URL:<http://www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf>
Letöltés ideje: 2014.07.17.

olvashatták, előfizethették a bíróság tagjai, valamint az Igazságügy minisztérium és a Legfőbb Ügyészség „megfelelő beosztású” tagjai is. Az 1972-es évtől a Szemlék tartalmát az illetéktelenektől már csak a „Belső használatra” címkével védték.

Dr. Bócz Endrével készített mélyinterjúból kiolvasható a Rendőrségi Szemle évfolyamairól, hogy végigolvasva azokat, a cikkek szerkezete ugyan sablonos volt, de tárgyuk érdekessé tette őket. A Belügyi Szemlévé átalakult, nagyon szép kivitelű folyóiratot a Legfőbb Ügyészség minden kerületi ügyészség, és főügyészségi csoportvezető vagy ennél magasabb beosztású ügyész számára előfizette. Dr. Bócz, kandidátusi disszertációjában is a Rendőrségi Szemlében megjelent cikke témáját fejlesztette tovább: „A társadalomra veszélyesség fogalma, összetevői és értékelése a büntetőjogban és a kriminológiában”²²¹ címmel.

Nyíri Sándor nyugalmazott vezető ügyész szintén hangsúlyozta; a szemle, az ügyészek számára olyan értéket képviselt, hogy a rendszerváltás, 1990 pénztelenségének időszakában is úgy döntöttek Györgyi Kálmán legfőbb ügyésszel, hogy a Belügyi Szemlét lemondani nem szabad, sőt a folyóirat napjainkig, minden helyi ügyészségre jár, míg szerinte a kerületi rendőrkapitányságokon nem biztos, hogy ugyanígy felfigyelhető...²²²

Dr. Dános Valér nyugállományú vezérőrnagy, egyetemi magántanár, a Közszerkeleti Személyzetfejlesztési Főigazgatóság főigazgatója, jelenleg a Belügyi Szemle főszerkesztője, 1974 körül egy kriminalisztikai tartalmú feltevéspályázaton díjat nyerve került közelebbi kapcsolatba az az idő tájt, a Rendőrtiszti Főiskola hallgatójaként megismert folyóirattal. Később, tanulmányaihoz is hozzáolvasta belőle a kapcsolódó cikkeket, nagyon jó forrásmunkákat találva benne. Ráadásul a szemlékben hátul, önálló részben nemzetközi kitekintést is lehetett olvasni, szinte a világot megnyitva az olvasók előtt, mert akkoriban nem nagyon lehetett találni itthon más külföldi szakirodalmat.²²³

A szemle egy 1977-es számában, a „Tudományos élet” rovattal kapcsolatban pedig a rendészet átláthatósága és a tudomány szabadságának ellentmondására találunk példát: „E helyütt tesszük közzé azokat a műveket, közleményeket, amelyeket szerzőik a belügyi szervezett tudományos kutatás, a tudományos pályázatok vagy egyéb (pl. önszorgalmú) tudományos munka eredménye alapján készítenek, ha szélesebb körű érdeklődésre vagy vitára számíthatnak, amennyiben nem tartalmazznak állam vagy szolgálati titkot...”²²⁴

---

²²¹ Mélyinterjú dr. BÓCZ Endrével: *Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...* MELLÉKLETEK

²²² Mélyinterjú dr. NYÍRI Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

²²³ Mélyinterjú dr. DÁNOS Valérral: *Büszke vagyok arra, hogy a Belügyi Szemle, a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb szorzószámú tudományos lapjai közé tartozik....* MELLÉKLETEK

²²⁴ SZALMA László: *A Tudományos élet rovat új célkitűzései.* Belügyi Szemle. 1977. 15. évfolyam. 1. szám. p. 48.

Ekkoriban és később is felmerült a Belügyi Szemle titkos mellékletének, számainak esetleges megjelentetése is a szerkesztőség munkáját értékelő beszámoltatások alkalmával, amint azt a dolgozatban a továbbiakban olvashatjuk. Az állambiztonsági terület bemutatásában jellemzően nagy lemaradásról adtak hírt a korabeli dokumentumok. Megoldásnak az látszott, ha az ilyen jellegű anyagokról lehámoznák a tényleges titkokat, hogy minél több anyag bekerülhessen a szemlébe, hisz ezen a területen is időről-időre sok kutatási eredmény felhalmozódott, már kipróbált, működő gyakorlati alkalmazással, de „tabunak” elkönyvelve, nem lehetett megismertetni. Egy tervezett titkos mellékletet gondoltak esetlegesen alkalmas formának az ilyen jellegű anyagok közzétételére.

3.4.1. Társadalmi kapcsolatoktól a nemzetbiztonsági civil kapcsolatokig

Noha a titkosszolgálatok tevékenységét, nevükből adódóan is jellemzően titkok – civil szem számára átláthatatlannak tűnő – leple övezi, e szolgálatok jogszabályban rögzített, eredményes működése nehezen elképzelhető széleskörű nyílt civil, társadalmi támogatottság, kapcsolatrendszer nélkül. Ez a viszony a civil lakossággal, jellegéből adódóan, nem a rendszerváltást követő nemzetbiztonsági törvény erejénél fogva jött létre egyik pillanatról a másikra, hanem az ilyen természetű együttműködő kapcsolatoknak voltak történelmi előzményei.

Ezekhez hasonló nyílt, civil, a korabeli elnevezés szerint „társadalmi kapcsolatokra” is épült az egykori állambiztonsági szolgálatok tevékenysége. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, törvényszabta feladatainak megfelelően, létrejötté óta jelentős erőfeszítéseket tesz, a rendelkezésre bocsátott belügyi, állambiztonsági iratok feldolgozásával, közelmúltunk történéseinek minél pontosabb feltárásáért. Munkájuk eredményeként egyre több minden válik világossá a rendszerváltást megelőző évek állambiztonsági szerveinek titkos és nyílt tevékenységéről. Az utóbbiból mára egyre inkább kiderül, hogyan született, fejlődött a Belügyminisztérium szervezetében működő állambiztonsági szolgálatoknak ez a fajta viszonyrendszere az 1956-os forradalmat követően radikálisan átalakított, vagy inkább újonnan létrehozott állambiztonsági szervezetnél. Mi volt ennek a tartalma, milyen elvek mentén, milyen módszerekkel próbálta a Belügyminisztérium és Állambiztonsági Főcsoportfőnöksége építeni, erősíteni nyílt civil kapcsolatait? Milyen szerep hárult ebben a kapcsolatépítésben az egyes belügyi szervekre, lapokra, milyen módon kaptak feladatot e kapcsolatok kialakítására, erősítésére? Milyen nemzetközi tapasztalatokat próbáltak felhasználni ezen a területen?

Mint az előbb jeleztem, az akkori állambiztonsági szolgálatok tevékenysége a nyílt, civil kapcsolatokra is épült.

Az 1960-as évek eleji konszolidálódó légkörben napirendre került a Belügyminisztérium új helyzethez igazodó átszervezése. Az ellátott belügyi feladatok között kiemelt helyen szerepelt az állam biztonságának a szavatolása. Ennek megfelelően a minisztérium folyóiratában, a Belügyi Szemlében is megjelentek az 1963. év áprilisi számától kezdődően először a „Titkos háborúk történetéből” című rovatban, a korabeli elnevezés szerint állambiztonsági témájú cikkek.²²⁵ A sorozat, főként a II. világháború olyan eseményeinek bemutatását tűzte ki célul, amelyekben jelentős szerep hárult a hírszerző és kémelhárító szolgálatokra. Ezekkel az írásokkal, feldolgozásokkal, fordításokkal, a többé-kevésbé ismert történetekkel az olvasó számára az események mélyebb összefüggéseit kívánta a szerkesztőség megvilágítani csaknem három évtizeden át, a rendszerváltozásig.

Nos, akkor röviden vizsgáljuk meg ennek a témakörnek a változásait is!

3.4.2. A szemle „Külföldi Figyelő”-jének ÁB-szakeikvei (1963–1972)

A Belügyminisztérium szervezetében működő állambiztonsági szolgálatok struktúráját az 1956-os forradalmat követően, az egész minisztériuméhoz hasonlóképpen – mint fent jeleztem – radikálisan átalakították. A szinte újonnan létrehozott állambiztonsági szervezetet, a III-as, Állambiztonsági főcsoportfőnökséget, a minisztérium a belügyi, állambiztonsági propaganda módszereivel is próbálta építeni, erősíteni. Milyen szerep hárult ebben a Belügyi Szemle Tájékoztatójára 1963–1972 között? Milyen nemzetközi tapasztalatokat, cikkeket választottak a szervezet extenzív, intenzív fejlesztéséhez? Milyen, esetleg ma is aktuális, használható szakmai ötleteket, megoldásokat, tanácsokat, következtéseket tartalmaztak ezek az írások? Milyen hazai, vagy nemzetközi aktuálpolitikai háttérrel, helyzetet tükröznek ezek a cikkek?

Az 1956-os forradalmat követően a hazai belpolitikai helyzet konszolidálása ebben az időszakban új lendületet vett.

A Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium központi folyóirataként, a bűnüldöző, rendvédelmi, rendészeti szakma tudományos szintű művelésében mindig élenjárónak számított a fennállásának hat évtizede alatt, mint ez elhangzott a jubileum alkalmából a Belügyminisztériumban rendezett emlékkonferencián is.²²⁶

A BM kollégiumi intézkedéssorozatba illeszkedően jelent meg, a Belügyi Szemlének az 1963–1972 között negyedévente, összesen 15 számban, „Szolgálati használatra” minősítéssel „A Belügyi Szemle Tájékoztatója”, más elnevezéssel a „Külföldi Figyelő” című periodika

²²⁵ GY.T. : *A szicíliai partraszállás előkészítése*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 4. szám. pp. 87–94.

²²⁶ DEÁK József: *Hatvanéves a Belügyi Szemle*. In. Rendőr. Az ORFK belső szakmai intranetes lapja, 2013/1–3. p.15.

rendszeresen, ezt követően pedig inkább alkalomszerűen. A Belügyi Szemle szerkesztősége, a rendelkezésére álló, többé-kevésbé átfogó külföldi szakfolyóirat-gyűjtemény felhasználásával, a szakismeretek bővítésére készítette a kiadványt. „A szerkesztőség a Belügyminisztérium vezetői és a folyóirat állandó írógárdája szélesebb körű tájékoztatása érdekében a külföldi irodalomban fellelhető... a belügyi szervek tevékenységével kapcsolatos időszerű, a különböző országok rendőri szerveit foglalkoztató jelentősebb kérdésekről, problémákról...”²²⁷ adta ki a folyóiratot, jellemzően a „kapitalista” országokban megjelent cikkek fordításainak megjelentetésével.

3.4.3. Merényletek és üzenetük?

Ebben az alfejezetben áttekintjük az egy-egy ország állambiztonsági szerveihez, titkosszolgálati szervezetéhez, akcióihoz, szakmai megoldásaihoz kötődő, a szemlében megjelentetett anyagokat.

Az állambiztonsági jellegű cikkek sorát Hans Langemann: *Das Attentat – Hamburg, 1956.* (!), című művéből készült szemelvény nyitotta. A könyv, mint az anyag rövid ismertetőjéből kiderül: „... államfők és vezető politikai személyek ellen elkövetett politikai merényleteket elemez. Ezen belül tudományos megállapításokra igyekszik jutni.”²²⁸

Talán nem véletlen a témaválasztás, hisz az 1956-os forradalmat követő megtorlások nyomán számítani lehetett az új politikai vezetőket célzó hasonló válaszlépésekre. A cikk egyben tükrözheti az új vezetői garnitúrában fel-felmerülő félelmet, egyúttal pedig fokozta az őrzésükre hivatottak éberségét, illetve témaválasztásával is próbálta igazolni, hogy indokolt és tanulságos a nyugat-európai tapasztalatok hazai figyelemmel kísérése.

A könyvből kiragadott néhány fejezetet bemutató cikkben megtalálhatjuk, a szerző a XX. századból kiválasztott 52 politikai merényletvizsgálatának különféle szempontjait, értékelését. Megismerhetjük a tettesek csoportosítását, majd a cselekmények kivitelezésének és technikájának elemzését. A méreggel, szűrő- vagy lőfegyverrel elkövetett merényletek jellemzése, néhány történelmi példával történő illusztrációját követően a robbanóanyag felhasználásával elkövetett merényleteknél a szerző hosszan taglalja „Heydrich SS főcsoportvezető, a Cseh–Morva Protektorátus helytartója ellen 1942. május 29-én elkövetett sikeres merényletet, majd a Hitler

---

²²⁷ DEÁK József: *Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében.* In. Rendvédelem. A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság online folyóirata. 2013. 2. évfolyam. 3. szám. p. 20. URL: <http://www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf>

Letöltés ideje: 2016. január 07.

²²⁸ *A politikai merényletek vizsgálata bünyügyi tudományos szempontból.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/ 1–2 szám. pp. 30–32.

elleni két sikertelen merényletet (1939. nov. 8. és 1944. július 20.)”, részletesen elemezve a körülmények kedvező, illetve kedvezőtlen alakulásának hatásait.

A Tájékoztató első, dupla számában megjelent cikk nem mulasztja el bemutatni a könyv tanulságainak ismertetését sem, érzékeltetve, hogy mit gondol a szerző a merényletek elhárításának kérdéseiről. „Ennek érdekében egyfelől olyan államvezetést tart szükségesnek, amely a társadalmi ellentéteket lehetőség szerint letompítja, és nem termel politikailag kiút nélküli deklasszált réteget, másfelől olyan rendőri szervezetet, amelynél a hírszerzés anyagának értékelése és a kellő gyors intézkedések megtétele összhangban van.”²²⁹

1963-ban a Belügyi Szemle Tájékoztatójában megjelent egy cikk, ami a sorok között nem csak támogatta, igazolta a 1960-as évek elején, az új pártvezető, Kádár János által meghirdetett konszolidációt, hanem bizonyos szempontból állást is foglalt a jövőben javasolt államvezetési irányt illetően is. A cikkben, az Adenauer elleni 1952-ben elkövetett merényletkísérletre tett utalást követően nem maradhatott el az „NSZK” (Német Szövetségi Köztársaság) politikai nyomozó szerveinek kötelező bírálata sem: „Egyik szerv sem rendelkezik a szükséges hírszerzési hálózattal, egyes szerveknél hiányzik a szükséges végrehajtó szerv. A különböző – ilyen ügyekben eljáró – rendőri szervek rivalizálnak egymással és ezen túlmenően féltékeny versengés van a politikai ügyekben eljáró rendőri és katonai szervek között.”²³⁰

A belügyi propagandát szabályozó irányelvek későbbi, változataiban is megtalálható a konkrét igény, amely legfejlettebb formájában, az állam biztonsága érdekében végzendő belügyi propagandamunka első, rögzített elve lesz. Eszerint „a támadólagosság elvének érvényesítésével mutassa be, leplezze le a CIA és más imperialista hírszerző szervek botrányait az ellenséges hírszerző és elhárító szervezetek érdek-összefonódását, egymás közötti harcát, az egyes elkülönült gazdasági és egyéb érdekcsoportokkal: az ellenséges hírszerző és elhárító szervek belső, illetve egymás közötti harcát.”²³¹

A könyvből idézett gondolat, talán nem mellékesen, egyúttal utalhat, a hatvanas évek elején a Belügyminisztériumban végbement, fentebb említett átszervezés szükségességére is.

---

²²⁹ *A politikai merényletek vizsgálata bűnügyi tudományos szempontból.* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/ 1–2 szám. pp. 30–32.

²³⁰ *A politikai merényletek vizsgálata bűnügyi tudományos szempontból.* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám. p. 32.

²³¹ *A BM külső – a lakosság körében végzendő – propagandamunkájának 1977–80-as évekre szóló irányelvei.* 1977. 3. 28. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 4.2.2 sor. 31. doboz. p. 12.

3.4.4. Kémelhárítás egy demokratikus jogállamban

Nem az állambiztonsági cikkek kategóriájában szerepel, bár ebbe a körbe illeszkedik a „Mikor, hogyan és miért lép közbe a Federal Bureau of Investigation (FBI)”²³² című anyag, de bizonyára ismeretterjesztő jelleggel, angolul is meghagyták a címet. Az 1964-es első szám első két írása is az Amerikai Egyesült Államokkal foglalkozott, az első, az igazságszolgáltatást bemutató cikkfordítás (amelyben, hazai irodalomban először²³³ említették a poligráf, „hazugságdetektor” alkalmazását, a rendőrjelöltek kiválasztásánál.²³⁴) az FBI (Szövetségi Nyomozó Iroda) rövid bemutatásával zárulva, mintegy felvezeti a következő, most általunk bemutatandó tanulmányt. Ebből kiderült, hogy az 1908-ban, Theodor Rooseveltnél elnök idején életre hívott „szerény szervezet” a trösztellenes törvény megsértései esetére, illetve a távol-nyugati közös földek, kormányhivatalnokokkal összejátszó bitorlási ügyeiben, azaz szövetségi ügyekben folytatandó titkos nyomozásokra jött létre.²³⁵ A titkos nyomozások hallatán a nagyközönség kémkedési rendszerre gondolt, amiben nagyot nem tévedett, mert az I. világháború alatt ezt a feladatot is megkapta a Nyomozóiroda, a német kémhálózat lehetőségeinek kinyomozására. A négyszáz fős testület végül az 1917-es orosz forradalom tanulságai nyomán kapott nagyobb tekintélyt, komolyabb és szilárdabb szervezetté kovácsolták, különösen 1924-től Edgar Hoover bő évtizedes vezetése alatt. Az 1929-es gazdasági válság nyomán fellángoló szervezett bűnözés elleni fellépése tovább erősítette a szervezetet, ahol a 23 és 41 év közötti munkatársaknak jogi doktorátussal, vagy ennek megfelelő más diplomával kellett rendelkezniük. A „Hűség – Bátorság – Tisztaság” jelmondatú FBI kezdetben az igazságtalanul megvádoltakért is kiállt, 1952-ben megindokolva, egy csekkhamisítás miatt alaptalanul vádolt szabadon bocsátását. Ez a gondolat megfontolandó lehetett az akkori hazai – különösen a politikai, de a köztörvényes nyomozó – szervek számára is.

A következő, a „Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására”²³⁶ címet viselő fordítás, „Truppenpraxis” című német katonai folyóiratból, már az 1966-os számban szerepelt. Visszatekintve, megállapításai, tanulságai nemcsak a „titkosszolgálati” rendszerváltáskor lehettek volna hasznosíthatóak, hanem ma is aktuálisak, mint

---

²³² (szerző nélkül): *Mikor, hogyan és miért lép közbe a Federal Bureau of Investigation (FBI)?* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége, 1964/3. szám. p. 8.

²³³ Deák József: *Hatvanéves a Belügyi Szemle*. In: Rendőr ORFK Szóvivői Iroda Belső szakmai Intranetes lapja. 2013/1–3 szám. p.15.

²³⁴ (szerző nélkül): *A hazugság detektor (polygraph) a japán rendőrség szolgálatában*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/6. szám. p. 21.

²³⁵ (szerző nélkül): *Mikor, hogyan és miért lép közbe a Federal Bureau of Investigation (FBI)?* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1964/3. szám. p. 1964. 8.

²³⁶ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. pp. 35–39.

az alábbiakból kiderül. A „Kémelhárítás a demokratikus jogállamban” bevezetővel induló anyaga a következő mondattal kezdődik: „... Csak diktatúra tudja a fegyveres erőt és az ezzel kapcsolatos dolgokat a külvilágtól légmentesen elzárni. Ez a módszer természetesen nagymértékben megkönnyíti a kémelhárítást.”²³⁷ Majd a továbbiakból kiderül, hiába gondolják sokan, hogy az újságok mindent leközlnek, de nem szabad titokként kezelni a parlamenti határozatokat, a Nemzetvédelmi Minisztérium és egyéb hivatalos szervek közleményeit, mert: „... Mi katonák azonban távolról sem óhajtunk egy biztonsági gettóban élni. Tudatosan élvezzük demokratikus polgárjogainkat. Ezzel szemben azonban kötelességeinknek is tudatára kell, hogy ébredjünk. Tudjuk, hogy állami rendszerünkben az elhárító szolgálat igen nagy nehézségekkel küzd. Mivel azonban e rendszer hívei vagyunk, tudatosan számításba kell vennünk a nehézségeket, és le kell küzdenünk... Szándékosan nem akarjuk, hogy a túlzásba vitt titkolózás kirekesszen bennünket népünk közéletéből. Ellenkezőleg!”²³⁸ Mert az ellenséges hírszerző szolgálat elhárításánál a valóban titokban tartandó dolgokra kell összpontosítani (új fegyverek, készülékek, titkos dolgok). Míg az egyes csapattesteknél kevés az ilyen, a törzseknél, magasabb parancsnokságoknál viszont annál több: „... meg lehet találni a sajtóhoz való helyes viszonyt is. ... Rajtunk múlik, hogy ezt a viszonyt állandóan szívélyesebbé tegyük, s akkor a sajtó képviselői is meg fogják érteni, hogy a titoktartás miatt bizonyos dolgokat nem lehet nyilvánosságra hozni.”²³⁹ A továbbiakból kiderül, hogy miért tájékoztathatja a sajtót csak a parancsnok, vagy a sajtótiszt: „Mert az egyes katona többnyire nem tudja eldönteni, hogy a bizalmas és a nyílt közlések között hol a határ.”²⁴⁰ A következőkben az anyag külön címben kiemeli és taglalja a megelőző elhárítás, az anyagi megelőzés, a személyi megelőzés, a katonai elhárító szolgálattal való együttműködés témáját, hogyan ismerhető fel a gyanús eset, ebben fontosnak tartja a tiszt és a harcos közti bizalmi viszony kialakítását. A gyanús esetben pedig értesíteni kell az elhárítás szakembereit. A tanulmány egyik záró megállapítása: „Az ellenfél csak annyi erővel fog rendelkezni, amennyit mi magunk megengedünk neki.”²⁴¹

Az állambiztonsági tevékenység rendszerváltás előtti hazai szabályozásával kapcsolatosan, a dr. Finszter Géza egykori főszerkesztő által elmondottakból körvonalazódik, hogy a titkos

---

²³⁷ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. p. 35.

²³⁸ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. p. 35.

²³⁹ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. pp. 35–36. o.

²⁴⁰ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. p. 36.

²⁴¹ (szerző nélkül): *Rendszabályok az idegen hírszerző szolgálatok kapcsolatkeresési kísérleteinek elhárítására*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/5. szám. p. 39.

nyomozás akkoriban nem volt törvényben szabályozva... A kialakult gyakorlat jogszerűnek, evidensnek tűnt mindenki számára. Noha a súlyos jogállami hiátusra Katona Géza már jóval a rendszerváltás előtt, 1969-ben egy ORFK-konferencián felhívta előadásában a figyelmet! A témához is kapcsolódóan dr. Finsztert a nyomozás indításához szükséges alapos gyanú megfogalmazása foglalkoztatta, hogy a nyomozás megindítása ne adhasson lehetőséget az önkényre.²⁴²

3.4.5. Szovjet ÁB-szervek és német titkosszolgálatok

„A politikai és általános szakcikkek” témájában bukkanhatunk rá, a Tájékoztató 1968-as, 7. számában a következő állambiztonsági témájú írásra: „Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon”²⁴³ Az írást ugyan, Fekszí László határőr alezredes jegyzi, de valószínű, hogy egy hosszabb tanulmányt dolgozott fel rövidebb formában. Az akkoriban kötelező ideológiai sablonokat követően a szerző megemlíti, hogy különösen a határ mentén, milyen széleskörű ügynöki hálózat kiépítésével készült a hitleri Németország a Szovjetunió megtámadására, miközben 1942 nyarán a német biztonsági szervek már elismerik, hogy a német felderítés, nem rendelkezett minden szinten pontos adatokkal az országról, fegyveres erejéről. A korabeli ideológiától sem mentes megállapítás szerint: „A hitleri titkos háború megszakításában és a fasiszta hadsereg szétfűzésében a legnagyobb szerepet a szocialista állam léte jelentette...”²⁴⁴ Az ország gazdasági, emberi potenciáljáról, nem történik említés, mint ahogy „a polgári lakosság haza iránti rendíthetetlen bizalma”²⁴⁵ kifejezés is mást mond ma nekünk, a GULAG-táborok ismeretében.

A cikkből kiderült, hogy a szovjet állambiztonsági szervek felléptek a hitleri felderítés mellett a japán, török, és a szövetséges (!) USA, Anglia felderítésével szemben is. A tanulmány teret szentelt a szovjet elhárítás mellett a hírszerzés támadó jellegű, partizánmozgalom-szervező tevékenységének is. A szerző befejezésül hangsúlyozta a nagy honvédő háború tapasztalatai

---

²⁴² Mélyinterjú dr. FINSZTER Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

²⁴³ FEKSZI László: *Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/7. szám. pp. 15–19.

²⁴⁴ FEKSZI László: *Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/7. szám. p.16.

²⁴⁵ FEKSZI László: *Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/7. szám. p. 17.

tanulságainak folyamatos hasznosítása fontosságát, mert „A Varsói Szerződésben meghatározott feladatainkból adódóan az imperialista hírszerző szervek aktív érdeklődést és felderítő tevékenységet folytatnak a magyar és a hazánkban ideiglenesen állomásozó szovjet alakulatok ellen... A békés egymás mellett élés politikáját egyes nyugati országok katonai vezetői, jobboldali politikusok a Magyar Népköztársaság gyengeségének, engedékenységének tudják be. Az idegenforgalom égisze alatt be- és kiutazások alkalmával igyekeznek államellenes tevékenységre beszervezni személyeket.”²⁴⁶

Ez a két megállapítás jól tükrözi a korabeli nemzetközi politikai helyzet ellentmondásosságát, kettősségét. A kétpólusú világ, a kialakuló, „békés egymás mellett élés” ellenére is ádáz szembenállását, amelybe belefért 1968-ban az is, hogy a Varsói Szerződés tagállamainak, „szovjet, lengyel, kelet-német, magyar és bolgár csapatok fegyveres intervenciója Csehszlovákia ellen (08. 21.)”²⁴⁷ (Heinz Hoffmann hadseregtábornok, az NDK védelmi minisztere szerint ők – a törzsekbe delegált néhány tisztén kívül – nem küldtek csapatokat, a Német Nemzeti Néphadsereg csak „készenlétben állt, de aktívan nem vett részt a megszállásban.”²⁴⁸)

A Belügyi Szemle Külföldi figyelőjében az állambiztonsági cikkek sorában ismét egy Németországgal kapcsolatos anyag következett: a gehleni szervezet volt vezetőjéről²⁴⁹ összeállított írás, Barta Ferenc rendőr őrnagy tollából, aki valószínűleg, a bevezetőben említett több, külföldi lapban megjelent cikk alapján készítette publikációját. Az 1969-es megjelenése valószínűleg jól tükrözi azt a folyamatot, amelyen haladva Németország nyugati fele ismét megerősödött, nemzetközi tekintélyre tett szert. A '70-es évekre a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) „már nemcsak gazdasági nagyhatalom, hanem kereskedelmi és pénzügyi világhatalom is, valamint Nyugat-Európa legerősebb hagyományos fegyverzetű hadseregének birtokosa is.”

A 26 évig a nyugatnémet titkosszolgálatot irányító Reinhardt Gehlen életútja bemutatásával jól átvéli a német titkosszolgálat történelmi fejlődését.²⁵⁰ A korabeli német titkosszolgálat születésétől, eljuthatunk az NSZK Szövetségi Hírszerző Szolgálatáig, alkalmazott régi és új módszereiig, a szocialista és a szomszédos kapitalista országok ellen folytatott, lelepleződött tevékenységéig.

---

²⁴⁶ FEKSZI László: *Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/7. szám. p. 18.

²⁴⁷ M. SZABÓ Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Zrínyi kiadó. Budapest. 2008. p. 8.

²⁴⁸ M. SZABÓ Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Zrínyi kiadó. Budapest. 2008. p. 194.

²⁴⁹ BARTA Ferenc: *Reinhardt Gehlen.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/9. szám. pp. 79–83.

²⁵⁰ BARTA Ferenc: *Reinhardt Gehlen.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/9. szám. p.79.

Szintén a német titkosszolgálatról szól a Külföldi Figyelő 12. számában, 1971-ben megjelent könyvbemutató az: „Amit az Abwehr-ről tudni kell” címmel, amelyben, a dr. Julius Mader a nyugati titkosszolgálatok történetének egyik nemzetközileg elismert szakértője legújabb, megjelent művét²⁵¹ mutatja be. A könyv a Véderő Főparancsnokság (OKW) hírszerző és kémelhárító szolgálatáról ír, Hitler kémtábornokainak vallomásai alapján szólva az Abwehr történetéről, tevékenységéről, alkalmazott módszereiről.

A nyugatnémet titkosszolgálatról szóló utolsó anyag, a tanulmányozott időszakban megjelent Külföldi Figyelők 14. számában jelent meg: „Bepillantás az Alkotmányvédelmi Hivatal munkamódszereibe” címmel.²⁵² Egy nyugat-berlini szélsőséges baloldali csoport ellen folytatott per során a bíróság tanúként szeretne volna meghallgatni az Alkotmányvédelmi Hivatal egyik ügynökét, azonban a Hivatal működéséért felelős belügyminiszter, ügynöke számára korlátozza a vallomástételt, ezzel egyúttal korlátozva a védelem jogait. Az eset kapcsán a Der Spiegel interjút készített Kurt Neubauer polgármesterrel, a belügyi szenátorral. Az írás jól példázza, hogy a Hivatal a nyilvánosság előtt is milyen talpraesetten képes megvédeni törvényben rögzített munkájának nyílt és titkos elemeit.

3.4.6 Titkosszolgálatok a totális (h)idegháborúban

A totális hidegháború idejét tükrözi az 1970 végén, először nyíltan a „Hírszerzés – elhárítás” rovatcím alatt a Tájékoztató 11. számában megjelent két cikkfordítás.

Az első cikk; „A hidegháború kommandói”-ról²⁵³ szólva négy, a Szovjetunió területére, 1953-ban Belorussziába, Oroszországba, '54-ben Észtországba, illetve a következő évben Litvániába juttatott orosz ajkú kémcsoport kiképzésének, küldetésének, bevetésének és lebukásának történetét mutatja be, az egyik, magát önként feladó tagjukkal készített interjú alapján.

A cikkből kiderül, hogy 1942-ben a megszállt Belorussziában elment egy Kaminszkij nevű mérnök a német hatóságokhoz, és felajánlotta, hogy a helyi emberekből egy alakulatot hoz létre, amely a partizánok ellen fog harcolni. A németek az indítványt elfogadták, a banda megalakult. Kaminszkij legényei oly képességeket tanúsítottak önként vállalt feladataik végrehajtása során, hogy csoportjából rövid idő leforgása alatt SS-brigád lett, és – amihez hasonló példa nem is volt –

---

²⁵¹(szerző nélkül): *Amit az Abwehr-ről tudni kell*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. szám. pp. 37–39.

²⁵²(szerző nélkül): *Bepillantás az Alkotmányvédelmi Hivatal munkamódszereibe*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/14. szám. pp. 26–28.

²⁵³(szerző nélkül): *A hidegháború kommandói*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1970/11. szám. pp. 53–58.

engedélyt kapott arra, hogy az általa ellenőrzött területen „autonóm” államigazgatást szervezzon. Kaminszkij, területén egy ideig élet és halál korlátlan ura volt. A hatalomtól megrészegetett volt mérnök azonban gyakorta kenyéradóit ellen is önkényes cselekményre vetemedett, és nem átalította fosztogatni a németek vagyonát. Kaminszkijt és egy néhány emberét kivégezték, egységének többi tagját két hadosztályba osztották, amelyek parancsnoka Andrej Vlaszov, a németekhez szökött szovjet tábornok lett.

Az interjúalanyt, a Chmelnickij nevű, önmagát feladó kémét 1942 szeptemberében, a német megszállás alatt mozgósították Kaminszkij brigádjába, innen kerül a fentiek alapján Vlaszov 1. hadosztályába. A háború vége közeledtével, félve a szovjet hatóságoktól, az amerikai megszállási övezetbe menekült. Amerikai táborba helyezték, ahol a potsdami megállapodások aláírását követően megtudta, hogy az összes hadifoglyot visszaszállítják a Szovjetunióba. Ezért megszökött a táborból, az „áttelepülők” táborába, München közelébe. Az interjúalany röviden elmondta, milyen munkavállalásokkal próbálkozott 1948-tól belga bányában, majd egy francia gyárban.

Itt utóbb egy vegyi gyárban dolgozva, az egyik este otthonában kereste fel egy Leonyid Nyikolszkij nevű orosz pópa, polgári ruhában. Elmondta, hogy az NTSZ (Narodnij Trudovoj Szozuz – Népi Munkás Szövetség) elnevezésű nyugatnémetországi szovjetellenes emigránsszervezet tagja. Az eredményesen harcoló, programmal is rendelkező szervezet számára keres új tagokat és hallva Chmelnickijről, kereste fel őt. Ígért, majd küldött is neki az emigráns szervezet brossúráiból, folyóirataiból. Ezekből kiderült, hogy a szervezet a szovjet rendszert kívánja megdönteni. Chmelnickijt egy hónap múlva megkereste egy másik orosz honfitársa is, aki rövid beszélgetésüket követően közölte vele, hogy miután politikailag gyenge, ezért el kell mennie tanulni a Frankfurt közeli Bad Hamburgba, az NTSZ Szovjetunió népeinek kutatóintézetébe. Chmelnickijnek kerítettek német vízumot és meg is érkezett Bad Hamburgba, ahol az NTSZ egyik helyi vezetője, Okolovics fogadta.

Az NTSZ Intézetben topográfiát, az illegális élet alapszabályait, fegyverforgatást, hamis okmányok készítését tanulta. Gyakran látogattak az intézetbe Nyugat-Berlinben élő, de Kelet-Berlinben kémkedő emberek. Amerikaiak is érkeztek, a hírszerző központok tisztségviselői, akik kijavították a gyakorlatokat és segédkeztek az oktatásban. 1952 júniusában Okolovics hívatta több társával együtt Chmelnickijt is, ahol elmondta, hogy a szervezetüknek olyan káderekre van szükségük, akik szovjet területen tudnának tevékenykedni. Ezek felkészítéséhez kértek az amerikaiaktól segítséget. Közölte velük, hogy hamarosan a Szovjetunióba küldik őket. Ehhez először Münchenbe szállították a kiválasztott, nyolcfős brigádot, ahol az amerikaiak, magánlakásokban hazugság-detektorral hallgatták ki a kémjelölteket. Ezt követően kéthetes

kórházi vizsgálat következett. Nem sokkal később egy München melletti villába kerültek, ahol két, oroszul jól beszélő amerikai, és két orosz származású férfival, akik új életrajzot tanítottak a nyolctagú csoport tagjaival. Végül aláírtak velük egy titoktartási kötelezvényt, azzal, hogy annak megsértése amerikai hadbíróság elé állítást von maga után. A következő napokban a közelharcot és az éleslövészetet gyakorolták. Tanulmányozták a rádióadóval való bánásmódot, a kódolást, hamis okmányok készítését, különféle típusú szovjet fegyvereket, a szovjet hatóságok munkáját, az illegális élet szabályait, például éjjeli utazást iránytűvel stb. Ejtőernyős ugrásokat a hetedik hónapban kezdtek tanulni, gyakorolni nappal és éjjel. Az itt töltött kilenc hónap befejezéseként 1953 áprilisában kiképzésüket elegendőnek minősítették és három csoportba osztották őket. Chmelnyickijüket április 30-ról május 1-re virradó éjszaka dobták le egy négymotoros amerikai katonai repülőgépről. A belorusz erdők fölött kiugorva, Chmelnyickij egy társával a földet érés után a legközelebbi úton felkeresett egy szovjet rendőrőrsöt.

Rögtön utána következik „A totális kémkedés világában”²⁵⁴ című, a *Novoje Vremja*, szovjet politikai hetilap 1970. augusztus 14-i számában megjelent írás, amiben sorra vették „a nyugati tudományos-technikai forradalom” vívmányainak titkosszolgálatok általi alkalmazását és egyéb módszereket. A „mindent látó szem”-ről szóló cikk, először számba veszi az ipari kémkedés tevékenységének számtalan területét, különös tekintettel az élvonalbeli gazdasági ágazatokra, mint például az atomiparban, az elektronikában, a vegyiparban, a gyógyszer-, a kőolaj- és az autóiparban. A cikkben volt szó van még a mindent halló berendezésekről, „mini-kémek”-ről, valamint a „szemétre és az emberi lelkekre vadászókról” Az ipari kémkedésről írva számba vették az ellenük való védekezés lehetséges módjait is.

A következő írások a hidegháború egyik fő vetületét, az ideológiai háborút mutatják be annak általános és különös formáit érzékeltetve. „A cionizmus az imperialista hírszerző szervek szolgálatában”²⁵⁵ c. cikk szerint, az „Amerikai Egyesült Államok reakciós körei széles körben és aktívan felhasználják a politikai diverzió cionista központjait..., hogy megpróbálják késleltetni, akadályozni a szocializmus erőinek fejlődését.”²⁵⁶ Úgyszintén, a meglehetősen egysíkú, állambiztonsági szakmai szempontból csekély értékű stílus szerint válogatták a Tájékoztató

---

²⁵⁴ *Novoje Vremja* cikk (szerző nélkül): *A totális kémkedés világában*. In. *A Belügyi Szemle Tájékoztatója*. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1970/11. szám. pp. 58–62.

²⁵⁵ (szerző nélkül): *A cionizmus az imperialista hírszerző szervek szolgálatában*. In. *A Belügyi Szemle Tájékoztatója*. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. szám. pp. 33–36.

²⁵⁶ (szerző nélkül): *A cionizmus az imperialista hírszerző szervek szolgálatában*. In. *A Belügyi Szemle Tájékoztatója*. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. szám. p. 33.

szerkesztői a maradék két írást is: „Az imperialista hírszerző szervek aknamunkájáról”²⁵⁷, valamint „A Szabad Európa Rádió és a Szabadság Rádió jelene és jövője”²⁵⁸ című írást.

3.4.7. Határőrizet külföldön

Már 1947 őszén, még a Honvéd Határőrség vezetésében felmerült a nyugati államhatár műszaki megerősítésének gondolata és ezt kezdeményezte a belügyminisztere útján a kormánynál.²⁵⁹

Az évek során kiépült határzár magyar és a nemzetközi politikai életben egyaránt kiemelkedő eseménynek számított, amit tükrözött az a tény is, hogy amikor 1964. október 29. és november 1. között Bruno Kreisky osztrák külügyminiszter Magyarországon tárgyalt, aminek során sok, a közös államhatárral kapcsolatos kérdés szóba került, melyek rendezése a következő években megvalósult. Nem kerülték meg az aknamezők kérdését sem, amiről igen eltérő álláspontot képviselt a magyar és az osztrák fél. Egyértelművé vált, hogy a további jó kapcsolatoknak akadálya lehet a műszaki zár. A magyar fél komolyan vette, hogy az aknamező a későbbiekben is jelentős akadálya lehet a jó irányba elmozduló osztrák–magyar kapcsolatoknak, ezért a politikai vezetés annak felszámolása mellett döntött. Az 1965. április 22-én kezdődő árvizek 5000 db aknát átmostak Ausztriába, amiről tájékoztatták az osztrák biztonsági főnököt.²⁶⁰

Az 1960-as évek közepére összességében a nemzetközi feszültség is enyhült, emellett belpolitikai helyzetünk szilárdsága lehetővé tette a műszaki zár és a határővezeti rendszer felülvizsgálatát, egy új, korszerű technikai berendezés alkalmazásával a határőrizet eredményességének fokozását.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága (MSZMP Pol. Biz.) 1965. május 11-i határozata alapján 1965 augusztusától megkezdődött az aknamező felszedése és az elektromos jelzőrendszer megépítése, ami 1971-ben befejeződött. Felszedték a 318 km hosszú aknamezőt és 246 km hosszú EJR épült, kilométerenként 600 ezer Ft-os költséggel.²⁶¹

A fenti történések folyamánként a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején a magyar határőrizetben jelentős változások álltak be. Felszedték az aknamezőt és elkezdték telepíteni az

²⁵⁷ *Az imperialista hírszerző szervek aknamunkájáról.* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/15. szám. pp. 11–17.

²⁵⁸ *A Szabad Európa Rádió és a Szabadság Rádió jelene és jövője.* In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/15. szám pp. 38–39.

²⁵⁹ FÓRIZS Sándor: *Az államhatár műszaki megerősítésének kezdete 1948-ban.* URL: <http://www.forizs-sandor.hu/pdf/42.pdf>. p. 109. Letöltés ideje: 2016. 01. 05.

²⁶⁰ SALLAI János: *Egy idejét múlt korszak lenyomata, a vasfüggöny története.* Budaörs, Hanns Seidel. 2012. p. 49.

²⁶¹ SZÉKELY János: *Jelentés a nyugati határszakaszon kiépített elektromos jelzőrendszer műszaki-technikai állapotáról, alkalmazásának tapasztalatairól.* URL: http://www.historia.hu/archivum/2006/0605_07.htm, (1987) p. 1. Letöltés ideje: 2016. 01. 05.

elektromos jelzőrendszert (ejr), mintegy ezerrel, csaknem 18 ezer főre növelték a BM Határőrség létszámát.²⁶²

A belügyminiszter 1967. június 13-án új szervezést hagyott jóvá, miáltal a határőrség rendszeresített létszáma 209 fővel nőtt (32 tiszt, 76 hivatásos tiszthelyettes, 101 sorállományú). Az új beosztási helyeket alapvetően a déli kerületek megerősítésére alkalmazták. A katonai rendfokozatú és irodai státuszok 16 301-re növekedtek. A polgári alkalmazotti létszám változatlanul 560 állandó és 10 időszakos maradt. 1967. június 13. és 1971. július 1. között csak kisebb szervezetszervezmódosításokat, belső átcsoportosításokat hajtottak végre, amelyek jelentős létszámváltozásokat nem eredményeztek. 1971. július 1-jével a Politikai Bizottság 1969. novemberi és 1970. októberi határozata alapján szervezet-egyszerűsítést hajtottak végre és ennek megfelelően új állománytáblázat született. Ennek kapcsán jelentős belső módosítások jöttek létre.²⁶³

A határőrizet korszerűsítéséhez hozzájárulhattak a Belügyi Szemle Tájékoztatójában a szakterületről megjelent külföldi cikkfordítások is. Így pl., mert a Magyar Népköztársaság az ötvenes évektől jelentős szerepet játszott a szocialista táboron belül a nemzetközi vasúti, közúti és hajózási forgalom ellenőrzésének meggyorsításában, az ellenőrzés egyszerűsítésére tett intézkedések rendszerének kialakításában, továbbá a kérdések nemzetközi jogi síkon való rendezése és különféle módjainak kidolgozásában. Ennek következtében meglehetősen sok gyakorlati tapasztalat állt a forgalom-ellenőrző magyar szervek rendelkezésére. „A fejlődés parancsolólag írta elő a kérdés elméleti oldalainak tanulmányozását, az egyes gyakorlati kérdések elméleti megalapozását.”²⁶⁴

Ezt az igényt még erősítette az a tény is, hogy hatvanas évek végén nagymértékben megnövekedett idegenforgalom eredményeként egyre több külföldi látogatta meg hazánkat, illetve mind több magyar állampolgár utazott külföldre.

A fent idézett bevezető tanulmány szerint a határforgalom-ellenőrzés egyszerűsítése és meggyorsítása nem új probléma. A közös határállomások létrehozásának gondolata már az 1923-as genfi, második közlekedési értekezleten is felmerült. Itt a résztvevők kidolgoztak egy ajánlást az államok számára, a vasúti csatlakozó forgalomban a közös határállomási rendszer meghonosítására, hogy ezt a módszert az államok minél szélesebb körben alkalmazzák.

---

²⁶² NAGY József: *A magyar határőrség szervezete, létszáma és területi elhelyezkedése 1958–1990*. URL:http://epa.oszk.hu/02100/02176/00011/pdf/RTF_25_067-078.pdf. 2012. p. 68. Letöltés ideje: 2016. 01. 05.

²⁶³ NAGY József: *A magyar határőrség szervezete, létszáma és területi elhelyezkedése 1958–1990*. URL: http://epa.oszk.hu/02100/02176/00011/pdf/RTF_25_067-078.pdf. 2012. p. 68. Letöltés ideje: 2016. 01. 05.

²⁶⁴ (szerző nélkül): *Osztrák–nyugatnémet egyezmény a határforgalom ellenőrzéséről*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/ 8. szám. p. 64.

„E módszereknek nemcsak a szocialista országok közösségében van egyre nagyobb fontosságú jelentőségük, hanem a kapitalista országok is alkalmazzák. Nyilvánvalóan nem teljesen azonos, vagy hasonló műszaki rendszerek létrejöttéről van szó, hanem nagyon sok alapvető kérdésben is eltérő megoldások alakultak ki az egyes államok között a nagyjából megegyező elérendő cél ellenére. A szabályozásnak ez a tarkasága megtalálható a szocialista országokon belül is. A kontrasztok még inkább jelentkeznek, ha a szocialista és kapitalista államok határforgalom-ellenőrzési rendszereit hasonlítjuk össze. Mindezekre a körülményekre figyelemmel nem érdektelen megismerni azokat a határforgalom-ellenőrzési rendszereket, amelyeket a kapitalista országok alkalmaznak a közös határaikon átmenő utasok, áthaladó járművek és szállítmányok ellenőrzése során.”²⁶⁵

A tanulmányozott államközi egyezményben, a két állam kötelezettséget vállalt arra, hogy megtesz minden szükséges intézkedést az országaik közötti vasúti, közúti és hajózási forgalom-ellenőrzés megkönnyítésére. Ebből a célból kölcsönösen engedélyezték, hogy az egyik szerződő állam határforgalom-ellenőrző szervei, illetőleg e szervek hivatalos személyei a határforgalom-ellenőrzéssel kapcsolatos tevékenységüket a másik szerződő állam területén végezhessék.

Ki tudja, nem ezzel a cikkel vette-e kezdetét az a folyamat, amelynek eredményeként évtizedek múltán a magyar és a korabeli szocialista államok határátkelőin, majd magyar–osztrák viszonylatban is létrejött az egymegállásos határforgalom-ellenőrzés?

A szocialista tábor korabeli határőrizeti működését bemutató írások a politikai üzenetek mellett jellemzően komoly, figyelemre érdemes szakmai tartalmat is hordoztak. Ilyen volt, a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) határőrizete létrejöttének lépcsőfokait bemutató írás Halász Kálmán tollából.

Az államhatárok biztonsága és a belső rend biztosítása érdekében, az NDK az alkotmánya alapján, a nemzetközileg kialakult szokásoknak megfelelően olyan törvényeket és szerveket hozott létre, amelyek az államhatárok biztosításának és a belső rend fenntartásának érdekeit szolgálták.

Ennek ellentmondani látszik, amit pár sorral lejjebb olvashatunk: „1946 novemberében hozott döntést a szovjet zóna katonai parancsnoksága a Német Határrendőrség létrehozására...” hiszen az NDK csak 1949. október 7-én alakult meg. A Szovjetunió és a Német Demokratikus Köztársaság kormánya között megkötött szerződés értelmében 1955. december elsején a Német Határrendőrség átvette a határátkelő pontok forgalmának teljes ellenőrzését. A Nyugat-Berlinben állomásozó szövetséges csapatok személyi, csapat- és áruforgalmának ellenőrzését azonban a

---

²⁶⁵(szerző nélkül): *Osztrák–nyugatnémet egyezmény a határforgalom ellenőrzéséről*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/ 8. szám. p. 64.

szerződés értelmében továbbra is a szovjet csapatok végezték. Az NSZK-val szomszédos államhatár 1381 km hosszú és a Keleti-tengertől a Fichtel-hegységig húzódik, egyben Európa fontos választóvonalja is volt a kapitalizmus és a szocializmus között. Ugyancsak nagyon jelentős az „imperialista kémközponttá” kiépített Nyugat-Berlin körüli 164 km-es határszakasz. „A németek, de valamennyi nép érdekét az szolgálta volna, ha a két társadalmi rendszer közötti harcot békés eszközökkel, azaz a gazdasági verseny útján oldanák meg Németországban.”²⁶⁶

3.4.8. A példás határőr

A határőrökkel szemben támasztott követelmények: a határőröknek kitűnő megfigyelőképességgel kell rendelkezniük és szoros kapcsolatban kell állniuk a természettel; ismerniük kell a nyomokat, s meg kell tudniuk különböztetni azokat fajtájuk és keletkezésük ideje szerint; ismerniük kell a természetet, észre kell venniük a különféle változásokat és meg kell tudniuk különböztetni a határsértők és az állatok mozgásának zaját. Ugyanakkor a határőr kiképzés magas fokú tudást is ad a fegyverek ismeretére, a nehézségek leküzdésére. A határőröknek többféle speciális feladatot is végre kell hajtaniuk. Ehhez műszaki, gépkocsivezetői, nyomozókutya-vezetői, rádiós, géptávíró és híradás-technikai kiképzést is kapnak az ilyen feladattal megbízott katonák. A határőrtiszti hivatást választó fiatalok a hároméves tiszti iskola befejeztével a tiszti rendfokozattal együtt politechnikai tanári képesítést is kapnak.²⁶⁷

Az ő kiképzésükben is fontos szerepe volt a testnevelésnek, amely megvédi a fiatal katonák egészségét, ugyanakkor edzi fizikai erőnlétüket. Az atlétikai, gimnasztikai, úszó- és judo-önvédelmi gyakorlatok növelik a katonák állóképességét, ügyességét.²⁶⁸

Az NDK határőrségének, szolgálati tapasztalataik bemutatása mellett a Szovjetunió határőrségének lapjából is megjelentetett a Külföldi Figyelő egy írást: A matematikai ismeretek felhasználása a határőrizetben címmel.²⁶⁹

A cikk azzal kezdődik, hogyan lehetett volna megelőzni egy egyszerű matematikai számítással egy magasfigyelő rossz (alacsony...) helyre telepítését. A továbbiakban pedig bemutatja, milyen hasznos tud lenni a matematikai módszerek alkalmazása nem csak a határőrizet technikai, hanem

---

²⁶⁶ HALÁSZ Kálmán: *A Német Demokratikus Köztársaság határőrsége és a Belügyminisztérium fegyveres erői*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 70.

²⁶⁷ HALÁSZ Kálmán: *A Német Demokratikus Köztársaság határőrsége és a Belügyminisztérium fegyveres erői*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 70.

²⁶⁸ HALÁSZ Kálmán: *A Német Demokratikus Köztársaság határőrsége és a Belügyminisztérium fegyveres erői*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 73.

²⁶⁹ KARAKOZOV: *A matematikai ismeretek felhasználása a határőrizetben*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/11. szám. p. 97.

a harcászati feladatok megoldásánál is. Például, hogy milyen erővel lehet pontosan lezárni az adott határszakaszt, vagy hová kell tenni a határsértés helyétől meghatározott távolságra a záróvonal helyét, hozzávetőleges hosszát, a felhasználandó járőrök számát, sűrűségét stb. Végezetül leszögezi: „Az államhatár őrizetének matematizációja elkerülhetetlen folyamat, amely tükrözi a határőrizettel szemben támasztott korszerű követelményeket, az erők és eszközök legcélszerűbb felhasználásának szükségességét. A matematika új lehetőségeket tár fel a határőrizet terén – tudományos alapokon.”²⁷⁰

A vizsgált időszakban a legtöbb cikk a korabeli északi szomszédunk, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság határőrizeti tapasztalatairól szól. Két cikk is foglalkozik a határőrújoncok kiképzésével.

Az egyik „A határőr tisztesek (sic!) feladatai az újonckiképzésben” című, a személyes példa erejét emeli ki a szakmódszertani ajánlások mellett. „A kiképző zászlóalj (sic!) szakaszparancsnokának munkája” című írás pedig a fenti ajánlásokat már a tisztek szintjén mutatta be, részletezte.

„Az államhatár őrizetének problémái” című írás az RR 3 rádiólokátor alkalmazási lehetőségeinek vizsgálatával kezdődött a földi célok – főleg mozgó személyek – meghatározására és követésére, majd bemutatja és összehasonlította egy hazai, és a szovjetfejlesztésű elektromos jelzőberendezés hatékonyságát, előnyeit, hátrányait, alkalmazásuk tapasztalatait.

Érzékeny témát érint a Pohranicnik átvett szerkesztőségi cikke: „A szökések – mint komoly probléma”. Érthető a cikk átvétele, hiszen a korabeli időszakban a legsúlyosabb rendkívüli események közé tartozott a határőrség tagjának külföldre szökése. Ez mindenkor jelentős erkölcsi, politikai és anyagi károkat okozott, ezért megkövetelte a probléma mélyreható felmérését, majd elemzését. A külföldre szökések okai sokrétűek és számos vetületben jelentkeztek. Ezért, felismerésükhöz és megelőzésükhöz nélkülözhetetlen felmérésük komplex összefoglalást igényelt, minden érdekelt beavatkozásával.

Nem kevésbé értékes, ráadásul ma is hasznosítható tanulságokkal szolgál a határőr-felderítésről szóló cikk, mely szerint: „A felderítés a harci tevékenység biztosításának legfontosabb válfaja, amely nélkül lehetetlen eredményesen végrehajtani az adott feladatot. A felderítést aktív módon, minden helyzetben és minden körülmények között szüntelenül kell végezni.”²⁷¹

---

²⁷⁰ KARAKOZOV: *A matematikai ismeretek felhasználása a határőrizetben*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/11. szám. p. 99.

²⁷¹ CERMÁN Frantisek: *Felderítés szervezése a határőrség egységeiben*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/13. szám. p. 86.

3.4.9. Határforgalom-ellenőrzési minták

A hidegháborús viszonyok szükségszerűen megkövetelték az érintett belügyi szervek dolgozóitól, a számba jöhető külföldi államok úti okmány- és vízumrendszerének ismeretét, az azokkal kapcsolatos változások figyelemmel kísérését. Előfordultak olyan esetek, amikor a korabeli szocialista államok állampolgárait osztrák, NSZK úti okmány felhasználásával próbálták – kisebb-nagyobb sikerrel – hazánkba is kiszöktetni. A közép-európai Magyarország a bipoláris világ időszakában a szocialista tábor egyik nyugati bástyájának számított.

Akkoriban Kelet-Európa határait vigyáztuk, védtük Nyugat, Ausztria és a vele szomszédos NSZK felől, felé. A földrajzi, politikai tények szükségessé tették, hogy a belügyi szervek megfelelő intézkedéseket tegyenek az államhatárhoz kötődő jogsértések megelőzésére, megakadályozására. Ezeknek az intézkedéseknek a megalapozását is volt hivatott a Belügyi Szemle, korabeli – többé-kevésbé rendszeres időközönként megjelenő – Külföldi Figyelőjének, vagy más nevén Tájékoztatójának szerkesztéséhez felhasznált külföldi cikkek szószerinti fordításainak, vagy az ezek feldolgozásából született írásoknak a közlése. Az első ilyen cikkek egyike az osztrák útlevél- és vízumrendszerrel kapcsolatban magyar szemszögből felmerülő problémákat taglalta.

A tanulmány a menekültek kérdését is érintette, bár e problémát elsősorban nem politikai oldaláról, hanem a nemzetközi forgalom szempontjából vizsgálta. Azért is volt indokolt foglalkozni ezzel a kérdéssel, mert a „menekültprobléma” jogi rendezése Magyarországon és a szocialista táborban akkoriban még csak elkezdődött.²⁷²

A genfi egyezmény szerint a szerződő államok olyan menekültek részére, akik engedéllyel tartózkodnak területükön, utazási okmányt állítanak ki. De a szocialista országok illegálisan külföldre jutott állampolgáraival kapcsolatban felvetődött problémák egyike, hogy például „... az a személy, aki rendes tartózkodási helye államának útlevelével rendelkezik, semmi esetre sem minősíthető menekültnek.”²⁷³

Magyarországon nem volt arra vonatkozó jogszabály, hogy ezt az utazási okmányt hazánkban elismerik-e vagy sem, ezért nem lehetett ezt a kérdést rendezettnek tekinteni. „Az okmány elismerése ugyanis az egyezmény függelékének tekintett rendelkezés folytán csak az abban részes államok számára kötelező, következésképpen, ha valamely, az egyezményhez nem csatlakozott

---

²⁷² SZEPES Ödön: *Néhány probléma az osztrák útlevél- és vízumrendszerrel kapcsolatban*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/10. szám. p. 89.

²⁷³ SZEPES Ödön: *Néhány probléma az osztrák útlevél- és vízumrendszerrel kapcsolatban*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/10. szám. p. 93.

állam (mint pl. a Magyar Népköztársaság) ezt az okmányt elismerné, erre vonatkozólag jogszabályi rendelkezéssel kellene intézkednie. Ilyen magyar jogszabály hiánya egyértelműen arra utal, hogy ezt az utazási okmányt útlevélként vagy útlevélpótló okmányként nem ismerjük el.”²⁷⁴

A szocialista világrendszer határai őrzésének egy másik aspektusát taglalta a nyugat-berlini személyi igazolvánnyal kapcsolatos idegenrendészeti problémahalmazra figyelmet felhívó írás.

Az NSZK korabeli hivatalos álláspontja szerint a nyugat-berliniek nyugatnémet állampolgárok, következésképpen nemzeti útlevel használatára jogosultak voltak. A nyugat-berlini hatóságok lakosaik számára nyugatnémet útleveleket adtak ki, amelyeket a „kapitalista” országok elismertek. A „szocialista” országok viszont abból a tényből indultak ki, hogy Nyugat-Berlin nem része az NSZK-nak, az említett útleveleket nem ismerték el. Fontos politikai kérdés volt tehát, hogy a vízumkiadó és határforgalom-ellenőrző szerveink nyugatnémet útlevelek esetében vizsgálják a kiállítás helyét, a kiállító hatóságot, mert a Nyugat-Berlinben kiállított nyugatnémet útlevelbe magyar vízum nem volt adható. Ezzel azonos elbírálás alá esett az az NSZK-ban kiadott útlevel is, amelynek érvényességét a nyugat-berlini hatóságok hosszabbították meg. Minthogy a nyugat-berlini hatóságok külön saját útlevelet nem állítottak ki a szocialista országok útlevelet helyettesítő személyi okmányként a nyugat-berlini hatóságok által a lakosaik részére kiállított személyi igazolványt, a nyolc lapból álló könyvecskét fogadták el. Mivel a személyi igazolvány nem felel meg az útlevelekkel szemben támasztott követelményeknek, a szocialista országok vízumukat, ezzel együtt átléptető bélyegzőlenyomataikat külön lapokra adták. Ráadásul a nyugatnémet hatóságok nem követelték meg a kérelmező hatóság előtti személyes megjelenését.²⁷⁵

A nyugat-berlini lakosok utazásaival összefüggő problémákat csak bonyolította, hogy ezek a személyek gyakorlatilag két úti okmánnyal is (nyugat-berlini személyi igazolvány és NSZK útlevel) rendelkezhettek. Nemzetközi utazásaik során egyik országban az egyik, másik országban a másik okmányukkal utaztak, attól függően, hogy számukra melyik nyújtott kedvezőbb feltételeket, illetőleg melyiket fogadták el az adott országban.

---

²⁷⁴ SZEPES Ödön: *Néhány probléma az osztrák útlevel- és vízumrendszerrel kapcsolatban*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/10. szám. p. 94.

²⁷⁵ SZEMENYEI Pál: *Visszaélési lehetőségek a nyugat-berlini személyi igazolvánnyal*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1970/12. szám. p.108.

3.4.10. Külföldi médiatapasztalatok a szemle Tájékoztatójában (1963–1972) megelőzés – bűnüldözés

Az irányadó szakmai és a kor szelleméhez igazodó Belügyi Szemlében megjelenő anyagok, a hazai történetek bemutatása mellett jellemzően kelet-európai bűneseteket, bűnügyi lapok írásait dolgozták fel. Ezt egészítette ki a már korábban említett, szintén a szerkesztőség munkatársai által összeállított, 1963-tól negyedévente, „Szolgálati használatra” minősítéssel megjelentetett, „A Belügyi Szemle Tájékoztatója.”

A periodika összeállításáért felelős munkatársak éberren figyelték, válogatták és fordították a bűnügyi, szakmai lapokban a korszerű technikai eszközök bemutatásáról, ezek felhasználásának lehetséges módozatairól szóló írásokat. Fél évszázad távlatából időszerű visszatekinteni: milyen, a médiával kapcsolatos „nyugati” írásokat tartottak akkor figyelemre méltónak, ezeknek lett-e hazai hatásuk a Belügyminisztérium korabeli vagy későbbi tevékenységében, miben rejlik mondanivalójuk máig szóló érvénye? Az audiovizuális kommunikáció mindennapjaink részévé válása szolgál bizonyítékkul e módszer alkalmazásának előnyeiről. Ezért értekezésemben, hiánypótló szándékkal, főként az efféle kommunikációs módszer mára feledésbe merült, hátrányos következményeinek időtálló megállapításait veszem számba.

A hatvanas évek elején kialakult új belpolitikai helyzet megkívánta a belügyi tevékenységet népszerűsítő minisztériumi feladatokhoz a társadalom széles rétegeit megnyerni szándékozó belügyi propaganda korszerűsítését is. Eszközei közül abban az időben a legmeghatározóbbak, legerősebbek a belügyi kiadású sajtótermékek voltak, különösen a „zászlóshajó”, a Belügyi Szemle. Hasonló súlyú volt a szemle főként vezetőknek szóló és címzett, a nyugati világban megjelent, belügyi témába vágó cikkeiből összeállított időszakos tájékoztatója, amely anyagai-ban jelentős teret szentelt a nyugati médiatapasztalatok figyelemre méltó, hasznosítható ismertetésének is.

3.4.11. A média, mint ifjúságnevelő eszköz, és veszélyei: unalomból – passzivitásba

Werfer Gerhardt az „Öffentliche Sicherheit” című osztrák folyóiratban megjelent, „A sajtó, a film, a rádió és a televízió, mint az ifjúság nevelésének eszközei és az ezekkel kapcsolatos veszélyek”²⁷⁶ című cikke szerint az emberiség történelmének minden korszaka „kitermelte magának az eszmék kicserélésére vonatkozó sajátos formákat. Ezáltal nyert minden időkből kielégítést az emberek közlési szükséglete egymás felé tudásukról, véleményükről, érzéseikről.”

Werfer Gerhardt írását, mint láthatjuk, „A Belügyi Szemle Külföldi Figyelője” vagy más néven „Tájékoztatója” e témában az elsők között válogatta be a lefordítandók, a magyar belügyi olvasótáborral is megismertetendők közé. Az osztrák szerző dolgozatában egyebek közt hozzáfűzte a korabeli technikai vívmányok értékeléseként, hogy az „emberek nagy része ma – az ésszerűsített munkaszervezés és a növekvő társadalmi intézkedések következtében – jóval több szabadidővel rendelkezik, mint a korábbi nemzedékek. Ugyanakkor sokkal nagyobb az unatkozás veszélye is.”

A szerző a cikk további részében megállapította, hogy valamennyi országban hatalmas, virágzó ipar fejlődött ki a technika új vívmányait is felhasználó, főként passzív unaloműzésre.

Amint Werfer Gerhardt cikkében leszögezte, az ötvenes években, az USA-ban és Nyugat-Európában a „comics” képregényekkel kapcsolatos üzleti siker minden idők legnagyobb eladási eredményét képezte. Az USA-ban egyes képregények egyszerre akár több mint 500 amerikai újságban jelentek meg, 45–75 milliós olvasótáborral. Bécsben, 1955-ben 50 comicssorozat, 60 szenny- és 80 gicssorozat volt forgalomban. A „rém-képregények” előre nem várt kedvezőtlen eredményeként viszont ugrásszerűen megnőtt az erőszakos cselekmények száma. Ezért kénytelenek voltak megakadályozni a pornográf vagy bűnözésre csábító képregények széles körű nyilvános terjesztését – fejezte be a szerző ezt a gondolatmenetét.

Felmerülhet a kérdés; miért került ennyire előtérbe a képekkel történő kifejezés mód? A válasz egyszerűbb, mint gondolnánk: mert a kép az analfabéták által is könnyen érthető! Szemben a szó, a mondat tartalmával, a kifejezés móddal, melynek azonosítása, megértése bizonyos előképzettséget, felismerése összpontosítást igényel. Pedig a stílusukból adódóan elnagyolt képregények és különösen a másodperctörédek alatt vibráló képes közlések – egyfajta melléktermékként – szétszórtságot és rendetlenséget, állandó nyughatatlanságot sugároznak.

---

²⁷⁶ WERFER Gerhardt: *A sajtó, a film, a rádió és a televízió, mint az ifjúság nevelésének eszközei és az ezekkel kapcsolatos veszélyek*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám. p. 10.

A folyóiratcikk szerzője a veszélyeket sorolva, a képregények népszerűsítését felkaroló bulvársajtóval kapcsolatban rámutatott, hogy ezekben a sajtótermékekben a hangnem is igen alacsony színvonalú, a legdurvább utcai zsargont használó. Gyakoriak például az olyan riportok és cikkek, amelyekben bűnözők és félvilági hölgyek nyilatkoznak a maguk alvilági, triviális vagy szeméremsértő stílusában.

Az osztrák szerző a film káros hatásait taglalva előrebocsátotta, hogy ezekkel a pszichológusok és pedagógusok már behatóan foglalkoztak. Megállapításaik szerint a serdülőkor előtti gyermek a mindennapi élet valóságához illeszti a filmbeli történeteket. A profik által megtervezett látványos elemek viszont nemcsak a mozivásznak, vagy még inkább a képernyők elé bilincselik a gyermekeket, hanem a világgal ismerkedő nemzedék szívesebben fogadja el a művilágot valónak és irányadónak, miután még kevés természetes élményben van részük. A film ismeretlen világba kalauzolja, izgalmas események részesévé teszi őket, idejekorán felkelti a serdülők nemi érdeklődését, közeledését a nemi kapcsolatok világába, megjelenik, kialakul bennük a sztárkultusz. Az alkotás egyfajta boldogságpótlékként egyben növeli nézője önérzetét is, ami csak időleges ugyan, de sok moziba járással tovább fokozható. A filmben látottak szerint a felnőttek is gyakran tévednek, néha butábbak, mint a gyerekek, például a korabeli, népszerű Stan és Pan filmekben. Amint az osztrák szerző a témát kutató pszichológusokkal, pedagógusokkal egyetértve megállapította, ezek az alkotások a tekintéllyegény világban a gyerekek számára feltétlenül igaznak hatnak. Az a megállapítása pedig ma is igaz, hogy a filmek jó része az életet elgiccsesíti, túlzottan leegyszerűsítve, mesterkélt helyzeteket részletezve túl gondtalannak tünteti fel.²⁷⁷

Werfer Gerhardt dolgozatának befejező részében röviden szólt rádióról és az akkoriban újdonságnak számító televízióról is. A rádió ismeretterjesztő hasznossága melletti veszélyét a szerző a korlátlan rádióhallgatásban, a zajkulissza-használatban látja. A televízió robbanásszerű terjedésének titka a szerző szerint az, hogy a képernyőről sugárzott műsor révén a néző mindent látónak, mindent tudónak és mindenütt jelen lévőnek, vagyis a régóta vágyott mindenhatóság útján haladónak érzi magát. Ugyanakkor, mint megjegyezte, egy televíziókészülék birtoklása a kezdetekben alkalmas volt a társadalmi felemelkedés fitogtatására is.

A cikk szerint a televíziózás első káros hatásai közt szerepel, hogy a tv elterjedésének hőskorában, a profi technikával, nagy megjelenítő erővel játszott izgalmas filmek nézése közben a nézők körében többször előfordult szívroham. Az egyéb tévés hatások tekintetében érdekes

---

²⁷⁷WERFER Gerhardt: *A sajtó, a film, a rádió és a televízió, mint az ifjúság nevelésének eszközei és az ezekkel kapcsolatos veszélyek*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám. p. 11.

napjainkból visszatekinteni arra, hogy az USA kultúrkritikusai a televízió két legfőbb hatását az alábbiakban látták:

- „1. A televízió unintelligens, passzív és ítélőképesség nélküli réteget hoz léte azokból, akik nap nap után némán ülnek a képernyő előtt.
2. A televízióval rendelkező legtöbb család szokásai, elfoglaltságai és a családi élet társadalmi formái megváltoznak.”

A cikk szerint a műsorok összeállításában kizárólag az üzleti szempontok vezetnek. A tévécsatornák nagy része a reklámbevételek növelése miatt szenzációk, izgalmas történetek sugárzására és a legkönnyebb műfajú szórakoztatásra törekszik. A mértéktelen televízió nézés a gyermekeknél alvási vagy akár komolyabb kezelést igénylő idegzavarokhoz vezethet, megzavarva érzelmi életük fejlődését, túlzottan az egyoldalú intellektuális felfogásra befolyásolva őket.

Werfer Gerhardt cikkét összefoglalóan azzal fejezte be, „hogy a sajtó, a film a rádió és a televízió a modern élet realitásai, amelyek elől kitérni vagy valamelyik elől gyermekeinket elzárni nem tudjuk. Ha azt akarjuk, hogy a gyermek lelki, erkölcsi és művelődési fejlődésére kedvező hatást gyakoroljanak, úgy a szülőknek, az iskoláknak és a hatóságoknak maradéktalanul teljesíteniük kell a rájuk eső feladatokat annak érdekében, hogy az említett közlési eszközök a népművelés és a haladás eszközeivé válhassanak.”²⁷⁸

A Belügyi Szemle 1969-es Tájékoztatójában szereplő, a korabeli meghatározás szerint a „nyugatnémet” Kriminalistik 1969/1. számából a szerző említése nélkül átvett anyag kivonatos közlése szintén szolgál ma is hasznos, érvényes tanulságokkal.²⁷⁹ Amint a cikkből kitűnt, a bűnözéssel foglalkozó híradások egyre jobban terjednek a tömegtájékoztató eszközökben. Az írás azonban kevésbé tartotta veszélyesnek a műsorok bűnözési módszereket, fogásokat terjesztő hatását. Ugyanakkor a szerző cikkében eddig ismeretlen veszélyekre hívja fel a figyelmet, amelyek viszont az újságokban, képes folyóiratokban éppen úgy napvilágra kerülnek, mint a mozik vásznain vagy a televízió-képernyőn. „Soha nem mutatták be a bűnözőket ilyen túlzott mértékben, irigységgel és csodálattal körülvett, sőt megdicsőült módon a közönséges polgároknak, mint napjainkban.” A példaként felhozott, az akkoriban a tévében sugárzott, feltárt tények alapján készült postarabló-sorozat nem várt hatásaként úgy tűnt, egyedül a postarablók élvezték a nézők bizalmát. Akik „csak” szükség esetén ütöttek le valakit egy vasrúddal, elhallgatva, hogy az illető

---

²⁷⁸ Werfer Gerhardt: *A sajtó, a film, a rádió és a televízió, mint az ifjúság nevelésének eszközei és az ezekkel kapcsolatos veszélyek*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám. p.12.

²⁷⁹ (szerző nélkül): *Bűnözés a tömegtájékoztatóban*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 26.

egész életében nyomorék maradt... Mert ez már nem illett volna a „nemes úriember gengszterek” meséjébe. A nézők rosszallása mindig oda irányult, ahová a film készítői irányították.

Mint a szerző cikkében keserűen megállapítja, a tettetést hősként magasztaló sorozatra a gyártó 2,1 millió márkát fizetett, és a műsor kb. 20 millió embert vonzott a képernyők elé. „A szimpátiareklám rendkívül ésszerű volt, 10 pfennig esett egy személyre. Ezt, egyetlen, alvilág által megbízott reklámügynökség sem tudta volna olcsóbban megcsinálni...” Nem kevésbé figyelemre méltó a szerző következő észrevétele a média és a bűnözés kölcsönhatásáról.

„Hulla nélkül a legjobb krimi sem ér semmit!” – hangzott a korabeli (és nem csak korabeli) szerzői bölcsesség. A néző, egyben állampolgár pedig a gyilkossági történetek tömegfogyasztójaként a benne kialakított kép szerint foglalt állást a bűnözéssel kapcsolatban, azaz a közvélemény a képernyőn látottak, rádióban hallottak alapján szinte kizárólag az erőszakos bűncselekmények felderítésére igényelte a rendőrségi erőfeszítések összpontosítását. Miközben a többi, kriminálpolitikai szempontból éppen ilyen fontos estre jellemzően nem jutott elég erő. A cikk frappáns példája szerint: „Egy 10 000 márkát magával ragadó bankrabló rendőrszázadokat mozgósít, miközben a gyanútlan, több száz és száz áldozatától milliókat kicsaló ügyével a rendőrség egyetlen tisztviselője foglalkozik, sokszor évekig.”

A polgári jog kategóriái közt szereplő „jó hírnév”-vel védett csalókról szólt a következő írás. A bűnmegelőzés és a nyilvánosság már akkoriban is sok ellentmondást próbált leküzdeni. „A modern csaló előszeretettel rejtőzik egy cég álarca alá. A rendőrség és a bíróságok fáradozása, egy ilyen szélhámos vállalat tevékenységét a büntetőjog eszközeivel sújtani, sok évet vesz igénybe.”²⁸⁰ A cikk további részében taglalja, hogy e fáradozás közben miként gyarapodott az átvert áldozatok száma, akiket viszont nem lehet megóvni, hisz jogerős büntetőítéletig az ilyen vállalatok is változatlanul virágozhatnak, terjeszkedhetnek, hisz a polgári jog biztosította számukra a „jó hírnévhez való jog”-ot.

Nem csak a polgári jog kategóriái, de a sajtószabadság, mint alapérték tiszteletben tartása is dolgozhatott az ifjúságvédelem ellen a korabeli NSZK-ban, mint a továbbiakban olvashatjuk.

A Robert Schilling, NSZK-kormányfőtanácsosa által írott, a Literarischer Jugendschutz hasábjairól 1959-ben átvett írás arról szól, hogy a korabeli NSZK-ban évről évre növekedett a zug- és szennyirodalmi termékek mennyisége. A szerző ennek visszaszorítására és az ifjúság védelmére szükségesnek tartotta az e tárgyban korábban hozott jogszabály módosítását. Mint kormányfőtanácsos leszögezte, hogy a zug- és szennyirodalom terjesztése mellett tilalmazni kell

---

²⁸⁰(szerző nélkül): *Bűnözés a tömegtájékoztatásban*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 27.

a nivótlan irodalmi termékekét is. Ezek közé sorolta a nyers erőszakot, a bűnözést, a háborút vagy a faji gyűlöletet dicsőítő, népszerűsítő, a borzalmaiknál fogva az ifjúság idegeire veszélyes alkotásokat is.

A korabeli NSZK-ban működő mintegy 20 000 kölesönkönyvtár²⁸¹ bő háromnegyedét zugkönyvtárak tették ki, főként giccsregényeket és hátborzongató rémregényeket nyújtva a közönségnek. A brutalitás kultusza mellett megtalálhatók voltak kínálatukban a csökkenő népszerűségű „comics” képregények, valamint az erotikus irodalom is. A szerző kitért az aktképsorozatok és -füzetek, pornográf prospektusok forgalmazására, majd az ifjúságra veszélyes hanglemmek, filmek problémáját tárgyalta. A tanulmány szerzője jogszabály-módosító javaslata mellett már akkor fontosnak tartotta egyebek között az ifjúság védelmében a társadalom széles körű összefogását is, ami persze ma sincs másként.

A technika vívmányait, már a korabeli bűnüldözés is rögtön alkalmazta; mint olvashatjuk egyebek mellett az angol rendőrségi tv-s szolgálatról.

A „Die Polizei” 1962/7-es számából átvett rövid írás, a televízió New York-i rendőrség által történt felhasználásáról szól. Mint az anyagból kiderül, az USA-ban, a televíziózás hőskorában a körözés bevezetésével kapcsolatban keletkezett vita során is fő szempont volt mérlegelni, hogy a tévés körözés bevezetésével kapcsolatos költségek nem haladják-e meg a várható eredményeket. A hőskorban körözési fényképek rejtjelezett, rendőrörsökre történő továbbításával kísérleteztek, nagy reményeket fűzve a televíziózás lehetőségeinek egyéb, a bűnüldözésben felhasználható módszereihez.²⁸²

Mint a szerző és eredeti cím nélkül szemlézett cikk bevezetője leszögezte, „az ipari televíziót mérsékelt sikerrel használják a közlekedés irányítására, ellenőrzésére. Viszont Liverpool nyüzsgő tömegét 94 televíziós szem ellenőrzi, segítve kiemelni a bűnözőket, de ami még fontosabb, elriasztva a leendő törvénysértőket.”²⁸³ A jövőt illetően pedig a szerző egy Országos Rendőrségi Televíziós Szolgálatra gondolt, amely gyorsan és eredményesen, a büntettek felderítését szolgáló vizuális információkkal látná el az ország rendőrállomásait, rendőreit.

A cikk írója a korabeli hírközlő rendszerüket elavultnak tekintette, amelyből kiutat a már említett országos, illetve a régiók szintjén egy-egy régiós televíziós szolgálat jelentené, a helyi jelentőségű bűntények felgöngyölítésének segítésére. A zárt láncú tévécsatornák alkalmasak

---

²⁸¹ (szerző nélkül): *Illegális könyvtárak az NSZK-ban*. In. Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1969/9. szám. p. 44.

²⁸² (szerző nélkül): *A televízió használata a New York-i bűnüldözésben*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2. szám. p. 36.

²⁸³ (szerző nélkül): *Ipari televízió az angol rendőrségnél*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/8. p. 32.

lennének a személyi körözések mellett tárgykörözések közzétételére is. A rögzített időpontban sugárzott adást mindennap egy adott időszámban megismételnék. A járőrszolgálatban lévő rendőrök pedig a megfelelő időben betérnének a televízióval rendelkező szakasz- vagy körzeti rendőri egységhez. A nehézkesnek tűnő módszerrel együtt, mint a cikk szerzője jó érzékkel már akkor rögzítette, a tévészolgálat előnyei túlszárnyalják a hátrányokat.

A kivonatos közlés a *Kriminalistik* 1971/2. számából, a hazánkban napjainkig sugárzott „Kék fény” című műsorhoz hasonló „Aktajelzés: X.Y. megoldatlan” című nyugatnémet tévéműsor kapcsán kibontakozott viták tanulságait összegezte.²⁸⁴ A felmerült kérdések: „Nem törvényellenes-e a televízió keresztül történő körözés? Milyen feltételek mellett tölt be kriminálpolitikai célokat? Mi kell ahhoz, hogy a körözés e módja taktikailag megfelelő legyen?”²⁸⁵

Felvetődött ugyanis, hogy egy bűneset kapcsán a nyilvánosság bevonása sérti a bűncselekmény sértettjének és az elkövetőjének is az alapvető személyiségi jogait. A nyilvánosság bevonása nélkül azonban a hatóságok passzivitásra lennének kárhozthatva, nem vehetnék igénybe a lakosság segítségét. Viszont a magánérdeknél a közösség érdeke előbbre való. Ezért feltétlenül indokolt a „nagyfokú társadalomra (sic!) veszélyességet magukban foglaló, súlyos bűncselekmények, a nagy károkat okozó bűncselekmény-sorozatok, a közveszélyű cselekmények, a szervezett bűnbandák, valamint a szokásos és hivatásos bűnözők esetében a körözés ezen eszközához folyamodni.”²⁸⁶

Egy következő cikk arról számol be, hogy napirendre került a két világrendszer korabeli ádáz ideológiai, illetve médiaküzdelmét szimbolizáló két, CIA-működtetésű, reprezentáns rádióállomás jövőjének kérdése. A Münchenben működő „magánjellegű”, „hidegháborús csökevényeknek” is tartott amerikai adóállomások, a „Szabad Európa Rádió, a kelet-európaiakhoz öt nyelven, 46 hullámhosszon szóló (napi 20 óra Csehszlovákiának szánt adás, 19 óra Lengyelország és Magyarország számára stb.), illetve a Szovjetunió népeinek, 36 hullámhosszon sugárzott, Szabadság Rádió”²⁸⁷ fenntartása újra éles viták tárgya volt az Egyesült Államokban.

A hatvanas, hetvenes évek rendőrségi témájú külföldi médiájának társadalmi következményeit, benne a bűnözés terjedésére, hatékony megelőzésére, a bűnüldözésre gyakorolt hatását vizsgáló írások fontos szerepet, szakmai tájékoztatást nyújtottak az akkoriban a témával foglalkozó szakembereknek, vezetőiknek. Fél évszázad távlatából visszatekintve láthatjuk, hogy bizonyos

---

²⁸⁴(szerő nélkül): *Aktajelzés: X.Y. megoldatlan*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. p. 30.

²⁸⁵(szerő nélkül): *Aktajelzés: X.Y. megoldatlan*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. p. 31.

²⁸⁶(szerő nélkül): *Aktajelzés: X.Y. megoldatlan*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. p. 32.

²⁸⁷(szerő nélkül): *Aktajelzés: X.Y. megoldatlan*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1971/12. p. 38.

részeikben az akkoriban a Belügyi Szemle tapasztalt munkatársai által, értő módon kiválasztott, értékesnek ítélt, idegen nyelvről lefordított írások ma is időszerűek. Gondolhatunk a bűnmegelőzés vagy az ifjúságvédelem témájában megjelentetettekre.

Mai szemmel, ezeken a korabeli bűnüldözési, bűnmegelőzési technikai újdonságokon már régen túlhaladt az idő. Akkoriban viszont a szemle Tájékoztatója, vagy Külföldi Figyelője szinte naprakészen szemlélte és lényegében át is tudta fogni a szakterület német, angol, orosz, vagy a szomszédos, illetve szocialista országok nyelvén megjelent anyagokat.

Az audiovizuális eszközök gyors népszerűvé válásakor már felvetődött káros következmények kiküszöbölésére – mint láttuk – történtek lépések. Ugyanakkor nemcsak az ifjúság, a felnövekvő nemzedék védelmében dolgozó bűnmegelőzési vagy a bűnözés visszaszorításáért a bűnüldözés területén küzdő szakemberek, hanem – amint az egyik szemlézett német ifjúságvédelmi cikk összegzésében szerepelt – az egész társadalom összefogására van szükség.

A szakmai tapasztalatokat, tudományos kutatást más rovatokban is népszerűsítették

A fenti, nevesített szakterületek mellett a szemle más szerkezetben, eltérő módon, átfogóbb elnevezésű rovataiban is népszerűsítette a legjobb elméletet, gyakorlatot. Ilyenek voltak például a szolgálati tapasztalatok, a régen elkövetett gyilkosságok, a szakértők gyakorlatából, a rendőrség története stb. A szakmai elméleti tudás mélyítéséhez széleskörűen felhasználta a sajtótörténet, sajtóműfajok jól bevált megoldásait műfaj-rovatcímekkel, mint; az információ, a hírek, a tájékoztató, az interjú, a lapszemle, a reflexió, a könyvismertetés, a fórum, pályázat stb.

A szemlében a rendészetelméletet és gyakorlatot évtizedeken át tudományos igénnyel vizsgáló, népszerűsítő írások mennyisége, színvonala együtt haladt a minisztériumban a szakmai-tudományos tevékenységet elmélyítő belügyi parancsok, utasítások kívánalmaival. Hamarosan megjelentek a szakmai tapasztalatokat feldolgozó belügyi kutatások elemzései, mint például a belügyi kutatóhelyek jóváhagyott ötéves kutatási terveiből is készült egy vizsgálat. Lévéen a bűnözés komplex társadalmi jelenség, a komplexitás egyik eleme, az interdiszciplinaritás. A kutató a tervekben szereplő bűnüldözési témáknál 19 tudományterületet talált. Politológiát a témák 43%-ában, de csökkenő arányban szerepelt még: szociológia, pszichológia, kriminológia, szervezés- és vezetéselmélet, kriminalisztika, pedagógia, filozófia, büntetőjog, műszaki tudományok, rendszerelmélet, információ-elmélet, természettudományok, amelyek aránya már csak 10% volt. Még kisebb arányban a statisztika, prognosztika, hadtudomány, tudományszervezés, államigazgatás-jogtudomány, orvostudomány. A témák 60%-a pedig olyan ismeretekre is támaszkodik, amelyeket nem lehetett még rendszertanilag besorolni. Más megközelítésben a

bűnüldözési témák interdiszciplinaritása: egy tudományterületet érint a témák 1,3%-a, kettőt 16%-a, hármat 22%-a, négyet 30%-a, öt 13%-a és hatot 10%-a.²⁸⁸

Több, hasonló témájú publikáció elvezetett a rendészettudomány fogalmi kérdéseire: „... a rendvédelmi szervek tudományos téren legelőször a fogalmi kérdések tisztázására törekedjenek... Rendvédelemnek tekintem mindazokat a tevékenységi formákat, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak. Nyilvánvaló, hogy a közrend és közbiztonság fenntartásának kérdése nem szűkíthető le sem a rendőrség, sem más rendészeti feladatokat ellátó szervezet munkájára. Belügyi részről ide értendő a határrendészet, az országos tűzvédelem, a polgári védelem, az igazgatásrendészet, továbbá a közigazgatás irányító, összehangoló tevékenysége is.”²⁸⁹ – fogalmazódott meg eme útkeresések eredményeként évekkel később.

Hasonlóképp nyomon követhető a rendészettudomány fejlődését szolgáló írások sora egy másik példán. Elsőként hazánkban a szemle Külföldi Figyelőjében jelent meg cikk „A hazugság detektor (sic!) (polygraph) a japán rendőrség szolgálatában”²⁹⁰ témával. A hetvenes években előbb a hazai titkosszolgálatok, pár évre rá pedig már a nyílt büntetőeljárásban is használták a módszert.

3.5. A SZEMLE „TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELÉSE” PÁRTFÓRUMOKON (1973–1987)

A folyóirat, a vizsgált korszak működési mechanizmusához igazodóan szigorú pártirányítás alatt állt. Mint a Belügyi Szemle szerkesztőbizottsági tagjával, Nyíri Sándor nyugalmazott vezető ügyésszel készített mélyinterjú során visszaemlékezéséből is kirajzolódik, az MSZMP központi bizottságának Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya valósította meg ezt a közvetlen „kézi vezérlest”. A Belügyminisztériumon belüli rendszerben pedig az MSZMP Belügyminisztériumi Bizottságának párhierarchiája biztosította a párthatározatok végrehajtásának folyamatos figyelemmel kísérése, ellenőrzése révén, a „rövid pórázt”. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, kutatásom során, a Belügyi Szemle munkájáról közvetlenül, vagy közvetve szóló három, egy-egy minisztériumi pártszerv előtti beszámolóra bukkantam.

---

²⁸⁸ VÉGVÁRI Piroska: *A belügyi tudományos kutatás néhány elméleti kérdése*. In. Belügyi Szemle. 1976. 14. évfolyam. 12. szám. pp. 38–44.

²⁸⁹ OPÁL Sándor: *A rendvédelem néhány tudományelméleti és fogalmi kérdése*. In. Belügyi Szemle. 1992. 29. évfolyam. 6. szám. pp. 47–49.

²⁹⁰ (szerző nélkül): *A hazugság detektor (polygraph) a japán rendőrség szolgálatában*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1966/6. szám. p. 21.

Időrendben az első írásos anyag, az 1963-ban, három folyóirat egybeötvözéséből alapított Belügyi Szemle tíz évét áttekintő, 1973. február 23-i belügyminisztériumi pártvégrehajtó bizottsági ülésre készült. Mellette található az ülés jegyzőkönyve, a felmerült kérdésekkel, válaszokkal, s az irat végül a határozattal, a végrehajtásra vonatkozó feljegyzéssel zárul. A „Jelentés a Belügyi Szemle munkájáról”²⁹¹ anyagban „dr. Déry Pál”, (helyesen: Déri) főszerkesztő 18 oldalon át, mellette négy oldal, szemléltető táblázat, grafikon segítségével mutatta be a szemle szerkesztőségének tevékenységét. Az ülésen meghívottként megjelent dr. Balogh Sándor rendőr ezredes, csoportfőnök-helyettes, a Belügyi Szemlét szervezetileg magában foglaló BM Tanulmányi és propaganda csoportfőnökség képviselőjében.

A második jegyzőkönyv az MSZMP belügyminisztériumi 8-as bizottsága 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági üléséről készült. A bizottsági ülés négy napirendi pontjából a harmadik elnevezése: „A Belügyi Szemle, és a Magyar Rendőr ideológiai, politikai rovatainak munkájáról és a következő évek eszmei-politikai célkitűzéseiről szóló – BM PVB elé terjesztendő – jelentés véleményezése.” E napirendi pont előadója az akkori csoportfőnök, Mándi Sándor rendőr ezredes volt.

Végezetül a harmadik, alighanem a vizsgált korszak utolsó ilyen jellegű értékeléseként, az MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottságának 1987. október 29-i ülésén hangzott el, az ülés három napirendi pontjából másodikként, az akkori főszerkesztő, dr. Finszter Géza rendőr őrnagy előadásában; „A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete” címmel hangzott el.

3.5.1. Az első évtizedet értékelő, 1973. évi beszámoló

A fenti jegyzőkönyvekből, értékelésekből igyekeztem összefoglalni, elemezni a kutatási témám szempontjából releváns tudományos értékkel bíró információkat.

Mint a tízéves értékelésre, 1973. február 13-án, dr. Déri Pál rendőr alezredes főszerkesztő által, a párt vb. ülésre készített anyag bevezetőjében leszögezte, hogy a Belügyi Szemle első száma a 0023/1962 BM parancs alapján, 1963 januárjában jelent meg, 11 ezer példányban az Atheneum Nyomda kivitelezésében. Az 1972. december végéig eltelt tíz év alatt 15 552 oldalon, 2508 cikk, továbbá 2129 külföldi lapszemlekiivonat és tájékoztató jelent meg, közte fekete-fehér, esetenként színes fényképekkel, ábrákkal illusztrálva. A szaklap profilja a vizsgált, eltelt évtizedben kialakult

---

²⁹¹ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973.

és sokat fejlődött. Nemcsak a belügyi szervek vezetőinek és beosztottainak lett elismert folyóirata, hanem a társszerveknek, valamint a tudományos intézeteknek is.

A jelentés, a korszakban érvényesülő politikai elvárásnak megfelelően rögtön az elején azt is rögzítette, miszerint: „A párt, Belügyi Szemlével legfontosabb célkitűzése, hogy a párt politikáját, a BM szervek időszerű feladatait ismertesse, annak megvalósítására mozgósítson, ugyanakkor az állomány összbelügyi szemléletét szilárdítsa.” (2. o.)

Ezt követően tételes felsorolást találunk arról, miként mutatkozott meg mindez a Belügyi Szemle szerkesztőségének tevékenységében. Ebben egyebek közt szerepel, hogy a folyóirat olyan politikai és szakmai cikkeket közölt, amelyek a vonatkozó párthatározatokból adódóan a Belügyminisztérium központi feladataival kapcsolatosak voltak, s ezért az egész állományt érintették. A közölt írások konkrétan elemezték az egyes szolgálatok közötti munkakapcsolatokat és az együttműködés problémáit, továbbá csaknem valamennyi belügyi szolgálati ág területéről jelentettek meg cikkeket. Emellett olyan speciális témájú szakcikk is olvashatóak voltak a folyóiratban, amelyek tartalmuknál fogva több szakterületen szintén hasznosultak. Emellett rendszeresen ismertették a szocialista országok – elsősorban a Szovjetunió – belügyi tapasztalatait. A szemle mellékleteiben megjelent külföldi szakanyagokkal pedig komplex módon tájékoztatták a vezetői, parancsnoki állományt a belügyi munkát egészében is érintő kérdésekről.

A folyóiratban megjelent párpolitikai cikkek az MSZMP kongresszusai, a központi bizottság és a politikai bizottság határozataiból adódó összbelügyi feladatokkal foglalkoztak.

1966-67-ben két cikkben érintették az MSZMP IX. kongresszusából adódó teendőket.

1970-71-ben az MSZMP X. kongresszusával kapcsolatban 5 cikket közöltek. Az MSZMP KB és Politikai Bizottságának az elmúlt tíz év alatt a belügyi szervek tevékenységére kiható határozataival kapcsolatosan mintegy 20 vezércikk látta meg a napvilágot. Ezekben feldolgozták egyebek mellett az ideológiai munka, az időszerű kül- és belpolitika kérdéseit, a korabeli gazdaságirányítási rendszer alapelveit, a tudománypolitikai irányelveket, a tájékoztatási munka színvonalának emelését, az ifjúság helyzetének és megítélésének társadalmi oldalát, a cigány lakosság helyzetének megjavulását, stb.

A párthatározatok közül kiemelten, az értékelés idején is foglalkoztak az MSZMP KB 1969. november 28-i – a Belügyminisztérium munkájáról szóló (A KB 1969. november 26–28-i ülésén megvitatta és elfogadta Benkei András belügyminiszter jelentését a Belügyminisztérium tevékenységéről.)²⁹² – határozata végrehajtásával, mind összbelügyi szinten, mind szolgálati területenként. 1972-ben a belügyminiszter első helyettese adott átfogó képet e párthatározatok

---

²⁹² *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1967–1970.* Kossuth Könyvkiadó. 1974. p. 444.

végrehajtásának tapasztalatairól.²⁹³ Ennek keretében, és több hasonló témájú cikkben, a párthatározat olyan kérdéseivel foglalkoztak a lapban, mint például a nemzetközi osztályharc tendenciája, az imperialisták ideológiai diverziója elleni harc, a bűnözés objektív és szubjektív okai, a Szovjetunió és a többi szocialista országok bűnügyi szervezeteinek tapasztalatai. Témájukban ehhez kapcsolódtak még, a szocialista törvényesség egyes kérdései, a népgazdaság és társadalmi tulajdon védelmének problémái, az erőszakos bűnözés visszaszorítása, az ifjúsági bűnözés megelőzése, a veszélyes bűnözők elleni rendőri fellépés módszerei, az utca rendjének megszilárdítása érdekében elért eredmények, a bűnügyi propagandamunka, a társadalmi segítőkkel való kapcsolatok, az igazgatásrendészeti munka javítása, a közlekedési fegyelem megszilárdítása és nem utolsósorban a vezetés színvonalának, a munka hatékonyságának emelése. Ezek a cikkek – mint a jelentés hangsúlyozta – egyben segítették az új követelmények egységes értelmezését is.

Az anyag, következő részeiből kiderül, hogy az MSZMP KB 1969. november 28-i és a Politikai Bizottság 1970. október 20-i határozataival szoros összefüggésben, az 1971–1972 években a szemle, több mint 20 cikkben értékelte, a Belügyminisztérium szervezeti kiigazításának, illetve a személyi állomány szolgálati viszonyának kérdéseit. A belügyminiszter ezzel kapcsolatos tájékoztatásával összhangban, a szerkesztőség a cikkeiben bemutatta az akkoriban újonnan létrejött, illetve módosított felállású belügyi szerveket és feladatkörüket. A jelentés önkritikusan megállapította, hogy mindössze néhány új belügyi szerv /I. főcsoportfőnökség csoportfőnökségei, valamint az Információ-feldolgozó és Felügyeleti csoportfőnökség/ hasonló ismertetése hiányában nem sikerült a szerkesztőség e törekvését maradéktalanul megvalósítani.

Mint a jelentésből kiderül, a szemle igyekezett politikai szerepét is betölteni: „A belügyi állomány ideológiai tisztánlátása, politikai erkölcsi szilárdságának növelése, a szakmai feladatok helyes, a pártpolitikát töretlenül megvalósító, végrehajtása érdekében az elmúlt három évben mintegy 25 cikket közöltünk, közöttük a központi állami szociális gondoskodásnak és magatartásnak erősítéséről szóló BM pártbizottsági állásfoglalást.”²⁹⁴

Emellett a folyóirat alkotógárdája sokrétűen foglalkozott az időszerű jogpolitikai kérdésekkel, a korabeli szóhasználat szerinti „szocialista törvényesség” megszilárdításával, az államélet demokratizmusának kibontakoztatásával és a társadalmi fejlődéssel összhangban lévő – a BM munkáját is érintő – jogszabály-változtatásokkal. A büntető törvénykönyv egyes rendelkezéseinek

---

²⁹³ RÁCZ Sándor: *Az MSZMP központi bizottsága 1969. november 28-i határozata végrehajtásának főbb tapasztalatai*. In. *Belügyi Szemle*. 1972. 9. évfolyam. 4. szám. pp. 3–9.

²⁹⁴ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ö. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 4.

1971. évi módosításáról és kiegészítéséről szólóan csaknem 20 cikket közöltek. A büntető eljárás kodifikációs munkáját a rendészeti szaklap úgy segítette, hogy mintegy 15 cikkben felvetették a nyomozások egyszerűsítésére, gyorsítására vonatkozó elképzeléseket.

A lap több cikkben tárgyalta a Belügyminisztériummal együttműködő külső szervekkel és intézményekkel, tanácsokkal, népi ellenőrzés, munkásőrség, mentők stb. – való munkakapcsolatok helyzetét és problémáit.

A rendészeti szakfolyóirat, a Belügyminisztérium egyes szerveinek összehangolt tevékenységét – például határőrség és a közrendvédelem, a közrendvédelem és a közlekedérendészet stb. – az elvi cikkek mellett mindinkább a gyakorlati tapasztalatok ismertetése során is érintette.

A Belügyi Szemle a jelentésben önkritikusan állapította meg, hogy a folyóirat első három évfolyama (1963–1966) – szervezeti és szemléleti okokból – főleg a bűnüldöző szervekhez szólt, míg a többi szolgálati terület – mint például az anyagi-pénzügyi, a határőrizeti, a személyügyi, az igazgatásrendészeti stb. – problémáiról nem, vagy csak alig jelent meg tanulmány. A belügyminiszter ezzel összefüggésben kiadott, 0066/1966. számú parancsát követően viszont jelentősen kiszélesedett a folyóirat profilja. A jelentés által vizsgált további években nem volt olyan évfolyam, amelyikben ne érintette volna a szemle több-kevesebb cikkel valamennyi szolgálatot, annak eredményeit, problémáit. Ennek megvalósítása során – mint a lap éves tartalommutatóiból is kiderült – a szerkesztőség növelte az egy-egy számban megjelenő cikkek mennyiségét, az addigi 12–16-ról 20–30-ra.

A témák sokoldalúbb megvilágosításának biztosítása érdekében a lap belső rovatai is bővítették, a nyolc állandó rovatot 13-ra, a korábbi 3 időszakos rovatot 9-re. Ez a publikációk műfaji gazdagságát is eredményezte. Állandó rovattá vált az „Interjú”, amelyben a belügyi és a külső szervek vezetői nyilatkoztak az aktuális problémákról, feladatokról.

A „Szolgálati tapasztalatok” rovatban egy-egy szakterület szolgálatszervezési nehézségeit elemezték. Az állomány és olvasóink gondjait, tapasztalatait, észrevételeit a „Fórum” és a „Reflexió” rovatban közölték. Ezek kezdeményezően hozzájárultak egyes új jogszabályok, a Legfelsőbb Bíróság elvi állásfoglalásainak, a BM-utasítások – mint például a büntetőeljárás kodifikáció, a szakértői intézményről szóló törvény, a visszaeső bűnözők szigorúbb megbüntetéséről, a hazatérést megtagadókról szóló elvi állásfoglalások, valamint az erkölcsi bizonyítványok kiadásának egyszerűsítéséről, a rendőrök védő és támadó eszközeinek korszerűsítéséről megjelent utasítások kialakításához. Emellett előfordult az is, hogy egyes érintett szolgálati szervek nem reagáltak a felvetett problémákra. A szerkesztőség szociális jellegű felméréseket, közvélemény-kutatásokat is végzett és tervezte ezt folytatni a Belügyminisztérium

munkáját érintő kérdésekről, az egyes szolgálatok beosztott állománya, és a külső személyek körében. Ezek összesített tapasztalatait „Tükör” rovatukban tették közzé. Ezen belül olyan kérdéseket érintettek, mint például a gazdasági vezetők, a sértettek, az ügyészek, ügyvédek, a gépjárművezetők véleménye a rendőri munkáról, a rendőrök intézkedési készségét befolyásoló tényezőkről, a bűnügyi szolgálat beosztottainak gondjai, az önkéntes rendőrök helyzete, stb.

Viszont a jelentésből nyilvánvalóvá vált, hogy a lap profiljának szélesítése, a kéziratleadást kb. 20%-kal, a változatlan létszámú szerkesztőség munkaterhét kb. 40%-kal növelte.

A Belügyminisztérium szolgálati területeinek aktuális problémáit érintő cikkeit elemezve megállapítható, hogy ezek közül a legtöbb, kb. 20–25% bűnüldözési, 10–15%-a állambiztonsági, illetve népgazdasági és társadalmi tulajdon védelmi, kriminológiai, jogi 8–10%-a, közlekedésrendészeti, közrendvédelmi, határőrizeti, 2–5% pedig személyügyi, szervezési, anyagi-pénzügyi stb. jellegű. Ez az arány azonban időszakonként, egy-egy feladat illetve szolgálati terület fokozottabb előtérbe kerülésével természetesen többnyire változott. Ehhez képest a szerkesztőség a sok év alatt kialakult átlagot – a folyóirat célkitűzéseit és olvasóinak összetételét tekintve – elfogadhatónak tartotta. A jelentés elkészítését megelőző két évben a tudományos-technikai forradalom belügyi adaptációinak kritériumait több cikkben is érintették. A látszólag egy-egy szolgálatot érintő cikkek, illetve cikksorozatok témáiknál és tartalmuknál fogva – közvetlen módon vagy közvetetten más belügyi szolgálati területeket is érintettek. Vonatkozik ez az olyan közleményekre, mint például az imperialisták fellazítási taktikájáról szóló tanulmányok, amelyekből tíz év alatt 25 cikk jelent meg. Továbbá a gazdasági mechanizmussal összefüggésben, az ország gazdasági életének pozitív alakulásával ellentétes jellegűek /40/, az erőszakos bűnözéssel /90/, a fiatalokkal /35/, a visszaeső bűnözéssel /12/, a nyomozásszervezéssel /25/, a rendőrök intézkedési készségével /12/ stb. foglalkozó anyagok.

A „Lapszemle” és a „Tájékoztató” rovatban a külföldi bűnügyi, illetve rendőrségi szaklapokból valamennyi szolgálatot érintő szemelvényeket igyekeztek közölni. A lapszemlék csaknem 50%-a szocialista országokból – elsősorban a Szovjetunió belügyi szakfolyóirataiból – származtak.

A Belügyi Szemlében rendszeresen megemlékeztek a Belügyminisztérium – demokratikus rendőrségünk – a korszak értékrendje szerinti, haladó hagyományairól.

A Magyar Tanácsköztársaság 50. évfordulójáról 1969-ben 16 cikkel és korabeli lapszemlékkel emlékeztek meg. 1970-ben Magyarország felszabadulásának 25. éves jubileuma alkalmából bemutatták, csaknem valamennyi központi és területi belügyi szerv működését, történetét, a korabeli dokumentumok alapján. Az évforduló alkalmából, a folyóirat által meghirdetett

pályázatra mintegy háromszáz oldalnyi kézirat és számtalan dokumentum készült el, amelyeket a Bűnügyi Múzeum rendelkezésére bocsátottak.

A Belügyi Szemle szerkesztőinek, a korszak elvárásaihoz igazodva, mindig törekvése volt a Szovjetunió és a szocialista országok belügyi szerveinek bemutatása, tevékenységük, munkamódszereik ismertetése. 1967-ben a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából – a novemberi számban – 28 cikket jelentettek meg. Ez alkalomból a 7. számban a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulójáról a 16. számban pedig, főleg a szovjet belügyi szerzők cikkeit közölték.

Megemlékeztek a többi szocialista ország felszabadulásának 25. éves jubileumairól is, az illető ország belügyi szerzőinek cikkeivel. A Belügyi Szemle az elmúlt tíz év alatt több mellékletet adott ki. Tájékoztatója, a Külföldi Figyelő 16 esetben jelent meg, mintegy 1100–1500 példányban. A Külföldi Figyelőben olyan, számonként mintegy 20–30 cikket közöltek, amelyeket a szocialista országok belügyi szervei, illetve a kapitalista országok rendőrségi szakfolyóirataiból fordítottak le, továbbá olyanokat, amelyek a külföldi országokba látogató magyar belügyi küldöttségek tapasztalatait tartalmazták.

Több esetben adtak ki tematikus számokat. Így, például a 13. számban elsősorban vezetési, szervezési cikkeket közöltek. A Külföldi Figyelőben tájékoztatást adtak a szocialista országok rendőrségi szervei nemzetközi kriminalisztikai szimpóziumán elhangzott előadásokról is.

A főszerkesztő, jelentésében önkritikusan megállapította, hogy a Belügyi Szemle szerkesztőségének azt a célkitűzését, hogy a folyóiratban megjelent cikkek időszerűen, az olvasók mind szélesebb köréhez szóljanak, még nem tudták maradéktalanul megvalósítani.

A szemle olvasói, bár jónak tartották a lapot, közülük többen nemegyszer szóvá tették, hogy egyszerűbb, közérthetőbb, az adott időben fennálló feladatokkal összehangoltabb és főleg a vezetők által írt cikket szeretnek olvasni. Egyes vélemények szerint a megjelent írások egy részének témaválasztása, a megírás módja eltér az olvasók érdeklődési körétől, képzettségbeli összetételétől. Az olvasók döntő többsége a folyóiratnak, az alkalmazott gyakorlatot bemutató cikkeit olvasta és érdeklődésük elsősorban ezekre irányult. Emellett a különböző szolgálati ágak beosztottai kevesellték a velük kapcsolatban megjelent cikkeket. Mindez visszatükrözi, hogy a Belügyi Szemle korabeli profilja mélységében és szélességében rendkívül heterogén olvasótábor igényeit volt hivatott kielégíteni, aminek nem kis nehézséggel, a helyes arányok figyelembe vétele mellett tudott csak eleget tenni. A szerkesztőség azonban úgy ítélte meg, hogy az olvasók nem jelentéktelen részének véleménye ellenére sem mondhatnak le az elméleti cikkek közlésétől, mert

azok differenciált módon jelentősen hozzájárulhatnak az állomány képzéséhez és továbbképzéséhez, szakpolitikai, valamint szakmai ismeretszerzéséhez.

Ami a lap szerkesztését illeti, a szerkesztőség állandó törekvése volt akkoriban is, hogy a belügyi vezetéssel a szolgálatok parancsnokaival, beosztottaival és a külső szervek szakembereivel jó együttműködést építsen ki, tartson fenn, továbbá a politikai, szakmai feladatokból adódó tevékenységet időben kidolgozza, összehasonlítsa, megvalósítsa. Az akkori rend szerint, a szerkesztőség szolgálati úton értesült a Belügyminisztérium előtt álló politikai és szakmai feladatokról, eseményekről. Több belügyi szerv éves értékelő jelentéseibe, munkaterveibe betekinthezt, részt vett az országos parancsnoki értekezleteken, esetenként a szakmai szervek tanácskozásain, a központi és területi szervek vezetői értekezletein.

A jelentés szerint „...a szerkesztőség az utóbbi években rendszeresen megkereste a Belügyminisztérium központi és területi szerveit és témajavaslatokról tájékoztatást kért.”²⁹⁵ Mindezeket túl megkapták az egyes témavizsgálatokról készült összefoglalókat is.

Az anyagból kiderült, hogy a hetvenes évek elején a belügyi sajtó- és propagandaszervek vezetői és munkatársai részére speciális továbbképzést szervezett a BM IV/I. csoportfőnökség, amelyeken a tájékoztatókat az MSZMP KB munkatársai, az MSZMP Belügyi bizottságának titkárai, csoportfőnökök és központi osztályvezetők tartották munkaterületüket, feladataikat részletesen bemutatva, és biztosították a konzultáció lehetőségét is.

A szerkesztőség dolgozóit általában minden szervezetnél szívesen és soron kívül fogadták, kellően tájékoztatták és cikkek írásával is gyakran támogatták, de e tekintetben – mint a jelentés megállapította – még nem használt ki a szerkesztőség minden lehetőséget.

A szemle vezetése – tájékozódása alapján – készítette el hosszabb időre szólóan a szerkesztési irányelveket, majd az alapján az éves, valamint a havi laptervet és mindezek jóváhagyása után a belügyminiszteri parancsban meghatározott szervezeti keretek között és módon gondoskodott a folyóirat, valamint mellékletei megjelentetéséről.

A Belügyi Szemle szerkesztősége akkoriban – az újjászervezett – szerkesztőbizottság elvi irányítása mellett, a BM IV/I. csoportfőnökség szervezetében, a csoportfőnök-helyettes irányítása alatt működött. A szerkesztőbizottság – egyes időszakoktól eltekintve – rendszeresen tartotta üléseit, értékelve a folyóirat elvégzett munkáját és meghatározva az elkövetkezendő időre szóló szerkesztési irányelveket, amelyeket a szerkesztőség hajtott végre a laptervek alapján. Ez utóbbiak teljesülése az éves terv esetében a szerzők gyakori visszalépése és egyes cikkek színvonalbeli

---

²⁹⁵ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 11.

problémái miatt kb. 50%-os, a havi tervnél pedig 80-90%-os volt a jelentés szerint (11. o.), amit a belügyi állományú szerzők akkori leterheltségét figyelembe véve elfogadhatónak tartottak.

A szerkesztőbizottság titkára, az ügyrend szerint, a Belügyi Szemle főszerkesztője volt, aki a főszerkesztő-helyetttessel – aki egyben rovatvezető is – és négy rovatvezetővel szerkesztették a lapot. A szerkesztők egyetemi, főiskolai végzettségűek voltak, közülük többen párt-, belügyi tiszti, illetve újságíró-iskolát is végeztek. Feladatukat lelkiismeretesen ellátták, ötleteikkel, javaslataikkal segítették a lap színvonalának emelését. A szerkesztőség, a főszerkesztői jelentés szerint – valószínűleg főként a korábban említett 40%-os munkateher-növekedés hatására – természetesen nem volt mentes a belső problémáktól, amit az is tükrözött, hogy különböző okok miatt /magasabb beosztásba helyezés, alkalmatlanság stb./ nagy volt a fluktuáció. A szerkesztőség állományának több mint fele, több ízben is kicserélődött, majd a hatvanas évek végétől kezdődően állandóan egy fő létszámmal oldotta meg feladatát, ami a megnövekedett szerkesztőségi és egyéb munkák, a fokozódó minőségi követelmények miatt nemegyszer egyes munkatársak nagyarányú túlterheléséhez, feszítettségéhez és kapkodáshoz vezetett.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek szerzőinek száma a megjelenés első tíz éve alatt 2870 fő volt, ebből 1972-ben 324. Közülük 2020 belügyi dolgozó, 736 külső, 114 pedig külföldi szerző volt. A belügyi szerzők közül 36-an, a Belügyminisztérium vezetői /miniszter, miniszter-helyettes/, tábornokai és az MSZMP Belügyminisztériumi bizottságának titkárai voltak. Amíg a folyóirat első öt évfolyamában e szerzői kör alig írt cikket (mindössze ötöt...), addig 1968-tól kezdve folyamatosan évente 5–7-re emelkedett közléseik száma.

A belügyi szerzők mintegy 60%-a főtiszt, 1%-a tiszthelyettes, a többi tiszt és zömmel rendőri állományhoz tartozott. Csak a vizsgált időszak utóbbi 6 évében jegyezték rendszeresen cikket határőr-és tűzoltószerzők, évente 20–30-at, illetve 4–5-öt. A belügyi szerzők közül 55 fő ötnél, 30 fő 10-nél, 7 fő 15-nél és 2 fő 20-nál több cikket írt a folyóiratba.²⁹⁶ A szerkesztőség ezek névsorát, tudományos kádertartalékkénti figyelembevétel céljából a BM Tudományszervezési Osztálynak megküldte.

A Belügyminisztériummal együttműködő külső szervek, intézetek vezetői, szakemberei közül 736 fő volt a Belügyi Szemle szerzője. Ez évi átlagban 60-80 főt jelentett. A külső szerzők foglalkoztatása a vizsgált időszak végéhez közeledve abszolút és viszonylagos értelemben egyaránt csökkent – derül ki a jelentésből.²⁹⁷ Írásaikra azonban témáik időszerűsége és a belügyi

---

²⁹⁶ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ö. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 12.

²⁹⁷ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ö. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 13.

munkával való szoros összefüggés miatt – továbbra is igényt tartottak. A Belügyi Szemle szerzőivel a szerkesztőség rendszeresen kapcsolatot tartott. Javaslataikat, témáikat figyelembe vették és segítették őket tanulmányaik elkészítésében. Ekkoriban is előfordult, hogy egyes szerzőkre őszinte hangvételi cikkeikért előjáróik nehezteltek, főleg, ha belső problémákat, munkabeli fogyatékoságokat tártak fel. Nem egy esetben intrikáknak is ki voltak téve.

A Belügyi Szemle előfizetőinek száma – esetenként néhány száz eltéréssel – átlagosan 11000 körül mozgott. A Belügyminisztérium központi szerveinek beosztottai közül mintegy 800 fő, a BM HÖR állományából 900 fő, a belügyi iskolákból 180 fő előfizető volt hozzávetőlegesen. A külső szervekhez, intézményekhez 800 példányt küldtek, a tiszteletpéldányok száma 336 volt.²⁹⁸ A folyóirat terítettsége elsősorban a tiszti létszámhoz képest – a központi állomány kivételével – arányosnak és kielégítőnek volt mondható.

A folyóirat olvasóinak kb. 80%-a területi szervek és rendőrkapitányságok állományába tartozott.²⁹⁹

A szerkesztőség tapasztalatai szerint olvasóik döntő többsége tiszthelyettes és beosztott tiszt volt. Akkoriban a szerkesztőség az olvasói kört állami, szakmai iskolai végzettség vagy egyéb szempontok szerint még nem mérte fel. Az olvasókkal esetenként szervezett ankétokon és személyes beszélgetések formájában találkoztak. Az olvasótáborukkal kapcsolataikat úgy is erősítették, hogy bizonyos időszakonként, konkrétan 1965-ben és 1972-ben – büntetőjogi témájú – „Feltevéspályázatot” hirdettek. Erre a szerkesztőségbe több ezer megfajtás érkezett. A nyerteseket külföldi társasutazásban, pénz- és tárgyjutalomban részesültek.

Tanulmányok elkészítésére is hirdetett pályázatot a rendészeti szaklap 1969-ben, amire az értékelés szerint színvonalas, jó anyagok érkeztek.

A jelentés időszakában a Belügyi Szemle (a Rendőrségi Szemle megjelenésétől számított) 20 éves jubileuma alkalmából különböző tanulmányok elkészítésére írt ki pályázatot a szerkesztőség.

Mint a főszerkesztő a jelentésben megállapította: „A Belügyi Szemle előállításának költségeire, az előfizetői díjak nem elegendők. A Belügyminisztérium vezetése számolt ezzel a ténnyel, és a folyóirat előállításához, megindulása óta, jelentős anyagi támogatást biztosított; 1972-ben 1 693 000 forintot.”³⁰⁰

---

²⁹⁸ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 14.

²⁹⁹ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 14.

³⁰⁰ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 15.

A korszak elvárásainak megfelelően, a szocialista országok belügyi szaklapjainak – főleg a Szovjetszkaja Milíciájának – szerkesztőségeivel is sikerült a Belügyi Szemlének jó munkakapcsolatokat kiépíteni, az együttműködést és kiadványcseréket sok szempontból rendezni. A kölcsönös látogatások és tapasztalatcserék jelentősen segítették a lapszerkesztés munkáját, a jó munkamódszerek átvételét és értékes tanulmányok beszerzését.

A szerkesztőség, elkészítve a Belügyi Szemle szerkesztési irányelveinek alapját – amit, a jelentést követően kívánt a szerkesztőbizottság elé terjeszteni –, változatlanul az MSZMP X. Kongresszusának és az MSZMP KB 1969. november 28.-i, a Belügyminisztérium munkájára vonatkozó határozatai, valamint az MSZMP KB 1972. november 14–15-i állásfoglalásából adódó feladatok belügyi aspektusainak ismertetése képezte, de ugyanakkor figyelembe vették a Belügyminisztérium munkáját érintő többi párt- és kormányhatározatot is. Továbbá tekintettel voltak a belügyminiszteri parancsokra és utasításokra, a szerkesztőbizottság által előírt követelményekre és a belügyi szolgálatok vezetőinek elvárásaira.

A tételesen felsorolt feladatok között egyebek közt szerepelt:

- a belügyi munkákat segítő, az állomány politikai szilárdságát, összbelügyi szemléletét erősítő pártpolitikai cikkek megjelentetése, az eszméinktől idegen ellenséges nézetek, kispolgári megnyilvánulások leleplezése;
- a Belügyminisztérium szervezeti igazgatása, valamint a személyi állomány szolgálati viszonyait érintő rendelkezések gyakorlati alkalmazási tapasztalatainak, problémáinak feltárása; a korszerű, a munka hatékonyságát biztosító módszerek. Elsősorban a vezetéselmélet, az informatika és a számítástechnika legfrissebb eredményeinek ismertetetése;
- az egész belügyi állomány állambiztonsági ismereteinek bővítése, szemléletének, fellépésének alakítása;
- a népgazdasági és a társadalmi tulajdon védelme, az ország gazdaságirányítási rendszerének sajátosságaiból adódó problémák felvetése, különös tekintettel a gazdasági szabályzók és a belügyi eszközök összehangolt alkalmazására, valamint a korrupció, a harácsolás, a vásárlók megkárosítása ellen folytatott harcra;
- a közbiztonságot veszélyeztető, erőszakos módon elkövetett garázda jellegű bűncselekmények kriminológiai és kriminalisztikai kérdéseinek, elveinek, valamint gyakorlati megoldásainak publikálása – figyelemmel a bűncselekmények jellegére és ifjúkori elkövetőire;
- a büntetőeljárásról szóló új törvénynek és nyomozási utasításnak a belügyi állománnyal történő ismertetése, kommentálása, gyakorlati alkalmazásuk elősegítése;

- a közlekedésről szóló kormányhatározatra vonatkozó figyelemmel a közlekedésbiztonság növelésére irányuló törekvések rendőri kérdéseinek tárgyalása;
- a határőrizet és a tűzrendészet, valamint más szolgálatok aktuális problémáinak felvetése – különös tekintettel, a belügyi szolgálatokkal való együttműködésre;
- a Belügyi Szemle 20. évfordulójával kapcsolatban meghirdetett pályázatra a Belügyminisztérium állományának a mozgósítása.

A felsorolást követően, a vizsgált időszak szinte kötelező elemeként szerepelt a szerkesztőség ígérete, mely szerint: „Az elért eredmények továbbfejlesztése, a hiányosságok kiküszöbölése és a felvetett problémák megoldása érdekében, a Belügyi Szemle szerkesztősége – elöljáróink és pártszervezetünk mind nagyobb támogatásával – továbbra is erőfeszítéseket fog tenni.”³⁰¹

A főszerkesztő, élve a nem hétköznapi alkalommal, hogy a Belügyminisztérium legmagasabb pártfóruma, önálló napirendként tárgyalta a Belügyi Szemle működésének tapasztalatait, több probléma megoldásában is kérte az MSZMP Belügyminisztériumi és a BM IV. főcsoportfőnökségi bizottsága segítségét:

- a pártbizottság segítse a szakfolyóirat törekvését, hogy a Belügyminisztérium munkáját alapvetően érintő egy-egy fontosabb párt- és szakmai állásfoglalás esetén azok ismertetése, majd a végrehajtására való mozgósítás érdekében az illetékes vezető időben adjon a szemlének tájékoztatást;
- időszakonként visszatérően, a jövőben is értékeljék a folyóirat pártpolitikai tevékenységét és tájékoztatással, témajavaslatokkal, cikkek írásával támogassák a folyóirat propagandamunkáját;
- az egyes belügyi szolgálatoknál és országos parancsnokságokon működő pártszervek, illetve alapszervezetek jobban segítsék a lap és a szerzők tevékenységét, támogassák íróink erkölcsi megbecsülését, valamint és aktivitásukat gátló helytelen nézetek elosztatását;
- a szerkesztőségen belül hosszú idő óta megoldatlan, szinte krónikus létszámhiány és az ebből adódó problémák gátolják a munkát, aminek megoldása nagy segítséget jelentene a tevékenységükben;
- a pártszervezetek az agitációs propaganda és anyagi eszközeivel aktivizálják az olvasókat a cikkekben felvetett kérdések megvitatására és véleményüknek, ötletüknek, javaslatuknak, panaszaiknak a szerkesztőséghez való eljuttatására.

---

³⁰¹ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ö. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 15.

A jelentés írásos előterjesztése mellett a jegyzőkönyv tartalmazta a jelentéssel kapcsolatos szóbeli felvetéseket, megállapításokat is.³⁰²

Dr. Déri Pál, az írásos előterjesztéséhez szóban hozzáfűzte; „Jelentésünkben arra szorítkoztunk, hogy az, a párthatározatok miniszteri parancsok végrehajtását, a szerkesztőség direkt propaganda és mozgalmi tevékenységét reprezentálja, a problémák őszinte feltárásával a pártpolitikai és pártmunka stílusából adódón. A folyóiraton belül lehetővé tettük a vitákat, hogy egy-egy problémára a legjobb megoldások szülessenek és ez előre vitte a lap szerkesztését. A Belügyi Szemle feladatait szűken határoztuk meg, amelyek a nemzetközi helyzet változásai miatt várhatóan nőni fognak.”³⁰³

A párt végrehajtó bizottsági ülésen megjelentek közül, az előterjesztéssel kapcsolatban többen is feltették kérdéseiket, elmondták megjegyzéseiket, ezek közül emeltem ki a témával kapcsolatban legfontosabbnak tartottakat, a hitelesség érdekében lehetőség szerint tiszteletben tartva az eredeti megfogalmazásokat. E felvetések mélységéből látszik, hogy az adott pártplénum valóban komoly szakmai lapnak tartotta a Belügyi Szemlét és a téma fontosságának megfelelően foglalkozott a folyóirat értékelésével. A konkrét felvetések egy része, gyakran csak a főszerkesztő válaszából derül ki.

Szekeres Márton (r. ezredes, a BM pártbizottság titkára):³⁰⁴

A központi állománynál elfogyó vagy terjesztett folyóiratok száma alacsony.

– Ki foglalkozik a terjesztéssel? Hisz a lap alkalmas lenne szélesebb körben történő terjesztésre is.

Anda János, (r. ezredes, a pártbizottság titkára):

– Miért nem reagált a szerkesztőség bizonyos vitacikkekre? (Például amelyben a szerző más szervezetet bírál, észrevételt tesz és ez a lapban visszhangtalan marad miért? Ilyen Solymosi szerző legutóbbi cikke, illetve tavaly Petres cikke, amelyik az egész belügyi állományt keményen bírálja kulturálatlansága miatt.

– A szerkesztőség ilyenkor miért nem foglal állást?

Szekeres Márton

---

³⁰² MNLOL MSZMP BM BIZ, 51-1/3/-4/1973, Jegyzőkönyv: az 1973. február 23-án a BM Pártvégrehajtó bizottsága üléséről. Hozzászólások. KAR:7972.

³⁰³ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNLOL) M-KS 844 3cs 63 ő. e., MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. p. 17.

³⁰⁴ BM szervezeti ábra.URL: <https://www.neb.hu/asset/phpbslrS.pdf> Letöltés ideje: 2016. 10. 03.

10-14 elvtárssal beszélgettünk a folyóiratról: a szemle színvonalas, elismert, tudományos színvonalon álló folyóirat, cikkeivel jelentősen segíti a minisztérium előtt álló központi feladatok végrehajtását, jók a rovatok arányai.

Javaslataim: A növekvő ideológiai harc közepette indokolt a lap politikai jellegének erősítése. Ezen belül fontos lenne az időszerű, alapvető párthatározatokra való reagálás, valamint többet foglalkozhatna a szemle a nemzetközi osztályharcra összefüggő konkrét ideológiai kérdésekkel. A központi bizottság novemberi határozata és a minisztertanács feladatul adta a lakossággal közvetlen kapcsolatban lévő államigazgatási tevékenységet feldolgozó cikkek írását, ami végső soron a belügyi munka segítése és a párthatározat végrehajtásából adódó konkrét feladat. Többet kellene foglalkozni közlekedésrendszettel, közrendvédelemmel, nem feledkezve meg az összbelsőügyi szemléletről, a helyes arányokról. Gyakorlatiasabb cikkek kellenek.

Dr. Prohászka József (r. ezredes, rendőrségi csoportfőnökség, osztályvezető)

Az igazi tudomány közérthető. A tudományossá tetttség a bonyolítás teszi érthetlenné az egyes írásokat. Például a Kriminológiai Intézetnél a népgazdaság-védelmi problémák tudományos elemzésére konferenciát hívtak össze. A 22 felkért gyakorlati szakemberből senki nem vállalta az előadást, mert aki csak az elméletben van otthon, nem tud hozzászólni, aki pedig a gyakorlatban dolgozik, annak nincs ideje felkészülni munkája mellett tudományos társaság előtt előadni. A szemléből én is hiányolom a közrendvédelmi cikkeket.

Györök Ferenc (r. vezérőrnagy, a Rendőrtiszti Főiskola parancsnoka)

A Szovjetunióból sok érdekes cikk, tanulmánykötet érkezik. Ezek adaptációja jó lenne, ezért folyamatban van egy fordítócsoporthoz felállítás. A Rendőrtiszti Főiskola levelező tagozatának beindításához sokat segíthetne a szemle, ha a tanárok előadásait cikkeiben feldolgozva megjelentetné, amiket mi kötelező, illetve ajánlott irodalomként felhasználhatnánk az oktatásban. Például a 13-as számból kértünk háromszáz példányt, ezzel a tananyag, szakanyag-készítés területén sok munkát másra fordíthattunk.

Faragó Sándor (BM PB tag)

A szemlében sokszor vannak külföldi lapokból átvett rövid közlemények 3-4 sorban valamilyen technikai csodáról, amit az olvasók nem értenek, ezért jó lenne bővebben kifejteni, hisz a beosztottak ilyen anyagokat a jövőben is kérnék... A szemle közzététel feltételei elég riasztóan hatnak, de a szerkesztőség kezdeményezzen egyes szakterületeken szerzői csoportok létrejöttét, akik együttesen könnyebben megbirkóznak a feladattal és a feltételekkel. Az állambiztonsági

terület bemutatásában nagy a lemaradás. Az ide szánt anyagokból le kellene hámozni a tényleges titkokat, hogy minél több anyag bekerüljön. Saját területünkön is sok kutatási eredmény van, már működő gyakorlati alkalmazással, de tabunak számít, és nem lehet megismertetni. A már említett titkos melléklet alkalmas forma lenne az ilyen jellegű anyagok közzétételére. A szemle terjesztését pedig végezzék közösen a Magyar Rendőr terjesztőivel, aktivistáival.

Déri Pál:

- Az intrika jelensége nem általánosan elterjedt. A szépített nyomozásokat intrika nem éri. A valós, műhibás cikkekre viszont annál érzékenyebben reagálnak. Azokat mundérbecsületbeli ügyként kezelik. A helyi szervek molesztálják a szerzőket, akik ezért a negatív részeket inkább kihagyják.
- Kiknek íródnak az elméleti cikkek? Ha egészen szűk körnek, közlésre alkalmatlanok. Ha nem a gyakorlati oldalról közelítenek, olvashatatlanok. Jelentős részüket külső szerzők készítik, akik nem ismerve a misztériumi gyakorlati problémákat, azokat nem merik felvetni. Ezért a minisztériumi alkalmazottakat kellene elméleti cikkek írására sarkallni. Eddig ezt nem tudtuk, különösen új tudományág megjelenésénél. Most arra törekszünk, hogy belső szerző felveti a minisztériumi gyakorlati problémát, amelyhez külső szerző ad elméleti megalapozást, felkészültséget.
- Tudományszervezés: belső szerzők gyakori szolgálati munkaterhelésük miatt nem tudtak írni; külső kutatóintézetek munkatársai jobban ráérték, hiszen ez a munkájuk. Most a tudományszervezési osztály könnyíti, segíti, munkából kivéve is a gyakorlati szakembereink cikkírását. Terveinket összehangoljuk a tudományszervezési osztály kutatási programjaival. Mi is támogatjuk tudományszervezést a mostani pályázatunkkal is, a fiatal elméleti szakemberek felkutatásában. Titkos mellékletek kérdésében nem tudok választ adni. A szemle mellékleteként jelennének meg a tudományszervezési osztály cikkgyűjteményei.
- Az információ-feldolgozó és felügyeleti csoportfőnökség miért nem publikál? Az ott dolgozók olyan információkat kaptak, hogy amíg nem produkálnak kézzelfogható eredményt, ne hívják fel magukra a figyelmet, az érdeklődést a csoportfőnökség tevékenysége iránt. Viszont fura, hogy nekünk, ebben a témában, külső tudományszervezési vállaltoktól kell szerzőket kérnünk, hogy lépést tudjunk tartani a fejlődéssel, noha ők nem ismerik a bűnügyi munkát. A csoportfőnökség az év végére ígerte a bekapcsolódást a tevékenységünkbe.
- 1972-ben 34 cikk jelent meg társadalmi tulajdonvédelem témában, 32 kriminológiai, 16 pedig állambiztonsági témában. Az utóbbival kapcsolatban mi szeretnénk többet, de ha egy írás eléri

a tudományos mélységet, abban a pillanatban nyílt közlésre alkalmatlanná válik. Próbálkozásaink, hogy elemzéseket közöljünk, módszereink kiapadását jelenthetnék, ezért ezek elmaradnak, noha különösen az operatív kombinációk a munka, a mesterség szépségét is jelzik. Mindig igyekeztünk súlyozni az arányok kérdésében, de például a társadalmi tulajdon védelem és a kriminológiai cikkek esetében a kriminológiai cikk a politikai háttér feldolgozását is jelenti, így politikainak is sorolhatnánk.

- A magas színvonalú cikk érthetőségének kérdése: atom- és rakétatechnika, valamint egyéb tudományos kérdések közérthető tárgyalásához még magasabb felkészültség kell, ezért, amint fokozatosan előbbre haladunk a tudományos káderképzésben, úgy oldódik meg ez a dilemma.
- A terjesztés: a minisztériumi kiadóhivatalokra tartozik, sajnos a központi állománynál nem megoldott. Járási, megyei szinten ez az előfizető tisztek hálózatára épül, 20 éve jól kialakult. Propagandamunkára apparátusunk nincs, ebben kérjük a pártszervek, agitációs-propagandista vonatkozású segítségét.
- A kritizált szerveket felszólítjuk a reagálásra, de addig nem szabad békén hagyni őket, amíg nem reagálnak, ezt elfogadom jogos bírálatnak...

Anda János, a párbizottság titkára:

A hozzászólásokból kiderült, hogy a végrehajtó bizottság tagjai pozitívan értékelik a Belügyi Szemle munkáját. A belügyi vezetés is látja ezt, amit a szerkesztőség munkatársainak kitüntetésével, dicséreteivel ismeri el. Eredményes, színvonalas a folyóirat, helyes volt, hogy bővültek a rovatok és a törekvés, hogy minden szolgálati ág megjelenjen a szemlében. Komoly szerepük van még a törvényesség helyes értelmezésében, alakításában. Mutassa ezt be a bíróság és az ügyészség oldaláról is, de lehetőleg nem hangulatkeltő módon. Tehát a törvényességgel még konkrétabban, még jobban foglalkozni kell. A jó tapasztalatok átadására szintén fordítsanak nagy figyelmet. A folyóirat fontos feladata, a szervek közötti együttműködés erősítése, a tavalyelőtti BM szervezeti kiigazítás után. Feladat az összbelügyi szemlélet kialakítása, írásai kerüljenek közelebb a gyakorlatiassághoz. A vidék felé a lap plusz missziója a tájékoztatás. A lapnak többet kellene foglalkoznia az újonnan megjelent miniszteri parancsokkal. Nem szó szerint, hanem cikkek formájában. Ne csak a szakterület vonalán fusson végig, az állomány biztos hálása lenne.

Az egyes szerveket a róluk szóló írásra reagáltatni kell, muszáj. A Petres-cikkre nem volt reagálás. Solymos szerző interjúját oda kellett volna tenni Rudasnak, hogy reagáljon vissza. A cikk lényege, hogy továbbra is viszik el a közrendvédelmi állományt a bűnügyi vonalra nyomozónak.

Nem konfliktusokat kell előidézni, hanem reagálást kérni a másik szakágtól, vagy a szerkesztőségtől miniszteri parancsok alapján.

Erre biztosan reagál a másik szakág. Ne lehessen reagálás nélkül vad dolgokat mondani és jogos dolgokra is legyen visszareagálás. Ne maradjanak megválaszolatlanul fontos kérdések. A fellazításra időben kell reagálni, akár megelőzve, de nem egy év múlva.

Erre a lapunknak missziója is van. Ha úgy érzik, hogy pártpolitikai vonalon retorzió éri a cikkírókat, ezt mi nem hagyhatjuk! A lap éves önköltsége 1700 ezer forint, összebevétele körülbelül 700 ezer forint. A lapot lehet tovább is bővíteni, de ez újabb anyagi kiadást jelent.

A létszámhiány megoldása nem a pártvégrehajtó bizottság asztala, azt az elvtársaknak kell megoldani. A fontosabb pártszakmai állásfoglalások ismertetésére jöjjenek a szemlétől, érdeklődjenek, minden anyag a rendelkezésükre áll. A legközelebbi agitprop-titkári értekezleten tájékoztatjuk a titkárokat, hogy a Belügyi Szemle munkáját tárgyalta a pártvégrehajtó bizottság. Továbbá, várjuk a pártszervezetek támogatását, hogy a központi állományban olvasottabb legyen a Belügyi Szemle; időszerű, jó cikkek írására pedig ösztönözzük a pártszervezeteket.

A mindezek alapján született határozat rögzítette:

1. A Belügyi Szemle munkájáról szóló jelentést a BM Pártvégrehajtó Bizottsága megvitatta és elfogadta. Pozitívan értékelte a folyóirat munkáját, megállapította, hogy a megjelent cikkek eredményesek és színvonalasak. Felhívta a szerkesztőbizottság figyelmét arra, hogy az elkövetkező időszakban a szemlében történjen reagálás az időszak alapvető központi párthatározataira és az újonnan megjelenő miniszteri parancsokra. Jobban és többen foglalkozzon a nemzetközi méretű konkrét ideológiai eszmei-politikai jellegű kérdésekkel és problémákkal. Próbáljon több elvi és gyakorlati útmutatást adni. Szerepeljen több gyakorlatias jellegű elméleti cikk is a folyóiratban. Foglalkozzanak többen a közrendvédelmi szakterület kérdéseivel is. Cikkeivel segítse elő a szervek közti jó együttműködést, koordinációt. Éves tervben szerepeltesse az államigazgatási szervek és a lakosság közötti kérdésekkel, a tömegkapcsolattal foglalkozó témákat! Egy-egy cikkre történjen reagálás is.

A BM Párt VB megállapította, hogy a Belügyi Szemle a központi állomány körében nem elég olvasott. Ezért úgy határozott, hogy pártvonalon elő kell segíteni a lap olvasottabbá tételét, terjesztését. A legközelebbi agitprop-titkári felkészítésen feladat erről tájékoztatást adni, a pártszervezetek figyelmét pedig felhívni a lap, szélesebb körű terjesztésére. Ösztönözzenek egy-egy időszakban jó cikk megírására.

FELJEGYZÉS: Szekeres ezredes: megtörtént: 1973. 03. 08. ALÁÍRÁS: Szekeres

(Az anyag adatai diagramokon a mellékletekben:

Grafikonok; 1. A Belügyi Szemle profilváltozása.

2. A folyóirat tartalmi változása.

3. A szerzők megoszlása.

4. A cikkek és szerzők számának alakulása.)

3.5.2. Közös értékelés a Magyar Rendőrrel

A következő alkalommal, 1976-ban, az MSZMP Belügyminisztériumi 8-as Bizottságának szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésén tekintették át átfogóan ismét a Belügyi Szemlét, akkor együtt a minisztérium, illetve a rendőrség másik képes hetilapjával, a Magyar Rendőrrel. A „Szigorúan bizalmas!” minősítésű jegyzőkönyv szerint a végrehajtó bizottság 4 napirendi pontjából az utolsó előtti, 3.-ként került sorra „A Magyar Rendőr és a Belügyi Szemle eszméi, politikai és nevelési munkájáról, valamint további feladatairól”³⁰⁵ elnevezésű napirendi pont. Előadója Mándi Sándor, csoportfőnök volt.

A Belügyminisztérium másik meghatározó szakmai, képes lapja a Magyar Rendőr volt. Mindkét sajtóorgánium többszörös névváltoztatása mellett, két nagyon eltérő, de egymást jól kiegészítő sajtótermék indult útjára közel azonos időben. A Magyar Rendőr színes, olvasmányos kívánt lenni, a szemle pedig tudományos igényű, és a szakmai színvonal emelésének igényével lépett a sajtóporondra. Az egyik hetilap, a másik szakmai folyóirat havonkénti periodicitással, ami önmagában is jelzi a lapok hasábjain megjelenő közlések eltérő jellegét. Az egyik rövid eszmefuttatásokat közöl sok fotóval, a másik nem félt alapos, mélyreható tanulmányokat publikálni. Mindkettőben közös azonban a – kor igényei szerinti – nevelő célzatú törekvések jelenléte, a rendészet téma átpolitizálása, elméleti és gyakorlati kérdések – bár eltérő mélységű – együttes tárgyalása. Mindkét lap, széles horizonton mozgott a rendészeti témák feldolgozásakor, mindkettő élt a nemzetközi kitekintés eszközével.³⁰⁶

A jelentés sok figyelemre méltó, tanulságos megállapítást tartalmaz a Belügyi Szemléről, a Magyar Rendőrhöz mérten, azzal, mint a Belügyminisztérium másik központi lapjával összehasonlítva ezért az alábbiakban összefoglalom annak legfőbb, a kutatási témám szempontjából releváns megállapításait.

³⁰⁵ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP BM 8-as bizottsága.

51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről.

³⁰⁶ KRISKÓ Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori disszertáció. URL: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/Krisko_Edina2013_disszertacio.pdf p. 215. o. Letöltés ideje: 2016. 09. 15.

Az írásos előterjesztés a BM központi sajtóorgánumai eszmei, politikai munkáját, a két szerkesztőség helyzetét, majd a BM központi lapok szerkesztőségeinek politikai feladatait tekintette át.

Az anyag a kor szellemének megfelelően, rögtön az elején rögzítette, hogy a Magyar Rendőr és a Belügyi Szemle eszmei, politikai és nevelőmunkájának alapját az MSZMP kongresszusának, központi bizottságának és politikai bizottságának határozatai rögzítik – figyelemmel azok belügyi vetületére, továbbá az állam- és közbiztonság védelmével kapcsolatos időszerű feladatokra. Ezeken kívül orientálják még az MSZMP Belügyminisztériumi Végrehajtó Bizottságának ülésének, az előző alfejezetben részletesen taglalt határozata, továbbá az MSZMP BM 8-as pártbizottság végrehajtó bizottsága 74. 01. 30-i, valamint a BM kollégiumának. 1975. 02. 20-i ülésén született döntések.

Mint az anyag a két sajtóorgánumról bevezetésként megállapítja: „A Magyar Rendőr közérthetően, tartalmi és műfaji sokoldalúsággal, képekkel illusztrálva törekszik hozzájárulni az állomány előtti feladatok megvalósításához, közli a jellemzőbb politikai, belügyi eseményeket. Bemutatja a belügyi dolgozók sokrétű munkáját, eredményeit, gondjait. A Belügyi Szemle elméleti igényességgel írt tanulmányokban és cikkekben igyekszik elősegíteni a vezetők, valamint az állomány képzettségének a növelését, a politikai és szolgálati követelmények elvi és gyakorlati teljesítését.”³⁰⁷

Mint a továbbiakból kiderül, az ülést megelőző években mindkét sajtóorgánumnak szerepe volt az állomány eszmei, politikai nevelésében, ideológiai tisztánlátásának, elvi szilárdságának erősítésében, a „szocialista” társadalom iránti elkötelezettségének elmélyítésében, az összbelügyi szemlélet szilárdításában és a társadalmi kapcsolatok további kiépítésében. A két kiadvány pozitív hatással volt a személyi állomány magatartására, munkastílusa színvonalának az emelésére.

Hozzájárult a mozgalmi munka tapasztalatcseréhez a BM szolgálati ágainak, munkatársainak kölcsönös megismeréséhez. A BM központi sajtóorgánumai eredményesen segítették a párttagság, a személyi állomány, valamint az önkéntes segítők tájékoztatását. Rendszeresen beszámoltak az MSZMP kongresszusai, központi bizottsága, politikai bizottsága határozatairól, azok belügyminisztériumi végrehajtásáról. Mozgósítottak a sajtó agitációs és propaganda eszközeivel a politikai és szakmai feladatok gyakorlati végzésére, kifejezték a belügyi munkát önkéntesen segítők megbecsülését. Ezekből a megállapításokból is világosan kirajzolódik mindkét lap – már

---

³⁰⁷ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága.

51-8/2/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 3.

korábban is taglalt – közvetlen pártirányítása, amelynek keretében az ideológiai küzdelem, az agitáció és a propaganda eszközeiként használták e minisztériumi központi sajtóorgánumokat.

A két lap a politikai célkitűzések hatékonyabb érvényesítése érdekében népszerűsítette a fejlődést előmozdító vezetői intézkedéseket, segítette a jogszabályok, a rendelkezések a parancsok végrehajtását.

A Magyar Rendőr, valamint a Belügyi Szemle politikai és mozgalmi rovatai a jelentés által vizsgált években fokozatosan bővültek, további fejlesztésük lehetősége biztosított volt.

A sajtóorgánumok érdemeiben jelentős szerepük volt a cikkek szerzőinek, a szerkesztőknek, a munka színvonalának emeléséhez hozzájáruló szerkesztőbizottsági tagoknak, az előljáróknak, de, mint az anyag külön kitért rá: elismerés illeti meg a Magyar Rendőr és Belügyi Szemle társadalmi terjesztőit is.

A Belügyi Szemle elméleti igényességgel közvetve kapcsolódott a politikai-mozgalmi kérdésekkel történő foglalkozásokhoz.

A Belügyi Szemlénél 1974 januárja óta volt szervezett, pártpolitikai, 1975 decembere óta politikai névvel jelölt rovat. Ebben évente – fokozatosan bővülve – átlagban 15 cikk jelent meg, ami valamennyi közölt cikk 4-6% át tette ki.³⁰⁸

A szerzők többsége a pártapparátus vezető beosztású funkcionáriusai közül került ki.

A Belügyi Szemle az MSZMP XI. kongresszusával kapcsolatban két cikket közölt, egyiket a kongresszus előtt, a másik a belügyminiszter kongresszusi felszólalása volt.

Az összbelsőügyi feladatokat tükrözték azok a cikkek, amelyeken keresztül a személyi állomány megismerhette a minisztérium vezetőinek az összfeladatokról, az egyes szakterületekről alkotott véleményét, állásfoglalását és parancsait. Jelentős előrelépésnek számított a lapokban, hogy az országos parancsnoki értekezletek anyagát differenciáltan, megfelelő mértékben ismertették az olvasókkal. A belügyi vezetés gondjainak, problémáinak, állásfoglalásainak ez a nyíltsága kedvező visszhangot váltott ki az állomány széles rétegiben és lehetővé tette a vezetői koncepciókkal való azonosulást, hatékonyabbakká a feladatok végrehajtásának módszereit.

Jelentős szerepe van a központi folyóiratnak az állomány összbelsőügyi szemléletének kialakításában, és az ezzel összefüggésben levő közös feladatok megértésében, továbbá az egyes szolgálatok kölcsönös segítése és támogatása szükségleteinek megvilágításában. A megjelent cikkekben érzékeltették az egyes szolgálati feladatok megoldásánál a társszervek segítségét.

---

³⁰⁸ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága
51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 3.

Ugyanakkor kritikailag felvetették a Belügyi Szemlének, a mindennapi gyakorlatról szóló cikkeiben az egyes belügyi szervek közti együttműködés hiányát, problémáit.

A belügyi munka önkéntes segítőinek első, 1976. 03. 25–26 -ai országos tanácskozásáról, a Belügyi Szemle a belügyminiszteri beszámolót, majd a felszólaló párt-, társadalmi és állami szervek képviselői beszédeit hozta egyéb cikkek mellett.

A BM központi sajtóorgánumainak kiemelt szerepe volt az MSZMP 1969. november 28-i, a Belügyminisztérium munkájára vonatkozó határozatának ismertetésében, a vele kapcsolatos belügyi feladatok megértésében, propagálásában, és a végrehajtásuk érdekében tett intézkedések értékelésében.

Mind a Magyar Rendőr, mind a Belügyi Szemle rendszeresen érintette a kapcsolódó témákat. Bemutatta a központi és a területi szervek sokrétű tevékenységét, amelyet a bűncselekmények visszaszorítása, a közterületek rendjének és biztonságának a fokozása érdekében tettek. Cikksorozatok fejtették ki a személyügyi munka elveit, gyakorlatát. Ezzel összefüggésben a Belügyi Szemle szerkesztősége, a „Vezetés szervezés kérdései” címmel önálló rovatot indított. A rovatban főleg külső szervektől, elméleti igényességgel közöltek tanulmányokat.

A Belügyi Szemlében is több cikk érintette az ifjúságról szóló 1971. évi II. törvényt. Cikk jelent meg a fiatal belügyi dolgozók előrehaladásáról is. Érdekeseek voltak az ifjúságpolitika megítéléséről, a fiatalkori bűnözés helyzetéről közölt írások.

A személyi állomány állambiztonsági szemléletének fejlesztésén túl a nemzetközi osztályharc területén való tájékozódást is elősegítették a Belügyi Szemle állambiztonsági tárgyú cikkei, amelyek az ideológiai harc aktuális kérdésével foglalkoztak. Értékelték a korabeli szóhasználat szerint „az imperialista hatalmak” fellazítási taktikáját, az ellenséges szervek aknamunkáját, az antikommunisták manővereit, figyelembe véve az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia záróokmánya aláírásával létrejött helyzetet. A titkos háborúk történetéből rovat cikkei a jelentés szerint is igen népszerűek, olvasmányosak voltak. Külön figyelemre méltónak találták a Radó Sándor magyar antifasisztával készített interjút.

Nemcsak a jogpolitikai, hanem a szakmai munka szempontjából is jelentősek voltak az értékelés szerint a szemlében a jogalkalmazás jogpolitikai irányelveiről szóló jogi normák ismertetéséről és értelmezéséről megjelent cikkek. Az akkoriban megjelent új büntetőjogi szabályok megismertetését, alkalmazását sokban segítették a Belügyi Szemle cikksorozatai és feltevéspályázatai.

A Belügyi Szemle, szerkesztőbizottságának ösztönzésére az aktuális gazdasági-politikai kérdésekről cikkek jelentek meg az állomány tájékozottságának, közgazdasági képzettségének és

helyes szemléletének növelése, és a határozott fellépés bátorítása érdekében. A témák kidolgozására – különös tekintettel azok rendőri vonatkozásaira – a gazdaságirányítás és -ellenőrzés országos hatáskörű szerveinek vezetőit kérték fel.

Az említett cikkek a közigazgatási képzettség és a helyes szemlélet erősítésén túl rámutattak a gazdálkodás rendjét, továbbá a társadalmi tulajdon védelmét szabályozó rendeletek joghézagaira, sebezhető pontjaira, a rendelkezések kijátszási lehetőségeire. Feltárták a népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények jellemzőit, az elkövetést lehetővé tevő okokat és körülményeket, valamint a megelőzés és a felderítés lehetséges módszereit. A gyakorlatot bemutató publikációk is ezt a célt szolgálták.

A bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a megítélése – ahogy a jelentésben olvashatjuk –, akkoriban „világnézeti kérdés”-nek számított. A központi folyóiratban megjelent kriminológiai tárgyú publikációkban mindig nagyon lényeges szempontnak tartották, hogy „csak a szilárd marxista világnézetet tükröző tanításoknak adjunk helyt”.³⁰⁹

A pártnak és a kormánynak az MSZMP XI. kongresszusán sokoldalúan kifejezésre juttatott, több éves gyakorlati politikával „igazolt” elvi álláspontja volt, mint az anyag megállapítja, hogy; „a fejlett szocialista társadalom megteremtésének együtt kell járnia a szocialista törvényesség csorbíthatatlan, következetes érvényesülésével, a törvényeink szerint élő állampolgárok biztonságával.” Ennek megfelelően, a központi sajtóorgánumok sokrétűen foglalkoztak azokkal a parancsokkal és utasításokkal, amelyek célja az ország törvényes belső rendjének megfelelő védelmezése volt. Hozzájárultak az államanyag szemléletének formálásához abban a kérdésben is, hogy minden jogellenes cselekmény esetén az elkövetővel szemben – bárki legyen az – a törvényes keretek között kell eljárni. A „bárki legyen az” beszúrásnak a pártállami hierarchia zavarmentes működtetéséhez mindig inkább hangsúlyozni kellett, mint betartani... A jogszerűség, a gyorsaság és a kulturáltság kérdéseivel, minden olyan követelménnyel, amely az állampolgárokkal való kapcsolat javításának a feltétele, több cikk is foglalkozott, hangsúlyozta az anyag.

Az elvártnál viszont kevesebb cikk jelent meg a munkahelyi légkört zavaró jelenségekről és magatartásokról. Nem bíralták elégszer azt az akkoriban még meglevő „hibás”-ként jellemzett szemléletet, hogy a békesség kedvéért szó nélkül hagytak helytelen politikai, szakmai, magatartásbeli nézeteket.

A Magyar Rendőr átlag 54 ezer példányban jelent meg, olvasói köre ennek többszörösét: átlagosan az előfizetőinek 40%-át az önkéntes rendőr és más együttműködő; 30%-át tiszt, s

---

³⁰⁹ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága
51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 4.

mindegy 10%-át kinevezett és szerződéses polgári alkalmazott tette ki. Az olvasók 2/3-a vidéki volt. A Belügyi Szemle átlag 12 ezres példányszámú volt, azaz csaknem negyede a Magyar Rendőrének. Előfizetői zömmel tisztak voltak. A külső olvasói (ügyészek, bírák) száma viszonylag csekély volt az anyag megítélése szerint.³¹⁰

Ugyanakkor, mint a jelentés kiemelte, mindkét sajtóorgánumban eszmei, politikai nevelőmunkájának hatása túlnőtt a Belügyminisztérium keretein.

Elsősorban a Belügyi Szemle, de a Magyar Rendőr is jelentős szerepet töltött be a központi és a területi szervek értekezleteinek háttéranyag-ellátásában is, megjelent cikkeit használták a képzésben és a továbbképzésben. A Belügyi Szemle egyes cikkei a felsőoktatási intézmények hallgatói számára forrásmunkákat és javasolt irodalmat tartalmazott.

A lapok olvasóinak sokrétűségéből adódott, hogy az egyes témák megközelítésekor figyelemmel kellett lenni az olvasók rétegződésére is. Erre állandóan törekedett mindkét szerkesztőség.

Mindkét lap, vezető munkatársai előtt ismert volt az olvasókkal való közvetlen kapcsolat „politikai jellegű” szükségessége. A Belügyi Szemlének a jelentés szerint nem volt az olvasóival eléggé jó kapcsolata, ezért fejleszteni javasolták az olvasók véleményeinek, javaslatainak, ötletinek közlése céljából létrehozott „Fórum” és „Reflexió” rovatokat. A belügyi munkáról, a külső szervek és személyek véleményét, továbbá a személyi állomány egyes problémáit bemutató „Tükör” rovat is visszaesett a vizsgált években.

A jelentés szerint a két lap szerkesztősége és munkatársai ritkán találkoztak szervezett ankétokon az olvasókkal.

Az első rész összefoglalásként megállapított, hogy a Magyar Rendőr és a Belügyi Szemle – a problémák ellenére – alapvetően teljesítette feladatait az állomány eszmei, politikai és szakmai nevelésében. Teljesítették a lapokkal szemben támasztott politikai követelményt, hogy „kollektív agitátorok, kollektív propagandisták és kollektív szervezők legyenek”.³¹¹ „A párt iránti hűségre”, a szocialista hazafiságra, a proletár nemzetköziségre nevelték a személyi állományt. Hozzájárultak a belügyi célkitűzések megvalósításához, a szolgálati érdek érvényesüléséhez. Segítették a belügyi állományt és az önkéntes segítőköt a hivatástudatuk elmélyítésében. Erősítették a belügyi szervek egységét, a társszervekkel való együttműködést, és törekedtek a társadalmi támogatottság

---

³¹⁰ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága.

51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 5.

³¹¹ MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága.

51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 5.

szélesítésére. Népszerűsítették a jó kezdeményezéseket, küzdöttek a hibák ellen, és hozzájárultak bizonyos mértékig az állomány véleményének kibontakoztatásához.

A BM központi sajtóorgánumaiban megjelent cikkek – többek között az eszmei-politikai nevelő témájúak – színvonala közvetlen vagy közvetett módon kapcsolatban állott a szerkesztőséghez érkező információk formájával, tartalmával; a vezetés színvonalával és az ezzel összefüggő munkamódszerekkel, valamint a szerkesztők, a munkatársak képzettségével és a megszerzett gyakorlatával

A jelentés megállapítása szerint az MSZMP X. kongresszusa óta mindkét szerkesztőség irányítása, informáltsága a vezetés színvonala, munkamódszere és káderhelyzete fokozatosan javult. Ez a szerkesztőségek munkahelyi légkörében, munkastílusában és közvetve a lapokban megjelent cikkekben érezte pozitív hatását.

Az eredmények mellett a szerkesztőségek különböző kisebb problémákkal küszködtek. Ennek hatása elsősorban a színvonalbeli egyenetlenségekben mutatkozott meg.

„Az MSZMP Belügyminisztériumi Végrehajtó Bizottsága, mindig nagy figyelmet szentelt a lapok politikai irányvonala kialakításának, elemezve az irányelvek gyakorlati megvalósítását. A munkát elismeréssel, bírálattal segítette, feltárta az ezzel kapcsolatos vezetési, szerkesztési problémákat, konkrét javaslatokat téve megoldásuk módjára.”³¹² A BM vezetése is mindig megkülönböztetett érdeklődéssel tekintett a lapokra, szerkesztőségekre. Biztosította a lapok anyagi ellátottságát, működési feltételeit.

A főszerkesztők folyamatosan rendelkeztek mindazokkal az információkkal, amikkel a Belügyminisztérium más központi osztályvezetői. Meghívást kaptak a BM központi közvetlen és területi szerveinek értekezleteire, tanácskozásaira, betekintheztek az értékelő jelentéseikbe, összefoglalóikba. A miniszterhelyettesek és annál magasabb beosztásúak, valamint az országos főhatóságok vezetői kivételével a központi és területi, valamint a társszervek vezetőivel, a lap feladataival összhangban közvetlenül tárgyalhattak.

A sajtószervek jobb informálására tevékenységük célirányosabbá tételére speciális tájékoztatókat, konzultációkat szerveztek a minisztériumi párt- és szakmai vezetők részvételével.

A szerkesztőségek informálását segítették a Belügyminisztérium által kinevezett szerkesztőbizottságok is. Mind a Magyar Rendőr, mint a Belügyi Szemle szerkesztési irányelveit, éves tevékenységét, a szerkesztőbizottságok hagyták jóvá. Véleménynyilvánítással, tanácsadással segítették a szolgálati igények érzékelését, a szerkesztőségi célkitűzések megvalósítását.

---

³¹² MNLOL, M-KS 844 3cs 73 ő. e., MSZMP Bm 8-as bizottsága.

51-8/2/12/1976, Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről. p. 6.

A szerkesztőbizottságok tagjai általában képviselték a BM főcsoportfőnökségeinek, országos parancsnokságainak a lapokkal szemben támasztott igényeit. Segítették a témák felkutatását, a cikkek megírását.

A jelentés mégis azt állapította meg, hogy mindkét lap szerkesztőbizottságának tevékenysége a vizsgált időszakban visszaesett, üléseik ritkábbak és gyakran csak a kiküldött anyagok, javaslatok észrevételezése formájában nyilvánult meg. A szerkesztőbizottság aktivitása mérséklődésének okát abban látta az előterjesztés, hogy tagjaik egy részét nyugállományba helyezték, illetőleg más beosztásba, ezért újjászervezésük indokoltnak mutatkozott.

A Belügyminisztérium központi sajtószervei közvetlen irányításának, vezetésének, s az ezzel összefüggő munkamódszereknek egyes kérdései gyakran szerepeltek különböző párt- és szakmai fórumokon, amire a jelentés is kitér, sőt tételesen felsorolta a felmerült problémákat, amelyek a következők voltak:

- Időről-időre visszatérően felmerült, alighanem a szovjet minta okán, valamennyi belügyi sajtószerv összevonásának szükségessége, gyakran vitatták a szerkesztőségek szervezeti elkülönültségének indokoltságát, ezért problematikusnak tartották a szerkesztőségek önállóságának túlzott hangsúlyozását.

- A Belügyi Szemle vezetésének színvonala a jelentés által vizsgált időszakban javult, bár nem értékelték továbbra sem kifogástalannak.

- A szerkesztésre esetenként károsan hatott a több alkalommal megbírált (a főszerkesztő, Déri Pál által bevezetett és szorgalmazott demokratikus)³¹³ vezetési stílus. A munkaszervezés, a jelentés szerint, nem egyszer a realitások hiányát tükrözte. A szerkesztést estenkénti kapkodás, indokolatlan túlterhelések nehezítették. Szembeötlő, hogy a fokozott elvárásoknak megfelelni igyekvő szerkesztőség több éves létszámhiányáról nem tesz említést a jelentés...

A folyóirat cikkeinek 1/3-át külső szerzők írták. Az állandó, jól képzett belügyi szerzők kinevelése, megbecsülése érdekében további konkrét lépéseket tartott szükségesnek az előterjesztés. A szolgálati ágak szervezeti vezetőinek, jól képzett beosztottainak többsége, ugyan jellemzően elismerően szólt a folyóiratról, írásaikkal kevésbé támogatták azt. Esetenként és egyes helyeken a szerzők csak előljáróik észrevételezéseit beépítve fordulhattak írásaikkal a szerkesztőséghez. Az is tapasztalható volt, hogy a szerzők kritikai hangvételükért nehezteléstől tartottak.

---

³¹³ DÉRI Pál: *Néhány szerkesztőségi tapasztalat*. In. Rendészeti Szemle. 1993. 40. évfolyam. 1. p. 13.

A rovatvezetők önálló munkakörének ellátásához az is szükséges volt, hogy azok megfelelő adottságokkal és képesítéssel rendelkezzenek. Ez volt az alapja annak, hogy felelősségtudattal elláthassák a rovatvezetői munkát, s ez által jelentősen megkönnyíthették a szerkesztést.

A szerkesztőségek szerkesztői és újságírói állományába tartozók többsége elvégezte a MUOSZ újságíró-iskoláját, illetve különféle szintű tanfolyamait. A Magyar Rendőr szerkesztőségi állományának harmada, a Belügyi Szemlénél mindenki egyetemi-főiskolai végzettségű volt. Rendőrtiszti Főiskolai végzettségű volt a Magyar Rendőr szerkesztőségének harmada, a Belügyi Szemle munkatársainak fele. A jelentés megállapítása szerint azonban a több éves gyakorlati tapasztalatok bizonyos mértékig pótolták a politikai szakmai iskolai végzettségben mutatkozó lemaradást.

A jelentés szerint mindkét szerkesztőségnek a továbbiakban nagy figyelmet kell fordítania a kellően átgondolt, a személyi állomány politikai és szakmai képzettségét növelő, munkaszeretétét fokozó és stabilitást eredményező káderfejlesztésre, a megfelelő utánpótlás biztosítására. Ennek a résznek befejezéseként, a politikai és szakmai intézkedések közléshez történő megszerzése érdekében a jövőben hatékonyabb intézkedéseket tartott szükségesnek az anyag.

Az irányító pártbizottság a Belügyminisztérium személyi állományának és önkéntes segítőinek eszmei politikai – és csaknem utolsó sorban, mintegy mellékesen a szakmai – nevelésében, a következő időszakra is változatlanul kiemelkedő szerepet szánt a Belügyminisztérium képes hetilapjának és központi folyóiratának.

Ennek megfelelően, a BM IV/I. csoportfőnöke és a központi sajtóorgánumok szerkesztői a továbbiakban fordítsanak különös gondot:

- az MSZMP XI. kongresszusi, a központi bizottság és a politikai bizottság határozatai – kiemelten az 1969. november 28-i, a Belügyminisztérium munkájára vonatkozóak – propagálására, segítve a végrehajtásra irányuló szervező, mozgósító munkát;
- a párt programnyilatkozatának további elmélyült tanulmányozására, figyelemmel a „fejlett szocialista” társadalom építésére;
- a gazdaságpolitikai célkitűzések és feladatok megértetésére, összhangban a népgazdasági és a társadalmi tulajdon védelmével, erősítésével;
- a „proletárdiktatúrával” összefüggő elméleti-politikai és gyakorlati kérdésekre, mindenkor hangsúlyozva a munkásosztály vezető szerepét, a szövetségi politikát;
- a „proletár internacionalizmus” további erősítésére figyelemmel a szocialista országok – elsősorban a Szovjetunió – haladó hagyományaira, élenjáró eredményeinek bemutatására;

- a szocialista életmód kialakulásának és fejlődésének elméleti, politikai, gyakorlati kérdéseire, érintve az állam- és közbiztonság védelmének, valamint fenntartásának társadalmi igényét, a bűnmegelőzési munka hatékonyságának növelését;
- a béke és biztonság megteremtéséért az európai enyhülés megerősítéséért és kiszélesítéséért folytatott harcra, propagandára, visszautasítva minden „ellenséges, antikommunista” hatást;

A lapok politikai és mozgalmi rovatainak munkája során – a cikkek szervezésekor, egyes témák megírásakor – legyenek figyelemmel az MSZMP PB 1967. november 14-i határozataira, amely a Belügyminisztérium és szervei pártirányítására, pártellenőrzésére, a belügyi szerveknél működő pártszervezetek jogaira és hatáskörére vonatkozik.

Meg kell gyorsítani a Belügyminisztérium Kollégiuma 1975. február 20-i ülésén hozott döntésekből adódó intézkedések meghozatalát, amelyeket az MSZMP Belügyminisztériumi Végrehajtó Bizottsága javasolt a 8-as VB határozataiban.

3.5.3. A szemle a rendszerváltozásért

A BM IV. főcsoportfőnökségi pártvégrehajtó bizottsága, a rendszerváltást megelőzően, alighanem utoljára, 1987. október. 29-i ülésén tárgyalta ilyen átfogó módon a Belügyi Szemle szerkesztőségének tevékenységét. Az ülés három napirendje közül a másodikként tárgyalták meg az akkori főszerkesztő, dr. Finszter Géza rendőr őrnagy, október 20-án készített, az előzőhöz képest már nem „Szigorúan bizalmas!”, csak „Bizalmas!” minősítésű írásos előterjesztését.³¹⁴

Dr. Finszter Géza mélyinterjújából kirajzolódik a rendszerváltást megelőző időszakban általa, mintegy öt éven át vezetett szemle helyzete is.³¹⁵

Mint az anyagból is kiderül, a Belügyminisztérium központi folyóirata továbbra is a személyi állomány tájékoztatásának, tudatformálásának egyik eszköze volt, ami ismeretek közvetítésével, szakmai és közéleti gondolatok közre adásával segítette a hivatástudat kialakítását és erősítését.

Betekintést nyújtott az egyes szolgálatok feladataiba, szólt a végrehajtás eszközeiről, módszereiről, a személyi és a tárgyi feltételekről. Az eredményeket felmutatva kereste az új, hatékonyabb megoldásokat, támogatta a szolgálati ágak közötti együttműködést, figyelemmel kísérte a belügyi állomány élet- és munkakörülményeit.

A Belügyi Szemle helyet adott a mozgalmi élet eseményeinek, írásokat közölt a pártszervek, az ifjúsági mozgalom és a belügyi szakszervezet tevékenységéről.

³¹⁴ MNLOL, M-KS 844 3cs 289 ö. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.*

³¹⁵ Mélyinterjú dr. FINSZTER Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

A folyóirat egyik fóruma volt a belügyi tudományos életnek, egyben propagandistája a közművelődésnek, a kulturált és egészséges életmódnak.

A hatályos ügyrendjében is rögzített feladata volt, bemutatni olvasóinak a belügyi /rendőri/ tevékenységhez szorosan kapcsolódó és bírósági munkát, az államigazgatási jogalkalmazást. Nyomon követte a jogalkotás eseményeit és emellett kapcsolatot tartott a jogtudomány legfontosabb műhelyeivel.

Ehhez mérten tájékozódott a külföld rendőri szakfolyóirataiban és ezekből rendszeresen publikált a „Külföldi Tapasztalatok”, a „Lapszemle” és „Tájékoztató” rovatokban.

Az előbbieken összefoglalt feladatok végrehajtása olyan szerkesztőségi kollektívát feltételezett, amelynek volt határozott célkitűzése, amelyben a munkatársak szoros együttműködésben dolgoztak, és ahol minden egyes beosztott politikai elkötelezettséggel, szakmai és újságírói felkészültséggel gyakorolta hivatását.

A rendészeti szakfolyóirat célkitűzéseinek megfogalmazásánál a működő pártállami rendszerben a szerkesztőség számára is irányadóak voltak azok a politikai és szakmai alapidokumentumok, és feladattervek, amelyek a jelentésben vizsgált három éves időszakban a belügyi munka egészét szabályozták. Lényegében ezek kaptak konkrét megfogalmazást a IV/II. csoportfőnökség munkaterveiben, amelyek a Belügyi Szemle szerkesztősége, mint felügyelt szakmai egység részére időszerű feladatokat határoztak meg.

Mint a jelentés is rögzíti: „Folyóiratunk alapításától kezdve határozott politikai funkciókat teljesít. Alkalmas arra, hogy a sajtó eszközeivel közvetítse a marxizmus-leninizmus tanításait, adjon fórumot a marxista társadalomtudományok közlésére azoknak, amelyek közvetlenül vagy áttételekkel kapcsolódnak a rendőri tevékenységekhez. Cikkeink egy része tudatosan vállalt politikai propaganda, amely a belügyi munka politikai meghatározottságát, a rendőri hivatásnak a munkásállam múltjában és jelenében betöltött szerepét, a szakmai tudás és a politikai elkötelezettség szoros kapcsolatát példázzuk.”³¹⁶

A szerkesztés elképzeléseit tükrözték is azok a publikációk, amelyek az utóbbi időben nagyobb nyilvánosságot kívántak adni a belügyi párt-, KISZ- és szakszervezeti mozgalom eseményeinek.

Az említett politikai funkciók teljesítése a szakfolyóiratokban, így a Belügyi Szemlében sem problémamentes. A folyóirat néhány évtizeddel korábbi indulásakor /erről az 1953-62 közti lapszámok tanúskodnak/ az sem volt ritka, hogy a tisztán szakmai-technikai jellegű írásokat is „osztálytartalommal” töltötték meg. Később – talán épp ennek a mindent átpolitizálni akarásnak a

---

³¹⁶ MNLOL, M-KS 844 3cs 289 ő. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.* p. 2.

visszahatásaképpen – a nem közvetlenül szakmai tárgyú írásokat érezték a szerzők, szerkesztők, a lap profiljától idegennek.

A másik probléma a cikkek hangvételével és információtartalmával összefüggésben jelentkezett. Míg a szakmai anyagok bővelkedtek tényekben, és általánossá vált az érvelő, bizonyító kifejezőmód, erősödött a kritikai hangvétel, ezzel együtt javult az ellenvéleményt is toleráló vitakultúra, addig a politikai indíttatású írások sokiág megmaradtak a jelszavak ismételtetésénél, az ellentmondást nem tűrő kinyilatkoztatásoknál...

A jelentés által vizsgált időszakban viszont a politikai és a szakmai mondanivaló arányai harmonikusan alakultak. Bebizonyosodott, hogy a szakmai jelleget nem rontja – ellenkezőleg, inkább erősítette –, ha többet szóltak a belügyi hivatás politikai jelentőségéről, az elvárt mértékben nyomon követve a mozgalmi életet, kihasználva az ünnepek és évfordulók nyújtotta lehetőségeket.

A nyolcvanas évek végén, hazánkban is tapasztalható reformfolyamat felélénkülése eredményeként a politikai propagandában és a Belügyi Szemle oldalain is egyre több az érv, a bizonyító erejű információ, és szűnőben van a valóságról alig tudomást vevő deklamáló stílus. A szerkesztőség ehhez törekedett olyan szerzőket megnyerni, akik ezzel a megújuló politizálással valóban elősegítették az adott társadalmi berendezkedésben még közös célt; a „szocializmusba vetett hit” megszilárdítását, a társadalmi igazságosság érvényre juttatását.³¹⁷ A folyóiratnak emellett minden bizonnyal sikerült helyes szemléletet kialakítania a szakmai témák politikai megalapozásában is. Számos olyan feladat volt akkoriban a Belügyminisztérium és szervei hatáskörében, amelyek politikai vonatkozásait hiba lett volna nem látni: példaként ezek között szerepeltek a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések, a bűnelkövetés okinak általános és egyedi szintű tanulmányozása, a bűnmegelőzés szakmai és társadalompolitikai irányai, avagy a jogalkalmazás és jogpolitika egyes kérdései.

A szerkesztőség beosztottai, akkoriban érthető módon, meggyőződéssel vállalták munkájuk politikai tartalmát. Valamennyien tudták, hogy tevékenységük hozzájárulhat a belügyi feladatok megvalósításához, ezzel pedig részesei lehettek a korabeli szóhasználatnak megfelelően a „szocialista” társadalmi rend védelmezésének, a népi hatalom értékei oltalmazásának és azok további gyarapításának.

A szerkesztőség hat hivatásos állományú tagja, /három rovatvezető, olvasószerkesztő, a főszerkesztő és helyettese/ természetesen valamennyien párttagok és aktív politikai munkások voltak. / A pártcsoporthozzárt mellett 1 fő a BM Párbizottság tagja, ketten a helyi pártvezetőség

---

³¹⁷ MNLOL, M-KS 844 3cs 289 ő. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.* p. 3.

tagjai, 1 fő a KISZ-vezetőségben dolgozott és volt a szerkesztőség munkatársai között propagandista is. A három kinevezett polgári alkalmazott közül egy fő volt párttag, 1967 óta BM dolgozó. A polgári alkalmazottak fontos szakmai feladatokat láttak el, munkájukat hozzáértéssel, felelősséggel végezték.

A jelentés szerint minden beosztott megfelelt a képezési követelményeknek. Négy munkatárs újságírói szakképesítéssel is rendelkezett.

A fegyelmi helyzet jónak volt mondható, hisz fegyelmi büntetés kiszabására hosszabb idő óta nem került sor.

Fontosnak tartották, a társadalom ügyeivel, a közösség gondjaival való felelős foglalkozást.

A lapban ekkor már több éve visszatérő témák voltak a vállalkozói magatartás a gazdaságban és annak büntetőjogi vetületei, az életszínvonal-politika, az adórendszer, a választások demokratizálása, valamint az államigazgatás átalakítása. Ezek azt bizonyítják, hogy a lap munkatársai nagy közéleti érdeklődéssel végezték munkájukat. Akkoriban ők is úgy gondolták, hogy a politikai elkötelezettség legfontosabb erősítője a politika alakításában való aktív részvétel.

A szerkesztőség munkatársainak a társadalmi folyamatokról határozott véleményük volt, és ennek igyekeztek mindig hangot is adni. A helyi fórumokon a szerkesztőség munkatársai, talán munkájukkal járó széles látóköruknek is köszönhetően jellemzően kezdeményezők voltak, és ha erre lehetőségük nyílt, hallatták szavukat a folyóiratban is. Számos műfajon keresztül a munkatársak közvetlenül is megszólaltak szerzőként, riporterként vagy éppen vitavezetőként. A nyilvánosság előtti szólás nagy felelőssége jellemzően nem bénította meg egyiküket sem. Nem váltak unalmassá, szürkévé és bátortalanná csupán abból kiindulva, hogy „jaj csak baj ne legyen belőle”.

A főszerkesztő előterjesztéséből kiderül, hogy a felelősséggel való döntés elengedhetetlen feltétele volt a szerkesztőségben is, a mind több politikai ismeret megszerzése. Szinte törvény szintű szabálynak tartották azt a régi új gondolatot, hogy a saját lapjukon kívül más lapokat is olvasni kell. Ennek megfelelően tíznél több azoknak az elméleti folyóiratoknak a száma, amelyeket valamennyien rendszeresen olvastak, és közösen megvitattak. Az önművelésnek ez a formája azért is számított különösen hatékonynak, mert teljesen önkéntes volt, nélkülözve minden formáságot. A szerkesztőség munkatársai hasonlóan érdeklődtek a szakirodalom iránt is. Ez abból is látszik, hogy rendszeresen írtak könyvismertetéseket a folyóiratban, a monográfiák nagyobb részét maguk is elolvasták egyfajta szakosodott érdeklődés szerint, nagyjából tudva, hogy közülük ki, melyik szakterületen a járatosabb.

A „civil” irodalom tanulmányozása a megjelent cikkekből ítélve a lapkészítésre is befolyással bírt. Az a meggyőződés vezérelte a szerkesztőség újságíróit, szerkesztőit, hogy a szemle olvasói sem nem képzetlenebbek, sem nem „gyámoltalanabbak” a társadalomtudományos profil más szakfolyóiratainak közönségénél. Mint a főszerkesztő hangsúlyozta: „Ha a szókimondásban, problémafelvetésben, a kifejtés kulturáltságában és a megírás színvonalában nem tudjuk követni a legrangosabb orgánumokat, akkor lehet, hogy gondokat így nem okozunk a kiadónak, de éppen legigényesebb olvasóinkat – és azt a lehetőséget veszítjük el, hogy a Belügyi Szemle a belügyi közvélemény egyik formája legyen.”³¹⁸

A szerkesztőség lapkészítői úgy gondolták, hogy a politikai műveltség és a szakmai ismeretek gondozása szorosan összefüggnek és az egyik nem helyettesíti a másikat. A folyóirat hasábjaira írott és megjelent, általuk gondozott cikkeikből is kiderülően, korábban valamennyien dolgoztak hosszabb-rövidebb ideig belügyi szakterületeken /bűnüldözés, népgazdaság-védelem, közlekedésrendészet, állambiztonság/. Az a vélemény alakult ki a szerkesztőségi munkájuk során, hogy szaklapot szerkeszteni csak úgy lehet, ha aktívan és folyamatosan benne élnek az újságírói-szerkesztői szakmai munka mellett, abban is amit korábban csináltak. A tudományos kutatás szintén nyitva állt előttük, de minthogy a szemle esetében elsősorban alkalmazott kutatásokról volt szó, ez a fajta tudományos tevékenység sem képzelhető el az érintett szakterülettel való szoros együttműködés nélkül.

Ezt a gondot a cikkszervezések során, a belügyi szerzőkkel való kapcsolattartásban, a szakmai értekezleteken való jelenléttel, egy-egy terület vezetőjének a szerkesztőségi ülésekre való meghívásával próbálták enyhíteni. A vizsgált, hároméves intervallumban, az írásos jelentés szerint, az a kedvező változás állt be, hogy több szakmai terület is megkereste a szerkesztőség munkatársait, csatlakozásukat kérve az ott folyó kutatómunkához.

A folyóirat készítői fontosnak tartották az újságírókká válásukat is. Minél jobban meg kívántak felelni a hiteles, gyors és pontos tájékoztatás általános követelményének. Mindeközben tisztában voltak vele, hogy a rendőri és az újságírói lét együtt nem valósulhatott meg konfliktusok nélkül. Úgy kellett kritikát megfogalmazni egy kialakult szolgálati gyakorlatról, hogy közben nem sérthették meg a fegyelmet, úgy volt célszerű bírálni meghatározott vezetői magatartást, hogy közben nem járathatták le a vezetés tekintélyét. Pontosan kellett érezniük tudniuk, hogy melyik probléma érett a nyilvánosságra, miként lehet azt úgy felvetni, hogy az ne legyen lefegyverző, tétlenségre csábító, ellenkezőleg, serkentsen gondolkodásra, jó módszerek keresésére, a belső

---

³¹⁸ MNLOL, M-KS 844 3cs 289 ő. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.* p. 4.

tartalékok feltárására. Tudták, hibákat akkor követnek el, ha ezekre a kérdésekre rossz válaszokat adnak.

A több évtizedes szerkesztői munka gyakorlatában megszerzett tapasztalatok birtokában jól tudták, hogy a lap legnagyobb ellensége az unalmas, szürke, semmitmondó írás. Előfordult persze olyan eset is, amikor a látszólag csillogó, meghökkentő újdonságok mögött felkészületlenség, féligazságok ismételtetése húzódott meg. Azt is belátták, hogy a vég nélküli panaszkodás, a jót soha meg nem látó szemlélet ugyanúgy unalmassá válhat, és hitelét veszti, mint a megalapozatlan sikerpropaganda. Mindezek fényében sem hitték, gondolták, hogy a szakmai hozzáértéssel és felelősséggel történő nyilvános szereplés kötelezően csak unalmas lehet. Ellenkezőleg, a megújuló társadalmi helyzetben észrevehetően az vált jellemzővé, hogy a korábban végtelenül unalmas dolgok – éppen mert értő emberek felelős és valós döntéseinek a fórumaira kerültek egyszeriben nagyon is érdekessé váltak.

Mint a főszerkesztő előterjesztésében megállapította: „A szerkesztőség beosztottai megfelelnek a velük szemben támasztott erkölcsi, politikai és szakmai követelményeknek.”³¹⁹ A szerkesztőségi tevékenység további javításához azonban még tervszerűbbé kellett tenni a lapkészítés folyamatát, rendszeres kapcsolatot tartva a szerzőkkel, és az eddigieknél több csatornán törekedve az olvasói vélemények megismerésére. Az eltelt évek tapasztalatai szerint elérkezett az ideje a hatályos szerkesztőségi ügyrend felülvizsgálatának és újjal felváltásának, ebben egyebek közt esetleg állandóvá téve a szintén itt rögzített főbb szempontok alapján a rovatvezetők és a többi beosztott munkavégzésének az értékelését.

Ekkoriban a szemlét felügyelő csoportfőnökség részéről ismét felmerült a kiüresedett szerkesztőbizottsági munkamódszer feltámasztása. Az új szerkesztőbizottságtól a szerkesztőség a folyóirat munkájának időszakonként visszatérő értékelését és a szakmai szervekkel való kapcsolattartás rendszeresebbé válását, a szakmai igények hatásosabb érvényesítését remélte. A főszerkesztő írásos anyagában javasolta ismételten felülvizsgálni a szemle működtetéséhez szükséges, elengedhetetlen írott és szóbeli információs forrásokat, amelyek bővítése a szerkesztőségnek is dolga, de a belügyi vezetés jövőbeni megértő támogatására is számítottak.

Még a korszak pártirányításához tartozott, hogy a főszerkesztői értékelésnek kötelező, záró eleme volt a közvetlen pártirányítás helyzete. Ebből a részből kiderült, hogy a helyi pártalapszervezet figyelemmel kísérte a szerkesztőség tevékenységét. A főszerkesztő egy alkalommal a vezetőség előtt, egyszer pedig a taggyűlésen számolt be a Belügyi Szemle

---

³¹⁹ MNLOL, M-KS 844 3cs 289 ö. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.* p. 4.

helyzetéről. A felsőbb pártszervek fokozódó érdeklődését pedig a fenti beszámoltatás tükrözi, valamint az, hogy az írásos előterjesztés szerint a Belügyminisztériumi Pártbizottság kibontakozási feladatterve, két területen is konkrét elvárásokat fogalmazott meg a belügyi sajtóval szemben.

Finszter Géza rendőr őrnagy, főszerkesztő szóban elhangzott válaszai a pártbizottsági ülésen felmerültek kérdésekre az alábbiakban foglalhatóak össze:

Elmondta, a lap készítéséhez milyen segítséget vár a pártbizottságtól, továbbá, hogy amióta főszerkesztővé nevezték ki, fegyelmi felelősségre vonásra nem volt szükség a szerkesztőségben. A külföldi folyóiratokból elsősorban saját erőből igyekeznek tájékozódni. Elmondta, hogy a szemle példányai többre kerülnek a lapon szereplő áránál. Nem érzékelték kritikát a tudományos cikkek és a gyakorlati tapasztalatok arányára vonatkozóan.

A főszerkesztőt kérdésére a pártbizottság képviselői tájékoztatták, hogy a tervezett szervezatkorszerűsítés tartalmában nem érinti a szerkesztőséget. Ismét megerősítették, hogy kedvező a szemle belügyi fogadtatása. Növelni szükséges a folyóirat cikkeinek összbelügyi jellegét, a belügyi pártbizottság intenzívebben kíván a jövőben foglalkozni a folyóirattal „... főleg ma, amikor politikai bátorság is kell az újságíráshoz”.³²⁰

Szabó József ny. határőr ezredestől, a Határőr egykori főszerkesztőjétől kapott mélyinterjúban a rendszerváltást megelőző időszak politikai és belügyi sajtóviszonyairól jól jellemző kép rajzolódott ki.³²¹

3.6. A RENDÉSZETI HIERARCHIA ÁTLÁTHATÓSÁGA; A TUDOMÁNY ÉS A SAJTÓ SZABADSÁGA, ESÉLYEGYENLŐSÉG

Mint a 2011-ben a Magyar Rendészettudományi Társaság határrendész tagozatának pécsi szakcsoportja által szervezett; „A rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” témában megrendezett tudományos konferencián elhangzott „Aurea Mediocritas” (Arany középút) előadás, konferenciakötetben megjelent: „A rendészet/rendvédelem intézményrendszere továbbra is zárt a deklarált nyitottság ellenére. Ez tükröződik a szervezeti és szakmai kultúrák, kapcsolódási pontjaiban is. Az integrált működési igények ellenére továbbra is a szűkebb szakterületi szemlélet

---

³²⁰ MNLÖL, M-KS 844 3cs 289 ö. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.* p. 5.

³²¹ Mélyinterjú Szabó Józseffel: *Nem érvényesülhetett a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra.*
MELLÉKLETEK

pillanatnyi dominanciája a jellemző, ami korlátozza a folyamat- és rendszerszemlélet érvényesülését.”³²²

A belügyi szerveknek, az ország biztonsága, és konkrétan, az állampolgárok szubjektív biztonságérzetének javítására irányuló tevékenysége is eredményesebb lehetne, ha az érthető szakterületi szemléletük mellett munkájuk során minden területen nagyobb teret engednének az általuk védett társadalom felé a meglévőnél nagyobb nyitottságnak. A Belügyi Szemlét is magában foglaló hierarchia működését, lehetőségeit a folyóirat időről-időre igyekezett mindjobban a rendőri szakmai kérdések, a tudományos problémák megvitatására felhasználni.

A Rendőrségi Szemlét Belügyi Szemlévé alakító 1962-es BM kollégiumi ülés döntése alapján az átalakítással járó feladatokat egy miniszteri parancsban rögzítették, amelynek elkészítésével Déri Pált bízták meg, aki örömmel vállalta, hisz az alapvető szerkesztési feltételeket így ő szövegezhette meg.³²³

„A szerkesztőség tagjai rovatokra szakosodva, az országot rendszeresen járva felkutatták a rendőri állományból azokat, akik felkérésünkre és segítségünkkel le tudták írni munkájuk sikereit és esetleges hibáit.”³²⁴

A folyóiratban megjelent cikkek kapcsán kipattant gyakori viták hevéletében csak a kulturált hangnem volt elvárás, mindenki szabadon kifejthette álláspontját, a kidolgozott és megjelent miniszteri parancsban³²⁵ lefektetettek alapján. Az utóbb helyesnek bizonyult kemény elvekhez, az alig befejeződött ötvenes évek hatása alatt még nem voltak hozzászokva az olvasók...,

A vitában egyenrangú félként szólaltak meg, cáfolták vagy támogatták egymást a beosztásuktól és rendfokozatuktól függetlenül a „Fórum” és a „Reflexió” rovatokban jelentkező szerzők.³²⁶

„Mindezek ismeretében a folyóirat szerkesztésének felügyeletét nem egy>>parancsnokra<< bízta a parancs, hanem a különböző szolgálati ágak vezető tisztségviselőiből összeállított szerkesztőbizottságra, amely évenként két alkalommal ülésezett, és ahol szótöbbséggel születhettek meg a döntések.”³²⁷

A szemle a rendészeti jogalkotás legjelesebb eseményei közül a büntető anyagi jogi kódexek és a büntetőeljárás kodifikációk előzményeinek rendszeresen helyet adott hasábjain.

³²² TEKE András: *Aurea Mediocitas*. URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XII/teke.pdf>. p.155. Letöltés ideje: 2013.03.01.

³²³ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 11.

³²⁴ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 6.

³²⁵ A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023. számú parancsa. Budapest. 1962.07.18. URL: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf Letöltés ideje: 2016. 01. 11.

³²⁶ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 7–8.

³²⁷ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 12.

Két-három évenként büntetőjogi, kriminalisztikai és egyéb témájú pályázatokat hirdettek meg és versenyeztették a megyéket. Ez jól szolgálta a továbbképzést, és az olvasók közül szorosabban hozzájuk kapcsolt több száz embert, akik ilyen vagy olyan okból tudakozódás céljából megkeresték a szerkesztőséget, és ezzel megteremtődtek a személyes kapcsolatok.³²⁸

A lap hosszú évek óta a büntető tudományok egyik legfontosabb orgánumává vált. A rendőrségi szakembereknek és a büntetőjogászoknak egy egész nemzedéke nőtt fel ezeken az emberség diktálta tanításokon, amelyekből erőt meríthettek becsületük megőrzéséhez és ahhoz is, hogy később megállják a helyüket a jogállami Magyarország bűnüldözői és igazságszolgáltatási kötelezettségeinek a teljesítésében.³²⁹

Jó híre volt a folyóiratnak azért is, mert már alapítása óta törekedett a professzionalizmusra. Egy szakmát képviselt, és amennyire lehetett, igényesen.³³⁰

A Belügyi Szemle, vizsgált időszakában, a tudomány szabadságának, a sajtó nyilvánosságának és a rendészet rejtőzködő természetének a viszonyát, valamint a rendészeti szakfolyóirat és a rendészeti szervek hierarchikus működésének összhangját a maihoz mérve, érzékelhetőbb a különbség.

Dr Bócz Endre, a szemle állandó külső szerzője 1961 óta. Többé-kevésbé ettől fogva érzékelhette, vagy személyesen megélhette a folyóiratnál a belügyi, szakmai hierarchikus hatásokat.

„Dr. Bócz Endre munkássága kiemelkedően fontos szerepet játszott a lap tartalmának és színvonalának a meghatározásában. A múlt század '60-as éveitől kezdődően mindannyiunk nagy örömeire egészen mostanáig rendszeresen publikál folyóiratunkban. 58 írása látott napvilágot 1964-től napjainkig a Belügyi, illetve rövid ideig a Rendőrségi Szemlében.”³³¹ – rögzítette Korinek László.

A nyugalmazott főügyész által tapasztaltakból, elmondottakból ekként tárul elénk a szemlénél a vizsgált időszakban a hierarchia és a tudomány viszonya: a szerkesztőség működéséről nem voltak mélyreható ismeretei, de amit írt, egyetlen kivételtől eltekintve közölték. A szemle rendszeres szerzőjétől megismerhettünk egy esetet, ami enged következtetni a párt és belügyi hierarchia hatására a folyóiratra, egyik szerzőjére. A nyolcvanas évek második felében – a Belügyi Szemlében megjelent a BRFK Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztálya vezető beosztású alezredesének egy cikke, amelyben angol nyelvű források alapján a szipuzás – „sniffing” –

³²⁸ FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. p. 16.

³²⁹ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. pp 6–7.

³³⁰ FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In: Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. pp. 16–17.

³³¹ KORINEK László: *Bócz Endre a Belügyi Szemlében*. In: A tudós ügyész. tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapja alkalmából. HVG–ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest. 2017. p. 135.

veszélyeit ecsetelte, hivatkozva arra, hogy a forrás szerint annak Angliában már halálos áldozatai is voltak. Ebből nagy botrány lett, az illetőt meg is fenyítették, mert – mint utólag kiderült –, a tudatmódosító szerek magyarországi használatának felfutása akkoriban a sajtó számára tiltott téma volt. Mindezt azonban egy, a fiatalok bűnügyeivel kapcsolatos tanácskozáson mellékesen említette dr. Bócnak valaki, aki valószínűleg ezzel a közléssel is vétkezett, hiszen a tilalom maga is bizonyára titkos volt. Annyi biztos, hogy a tanácskozás valamennyi résztvevője elképedt; a szipuzás ugyanis köztudomású volt, és így senki sem értette, mi titkolni való lehet ebben. A megelőzést éppen a társadalom széleskörű tudatosítás útján történő mozgósítását igényelte volna.³³²

A megkérdezett, dr. Nyiri Sándor emlékei szerint: nyilvánosan a rendészeti hierarchia hatalom természete és a tudomány szabadsága közötti ellentét sosem jelent meg, de pletykaszinten mindig tudták a külső szerzők is, hogy a főszerkesztő Déri Pálnak, modern gondolkodása miatt, hányszor, mennyi konfliktusa támadt!³³³

Szabó József ny. határőr ezredes a Határőr volt főszerkesztője által elmondottakból a belügyi sajtó szerkezetéről, irányításáról, a Belügyi Szemle valamiféle dominanciájáról a belügyi sajtóra, körvonalazódik, hogy ilyen dominancia nem érvényesülhetett, ez szervezetileg sem lett volna lehetséges.³³⁴

Dr. Déri Pál, összesen mintegy negyed századon át vezette a szemlét. Dr. Kertész Imre és dr. Katona Géza a Rendőrségi-, majd a Belügyi Szemle főszerkesztő-helyettesei is voltak éveken át, de a szemlék impresszumai csak a főszerkesztő nevét tüntették fel. Mindhárom életrajzból³³⁵ kiviláglik, hogy komoly szakmai-tudományos előélettel kerültek a lap élére, és nem mozgalmi, vagy politikai múlttal, képzettséggel!... Dr. Kertész és dr. Katona, emellett több idegen-nyelvből is rendelkeztek felső vagy középfokú nyelvvizsgákkal. A szemlénél kifejtett szerkesztői munkásságuk során jelentős tudáshalmazt rendszereztek, hoztak létre.

Mint Korinek László akadémikus, a Belügyi Szemle főszerkesztője az újraindított BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet ígéretes jövőjével kapcsolatban megjegyezte: „Építhet az első kutatóintézet hagyományain túl a Belügyi, majd Rendészeti és az idei évtől ismét Belügyi

---

³³² Mélyinterjú dr. Bócz Endrével: *Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...* MELLÉKLETEK

³³³ Mélyinterjú dr. Nyiri Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

³³⁴ Mélyinterjú Szabó Józseffel: *Nem érvényesülhetett a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra.* MELLÉKLETEK

³³⁵ Lásd MELLÉKLETEK

Szemle 58 év alatt összegyűlt ismeretanyagára, arra a fórumra, amely mindig a legfrissebb tapasztalatok gyors közzétételét kínálta, nemkülönben, a különböző nézetek ütköztetését.”³³⁶

Dr. Finszter Géza szerint a Belügyi Szemlében, a „Szakértői gyakorlat”, valamint a „Bűncselekmény nyomozások” rovatban, szakmai kérdésekben, vitáknak is helyt kívántak adni, de igazán ez nem sikerült. Mindenkor túl merev volt a hierarchia, hogy a hierarchiát nem követő lap még jobban működhessen.³³⁷

Dr. Dános Valér, a Belügyi Szemle, rendszerváltás előtti politikai befolyásolására, a hierarchiával kapcsolatos viszonyára, konkrét személyes példával is szolgált. Pályázaton elnyert, és elfoglalt főszerkesztői beosztása első napján hazaérkezve várta otthon egy csoportfőnöki levél arról, hogy, megsemmisítették a pályázatot és más kinevezési megoldást találnak...³³⁸

3.7. A SZEMLE A BELÜGYI SAJTÓNYILVÁNOSSÁGÉRT 1953–1990

„Természetesnek tűnő törekvés a rendőrség részéről, hogy a tömegtájékoztatás eszközeit saját munkája, elsősorban a nyomozás szolgálatába próbálja állítani. Eközben azonban háttérbe szorul az állampolgárok tájékoztatáshoz való joga, de az is gyakori eset, hogy a visszatartott információk torz formában, rémhírként terjednek el.”³³⁹ – Olvasható egy tudományos dolgozatban.

3.7.1. Titkok, vagy működési zavarok?...

A 64. évfolyamát jegyző Belügyi Szemle, fennállása során egyre nyíltabb fórummá válva hatékonyan szolgálta a belügyi szervek munkatársainak szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok, tapasztalatok felkutatását, tudományos igényű tökéletesítését, elterjesztését, ezzel a rendészettudomány kialakulását, fejlesztését. Miként igyekezett feloldatni a szerkesztőség, a lap elterjedését, olvasottságát akadályozó belügyi rendelkezéseket?

Az említett, hatvanas évek légkörében Szabó László, a Népszabadság újságírója a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról írt vitaindító cikket. Az írás egyes megállapításai ma is tanulságosak...

„Idestova tíz esztendeje dolgozom a sajtó olyan területén, ahol rendszeres, közvetlen kapcsolatot kell tartanom a rendőrséggel. E tíz esztendő. során igen sok tapasztalatot szereztem a

³³⁶ KORINEK László: *Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban*. In. Belügyi Szemle. 2011. 58. évfolyam. 1. szám. p. 20.

³³⁷ DEÁK József: *A tudomány szabadsága; politikai és hierarchikus hatások régen és ma a Belügyi Szemlében*. URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XVII/deak.pdf>. p. 274. Letöltés ideje: 2017. május.31.

³³⁸ DEÁK József: *A tudomány szabadsága, politikai és hierarchikus hatások régen és ma a Belügyi Szemlében*. URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XVII/deak.pdf>, 274. o. Letöltés ideje 2017. 09. 25.

³³⁹ SZIKINGER István: *A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai*. Kandidátusi értekezés. Budapest. 1989. pp. 199–200.

rendőrség és a sajtó kapcsolatából, s eljáróban meg kell állapítanom, nem mindig volt egyértelmű, pozitív ez a tapasztalat.”³⁴⁰

Néhány általa említett példa: egy betörőnek a Lágymányosi lakótelepen sikerült ötven betörést elkövetni, mire elfogták. „Tudom, milyen meggondolás vezette a nyomozókat: nincs meg a tettes, milyen fényt vet ez a rendőrségre? Mert ha a harmadik eset után megjelent volna egy megfelelő fogalmazású tudósítás, jelezve benne, milyen módszerekkel dolgozik a betörő, fokozottabb óvatosságra készítette volna az embereket, s talán az ötödik, vagy a tizedik bűncselekmény elkövetésekor „fűlön lehetett volna csípni” az illetőt...”³⁴¹

Egy Budapest felett lezuhant MALÉV gép tényét az újságok csak a harmadik napon közölték, miközben az egész város tudott róla. A Kelenföldi Hőerőműben történt elektromos robbanásról az újságírók véletlenül szereztek tudomást, mégis csak kisebb „canossát kellett járniok”, mire megjelentethették az anyagot, ugyanis addig ilyen cikket nem lehet közreadni, bizonygatták a rendőrségnél, amíg meg nem állapították a felelősöket. Egy-egy érdekes, a köz szempontjából is, számottevő bűnügy nyomozásának a bemutatásával például sokkal közelebb lehet hozni a rendőrséget az olvasókhoz, az állampolgárokhoz. Olyan mesterségesen felállított falakat lehet így ledönteni, amelyek választóvonalként meredeztek korábban. A titkolódzás kódéba burkolt rendőri munkáktól elsősorban félelemből idegenkednek az emberek. Ha nem látják világosan, hogy mit csinál a rendőrség, milyen módszerekkel dolgozik, hogyan küzd az államellenes és köztörvényi bűncselekmények ellen, akkor éppen a múlt rossz tapasztalataiból kiindulva félni kezdenek. A félelem bizalmatlanságot szül, a bizalmatlanság idegenkedést...”³⁴²

Végezetül pedig: „Úgy hiszem, ideje lenne időnként bemutatni egy-egy államellenes bűncselekményt, annak tetteit, az elkövetés, körülményeit, az elkövethetőséget elősegítő tényezőket... Ha ugyanis az újságokat olvassa az ember, akkor úgy tűnik, hogy Magyarországon már végképp megszűntek az államellenes, politikai bűncselekmények, szükségtelen mindenfajta éberség, az államtitkok féltő vigyázása, mert hiszen azok úgysem érdekelnek senkit.”³⁴³

A három éven át zajló vita fordulatait a szemle 2-4 havonta hozta, az utolsó előtti két számban nemzetközi kitekintést is közölve „I. M. Galperin: A szovjet sajtó és a bűnözés elleni harc néhány

³⁴⁰ SZABÓ László: *A rendőrség és a sajtó*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 9. szám. p.16.

³⁴¹ SZABÓ László: *A rendőrség és a sajtó*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 9. szám. p. 19.

³⁴² SZABÓ László: *A rendőrség és a sajtó*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 9. szám. p. 21

³⁴³ SZABÓ László: *A rendőrség és a sajtó*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 9. szám. p. 24.

kérdése,”³⁴⁴ valamint „Nemzetközi vita a sajtó és a rendőrség között a bűnügyi tudósításról (Fordítás a Revue Internationale de Police Criminelle 1963. évi 169. (jún. – júl.) számából.)”³⁴⁵

A Fórum rovat vitáit, a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról, (Lásd: Belügyi Szemle 1963. évi 9., 11. és 12., illetőleg 1964. évi 2., 5., számaiban közölt cikkeket.) dr. Déri Pál főszerkesztő, 1965-ben a tanulságokat összegző cikkben kívánta lezárni, a gyakorlat számára is irányt mutató állásfoglalással. Ennek nagyrészt az volt az oka, hogy a rendőrség és a sajtó kapcsolatának kérdésében szélsőséges nézetek alakultak ki, egyes rendőri szakemberek a sajtóval szemben meglehetősen elutasító álláspontra helyezkedtek. S ezek a megmerevedett nézetek nem voltak leküzdhetők csak „belülről”, főleg nem egy szerkesztőségi vitázó cikk állásfoglalásával. Az ideológiai irányelvek (Ebből idézett Déri: „A dolgozók aktivitását igényelni, ösztönözni kell. Elősegítheti ezt, ... a tömegek megfelelő tájékoztatása szóban; valamint a sajtó és a rádió útján.”³⁴⁶) közzététele azonban ehhez kedvező helyzetet teremtett.³⁴⁷

A vitasorozatban a rendőr-szakemberek hozzászólásaikban – nem beszélve itt most azokról, akik a hírközlést és tájékoztatást a valódi vagy vélt rendőri érdekeknek rendelték alá – általában az a felismerés dominált, hogy a sajtónak jelentős szerepe van, illetve lehet a rendőri munka segítésében. A sajtó támogatása, közreműködése tehát számukra hasznos tevékenység.

Ugyanezt juttatták kifejezésre hozzászólásaikban az újságírók is.

„E nézetek képviselői a rendőri hírközléseket – kimondva vagy kimondatlanul is – abból a szempontból támogatják vagy támadják, hogy azok „hasznosak-e” a rendőri, bűnüldözési vélt vagy valódi érdekek számára. A „rendőri érdek” mint minden más állami, társadalmi vagy gazdasági szerv belső, közvetlen érdeke – a közérdeknek, az egész társadalom érdekének van alárendelve. Mindez megköveteli a lakosság tárgyilagos, megbízható tájékoztatását.”³⁴⁸

Hisz, mint a főszerkesztő a továbbiakban kifejti, az állampolgárok joggal elvárják tehát, hogy a hírközlő szervek minden közérdeklődésre számot tartó kérdésről – akár a világ, akár az ország eseményeiről – hűen tájékoztassák. „A hírközlőknek nemcsak joga, hanem kötelessége: kommentálni az eseményeket, az összefüggésekre rámutatni; hozzásegíteni az olvasót, a nézőt, a hallgatót az események jelentőségének, kihatásának megfelelő értékeléséhez – de nincs joga

---

³⁴⁴ GALPERIN I. M.: *A szovjet sajtó és a bűnözés elleni harc néhány kérdése*. Belügyi Szemle. 1964. 1. évfolyam. 4. szám. 72–74.

³⁴⁵ (szerző nélkül) *Nemzetközi vita a sajtó és a rendőrség között a bűnügyi tudósításról*. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 5.szám. pp. 121–122.

³⁴⁶ *Az MSZMP központi bizottságának irányelvei időszerű ideológiai feladatokról*. Kossuth Könyvkiadó. 1965. Budapest. p. 13.

³⁴⁷ DÉRI Pál: *Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról)*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam 8. szám. p. 5.

³⁴⁸ DÉRI Pál: *Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról)*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam 8. szám. p. 6.

elhallgatni! A tájékoztatásnak nemcsak hünek és tárgyilagosnak, hanem rendszeresnek is kell lennie! Nem lehet szelektálni, hogy csak a kedvező eseményekről számoljunk be, a kevésbé kedvezőeket pedig elhallgassuk. Ez rövidlátó politika lenne. A technika mai állása mellett ez egyrészt megoldhatatlan, másrészt megrendítené a bizalmat hírközlő, tájékoztató szerveink iránt.”³⁴⁹

Hogy a fentiek mennyire haladó, előremutató gondolatok voltak az adott korban, álljon itt egy a korszak kommunikációjának mai értékelését tartalmazó gondolatsor.

A kommunista rendszer zárt társadalmának, rejtőzködő magatartásának torz kommunikációs gyakorlata volt, hogy a hatalomban lévő felelős közszereplők a realitások tényszerű, és rájuk, szervezetükre nézve nem minden részletében feltétlenül előnyös realitások közmegvitatása, az elvárható maximális kommunikációs együttműködés helyett lépten-nyomon megkísérelték a birtokukban lévő információkat elzárni a nyilvánosság elől. Ennek egyik bevett módja volt a (szolgálati vagy állam-)titokká nyilvánítás.³⁵⁰

A ma is megszívlelendő Déri gondolatok „kiverték a biztosítékot”, ugyanis példái szerint nem adhattak hírt a szegedi ötrendbeli gyilkosságról (1961) A cselekmény felfedezése után még egy héttel később sem jelenhetett meg – még a helyi lapban sem – hír, a brutális elkövetés miatt, pedig a tájékoztatás a nyomozást is előbbre vitte volna. Egy másik esetben egy emberölés kísérletének tettesét lehetett volna kézre keríteni, ha a jó személyleírás megjelenhetett volna a sajtóban. De mivel a halálos lövést egy fegyveres testületknél rendszeresített pisztolyból adták le, a hír csak egy félévvel később kaphatott nyilvánosságot, akkor már teljesen hatástalanul... „Pedig tudomásul kell venni, hogy vége van annak az időszaknak, amikor az emberek, ha félve is, de tisztelték a "tabut" Ma csak azt tisztelik és szeretik, amibe beleláthatnak, megismerhetik erényeivel, hibáival, eredményeivel és fogyatékoságaival együtt.”³⁵¹ Mert egyetlen társadalmi, állami vagy gazdasági szerv sem vonhatja ki magát a társadalom ellenőrzése alól. Az a furcsa helyzet adódott, hogy a főszerkesztő lapjában, a szerkesztőbizottság nevében a decemberi szám egy, Dérit súlyosan elmarasztaló közleménnyel, értékeléssel kezdődött: Még egyszer a tájékoztatásról címmel.³⁵²

„Déri elvtárs cikkének az a megállapítása, hogy a hírközlő szerveknek nincs joguk bármit is elhallgatni, félreértésekre adhat okot; némelyek azt hihetik, hogy az anyagot most már válogatás

³⁴⁹ DÉRI Pál: *Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról)*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam 8. szám. p. 7.

³⁵⁰ TERESTYÉNI Tamás: *Együttműködés és konfrontáció a közéleti kommunikációban*. In: Buda Béla – Sárközy Erika(szerk.): *Közéleti kommunikáció*. Akadémia kiadó. Budapest. 2001. p. 43.

³⁵¹ DÉRI Pál: *Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról)*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam 8. szám. p. 8.

³⁵² KORINEK László: *Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig*. In: Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény. Belügyi Szemle Szerkesztősége. Budapest. 2012. p. 12.

és a tények alapos ellenőrzése nélkül ki kell adni. Mindenekelőtt az állami és hivatali titkokat kell feltétlenül megvédeni. De szelektálni kell az anyagokat azért is, mert a közvéleményt nem árasztthatjuk el, bűnügyi anyagokkal: társadalmi, politikai életünk közérdeklődésre számot tartó eseményei, jelenségei között csak egy kis rész, néhány százalék lehet a belügyi vonatkozású anyag, azoknak is olyanoknak kell lenniük, hogy társadalmi érdekeinket szolgáljuk közlésükkel.”³⁵³

A rendőrség helyzete ebben az időben még csak a szervezetet belülről ismerő vezetők számára volt világos. A titkosság nagyon sokáig megóvta ezt a testületet attól, hogy belső bajai ország-világ előtt feltáruljanak.³⁵⁴

Mindeközben lássuk, mik tekinthetők a jó kommunikáció alapelveinek:

„– Objektivitás: nem propaganda vagy manipuláció, objektív valóság, az igazság tisztelete, pártatlanság, előítélet-mentesség.

– Nyíltság: demokráciában a rendőrség az egyik legjobban átlátható szervezet, őszintén kell beszélni a problémákról, ez sokkal célravezetőbb, mint a köntörfalazás.

– Közérthetőség: világosan, pontosan és egyszerűn kell fogalmazni, a törvények szellemében a magyar nyelv szabályai szerint.

– Igazságosság: ez nem csak az objektív valóság feltárása; „Az igazat mondd, ne csak a valódit!” több annál; humánus, szimpátia, az ügy iránti alázat.

– Érzékenység: csakis a kommunikációs „érhálózat” képes jelezni (ez a legkiépítettebb) a szakmai és morális problémákat a szervezeten belül. Ugyanakkor „médiaérzékenységet is jelent, a külső kommunikációs aktusok időszerűségét, aktualitásait.

– Hitelesség: a kommunikáció alfája és omegája. A legnehezebb megszerezni és a legkönnyebb elveszíteni..., nem csak a szóvivő, hanem az egész szervezet szavahihetősége a tét!

– Időszerűség: a közvéleménynek joga van tudni mi történt, és mindig aktuálisan. A rendőrség tájékoztatási kötelezettségén túlmenően, gyorsan, haladéktalanul kell szólni az emberekhez.

– Függetlenség: a kommunikáció integráns része a szervezetnek, de mégis önálló, mint gyémántban a kristályszerkezet.”³⁵⁵

Dr. Nyiri Sándor, hosszú ideje szerkesztőbizottsági tagként, a szemlében megjelentek ismeretében mondta el személyes tapasztalatait a rendészet rejtőzködő természetével és a tudomány szabadságának érvényesülésével kapcsolatban, amiből leszűrhető, hogy a rendvédelmi tevékenység szakelméleti cikkeiben történő bemutatása előli elzárkózás „titkos”-ságra

³⁵³A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának Közleménye: *Még egyszer a tájékoztatásról*. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 12. szám. p. 6.

³⁵⁴FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. Rendészeti Szemle 1993. 40. évfolyam. 1. szám. p. 16.

³⁵⁵FODOR István: *Válságkommunikáció*. Minerva. Budapest. 2008. pp. 88–89.

hivatkozva, gyakran teljesen fölösleges. Az ilyen, tisztázó írások jellemzően inkább előnyére szolgálnának a szervezetnek. A nyugalmazott ügyész jól ismeri a problémát, hisz neki is jelent meg két könyve a titkos információszerzésről, adatszerzésről. De a témából, a nyolcvanas évek végén, Kertész Imrének, a Bűnügyi Technikai Intézet egykori vezetőjének jelent meg négy dolgozatból álló hiánypótló kötete; „Rendőrség, rendőrállam, jogállam” címmel. Szerzője tudott angolul, németül, oroszul, így bemutatta; Európában hogy néz ki a titkosinformáció-gyűjtés. Az ügyészek természetesen tudták a rendszerváltás előtt is, hogy a rendőrség folytat titkos, úgynevezett operatív tevékenységet, amiről egymás között gyakran beszéltek. De, mivel az ilyen természetű rendőri tevékenység jogon kívül zajlott, nem tudtak vele mit kezdeni, hisz az ügyészség csak a nyomozás törvényességének felügyeletére volt jogosult, és kötelezett.³⁵⁶

Az ügyészségen belüli szakmai megbeszélések a jogalkotásról szóló törvény³⁵⁷ elfogadása után élesebbé váltak. A jogrend értelmében ugyanis az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit törvényben kell szabályozni, különös tekintettel a személyi szabadságjogokra és korlátozásokra.

A titkosság szemlés feloldására is kaptunk példát a nyugalmazott vezető ügyésztől. A Magyarországon, 1963-ban megindult, a bűnözést és a bűnelkövetést mérő „Egységes Rendőrségi Ügyészségi Statisztikát” a Belügyminisztérium és a Legfőbb Ügyészség együtt dolgozta ki világszínvonalon.. A bűnözés változásairól szóló évente megjelenő statisztikának egyetlen, de legnagyobb baja volt, kötetei, csak „Belső használatra!” felirattal készültek. A titkosságot úgy lehetett áthidalni, hogy minden év elején a legfőbb ügyész tartott egy sajtótájékoztatót, ismertetve a bűnözés adatait, amiből a szemle készített egy szűkebb kiadványt.³⁵⁸

3.7.2. További küzdelmek a nyílt kommunikációért

Déri az ötvenéves szemlét méltató írásában ekként összegzi a folyóirat nyitottságáért folytatott szerkesztőségi küzdelmeit: „Mindent elkövettünk, hogy az általános bizalmatlanságot, a titokzatosságot, az állomány „beltenyészetét” és „csőlátását” megszüntessük.”³⁵⁹

Persze ez nem történhetett meg egyik napról a másikra. Fokozatosan a szemle szerzőivé váltak a bűnözéssel összefüggő tudományok művelői, más szervek, testületek tagjai és eljutottak – ami a legfontosabb minden állami szerv tevékenységének megítélésénél – a lakosság véleményéhez is. A legtöbbször tudományos felmérések, összegzések formájában. Mindezzel tükröt tartva a szerkesztőség elé, látni az olvasók értékítéletét, mivel vannak megelégedve és mivel nem.

³⁵⁶Mélyinterjú dr. NYIRI Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

³⁵⁷ 1987. évi XI: törvény 5.§ b) pont.

³⁵⁸ Mélyinterjú dr. Nyiri Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

³⁵⁹ DÉRI Pál: *Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve.* Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 6.

Sajnos, mint az egykori főszerkesztő felidézte – ez a gyakorlatban csak nagyon akadozva realizálódott, de félúton nem lehet megállni. A viták során felvetődött, a hivatalostól eltérő véleményeket, új vagy rehabilitálandó tudományok felszínre hozását, és körülírás helyett, nevüknek kimondását előbb-utóbb kikényszerítették. Értékelése szerint, alighanem a szemle használta a kelet-európai térségben sokszor először, ha jelzővel is – a kriminológia szót, a szociológiát, a pszichológiát, a kibernetikát, az informatikát, a prognosztikát, a szervezéstudományt és sok más új tudományt, mert a felvetődött problémákra nem lehetett másképp objektív választ adni. A tények kendőzetlen felvetésének igényén, a hibák, hiányosságok sokoldalú megközelítésén alapuló szerkesztési elveiket pedig gyakran áldozatokkal is járó küzdelemben kellett megvédeniük.³⁶⁰

„Egy szerkesztőségnek azonban – ha az nem elvnlküli, bürokrata lelkületü embereköl áll – az ilyen hátrányokat, a történelmi helyzettöl függö mértéküen otromba beavatkozásokat, egy jó újság, folyóirat, vagyis az olvasó kedvéért mindig vállalni kellett és kell!”³⁶¹

A dr. Déri Pált követö főszerkesztö, dr. Finszter Géza, tovább folytatta a lap, évtizedeken át kialakított kritikai hangvételt, nyíltságát. A rendszerváltást közvetlenül megelőző 1980-as évekröl, sajtónyilvánosságáról, az akkori főszerkesztö így emlékezik:

„Akik az újságírásban dolgoztunk, jól érzékelhettük a szókimondás határait. Meg is említek három témát, amiröl nem volt szabad írni: Wallenberg, Bös-Nagymaros és a magyarországi kábítószerhelyzet. Az is igaz, hogy ezek puha tilalmak voltak, alig akadt újság, amelyik betartotta. Most is hallom a tájékoztatásért felelös pártfönök Lakatos Ernö dörgö szavait - az ország helyzete biztató, csak néhány >>rossz hangulatú<< belvárosi szerkesztőség mondja az ellenkezőjét.”³⁶²

A kötelező penzumokon túl a megjelentetett gondolatgazdag írások akkoriban kisebb-nagyobb csínytevésnek számítottak. Ilyen volt például, amikor egyetlen lapszámba helyezték el a kriminológia két egymással hadakozó professzorának, homlokegyenest ellenkező véleményt kifejtö dolgozatát; Illyés Gyula szavaival, fejezték ki ifjúságvédelmi lapszámuk mondanivalóját; közölték a közrendvédelmi parancsnok szellemes írását, amelyböl kiderült, hány kiló a szolgálatteljesítö járör felszerelése; megjelentették a hajdani budapesti főkapitány-helyettes panaszait arról, hogy miért csak az állománya negyedét tudja munkába állítani. Betették a közigazgatási jog szakértőjének a fejtegetését arról, miért törvénysértö a frissen megjelent

³⁶⁰ DÉRI Pál: *Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve*. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 7.

³⁶¹ DÉRI Pál: *Az ötvenéves Belügyi Szemlére emlékezve*. Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 11.

³⁶² FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In. Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. p. 15.

belügyminiszteri rendelet. De mindezekon túlmenően a legjobban az olvasói reagálásoknak örültek, mert komolyan gondolták, hogy őket szolgálják.³⁶³

3.8. ESÉLYEGYENLŐSÉG AZ ÉRTÉKEKBEN...

A szemle hasábjain nem a magas beosztása, vagy rendfokozata miatt jelenhet meg valaki. Egy pályakezdő ugyanolyan eséllyel írhat, sőt ő lehet nagyon okos, a vezérőrnagy pedig mondhatja a butaságot, mint az a mélyinterjúban ki is derült. Lehet persze egy ilyen folyóiratot hierarchikus módon is szerkeszteni, de akkor az már nem tudományos folyóirat, hanem egy hivatalos közlöny, jelentésgyűjtemény, PR-kiadvány. Egy folyóirat akkor folyóirat, ha szerkesztése is autonóm, és szerzőinek gondolatai szintén autonóm módon érvényesülhetnek.³⁶⁴

A Belügyi Szemle szerkesztősége, ha nem is a kormányzat, hanem a Belügyminisztérium szintjén, az érlelődő, bontakozó reformfolyamatok áramában érzékelt, meglátta az érdekképviselő hiányát, e szerep jelentőségét.

„Volt idő, amikor a nagy tudományos problémák mellett, szinte egyedül ez a folyóirat vállalta fel a rendőrök érdekvédelmét.”³⁶⁵ – emlékezett vissza dr. Korinek László.

Dr. Finszter Géza elmondása szerint is először a Belügyi Szemlében lehetett olvasni a gyenge felszerelésről, a rossz kiképzésről, a túrheterogén alacsony fizetésekről, és mindezt a nyolcvanas évek közepén, amikor a minisztérium szakmai vezetése a nyilvánosság előtt még hallani sem akart a gondokról. Akkoriban a folyóirat jobbító, kritikai hangvételéről – egyebek közt – a „Reflexió” rovat anyagai gondoskodtak. Ezekben a „kisrendőrök” is megszólaltak, és a nagy témákban megjelent anyagok mellett lehetett reflektálni a mindennapi szolgálattal kapcsolatos gondokra is. Az egyik anyagban egy őrmester leírta; „Ha 70 évig nem ennék semmit, családommal együtt, akkor tudnék az illetményemből egy lakást venni magamnak!...” Egy másik alkalommal, 1987-ben, a szervezési és mozgósítási csoportfőnökkel készítettek a „Konzultáció – Kerekasztal” rovatba anyagot, ami egy a frissen bevezetett differenciált bérezés anomáliáira utaló „tiszteletlen” kérdés miatt nem jelenhetett meg.³⁶⁶

---

³⁶³ FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In. Rendészeti Szemle. 1993. 31. évfolyam 1. szám. p. 15.

³⁶⁴ Mélyinterjú dr. FINSZTER Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

³⁶⁵ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. In. Rendészeti Szemle. 40. évfolyam. 1. szám. p. 6.

³⁶⁶ Mélyinterjú dr. Finszter Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

3.8.1. Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés

Az emberi méltóság és az esélyegyenlőség, más megközelítésben az egyenlő bánásmód mellett, már az első számában síkraszállt a Belügyi Szemle. Éppen negyven évvel „Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény”,³⁶⁷ 2003-as megjelenése előtt. A cigány lakosság társadalmi beilleszkedése, és ehhez kapcsolódóan a „cigánybűnözés”, mint kategória létjogosultsága, avagy alaptalansága komoly problémaként jelentkezett, már 1963-ban is. A helyzet máig sem rendeződött teljesen.

Miként vett részt a kezdetektől a rendszerváltozásig – például a „cigánybűnözés” fogalom létjogosultságát versus alaptalanságát taglaló írásaival – a Belügyi Szemle a belügyi állomány, főként a rendőrség interkulturális nevelésében? A „cigánybűnözés”, mint tudományos megalapozottság nélküli, hallgatólagos politikai támogatással, mesterségesen előállított, ezért inkább politikai, mint kriminológiai, bűnüldözési kategória, a vizsgált időszak évtizedeiben is, több vitacikksorozat alapjául szolgált a Belügyi Szemle hasábjain. Mennyire időt állók a főbb megállapítások? Az interkulturális nevelés problematikáját napjainkban az Európát elárasztó migrációs hullám ismét a figyelem középpontjába helyezte...

3.8.2. Interkulturalitás – multikulturalitás

Az UNESCO által javasolt definíció szerint az „interkulturális terminust a kultúrák közötti interakció értelmében használjuk, a multikulturális fogalom pedig kölcsönös együttélést, és megértést jelent egyazon társadalomban élő különböző kultúrák között”³⁶⁸

A két fogalom sem nem különböző, sem nem azonos. Egyszerre van jelen a szakirodalomban. A multikulturalizmus egyfajta szemléletmód, míg a kulturális sokféleség és a multikulturalitás arra a tapasztalati tényre utal, hogy egy adott területen és adott társadalmi szervezeten belül különféle kultúrák léteznek és hathatnak egymásra. Az interkulturalitás fogalma helyett a kultúrák közötti párbeszéd definícióját adják meg (angolul: intercultural dialogue): Kultúrák közötti párbeszéd: különböző etnikai, kulturális, vallási és nyelvi háttérrel, illetve örökséggel rendelkező egyének vagy csoportok közötti nyitott és a másik fél véleményének tiszteletben tartása mellett megvalósuló eszmecsere, amelynek alapja a kölcsönös megértés és tisztelet. Ez minden szintre

---

³⁶⁷ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300125.TV, Letöltés ideje 2017. november 8.

³⁶⁸ LAKATOSNÉ TÖRÖK Erika – DORNER Helga: *Pedagógusok interkulturális kompetenciája nemzetközi partnerségben*. URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00117/2007-10-ta-Tobbek-Pedagogusok.html> Letöltés ideje: 2017. 03. 12.

vonatkozik: a társadalmon belül, az európai társadalmak között, valamint Európa és a világ más részei közötti párbeszédre egyaránt. Tehát Európában az interkulturalizmus fogalma alatt általában társadalmi csoportok közötti interakciót értenek, míg a multikulturalizmus fogalma alatt, a társadalom struktúráját értik.³⁶⁹

Lássuk, e folyamatosan kifejlődött nézetrendszerrel, milyen mértékben tartott lépést a szemle.

3.8.3. Műhelyvita a kezdetektől a „cigánybűnözésről”

A cigányok Észak–Nyugat Indiából elhagyva őshazájukat, Indiát, szóródtak szét a nagyvilágban. Tömeges megjelenésük Európában – a Duna mentén is – XIV. századra tehető. A cigány kultúra eltér az európaítól, a hagyományos cigány ízlésvilág, viselkedés, gondolkodásmód, erkölcsi rendszer más, mint az európai.³⁷⁰

A cigány lakosság társadalmi beilleszkedésével kapcsolatban, 1961. június 20.-án jelent meg, az MSZMP Politikai Bizottságának első párthatározata,³⁷¹ amely megszabta e téren az állami és társadalmi szervek legfontosabb feladatait. Magyarországon 1960. január 1-én, 186536 cigányszemély élt, az ország összlakosságához viszonyítva, annak 1,8 %-a.³⁷² Így a kérdés, már csak a réteg nagy száma és súlyos elmaradottsága miatt is fontos társadalmi ügy. Ugyanis, mint akkoriban már nyilvánvalóvá vált, a cigányok problémáinak megoldása nemcsak anyagi, kulturális és egészségügyi kérdés, hanem politikaivá is vált a társadalmi réteg rendkívül elmaradott életkörülményei okán. A probléma társadalmi, belügyi jelentőségét, súlyát kiemeli, hogy már az 1963-ban induló Belügyi Szemle³⁷³ első számának első harmadában helyet kap a témában egy vitaindító cikk. A párthatározatból a belügyi szervekre háruló feladatokkal részleteiben foglalkozott a színre lépő szemle megjelenése évének első felében folytatott vita.³⁷⁴

---

³⁶⁹PÁVA Rita: *Interkulturális, multikulturális oktatás alapjai* (2013) URL: http://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/ii3/27_interkulturalis_mutikulturalis_oktatas_alapjai.pdf Letöltés ideje: 2017. 03. 18.

³⁷⁰ ROSTÁS-FARKAS György: *A cigányság hagyomány- és hiedelemvilága*. Budapest. 2000. Cigány Tudományos és Művészeti Társaság. pp. 12–23.

³⁷¹ *Az MSZMP központi bizottsága politikai bizottságának határozata a cigány lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról (1961. június 20)*. In. A Magyar Szocialista Munkáspárt Határozatai és Dokumentumai 1956–1962. Kossuth könyvkiadó. Budapest. 1973. pp. 519–521.

³⁷² DOBOS János: *A cigány lakosság társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1966 4. évfolyam. 6. szám. p. 31.

³⁷³ DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. In. West Bohemian Historical Review Department of Historical Sciences Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen. – Department of History Faculty of Humanities University of Hamburg. 2014. 3. évfolyam. 2. szám. p. 241. URL: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf>

Letöltés ideje 2017. szeptember. 12.

³⁷⁴ NEMES Alajos: *A cigány lakosság helyzetének megjavításáról szóló párthatározat végrehajtásának tapasztalatai Baranya megyében*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 1. szám. p. 30.

A hozzászólók többsége hangsúlyozta, hogy a „cigánybűnözés” felszámolásának fontos előfeltétele: a cigány lakosság teljes társadalmi beilleszkedése. Sok értékes javaslat is elhangzott, amelyek, azt követően a rendőri szervek munkájában érvényesültek és hozzájárultak a „cigánybűnözés” elleni harc eredményeihez.³⁷⁵

A témában – az akkoriban elképzelhető – nemzetközi kitekintést szolgálta, a hazaival sok rokon vonást tartalmazó, szovjet helyzetet, annak társadalmi, rendőrségi kezelését bemutató anyag. Például arról, hogy az 1 millió 200 ezernyi cigány lakosság körében „Több helyen, ahol a cigányok letelepedtek, a milícia szerveinek kezdeményezésére társadalmi bíróságok jöttek létre cigány és nem cigány lakosokból. Ezek kisebb jelentőségű jogellenes vagy egyéb, az együttélés szabályaival nem összeegyeztethető cselekményekért vonják felelősségre az elkövető cigányokat, és ilyen módon közösségi, társadalmi ráhatások segítségével nevelnek...

A cigányság – tehetséges népcsoport, amely muzikális lélekkel, a zene iránti természetes érzékkel, s találékony ésszel rendelkezik. Minden lehetőséget meg kell tenni társadalmi és emberi felemelkedésük érdekében.”³⁷⁶

Nemes Alajos írásából az is kiderül, hogy a Belügyminisztérium vezetői már jóval az említett, politikai bizottsági határozat megszületését megelőzően úgy értékelték, a cigány lakosság elmaradottságának felszámolása nem rendőri feladat, hanem elsősorban társadalmi probléma, amit csak a társadalom összefogásával, a különböző, érintett szervek egybehangolt intézkedésével lehet megoldani, amiben természetesen komoly szerepe van a rendőrségnek is, elsősorban a bűnöző cigányokkal kapcsolatban. Ennek a megállapításnak az eredményeként a cigányok által elkövetett bűncselekmények száma jelentősen, 1954-hez viszonyítva 1961-ben 30%-kal csökkent. Ezt követően a szerző taglalja részletes statisztikai adatokkal alátámasztva a Baranya megyében élő cigány lakosság akkori helyzetét, külön kitérve, a munka-, a kulturális és az egészségügyi viszonyokra, a társadalmi beilleszkedésük helyzetére. A lakosság 3,5%-át kitevő cigányok követik el az össz-bűncselekmények 7%-át. A megyében nyilvántartott szokásos büntetéseket 26%-a cigány. A cigányok helyzetének megváltoztatására végrehajtott, illetve tervezett intézkedések számbavételekor a szerző külön kitért a társadalmi vonalon teendőkre, az állami és gazdasági szerveknél szükségesekre, valamint a rendőri feladatokra.³⁷⁷

---

³⁷⁵ DOBOS János: *A cigány lakosság társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1966 4. évfolyam. 6. szám. p. 31.

³⁷⁶ SCHIFFER János – DOBOS János: *A cigány lakossággal kapcsolatos problémák a Szovjetunióban*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 3. szám. pp. 66–73.

³⁷⁷ NEMES Alajos: *A cigány lakosság helyzetének megjavításáról szóló párthatározat végrehajtásának tapasztalatai Baranya megyében*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 1. szám. p. 30.

Ezeket a rendőri feladatokat az 1963 júniusában megjelent, első vitázó cikkben dr. Györök Ferenc r. ezredes tömören így foglalta össze: „A cigánybűnözőknek állandóan érezniük kell, hogy a rendőrség ellenőrzi, számon tartja tevékenységüket, látniuk kell, hogy bűnelkövetés esetén leleplezésük elkerülhetetlen. Ez a visszatartó hatás a társadalmi beilleszkedés útjára tereli őket.”³⁷⁸

Valószínűleg ezek az írások is jelentősen hozzájárultak az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszer, abban a „cigánybűnöző” kód, kategória létrejöttéhez.

Az 1964. január 1-jén - a belügyminiszter és a legfőbb ügyész közös utasítása alapján, hatályba lépett, az egységes rendőrségi, ügyészségi bűnügyi statisztika.³⁷⁹

Ha a bűnelkövetőknek minél több demográfiai, szociológiai, kriminológiai és egyéb ismerveit tárjuk fel, annál pontosabb terveket dogozhatunk ki a felderítés és a bűnmegelőzés érdekében.³⁸⁰

Kezdetől fogva az egyik legfőbb hiányossága, hogy a különböző bűnözői kategóriák (fiatalkorúak, visszaesők, veszélyes bűnözők, cigány- és utazóbűnözők) bűnözését csupán azok szerint az arányok szerint mérte, amelyeket az elkövetők között elfoglálnak.³⁸¹

Az egységes rendőrségi, ügyészségi bűnügyi statisztikában a fentiek szerint már korán próbálták körvonalazni a „cigánybűnözőket”, külön kategóriát nyitva számukra.

Nemes Alajos vitaindító cikkére, e téma kapcsán, évtizedeken át helyet kap a folyóiratban több átfogó, országos, vagy megyei rendőr-főkapitányságok területén a cigányság helyzetét, bűnözésének jellemzőit, a szükséges teendőket számba vevő, a megjelent anyagokat új megállapításokkal, mind több külföldi tapasztalattal kiegészítő tanulmány.

Az első időszak anyagait Dobos János r. őrnagy fentebb említett, cikke összegezte 1966 júniusában, leszögezve, hogy 1960. január 1-jén Magyarországon – mint korábban láttuk, 186 536 cigány személy élt, az összlakosság 1,8%-a. A szerző megállapítása szerint a cigány lakosság társadalmi beilleszkedésének üteme és a „cigánybűnözés” helyzete között szoros összefüggés van. A befejezett ügyek 1964–65. évi vizsgálata arra utal, hogy több mint 10%-al nőtt azoknak a vádemeléssel átadott ügyeknek a száma, amelyeket cigánybűnözők követtek el. A „cigánybűnözés” területi eloszlását vizsgálva a szerző megállapítja, hogy eléggé magas a „cigánybűnözés” (mind a vádemeléssel átadott ügyek, mind a terheltté nyilvánítottak több mint 10%-a) Borsod, Nógrád, Szabolcs és Tolna megyében. Ugyanakkor az ország nagy részén, a

---

³⁷⁸ GYÖRÖK Ferenc: *A cigány*

lakosság társadalmi beilleszkedése. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 7. szám. p. 93.

³⁷⁹ TÓTH Tihamér: *Viktimológiai jellegű bűnügyi statisztikai adatgyűjtés szükségességéről* In. Belügyi Szemle. 1973. 10. évfolyam 10. szám. p. 69.

³⁸⁰ LÁZÁR Bertalan: *Az egységes új rendőrségi és ügyészségi statisztika*. In. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 1. szám. p. 16.

³⁸¹ DOBOS János: *Az elkövetői kategóriák értékelése*. In. Belügyi Szemle. 1988. 25. évfolyam. 1. szám. p. 10.

fennmaradó 15 megyében a „cigánybűnözés” stagnál, vagy csökkenő tendenciát mutat. Emelkedés csak Csongrád, Fejér, Győr és Szabolcs megyében volt tapasztalható.³⁸²

A szemle, „Tudományos élet” rovatában, a teljességre törekedve, időről-időre, helyt adott a problémával kapcsolatos civil nézőpontoknak is. A cigány lakosság társadalmi asszimilációjának korabeli társadalmi megítélését jól tükrözte, a területen folyó munka tapasztalatait, az egészségügyi szakbizottság jelentését, a cigánytelepek felszámolását elősegítő 2014-es számú, 1964 (V.4.) kormányhatározat végrehajtásának problémáit feltáró anyag. A beilleszkedés problémáinak vizsgálatára, kiküszöbölésére felállított Országos társadalmi bizottság 1964 decemberében, az érdekelt szaktárcák és társadalmi szervezetek képviselői részvételével összehívott munkaértekezleten tekintette át a cigány lakosság helyzetét. Az ankéton egyebek közt elhangzott, hogy a telepek leggyakoribb hivatalos látogatói még mindig a rendőrök és az egészségügyi dolgozók. A rendőrség munkájával kapcsolatban a minisztertanács tanácsszervek osztályának munkatársa elmondta, hogy a rendőrök intézkedéseiben az előző évekhez képest lemérhetően pozitív változás állt be. A cigány lakosság társadalmi beilleszkedése érdekében kötelességükön túlmenően is igen sokat tesznek.³⁸³

3.8.4. A „cigányútra” tévedt „cigánybűnöző” fogalma

A Belügyi Szemlében, „cigánybűnözés” témában az összegzéseket követően sem apadt a szerkesztőségbe küldött cikkek mennyisége, tükrözve a probléma aktualitását.

Néhány közülük:

– A cigány lakosság bűnözésének társadalmi problémáiról (dr. Csendes Károly, a legfőbb ügyész helyettese, írásában megemlíti, hogy a szabadságvesztésre ítélt cigányok többsége életében először a börtönben kerül viszonylag kulturált körülmények közé...1972/6.).

– A Zala megyében élő cigány lakosság helyzete és bűnözésben való részvétele (Bognár F. r. alezredes 1972/7.).

– A cigány lakosság bűnözésének helyzete Békés megyében (dr. Sajti I. r. alezredes és Fekete Béla r. hadnagy, 1972/9.).

– A cigányság helyzete és bűnözése Szabolcs-Szatmár megyében (Kerecsi T. r. főhadnagy, 1972/10.).

---

³⁸² DOBOS János: *A cigány lakosság Társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1966. 3. évfolyam. 6. szám. p. 37.

³⁸³ MAROSÁN Lajosné –VÁCZINÉ, dr. KONKOLY Magda: *A cigány lakosság társadalmi asszimilációja*. In. Belügyi Szemle. 1965. 2. évfolyam. 3.szám. pp. 47–54.

– A cigánybűnözés felszámolását akadályozó tényezők (hozzászólás a Legfőbb Ügyész cikkéhez dr. Madách O. r. alezredes Fehér L. r. alezredes 1972/11.)

A cigány lakosság társadalmi beilleszkedése és bűnözése Tolna megyében (dr. Farkas M. r. őrnagy 1973/7.).

– Fiatalkorú cigányok által elkövetett emberölés nyomozása (Süle J. r. alezredes 73/9.).

A szerkesztőség, a vita összefoglalása helyett ezúttal beszélgetésre hívta össze a cigányság problémáinak jó ismerőit: Zagyva Imrét, a minisztertanács tanácsi hivatala főosztályvezető-helyettesét; Ágoston Zoltánt, a Pest megyei tanács vb igazgatási osztálya vezetőjét és dr. Dobos János r. őrnagyot a BM bűnügyi osztály vagyónvédelmi alosztály vezetőjét. A „Konzultáció” rovatban közölt anyag célja, az volt, hogy az elhangzott vélemények tegyék árnyaltabbá a cigányság problémáiról eddig alkotott képet és orientálják az olvasókat mindennapi munkájuk végzésében.³⁸⁴

A „cigánybűnözés” helyzetének változatlan megoldatlansága hívta életre e témában, az 1976 júniusában Borsi Zoltán, Halász Kálmán: „Bűnözés és cigánybűnözés”³⁸⁵ vitaindító tanulmányával a következő cikksorozatot.

A „Bűnözés és cigánybűnözés” vitaindító cikkből kiderül: „Cigánynak kell tekinteni azokat a bűnelkövetőket, akiket nem cigány környezetük is cigánynak tekint, és

– rendszeresen vagy idényjelleggel vándorolnak, tartósan nem telepsznek le és a munkát kerülik;

– a nem cigány lakosságtól elkülönülve cigánysoron, telepeken, putrikban élnek, többnyire csak alkalmi munkát végeznek;

– életmódjukban a cigány hagyományokat (vérbosszú, leányszöktetés vagy vásárlás) követik;

– bűnelkövetési módszereik jellegzetesek. Például nem büntethető korban levő gyermekeikkel vitetik véghez a bűncselekményeiket, miközben azt felnőtt korúak biztosítják stb.”³⁸⁶ Ekkoriban már mintegy 300 ezerre tehető a hazai cigánynépesség száma. A kriminálstatisztikának a bűnelkövetőkre vonatkozó adataiból kiderül, hogy míg a tízezer lakosra jutó kriminalitási arányszám a cigány bűnelkövetőknél 133,4, addig a nem cigányoknál csupán 71,8. A cigány bűnelkövetők korabeli arányszáma legmagasabb Bács-Kiskun megyében, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Veszprém megyében, míg a legalacsonyabb a fővárosban és Vas megyében volt.

³⁸⁴ NYERGES Lajos (szerk.): *A cigányság társadalmi beilleszkedéséről és bűnözéséről*. In. Belügyi Szemle. 1973. 10. évfolyam. 11. szám. pp. 39–46.

³⁸⁵ BORSI Zoltán, HALÁSZ Kálmán: *Bűnözés és cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1976. 13. évfolyam. 6. szám. p. 20.

³⁸⁶ BORSI Zoltán, HALÁSZ Kálmán: *Bűnözés és cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1976. 13. évfolyam. 6. szám. p. 23.

Egyes bűncselekményeknél részesedési arányuk magasabbnak bizonyult, mint a nem cigány bűnelkövetőké. Különösen az erőszakos és garázda bűncselekményeknél vált szembeötlővé, hogy a cigány bűnelkövetőknél ez mintegy negyven százalékos, míg a nem cigány bűnelkövetők között ez az arány mindössze 18%. A vagyon elleni bűncselekmények esetében már csak másfélszer annyi, 57,3%-os volt a cigány elkövető, de a fiatalok bűnelkövetők részesedésében ismét az összes bűnelkövetők arányának több mint a duplája, 21,6%. A gyermekkorúaknál még rosszabb alakult a helyzet, hisz arányuk az összes bűnelkövető közt 3,2% a cigány bűnelkövetők közt pedig 12%. Az elemzésvégi következtetés szerint a cigányság társadalmilag hátrányos helyzetén gazdasági, kulturális, szociális téren éppen úgy, mint a munkaerőpiac területén – társadalmi összefogással előnyösen változtatva az egyes és jelentős veszélyességű bűncselekményeknél is minden bizonnyal csökkenthető a bűnelkövetők köre.³⁸⁷

Ebben a szellemben, két év múltán, Tonhauser László rendőr főhadnagy, már „A budapesti „szervezett” cigánybűnözés elleni harc taktikájának egyes kérdései”³⁸⁸-t taglalja a szemle hasábjain.

A cigányság helyzetével, bűnözésével kapcsolatban, a Belügyi Szemlében másodszor kezdeményezett vitát. Az összegyűlt vitacikk anyagok, ezúttal kitekintettek egyebek közt a szlovákiai helyzetre is; 1978/4 és 11. szám. Az utóbbiban olvashatjuk, hogy Szlovákia lakosságának 3,9 százalékát kitevő cigányok, 12,5 százalékos hányadát képviselik a bűncselekményekért elítélt személyeknek. (128. o.) Az adatok értékelésére, 1979 májusában a folyóirat „Tudományos élet” rovatában Tauber István vállalkozott, „A cigányok által elkövetett bűncselekmények kriminológiai kutatása” címmel megjelent cikkében. Ekkor a cigány lakosság száma Magyarországon már 360 ezerre tehető és a cigány bűnelkövetők gyakorisága 1,5%-os, míg a nem cigány elkövetőké 0,73%-os az ország összlakosságához mérten, a cigányság körében tapasztalható jelentős társadalmi, kulturális fejlődés ellenére. Ha viszont a cigányság jelenlegi létszámából indulunk ki – vagyis a regisztrált 293 490 főn kívül még 67 ezer cigánylakost veszünk alapul (ezek bűnelkövetéseinek száma az általánosnak felel meg), mármint 0,73%-nak – akkor az átlag, vagyis a cigány elkövetőknek a cigány lakossághoz viszonyított százaléka 1,3%.³⁸⁹

<<Tauber István (1949 –2003) A Magyar Kriminológiai társaság, alapító tagja, 1973-tól a

³⁸⁷ BORSI Zoltán, HALÁSZ Kálmán: *Bűnözés és cigánybűnözés*. In. Belügyi Szemle. 1976. 13. évfolyam. 6. szám. pp. 24–26.

³⁸⁸ TONHAUSER László: *A budapesti „szervezett” cigánybűnözés elleni harc taktikájának egyes kérdései*, In. Belügyi Szemle. 1978. 15. évfolyam. 11. szám. 73. o.

³⁸⁹ TAUBER István: *A cigányok által elkövetett bűncselekmények kriminológiai kutatása*. Belügyi Szemle. 1979. 16. évfolyam. 5. szám. pp. 49–58.

Rendőrtiszti Főiskola kriminológiai tanszék tanára, 1985-től vezetője, több mint 10 évig vizsgálta a cigányság bűnözésének helyzetét.>>³⁹⁰

Az alábbi meghatározással összevethetjük, hogy a következő évtizedben mennyire finomodott a kategória meghatározása, de egyre jobban kiderültek a „cigánybűnöző” statisztikai meghatározásának problémái is.

„Az elkövetőt cigánynak kell tekinteni, ha:

1. Cigány közösségben élnek, bejelentett lakásuk formális, rendszeresen vagy idényjelleggel vándorolnak, letelepednek ugyan, de munkát nem vállalnak,
2. életmódjukban a cigányhagyományokat követik,
3. bűnelkövetési módszereik hagyományosan cigány módszerek,
4. olyan, a környezet által cigánynak tartott személyek, akik felhagytak a lakosságtól elkülönülő, ősi cigányéletformával, de létfenntartásukat alapvetően cigány módszerekkel elkövetett bűncselekményekből biztosítják.”³⁹¹

A kétszer is előforduló, körülíratlan „cigány módszer” aligha körvonalazhatta pontosabban a „cigány” fogalmát...

Ugyanakkor a statisztikai szabályzat szerint „nem szabad cigánynak tekinteni azokat, akik korábbi életmódjukat és szemléletüket megváltoztatva letelepednek, rendszeres munkával tartják el magukat és családjukat, szakítottak a cigány hagyományokkal és életvitelüket a becsületes dolgozó állampolgárok közé való tartós beilleszkedés jellemzi.”³⁹²

A fenti részletes, de viszonylag bonyolult fogalom-meghatározás a gyakorlati alkalmazásnál értékelési problémákat vetett fel, s ez ahhoz vezetett, hogy a statisztikai adatlapok kitöltésénél gyakran figyelmen kívül hagyták a cigánybűnözésre vonatkozó kódjeleket. A kitöltési tájékoztatóban meghatározott feladatok egységes értelmezése érdekében, adták ki a 3/1982. sz. bűnügyi első helyettesi intézkedést a „cigány elkövetők” kódnál felmerült hiányosságok megszüntetésére, tekintettel arra, hogy a fővárosi cigány lakosságra nem minden esetben jellemző egyebek közt a vidéken élők meghatározása. Az intézkedés azonban a várt eredményt nem hozta meg. A cigány elkövetők jelentős részét továbbra sem cigányként kódolták. Ebben továbbra is szerepe lehetett a bonyolult fogalom-meghatározásnak, de ténylegesen jelentősebbnek tartja az

³⁹⁰ NÉMETH Zsolt (szerk.): *Németh Zsolt: Tauber István emléke és munkássága*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Magyar Kriminológiai Társaság – Rendőrtiszti Főiskola. Budapest. 2009. p. 10.

³⁹¹ A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/87.sz. Körlevele: *A cigánybűnözés megelőzés, felderítésének tapasztalatiról, valamint a további feladatokról szóló jelentés* (161-354/1986) megküldéséről 1987 02.22. Budapest Főváros Levéltára. VI.36a. 3. d.

³⁹² A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/’82 Intézkedése: *A cigány bűnözők helyes statisztikai számbavételéről* Budapest Főváros levéltára. VI.14.b. 4. d.

anyag az adatlapokat kitöltők felületességét és a parancsnoki revízió hiányát. „A cigányelkövetőkre vonatkozó kódolási hiányosságok miatt számszerűségében a valóságnak megfelelő statisztikai adatokkal nem rendelkezünk a cigánybűnözésről.”³⁹³

Ezt a megállapítást támasztja alá, a budapesti rendőr-főkapitány beszámolója a főkapitányság 1988. évi tevékenységéről, az 1989. évi feladatairól: „Jelentősen emelkedett, 546-ról 2074-re, 279,95%-kal – a cigány elkövetők száma. Ez a növekedés alapvetően nem a bűnözésben való részvételük emelkedő tendenciájával, hanem a megváltozott statisztikai adatszolgáltatási magatartással hozható összefüggésbe. A gyerekkorú elkövetők száma, viszont 473-ról 436-ra módosult.”³⁹⁴

Szintén 1988-ban készült a XIX. kerületi kapitányság komplex ellenőrzéséről az a jelentés, amelynek megállapítása szerint: „A cigány bűnelkövetők száma erős szóródást mutat, amely feltehetően a statisztikai számbavétel hiányosságainak következménye.”³⁹⁵

A rendszerváltás előtt 1988-ban – negyed századdal, a Belügyi Szemlében, Nemes Alajos első, a hazai cigányság problémakörét felvető cikkét követően – dr. Dobos János r. őrnagy, „Az elkövetői kategóriák értékelése” témájú írásában, modellként a „cigánybűnözés”³⁹⁶-t választva, bemutatja az objektívnek hitt értékelés ellentmondásait, hangsúlyozva a statisztikai adatszolgáltatás értékelésének hiányosságait.

Például:

- A cigányelkövetőket az összes elkövetőtől megkülönböztető kódjelek a bűnügyi statisztikákban, eleinte nem szerepeltek; (Csak különféle megyei fő mutatók voltak a cigánybűnözési vonalvezetők felmérései alapján. A hivatalos statisztikába 1974-ben került be.³⁹⁷)
- A kitöltési utasítást hosszú ideig rosszul értelmezve ez a kódjel lényegesen kevesebb T-lapra került rá, mint azt a helyes értelmezés lehetővé és szükségessé tette.

Emiatt a helyes értelmezés már önmagában is bizonyos fokú emelkedést okozott és az átmeneti években nehezen lehetett a pusztán statisztikai növekedést a ténylegestől megkülönböztetni.

- A cigány elkövetők összes elkövető közötti arányának alakulását a cigány- és nem cigány lakosság demográfiai helyzetének jelentős különbségei is komoly mértékben befolyásolták.³⁹⁸

³⁹³ A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/87.sz. Körlevele: *A cigánybűnözés megelőzés, felderítésének tapasztalatairól, valamint a további feladatokról szóló jelentés* (161-354/1986) megküldéséről 1987. 02.22. Budapest Főváros Levéltára. VI.36a. 3. d.

³⁹⁴ A budapesti rendőr-főkapitány beszámolója a főkapitányság 1988. évi tevékenységéről. Budapest Főváros Levéltára. VI.12.4. 34. d.

³⁹⁵ Jelentés a XIX. kerületi kapitányság komplex ellenőrzéséről. Budapest Főváros Levéltára. VI. 12.a.4. 32.d.

³⁹⁶ DOBOS János: *Az elkövetői kategóriák értékelése*. In. Belügyi Szemle. 1988. 25. évfolyam. 1. szám. pp. 6–14.

³⁹⁷ DOBOS János: *Mégegyszer a cigánybűnözésről*. In. Belügyi Szemle. 1979. 16. évfolyam. 9. szám. p. 65.

³⁹⁸ DOBOS János: *Az elkövetői kategóriák értékelése*. In. Belügyi Szemle. 1988. 25. évfolyam. 1. szám. p. 11.

1989. október 30.-ra, Budapest Főváros Tanácsa mellett működő – a cigány lakosság helyzetével foglalkozó – koordinációs bizottság, ülést hívott össze, amelynek első napirendi pontja megtartására felkérték dr. Konczer István rendőr vezérőrnagy főkapitányt; „A BRFK tájékoztatója a fővárosi cigány lakosság helyzetét érintő tevékenységéről”³⁹⁹ címmel.

„A főváros bűnügyi helyzetét az öt év távlatában értve, az ismertté vált bűncselekmények száma az 1984 évi 45.844-ről 88-ban 50.743-ra 10,7%-kal növekedett. Ebben az ismertté vált elkövetőkön belüli cigány elkövetők aránya 84-ben 2,9%- 1988-ban 14.6%”⁴⁰⁰

A Fővárosi Tanács végrehajtó bizottságának tervgazdasági és munkaügyi főosztálya által „A cigány lakosság foglalkoztatási, szakképzési és átképzési problémái” anyagból egyebek mellett kiderül, hogy a munkáltatók, illetve a munkaerő közvetítők semmiféle megkülönböztetést nem alkalmaznak a cigány munkavállalókkal szemben, így nem rendelkeznek ily jellegű nyilvántartással sem, miután nem definiált a „cigány” szó, fogalma sem egyértelműen.”⁴⁰¹

Ebben a dobozban található a 2000 Irodalmi és társadalmi havilap '89. augusztusi számából Révész Sándor (egyetemi tanár, egy kerületi cigánykör tagja): „Nyílt levél Dr. Túrós András vezérőrnagyhoz, országos rendőrfőkapitányhoz” írott, a rendőrség cigánybűnözési adatgyűjtését pikírt stílusban bíráló, anyaga; „A cigányvonal országos hálózatának kiépítése, a cigányság iránt megnyilvánuló megkülönböztetett rendőri érdeklődés, a cigány-bűnmegelőzési tanácsok intézménye indokolatlan előnyhöz juttatja a cigányságot. ... arra kérném vezérőrnagy urat, hogy a zsidóbűnözési statisztikák esetleges bevezetésével egy időben intézkedjék a zsidóvonal kiépítéséről és zsidó bűnmegelőzési tanok felállításáról...”

Alighanem a fenti, koordinációs bizottsági ülés egyik hatásaként született bő két hónap múltán, az 1990. január 10-én megtartott bűnügyi főkapitány-helyettesi értekezleten ismertetett döntés, hogy ezentúl „Az írott és elektronikus sajtóban történő szereplésnél a „cigánybűnözés” megfogalmazást használni nem lehet.”⁴⁰²

Mint látható, a rendszerváltás időszakához közeledve a Belügyi Szemle cikkeiben is mind gyakrabban felmerült az az álláspont, szabad-e különbséget tenni „cigánybűnözés” és nem „cigánybűnözés” között, van-e szabad-e egyáltalán cigányproblémáról beszélni. Szabad-e egy réteget, akár bűnözőit jellegzetességei, faji hovatartozása alapján külön kategóriaként kezelni?...

³⁹⁹ Budapest Főváros Tanácsa mellett működő – a cigány lakosság helyzetével foglalkozó – Koordinációs bizottság ülése, 1989. október 30. Budapest Főváros Levéltára. VI. 12.a. 1 63 d.

⁴⁰⁰ A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag. Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a. 1 63 d.

⁴⁰¹ A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag. Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a. 1 63 d.

⁴⁰² Dr. BALATONI István r. ezredes: *Feladatok/ 2/1990 sz. Emlékeztető*. VI. 12. a. 4.37d.

3.8.5. A „fából vaskarika” helyzet és lehetséges kiutak

A Belügyi Szemle cikkei között több hasznosítható javaslat is született a cigányok bűnözéstől való visszatartására.

Például, helyzetük javítására és a bűnözésben való részvételük csökkentése érdekében 1977-ben célszerűnek látszottak a következő javaslatok:

1. A cigánytelepek megszüntetésével a lakáshelyzet megoldásában, a tanácsi költségvetés mellett a kedvezőbb hitelpolitikai szempontoknak, a munkahelyi igazgatásnak is a szerepét is szorgalmazni kell.
2. Telepítésük magas fokon szervezett munkát, nagy körültekintést igényel.
3. Adaptálódásuk elsődleges kérdése a rendszeres munkavégzés, ami hozzásegíti őket az integrálódás anyagi feltételeinek biztosításához.
4. Megfelelő óvodai elhelyezéssel ellensúlyozni kell körülményeik tárgy- és nyelv-szegénységét. Általános iskolai jobb előmenetelük érdekében szorgalmazni kell iskolai előkészítésüket. Szükség szerint kisegítő iskolákban kell kulturálódásukról gondoskodni, felül kell vizsgálni az iskolai felmentések és évhalasztások engedélyezését, hogy ezáltal is csökkenjen az iskolázatlanul maradó cigánygyerekeknek a száma.
5. Családi körülményeik többségében még mindig rendezetlenek, sok cigánygyerek apa nélkül nő fel, a családról való gondoskodás nehézségekbe ütközik, s fokozza ezt, hogy jövedelmüket nem tudják beosztani. Ezek a viszonyok veszélyeztető tényezők a gyermekekre, akiken sokszor segíteni kellene még az állami gondozásba vétellel is.
6. A cigánytelepek rendőri ellenőrzése nem megfelelő, sok esetben sematikus történik egy-egy rendőri akció lebonyolítása.
7. A bűnöző cigányok rendőrhatalom felügyelet alá helyezését még szélesebb körűen kell alkalmazni, s mozgásuk korlátozására a lakhelyelhagyási tilalmat is igénybe kell venni.⁴⁰³

A cigányság helyzetével kapcsolatos társadalmi probléma megoldását nem lehetett egyedül a rendőrségre hárítani. A szervezet, „cigánybűnözés” felszámolására tett több évtizedes erőfeszítéseit sem övezte egyértelmű társadalmi elfogadottság, mint ez a koordinációs bizottsági ülésre, a budapesti rendőr-főkapitány részére készített háttéranyagból kiderül.

„Az alábbi kérdéskörök részletes elemzése várható:

- A cigány lakosság létszámának alakulása a fővárosban és a kerületekben (pl. III., VII., VIII, IX., XIII., XX.).

---

⁴⁰³ BALÁZS László: *A Pest megyei cigánybűnözésről*. In. Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 1. szám. pp. 91–92.

- A cigány lakosság bűnözésének oka fokozottan hátrányos helyzete; „cigánybűnözés” nem létezik.
- A rendőrség fellépéseinek bírálata a „cigánybűnözéssel” szemben.
- A különböző kerületi cigány családokkal foglalkozó szociális gondozók szerint a rendőrség tőlük gyűjt adatokat válogatás nélkül, a nem bűnöző cigány családokra is.
- A rendőrség az igazoltatások, utcai intézkedések során, diszkriminatív módon jár el a cigánysággal szemben.
- A „bőrfejúekről” nem ad a rendőrség tájékoztatást.
- Ugyanígy a cigányságot sértő magatartásokról, cselekményekről, az ezekkel kapcsolatos eljárásokról sem tájékoztatnak.
- A Moldova könyvben megjelent cigányságot érintő „rendőri” nyilatkozatok
- Az egységes ügyészégi-rendőrségi statisztika alapján kérdések várhatók a „cigánybűnözés”-ről.
- A rendőrségen miért van külön csoport a „cigánybűnözésre”? Ez sérti a kisebbséget és „sugallja”, hogy a cigányok bűnözők, megbélyegzik az etnikumot vagy „nemzeti kisebbséget”
- A cigányság bűnözésen belüli szerepe lényegesen kisebb, mint ahogy az a közvélemény tudatában megjelenik, ennek egyik okozója a rendőrség.”⁴⁰⁴

Valóban, az évtizedek során, a társadalomban a rendőrség által is táplált „cigánybűnözés”-sel kapcsolatos sztereotípiát a rendszerváltást megelőzően már-már önállóvá, önjáróvá hatalmasodott. Például közös publikáció született dr. Taurszik Nagyzezsda, a biológiai tudományok kandidátusa és Tóth György rendőr alhadnagy ujjnyomat-szakértőtől „A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai tulajdonságai közötti különbség”-ről.⁴⁰⁵ Bevezetőjében olvashatjuk: „A XIX. század végén Francis Galton a világon először végzett összehasonlítást a különböző etnikumokhoz tartozó személyek ujjbegyi mintái között. Az ő összehasonlító munkája nyomán kezdődött meg a dermatoglyphiai tulajdonságok tanulmányozása különböző populációkban.”⁴⁰⁶

A cikk konklúziója: „Amennyiben a magyar és a cigány lakosság dermatoglyphiai tulajdonságaiban, illetve azok egyes konkrét sajátosságaiban szignifikáns eltérések mutathatók ki, ezek a kriminalisztikai gyakorlatban is felhasználhatóvá válnak. Az eddig megvizsgált minták

⁴⁰⁴ A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag. Budapest Főváros Levéltára. VI. 12.a. 1 63 d.

⁴⁰⁵ TAURSZIK Nagyzezsda – TÓTH György: *A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai (ujjnyom) tulajdonságai közötti különbség*. In. Belügyi Szemle. 1987. 24. évfolyam. 6. szám.

⁴⁰⁶ TAURSZIK Nagyzezsda – TÓTH György: *A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai (ujjnyom) tulajdonságai közötti különbség*. In. Belügyi Szemle. 1987. 24. évfolyam. 6. szám. p. 111.

menyisége jelenleg még nem teszi lehetővé, hogy adott esetekben egyértelműsége juthassunk. Így további anyaggyűjtés és számítógépes technikán alapuló matematikai analízis szükséges.”⁴⁰⁷

Bárki eldöntheti, ez az út aligha járható! Mert „rendfenntartási szintre vinni (süllyeszteni) a roma problematikát több mint bűn, hiba, hogy Talleyrand mestert idézzük.”⁴⁰⁸

Noha dr. Vavró István, az állam és jogtudományok kandidátusa, címzetes egyetemi tanár már 1984-ben ezzel a bevezetővel indította, a szemle „Fórum” rovatában, „A >>cigánybűnözés<< vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről” írott tanulmányát. „Sokszor és sok szó esett már e folyóirat hasábjain is a cigánybűnözésről. De van-e értelme egy olyan jelenség elemzésének, amely bizonytalan elkülönítési ismérveken nyugszik, és eddig még az önálló létezését sem sikerült bizonyítani.”

„Cigánybűnözés”-sel kapcsolatos „cigány utak” fenti részletes bemutatása után Vavró tanulmányának végkövetkeztetései rávilágítanak a probléma kezelése során, évtizedeken át, egészen a rendszerváltásig – jó ideig azt követően sem – kellően értékelt tényezőkre.

„A cigánybűnözés kérdésével kapcsolatos álláspontomat összefoglalva tehát annak lényegét a következőkben jelölöm meg:

1. Az állampolgári jogegyenlőség és a jogérvényesítés lehetősége szempontjából homogén társadalomban az etnikailag különböző csoportok lehetőségei azonosak. Negatív társadalmi jelenséget ezért etnikai különbséggel magyarázni nem lehet. Az eltérések oka a kulturális színvonal különbözősége.
2. A cigánynak tekintett népesség tudományos igényű vagy akár statisztikailag elfogadható pontosságú meghatározása mind ez ideig nem történt meg. Ennek megfelelően nem állnak rendelkezésre adatok létszámukról, népességstruktúrájukról, demográfiai és társadalmi jellemzőikről. Ilyen adatok hiányában pedig a kriminalitási gyakoriságuk különbözőségére vonatkozó álláspontok egzakt módon nem bizonyíthatók.
3. A kriminológiai kutatásokból ismeretesek a társadalmi-gazdasági jellemzők, s így ezek között, a bűnözés alakulásában szerepet játszó tényezőkre vonatkozó. Ezek között külön is kiemelendő az iskolai végzettség szerepe. Ha a bűnözést nem kulturális, hanem etnikai sajátosságnak tekintjük, akkor mindenképpen téves úton járunk, s e tévedés eredményeként elmulaszthatjuk felhívni a figyelmet azoknak a kötelezettségeknek a teljesítésére, amelyek

---

⁴⁰⁷ TAURSZIK Nagyezsda – TÓTH György: *A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai (ujjnyom) tulajdonságai közötti különbség*. In: Belügyi Szemle. 1987. 24. évfolyam. 6. szám. p. 115.

⁴⁰⁸ BÍRÓ András: *Terminus technicus vagy fajelmélet?* In: Tauber István emléke és munkássága. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Magyar Kriminológiai Társaság – Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2009. p. 38.

bizonyos társadalmi rétegek kulturális elmaradottságának felszámolása érdekében nélkülözhetetlenek.

4. Az etnikai sajátosságok szerepének hangsúlyozása – különösen, ha egyrészt a sajátosságokat nem fogalmazzuk meg pontosan, másrészt, ha nem is bizonyítjuk –, szükségtelen különbségtételt, adott esetben elfogultságot, és ennek eredményeként szembenállást szülhet. Ennek hatásai oly mértékben nemkívánatosak, hogy az már messze túlnő a büntető jogalkalmazás s így a kriminológia tárgykörén is.”⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁹ VAVRÓ István: *A "cigánybűnözés" vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről* In. Belügyi Szemle. 1984 21. évfolyam. 2. szám. pp. 67–68.

3.9. ROVATREND-FEJLŐDÉS

3.9.1. Az 1953 –1977-es időszakban

A Rendőrségi Szemléből 1963-ban Belügyi Szemlévé alakult folyóirat első száma, 96 oldalon a következő tartalommal indult: „Előszó”; Sebestyén László r. ezredes: „Emeljük magasabbra a vezetés színvonalát”; Rudas György r. alezredes: „A bűnügyi szolgálat és az őrszolgálat együttműködésének néhány kérdéséről”; Ladányi Ferenc r. százados: „A kriminalisztika jelentőségéről.” A következő írások: Kertész Imre r. főhadnagy: „A nyomozás tervszerűsége a siker elengedhetetlen feltétele.” L. Szabó János r. főhadnagy: Egy rablás nyomozásának tanulságai, Salamon István r; százados: „A statisztika jelentősége a közlekedésrendészet munkájában”, „Lapszemle”, „Könyvszemle”, „Szerkesztői üzenetek”.

A Belügyi Szemle összesített tartalommutatója 686 oldalon, 1977-ig bezárólag már a következő rovatokat tartalmazza, 1953-tól, illetve a külön jelzett időponttól:

„Politikai és általános szakelméleti cikkek” (címei 51 oldalon); „Állambiztonsági cikkek” (1964-től, 8 oldalon); „A titkos háborúk történetéből” (1963-tól, 6 oldalon). „Bűnüldözés és kriminalisztika”, amely további három részből állt: „Krimiáltechnika”, „Kazuisztika” (48 oldalon), „Krimináltaktika” (67 oldalon), „Kriminálmetodika” (67 oldalon). A következő, ötödik fejezetcím a „Közrendvédelem, karhatalom” (30 oldalon). Ezt követi a „Közlekedésrendészet” (35 oldalon); „Igazgatásrendészet” (1962-től, 3 oldalon), „Határőrség” (1966-tól, 16 oldalon). „Tűzrendészet” (1966-tól, 6 oldalon). A tizedik a felsorolásban, a „Személyügyi és anyagi, pénzügyi cikkek” (1968-tól, 11 oldalon); majd a „Jogi cikkek” (1963-tól, 44 oldalon), illetve a „Kriminológia” (1963-tól 49 oldalon), „Kriminálpszichológia” (1962-től, 4 oldalon), „Vezetés- és szervezéselmélet” (1966-tól 22 oldalon) következnek. Ezután jött a „Kiképzés, oktatás” (1953, majd 1964-től) 6,5 oldalon, az „Egyéb” (1954-től a fenti kategóriákon kívüli írások 17 oldalon), a „Lapszemle” (80 oldalon). A Rendőrségi Szemle egyetlen megjelent „Tájékoztatója” (1 oldalon), illetve, tizenkilencedikként a „Belügyi Szemle Tájékoztatója” a „Külföldi Figyelő” (1–25 számok tartalma, 49 oldalon) zárják a sort.⁴¹⁰

A cím-tartalmak alapján kifejezetten politikai témájú cikkek a jelzett 51 oldalnak évente változó, de mindig meghatározó részét teszik ki, az általános szakelméleti cikkek mellett. A korszak elvárásainak megfelelő politikai tartalommal születtek a szakmai írások is, de ezek túlnyomórészt szakmai témákba illő elnevezéseket viseltek.

⁴¹⁰ BARANYÓ György (szerk.): *A Belügyi Szemle (Rendőrségi Szemle) 1953–1977. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*. BM Tanulmányi és propaganda csoportfőnökség. Budapest. 1978.

3.9.2. 1977–1984 között

A némiképp más rendszerben készült második összesített tartalommutató 271 oldalas.

„Általános elméleti és elemző cikkek” nyitják a sort, 254 címmel. Az „Interjú” rovat 83 cikket tartalmaz; a „Tükör” 29, a „Konzultáció” 30, a „Vezetés- szervezéselmélet kérdései” 5, a „Nemzetközi tanácskozás” fejezet 8, a „Tudományos élet” pedig 145 címet. A „Rendőrség története”-t, csak 1982-től kezdődően, 17 cikk dolgozza fel, míg a „Fórum”-ban 292 címet találhatunk. A „Reflexió” rovat 310 írást tartalmaz, a „Titkos háborúk történetéből” pedig 83-at. A „Párbeszéd” alatt 29 cím, a „Szignalizáció” („Észrevételek, panaszok, javaslatok”, csak 1984-ben volt) 5 cikkel szerepel. A „Szolgálati tapasztalatok” 288 írást tartalmaz, a „Bűncselekmények nyomozások” pedig 270-et. A „Technika” rovat 11 cikket, a „Szakértők gyakorlatából” 13-at, a „Könyvszemle” 775-öt, a „Tájékoztató – kis hírek” 82 anyagot. A „Belső közlemények, pályázatok” pedig 24-et. A „Névmutatóban”, előfordulásuk helyével együtt, 41 oldalon át kereshettünk, az abc-rendbe szedett szerzőkből, míg a „Tárgymutatóban”, szintén előfordulásukkal, 50 oldalon ilyen adatot tartalmaz. A „Lapszemle” rovatban ismertetett újságok, folyóiratok országonkénti felsorolása is szerepel, amelyek egységes rövidítésjegyzéke az összesített tartalommutató kötetet záró két oldalon található.

A kiforrott rovatrendre vall, hogy csak a „Rendőrség történeté”-t feldolgozó anyagok fejezet kezdődik 1982-től. A rovatcímekből is jól láthatóan egyre interaktívabbá vált a szemle szerkezete, mind inkább számított az olvasók véleménye.

A szerkesztőség, a lapszerkesztés, az 1984-ben kinevezett új főszerkesztő, dr. Finszter Géza r. őrnagy elmondása alapján a következőképp nézett ki: három rovatát, a bűnügyi technikait Szabó Endre; a vizsgálati és ifjúsági rovatot Harangi István; a közlekedést pedig Lencsés Károly vezette. A felépítését tekintve nagyon szigorú szerkezetű folyóiratban dolgozott még egy leíró-adminisztrátor, egy olvasó- és egy tördelőszerkesztő, illetve egy titkárnő a főszerkesztőnek és helyettesének.⁴¹¹

---

⁴¹¹ Mélyinterjú dr. FINSZTER Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

3.9.3. 1985–1990 KÖZÖTT

Az előző időszakhoz képest, 1985-ben jelent meg a „Szerkesztőségi tájékoztató”, ’90-ig 1 oldalnyi témával a „Körinterjú”, 3 oldalnyi címen. 1988-ban indult az „Információ” rovat, ’90-ig 3,5 oldalnyi témával, ugyanekkortól és ugyanennyi témát tartalmaz, a szintén két évet élt a „Hírek” rovat.

1989–1990-ben a „Vélemények” rovat két oldalt betöltő címekekkel, a „Külföldi tapasztalatok” 6 oldal címmel.

(Az anyag adatai diagramokon a mellékletekben:

- Rovatrend fejlődés I. 1953–1977.
- Rovatrend fejlődés II. 1977–1984.
- 1985–1990 között megjelenő új rovatok.)

3.10. A RENDSZERVÁLTÁSOK HATÁSA AZ EGYKORI „SZOCIALISTA” BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI SZAKMAI LAPOKRA⁴¹²

A Belügyi Szemle 1953-tól a rendszerváltásig vizsgált korszakában egyfajta ablakot jelentett a világra, derült ki a szerkesztőbizottság néhány tagjával készített mélyinterjúk közül például dr. Korinek László, a szemle szerkesztőbizottságának titkára, jelenlegi felelős szerkesztő, dr. Dános Valér egykori és jelenlegi főszerkesztő, dr. Bócz Endre, illetve dr. Janza Frigyes.⁴¹³ Dr. Déri Pál, aki összesen, mintegy negyed századon keresztül, a Rendőrségi Szemlétől kezdve volt főszerkesztője a Belügyi Szemlének, kisebb megszakításokkal 1984-ig, jubileumi visszaemlékezéseiben szintén hangsúlyozta a szemlében közölt külföldi cikk fordítások kedvező hatását a Belügyminisztérium szakterületeinek fejlődésére. Eleinte jellemzően a szocialista tábor társországainak, főként a Szovjetunióknak a bel-, illetve igazságügyi, folyóirataiból, szaklapjaiból tallózott a szerkesztőség, megjelentetve a rövidített cikkfordításokat eleinte a szemle utolsó oldalain, majd 1963-tól a folyóirat Külföldi Figyelőjében, más néven Tájékoztatójában. Ez a kiadvány nem volt előfizethető, megfelelő szintű vezetők kapták, és mind több nyugat-európai, illetve az Amerikai Egyesült Államok tekintélyes, bűnügyi, jogi lapjaiban megjelenő tudományos színvonalú anyagot közölt a „nyugati” bűnüldözési tapasztalatokról is. Ha a szemle Külföldi Figyelő melléklete a rendszerváltást követően lassan el is enyészett, azonban a külföldi

⁴¹² Az orosz–szovjet–orosz belügyi sajtótörténet napjainkig tartóan párhuzamos lényegi történéseiről, valamint a CEPOL és az EUROPOL uniós rendvédelmi szervezetek modern sajtójáról, a dolgozat időkorlátját (1953–1990) meghaladó részt lásd MELLÉKLETEK: *Az Oroszországi Föderáció Belügyi sajtótörténete, mai rendészeti sajtó Nyugat Európában.*

⁴¹³ Mélyinterjúk: MELLÉKLETEK

tapasztalatok ismertetése más keretek között új megoldásokkal napjainkban is fellelhető a szemlében.

A Külföldi Figyelőben megjelent cikkk fordítások forrásainak címei alapján szembe ötlük, hogy az egykori szocialista országokban a rendszerváltást követően továbbéltek az egykori belügyi, bűnügyi, bűnüldözési, illetve a jogi, igazságszolgáltatási témájú szakmai-tudományos folyóiratok, sőt Csehszlovákia szétválása okán mindkét államban új címekkel folytatódott a tartalom.

Külön megvizsgáltam az orosz–szovjet–orosz belügyi szakmai, tudományos sajtó történetét, amely két rendszerváltást is túlélte.⁴¹⁴

3.11. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A második világháborút követően, Magyarország északi, keleti és déli szomszédaival együtt a szovjet érdekszféra részévé vált. A szovjet („szocialista”) táborban az ország szuverenitása mindvégig korlátozott volt. A sokak által felszabadítónak aposztrofált, ám a győztes hatalmakhoz hasonlóan, később megszállóként viselkedő szovjet Vörös Hadsereg jelenléte nélkül a szuverenitásvesztés, valamint az ország szovjetizálása aligha következett volna be. „Az önállóság meghagyott vagy kivívott szintje időről időre változott.”⁴¹⁵ Ezt a szuverenitásvesztést példázza jellemzően, hogy: „Szovjet tanácsra döntött a minisztertanács 1953. július 17-i ülésén az önálló ÁVH megszüntetéséről BM-be olvasztásáról.”⁴¹⁶

Magyarországon a második világháborút követően létrehozott politikai berendezkedés, a keleti blokk országaiéhoz hasonlóan a hidegháború időszakában szintén hangos, harsány volt az ideológiai harctól. A rendszer sajátosságaiból adódóan nem különbözhetett ebben a magyar rendészet-történet korabeli meghatározó, közbiztonságot szavatoló szervezetének, a rendőrségnek, majd a Belügyminisztériumnak a központi elméleti folyóirata a Rendőrségi-, majd a főként belőle létrehozott Belügyi Szemle sem.

A szemle szintén nem vonhatta ki magát a pártállam rendőrségképének mindent átpolitizáló hatásai alól, ennek a folyóiratnak is meg kellett küzdenie azzal a szemlélettel, amelyben a sajtó nem lehetett más, mint a hatalom engedelmes szolgálója.⁴¹⁷

---

⁴¹⁴ Az orosz Belügyminisztérium sajtó és civilkapcsolatok szolgálatának története. URL: https://mvd.ru/upload/site1/document_file/0NNNIGno3q.pdf. Letöltés ideje: 2017. november 7.

⁴¹⁵ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Budapest. 2010. Osiris Kiadó. p. 273.

⁴¹⁶ BODA József: *A felderítés, hírszerzés, titkos információgyűjtés elvei, gyakorlata*. In. Belügyi Szemle. 2015. 63. évfolyam 9. szám. p. 8.

⁴¹⁷ Szerkesztőségi cikk: *A Rendészeti Szemle első évfolyamának első száma elé*. Rendészeti Szemle. 1991. 38. évfolyam. 1. szám. p. 3.

Az ideológiai harc vizsgált időszaka alatt a Magyar Népköztársaság, az úgynevezett szocialista világrendszer részeként – annak működési alapelveiből következően – sajtójával végigasszisztálta a moszkvai erőközpont által kezdeményezett, és főként kivitelezett, a szemben álló Nyugat morális instabilitását célzó szisztematikus, főként a közölt anyagok mennyiségi mutatóit szem előtt tartó masszív tudati–pszichikai fellazítást. Ennek megfelelően, a korabeli szocialista magyar állam legfőbb párt/állami belső erejét jelentő Belügyminisztérium, központi folyóirata, a Rendőrségi-, majd Belügyi Szemle révén szintén bekapcsolódott az ideológiai küzdelembe. Főként belső terjesztésű folyóiratként azonban, szisztematikus belügyi (egyben párt-) propagandája inkább a saját feladat-végrehajtás és a fennálló politikai-gazdasági rendszer mellett igyekezett minél több munkatársban, együttműködőben rokonszenvet kelteni. Kisebb részben pedig, az „Általános politikai és szakcikk”; továbbá az „Állambiztonsági cikkek”, valamint a „Titkos háborúk történetéből” rovatában megjelent cikkeivel próbálta leleplezni a nyugati fellazítási politika céljait, módszereit, eszközeit, ezzel egyben tompítva hatásukat a belügyminisztériumi munkatársak körében.

A Belügyminisztérium központi folyóirata és jogelődje számára, a fennálló rendszerben, a (párt) politika szolgálata nem volt „szabadon választható”, sőt kezdetben a párhierarchia a szerkesztőség konstruktív hozzáállásának is kijelölte a határait...

Ezt támasztotta alá, a kutatásom során a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában felfedezett három, a Belügyi Szemle tevékenységét értékelő eredeti forrásanyag. A pártállami rendszerben a Belügyminisztérium illetékes belügyminisztériumi, illetve csoportfőnökségi, majd főcsoport-főnökségi pártbizottságok számára készített főszerkesztői, csoportfőnöki írásos előterjesztések, valamint az első és utolsó ülés szóbeli hozzászólásai dolgozatom számára sok értékes megállapítást tartalmaznak.

A rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolatáról a három jelentés szövegösszefüggéséből világosan szembeötlött, hogy az első jelentésben volt található legtöbbször az állampártot jelölő MSZMP betűszó. Az 1976-os írásos anyag a szemlét együtt értékelte a Magyar Rendőrrel. Azonban változatlanul mindkettőben közös a kor elvárásai szerint, a rendészeti téma átpolitizálása. Ez viszont a szemle esetében azt is jelentette, hogy a tudomány tisztaságát erősen torzíthatta az ideológiai elvárásnak történő megfelelni akarás, ami azonban nem csak a belügyi lapoknál volt jellemző.

„Mindenfajta hírközlést alárendeltek a hivatalos ideológiának és propagandának, így a bűnügyi tudósításokat is. Egyrészt igazolni kellett azt a tételt, hogy a bűnözés a kapitalizmus, a kizsákmányolás, az elidegenedés miatt alakult ki, és a szocializmusban meg kell szűnnie, vagy

legalábbis nagyságrenddel csökkennie kellene, másrészt olyan bűncselekményeket kellett általában bemutatni, amelyek az éppen aktuális ellenséget leplezték le.”⁴¹⁸

Az ideológiának alárendelt hírközlésre ma már például szolgálhat, az akkoriban a korszak szabályai szerint helyén való időben, módon megjelent tanulmány a Belügyi Szemle Külföldi Figyelőjében, „A szovjet büntetés-végrehajtás 50 éve” címmel.⁴¹⁹

„A Szovjetunió büntetés-végrehajtása a második világháború befejezése után példát mutatott a népi demokratikus országoknak büntetés-végrehajtásuk szocialista átépítéséhez. Szerepet játszott hazánk büntetés-végrehajtásának fejlődésében is.”⁴²⁰

Azóta nyilvánosságra került a GULAG, és kistestvére a hazai recski tábor működése...

Mindeközben a szakfolyóirat a politika szolgálatát nem szolgálja, hanem a körülményekhez képest „alkotó módon” próbálta teljesíteni – mint Déri Pál főszerkesztő visszaemlékezéséből is kiderül, noha az önálló gondolkodást, a párhierarchia a Belügyi Szemle szintjén sem vette jónéven...

A sajtó nyilvánossága és a rendszet rejtőzködő természetének konfliktusára is találunk példákat mindhárom, az MSZMP pártbizottság számára készített jelentésben. Ezek szerint a szakmai problémák cikkben történő feltárása gyakran jellemző, nehezen vállalható konfliktusforrás a szerző előjáróival, akik közül néhányan a szemlébe szánt anyagok előzetes véleményezését is megkövetelték.

Ismétlődően jelentkezett, hogy az állambiztonsági terület bemutatásában nagy a lemaradás, illetve időről időre felbukkan a Belügyi Szemle esetleg egy titkos változata megjelentetésének szükségessége.

A korszak, talán legjellemzőbb, legmeghatározóbb írása a nyílt kommunikáció, tájékoztatás ellenében született „szerkesztőbizottsági közlemény”. Ebből jól kiviláglik az egész 1990-ig vezető korszak jellemzője, az egypárti ideológia minden szakmai megfontolást maga alá gyűrő törekvése. Annál nagyobb elismerés illeti azokat a szakembereket, akik képesek voltak olyan színvonalas bűnelemzésekre, amelyek a jelenben és a jövőben is haszonnal forgathatók.⁴²¹

Mégis, a legfontosabb levonható következtetés: a folyóirat pártellenőrzése a rendszerváltás közeledtével egyre formálisabb lett, mindinkább a szakmai színvonal fokozása, mind többértű bemutatása, a tudományosság érvényesülésének követelménye vált meghatározóvá.

⁴¹⁸ HORVÁTH Attila: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején*. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete. Budapest. 2013. pp. 75–76.

⁴¹⁹ PÁL László: *A szovjet büntetés-végrehajtás 50 éve*. Külföldi Figyelő. 1968/7. p. 49.

⁴²⁰ PÁL László: *A szovjet büntetés-végrehajtás 50 éve*. Külföldi Figyelő. 1968/7. p. 54.

⁴²¹ Korinek László: *Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig, Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény*. Belügyi Szemle Szerkesztősége. 2012. p. 13.

A Belügyminisztérium és a minisztériumi tevékenységről, folyamatokról írásaiban pontosan beszámoló, és azt mindinkább – szakmai, majd tudományos alapon – formálni is próbáló Belügyi Szemle – közigazgatás-fejlesztő tevékenységének értékelése talán legkitapinthatóbb a rendszerváltozás-kori belügyminiszter és belügyi kormányzat váltásakor.

Hosszú vajúdas után, 1989. október 19-én mondta ki az országgyűlés a „pártállam” trónfosztását, amely egyúttal a BM „rendőr-minisztériumi” korszakának a végét is jelölte.⁴²²

A rendészeti hierarchiájával kialakult viszonyában szintén visszatérő motívum a belügyi szakmai vezetéstől elvárható szintű közvetlen szakmai tájékoztatás színvonala a szerkesztőség irányába.

A Belügyi Szemle főszerkesztőinek egyik beszámoltatása sem tért ki a többi belügyi lap, szemle általi felügyeletére, irányításának helyzetére, annak méltatására, hiányosságaira. Tehát feltételezésemmel ellentétben nem volt domináns szerepe a Szemlének a többi belügyi lap felett.

A szemle szerkesztősége, ha nem is a kormányzat, hanem a Belügyminisztérium szintjén, az érlelődő, bontakozó reformfolyamatok áramában különösen, de azt megelőzően is érzekelte, értékelte az esélyegyenlőség súlyát, értelmét, jelentőségét. A bűnmegelőzés területei közül ennek alátámasztására kutattam az etnikai bűnözés témáját. Az előítéletek diszkrimináció formájában való megjelenésének két alapvető korlátja lehet. Az egyik a törvényi szabályozás, amely – ha a napi gyakorlatban érvényre jut – megtiltja a hátrányos megkülönböztetést. A másik korlát a társadalmi attitűdök, szokásrendszerek megváltoztatása, olyan átalakulása, amely nem támogatja, hanem elítéli a diszkrimináció minden formáját. Európa multikulturális világában, napjainkban is mindinkább felértékelődik az interkulturális párbeszéd jelentősége.

A fentiek alapján kirajzolódik, hogy pártpolitikai tartalmú cikkek dominanciája a pártállami rendszerben, a folyóiratban mindvégig kifejezett volt, ami a politikai konszolidáció előrehaladtával, a diktatúra folyamatos „felpuhulásával”, a hatvanas évek végétől fokozatosan teret engedett a közpolitikai, szakma-politikai, majd a tudományos szempontoknak. Ezzel párhuzamosan, levéltári és könyvészeti kutatások útján feltártam a szakfolyóiratban a rendészeti hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő természetének nyomasztó hatását a tudományos szabadság kibontakozására. Kutatási eredményeim alapján jól látszik, ez a hatás a kezdetektől érvényesült és a lapot íróknak a hierarchia alá-, illetve fölérendeltségi rendszerében elfoglalt pozíciója – eleinte többé, később kevésbé, de – gyakran akadályozta a szerzői, szerkesztői, tudományos értékű gondolatok kifejtését,

---

⁴²² FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrminisztérium), Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1956–1989.* BM Kiadó. Budapest. 2001. p. 62.

érvényesülését. Bemutattam a folyóirat készítésére negatívan ható téves szakmai (politikai) vezetési érdekek ütközését, meghatároztam az ilyen jellegű konfliktusok fejlődési irányát.

A nyilvánosságban testet öltő sajtószabadság, a rendészet „rejtőzködő természete” miatt, eleinte jellemzően indokolatlanul szenvedett csorbát. A felkutatott anyagok alapos elemzése útján konkrét példákkal alátámasztottam, hogy a titkolózás többnyire nem jogi, parancsból adódó, avagy szakmai szükséglet volt, hanem a rendőrségi – magasabb összefüggésben, akár a párt-államszervezet – működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz. Ez pedig – ugyan a rendszerváltásig enyhülő mértékben –, de komoly gátja volt a tudományos vitáknak, kritikai megközelítésnek. Ugyanakkor kiderült, hogy a BM vezető folyóiratának, nem volt semmilyen dominanciája a többi belügyi lap felett. A Belügyi Szemle kiadói, irányítói, a folyóirat működését parancsokban, utasításokban szabályozva nem határoztak meg ilyen vezető, koordináló feladatot, szerepet. A többi belügyi lap ugyanazon pártirányítási struktúra részeként működött, legfeljebb, pl. a Határőr, másik megyei jogú pártbizottság felügyelete alatt.

A szakmai tudományos lap létének társadalmi rendszereken átívelő objektív szükségszerűsége körvonalazódik a korabeli szocialista országok, szemle által gyakran idézett rendészeti szakajtó palettájából, és az orosz–szovjet–orosz belügyi sajtótörténet párhuzamos lényegi történéseiből.

A Belügyi Szemle harminchét év alatt megjelentetett publikációit rendőr-szakmai szempontok alapján csoportosítva, meghatároztam arányaikat és ezeket a társadalomban bekövetkezett változások tükrében tudományos megközelítéssel elemeztem, egyben összevetve a belügyi irányítás rendszerének változásaival.

A sajtótermékek elemzésének példáiból is látszik; amikor a politika és a rendészeti hierarchia, annak titkolózó mindent tiltó természete rátelepedett a tudományos folyóiratra, akkor nem tudott érvényesülni a lapalapítók eredeti szándéka; akik szellemi munícióval kívánták segíteni a belügyi igazgatást, a korabeli politika által értelmezett fejlődés szolgálatát várták el, sőt azt is, hogy váljon a legszélesebb értelemben felfogott tudományos (elsősorban jogtudományi) periodikákkal egyenrangú szellemi műhellyé. Amint a polgári jogállam sem tud megenni bizalmas adatok nélkül, úgy az egy-párti diktatúra sem működtethető a nyilvánosság vállalása nélkül. A polgári jogállam rendszere is teret kap a szabad belátás (generális klauzula) számára, és az autokratikus rendszerek sem utasíthatják el teljes egészében a jogi korlátokat és a garanciákat. A különbségek a minőségben és a mértékben vannak.

4. A RENDÉSZETTUDOMÁNY KIALAKULÁSA ÉS A BELÜGYI SZEMLE

A Belügyminisztériumban folyó tudományos tevékenység kezdeteiről: „A BM Tudományszervezési Osztály megszervezésekor, 1972-ben a Belügyminisztériumban 12 fő rendelkezett tudományos fokozattal. Ma (– 1979-ben – D. J.) ezek száma 26 (ebből 2 a tudományok doktora, 24 pedig kandidátus)”⁴²³

A szerző a továbbiakban kifejtette; a középtávú kutatási tervek elkészítésekor a kutatóhelyek jelezték, a tudományos munkában 128 főt szándékoznak foglalkoztatni a jelenlegi 169 mellé, akik közül azonban mindössze 11 a függetlenített kutató, míg a többség operatív vagy más szakmai feladatai végrehajtása mellett végzi tudományos tevékenységét. A tudományos munka személyi feltételeinek javítását célozta a tudományos kutatások pályázói rendszerének továbbfejlesztéséről intézkedő 10/1978. számú belügyminiszteri parancs.

(Az anyag adatai diagramokon a Mellékletekben:

- Tudományterület és –szak szerinti megoszlás.
- Tudományos fokozat megszerzésére készülő 1979.)

Dr. Janza Frigyes életútja során végigkísérte a rendészeti szaklap és a rendészettudomány fejlődésének meghatározó szakaszát. A vele készített interjúban több részlet is kiderült; a Belügyi Szemle, valamint a rendészettudomány születéséről, fejlődéséről. Az utóbbi „folyamatot, anélkül, hogy néven nevezte volna, a Belügyi Szemle mindig támogatta.”⁴²⁴

A dr. Felkai Lászlóval készített mélyinterjú szemlével kapcsolatos gondolataiból kiviláglik, hogy a folyóirat a rendészettudományt óhatatlanul szolgálta, hisz némi túlzással, a rendészettudomány is a jogelőd, Rendészeti Szemléből alakult ki. „De egy tudományág fejlődését nemcsak a megjelenő publikációk mozdítják elő, hanem az is, hogy az e tudományt nem művelő rétegben, mekkora presztízst tud kialakítani.”⁴²⁵

A 90-es években, dr. Korinek László főszerkesztősége idején fontosabbá vált a Belügyi Szemlében megjelent anyagok minősége, ismét szerkesztőbizottságot hoztak létre és azóta, minden cikket lektoráltatnak.

---

⁴²³ SZALMA László (r. ezredes kandidátus a BM Tudományszervezési Osztály vezetője): *Az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek realizálódása az MNK Belügyminisztériumában.* In: A Belügyi Tudományos kutatások időszzerű kérdései. BM könyvkiadó. Budapest. 1979. p. 96–97. ÁBTL: 4.1. A4382

⁴²⁴ Mélyinterjú dr. Janza Frigyessel: *A Belügyi Szemle primer úttörő szerepe a minisztériumban meghatározó volt.* MELLÉKLETEK

⁴²⁵ Mélyinterjú dr. Felkai Lászlóval: *Nagyon komoly szerepe volt a Szemlének a rendészettudomány kialakításában...* MELLÉKLETEK

A Belügyi Szemle szerkesztőségének a kezdetektől, 1963-tól fogva az volt a véleménye, hogy a folyóiratnak nemcsak formailag kell nyitottnak lennie külső szerzők publikációinak megjelentetésével, hanem helyet kell adnia a „hivatalostól” eltérő véleményeknek is. „A szerkesztőségben folytatott kerekasztal-beszélgetések során az „illetékes” rendőrök mellett rendszerint ott ültek a társadalmi, gazdasági, kulturális élet kiemelkedő képviselői is, akik nem „bűncselekmény–tettes–rendőr” szűk kapcsolatrendszerében magyarázták a bűnözést, hanem sokkal szélesebb összefüggésben.”⁴²⁶

A Belügyi Szemle, közölt szakmai-elméleti cikkei, tanulmányai révén a rendszerváltásig is jelentősen hozzájárult a rendészet fogalomtárának kialakulásához, formálódásához, népszerűsítéséhez.⁴²⁷

4.1. BEKAPCSOLÓDÁS A HAZAI TUDOMÁNYOS ÉLETBE

A periodika tudományos rangját jelezte, hogy a neves rendőrségi kutatók a szemle megjelenésének évtizedei során tanulmányaikat a Belügyi Szemlében jelentették meg. A lap arculatának kialakításában részt vettek a rendészettel foglalkozó legjelesebb tudósok. Így, pl. Déri Pál alapító szerkesztő mellett kiemelendő Katona Géza és Kertész Imre munkássága. A hat évtized alatt a szemle nemcsak egy jó tudományos szaklappá, hanem igazi szellemi műhellyé vált. Akik itt publikáltak, tudják, hogy álláspontjuk, véleményük olyanokhoz jut el, akik a téma ismerői, szakemberei. „Ez a szellemi műhely teret engedett a tudományos vitáknak, szakmailag megalapozott érvek ütköztetésének is, amelynek végül eredménye a rendészeti tudományok fejlődése volt.”⁴²⁸

Eleinte nem volt könnyű hozzászoknia a szemle kiadójának, hogy a folyóirat nem mindig és mindenben csak a hivatalos véleményt tolmácsolta, helyt adott más véleményeknek, nézőpontoknak is. „Természetesen előjáróim mellett mások is felhívtak az első években telefonon, ha egy-egy cikk valamiért nem nyerte meg a tetszésüket, de az ilyen hívásokat udvariasan azzal hárítottam el, hogy a következő számban szívesen közlöm az észrevételeit. A válaszcikkek máig nem érkeztek be a szerkesztőséghez...”⁴²⁹

⁴²⁶ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 50. évfolyam. 1. szám. p. 7.

⁴²⁷ DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. In: West Bohemian Historical Review Department of Historical Sciences Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen. – Department of History Faculty of Humanities University of Hamburg. 2014. 3. évfolyam. 2. szám. p. 249. URL: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf>

Letöltés ideje 2017. szeptember. 12.

⁴²⁸ PINTÉR Sándor: *Hatvanéves lett a Belügyi Szemle*. In: Belügyi Szemle. 2013. 60. évfolyam. 1. szám. p. 5.

⁴²⁹ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 13.

A szemle szerkesztői szándéka szerint a lap hidat kívánt alkotni az elmélet és gyakorlat, azaz a tudomány képviselői és a végrehajtásban részt vevő tapasztalt szakemberek között. A folyóirat szerzői között egyaránt ott van a bünygyi nyomozó, a tanszékvezető egyetemi tanár, a közlekedési szakember és az alkotmányjogász, a rendőrségi szolgálatvezető és a tudományos főmunkatárs. „E lap ad arra lehetőséget, hogy véleményt és információt cseréljenek, hogy megismerjék egymás gondolkodását, hogy az elmélet és a gyakorlat kiegyensúlyozottságában készüljenek feladataik megoldására.”⁴³⁰

Nem csoda, hogy a vitákról megjelent cikkek váltották ki az olvasók legnagyobb érdeklődését. „Ebből nemcsak a beosztott olvasók látóköre bővült jelentősen, hanem a rendőri szakágak vezetői is. Sajnos ez a gyakorlatban csak nagyon akadozva valósult meg.”⁴³¹

Ilyen célok megvalósítása során, félúton nem lehetett megállni a szerkesztőség munkatársainak. A viták hevében felvetődött „hivatalostól” eltérő véleményeket, új vagy rehabilitálandó tudományok felszínre hozását és körülírás helyett nevüknek kimondását előbb-utóbb kikényszerítették a résztvevők.

Dr. Nyiri Sándor is megerősítette mélyinterjújában, hogy a szemle szerkesztőségében dolgozó jó nevű munkatársak, például Borsi Zoltán, Halász Kálmán, illetve a BM-ben dolgozó kriminálstatisztikusok, rengeteg cikket írtak témájukban. „Így az akkori jogirodalomban sokan hivatkoztak a Belügyi Szemlében publikált anyagokra.”⁴³²

Dr. Déri főszerkesztő szerint a szemle használta a térségben sokszor először – ha jelzővel is –, a „burzsoá áltudományként” megbélyegzett kriminológia szót, a szociológiát, a pszichológiát, a kibernetikát, az informatikát, a prognosztikát, a szervezéstudományt, sok más új tudománnyal együtt, mert a felvetődött problémákra nem lehetett másképp objektív választ adni. „Le kell szögezmem, hogy szerkesztési elveinket, amely a tények kendőzetlen felvetésének igényén, a hibák, hiányosságok sokoldalú megközelítésén alapult, gyakran áldozatokkal járó küzdelemben kellett megvédenünk.”⁴³³

A fontosabb, a lakosság vagy az állomány szélesebb körét érintő, a szerkesztőség által kezdeményezett viták, 6–8 hónapig, sőt tovább is, valósággal „vitték” a folyóiratot. Csak a vitaindító cikket és – az átfutási idő miatt – az első választ szervezte meg a szerkesztőség előre. Ha eltalálták – többnyire sikerült – hogy, mi érdekli az olvasót, a továbbiakban ment minden a maga útján. A vita hevében megismerve a különböző koncepciók előnyeit és hátrányait,

⁴³⁰ LAMPERTH Mónika: *Miniszeri köszöntő a Belügyi Szemle megjelenésének 50. évfordulójára*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 3–4.

⁴³¹ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 7.

⁴³² Mélyinterjú dr. Nyiri Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóiratra!* MELLÉKLETEK

⁴³³ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 7.

formálódtak a vélemények és megteremtődött egy egységes állásfoglalás, valamint a végrehajtás lehetősége. Igaz, hogy sok minden csak lehetőség maradt, de közben az olvasók új ismeretekhez, felismerésekhez is jutottak.

Például mit írt a belügyi tájékoztatásról az alapító főszerkesztő, Déri Pál 1965-ben? Miként alakult a városi kapitányságokhoz beérkezett feljelentések sorsa 1974-ben? Nyomozzon-e a körzeti megbízott? – ez volt a kérdés 1986-ban. Szakmai kérdések, amelyek ma is alapos elemzést igényelnek, és ez már kockázat nélkül megtehető. „Lehetne névsort összeállítani a fiatal, pályakezdő rendőrökről és határőrökről, akik egykoron írt cikkeikkel bizonyították tehetségüket, írásaik révén váltak elismert belügyi szakemberekké, ma pedig a rendőri vagy a határőrségi vezetés fontos posztjain szolgálnak.”⁴³⁴

Vagy ki hinné el, hogy egy fegyveres testület folyóiratában jelent meg a rendőrök intézkedési készségéről folytatott vitában a következő szöveg: „... rendszerint más a helyzet, ha valamilyen vezető beosztású emberrel vagy annak beosztottjával, legtöbbször gépkocsivezetőjével szemben intézkednek. Ilyenkor a feljelentést még meg sem írták, de már szól a telefon a járástól, vagy sokszor egyenesen a megyétől.”⁴³⁵

Meg kellett tehát teremteni a belügyi vezetés és a végrehajtás közötti őszinte, nyílt, rendszeres együttgondolkodást. Ennek feltételeit csak úgy tudta a szerkesztőség megvalósítani, ha a folyóiratban átlépte a fegyveres testületeknél nélkülözhetetlen alá- és fölérendeltség szigorúan őrzött határait. Ezért foglaltatta be dr. Déri a Belügyi Szemlééről készült belügyminiszteri parancsba, hogy minden szerző rangjától és beosztásától függetlenül egyenlő jogokkal rendelkezik, amit senki nem sérthet meg. A parancsot bírálni nem lehet, de a gyakorlatban megmutatkozó fogyatékoságaira mindenki felhívhatja a figyelmet. „Megteremtettük tehát a szólás szabadságát, amely nélkül egy folyóirat az olvasók szemében csak reklámkiadvány, amelynek nincsen semmi hatása, sőt kontreminalja (ellenakcióval megghiúsítja – a szerző) a kiadó helyes célkitűzéseit.”⁴³⁶

A szemle alighanem a korabeli „Magyar Rendőr” meghatározott szerepe szerinti szakmai, üzemi lap viszonylatában kívánt más jellegű kiadvány lenni, amely: „Tudósított a mindenkori vezetők szája íze szerint, a mindenkori szempontok alapján, a testület (szakma) mindenkori belső életéről. Visszafogottan, kerülve az indokolatlan szószátyárságot és a felesleges kritikát. A

⁴³⁴ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. Rendészeti Szemle. 1993. 40. évfolyam 1. szám. p. 6.

⁴³⁵ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 7–8.

⁴³⁶ DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 12.

szerkesztők – éppúgy, mint más lapoknál – pontosan ismerték korlátaikat, tudták meddig merészkedhetnek.”⁴³⁷

Ezzel szemben a Belügyi Szemle szerkesztősége, a vizsgált, csaknem négy évtizedes tevékenységében, arculatában, többé-kevésbé mindig arra törekedett, hogy „Legyen nyitott minden értékes gondolat, a rendészeti szolgálat területeinek jövőjét építő valamennyi tudományos felismerés számára, és őrizze meg azt a képességét, amellyel egyszerre képes szólni a kutatóhoz és a közrendvédelmi járőrhez. Őrizze meg négy évtized eredményeit, és az ideológia béklyóit levetve legyen jobban, mint eddig, egyszerre a rendészeti szakmák mással nem helyettesíthető fóruma és tudományos műhelye.”⁴³⁸

A minisztérium el is ismerte a szemle erőfeszítéseit a tudományos megközelítés népszerűsítésében. „A tudományos munka hasznosítását szélesebb körben való megismertetését segíti elő a – kutatóhelyi kiadványokon és a BM IV/II. csoportfőnökség kiadványain túl – a Belügyi Szemle Tudományos élet rovata.”⁴³⁹

A belső tudományos eredményekről való tájékozódás és tudományos vitafórum biztosítása céljából 1977 januárjától a BM Tudományszervezési Osztálya gondozta a Belügyi Szemle „Tudományos élet” rovatát, amelynek fő célkitűzése volt tájékoztatni a hazai és nemzetközi konferenciákról, ülésekről; doktori, kandidátusi értekezések megvédéséről; a kutatások eredményeinek produktumainak publikálása; az osztály tudományos pályázatai legjobb pályaműveinek közzététele. Csaknem öt év alatt „39 publikáció jelent meg (14 tájékoztató jellegű, 25 tudományos tanulmány).”⁴⁴⁰

Dr. Janza Frigyes, a hetvenes évek közepén létrejött BM Tudományszervezési Osztályon a folyóirat irányába kapott instruktori feladatokat. Így, egyaránt jó ismerte a Belügyi Szemle és a tudományos tevékenysége alakulását. Szerinte 1975 és 1985 között kezdődött az igazi kibontakozás.

---

⁴³⁷ DVORÁK Ede: *A „Magyar Rendőr”, illetve a „Zsaru” magazin társadalomképe a rendszerváltás során*. BM Kiadó. Budapest. 1992. p. 5. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 4.1., A-4423/3

⁴³⁸ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. Rendészeti Szemle. 1993. 40. évfolyam 1. szám. p. 7.

⁴³⁹ SZALMA László: *A belügyi tudománypolitika és a tudományszervezés helyzete*. In: A Belügyi Tudományos kutatások időszzerű kérdései. BM könyvkiadó. Budapest. 1982. p. 14. ÁBTL 4. 1. A4382

⁴⁴⁰ SZALMA László: *A belügyi tudománypolitika és a tudományszervezés helyzete*, In: A Belügyi Tudományos kutatások időszzerű kérdései BM könyvkiadó. Budapest. 1982. p. 101. ÁBTL 4. 1. A4382

4.2. TUDOMÁNY VERSUS POLITIKAI ELKÖTELEZETTSÉG

A Belügyi Szemle elmúlt évtizedekben megjelent számaiban megtalálható információtömeg elemző-értékelő feldolgozása, hasznosítása hogyan szolgálhatná a közszolgálat, a belügyi igazgatás fejlesztését, a szervezet működését? A folyóiratnak a hazai tudományos életbe való bekapcsolódása, annak szabályaihoz történő illeszkedése, napjainkban is hozzájárul a minisztériumi tevékenység tudományos szintű elismeréséhez, népszerűsítéséhez. A rendészeti szaklap propaganda-eszközkénti alkalmazása pedig tovább gazdagította a belügyi vezetés lehetőségeit saját szakpolitikai törekvései kifejezésére. A folyóirat történetében a kezdetben nyíltan hirdetett politikai elkötelezettsége a hatvanas évektől fokozatosan teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak, de mindvégig akadályozta a magasabb szakmai hatások kifejtését, korszakonként más és más intenzitással.

Dr. Nyiri Sándor a politika és a szaktudomány arányairól, mértékéről a Belügyi Szemlében úgy érzékelte, hogy: „A politika nem telepedett rá soha a folyóíratra! Voltak ugyan néha vonalas vezércikkek, de inkább a szaktudomány dominált a szemlében.”⁴⁴¹

Az alábbiakban egyebek közt megvizsgálom miként alakultak a folyóirat szerkesztési elvei, tematikája, belső rovarszerkezete Magyarország történelmi sorsfordulóinak időszakában (1950-es évek eleje; az 1956–1963 évek; az ezt követő és a rendszerváltást megelőző időszak), mennyiben haladt a változásokkal, előttük, esetleg utánuk? A szemlében megjelent írások statisztikai elemzésével feltárom a politikai, szakmai anyagok részarányának változását. Miként alakult a folyóirat tájékoztató, gondolkodásmód-formáló és tudományos szerepe az egyes korszakokban készült minisztériumi vezetők interjúinak szövegkritikai elemzése alapján?

4.2.1. Köszolgálat-fejlesztés a szemle hasábjain – összehasonlító elemzés a hasonló tematikájú jogi szakfolyóiratokkal

A Belügyi Szemle hosszú éveken, évtizedeken át a büntetőtudományoknak egyik legfontosabb orgánusának számított. „Gödöny József, Gönczöl Katalin, Irk Ferenc, Katona Géza, Kertész Imre, Kilényi Géza, Király Tibor, Pusztai László, Schmidt Péter, Szabó András, Szamel Lajos cikkei már a rendszerváltás előtti évtizedben az idegen eszmeiséget levetni kész, az európai jogi kultúra legjobb hagyományait őrző tudományos közélet becses darabjai voltak.”⁴⁴²

⁴⁴¹ Mélyinterjú dr. Nyiri Sándorral: *A politika nem telepedett rá soha a folyóíratra!* MELLÉKLETEK

⁴⁴² Korinek László: *Egy folyóirat évfordulói*. Belügyi Szemle. 1993. 50. évfolyam. 1. szám pp. 6–7.

Nekik és kutatótársaiknak köszönhető, hogy a pártállam büntetőjog-alkalmazása nem vált az önkény martalékává. A rendőrségi szakembereknek és a büntetőjogászoknak egy egész nemzedéke nőtt fel az emberség diktálta tanításaikon, amelyekből erőt meríthettek becsületük megőrzéséhez, és ahhoz is, hogy megállják a helyüket a jogállami Magyarország bűnüldözői és igazságszolgáltatási kötelezettségei teljesítésében.

A lap oldaláról nézve, a Belügyminisztérium átfogja az egész civil közigazgatást, a rendőrséget, a hírszerzés kivételével a civil nemzetbiztonsági terület egészét, a büntetés-végrehajtást. A központi államigazgatásnak ez a nagy szelete indokolja egy központi szakmai folyóirat működtetését. Ez, ha nem lett volna tudományos, csak szakmai folyóirat, akkor is értékhozónak tekinthetnénk. De már az alapítók, majd tudományban járatos vezetői, Déry Pál, Katona Géza, mindig is ambicionálták, a lap tudományos szemléletmódját. Ezt a Belügyminisztérium akceptálta, a főszerkesztő képesítési követelményében előírva a tudományos fokozatot. A hasonló központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, a szemle hiánypótló missziót töltött be. Ugyanis a Magyar Jog, a Jogtudományi Közlöny, tartalmában sokkal nagyobb mértékben támaszkodott az alkotmányjog, a közigazgatásjog és különösen a polgári jog témakörökre, mint a büntetőtudományokéra. Így, az utóbbi területen publikálni akarók felfedezték: a szemlében, sokkal jobb eséllyel tudják elhelyezni anyagaikat. Így a szemlében „Összegyültek a büntetőjog-tudomány legjobbjai: Király Tibor, Pusztai László, Szabó András, Vigh József, akikkel a szemle tudományos rangja már adott volt.”⁴⁴³

Például Király Tibor a kriminológiai cikkekhez hasonlóan nívós, a korszakot összefoglaló büntetőeljárás-jogi cikkében a korszak szakaszolását követően kiderült:

„A büntetőeljárás-jognak mindig, mindenütt – ha csak nem akar a féktelen elnyomás eszközévé vagy a bűnöző tehetetlen bűnpártolójává lenni – kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie. Biztosítva a társadalmat arról, hogy a normáit a büntetőtörvénybe ütköző módon megszegőket felelősségre vonják, és a polgárokat arról, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem korlátozza jogaikat alaptalanul és mértéktelenül... A törvénytelen perek nemcsak azért voltak törvénytelenek, mert koholt vádak alapján folytak, hanem azért is, mert bennük, félretéve a büntetőeljárás minden garanciális szabályát, megengedhetetlen eljárási módszereket alkalmaztak.”⁴⁴⁴

---

⁴⁴³ Mélyinterjú: dr. FINSZTER Gézával: *A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...* MELLÉKLETEK

⁴⁴⁴ KIRÁLY Tibor: *A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. p. 20.

4.2.2. Hasonlóságok és különbségek az Állam és Igazgatás, valamint a Belügyi Szemle folyóirat fejlődésében

Az 1949. május elsejétől megjelenő hasonló arculatú Állam és Igazgatás folyóirat, a korszak jellemzőiből is következő fejlődés csaknem ugyanazon lépcsőfokain haladt, mint az alábbiakban láthatjuk. Egyebek mellett a Belügyi Szemléhez hasonlóan nagyratörő célokat tartalmazó, valamint a rendszer működését illetően a megengedett határok közt kritikus és a lap kezdeti lépéseivel kapcsolatosan mértéktartóan önkritikus hangvételt illetően is.

„A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének júniusi és októberi határozata, az új kormányprogram végrehajtása fokozottabb követelményeket támaszt tanácsainkkal szemben. Az Állam és Igazgatás eddigi munkája során igyekezett ugyan a gyakorlati élet követelményeinek megfelelni, azonban ezt csak részben sikerült megoldania. Nem elég élesen és nem elég világosan vetettük fel azokat a kérdéseket, amelyeket pedig az élet, a gyakorlat félreérthetetlenül megjelölt. Nem elég bátran és ugyanakkor nem elég építően bíráltunk. Sokszor csak a >>sorok között<< mutattunk rá a hibákra és különösen nem vetettük fel a hibák megoldásának módszereit. Nem jelöltük meg a fejlődés helyes irányát. Nem figyeltünk fel eléggé az egészséges, helyes kezdeményezésekre, nem harcoltunk azok általánosításáért. Pedig ez az elmélet feladata.”⁴⁴⁵

Természetesen az Állam és Igazgatás folyóiratnak a szemlétől eltérően nem pusztán egyetlen, a Belügyminisztérium és az alá tartozó rendőrség, állambiztonsági szervek, határőrség, tűzoltóság, büntetés-végrehajtás új szervezetét, működését kellett szolgálnia, hanem a korszak egész magyar államszervezetét, közigazgatását is: „Államunk, államszervezetünk és közigazgatásunk új jellegének megfelelően új közigazgatási szakirodalmat kell létrehozni. Meg kell ismernünk az állam igazi tartalmát, az államok igazi funkcióit, az új államapparátus sajátosságait... Elsőrendű kötelességünk felmérni országunk államberendezkedésének mai helyzetét, mai adottságát, a hibákat, az előttünk álló közvetlen problémákat és mindezt összhangba kell hozni a népi demokrácia általános igényeivel.”⁴⁴⁶

Az Állam és Igazgatás hasábjain közölt, a Magyar Jogász Szövetség 1955–56. évi pályázati felhívásából kiderült, hogy a szemle mellett a korszak jogi folyóirataiban is próbáltak kellő hangsúlyt adni a büntetőjog fejlesztésének, ezzel is elismerve azt a szemlében szintén többször hangsúlyozott gondolatot, hogy a bűnözés elleni küzdelem nem pusztán belügyi, rendőrségi feladat:

---

⁴⁴⁵ Állam és Igazgatás szerkesztőségi cikke. Állam és Igazgatás. 1953. 5. évfolyam. 12. szám. pp. 605–606.

⁴⁴⁶ Állam és Közigazgatás szerkesztőbizottsága: Állam és Közigazgatás. 1949. 1. évfolyam 2–3. szám.

„Tanulmány a büntetőjog köréből;

1. A motívumok szerepe a büntetés kiszabásában.

2. A garázdaság büntette a szovjet és a magyar jogban.”⁴⁴⁷

Az Állam és Igazgatás szándékai szerint szintén teret kívánt adni a szakmai vitáknak, persze az „elvi tisztaság” számukra is előírt korlátok lehetőségei között: „A sok új probléma különféle megoldási lehetőségeket vet fel, ezért szükségesnek tartjuk, hogy a lap teret adjon vitáknak is. Nagyon éberen kívánunk ügyelni az elvi tisztaságra, de nem gátoljuk, hanem ösztönözzük íróinkat a problémák merész felvetésére és a megoldási javaslatok kidolgozására.”⁴⁴⁸ – biztatták a jövő szerzőit.

A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban, az Állam és Igazgatásban is egyre nagyobb teret kaptak a politikai rendszer reformjával kapcsolatos viták, állásfoglalások, gondolatok: „A köztársasági elnöki funkció kialakításának csak akkor van értelme, ha az Elnöki Tanács egyetlen nem kívánatos jelensége sem fog újra megjelenni e jogintézményben.”⁴⁴⁹ – vélte a szerző.

Az Elnöki Tanács intézményével kapcsolatban a Belügyi Szemle már 1987 szeptemberében közölt egy interjút, Kilényi Gézával, az MTA Államtudományi Kutatások Programirodájának vezetőjével, aki sürgette a parlament valódi törvényhozó szerepének helyreállítását, az Elnöki Tanács törvényhozásban birtokolt általános helyettesítési jogkörének megszüntetését, a kormányzati munka tartalmi megerősítését, a tanácsrendszer önkormányzattá alakítását.⁴⁵⁰

A magyarországi politikai reform egyik fontos kérdése a különböző érdekképviseletet közvetítő érdekképviseleti szervezetek részvétele a kormányzati akarat kialakítási folyamatokban.⁴⁵¹

Az Állam és Igazgatás más feladataiból adódóan a szemlénél részletesebben számolt be a reformfolyamatok állásáról, a politikai-társadalmi véleményformálás, -alakulás jelentősebb eseményeiről, például a tervezett új alkotmánnyal kapcsolatban.

A tudományos ülésen felmerült problémák is hasznos adalékok lehetnek az új alkotmány koncepciója körül kibontakozó társadalmi vitában – mutatott rá az elismert szakember.⁴⁵²

⁴⁴⁷ Szerkesztőségi cikk Állam és Igazgatás 1955. 5. évfolyam. 5. szám. p. 756.

⁴⁴⁸ Szerkesztőségi cikk. Állam és Igazgatás 1959. 10. évfolyam. 1. szám. p. 2.

⁴⁴⁹ PÁRICSI Viktor: *A Népköztársaság Elnök Tanácsa vagy a Népköztársaság elnöke? (Gondolatok a köztársasági elnöki intézmény időszzerűségéről)*. Állam és Igazgatás. 1989. 41. évfolyam. 3. szám. p. 302.

⁴⁵⁰ KORINEK László: *Egy folyóirat útja a szolgálati használatától a társadalom szolgálatáig*. Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény. Belügyi Szemle Szerkesztősége. Budapest. 2012. p. 14.

⁴⁵¹ TÖLGYESSY Péter: *Érdekképviseleti részvétel az állami döntéshozatali eljárásokban*. Állam és Igazgatás. 1989. 41. évfolyam. 5. szám. p. 408.

⁴⁵² IJJAS József: *Alkotmány és jogállam. Állam és Igazgatás*. 1989. 41. évfolyam. 6. szám. p. 563.

A tudományos közigazgatási szakfolyóirat íásaiban is mindinkább tükröződött, hogy a hazai bűnügyi helyzet, romló mutatóinak, trendjeinek, tendenciájának javítása, nem lehet pusztán rendőrségi feladat.

A fővárosi gyermek- és ifjúságvédelmi munkaértekezlet a két hivatásos pártfogó kísérleti munkája alapján állást foglalt a pártfogó-felügyeleti feladatok hivatásos ellátásának szükségessége mellett, de úgy, hogy ez megvalósítsa az állami és a társadalmi segítség összhangját.⁴⁵³

4.2.3. A Magyar Jog, a Jogtudományi Közlöny és a Belügyi Szemle az államrend, a hazai jogfejlődés, jogalkalmazás szolgálatában

Az 1954. január 1-ével alapított Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle tudományos folyóirat lapindító gondolatai igen hasonlóak a Rendőrségi Szemle beköszöntő cikkéhez, például a jog tiszteletben tartásával kapcsolatban.

Erdei Ferenc lapindító gondolatai szerint az új szakasz politikája nagymértékben megnövelte a jog szerepét és a jogászai munka jelentőségét. A jog tiszteletben tartása és a jogászai munka megbecsülése terén is új helyzetet teremtettek a kormányprogramban meghatározott elvek, valamint a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusának határozatai.⁴⁵⁴

„A Magyar Jognak az a különösen fontos és megtisztelő feladata, hogy hónapról hónapra lépést tartson igazságszolgáltatásunk munkájával, időről időre felismerje azokat a legfőbb feladatokat, amelyek jogszolgáltatásunk terén felmerülnek és ezek minél eredményesebb megoldását a tájékoztatás, a véleménynyilvánítás és bírálat eszközeivel segítse elő. A jelenlegi időszakban például azt kell legfontosabb feladatának tekintenie, hogy a társadalmi tulajdon védelmében, az állami rend és fegyelem erősítésében s az állampolgárok javainak a megóvásában támogassa az igazságszolgáltatás munkájának eredményességét mind a bíróságok munkájának eredményességét, mind a bíróságok büntető gyakorlatának figyelemmel kísérésével, mind a bűnüldözés egyéb kérdéseinek feltárásával. A Magyar Jogot azzal indítjuk útjára, hogy minden magyar jogászt segítsen jogászai feladatainak legszebb jogászai hagyományainkhoz méltón és nagyszerű feladataink szolgálatában minél teljesebben betöltse.” – hangsúlyozta Erdei Ferenc.⁴⁵⁵

⁴⁵³ GÁBOR József: *A hivatásos pártfogókról*. Állam és Igazgatás. 1969. 21. évfolyam. 12. szám. p. 1141.

⁴⁵⁴ ERDEI Ferenc: *Mit vár az igazságszolgáltatás a „Magyar Jog”-tól?* Magyar Jog. 1954. 1. évf. 1. szám. p. 2.

⁴⁵⁵ ERDEI Ferenc: *Mit vár az igazságszolgáltatás a „Magyar Jog”-tól?* Magyar Jog. 1954. 1. évfolyam. 1. szám. p. 2.

A demokratikus és haladó jogászok feladata, hogy a törvénysértések leleplezésével érveket adjanak az imperialista burzsoázia elleni harcban a legszélesebb tömegmozgalmak részére. – szólal meg egy „más hangszerezésű” szólam.⁴⁵⁶

A szemle szintén síkra szállt a törvényesség mellett (akkor is, ha ehhez mindig hozzá kellett illeszteni a „szocialista” jelzőt), emberi jogok, Nyugat-Európa büntetőjogi integrációja: mindezekről csaknem húsz év óta rendszeresen publikáltak a belügyi folyóiratban. Nem csoda tehát, hogy a rendőrtudományok nyugati szakemberei ismerték, becsülték a szemlét, és szívesen hivatkoztak a megjelent írásokra.⁴⁵⁷

A Magyar Jogban a Markója Imre, az igazságügy-miniszter első helyettese tollából 1969-ben született írás: Büntető jogpolitikánk és a büntetőjog kodifikációja⁴⁵⁸ címmel jegyzett, korabeli figyelemre méltó gondolatsora is igazolta a Belügyi Szemlében bő három évtized múltán, Király Tibor tollából megjelent esszé⁴⁵⁹ tudományos értékét.

Kiváló fórumává fejlődött a Belügyi Szemle a kriminalisztikának, a jogalkalmazásnak, a kriminológiának, a vezetéseleméletnek és a nemzetközi tapasztalatcserének is. Tekintélyt, megbecsülést vívott ki magának e tudományágak hazai és külföldi művelőinek körében egyaránt⁴⁶⁰ – támasztotta alá a fenti „ünnepi véleményt” egy 30 évvel korábbi értékelés is.

A Belügyi Szemle jubileumi évfordulós számaiban megjelent belügyminiszteri köszöntők, méltatások szintén jelentős értéként említették a rendészeti tudományos szakfolyóirat hasábjain biztosított vitafórumok írásainak köszönhetően létrejött tudományos elméleti megállapításokat, ehhez igazodó gyakorlati megoldásokat.

A rendszerváltást közvetlenül megelőző 1989-ben született megállapítás a szocialista állam, fennn hirdetett jogegyenlőségének évtizedeken át megoldatlanul görgetett mély hiányosságainak egyikére is, utalóan dr. Tóth Mihály osztályvezető ügyész tollából olvashatjuk: „A vizsgálat alapján úgy ítéljük meg, hogy a hatóságok a védelem jogaival kapcsolatos kötelezettségeket javuló színvonalon teljesítik.”⁴⁶¹

---

⁴⁵⁶ VAS-ZOLTÁN Péter: *A törvényesség követelése – az osztályharc eszköze a burzsoá országokban*. Jogtudományi Közlöny. 1953. 8. évfolyam.10–11. szám. p. 424.

⁴⁵⁷ KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. Rendészeti Szemle. 1993. 40. évfolyam 1. szám. Budapest. p. 6.

⁴⁵⁸ MARKÓJA Imre: *Büntető jogpolitikánk és a büntetőjog kodifikációja*. In: Magyar Jog.1969. 25. évfolyam. 1. szám. p. 265.

⁴⁵⁹ KIRÁLY Király Tibor: *A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata*. In: *Belügyi Szemle*. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. pp. 17–35.

⁴⁶⁰ KOVÁCS Jenő –TOLDY János: *A testvéri lapok szerkesztőségének üdvözlője* In. *Belügyi Szemle*. 1973. 21. évfolyam. 1. szám. pp. 5–6.
et all. (1973) 5.

⁴⁶¹ TÓTH Mihály: *Nyomozás és védelem (A fal lehet üveg is.)*, In: Magyar Jog.1989. 35. évfolyam 4. szám p. 353.

Pedig a tartalmát tekintve szintén jogi témájú társfolyóirat, az 1946. január 1-jén újraalapított Jogtudományi Közlöny, már az 1953-ban megjelent első külföldi mellékletében, az ügyvédségre vonatkozó hatályos jogszabályokból a Csehszlovák Köztársaságból hat jogszabályt, a Lengyel, a Román és a Bolgár Népköztársaságból kettőt-kettőt közölt.⁴⁶²

Utalva arra, hogy a frissen létrehozott népköztársaságokban az ügyvédség működésének újraszabályozása nem kevés gondot jelentett. De nem a szocialista politikai berendezkedés működésének alapjaiban találták (a kor viszonyai között nem is igen kereshették – a szerző megjegyzése) meg a kiváltó okot.

„A burzsoa erkölcsök, a burzsoa tudatmaradványok, a burzsoa szemléleti mód mélyen gyökerező akadályai a szocialista védelem és az új típusú védők általános kialakulásának.”⁴⁶³ – szólt a verdikt 1953-ban.

A védelem megoldatlanságának korabeli problémája tükröződött a Belügyi Szemlében is. Az 1956-ot követő szabadabb légkör⁴⁶⁴ jele volt, hogy könyvismertetés jelent meg Király Tibor „A védelem és a védő a büntető ügyekben” című munkájáról,⁴⁶⁵ hisz: „A védelem és a védői működés nélkülözhetetlen a szocialista törvényesség megvalósulása érdekében.”

Szerzője még fél évszázad múltán is kitért, a szemlében közölt egyik cikkében erre a hiátusra: „A hazai viszonyok között például a Büntető perrendtartás nem ismerte a nyomozásban a terheltté nyilvánítást, vagyis a terhelt kötelező tájékoztatását arról, mi miatt folyik ellene az eljárás. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a nyomozásban nem volt a védelem, kötelező és a terhelt kihallgatásánál a védő nem lehetett jelen, akkor a terhelt meglehetősen kiszolgáltatott helyzete világossá válik.”⁴⁶⁶

A Jogtudományi Közlöny lehetőségei, és hivatása szerint szintén síkra szállt, az 1956-os forradalmat követő megtorlások során is az – ugyan „szocialista” –, törvényesség betartásáért.

„Persze ha a törvény mást mond, mint amit a mögötte meghúzódó szándék célzott, nyilvánvalóan a törvényt kell alkalmazni.”⁴⁶⁷

---

⁴⁶² Cikkgyűjtemény: *Az ügyvédség problémái a népi demokratikus államokban*. A Jogtudományi Közlöny melléklete. 1953. 8. évf. 1. sz. p. 2.

⁴⁶³ OLTÍ Vilmos: *A védő szerepe a burzsoa és a szocialista büntető eljárásban*. Jogtudományi Közlöny. 1953. 8. évfolyam. 5. szám. p. 428.

⁴⁶⁴ DEÁK József: *A Belügyi Szemle közpolitikai, rendszertelméleti és szerkezeti fejlődése a rendszerváltásig*. Hadtudományi Szemle. 2017 10. évfolyam. 2. szám. p. 346.

⁴⁶⁵ KIRÁLY Tibor: *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. Belügyi Szemle. 1963. 10. évfolyam. 1. szám. p. 90.

⁴⁶⁶ KIRÁLY Tibor: *A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. 20.p.

⁴⁶⁷ HABERMANN Gusztáv: *A büntetőbírói ítélet kötelező erejének kérdéséhez*. Jogtudományi Közlöny. 1957. 11. évf. 1–3 szám. p. 73.

Már a rendszerváltozás előtti 80-as évek jogi viszonyai tárulnak fel a Jogtudományi Közlöny 1984. októberi számában, a Belügyi Szemle oldalain is gyakran publikáló dr. Diczig István rendőr ezredes tanulmányának gondolataiból. „A bűnözés megelőzéséhez fűződő társadalmi érdek a politikai döntésekben, a jogalkotásban és a jogalkalmazásban is kifejezésre jut. Különösen az 1960-as évek közepétől indult meg intenzív – a bűnözés megelőzésére irányuló – jogalkotási tevékenység.”⁴⁶⁸ A cikk zárómondataiban olvashatjuk, hogy a bűnözés megelőzése társadalmi feladat. Ha valamennyi állami, társadalmi és gazdasági szerv a lakosság széles körű támogatásával teljesíti feladatát, az eredmény nem marad el.⁴⁶⁹

Az említett intenzív jogalkotási tevékenység egyik termékeként született és jelent meg Ádám Antalnak, a politikai rendszer alapjait érintő tanulmánya, a szocialista alkotmányosság gyakorlatának, problémáiról.⁴⁷⁰

Már közvetlenül a rendszerváltás hangulatát idézi Hevényi Attila, a Rendőrtiszti Főiskola főiskolai adjunktusának reflexiója, Szabó Andrásnak a büntetőjog reformjáról született írására: „A büntetőjognak nem szabad alattvalóként szolgálnia a közérdeket...” olvasható a cikkben. „Szerintem viszont a büntetőjognak – és közvetítőjének – bizony alattvalóként kell szolgálniuk társadalmunk tagjait.”⁴⁷¹

A Belügyi Szemle által is meginterjúvált dr. Kilényi Géza cikke pedig lényegében a két hónap múltán kikiáltott Magyar Köztársaság alkotmányos működése egyik fő kérdésének jogi megoldásához kívánt nemzetközi kitekintéssel hozzájárulni: „A hangsúlyozottan vázlatos nemzetközi jog-összehasonlítással egyetlen célom volt: alapot teremteni a vitához és elősegíteni, hogy megismerhessük ne csupán egymás véleményét, hanem azokat a saját nemzeti megoldásokat is, amelyekkel az egyes népek gazdagították valamennyiünk közös kincsét: a jogállam eszmerendszerét.”⁴⁷²

---

⁴⁶⁸ DICZIG István: *A bűnözés megelőzésének néhány kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében*. 1984. Magyar Jog 30. évfolyam. 10. szám. p. 835.

⁴⁶⁹ DICZIG István: *A bűnözés megelőzésének néhány kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében*. 1984. Magyar Jog 30. évfolyam. 10. szám. p. 844.

⁴⁷⁰ ÁDÁM Antal: *A szocialista alkotmányosság gyakorlatának, problémái*. Állam és Igazgatás. 1969. 21. évfolyam. 5. szám. p. 5.

⁴⁷¹ HEVÉNYI Attila: *Reflexió Szabó András: „A büntetőjog reformja – a reform büntetőjoga” című cikkére*. 1989. Magyar Jog. 35. évfolyam. 5. szám. p. 445.

⁴⁷² KILÉNYI Géza: *Az alkotmányosság védelmének szervezeti garanciái a különböző országokban*. Magyar Jog. 1989. 35. évfolyam. 7. szám. p. 8.

4.3. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Az előző fejezet összegzéséből kiolvashatjuk, hogy a Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium központi folyóirata és jogelődje, mint rendészeti szakfolyóirat számára, a korabeli fennálló társadalmi rendszerben, a (párt-) politika szolgálata, a rendszer működésének jellemzőiből adódóan nem volt szabadon választható. Sőt kezdetben a párthierarchia a szerkesztőség konstruktív hozzáállásának is kijelölte a határait.

Ez a nyíltan hirdetett politikai elkötelezettség azonban a hatvanas évektől fokozatosan, korszakokonként más és más intenzitással, teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak.

A minisztérium el is ismerte a szemle erőfeszítéseit a tudományos megközelítés népszerűsítésében.

A belső tudományos eredményekről való tájékozódás és tudományos vitafórum biztosítása céljából 1977 januárjától a BM Tudományszervezési Osztálya gondozta a Belügyi Szemle „Tudományos élet” rovatát, amelynek fő célkitűzése volt a tájékoztatás a hazai és nemzetközi konferenciákról, ülésekről, doktori, kandidátusi értekezések megvédéséről; a kutatások eredményeinek produktumainak publikálása; az osztály tudományos pályázatait legjobb pályaműveinek közzététele.

A Belügyi Szemle hosszú éveken, évtizedeken át a büntetőtudományoknak egyik legfontosabb orgánusának számított. A neves szerzői gárdának valamint kutatótársaiknak köszönhetően, a pártállam büntetőjog-alkalmazása meg tudott maradni többé-kevésbé autonómnak és nem vált a pártpolitikai önkény martalékává. Így a rendőrségi szakembereknek és a büntetőjogászoknak egy egész nemzedéke nőtt fel az emberség diktálta tanításaikon. Ezekből erőt meríthettek becsületük megőrzéséhez, és így megállták helyüket a jogállami Magyarország bűnüldözői és igazságszolgáltatási kötelezettségei teljesítésében.

5. BEFEJEZÉS

5.1. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Az első hipotézisemben foglaltakra tekintettel: a Belügyminisztérium a pártállam politikai rendszerében kulcsszerepet töltött be, tevékenységének tudományos módszerekkel történő vizsgálata nélkülözhetetlen a korszak megértéséhez. Joggal feltételezhetjük, hogy a pártállami belügy tevékenysége megismerésének egyik lehetséges útja a szakfolyóirat munkásságának a feltérképezése, ami eddig nem értékelt új ismeretekkel gyarapíthatja a múltból való tudásunkat. Az első feltevés, a rendészeti szakfolyóiratban érvényesülő pártpolitika dominanciára vonatkozott. Az általam felkutatott, rendszerezett és értékelt források *egyértelműen igazolták*, hogy a párt politikájának dominanciája a pártállami rendszerben, a korszak elvárásaihoz igazodó, nyíltan hirdetett politikai elkötelezettség volt. Ugyanakkor azt is *bebizonyítottam*, hogy a politikai konszolidáció előrehaladtával, a diktatúra folyamatos „felpuhulásával”, ez a hatvanas évek végétől fokozatosan teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak, de mindvégig akadályozta a magasabb szakmai hatások kifejtését, ha korszakonként más és más intenzitással is. Ebből választ kaphattunk: milyen értékeket tartogat a számunkra a nem jogállami gyakorlat, amelyben azért a munka mindennapjai időnként mégis erősebbnek bizonyultak a politikai propagandánál.

A második hipotézisemben feltételezettekre figyelemmel: a közbiztonság védelmezése és különösen a bűnüldözés politikailag a leginkább színtelen terepek, ezért – az ideológiai terhek ellenére – nagy esélye van annak, hogy rendőri mesterség szakmaiságát itt sikerült a legjobban megőrizni. A vizsgált történelmi időszak nem tekinthető homogénnek. Ezek a fordulatokban, drámai önvallomásokban és sötét hazugságban is bővelkedő időszakok visszatükröződnek a folyóirat évfolyamaiban is. *Feltártam, majd igazoltam* a szakfolyóiratban a tudományos szabadságot nyomasztó rendészeti hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő természetét. Kutatási eredményeim alapján *bebizonyítottam*, hogy ez a hatás érvényesült és a lap készítőinek, a hierarchia alá-, illetve fölérendeltségi rendszerében elfoglalt pozíciója szerint többé, vagy kevésbé gyakran akadályozta tudományos értékű gondolatok kifejtését, érvényesülését, de egyértelműen magakadályozni nem tudta!

Harmadik hipotézisem szerint a sajtószabadság, a rendészet rejtőzködő természete miatt többnyire indokolatlanul szenvedett csorbát. A felkutatott anyagok alapos elemzése útján *igazoltam*, néhány konkrét példával is alátámasztva, hogy a titkolózás – eleinte többnyire – nem a jog, parancs, avagy szakmai szükséglet, hanem a rendőrségi vagy, magasabb összefüggésben, akár az államszervezet működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz volt, így egyben komoly akadály is a tudományos vitáknak, kritikai megközelítésnek.

Negyedik hipotézisemből kiindulva megvizsgáltam, a BM vezető folyóiratának esetleges dominanciáját a többi belügyi lap felett. Kutatásaim, elemzéseim és összevetéseim alapján egyértelmű bizonyítást nyert, hogy *ez az előzetes feltételezésem nem igazolódott be*: a Belügyi Szemlének nem volt a többi belügyi lapokat irányító koordináló szerepe, feladata. Azok ugyanolyan pártirányítási struktúra részeként működtek, legfeljebb, pl. a Határőr, másik megyei jogú pártbizottság felügyelete alatt.

Doktori értekezésem bevezetésében megfogalmaztam a választott témám aktualitását, amit a releváns szakirodalom, a tudományos előzmények áttekintése is megerősített. Bemutattam a kutatási problémát, felvázoltam a kutatásom céljait. Hipotéziseim szem előtt tartva lefolytattam kutatásomat a felvázolt kutatási stratégiának megfelelően kiválasztva a kutatási módszereket.

A kül-, belpolitikai, történeti előzmények tömör kivonata nem nélkülözhető háttér a belügyi folyóiratokban megjelentek értelmezéséhez. A külpolitikai viszonyoknál a kétpólusú, hidegháborús vonásokra koncentráltam, a belső viszonyok krónikáját pedig, a szemle történelmi jogelődjeire és a folyóirat vizsgált időszaka alatt a belügyi tárca alakváltozásaira összpontosítva vettem számba. A nagy és kis hidegháború jellemzőinek, hatásainak számbavételét követően kiderült, hogy a magyar rendszerváltás, a többi, szintén szovjet érdekszférába tartozó országgal egyetemben főként azért következett be, mert a nyolcvanas évek közepére-végére a Szovjetunió csődbe jutott: gazdasága válságba került, tagországainak jó része önállósult, korábbi világhatalmi jelentőségét elveszítette.

A szovjet táborhoz tartozó Magyarország szuverenitása mindvégig korlátozott volt. A hazai belpolitikai helyzet is a szovjet függvényeként alakult. A Sztálin, 1953-ban bekövetkezett halálát követő desztalinizáció átmeneti lefékeződése miatt ismét létrejött, és az azt megelőző rémuralomra a magyar válasz, az 1956 őszen egy néhány nap alatt vérbe fojtott, de jelentőségében a XVIII–XIX. századi függetlenségi harcokkal rokonítható felkelés volt. Mindez realisabb önszemléletre

tanította meg Magyarországot és arra, hogy függetlenségi harcukban nem számíthatnak hatékony külső támogatásra.

Kádár János első „uralmi” korszaka 1956. november 7.-i hatalomra kerülésétől 1962–1963-ig tartott, amit a forradalmárokkal való leszámolás, a diktatúra intézményrendszerének restaurálása, Kádár személyi hatalmának megszilárdulása, végül a rendszer nemzetközi elismertetése jellemezett. A második szakasz, az 1960-as évek elejétől a rendszer bukásáig, az 1980-as évek végéig tartott. A BM szervezete, igazgatása leképezve a hazai belpolitikai viszonyokat, az erősen központosított szovjet mintájú hierarchiától a feladatok szerint delegált hatásköröket is megjelenítő, mind szerteágazóbb, bonyolultabb felépítésű, korszerűsödő struktúra irányába változott.

A szemlének a rendészeti kultúrába és kommunikációba történt illeszkedéséről kiderült, hogy a BM a tartós, jól bevált felépítéssel rendelkező szervezetekhez hasonlóan a szervezeti kultúra, a szervezeti és vezetői kommunikáció segítségével törekedett a minisztérium érdekeinek megfelelő személyiségi és viselkedési formák kialakítására munkatársaiban. A speciális belügyi rendvédelmi tevékenységek kommunikációjának néhány sajátosságára tekintettel született, működött a szemle. A szakfolyóirat vizsgált időszakában szervezeti kommunikáció tárgykörben megjelent cikkek igen haladó szelleműek voltak, célkitűzéseik középpontjába a BM, a rendőrség iránti bizalmat, s az ennek nyomán javuló eredményességet tűzték és az ideológiai töltet leválasztásával akár a ma rendőri állományához is szólhatnának.

A XIX. század második felétől megjelenő rendőri szaklapok megemlézéséből, bemutatásából kirajzolódik a szemle születéséig megerősödött rendészeti szaksajtó elméleti alapja és az egyre gazdagodott szerkesztési gyakorlati tapasztalata. Ezekre is épült a Belügyi Szemle létrehozását, működését lehetővé tevő belügyi szabályrend, amelyben mind kitapinthatóbbá vált a politikai elemek háttérbe szorulásával erősödő szakmai színvonal.

A vizsgált évtizedekben a lap tárgyalta a rendvédelem aktuális problémáit, a világban érzékelhető tendenciákat és tudományos eredményeket, majd ez a folyóirat volt az első, amely foglalkozott a rendvédelem soron következő kihívásaival is.

Magyarországon a második világháborút követően létrehozott politikai berendezkedés, a keleti blokk országaiéhoz hasonlóan a hidegháború időszakában szintén hangos, harsány volt az ideológiai harctól. A második világháborút követően, Magyarország – az északi, keleti és déli szomszédaival együtt a szovjet érdekszféra részévé vált. A szovjet („szocialista”) táborban az ország szuverenitása mindvégig korlátozott volt. A sokak által felszabadítóként aposztrofált, ám a győztes hatalmakhoz hasonlóan, később megszállóként viselkedő szovjet Vörös Hadsereg

jelenléte nélkül a szuverenitásvesztés, valamint az ország szovjetizálása aligha következett volna be. „Az önállóság meghagyott vagy kivívott szintje időről időre változott.”⁴⁷³ Ezt a szuverenitásvesztést példázza jellemzően, hogy: „Szovjet tanácsra döntött a Minisztertanács 1953. július 17-i ülésén az önálló ÁVH megszüntetéséről, a BM-be olvasztásáról.”⁴⁷⁴

Magyarországon a második világháborút követően létrehozott politikai berendezkedés, a keleti blokk országaiéhoz hasonlóan a hidegháború időszakában szintén hangos, harsány volt az ideológiai harctól. A rendszer sajátosságaiból adódóan nem különbözhetett ebben a magyar rendszertörténet korabeli meghatározó, közbiztonságot szavatoló szervezetének, a rendőrségnek, majd a Belügyminisztériumnak a központi elméleti folyóirata a Rendőrségi-, majd a főként belőle, és utódjaként létrehozott Belügyi Szemle sem.

A folyóirat szintén nem vonhatta ki magát a pártállam rendőrségképének mindent átpolitizáló hatásai alól, ennek a folyóiratnak is meg kellett küzdenie azzal a szemlélettel, amelyben a sajtó nem lehetett más, mint a hatalom engedelmes szolgája.⁴⁷⁵

Az ideológiai harc vizsgált időszaka alatt a Magyar Népköztársaság, az úgynevezett szocialista világrendszer részeként – annak működési alapelveiből következően – a sajtójával végigasszisztálta a moszkvai erőközpont által kezdeményezett, és főként kivitelezett, a szemben álló Nyugat morális instabilitását célzó szisztematikus, főként a közölt anyagok mennyiségi mutatóit szem előtt tartó masszív tudati–pszichikai fellazítást. Ennek megfelelően, a korabeli szocialista magyar állam legfőbb párt/állami belső erejét jelentő Belügyminisztérium központi folyóirata, a Rendőrségi, majd Belügyi Szemle révén szintén bekapcsolódott az ideológiai küzdelembe. Főként belső terjesztésű folyóiratként azonban, szisztematikus belügyi (egyben párt-) propagandája inkább a saját feladatvégrehajtás és a fennálló politikai-gazdasági rendszer mellett igyekezett minél több munkatársban, együttműködőben rokonszenvet kelteni. Kisebb részben pedig, az „Általános politikai és szakcikk”, továbbá az „Állambiztonsági cikkek”, valamint a „Titkos háborúk történetéből” rovatában megjelent cikkeivel próbálta leleplezni a nyugati fellazítási politika céljait, módszereit, eszközeit, ezzel egyben tompítva hatásukat a belügyminisztériumi munkatársak körében.

A Belügyminisztérium központi folyóirata és jogelődje számára, a fennálló rendszerben, a (párt) politika szolgálata nem volt „szabadon választható”, sőt kezdetben a párthierarchia a szerkesztőség konstruktív hozzáállásának is kijelölte a határait.

⁴⁷³ ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Budapest. 2010. Osiris Kiadó. p. 273.

⁴⁷⁴ BODA József: *A felderítés, hírszerzés, titkos információgyűjtés elvei, gyakorlata*. In. *Belügyi Szemle*. 2015. 63. évfolyam. 9. szám. p. 8.

⁴⁷⁵ Szerkesztőségi cikk: *A Rendészeti Szemle első évfolyamának első száma elé*. *Rendészeti Szemle*. 1991. 38. évfolyam. 1. szám. p. 3.

Ezt támasztja alá, a kutatásom során a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában felfedezett három, a Belügyi Szemle tevékenységét értékelő eredeti forrásanyag. A pártállami rendszerben a Belügyminisztérium illetékes belügyminisztériumi, illetve csoportfőnökségi, majd főcsoport-főnökségi pártbizottságok számára készített főszerkesztői, csoportfőnöki írásos előterjesztések, valamint az első és utolsó ülés szóbeli hozzászólásai dolgozatom számára sok értékes megállapítást tartalmaznak.

A rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolatáról a három jelentés szöveg-összefüggéséből világosan szembeötlött, hogy az első jelentésben található legtöbbször az állampártot jelölő MSZMP betűszó. Az 1976-os írásos anyag a szemlét együtt értékelte a Magyar Rendőrrel. Azonban változatlanul mindkettőben közösként jelentkezett a kor elvárásai szerint, a rendészeti téma átpolitizálása. Ez viszont a szemle esetében azt is jelentette, hogy a tudomány tisztaságát erősen torzította az ideológiai elvárásnak történő megfelelni akarás, ami azonban nem csak a belügyi lapokra volt jellemző.

Mindeközben a szakfolyóirat a politika szolgálatát nem szervilis, hanem a körülményekhez képest „alkotó módon” próbálta teljesíteni, mint Déri Pál főszerkesztő visszaemlékezéséből is kiderül, noha az önálló gondolkodást, a párhierarchia a Belügyi Szemle szintjén sem vette jónéven.

A sajtó nyilvánossága és a rendészet rejtőzködő természetének konfliktusára is találunk példákat mindhárom, az MSZMP pártbizottság számára készített jelentésben. Ezek szerint a szakmai problémák cikkben történő feltárása gyakran jellemző, nehezen vállalható konfliktusforrás volt a szerző és előjárói között, akikből néhányan a szemlébe szánt anyagok előzetes véleményezését is megkövetelték.

Ismétlődően jelentkezett, hogy az állambiztonsági terület bemutatásában nagy volt a lemaradás, illetve időről időre felbukkant a Belügyi Szemle esetleg egy titkos változata megjelentetésének szükségessége.

A korszak, talán legjellemzőbb, legmeghatározóbb írása a nyílt kommunikáció, tájékoztatás ellenében született „szerkesztőbizottsági közlemény”. Ebből jól kiviláglott az egész 1990-ig vezető korszak jellemzője, az egypárti ideológia minden szakmai megfontolást maga alá gyűrő törekvése. Annál nagyobb elismerés illeti azokat a szakembereket, akik képesek voltak olyan színvonalas bűnelemzésekre, amelyek a jelenben és a jövőben is haszonnal forgathatók.⁴⁷⁶

---

⁴⁷⁶ Korinek László: *Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig, Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény*. Belügyi Szemle Szerkesztősége. Budapest. 2012. p. 13.

Mégis, a legfontosabb levonható következtetés az, hogy a folyóirat pártellenőrzése a rendszerváltás közeledtével egyre formálisabb lett, mindinkább a szakmai színvonal fokozása, mind többretű bemutatása, a tudományosság érvényesülésének követelménye vált meghatározóvá.

A Belügyminisztérium, és a minisztériumi tevékenységről, folyamatokról írásaiban pontosan beszámoló, és azt mindinkább – szakmai, majd tudományos alapon – formálni is próbáló Belügyi Szemle – közigazgatás-fejlesztő tevékenységének értékelése talán legkitapinthatóbb a rendszerváltozás-kori belügyminiszter és belügyi kormányzat váltásakor.

Hosszú vajúdas után, 1989. október 19-én mondta ki az országgyűlés a „pártállam” trónfosztását, amely egyúttal a BM „rendőr-minisztériumi” korszakának a végét is jelölte.⁴⁷⁷

A rendészeti hierarchiájával kialakult viszonyában szintén visszatérő motívum volt belügyi szakmai vezetéstől elvárható szintű közvetlen szakmai tájékoztatás színvonala a szerkesztőség irányába.

A Belügyi Szemle főszerkesztőinek egyik beszámoltatása sem tért ki a többi belügyi lap, szemle általi felügyeletére, irányításának helyzetére, annak méltatására, hiányosságaira. Tehát feltételezésemmel ellentétben nem volt domináns szerepe a szemlének a többi belügyi lap felett.

A folyóirat szerkesztősége, ha nem is a kormányzat, hanem a Belügyminisztérium szintjén, az érlelődő, bontakozó reformfolyamatok áramában különösen, de azt megelőzően is érzekelte, értékelte az esélyegyenlőség súlyát, értelmét, jelentőségét. A bűnmegelőzés területei közül ennek alátámasztására kutattam az etnikai bűnözés témáját. Az előítéletek diszkrimináció formájában való megjelenésének két alapvető korlátja lehet: az egyik a törvényi szabályozás, amely – ha a napi gyakorlatban érvényre jut – megtiltja a hátrányos megkülönböztetést. A másik korlát a társadalmi attitűdök, szokásrendszerek megváltoztatása, olyan átalakítása, amely nem támogatja, hanem elítéli a diszkrimináció minden formáját. Európa multikulturális világában, napjainkban is mindinkább felértékelődik az interkulturális párbeszéd jelentősége.

A fentiek alapján kirajzolódott, hogy pártpolitikai tartalmú cikkek dominanciája a pártállami rendszerben, a folyóiratban mindvégig kifejezett volt, ami a politikai konszolidáció előrehaladtával, a diktatúra folyamatos „felpuhulásával”, a hatvanas évek végétől fokozatosan teret engedett a közpolitikai, szakma-politikai, majd a tudományos szempontoknak.

Ezzel párhuzamosan, levéltári és könyvészeti kutatások útján feltártam a szakfolyóiratban a rendészeti hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást semmilyen körülmények közt nem tűrő természetének nyomasztó hatását a tudományos szabadság kibontakozására.

---

⁴⁷⁷ FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrmisztérium), Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1956–1989.* BM Kiadó. Budapest. 2001. p. 62.

Kutatási eredményeim alapján jól látszik, ez a hatás a kezdetektől érvényesült és a lapot íróknak a hierarchia alá-, illetve fölérendeltségi rendszerében elfoglalt pozíciója – eleinte többé, később kevésbé, de – gyakran akadályozta a szerzői, szerkesztői, tudományos értékű gondolatok kifejtését, érvényesülését. Bemutattam a folyóirat készítésére negatívan ható téves szakmai (politikai) vezetési érdekek ütközését, meghatároztam az ilyen jellegű konfliktusok fejlődési irányát.

A nyilvánosságban testet öltő sajtószabadság, a rendészet „rejtőzködő természete” miatt, eleinte jellemzően indokolatlanul szenvedett csorbát. A felkutatott anyagok alapos elemzése útján konkrét példákkal alátámasztottam, hogy a titkolózás többnyire nem jogi, parancsból adódó, avagy szakmai szükséglet volt, hanem a rendőrségi – magasabb összefüggésben, akár a párt-államszervezet – működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz. Ez pedig – ugyan a rendszerváltásig enyhülő mértékben –, de komoly gátja volt a tudományos vitáknak, kritikai megközelítésnek. Ugyanakkor kiderült, hogy a BM vezető folyóiratának, nem volt semmilyen dominanciája a többi belügyi lap felett. A Belügyi Szemle kiadói, irányítói, a folyóirat működését parancsokban, utasításokban szabályozva nem határoztak meg ilyen vezető, koordináló feladatot, szerepet. A többi belügyi lap ugyanazon pártirányítási struktúra részeként működött, legfeljebb, pl. a egy Határőr, másik megyei jogú pártbizottság felügyelete alatt.

A szakmai-tudományos lap létének társadalmi rendszereken átívelő objektív szükségszerűsége körvonalazódott a korabeli szocialista országok, szemle által gyakran idézett rendészeti szaksajtó palettájából.⁴⁷⁸

Példáikból is látszik, hogy a hatékony bűnüldözés érdekében jöttek létre az egyes országok szakmai tudományos lapjai, függetlenül az adott ország társadalmi berendezkedésétől, földrajzi elhelyezkedésétől. Az emberiség történelmében a bűn megteremtette a bűnüldözést, ami pedig, tevékenységének még eredményesebbé tételéhez létrehozta eleinte szakmai lapjait később szakmai-tudományos folyóiratait.

A Belügyi Szemle harminchét év alatt megjelentetett publikációit rendőr-szakmai szempontok alapján csoportosítva, meghatároztam arányaikat és ezeket a társadalomban bekövetkezett változások tükrében tudományos megközelítéssel elemeztem, egyben összevetve a belügyi irányítás rendszerének változásaival.

A sajtótermékek elemzésének példáiból is látszik, hogy amikor a politika és a rendészeti hierarchia, annak titkolózó mindent tiltó természete rátelepedett a tudományos folyóíratra, akkor

---

⁴⁷⁸ Az orosz–szovjet–orosz belügyi sajtótörténet napjainkig tartóan párhuzamos lényegi történéseiről, valamint a CEPOL és az EUROPOL uniós rendészeti szervezetek modern sajtójáról, a dolgozat időkorlátját (1953–1990) meghaladó részt lásd MELLÉKLETEK: *Az Oroszországi Föderáció Belügyi sajtótörténete, mai rendészeti sajtó Nyugat Európában.*

nem tudott érvényesülni a lapalapítók eredeti szándéka, akik szellemi munícióval kívánták segíteni a belügyi igazgatást, a korabeli politika által értelmezett fejlődés szolgálatát várták el, sőt azt is, hogy váljon a legszélesebb értelemben felfogott tudományos (elsősorban jogtudományi) periodikákkal egyenrangú szellemi műhellyé. Amint a polgári jogállam sem tud megenni bizalmas adatok nélkül, úgy az egy-párti diktatúra sem működtethető a nyilvánosság vállalása nélkül. A polgári jogállam rendszere is teret kap a szabad belátás (generális klauzula) számára, és az autokratikus rendszerek sem utasíthatják el teljes egészében a jogi korlátokat és a garanciákat. A különbségek a minőségben és a mértékben vannak.

Az előző fejezet összegzéséből kiolvashatjuk, hogy a Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium központi folyóirata és jogelődje, mint rendészeti szakfolyóirat számára, a korabeli fennálló társadalmi rendszerben, a (párt-) politika szolgálata, a rendszer működésének jellemzőiből adódóan nem volt szabadon választható. Sőt kezdetben a párhierarchia a szerkesztőség konstruktív hozzáállásának is kijelölte a határait.

Ez a nyíltan hirdetett politikai elkötelezettség azonban a hatvanas évektől fokozatosan, korszakonként más és más intenzitással, teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak.

A minisztérium el is ismerte a szemle erőfeszítéseit a tudományos megközelítés népszerűsítésében.

A belső tudományos eredményekről való tájékozódás és tudományos vitafórum biztosítása céljából 1977 januárjától a BM Tudományszervezési Osztálya gondozta a Belügyi Szemle „Tudományos élet” rovatát, amelynek fő célkitűzése; tájékoztatás a hazai és nemzetközi konferenciákról, ülésekről, doktori, kandidátusi értekezések megvédéséről; a kutatások eredményeinek produktumainak publikálása; az osztály tudományos pályázatait legjobb pályaműveinek közzététele.

A Belügyi Szemle hosszú éveken, évtizedeken át a büntetőtudományoknak egyik legfontosabb orgánumának számított. A neves szerzői gárdának, valamint kutatótársaiknak köszönhetően, a pártállam büntetőjog-alkalmazása meg tudott maradni többé-kevésbé autonómnak és nem vált a pártpolitikai önkény martalékává. Így a rendőrségi szakembereknek és a büntetőjogászoknak egy egész nemzedéke nőtt fel az emberség diktálta tanításaikon. Ezekből erőt meríthettek becsületük megőrzéséhez, és így megállták helyüket a jogállami Magyarország bűnüldözői és igazságszolgáltatási kötelezettségei teljesítésében.

A Belügyi Szemle, hasonló tematikájú jogi szakfolyóiratokkal: a Jogtudományi Közlönnnyel, a Magyar Joggal, további az indulásakor Állam és Igazgatásként megjelenttel történő összehasonlító elemzéséből kiolvasható, hogy a rendészeti szaklap propagandaeszközkénti

alkalmazása tovább gazdagította a belügyi vezetés lehetőségeit saját törekvései szervezeten belüli és társadalmi kifejezésére. A folyóiratnak a hazai jogi tudományos életben való bekapcsolódása, annak szabályaihoz történő illeszkedése, egészen a rendszerváltásig és ezt követően napjainkban is hozzájárul a belügyminisztériumi tevékenység tudományos szintű elismeréséhez, népszerűsítéséhez.

5.2. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Az ezeket az iratokat őrző levéltárakban elsőként tártam fel, rendszereztem, majd a tudományos elemzést követően igazoltam, hogy a pártpolitikai tartalmú cikkek dominanciája a pártállami rendszerben, a folyóiratban mindvégig kifejezett volt, ami a politikai konszolidáció előrehaladtával, a diktatúra folyamatos „felpuhulásával”, a hatvanas évek végétől fokozatosan teret engedett a közpolitikai, szakmapolitikai, majd a tudományos szempontoknak.
2. Konkrét példákkal bizonyítottam a szakfolyóiratban a rendészeti hierarchia, fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást nem tűrő természetének nyomasztó hatását a tudományos szabadság kibontakozására. Kutatási eredményeim alapján, egyértelművé tettem, hogy ez a hatás a kezdetektől érvényesült és a lapot íróknak a hierarchia alá-, fölérendeltségi rendszerében elfoglalt pozíciója – eleinte többé, később kevésbé, de – gyakran akadályozta a szerzői, szerkesztői, tudományos értékű gondolatok kifejtését, érvényesülését.
3. Igazoltam, hogy a nyilvánosságban testet öltő sajtószabadság, a rendészet „rejtőzködő természete” miatt, eleinte többnyire indokolatlanul szenvedett csorbát. A felkutatott anyagok alapos elemzése útján konkrét példákkal alátámasztottam, hogy a titkolózás többnyire nem a jog, parancs, avagy szakmai szükséglet volt, hanem a rendőrségi – magasabb összefüggésben, akár a párt-államszervezet – működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz. Ez pedig – ugyan a rendszerváltásig enyhülő mértékben –, de komoly gátja volt a tudományos vitáknak, kritikai megközelítésnek.
4. Eredeti feltételezésemmel szemben – a feltár tények fényében – megcáfoltam, hogy a BM vezető folyóiratának, dominanciája lett volna a többi belügyi lap felett. A Belügyi Szemle kiadói, irányítói nem határoztak meg ilyen vezető, koordináló feladatot, szerepet. A többi belügyi lap ugyanazon pártirányítási struktúra részeként működött, legfeljebb, pl. a Határőr, másik megyei jogú pártbizottság felügyelete alatt.
5. Külföldi, hazai példákkal alátámasztva igazoltam a szakmai tudományos lap létének társadalmi rendszereken átívelő objektív szükségszerűségét; továbbá komplexitásra törekedve bemutattam,

elemeztem, értékeltem a folyóirat készítésére negatívan ható téves szakmai (politikai) vezetési érdekek ütközését, meghatároztam az ilyen jellegű konfliktusok fejlődési irányát.

6. A harminchét év során megjelentetett publikációit rendőr-szakmai szempontok alapján, statisztikailag értékeltem, meghatároztam arányaikat és ezeket a társadalomban bekövetkezett változások tükrében tudományos megközelítéssel elemeztem, egyben összevetve a belügyi irányítás rendszerének változásaival.

5.3. AJÁNLÁSOK

Álláspontom szerint a Belügyi Szemle és lapelődei által felhalmozott szellemi potenciál jól hasznosítható értékekkel szolgál napjaink közszolgálatára, belügyi igazgatására, belügyminisztériumi működése, a mai rendészeti tudományos folyóirat fejlesztéséhez.

Az 1953 óta megjelenő periodika évtizedei során értékes hagyatékot halmozott fel a bűnüldözés napi gyakorlatának követésében, a kriminalisztikai kutatásokban, a jogtudomány és a kriminológia eredményeinek bemutatásában.

Mindezek alapján hasznosítható lehet a Rendészettudományi Karon folyó rendészeti képzés során, és különös hangsúllyal a MAB által akkreditált⁴⁷⁹ Rendészettudományi Doktori Iskola hallgatóinak doktori képzésében. A fentiekén túlmenően pedig, a hazai fegyveres és rendvédelmi szervek külső, belső közpolitikai kapcsolódását, kommunikációját, sajtótörténetét feldolgozó munkák sorában, újszerű megközelítésével ötletet adhat másoknak is a terület további feltárásához.

5.4. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA

1. A Belügyi Szemle és a Magyar Honvédség, hasonló tudományos folyóiratai szakmai fejlődésének összevetése a rendszerváltásig.
2. A Belügyi Szemle és a „szocialista tábor” hasonló belügyi lapjainak kapcsolata, hatásuk egymásra.
3. A Belügyi Szemle előfordulásai, méltatása, tallózása tükröződése a többi belügyi lapban.
4. Hasonló profilú sajtókiadványok esetében a dolgozatban elemzett-értékelt szerkesztési tapasztalatok alkalmazása.
5. A rendőrség és a tudományos értékű szakmai sajtókiadványok viszonyának pontosítása, fejlesztése.

---

⁴⁷⁹ MAB titkárság információs rendszer. URL: <http://web.mab.hu/tir/index.php?pid=711&fid=711> Letöltve: 2016.03.27.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *A Belügyi Szemle 10 éves tartalommutatója 1985–1994.* Belügyminisztérium
2. A Belügyi Szemle Szerkesztőbizottságának Közleménye: *Még egyszer a tájékoztatásról* Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 12. szám ISSN 1789-4689
3. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1963/1–2., 1964/3., 4., 5.; 1966/5, 6.; 1968/7., 1968/8., 9., 10; 1970/11., 1971/12., 13., 14., 15.,
4. *A Belügyminisztérium szervezeti ábrája Benkei András minisztersége idején.* URL: <https://www.neb.hu/asset/phpbslirS.pdf>
5. A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 1974. 1967–1970.
6. *A tartalomról.* Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám
7. ACZÉL György: *Néhány ideológiai kérdésről.* Belügyi Szemle. 1969. 7. évfolyam. 12. szám. ISSN 1789-4689
8. ÁDÁM Antal: *A szocialista alkotmányosság gyakorlatának, problémái.* Állam és Igazgatás. 1969. 21. évfolyam. 5. szám. ISSN 0324-7171
9. *Alaptörvény:* URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV
10. Állam és Közigazgatás szerkesztőbizottsága: *Közös feladataink.* Állam és Közigazgatás. 1949. 1. évf. 1. sz.
11. ANISZIMOV E. V.: *Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütviya datii.* [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Pityer. Szentpétervár. 2010. ISBN 978-5-388-00696-7
12. *Az MSZMP központi bizottsága politikai bizottságának határozata a cigány lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról (1961. június 20).* A Magyar Szocialista Munkáspárt Határozatai és Dokumentumai 1956–1962. Kossuth könyvkiadó. Budapest. 1973. ISBN: 963-09-1367-4
13. *Az MSZMP központi bizottságának irányelvei időszerű ideológiai feladatokról.* Kossuth könyvkiadó. Budapest. 1965.
14. *Az orosz Belügyminisztérium sajtó és civilkapcsolatok szolgálatának története.* URL: https://mvd.ru/upload/site1/document_file/0NNNIGno3q.pdf
15. BALÁZS László: *A Pest megyei cigánybűnözésről.* Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
16. BARANYÓ György (szerk.): *A Belügyi Szemle (Rendőrségi Szemle) 1953–1977. évi cikkeinek összesített tartalommutatója.* BM Tanulmányi és Propaganda csoportfőnökség. Bp. 1978.
17. BARTA Ferenc: *Reinhardt Gehlen.* In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója, Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/9. szám.
18. BEKŐ István: *Az USA lélektani hadviseléséről.* Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 5. szám. ISSN 1789-4689
19. BENKEI András: *Miniszteri köszöntő.* Belügyi Szemle. 1973. 10. évf. 1. sz. ISSN 1789-4689
20. BERECS János: *A szocialista hazafiság, internacionalizmus és békés egymás mellett élés.* Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
21. BÍRÓ András: *Terminus technicus vagy fajelmélet? Tauber István emléke és munkássága.* ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Magyar Kriminológiai Társaság – Rendőrtiszti Főiskola. Budapest. 2009.
22. BM Központi Személyügyi Archívum

23. BODA József – Sallai János: *A belügyminisztérium feladatrendszerének változásai 1848–1959 között*. Nemzetbiztonsági Szemle. 2016 4. évfolyam 1. szám.
24. BODA József: *A felderítés, hírszerzés, titkos információgyűjtés elvei, gyakorlata*. Belügyi Szemle. 2015. 63. évfolyam 9. szám.
25. BODA József: *A tudomány az állambiztonság és a nemzetbiztonság szolgálatában*. In. Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán: *Rendészettudományi gondolatok, írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából*. Budapest. 2014. ISBN 978-615-5305-51-1
26. BOGNÁR Károly (szerk.): *Világpolitikai kislexikon*. Kossuth Kiadó. Budapest. 1978.
27. BORSI Zoltán – HALÁSZ Kálmán: *Bűnözés és cigánybűnözés*. Belügyi Szemle. 1976. 13. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689
28. BRZEZINSKI Zbigniew: *Stratégiai vízió, Amerika és a globális hatalom válsága*. Antall József Tudásközpont. Budapest. 2013. ISBN 978-963-87486-2-1
29. BURJÁN Jenő: *Propaganda az ideológiai diverzió szolgálatában*. Belügyi Szemle. 1988. 25. évfolyam. 11. szám.
30. CERMAN Frantisek: *Felderítés szervezése a határőrség egységeiben*. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/13. szám.
31. Cikkgyűjtemény: *Az ügyvédség problémái a népi demokratikus államokban*. A Jogtudományi Közlöny melléklete. 8. évfolyam. 1. szám. ISSN 0021-7166
32. CSERÉP Attila – MOLNÁR Katalin: *A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja*. Rendészeti Szemle. 2010. 58. évfolyam. 2. szám. pp.
33. DANKÓ László: *A fellazítási politika kialakulása, ideológiai háttere, szakaszai. (I.)*. Belügyi Szemle. 1980. 18. évfolyam 12. szám. ISSN 1789-4689
34. DEÁK József: *A Belügyi Szemle a közpolitika szolgálatában (1953–1990)* In: *Hadtudományi Szemle*. 10. évfolyam. 1. szám. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_alt_deak.pdf
35. DEÁK József: *A Belügyi Szemle közpolitikai, rendészettelméleti és szerkezeti fejlődése a rendszerváltásig*. *Hadtudományi Szemle*. 2017 10. évfolyam. 2. szám. pp. 339–355. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_2/17_2_alt_deak.pdf
36. DEÁK József: *A Belügyi Szemle Tájékoztatójában a médiával kapcsolatban megjelent anyagok (1963–1972)* *Magyar Rendészet*. 2014. 14. évfolyam 2. szám
37. DEÁK József: *A polgári magyar állam (1867-1944) rendvédelmi sajtója*. In. Parádi Ákos (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Parádi József 65. születésnapja tiszteletére*. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Budapest. 2015. ISBN:978-963-89-8289-6
38. DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953-2013)*. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. kötet 2014*. HU ISBN 978-615-00-0454-9 URL: <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf>
39. DEÁK József: *A tudomány szabadsága, politikai és hierarchikus hatások régen és ma a Belügyi Szemlében*. HU ISBN 978-615-00-0454-9 URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XVII/deak.pdf>
40. DEÁK József: *Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében*. In. *Rendvédelem*. 2013. 2. évfolyam. 3. szám. URL: <http://www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf>
41. DEÁK József: *Hatvanéves a Belügyi Szemle*. Rendőr ORFK Szóvivői Iroda Belső szakmai Intranetes lapja. 2013/1–3 szám.

42. DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. In: *West Bohemian Historical Review*. Department of Historical Sciences Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia in Pilsen – Department of History Faculty of Humanities University of Hamburg. 3. évf. 2. sz. <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15549/1/Deak.pdf>
43. DEÁK József: *The Psychological Struggle between East and West as Reflected in the Interior Review up to the European Safety and Cooperation Conference (1953–1975)*. Charles University. 7. évfolyam. 1. szám. Prague, 2015. URL:http://digitool.is.cuni.cz:1801/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1516533727311~879
44. DÉRI Pál: *Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve*. In: *Belügyi Szemle*. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
45. DÉRI Pál: *Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról)*. *Belügyi Szemle*. 1965. 3. évfolyam 8. szám ISSN 1789-4689
46. DICZIG István: *A bűnözés megelőzésének néhány kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében*. Magyar Jog. 1984. 30. évfolyam. 10. szám. ISSN 0025-0147
47. DOBOS János: *A cigány lakosság társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés*. In: *Belügyi Szemle*. 1966 4. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689
48. DOBOS János: *Az elkövetői kategóriák értékelése*. In: *Belügyi Szemle*. 1988. 25. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
49. DOBOS János: *Mégegyszer a cigánybűnözésről*. In: *Belügyi Szemle*. 1979. 16. évfolyam. 9. szám. ISSN 1789-4689
50. ERDEI Ferenc: *Mit vár az igazságszolgáltatás a „Magyar Jog”-tól?* Magyar Jog. 1954. 1. évf. 1. szám. ISSN 0025-0147
51. ERNYES Mihály: *Sajtótermékek a rendészet területéről*. „A rendészeti kommunikáció történeti és fogalmi megközelítése” címmel kiírt pályázat „Javuló” jelisével, 2008. 04. 25.-én beadott és díjazott pályaműve.
52. FEKSZI László: *Néhány gondolat a szovjet állambiztonsági szervek tevékenységéről, az ellenséges hírszerzők és diverzánsok elleni harcáról, a II. világháború alatt a szovjet–német arcvonalon*. In: *A Belügyi Szemle Tájékoztatója*. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/7. szám.
53. *Felhívás*. In: *Rendőrségi Szemle*. 1954. 2. évfolyam 1. szám.
54. FELKAI László: *A politika értékelvűsége, a tudomány autonómiája*. *Belügyi Szemle*. 2011. 59. évfolyam. 1. szám ISSN 1789-4689
55. FENCSEK László (szerk.): *Politikai kasszótár*. Kossuth Kiadó. Budapest. 1986.
56. FILONENKO Sz.I. – FILONENKO M. I.: *Психологическая война на Дону. Мифы фашистской пропаганды. 1942–1943 гг.* Филоненко С.И., Филоненко М.И. Воронеж, 2007. [*Pszichológiai háború a Donnál: a fasiszta propaganda mítoszai 1942–1943*]. Kvarta Voronyezs, 2007. ISBN 5-89609-078-1
57. FINSZTER Géza: *A közigazgatási és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája*. In: *Belügyi Szemle*. 1998. 45. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
58. FINSZTER Géza: *Főszerkesztői önvallomás*. In: *Rendészeti Szemle*. 1993. 31. évfolyam 1. szám.
59. FINSZTER Géza: *Jogtudós mikroszkóppal és távcsővel*. In: *Egy jobb világot hátrahagyni...* Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Kódex Nyomda Kft. Pécs. 2017. ISBN 978-963-429-035-3
60. FINSZTER Géza: *Közrend – közbiztonság – jogbiztonság (2000–2015)*. In: FINSZTER Géza – Sabjanics István (szerk.) *Biztonsági kihívások a 21. században*. Dialóg Campus. Budapest. 2017. ISBN 978-615-5680-50-2

61. FINSZTER Géza: *Rendészetelmélet*. Nemzeti Közszerológati Egyetem. Rendészetudományi Kar. Budapest. 2014. ISBN 978-615-5305-59-7
62. FISCHER Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 2014. ISBN 978-963-9542-85-3
63. FODOR István: *Válságkommunikáció*. Minerva. Budapest. 2008. ISBN 978-963-87106-3-5
64. FÓRIZS Sándor – GÁSPÁR László: *Határőrizet a kilencvenes években*. Pályamű. 1989.
65. FÓRIZS Sándor: *A rendészeti változások iránya, tendenciái, mozgatórugói*. URL: <http://www.forizs-sandor.hu/pdf/50.pdf>
66. FÓRIZS Sándor: *Az államhatár műszaki megerősítésének kezdete 1948-ban*. URL: <http://www.forizs-sandor.hu/pdf/42.pdf>.
67. FÓRIZS Sándor: *Határesemények a magyar–jugoszláv államhatáron 1951–1952-ben*. In. Új Honvédségi Szemle. 1993. 47. évfolyam 12. szám.
68. FÓRIZS Sándor: *Menekültügyi válsághelyzet 1947-ben*. In. Belügyi Szemle 2015. 63.évfolyam. 2. szám. ISSN 1789-4689
69. FORRÓ János: *A Kádár-rendszer korszaka 1956. november 1-jétől 1989-ig (A rendőrmnisztérium)*. BM Kiadó. Budapest. 2001
70. FORSTER József: *Nyílt kérelem*. In. Közbiztonság. Mutatványlap. 1869.07.
71. FÜSTÖS Gedeon: *A kihágási bíráskodás szerepe és feladatai népi demokráciánkban*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1 évfolyam 3. szám
72. GÁBOR József: *A hivatásos pártfogókról*. Állam és Igazgatás. 1969. 21. évfolyam. 12. szám. ISSN 0324-7171
73. GALPERIN I. M.: *A szovjet sajtó és a bűnözés elleni harc néhány kérdése*. Belügyi Szemle. 1964. 1. évfolyam. 4. szám ISSN 1789-4689
74. GEOFFREY Moss: *Az eredményes kommunikáció kézikönyve*. Bagolyvár Könyvkiadó kft. Budapest. 1988. ISBN 963-9071-79
75. GERGELY Jenő – IZSÁK Lajos: *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó. Szekszárd. 2000. ISBN 963-9252-13-1
76. GESKÓ Sándor: *Rendőrök és romák: konfliktusok, vagy párbeszéd*. Mediátor tanácsadó iroda. Budapest. 2000.
77. GY. T.: *A szicíliai partraszállás előkészítése*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 4. szám.
78. GYÖRÖK Ferenc: *A cigány lakosság társadalmi beilleszkedése*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 7. szám. ISSN 1789-4689
79. HABERMANN Gusztáv: *A büntetőbírósi ítélet, kötelező erejének kérdéséhez*. Jogtudományi Közlöny. 1957. 11. évf. 1–3 szám. ISSN 0021-7166
80. HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Zrínyi kiadó. Budapest. 2005. ISBN: 9633273919
81. *Hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára*. In. Belügyi Szemle. 1965. 3. évfolyam. 4. szám. ISSN 1789-4689
82. HELLER Farkas Tamás: *A „szervezett bűnözés” mint a kapitalista társadalom bomlásának kísérőjelensége*. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
83. HERBER Attila – MARTOS Ida – MOSS László – TISZA László: *Történelem 2*. Reáltanoda Alapítvány. Budapest. 2007.
84. HEVÉNYI Attila: *Reflexió Szabó András: „A büntetőjog reformja – a reform büntetőjoga” című cikkére*. 1989. Magyar Jog. 35. évfolyam. 5. szám. ISSN 0025-0147
85. HORVÁTH Attila: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején*. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiaudományi Intézete. Budapest. 2013. ISBN 978-615-530-203-9
86. HORVÁTH Balázs: *A civil Belügyminisztérium a jövő rendőrségéért*. In. Belügyi Szemle. 1990. 28. évfolyam. 10. szám.

87. HORVÁTH István: *5 éves a Rendőrségi Szemle*. In. Rendőrségi Szemle. 1958. 6. évfolyam. 1. szám.
88. HORVÁTH István: *Felelősen végiggondolva!* In. Belügyi Szemle. 1990. 28. évfolyam. 2. szám. ISSN 1789-4689
89. HORVÁTH Jenő – PARAGI Beáta – CSICSMANN László: *Nemzetközi Kapcsolatok története 1941–1991*. Antall József Tudásközpont. Budapest. 2013.
90. HUNTINGTON Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Kiadó. Budapest. 2014. ISBN978-963-07-9572-2
91. HVG.hu: Meghalt a szovjet katona, aki a gépet felülbírálv megakadályozta a nukleáris világháborút. URL: http://hvg.hu/tudomany/20170920_sztanyiszlav_petrov_nuklearis_haboru_amerika_szovjetunio_raketatamadas
92. IJJAS József: Alkotmány és jogállam. *Állam és Igazgatás*, 1989. 41. évf. 41. évf. 6. sz. ISSN 0324-7171
93. Interjú dr. KILÉNYI Géza elvtárssal, az Államtudományi Kutatások Programirodájának vezetőjével, a politikai intézményrendszer továbbfejlesztéséről. In. Belügyi Szemle. 1987. 25. évfolyam 9. szám. p. 18.
94. JANZA Frigyes: *A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai*. In. Határrendészeti Tanulmányok. 1. évfolyam 2. szám. 2004.
95. KÁLLAI Ernő: *A kisebbségi ombudsman tevékenysége és a roma közösségek*. In. Rendészeti Szemle. 2008. 46. évfolyam. 5. szám
96. KARAKOZOV: *A matematikai ismeretek felhasználása a határőrizetben*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1972/11. szám.
97. KARDOS Sándor István: *A rendőri jogsértések között jelentkező korrupció megvalósulási körülményeinek, tendenciáinak vizsgálata a beosztotti állomány körében*. PhD értekezés. 2016.
98. KÁSA Tibor: *A nacionalizmus, mint az államellenes büntettek elkövetésének eszmei indítéka*. In. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 11. szám. ISSN 1789-4689
99. KEREZSI Klára: *Konfrontáció és kiegyezés; a helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában*. Akadémiai doktori értekezés, Budapest. 2011.
100. KILÉNYI Géza: *Az alkotmányosság védelmének szervezeti garanciái a különböző országokban*. Magyar Jog. 1989. 35. évfolyam. 7. szám. ISSN 0025-0147
101. KIRÁLY Tibor: *A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata*. In: Belügyi Szemle 2003. 50. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
102. KIRÁLY Tibor: *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. Belügyi Szemle. 1963. 10. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
103. KOLONTÁRI Attila: *A forradalom felfalja gyermekeit*. In. Rubicon. 2012/12. szám.
104. KORINEK László: *Bócz Endre a Belügyi Szemlében*. In: A tudós ügyész. tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapja alkalmából. HVG–ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest. 2017. ISBN 978-963-258-326-6
105. KORINEK László: *Egy folyóirat évfordulói*. In. Rendészeti Szemle. 1993. 40. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
106. KORINEK László: *Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig, Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény*. Belügyi Szemle Szerkesztősége Budapest. 2012.
107. KORINEK László: *Géza fejedelem*. In: Gályapadból laboratóriumot, Tanulmányok Finszter Géza professzor tiszteletére. ELTE Eötvös kiadó. Budapest. 2015. ISBN 978-963-312-225-9

108. KORINEK László: *Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban*. In: Belügyi Szemle. 2011. 58. évfolyam. 1. szám.
109. KOVÁCS Gábor: *A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok*. In: HORVÁTH J. – KOVÁCS G. A rendészeti szervek vezetés és szervezéselmélete. NKE. Budapest. 2014.
110. KOVÁCS Gábor: *A Nemzeti Közszerológiai Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai*. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) A határrendésztől a rendészettudományig. Pécs: MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2016. URL: <http://pecshor.hu/periodika/XVII/kovacs.pdf>
111. KOVÁCS Gábor: *A szervezeti és vezetői kommunikáció sajátosságai a rendészeti szerveknél*. In: Hadtudományi Szemle, p. 387. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2016/2016_1/16_1_v ez_kovacs.pdf
112. KOVÁCS Gábor: *Kovács Gábor: A szervezeti kultúra megjelenésének sajátosságai a rendészeti szerveknél*. In: Boda József – Felkai László – Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes Tiszteletére. Dialóg Campus. Budapest. 2017. ISBN 978-615-5680-44-1
113. KOVÁCS Jenő – TOLDY János: *A testvéri lapok szerkesztőségének üdvözlője*. In: Belügyi Szemle. 1973. 21. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
114. KRÉMER Ferenc – MOLNÁR Katalin – SZAKÁCS Gábor – VALCSICSÁK Imre: *A rendészeti foglalkozási kultúra átalakítása – stratégiai koncepció*. In: Rendészeti Szemle. 58. évfolyam. Különszám 2010. március
115. KRISKÓ Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori disszertáció. URL: http://nydi.btk.pte.hu/sites/nydi.btk.pte.hu/files/pdf/Krisko_Edina2013_disszertacio.pdf
116. KRÜSZKO V. G. : *Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт)*. [A pszichológiai háború titkai (célok, feladatok, módszerek, formák, tapasztalat)]. Minszk, 1999. Крысько Владимир Гаврилович: URL: http://svitk.ru/004_book_book/2b/465_krisko-sekrety_psihologicheskoy_voyni.php#_Toc55411404
117. LAKATOS Ernő: *A békés egymás mellett élés alakulása*. In: Belügyi Szemle. 1979. 17. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
118. LAKATOSNÉ TÖRÖK Erika – DORNER Helga: *Pedagógusok interkulturális kompetenciája nemzetközi partnerségben*. URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00117/2007-10-ta-Tobbek-Pedagogusok.html>
119. LAMPERTH Mónika: *Miniszeri köszöntő a Belügyi Szemle megjelenésének 50. évfordulójára*. In: Belügyi Szemle. 2003. 50. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
120. LÁZÁR Bertalan: *Az egységes új rendőrségi és ügyészségi statisztika*. In: Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
121. LUKÁCS József: *Katonai hírlapok a Magyar Honvédség megalakításától a világháború kitöréséig*. URL: http://epa.oszk.hu/00000/00021/00210/pdf/MKSZ_EPA00021_1942_66_03_290-300.pdf
122. M. SZABÓ Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Története 1961–1969*. Zrínyi Kiadó. Budapest. 2008. ISBN 978-963-327-463-7
123. M. SZABÓ Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1970–1979*, HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht. – Zrínyi Kiadó, 2010. ISBN 978-963-327-497-2
124. MARJANUCZ L. – SZABÓ P.: *Egyéb állami szervek 1949–1956*. URL: http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/14Szab%F3_Marjanucz/html/8_6.htm
125. MARKÓJA Imre: *Büntető jogpolitikánk és a büntetőjog kodifikációja*. In: Magyar Jog. 1969. 25. évfolyam. 1. szám. ISSN 0025-0147

126. MARKOVICH Miklós: *A szaklap problémája*. In: Rendőr. 1927.07.16.
127. MAROSÁN Lajosné –VÁCZINÉ, dr. KONKOLY Magda: *A cigány lakosság társadalmi asszimilációja*. In: Belügyi Szemle. 1965. 2. évfolyam. 3. szám. ISSN 1789-4689
128. MELLO Anthony de: *Abszurd egypercesek*. Korda kiadó. Kecskemét. 2005.
129. MÜLLER Rolf: *Belügyi Információs jelentések, 1964–1990*. In: Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve*. 2003. Trezor 3. Sorozatszerkesztő Kónyáné dr. Kutrucz Katalin. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Budapest. 2004.
130. NAGY József: *A magyar határőrség szervezete, létszáma és területi elhelyezkedése 1958–1990*. URL: http://epa.oszk.hu/02100/02176/00011/pdf/RTF_25_067-078.pdf
131. NEMES Alajos: *A cigány lakosság helyzetének megjavításáról szóló párthatározat végrehajtásának tapasztalatai Baranya megyében*. In: Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
132. NÉMETH István: *A goebbelsi propagandagepezet*.
URL: http://www.rubicon.hu/megrendelhető/termek_cikkek/nemeth_istvan_a_goebbelsi_propagandagepezet/1/1/0#5
133. NÉMETH Zsolt (szerk.): *Tauber István emléke és munkássága*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Magyar Kriminológiai Társaság – Rendőrtiszti Főiskola. Budapest. 2009.
134. NYERGES Lajos (szerk.): *A cigányság társadalmi beilleszkedéséről és bűnözéséről*. In: Belügyi Szemle. 1973. 10. évfolyam. 11. szám. ISSN 1789-4689
135. NYERGES Lajos: *Olvasói vélemények a Belügyi Szemle cikkeiről, szerkesztéséről*. In: Belügyi Szemle. 1978. 26. évfolyam 1. szám. ISSN 1789-4689
136. NYERGES Lajos: *Ünnepi köszöntő*. In: Rendészeti Szemle. 31. évfolyam 1. szám. Budapest. 1993. ISSN 1789-4689
137. NYIRI Sándor: *A múlt mindig velünk van*. Ardlea kiadó. Nyíregyháza. 2012. ISBN: 978-963-85702-8-4
138. OLTÍ Vilmos: *A védő szerepe a burzsoá és a szocialista büntető eljárásban*. Jogtudományi Közlöny. 1953. 8. évfolyam. 5. szám. ISSN 0021-7166
139. OPÁL Sándor: *A rendvédelem néhány tudományelméleti és fogalmi kérdése*. In: Belügyi Szemle. 1992. 29. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689.
140. ÖRY Károly: *Öry Károly: A Belügyminisztérium és szervei az egypárti diktatúrától az 1956-os forradalomig. Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1948–1956*. BM Kiadó. Budapest. 2001.
141. PÁL László: *A szovjet büntetés-végrehajtás 50 éve*. Külföldi Figyelő. 1968/7.
142. PAP János: *A Belügyi Szemle elé*. In: Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam 1. szám. A Belügyi Szemle elé, *Belügyi Szemle*, 10. évf. 1. sz. ISSN 1789-4689
143. PARÁDI József: *A dualista Magyarország rendvédelmi szervei*. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest. 1990.
144. PÁRICSI Viktor: *A Népköztársaság Elnök Tanácsa vagy a Népköztársaság elnöke? (Gondolatok a köztársasági elnöki intézmény időszerűségéről)*. Állam és Igazgatás. 1989. 41. évfolyam. 3. szám. ISSN 0324-7171
145. PÁVA Rita: *Interkulturális, multikulturális oktatás alapjai*. (2013) URL:
146. PINTÉR Sándor: *Hatvanéves lett a Belügyi Szemle*. In: Belügyi Szemle. 2013. 60. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
147. POLGÁR András: *A nemzetközi enyhülés és az imperialista titkosszolgálatok*. In: Belügyi Szemle. 1977. 15. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689
148. RÁCZ Sándor: *Az MSZMP központi bizottsága 1969. november 28-i határozata végrehajtásának főbb tapasztalatai*. In: Belügyi Szemle. 1972. 9. évfolyam. 4. szám. ISSN 1789-4689

149. RÁTKAI György: *Fizika a kriminalisztika szolgálatában*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam. 12. szám.
150. ROMSICS Ignác: *Magyarország – története – a XX. században*. Budapest. 2010. Osiris Kiadó. ISBN 978-963-276-179-4
151. ROSTÁS-FARKAS György: *A cigányság hagyomány- és hiedelemvilága*. Budapest. 2000. Cigány Tudományos és Művészeti Társaság.
152. RUDAS György: *A bünygyi és az őrszolgálat együttműködésének néhány kérdéséről*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám. A bünygyi és az őrszolgálat együttműködésének néhány kérdéséről. Rendőrségi Szemle, BM, Bp., 1953/1,
153. SALGÓ László: *A biztonság új típusú megközelítése*. Kandidátusi értekezés. JATE. Szeged. 1993.
154. SALLAI János: *A magyar rendészettudomány etablációja*. In. Belügyi Szemle. 2015. 58. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689
155. SALLAI János: *Egy idejét múlt korszak lenyomata, a vasfüggöny története*. Budaörs, Hanns Seidel. 2012. ISBN 998-973-88484-3-7
156. SALLAI János: *Első rendészettelméleti szakközlöny folyóiratunk a „Közbiztonság”(1869)*. URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XVII/sallai.pdf> HU ISBN 978-615-00-0454-9
157. SCHIFFER János – Dobos János: *A cigány lakossággal kapcsolatos problémák a Szovjetunióban*. In. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 3. szám. ISSN 1789-4689
158. SUBA László: *A pénzügyőrségi sajtó kezdetei*. URL: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2014_1/2014_1_tt_subal.pdf
159. SZABÓ József (szerk.): *Hadtudományi Lexikon II. köt. M–Zs*. Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest. 1995. ISBN 963-04-5228-6
160. SZABÓ László: *A rendőrség és a sajtó*. Belügyi Szemle. 1963. 1. évfolyam. 9. szám.
161. SZALMA László: *A Tudományos élet rovat új célkitűzései*. Belügyi Szemle. 1977. 15. évfolyam. 1. szám. ISSN 1789-4689
162. SZÉKELY János: *Jelentés a nyugati határszakaszon kiépített elektromos jelzőrendszer műszaki-technikai állapotáról, alkalmazásának tapasztalatairól*. URL: http://www.historia.hu/archivum/2006/0605_07.htm, (1987)
163. SZEMENYEI Pál: *Visszaélési lehetőségek a nyugat-berlini személyi igazolvánnyal*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1970/12. szám.
164. SZEPES Ödön: *Néhány probléma az osztrák útlevél- és vízumrendszerrel kapcsolatban*. In. A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/10. szám
165. Szerkesztőbizottság: *Előszó*. In. Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 1. szám.
166. Szerkesztőség: *A Rendőrségi Szemle búcsúja*. In. Rendőrségi Szemle. 1962. 10. évfolyam 12. szám
167. Szerkesztőségi cikk: *A Rendészeti Szemle első évfolyamának első száma elé*. Rendészeti Szemle. 1991. 29. évfolyam 1. szám. Budapest. 1991.
168. Szerkesztőségi cikk: *Állam és Igazgatás*. 1953. 5. évf. 12. sz. ISSN 0324-7171
169. Szerkesztőségi cikk: *Állam és Igazgatás*. 1953. 5. évfolyam 12. szám ISSN 0324-7171
170. Szerkesztőségi cikk: *Állam és Igazgatás*. 1955. 7. évfolyam. 12. szám. ISSN 0324-7171
171. Szerkesztőségi cikk: *Közös feladataink*. Állam és Igazgatás. 1959 11. évf. 4. sz. 0324-7171
172. Szerző nélkül: *A Szovjetunió új alkotmányáról*. Belügyi Szemle. 1977. 14. évfolyam. 11. szám. ISSN 1789-4689
173. Szerző nélkül: *Nemzetközi vita a sajtó és a rendőrség között a bünygyi tudósításról*. Belügyi Szemle. 1964. 2. évfolyam. 5.szám ISSN 1789-4689

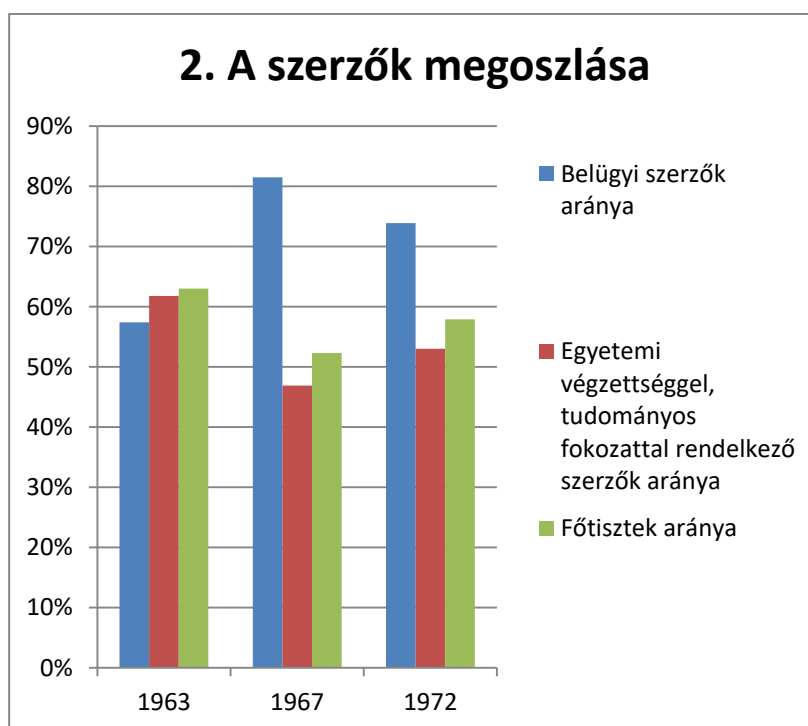
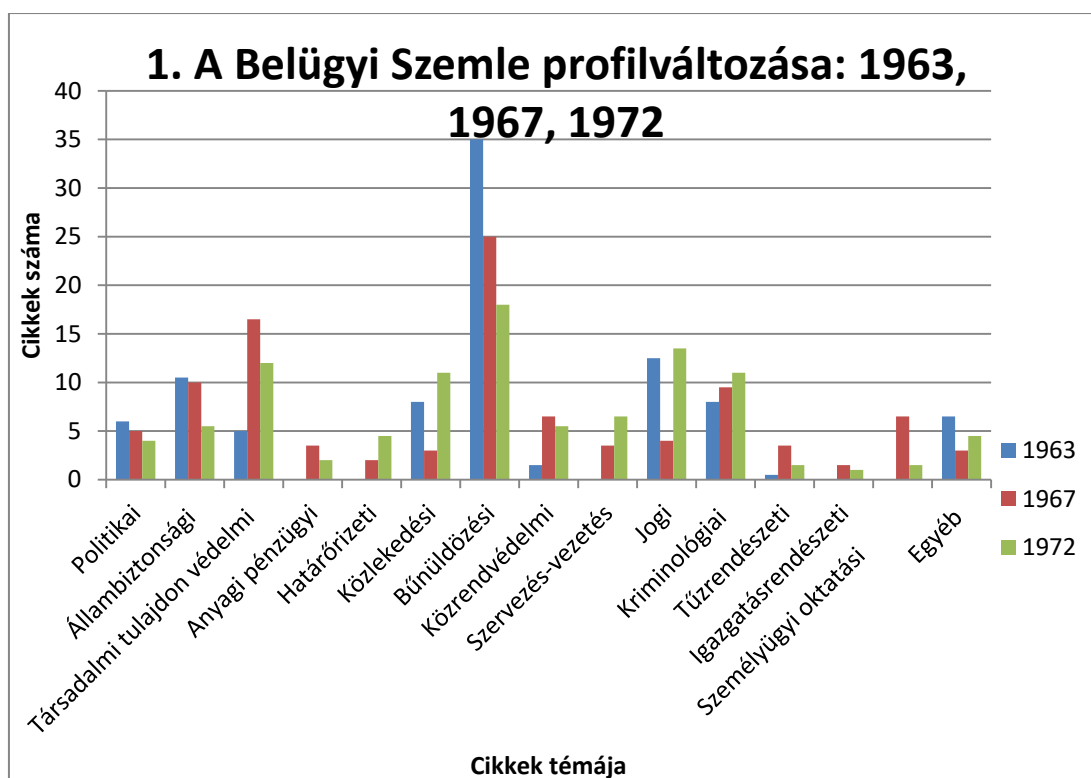
174. Szerző nélkül: *Oszták–nyugatnémet egyezmény a határforgalom ellenőrzéséről*. In: A Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési csoportfőnöksége. 1968/ 8. szám.
175. SZIKINGER István: *A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai*. Kandidátusi értekezés. Budapest. 1989.
176. SZLAZSÁNSZKY Ferenc – HAZAFI Zsolt: *A hatalomgyakorlás nem sokat változott*. URL:http://www.hetek.hu/interju/201302/a_hatalomgyakorlas_nem_sokat_valtozott
177. *Szótár plurális társadalmaknak: Ideológia* címszó. URL:<http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=33>
178. SZÖLLÖSSY Alfréd: *Az első rendőri szaklap*. In: A Rend. 1927. 02. 17.
179. SZUN-CE: *A hadviselés törvényei*. URL:<http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>
180. TAMÁSKA Lóránd: *A terrorista orvos csoport leleplezésének néhány tanulsága*. In: Rendőrségi Szemle. 1953. 1. évfolyam 2. szám
181. TAUBER István: *A cigányok által elkövetett bűncselekmények kriminológiai kutatása*. Belügyi Szemle. 1979. 16. évfolyam. 5. szám ISSN 1789-4689
182. TAURSZIK Nagyzezsda – TÓTH György: *A hazai cigányság és a nem cigány lakosság A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai (ujjnyom) tulajdonságai közötti különbség*. In: Belügyi Szemle. 1987. 24. évfolyam. 6. szám. ISSN 1789-4689
183. TEKE András: *Aurea Mediocitas*. URL: <http://www.pecshor.hu/periodika/XII/teke.pdf> HU ISBN 978-615-00-0454-9
184. TERESTYÉNI Tamás: *Együttműködés és konfrontáció a közéleti kommunikációban*. In: Buda Béla – Sárközy Erika (szerk.): *Közéleti kommunikáció*. Akadémia kiadó. Budapest. 2001. ISBN: 9789630578349
185. TONHAUSER László: *A budapesti „szervezett” cigánybűnözés elleni harc taktikájának egyes kérdései*. In: Belügyi Szemle. 1978. 15. évfolyam. 11. szám ISSN 1789-4689
186. TÓTH Mihály: *Nyomozás és védelem (A fal lehet üveg is.)*, In: Magyar Jog. 1989. 35. évfolyam 4. szám ISSN 0025-0147
187. TÓTH Tihamér: *Viktimológiai jellegű bűnügyi statisztikai adatgyűjtés szükségességéről*. In: Belügyi Szemle. 1973. 10. évfolyam 10. szám ISSN 1789-4689
188. TÖLGYESSY Péter: *Érdekképviselési részvétel az állami döntéshozatali eljárásokban*. Állam és Igazgatás. 1989. 41. évfolyam. 5. szám. ISSN 0324-7171
189. UJHELYI Gabriella: *A Belügyi Szemle. 1978–1984. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*, BM Könyvkiadó, 1986. VÁRY Miklós: *A Belügyi Szemle 1988-as évfolyama elé*. In: Belügyi Szemle. 1988. 36. évfolyam. 1. szám ISSN 1789-4689
190. VAS-ZOLTÁN Péter: *A törvényesség követelése – az osztályharc eszköze a burzsoá országokban*. Jogtudományi Közlöny. 1953. 8. évfolyam. 10–11. szám ISSN 0021-7166
191. VAVRÓ István: *A "cigánybűnözés" vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről*. In: Belügyi Szemle. 1984. 21. évfolyam. 2. szám ISSN 1789-4689
192. VÉGVÁRI Piroska: *A belügyi tudományos kutatás néhány elméleti kérdése*. In: Belügyi Szemle. 1976. 14. évfolyam. 12. szám ISSN 1789-4689
193. VEREBÉLYI Imre: *A belügyi igazgatás reformja*. Belügyi Szemle 1989. 27. évfolyam 5. szám ISSN 1789-4689

LEVÉLTÁRI ANYAGOK

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára: ÁBTL
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára: MNLOL
Budapest Főváros Levéltára: BFL

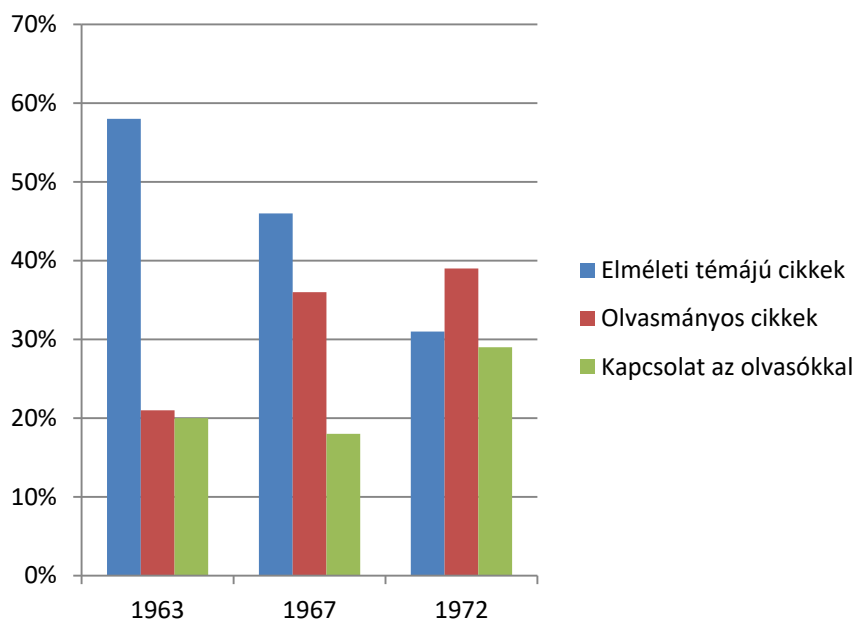
1. ÁBTL: 4.1. A-4423/3. DVORÁK Ede: *A „Magyar Rendőr”, illetve a „Zsarú” magazin társadalomképe a rendszerváltás során.* BM Kiadó. Budapest. 1992. ISBN 963-7703-63-2
2. ÁBTL: 4.1. A4382. KERTÉSZ Imre (r. ezredes, az állam- és jogtudományok doktora a BM Bűnügyi Technikai Intézet vezetője): *A BM szerveinél folyó tudományos kutató munka néhány elméleti és módszertani sajátossága.* In: A Belügyi Tudományos kutatások időszerű kérdései BM könyvkiadó. 1979.
3. ÁBTL: 4.2. II. sor 39. d. 5/1980 (10.24.) 13-8-5/1980 MÁNDI Sándor. r. ezredes, csoportfőnök: *A Magyar Rendőr című, képes hetilap és a Belügyi Szemle központi folyóirat. (a továbbiakban: sajtótermékek) terjesztésének előfizetésének rendje, A BM Oktatási és Köz-művelődési csoportfőnökség körlevele.*
4. ÁBTL: 4.1. A4382. SZALMA László (r. ezredes kandidátus a BM Tudományszervezési Osztály vezetője): *Az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek realizálódása az MNK Belügyminisztériumában.* In: A Belügyi Tudományos kutatások időszerű kérdései BM könyvkiadó. 1979.
5. ÁBTL: 4. 1. A4382. SZALMA László: *A belügyi tudománypolitika és a tudományszervezés helyzete.* In: A Belügyi Tudományos kutatások időszerű kérdései. BM könyvkiadó. 1982.
6. ÁBTL: 2. II. sor. 10-21/3/1973, 24. d. A Belügyi Szemle, a Magyar Rendőr és a Kék Fény szerkesztőbizottsági tagjainak kinevezése. 3/1973.(II.7) BM parancs.
7. ÁBTL: 4. 2.1sor 18. doboz. A BM III/IV. csoportfőnökének 02. számú intézkedése. Bp., 1976. május hó 12-én.
8. ÁBTL: 4.2.1. sor, 2. doboz. A BM IV/I. (Tanulmányi és Propaganda) csoportfőnökség ügyrendje.
9. ÁBTL: 4.2.2 sor 31. doboz. A BM külső – a lakosság körében végzendő – propaganda-munkájának az 1977–80-as évekre szóló irányelvei. 1977. 3. 28.
10. BFL: VI.36a. 3. d. A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/82 Intézkedése: „A cigány bűnözők helyes statisztikai számbavételéről.
11. BFL: VI.36a. 3. d. A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/87.sz. Körlevele: „A cigánybűnözés megelőzés, felderítésének tapasztalatiról, valamint a további feladatokról szóló jelentés (161-354/1986) megküldéséről. 1987 02.22. Budapest Főváros Levéltára.
12. BFL: VI. 12. a. 1 63 d. A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag.
13. BFL: VI. 12. a. 4.37d. Budapest Főváros Tanácsa mellett működő – a cigány lakosság helyzetével foglalkozó – Koordinációs Bizottság ülése. 1989. október 30.; Dr. BALATONI István r. ezredes: Feladatok/ 2/1990 sz. Emlékeztető.
14. MNLOL: M-KS 844 3cs 63 ö. e. MSZMPBMBIZ, KAR 17808 51-1/3/-4/1973. KAR:7972. MSZMP BM BIZ, 51-1/3/-4/1973. *Jegyzőkönyv: az 1973. február 23-án a BM Pártvégrehajtó Bizottsága üléséről, Hozzászólások.*
15. MNLOL: 51-8/2/12/1976. *Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről.*
16. MNLOL: M-KS 844 3cs 289 ö. e. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete:* MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi bizottság. 51-8/2/16/1987/2.
17. MNLOL: M-KS 844 3cs 289 ö. e., MSZMP BM IV. főcsoportfőnökségi Bizottság 51-8/2/16/1987/2. *A Belügyi Szemle szerkesztősége állományának erkölcsi, politikai helyzete.*
18. MNLOL: M-KS 844 3cs 73 ö. e., MSZMP Bm 8-as Bizottsága 51-8/2/12/1976. *Jegyzőkönyv az 1976. szeptember 16-i végrehajtó bizottsági ülésről.*

GRAFIKONOK

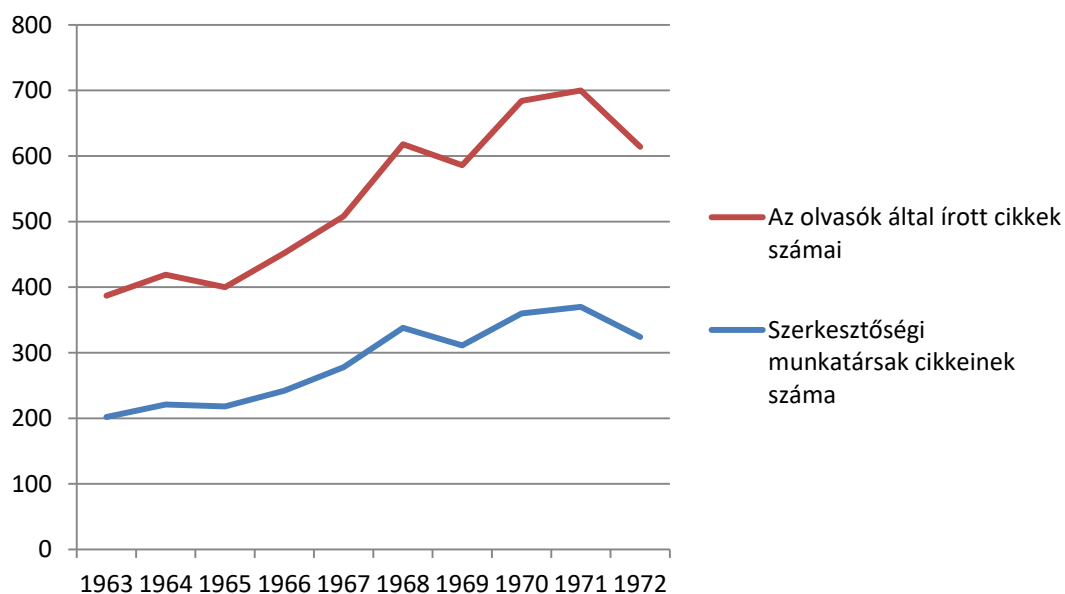

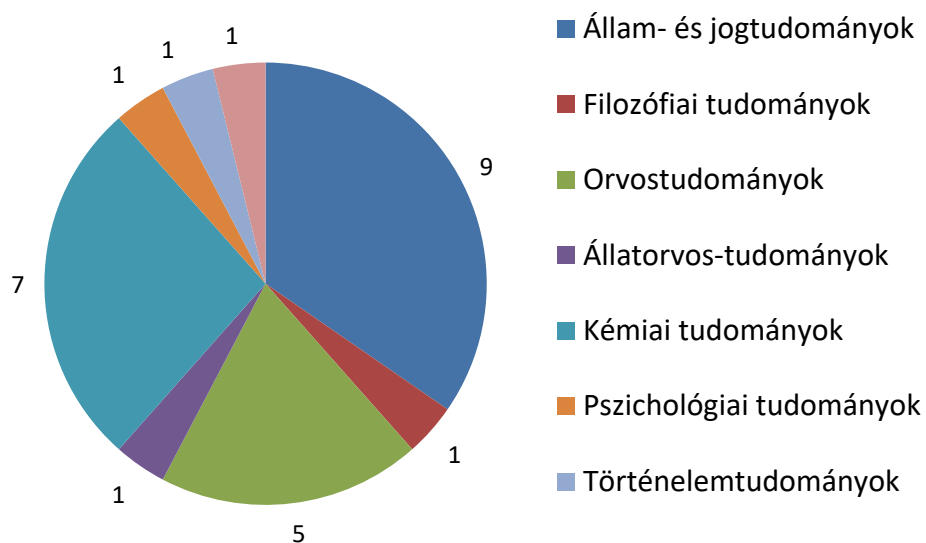
3. A folyóirat tartalmi változása

4. A cikkek és szerzők számának alakulása

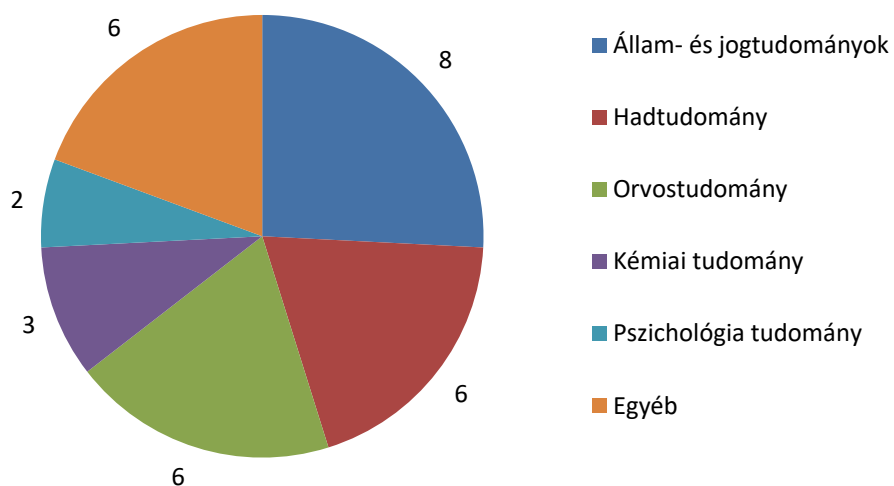

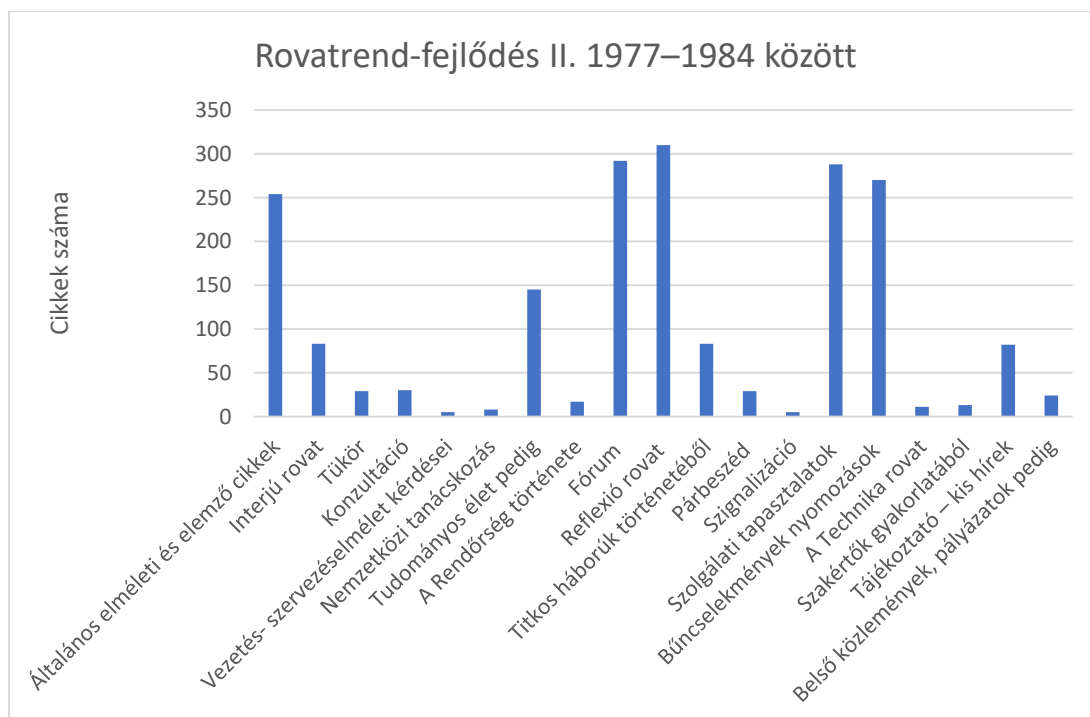
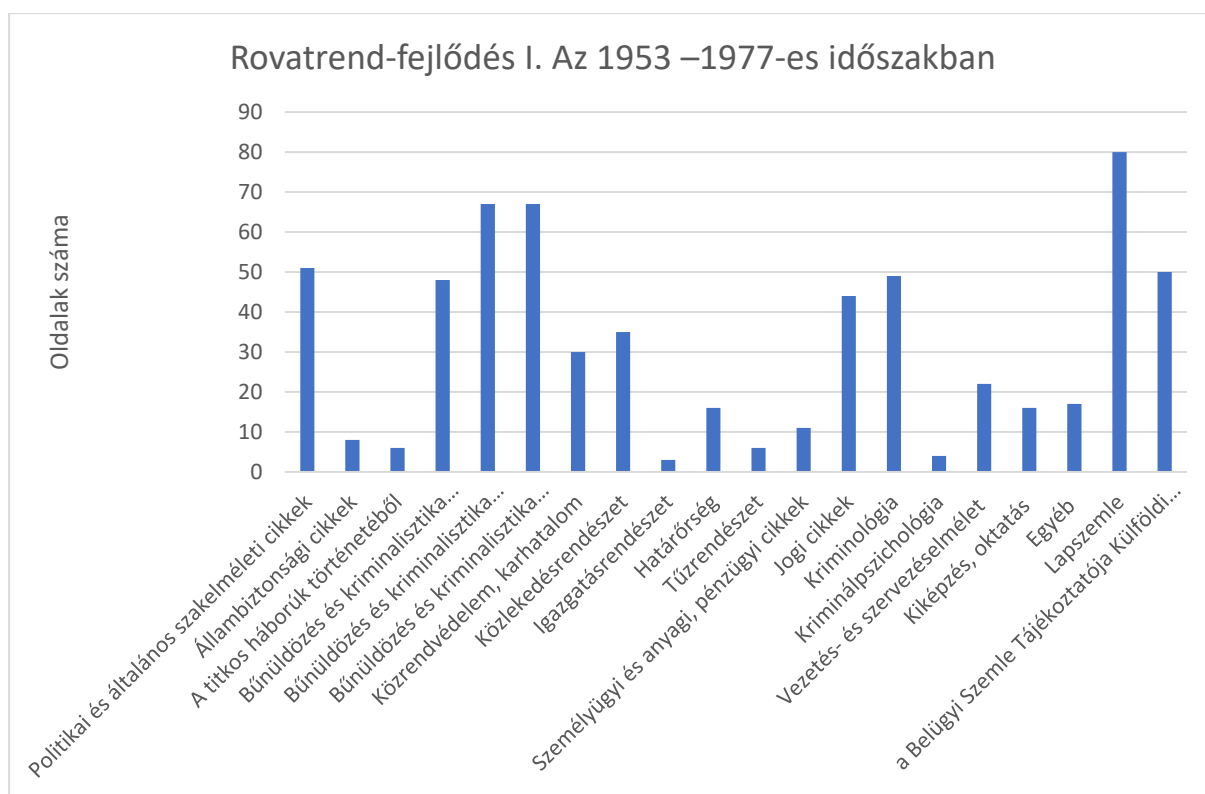
Tudományterület és –szak szerinti megoszlásuk (Fő)

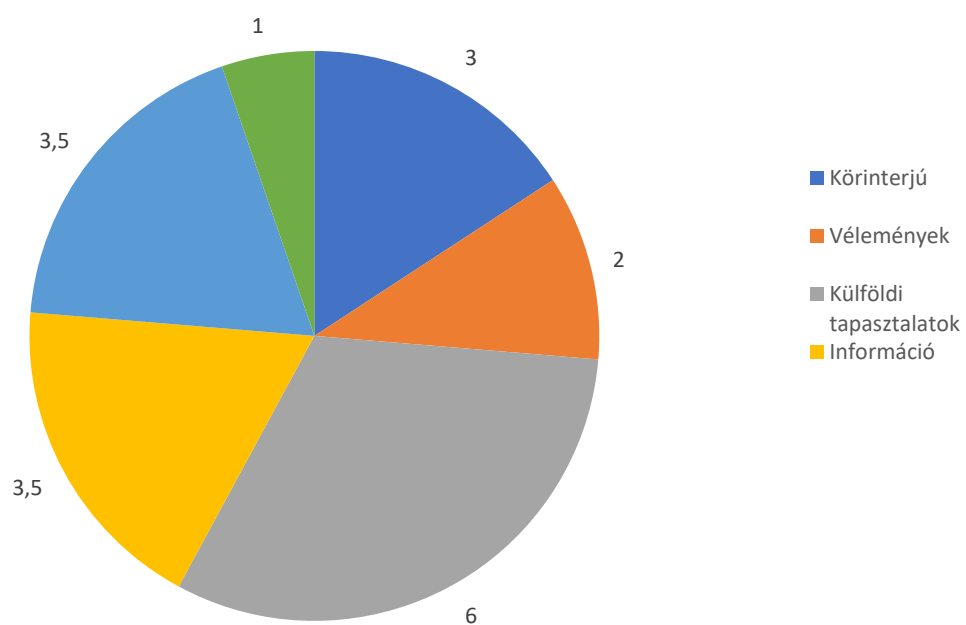
A Belügyminisztérium tudományos kezdeteiről: „A BM Tudományszervezési Osztály megszervezésekor, 1972-ben a Belügyminisztériumban 12 fő rendelkezett tudományos fokozattal. Ma ezek száma 26 (ebből 2 a tudományok doktora, 24 pedig kandidátus)

Tudományos fokozat megszerzésére készül jelenleg (1979-ben) 31 fő

1985–1990 között megjelenő új rovatok

MÉLYINTERJÚK

A Belügyi Szemle szerkesztőségéből folyamatos támogatást, segítséget kaptam kutatásom során. Dr. Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredes, főszerkesztő-helyettes javasolta, jelentős eredménnyel kecsegtető kutatási módszerként a mélyinterjúk készítését és a fókuszcsoportos beszélgetéseket. Interjúalanyokként az egyszerű szerzőtől kezdve, a folyóirat szerkesztőbizottságának néhány tagján, titkárán, a kiadó képviselőjén keresztül, a rendészeti hierarchia képviselőjét; a szerkesztőbizottság elnökét ajánlotta.

Az interjúalanyok kiválasztásánál fő szempont volt, hogy a megkérdezett a folyóirat működését, szakmaiságát, rálátása, szakmai tapasztalata alapján, meg tudja ítélni, ismerte a belügyi viszonyokat, működést, volt, vagy van rálátása a tudományos, belügyi-tudományos életre, szerkesztője volt a lapnak vagy jelenleg szerkeszti. Állást tud foglalni a lap és a hierarchiával szembeni autonómia (tudományos és a sajtószabadság lehetőségei, korlátai), valamint a lap és a politika kérdéskörében.

*

Senki nem szól bele életünkbe, de az autonómiánkkal nem élünk vissza...

Dr. Korinek László, a Belügyi Szemle főszerkesztője, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Az interjú felvétel időpontja: 2016. 06. 09. 11.00.

Főszerkesztő úr, hogy került jogi pályára, mikor találkozott először a Belügyi Szemlével?

Elsőgenerációs értelmiségi vagyok; apám, mind a két nagyapám asztalosok voltak. Jó tanulóként középiskolát javasoltak, ahol inkább a humán tárgyak érdekeltek és így jelentkeztem Pécsre, a jogi karra, ahol 1971 februárjában végeztem. Ott, a Statisztikai tanszékre kerültem gyakornoknak, majd tanársegédnek és oda járt a szemle. Azóta, 45 éve kapcsolatban vagyok a folyóirattal, 1993-tól vagyok főszerkesztő.

A Statisztikai tanszék oktatójaként, a „kiosztásban” nekem a szakstatisztikák közül az igazságügyi statisztika jutott és annak a módszertani részével foglalkoztam. Elég korán megismertem az akkori nyugatnémet irányzatokat és 1981-ben ösztöndíjat kaptam Freiburgba, a Max Planck Intézetbe. Ott akkor indult egy, Baden-Württemberg és Texas közötti rejtett bűnözést összehasonlító kutatás, amibe magyarként bekapcsolódhattam. E hármas összehasonlításból született a „Rejtett bűnözés” című első könyvem, ami a kandidátusi disszertációm is lett. Ez volt az első szocialista – úgynevezett látens bűnözési kutatás. Ennek az eredményeit olvasva, egy

akkori szaktekintély megtámadva érezte magát és a Magyar Népköztársaságra nézve is sértőnek találta. Az anyagról két fordulóban volt egy vita, előbb a szemlében, majd a Jogtudományi Közlönyben.

Aztán 1990-ben, a rendszerváltáskor Horváth Balázs belügyminiszter felhívott, hogy olyan embert keresnek rendészeti helyettes államtitkárnak az új Belügyminisztériumba, aki nem volt párttag, de van fogalma a rendőrségről. Ugyanis úgy vált ismertté a nevem, miután ebből a kutatásból kiderült, hogy a rendőrség elsikkaszt ügyeket az úgynevezett szelekció során.

Ezt a szelekciós gyakorlatot ismertető írásomat akkor nem merte lehozni a Belügyi Szemle. Ez akkor már a második cikkem volt, ami nem kerülhetett a lapba... Az előzőt még 1980-ban, bécsi ösztöndíjam során küldtem arról, hogy felbontják a leveleinket, és miként ismerhetjük ezt fel... Végül a fent említett cikkemet arról, hogy a rendőrök elsikkasztják a kisebb súlyú, nekik kellemetlen, statisztikát rontó ügyeket, a „Belügyi Szemle Tájékoztatója” mellékletében lehozták.

Horváth Balázs megkeresésére tehát elvállaltam a rendészeti helyettes államtitkárságot, majd létrejött Boross Péter minisztersége alatt a Rendészeti Hivatal, annak lettem az elnöke. A harmadik gerincműtétem után, 1993-ban kértem felmentésem. Ekkor a belügyminiszter felajánlotta: ha maradnék a minisztériumban, akkor a Belügyi Szemle főszerkesztőségét rám bízna.

Milyen változások kezdődtek főszerkesztősége idején?

Jobban rámentünk a minőségre. Ezt a Magyar Tudományos Akadémia elismerte, így 2004-től, a hazai folyóiratok besorolásában az MTA IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottsága döntése szerint „A” kategóriás minősítést kaptunk, míg a megelőző időszakban „B” besorolású volt a Belügyi Szemle. A 90-es években ismét szerkesztőbizottságot hoztunk létre és azóta, minden cikket lektoráltatunk.

Hogyan alakult, a rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolata, egymásra hatása?

Talán nem mindenki tudja, hogy Kádár János krimikedvelőként rendszeresen nézte a szemle bűncselekmények, nyomozások rovatát, és belelapozott a folyóirat többi részébe is. Ha úgy gondolta, vissza is jelzett az olvasottakról. De '90 óta nem ismerek olyan esetet, hogy bárki beleszólt volna a folyóirat szerkesztésébe. Ez egy független lap, a szerkesztőség saját szempontjai szerint fogad, vagy utasít el kéziratokat.

Milyennek értékeli a szakfolyóiratban, a rendészet átláthatósága, a tudomány szabadsága és a rendészeti hierarchia ellentmondást nem tűrő természete; valamint a sajtó nyilvánossága és a rendészet rejtőzködő tulajdonságának viszonyát?

Senki nem szól bele életünkbe, ugyanakkor természetesen az autonómiánkkal nem élünk vissza. Ha valamiről más véleményen vagyunk és kritizáljuk a rendőrséget Finszter Gézával, aki csaknem tíz éve van a lapnál, azt nem a Szemlébe írjuk meg, hanem máshová, publicisztikában. A folyóiratnak változott a neve kétszer is: Rendészetire, illetve Belügyire, de ezek csak formai változások voltak.

Főszerkesztő úr, köszönöm az interjút!

*

A központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be...

Dr. Finszter Géza ny. r. ezredes, professzor emeritus, az MTA doktora, a Belügyi Szemle főszerkesztő-helyettese

Az interjúfelvétel időpontja: 2016. 06. 01. 10.00.

Főszerkesztő-helyettes úr, miként került jogi pályára, mikor találkozott először a Belügyi Szemlével?

A Szemléhez, 1984-ben kerültem, az Állambiztonsági főcsoportfőnökség, III/1.-es, vizsgálati osztályáról, ahol előtte 16 évig dolgoztam, ahová rövidke bírósági gyakornoki múlttal a Pesti Központi Kerületi Bíróságról kényszerültem át. Itt ugyanis, hirtelen közölték velünk, fogalmazói kinevezésre váró gyakornokokkal, hogy az Igazságügyi Minisztérium súlyosan tévedett, amikor mindannyiunkat idevett gyakornoknak, mert a bíróságnak most nincs szüksége ekkora utánpótlásra. A legkiválóbban végzeteknek sem tudják garantálni a kinevezést, (én akkor, 1968-ban, szintén summa cum laude-vel végeztem az ELTE jogi karának nappali tagozatán). Tanácsolták, hogy nézzünk állás után. (A többségünk pályát is váltott.) Én visszarohantam az egyetemre tanácsot, segítséget kérni. Két lehetőség kínálkozott. Mivel a polgári jogot jobb szerettem a büntető anyagi jognál, először a Külkereskedelmi Minisztérium jogi osztályvezetőjénél jelentkeztem, de itt hamarosan svédül, angolul meg kellett volna tanulnom.

Rossz nyelvtanulóként visszariadtam ettől, és inkább a számomra kisebb kihívást jelentő Gyorskocsi utcai vizsgálati osztályt választottam, ahová szintén toboroztak végzett jogászokat. Gondolkodásmódom, mentalitásom ismeretében, döntésem nem csak ismerőseim képedtek el, de jómagam is!... Mert a büntető anyagi jog mellett a kriminalisztika is nagyon távol állt tőlem. Ráadásul detektívregényt életemben soha kezembe nem vettem, sőt utáltam ilyen témát még filmen is! Pedig 1956 után egyre-másra jelentek meg az ilyen alkotások és kortársaim falták ezeket.

Tehát a rendőri pályát, 1968 elején kényszerből választottam – én bírószerettem volna lenni.

A Gyorskocsi utcában rögtön állományba vettek egy év próbaidőre, alhadnagyi rendfokozatban. Fél év múltán, a csehszlovákiai bevonulásunk után nagyon meg is bántam ezt a választásom... Az 1968-as év első felében ugyanis az „Új gazdasági mechanizmus”, kiegészítve és az egyetemen elsajátított humanista jogi szemlélettel, azt az illúziót sugallta, hogy egy igazságos, nem kapitalista világ fog következni. Mindezek után villámcsapásként ért az augusztusi intervenció, mert kiderült, hogy alaptalan minden bizakodásunk... Én pedig alhadnagyként ott ülök egy állambiztonsági vizsgálati osztályon. Ide vettek fel, ahol én, naivan, pusztán nyomozásokra gondoltam. Hogy ez alatt állam elleni és politikai bűncselekményeket kellett érteni, számomra ezután derült ki... (Szerencsére ilyen jellegű bűncselekmények abban az időben alig fordultak elő.) Amikor ezzel szembesültem, fel kellett volna mondanom még a próbaidőben. De nem mertem megtenni, noha jogász barátaim 1968. augusztus 21.-én felkerestek lakásomon, hogy lépjek ki az ilyen állambiztonsági szervezetéből.

Tömören összefoglalva: jellemhibáim vittek a rendőri pályára, tartottak ott, a rendőri pálya választását később sem bántam meg! Humán beállítottságomnál fogva én teljesen kívülállóként szemléltem az állambiztonsági tevékenységet, sőt magam is, így a működési rendellenességek nekem jobban szembe ötlöttek. Nem tudtam, hogy lehetne ebből a helyzetből szabadulni, ráadásul hamar kiderült: a munkámhoz szükséges speciális adottságokkal sem rendelkezem. A jó vizsgálónak, sajátos memóriájával a lényegtelennek látszó, érdektelen mozzanatokra is figyelni kell, hisz az ügy szempontjából ezek még döntőek lehetnek. Én csak a számomra fontos, érdekes dolgokat tudom megjegyezni. A mindenáron való győzni akarás is nélkülözhetetlen a jó bűnüldözőnek. Én – mi tagadás egy-egy ügyben –, magamban inkább annak szurkoltam, hátha tévedés van, és nem derül ki a bűnös szándék...

Az, hogy a vizsgálaton tudományt lehet művelni, eszembe nem jutott. Azonban 1969-ben, egy fiatal lány jogesetét vizsgáltam, aki Fertőrákosnál tiltott határátlépést akart elkövetni, hogy Olaszországba juthasson, a szerelméhez. (Divat volt akkoriban, Olaszországba férjhez menni.) Elmondta, hogy sötétedett, fázott, félt, és fogalma nem volt merre a határ. Már fordult volna vissza,

amikor elfogták a határőrök. Azonnal rohantam a főnökömhöz: ezt önkéntes visszalépésnek nevezi a büntető törvénykönyv! Úgy néztek rám, mint egy eszementre, mert egy rendőr ne arra hajtson, hogy lehet kimosni a „bűnözőt”! Én viszont nagyon pipa lettem, mert úgy gondoltam, én nem rendőr vagyok, hanem jogalkalmazó; és nem a parancsnak kell érvényesülni, hanem a jognak! Egy ilyen konfliktus a jó rendőrnek még a gondolataiban sem merülhet fel, én viszont axiómának tartottam ezt a hozzáállást... De tudomásul vettem az egész más szemléletet. Elmentem az ügyészhez, őt is meg akartam győzni az igazamról!

Nagyon bántott, hogy nem akartak megérteni, ezért könyvtárban, életemben először büntetőjogi terület felől érdeklődve, megtaláltam Angyal Pál tanulmányát az önkéntes visszalépésről.

A munkahelyemen ugyanis, minden hónapban volt egy szakmai értekezlet valamilyen témában, ahol a katonai alá-fölérendeltség mellőzésével mindenki hozzászólhatott. Ezt nagyon jónak tartottam – nem tudom ma van-e ilyen a vizsgálati osztályokon bárhol is. Alig vártam, hogy valamelyik témához kapcsolódóan hozzászólhassak az önkéntes visszalépésről. A mégiscsak katonás merev, feszült légkört a humoros, de életszerű példákkal sikerült alaposan feloldanom. A jó hangulatúra végződött értekezlet után volt, aki elkezdett tisztelni.

Ekkoriban olvastam Németh László egyik önéletrajzi ihletésű tanulmányát a „Gályapadból laboratóriumot” címmel. Ezt választottam a jubileumi emlékkötetem címéül is, mert e tanulmányból rájöttem: helyzetemből a menekülés egyetlen módja a tudományos kutatás. Az új, megvalósítható élettervem birtokában egyszerűen elpárolgott belőlem az egyre elhatalmasodó nyomasztó érzés, hogy elszúrtam a pályaválasztásom! Ügyvéd, jogász osztálytársaimmal találkozva, immár látták rajtam, hogy a rideg környezet mit sem változtatott gondolkodásmódomon, sőt egyikük megjegyezte: úgy látszik, én mindenhol jól érzem magam!...

Az újonnan választott úton tájékozódtam, hol tudom az önkéntes elállással kapcsolatban született írásaimat közzétenni. Ekkor találtam rá a Belügyi Szemlére.

Foglalkoztatni kezdett egy másik törvényességi probléma is. (Megjegyzem az, hogy a titkos nyomozás akkoriban nem volt törvényben szabályozva, nekem nem tűntek fel a kialakult gyakorlat jogszerűnek, evidensnek tűnt számomra, noha a súlyos jogállami hiátusra Katona Géza már 1969-ben egy ORFK-konferencián felhívta előadásában a figyelmet. Ez Géza bácsi jogállami meggyőződése volt, jóval a rendszerváltás előtt!)

A gyanú fogalma érdekelt, mivel a nyomozás indításához alapos gyanú felmerülése kellett. Abban láttam a törvényességi kérdést, mennyire lehet a gyanút tartalmában úgy megfogalmazni, hogy a nyomozás megindítása ne adjon lehetőséget az önkényre. Ezekből születtek a további publikációim. Utána pedig elkezdtem foglalkozni az államellenes bűncselekményekkel. Ebből

írtam a kandidátusi értekezésemet is, az összeesküvések és a kémkedések tárgyában. Első, általános része, sok, külföldi szakirodalom feldolgozásával a politikai deliktumokról szólt. A második pedig, miután statisztika nem volt, empirikus módon, jogerősen lezárt, bírósági ügyek tanulmányozásából született. Az OKRI (Országos Kriminológiai Intézet) alapító igazgatója volt a témavezetőm, aki rendben lévőnek találta az egészet, de megkérdezte, muszáj-e a második részt is leadnom. A rendszerváltáskor jöttem rá, hogy témavezetőm már húsz évvel korábban érezte a konkrét esetek politikai terhét.

Hogy került a Belügyi Szemle élére?

1984-ben, a korábbi főszerkesztő, 60 évesen már 5 évet túlszolgált. E beosztáshoz szigorú kritérium volt a tudományos fokozat. A már említett kandidátusi értekezésem keltett néhány konfliktust, bár megvédését nem akadályozták meg. (Viszont 2010-ben egy neves akadémikus azért hívott meg a születésnapj rendezvényére, mert emlékezett az általam 1979-ben leírt értekezésre, ami – mint megjegyezte – akkor nagyon bátor dolog volt!) Ráadásul a Társadalmi Szemléből felkértek egy, a hazai nyomozási gyakorlat, Helsinki Szellemében történő feldolgozásáról szóló tanulmányra. Én pedig ennek – tudományos alapossággal – eleget tettem, ami ismét nagy port kavart, így a munkahelyemen külön vitát kellett összehívni pártos bírálatomra...

1984-ben tehát megkerestek, hogy a belügybe tudományos fokozatú vezetőt keresnek a Belügyi Szemle főszerkesztőjének, illetve a tudományszervezési osztály élére. A Belügyi Szemléből Déry Pál idejében profi módon működő szakmai lapnak tartottam és a tudományos rangja is elfogadott volt, hiszen a rendőrök mellett komoly reputációval rendelkező tudós emberek is írtak bele. Ezért választottam a Belügyi Szemlére, két hét múlva már ott is voltam és megismerhettem a szerkesztőséget.

Milyen volt akkoriban a szerkesztőség?

A maihoz képest egészen döbbenetes helyzetre emlékszem: a főszerkesztő-helyettes, Nyerges Lajos, abszolút felvilágosult gondolkodású emberként rendkívül értett a lapszerkesztéshez és szerette is. Amit tudnom kellett, majdnem mindent tőle tanultam meg. Abban az időben három rovat volt: a bűnügyi technikait Szabó Endre, a vizsgálati területet, ifjúság rovatot Harangi István, a közlekedést pedig Lencsés Károly vezette. Továbbá dolgozott egy leíró-adminisztrátor, valamint egy olvasó- és egy tördelőszerkesztő, illetve egy titkárnő a főszerkesztőnek és helyettesének. Felépítését tekintve egy nagyon szigorú szerkezetű folyóiratként a szemlében megtalálható volt a vezércikk, az interjú, a konzultáció, a kerekasztal, valamint a szolgálat egy-egy területét

visszatükröző tükör-, illetve a titkos háborúk története sorozat, de mindig volt bűncselekmény-nyomozást, és bűnügyi technikaalkalmazást bemutató cikk is. Egy ilyen feszes rovatrendet csak megfelelő apparátussal lehet fenntartani. A szigorú rovatrendet szívesen oldottam volna, de Nyerges Lajos, kérdésemre azt válaszolta, hogy egy komoly folyóirat ettől komoly.

Déri Pál főszerkesztő nagy érdeme volt, hogy el tudta érni: ide a szolgálati úton kívül lehetett írni. Senkinek sem volt bárki felé előzetes cikkbemutatói kötelezettsége. Ma ezt nem tudnánk elérni, de nem is mernének úgy írni, hogy ne mutassák meg beküldés előtt főnöküknek. Ez jól mutatja, hogy egy, a változó világhoz alkalmazkodva nyitottság felé elinduló hierarchia, hogyan tud visszafordulni. Ennek nyilván az a magyarázata, hogy a rendőrséget nem érintette meg ez a váltás – a hierarchia egyre merevebbé válik. Akkoriban voltak olyan repedések a rendszeren, amit mi természetesnek tartottunk... Nem volt soha gond a bűncselekmény-nyomozások és a bűnügyi technika rovat megtöltésével. A két rovatvezető, Harangi István és Szabó Endre korábban nyomozók voltak és jó kapcsolatokkal rendelkeztek. Ma nagyon nehéz elérni, hogy leírják a nyomozásokat. Még a sikeres nyomozásokat sem hajlandók beküldeni. Ugyan nagyobb a munkateher is, de még inkább a fortélyos félelem; mi lesz velem, ha elkezdek írogatni?! A Nemzeti Közszerződési Egyetemen tanítva, hallgatóimtól gyakran kérek a kollokvium teljesítéséhez, megadott témában, egy-egy kis esszét. Elég gyakran, nagyon jók születnek, de amikor megkérdelem meg lehetne-e jelentetni, 90%-uk nem vállalja a nyilvánosságot... Ezek lehangoló, de makacs tények!

Akkoriban a folyóirat jobbító, kritikai hangvételéről – egyebek közt – a reflexió rovat anyagai gondoskodtak, amelyekben a „kisrendőrök” is megszólalhattak. Itt a nagy témákban megjelent anyagok mellett lehetett reflektálni a mindennapi szolgálattal kapcsolatos gondokra is. Például az egyik anyagban egy őrmester leírta; „Ha 70 évig nem ennék semmit, családommal együtt, akkor tudnék az illetményemből egy lakást venni magamnak!...” Ezeket is lehoztuk. Nem mondom, hogy ebből nem voltak problémák, de engem például nem rúgtak ki. Az említett cikkel kapcsolatban Kamara János belügyminiszter utasította Péter János személyügyi helyettes – akihez tartoztunk – egy válaszcikk megírására, amit persze nekem kellett megírnom, a rendelkezésemre bocsátott összes lehetséges forrásból.

Egy másik alkalommal, 1987-ben, a szervezési és mozgósítási csoportfőnökkel készítettünk a Konzultáció – Kerekasztal rovatba anyagot, ami egy kérdésem miatt nem jelenhetett meg. Akkoriban vezették be a Belügyminisztériumnál és szerveinél a területi, központi és minisztériumnál dolgozóknak az említett kategóriák szerinti differenciált bérezését. Megkérdeztem, miként lehet, hogy mondjuk a Bűnügyi csoportfőnökség népgazdaság-védelmi

osztályán dolgozó beosztott vizsgálóval szembeni követelmény mindössze a Rendőrtiszti Főiskola elvégzése, míg egy központi szervnél, például a Bűnügyi Technikai Intézet szerológiai laboratóriumában a szakértőnek egyetemi végzettséggel, legalább öt éves gyakorlattal kell rendelkeznie, és két nyelv minimum középfokú ismeretével. Miközben a minisztériumi dolgozónak legalább 20%-kal többet kellett keresnie az azonos szintű, központi munkatársnál! A vezérőrnagy, „neveletlen” kérdésemen igen csak meglepődött, de mondtam neki: a kérdésem – válaszától függetlenül – szerepelni fog az anyagban, ami emiatt nem jelenhetett meg. Aztán később, 2002-ben a Belügyi Dolgozók Szakszervezetének vezetőjétől megtudtam, hogy ez a helyzet a rendszerváltás után is fennmaradt, azaz a belügyi igazgatás komplex struktúrája szintén érintetlenül működött tovább.

Ma milyennek látja a rendszerváltás előtti szemlét?

A lap oldaláról nézve, a Belügyminisztérium átfogja az egész civil közigazgatást, a rendőrséget, a hírszerzés kivételével a civil nemzetbiztonsági terület egészét, a büntetés-végrehajtást. A központi államigazgatásnak ez valóban akkora szelete, hogy indokolt egy központi szakmai folyóirat működtetése. Amely, ha nem lenne tudományos, csak szakmai folyóirat, akkor is értékes lenne. De már az alapítók, Déry Pál, Katona Géza is ambícionálták, a lap tudományos szemléletmódját. A Szemlét mindig is a tudományban járatos emberek vezették. Ezt a Belügyminisztérium akceptálta, a főszerkesztő képesítési követelményében előírva a tudományos fokozatot. Történetünkben szerencsénk volt, hogy a hasonló, központi, államigazgatási, jogi folyóiratok profilját tekintve, mi hiánypótló missziót töltöttünk be. Ugyanis az igazán patinás, régi jogi szakfolyóiratok, mint a Magyar Jog és a Jogtudományi Közlöny, tartalmában sokkal nagyobb mértékben támaszkodott az alkotmányjog, a közigazgatásjog és különösen a polgári jog témakörökre, mint amilyen mértékben helyt adott a büntetőtudományoknak. Így, az utóbbi területen publikálni akarók egy idő múltán felfedezték, hogy a mi folyóiratunkba, sokkal nagyobb eséllyel tudják elhelyezni anyagaikat, mint az említett patinás lapokba. Akkoriban ugyanis létezett egy tudományági arisztokratizmus, amely szerint az igazi tudomány az a polgárjog, a civilisztika. Még éltek a nagy magyar hagyományok és úgy tartották a közigazgatás jog, a jogelmélet szintén rangos dolog, de a büntetőjog az átpolitizált terület, a hatalom egy bunkója, amivel hadakoznak és ezért az nem igazi tudomány. E kimondatlan vélemény miatt büntetőjogi anyagot sokkal nehezebb volt a fenti folyóiratokba elhelyezni. Nálunk pedig összegyűltek a büntetőjog-tudomány legjobbjai: Király Tibor, Pusztai László, Szabó András, Vígh József, akikkel a szemle tudományos rangja már adott volt.

De igazán – ismerjük el –, hogy a lap az utóbbi húsz évben, Korinek László főszerkesztősége alatt emelkedett fel arra a színvonalra, amelyet már a Magyar Tudományos Akadémia is elismert és 2004-től „A” kategóriás folyóiratként sorolt be. Azonban ehhez kellett az általam említett előzmények.

Ambíciója volt a Belügyi Szemlének, hogy a szakmai kérdésekben vitáknak is helyt adjunk. A szakértői gyakorlat, valamint a bűncselekmény-nyomozások rovat adtak lehetőséget az ilyen szakmai vitákra, de igazán ez nem sikerült. Mindenkor túl merev volt ez a hierarchia, hogy a hierarchiát nem követő lap még jobban működhessen. A szemlében ugyanis nem azért szólalhat meg valaki, mert mondjuk vezérőrnagy. Egy főhadnagy ugyanolyan eséllyel írhat, sőt ő lehet nagyon okos, a vezérőrnagy pedig mondhatja a butaságot, mint ez ki is derült. Természetesen lehet egy ilyen folyóiratot hierarchikus módon is szerkeszteni, de akkor ez már nem tudományos folyóirat, hanem egy hivatalos közlöny, jelentésgyűjtemény, PR-kiadvány stb. Egy folyóirat akkor folyóirat, ha annak szerkesztése is autonóm, és annak szerzői gondolatai szintén autonóm módon érvényesülhetnek. Nagy lehetőségek rejlenének a folyóiratban egy olyan vezetés számára, amely igényelné az útkereső vitákat. (Nyilvánvalóan azok a kérdések, amelyekben azonnali döntéseket kell hozni, nem alkalmasak ilyen fórumra.) Ahol egy hosszabb előkészítő szakasz van, ahol szemléleteket, érveket kell ütköztetni, például stratégiaalkotásnál és egyéb hosszabb előkészítést igénylő kérdésekben. Emlékszem, egyszer például felmerült, nyomozzon-e a körzeti megbízott. A Közbiztonsági csoportfőnökségnek a mindennapi közrend, közbiztonság fenntartásához, a lakossággal történő kapcsolattartáshoz fűződött érdeke „megkövetelte”, hogy a körzeti megbízottat ne terheljék újabb feladattal. A Bűnügyi csoportfőnökség viszont szeretett volna a bűnügyi szolgálat vállára nehezedő hatalmas terhen enyhíteni, hisz például a helyben elkövetett bagatell cselekmények vizsgálatában a leghatékonyabban, leggyorsabban a körzeti megbízott tud eljárni. Láthatóan ez egy létező probléma volt, de nem emlékszem, hogy az elmúlt huszonöt-huszonhat évben ilyen vita a lap hasábjain kialakult volna.

Hasonló volt az előzetes letartóztatás kérdése. Igaz, nem a nyomozó hatóság jogosult letartóztatni, hanem korábban az ügyész, most pedig a nyomozási bíró. De a kérdésről, hogy mikor indokolt a letartóztatás, annak mi az ésszerű időtartama, hogy a különböző letartóztatási okok miként értelmezhetők a gyakorlatban, utoljára, ha jól emlékszem, 1985-ben, vagy 86-ban volt anyag a konzultáció rovatunkban, Kacziba Antal, Diczig István és a tudományt képviselőként Király Tibor részvételével.

Most például folyik a büntetőeljárás törvény kodifikációja, kerestem valakit, aki az MTA Gazdaság- és Jogtudományok osztályának Rendészeti Albizottsága sokkal szűkebb nyilvánossága

előtt beszámolna a pillanatnyi állapotról, de nem találtam senkit! Miután a kormányzati gyakorlat egyre kevésbé tűri a külső kontrollt (amit mostanság azzal a leleménnyel magyaráznak, miszerint a kormányzás tisztán politikai tevékenység), és a jog elmélete éppen a hatalom gyakorlásának egy ilyen külső kontrollja, várhatóak azok az idők, amikor az elmélet egyetlen feladata a gyakorlat igazolása lesz, mi pedig újra elkezdhetünk olvasni tanulni a sorok között...

Főszerkesztő-helyettes úr, köszönöm az interjút!

*

Büszke vagyok arra, hogy a Belügyi Szemle, a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb szorzószámú tudományos lapjai közé tartozik...

Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár, először 1992 novemberétől egy éven át is volt a Belügyi Szemle főszerkesztője és jelenleg is az, a szemlét szervezetileg magában foglaló, Belügyminisztérium Közszolgálati Személyzetfejlesztési főigazgatóság vezetőjeként. Az interjú felvétel időpontja: 2016. 06. 08. 9.00.

Vezérőrnagy úr mikor találkozott először a Belügyi Szemlével?

1974 körül, vehettem először kézbe a folyóiratot, még, mint a Rendőrtiszti Főiskola hallgatója. Akkoriban minden számban megjelent egy kriminalisztikai tartalmú feltevéspályázat, azon elindultam és díjat is nyertem. Ekkor felfigyeltem a folyóíratra és később, tanulmányaimhoz is hozzáolvastam belőle a kapcsolódó cikkeket, nagyon jó forrásmunkákat találtam benne. Ráadásul a Szemlékben hátul, önálló részben nemzetközi kitekintést is lehetett olvasni. Szinte a világ nyílt meg előttünk, mert akkoriban nem nagyon találtunk itthon más külföldi szakirodalmat. A Húvösvölgyi úton készített külföldi cikkfordítás-összeállításokhoz pedig ritkán juthattunk hozzá.

Később pedig, a kilencvenes évek elején kerültem kapcsolatba a Szemlével, amikor Korinek László professzor, a Belügyi Szemle főszerkesztője kint volt Freiburgban egy évig, és Szkinger István, a Rendészeti Kutatóintézet igazgatója helyettesítette. Én is az intézetnél dolgoztam. Később Szkinger is külföldre utazott hosszú tanulmányútra, ezért 1992 novemberében engem bíztak meg egy évig a lap vezetésével.

De a Belügyi Szemle, rendszerváltás előtti politikai befolyásolására, a hierarchiával kapcsolatos viszonyára, konkrét személyes példával is szolgálhatok, ugyanis nem sokkal korábban volt egy, közvetlenül a Szemléhez kötődő érdekes fordulat is az életemben. Finszter Géza főszerkesztő

utódját keresendő kiírtak egy pályázatot a főszerkesztői beosztás betöltésére. Erre én is beadtam az anyagomat és megnyertem a pályázatot. Földesi Jenő, belügyminiszter-helyettes behívott, kihirdette az eredményt, és mondta, hogy vegyem át az Ó utcában, Finszter Gézától a főszerkesztői beosztást. Így is történt. Géza annyira udvarias, figyelmes volt, hogy mikor megérkeztem a szerkesztőségbe, már ki is volt téve a nevem az iroda táblájára. A Rendőrtiszti Főiskolán pedig összecsomagoltam a dolgaimat és elköszöntem. Otthon Vári Miklós aláírásával kaptam egy levelet, a következő tartalommal: megsemmisítették a pályázatot azzal, hogy más kinevezési megoldást találnak. Végül pályázat nélkül kinevezték az új főszerkesztőt, én pedig az elbúcsúzásom után rögtön térhettem vissza a főiskolára adjunktusi, vagy docensi beosztásomba.

Milyennek értékeli a mai szemlét?

Büszke vagyok arra, hogy a Belügyminisztériumnak van egy olyan lapja, amelyik a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb szorzószámú tudományos orgánumi közé tartozik. Amióta Korinek László a lap főszerkesztője, akihez helyettesként később Finszter Géza is csatlakozott a Belügyi Szemle tudományos és sajtószabadsága teljes mértékben megvolt, hisz a tudomány nem tűri meg egy külső hierarchia érvényesülését. De immár nincs a megyék és különféle szervek számára kötelezően megrendelendő példányszám sem! Itt kell elmondani, hogy meglátásom szerint nagyon jól működik a folyóirat szerkesztőbizottsága. Ne gondolja senki, hogy formális szerkesztésről van szó! Az összetételében egyaránt képviselt a szakma, az oktatás, a tudomány és – egy bírónő, valamint a pécsi jogi kar egy tanszékvezetője révén – a civil szféra. Évente minimum kétszer jövünk össze, amikor megbeszéljük, milyen témákat kell az idén kiemelten kezelni, miről szólnon a különszám, és elfogadjuk az éves laptervet.

A politika pedig ma már nem szól bele a folyóirat életébe, ezt minden tekintetben látom. A cikkek megjelentetése teljesen a főszerkesztő és helyettese hatáskörébe tartozik. Mint Finszter Géza nemrégiben megjegyezte a főszerkesztő, 70. születésnapjának köszöntésekor; Korinek úr igazság kereső és nem igazság hirdető ember. A tudományos igazságkeresést jól tükrözi a folyóirat szerkesztése, szemlélete. Az igazsághirdető csak hiszi, hogy az igazság birtokában van. A szemle szerzői között jól megférnek egymással a tapasztalt, idősebb korosztály, a már elismert tudósok írásai, és a legfiatalabb pályakezdőké, a doktoranduszoké. Emellett nagyon komoly tudományelméleti (lásd rendészetelmélet) és szakmai kérdések is szerepelnek a folyóiratban. Hiányolom ugyanakkor a Szemlékből azokat a leíró jellegű tudományos publikációkat, amelyek bemutatnák az utókornak a jelen bűnügyi, kriminológiai kriminalisztikai helyzetét. Egy-egy tematikus lapszámban előfordulnak bizonyos kísérletek, de ezek nem azok, amikre én gondolok!

Bár tudom, nagyon nehéz rábeszélni a szerzőket, hogy az ilyen összefoglaló, bemutató, helyzetfeltáró elemző cikkeket megírják. Szinte minden lapszámban vannak eseteleírások, de társulnak-e ezekhez megfelelő színvonalú, tanulságos esetelemzések? Bűncselekmény-leírást olvashatok a Zsaruban, és bármelyik bulvár lapban is. A megtörtént esetek tanulságos elemzésére lenne szükség, amiből én tanulok!...

Mi a véleménye a folyóirat cikkeit ismerve a rendészet rejtőzködő természetével, és a tudomány szabadságával kapcsolatban?

Finszter Gézát nem nyomasztja a hierarchia! Mint, a főszerkesztő, már említett születésnapjára köszöntésén megjegyezte, Korinek úrral három dolgot nem látnak megoldottnak. Az első, hogy a rendőrségi törvény nem tükrözi napjaink XXI. századát. Másodikként hiányolja, hogy nem történt meg igazán a magyar rendészet reformja, valamint nem íródott meg, nem valósult meg, egy rendészeti stratégia.

Én a magam részéről gyakran vitatkozom, a rendőrségnél zajló folyamatokkal kapcsolatban; a revolúció, vagy az evolúció lenne a fontosabb?.. Én úgy gondolom, a rendőrség az evolúciós folyamatokban jól halad. Az viszont kétségtelen, hogy a szervezetnél nem volt revolúció és nincs is ilyen szándék! Mert ha figyelembe vesszük, hogyan történt nálunk a rendszerváltás, azt gondolom, nincs szükség arra a revolúcióra, amit a környező országokban néhol megélt a rendőrség. Nálunk ez az evolúciós folyamat ugyanoda el fog vezetni! Nem rossz úton haladunk ebbe az irányba! A stratégiával kapcsolatban is azt gondolom; ha rossz lenne a helyzet, akkor egy ilyen azonnal szükséges! De nem érzem ilyennek a mostanit, amelyben szerintem elég távlati elképzelésekben, javaslatokban, megoldásokban gondolkodni. Átfogó, rendészeti stratégiára szükség van-e jelen helyzetben? Ebben lehet, hogy igaza van, én még nem gondolkodtam rajta. A rendőrségi törvénnyel kapcsolatban viszont úgy látom, azt nem szabad kiragadni a rendészet területén hatályos jogszabályok összefüggés-rendszeréből! Gondoljunk a rendvédelmi életpályához kapcsolódó legutóbb kidolgozottakra.

Egy másik példaként hadd említsem a mi, a közszolgálati személyzetfejlesztési rendszerben elfoglalt helyzetünket. A rendőri vezetők kiválasztása a mi feladatunk, és nem a hierarchia telepszik rá erre a folyamatra. Ha például egy városi kapitányt ki akarnak nevezni, akkor a megyei főkapitány három jelöltet állít, főigazgatóságunk pedig megállapít egy vezetői alkalmassági sorrendet. A szakmai alkalmasságot nem tudom mérni. Ha nem a mi sorrendünket tartja be a főkapitány, akkor az előjárójánál ezt mindig indokolnia kell, miért tért el a hierarchián kívüli szervezet megállapításától. Jelenleg pedig, a vezetői alkalmasság megállapításnak, jól bevált

mintájára a korrupcióellenes folyamatok keretében, a rendvédelmi pályát választók szilárd erkölcsiség mérési kérdőívének kidolgozásán munkálkodunk.

Tehát ha összefüggésében vizsgáljuk a rendészeti környezet normatív szabályait, akkor nem biztos, hogy a napi működés szempontjából rossz a rendőrségi törvény; az jól működik. Gézának véleményem szerint egy túlzott alkotmányossági érzékenysége van, de amíg ilyen emberek vezetik a Belügyi Szemlét, akkor nincs nagy baj, és addig nyugodtak lehetünk!

Főigazgató úr, köszönöm az interjút!

*

2004. óta tagja lettem a Belügyi Szemle szerkesztő-bizottságának

Dr. Lukács János r. dandártábornok, Csongrád megyei főkapitány. 1983-tól a Belügyi Szemle külső szerzője.

Az interjú elkészítésének időpontja: 2016. 07. 07.

Hogyan lett rendőr, főkapitány úr?

Középiskolás koromtól a Debreceni Dózsa első osztályú kézilabdacsapatában játszva az érettségi után szinte automatikusan a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság polgári alkalmazottja lettem. Itt szereztem a testületről az első benyomásokat. A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szereztem diplomát. Sportpályafutásom befejezése egybeesett az egyetem elvégzésével. A korábbi kedvező rendőrségi tapasztalatok, valamint a munkahelykeresés szerencsés találkozási eredményezte, hogy jogi területen, 1982 októberétől, a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Szegedi Rendőrkapitányságának vizsgálója, két év múlva csoportvezetője lettem. Hamarosan, 1985-ben beiskoláztak a Rendőrtiszti Főiskola átképzőjére. Ezután a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság kiemelt fővizsgálója, vizsgálati csoportvezetője, '87 májusától osztályvezetője, '91 augusztusától a főkapitány bűnügyi helyettese, bűnügyi igazgatója, 1997 augusztusától megbízott, majd kinevezett főkapitány lettem.

Mikor találkozott a Belügyi Szemlével?

Ha jól emlékszem 1983 tavaszán egy jogeset megoldó versenyt bocsátott útjára a lap, és a városi rendőrkapitányság vizsgálóinak ismert leterheltsége ellenére felkeltette az érdeklődésemet. Nyerni nem nyertem, de a Szemlével kapcsolatban felejthetetlen élményeket szereztem.

Tudományos tanácskozásokon 1993 óta, minden évben felkérnek és tartok néhány közbiztonsági, az utóbbi időben az illegális migrációval összefüggő előadást. Társszerzőkkel közös, első angol nyelvű publikációm 1995-ben Berlinben jelent meg. A Szemlébe először, Schádné Zámolyi Judittal közösen publikáltunk; „Csongrád megye közbiztonsága. A tanyai lakosság biztonságérzetére ható egyes tényezők elemzése.” címmel, ami 2000 decemberében jelent meg. Ezt követően szinte majd minden évben jelenik meg társszerzőkkel közös vagy egyedül írt cikkem főként bűnüldözési, határbiztonsági, közbiztonsági témákban. 2004. óta pedig tagja lettem a Belügyi Szemle szerkesztő-bizottságának.

(A kérdésekre ennyi válasz érkezett.)

*

Kár, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak...

Dr. Bócz Endre a Belügyi Szemle külső szerzője 1961 óta, jelenleg a szerkesztőbizottsági ülések állandó meghívottja, nyugalmazott fővárosi főügyész

Az interjú felvétel időpontja 2016. 06. 02. 14.00

Főügyész úr mikor találkozott a Belügyi Szemlével?

1960-ban végeztem az egyetemen, a következő évben kerültem az ügyészségre. A fogalmazói joggyakorlat idején a XIII. kerületi ügyészségre voltam beosztva három hónapig. Közigazgatási hatóságok általános törvényességi felügyeletét kellett tanulnom, ami nem túl sok munkával járt, rengeteg időm maradt. Ott megvolt visszamenőleg 1953-ig az összes Rendőrségi Szemle. Végig is olvastam őket. A cikkek szerkezete sablonos volt, de a tárgyak érdekessé tette számomra őket. Munkakapcsolatba úgy kerültünk, hogy 1961-ben a vezető ügyész rám bízta egy olyan ügy feldolgozását, amelyben a későbbi neves újságíró, Martinkó Károly, (akkor még „dr.” nélkül) rendőr hadnagy, a BRFK Vizsgálati Osztályának beosztottja, éppen a nyomozás befejezésére készült. Főnököm utasítására elmentem a Tolnai Lajos utcába, ellenőriztem a nyomozás állapotát, és közben Martinkóval rájöttünk, hogy hasonló srófra jár az agyunk. Az összefoglaló jelentés közös munka eredménye lett, és megbeszéltük, hogy az ügyet felajánljuk a Rendőrségi Szemlének. Ezt ő intézte, el is fogadták és az 1961/8. számban meg is jelent. Az én érdeklődésemet már egyetemi hallgató koromban felkeltette a személyi társadalom-veszélyesség problematikája. 1962-ben szolgálati használatra kihirdették „*A jogalkalmazás jogpolitikai elvei*” című dokumentumot,

amely erőteljesen hangsúlyozta a – korábban „*áltudomány*”-ként kárhoztatott - kriminológia számos tantételének fontosságát, így azt is, hogy az elkövető személyiségi sajátosságait fel kell deríteni. Akkor már a Fővárosi Főügyészség Nyomozó Osztályán teljesítettem joggyakorlatomat, és kollégámmal, dr. Miklós Lajossal egy elméleti cikk formájában felvázoltuk ennek a követelménynek egy kriminalisztikai értelmezését. Az 1961-62.-ben hatályba lépett új büntető-, és büntetőeljárási jogi szabályokhoz kapcsolódóan más elméleti természetű cikkeket is írtunk közösen, így pl. a feljelentés-kiegészítés intézményesítése kapcsán a gyanú alaposságának mibenlétéről, amiről egész vita alakult ki. Így jó személyes viszonyba kerültünk a szerkesztőség tagjaival: dr. Déri Pállal, dr. Tóth Tihamérral, dr. Pál Lászlóval, dr. Baranyó Györggyel és a viszonylag fiatalon elhunyt dr. Nyerges Lajossal.

Miután kineveztek ügyésszé, a III. kerületi ügyészségen láttam el nyomozás-felügyeleti feladatokat. A III. kerületi *Sípos-halászkertben* akkoriban sorozatos betörések történtek. Ennek nyomozása, majd vizsgálata igen érdekes feladatot jelentett, un. „szoros ügyészi felügyelet” alatt folyt, a nyomozási cselekmények jelentős hányadán – tárgy felismerésre bemutatásán, „mikronyomok” (mai terminológiával anyagmaradványok) bizonyításbeli felhasználáshoz történő összehasonlító minta biztosításban, a terhelt és több tanú kihallgatásán) magam is részt vettem. Az eljárás sikeresen zárult és nagyon tanulságos volt. Akkor volt ott egy betöréssorozat például, és az ismeretlen tettes felderítése, aminek a tetteseit elfogták. Ezt az ügy rendőrségi előadójával szintén megírtuk cikként a Szemlébe. A Rendőrségi Szemlében jelentek meg ugyan cikkek a „*mikronyomokról*” is, de a napi szokványos ügyekben szereplő helyszíni szemlejegyzőkönyvek még távolról sem hasonlítottak azokhoz, amelyeket a kriminalisztikai szakirodalomban követelményként szorgalmaztak. Bosszantónak találtam, hogy pl. vendéglői betörések ügyében az ujjnyom-kutatásról még akkor sem esett szó, ha a helyszín általános képe – pl. pálinkás pohár és üveg a pulton – arra mutatott, hogy a betörő ivott. A helyszíni szemlét az e fajta esetekben a BRFK Központi Ügyeleti Osztályának szakosított bizottságai végezték, és én a szerzett tapasztalatokra alapozva e cikkben ezt a tényt szóvá is tettem, mint kritikát (1964/9. szám). Szerzőtársam – egy rendőr főtörzsőrmester – e megjegyzést nem tette magáévá, mondván, hogy ő vizsgálati beosztott, ezeket a jegyzőkönyveket nem látta, és egyébként sem jogosult az előljáró szerv munkájának bírálatára. A BRFK Központi Ügyeleti Osztályának vezetője (dr. Vincze Elek alezredes) cikkben válaszolt, mondván: nem tud arról, hogy az ügyészség vizsgálatot végzett volna a helyszíni szemlék témakörében, és arra hivatkozott, hogy a statisztika szerint a megelőző évihez képest 50%-kal több ujjnyomot rögzítettek! Válaszomban leírtam, hogy természetes számokban az 50 %-os emelkedés egyetlen rögzített ujjnyomot jelent, és az eredményességet csak az tükrözné, hogy a

rögzítettek közül az azonosításra alkalmasak aránya mennyit nöött. Dr. Déri Pál azonban nem kívánta ezt a vitát folytatni, és válaszat nem közölte.

Hogy épült fel, készült a Rendőrségi Szemle?

Mindig volt egy politikai vezércikk, amit valamilyen belügyi vezető írt. A lap tekintélyes részét kriminalisztikai esettanulmányok tették ki. A rovatvezetőknek – akik közül Tóth Tihamért különösen jól ismertem, mert a felesége évfolyamtársam volt – tűvé kellett tenniük a vidéket, keresve a tanulságosnak ígérkező ügyeket, majd rá kellett beszélni az előadót, vagy az illetékes főkapitányságról valami írástudó embert, hogy írja meg. A szerzőket segíteni is kellett, hogyan írják meg! Kíváncsi voltam, hogy a megírt anyag azt tükrözze, miként kellett volna a kriminalisztikai tanok szerint eljárni – függetlenül attól, hogy az eljárás valójában úgy folyt-e. Ebből adódott, hogy szinte minden cikkben található utalás egy részletes nyomozási terv készítésére és e terv tartalmát ismertetik is. Ezt az alapos tervezést – ami egyáltalán nem biztos, hogy valóban lezajlott – igazolja azután a nyomozás. Ettől voltak a cikkek szerkezetileg sablonosak. Az biztos, hogy abban az időben nehéz kenyér volt a Rendőrségi Szemlét csinálni! Még a hatvanas években egyszer Miklós Lajossal ketten megkaptuk a Rendőrségi Szemle, következő havi számának a teljes nyersanyagát – a szerkesztőségben közlésre elfogadott kéziratokat – azzal, hogy állítsunk elő belőlük annyi emészthető írásművet, ami egy folyóiratszámhoz elegendő. Lényegében lektori munkát bíztak ránk, de valami rettenetes kéziratokkal kínlódtunk. Ekkor ébredt bennem részvét a lap készítői (Tóth Tihamér, Pál László, Nyerges Lajos, Baranyó György) iránt. Akkoriban a szerkesztőségben három-négy rovatvezető dolgozott.

Miként választotta meg cikkei témáját?

A Fővárosi Főügyészség Nyomozó Osztályán mindig voltak érdekes ügyeim, bár meggyőződésem, hogy minden ügy érdekes; a kérdés inkább az, hogy aki foglalkozik vele, megtalálja-e benne az érdekességet? Ha sikerült rábukkannia, akkor egyúttal tanulságosnak is fogja találni. További kérdés, hogy él-e benne a késztetés arra, hogy amit ő tanulságosnak talált, közzé tegye azért, hogy másnak már ne kelljen kitalálnia, hanem előre tudhassa, hogy bizonyos helyzetekben mire érdemes figyelni! Természetesen azzal, ahogy időről-időre változott a feladatköröm, változott az a problematika is, amivel a napi munkámban foglalkoztam, és ehhez igazodott írásaim tematikája is. Ám minden feladatkörben ez a szellem vezérelt, munkámat nagyon élveztem, és mindig találtam benne olyan érdekességet, ami szerintem nagyon tanulságos lehet, és

másnak is jó, ha értesül róla. Sok ilyen célú írásom jelent meg. Később már általánosabb, inkább elméleti jellegű kérdések is érdekeltek, majd aspirantúra kerültem, ami alatt az orosz mellé angol nyelvet tanultam. Kandidátusi disszertációmban is – amit 1976-ban védtem meg – a Rendőrségi Szemlében megjelent cikkem témáját folytattam: „A személyi társadalomra veszélyesség fogalma, összetevői és értékelése a büntetőjogban és a kriminológiában”,

A Belügyi Szemle miben különbözött a Rendőrségi Szemlétől?

Úgy emlékszem 1963-ban alakult át a *Rendőrségi Szemle Belügyi Szemlévé*. A Legfőbb Ügyészség minden kerületi ügyészség, és minden főügyészségi csoportvezető vagy ennél magasabb beosztású ügyész számára előfizette. Nagyon szép kivitelű folyóirat lett. Ekkoriban kerültem a III. kerületi ügyészségre és emlékszem az új folyóirat első számának egyik cikkére, amelyben egy vendéglőben tapasztalt különös visszaélésről számoltak be. Kihasználva a Kőbányai világos és a Kinizsi sör árkülönbözetét (vö. *fűtőolaj – dízelolaj, 1990*) a koronadugók leszedésével az olcsóbb sört töltötték a drágábbra felcímkézett üvegekbe. A koronadugók manipulálásának lehetőségét az 1962-ben intézményesített *nyomozási kísérlet* segítségével ellenőrizték.

A Belügyi Szemlét szerkesztőbizottság készítette. Differenciálódott a rovatrend, a szerkesztőség is megváltozott. A korábban domináns kriminalisztika – amelynek Déri nagy tekintélyű tudósa volt – teret veszített. A Rendőrségi Szemle kifejezetten hasznos volt a rendőrségnek, mert a kriminál-metodikát nagymértékben szolgálták a folyóiratban a nyomozási gyakorlatról megjelent írások. Az azonos jellegű bűncselekmények nyomozását össze lehetett hasonlítani. Ezek általánosításával ki lehetett alakítani olyan protokollt, amit érdemes volt követni, mert a gyakorlatban kipróbált módszereket tartalmazott. Rengeteg esettanulmány jelent meg a Rendőrségi Szemlében, számonként mintegy 70% ezzel foglalkozott. A Belügyi Szemlében, a vezetők vezércikkei után az különféle jogpolitikai, anyagi büntetőjogi, eljárásjogi vagy kriminalisztikai tárgyú elméleti cikkek következtek. Igaz, külön rovat volt „*A nyomozások gyakorlatából*” címmel, de ez már a folyóiratnak jó, ha 20%-át kitette.

A szerkesztőség kapott egész sor nyugati, valamint szocialista szakfolyóiratot és lapot. Időnként ezek anyagából összeállítottak egy „*Külföldi Figyelő*” című mellékletet, amely számomra annyiban rejtélyes, hogy fogalmam sincsen, milyen időrendben jelent meg és mi volt terjesztésének módja. Az aspirantúrára megszerzett nyelvtudásomat a szerkesztőség arra vette igénybe, hogy odaadták nekem az orosz és az angol nyelvű szakfolyóiratokat (Szovjetszkoje Goszudarsztvo i Pravo, Szocialiszttyicseszkoje Zakonnoszty, Journal of Criminal Law and Criminalistics, British Journal of Criminology) azzal, hogy nézzem őket végig, és a szemle

profiljába vágó közleményeket teljesen vagy kivonatosan fordítsam le, illetve készítsek belőlük ismertetést. Ez nekem is jól jött, mert – eltekintve a munkáért kapott fizetségtől – így figyelemmel tudtam kísérni az ottani tendenciákat. Így értesültem pl. a számítógépes ujjlenyomat-azonosítás kezdeteiről, a különféle amerikai jogpolitikai irányzatokról, bűnüldözési megoldásokról stb. Később egy ismerősöm, aki az USA-ban járt, becsempészte *Eric Fromm* bestsellerré vált nagy művének, az *Anatomy of Human Destructness*-nek (New York, 1973.) egy példányát, amely az erőszak és agresszió természetével foglalkozik, s erről írtam ismertetést is a Külföldi Figyelőbe. Az eredeti mű függelékében részletes elemzés olvasható Hitler, Himmler és Sztálin személyiségéről. Úgy emlékszem, már a rendszerváltozás után budapesti könyvkereskedés kirakatában láttam a könyv magyar fordítását is. Tudomásom szerint a Figyelő nem járt automatikusan a Belügyi Szemléhez.

Publikációim nagy hányada – nyomozási esettanulmányok, büntető-eljárásjogi és kriminalisztikai elméleti cikkek stb. – a Belügyi Szemlében jelent meg. Folyamatosan, ügyészként is figyelemmel kísérve a folyóiratban megjelent cikkeket, tanúja lehettem a rendőrségi felderítési eredményességi statisztika-zsonglörködés meg-megújuló eseteinek, egész történetének is.

A Szemlénél a hierarchia és a tudomány viszonyáról milyen véleménye alakult ki munkássága során?

A Belügyi Szemle szerkesztőségének tagjait ugyan jól ismertem, de a szerkesztőség működését illetően nincsenek mélyreható ismereteim. Azt tudom, hogy amit én írtam, azt az előbb említett egyetlen kivételtől eltekintve közölték. De úgyszólván minden héten írtam a Magyar Rendőrbe is. Szóbeszéd tárgya volt, hogy Dérinek volt konfliktusa valamelyik minisztériumi felettesével, de ennek részleteiről semmit nem tudok.

Egyszer – már a nyolcvanas évek második felében – a Belügyi Szemlében megjelent a BRFK Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztálya vezető beosztású alezredesének egy cikke, amelyben angol nyelvű források alapján a szipuzás – „*sniffing*” – veszélyeit ecsetelte, hivatkozva arra, hogy a forrás szerint annak Angliában már halálos áldozatai is voltak. Ebből nagy botrány lett, az illetőt meg is fenyegették, mert – mint utólag kiderült –, a tudatmódosító szerek magyarországi használatának felfutása akkoriban a sajtó számára tiltott téma volt. Mindezt azonban egy, a fiatalkorúak bűnügyeivel kapcsolatos tanácskozáson mellékesen említette valaki, aki valószínűleg ezzel a közléssel is vétkezett, hiszen a tilalom maga is bizonyára titkos volt. Annyi biztos, hogy a tanácskozás valamennyi résztvevője elképedt; a szipuzás egyébként köztudomású volt, és így

senki sem értette, mi titkolni való lehet ebben. A megelőzést éppen a társadalom széleskörű tudatosítás útján történő mozgósítását igényelte volna.

A mostani Szemléről mi a véleménye?

A kriminalisztikai tárgyú írásaimat továbbfejlesztve, és későbbi tapasztalataimmal kiegészítve 2005-ben egy bizonyításelméleti témájú könyvön dolgoztam. Ennek keretében a krimináltechnika alkalmazási lehetőségének szemléltetéshez gyakorlati példákat kerestem, és meglepődve tapasztaltam, hogy ilyeneket szinte kizárólag a Rendőrségi Szemlében és a csendőrségi egykori lapjában találtam. Ekkor szembesültem azzal, hogy a Belügyi Szemléből a kriminalisztika és különösen a krimináltechnika kérdései úgyszólván teljesen kimaradtak. Ez – szerintem – nem szerencsés dolog. A Belügyi Szemle rangos tudományos folyóirat; a Magyar Tudományos Akadémia jogtudományi területen a legmagasabb kategóriába sorolja – és méltán. Óriási hiányosság, hogy a kriminalisztika elméleti és gyakorlati kérdéseinek abban a sávjában, amelyet valaha a Rendőrségi Szemle gondozott, nincsen olyan fórum, amelyből az olyan érdeklődő kezdő szakember, amilyen a hatvanas évek első felében én is voltam, megszerezhetné a szükséges kriminalisztikai ismereteket. Az egyetemek jogi karain – ahol a leendő bírák, ügyészek és ügyvédek az alapképesítést szerzik – általában 2x30 órás kriminalisztikai kurzus van, és ennek keretében is általában a Rendészettudományi Kar több száz órás tananyagának egy kivonatát oktatják, holott egy büntetőügyekben közreműködő jogásznak másfajta kriminalisztikai ismeretekre van szüksége, mint egy nyomozónak. Természetesen vannak – általában fakultatív – szakmai továbbképző tanfolyamok, de a rendszeres, folyamatos önképzés, egyéni tanulás nehezen valósítható meg szaksajtó nélkül. Nem állítom, hogy csak a Belügyi Szemle lehetne ez a szaksajtó, de hogy ilyennek lennie kellene, az meggyőződése. Nem is tudom, hogy ebben a tárgykörben hol tájékozódhatnak rendszeresen a fejleményekről, szakmai újdonságokról, új gondolatokról, módszerekről és megoldásokról a bűnügyi szakterületen dolgozó rendőrök, hisz a Rendészettudományi Kar elvégzése után már nem juthatnak hozzá az ottani tansegédletekhez. A Rendőrségi Szemlében jelentekhez mérhető, aktuális, praktikus dolgok tapasztalatok manapság hozzáférhetetlenek! Közismert az is, hogy a frissdiplomást az „őreg rókák” többnyire általában mindenütt azzal fogadják: „felejtsd el, amit az iskolapadban tanultál! Az élet, a gyakorlat más!” Sokan ezt a bölcselmet el is fogadják. Ahelyett, hogy a közös nevezőt próbálnák megtalálni a gyakorlatban kialakult szokások és az elméleti követelmények logikája között, az utóbbiakat felcserélik az előbbiekkel. Egy részműveletet sikeres elvégzése lehetséges mechanikusan, az elméleti alapok, elvek és szabályok egészének ismerete híján is, de ha mindez feledésbe merül,

mire pl. helyszínparancsnoki feladatot kap, hogyan lesz képes komplex nyomozati intézkedéseket felelősen megszervezni? Félelmetes példa erre a roma-gyilkosságok sorozata ügyében a debreceni elfogáskor lebonyolított intézkedéssorozat. Ezt, ha jól emlékszem egy hadnagy tervezte és ő volt a parancsnok. A tárgyaláson kiderült; a helyszínen készített jegyzőkönyvek, dokumentumok közül gyakorlatilag semmit nem lehetett a bírósági eljárás során okirati bizonyítékként felhasználni, mert rosszul készítették el... Tucatnyi embernek kellett tanúskodni járni a bíróságra, mert a jegyzőkönyvek jobb esetben súlyosan kellékhányosak, és ezért érvénytelenek voltak, de sokszor – és ez volt a rosszabb eset - kölcsönösen cáfolták egymást...

Főügyész úr, köszönöm az interjút!

*

A politika nem telepedett rá soha a folyóíratra!

Dr. Nyíri Sándor a Belügyi Szemle szerkesztőbizottsági tagja, nyugalmazott vezető ügyész

Az interjú felvétel időpontja: 2016. 06. 06. 14.00

Vezető ügyész úr, hogy került jogi pályára?

Anyám özvegyasszony volt, kis keresetéből gondoskodott húgomról és rólam. Arra gondoltam, érettségi után kitanulok egy szakmát, hogy minél előbb keresetemmel segíthessem anyámat. Miután szerettem a zenét, több hangszeren is játszottam, gondoltam hangszerkészítő tanulónak megyek. Amikor ez gimnáziumi igazgatónk fülébe jutott, lejött az osztályba, s közölte velem, hogy „Fiam, neked nem szakmát kell tanulnod, hanem jogásznak kell lenned, hiszen te voltál az osztály szószólója!”. Indokaimra azt válaszolta, hogy „Küldd be anyádat.” Neki is kifejtette véleményét, hogy éveken keresztül az osztályban és az iskolában az „igazság bajnoka” voltam. Hozzáteve, hogy a szegény sorsú gyerekeket az egyetemen ösztöndíjjal és különböző támogatásokkal segítik. Szegény anyám nagyon meghatódott, és ha az igazgatónak ez a véleménye, jelentkeznek az egyetemre...

Mikor találkozott a Belügyi Szemlével?

1964-ben végeztem az ELTE jogi karán, ekkor kerültem az ügyészségre, ahová ősidők óta mindig járt a Belügyi Szemle én is ettől kezdve olvasom. Akkoriban Déri Pál volt a főszerkesztője, Tóth Tihamér a helyettese, akinek ügyész feleségével együtt dolgoztam. Nagyon szerettem a lapot, igen

népszerűnek számított. Emlékeim szerint a lapban mindig volt „Tudomány”, és „Szolgálati tapasztalatok” rovat, amiben jogeseteket dolgoztak fel. A szemle úttörő szerepet játszott a kriminológia fejlődésében is. Nagynevű tudósok, mint például Vigh József professzor, Szabó András és más tudósok, gyakorlati szakemberek írtak rendszeresen bele, akikből később tudományok doktora lett. Számunkra, a Belügyi Szemle, mint folyóirat cikkei értékének érzékeltetésére hadd ugorjak egy kicsit időben a rendszerváltás idejére, 1990-re, amikor jött a pénztelenség időszaka. Amikor ennek ellenére, Györgyi Kálmán legfőbb ügyész úrral együtt eldöntöttük, hogy a Belügyi Szemlét lemondani nem szabad! Tehát a Belügyi Szemle a mai napig, minden egyes helyi ügyészségre jár! Ellentétben azzal, hogy a kerületi rendőrkapitányságokon nem biztos, hogy feltalálható a Belügyi Szemle... Ha pedig még is járna, nem kizárt, hogy a folyóirat, a kapitányi dolgozószoba vitrinjében gyűlik, talán érintetlenül.

A folyóirat mennyiben járult hozzá a rendészettudomány kialakulásához, fejlődéséhez?

Ez igen érdekes kérdés, hiszen a háború előtt a rendészetelmélet nagyon gazdagon művelt tudományterület volt. Aztán a háború után, amikor a Belügyminisztérium kebelén kezdett el működni,... nos a belügy soha nem volt egy nyitott intézmény, a rendszerváltásig! A rendészetelmélet is háttérbe szorult, mert nem nagyon voltak művelői a „nagy öregek”: Kertész Imre, Katona Géza, Déri Pál, Diczig István kivételével.

Amikor aztán legutóbb, Korinek László került a szemle élére, majd helyettese Finszter Géza lett, nagy pezsgést vittek a szerkesztőség életébe. A kilencvenes években már a Magyar Tudományos Akadémia figyelmét is sikerült felkelteni, és hamarosan besorolta a rendészettudományt a többi tudomány közé. Akkoriban meg is alakult a Rendészettudományi Bizottság, amelyben Szabó András professzor úr, tekintélyes akadémikusként nagy segítségre volt. A bizottság ma is működik, albizottságként. Meg kell jegyezni, hogy a rendészettudomány fejlődéséhez nagyban hozzájárult a 2004-ben megalakult Magyar Rendészettudományi Társaság is.

A politika és a tudomány milyen arányokban, mértékben jelent meg a Belügyi Szemlében?

A politika nem telepedett rá soha a folyóiraatra! Voltak ugyan néha vonalas vezércikkek, de inkább a szaktudomány dominált a szemlében. Magyarországon 1963-ban indult meg a bűnözést és a bűnelkövetést mérő Egységes Rendőrségi Ügyészségi Statisztika. Ezt a Belügyminisztérium és a Legfőbb Ügyészség együtt dolgozta ki. Világszínvonalú volt, ma is megtalálható számítógépen 1964-től az egész bűnözés alakulása az Országos Kriminológiai Intézetben. A bűnözés

változásairól szóló statisztikának egyetlen, de egyben legnagyobb baja volt, hogy nem volt nyilvános. Minden évben megjelentek kötetei, csak „Belső használatra!”, felirattal. A titkosságot úgy lehetett áthidalni, hogy minden év elején a legfőbb ügyész tartott egy sajtótájékoztatót. Ezen ismertette a bűnözés adatait, amiből a szemle készített egy kiadványt, ami szűkebb volt. A szemle szerkesztőségében dolgoztak olyan jó nevű munkatársak, mint Borsi Zoltán, Halász Kálmán, illetve a BM-ben dolgozó kriminálstatisztikusok, rengeteg cikket írtak e témában akkortájt. Ennyiben is jól informált, modern lap volt a Belügyi Szemle! Az akkori jogirodalomban rengetegen hivatkoztak a Belügyi Szemlében publikált anyagokra, és nem volt cenzúra! Ennek köszönhetően olyan briliáns viták alakultak ki, sőt megjelentek kifejezetten olyan vitacikkek, amikre lehetett reflektálni. A könyvismertetések is nagyon jók voltak.

A politikában változás akkor történt, amikor Horváth István lett a belügyminiszter. Az „átkosban”, három terület működött direkt pártirányítás alatt: a Belügy-, a Honvédelmi és a Külügyminisztérium.

Amikor Horváth István lett a belügyminiszter, egyszer csak beszámolt a korabeli országgyűlés előtt, a minisztérium tevékenységéről. Ez akkor óriási szenzáció volt! Mert egészen odáig, még a kormányuléseken se került szóba a Belügyminisztérium működése. A direkt pártirányítás abból állt, hogy a központi bizottság és a politikai bizottság foglalkozott ezekkel a szervekkel, a KB közigazgatási és adminisztratív osztályán keresztül. Itt egy ideig én is dolgoztam, az igazságügyi alosztály vezetőjeként. Emlékszem olyan osztályértekezletekre, amikor nekünk, „civileknek”, a tanácsi rendszer és az országgyűlés működését felügyelő alosztályvezetőkkel ki kellett menni, amikor az osztályvezető a belügyi, valamint a honvédségi alosztállyal külön tárgyaltak, mert az ott elhangzottak, még előttünk is tabuk voltak.

Horváth István művelt jogászember volt, aki, amikor kirobbant a Duna-gate botrány, akkor fölállt a magyar parlamentben és azt mondta; „Én itt ezennel lemondok, mert Európában ez így szokás!” Ilyenre, azóta sem volt példa a magyar parlamentben, történhetett bármilyen nagy horderejű botrány.

Milyennek ítéli a hierarchia és a tudomány viszonyát a Belügyi Szemlében?

Nyilvánosan ez sosem jelent meg. Pletyka szinten mindig tudtuk, hogy például Déri Pálnak, modern gondolkodása miatt, hányszor, mennyi konfliktusa támadt. Ő elsősorban tudós ember volt, így aztán csak nyugdíjazása előtti évben lett ezredes. Ő volt a legtovább alezredes az ezredesi, főszerkesztői beosztásban, de talán még a belügyben is...(A sors elégtétele, hogy a rendszerváltozás után Kertész Imrével és Katona Gézával együtt megkapta a tábornoki csillagot.)

Az integrált bűnözésről írt egy briliáns, nagyszerű könyvet, amit csak szűk szakmai körben ismertek.

Mi a véleménye a folyóirat cikkeiről a rendészet rejtőzködő természetével, és a tudomány szabadságával kapcsolatban?

A rendvédelmi tevékenység szakelméleti cikkekben történő bemutatása előli elzárkózás „titkos”-ságra történő hivatkozással, gyakran teljesen fölösleges! Az ilyen, tisztázó írások jellemzően inkább előnyére szolgálnának a szervezetnek. Nekem is megjelent két kis elméleti könyvem a titkos információszerzésről, adatszerzésről. De ebből a témából, a nyolcvanas évek végén, Kertész Imrének, a Bűnügyi Technikai Intézet egykori vezetőjének jelent meg 1989-ben négy dolgozatból álló hiánypótló kötete; „Rendőrség, rendőrállam, jogállam” címmel. Ő tudott angolul, németül, oroszul, így bemutatta, hogy Európában hogy néz ki a titkosinformáció-gyűjtés; hivatkozom is rá a könyvemben. Az én személyes történetemet e témában, érintem „A múlt mindig velünk van”, 2012-ben megjelent visszaemlékezéseimben.⁴⁸⁰

Ebben megírom, hogy mi ügyészek természetesen tudtuk – másokhoz hasonlóan – hogy a rendőrség folytat titkos, úgynevezett operatív tevékenységet, amiről magunk között gyakorta beszélünk. Mivel az ilyen természetű rendőri tevékenység jogon kívül zajlott, nem tudunk vele mit kezdeni, az ügyészség csak a nyomozás törvényességének felügyeletére volt jogosult, és kötelezett. Az ügyészségen belüli szakmai megbeszélések a jogalkotásról szóló törvény elfogadása után élesebbé váltak. A jogrend értelmében ugyanis az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit törvényben kell szabályozni, különös tekintettel a személyi szabadságjogokra és korlátozásokra.⁴⁸¹

1988 nyarán, a Legfőbb Ügyészségen meghirdettünk egy tudományos ülést „Az önálló ügyészi szervezet munkájának fejlődése és mai szerepe a társadalmi-gazdasági kibontakozásban” címmel. Az ülésre készülve, a kor adta lehetőség szellemében elhatároztam, hogy a rendőrség titkos tevékenységének kérdését a nyilvánosság elé viszem. Előadásomban többek között a következőket mondtam: „A bűnüldözés a rendőrség kettős jellegű tevékenysége. Az egyik a büntetőeljárás szabályai szerint folyó nyomozás, a másik pedig az általános bűnüldözési, elsősorban felderítési és a bűncselekmény elkövetésének gyanúját megalapozó adatok összegyűjtése. Ez utóbbi kívül esik a büntetőeljárás keretein, eszközei és módszerei is eltérőek. A mai felfogás szerint ez az általános bűnüldözési tevékenység kívül esik a jogilag szabályozott hatósági tevékenység körén,

---

⁴⁸⁰ NYIRI Sándor: *A múlt mindig velünk van*. Ardlea kiadó. Nyíregyháza. 2012.

⁴⁸¹ 1987. évi XI: törvény 5.§ b) pont.

annak nincsenek nyílt, törvényes szabályai, következésképp e fölött ügyészi felügyelet nem érvényesül. Ennek a helyzetnek az indokoltsága kétségbe vonható. Különösen áll ez azokra az esetekre, amikor a törvény szerint a nyílt nyomozással párhuzamosan a bizonyítékok összegyűjtésére a bűnüldözés más módszereivel is dolgoznak. Ez utóbbinak nemcsak az eszközei és eredményei, hanem léte, az alkalmazása is eltitkolt még az ügyész előtt is. Nyilvánvalóan nem lehet egy folyamatban lévő nyomozás érdemi részének, elsősorban az eredményességét célzó bizonyítás előmozdításában közreműködni úgy, hogy féloldalas ismeretek megszerzésére van lehetőség. Fel kell vetni tehát azt a kérdést, meddig lehetséges a mai helyzet fenntartása, s nem kellene-e a kérdést törvényben szabályozni, s az ügyésznek megfelelő felügyeleti eszközöket biztosítani. A válasz csak „igen” lehet, mivel az ilyen tevékenység sokszor alapvető, törvény által egyedileg is védett állampolgári jogokat érint.”⁴⁸²

A Belügyminisztérium képviselőjében a konferencián megjelent vizsgálati osztályvezető elképedt a előadásom felvetései hallatán... Viszont Kacziba Antal nyugállományú rendőr altábornagy – aki aktív korában az ORFK bűnügyi főigazgatója, majd a Belügyminisztérium rendészeti helyettes államtitkára volt –, 2007 őszén az ORFK fennállásának 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencián nem kevesebbet állított, mint hogy a rendészet területén ezzel az előadással kezdődött meg a rendszerváltás...

Az viszont biztos, hogy ha akkor, a konferencián elhangzott javaslatomnak lett volna fogamatja, elkerülhették volna a Duna-gate botrányt...

Vezető ügyész úr, köszönöm az interjút!

*

A Belügyi Szemle primer úttörő szerepe a minisztériumban meghatározó volt.

Dr. Janza Frigyes ny. vezérőrnagy, Belügyminisztérium oktatási főszemléző, az NKE Fenntartói Testületének belügyminisztériumi megbízottja, a Magyar Rendészettudományi Társaság főtitkára (2016.06.06.)

Vezérőrnagy úr mikor találkozott először a Belügyi Szemlével?

1971-ben kezdtem a szolgálatomat és ez alatt rendszeresen láttam a lapot is. Amikor a hetvenes évek közepén létrejött a BM Tudományszervezési Osztály, ott a folyóirat irányába instruktori

---

⁴⁸² NYIRI Sándor: *A múlt mindig velünk van*. Ardlea kiadó. Nyíregyháza. 2012. p. 105.

feladatokat kaptam. Így egészen közeliről ismerhettem a Belügyi Szemle és a tudomány alakulását. Nagyon szoros együttműködésben dolgozott az akkori munkahelyem, a Dunakeszi kutyavezető-képző iskola a Kertész Imre vezette Bűnügyi Technikai Intézettel is.

A Belügyi Szemle címlapján szereplően: szakmai, tudományos folyóiratról van szó.

A tudomány sokáig hiányzott a rendőrség és a Belügyminisztérium életében. A lap első felelős szerkesztőinek egyike, Katona Géza, az ötvenes években, mindenképpen a szakmai kérdések tudományos igényű feldolgozását tartotta első rendű feladatnak, hisz a szakmai kérdések megtárgyalása volt akkor a legsürgetőbb, és nem az önálló tudományos kutatás. Nem is volt ilyen célra állomány. A szakmai lapban aztán egyre-másra megjelentek a tudomány oldaláról érkező elméleti cikkek is. Ezek igen nagymértékben gazdagították a folyóiratot és a rendőri szerzők, vagy potenciális szerzők gondolkodását is egy sokkal komolyabb, tudományos gondolkodásmód irányába terelték.

A szemle, következő – jellemzően a 70-es éveket felölelő – időszakában a folyóiratnak már meg kellett felelnie mind a szakmai, mind a tudományos igénynek. A szakmát tudományos igényességgel leíró cikkek mellett mind több, komoly tudományos publikáció is megjelent. Igaz, ezek jellemzően kívülről érkeztek, de már egy-két kutató megmutatta az „orosláncörmet”. Gondolok itt Déri, Katona és Kertész, valamint néhány fiatal szerző publikációira. Mindenképp megemlíteném Nyerges Lajos, mint szerkesztő szerepét, aki hihetetlen szellemi eleganciával vitte ezt a lapot. Erre az időszakra tehető a szemle mellékleteként megjelenő Külföldi Figyelő, igen gazdag szemlézése is. Ekkor már nemcsak hazai, vagy éppen a szocialista tábor kontextusában zajlott ez a szemlézés, hanem a nyugati szakirodalomból is. Ezek segítségével meg tudtuk ítélni, körülbelül hol tartunk.

A Belügyi Szemle hogy kapcsolódott be a Belügyminisztériumnál születő tudományos életbe?

A Belügyi Tudományszervezési osztály megalakulásához köthetően volt egy nagyobb szabású kutatás is a 70-es években, amely során a kutatók, mindenekelőtt Szabó András és csapata, másokkal vállalva, rendkívül komoly eredményeket mutathattak fel. Ekkoriban indult a IV/II. Személyügyi csoportfőnökség által gerjesztve a tudományos fokozatszerzés is, amit kandidatúrának hívtunk. Ide nagyon sokan jelentkeztek és értelemszerűen publikáltak is a szemlében. Akkoriban már megjelentek bizonyos prediktív, jósló jellegű cikkek is, általában a bűnözéssel, bűnmegelőzéssel, bűnözési tendenciákkal kapcsolatban. Különösen Déri Pál munkásságát tudnám kiemelni. Nagy vihart is kavart az ő könyve; „A korszerű nyomozás, integrált bűnüldözés”. Ebben néhány, tabunak számító korlátot is áttört. Például, adatokkal alátámasztva

előre jelezte a bűnözés növekedését, miközben a hivatalos ideológia ennek ellenkezőjét állította. Igen nagy lendületet kapott a Belügyi Szemle azáltal, hogy megszületett a Belügyi Tudományos Munka Szabályzata. A több mint százoldalas kiadványt, Komáromi István és néhány fiatalember készítette elő, Stefán Géza osztályvezető irányításával. Az akkori Személyügyi pártbizottsági, sőt BM-bizottsági üléseken is, állandó vitatéma volt, hogy a szolgálati tapasztalatok nem jelennek meg kellő súllyal a Belügyi Szemlében. Mi viszont – a tudományszervezési osztály szemszögéből –, el tudtuk képzelni, hogy a tudomány területén alapkutatás jellegű témákban is jelenjenek meg írások. Ezek ugyan a szolgálati tapasztalatokkal nem függtek össze, de az elméleti igényesség az alapokat illetően is kíváncsatos volt. Én minden évben, mintegy húsz éven keresztül részese voltam a szemle éves beszámolóinak. Mi, a tudományszervezési osztály részéről, mindig dicsérőleg szóltunk a folyóiratról. Ez volt az a lap, ahol az önazonosságunkat tetten tudtuk érni, mint a Belügyminisztérium legmagasabb tudományos nivójú megnyilvánulása. Igyekeztünk soha nem bántani a lapot, mert a lap primer úttörő szerepe a minisztériumban meghatározó volt. Igen sokan olvasták akkoriban a szemlét. A jogásztársadalom képviselőivel folytatott tárgyalásaink során, mindig felfedeztük náluk a folyóiratot. Az akkori 12 ezres példányszáma igen magas volt; terjesztettük a különféle szerveknél, és kisebb egységeknél is. Mindenhol volt hét-nyolc előfizetője, főleg a fiatal tiszteket érdekelte. Akkoriban ugyanis egyedül a Belügyi Szemlében lehetett hozzáférni valóságos ügyekhez. A „Titkos háborúk történetéből” sorozatát pedig különösen a civilek szerették olvasni. A szemle korabeli példányszáma is jelzi, hogy az átlagos érdeklődésű olvasó igényeit ki tudta elégíteni a Belügyi Szemle. Szerintem körülbelül az 1975 és 1985 között kezdődött az igazi kibontakozás. Mert a rendszerváltás után Korinek László nevéhez köthetően következett be a fordulat. Ő ugyanis elhatározta, hogy egy nagyon nivós, színvonalas tudományos folyóiratot csinál, ami a szakmáról szól. Ezt sikerült is megvalósítania; a Belügyi Szemle a Magyar Tudományos Akadémia által a legjobb öt között minősített, „A” kategóriás folyóirattá vált.

Miként lehetne összefoglalni a Belügyi Szemle fejlődését?

Alapítását az motiválta, hogy a szakmáról tapasztalatokat kellett megosztani a rendőrség szakembereivel. Ekkor még szakmai és tudományos folyóiratról beszélhetünk. Ezt egyre színvonalasabban kellett megszerkeszteni, megírni, amit Katona Géza, Kertész Imre, Déri Pál – és akik utána jöttek – igen szigorúan vették. Ennek eredményeként vált a szemle szakmai-tudományos folyóirattá. Az utóbbi húsz év alatt pedig rohamléptekben tudományos folyóirattá fejlődött.

Az elején, amikor még szakmai lapként funkcionál a Belügyi Szemle, teljes egészében belesimul a szakmai vezetés elképzeléseibe. Nem konfrontálódott, ami az akkori politikai viszonyok között nem is lett volna nagyon szerencsés. De ez nem azt jelenti, hogy közben, a jog oldaláról ne emelt volna folyamatosan kifogásokat, ne tett volna észrevételeket a gyakorlattal szemben. A Belügyi Szemlében mindig meg volt az a potenciál, hogy jobbítsa a szakmai munkát. A mindenkori szerkesztők ezt szentírásnak tartották. Ez egy óriási szerencséje a folyóiratnak az elmúlt bő hatvan évben! A szemle egyre elmélyültebb cikkek irányába indult el. Ebben az időben a parancsnoki beszámolók kötelező eleme volt az adott szervtől megjelent publikációk száma. A belügyi szakmai cikkek mellett a különféle tudományterületekről készült tanulmányok is egyre másra megjelentek a folyóiratban, például természettudományi, illetve szociológiai, etikai témákban, amelyek jobban rávilágítottak a rendészettudomány multidiszciplinaritására. Napjaink elvárásaihoz igazodva pedig a szemle éppen a szakmai tapasztalatok hatékonyabb népszerűsítésére indít online folyóiratot. A szemle szerkesztőbizottságának elnöke pedig ragaszkodott hozzá, hogy a jogvégezett doktoranduszokat és más egyetemek doktoranduszait is fogadjuk be a Szemléhez gyakorlati munkára.

Hogy kapcsolódott ehhez a folyamathoz a rendészettudomány kialakulása?

Korábban a hadtudomány adott bázist a rendészeti kérdéseknek, ezért a tudományos munka nem a belügy keretein belül folyt, hanem azon kívül; a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián és jogutódjain. Következésképpen ez nagy belügyi közérdeklődésre nem is tarthatott számot. Közben egymás után megszülettek a tudományos munka szabályzatát követően a tudományos tevékenységgel kapcsolatos, aktuális egyéb jogszabályok, BM utasítások. Egészen sokáig, tavaly februárjáig hatályban volt a közös HM-BM utasítás is a doktoranduszok képzéséről.

Az 1990-es évek elején merült fel az igény, a rendészettudomány megalkotására. Egyebek közt erre, ennek keretében alakult meg a Rendészeti Kutatóintézet. 1998 augusztusában a rendészettudomány létrehozásával kapcsolatos elképzeléseim, benne a szükséges négy feltétellel eljuttattam a belügyminiszter úrhoz. Az anyagban első lépcsőként a Belügyi Tudományos Tanács megalakítása és ennek, a Belügyminisztérium folyóirata, a Belügyi Szemle által történő kiszolgálása szerepelt. A másik feltétele az akadémiai etabláció, ami meg is történt 2005-ben, az MTA IX-es osztályán belül a Rendészeti Bizottság megalakulásával. Ezt az időközben, 2004-ben megalakult és ekkor már működő, Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) generálta, egyebek közt Sallai János, az MRTT titkáráként megírt az rendészettudomány etablációjáról szóló cikkével. A társaság életre hívása, egyben a harmadik feltétel teljesülését, a rendészettudomány

„civil” lábának a megteremtését, is jelentette. A fentiekre tekintettel, nyilvánvalóvá vált, hogy nem szabad a belterjességet erőltetni! Nyitni kell a társtudományok felé – miután multidiszciplináris tudományról van szó –, és ez volt a negyedik feltétel; a szakmai oktatást a közös állami felsőoktatás részévé kell tenni. Volt ugyan egy Rendőrtiszti Főiskolánk, de az akkori logika szerinti – a főiskolát jogi-közigazgatásiként definiáló Bolognai folyamat –, elképzelés számunkra szűk kereteket szabott. Nem azért, mert nem szeretjük a jogot és a közigazgatást, hanem mert bezárta volna az utat előttünk a rendészettudomány önállósítása felé; hisz létezik önállóan a közigazgatás tudomány is, és a jogtudomány is.

Ha mind a négy feltétel teljesült, akkor ott lebegett még egy, mondhatni fél feltétel, hogy idővel létre kell hozni a Rendészettudományi Kutató Intézetet. A feltételek teljesítéséhez először is egy vezetőképző és továbbképző intézetet kellett megalapítani. Ezért az önálló Rendészeti Kutatóintézetet beolvasztottuk az Ady-ligeten, 2004-ben névváltoztatással létrehozott, 2002-től már működő Rendészeti Vezető- és Továbbképző Kutató Intézetbe. A még 1999-ben létrejött Belügyi Tudományos Tanács, mindvégig támogatta elképzeléseinket. Korinek Lászlót, a Belügyi Szemle főszerkesztőjét pedig megkértük, hogy az MRTT elnökeként álljon a rendészettudomány létrehozása folyamatának az élére. Világosan láttuk, hogy a szemle nélkül és főszerkesztője kapcsolatrendszere nélkül ez a folyamat nehezen halad előre, ő van abban a helyzetben, hogy a felsőoktatási és tudományos akadémiai fórumokon kellőképpen tudjon érvelni egy önálló diszciplína megjelenése mellett. Ezt a folyamatot, anélkül, hogy néven nevezte volna, a Belügyi Szemle mindig támogatta. Tehát mindez egy nagyon tudatos, tervszerű folyamat volt! Még ha az időközben bekövetkezett kormányváltással a politikai hangsúlyok átrendeződése miatt előbb a kutatóintézet, majd a továbbképző intézet ki is került az ady-ligeti intézet nevéből.

Milyen volt a szemle és a politika viszonya?

Az állampárt politikai befolyása, a korabeli kurzusnak megfelelően minden folyóiratnál érvényesült, ez nem a Belügyi Szemle sajátossága volt. Meg kellett felelni az akkori politikai irányvonalnak, mert különben a lap létjogosultsága került volna veszélybe. De a mindenkori főszerkesztők Katona Gézától kezdődően a rendszerváltásig, Finszter Gézáig nem engedték, hogy a direkt párpolitikai befolyás érvényesüljön! Szalonképessé tudták tenni bármelyik publikációt, ugyanakkor méltatlan vitáknak nem adtak teret a lapban, ezzel védtek is a folyóiratot.

Manapság pedig, jogállamban a joguralom pártpolitikai befolyásolásnak nem enged teret, mint ahogy a tudomány sem lehet a pártpolitika szolgáló leánya!

Nagyon komoly szerepe volt a Szemlének a rendészettudomány kialakításában...

Dr. Felkai László, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára, a Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának elnöke, a Belügyi Tudományos Tanács elnöke

Az interjú felvétel időpontja: 2016. 06. 03. 14.30.

Államtitkár úr hogy került jogi pályára, mikor találkozott először a Belügyi Szemlével?

Tipikus életút: a középiskolában kiválasztódnak a tanulók humán, és reálérdeklődés szerint. A humán orientációjúak közül, aki kicsit úgy érzi, hogy van igazságérzete is, az a jogi pálya felé indul. Így kerültem jogi egyetemre. De végig a közsolgálatban dolgoztam: 12 évet – két részletben –, előbb helyi, majd a főügyészségen. A Belügyminisztériumba 1986-ban kerültem, az Igazgatásrendészeti csoportfőnökség rendészeti osztályára, majd a rendszerváltás előtt két hónappal, amikor az ORFK kivált a BM-ből, akkor az ORFK-n maradtam. A minisztériumba 1996-ban kerültem vissza. Főosztályvezető voltam, majd közigazgatási államtitkár. Ezután a Fővárosi Közigazgatási Hivatal vezetője lettem, ahonnan két év múltán visszamentem a Legfőbb Ügyészségre, innen jöttem el 2010-ben. Azaz végig jogi szervezői területen dolgoztam; vezetői, középvezetői, majd felsővezetői szinten.

A Belügyi Szemle jogelődjével a BM-ben találkoztam először. Más-más intenzitással, azóta is kapcsolatunk van vele. Szerkesztőbizottsági beosztásom 2010-től kezdődött, amitől ódzkodtam, mert ez a beosztás pozícióhoz kötődik, de hagytam magam meggyőzni, hogy éljek vele.

A mostani Szemléről mi a véleménye?

Az elmúlt bő félévtized Szemléje mindinkább tematikussá vált és nyitott a különböző belügyi területek felé. A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakokkal kezdődően az egész Belügyminisztérium, profilját tekintve átalakult rendészeti és közigazgatási minisztériummá. Így a szemle is, némi fáziskéséssel, szintén igazodott elnevezésében is. Rendészeti folyóiratból belügyi folyóirattá vált, megvárva az új területek megszilárdulását, illetve kormányváltáskor egy másik kormányzati filozófia alapján elkezdte lekövetni ezeket a változásokat.

A rendészettudomány, a szakma fejlődését mennyiben szolgálta, szolgálja a Belügyi Szemle?

A rendészettudományt óhatatlanul szolgálta, hisz némi túlzással, a rendészettudomány is a jogelőd, Rendészeti Szemléből fejlődött ki. Korábban a rendészettudomány fejlődése nagyon esetleges volt, nem volt összefogott. E tudomány fejlődése, a mai Nemzeti Közsolgálati Egyetem több

karból álló intézményéhez képest, korábban egyetlenre; a Rendőrtiszti Főiskola intézményi kereteire szűkült le. A rendszer velejárója volt, hogy az RTF működésébe nem nagyon lehetett belelátni, az ottani eredmények publikálása is ezt követte le. De ha egy tudományágat szűk körben ismernek meg és művelnek, akkor az, nem tud részévé válni a társadalomnak. Amikor a Belügyi Szemle túllépett azon, hogy kizárólag egyedi eseteket ismertet – ami egyébként a szakma szempontjából hasznos volt, csak kevésbé volt tudományos –, és amikor nyitott más tudományágak felé is, akkor innentől kezdve szerintem nagyon komoly szerepe volt a Szemlének a rendészettudomány kialakításában. De egy tudományág fejlődését nemcsak a megjelenő publikációk mozdítják elő, hanem az is, hogy abban a rétegben, amelyik ezt a tudományt nem műveli, mekkora presztízst tud kialakítani. A belterjesen művelt tudományt kevesen ismerik. A mértékadó tudományos körök nem tudnak róla véleményt formálni, ha az előnyeit nem ismerik meg. Viszont azért, hogy a rendészettudomány kiteljesedett, a tudomány olyan berkeiben is tudott presztízst szerezni magának, ahol ugyan nem művelik ezt a tudományt, de a terület tudományként történő elismertetéséhez gyökeret kell eresztetni más közegben is.

A Belügyi Tudományos Tanács működését mennyiben segíti a szemle tevékenysége?

Egzakt módon ezt nehéz meghatározni, mert nem végeztek ilyen kutatást. De miután a munkamódszer és a művelt terület, ha nem is teljes egészében, de jelentős részben lefedik egymást, szükségszerű az egymásra hatása és egymás fejlesztése. Személyi átfedések is vannak, hisz aki műveli a rendészettudományt, annak ismeretanyagát, nem vetkőzi le ezt a képességét, amikor a Tudományos Tanács keretei között tevékenykedik.

Államtitkár úr hogy látja a tudomány szabadságának, a sajtó nyilvánosságának és a rendészet rejtőzködő természetének a viszonyát?

Ha elismerjük a jog primátusát, a jog, bíróság előtti kikényszeríthetőségét és ezzel az információs szabadságról szóló törvényi rendelkezéseket összevetjük, akkor rejtőzködéssről nem nagyon lehet beszélni! Persze hozzá tehetjük, hogy ez, akár egy anyag minősítésénél, vagy egy nem minősített anyag döntést-előkészítővé, ez által nem publikussá minősítésénél, nyilvánvalóan a vezető szubjektumán keresztül érvényesül. Mondhatnám, hogy egyáltalán nincs rejtőzködés, mert a közérdekű adat nyilvános. Ez pedig annyiban nem igaz, hogy minden jogszabály az emberek tudatán keresztül szűrődik meg, és függ attól is, hogy bizonyos vezető beosztásokat ki tölt be. De ez szerintem nem attól függ, hogy az illető rendész, vagy sem, egyenruhás múlttal rendelkezik vagy nem, hanem a szocializációjától. Hisz az újságokban is találkozhatunk olyan

cikkekkel, amelyekben olyan embereket is túlzott titoktartás miatt kritizálnak, akik egyetlen nap rendészeti múlttal sem rendelkeznek. Tehát ez szocializáció, értékrend kérdése. Önmagában a rendészet jellegéből – nem számítva a titkosszolgálatokat –, nem következik a befelé fordulás, a túlzott titkosítás. Arról nem beszélve, hogy ha azt gondolnánk, miszerint azért érdemes valamit nem publikussá tenni, hogy a szakmai kritikákat elkerülje, akkor azt meg sem tudom tenni, mert az országgyűlés bizottságai, mint kormányt felügyelő intézmények előtt, be kell számolni. Alig van olyan kérdés, amit tabunak lehet tekinteni a bizottság szempontjából. Ott pedig, fő szabály szerint nyilvánosak az ülések, másrészt ott vannak ellenzéki képviselők is, ezért ez a befelé fordulás szerintem, és fő szabály szerint, most már nem igaz. Ha mégis van, akkor az az egyes emberek szubjektuma és nem a jogszabály jellege miatt fordul elő.

Ez igaz a rendészeti szakfolyóirat és a rendészeti szervek hierarchikus működése közötti összhangra is?

Ha összehasonlítjuk a köztisztviselői, a kormánytisztviselői, és hivatásos jogviszonyt, akkor a hierarchiában szervezettségben túl nagy különbséget nem találunk. Két vonatkozásban van különbség: az egyik nem túl jelentős, hogy (Mikor tagadhatják meg az utasítás végrehajtását.), a másik különbség az utasítás megtagadásának jogkövetkezménye. Az olyan fegyelemsértések, szabályszegések, vétségek, amelyek egy hierarchikus szervezetben büntetőjogi elbírálás alá esnek, bizonyos esetekben katonai bűncselekménynek minősülnek, a civil közigazgatásban csak fegyelemsértésnek számítanak. De ha ezeket lehántjuk, számuk nem túl sok. A katonai bűncselekmények egyes tényállásai pedig nem is függenek össze annyira a hierarchiával, mert ha valaki ittasan jön be a munkahelyére az fegyelmi vétség, viszont bizonyos Hszt. alá tartozó beosztásokban bűncselekmény. De ez nem a hierarchiával függ össze. A katonai bűncselekmények egy része sem hierarchia-centrikus bűncselekmény. Nem igazán gátja a tudománynak a Hszt.-s hierarchia, mint általában a közszolgálati hierarchia.

Államtitkár Úr! Köszönöm az interjút!

*

Nem érvényesülhetett a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra

Szabó József Jenő ny. határőr ezredes, a BM Határőrség képes lapja, a Határőr Magazin főszerkesztő helyettese (1984–1989), majd főszerkesztője (1989. június – 1996. február).

(Riportjaival több országos szakmai pályázaton nyert nívódíjat. A lap 1946-tól Határőr, Hazáért, Határőr, OrszágHatár Magazin címmel jelent meg.)

Ezredes úr, mikor, hogy került a sajtóval kapcsolatba, majd belügyi sajtó másik reprezentánsa, a Határőr szerkesztőségébe?

Egyetemi tanulmányaimat félbeszakítva, a SZOT Munka című folyóirata kulturális rovatánál, egyidejűleg üzemi lapoknál dolgoztam. Elvégeztem a MÚOSZ kétéves iskoláját. 1961-ben a berlini válság időszakában behívták határőrnek. Másfél évig a csornai határőrkerület soproni kiképzőbázisán, a hegyeshalmi és a pusztasomorjai őrsön, valamint a kerület-parancsnokságon szolgáltam. 1963-ban a Határőr szerkesztőségébe vezényeltek, ez év októberétől lettem a lap hivatásos munkatársa. 1970-ben az ELTE BTK-n szereztem magyar – történelem szakos diplomát. 1990–1992 között, lemondásomig, a MÚOSZ honvédelmi szakosztályának elnöke, 1989-től, országos parancsnoki engedéllyel, a Hétfői Hírek szerződéses külső munkatársa, belpolitikai szerkesztője voltam.

A Határőr lap egykori főszerkesztőjeként hogyan emlékszik a rendszerváltást megelőző időszak politikai és belügyi sajtóviszonyaira?

Mielőtt a magunk szűkebb territóriumába érünk, talán tágabb körökből célszerű kezdeni. A pártállam totális állam, tehát hivatalosan a nyilvánosság, a sajtó tulajdonosa, birtokosa, bár az orgánumok más és más párt, állami, szervezeti tulajdonban voltak. Nagybetűkkel olvashattuk a hirdető táblákon a lenini útmutatást, hogy a sajtó legyen kollektív propagandista, agitátor, szervező. A nyolcvanas évek elején egy szakmán belüli vitában elhangzott, hogy a sajtó nem „nagyhatalom”, csak fontos hatalmi eszköz. Ezt persze ma is sokan így szeretnék látni, némelykor így is van, de nem kizárólagosan.

A párt (pártállam) megszabta, hogy hány országos napi és heti lap működhet, a központi vezetés közvetlen irányítása alá került. Az MTI és a Magyar Rádió (ezt a kinevezett vezérigazgatók személye is garantálta, Szirmai, Hárs, Barcs, akik közel álltak a legfelsőbb pártvezetéshez), ennek szükségességét Rákosi Mátyás 1948-ban a vezető újságírók előtt személyesen hirdette ki és indokolta meg. A főszerkesztők, vezető munkatársak a pártközpont illetve a tájékoztatási hivatal kinevezettjei voltak.

Végül is a folyóiratok és a szakmai hetilapok, ha nem is az országos vagy a megyei orgánumok rangján, de a kiemelt körbe tartoztak. De a Kádár korszakban – én személy szerint így tapasztaltam – a lapok, kiadványok száma jelentősen bővült, a helyi rádiók szaporodtak, megjelent a televízió,

mindennek egyrészt technika-fejlődési, gazdasági, de jelentős mértékben politikai okai voltak, tulajdonosi szervezeteknek nagyobb önállóságuk, hatáskörük lett. A sajtóban (írott és elektronikus) – ez ellenőrizhető az őrzött – placebók, központi anyagok, iránymutatások helyett mind nagyobb teret nyert a szakma, a valóság, vagy az ahhoz hasonló világ.

Mint közismert, voltak általános tabutémák, a helyi körökben olykor és személyektől függően működött a kézi vezérlés, és ha ebben a szakmában valaki működni akart, akkor tisztában kellett lennie az öncenzúra követelményeivel.

Magam a hatvanas évek végétől ismertem alaposabban a Szemlét, a belügyi lapokat (s persze a Honvédségi Szemlét és lapokat is), így ezt a változást, önállósodást az azt követő években, évtizedekben érezni véltem és vélem. Másként a hatvanas, mint a hetvenes és a nyolcvanas években.

A történelmi-társadalmi helyzet nyilvánvalóan befolyásolja a folyóiratok tartalmát, tematikáját, még szóhasználatát is (A szemlében is nyilván többször írták le az imperializmus szót, vázolták föl az ellenség képét a hatvanas, mint a hetvenes években, a szocialista demokráciát, mint fogalom párt 1965 előtt valószínűleg nagyítóval sem találni meg. A „szocialista törvényesség” emlegetése is valamiféle törvényességet jelentett, ki melyik szóra teszi a hangsúlyt. A hidegháborúban a feszültség csúcsa a berlini fal felépítése meg a kubai válság volt – mifelénk így érződött).

Az 1948-tól, majd 1948-tól 1956-ig tartó nyílt, sztálinista és az ország szinte minden rétegét érintő diktatúrát, szovjet-típusú módszereit, az utólag valószínűtlennek tetsző személyi kultuszt nem lehet összemosni a Kádár-rendszerrel! Igaz az utóbbinak is voltak korszakai s ezek a BM életében különösen mély lenyomatokat hagytak. Hisz itt ötvöződött egy ÁVH-s és egy rendőrségi múlt, a szakterületek jellege szerint egy enyhe szelekció után többnyire azonos személyekkel, az állomány cserélődése aztán az idők, no meg a szakmai követelmények változásával lett egyre erőteljesebb.

A forradalomtól mintegy öt évig tartó konszolidációnak voltak lépcsőfokai: az 1957-es, május elsejei többszázazres tüntetéstől a brüsszeli kiállítás Boldizsár Iván megálmodta pavilonján át az íróknak adott amnesztiáig. Én hajlanék rá, hogy a kétfrontos harc „másik frontja” leginkább a BM-et érintette. Ha jól emlékszem Münnich Ferenc – még a fegyveres erők minisztereként – parancsban oszlatta fel a BM kereteiben újjászerveződő „ÁVH-s szerveket”, számtalan vezetőt tartóztattak le, bocsátottak el. Benkei András, egy a feloszlítás alatt álló BM Karhatalom tiszti gyűlésén még a hetvenes évek elején is kikelt Moldova György Elbocsátott légió című regénye ellen, már jó öt-hat évvel a könyv megjelenése után. (Az akkori értelmiségi legenda úgy tartotta,

hogy Kádárt az oroszok Rákosival fenyegették, míg utóbbit a hatvanas évek közepén Kazahsztánba nem száműzték, ugyanis kint tanuló honvéd- és BM tisztek is csoportosultak körülötte.)

A politikai bizottság 1961-es határozatával kicserélték a határőrség vezetését, jött parancsnoknak dr. Korom Mihály, a párt élvonalbeli kádere. 1964-től elkezdődött a határőrségnél a gépesítés, javult az ellátás, hatvanhattól megszűnt a húsz kilométeres határsáv-zóna, s a nyugati határszakaszon is (ismét) fölszedték az aknazárat. Korom 1963-ban KB titkár lett, azaz a közvetlenül pártirányított fegyveres erők és testületek főnökévé vált.

Ha jól emlékszem Münnichet Biszku Béla, őt a hatvanas években Papp János váltotta a belügyminiszteri székben (ő Veszprém megyei első titkár lett, és 1989-es öngyilkosságáig „kemény vonalas” hírből állt.). Münnich európai látókörű kommunista, a monarchiában szerzett jogi végzettséggel, a következő kettő pedig keményvonalas volt, a tulajdonképpen jellegtelen Benkei András minisztersége 1980-ig tartott. De ez megfelelt a rendszer jellegének, mert esetében, mint ahogy Cinege honvédelmi miniszter esetében is, a fegyvereseknél a hatalom mind a KB apparátusánál összpontosult. Igazából ezt jelentette a fegyveres erők és testületek sokat emlegetett és hivatkozott „közvetlen pártirányítása”.

A Belügyminisztérium történetében meghatározó volt az 1966-os esztendő. (De ez nem közvetlen emlékem, akkoriban „kis hadnagyocska, főhadnagyocska” voltam) Ennek jellemző állomásai voltak a május 28-ai BM Országos Értekezlet, és az azt feldolgozó BM kollégiumi ülések; szeptember 15-én, október 21-én, november 24-én, valamint december 22-én. Az országos értekezleten Kádár János hozzászólásában értékelte a kül- és belpolitikai helyzetet majd személyesen szabta meg a Belügyminisztérium legfontosabb feladatait. A belügyi tárcával szemben azt az igényt fogalmazta meg, hogy „Próbálják meg a BM munka mennyiségét valamivel redukálni és a minőséget, a politikai színvonalat növelni, mert akkor hatékonyabban és többet tudnak adni... a pártnak és a népnek.”

A kor szó- és fogalomhasználatát ismerve a mennyiségi redukció és/vagy a politikai színvonal növelése mást jelentett, mint egy mai középiskolai végzettségű ember gondolná.

A következő négy évben megszűnt a karhatalom tűzérőségével (az is volt) együtt, lett Forradalmi Rendőri Ezred, rendőr-szolgálatra is bevethető hivatásos állomány. Ekkoriban vált belső beszédtemává az „összbelügyi szemlélet”.

Tehát: a hatvanas évek közepéig kétfrontos harc és konszolidáció. A hatvanas évek közepétől pedig lassú evolúció, folyamatosan érkező, már főiskolát, egyetemet végzett tisztekkel, persze politikai szólamok sokaságával, de szakmai érvekkel is (sőt – lásd a határőrség igazodását a

határforgalom és pl. a helyi lakossági hangulat változásaihoz, egészen a vasfüggöny-bontásáig, a német menekülés kezeléséig).

Például: a hatvanas évek elején Hegyeshalomban osztrák kocsisor állt egy futballmeccs után is, azután '68-ban az államhatárt a „különböző viszonylatokban” útlevéllel átlépő utasok száma meghaladta a tízmillió főt (ez több volt, mint a kettősbirtokosok járkálása nélkül számított 1938-as határforgalom), aztán a hetvenes évek közepére ez 70 millió fölé nőtt. Természetesen a növekedés zöme a csehszlovák, lengyel, keletnémet forgalomból adódott, de élénkült a jugoszláv és osztrák határ is. A romániai határon a forgalom, a kinti fenntartások miatt hullámozott. Közismert, hogy nyugati útlevelet alapesetben háromévenként lehetett kapni, szűken mért valutaellátmánnyal, s az útlevélosztályok igényelhették a munkáltató vagy a helyi pártszervezet támogató nyilatkozatát is. De tény, hogy az ország idegenforgalma, miként a motorizáció is csupán a mainak megfelelő lemaradásokkal követte a nemzetközi trendeket. (És a gazdasági háttereket is érdemes nézni, neves közgazdászok szerint Magyarország az elmúlt kétszáz évben a kiegyezés utáni második, harmadik évtizedben és a hetvenes években, a 78-as cserearányromlásig állt legközelebb Európához. A magyar vidék pedig sohasem élt olyan jól, mint a hetvenes-nyolcvanas években.)

1980-ban lett először belügyminiszter Horváth István s irányításával kezdett volna a BM rendőr-minisztériumból belüggé válni, de ha bementél a minisztériumba, több volt az egyenruhás ember, mint a civil. A nyolcvanas években egyre inkább igazodtunk az európai normákhoz (Csatlakoztunk a Genfi Egyezményhez, igaz, elsősorban a romániai menekültek miatt, erről nekem Gál Zoltán, a „civil” államtitkár adott akkoriban interjút.)

A folyamat különösen látványossá vált Horváth István második belügyminisztersége idején (de előtte ő is a KB adminisztratív titkára volt), a vasfüggöny lebontását a határőr vezetés szakmai érveire hivatkozva leginkább ő szorgalmazta és vitte ekeresztül.

Ezeknek a korszakoknak mindenképp volt közük (a kétfrontos harc kivételével) a Belügyi Szemle létrehozásához, alakulásához, a belügyi sajtó (s nem véletlenül a rendőrség, a határőrség és a tűzoltóság külső sajtókapcsolatainak bővüléséhez, a szinte modern tájékoztatás kialakulásához) a „titkolózás elvetéséhez”, legalábbis parancsban, ha nem is a gyakorlatban.

Miként alakult ebben az időszakban a belügyi sajtó szerkezete és irányítása? Érvényesülhetett-e a Belügyi Szemle dominanciája a belügyi sajtóra

Egyértelműen nem érvényesülhetett.

Ez szervezetenként sem lett volna lehetséges. A belügyi sajtó (így a szemle, a Magyar Rendőr) szervezetenként a tanulmányi és tudományos csoportfőnökséghez tartozott és a BM megyei jogú pártbizottságának hatáskörébe, például a Határőr lap a határőrség politikai csoportfőnökségének része volt, a pártirányítást pedig az MSZMP ugyancsak megyei jogú Határőrségi bizottsága gyakorolta.

A BM Sajtóosztály, „legendás vezetőjével”, Csáki Sándor rendőr ezredessel együtt sem volt főnöke a belügyi sajtónak, ez inkább a belügy „külső” sajtókapcsolataival foglalkozott. . Cenzori pecsétje ugyan neki volt, és a „Határőr” kiadójának, a határőrség politikai csoportfőnökének, dr. Ábel Lászlónak, de ezt csak a külső lapokban megjelentetni szándékozott cikkekre, valamint rádió és TV-adásokra vonatkozott. Szóval létezett egy klasszikus cenzori szervezet, de a helyi hírek továbbadására egyre kevésbé volt hatással, s elég gyorsan inkább propagandaszervezetté vált. (A hatalmi viták elkerülése végett a határőrségi írásokra mindketten rápecsételtek.) A rádiós TV-s műsoroknál is ott volt egy-egy munkatárs a BM sajtóosztályról, és a rádiósok, TV-sek nem nézték ki őket.

Kissé elnagyoltan mondhatnám, hogy a hatvanas évek elején inkább szűrték a sajtónak eljuttatott híreket, a hetvenes években előtérbe került a belügyi szervezet jobb színben feltüntető (propagandisztikus) tájékoztatáspolitikája, a nyolcvanasokban pedig a társadalmi igények kiszolgálása. (Tegyük fel, ez a séma nem vonatkozott az állambiztonsági körökre).

Rákosi már említett 1948-as beszédében ostorozta a bűnügyekkel teletömött sajtót, a személyi kultusz éveiben ezekről alig olvashattunk, a Császár fürdő előtt 1951. karácsonyan történt vasúti tömegszerencsétlenségről csak hónapokkal később s mindössze annyi jelent meg, hogy elítélték a vétkes vasutasokat. A hatvanas évek végén vagy a hetvenesek elején kigyulladt a Taurus gumigyár, a város felett fekete füst gomolygott, a Magyar Nemzet főmunkatársa felhívta Csákit, aki hümmögött, majd azt mondta, még nincs döntés arról, hogy mi égett és hol.

A Belügyi Szemle a változó nevű Tanulmányi és Kiképzési csoportfőnökség szervezetébe tartozott, úgy emlékszem, a Magyar Rendőrrel együtt. De a főszerkesztői kinevezésekben a BM pártbizottságának volt hatásköre és a Magyar Rendőr esetében Ladvánszky Károly rendőr vezérőrnagy, miniszterhelyettes is beleszólt. És volt még a BM filmstúdió, kissé ködös állambiztonsági háttérrel.

A Belügyi Szemle nem csak folyóirat jellegét tekintve (tehát tudományos, szakmai tanulmányok töltötték meg), hanem irányítási módjában is különbözött a heti vagy havilapoktól. Szerkesztőbizottság (ennek összetétele is a folyóirat-jelleget hangsúlyozza) irányította, határozta meg tematikáját, a többi lapnak a hierarchia (parancsnok, csoportfőnök) diktált, újságírói szakmai

színvonaluk pedig a kinevezett főszerkesztőtől függött, ez utóbbi tekintetben azonban lapjaink jól álltak.

A BM Határőrség maga alapíthatott lapot, a politikai csoportfőnökség kiadványokat készíthetett, a főszerkesztőt az országos parancsnok nevezte ki, és ennek jóváhagyása az MSZMP Határőrségi bizottsága (megyei jogú) hatáskörébe tartozott. A karhatalom megszűnéséig a kékeknek is volt külön megyei jogú bizottságuk.

A tűzoltóság önálló lappal rendelkezett, politikai szervek híján ott az országos parancsnok vagy valamelyik helyettese nevezett ki és gyakorolta az irányítási jogot.

A lapok között különösebb kapcsolat nem volt.

Itt jegyzem meg, hogy a szemle szerkesztőbizottságában Ábel határőr vezérőrnagy jelenléte sok mindent elárul... A korszakból ismert funkcióhalmazt, illetve a gondolkodásmódot is. A szerkesztőbizottságban inkább helye lett volna a törzsfőnöknek vagy helyettesének, esetleg a ZMKA tanszékvezetőjének (aki viszont szintén a BM Tanulmányi csoportfőnökséghez tartozott.)

Miként működött a pártirányítás

Pártállam volt, tehát mindent a párt irányított. De ez így is volt meg nem is. Egészen biztos, hogy a legfontosabb kül- és belpolitikai, gazdasági döntéseket a Politikai Bizottság hozta, és a sztálini pártapparátusok kikristályosodása óta a végrehajtásról az apparátus, a BM (HM, határőrség) esetében a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály gondoskodott.

A fegyveres erők és testületek közvetlen pártirányítás alatt álltak. (Az ismert történet szerint Németh Miklós miniszterelnök azért vonakodott dönteni a vasfüggöny lebontásáról, mert azt a Politikai Bizottság, tehát párt döntés alapján építették anno. Pozsgai Imre és köre viszont ezt már tisztán állami feladatnak tekintették. A pártirányítás, mint olyan, szinte tulajdonságukká vált, aligha valószínű, hogy menekülni akartak volna a felelősség alól.)

Ezért működtek a fegyvereseknél (BM, honvédség, határőrség, illetve korábban a BM Karhatalom) a megyei jogú pártbizottságok és végrehajtó bizottságok, tehát közvetlenül a KB (annak apparátusa?) alá sorolva.. A BM-ben a csoportfőnökségeken (főcsoportfőnökségeken), nálunk az országos parancsnokságon, a határőr kerületeknél járási jogú végrehajtó bizottságok voltak.. A rendőrségi területi szervezetről csak azt tudom, hogy a kapitányok rendszeresen beszámoltak az illetékes megyei, járási, vagy hasonló jogú városi, fővárosi kerületi pártvégrehajtó bizottságok előtt, vagy tájékoztatókat tartottak. (De ugyanez a határőrségre nem vonatkozott, s szerintem az állambiztonsági szervezetekre sem, a „helyi igény” a közbiztonságnak, rendészeti

kérdéseknek szólhatott.) A pártirányítás gyakorlásának legfontosabb módja a hatásköri lista volt. Azaz hová tartozott a parancsnok, illetve esetünkben a főszerkesztő kinevezése, felmentése stb.

A pártirányítás második pillére a személyes részvétel volt, azaz a Pol. Biz. ülésén a tagok és a titkárok vettek részt. KB tagok voltak a párttag miniszterek és mindenképp meghívottak a megyei jogú PB-k első titkárai és az országos hírközlő szervek vezetői. Ez így történt a hierarchiában lefele is. A határőrségi megyei jogú végrehajtó bizottságba magától értetődően beválasztották az országos parancsnokot és a politikai csoportfőnököt. A járási pártbizottságban ott voltak a kerületparancsnok és a vezetők, a határőrség országos parancsnoksági végrehajtó bizottságában a törzsfőnök, a főosztályvezetők stb.

A harmadik fontos pillér a beszámoltatás. A határőrségnél a lapot a megyei jogú, nagy vb. számoltatta be, úgy négy évenként egyszer. A kis, országos parancsnoksági vb. a szerkesztőségi pártszervezet munkáját kérte számon.

A fegyveresek pártirányításának helyzetét végezetül jól jellemzi az egykori MTI (Magyar Távirati Iroda) (később a Tájékoztatási Hivatal) vezetőjével, Lakatos Ernővel készített interjú egy ide kívánczó részlete:

„A központi bizottságban voltak állambiztonságiak?

A pártban? Hogy a fenébe lettek volna!

Nem ügynökre gondoltam, hanem arra, hogy a KB vagy a politikai bizottság (PB) ülésein valaki képviselte-e a hálózatot.

Tizenhárom tagú volt a PB. A belügyminiszter nem volt PB-tag, a közelébe sem került. Ha előterjesztése volt a PB számára, azt az adminisztratív osztály terjesztette elő, nem ő. Állami szerv nem vihetett a párt testülete elé témát.”⁴⁸³

Nos, ez volt a világ, amelyben éltünk, dolgoztunk, némelykor bonyolultan összebogozott szálakkal: most is, amikor ilyen kérdésekről beszélgettünk, egy-egy mondathoz szívem szerint kiselőadásnyi magyarázatot fűztem volna. Ez az irányítási rendszer kiszámítható volt annak, aki benne élt, s némelykor még védelmet is biztosított. És volt egy másik ellenőrzési forma is, amit én úgy neveztem, hogy „az elvtársak szóltak”. Ha valaki nagyember, kislefőnök megsértődött, akkor dörgött-villámlott az ég.

---

⁴⁸³ URL: http://www.hetek.hu/interju/201302/a_hatalomgyakorlas_nem_sokat_valtozott Letöltve: 2017.09.27.

Amennyire én az „összbelügyi” sajtót ismertem, úgy érzem a hetvenes-nyolcvanas években elég jól ismertem, ezek tisztességes, és szakmai szempontból vizsgálva is (ami persze más egy folyóiratnál, mint egy heti vagy havilapnál, és én ez utóbbiakhoz értek) színvonalas produktumok voltak. Írásaik, cikkeik egy része a kor politikai gondolkodását tükrözte, más részük tényekről, valós helyzetekről szólt. Nem volt ez másként a civil sajtónál, sőt más politikai világok sajtójánál sem.

A Tűzoltó lap például bámulatos szakértelemmel és tudásanyag-halmazzal ápolta a tűzoltó hagyományokat. A Magyar Rendőrben a krimik mögött föllehetted az embert.

Ha valaki a hatvanas vagy hetvenes évek határőrségéről akarna képet alkotni, a könyvtárban megtalálható újságunk bekötött példányai, s persze biztosan lehetne felettük akadékoskodni, de az akkori valóságról akarva akaratlanul többet árulnak el mindenféle mesélt legendánál vagy beszámolóknál.

*

A kilenc (9) interjúalanyunk feltett kérdések elsőként a bel-, illetve igazságügyi, tudományos újságírói pályafutásra, szakmai életútra, a Belügyi Szemléhez, rendészettudományhoz kapcsolódásra, azok hozzávetőleges időpontjára vonatkoztak a folyóirat működésére való rálátás, a szakmai tapasztalat felméréséhez.

A következő kérdések a szemle és a köz-, eleinte pártpolitika viszonyára, a rendészeti hierarchikus hatásokra, ezen belül a szerkesztésben, publikációkban kifejeződő tudomány szabadságára, valamint a folyóiratnál érzékelt sajtószabadságra vonatkoztak.

Végezetül a folyóiratra vonatkozó általános értékelésnek, javaslatoknak adtak helyt.

1. Szakmai életutak

- a.) Tudományos-kutatói környezetben találkozott először a Belügyi Szemlével,
dr. Korinek László, a Pécsi Tudományegyetem Statisztikai tanszék tanársegédjeként.
- b.) Belügyminisztériumi, rendőr- határőr szolgálata során került először látókörébe a lap
dr. Felkai Lászlónak (BM), dr. Finszter Gézának (BM), dr. Dános Valérnak,
dr. Lukács Jánosnak, dr. Janza Frigyesnek (rendőrségi) Szabó Józsefnek (határőrségi) 6 fő
- c.) Igazságügyi, ügyészségi szakterületen dr. Bócz Endre, dr. Nyiri Sándor
dolgozva találkoztak először a lappal.

Mindannyian már 1990, a rendszerváltás előttről – akkorra legalább éveken át –, de jellemzően több mint egy évtizede ismerték, olvasták a lapot.

2. Volt-e a pártpolitikának érzékelhető, közvetlen, vagy közvetett hatása a lapra, annak vezetésére, szerkesztésére?

a.) Igen-ként értékelhető vélemények:

dr. Korinek László, dr. Finszter Géza, dr. Dános Valér, dr. Bócz Endre, dr. Janza Frigyes,
Szabó József 6 fő

b.) Nem-ként értékelhető dr. Nyiri Sándor állásfoglalása.

c.) Nem válaszolt dr. Lukács János.

d.) Dr. Felkai Lászlóval történt interjúkészítés során kimaradt ez a kérdés.

3. Hatott-e, a rendészeti hierarchia akadályozólag a Belügyi Szemlében a tudomány szabadságára?

a.) Inkább igen-ként értékelhető álláspontok:

dr. Korinek László, dr. Dános Valér, dr. Bócz Endre, dr. Nyiri Sándor 4 fő

b.) Inkább nem-ként értékelhető vélemények: dr. Finszter Géza, dr. Janza Frigyes,

c.) Nem válaszolt dr. Lukács János.

d.) A többi interjúalanynál kimaradt ez a kérdés.

4. A rendészet rejtőzködő természete korlátozta-e a sajtószabadságot a Belügyi Szemlében?

a.) Inkább igen-ként értékelhető válasz: dr. Finszter Géza,

b.) Inkább nem-ként értékelhető válasz: dr. Bócz Endre, dr. Nyiri Sándor,

c.) Nem válaszolt dr. Lukács János.

d.) A többi válasz nem besorolható a fentiek két kategóriába.

Összegző értékelés.

1. A Belügyi Szemle határozott politikai hatás, irányítás alatt működött.
2. A rendészeti hierarchia inkább akadályozta a tudomány szabadságának kibontakozását a lap hasábjain.
3. A rendészet rejtőzködő természete, és a sajtószabadság viszonylatában, a vélemények alapján inkább az utóbbi érvényesült, noha a kezdeti indokolatlan titkolózástól sokat kellett idáig fejlődni.

FÓKUSZCSOPORTOS BESZÉLGETÉSEK

A dolgozatomhoz, dr. Finszter Géza ny. r. ezredes, a Belügyi Szemle főszerkesztő helyettese segítő javaslatára folytattam fókuszcsoporthoz beszélgetést és készítettem mélyinterjúkat. Oktatóként az általam oktatott három hallgatói csoport hallgatóit kérdeztem meg tömegkommunikációs tájékozódási szokásaikról, a Belügyi Szemlére vonatkozó olvasói vélemények mélyebb megismerésére. Fókuszcsoporthozként a Nemzeti Közszerkálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézete (NKE NBI) Polgári Nemzetbiztonsági (PNB) Tanszéke osztályaiból választottam, összesen három; egy MSc és két BSc szakos, hallgatói csoportot, feltételezve, hogy levelező, hivatásos állományú hallgatókként, eddigi szerkálati idejük alatt már találkoztak a rendészeti szaklappal. Minden csoportban ugyanazt az öt kérdést tettem fel, és diktafonnal rögzítettem a válaszokat, amelyeket utóbb írásban letisztáztam, hozzárendelve a pontos időpontot, helyszínt, csoportlétszámot.

Kérdések:

1. Milyen kommunikációs csatornákból tájékozódnak?

Hagyományos/Elektronikus

2. Az elektronikusból melyiket preferálják?

3. A napilapokból, heti és havilapokból melyeket olvassák?

4. Miből tájékozódnak a BM-el kapcsolatban?

5. Ismerik-e a Belügyi Szemlét?

Mi a jó benne, mi hiányzik belőle?

I. Beszélgetés

Az NKE NBI PNB, I. éves MSc szakos 9 hallgatójával

Életkoruk: 32–45 év.

Szerkálati helyük: NBSZ, AH, rendőrség, NAV +1 tanár NKE

A beszélgetés ideje, helye: 2016.05.26.08.00. II. épület, 106-os terem

Válaszok:

1. Legfőképp az internetről tájékozódnak.
2. Az interneten jellemzően az Indexet, a HVG-t, az Origot, a 444-et, 888-at, valamint a Magyar Időket, illetve a napilapok, például a Népszabadság elektronikus változatait.
3. Hárman jelezték, hogy rendszerint elolvassák az ingyenes Metropol újságot. A lakó-, vagy munkahelyi lapokat is figyelemmel kísérik, pl. a Helyi Téma-t. Egy szegedi hallgató naponta utazás közben átnézi a Dél-Magyarországot, munkahelyén pedig a Petőfi Népet. A hetilapok közül a Színes RTV-t olvassa rendszeresen egy hallgató, a Nők lapját, 3-an kéri el feleségüktől, akik rendszerint férjüktől kapják meg ajándékba az előfizetést, vagy a lapot... Folyóiratok közül 1 hallgató elektronikusan járátja a National Geographic-ot (jutányosan a Nők lapja előfizetéshez). Egyikük pedig a feleségétől rendszeresen elkéri az általa havonta megvásárolt Playboy magazint.
4. A Belügyminisztériummal kapcsolatban főleg az említett internetes hírforrásokból tájékozódnak, illetve a Magyar Közlöny tartalomjegyzékét átfutva megnézik jelent-e meg őket, munkájukat is érintő belügyi, egyéb jogszabály. Egyik másik nemzetbiztonsági szolgálatnál a szolgálatokra és a BM-re vonatkozó híreket rendszeresen szemlézik, kigyűjtik, hozzáférhetővé teszik állományuk számára.

5. Belügyi Szemle

Hallottak róla, de a fiatalabbak közül kevesen ismerik, látták. Egyikük szervezet-szociológiai szakdolgozatához keresett benne eredményesen cikkeket „tevékeny megbánás” témában közlekedés-rendészeti anyagok között, 2009-ben.

Régen járt a szolgálati helyükre. Egyikük főnöke publikálgat is benne, amelyeket neki és beosztott-társainak mindig meg kellett tanulni, mert kikérdezte, olvasták-e...

Ha neten lehetne olvasni, szívesen megnéznék, „Mert ha elég sokat szolgált az ember, szabadidejében már a szakmája is érdekli, ami fiatalon nem jellemző...”

A folyóiratot rendszeresen forgató szerint a Belügyi Szemle nem annyira az olvasók érdeklődését, mint a szerzők megjelenési igényeit szolgálja.

A folyóiratnak élni kellene napjaink elektronikus kommunikáció kínálta lehetőségekkel.

Kár, hogy a rendvédelmi szervek, talán konzervativizmusukból is adódóan lemondanak például a Facebook lehetőségeiről.

II. Beszélgetés

NKE NBI PNB, II. éves BSc 12 hallgatójával

Életkoruk: 32–40 évesek,

Szolgálati helyük: NBSZ, AH, NVSZ, TEK, NAV

A beszélgetés ideje, helye: 2016.06.07.09.00. II. épület, 105-ös terem

Válaszok:

1. Legfőképp az Internetről tájékozódnak, de 6-an rendszeresen néznek tv-t, 5-en hallgatnak rádiót.
2. Interneten jellemzően a napilapokat, (Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Idők,) HVG-t, keresik fel, de egy hallgató a Der Spiegelt is nézni szokta.
3. Négyen jelezték, hogy rendszerint elolvassák az ingyenes Metropol újságot. A helyi lapokat is figyelemmel kísérik, pl. a Petőfi Népet és a Szolnok megyei Néplapot. Helyi Téma-t.
4. A Belügyminisztériummal kapcsolatban egymástól, illetve a munkahelyük belső honlapjáról tájékozódnak.
5. Belügyi Szemle
A Belügyi Szemlét, szinte mindannyian látták már, a munkahelyükön. Többen beadandó dolgozat írásakor vették először kezükbe, nagy segítségükre volt, változatos témáinak köszönhetően.

III. Beszélgetés

Az NKE NBI PNB, II. éves BSc szakos 4 hallgatójával.

Életkoruk: 34–47 év.

Szolgálati helyük: TEK, NBSZ, rendőrség.

A beszélgetés ideje, helye: 2016.09.13.11.30. Külső helyszín; tanterem.

Válaszok:

1. Legfőképp az Internetről, napilapokból, televízióból, rádióból tájékozódnak.
2. Interneten jellemzően a napilapokat, az Indexet, az Origot, a HVG-t, a Zsaru magazint, a Nemzetbiztonsági Szemlét, a Szakmai Szemlét és a Felderítő Szemlét National Geographic-ot szokták átlapozni.

3. Jellemzően elolvasták az ingyenes Metropol újságot, majd eleinte utódját a Lokált is. A lakóhelyük lapjait is figyelemmel kísérik, rendszerint tömegközlekedésen, utazás közben olvasnak, böngészik a hírportálokat. pl. a Helyi Téma-t.
4. A Belügyminisztériummal kapcsolatban az említett hírforrásokból, Zsaru magazinból tájékozódnak, esetleg a Magyar Közlönyből a munkájukat érintő új jogszabályok miatt.
5. Belügyi Szemle
Hallottak már róla, de nem ismerik.

Értékelés:

Az első, diplomával már rendelkező MSc csoport tagjai jellemzően ismerik a Belügyi Szemlét, az idősebbek használják, olvasgatják is: „Mert ha elég sokat szolgált az ember, szabadidejében már a szakmája is érdekli, ami fiatalon nem jellemző...”

A Belügyminisztériummal, munkájukkal kapcsolatban főleg internetes forrásokból tájékozódnak, az Indexet, a HVG-t, az Origo mellett a napilapokból, illetve a Magyar Közlönyből.

Egyik másik nemzetbiztonsági szolgálatnál a szolgálatokra és a BM-re vonatkozó híreket rendszeresen szemlézik, kigyűjtik, hozzáférhetővé teszik állományuk számára.

A megkérdezettek egyike szervezet-szociológiai szakdolgozatához keresett benne eredményesen cikkeket „tevékeny megbánás” témában közlekedés-rendészeti anyagok között, 2009-ben.

Többek szerint régen járt a szolgálati helyükre. Egyikük főnöke publikálgat is benne, amelyeket neki és beosztott-társainak mindig meg kellett tanulni, mert kikérdezte, olvasták-e...

A következő, érettségivel rendelkező csoport tagjai fontos információforrásnak számítják az internet mellé a televíziót, rádiót is.

A Belügyminisztériummal kapcsolatban egymástól, illetve a munkahelyük belső honlapjáról tájékozódnak.

A Belügyi Szemlét, szinte mindannyian látták már, a munkahelyükön. Többen beadandó dolgozat írásakor vették először kezükbe, nagy segítségükre volt, változatos témáinak köszönhetően.

A harmadik csoport, a fentiekhez képest a Belügyminisztériummal kapcsolatban a Zsaru rendőrségi magazint is megemlítette hírforrásként.

Vélemény a Szemléről: Egy megkérdezett, a folyóiratot rendszeresen forgató szerint a Belügyi Szemle nem annyira az olvasók érdeklődését, mint a szerzők megjelenési igényeit szolgálja.

A folyóiratnak élni kellene napjaink elektronikus kommunikáció kínálta lehetőségeikkel.

Kár, hogy a rendvédelmi szervek, talán konzervativizmusukból is adódóan lemondanak például a Facebook lehetőségeiről.

SZAKMAI ÉLETUTAK⁴⁸⁴

Dr. Déri Pál (1924–2008) ny. r. dandártábornok. (kinevezték: 2003.02.11.)

1948-tól a rendőrség kiképzési területének, vezető beosztásaiban dolgozik;

1953-tól Rendőrségi Szemle főszerkesztője, közben bűnügyi kiképzési alosztályvezető.

1955–1961-ig az Országos Rendőr-főkapitányság bűnügyi osztály vezetője. Közben 1957-től elvégzi az ELTE állam- és jogtudományi karát. A megjelenésétől 1955-ig a Rendőrségi-, majd 1963-tól 1984-ig, összesen mintegy negyed századon át a Belügyi Szemle főszerkesztője; 1975-ben az állam- és jogtudományok kandidátusa, értekezését „A bűnüldözés hatékonyságát növelő módszerek”-ből írta.

1995-ben „A bűnözés statisztikája és a valóság” alkotásával az MTA doktora lett.

Dr. Kertész Imre (1926–2004) ny. r. dandártábornok. (kinevezték: 2002.11.29.)

1952-től kezdte szolgálatát a Belügyminisztériumban.

1961-ben az állam- és jogtudományok kandidátusa.

1971-ben a jogtudományból az MTA doktora.

1961–1989-ig a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet vezetője.

Orosz felső, német felső, angol középfokú nyelvvizsgával rendelkezett.

Dr. Katona Géza (1925–2016) ny. r. dandártábornok (kinevezték: 2003. 02.01.)

1949-ben befejezte az ELTE állam- és jogtudományi karát.

1953–1956 a Rendőrségi Szemle munkatársa.

1961-től kandidátus.

1972-ben a jogtudományok doktora.

Német felső, angol felső, orosz középfokú nyelvvizsgával rendelkezett.

---

⁴⁸⁴ BM Központi Személyügyi Archívum.

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ BELÜGYI SAJTÓTÖRTÉNETE, MAI RENDÉSZETI SAJTÓ NYUGAT-EURÓPÁBAN

I. Sándor 1802 szeptemberében egy kiáltvány aláírásával hozta létre a minisztériumokat, innen számítják Oroszország Belügyminisztériumának (OBM) létezését is. A minisztérium több mint két évszázados történelme során mindig jelentős figyelmet szentelt feladat-végrehajtása külső-belső sajtójának. Főként a társadalmi támogatottság elnyerése érdekében, hogy sikerüljön pozitív képet kialakítani a törvényesség öréről, noha gyakran nem népszerű érvényt szerezni, akár kényszerítő eszközökkel is, a jogszabályok előírásainak. Pedig a kezdetben a rendőri intézkedéseket jelentősen áthatotta a korrupció, a faji, származási diszkrimináció, az indokolatlanul erőszakos fellépés az állampolgárokkal szemben.

Már az OBM működésének második évében kiadták az Orosz Birodalom első belügyi hivatalos lapját a „Szentpétervár Lapjára”-t az akkori belügyminiszter személyi titkára kezdeményezésére és szerkesztésében megjelent lap öt éven át erősítette a minisztérium pozitív képét a lakosságban és a társadalmi szervezetekben, valamint erősítette az együttműködést velük. Az 1906-ban eltörölt cenzúra hatására erős kritika zúdult az állami szervekre, különösen a belügyre. Talán ennek is köszönhető, hogy az egymás után alapított minisztériumi lapok sorában 1907-ben az utolsók közt jelent meg Moszkvában a „Rendőrség Hírei” illusztrált képes hetilap, tíz éven át. A következő „Rendőrség” lap, már az 1917-es első rendszerváltás után öt évvel, 1922-ben kelt életre, és hamarosan a „Munkás-Paraszt Rendőrség” nevet vette fel. Ennek a hagyományait lesz hivatott folytatni 1955-től, a Rendőrségi, majd a Belügyi Szemle által is gyakran idézett „Szovjet Rendőrség” című havi folyóirat. A minisztérium központi lapja mellett egyre-másra alakulnak regionális rendőrségi lapok is. Közös céljuk, hogy szisztematikusan, tervszerűen növeljék a rendőrök politikai, szakmai és általános műveltségét, erősítsék a munkatársakról történő gondoskodás gyakorlatát, lehetőségeik szerint elősegítsék a rendőrök szolgálati és életkörülményeinek javulását, népszerűsítsék a helytállás eseteit és küzdjenek az állampolgárok ügyeinek lélektelen, hanyag, bürokratikus kezelésével, intézésével. A „Szovjet Rendőrség” folyóirat, nyílt terjesztése révén közkedvelt volt az egyszerű állampolgárok körében is, akikkel sikerült élő kapcsolatot kialakítania a szerkesztőségnek.

1983-tól a Szovjetunióban is egyre nyilvánvalóbbá vált a szocializmus összes ellentmondása, végső soron kudarca. Különféle okok miatt ekkor hirtelen egekbe szökött a regisztrált bűncselekmények száma, felerősödött ennek sajtóvisszhangja és nyilvánvalónak gondolták a

Belügyminisztérium, a rendőrség tehetetlenségét. Új minisztert neveztek ki a helyzet rendezésére. V.V. Fedorcsuk első intézkedéseinek egyikével betiltotta a minisztérium sajtókapcsolatait, ezzel együtt a közismert írókkal, filmrendezőkkal, képzőművészekkel éveken át ápolt kapcsolatrendszerre is lakat került... Az új belügyminiszter hatékonyan hozzájárult a rendőrség, a minisztériumi szervezet modernizálásához is, ehhez kapcsolódóan hamarosan létrejöhetett a korszerűsített minisztérium sajtóirodája. Ennek továbbfejlesztéseként, a szovjet rendszerváltás hajnalán, immár az Orosz Föderatív Szocialista Köztársaság egyik utolsó belügyminisztere, V.P. Barannyikov, 1991-ben, miniszteri közvetlen szervként létrehozta az „Egyesített szerkesztőség”-et, a belügyi központi periodikák (köztük szakmai-tudományos lapok, folyóiratok) televízió- és rádióadások, valamint könyv és egyéb belügyi kiadványok szerkesztésére A.G. Csernyenko vezetésével.

A rendszerváltást követően, az Oroszországi Föderáció elnöke, 1992. január 15-én nevezte ki az újjáalakult állam első belügyminiszterét, V. F. Jerin altábornagyot. 2003-tól június 10-én ünneplik az belügyi szervek sajtószolgálatának és civilkapcsolatainak napját.

2011-ben a Belügyminisztériumban létrehozzák a Civilkapcsolatok és Média csoportfőnökséget, amelynek egyik feladata az „Egyesített szerkesztőség” tevékenységének koordinációja, és ellenőrzése.

3.10.1. Példák a szemléhez hasonló profilú kiadványokra a rendszerváltás előttről és napjainkban

A Belügyi Szemle összesített tartalommutatói⁴⁸⁵ alapján a rendszerváltás előtt leggyakrabban idézett hasonló profilú szaklapok:

1. Kelet-európai országok lapjai

Bulgária: Szocialiszticeszki Pravo. **Csehszlovákia:** Ceskoslovenská Kriminalistika; Kriminalisticky Pohranicnik, Kriminalistiky Sbornik, Socialistická Zákonnost. **Lengyelország:** Problemy Kriminalistiki, W Sluzbie Narodu. **Német Demokratikus Köztársaság:** Forum der Kriminalistik, Die Volkspolizei. **Szovjetunió:** Cselovek i Zakon, Szocialiszticeszskaja

---

⁴⁸⁵– BARANYÓ György (szerk.) *A Belügyi Szemle (Rendőrségi Szemle) 1953–1977. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*. BM Tanulmányi és propaganda csoportfőnökség. Budapest. 1978. pp. 549–686.

– UJHELYI Gabriella: *A Belügyi Szemle 1978–1984. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*. BM Könyvkiadó, Budapest. 1986. pp. 263–267.

– *A Belügyi Szemle 10 éves tartalommutatója 1985–1994*. Belügyminisztérium. Budapest. 1995.

Zakonnoszty, Szovjetszkaja Jusztcija, Szovjetszkaja Milicija, Szovjetszkoje Goszudarsztvo i Pravo.

Oroszország: Zakonnoszty.

2. Nyugati lapok

Ausztria: Öffentliche Sicherheit. **Franciaország:** Interpol Revue Internationale de Police Criminelle, L'évenement du Jendi, Le Nouveau Detective, Revue Internationale de Police Criminelle, Revue Internationale de Criminologie. **Nagy Britannia:** The Police Journal, Police Research Bulletin, Police Review. **Német Szövetségi Köztársaság:** Archiv Für Kriminologie, Der Kriminalbeamte, Deutsche Polizei, Kriminalistik, Bundeskriminalamt, Die (Neue) Polizei, Polizei Technik Verkehr. **Kanada:** Police Studies. **Olaszország:** Polizia Moderna, Rivista Italiana di Diritto e Procedura Pende. **Spanyolország:** Cambio. **Svájc:** Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique. **Svédország:** Scandinavian Studies in Criminology. **USA:** Counterterrorism and Security Report, Criminal Review, International Counterterrorism, International Criminal Police Review, Journal of Police Science and Administration.

3. CEPOL (Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynöksége)

A 2005-ben alapított, 2014 szeptemberétől Budapesten működő ügynökség feladata szerint képzést nyújt rendőrök és a bűnüldöző szervek más tagjai számára; képzés és tudásmegosztás révén javítja a biztonságot az Európai Unióban; képzési hálózatokat hoz létre.⁴⁸⁶

A képzései során széleskörűen merít a nemzetközi bűnüldözési szakmai tudományos folyóiratok egész sorának anyagaiból. Honlapjukon, ezek közül egyebek közt a következő folyóiratokat ajánlja. Crime Science; European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice; European Journal of Criminology; European Journal of Police Studies; European Journal on Criminal Policy and Research; International Journal of Electronic Security and Digital Forensics, International Journal of Police Science & Management; Journal of Police and Criminal Psychology; Police Journal: Theory, Practice and Principles; Police Quarterly; Policing: A Journal of Policy and Practice; Trends in Organised Crime; Journal of Human Trafficking; Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism; Police Practice and Research; Policing & Society; Studies in Conflict and Terrorism.

---

⁴⁸⁶URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/cepol_hu Letöltés ideje: 2017. november 10.

4. EUROPOL (Európai Rendőrségi Hivatal)

Az 1998-ban alapított hollandiai, hágai székhelyű szervezet segíti az Európai Unió 28 tagállamának bűnüldöző szervezeteit a nemzetközi bűnözés és terrorizmus elleni küzdelmükben. Emellett több EU-n kívüli partnerállammal és nemzetközi szervezettel is együttműködnek.⁴⁸⁷ Eredményes tevékenységük ma már elképzelhetetlen nem csak a jól becsatornázott bűnügyi operatív információcsere, hanem az eredmények, bevált módszerek tudományos szintű feldolgozásával, népszerűsítésével foglalkozó fentebb is felsorolt bűnügyi szakmai tudományos folyóiratok nélkül is.

A fenti példákából látszik, hogy a hatékony bűnüldözés érdekében jöttek létre az egyes országok szakmai tudományos lapjai, függetlenül az adott ország társadalmi berendezkedésétől, földrajzi elhelyezkedésétől. Az emberiség történelmében a bűn megteremtette a bűnüldözést, ami pedig, tevékenységének még eredményesebbé tételéhez létrehozta eleinte szakmai lapjait később szakmai-tudományos folyóiratait.

---

⁴⁸⁷ URL: <https://www.europol.europa.eu/> Letöltés ideje: 2017. november 10.

Szerzői bemutatkozás

Dekemati Igor 1990. május 31-én született Eszéken (Horvátországban). Középiskolai tanulmányait az Eszéki Mezőgazdasági Szakközépiskolában végezte. 2009-től folytatta tanulmányait a Zágrábi Tudomány Egyetem Mezőgazdasági Karán, Növényvédelmi alapképzésen. A szakmai gyakorlatot Erasmus hallgatóként a Szent István Egyetemen teljesítette, 2011-ben. A mesterképzést növényorvosi szakon, summa cum laude minősítéssel végezte, 2014-ben. Tanulmányi évei alatt három évig szakfelelős volt, valamint a hallgatóknak képviselője, a tanításon kívüli aktivitások bizottságában. Több sport- és nyílt napot szervezett a kar keretein belül. A mezőgazdasági kar képviselője volt 2012-ben, a Hohenheim-i egyetemen, Stuttgartban. 2013-ban, a Mezőgazdasági Kar Alapítványától kitüntetést vett át, kiváló tanulmányaiért. 2014-ben második alkalommal ment Erasmus hallgatóként Magyarországra, a Szent István Egyetemre, akkor öt hónapot töltött ott. 2015-ben szintén ide nyert felvételt, a Növénytudományi Doktori Iskolába, Dr. Birkás Márta témavezetésével. Kutatómunkáját a józsefmajori tartamkísérletben, illetve Horvátországban, Lukács település határában végezte.

A doktori képzés során 3 db impaktfaktoros cikket publikált, ebből kettő Q2, egy pedig Q1D1 besorolású. Emellett 8 db konferenciakiadvány, 6 db idegen nyelvű nem impaktfaktoros és 1 magyar nyelvű folyóiratcikk szerzője. Oktatói tevékenységet Növénytermesztés, Földművelés és Talajkímélő, klímakár csökkentő talajművelés tárgyakkal magyar nyelven, és Adaptable Soil Tillage, valamint Knowledge and Usage of Agricultural Machinery angol nyelvű tárgyakkal lát el. 2016-ban és 2017-ben részt vett és prezentálta eredményeit az Alpok Adria konferencián. 2016-tól 2018-ig a Mezőgazdaság-és Környezettudományi Kar Kari Tanácsában képviselte a kari doktoranduszokat, valamint a 2017/18-as akadémiai évben a Szent István Egyetem doktoranduszai megválasztották a Doktorandusz Önkormányzat elnökévé. Ebben az időszakban, a Doktoranduszok Országos Szövetségében képviselte a Szent István Egyetem doktoranduszait. Erasmus+ mobilitáson vett részt 2018-ban, a moszkvai Timirjazev Állami Agrártudományi Egyetemen. 2019-ben orosz nyelvből komplex középfokú nyelvvizsgát szerzett. Az ő témavezetésével egy hallgató eredményesen szerepelt a Kari Tudományos Diákköri Konferencián, majd az Országos Tudományos Diákköri Konferencián 3. helyezést ért el, 2019-ben. 2020 decemberétől az Agriculturae Conspectus Scientificus szerkesztőbizottság nemzetközi tagja. Jelenleg a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem gödöllői campusán dolgozik, tudományos munkatársként.

Tisztelettel
Dr. Dekemati Igor

Dekemati Igor*

**A KLÍMA-SZENZITÍV ÉS A KLÍMA-VÉDŐ MŰVELÉS
MEGFELELÉSE KÜLÖNBÖZŐ TALAJOKON**

DOI: 10.23715/SDA.2021.1.3

---

* Szent István Egyetem, Növénytudományi Doktori Iskola (2020).

Tartalomjegyzék

Szerző bemutatkozás	587
1. BEVEZETÉS	593
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	595
2.1 Az alkalmazkodó/kímélő talajművelés előzményei	595
2.2 A talajművelési célok változása.....	596
2.3 A talajművelési irányzatok és rendszerek világszerte	597
2.3.1. A hagyományos és alkalmazkodó talajművelés összehasonlítása.....	597
2.3.2. A horvátországi és magyarországi talajművelés összevetése.....	600
2.4 A talajművelés hatása a környezetre és a klíma eredetű károkra.....	602
2.4.1. A klímátényezők észlelhető jelenségei a Pannon térségben.....	604
2.4.2. A talajok klíma általi veszélyeztetettsége.....	605
2.4.3. A klímaváltozás hatása a növénytermesztésre	608
2.4.4. A klímakárok csökkentése	612
2.5 A talajtakarás szerepe a klímakárok elleni védelemben	614
2.5.1. A takarás hatása a talaj nedvesség- és hőviszonyaira.....	614
2.5.2. A takarás hatása a talaj fizikai állapotára	618
2.5.3. A takarás hatása a földigiliszták tevékenységére	623
2.5.4. A klímakár-csökkentés talajművelési lehetőségei.....	626
2.6 A szakirodalmi áttekintés fontosabb megállapításai	627
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	629
3.1 A kutatómunka körülményei	629
3.1.1. A lukácsi gazdaság földrajzi fekvése, valamint éghajlati- és talajviszonyai.....	629
3.1.2. A józsefmajori Kísérleti- és Tangazdaság földrajzi fekvése, éghajlati és talajviszonyai	630
3.2 A talajművelés kísérletek bemutatása	631
3.2.1. A lukácsi művelési kísérlet.....	631
3.2.2. A józsefmajori tartamkísérlet	633
3.3 A kutatás módszerei.....	635
3.3.1. Talajállapot vizsgálatok.....	635
3.3.2. A felszínvédelem értékelése a talajszerkezet és a földgilisza egyedszám alapján	637
3.3.3. A művelési rendszerek klímakár enyhítő hatásának értékelése	638
3.3.4. Statisztikai elemzés	639

4. EREDMÉNYEK.....	640
4.1 A csapadékviszonyok és a talajállapot vizsgálatának eredményei	640
4.1.1. Csapadékviszonyok a vizsgálatok éveiben.....	640
4.1.2. A lazult-réteg mélység értékelése a talajellenállás adatok alapján.....	642
4.1.3. A talajnedvesség alakulása szélsőséges csapadékviszonyok esetén	651
4.2 A takart és takaratlan felszín hatása a talaj kitettségére	659
4.2.1. A talajfelszín borítottsága.....	659
4.2.2. Agronómiai szerkezet.....	663
4.2.3. Talajnedvesség tartalom	674
4.2.4. A felszínvédelem értékelése	676
4.3 A felszíntakarás, a morzsa arány és a földigiliszta egyedszám összefüggései.....	677
4.4 Talajművelési rendszerek értékelése eltérő csapadékviszonyok esetén	689
4.4.1. A szántásos rendszer megfelelősége a két eltérő talajon.....	689
4.4.2. A lazító-porhanyító-mulcshagyó művelések megfelelősége.....	692
4.5 Új tudományos eredmények.....	700
 5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	 701
6. ÖSSZEFOGLALÁS	704
7. SUMMARY	706
 8. MELLÉKLETEK.....	 708
8.1 M1. Irodalomjegyzék	708
8.2 M2. A statisztikai értékelések táblázatai és grafikonjai a dolgozatban	739
8.3 M3. Táblázatok és ábrák	746
8.4 M4. A kísérletek bemutató fényképek.....	815
 9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	 817

Jelölések és rövidítések jegyzéke

EEA – European Environment Agency

EU – European Union

FAO – Food and Agricultural Organization

Gt – gigatonna

IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change

JRC – Joint Research Centre

KSH – Központi Statisztikai Hivatal

MEA – Millennium Ecosystem Assessment (Milléniumi Ökoszisztéma Felmérés)

OMSZ – Országos Meteorológiai Szolgálat

mlrd. – milliárd

ppm – part per million (az egész milliomod része)

T- tárcsás kezelés

SK – sekély kultivátoros kezelés

DV – direktvetés

K – kultivátoros kezelés

SZ – szántás

L – lazításos kezelés

JM – Józsefmajor

1. BEVEZETÉS

A Világbank adatai szerint a Föld népessége fokozatosan növekszik, napjainkra elérte a 7,594 milliárd főt (Világbank, 2018). Az új, alternatív megoldások ellenére az élelmiszer-előállítás 97%-a még mindig a talajhoz köthető (Bašić, 2013).

A világon az egy főre jutó termőterület 0,192 hektár és ez a szám évről évre csökken (Világbank, 2016). A termőterület csökkenésének több oka van. A legfontosabbak ezek közül a klímakárok és az éghajlatváltozás negatív hatásai a növény-talaj kapcsolatra. Az éghajlatváltozás következményei többek között az átlaghőmérséklet emelkedése, az időjárási anomáliák gyakoribbá válása, a növekvő evapotranszspiráció, és a csapadékeloszlás egyenetlensége (Pant, 2009). A klímamodellek szerint a következő évtizedekben Európában, így térségünkben is, sok csapadékkal jellemezhető enyhe telekre, illetve extrém száraz, meleg nyarakra és szélsőséges időjárási jelenségekre lehet számítani (Jug et al., 2015). Az időjárási tényezők kedvezőtlen hatásait a talajok minőségbeli hiányosságai súlyosbítják. Európai viszonylatban 33 millió hektár szántóterület erősen degradált (Bogunović et al., 2016).

A talajművelés alapvető célkitűzései az 1970-es évek óta háromszor változtak. Előbb a termés maximalizálása volt a cél, amelyet a növény igényeinek maradéktalan kielégítésével értek el. Később, 1970 és 2000 között a lerontott talajok minőségének javítása és fenntartása élvezett elsőbbséget. Az ezredforduló után új törekvés, a talajokat sújtó klímakárokat enyhítő, alkalmazkodó talajművelés kapott nagyobb figyelmet, amely a kutatásoknak köszönhetően még csak most éli virágkorát (Birkás, 2015_a).

A klímaszélsőségek növekedése nemcsak a kutatók által kidolgozott klímamodellekben létezik, hanem hatása a mezőgazdasági termelésben is folyamatosan érzékelhető. A klímakárok, úgy mint az eső-stressz, a jégverés, a hő-stressz, az aszály egyre inkább hatással vannak a talaj állapotára, közvetve a minőségére, ezáltal az agrártermelés gazdaságosságára.

Növekvő jelentősége van a látásmódbeli és módszerbeli alkalmazkodásnak, mivel a szélsőséges klíma révén az elmúlt évek folyamán olyan károk keletkeztek, amelyeket okszerű, klímakár enyhítő talajműveléssel el lehetett volna elkerülni.

Magyarországon az utóbbi 15 évben kapott nagyobb figyelmet a kímélő művelés alkalmazása – talajnedvességhez és talajállapothoz igazodó, csökkentett menetszámú eljárások (Birkás, 2015_a), – ugyanakkor Jug et al. (2005) szerint Horvátországban még mindig a hagyományos, klímakár-csökkentésre alkalmatlan művelési technológiák élveznek elsőbbséget. Mivel Horvátországban, Szlavóniában születtem, ahol a mezőgazdaság az egyik

fő megélhetési tevékenység, szükségesnek láttam a józsefmajorihoz hasonló kísérletek beállítását. A lukácsi kísérlet eredményeit, szülőföldemnek adózva, előbb szerepeltettem, mint az új hazámban elérteket.

A fent említett okokkal összefüggésben a hagyományos és az alkalmazkodó művelési rendszereket összevető vizsgálatok végzését tartom célravezetőnek. Ennek megfelelően a kutatómunka célkitűzései a következők:

- az alkalmazkodó és a hagyományos művelés talajra gyakorolt hatásainak összevetése néhány talajállapot jellemző alapján (talajellenállás, talajnedvesség-tartalom, felszín borítottság, agronómiai szerkezet és földigilisztá egyedszám), két térségben (glejes erdőtalaj - Luvic Stagnosol [Siltic] Horvátországban, csernozjom talaj - Endocalcic Chernozems [Loamic] Magyarországon),
- takart és takaratlan felszín talajra gyakorolt hatásának vizsgálata (talajellenállás, talajnedvesség 0-10 cm rétegben, agronómiai szerkezet, földigilisztá egyedszám) a kitettség alapján
- a szántásos és a mulcshagyó művelések megfelelésének értékelése szélsőséges években (a károkozás csökkentése és a termesztés biztonság megtartása érdekében)
- klímakár-csökkentésre alkalmas talajművelési rendszerek értékelése, rangsorolása megfelelőségük alapján.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 Az alkalmazkodó/kímélő talajművelés előzményei

A mezőgazdaságra, valamint a talajművelés fejlesztésére a történelem során több befolyásoló tényező hatott, mint pl. a világ népessége, az éghajlatváltozás, a háborús idők és a mezőgazdasági gépesítésének folyamatos fejlesztése. A fejlett társadalom urbanizációja az ekével előállított élelmiszer többleten alapult, és így az évezredek során a talajművelésnek a szántás lett az alapja (Lal et al., 2007). Ennek következtében, a szántás, mint nélkülözhetetlen elem a mezőgazdaságban nagyon fontos szerepet kapott.

Az Egyesült Államokban 1950-es évektől kezdve fokozatosan tértek át az ekék alkalmazásáról a kímélő talajművelési módokra, valamint a direktvetésre (Carter és Rennie, 1982; Derpsch et al., 1986). Több nemzetközi publikációban olvasható a „conservation agriculture” és „conservation tillage” fogalom, amely megközelítőleg ugyanaz, mint nálunk az alkalmazkodó-, kímélő talajművelés. Több szerző is részletesen leírta, hogy a mulcshagyó, vízmegőrző, kevesebb bolygatású, csökkentett menetszámú, sávos talajművelési mód, valamint a direktvetés tartoznak e fogalomhoz (Hobbs, 2007; Palm et al., 2014; Busari et al., 2015). Az alkalmazkodó-, kímélő talajművelés elfogadása, elsősorban Észak- és Dél Amerikában, valamint Ausztráliában és Ázsiában történt. Napjainkban, a pozitív sajátosságok okán Európában és Afrikában is támogatják a használatát, s egyre nagyobb területen alkalmazzák. Az alkalmazkodó művelés szinte minden kontinensen, eltérő termőhelyen terjedt, eddig összesen 157 millió hektáron (Kassam et al., 2015).

Az 1970-es évek óta az új technológiák újradefiniálják a talaj művelését, a modern, nagyméretű gépekkel a művelést egybevonták a vetéssel, a mechanikai művelést gyakran herbicidek helyettesítették (Lal et al., 2007).

Hazai kutatók szerint az alkalmazkodó-kímélő talajművelési módoknak több környezetvédelmi előnyt kell nyújtaniuk úgy, mint talaj- és vízvédelem, tájvédelem, vízpangás megelőzés, valamint szárazság-kár enyhítés (Kertész és Madarász, 2014; Birkás et al., 2015b). A külföldi talajművelési kutatások is befolyásolták a hazai kutatásokat és új értékelési nézőpontokkal bővítették (Birkás et al., 2017b). Az 1990-es években a művelési kultúra visszaesett, emiatt több kár sújtotta a talajokat, ennek kihatásai most javításra szorulnak (Birkás et al., 2018b).

A horvátországi talajművelés fejlődését, a politikai helyzet, valamint különösen a Délszláv háború rendítette meg. Jelenleg, a növénytermesztés több mint 90%-a a hagyományos talajművelésen alapul (Bogunović et al., 2017). Az Európai Unióhoz való csatlakozás nagyobb fejlesztési lehetőségeket, szélesebb gépesítési választékot és szigorúbb szabályokat biztosított.

2.2 A talajművelési célok változása

Boone (1988) szerint a talajművelés olyan talajon végzett beavatkozás, amely szükséges a növénytermesztésben, pontosabban, olyan szántóföldi eljárás, amelynek hatása van a talaj szerkezetére és a biogeokémiai tulajdonságaira (Gao et al., 2017). Lal (1991) fontosnak tartotta a talaj tulajdonságait, mivel azok befolyásolják a talajművelés intenzitását, gyakoriságát és típusát. Az 1930-as évek elején az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke, Franklin D. Rooseveltt így fogalmazott: *„Az a nemzet, amelyik elpusztítja a termőföldet, saját magát pusztítja el”* (Powelson et al., 2011).

A talajművelési célok két kategóriába sorolhatók, rövid és a hosszú távra szólóakba. Rövid távú célokhoz tartozik a talaj hőmérsékletének és nedvességtartalmának optimalizálása, kedvező feltételek létrehozása a mag csírázásához, a gyökér és növény fejlődéséhez, továbbá alacsony energiaigény és a gyom kompetíció minimalizálása. Hosszú távúhoz sorolhatóak a talaj termékenységének és a vízkészletek fenntartása (Aina et al., 1991). Balesdent et al. (2000) szerint talajművelésnek két fő célja van, egyrészt a talaj szerkezetét magágy állapotba hozni, másrészt a növényi maradványokat és a gyomokat a talajba keverni. Narcisov (1982) szerint a talajművelést nem kell mellőzni, hanem tökélesíteni, hatékonyabbá és olcsóbbá kell tenni. Jóri (2016) szerint a talajállapotot úgy kell kialakítani, hogy a talaj fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságai kedvezőek legyenek kultúrnövény számára, ugyanakkor Várallyay (2013) a talajok vízbefogadó- és vízvisszatartó képességét fontos indikátornak emeli ki.

Az elmúlt évtizedekben a talajművelés alapvető céljai háromszor is átalakultak. Az utolsó tizenöt évben a klímakár csökkentő talajművelés kapott nagyobb figyelmet, amelynek fő célja a jó talajkondíció fenntartása vagy létrehozása kevesebb energia felhasználásával, a menetszám csökkentése és a szélsőséges klíma hatásának enyhítése (Birkás et al., 2004; Birkás, 2015b; Kalmár, 2015).

2.3 A talajművelési irányzatok és rendszerek világszerte

2.3.1. A hagyományos és alkalmazkodó talajművelés összehasonlítása

A talajművelést több szempontból is vizsgálhatjuk. Kiindulva a talajművelés alapvető céljából, az összehasonlítást elvégezhetjük a talajállapot, a növény, a gépesítés, a gazdasági, a klímahatás, valamint a környezet szempontjából.

A *talajvédő művelés* definíció alatt olyan rendszereket értünk, amelyeknél a növényi maradványok minimum 30%-a a következő vetés után is a talaj felszínén található. Ellenben a *hagyományos művelés* esetén a következő vetésnél kevesebb mint 15% talómaradvány borítja a felszínt, továbbá vetésig több menetes folyamat zajlik (CTIC, 2017). A hagyományos talajművelést eke használata mellett, fekete és talómaradvány mentes felszín jellemzi. Ezen felül törekednek a növény vélt talajállapot igényét elérni, gyakran több menettel (Zimmer et al., 2002; Birkás, 2006a; Bottlik, 2016). Baker et al. (2006) a csökkentett talajműveléshez sorol minden olyan rendszert, amelynek az alappillére a minimális és racionális beavatkozás vagy menet elhagyás, továbbá a talaj-klímaérzékenységeinek enyhítése.

Európában a talajdegradáció az elmúlt években jelentős környezeti kérdéssé vált, sőt néhány régió kiemelten érzékenyebb az átlagosnál. Az EU-ban a legtermékenyebb talajokon, körülbelül 2 millió hektáron (10%) figyelhetők meg a termelékenység csökkenésének első jelei. Ennek következtében, globális becslések alapján, a mezőgazdasági termelés 7-12%-án gazdasági veszteségek keletkezhetnek (Cherlet et al., 2013).

A szántóföldi növénytermesztés jelentősen befolyásolja a talaj nedvességét a vegetációs időszakban, emiatt olyan művelési rendszer alkalmazása kívánatos, amely elősegíti a talajnedvesség megtartását és kedvező hasznosulását. Ezzel összhangban Soane et al. (2012) a védő művelés gazdasági és környezeti előnyeire (lefolys és erózió csökkentés, szervesanyag gyarapítás) irányították a figyelmet. A korlátozott európai terjedés ellenére (Basch et al., 2008), világszerte széles körben, így Dél-Amerikában a teljes művelt terület 70%-án tértek át a hagyományosról a no-till rendszerre (Derpsch és Friedrich, 2009).

A hagyományos talajművelési rendszer eszköze az eke, jellemzője a felszín teljes aláfordítása (Košutić et al. 2001) és a több menetes magágykészítés (Filipović et al., 2006). Ezenkívül, az egyik leginkább idő- és energiaigényes, drága, lassú és ökológiai szempontból kedvezőtlen a környezetre (Žugec et al., 2000; Grubor et al., 2015). A klímakár enyhítő talajművelést a csökkentett menetszám (Birkás et al. 2008a; Kisić et al. 2010), kisebb

talajbolygatás (Varsa et al. 1997), valamint kultivátor-kombinátor- és lazító munkaeszköz igény jellemzi (Weise és Bourarach 1999; Filipović et al., 2006).

A talajszerkezet az egyik legfontosabb olyan tulajdonság, amely befolyásolja a növénytermesztést, közvetlenül meghatározza a gyökérfejlődés mélységét, a talajban tárolható víz mennyiségét, valamint hatása van a levegő, víz és a talajlakó élőlények mozgására is (Rabot et al., 2018).

Pekrun et al. (2003) szerint a talajművelés intenzitása megváltoztatja a talaj fizikai állapotát, egyes kémiai tulajdonságait, ezáltal a növény növekedését. A hagyományos művelés számos esetben súlyos talajdegradációhoz vezetett, amely kihatott a környezetre és a biodiverzitásra (Pagliai, 2002; Bašić et al., 2004; Morris et al., 2010; Baruta et al., 2011; Gao et al., 2016). A tápanyagok érvényesülése mellett, a művelés befolyásolja a talaj szerkezetét (Madari et al., 2005; Dal Ferro et al., 2014), benne a makropórus arány növekedését, ezáltal a talaj szerves szénttartalmát (Moitinho et al., 2015).

Jug et al. (2001), továbbá Birkás et al. (2002), Bai et al. (2018) a no-till rendszer alkalmazásával nem csak fizikai változásokat, hanem a talaj szervesanyag növekedését is tapasztalták. Hamza és Anderson (2005) arról számoltak be, hogy a no-till rendszer a kedvező szerkezet, a biológiai aktivitás és az alacsonyabb talajsűrűség révén a talajminőség javulásához vezetett. A talajminőség javulása pozitívan befolyásolta a víztartó és vízáteresztő képességet, valamint a vízfelhasználás hatékonyságát (Pittelkow et al., 2015).

A mikromorfológiai eredmények alapján a hagyományos művelés nagyobb mértékben eredményezett talajkérgesedést, amely talajporozitás- és szervesanyag tartalom csökkenéshez vezetett (Pagliai et al., 2004). Pires et al. (2017) hasonló eredményeket kaptak, a hagyományos művelés csökkentette a talajstabilitást, ezáltal a talajporozitást is. Hazai kutatók, Bottlik et al. (2013), Birkás et al. (2017b) arról számoltak be, hogy a régióbeli talajokban az ülepedés tipikus jelenséggé vált, ugyanakkor a jelenség erősen függött a talaj minőségétől.

Coote és Malcolm-McGovern (1989) eredményei arra utalnak, hogy a talajművelés befolyásolja a talaj mikroklimáját, ezen keresztül a mikrobiális aktivitást. Összefüggést tapasztaltak a takart és a takaratlan talaj ülepedését illetően. No-till kísérletekben 0-3 °C közötti alacsonyabb talajhőmérsékletet tapasztaltak. A hőmérséklet csökkenése bizonyos tartományig növeli a talajbiológiai aktivitását mindaddig, amíg a talaj nem lesz telített. Ugyanakkor a hagyományos műveléshez képest a no-till talajokban több a nedvesség, amely nem feltétlenül jár arányos termés hozam növekedéssel (Mielke et al., 1986).

Észak-kelet Spanyolországban, az Ebro völgyében különböző rövidtávú vizsgálatok azt mutatták, hogy a klímakár csökkentő módon művelt talaj több vizet tárolt, mint a hagyományos

(Moret et al., 2006). Dwyer et al. (1996) azt feltételezték, hogy a no-till kezelés felső 50 cm rétegében a nagyobb nedvesség csökkenti a gyökérnövekedést a hagyományoshoz képest. Ellenben azt tapasztalták, hogy a kukorica gyökerezési mélysége homokos vályog talajban növekedett, a nedvességtartalom pedig jelentősen csökkent. Ugyanakkor Munoz-Romero et al. (2012), a csicszeriborsó gyökérfejlődését kedvezőbbnek találták hagyományos talajművelésben.

A termést a talajművelési rendszer mellett a talajminőség is befolyásolja. Kladviko et al. (1986) a no-till rendszer termésnövelő hatását gyengébb minőségű talajokon állapították meg. McMaster et al. (2002); De Vita et al. (2007) gabonával végzett kísérletekben a no-till rendszerben más kezelésekkel azonos vagy nagyobb terméseket értek el, ellenben Taa et al. (2004) és Pittelkow et al. (2015) ennek ellenkezőjéről számoltak be. Tapasztalataink alapján, a no-till rendszer a mulcsrétegnek köszönhetően kedvező hatást gyakorol a talaj nedvességforgalmára, de a nagyobb nedvességtartalom nem eredményez magasabb hozamokat, különösen az első években.

A két különböző rendszernél az energiafogyasztást sem szabad figyelmen kívül hagyni, ugyanis az elvégzett műveletek energiaigénye hagyományos műveléskor éves szinten kétszer akkora, mint védő talajművelés esetén. Stingli (2008) szerint a hagyományos talajművelés dominanciáját az üzemanyag árak emelkedése rendítette meg. Barut et al. (2011) szerint a szántóföldi növénytermesztésben a talajművelésre az összes energia 55-65%-a jut; pl. kölestermesztésben a teljes energiaigényből több mint 40%-ot igényelt a talajművelés. Csökkentett talajművelés esetén az energiabevitel 18-53%-kal alacsonyabb a hagyományos talajműveléshez képest, az alkalmazott módszerektől és technikáktól függően (Sørensen és Nielsen, 2005).

Két eltérő talajféleségen (agyagos vályog és homokos vályog, Montana és Észak-Dakota államban) 2004-ben, azonos paraméterekkel, művelési kísérletet állítottak be, amelyben a hagyományos és a sávós művelési módok talajra és növényre gyakorolt hatásait hasonlították össze. A sávós művelésben a hagyományos műveléshez képest számos előnyt tapasztaltak, mint pl. az evaporáció, víz- és szélrózsió csökkenését és a kisebb energiaigényt. Nem tapasztaltak szignifikáns különbséget a cukorrépa termésmennyiségében, de minőségében sem (Evans et al., 2010).

Laufer és Koch (2017) sávós talajművelési kísérleti eredményeket tettek közzé. Két éven át (2013/2014 és 2014/2015) Németországban (Alsó-Szászország) három területen iszapos-vályog talajon két tényezős, négy ismétléses, véletlenszerűen elrendezett kísérletet állítottak be. Az egyik tényező a talajművelés, a másik pedig a különböző mennyiségben kijuttatott nitrogén műtrágya volt. A talajművelési kezelésekben helyet kapott az intenzív művelés (szántás), a

csökkentett művelés, teljes mulcstakarás és a sávos talajművelés. A sávos művelési rendszer előnyét az alacsonyabb művelési költségben és a hatásosabb erózió mérséklésben látták. A talajhőmérsékletben nem tapasztaltak különbséget a sávos és az intenzív rendszer között, míg a talajjellenállás a sávokban a 0,04-0,19 m mélységben az intenzív talajművelésnél volt a legalacsonyabb. Ezenfelül, a sávos talajművelés sávjaiban és a sávok közti területen szignifikáns eltérést ($p \leq 0,0001$) tapasztaltak a talajjellenállás értékekben (sávban 0,78 MPa, sávok között 1,35 MPa). A mérés időpontjában a talaj gravimetriás víztartalma egyenlő volt a talajművelési rendszerek és a mintavételi helyek között.

Angliában végzett korábbi kísérletek azt mutatták, hogy a szalma elégetését követően jó minőségben elvégzett direktvetés vagy kultivátoros technológia hasonló hozamot adhatnak az őszi gabonaféléknél, mint a szántásos rendszerben. A szalmaégetésre bevezetett korlátozások után a gyomok és a gabona árvakelés felhalmozódása súlyos gondná vált, emiatt sok gazdálkodó visszatért a szántáshoz vagy a direktvetéshez (Christian, 1994).

2.3.2. A horvátországi és magyarországi talajművelés összevetése

A természeti és talajadottságai alapján a mezőgazdaság mindkét országban nagy szerepet játszik. Statisztikai évkönyv (2018) szerint Horvátországban a mezőgazdasági terület 1 546 019 ha, ennek 48 %-a a Pannon régióban található, azaz a felhasználás szempontjából 75%-a szántóterület (Bašić et al., 2001).

A Horvátországban használatos talajosztályozás szerint, 36 talajtípus fordul elő. Az összes terület 12,1%-a Luvisol. Ezt követi a Pseudogley (9,87%), a Gley amphigley (9,62%), a Calcocambisol (8,36%), valamint a Rendzina (7,5%) és a Disztrikus cambisol (5,48%). Szinte az összes talajtípus előfordulása ismert Horvátország mezőgazdasági területén. Az összes mezőgazdasági terület legnagyobb részén a Gley amphigley fordul elő (13,8%), ezt követi a Luvisol (13,3%), a Pseudogley (11,9%), a Calcocambisol (7,79%), a Rendzina (7,36%), a Terra rossa (5,48%) és meliorációval javított hidromorf talaj (5,21%). A további talajtípusok mindegyike 5%-nál kisebb területen van jelen (Husnjak et al., 2011). A pseudogley a második legelterjedtebb talajtípus Horvátországban, valószínűleg a pannon időkben alakult ki (Husnjak, 2014; Rubinić et al., 2015). Tekintettel arra, hogy milyen domborzati és éghajlati körülmények között fejlődtek ki, a horvát pseudogley körülbelül 55%-ban fedi a mezőgazdasági vagy agro-ökoszisztéma területeket (Husnjak et al., 2011). Mesić et al. (2009) szerint hangsúlyozni kell, hogy ebben a régióban a savanyú talajok 660 617 hektárt foglalnak el, amely Horvátország

összes savanyú talajainak 79,5%-át teszik ki. A Pannon régióban savanyú talajok 42%-a Pseudogley és 40%-a Luvisol.

Az erózióval kapcsolatos kutatási eredményeket Husnjak et al. (2008) publikáltak. Horvátország teljes területének 42,3%-án alacsony a vízerózió kockázata, 24,1%-án mérsékelt, míg 31,8%-án magas. A mezőgazdasági területeken 53,6% alacsony, 23,1% mérsékelt és 23,3% magas eróziós kockázatú.

Az első kutatásokat a csökkentett talajművelési rendszerek a terméshozamra gyakorolt hatásáról Mihalić az 1950-es években indította Stagnic Luvisol talajon (Kisić et al., 2002), míg a pontosabb vizsgálatok az 1970-es évek közepén kezdődtek (Jug et al., 2010).

Több szerző is összehasonlította talajművelési rendszereket, megállapítva azok különbségeit. Stipešević et al. (1997) szerint a szántóföldi növénytermesztésben az alkalmazkodó-csökkentett talajművelés alkalmazása Horvátországban az ökológiai (talajtömörítés csökkentés), a gazdasági (költségsökkentés) és a szervezeti (a terepi műveletek csökkentése) miatt indokolt.

Horvátországban a szántást mint alapművelési módot a szántóterület több mint 90%-án alkalmazzák (Zimmer et al., 2002; Košutić et al., 2005; Jug et al., 2006; Bogunović et al., 2014b). Több kutatás utal arra, hogy a csökkentett talajművelési rendszer alkalmazhatósága nagyon korlátozott (Jug et al., 2010) és eltérő eredményeket hoz (Butorac et al., 2006). A horvátországi talajokon jelenleg 18 000 hektáron alkalmazzák a csökkentett talajművelési rendszereket (Jug et al., 2017). Egyik legelterjedtebb rendszer a hagyományos tárcsás, amelyet alapművelésre a búzatermesztésben alkalmazzák (Jug et al., 2010). Ennek oka például a talajtani és talajművelési ismeretek hiánya, a hagyományos és elavult gépesítés, a háborús időszak, valamint a kis parcellák és az erős kötődés a hagyományos műveléshez.

A kukorica (*Zea mays* L.) és az őszi búza (*Triticum aestivum* L.) a legfontosabb szántóföldi növények, amelyeket a horvát gazdák hagyományos talajműveléssel termesztnek (Jug et al., 2001). A legújabb adatok alapján 2017-ben a búzát 116 150 hektáron (5,9 t/ha átlaggal), míg a kukoricát 247 119 hektáron (6,3 t/ha átlaggal) aratták le (Statisztikai évkönyv, 2018).

Magyarország alapterülete összesen 9,303,000 ha, melyből 5,400,000 ha mezőgazdasági terület. Hasznosítási szempontból a szántóföldi terület 4,334,000 ha (KSH, 2017). A talajok több, mint 70%-án dominál a Luvisol, a Chernozem és a Vertisol típus (Michéli et al., 2014). Talajkémiai tulajdonság szempontjából több, mint 25% területen (közel 2,2 millió ha-on) savanyú talajokat találunk (Stefanovits et al. 2010), ugyanakkor vízgazdálkodási szempontból 43% kedvezőtlen, 26% közepes és 31% jó (Várallyay, 2011).

A talajművelés előrehaladását több tényező is lassította, pl. háborús idők, színvonalatlan gépesítés és szaktudás-hiány. A talajművelést az 1960-as évekig sokszántásos, később sokmenetes rendszer jellemezte, de az 1970-es évek közepén kibővült kímélő és takarékos elemekkel (Birkás et al., 2017a; Bottlik et al., 2014). A talajművelés fejlődése hét fő korszakra osztható. A talajművelési rendszer előrehaladásában az ekéstől a direktvetésig közel kétszáz év telt el (Birkás et al., 2018a). Az erózió 2,3 millió hektárnyi hegy- és dombvidéki területet károsít, a deflációval veszélyeztetett területek kiterjedése 1,4 millió ha. A talaj pusztulása – bár eltérő mértékben – az ország területének több mint 43%-át érinti (Michéli et al., 2003). Talajerózióval kapcsolatos új kutatási projektek az 1970-es években kezdődtek a Dunántúlon, az akkori Földrajztudományi Kutatóintézet vezetésével (Kertész és Centeri, 2006). A legújabb talajeróziós kockázati térképet Pásztor et al. (2016) készítették, amely szerint Magyarország teljes területének 74%-át gyenge, 18%-át közepes és körülbelül 8%-át erős erózió sújtja. Waltner et al. (2018) is felhasználták ezen térkép adatait tanulmányukban. Megállapították, hogy ezek az értékes információk nemcsak regionális szinten, hanem a gazdaságok szintjén is helytállnak.

2.4 A talajművelés hatása a környezetre és a klíma eredetű károokra

A történelem során előbb az extenzív, majd az intenzív talajművelési rendszereken alapuló mezőgazdaság általában kedvezőtlenül hatott számos alapvető természeti erőforrás minőségére, elsősorban a talajra, a vízre, a biológiai sokféleségre és ezek összefüggéseire (Dumansky et al., 2014; IPCC 2018).

Az éghajlati szélsőségek ténye a világ számos részén már nyilvánvaló (Shahid et al., 2012). A talajművelésben az egyik legismertebb, akkoriban legnagyobb, talajműveléshez kapcsolódó ökológiai katasztrófa (angolul „dust bowl”), az 1930-as években az Egyesült Államokban történt. Több aszályos év után a folyamatos intenzív (szántásos) művelés több hónapig tartó porviharokat eredményezett. Emiatt a kár elkerülése és a talaj megóvása érdekében, a szántás helyett más megoldást kellett keresni (McLeman et al., 2014). Sok próbát követően alakult ki a művelés nélküli termesztés-technológia (angolul no-till technológia, nálunk ismert, mint direktvetés), amely mára minden kontinensen elterjedt.

Az éghajlatváltozás és az antropogén tevékenységek erősen összefüggenek, különösen szén-dioxid, metán és dinitrogén-oxid légköri koncentráció növekedését tekintve. Ennek ellenére a Föld felszíni hőmérséklete és a légköri szén-dioxid koncentráció között nem

mutatható ki szoros és közvetlen kapcsolat. Jelenleg, a hőmérséklet kialakításában, nagyon sok ismeretlen hatás is közrejátszik (Padányi és Halász, 2012). A talajművelés stimulálja a talaj mikrobiális légzését, amely a szén-dioxid atmoszférába jutása révén – a klimatológusok szerint – felerősíti a klíma szélsőségeket. Ugyanakkor tudni kell, a különböző művelési technológiák eltérő hatással vannak a talaj CO₂ kibocsátására. Birkás et al. (2007_b) eredményei azt mutatták, hogy a frissen szántott talaj eredményezte a magasabb szén-dioxid kibocsátást. Ugyanakkor Zsembeli et al. (2018) ennek ellenkezőjéről számoltak be. A redukált és a hagyományos művelés talajra gyakorolt hatásainak tíz éves kutatása során, a gyakran változó időjárási viszonyoknak köszönhetően arra is adódott lehetőség, hogy az évek között összehasonlítást végezzenek. A tíz évből hét évben a redukált művelésű területek magasabb CO₂ kibocsátást eredményeztek, vélhetően a mérsékelt talajbolygatásnak betudható kedvezőbb talajmikrobiális aktivitásnak köszönhetően.

Buragienė et al. (2019) közép-litvániai éghajlati viszonyok között, öt eltérő talajművelési kezeléssel állították be a kísérletüket. A kutatás célja a talaj fizikai-mechanikai, kémiai és biológiai tulajdonságai közötti összefüggések, valamint a művelési kezelések CO₂ kibocsátásra gyakorolt hatásának meghatározása volt, az őszi talajművelés előtt és azt követően. Összehasonlítva az eredményeket, a művelés jelentős mértékben befolyásolta a talaj szén-dioxid kibocsátását. A legmagasabb értéket tarlókon a 23-25 cm mély szántásnál ($6,05 \mu\text{mol m}^{-2} \text{s}^{-1}$), míg a legalacsonyabbat, a direktvetésnél ($3,94 \mu\text{mol m}^{-2} \text{s}^{-1}$) érték el. A művelés után a legmagasabb értéket mély szántáskor ($29,88 \mu\text{mol m}^{-2} \text{s}^{-1}$), míg a legalacsonyabbat ($10,00 \mu\text{mol m}^{-2} \text{s}^{-1}$) a direktvetéskor mérték.

A horvátországi kollégák eltérő eredményeket publikáltak. Bilandžija et al. (2014) Horvátország középső részén (Stagnic Luvisols talajokon) 2012-ben, hat különböző talajművelési mód hatását vizsgálták a talaj CO₂ kibocsátására. Céljuk az volt, hogy meghatározzák a termesztés által okozott CO₂ kibocsátást és az éghajlati tényezők közötti kapcsolatot. Másokhoz hasonlóan kimutatták, hogy a talajművelésnek jelentős hatása volt a szén-dioxid kibocsátására. Ugyanakkor a legalacsonyabb átlagos CO₂ kibocsátást napi szinten a szántott talajon mérték ($29,4 \text{ kg ha}^{-1}$), míg legmagasabb átlagos CO₂ kibocsátást a no-till kezelésben ($90,9 \text{ kg ha}^{-1}$).

2.4.1. A klímátényezők észlelhető jelenségei a Pannon térségben

A klíma-szélsőségek és a következményeik mind globális (IPCC 2007; 2018), mind lokális szinten (Bartholy és Pongrácz, 2005a; Dunkel, 2017; Weidinger, 2006) nagy érdeklődést keltenek. Napjainkban világszerte az éghajlatváltozás az egyik legnagyobb kihívás. A mai napig tartó ipari forradalom óta jelentősen megnövekedett az üvegházhatású gázok koncentrációja (Anonymus, 2009). Ennek a légkörbe jutó koncentrációjának egyharmada a talaj hasznosításával keletkezik (Lal et al., 2007).

Az Európai Bizottság (2018) szerint a Pannon régióhoz (Kárpát-medence) tartozik teljes területével Magyarország, részben Szlovákia, Csehország, Románia, Horvátország, Szerbia és Ukrajna.

A regionális klímamodellezési projekt, a PRUDENCE (Predicting of Regional Scenarios and Uncertainties for Defining European Climate Change Risks and Effects) modellbecslések szerint, Közép- és Dél-Európában nyári melegedés erősebb lesz, míg a téli enyhülés Észak-Kelet-Európára vonatkozik. A Kárpát-medencében, Magyarországot is beleértve, nyáron és ősszel várható hőmérséklet-emelkedés. Emellett a csapadékmennyiség időbeli és térbeli eloszlásának változása is bekövetkezhet, vagyis a nyári csökkenés és a téli növekedés (az előrejelzések szerint ettől eltérés is valószínűsíthető). A csapadékkintenzitás tekintetében, előreláthatólag átlagos növekedés, valamint a nagycsapadékos jelenségek számának emelkedése és a kis csapadékkal jellemezhető jelenségek csökkenése (OMSZ, 2006) valószínű. A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018) alapján Magyarország és a Kárpát-medence területén rövid távon az évi középhőmérséklet várhatóan 1-2,5 °C-kal emelkedik, a csapadék mennyiségének változása bizonytalan. Ugyanakkor az éghajlati modellek eredményei értelemszerűen nem tekinthetők tényeknek, ezek mint lehetséges irányok vehetők figyelembe.

A globális és térségbeli klímátényező változásokban az egyik kulcsfontosságú elem a víz és a vízkészlet. Várallyay (2006) a Kárpát-medencében, a mezőgazdasági termelésben kulcskérdésnek tartja a vízfelhasználás hatékonyság növekedését és a talajnedvesség szabályozását. Magyarországon a csapadék mennyisége jövőben sem lesz több, sőt inkább kevesebb mint jelenleg, de nagyobb változékonysággal (Láng et al., 2007). Várallyay (2010) kiemelte, hogy a népesedés növekedése és a klímaváltozás mellett az élet minőségének egyik legfontosabb alappillére a vízkészlet, amely a mezőgazdaságban is meghatározó tényező. Továbbá, Várallyay (2013) szerint, a vízgazdálkodás- és vízháztartás szélsőségessebbé válik, (belvízveszély és aszályérzékenység növekszik térben és időben is), így súlyos gazdasági, környezetökölógiai és társadalmi problémák következhetnek be (Pálfai, 2005).

A tényleges és várható változások a térségben és hazánkban is jelentős kedvezőtlen hatással lesznek a természeti erőforrásokra. A szakszerűtlen talajművelés, amely klimatikus, és edafikus káros hatásokat vált ki, megkérdőjelezi a biztonságos növénytermelést (Jolánkai és Birkás, 2010). A Kárpát-medencei térségben az utolsó háromszáz év adatbázisa alapján, azaz 1710 és 2009 között, minden második év aszályos volt, és minden tizedik évben rendkívül súlyos aszály keletkezett, ezen felül az aszályok gyakoriságának nagyléptékű növekedése volt jellemző 1983-2009 között (Pálfai, 2010).

A Világ Meteorológiai Szervezete (2018) szerint a hosszútávú felmelegedés tendenciája 2018-ban folytatódott. A 20 legmelegebb év az utóbbi 22 évben volt, emellett az elmúlt négy esztendőben mérték a négy legmelegebb évet. NASA (2019) felmérései alapján, 1880 óta a 2016. volt a legmelegebb. Hasonló helyzetet Magyarországon is tapasztaltak. Elmúlt néhány évben a tavaszi melegedésben szignifikáns eltérést mutattak ki, pontosabban az elmúlt 104 év alatt 0,77 °C-kal nőtt (NÉS, 2018). A regionális klímamodellek alapján a várható hazai tendenciák és a Közép-Európára vonatkozó éghajlatváltozási becslések összhangban vannak a globális tendenciákkal.

Az áttekintett szakirodalom alapján és a jelenlegi klímahelyzettel kapcsolatban beigazolódni látszanak a klímamodellekkel végzett becslések. A globális hőmérsékletemelkedés, valamint a szeszélyes időjárás a mezőgazdaságban súlyos károkat okoz, amelyeket részben talajművelési megoldásokkal célszerű lenne enyhíteni.

2.4.2. A talajok klíma általi veszélyeztetettsége

Az emberi élethez viszonyítva, a talajra – a rendkívül lassú regenerációs folyamat miatt – egyre inkább nem megújuló erőforrásként tekintenek (Lal, 2015). Ugyanakkor, Reeves (1997) szerint, a talaj az emberiség egyik legértékesebb erőforrása volt és az is lesz. A talajminőség, a víz- és a levegőminőség mellett a környezetminőség harmadik összetevője. Constanza et al. (1997) az ökoszisztémákat a természeti erőforrások fontos elemeinek tekintik, amelyek folyamatosan biztosítják a társadalom számára az ökoszisztéma szolgáltatásokat. Annak ellenére, hogy az élelmiszerterménység több mint 95%-a a talajtól függ, a talaj még mindig alulértékelt erőforrás (Panagos et al., 2016a). Az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) kezdeményezésére és irányításával a 2000-es évek elején létrejött az ökoszisztéma-szolgáltatás fejlődésének legfontosabb mérföldköve, a Millenniumi Ökoszisztéma Felmérés (MEA, 2005). A munka során számos részletes értékelés született az ökoszisztéma-szolgáltatások károsodásairól a Földön.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) és az Európai Bizottság Közös Kutatóközpontja (JRC) számos dokumentumot és jelentést tett közvé, leírva a talaj degradációjával kapcsolatos gondokat. Jones et al. (2012) az „A talaj állapota Európában” című jelentésben kiemelték, hogy az elmúlt néhány évtizedben Európa területének több mint fele a talajdegradáció valamely formájától szenvedett.

Hazánkban a klíma és az időjárás egyre nagyobb tér- és időbeni variabilitást és változékonyságot mutat, ráadásul nehezebben előre jelezhető szeszélyesség jellemzi. A legtöbb modell szimuláció az évi középhőmérséklet jelentős emelkedésével számol, amelynek súlypontja nyári időszak. Az éves csapadékösszeg nagy mértékű változása nem várható, azonban időszakos eloszlása változni fog. Ma et al. (2008) megállapítása szerint az éghajlatváltozás jelentős hőmérséklet növekedést okoz, ami valószínűleg befolyásolja az evapotranszpirációt és a légköri víztárolást. Ennek következtében, potenciálisan megváltozik a csapadék mennyisége, gyakorisága és intenzitása. Ezek az időjárási szélsőségek jelentős hatással vannak a talajokra, emellett a mezőgazdasági termelést is bizonytalanná teszik. A tartós csapadékhiánynak és a felmelegedésnek a leggyakoribb következménye az aszály. Ennek ellenére, az elkövetkező években a földrajzi adottságaiból adódóan az éven belüli csapadékeloszlás miatt kisebb-nagyobb belvízi elöntések kialakulásával is számolhatunk.

Wang et al. (2013) szerint, a lakosság és a gazdaság mellett, az éghajlat a régióbeli vízkészlet nagyságának meghatározó tényezője, vagyis a globális felmelegedés következtében súlyos következményekkel járhat a vízkészletre (Wang et al., 2016a). Singh (2015a) szerint, 2050-ben a világ gyorsan növekvő lakosságának körülbelül 60%-kal több élelmiszerre lesz szüksége, amelynek megoldására az öntözés jó lehetőséget ad.

Az elmúlt 15 évben, a földtudomány rendkívül nagy figyelmet fordított a talajnedvességre és annak talajra gyakorolt hatására (Green et al., 2019). Seneviratne et al. (2010) szerint a talajnedvesség hozzájárul a földi ökoszisztémák globális energia-egyensúlyának szabályozásához, de hatást gyakorol a talajhőmérsékletre, páratartalomra és a felületi albedóra (fehérségre) is.

Harte et al. (1995) szerint 3 °C-os talajhőmérséklet emelkedés a talaj nedvességének 25%-os csökkenéséhez vezethet, amely növelné az öntözési igényeket. Húsz év elteltével, pontosabb becsléseket közöltek. Az Andalúzia régióban, a 62 meteorológiai állomás adatai alapján, az ENSEMBLES projekt keretein belül, az éghajlatváltozásra vonatkozó regionális középilonali (A1B) forgatókönyvet hoztak létre. A kiindulási forgatókönyvvel (1961-2000) összehasonlítva, hosszú távon a minimális és maximális hőmérséklet éves átlaga az éghajlatváltozás miatt 2-5 °C-ot fog növekedni, az éves átlagos csapadékmennyiség 13-30% között fog csökkeni.

Ennek megfelelően, a mezőgazdaság fő kihívása az aszály lesz (Anaya-Romero et al., 2015).

Singh (2015b) arról számolt be, hogy a világ öntözött területének több mint egyharmada túlöntözött (vízpangás), ráadásul szikesedésnek is ki van téve. Michael (2009) felhívta a figyelmet arra, hogy az arid és szemiarid régiókban a magas párolgás miatt a sókoncentráció fokozatosan nő a vízforrásokban és a talajszelvényben is. Emiatt, Valipour (2015) szerint, a talajban és a talajvízben felhalmozódott sótartalom a talajtudománynak és a mezőgazdaságnak is az egyik fő problémája lesz.

A talaj fizikai minőségének csökkenése általában a szerkezet romlását eredményezi. Ezáltal súlyosbítja a talaj érzékenységet, tömörödését, csökkenti a vízbeszivárgást, fokozza a felszíni elfolyást, a szél- és vízeróziót, nagyobb talajhőmérséklet-ingadozást és elsivatagosodási hajlamot idéz elő. A fentiek mellett sótartalom felhalmozódást, a talajsavanyodást, valamint a talaj szén-dioxid növekedését az Európai Unió súlyos fenyegetéseként ismeri el (CEC, 2006; De la Rosa et al. 2009). A talajdegradációval kapcsolatos rendellenességek négy különböző csoportba sorolhatók: fizikai, kémiai, biológiai (beleértve a talaj szervesanyagának csökkenését) és a talajvesztés (Virto et al., 2015). Ebből kifolyólag, hátrányos helyzetbe kerül a mezőgazdasági termelékenység, a vízellátás, valamint negatívan befolyásolja az üvegházhatást okozó gázokat és a biológiai diverzitást (Koch et al., 2013). Frank et al. (2015) arról számolt be, hogy a talajerózió oka nem csak a szélsőséges időjárás, hanem fontos szerepet játszik benne a topográfia, a talaj tulajdonságai, a talajfelszín borítottsága és az emberi tevékenység.

A talajvesztések térbeli modellezése mellett az Európai Bizottság Közös Kutatóközpontja (JRC) által kifejlesztett új modellezés időbeli megközelítése segíthet azonosítani a kockázatos évszakokat. Olaszországból tette közzé a modellezés alapján az időbeli megközelítésről elért vizsgálati eredményeit Panagos et al. 2016-ban. Időbeli eloszlás szempontjából, nyári időszakban, négy hónap alatt (június-szeptember), 53%-kal nőtt az eső által okozott eróziós események gyakorisága. Ez a jelenség számottevő negatív hatást gyakorolt a kukorica termesztésére (a talajerózióra egyik leginkább érzékeny növény) az észak-olaszországi nyár folyamán, mivel Európában a legérzékenyebb a víz által okozott talajerózióra.

A talajok különösen érzékenyek az erózióra akkor, ha a talajfelszín növényzettel történő borítása alacsony. Erre következtetett Berendse et al. 2015-ben publikált kísérleti eredményei alapján. Brevik (2012) szerint a talajok és a légköri-éghajlati rendszer között, összetett kötődés van a szén, nitrogén és hidrológiai ciklusokon keresztül. Éppen ezért, a megváltozott éghajlat hatással lesz a talaj folyamataira és sajátosságaira, ugyanakkor fordítva is, a talajok is hatással lesznek az éghajlatra. Továbbá kiemelte, hogy az éghajlatváltozás hatást fog gyakorolni a talaj

szervesanyag-dinamikájára, a talajlakó szervezetekre, valamint a szerves anyaghoz, a talajvízhez és a talajerózióhoz kötődő talajtulajdonságaira.

A vonatkozó szakirodalom alapján úgy vélem, hogy a talajvesztélyeztetettség rendkívül összetett és sok tényezőből áll. Ugyanakkor időben és térben továbbra is fennáll, így a talaj ökoszisztéma szolgáltatásaiban számos kedvezőtlen változás következhet be a jövőben.

2.4.3. A klímaváltozás hatása a növénytermesztésre

A világ számos régiójában, a megnövekedett éghajlati változékonyság várhatóan befolyásolja a globális növénytermesztés hozamait és az élelmiszerellátás éves szintjét. A hőmérséklet a növény fejlődésének szinte minden szakaszában szerepet játszik (Ferrise et al., 2011), de a fotoszintetikus produktum csökken, ha a hőmérséklet az optimális tartományt meghaladja (Sage és Kubien, 2007). Parry et al. (2009) szerint, a globális élelmiszerbiztonságban a gabonatermelésnek kiemelt szerepe van, helyesebben, a gabonafélék, köztük a kukorica, az emberi fogyasztás legfontosabb élelmiszerforrása (FAO, 2014). Az említett kultúrnövények termesztése Magyarországon és Horvátországban is kiemelten fontos, ezért a kutatásokban is hangsúlyt kapnak.

A világ élelmiszer-kalória mennyiségében a gabonák kulcsfontosságúak, mivel annak a háromnegyedét teszik ki (Roberts és Schlenker, 2009). Az éghajlat és az időjárás változása több módon befolyásolja a növénytermesztést, kockázatok lépnek fel, amelyeket kezelni kell a gazdaságos termelés fenntartása érdekében. Jones és Yosef (2015) szerint az emelkedő hőmérséklet csökkentheti a növények tenyészidejét, kiszélesíti a növénybetegségek és a rovarok időbeli megjelenését, valamint fokozza a kártevők elleni érzékenységet is. Ezáltal hatással van a növények fejlődésére és a termés hozamra.

A mezőgazdasági termelésben a csapadék mennyisége és eloszlása kulcsszerepet játszik. A kukorica termesztésében a nagy termés elérése érdekében a két legfontosabb éghajlati korlátozó tényező a levegő hőmérséklete és a csapadék (Kern et al., 2018; Lesk et al., 2016). Az Amerikai Egyesült Államok a világ legnagyobb kukoricatermesztője (a világ termelésének több mint 30%-a) napjainkban is, annak ellenére, hogy az 1980-as évek óta növekedett a szélsőséges időjárási rendellenességek gyakorisága (Wuebbles et al., 2017). Ugyanakkor, Daryanto et al. (2016) szerint az aszály és a túlzott csapadékmennyiség az idő függvényében változó hatással van a termesztésre. Az eredmények meta-elemzése alapján kimutatták, hogy a kukorica és a búza jelentősen eltérő hozamot mutatott az aszályos időszakban. Összehasonlítható vízcsökkenés esetén (kb. 40 %) a búza csak 20%-os, míg a kukorica 39%-os

terméskiesést mutatott ($p < 0,05$). A 2013-as adatok alapján a kukoricát a búzánál nagyobb érzékenység jellemezte.

A búza a harmadik legnagyobb területen termesztett növény a Világon az évente több, mint 600 millió tonna termésével (Asseng et al. 2011), ebből 46%-ot az Európai Unió állít elő (Eurostat, 2017). Az időjárási szélsőségek fellépése után a búza vetésterülete csökkent, amelyet az előre jelzett globális felmelegedés és a vízhiány is befolyásolt (Zhao et al., 2017).

Schaphoff et al. (2018) szerint a vízstressz, a naphossz, a lombkorona vezetőképessége mellett a fotoszintézis optimális hőmérséklete kukoricánál 21-26 °C, a búzánál 12-17 °C.

A növénytermesztésben, az egyre szélsőségesebb éghajlati viszonyok követése miatt a jelenleg legmegfelelőbb alkalmazható eszközök a termésmodellek. Ezeket a termesztési modelleket egyre nagyobb mértékben használják, különös figyelemmel az éghajlatváltozással kapcsolatos kérdésekre, elsősorban a talajtermékenységre és a terméshozamra (Schauberger et al., 2017; Wu et al., 2016).

Napjainkban több és különböző célokra felépített modell létezik. Chenu et al. (2017) szerint az éghajlatváltozás negatív hatásainak mérséklése érdekében a termésmodellek segíthetnek a hozamok javításában és a megteendő intézkedésekben. Lobell et al. (2011) az 1980-2008-as időszakra vonatkozóan fejlesztették ki a hozam-válasz modell adatbázist. Céljuk volt, hogy felmérjék a közelmúltbéli éghajlati tendenciák terméshozamra gyakorolt hatását. A világ minden országából szerepelt öt adatsor a panelelemzésben, növénytermesztési adatok (konkrétan: kukorica, búza, rizs és szója), növénytermesztési helyek, termesztési időszakok, valamint a havi hőmérséklet és a csapadék adatai. Ezek alapján megállapították, hogy az Egyesült Államok kivételével, több ország termesztési területén és a termesztési idényeken belül, az 1980-tól 2008-ig terjedő hőmérsékleti trendek meghaladták a korábbi évenkénti változékonyságot. Globális szinten a kukorica- és a búzatermelés 3,8 és 5,5%-kal csökkent, összehasonlítva az éghajlatváltozás előtti trendekkel. Roberts és Schlenker (2009) kiemelték, hogy a kukorica és a szója a két legnagyobb energiaforrás a világon, így, ha visszaesik a termesztés, akkor a világ élelmiszerellátása kritikus helyzetbe kerül. Megállapították, hogy a kukoricánál 29 °C, szójánál 30 °C a hőmérsékleti küszöbérték, ezen felül nagy károk keletkezhetnek. A jelenlegi növekvő növénytermesztési régiókban a Hadley III modell alapján összehasonlítottak két felmelegedési forgatókönyv változatot, a leglassúbbat a leggyorsabbal. A század végére a leglassúbb verzió a termések átlagosan 30-46 %-os, a leggyorsabb verzió pedig 63-82 %-os csökkenést jelzett.

Moore és Lobell (2014) választ kerestek az éghajlatváltozás hatásaira, a hosszú és a rövidtávú válaszgörbék kombinálásával, valamint adaptációval és anélkül, 13 klímamodell

segítségével. Tanulmányaik alapján a búza és az árpa rendkívül érzékenyek a magas hőmérsékletre. A várható 2 °C felmelegedés 2040-re 15-30%-os termés csökkenést okozhat. Ellenben a kukorica, a cukorrépa és az olajnövények terméshozamát mérsékeltebben befolyásolja, elsősorban a vegetáción belüli kisebb hőmérséklet érzékenység miatt. Hasonló eredményeket publikáltak Haile et al. (2017), akik 1961-2013 között négy növény (kukorica, búza, szója és rizs) globális növénytermesztési meghatározóit hasonlították össze. Úgy találták, a globális termésmennyiség a 2030-as évekre 9%-kal, a 2050-es évekre pedig 23%-kal csökken, amelyet 32 globális forgalmi modellből származó, jövőbeli éghajlati adat alapján becsültek meg. Észak-Izraelben, Ramot Yssakhar vonzáskörzetében Miller et al. (2019) nagy térbeli felbontású (50 m), nem kalibrált GIS-alapú búzatermelési modellt használtak a felszíni búza biomassza és a termés előrejelzésére. Az integrált modellt három almodell képezte, mindegyik szimulálta a búza növekedési dinamikájához kapcsolódó elemi folyamatokat, vízhiányos környezetben. Az első almodell figyelte a víz egydimenziós mozgását a talajszelvényben, a második a kétdimenziós GIS-alapú felszíni lefolyást, és a harmadik az egydimenziós folyamat vezérelt mechanikus búzanövekedést. E modellek alapján 10,5% felszíni búza biomassza és 12%-os terméshozam csökkenést becsültek minden 1°C felmelegedésre, valamint 7,7% és 7,3%-ot minden 5% csapadékmennyiség csökkenésre (Miller et al., 2019). Asseng et al. (2015) adatai szerint minden 1 °C emelkedés 6%-os búzahozam csökkenést eredményez.

A rövid idejű magas hőmérséklet befolyásolhatja az anyagcsere-folyamatokat, amely a szén-dioxid-asszimiláció csökkenéséhez és a szemtermékenyülés korlátozásához vezethet (Moriondo et al., 2011). A tartósan magas hőmérséklet a virágzás szakaszában csökkenti a fotoszintézis sebességét, ezáltal növeli a légzést és az evapotranspirációt, azonfelül csökkenti a szemszámot (Gobin, 2017). A növekvő aszályhoz hasonlóan a túl sok csapadék is károkat okoz. Li et al. (2019) arról számoltak be, hogy az Egyesült Államokban 34%-os (átlagosan $-17 \pm 3\%$ -kal) kukorica terméskiesést okozhat a nagy csapadékmennyiség. Ezzel együtt, a hosszú távú trend a korábbi hozamokhoz (1981-2016) viszonyítva az extrém aszály hasonlóan súlyos (átlagosan $-32 \pm 2\%$ -kal) veszteséget okozhat. A túl sok csapadék negatív és pozitív hatást gyakorolhat a terméshozamra, de regionálisan változó mértékben. Csapadékos és hűvös években a kukorica termése a rossz vízgazdálkodású talajokon csökkenhet (Iowa, Minnesota és Missouri). Az Egyesült Államokban 12 fő kukoricatermelő állam van, amelyek az elmúlt 10 évben a kukoricatermés 88%-át állították elő. Aszály esetén a $45,7\% \pm 3,2$ (Illinois) és $12,2 \pm 5,9\%$ (Nebraska) termés csökkenés következett be. Az aszály általában kisebb károkat okozott azokban az államokban, ahol lehetőség van öntözésre (Nebraska, Kansas, Oklahoma és Texas), mint azokban ott, ahol nincs lehetőség (Illinois, Wisconsin és Missouri).

Mäkinen et al. (2018) az európai búzák érzékenységét vizsgálták különböző fenológiai fázisokban (991 búzafajtát 1991-től 2014-ig). A vizsgálati területek eltérően szélsőséges időjárási viszonyoknak voltak kitéve, mint pl. magas hőmérséklet ($>31^{\circ}\text{C}$, illetve 35°C), aszály a kalászás és a virágzás fenológiai fázisaiban, a nagy csapadékmennyiség, valamint erősen intenzív esőzés és az alacsony radiáció. A vetés utáni aszályra 525 búzafajta 72%-a termésveszteséggel reagált. A 31°C -os hőmérséklet 77% terméseszkkenést okozott, de a fagyhatás is (-15°C és -20°C) károkkal járt. A szélsőségekre adott pozitív válaszok gyakran az egyes régiókhoz tartozó fajtaktól erednek pl. magas hőmérsékletre a déli eredetűek tűrőképesebbek.

Magyarország Közép-Európában, a Kárpát-medencében helyezkedik el, mezőgazdasági szempontból kedvező feltételekkel rendelkezik (Trnka et al., 2016), mégis szárazsággal fenyegetett terület, ahol a nagyobb termés kiesés többnyire az aszályra vezethető vissza.

A tanulmány a hőmérséklet, a csapadék, az aszály intenzitása és a négy gabonaféle hozamának összefüggéseit vizsgálta Magyarországon, 1921 és 2010 közötti időszakban. Az eredményeket 30 éves bontásban elemezték. A hőmérséklet egyenletesen növekvően negatív hatást gyakorolt a termésre. Négy növény (árpa, búza, rizs és kukorica) hozamát az 1°C hőmérséklet növekedés 1981-2010 között 9,6-14,8%-kal csökkentette. A kedvezőtlen időjárás, mint befolyásoló tényező az elmúlt 90 évben 17-39% terméseszkkenést okozott, de ez az arány az utolsó évtizedben elérte 33-67%-ot (Pinke és Lövei, 2017). Hasonló következtetésre jutott Kern et al. (2018). Több lineáris regressziós modell alapján a búza, a kukorica, a repce és a napraforgó hozamát szimulálták Magyarországra, a 2000 és 2016 közötti évekre. A modell havi felbontásban tartalmazta a meteorológiai adatokat, az éves műtrágya (nitrogén) mennyiséget, valamint a távérzékelésen alapuló vegetációs indexet is. A modellezési gyakorlat azt mutatta, hogy a májusi kisebb hőmérsékletemelkedés jelentős negatív hatással van a négy növény termésére. A búzára a májusi minimális hőmérséklet emelkedés kedvező hatású volt, míg a szokásosnál alacsonyabb páratartalom kedvezőtlen. A kukoricatermesre a júliusi és az augusztusi talajnedvesség tartalomnak döntő szerepe volt, vagyis a nyári csapadék a kukoricára és a napraforgóra egyaránt kedvezőnek bizonyult.

Hazai viszonylatban Pepó (2019) egy hosszú távú kísérletben, csernozjom talajon, 2017-ben és 2018-ban különféle kukoricahibridek műtrágya- és növényesűrűség-válaszát vizsgálta. A kutatási években (2017 és 2018) rendkívül kedvezőtlen éghajlati hatásokat figyelt meg. Azonban a csernozjom talaj a kiemelkedő vízgazdálkodási tulajdonságainak köszönhetően, jó tűrőképeséggel bír, a fent említett hatásokkal szemben.

Branković et al. (2009) szerint az éghajlatváltozás hatása a világ minden részén, így Horvátországban is nyilvánvaló. A 20. században 1990 és 2000 közötti volt a legmelegebb évtized. Az előrejelzések alapján 2025-ben az átlagos hőmérséklet télen, nyáron és ősszel maximum 1 °C-kal emelkedik, míg a tavaszi változatlanul marad. Ezen túlmenően a legjelentősebb éghajlati tényezők, a csapadék és a levegő hőmérséklete jelentős változáson megy keresztül. Nyáron a csapadékmennyiség csökken, de az eloszlása szélsőséges lesz (Bogunović és Kisić, 2013). Emiatt a terméshozam is csökken vagy ingadozik, de lehet olyan év, amelyben a termés pusztulására lehet majd számítani (Kisić et al., 2010).

A bemutatott szakirodalom alapján, úgy vélem, a terméshozam modellezés igen hasznos, mivel fontos információkat és iránymutatókat ad a jövőre nézve, ugyanakkor nem teljesen megbízható, mivel sok tényező befolyásolhatja. Az éghajlatváltozást tekintve a hőmérséklet emelkedése, a csapadékmennyiség csökkenése és egyenetlen eloszlása nagymértékű károkat okozhat. Ennek következtében a rentábilis és biztonságos növénytermesztéssel szemben a globális klíma-kihívás áll, amelyet már több kísérleti eredmény is igazol.

2.4.4. A klímakárok csökkentése

Számos előrejelzés alapján a következő néhány évtizedben az évi középhőmérséklet növekvő tendenciát mutat, bár eltérő kimenettel. Minden egyes plusz Celsius fok jelentősen eltérő eredményt hozhat. Helytől és növénytől függően a magasabb hőmérséklet terméshozamra gyakorolt hatása szinte minden esetben negatív. Pachuri et al. (2014) szerint a mezőgazdaság az éghajlatváltozás és a hozzá kapcsolódó szélsőséges időjárási események által az egyik legsérülékenyebb terület. Hendricks (2018) úgy véli, hogy az előrejelzett károk 65%-a hőstresszből, 32%-a növekvő vízhiányból és 3%-a növekvő vízfeleslegből származik.

A mezőgazdaságnak az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodása a klímakár enyhítése érdekében multi- és transzdiszciplináris megoldásokat igényel. A Kiotói Jegyzőkönyv 1997-es aláírása óta e megoldási stratégiák is egyre nagyobb érdeklődést keltenek (Backmann et al., 2015). Az éghajlatváltozás agrárágazatra gyakorolt káros hatásainak csökkentése jelentős szerepet kap mind globális, mind regionális szinten, mivel kritikus hatással van az élelmiszerbiztonságra és a szociális jólétre. Stockmann et al. (2013) szerint a talaj világviszonylatban körülbelül 2344 Gt (1 gigatonna = 1 mlrd. tonna) szerves szén tartalmaz, vagyis a szerves szén van jelen a legnagyobb mennyiségben. A talaj szerves szén-készletének kis változásai is figyelemre méltó hatással lehetnek a légköri szén koncentrációra. Például, ha

a légkörben a CO₂ ~560 ppm-re emelkedne, válaszként a bolygó globális hőmérséklete átlagosan a 1,5-4,5 °C tartományban növekedne (Tubiello és Fischer, 2007). Steinfeld et al. (2006) szerint a talaj szerves szénkészletét klímakár csökkentő művelési rendszerek alkalmazásával, erózió-csökkentéssel, vetésforgóval, valamint nagyobb mulcstakarással kezelni lehet. Az ENSZ Környezetvédelmi Program 2013. évi jelentése, amely a CO₂ kibocsátás-csökkentésről szólt, megerősíti azt az állítást, amely szerint a szokásos hagyományos talajművelés helyett a no-till alkalmazása okszerűbb. A no-till pozitív hatással van a talajminőségre, valamint a mezőgazdaságnak az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodására, azonban a kár mérséklésében betöltött szerepét túlértékelték (Powlson et al., 2014). Solomon et al. (2007) felhívták a figyelmet arra, hogy a CO₂ csak egyike a mezőgazdasági gazdálkodás által érintett három üvegházhatású gáznak. A N₂O körülbelül 300-szor és a CH₄ 30-szor nagyobbak a CO₂-nál. Vagyis a klímakár csökkentő talajművelés főként a kedvező sajátosságai miatt alkalmazható, mint az éghajlatváltozás mérséklés kiegészítő eleme.

Számos széles körben idézett publikáció utalt arra, hogy a víz kulcsfontosságú elem, valamint a mezőgazdasági termelési aspektusából a legértékesebb input, ezáltal az egyik legfontosabb mozgatórugó.

Az öntözés a világ minden táján elősegítette a mezőgazdasági termelés növekedését, mivel a gazdálkodók számára lehetővé tette, hogy a változó és bizonytalan éghajlati viszonyokat enyhítse a termelésben (Foster et al., 2015). Emiatt az öntözési fejlesztése kétségtelenül a legfontosabb növénytermesztési stratégia az éghajlati korlátok enyhítése érdekében. Az előny a kifejezetten arid és szemi-arid régiókra vonatkozik, ahol az öntözés révén leküzdhető a talajnedvességi hiány (Nilesh és Mueller, 2016).

Bonfilis és Lobell (2007) a tanulmányukban részletes térbeli és időbeli adatsorokat alkalmaztak azzal a céllal, hogy számszerűsítsék a széleskörű öntözés nettó hatását a helyi és regionális éghajlatra, továbbá, hogy jobban értelmezhessek az öntözött régiókban megfigyelt hőmérsékleti trendeket. A Kaliforniában megfigyelt hőmérsékleti és öntözési adatok térbeli és időbeli változásait felhasználva kimutatták, hogy az öntözés bővülése kedvező hűsítő hatást gyakorolt a nyári átlagos nappali hőmérsékletre (-0,14-0,25 °C/évtizedenként), amely -1,8 °C és -3,2 °C közötti hűtésnek felel meg, az öntözési gyakorlatok bevezetése óta. Az éjszakai hőmérsékletre viszont elhanyagolható hatását tapasztalták (-0,06-0,19 °C/évtizedenként). Lobell et al. (2008) kutatásainak fő célja az öntözés hosszú távú klimatológiai hatásának értékelése volt, szélsőséges hőmérséklet mellett. Az empirikus elemzés mellett egy korábban közétett regionális klímamodell-kísérlet szimulációt használtak az öntözés hatás és a hőindex

felmérése érdekében. Azt tapasztalták, hogy az öntözés csökkenti a hőindexet. Az öntözött területek fölött a magasabb páratartalom miatt a hőindex sokkal kisebb, mint a hőmérséklet.

A vegetáció folyamán a magas hőmérsékleti szélsőségek csökkenthetik a növénytermesztés hozamát. Ellenben a csapadéknövekedés általában kedvező a növénytermesztésre. A megfigyelési és modellezési vizsgálatok kimutatták az öntözés befolyását a felszín hűtésére a nagyobb talajnedvesség és az evapotranspiráció révén (Lobell et al., 2008). A csapadékhoz hasonlóan, az öntözés sok esetben csökkenti a szélsőséges hőmérsékleti értékek hatását. Mueller et al. (2015) elemzése szerint jelentős hűtő hatást mutat az öntözött területek növekedése. A megyékben rögzített időjárási adatok alapján, ahol a megye területének több, mint 10%-a öntözött, évtizedenként jelentős hűtés mérhető, például Nebraska keleti részén, ahol a megyei öntözött terület évtizedenként több, mint 7% növekvő tendenciát mutat. Troy et al. (2015) szerint öntözetlen területen a szezonális csapadék elmaradása jelentősen csökkentheti a szója és a kukorica a termését. Ez különösen igaz a száraz nyári időszakra, mivel az öntözővíz akkor nélkülözhetetlen. Összehasonlítva az öntözött és az öntözetlen szója és kukorica állományt, az öntözött növények kisebb érzékenységet mutattak a hőmérsékleti index alapján. A vegetációs időben a forró napok öntözött kukoricában is csökkentették a hozamot, de az öntözetlen kukoricában nagyobb lett a hozamcsökkenés.

A felhasznált szakirodalom alapján úgy vélem, hogy a klímakárok csökkentését regionális szinten szükséges beazonosítani és felmérni, valamint a felmerült stratégiák alkalmazását gazdaságilag indokolni és alkalmazni. Nyári időszakban, a klímakár csökkentő talajművelés alkalmazása mellett az öntözés is alkalmas módszernek bizonyult.

2.5 A talajtakarás szerepe a klímakárok elleni védelemben

2.5.1. A takarás hatása a talaj nedvesség- és hőviszonyaira

Az édesvízhiány egyre több embert érint (Mekonnen és Hoekstra, 2016), emiatt a vízhiány az elmúlt évtizedben globális figyelmet kapott. A világ összes vízfogyasztásának körülbelül 92%-a a mezőgazdasághoz kapcsolódik (Hoekstra et al., 2012), ezáltal növekszik az érdeklődés a vízfelhasználás ésszerűsítésére és a vízhiányra való érzékenység csökkentésére.

A vízfelhasználás csökkentésének lehetőségei a növénytermesztésben jelentősen változnak, a talaj mulcsolástól kezdve a talaj párolgás csökkentéséig (Pi et al., 2017). A talajtakaró a talaj felületét és a légkört elválasztó, nem azonos anyagú réteget jelent, amely kedvezően befolyásolja a talaj-környezet változásait (Acharya et al., 2005). Naeini és Cook, (2000a) Kamal és Singh (2011) szerint a talajtakarás a növénytermesztés és a talajvédelem

szempontjából egyaránt előnyös, mivel szerves vagy szervetlen anyagokat helyeznek a talaj felszínére, ezáltal kedvezőbb környezetet hoznak létre a növények növekedéséhez és fejlődéséhez. Szerves és szervetlen talajtakaró anyagokat különböztetünk meg. A szerves csoportba tartoznak a növényi maradványok, elsősorban szalma, a fenyő tűlevelei és a faforgács, amelyek az idő múlásával bomlanak és a talaj részévé válnak (Thurston, 1997; Pragmanik et al., 2015). Verhulst et al. (2011) a talaj szalmás takarását hagyományos termesztési módszernek tekintik, amellyel csökkenteni lehet a terméskiesést, különösen a száraz területeken. A szalma és a többi növényi maradvány a víz párolgásának csökkentésére révén közvetve növeli a talaj nedvességtartalmát, fokozza a növény növekedését és fejlődését, valamint a vízfelhasználás hatékonyságát is (Tao et al., 2013).

Akhtar et al. (2018) kétéves kísérletben (2015-2016) a talaj biokémiai tulajdonságait és a kukorica hozamának változásait vizsgálták. A kezelések három különböző szintű búzaszalma mulcs hozzáadásából álltak (S1: 0 kg ha⁻¹, S2: 2500 kg ha⁻¹, S3: 5000 kg ha⁻¹). Az eredményeket négy mélységből (0-10, 10-20, 20-30, 30-40 cm) vett minták alapján elemezték. A talaj enzimek az S3 kezelésben szignifikánsan magasabbak voltak, mint az S1 kezelésnél, valamint az értékek magasabbak voltak a 0-10 cm talajmélységben, mint a mélyebb talajrétegekben. Az adatok elemzése során kiderült, hogy a talaj nedvességtartalmát különböző mélységekben szignifikánsan ($p < 0,05$) befolyásolta a talaj szalmatakarása. A talajnedvesség 2015-ben szignifikánsan magasabb volt az S3-ban, mint az S2 és az S1 kezelésekben. Az S3 kezelés 0-10 cm-nél 11,3%-kal, 10-20 cm-nél 10,5%-kal, 20-30 cm-nél 10,3%-kal és 30-40 cm-nél 10,8%-kal nagyobb talajnedvességet tapasztaltak. Ezek alapján az S1 kezeléshez képest, az S3 kezelés terméshozama 7%-kal növekedett, a biomassza hozama 28%-kal és a vízfelhasználás hatékonysága 8%-kal javult. A szerzők szerint a szalma mulcsolásból adódó kedvező talajnedvesség és -hőmérsékleti viszonyoknak betudhatóan a rendelkezésre álló nitrogén hasznosulása is növekedett.

Page et al. (2019) a Hermitage kutatóállomáson, Queensland délkeleti részén (Ausztrália) Vertisol (Ustic Pellustert) talajon végeztek kutatásokat egy 1968-ban létrehozott talajművelési tartamkísérletben. A hagyományos művelés (CT), a direktvetés (NT), a tarlóégetés (SB) és a tarlótakarás (SR), valamint három különböző arányú nitrogén adag (0, 30 és 90 kg N/ha) hatásait vizsgálták közép méretű parcellákban, négy ismétlésben. Az 50 éves vizsgálat alapján a talaj a direktvetés és a tarlótakarásos kezelésekben több nedvességet tárolt (390 mm) a hagyományos és a tarlóégetéses kezeléssel (346 mm) szemben. A hagyományos művelés és a tarlótakarásos kezelés kombinációja (363 mm) hasonló eredményt adott, mint a direktvetés és a tarlóégetés kombinációja (357 mm). Kaur és Arora (2019) tanulmányukban a növények

vízhasznosítási hatékonyságának optimalizálását írták le. Északnyugat-India szemiárid területein két különböző talajművelési rendszert (hagyományos művelés - tárcsázás 10 cm és mélyművelés - 35-40 cm + hagyományos művelés), takaróanyag mennyiséget (takaratlan és rizsszalma takaróanyag 6 t ha⁻¹), az öntözés és a nitrogén ellátás (0, 50, 100 és 150 kg ha⁻¹) hatását tanulmányozták a talaj fizikai változásaira, a gyökér növekedésére, a víz felhasználására, a nitrogén felvételére és a kukoricahozamra. Eredményeik szerint a mélyművelés és a talajtakaró hatása a talajnedvességre és a talajhőmérsékletre kedvezőnek bizonyult. Mélyművelésnél alacsonyabb talajellenállást mértek, ezen felül sűrűbb gyökeresedést, mint a hagyományos talajművelésben, ugyanakkor a takaróanyag 3,5-8,5 °C-kal csökkentette a talajhőmérsékletet. A legmagasabb hőmérsékletet (29-47 °C) a takaratlan talajban, 5 cm mélységben mérték, míg a takartban 25-38 °C-ot. A termés szempontjából a talajművelés, az öntözés és a nitrogén hatása szignifikáns volt, míg a takaróanyag hatása 10%-os valószínűségi szintnél volt szignifikáns.

Wang et al. (2016_b) eredményei szerint a szalmatakaró rövidtávon nemcsak növelte a kukorica termését, hanem jelentős hosszútávú előnyöket is nyújtott, mint például a talaj szerves szénttartalmának növelése vagy fenntartása. Ugyanakkor a növényi maradványok csökkentették a talaj párolgását és a talaj hőmérsékletét, szabályozták a gyomok növekedését. Kader et al. (2017) szerint hasonló esetben jobb víz- és tápanyag-hasznosítás, valamint a magasabb hozam várható.

Li et al. (2018) két éven át (2015 és 2016), kukoricában nyolc kezeléssel kísérletben, hét különböző takaróanyag hatását vizsgálták a talajnedvesség dinamikájára és a növények növekedésére. A hétféle talajtakaróanyag a kontrollhoz képest a teljes vegetáció alatt csökkentette az evapotranszpirációt, valamint az összes takarási kezelés hatékonyan segítette elő a kukorica növekedését és növelte a vízfelhasználás hatékonyságát. A termés 34%-kal több volt a kontrollhoz képest, a vízfelhasználási hatékonyságát 4,1 kg/ha/mm-ben jelölték meg fekete fóliás takarás esetén. Ezeket az eredményeket más kínai kísérletek (Cai et al., 2015; Wang et al., 2016_a; Yan et al., 2017) is alátámasztják.

Siczek et al. (2015) Lublinban (Lengyelország) végzett vizsgálataikban úgy találták, a talajtakarás talajhőmérsékletre gyakorolt hatása a talajréteghez és a növekedési fázisokhoz kapcsolódik. A több menettel tömörített parcellákban a 2-10 cm rétegben a vegetációs idő alatt a talajtakarás alacsonyabb talajhőmérsékletet eredményezett ($p < 0,05$), kivéve minden parcellában a magtelítődés fázisában, valamint éréskor a tömörítetlen (kontroll) és a többször tömörített talajon. Az idény nagy részében a tömörítetlen és takart talajok mutatták a legnagyobb vízpotenciált. Ezen kívül Pagliai et al. (2004) számolt be arról, hogy a szalma mulcs

hatása megakadályozta a kéreg képződését az esőcseppek energiájának eloszlása miatt, még mielőtt azok a talaj felszínére kerültek volna. Zhang et al. (2016) kínai Löss-fennsík szemiarid területein kisparcellás kísérletben négy éven át (2007-2010) tanulmányozták a felszínen hagyott maradványok hatását. Négy kezelést vizsgáltak, egy takaratlan és három különböző tömegű szalma alkalmazása mellett (alacsony borítás $4,5 \text{ t ha}^{-1}$, közepes borítás 9 t ha^{-1} és $13,5 \text{ t ha}^{-1}$). A változó szalma mennyiség eltérő hatást gyakorolt a talaj tulajdonságaira, a $13,5 \text{ t}$ borítás eredményezte a legjobb hatást. A kontrollhoz képest a $4,5 \text{ t}$ borítás 15,7%-kal, a 9 t borítás 30,7%-kal, továbbá a $13,5 \text{ t}$ borítás 34,6%-kal növelte a vízfelhasználás hatékonyságát. Ezáltal a termés is növekedett, 10,6% 22,8% és 22,5%-kal. Yan et al. (2006) kísérletükben a szalmatakarással 0-20 cm mélységben nagyobb talajnedvesség tárolást tapasztaltak. A növény optimális növekedés érdekében a talaj nedvességtartalmát és hőmérsékletét, valamint a vízfelhasználási hatékonyságát a különböző takaróanyagokkal (szalma, fű, papír) vizsgálták szójában a Gifu egyetemi kísérleti téren, Japánban. Úgy találták, a magas talajhőmérséklet (július-augusztus) felgyorsítja a talaj felszíni evaporációját, csökkenti a talaj nedvességtartalmát, következésképpen negatív hatással van a növény növekedésére és fejlődésére. A talajtakarás puffer közegként szolgált a légkör és a talaj felszíne között, ezáltal jótékonyan befolyásolta a talaj hőmérsékletét. A kontrollal összevetve a talajtakarási kezelések $2 \text{ }^{\circ}\text{C}$ -kal csökkentették a talajhőmérsékletet 5 cm mélységben és $0,5 \text{ }^{\circ}\text{C}$ -kal a 15-25 cm mélységben. A szalmával takart parcellák 15 cm mélységben tárolták a legtöbb nedvességet, ezt követte a műanyaggal takart talaj (Abdul Kader et al., 2017).

Dong et al. (2018) a Löss fennsík déli részén, iszapos agyagos vályog talajon takaratlan hagyományos szántást (kontroll), műanyag fóliával takart hagyományos szántást és szalmával takart hagyományos szántást vizsgáltak. A takart kukorica parcellák 3-5 cm hosszú búzaszalmával voltak borítva, míg a takart őszi búza parcellák 3-5 cm hosszú kukorica maradványokkal. Mindkét kezelés azonos mennyiséggel volt borítva (4 t ha^{-1}). A talajnedvesség a fóliával takart kezelésben magasabb volt a szalmával takartnál. Őszi búza esetében a fóliával takart kezelés vízfelhasználási hatékonysága 24,5%-kal, a szalmával takart kezelése pedig 8,8%-kal volt nagyobb, mint a kontroll. Kukoricával fólia takarással 22,9%-kal, szalmával 6,3%-kal nagyobb vízfelhasználási hatékonyságot értek el a kontrollhoz képest. Wang et al. (2019a) kutatásai 2013-2016 között folytak takaratlan - S0; takart - S1/2 (700 kg/ha szójaszár + 3000 kg/ha búzaszalma) és takart - S1 (1400 kg/ha szójaszár + 6000 kg/ha búzaszalma) talaj összehasonlításával, búza-szója vetésforgóban. A vetési időszakban az S1/2 és S1 kezelések talajhőmérséklete $0,1-1,1 \text{ }^{\circ}\text{C}$ -kal és $0,3-1,4 \text{ }^{\circ}\text{C}$ -kal magasabb volt, míg bokrosodástól érésig szignifikánsan alacsonyabb hőmérsékletet tudtak kimutatni, mint az S0 kezelésben. Yang et al.

(2016) már korábban igazolta a szalmatakarás talajhőmérséklet szabályozó hatását. Wang et al. (2016) rámutattak, hogy a műanyag talajtakaró tavasszal javíthatja a talajhőmérsékletet, így lehetővé teszi a korábbi ültetést és a gyorsabb fejlődést.

Hazai viszonylatban Ruzsányi (2000b) szerint a szárazság elsősorban a téli csapadékhiányban mutatható ki. Ezt alátámasztja Nagy és Nagy (2018). Továbbá felhívták a figyelmet arra, hogy szárazságban a ritkán előforduló nagyobb csapadékmennyiséget csak a jól művelt talaj képes befogadni, betárazni. A búza vízellátása egyre inkább a tenyészidei csapadéktól függ, mivel a téli időszakban alacsonyabb a talajban tárolt, felvehető vízmennyiség (Birkás és Gyuricza, 2001). Az aszálykárok gyakoriságát és nagyságát nemcsak a csapadékhiányban, hanem a talajhasznosításban és az agrotechnikai eljárásokban kell keresni. Emellett Nagy (2017), az időjárási szélsőséges hatásokat jobban tűrő fajták és hibridek nemesítését, valamint termesztésbe vonását emelte ki. Zsembeli et al. (2015) liziméteres kísérletben hagyományos és csökkentett művelési kezelések hatásait vizsgálták. A csökkentett művelési kezelésben a felszíni mulcs réteg redukálta a talaj vízveszteségét, kiszáradását, valamint kedvező hatással volt a talajéletre. Ugyanakkor vízbefogadás szempontjából a bolygatatlan kezelések tudták a legkevesebb vizet befogadni, ülepedett állapotuk miatt. A szántóföldi tarlóművelési kísérletben Kalmár (2015) hasonló eredményeket ért el.

2.5.2. A takarás hatása a talaj fizikai állapotára

A talaj alapvető feladata a termesztett növényeket ellátni vízzel, oxigénnel és tápanyagokkal. A talajokat veszélyeztető talajfizikai degradációs folyamatok közül a talajtömörödés az egyik legelterjedtebb és legnagyobb károkat okozó (forma) folyamat. Gentile (2000) szerint a talaj részben megújuló erőforrás, emiatt a károsodása csak idővel állhat helyre.

A talajművelés és a talajtakarás jelentősen befolyásolja a talaj tulajdonságait, a környezet minőségét és a növény termelékenységét (Keshavarzpour és Rashidi, 2008). A talajkímélő művelési rendszerekben a növényi maradványok talajtakaróként ismertek (Wang et al., 2017; Wang et al. 2019b). Kalmár et al. (2007) szerint a takarás feladata a talajszerkezet védelme és a nedvesség-veszteség csökkentése. A talaj és a talajnedvesség megőrzésére szolgáló előnyös stratégiák alapelve főként a takarás biztosítása az esőcsepp kinetikus energiájának elnyelése érdekében, valamint a csepperózió csökkentése (Sadeghi et al., 2015; Jourgholami et al., 2018), a talaj fizikai és kémiai tulajdonságainak, benne a szervesanyag-tartalom és az aggregátum-stabilitás javítása (Jordán et al., 2010; Chatterjee et al., 2016), a talaj beszívargási képességének

növelése és a párolgás csökkentése (Derpsch et al., 2006; Swella et al., 2015), továbbá durva felület létrehozása a lefolyás csökkentése és a beszivárgás fokozása érdekében (Fallahi és Raoufat 2008; Vermang et al. 2015).

Sharratt et al. (2006) szerint a talajművelés és a növényi maradványok kezelése befolyásolhatja a talaj fizikai tulajdonságait, közvetlenül a talaj fizikai mátrixának megváltoztatásával vagy közvetett módon a felületi energia megosztásával, a mikrobiális aktivitás és a talaj kémiai összetételének megváltoztatása révén. Villamil et al. (2015) pontosította a talajfizikai tulajdonságok definícióit, így a térfogattömeg, a talajellenállás és a vízálló aggregátumok tekintetében. Megfigyelték, hogy a növényi maradványok eltávolítása hosszú távon csökkentheti a talaj szerves szén tartalmát, továbbá növeli a talajtömörödést és az erózióval szembeni hajlamot.

Celik (2005) megállapítása szerint a művelés általi bolygatás ronthatja a talajrészekék stabilitását. Ellenben a talajkímélő, fenntartható mezőgazdaság (*conservation agriculture*) gyakorlata, mint a direktvetés, a csökkentett talajművelés, a növényi maradványok visszatartása és a nitrogén tápanyag alkalmazása a hagyományos műveléshez képest többnyire növelik a talaj szerves szénkészletét (Somasundaram et al., 2016). A talaj szerves széntartalma a talajminőség alapvető tényezője (Balesdent et al., 2000), fontos a szerepe az aggregátumok stabilizálásában (Cerdá et al., 2000). Az aggregátumok stabilitása tehát kulcsfontosságú a talaj szerves szénkészletének megőrzése és hosszútávú tárolása érdekében (Acar et al., 2018).

Napjainkban a gyakori heves esők és tartós aszályok miatt a talajfelszín védelme növényi maradványokkal fontos szerepet kapott. A talajrontó művelési gyakorlat ugyanis a talaj fizikai leromlásához vezetett és a víz és a szél általi erózió fő oka lett (FAO, 2000). Günal et al. (2015) szerint az erózió a talajminőség egyik legfontosabb és leggyakoribb veszélye. A gazdálkodók a szalmatakarást alkalmazhatják a talajerózió csökkentésére és a csapadék visszatartásának elősegítésére a nyári időszakban. Ezzel szemben Kaspar et al. (2012) a takarónövények védő hatására irányította a figyelmet (pl. hüvelyesek, fűfélék és a mustár), amely a talajminőség javítására, a tápanyagok megőrzésére és a termés javítására alkalmas. Gebhardt et al. (1985) szerint a különböző művelési módok eltérő mennyiségű növényi maradványt hagyhatnak a talaj felszínén, amelyek visszatartása a javítja a talaj minőségét és termékenységét a talaj tulajdonságokra gyakorolt kedvező hatások révén. Hammerbeck et al. (2012) szerint a kukoricamaradványok eltávolítása – mivel alternatív energiaforrásként is használják – hosszútávon ronthatja a talaj fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságait. A direktvetéses talaj felszínén általában nagy mennyiségű növényi maradvány található, amelyek pufferként szolgálnak (Mulumba és Lal, 2008). Ugyanakkor a csökkentett és a sávos művelés hasonló

eredményekkel szolgál (Al-Kaisi és Yin, 2005). Laufer et al. (2016) a sávós, csökkentett és intenzív (szántás) talajművelés hatásait vizsgálták a talajfelszín lefolyási tényezőire és a talajvesztésre, cukorrépa termesztésben. A cukorrépa 4-6 leveles stádiumában heves esőt szimuláltak $24 \text{ mm } 20 \text{ min}^{-1}$ csapadékintenzitással. A csökkentett és a sávós művelés lassúbb lefolyási sebességet eredményezett, az aggregátumok stabilabbak maradtak és az üledék-koncentráció is alacsonyabb maradt. A talajvesztés az intenzív műveléshez képest 85%-kal alacsonyabb volt a csökkentett talajművelésnél, 98%-kal a sávós művelésnél.

Dean és Merry (2015) tarlókezelési kísérletet indítottak Tasmánia északi részén (Ausztrália) a tarlóművelés különböző lehetőségeinek kiértékelésére. Öt tarlóművelési kezelést hasonlítottak össze: teljesen takart, teljesen takart + magas vetési arány, talajtakaró bekeverés, takaratlan talaj, ahol a takarót eltávolították és takaratlan talaj, ahol a takarót elégették. A penetrométeres méréseket 0-10 cm, 10-20 cm, 20-30 cm mélységtartományban végeztek. A talajjellenállás 0-10 cm mélységben szignifikánsan alacsonyabb volt abban a talajban, ahol a talajtakarót bekeverték és a teljesen takart talajon + magas vetési aránnyal, mint a teljesen takart talajban és ott, ahol a talajtakarót eltávolították és elégették. A mechanikai tarlóművelési kezelések nagyobb hatással voltak a talajra a többi tarlóművelési kezelésekhöz képest. Az előbbieket Mu et al. (2016) kínai kísérlete is alátámasztja. Takart kezelésben alacsonyabb talajjellenállást tapasztaltak 0-5 és 5-10 cm mélységben a takaratlanhoz képest, továbbá a mélyebben művelt (mélyszántás és kultivátorozás) talajok ugyancsak alacsonyabb talajjellenállást mutattak.

Az Ohioi Állami Egyetem Waterman kísérleti területén iszapos agyag Stagnic Luvisol talajon még 1989-ben állítottak be kísérletet. Összehasonlították a direktvetést a szántással 20 cm mélységben és azon belül, alparcelláként két mennyiségben (0 Mg ha^{-1} és 4 Mg ha^{-1}) búzaszalmával takarták a felszínt. A művelésnek jelentős hatása volt a térfogattömegre a 0-10 cm ($1,24 \text{ g cm}^{-3}$) és az 50-60 cm ($1,37 \text{ g cm}^{-3}$) mélységben, továbbá a 40-60 cm mélységben a talajjellenállásra is. A talajtakarás jelentősen befolyásolta a talaj térfogattömegét és a talaj összporozitását a 20-30 cm, a 40-50 cm és az 50-60 cm mélységben. Összeségében a talaj térfogattömege 3,8%-kal, a talajjellenállás pedig 26,5 %-kal volt alacsonyabb, míg a talaj összporozitása 3,6 %-kal volt nagyobb a takart alparcellákban a takaratlanhoz képest (Nawaz et al., 2017). A direktvetés és a 15 cm mély szántás hosszútávú hatásait (1998-2009-ig) egy észak-kínai síkságon is vizsgálták őszi búza és kukorica kettőstermesztésben a talajtulajdonságokra és a termésre. A 0-10 cm mélységben a makro- (51,2%-kal) és a mezoporozitás (4,6%-kal) szignifikánsan ($p < 0,05$) nagyobb volt a direktvetésben, de a mikroporozitás (3,8%-kal) alacsonyabb maradt a szántáshoz képest. A legnagyobb

méretosztályú (>2 mm) vízálló aggregátumok százalékos aránya direktvetés esetén a 0-10 cm mélységben (46,7%-kal), a 10-20 cm mélységben (33,2%-kal) és a 20-30 cm mélységben (27,3%-kal) szignifikánsan ($p < 0,05$) nagyobb volt szántáshoz képest (Jin et al., 2011).

Six et al. (2000) szerint a talaj összporozításának növekedése nagyobb levegőztetéssel és gyökernövekedéssel jár, ezáltal javítja a növény fejlődését, növeli a víz-, és tápanyagfelvételét a mélyebb rétegből. Jordán et al. (2010) vizsgálatait Spanyolország déli részén három éven át Fluvisol talajon, szemiarid körülmények között végezték. Céljuk volt, hogy meghatározzák a műveletlen területen az öt különböző mennyiségű (MR0, MR1, MR5, MR10 és MR15 Mg ha⁻¹) búzaszalma hatásait. A talajtakarás hatása a kontrollhoz képest három év után jelentősen javította a vizsgált talaj fizikai és kémiai tulajdonságait. Átlagosan a legnagyobb térfogattömeget az MR0 és MR1 talajtakarási mennyiségnél ($1,45 \pm 0,02 \text{ g cm}^{-3}$), míg a legalacsonyabbat az MR15 ($1,32 \pm 0,02 \text{ g cm}^{-3}$) talajtakarási mennyiségnél tapasztaltak. Az átlagos porozitás $0,3 \pm 0,1 \%$ volt az MR0 és MR5 talajtakarási kezeléseknél, míg MR10 és MR15 talajtakarási kezeléseknél 173%-kal növekedett (átlagosan $0,6 \pm 0,1\%$). A térfogattömeg, a porozitás és az aggregátum stabilitása a növekvő talajtakarási mennyiséggel párhuzamosan javult.

Villamil et al. (2015) kukorica monokultúrában három különböző mennyiségben növényi maradványokat távolítottak el (teljesen- és félig eltávolítva és érintetlen), illetve két talajművelési kezelést (direktvetés és kultivátorozás) vizsgáltak. A direktvetésben 5%-kal magasabb volt a térfogattömeg és 39%-kal magasabb volt a talajellenállás, mint a kultivátoros kezelésben. A direktvetésben a növényi maradványok eltávolítása szignifikánsan növelte a talajellenállást, míg a kultivátoros kezelésben nem volt hatása. Tormena et al. (2017) hasonló következtetésre jutottak.

Kahlon et al. (2013) kísérletében a talajművelési kezelések és a talajtakarási mennyiségek szignifikáns ($p < 0,05$) hatását tapasztalták a térfogattömegre és a talajellenállásra. A legmagasabb talajellenállási értéket (2,84 MPa) 20-30 cm mélységben a szántásban mérték, míg a legalacsonyabbat (0,79 MPa) a direktvetésben a 0-10 cm mélységben. Das et al. (2019) szerint a csökkentett művelés és a direktvetés hatásai csökkenthetik a hüvelyes növényeknél az aszály káros hatásait, megőrizve a talajnedvességet és javítva a gyökéraktivitást. Kaviani et al. (2018) kísérletében homokos-anyagos talajon, 30%-os lejtőn és 50 mm h^{-1} csapadékkéntén mellett az 50% búzaszalma takarás 61,68% talajerózió csökkenést eredményezett, a 90% búzaszalma takarás pedig 73,25%-ot. Megállapításaik szerint a talajvédelmi/talajkímélő eljárások csökkenthetik a lefolyási tényezőt, az üledékfelhalmozódást, talajeróziót, valamint

növelhetik a lefolyási időt és a beszivárgási tényezőt. A búzaszalma pozitív hatásait más kínai kísérletben is tapasztalták (Wang et al., 2017).

A hazai szerzők közül Farkas et al. (1999) gödöllői barna erdőtalajon öt talajművelési kezelést (direktvetés, tárcsázás, szántás, lazítás + tárcsázás és lazítás + szántás) hasonlítottak össze. A szántás 5-10 cm mélységben eredményezte a legkedvezőbb térfogattömeg és pórustérfogat értékeket, amely 15-25 cm mélységben jelentős mértékben növekedett. Gecse (2001) homokos vályogtalajon direktvetés kezelésben 10 cm alatt károsan tömörödött (4,83 MPa) talajréteget észlelt, amelynek ellenállása a hetedik évre (2000) lecsökkent (2,54 MPa). A lazulás a talajtakaró növényi maradvány felhalmozódásának, valamint a fokozott gilisztatevékenység hatásának tulajdonítható. Gecse és Galovics (2001) vályogos homoktalajokon direktvetés kezelésben az előbbi ellenpéldájáról számoltak be. Az évek előrehaladtával nőtt a talajellenállás, amely a harmadik évben sem ért el károsnak minősülő tömörödést (3 MPa).

A talajtakarás hatásait Birkás és munkatársai széleskörűen vizsgálták tarlókon (Kalmár et al. 2013) és tenyészidőben (Gyuricza et al., 2015). A tarlóművelést olyan talajgondozási folyamatnak tekintették, amelyet nyáron végeznek a learatott területen (Birkás et al. 2007_a). A tarlóművelés két fázisból tevődik össze. Az első fázis a minél kisebbre aprított és szétterített tarlómaradványok bekeverése 6-10 cm mélységig és a talajfelszín lezárása, míg a második fázis a kigyomosodott és árvakeléses tarló mechanikai vagy kémiai ápolása (Kalmár et al., 2007). A hazai és a nemzetközi talajállapot monitoring alapján Birkás et al. (2008_a) megállapították, hogy a mulcsborításnak jelentős hatása van a lazultság fenntartására, az esőcsepp kinetikus energiájának enyhítésére a talajszerkezet védelmében, valamint aktívabb talajbiológiai tevékenység fenntartásában. Nyári időszakban a tarlókántás után alkalmas mulcsborítás 50-60%-os fedettséggel ajánlott. Ez az arány vetés után észak-amerikai tudósok vizsgálatai nyomán legfeljebb 30 %-ra csökkenhet. A józsefmajori tartamkísérletben hat talajművelési kezelés hatását vizsgálták az ülepedési hajlamra és más tényezőkre. A legnagyobb ülepedést a szántásos és a tárcsás kezelésben tapasztalták. Megállapították, hogy a művelt réteg mélységének csökkenésének oka a por (<0,25 mm) lemosódása az első tömörebb rétegig (Birkás et al., 2012_b). Emellett Bottlik (2016) bebizonyította, hogy a talajfelszínen lévő takaró anyag csak akkor képes talaj- és klímavédelmi funkciókat betölteni, ha a takarás homogén és megfelelő arányú. Gyuricza et al. (2015) a talajtakarás eredményének tulajdonították a száraz időszakban óhatatlan rögzösödés csökkenését bármely művelési kezelés esetén.

2.5.3. A takarás hatása a földigiliszták tevékenységére

A talaj sok élőlénynek szolgál élőhelyül. A földigilisztákat fontos ökoszisztéma-mérnököknek és az egyik legértékesebb talajbiológiai mutatóknak tekintik (Paoletti, 1999; Doran és Zeiss, 2000; Van Capelle et al., 2012; Blouin et al., 2013). Nagy számuk javítja a biológiai sokféleséget és a talaj környezetet, jelenlétük vagy hiányuk fontos talajállapot indikátor. A földigiliszták a makrofauna egyik legjelentősebb csoportja (Yasmin és D'Souza, 2010), a talajképződésben és a talajszelvény fejlődésében jelentős szerepet töltenek be, mivel napi szinten a testtömegük 20-30-szorosát tudják elfogyasztani (Lee, 1985). Kedvező hatással vannak a talaj termékenysége, javítják a talaj porozitását és a szerves anyag bekeverését és a tápanyagok hozzáférhetőségét a növények és a mikroorganizmusok számára. Kedvező hatásukat több külföldi és hazai kutató is felismerte (Ernst et al., 2009; Fischer et al., 2014; Birkás et al., 2004; Simon et al., 2011). Edwards és Lofty (1980) a földigiliszta fajok közül a kedvező hatásaik alapján kiemelten a *Lumbricus terrestris* fajt ismerte el meta-elemzés segítségével van Groenigen et al. (2014) mérései szerint a földigiliszták jelenléte az agroökoszisztémákban a termést 25%-kal, a föld feletti biomasszát pedig 23%-kal növelte.

A mezőgazdasági gyakorlat, a talajművelés, öntözés, növényvédő szerek használata, a vetéscseré, továbbá a nedvességtartalom befolyásolhatják a földigiliszta populáció biomasszáját és egyedszámát (Edwards és Bohlen, 1996). Pelosi et al. (2014) szerint a mezőgazdaság intenzifikálása csökkentheti a talaj biodiverzitását. A talajművelésre, mint a talajok fizikai körülményeinek mechanikai módosítására a földigiliszták különösen érzékenyek. A közvetlen mechanikai beavatkozások 50%-a sérülést okoz vagy meg is ölheti a földigilisztákat (Johnston et al. 2015; 2018), ezen felül közvetett módon drasztikusan megváltoztathatja a talaj környezetét eltávolítva a növényi maradványokat, mint szigetelő anyagot és élelmet, megváltoztathatja a talaj nedvességét, hőmérsékletét, szerkezetét és a pH értékét (Curry, 1998; Birkás et al., 2004; Birkás et al., 2012a; Sankar és Patnaik, 2018).

Karlen et al. (1994) tíz éves direktvetési kísérletben, kukorica monokultúrában három eltérő növényi maradvány mennyiségével (eltávolítva, normál és dupla), arra a következtetésre jutottak, hogy a növényi maradványok eltávolítása csökkenti a földigiliszta populáció biomasszáját és az egyedszámát. Chan (2001) megállapította, hogy öt év folyamatos szántás után a földigiliszta biomassza kb. 70%-kal, a földigiliszták száma pedig 80%-kal csökkent. A szántás pusztította a földigiliszta járatokat és csökkentette azok folytonosságát (Langmaack et al., 2002). Egy globális, meta-elemzésen alapuló áttekintésben 165 elkészült publikáció került elemzésre, amelyeket az elmúlt 65 év során írtak (1950-2016) és 5 kontinens, 40 országból

származtak. Az eredmények azt mutatták, hogy a direktvetés szignifikánsan növeli a földigiliszták számát (137%-kal), 196%-kal a biomasszát. Ezen felül a hagyományos szántáshoz képest a talajkímélő művelés 127%-kal növelte a földigiliszták egyedszámát és 101%-kal a biomasszát. A földigiliszták egyedszám tekintetében kedvezőnek bizonyult az, ha a talajt hosszabb ideig (>10 év) kímélően művelték, valamint az éves csapadék kedvező szintet ért el (Briones és Schmidt, 2017). Peigné et al. (2018) Franciaországban, homokos vályog talajon az előbbiekkal ellentétes tapasztalatokról publikáltak. Összehasonlítottak a talajkímélő kezeléseket (sekély kultivátoros 15 cm és nagyon sekély kultivátoros 5-7 cm mélységben) a hagyományos talajművelési kezelésekkkel (szántás 30 cm és sekély szántást 18 cm mélységben) 10 éven keresztül. A földigiliszták populáció szempontjából szignifikáns növekedés ($p=0,04879$) csak az endogénikus fajoknál volt megfigyelhető a sekély szántásban a többi kezeléshez képest. Továbbá legnagyobb földigiliszták biomasszát a sekélyen szántott talajban találtak. A 10 éves talajkímélő művelés (nagyon sekély: 5-7 cm mély és sekély: 15 cm mély kultivátoros) nem eredményezett nagyobb földigiliszták populációt, ráadásul növelte a talajellenállást is.

A csapadék hatását – a talajnedvesség révén – a földigiliszták aktivitására Smeaton et al. (2003) is tapasztalta. Dél- ausztráliai mediterrán övezetben, a száraz nyár folyamán nem tapasztaltak földigiliszták aktivitást, míg csapadék után, 2001 júniusában (178 egyed/m²), a földigiliszták száma nagyon hasonló volt az előző októberhez (168 egyed/m²) képest. Kladvikó et al. (1996) vizsgálati célja a földigiliszták populáció és a fajok eloszlásának meghatározása volt eltérő talajtípusokon, direktvetés és szántás esetén, hosszútávú tartam-kísérletekben. A kutatást Indiana és Illinois államokban végezték tizennégy helyen párhuzamosan, ahol mindegyik terület tartalmazott direktvetés és szántás kezelést is. A tizennégy hely közül nyolc helyen magasabb populációt tapasztaltak a direktvetésben, négy helyen közel azonos populáció volt mindkét művelési rendszerben, két helyen kissé alacsonyabb populáció volt a direktvetésben a szántáshoz képest. Jeffrey et al. (2010) álláspontja szerint minden talajművelési rendszer, amely a talajt megfordítja, negatívan befolyásolja az aneikus (vertikális járatokat készítő) földigilisztákat a függőleges járatok pusztítása révén. Ezzel összhangban Pelosi et al. (2017) tapasztalatai alapján, szántás után 56%-kal csökkent a gilisztajáratok száma.

Crittenden et al. (2014) kutatásai 2009-2012 között folytak, hagyományos és biogazdálkodásban, azon belül három különböző talajművelési rendszer (szántás, csökkentett talajművelés, sekély lazítás) összehasonlításával. A földigiliszták populáció a hagyományos gazdálkodásban őszi szántás előtt 512 egyed/m² volt, amely körülbelül 20%-kal meghaladta a sekély lazításban mért egyedszámot. A szántás után 5 nappal a földigiliszták populáció 66%-kal, 14 nap után 74%-kal csökkent, míg a sekély lazításban a földigiliszták száma nem változott.

Biogazdálkodásban a szántás előtt 585 egyed/m² volt, amely körülbelül 50%-kal alacsonyabb maradt, mint a sekély lazítás esetén. A szántás után 21 nappal a földigiliszták száma 85%-kal csökkent. Boström (1995) ezzel ellentétben, a földigiliszták egyedszámának növekedéséről számolt be hagyományos művelésű talajban. Pelosi et al. (2015) Franciaországban, 1997-ben beállított kísérletben a földigiliszták fajösszetételét, mennyiségét és biomasszáját mérték, három termesztési rendszerben. Az első időszakban (2005 és 2007 között), a földigilisztá populáció általában nem különbözött, de a hagyományos rendszerben esetenként magasabb volt. Az átlagos földigilisztá szám 122 egyed/m² volt biogazdálkodásban, 121 egyed/m² volt az ún. élő mulcsba történő direktvetésben és 149 egyed/m² a hagyományos rendszerben. Míg a második időszakban (2011 és 2013 között), a hagyományos rendszerben kissé nőtt a populáció (216 egyed/m²), a másik két rendszerben megháromszorozódtak (az ún. élő mulcsba történő direktvetés 386, a biogazdálkodásban 408 egyed/m²). A szerzők nagy változást bizonyos fajoknak tulajdonítottak, pl. az *Aporrectodea caliginosa* és *A. longa* fajok az ún. élő mulcsba történő direktvetésben, az *A. caliginosa*, *A. longa*, a *Lumbricus castaneus* és *Lumbricus terrestris* fajok a biogazdálkodásban.

Sizmur et al. (2017) két tartamkísérletben 28 éven át különböző mennyiségű búzaszalma és 171 éven át a szerves trágya hatását vizsgálták, a földigilisztá populációra és biomasszára. A búzaszalmát 0, 5, 10, 20 t ha⁻¹ mennyiségben juttatták ki. Míg a másik kísérletben szerves trágya 35 t ha⁻¹ mennyiségben, 5 t ha⁻¹ búzaszalma, 35 t ha⁻¹ szerves trágya és 5 t ha⁻¹ búzaszalma együtt, és a kontroll parcella volt összehasonlítva. A legmagasabb szalma mennyiség (20 t ha⁻¹) alatt a földigilisztá mennyiség és a biomassza szignifikánsan nagyobb volt ($p < 0,05$) a kontrollhoz képest. A különbséget nagyrészt az endogeikus földigiliszták szignifikánsan nagyobb számának és biomasszájának ($p < 0,01$) tulajdoníthatták. A szerves trágya jelentősen megnövelte ($p < 0,001$) a földigilisztá biomasszáját (1290%-kal) az endogeikus ($p < 0,001$), anexikus ($p < 0,05$), kifejlett ($p < 0,01$) és a fiatal ($p < 0,01$) egyedeiket illetően. Sauvadet et al. (2016) szerint a talaj biota populációjának méretét és aktivitását jelentősen befolyásolják a növényi maradványok, az edafikus élőhely és az élelmiszer-forrás jelentős megváltoztatásával. Abail és Whalen (2018) két év vizsgálat alapján (2014 és 2015) azt tapasztalták, hogy a földigiliszták fajai és összetétele hasonlóak voltak a kezelések alatt. Nagyobb tömegű növényi maradvány alatt 2.3-szer több földigilisztá volt, és majdnem kétszer nagyobb biomassza, mint a kisebb mennyiségű növényi maradványok alatt. A földigiliszták egyedszáma és a biomassza pozitív korrelációban volt a felszíni növényi maradvány tömegével (egyedszám: $r_s = 0.74$, $p < 0.001$, $n = 40$; biomassza: $r_s = 0.55$, $p < 0.001$, $n = 40$). Birkás (2010) több év kísérleti tapasztalatai alapján megállapította, hogy a takarási arány növelése esetén növekedett a

földigiliszta egyedszám. Ezeket a következtetéseket újabb kísérleti eredmények is alátámasztják. A 2016-ban és 2017-ben, összesen 14 mérési adat alapján, eltérő talajművelési kezelésekben, ezek közül a direktvetésben 12 alkalommal tapasztalták a legnagyobb földigiliszta populációt, míg a legkisebbeket (13 esetben), a szántás kezelés esetén és egy esetben a tárcsázás kezelés ért el. Időbeli eloszlás szempontjából, 2016 májusában és 2017 áprilisában mérték a legnagyobb földigiliszta populációt (Dekemati et al., 2019_b).

2.5.4. A klímakár-csökkentés talajművelési lehetőségei

A talajok megújulása az emberi tevékenységgel elkövetett hibák után nagyon lassú és gyakran el is marad. A talaj élő rendszer, amely térben és időben nagy változatosságot mutat (Bašić, 2013). Várallyay (2012) szerint a fenntartható fejlődés elsődleges feladata a talaj- és vízkészletek racionális hasznosítása, védelme és minőségének fenntartása. A mezőgazdaságban víz kulcsfontosságú és egyre nagyobb területeken meghatározó tényező.

Birkás és Jolánkai (2008) szerint az alkalmazkodás legfontosabb teendői a talajhoz, a vízhez és a szerves anyaghoz kapcsolódnak. Fontos irányelv a talajok olyan állapotba hozása, hogy a víz befogadására, tárolására és visszatartására legyenek képesek. A művelésnek a talajállapot alakítása révén jelentős szerepe van a talaj klímaérzékenységének csökkentésében. Birkás (2010) megfogalmazása szerint a klímakár-csökkentő talajművelés fő jellemzői a vízbefogadására és tárolásra alkalmas talajállapot létrehozása és fenntartása, nedvesség-, talajszerkezet- és szervesanyag-kímélő eljárások alkalmazása. A hosszú távra szóló becslések alapján a következő időszakban a régiókban enyhe és csapadékos telek, meleg és szárazabb nyarak, valamint szélsőséges csapadékeloszlás mellett több szeles és viharos nap következhet be (Bartholy et al., 2008). Birkás et al. (2015_c) tanulmányukban részletesen kifejtették azokat a művelési teendőket, amelyek révén enyhíthetőek a talajokat sújtó klíma eredetű károk.

A víz visszatartása aratás után elsődleges tényezővé vált. A nedvesség megkímélése több teendőt tartalmaz. Az első lépés aratáskor a szalma és a kisebb méretűre szecskázása és jó terítése. A következő feladat a maradványok sekély talajba keverése és vízvesztő felszín csökkentése. A gyomkorlátozás a tarlókon ugyancsak a vízvesztés mérséklését szolgálja. A mechanikai gyomirtáshoz képest a kémiai mód kevesebb vízvesztéssel jár (de következményei napjainkban viták alapját képezi) (Birkás, 2010).

A tenyészidőszak alatt a kisebb-nagyobb takarási arány a változó időjárás miatt vált fontossá. A védelem megfelelő, ha a kritikus időszak alatt a felszínen megközelítőleg 35-45%

takarási arány marad (Birkás, 2018). A tarlómaradványok eltávolításának a talajra gyakorolt hatása száraz időszakban a talaj kiszáradásához, csapadékos időszakban a tömörödés fokozódásához vezet. Ez utóbbi a kolloid és porfrakciók mélyebb rétegbe mosódása és a meglévő tömör réteggel való összeállása miatt következik be. Esős időszakot követően, száraz időszakban a takaratlan talajfelszín kergekedik (Bottlik et al., 2014), amely káros a talaj biológiai folyamataira is. A talaj szerves anyagának csökkenése növeli a klímával szembeni érzékenységet, ezért a kárcsökkentés feladatai között a szervesanyag védelem kiemelt fontosságú. További feladat a vízbefogadásra és tárolásra alkalmas, elegendően mély lazult réteg kialakítása vagy – kedvező esetben – fenntartása. Dolgozatomban adott fejezetében 4.4. – a tartamkísérleti eredmények háttérével – részletesen fejtem ki a klímakár-csökkentés művelési lehetőségeit.

2.6 A szakirodalmi áttekintés fontosabb megállapításai

Dolgozatomban a hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése alapján az alábbi következtetések vonhatóak le:

- A magyar talajművelés fejlődését a hagyományok, a nyugat-európaiakól gyengébb gépellátottság, az ökológiai nehézségek sokáig akadályozták, ugyanakkor a nyugat-európai hatások, az európai kitekintésű szerzők törekvései folyamatosan előmozdították. Napjainkban az előrehaladás kulcsa a szaktudás, a nehézségekre – benne az időjárási szélsőségekre – való gyors reagálás.
- A horvátországi talajművelés fejlődését – lassú előrehaladás után – a délszláv háború akasztotta meg. Jelenleg a szántóterület több mint 90%-án hagyományos művelés divik, ugyanakkor az EU csatlakozás óta javultak az előrelépés lehetőségei, s lassan növekvő a klímakár-csökkentő megoldások alkalmazása.
- A 2000-es évek óta két ország művelési előrehaladása közti különbséget a gazdálkodókhoz eljutó információk mennyisége és módja vélhetően befolyásolja. Az ún. „tanító ráhatásban” a magyar példák jobbnak bizonyultak.
- Az új művelési célok az ún. növényközpontú felfogás helyett a talajminőség javítására, a klimatikus károk enyhítésére ösztönöznek.
- A Kárpát-medencére vonatkozó időjárási előrejelzések a csapadékvíz talajba jutásának elősegítésére, a talajnedvesség lehetőség szerinti visszatartására, a

talajfelszín kitettségének csökkentésére irányítják a figyelmet. Ezek az óvások a körülményekhez adaptált műveléssel teljesíthetők.

- A talajokat napjainkban a szakszerűtlen művelés mellett klíma eredetű károk is veszélyeztetik. A talaj ökoszisztéma szolgáltatásaiban számos kedvezőtlen változás következhet be, amelyek enyhítésére hatásos megoldást kell találni.
- Az éghajlatváltozást kísérő hőmérsékletemelkedés, csapadékmennyiség csökkenés és egyenetlen eloszlás a jövőben jelentős veszteségeket okozhat a növénytermesztésben. Ugyanakkor a jelenlegi tapasztalatok világszerte és térségünkben is azt igazolják, hogy kárcsökkentő művelési módszerek alkalmazásakor a korábbinál is jobb terméseket lehet elérni.
- Az időjárással összefüggő károk csökkentése a jelen és a jövő kihívása és feladata. A talajfelszín takarása kritikus időszakokban a talaj káros felmelegedésnek csökkenését, nedvesség visszatartását, hatékony tárolását segíti elő, emellett enyhíti a talajt sújtó jelenségek (eliszapolódás, kérgesedés, ülepedés) kárait. A talaj takarása – tarlómaradványokkal vagy takarónövényekkel – a nedvesség visszatartása és a talajellenállás mérséklése révén művelést könnyítő, talajminőség kímélő tényezővé vált. A talajtakarással előállt árnyékolás és a kedvezőbb talajhőmérséklet a hasznos talajlakó élőlényeknek – köztük a földigilisztáknak – is jobb élőhelyet nyújt.
- A klímakár-csökkentő művelés Birkás (2000) szerint a talaj klíma érzékenységeinek enyhítése a nedvesség- és szénforgalom okszerű szabályozásával. Hasonló törekvések világszerte tapasztalhatók. Az ajánlott művelési módszerek lokálisan eltérőek, közös bennük az előbb leírt definícióban foglalt célok teljesülése.
- A szakirodalomban idézett eredményeket valamely klímakár csökkentésre alkalmatlan kontrollhoz viszonyítottak (hagyományos szántáshoz), Dolgozatomban a szántás az általánosan alkalmazottnál jobb, ezért az összehasonlítás némileg eltér a szakirodalomban idézettektől.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1 A kutatómunka körülményei

A kísérleti munkát két különböző termőhelyen végeztem, három tenyészidőben, 2015 és 2018 között.

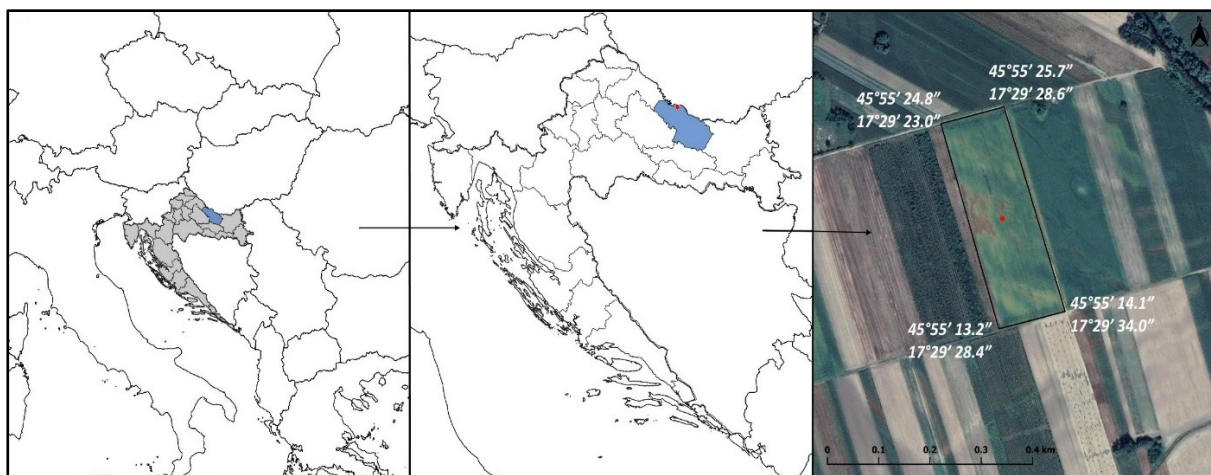
Az első, üzemi jellegű talajművelési kísérletet Lukač határában (Verőce-Drávamente megye – Horvátország) állítottam be. A másik, a Szent István Egyetem, Józsefmajori Kísérleti- és Tangazdaságának (Pest megye – Hatvan) 2002 óta folyó tartamkísérletében volt.

3.1.1. A lukácsi gazdaság földrajzi fekvése, valamint éghajlati- és talajviszonyai

A Lukács (horvátul: Lukač) település Verőce-Drávamenti megyében helyezkedik el, a Bilogora északi lejtője, a Papuk hegység és északon Dráva folyó között. Bašić (2014) szerint P2 Pannon régióban található. Lukács határában 74,93%-ban szántóföldi területek vannak.

A terület síkvidéknek osztályozható, amely az éghajlati jellemzők homogenitását határozta meg. A térség éghajlata kontinentális. Az ősz általában melegebb, mint a tavasz. A tavaszi időszakot hirtelen hőmérséklet-emelkedés és a viszonylag kemény télből a nyárba való átmenet jellemzi. Az évi átlagos léghőmérséklet 10 °C és 10.7 °C között van, az évi átlagos csapadék az 1965-1995 közötti időszakra 815,5 mm. Ez idő alatt a legalacsonyabb mért átlag csapadék 552.6 mm (1971) volt, míg a legmagasabb 1114.8 mm (1972). A 4.1.1. fejezetben bemutatott csapadék adatokat (Virovitica állomás) a horvátországi országos meteorológiai szolgálattól kaptam.

Geológiai szempontból a terület főként löszből, eolikus homokból és szerves-mocsaras üledékekből (mocsaras agyag, homok, tőzeg) áll. Talajtani szempontból öt fő talajtípus található itt. Az alacsony fekvésű réti talajok és a csernozjomok a löszön a jól művelhető osztályba tartozik, míg pszeudoglej a fennsíkon, a sekély tőzegű láp talajok és a mocsaras-glejes részben meliorált talajok a talajművelésre olykor alkalmatlan osztályba tartoznak (Čmelik és Husnjak, 2011; Husnjak és Bensa, 2018). A területet GPS koordinátákkal az 1a. ábrán mutatom be.

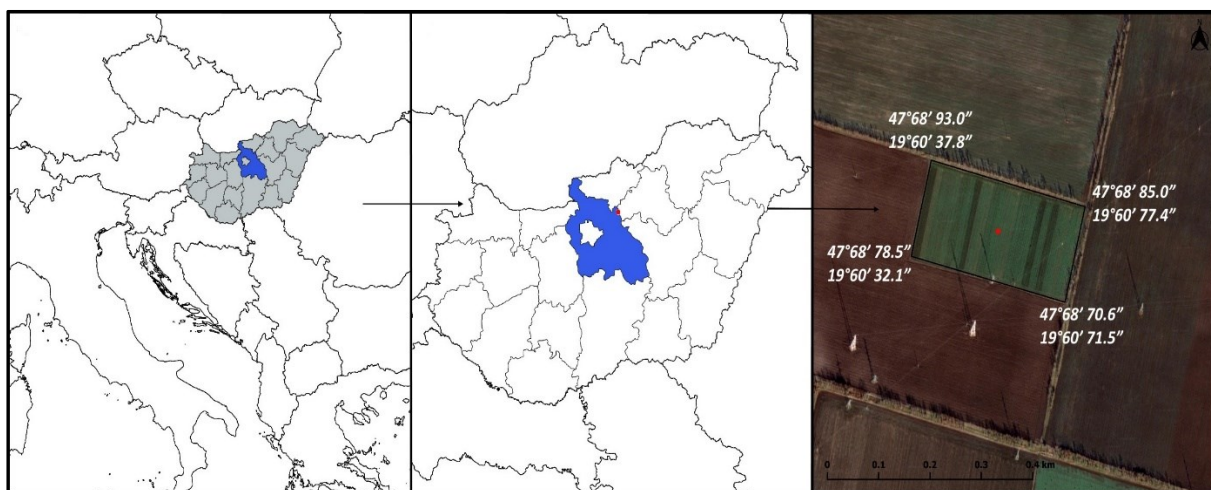
1a. ábra: A lukácsi kísérleti terület elhelyezkedése

3.1.2. A józsefmajori Kísérleti- és Tangazdáság földrajzi fekvése, éghajlati és talajviszonyai

A terület a Cserhátalján, valamint az Alföld és az Északi-középhegység peremén helyezkedik el. Hatvan városától 5 km-re ÉNy-i irányában van, míg Budapesttől 55 km-re ÉK-i irányában található.

Az éves átlagos csapadék az 1961-1990 közötti időszakra 520-570 mm, amelyből 395 mm esik a vegetációs időszakban (március-október). Az éves átlaghőmérséklet 9,5-10,3 °C, amely a tenyészidőszak alatt 16,3-17,5 °C között van (Dövényi, 2010). Az effektív napi hőmérsékleti összeg (*angol rövidítése: GDD*) általában 183 napig tart, április 13. és november 13. között.

A Világ Talaj Referenciabázis (IUSS Working Group WRB, 2015) szerint a kísérleti terület talaja Endocalcic Chernozems, Loamic, amelynek textúrája vályog, kedvező vízforgalommal. A kísérleti terület sík, tengerszint feletti magassága 110 m. A területet GPS koordinátákkal az 1b. ábrán mutatom be.

1b. ábra: A józsefmajori kísérleti terület elhelyezkedése

3.2 A talajművelés kísérletek bemutatása

3.2.1. A lukácsi művelési kísérlet

A lukácsi talajművelési kísérlet helyszínét és színvonalas kivitelezésének lehetőségét Katancsics (horvátul: Katančić) családi gazdaságnak köszönhetem. Háromgenerációs gazdacsalád, 1959 óta működnek. A terület 210 ha csaknem 150 táblában. A talajok többnyire glejes erdő és réti jellegűek, közép kötött és kötött, illetve vízkár által veszélyeztetettek.

A kísérleti terület sík, tengerszint feletti magassága 100-105 m között van. A parcella 375 m hosszú és 125 m széles. A terület két végét 6 m széles forgó határozza meg. A kísérletben első évben két művelési kezelést, míg második és harmadik évben három különböző művelési kezelést vizsgáltam, véletlenszerű mintavételi pontokon.

A hagyományos szántás, a sekély- és a mély kultivátoros, ugyanazon a mélységen voltak beállítva, mint a józsefmajori kísérletben. Az utolsó kutatási évben, Väderstad Tempo F vetőgéppel sikerült művelés nélkül a búzatarlóba elvetni a szóját, amely a mellette lévő táblában volt. A fotó az M4 melléklet első képén tekinthető meg. A kísérlet ideje alatt kukorica, őszi zab és szója volt a növényi sorrend a Józsefmajori tartamkísérlethez hasonlóan.

A kezeléseket, művelési mélységet, a munkaszélességet és az alkalmazott talajművelő eszközöket az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat. A lukácsi talajművelési kezelések, a művelési mélység, a munkaszélesség és felhasznált talajművelő eszközök

Kezelés	Talajművelő eszköz	Művelési mélység (cm)	Művelési szélesség (cm)
Direktvetés (DV)	Väderstad Tempo F	4-6 (vetési mélység)	300
Sekély kultivátoros művelés (SK)	Väderstad Cultus 300	18-20	300
Kultivátoros művelés (K)	Väderstad Cultus 300	22-25	300
Szántás (SZ)	Vogel&Noot 1050	30-32	160

A talaj kémiai tulajdonságait a 2. táblázat mutatja (SZIE TALT, 2019). A talajkémiai paraméterek mérését ugyanazzal a módszerrel végezték, mint a józsefmajori minták esetében (lásd 3.2.1. rész).

2. táblázat. A talajkémiai tulajdonságai a lukácsi kísérletében

Mintavételi mélység	pH (H ₂ O)	pH (KCl)	Humusz %	CaCO ₃ %
0-15 cm	7,8	7,1	2,23	1,08
15-30 cm	8,0	7,4	1,48	2,44
30-45 cm	8,2	7,4	1,04	6,92
45-60 cm	8,6	7,7	0,71	11,67

A talaj fizikai tulajdonságait az 3. táblázat mutatja (SZIE TALT, 2019). A fizikai féleség meghatározását ülepitéses módszerrel végeztem. A meghatározáshoz 25 g talajt használtam minden mintából, két ismétlésben, amelyhez 50 ml nátrium-pirofoszfáttal és desztillált vízzel összekevertem és rázógépből ráztam. A szuszpenziót ráztatás után 0,2 mm átmérőjű szitán ülepitőhengerbe mostam. Az első frakciót (durva homok) a szitán fennmaradt részt 105 °C-on állandó tömegre szárítottam és megmértem. Az ülepitőhengerben a szuszpenziót felráztam, majd hagytam ülepedni, és az előírt idő múlva először 25 cm (1 perc és 49 másodperc); utána 10 cm (4 perc és 32 másodperc); 25 cm (45 perc és 18 másodperc); 10 cm (1 óra, 12 perc és 30 másodperc); és utolsó 25 cm mélységből (18 óra, 52 perc és 49 másodperc) mintáztam. Minden alkalommal 25 ml mintát vettem pipettával és főzőpoharakba engedtem ki, homokfürdőn bepároltam, utána szárítószekrényben 105 °C-on tömeg állandóságig szárítottam, valamint analitikai mérlegen mértem és kiszámoltam a frakció arányokat. A fotók az M4 melléklet második és harmadik képén tekinthetők meg.

3. táblázat. A talajmechanikai összetétele a lukácsi kísérletben

Mintavételi mélység	homok (%)	iszap (%)	agyag (%) AA oszlop
0-15 cm	28,7378	49,4901	21,7721
15-30 cm	27,6759	50,8862	21,4379
30-45 cm	24,9008	55,9060	19,1932
45-60 cm	29,0602	56,7021	14,2377

A lukácsi üzemi jellegű kísérlet a növénytermesztés technológiai leírását a 4. táblázat mutatja.

4. táblázat. A lukácsi növénytermesztési technológia leírása

Év	Év, növény		
	2015/2016 Kukorica	2016/2017 Őszi zab	2017/2018 Szója
Alapművelés	2015.10.05.	2016.10.10.	2017.09.27.
Magágykészítés	2016.04.10.	2016.10.22.	2018.04.20.
Vetés	2016.04.11.	2016.10.25.	2018.04.24./ 2018.09.07.
Fajta	LG 33.30 (FAO 340)	RWA Wiland	RWA Xonia (00)
Mennyiség	64 000 tő ha ⁻¹	150 kg ha ⁻¹	600 000 tő ha ⁻¹
Műtrágya	300 kg ha ⁻¹ NPK (7:20:30) (2015.10.03.)	200 kg ha ⁻¹ NPK (15:15:15) (2016.10.21.)	300 kg ha ⁻¹
	400 kg ha ⁻¹ NPK (15:15:15) (2016.04.11.) + N:27 (2016.05.19.)	1. fejtrágyázás 150 kg ha ⁻¹ N:27 (2017.03.16) 2. fejtrágyázás 100 kg ha ⁻¹ N:27 (2017.05.10.)	NPK (15:15:15) 2018.04.24.
Növényvédelem*	1 l ha ⁻¹ Elumis + 20 g ha ⁻¹ Peak 75WG (2016.05.02.)	Mustang 0,5 l ha ⁻¹ (2017.03.27.) Karate Zeon 0,15 l ha ⁻¹ (2017.05.10)	Laguna 75WG 100 g ha ⁻¹ + Harmony 75WG 8 g ha ⁻¹ + Trend 90 2018.05.22.
Aratás	2016.10.03.	2017.07.05.	2018.09.10./ 2018.11.06.
Tenyészdő (nap)	177	253	139/121

*Hatóanyagok az Elumis Peak kombinációban (75 g/l meztion + 30 g/l nikoszulfuron + 750 g/l proszulfuron); Mustang (6g/l florasulam + 450 g/l 2,4D észter); Karate Zeon (50 g/kg lambda-cihalotrin); Laguna 75 WG (750 g/kg oksaszulfuron); Harmony 75 WG (500 g/kg tifenszulfuron-metil); Trend 90 (90% etoxilált izodecil alkohol)

3.2.2. A józsefmajori tartamkísérlet

A talajművelési tartamkísérletet a Földműveléstani Tanszék munkatársai, Birkás professzor asszony vezetésével 2002-ben állították be, a talajminőség és a humusztartalom javítása, valamint az időjárási károk hatásainak tanulmányozása céljából. A kísérleti terület talajszelvényének leírását és tulajdonságait a genetikai szintek függvényében (GULYÁS 2017 alapján) Kende (2019) dolgozata tartalmazza a második táblázatban. A kísérlet talaján hat különböző talajművelési kezelést alkalmaznak négy ismétlésben, véletlenszerű elrendezésben. Minden parcella 13 m széles és 168 m hosszú (2180 m²). A terület két végén 9 m széles forgó található. Összesen 24 parcella van, amelyek teljes területe 5,8 hektár. A kezeléseket, művelési mélységeket, munkaszélességet és felhasznált talajművelő eszközöket a 5. táblázat mutatja.

5. táblázat. A józsefmajori talajművelési kezelések, a művelési mélység, a munkaszélesség és felhasznált talajművelő eszközök

Kezelés	Talajművelő eszköz	Művelési mélység (cm)	Művelési szélesség (cm)
Direktvetés (DV)	Väderstad Rapid 300C / Kuhn Maxima 6	4-6 (vetési mélység)	300
Tárcsázás (T)	Väderstad Carrier 500	12-16	500
Sekély kultivátoros művelés (SK)	Kverneland CLC Pro	18-20	300
Kultivátoros művelés (K)	Kverneland CLC Pro	22-25	300
Szántás (SZ)	Kverneland LM100 + packomat	28-32	160
Lazítás (L)	Vogel & Noot TerraDig XS	40-45	250

A kutatás kezdetén, 2015 őszén, és a végén, 2018 májusában, a tartamkísérletben talajkémiai vizsgálatot végeztek, amelyet a Kecskeméti Főiskola Talaj- és Növényvizsgáló Laboratóriuma végzett. A mintákat 0-10, 10-20, 20-30 és 30-40 cm mélységből vették, három ismételtesben. A talajparamétereket a Hivatalos Magyar Szabvány (MSZ) szerint határozták meg (MSZ-08-, 0452, 1980). A pH méréseket potenciométeres meghatározás alapján végezték, 1:2,5 talaj és desztillált víz arányával, digitális pH mérővel (HACH-LANGE, HQ411D), (MSZ-08-0206/2-1978). A talaj szerves széntartalmát 5%-os $K_2Cr_2O_7 + H_2SO_4$ keverék oxidációjával határozták meg Walkley-Black módszerével (Walkley, 1947).

A talaj textúráját az Arany-féle kötöttség módszerével (Buzás, 1993) határozták meg, négy mélységre (0-10, 10-20, 20-30 és 30-40 cm). Ezzel a módszerrel a desztillált víz mennyiségével (cm^3) meghatározható, hogy a 100 g levegőn szárított talaj, mennyi vizet adszorbeálhat a plaszticitás felső határig. A talajhoz fokozatosan keverjük a desztillált vizet, amíg el nem adja az úgynevezett „fonalpróbát”. A tartamkísérlet növénytermesztés technológia leírását a 6. táblázat mutatja.

6. táblázat. A józsefmajori növénytermesztési technológia leírása

Év	Év, növény		
	2015/2016 Kukorica	2016/2017 Őszi zab	2017/2018 Szója
Tarlóművelés	Bolygatatlan, 3 l ha ⁻¹ Glialka Star (2015.09.15.)	Bolygatatlan	Bolygatatlan, 6 l ha ⁻¹ Machete (2017.07.31.); 5 l ha ⁻¹ (2017.08.21.)
Alapművelés	2015.10.28.	2016.10.29.	2017.09.11.-13.
Magágykészítés	2016.04.07.	2016.10.30.	Vetéssel egy menetben
Vetés	2016.04.08.	2016.11.01.	2018.04.26.
Fajta	LG 33.30 (FAO 340)	Mv Hópehely	ES Mentor (00)
Mennyiség	64 000 tő ha ⁻¹	170 kg/ha ⁻¹	420-450 000 ha ⁻¹ (30 cm sортáv)
Műtrágya	300 kg ha ⁻¹ NPK (8:24:24) + N:27 (2016.04.08.)	2016.10.28. NPK (6:12:24) 160 kg ha ⁻¹ 1. fejtrágyázás (2017.03.01.) Nitrosol 50 kg ha ⁻¹ 2. fejtrágyázás Nitrosol 30 kg ha ⁻¹ (2017.04.13.) 3. fejtrágyázás Nitrosol 10 kg ha ⁻¹	200 kg ha ⁻¹ NPK (17:31:8) (2018.03.20)
Növény védelem*	3 l ha ⁻¹ Successor T (2016.04.23.) 400 g ha ⁻¹ Principal Plus + 0.1% ha ⁻¹ Trend 90 (2016.05.20.)	30 g ha ⁻¹ Granstar 50 SX (2017.04.27.) 0.5 l ha ⁻¹ Starane Forte 333 EC (2017.05.12.) 0.6 l ha ⁻¹ Sólyom 460 EC (2017.05.18.)	0,5 l ha ⁻¹ Pulsar 40 SL (2018.06.06) 0,5 l ha ⁻¹ Pulsar 40 SL + 1 l ha ⁻¹ Targa Super (2018.06.19.) Deszikkálás 3 l ha ⁻¹ Machete (2018.09.08.)
Betakarítás	2016.10.24.	2017.07.12.	2018.09.17.
Tenyészedő (nap)	193	254	143

*Hatóanyagok a Glialka Star (441 g/l glifozát kálium só formájában); Machete (485,8 g/l glifozát-izopropil-amin só; Successor T (300 g/l petoxamid + 187,5 g/l terbutilazin); Principal Plus (92 g/kg nikoszulfuron + 23 g/kg rimszulfuron + 550 g/kg dikamba); Trend 90 (90% etoxilált izodecil alkohol); Granstar 50 SX (500 g/kg tribenuron metil); Starane Forte 333 EC (333 g/l fluroxipir); Sólyom 460 EC (167 g/l tebukonazol + 43 g/l triadimenol + 250 g/l spiroxamin)

3.3 A kutatás módszerei

3.3.1. Talajállapot vizsgálatok

A talajállapot vizsgálatokat három tenyészedőn keresztül, kora tavasztól késő őszig végeztük. A talaj nedvességtartalmának és a talaj penetrációs ellenállásának minden mérését egyidőben végeztük. Az összes parcellán véletlenszerűen három ismétlésben, egymástól 5-10 méter távolságban mértük. A méréseket általában 30 napos időközönként végeztük, kivéve, amikor

az időjárás nem tette azt lehetővé. A lukácsi kísérletben minden tenyészidőben öt alkalommal végeztem a vizsgálatokat, figyelembe véve a kísérlet beállítását, a vetést és az aratást.

A talaj nedvességtartalmát PT-I típusú mérőműszerrel mértük (Kapacitív Kft., Budapest), amelynek a mértékegységét m/m% értékben mutatta. A műszer képes 0-60 cm mélységig mérni. Az első mélység a talajfelszín, és tovább 5 cm léptékben mértem, 50 cm mélységig. A felhasznált műszer a 2. ábrán látható.

2. ábra: A PT-I típusú talajnedvesség mérő műszer

A talaj lazult-réteg mélységének értékelésére talajellenállás mérést a 2015-2016 és 2016-2017 évben végeztem a Mobitech Bt. által gyártott Szarvasi rugós erőmérővel (Daróczy, 2005). Ez a műszer talajellenállási értékeket font-súlyban (lbf) méri, 150 lbf-ig kalibrált, 2 lbf intervallumokkal, ezáltal szoroztam 0.04448-cal. A mért adatokat (Mega Pascalban) MPa értelmeztem, elfogadott SI mértékegységrendszerben. Az utolsó kutatási évben (2017-2018) a talajellenállási méréseket Eijkelkamp Penetrologger típusú penetrométerrel (Penetrologger – Field measurement equipment – Eijkelkamp, 2018) végeztem, amellyel a mélység mentén 1 cm-enként mérhető a talajellenállás mértéke 1 N pontossággal, 80 cm mélységig. Mindkét műszernél a méréshez 60° kúpszögű, 1 cm² keresztmetszetű kúpot használtam és kb. 2 cm/s sebességgel nyomtam a talajba. A felhasznált műszerek a 3a és 3b ábrákon láthatók.

3a. ábra: Az Eijkelkamp Penetrologger penetrométer

3b. ábra: Szarvasi rugós penetrométer

3.3.2. A felszínvédelem értékelése a talajszerkezet és a földgiliszta egyedszám alapján

A jelenlegi éghajlati körülmények között, a felszínvédelem alapvető fontosságú. A felszínvédelem értékelését a talajszerkezet és a földgiliszta egyedszám alapján végeztem, amelyben talajművelési kezeléseket besoroltam 1-5 kategóriákba, ahol az egyes volt a legrosszabb, valamint az ötös volt a legjobb.

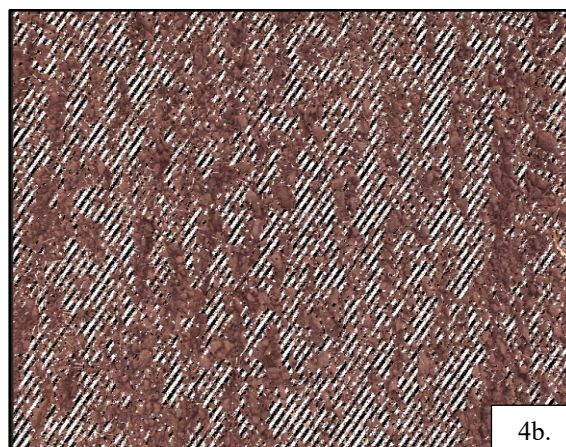
A talaj agronómiai szerkezetének vizsgálatát Stefanovits (1992) besorolása alapján végeztem. A mintavételt a felső 10 cm-ből végeztük, mivel ez a réteg van elsősorban az éghajlati károknak kitéve. A talajmintákat légszárazra szárítottuk, majd agronómiai szitasoron óvatosan, manuálisan szitáltuk (60 rázás/perc). A különböző talajfrakciók, mint rög (>10 mm), morzsa (2,5-10 mm közötti), az aprómorzsa (2,5-0,25 mm közötti) és a por (<0,25 mm) arányainak vizsgálatai, valós képet adnak a művelési kezelések talajszerkezetre gyakorolt hatásáról, valamint az időjárás hatások következményeiről. A frakciók súlyából megállapíthatók az aggregátum-típus arányok (Bogunović et al., 2019; Dekemati et al., 2019a).

A földgiliszta populáció vizsgálatát az összes parcellán négy ismételtsben végeztük (ISO, 2006). Egy ásónyom mérete 25 × 25 cm és 30 cm mély. A kézi válogatás időtartama körülbelül 30-40 perc, a talaj fizikai állapotától függően. Az ásópróba helyszínét az ismétlések közül véletlenszerűen választottuk meg, 5-10 m távolsággal. A földgiliszta populációját átszámoltunk egyedszám/m²-re (Dekemati et al., 2019b).

A talajfelszín borítottság meghatározását digitális módon Adobe Photoshop CC 2019 programmal végeztem. A folyamat két részből állt. Először a növényi maradványokat megjelöltem, mint szín-mintavételezés (4a ábra). A meglévő kijelölés pontosításához a színtartomány parancsot egymást követően többször alkalmaztam, valamint a kijelölendő színtartományt a „tűrés” beállítást is használtam. A „tűrés” beállítás a kijelölt színtartomány szélességét határozza meg (szabályozásával növelheti vagy csökkentheti a kijelölt képpontok számát). A választott tartományt fehér színnel megjelöli, ezért a képpontok mennyiségét hisztogramon olvastam le, ezáltal a fehér tartomány értékét kellett elemeznem (4b ábra). A második részben a kijelölt növényi maradványoknak a képpont mennyiségét elosztottam a teljes képnek a képpont mennyiségével és megszoroztam százal, így a talajfelszín borítottságát százalékos arányban kaptam meg. Minden kezelés vizsgálatát négy ismétlésben végeztem. A felvételeket a talajművelés, valamint a vetés után végeztem. A fotók 2272×4608 felbontásúak és minimum 6 m² területet fednek.

4a. ábra: Tartamkísérlet kultivátoros kezelésnek a talajfelszín borítottság; (Grósz János felvétele, 2019)

4b. ábra: Adobe Photoshop programmal elkészített kép (saját forrás, 2019)

3.3.3. A művelési rendszerek klímakár enyhítő hatásának értékelése

A talaj minősége lassabban, míg állapota rövid idő alatt is megváltozhat (Várallyay, 2011), amelyben a művelésnek fontos szerepe van (Birkás et al., 2015b). A művelési rendszerek a talajra gyakorolt kedvező vagy kedvezőtlen hatása alapján meghatározó szerepet játszhatnak a klímakárok megelőzésében és enyhítésében. Ennek jelentőségét számos tényező támasztja alá.

Jelen dolgozatban négy tényezőt vizsgáltam, így a művelés hatását a lazult-réteg mélységére és annak az időbeli változásaira, a talajnedvességre, a földigiliszta populációra, valamint az agronómiai szerkezet alakulására a felső 10 cm rétegben. A művelési rendszerek elbírálását ezen tényezők alapján végeztem, amelyek révén jól jellemezhető a művelés hatása.

3.3.4. Statisztikai elemzés

A talajművelési módok, valamint borítási kategóriák közötti jelentős eltérések vizsgálatához a talajszerkezeti, a talajnedvességi és a talajjellenállási paraméterekben, valamint a földigiliszta egyedszámban az egytényezős varianciaanalízist alkalmaztam. A varianciaanalízis szignifikáns eredménye esetén a jelentős eltérést mutató csoportok meghatározását a *Tukey HSD* (Honestly Significant Difference = valódi jelentős eltérés) post hoc próbával végeztem el. A Tukey HSD próba alkalmazható többszörös páros összehasonlításra eltérő nagyságú minták esetében is (Abdi és Williams, 2010). A Tukey teszt alkalmazása a hazai és nemzetközi talajtani kutatásokban jól ismert (Baklanov et al., 2019; Lombardo et al., 2019). Az adatok normalitását *Kolmogorov-Smirnov* próbával, a varianciák homogenitását pedig Levene-tesztel ellenőriztem. Mivel a kétmintás t-próba érzékeny lehet a normalitás sérülésére, s a Kolmogorov-Smirnov próba eredménye az esetek többségében szignifikáns volt, a két csoport – például két ország, vagy két művelési mód – középértékének összehasonlítására a Kao-Green (2008) javaslatát elfogadva a varianciaanalízis alapját képező F-próbát (F-statisztikát) alkalmaztam. Az egyes talajparaméterek és a csapadékösszeg, valamint a földigiliszta egyedszám közötti összefüggéseket Pearson-féle lineáris korrelációs együtthatók alapján vizsgáltam. A korrelációs együtthatók szignifikanciáját az empirikus szignifikanciaszintek (p-értékek) alapján ellenőriztem. A statisztikai vizsgálatokban alkalmazott szignifikanciaszint 5% volt. A statisztikai adatfeldolgozást az *IBM SPSS Statistics 25* programcsomag segítségével végeztem el.

4. EREDMÉNYEK

Az új évezred kezdete óta a növénytermesztés bizonytalanságát növelő klímajelenségeknek lehetünk a tanúi. A megnehezült helyzetet gyakran a klímához / klímaváltozáshoz nem igazodó gyakorlattal súlyosbítják.

Az elmúlt években mind nagyobb területeken folyt jövedelmező növénytermesztés a szélsőséges klímakörülmények ellenére. Ugyanakkor a csapadék időbeli és térbeli mennyisége, valamint a hőmérséklet országosan is jelentősen változékonyak mondható. Emiatt víztöbblettel és a vízhiánnyal is számolni kell. Azokon a termőhelyeken, ahol nem lehet az öntözést megvalósítani, a talaj- és nedvesség kímélő művelési rendszerek alkalmazása segíthet a növénytermesztés biztonságának fenntartásához.

Kutatásaimat két eltérő termőhelyen, talajon és klímaviszonyok között végeztem. A Bevezetőben leírt kutatási célokkal összhangban vizsgáltam és értékeltem az alkalmazkodó és a hagyományos művelés talajra gyakorolt hatásait néhány talajállapot jellemző alapján (nedvességtartalom, penetrációs ellenállás, agronómiai szerkezet, felszín borítottság és giliszta egyedszám). A klímakár csökkentésére alkalmas talajművelési rendszereket megfelelőségük alapján értékeltem és rangsoroltam.

4.1 A csapadékviszonyok és a talajállapot vizsgálatának eredményei

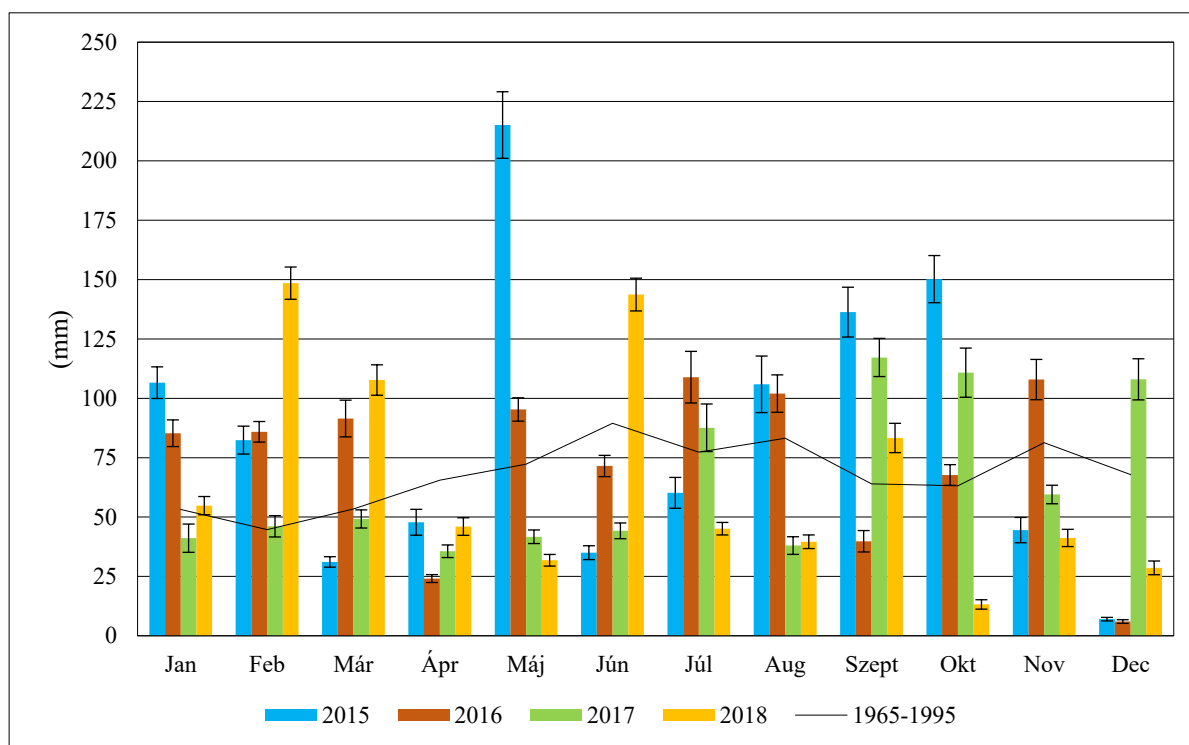
4.1.1. *Csapadékviszonyok a vizsgálatok éveiben*

A csapadék mennyiségét és a szórását havi eloszlásban, az 5. és 6. ábra mutatja. A részletes csapadék adatok, a szórásuk a M3. 1.1.-1.8 táblázatban láthatók. Sajátos, de a csapadékosabb hónapokban nagyobb a csapadékmennyiség szórása is.

Lukács térségében a Hatvan-Józsefmajorihoz képest, éves szinten több csapadék (+235mm) hullik. Emiatt az ülepedésre való hajlam is erősebb, így a talajok lazítási hatékonyságának időintervalluma rövidebb.

Lukács környékén, a sokévi (1965-1995) átlagos csapadék 815,5 mm. A kísérlet évei alatt (2015-2018) a csapadék több lett (867,6 mm) a sokéves átlagnál (5. ábra). A havi csapadék mennyisége erősen ingadozott, ezért az eredmények értékelésekor az évjáráthatást is figyelembe vettem. A 2015. év első két hónapjában a sokévi átlag feletti csapadék hullott le, majd az utána következő két hónapban az átlag alatti. Figyelemre méltó 2015 májusa, amikor

összesen 215,1 mm csapadék hullott le. Hasonlóan sok csapadék jellemezte ugyanazon év szeptemberét (136,3 mm) és októberét (150,2 mm) is. Ellenben rendkívül kevés hullott 2015 és 2016 decemberében (7 és 6 mm). Ugyanakkor a 2016, 2017, és 2018. év a csapadék összmenyiségét tekintve közel átlagos évnek mondható. Megemlítem, hogy az április hónap csapadékösszege minden kutatási évben a sokévi átlaghoz képest is nagyon alacsony maradt. A 2017. év utolsó négy hónapjában 395,5 mm csapadék hullott, míg ugyanebben az időszakban a 2018-ban összesen 166,3 mm. Míg 2018-ban a február, a március és a június rendkívül csapadékos volt, a május, a július és az augusztus az ellenkezőjét mutatta.

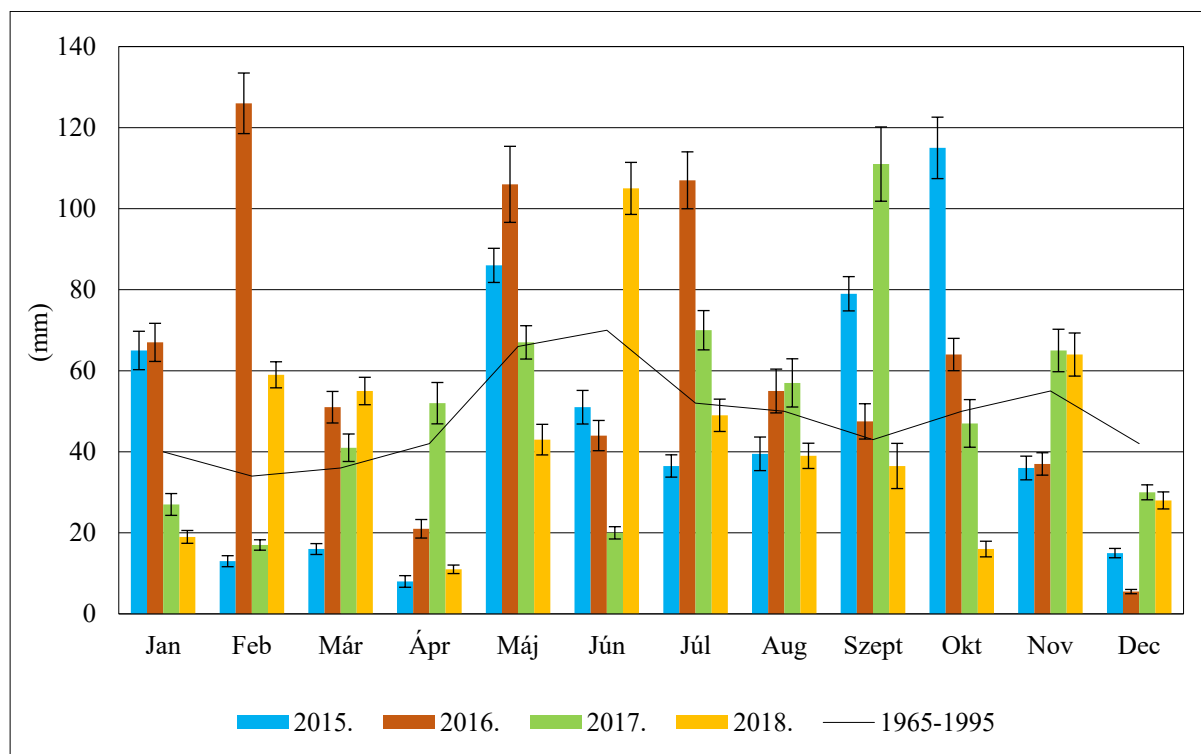

5. ábra: Éves csapadék (mm) havi bontásban 2015-2018 között és az 1965-1995 időszak átlaga (Lukács)

A józsefmajori csapadék adatokat a 6. ábra mutatja. A 2015. és 2018. év a sokévi átlagtól negatív, míg 2016. és 2017. év pozitív tendenciát mutatott. A kísérlet évei alatt (2015-2018) az átlag csapadék kissé többnek bizonyult (604,8 mm) a sokéves átlagnál. A 2015 elején az átlagtól csapadékosabb január után három rendkívül száraz hónap következett, amelyeket csapadékos május követett. Sajátos, de 2015 októberében tapasztaltunk 100 mm-t meghaladó csapadékot, ezen felül 2016-ban három ilyen esettel is szembesültünk (február, május és július). Április hónapok, a 2017. évet kivéve hasonlóan negatív tendenciát mutattak, ugyanúgy, mint Lukács

térségben. A decemberi hónapok a sokévi átlaghoz képest csapadékban szegényebbnek bizonyultak, ugyanúgy 2016 ősze és 2017 eleje is.

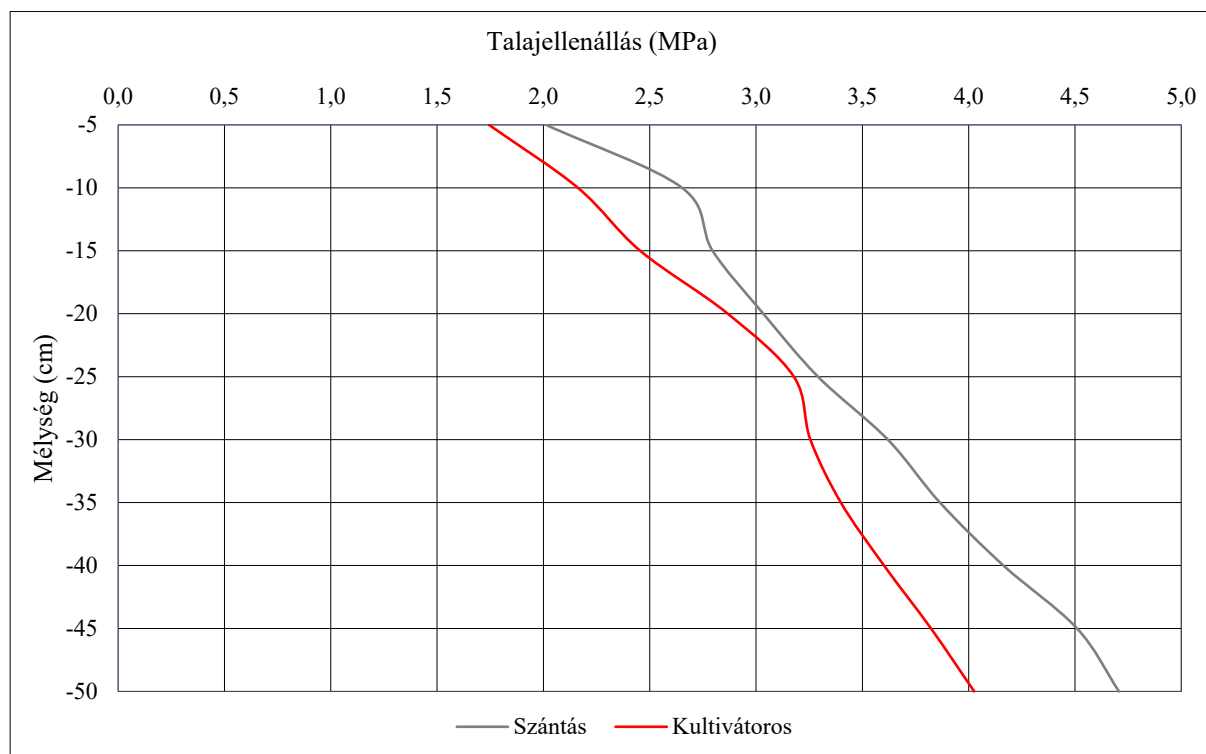
6. ábra: Éves csapadék (mm) havi bontásban 2015-2018 között és az 1965-1995 időszak átlaga (Józsefmajor)

4.1.2. A lazult-réteg mélység értékelése a talajellenállás adatok alapján

A lukácsi kísérletben 2016-2018. között öt-öt alkalommal, 3-3 mérési pontban vizsgáltam a talaj állapotát. Az eredményeket a 7., 8., 9. ábrák mutatják. A talajellenállás értékek kezelésenként, a M3. mellékletben, az 1. és 2., 3-5., 6-9. ábrán tekinthetők meg. Összevethetőség céljából a talajellenállás és a talajnedvesség mérési adatait azonos mélységig (0-50 cm) ábrázoltam.

A talaj tömörödése a természetes folyamatok és az emberi tevékenység következménye a mezőgazdaságban (Birkás et al. 2009; Van Ouwerkerk és Soane, 1994). Az utóbbi típus még mindig az egyik legnagyobb talajt sújtó tényező (Bogunović et al. 2019). A 7. ábrán megfigyelhető, hogy a talajellenállás értékek a mélyebb rétegekben erőteljesen növekedtek. A kísérlet beállítását követő évben, 2016-ban nem tapasztaltam statisztikailag igazolható különbséget a kezelések között ($p < 0,05$). A legalacsonyabb talajellenállás értéket (1,74 MPa) a 0-5 cm rétegben a kultivátoros kezelésben mértem, míg a legmagasabbat (4,71 MPa) a 45-50 cm rétegben a szántott talajban. Károsan tömör állapotot (< 3 MPa) a szántott talajban mértem

15-20 cm rétegben, míg a kultivátoros kezelésben a 20-25 cm rétegben, amely statisztikailag igazolható különbséget ($p < 0,05$) is eredményezett.

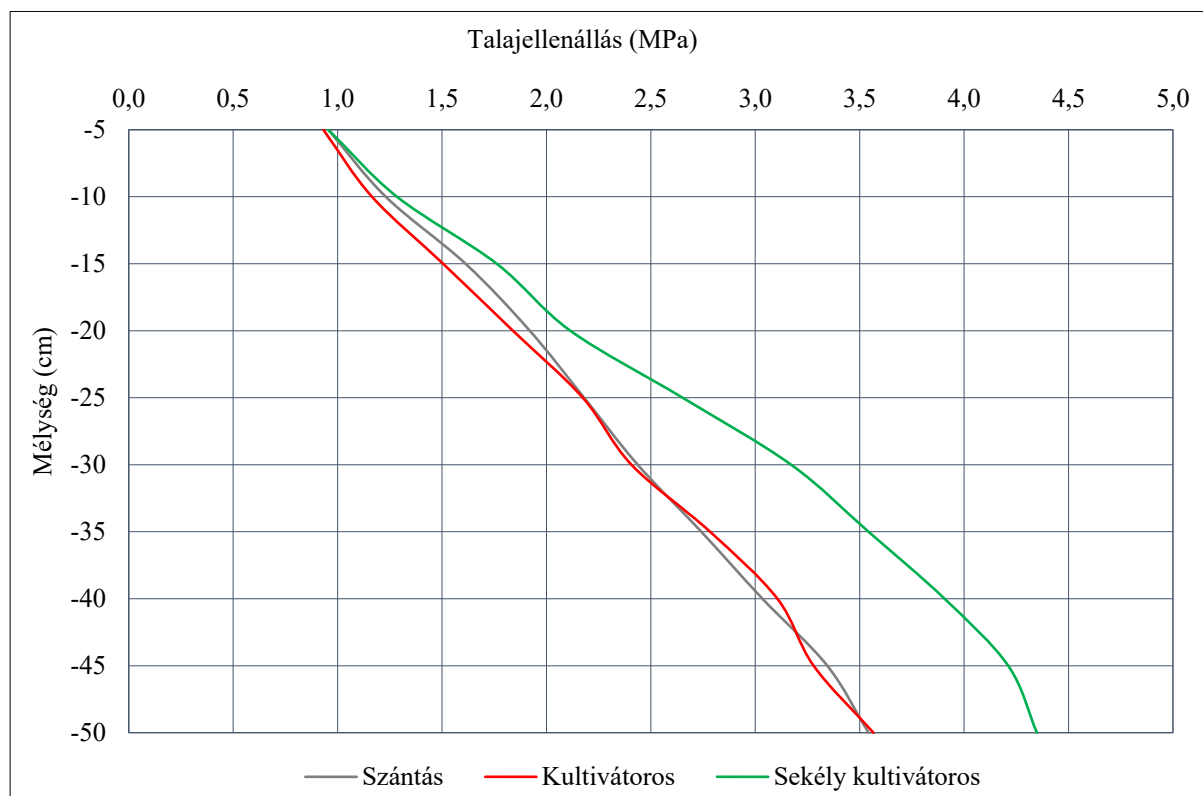
7. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezelésekben (Lukács, 2016)

Megjegyzés: a méréskor az átlagos talajnedvesség a szántásban 16,1 m/m%, kultivátoros művelésben 19,3 m/m%

Fontosnak tartom a művelési mélységek és a károsan tömör rétegek mélységének összevetését. A kultivátoros kezelésben nem találtam csökkenést a lazult réteg mélységben, míg a szántott talajban 33,3% csökkenést tapasztaltam. A 2016. évben kukorica alatt a szántott talajban tavasszal még jól érzékelhető volt a művelés hatása, amely később időben és térben is csökkent. A legnagyobb talajellenállás értéket (2,57 MPa) júniusban mértem a felső 0-5 cm, valamint az 5-10 cm rétegben (3,14 MPa). A jelenség a feltalaj száradásának tudható be. Az előbbieken leírt megállapításokat Ren et al. (2019) eredményei is alátámasztja. A kultivátoros kezelésben a 0-5 cm rétegben nagyobb különbséget tapasztaltam az első és a következő négy mérés eredményei között. Tavasszal a 0-5 cm között a talajellenállás 1,02 MPa volt, míg a többinél 1,82-2,00 MPa között alakult. Hasonlóan a szántotthoz, a 10-15 cm rétegben vált ülepedetté a talaj (3,11 MPa). A két mérési időpont (április és június) között 71 nap telt el, amely alatt 170,5 mm csapadék hullott, így a talaj ülepedése ennek is betudható.

A talajellenállás átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben, a 2017. évre vonatkozóan a 8. ábra, a részletes statisztikai eredményeket az M3. 2. táblázat mutatja. A 2017. évben az átlagos

talajellenállás értékek alapján, a 0-50 cm rétegre vonatkozóan, csak a 25-30, a 30-35, a 35-40 és a 40-45 cm mélységen tapasztaltam statisztikailag igazolható különbséget ($p < 0,05$).

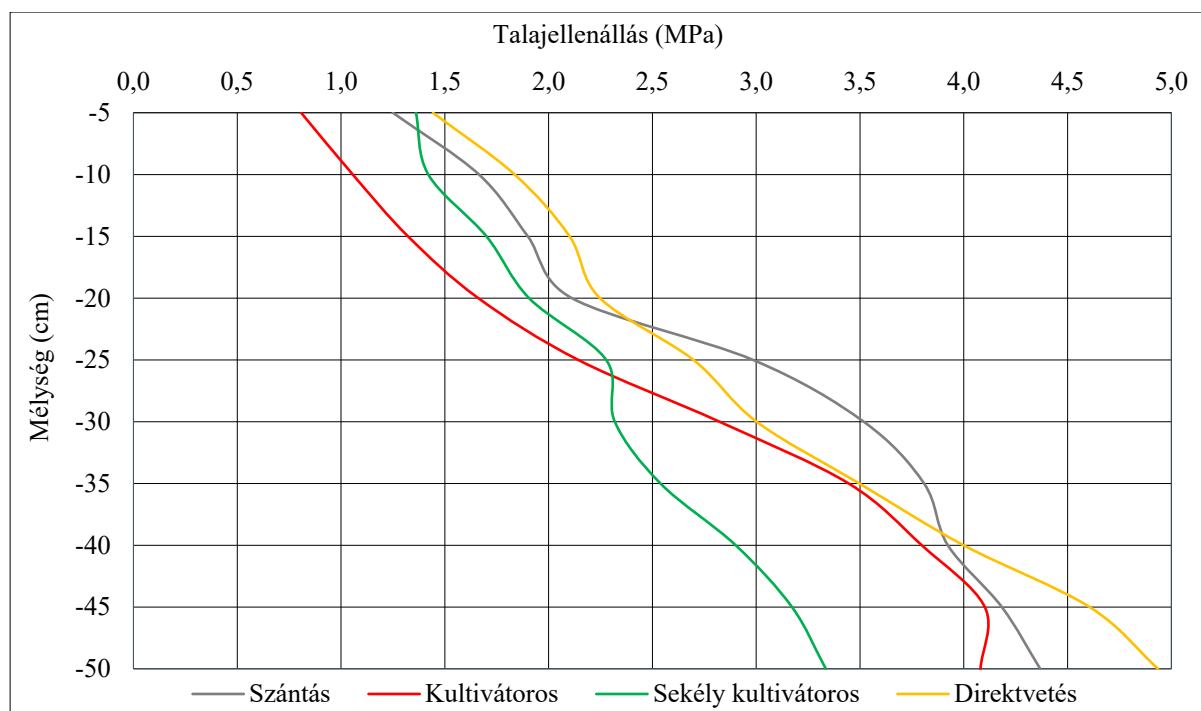
8. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezelésekben (Lukács, 2017)

Megjegyzés: a méréskor az átlag talajnedvesség a szántásban 25,1 m/m%, a kultivátoros művelésben 25,3 m/m%, a sekély kultivátoros művelésben 24,9 m/m%

Az ANOVA szignifikáns különbségek esetében elvégzett post hoc próba eredményeit 2.1. táblázatban összesítettem. A 2017. évben a talajellenállás a 0-5 cm mélységben kultivátoros művelés esetén 0,93 MPa, míg a szántásnál és a sekély kultivátoros művelésnél 0,96 MPa értéket mutatott. A talajellenállás értékek a vizsgált mélységgel párhuzamosan növekedtek. Tömör állapot (>3 MPa) szántott talajban 30-35 cm, kultivátoros művelés alatt 25-30 cm, míg sekély kultivátoros művelés esetén 20-25 cm mélységben volt mérhető. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a lazult réteg mélysége mindhárom kezelésben meghaladja a művelési mélységet. A lazult réteg mélységének kiterjedése a szántásnál 14,28%, a kultivátoros művelésnél 16,67%, a sekély kultivátoros művelésnél pedig 20,0%. Adott időnyben (2017), őszi zab állományban a szántott talajban káros tömör állapotot tapasztaltam a 40-45 cm mélységben (3,20 MPa) az áprilisi méréskor, míg a kultivátoros kezelésben, azonos mélységben egy hónappal előbb tapasztaltam hasonlót. Márciusban a sekély kultivátoros kezelésben a 25-30 cm mélységen tapasztaltam nagyobb ellenállási értékeket (3,43 MPa).

A talajellenállás átlagos értékeit, a 0-50 cm rétegre és a 2018. évre vonatkozóan a 9. ábra mutatja. Az ANOVA szignifikáns eredményeit a M3. 3. táblázatban, valamint a post hoc próbák eredményeit a M3. 3.1 táblázatban összesítettem.

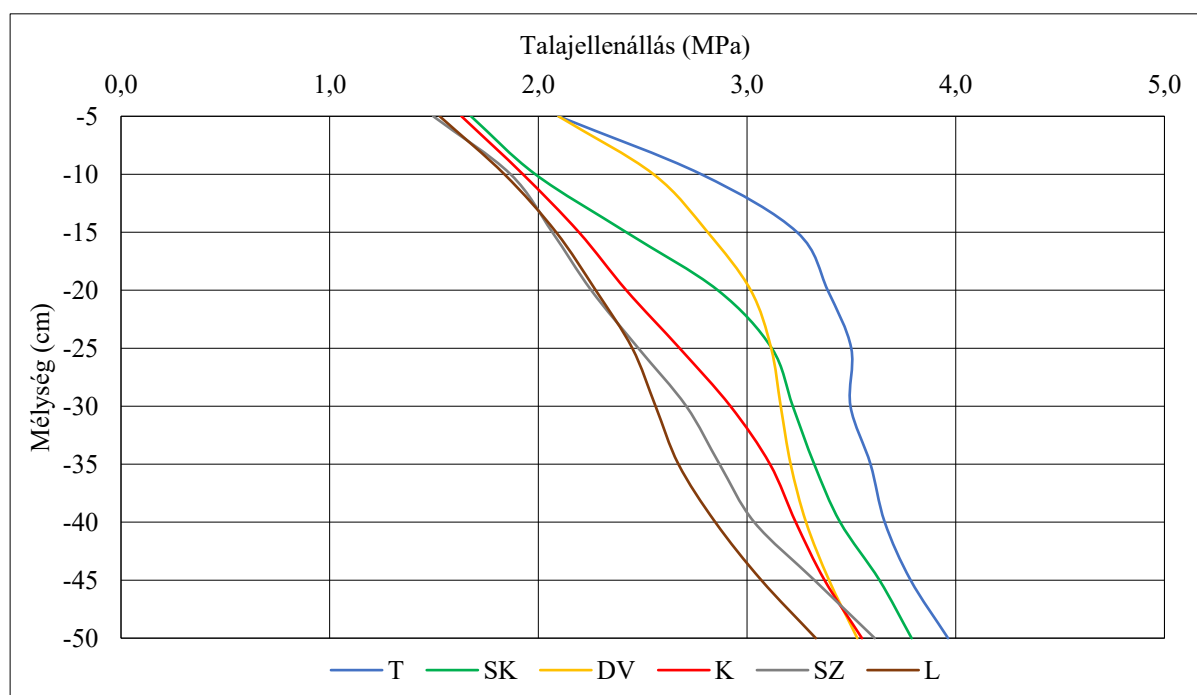
9. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezelésekben (Lukács, 2018)

Megjegyzés: a méréskor az átlagos talajnedvesség a szántásban 20,2 m/m%, a kultivátoros művelésben 22,8 m/m%, a sekély kultivátoros művelésben 22,2 m/m%, a direktvetésben 18,5 m/m%

A 2018. évben, a kultivátorral művelt talajban mértem a legalacsonyabb talajellenállás értéket (0,81 MPa) és ekkor a direktvetésben tapasztaltam a legnagyobb értéket (1,44 MPa). A júliusi méréskor a lazult réteg mélysége 25-30 cm volt, októberben 30-35 cm között alakult. Sekély kultivátoros művelés alatt a legkisebb talajellenállási növekedést a 0-5 cm és a 45-50 cm mély rétegek között észleltem. Szántott talajban kiugró értékeket tapasztaltam 20 cm alatt (25 cm-nél 2,98 MPa). A nagyobb érték esetenként a talajművelésnek és az alkalmazott erőgép által indukált tömörítésnek tulajdoníthatók. Hasonló eredményeket tapasztaltak Birkás et al. (2004; 2009) és Bogunović et al. (2018) kísérleteikben. A 2018. évben, szója alatt károsnak mondható tömör állapot négy művelési kezelésben alakult, a szántásban (20-25 cm között), a direktvetéses és a kultivátorral művelt talajban (25-30 cm között), valamint a sekély kultivátoros művelés alatt (40-45 cm között). A szántás kezelésben áprilisban mértük a legalacsonyabb ellenállás értékeket (1,10-2,72 MPa), októberben pedig a legmagasabbakat

(0,93-6,45 MPa). Az alacsonyabb áprilisi ellenállás értékek a nedves, ekkor még csak mérsékelten ülepedett talajnak tulajdoníthatók. Megjegyzendő, a tél és tavasz folyamán 608 mm csapadék hullott. A legmagasabb ellenállási értéket a július végi vizsgálatkor tapasztaltam szántott talajban (4,04 MPa). Rétegeként nézve a 0-5 cm mélységben, áprilisban a kultivátoros kezelés érte el a legmagasabb értéket (1,50 MPa) a többi méréshez képest, ami csökkent a mélyebb rétegekben (-10, -15, -20 cm). Hasonló következtetésre jutott Kalmár et al. (2013). Az átlagos időnyben 45%-os takarás mellett, alacsonyabb penetrációs ellenállás mért (3,15-2,86 MPa), míg a száraz időnyben az ellenállási értékek 38,9%-kal magasabbak voltak.

A józsefmajori kísérletben 2016-2018 között minden évben eltérő számban mértünk, az eredményeket a 10., 11., 12. ábrákon mutatom be. A talajellenállás mérési értékek kezelésként, a M3. 10-15, 16-21 és 22-27. mellékletben tekinthetők meg.

10. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezeléseknél (Józsefmajor, 2016) Megjegyzés: a méréskor az átlag talajnedvesség a tárcsás 27,0 m/m%, a sekély kultivátoros 26,9 m/m%, a direktvetés 27,2 m/m%, a kultivátoros 27,2 m/m%, a szántásban 26,5 m/m% és a lazításos kezelésben 26,8 m/m%. Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

A kukorica évében (2016) az első mérést 2015 októberében végeztem. A 10. ábrán bemutatott átlagos talajellenállás értékek hat kezelésre vonatkoznak, és nyolc vizsgálatból származnak. A statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,05$; $p < 0,01$) minden rétegben

kimutatható (M3. 4. táblázat). Az ANOVA szignifikáns eredményei esetében elvégzett post hoc próbák outputjait a 2016. évre vonatkozóan, a M3. 4.1. táblázatban összesítettem. A 0-5 cm rétegben a legnagyobb talajellenállás értékeket a direktvetés (2,10 MPa) és a tárcsás (2,10 MPa) kezelésben mértük, míg a legalacsonyabbat a szántott (1,50 MPa) és a lazított (1,50 MPa) talajban. A direktvetést illetően több szerző is rámutatott a jelenségre (Baumhardt és Jones, 2002; Birkás et al. 2004; Lipiec et al. 2012). A tárcsázást illetően Birkás (1987) leírta, hogy a talp általában 12 és 20 cm között alakul ki. Az eredményeim újra igazolták a korábbi megállapításokat.

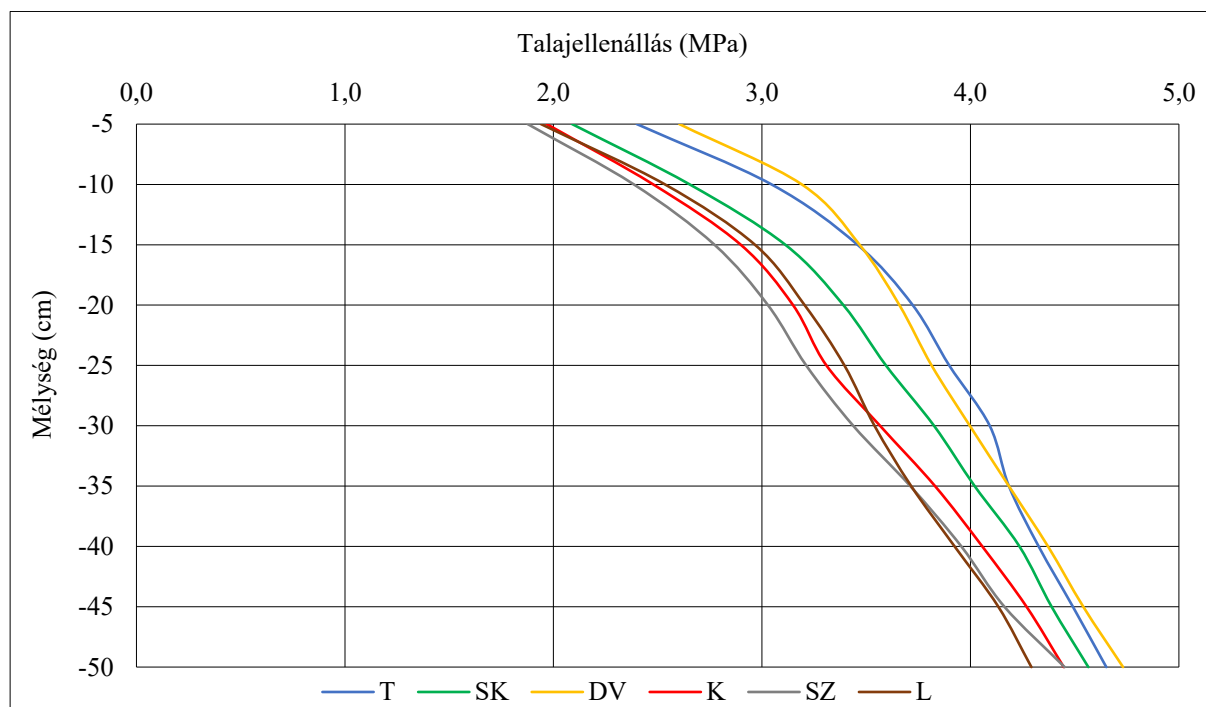
A 15-20 cm rétegben a művelések hatása jelentősen eltért egymástól. A lazult réteg mélységét illetően a tárcsás kezelés bizonyult a legrosszabbnak, mivel károsan tömörödött réteg (>3 MPa) már a 10-15 cm rétegben kimutatható volt. A lazításos kezelés bizonyult a legjobbnak, a tömörebb állapotot a 40-45 cm mélységben észleltük. A vizsgált évben a tárcsás kezelés a júniusi mérés során érte el a legmagasabb értékeket (M3. 10. ábra). A sekély kultivátoros kezelésben az októberi eredményekhez képest a novemberi, az áprilisi és a májusi értékek jelentős csökkentést mutattak (M3. 11. ábra).

A művelés nélküli kezelésben, az októberi és a novemberi vizsgálati időpontok között a teljes profilban észlelhető a drasztikus talajellenállási csökkenés (M3. 12. ábra) amely vélhetően a 37 mm csapadéknak és a nagyobb földigilisza populáció lazító munkájának tulajdonítható. Ugyanakkor az átlagos érték a 15-20 cm rétegben meghaladja a káros tömörödöttség értékét. A kultivátoros kezelésben a káros tömörödés átlag értékét (3,1 MPa) a 30-35 cm rétegben mértük, vagyis a művelés alatt. A 0-5 cm és a 45-50 cm rétegeket kivéve, a novemberi és az áprilisi mérés között a talajellenállás értékek csökkentek. A szántásban a káros tömörödési értéket a 35-40 cm rétegben tapasztaltuk, vagyis közvetlenül a művelési mélyég alatt. Az átlagos értékek hasonlóak, mint a kultivátoros művelésben mértek, azonban időbeli eloszlásban eltérnek egymástól. A lazított talaj állapota a felső 0-25 cm rétegben nem tért el a szántástól, de az alatta lévő rétegekben alacsonyabb ellenállás értékeket mértünk, amely a mélyebb művelésnek tulajdonítható. A többihez képest ez a kezelés a legalacsonyabb értékekkel volt jellemezhető (M3. 14. és 15. ábra).

A talajellenállás átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben, a 2017. évre és Józsefmajorra vonatkozóan a 11. ábrán mutatom be.

A kukorica aratása után az esős őszben, a megfelelő talajművelés elvégzése és az őszi zab vetése nagy kihívásnak bizonyult. A 11. ábrán látható, hogy a görbék hasonló lefutásúak. A

statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,01$) két rétegben (0-5 és 5-10 cm) volt kimutatható, amelyeket M3. 5. és 5.1. táblázatokban összesítettem.

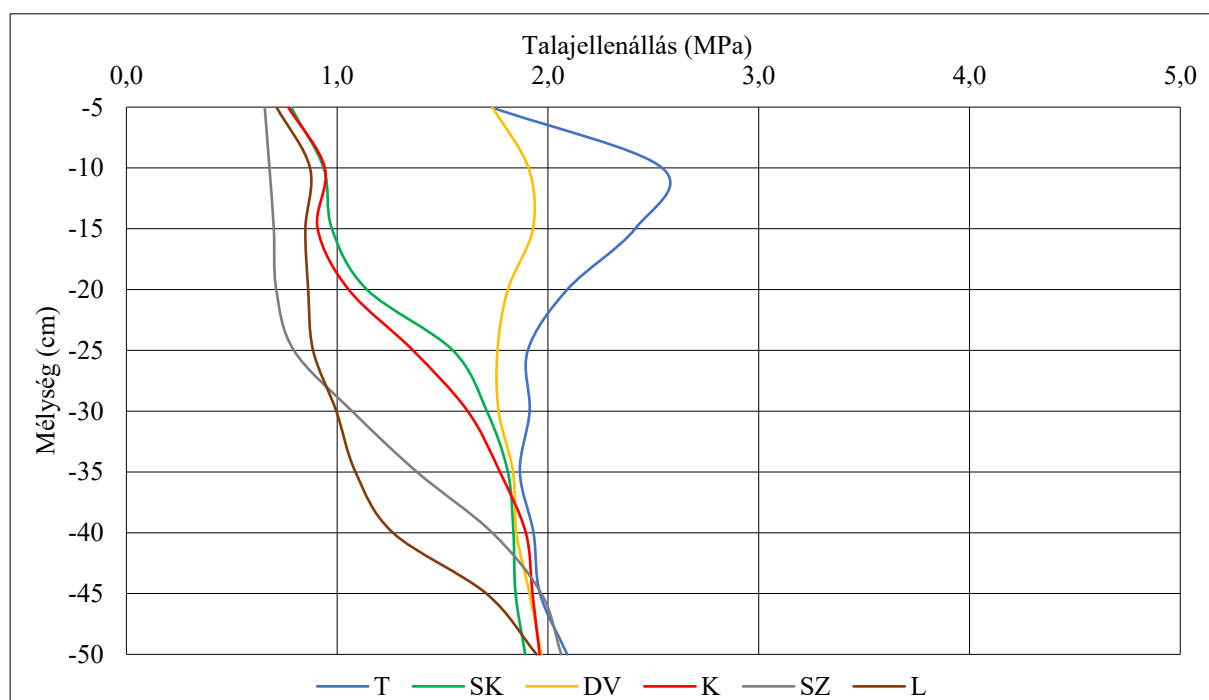
11. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezelésekben (Józsefmajor, 2017) Megjegyzés: a méréskor az átlag talajnedvesség a tárcsás 25,8 m/m%, a sekély kultivátoros 25,4 m/m%, a direktvetés 25,2 m/m%, a kultivátoros 25,0 m/m%, a szántásban 25,3 m/m% és a lazításos kezelésben 25,1 m/m%. Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

A rétegek szempontjából a 0-5 cm rétegben, szántott talajban mértük a legalacsonyabb értékeket (1,88 MPa), míg a legmagasabbat (2,40 MPa) a tárcsás kezelésben. Nedvesebb talaj körülmények között tárcsával könnyen kialakítható talpréteg, amelynek ellenállása esetünkben a 5-10 cm rétegben átlagosan 3,05 MPa volt. A 10-15 cm mélységben a tárcsás és a direktvetés kezelések értékei egyformák voltak. Hasonló eredmények alapján Birkás et al. (2002) arra a következtetésre jutott, hogy ilyen talajállapot esetén 20-42%-kal csökkent a kukorica termése. Kende (2019) őszi búza idényében, 2015-ben a 15-30 cm rétegben a direktvetésben 4,50 MPa, a tárcsázásban 5,01 MPa talajellenállási eredményeket mért, összefüggésben a száraz talajállapottal.

A 2017. éven belül a kezelések állapota jelentősen változott (M3. 16-21. ábrák). A márciusi és az áprilisi eredmények alacsony értékeket mutattak, azonban az áprilisi mérésekhez képest a májusiak drasztikusan emelkedtek, amely a hőmérséklet emelkedésének, a talaj száradásának tulajdonítható. A direktvetéses talaj a felső rétegben nagyobb változások mentek végbe, mint a mélyebbekben. Az eredményekről az M3. 18. ábra tájékoztat. A júniusi és a júliusi mérések

során minden kezelésben a 15-20 cm és a mélyebben rétegben kaptuk a legmagasabb mérhető értékeket (6,72 MPa). Ellenben az augusztusi és a szeptemberi mérések során az előbbinél alacsonyabb értékek alakultak. A talajellenállás visszaesése augusztusban a 25 mm, illetve szeptemberben a 48 mm csapadéknak tudható be, amely kilenc és nyolc nappal korábban hullott a mérés idejénél. Fontos kiemelni, hogy a nyári hónapokban, aratás után a talajfelszín borítottsága átlagosan 97% volt. Bogunović et al. (2015) felhívta a figyelmet arra, hogy a vizsgált évszakban a talajnedvesség általában a csapadék eloszlásának függvényében változik. Ugyanakkor Shen et al. (2012) és Akhtar et al. (2018) az ilyen változásokat a talajtakarás kedvező hatásainak is tulajdonítják.

A talajellenállás átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben, a 2018. évre és Józsefmajorra vonatkozóan a 12. ábra mutatja.

12. ábra: Az átlagos talajellenállás (MPa) különböző művelési kezelésekből (Józsefmajor, 2018) Megjegyzés: a méréskor az átlag talajnedvesség a tárcsás 22,5 m/m%, a sekély kultivátoros 22,8 m/m%, a direktvetés 23,6 m/m%, a kultivátoros 22,5 m/m%, a szántásban 22,4 m/m% és a lazításos kezelésben 22,5 m/m%. Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

A szója idényében (2018) öt mérést végeztünk, (M3. 22-27. ábra) amelyben a nyári mérések (június és július) nem szerepelnek a mérhetetlen értékek miatt. Ezt Tuba et al. (2018) eredményei is alátámasztják. Mérésük során a talaj száradás következtében egyre magasabb

talajellenállási értékeket kaptak. Hagyományos művelésben a 30-60 cm közötti rétegben a talajellenállási értékek meghaladták a műszer mérési határait. Emellett a gyökérzónában kialakult üledett vagy tömörödött állapot közvetett vízhiányt eredményez, amely akadályozza a növények fejlődését és csökkent a termését a száraz időszakban. A fizikai hibás talajon intenzívebb esők esetén nagyobb vízpárolgás és alacsonyabb beszivárgás alakulhat. Hasonló következtetéseket vont le Macák (2001) is a kísérleti eredményei alapján. Fontosnak ítélte a nedvességtartalom felhasználási értékét, pontosabban a felvétel és a veszteség sebességét, valamint a veszteség arányát. Ugyanakkor a mélyebben lazult talajréteg, a tömörítetlen, de egyenletes felület és a legalább 30%-os talajtakarás jelentősen javíthatja a víz visszatartását (Birkás et al. 2008).

Statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,01$; $p < 0,05$) a 45-50 cm réteget kivéve minden rétegben kimutatható volt. Az adatokat a M3. 6. táblázat tartalmazza. Az ANOVA szignifikáns eredményei esetében elvégzett post hoc próbák eredményeit a M3. 6.1. táblázatban összesítettem. Sajátos, de májusiban egyik kezelésben sem mértünk 2,5 MPa-nál nagyobb értéket, míg a júniusi mérés a műszerrel áthatolhatatlan száraz és kemény felszín miatt nem volt elvégezhető. A mérhető időpontokban átlagosan egyik kezelés sem haladta meg a károsan tömör értéket. A tárcsás kezelés a legnagyobb értéket (2,54 MPa) az 5-10 cm rétegben mutatta, s statisztikailag igazolható különbséggel tért el az összes többi kezeléstől. Minden művelés első mérési adatainak görbéje reálisan ábrázolja a művelési mélységeket. Szántott talajban a talajellenállás növekedését a 25-30 cm rétegben tapasztaltunk, míg a lazítottban a 40-45 cm rétegben. A szántás kezelésben elért eredmények egyeznek Ren et al. (2019) megállapításával, akik az eketalp kialakulását körülbelül 27 cm-nél jelölték meg. Az eredményeim egyeznek Birkás et al. (2018c) eredményeivel, ők 28 cm alatt tapasztaltak tömörebb állapotot. Szántásnál az első három mérési adatsor nem mutatott nagy változást, azonban hasonló görbével, de nagyobb értékekkel mutatja a negyedik adatsor a májusi eredményeket. Látható az is, hogy áprilisban a lazításos kezelésben a 15-40 cm réteg között az ellenállás értékek csökkentek, s abban a mérési időpontban a legalacsonyabb értékeket érték el. Ugyancsak a lazításos művelésben volt észlelhető kedvező hatás a vízraktározásra, amely vélhetően a lazult réteg mélységének is betudható. A talajlazítás előnyös hatásait tapasztalták He et al. (2007), akik a takart és a lazítóval művelt talaj a nedvesség szempontjából kedvezőbbnek találták.

A direktvetéses talajban az ellenállás a teljes profil mélységében 1,74 és 1,97 MPa érték között változott. A sekély kultivátoros és kultivátoros kezelések görbéi hasonló lefutásúak voltak, amelyeknél nagyobb ellenállás növekedést a 20-25 cm rétegben tapasztaltunk.

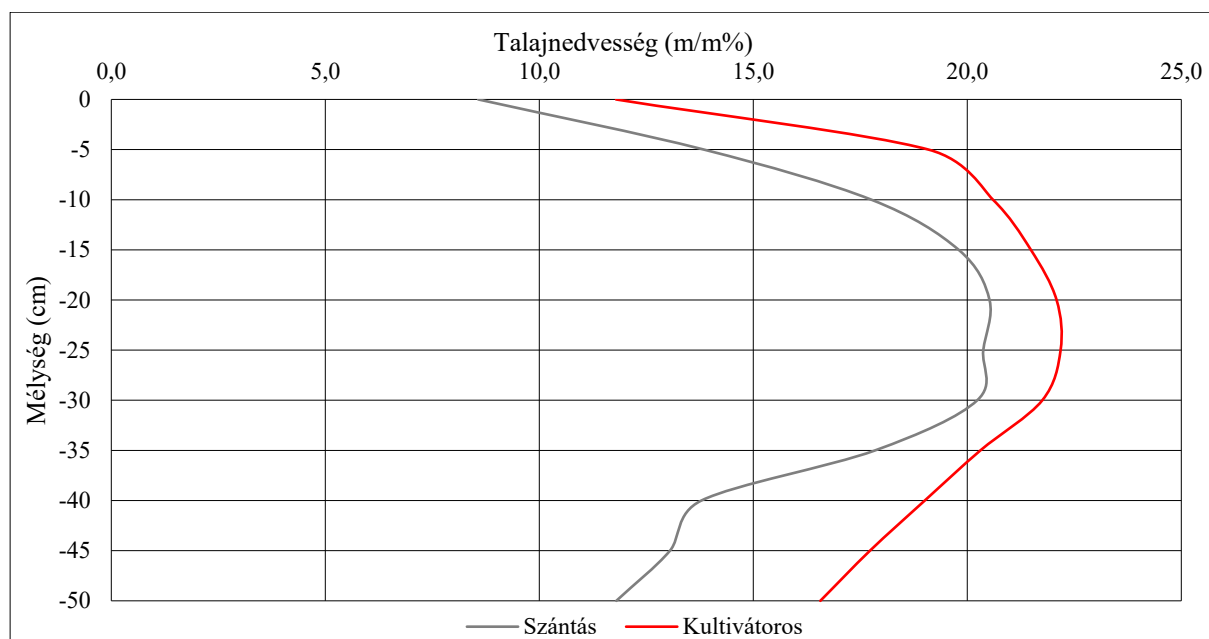
Úgy találtam, a lazult réteg mélysége penetrométeres talajellenállás mérésekkel jól nyomon követhető volt. Ezen felül minden alkalommal ásópróbával is ellenőriztük a talaj állapotát a szükséges mélységig.

4.1.3. A talajnedvesség alakulása szélsőséges csapadékvizonyok esetén

A Lukács térségi kísérletben minden idényben 2016-2018. között öt alkalommal végeztem méréseket. Az eredményeket a 13., a 14. és a 15. ábrák mutatják. A talajnedvesség mérési értékei kezelésként, a M3. mellékletben közölt 28. és 29., 30-32. és 33-36. ábrákon található.

A talajnedvesség átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben, 2016. évre vonatkozóan a 13. ábra és M3. 28. és 29. melléklet, míg a csapadék adatokat – a talajellenállás értékekkel összevetést segítő - az 5. ábra mutatja.

A 2016. évben kétféle művelés összehasonlítására volt lehetőségünk, szántásos és kultivátoros kezelést állítottunk be.

13. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezeléseken (Lukács, 2016)

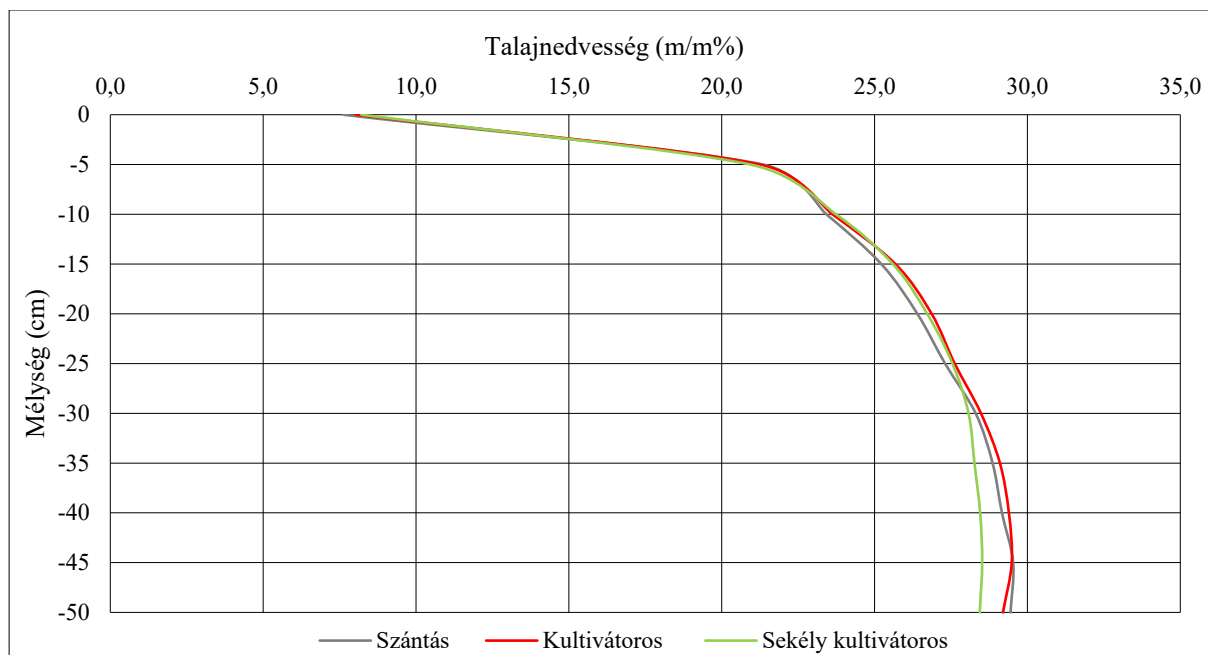
A 13. ábráról kitűnik, hogy a kultivátorral művelt talajban minden mélységben magasabb nedvességtartalom alakult. Hasonló eredményeket kapott Chen et al. (2014); Wang et al. (2019), akik a nedvesség kedvező változását a talajvédő művelés jótékony hatásainak tulajdonították. Ezt a megállapítást Huang et al. (2008), Jalota et al. (2006) és Lampurlanés és

Cantero-Martínez (2006) az alacsonyabb párolgásra alapozták, amelyet a növényi maradványok felszíni takarása tett lehetővé.

Statisztikailag igazolható különbséget a kultivátoros kezelésben a következő rétegekben tapasztaltam, ezek a 0 cm, az 0-5 cm, az 5-10 cm, a 10-15 cm, a 15-20 cm, a 20-25 cm, a 35-40 cm, a 40-45 cm és az 45-50 cm (M3. 7. táblázat). A legnagyobb értéket kultivátoros kezelésben (22,18 m/m%) a 20-25 cm rétegben, míg a szántott talajban (20,52 m/m%) a 15-20 cm rétegben mértünk. A mélyebb rétegek nedvességtartalma mindkét kezelésben erősen csökkent. Abban a rétegben, ahol kialakult a nedvességsökkenés, ott nem csak ülepedett volt a talaj, hanem száraz is, akadályozva a felfelé irányuló vízforgalmat (7. ábra). Hasonló tapasztalatokat írtak le Birkás et al. (2004, 2008) és Várallyay (1997, 2007). Az idényen belül a szántásban a tavaszi méréskor a mélyebb rétegekben észleltük a legnagyobb nedvességtartalom értékeit – összhangban a korábbi beázással –, míg a legalacsonyabbat az utolsó (őszi) mérésnél, szárazabb talajban. A felszínközeli rétegekben (0-15 cm), júliusban mértük a legnagyobb értékeket (12,23; 19,47; 20,40; 21,60 m/m%). Minden méréskor észleltem a művelési mélység alatti rétegben csekély visszaesést a nedvességtartalomban. Ez a jelenség a talpkárra utalhat. Kultivátorral művelt talajban átlagosan a legnagyobb értéket (22,18 m/m%) a 20-25 cm rétegben, míg a legalacsonyabbat (11,79 m/m%) a felszínen mértük. Hasonlóan, mint a szántásban, a júliusi mérésnél a felszínen és a 0-5 cm rétegben mértük a legnagyobb nedvességtartalmat. Ez a jelenség a korábban hullott csapadéknak tudható be. Az első és a második mérés idején nem találtam nagyobb változásokat a mélyebb rétegekben, míg a harmadik és a negyedik (nyári mérések) alkalmával ott már csökkenést tapasztaltam. Az utolsó, őszi mérésnél a 0-20 cm rétegig mértem a legalacsonyabb nedvességtartalmat. A legnagyobb értéket (22,37 m/m%) ekkor a 25-30 cm rétegben mértem.

A talajnedvesség átlagos értékeit 0-50 cm rétegben, a 2017. évre és Lukács térségére vonatkozóan a 14. ábra és M3. 30-32. melléklet mutatja.

14. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezelésekben (Lukács, 2017)

Az őszi zab idényében, mindhárom kezelésben hasonlóan alakultak az átlagértékek, így nem tapasztaltunk statisztikailag igazolható különbséget. A 0-50 cm talajprofilban mindegyik művelési kezelésben átlagosan 30 m/m% érték alatt maradt a nedvességtartalom. Ugyanakkor nagyobb eltérés figyelhető meg az időpontok között (vö. az 5. ábrával). Szántott talajban áprilisban a 30-35 cm rétegben volt legmagasabb a nedvesség (31,9 m/m%). Az első, novemberi méréshez viszonyítva kedvező tendencia figyelhető meg a második, a harmadik és a negyedik mérési időpontokban. E jelenség a téli (201,1 mm) és a tavaszi (126,5 mm) csapadéknak tulajdonítható. Ugyanakkor a melegebb időszak érkezésével, a májusihoz képest csökkenő tendenciát mutatott a júniusi adatsor. Hasonló jelenséget tapasztaltak kísérletükben Ren et al. (2019). A nyár érkezésével a talajnedvesség csökkent a felső 30 cm rétegben, de néhány esőzés után enyhén emelkedett.

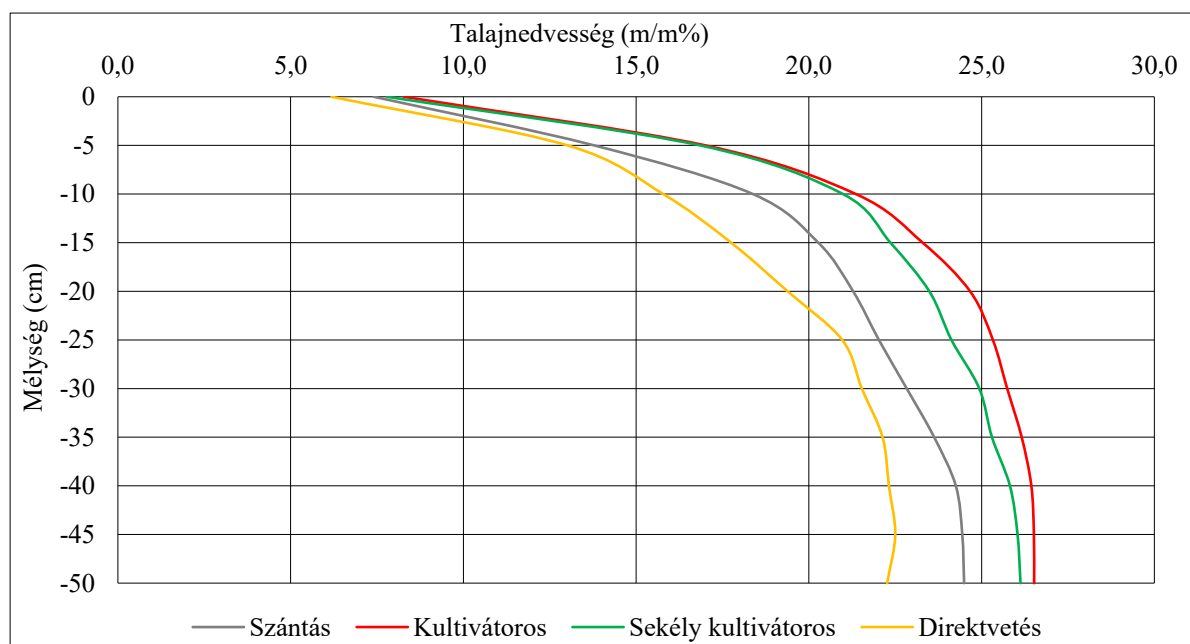
Az őszi méréshez képest a tavasszal (március, április és május), a téli átnedvesedés okán kedvezőbben alakult a talaj nedvességtartalma. Ellenben a júniusi mérésakor, a májusihoz képest, erősen csökkenő tendenciát észleltem, amely a melegebb időszakban bekövetkezett száradásra is utal.

A kultivátoros kezelésben a legmagasabb értéket (32,67 m/m%) márciusban mértük a 40-45 cm rétegben. A sekély kultivátoros kezelésben a talaj az első mérésnél átlagosan több volt a nedvesség, mint a szántottban (+0,59 m/m%) és a kultivátoros művelésben (+0,36 m/m%). A mélyebb rétegekben (25-50 cm) a májusi nedvesség nagyobbak bizonyult, mint az áprilisi, míg a felső réteg (0-25 cm) nem mutatott eltérést egymástól. Figyelembe kell venni, hogy a

márciusi és az áprilisi mérés között kevesebb csapadék hullott le (12,2 mm), míg az áprilisi és a májusi mérés között több (57,5 mm). Mindhárom kezelésnél az utolsó méréskor (június 21.) észleltem átlagosan a legalacsonyabb nedvességet, így a sekély kultivátoros művelésben is (20,79 m/m%).

A talajnedvesség átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben, a 2018. évre és a lukácsi kísérletre vonatkozóan a 15. ábra és M3. 33-36. melléklet mutatja.

A szója évében (2018) statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,05$; $p < 0,01$) több rétegben is kimutatható volt (M3. 8., 8.1 táblázatban). Legalacsonyabb nedvességtartalmat a direktvetéses talajban (18,53 m/m%) mértünk júliusban és októberben. A görbék hasonló lefutásúak, amely alapján az is megfigyelhető, hogy a kultivátorral művelt talaj tartalmazza átlagosan a legtöbb nedvességet (22,85 m/m%), ezt követi a sekély kultivátoros kezelés (22,17 m/m%), majd a szántás (20,25 m/m%) és a direktvetés (18,53 m/m%). A szántásban, áprilisban – a többi kezeléshez képest – a talaj felszínén (6,33 m/m%) és a 0-5 cm rétegben (9,73 m/m%) bizonyult legalacsonyabbnak a nedvesség.

15. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezeléseknél (Lukács, 2018)

Júniusban minden kezelésben igen magas értékeket mértünk a 15-50 cm rétegben. Minden réteg több mint 25 m/m% nedvességet tartalmazott. Továbbá, a júliusi mérésnél ugyanabban a rétegben (15-50 cm) több mint 20 m/m% nedvességet mértünk a kezeléseknél. A két mérés (április-június) között 148,8 mm csapadék hullott, ennek is tulajdonítható a nagyobb nedvességtartalom.

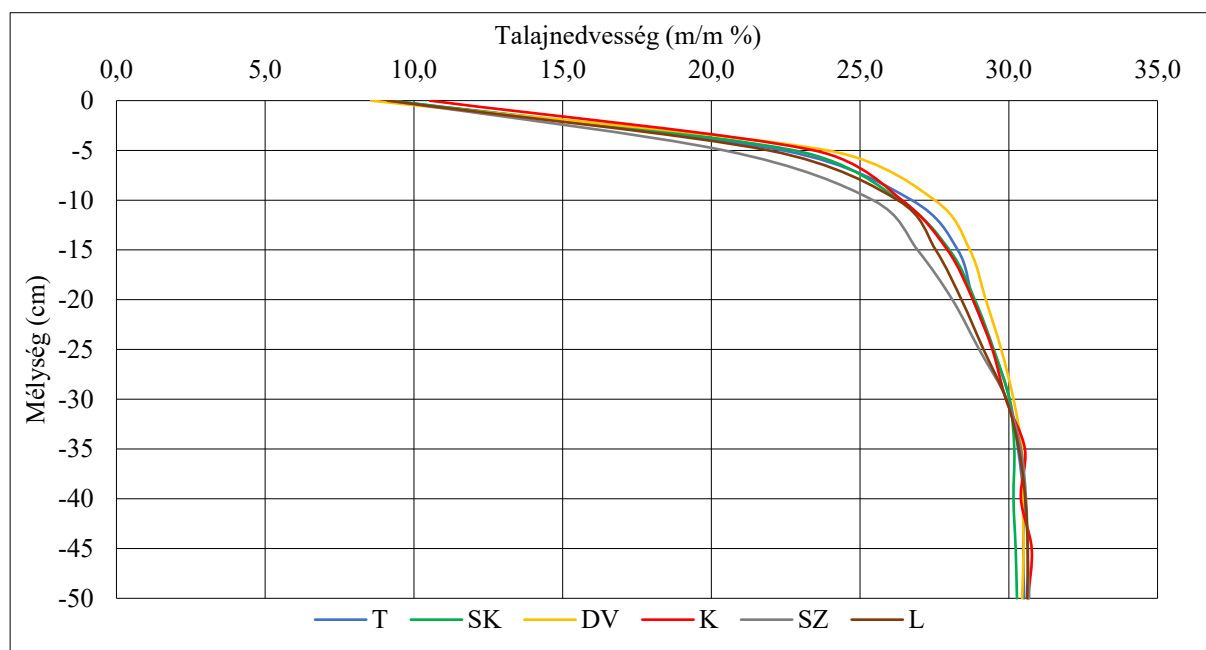
A kultivátoros kezelés alatt mértem a legnagyobb nedvességet, az áprilisi mérés során a 40-45 cm rétegben (31,47 m/m%). Az utolsó mérést (október) kivéve, a további négy mérésakor kis eltéréssel alakult a nedvesség. A sekély kultivátoros kezelésben az átlagos nedvességtartalom a 0-50 cm rétegre vonatkozóan 22,17 m/m% volt. Ebben a kezelésben áprilisban mértük a legmagasabb nedvesség értéket (25,58 m/m%), a további hónapokban csökkenést állapíthattam meg.

A józsefmajori kísérletben (2016-2018 között) eltérő számban (7-9) mértünk, az eredményeket a 16., 17., 18. ábrákon mutatom be. A kísérlet talajnedvesség mérési értékei kezelésként, a M3. mellékletben, a 37-42, 43-48. és 49-54. ábrán tekinthetők meg.

A talajnedvesség átlagos értékei a 0-50 cm rétegben a 2016. évre és Józsefmajorra vonatkozóan a 16. ábra és M3. 37-42. ábra mutatja.

Több szerző (Pepó et al. 2008; Liu és Wiatrak, 2011; Shirazi et al. 2011) hívta fel a figyelmet arra, hogy a növény rendelkezésére álló víz és tápanyagok képezik a két legnagyobb korlátozó tényezőt a magas és stabil kukoricahozam elérésében.

Ezen felül a növényi fejlődés különböző szakaszaiban kialakuló vízhiány a termés csökkenéséhez vezethet (Dóka és Pepó, 2007; Josipović et al. 2010).

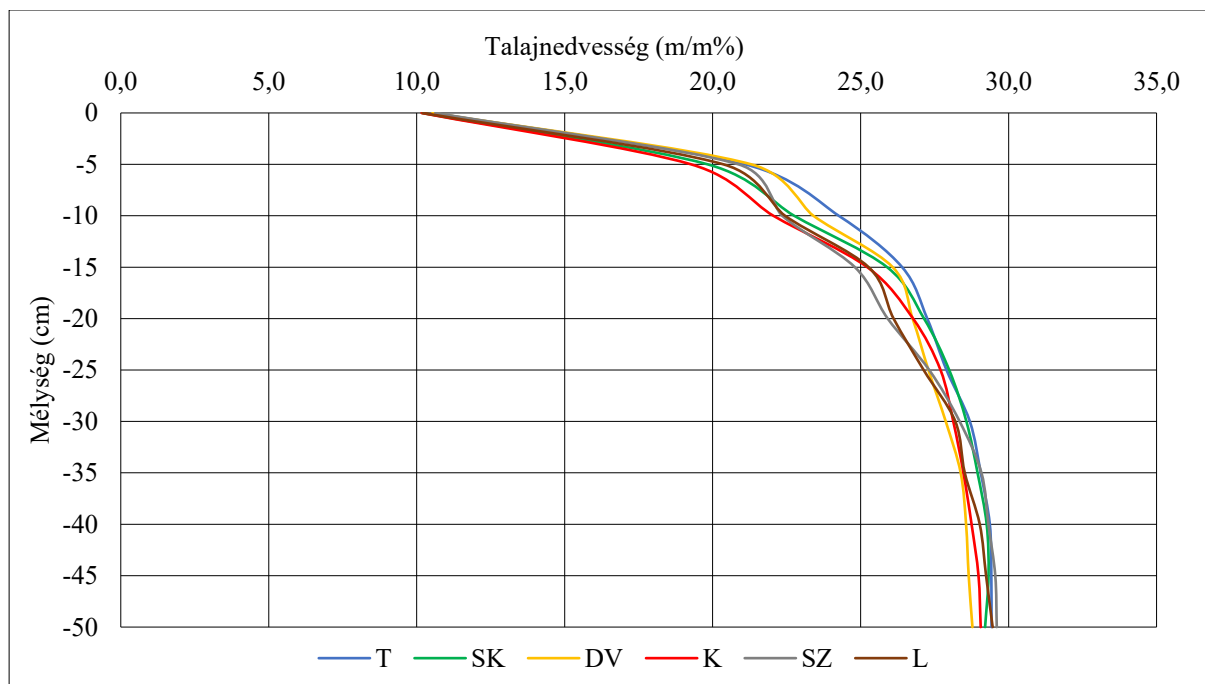
16. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezeléseknél (Józsefmajor, 2016) Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

2016-ban az első és az utolsó mérés ($n=8$) között 652 mm csapadék hullott, amely jótékonyan hatott a talajra. Ugyanakkor a téli csapadék is jelentősen befolyásolta a tavaszi talajnedvességet, amelyen ebben az esetben a kiadós februári csapadék (126 mm) is javított. A 2016. évi átlag adatokat az 16. ábrán mutatom be. Az ANOVA szignifikáns eredményeit a M3. 9. táblázatban ($p<0,01$; $p<0,05$), a post hoc próba eredményeit a M3. 9.1 táblázatban összesítettem. A felszín közelében a talajnedvesség 9,1-10,5 m/m % között alakult, de a nedvességtartalom minden kezelésben meghaladta a 20 m/m %-ot a 0-5 cm rétegben.

A felső 5-20 cm rétegben nagyobb az eltérés, a szántás a legalacsonyabb, a direktvetés a legnagyobb értékeket érte el, míg az alsó rétegekről (25-50 cm között) ugyanez nem mondható el. Az eredmények arra utalnak, hogy a szántott talaj a legkitettebb a klímahatásoknak, míg a szalmával borított, direktvetéses talaj védettebb. Amint azt Lascano és Baumhardt (1996) leírták, a direktvetésben a nagyobb mennyiségű szalmaborításnak kedvező hatása van az albedóra, csökkenti a talaj felmelegedését, ezáltal alacsonyabb vízvesztés várható. Az eredményeim összhangban vannak Alvarez és Steinbach (2009) eredményeivel, akik semiarid körülmények között, nagyobb nedvességet bizonyítottak a direktvetés kezelésben.

A mérési időket tekintve a sárga színnel jelölt májusi eredmények minden kezelésben a legmagasabb értékeket mutatták (M3. 37-42. ábrák). A hőmérséklet-emelkedés és a talaj száradás eredményeként júniusban csökkent a nedvesség, főleg a felső 0-25 cm rétegben, bár a legjelentősebb változás a felszínen is látható volt.

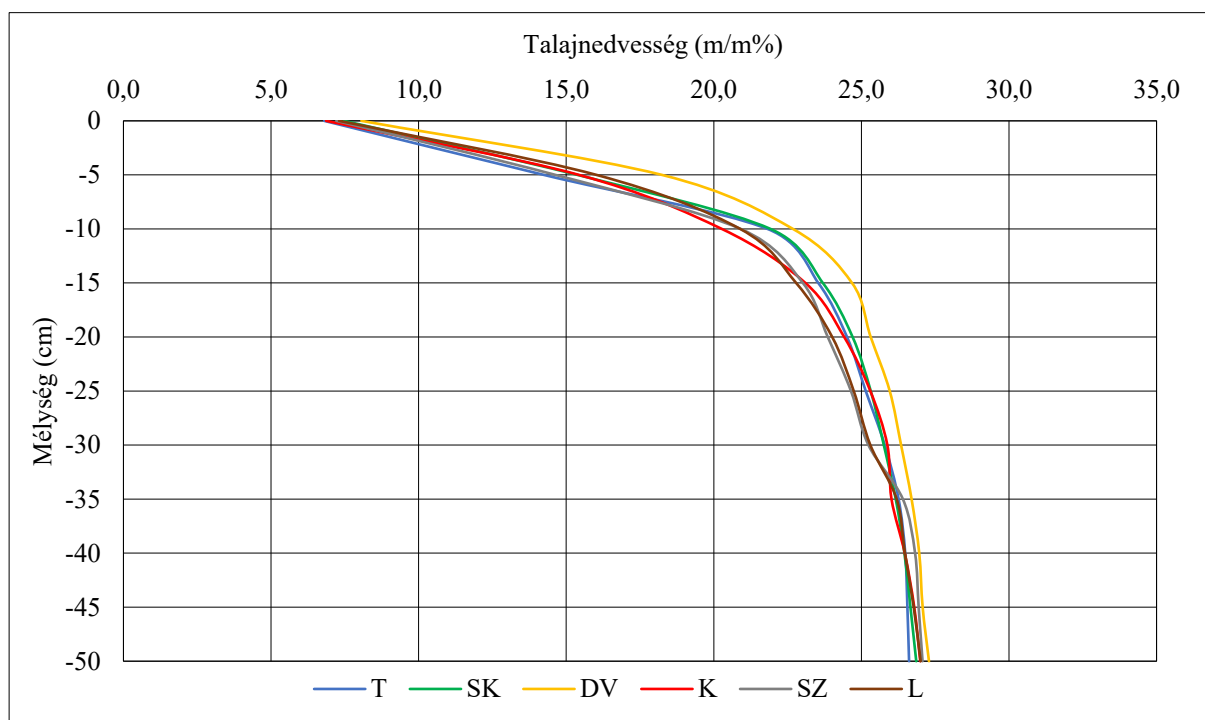
A talajnedvesség átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben a 2017. évre és Józsefmajorra vonatkozóan az 17. ábra és M3. 43-48. ábrák mutatják.

17. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezelésekben (Józsefmajor, 2017) Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

Az őszi zab évében (2017) végzett mérések eredményeit a 17. ábrán mutatom be. Ebben az évben nem volt szignifikáns különbség a kezelések között. Az időbeli eloszlást kezelésként a M3. 43-48. ábrák mutatják. Megjegyzem, júniusban és a júliusban csak a felső három rétegben tudtunk mérni. Átlagosan minden görbe hasonló lefutású, ahol az értékek átlagosan 10,2-29,7 m/m % között alakultak. A legalacsonyabb ingadozást a teljes vizsgálati mélységben, az első mérésnél, októberben észleltem, amely az esős ősznek tulajdonítható. A decemberi nedvesség eredmények az októberihez képest alacsonyabb értékeket mutattak. A májusi talajnedvesség az előző évhez hasonlóan alakult, minden kezelésben ekkor mértük a legmagasabb eredményeket (M3. 43-48. ábra). Ez a jelenség az 54 mm csapadéknak köszönhető, amely az utolsó 15 napban hullott le. A decemberi és a márciusi mérés között 72,5 mm csapadék hullott le, amely a felső rétegben a kezelések között nagyobb változásokat eredményezett. Direktvetésben, júniusban rendkívül alacsony volt a nedvesség (4,8-9,6 m/m %) a 0-10 cm rétegben. Továbbá a direktvetéses talajban (M3. 45. ábra), a mélyebb rétegekben (30-50 cm) mértük a legalacsonyabb nedvességet (27,9-28,8 m/m%), a többi kezeléshez képest. A legmélyebb rétegben (-50 cm) a szántott talaj tartalmazta a legnagyobb nedvességet (29,7 m/m%) (M3. 47. ábra). Kissé meglepő, hogy a lazított talajban, mint a legmélyebben művelt kezelésben, kevesebb nedvességet mértünk, mint a szántott talajban (M3. 48. ábra). Ezt a jelenséget, a tömör talptól mentes talajállapot idézi elő, a jobb vízáteresztés révén.

A talajnedvesség átlagos értékeit a 0-50 cm rétegben a 2018. évre és Józsefmajorra vonatkozóan a 18. ábra mutatja.

18. ábra: Az átlagos talajnedvesség (m/m%) különböző művelési kezelésekben (Józsefmajor, 2018) Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

Az utolsó kutatási évben (2018), a szójában összesen hét mérést végeztünk, amelynek átlagos eredményeit a 18. ábrán szemléltetem. Az ANOVA alapján statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,01$; $p < 0,05$) négy rétegben, több kezelés között volt kimutatható (M3. 10. táblázatban, a post hoc próbák eredményei pedig a M3. 10.1 táblázatban találhatók. Az időbeli eloszlást kezelésként a M3. 49-54. ábrán mutatom be. Felhívom a figyelmet arra, hogy a júliusban és az augusztusban a műszerrel nem mérhető nedvességtartalmú talajállapot miatt csak a 0-30 cm közötti rétegre szerepelnek adatok. Ugyanakkor, ebben az évben a 2016. és a 2017. évekhez képest, áprilisában minden kezelésben nagyobb nedvesség értékeket mértünk.

A felszínen az átlagos talajnedvesség értékek 6,8 m/m% voltak a tárcsás és a kultivátoros kezelésben és 8,0 m/m% volt a művelés nélküli kezelésben, amelyek között jelentős különbség mutatható ki. Megfigyelhető, hogy a direktvetéses talaj átlagos értékei a 0-35 cm rétegben nagyobbak bizonyultak a többi kezeléshez képest, emellett bizonyos kezelésektől statisztikailag igazolható különbséget is mutattak (M3. 10.1 táblázat). A direktvetésben a márciusi méréskor a felszínen tapasztaltuk a legtöbb nedvességet (13,7 m/m%), míg a többi kezelésben 4,6-7,2 m/m% nedvesség alakult ki. Viszont a mélyebb rétegekben rendkívül

alacsony nedvességet mértünk, 18,5-22,2 m/m% között (M3. 51. ábra). Hasonló eredményre jutott Kende (2019) doktori értekezésében. Első kutatási évében, 2014-ben, a 0-15 cm rétegben a sekély kultivátoros kezelésben átlagosan 22,46 m/m% nedvességet mért, a direktvetéses kezelésben pedig 25,16 m/m%-ot, amelyek között szignifikáns különbséget is kimutatott.

4.2 A takart és takaratlan felszín hatása a talaj kitettségére

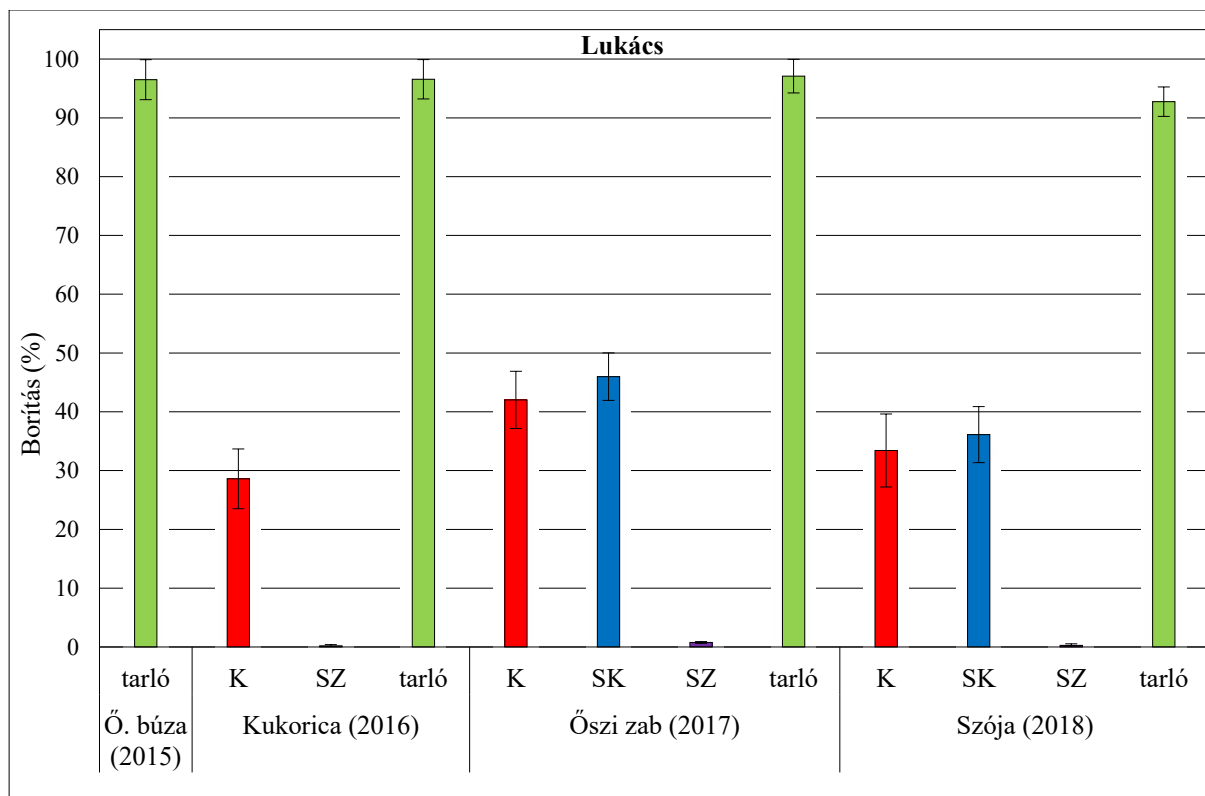
Az elmúlt két évtizedben a klímajelenségek egyre kedvezőtlenebb hatást gyakorolnak a talajokra, növelve a sérülékenységet, ezáltal a növénytermesztés kockázatát is. Érthető, hogy a talajvédelem már régóta kulcsfontosságú témakör a kutatási és a publikációs tevékenységekben.

A kitettség, véleményem szerint, a talajminőség veszélyeztetése a felszín védtelenségének fokozásával. A kitettséget befolyásoló természeti tényezők a terület fekvése, valamint az időjárási jelenségek, kiemelten a csapadék intenzitása és mennyisége. A gazdálkodási tényezők közül legfontosabbak a talaj bolygatottsága (mély, középmély, sekély) a felszín alakja (egyenetlen/rögös, kissé egyenetlen, egyenletes), a felszíntakarás (jó, közepes, gyenge), valamint az agronómiai szerkezet, azon belül a hosszabb időszak alatt legkevesbé sérülékeny frakció aránya, valamint az eső-stressznek kitett felső réteg nedvessége.

A következőkben előbb a felszíntakarást, majd az agronómiai szerkezet arányainak előfordulását, továbbá az eső-stressznek kitett felső réteg nedvességét értékelem a két kísérletben végzett mérések alapján. Végül a talajfelszínt minősítem a kitettség megítéléséhez.

4.2.1. A talajfelszín borítottsága

A hároméves lukácsi kísérlet talajfelszín borítás adatait a 19. ábrán mutatom be. A 19. ábrán kitűnik, hogy a talajfelszín borítása legmagasabb a betakarítás után, minden kutatási évben meghaladja a 90%-ot. Ez az arány tudottan a szalma mennyiségétől és a terítés minőségétől függ. Például Mairhofer et al. (2019) kísérletükben elérték a 100%-os borítást őszi árpa aratása után. A felszíntakarás kiemelten fontos nyári időszakban a tarlókon, mivel nagy a szerepe a talaj és nedvesség védelemben. Kalmár et al. (2013) 8-11%-kal nagyobb talajnedvességet igazoltak a bolygatatlan talajban, amelyen 55-65% volt a talajfelszín borítása. A szerzők aláhúzták a talajművelés jelentős befolyását a talajfelszín borítására. Raper (2002) arról számolt be, hogy a talajművelés mélysége is jelentős hatással van a szalma bekeverésére.

19. ábra: A talajfelszín borítás arányai (%) a művelési kezelésekben (Lukács, 2016-2018)

Kezelések: K: kultivátoros, SZ: szántás, SK: sekély kultivátoros

Kísérletében a szántás minden évben a legalacsonyabb (<1%) talajfelszín borítást eredményezte. Más szerzők (Zimmer et al., 2002; Birkás, 2006b; Jug et al., 2019) hasonló eredményeket közöltek.

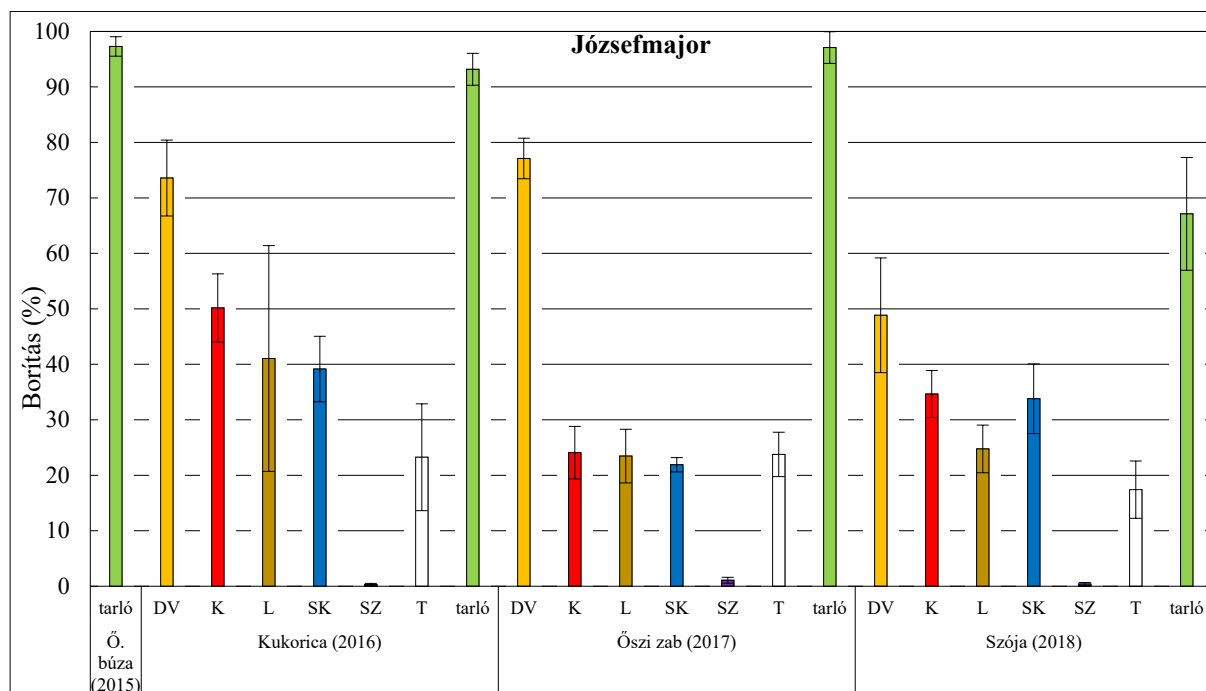
Lukácson, 2016-ban a kultivátor a vetés után 28,6% borítást hagyott a felszínen, 2017-ben 42,0%-ot, 2018-ban pedig 33,4%-ot. A sekély kultivátoros kezelésben vetés után a felszínen 36-46% takarás maradt. Vagyis, a nemzetközi és hazai elvárások szerint egyaránt talajvédő művelésnek tekinthetők (CTIC, 2017). Ugyanakkor a második és a harmadik kutatási évben a kultivátoros kezelés alacsonyabb borítást hagyott a sekély kultivátoros kezeléshez képest, amely a művelési mélységnek és a jobb bekeverésnek tulajdonítható. Ezt Walther (2009) ugyancsak tapasztalta, sekélyebb művelés alkalmazásakor a talajfelszín nagyobb arányban maradt borítva.

A hároméves józsefmajori kísérlet talajfelszín borítás adatait a 20. ábrán mutatom be.

A józsefmajori kísérletben, közvetlenül betakarítás után, a talajfelszín borítása minden évben meghaladta a 90%-ot, amely hatásosan csökkentette a nyári klímakárokat. Ugyanakkor 2018. szeptemberben a szója betakarítása után mértük a legalacsonyabb borítást (67,12%), amely a megszáradt és lecsökkent növényi tömegnek tulajdonítható. Az egyes években a

legalacsonyabb talajfelszín borítást a szántott talajon mértük (2016-ban 0,3%; 2017-ben 1,08% és 2018-ban 0,4%).

20. ábra: A talajfelszín borítás arányai (%) a művelési kezelésekben (Józsefmajor, 2016-2018)
Kezelések: DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, SK: sekély kultivátoros, SZ: szántás, T: tárcsás

Az ilyen csekély borítás kockázatot jelenthet bármely időben. A borítás alakulásában szerepet játszott az ekére szerelt pakker munkája is, mivel némi maradványt a felszínre hozott. Szántáskor, száraz talajon nagy rögök képződnek, míg nedves körülmények között szalonnás felszín képződik. A borítottság az eke fordító munkájától függ. Birkás (2002), Birkás et al. (2008) felhívták a figyelmet arra, hogy rögös vagy szalonnás szántás esetén szükségessé válhat az akár több menetes elmunkálás, amely előidézi a visszatömörítést és fokozza az elporosítást. E jelenségek a takarás hiányával együtt fokozzák a szántott talaj kitettséget. Temesgen et al. (2012) szemiárid körülmények között hasonlították össze a szántást a sávos műveléssel. Az utóbbi műveléssel alacsonyabb lett a vízfolyás és az erózió mértéke, így jelentősen javult a növények számára rendelkezésre álló víz mennyisége, amely nagyobb kukorica hozamot biztosított.

Kísérletünkben a tarló borításához képest a direktvetés kezelésben volt a legalacsonyabb borítás-csökkenés. Ezáltal a talajvédelem is jónak volt mondható. A szójatarlón 2018-ban a többi évhez képest a legalacsonyabb a borítási arányt mértük direktvetésben is. Sajátos, de a 2016. és 2017. években, amikor az őszi búza és az őszi zab szalmája takarta a tarlót, nagyobb különbséget tapasztaltunk a kultivátoros, a lazításos és a sekély kultivátoros kezelések között,

míg a 2016. esős évben a kukorica maradványokkal fedett tarlón egyenletesebb borítást állapítottunk meg.

A növénytől függetlenül, a tárcsás kezelés megközelítőleg azonos és alacsony borítási szintet adott, összefüggésben a gyengébb növényállománnyal. A kisebb takarás – s emiatt gyengébb felszín védelem – csapadékos és a száraz idényben egyaránt kockázatos. A lukácsi kísérlettel azonos kezeléseket összevetve, a józsefmajori kultivátoros és a sekély kultivátoros kezelések fordítottan arányosak, azonban mindkét kísérletben elhanyagolható különbséggel térnek el egymástól. Az eredményeim egyeznek Mairhofer et al. (2019) eredményeivel. A szerzők a mélyebb művelésnek betudható több maradvánnyal értek el nagyobb talajfelszín borítottságot. Ennek ellentmond Raper (2001) megállapítása, miszerint a kultivátoros kezelésben a művelési mélység nem befolyásolja jelentősen a szalma bekeverését. Emiatt meg kell említeni, hogy a talajművelő eszköz és a növény maradvány tömege is kulcsszerepet játszik a borítási arányoknál. Esetünkben a tarlóborítás arányai minden kezelésben közel azonosak voltak.

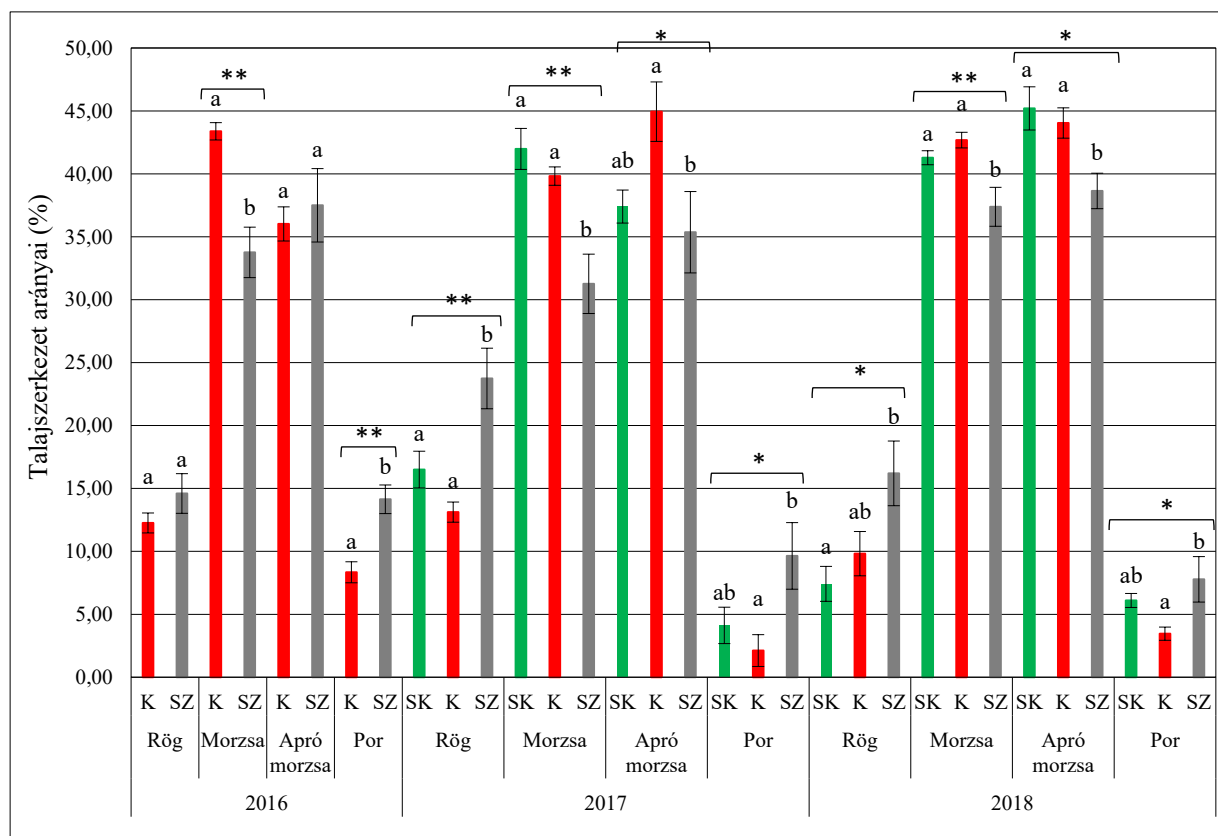
A legkitettebb felszínt hagyó művelési kezelés véleményem szerint az, amely a legalacsonyabb borítottságot hagyja. A hároméves adatok alapján, a lukácsi kísérletben a talaj borítottság tekintetében a következő (csökkenő) sorrendet állapítottuk meg: SK>K>SZ. A józsefmajori kísérlet adatai alapján a (csökkenő) sorrend a következő: DV>K>SK>L>T>SZ. Úgy találtuk, a klíma jelenségnek kitett közepes és az alacsony borítottságú talajt több klímakár is erősen sújthatja (eső-stressz, kiszáradás, ülepedés stb.). A lazult réteg mélysége a vízbefogadás miatt fontos. Ezen felül figyelembe kell venni a csapadékeloszlást, az időegység alatt lehulló csapadékmennyiséget, a csepp méretét és a területi adottságot. Adott területen az alkalmazott agrotechnika befolyásolja a talajfelszín borítottságát, a talajnedvességet és a talajszerkezetet. Hasonló következtetéseket vontak le Mielke et al. (1986) is kísérletükben. Mivel a talajművelés jelentősen befolyásolja az aratás és a vetés utáni borítottságot, így arra a megállapításra jutottam, hogy eredményeink egyeznek. Jug et al. (2019) eredményei szerint a borítási és védelmi sorrend a következő: direktvetés>kultivátoros>lazításos>tárcsás>szántás.

A talajfelszín takarási arányokat öt kategóriába soroltam a kísérleti területeken előforduló gyakoriságuk szerint. Ez a magyarázata a 3., 4. és 5. kategória nagyobb léptékének. A kategóriák a következők: 0-10, 11-25, 26-45, 46-70 és 71-100%. A minősítésük talajvédelmi szempontból igen gyenge, gyenge, közepes, kedvező, igen kedvező.

4.2.2. Agronómiai szerkezet

A továbbiakban az agronómiai szerkezet mérési eredményeit értékelem, elsőként a lukácsi kísérletben (21. ábra).

Az agronómiai szerkezetet méret alapján négy kategóriába soroljuk, azaz rög (>10 mm), morzsa (2,5-10 mm), aprómorzsa (0,25-2,5 mm) és por (<0,25 mm). A statisztikailag igazolható különbségek összesítve az M3. 11. és 11.1. táblázatban láthatóak. A hároméves kísérletben a legnagyobb rögösödési arányt (23,74%) 2017-ben, a szántott talajban mértük. Hasonló eredményre jutott Birkás (2006) is, vonatkozó kísérletében. Bencsik (2007) tavasszal szántott talajban 33% rög arányt kapott. A talaj optimális nedvességénél végzett, jó minőségű szántás nem eredményezett káros mértékű rögösödést. 2017-ben a legalacsonyabb porfrakció arányt (2,12%) a kultivátoros műveléssel érték el.

21. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai a lukácsi kísérletben (2016-2018)

Kezelések: K: kultivátoros, SK: sekély kultivátoros, SZ: szántás

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Baker et al. (2005) hasonló eredményeivel hívta fel a figyelmet arra, hogy a talajvédő műveléssel 50-90%-os porfrakció csökkenés érhető el, különösen akkor, ha csökkentik a művelési menetszámot.

Az ANOVA szignifikancia eredmények az M3. 12. táblázatban tekinthetők meg. A post hoc próbák kimenetét a 2017. és 2018. évre vonatkozóan az M3. 12.1. táblázatban összesítettem. A 21. ábrán látható, hogy 2016-ban a kultivátoros kezelés kisebb rög (-2,34%), aprómorzsa (-1,48%) és por (-5,80%) arányokat mutat a szántáshoz képest. A morzsa frakciót illetően a kultivátoros kezelés nagyobb arányt (+9,62%) mutat a szántáshoz képest, ezáltal statisztikailag igazolható különbség alakult ($p < 0,01$). A szántás 5,8%-kal nagyobb porosodást eredményezett, amely statisztikailag is eltért ($p < 0,01$) a kultivátoros kezelésben mérttől. 2017-ben a három kezelés közül a legalacsonyabb rögfrakció arányt a kultivátoros (13,12%), közepeset a sekély kultivátoros (16,50%) kezelés mutatott. A legmagasabb rögfrakció arányt a szántott talajban (23,74%) mértünk, amely statisztikailag igazoltan is eltér az előző két kezeléstől ($p < 0,01$). Szántás kezelésben Bencsik et al. (2005) 1,6-szer nagyobb rögösödési arányt mutattak ki, a fent említett legmagasabb rögfrakció aránytól. A sekély kultivátoros és a kultivátoros kezelés között a morzsafrakció arányokban nem tapasztaltunk különbséget, míg a szántástól mindkét kezelés szignifikánsan eltért ($p < 0,01$).

A legmagasabb morzsa arányt (41,98%) a sekély kultivátoros műveléssel mutatott. Ezen felül a legmagasabb aprómorzsa (44,94%) és a legalacsonyabb (2,12%) por frakciót kultivátoros művelésben mértük. Ezek az arányok a szántásos műveléshez képest statisztikailag igazolható különbséget eredményeztek. A sekély kultivátoros művelésben mért frakcióknál nem volt szignifikáns különbség a kultivátoros és a szántásos műveléshez képest.

2018-ban a szántott talajban mértük a legmagasabb rögfrakciót (16,20%) és porfrakciót (7,78%), valamint a legalacsonyabb morzsa (37,38%) és aprómorzsa (38,64%) frakciót. A rögfrakció arányokban a sekély kultivátoros művelés és a szántás kezelés között volt kimutatható a szignifikáns különbség ($p < 0,05$), míg a porfrakció arányoknál a kultivátoros és a szántott kezelés között ($p < 0,05$). A sekély kultivátoros és a kultivátoros kezelésben a szántáshoz képest magasabb morzsa ($p < 0,01$) és aprómorzsa arányt ($p < 0,05$) volt statisztikailag igazolható. E tapasztalat nem csak a felszíntakarásnak tudható be, hanem a mulcshagyó művelés kedvező sajátosságainak is köszönhető. A szántással ellentétben a mérsékelt bolygatás, a növényi maradványok bekeverése a művelt rétegbe dinamikus biológiai tevékenységet eredményez. Hasonló jelenséget tapasztalt Birkás et al. (2007_b), Kalmár et al. (2013) és Bogunović et al. (2019) is vonatkozó kísérleteikben.

A 7. táblázat adatait illetően a hároméves adatok alapján, a három kezelés közül, a szántásban nem volt kimutatható szoros összefüggés az agronómiai szerkezet frakciói között. Ez az észlelet is a szántott talaj kitettségére, a szerkezeti tényezők időjárástól függő változékonyságára utal. A sekély kultivátoros kezelésben a rög és az apró morzsa között, negatív és nagyon erős összefüggést tapasztaltam ($r=-0,966$). A rögösség növekedése kevésbé a morzsa, inkább az aprómorzsa arányát befolyásolta. A morzsa és a por között, hasonlóan negatív és erős összefüggést észleltem ($r=-0,836$). E kezelésben a magasabb morzsa arány esetén kevesebb port lehetett észlelni. Mindkét faktornál a korrelációs együtthatók között statisztikailag igazolható különbséget tapasztaltam ($p<0,01$).

7. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a különböző művelés esetén, a lukácsi kísérletben

Talajművelési mód		Rög	Morzsa	Apró morzsa	Por
sekély kultivátoros	Rög	1	0,178	-,966**	-0,420
	Morzsa		1	-0,284	-,836**
	Apró morzsa			1	0,384
	Por				1
kultivátoros	Rög	1	-0,377	-0,454	0,119
	Morzsa		1	-,536*	,562*
	Apró morzsa			1	-,897**
	Por				1
szántás	Rög	1	-0,472	-0,246	-0,507
	Morzsa		1	-0,438	0,104
	Apró morzsa			1	-0,404
	Por				1

Megjegyzés: SK: $n=10$; K: $n=15$; SZ: $n=15$; *: $p<0,05$; **: $p<0,01$

A kultivátoros művelésnél negatív, közepesen erős összefüggést tapasztaltam a morzsa és az apró morzsa között ($r=-0,536$), ellenben a morzsa és a por között pozitív és közepesen erős összefüggést ($r=0,562$). A kultivátorozott talajban a morzsát mérsékeltebb, az aprómorzsát és a port több tényező – beleértve az időjárást – veszélyeztette. Emellett jelentős különbséget is kimutattam ($p<0,05$) a vizsgált tényezők között. Negatív, erős összefüggést ($r=-0,897$) tapasztaltam az apró morzsa és a por között, ahol a korrelációs együtthatók között statisztikailag igazolható különbséget is kimutattam ($p<0,01$). Az aprómorzsából a művelési és időjárási behatások révén könnyebben keletkezik por, míg aprómorzsából morzsa csak kedvező biológiai tevékenység esetén alakul. Vagyis a szántott, takaratlan talaj ennek betudhatóan sérülékenyebb, a takart, védettebb talaj kevésbé.

Az alkalmazott agrotechnikától eltekintve, a talajszerkezet megoszlása között, valamint a csapadékmennyiség és szórása közötti összefüggést is vizsgáltam (8. táblázat). Negatív, közepesen erős összefüggést tapasztaltam a rög és a morzsa között ($r=-0,577$) és a rög és az apró morzsa között ($r=-0,565$). Gyenge, majdnem elhanyagolható, negatív összefüggés mutatható ki a morzsa és a por alakulása között ($r=-0,396$).

8. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a csapadékmennyiség, a szórása és a talajnedvesség között (Lukács, 2016-2018)

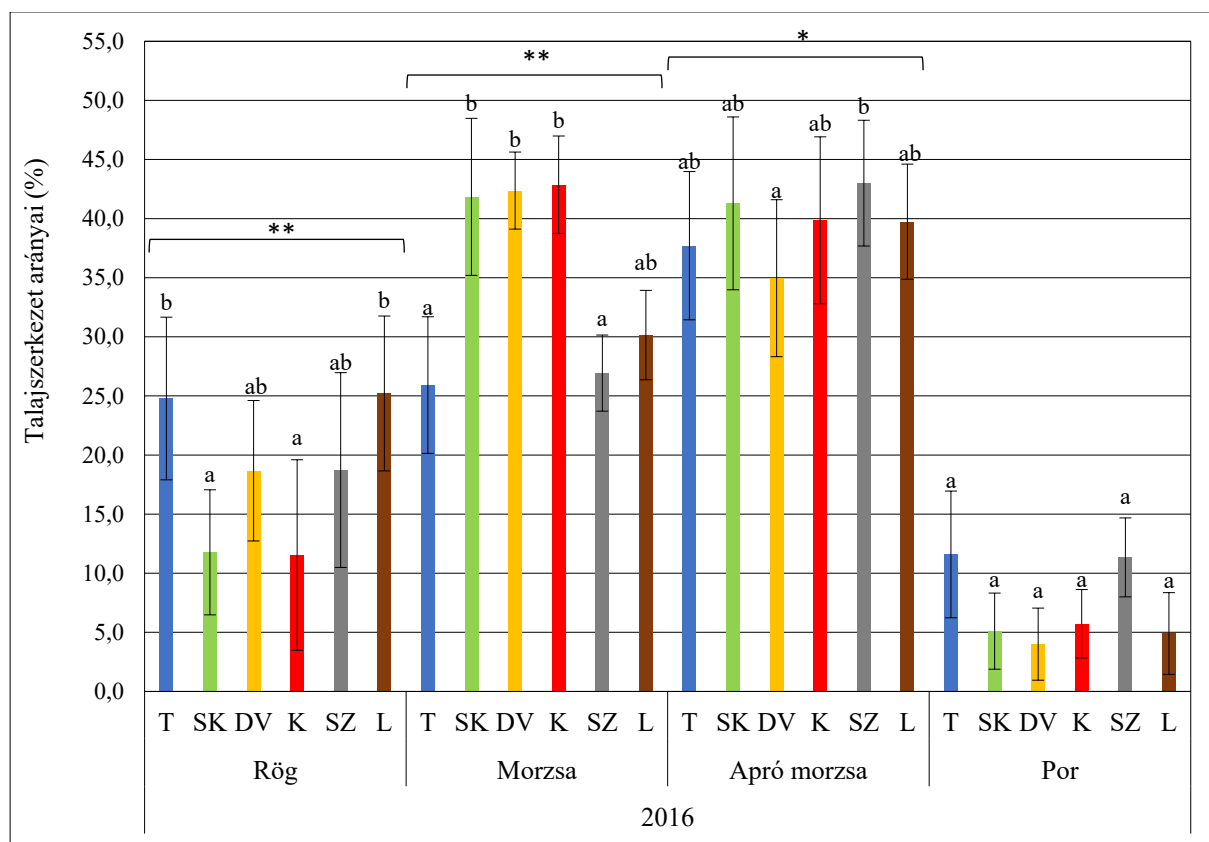
	Rög	Morzsa	Apró morzsa	Por	Csapadék mennyiség (mm)	Csapadék mennyiség szórása (mm)	(0-5 cm) Talaj nedvesség (m/m%)	(5-10 cm) Talaj nedvesség (m/m%)
Rög	1	-,577**	-,565**	0,081	0,032	-0,048	0,153	0,110
Morzsa		1	0,021	-,396*	-0,009	-0,140	0,075	0,091
Apró morzsa			1	,547**	0,017	0,075	-0,090	-0,034
Por				1	-0,050	0,119	-0,161	-0,194
Csapadék mennyiség (mm)					1	,445**	-0,180	-0,048
Csapadék mennyiség szórása (mm)						1	0,103	0,046
(0-5 cm) Talaj nedvesség (m/m%)							1	,847**
(5-10 cm) Talaj nedvesség (m/m%)								1

Megjegyzés: $n=40$; *: $p<0,05$; **: $p<0,01$

Pozitív, közepesen erős összefüggés volt az apró morzsa és a por között ($r=0,547$). A lukácsi kísérletben – vélhetően a csapadék változékonysága (többlet vagy hiány) miatt – csak gyenge összefüggés mutatkozott az agronómiai szerkezet elemei és a csapadék mennyisége között. Ezt a csapadék mennyisége és szórása közötti pozitív, közepesen erős összefüggés ($r=0,445$) is igazolja. Pozitív nagyon erős összefüggést tapasztaltam a talajnedvességben ($r=0,847$) két réteg között (-5 és -10 cm), ahol a korrelációs együtthatók között statisztikailag igazolható különbséget is kimutattam ($p<0,01$). A hullott csapadék jelentős része a mélyebb rétegekbe fog szivárogni és kevésbe érinti az evaporáció. A csapadék időbeli eloszlása, a csapadékhullás ideje és intenzitása adott Luvic Stagnosol [Siltic] talajon nagyobb jelentőséggel bírhat a talajok szerkezetére, mint a csapadék éves összege.

Összességében, a kitettség alapján a legalacsonyabb borítási szintet, emellett a legmagasabb rög és por arányt a szántott talajban mértük a lukácsi kísérletekben. A kultivátorral művelt talajokban a jobb felszínvédelemnek betudhatóan kedvezőbb morzsásodás és enyhébb rögösödés volt észlelhető.

A 22. ábrán az agronómiai szerkezet arányainak eloszlását mutatom be hat kezelés esetén a józsefmajori kísérletben, a 2016. évre vonatkozóan. Az ANOVA szignifikancia eredményeit az M3. 13. táblázatban összesítettem, az elvégzett post hoc próbák kimenetét a 2016., 2017. és 2018. évekre az M3. 13.1. táblázatokban mutatom be.

22. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), (Józsefmajor, 2016)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

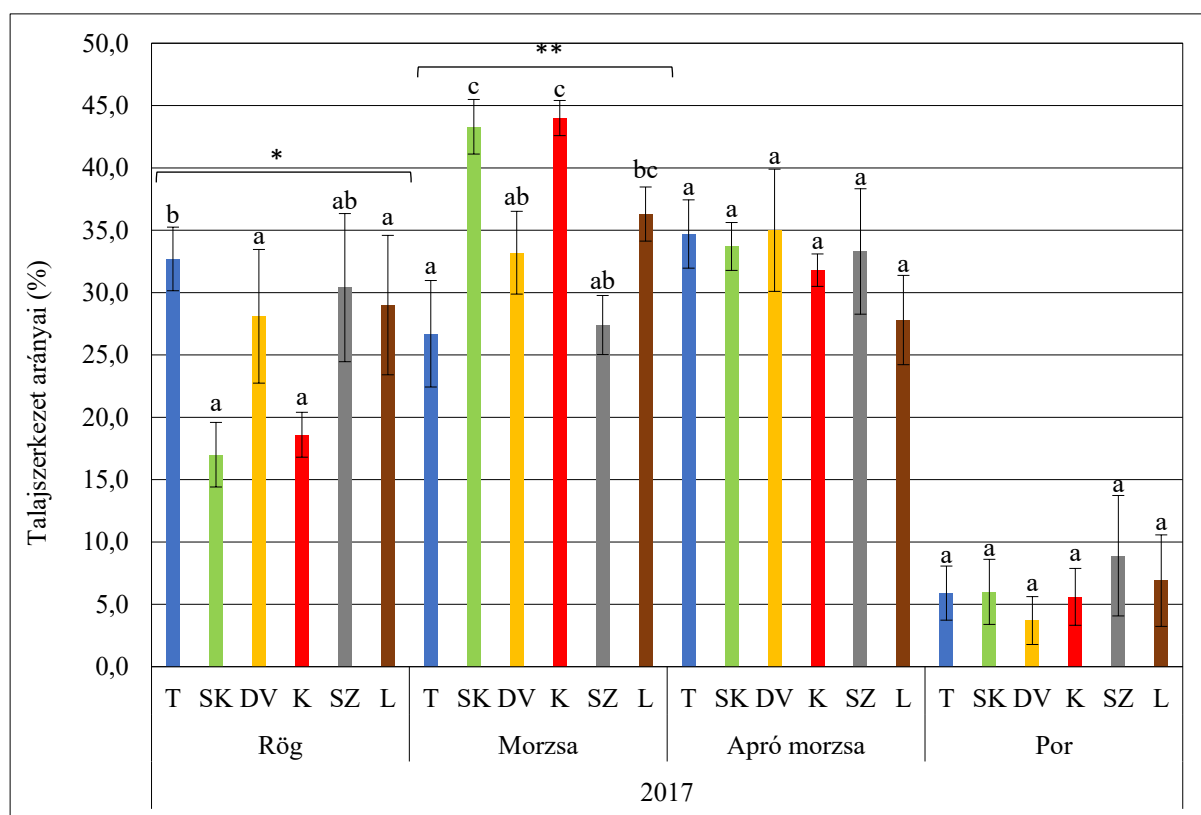
Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

2016-ban, az esős évnek betudhatóan, a por frakció volt a legalacsonyabb minden kezelésben, de a kezelések között nem volt kimutatható statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,05$). A por frakció aránya a direktvetésben 4,0%, míg a tárcsás kezelésben 11,6% és a szántás kezelésben 11,3% volt. A szántás 43,0%-kal és a sekély kultivátoros kezelés 41,3%-kal a legtöbb apró morzsa frakciót tartalmazta, míg a direktvetés a legkevesebbet (35,0%). Az

ANOVA vizsgálatok alapján, valamint a post hoc próba által kimutatható statisztikailag igazolható különbséget tapasztaltam ($p<0,05$) a direktvetés és a szántás kezelés adatai között. A legnagyobb volt a morzsa arány a kultivátoros művelésben (42,9%) és a direktvetésben (42,4%). A tárcsázott talajban a morzsa 25,9%-kal, a szántás 26,9%-kal mutattak jelentős eltérést ($p<0,01$) a sekély kultivátoros, a direktvetés és a kultivátoros kezeléstől. A rög arányban a sekély kultivátoros (11,8%) és a kultivátoros (11,5%) kezelések kedvezőnek, míg a lazításos (25,2%), és a tárcsás kezelés (24,8%) kedvezőtlenebbnek bizonyult.

Vizsgálataink szerint az agronómiai szerkezet alakulását a művelés rendszere (kímélő, semleges vagy rontó), valamint a klímajelenségek – többnyire rontó – hatása befolyásolta. A 2016. csapadékos évben a talajellenállás vizsgálatok a talaj ülepedését, a nedvességtartalom vizsgálatok a kedvező ellátottságot igazolták. Ugyanakkor az ismétlődő csapadékok többnyire kedvezőtlen hatással voltak az agronómiai szerkezetre, a rög arány növekedett, a morzsa arány csökkent. A por arány szerencsésen alacsony szinten maradt.

A következő 23. ábrán az agronómiai szerkezet arányainak eloszlását szemléltetem a 2017. évre vonatkozóan, a józsefmajori kísérletben.

23. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%) (Józsefmajor, 2017)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

Oszlopok felett különböző betűk (a, b, c) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p<0,01$; * $p<0,05$

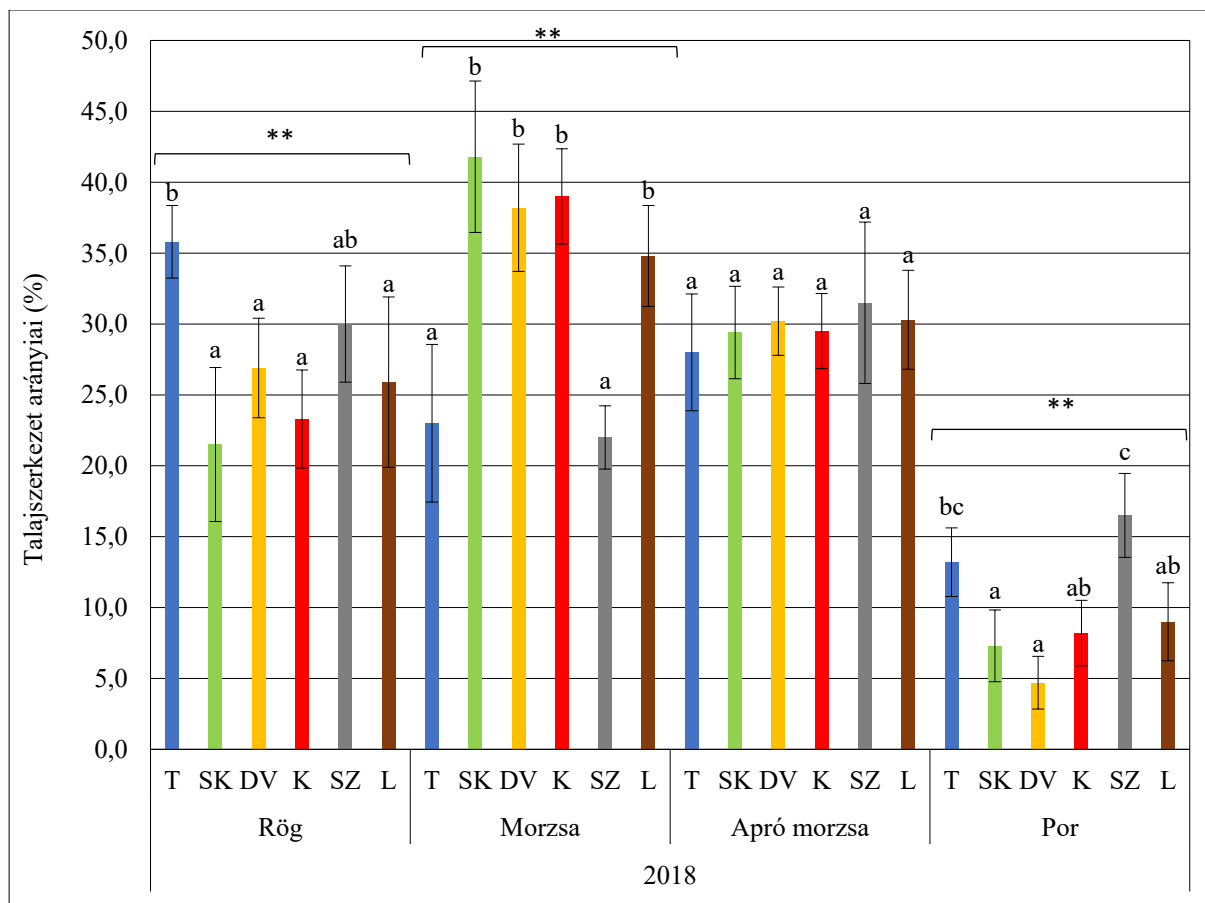

Az őszi zab idényében a legnagyobb, károsnak tekinthető rögösödést a tárcsázás (32,7%) és a szántás (30,4%) mutatta, amelyek már károsnak tekinthetők. Ugyanakkor a legalacsonyabb arányokat a sekély kultivátoros (17,0%) és a kultivátoros kezelés (18,6%) eredményezték. Ugyanúgy, mint 2016-ban, a kultivátoros (44,0%) kezelésben képződött a legtöbb morzsa. Ellenben a 2016-os évhez képest a direktvetésben (33,2%) drasztikus visszaesés (-9.17%) következett be. Ennek oka vélhetően az előző évi csapadék tömörítő hatása, valamint a nedves talajon végzett zabvetés. Az üledés a direktvetés talajon is bekövetkezett a 2016-ban termesztett kukorica széles sorközeiben. Statisztikailag igazolható különbséggel ($p < 0,05$) a tárcsás kezelésben alakult a legalacsonyabb morzsa arány (26,7%). Az apró morzsa frakció arányaiban nem tudtam statisztikailag igazolható különbséget kimutatni a kezelések között. A legalacsonyabb értéket a lazításos kezelésben (27,8%) mértük, míg a legnagyobbat (35,0%) – a fentebb írtakkal összhangban – a direktvetés kezelésben. A szántott talajban a 8,9% por frakció aránya magasabb volt a többi kezelésben mértnél. A tárcsás és a sekély kultivátoros kezelésben közel azonos (5,9-6,0) arányokat állapítottunk meg. A legkevesebb por a direktvetéses (3,7%) talajban keletkezett. Kezelésként nézve, statisztikailag igazolható különbséget nem tudtunk kimutatni a por és az aprómorzsa frakciók között, de a morzsa és a rög frakciók között igen. Vonatkozó cikkében Bogunović et al. (2019) arra hívta fel a figyelmet, hogy az alacsony felszín borítottság növeli a szélerózióval szembeni sebezhetőséget. Esetünkben széleróziós kár nem, de időjárási jelenségek okán kialakult morzsa csökkenés bekövetkezhet.

A 24. ábrán az agronómiai szerkezet arányainak eloszlását a józsefmajori kísérletben a 2018. évre vonatkozóan szemléltetem.

A szója évében (2018), a legkisebb mértékű rögösödés a sekély kultivátoros (21,5%), valamint a kultivátoros (23,3%) kezelésben alakult ki. A tárcsás kezelésben már második éve észlelhető, hogy 35,8%-kal a legmagasabb rögösödési arányt mutatja.

A morzsa arányban a sekély kultivátoros 41,8%-kal, a kultivátoros 39,0%-kal és a direktvetés 38,2%-kal szerepel, ellenben a szántás 22,0%-kal és a tárcsás kezelés 23,0%-kal sorrendben az utolsó két helyet foglalják el. Az aprómorzsa arányban nem tudtunk kimutatni szignifikáns eltérést a kezelések között. A legalacsonyabb aprómorzsa arányt a tárcsás kezelésben (28,0%) mértük, míg a legmagasabbat (31,5%) a szántott talajban. A port illetően 2018-ban először volt kimutatható szignifikáns különbség a kezelések között. A legkevesebb port a direktvetés kezelésben (4,7%) és a sekély kultivátoros kezelésben (7,3%) mértük, közöttük nem volt szignifikáns eltérés kimutatható.

24. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%) (Józsefmajor, 2018)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

Megjegyzés: Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b, c) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

A korábban említett kezelésektől szignifikánsan eltért a tárcsázás és a szántás, 13,2% és 16,5% por aránnyal.

A három évet együttvéve, a művelési kezelések között statisztikailag igazolható különbség volt kimutatható ($p < 0,01$), a rög, a morzsa és a por frakció között (M3. 14. táblázat). A post hoc próba eredményeit a M3. 14.1. táblázatban összesítettem.

A legalacsonyabb rögösödés a sekély kultivátoros kezelésre (16,8%) volt jellemző, ezt követően a kultivátoros kezelésre (17,8%). A legmagasabb rög (31,1%) és a legalacsonyabb morzsa arányt (25,2%) a tárcsás kezelésben érték el. Továbbá a tárcsás és a szántás kezeléseknél 2016-ban alakult a legtöbb por, amelynek a következő évben a nagyobb rögösödés lett az eredménye. A legmagasabb morzsa arányt sekély kultivátoros kezelésben érték el (42,3%), míg a tárcsás (25,2%) és a szántás kezeléssel (25,4%) a legalacsonyabbat. A szántott talajban minden évben észleltük az apró morzsa és a por frakció nagyobb, és a morzsa frakció alacsonyabb arányát.

A három év átlagában a legnagyobb morzsa arány a sekély kultivátoros, a direktvetéses és a kultivátoros kezelésekben volt észlelhető. A direktvetéses talajban, 2017-ben tapasztaltunk nagyobb visszaesést (-9,2%) a 2016-os évhez képest, amikor 42,4% mértünk. A kezelések között az apró morzsa frakcióban a legkisebb ingadozás a lazításos kezelés (32,6%) és a szántás (35,9%) között volt megfigyelhető.

A por frakcióból a szántás 8,1%-kal többet tartalmazott, mint a direktvetés (4,1%). Ugyancsak kissé porosnak (10,2%) bizonyult a tárcsázott talaj. Ellenben a direktvetéses talajban a három év alatt <5% maradt a por aránya. Figyelmet érdemlő cikkükben Baker et al. (2005) 70% porcsökkenésről számoltak be direktvetéses kísérletükben.

Az agronómiai szerkezet négy tényezőjére vonatkozó összefüggés számítások eredményeit a 9. táblázat mutatja.

9. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a különböző talajművelési kezelések esetén, józsefmajori kísérletben

<i>Talajművelési mód</i>		<i>Rög</i>	<i>Morzsa</i>	<i>Apró morzsa</i>	<i>Por</i>
<i>Tárcsás</i>	Rög	1	0,198	-,747**	-0,121
	Morzsa		1	-0,179	-,472*
	Apró morzsa			1	-0,352
	Por				1
<i>Sekély kultivátoros</i>	Rög	1	-0,245	-,808**	0,149
	Morzsa		1	-0,101	-,644**
	Apró morzsa			1	-0,310
	Por				1
<i>Direktvetés</i>	Rög	1	-,669**	-0,407	0,336
	Morzsa		1	-0,344	-0,236
	Apró morzsa			1	-,484*
	Por				1
<i>Kultivátoros</i>	Rög	1	-,491*	-,791**	0,056
	Morzsa		1	0,137	-,588**
	Apró morzsa			1	-0,271
	Por				1
<i>Szántás</i>	Rög	1	0,049	-,897**	-,582**
	Morzsa		1	-0,266	-,541*
	Apró morzsa			1	0,395
	Por				1
<i>Lazításos</i>	Rög	1	-0,328	-,911**	-0,415
	Morzsa		1	0,149	-0,415
	Apró morzsa			1	0,207
	Por				1

Megjegyzés: minden kezelésben n=20; *: $p<0,05$; **: $p<0,01$

A hároméves átlagok alapján összefüggés volt kimutatható a frakciók között minden művelési kezelésben. A tárcsás kezelésben a rög és az apró morzsa között erős negatív összefüggést tapasztaltam ($r=-0,747$), amely statisztikailag igazolható különbséget is mutatott ($p<0,01$). Továbbá, a morzsa és a por között negatív, közepesen erős összefüggés volt kimutatható ($r=-0,472$), köztük statisztikailag igazolható különbséget ($p<0,05$) is tapasztaltunk. Ezek a jelenségek sajátosan jellemzik a tárcsa munkáját az adott idényekben. A sekély kultivátoros kezelésben nagyon erős, negatív ($r=-0,808$), összefüggést találtunk a rög és az apró morzsa között, valamint szoros összefüggést ($r=-0,644$) a morzsa és a por között. Mindkét esetben szignifikáns különbség ($p<0,01$) volt kimutatható. Ez a kezelés nagyobb morzsa és kevesebb por aránnyal jellemezhető, bár az évek csapadékossága módosító tényezőként jelentkezett. A direktvetésben erős negatív összefüggést tapasztaltunk a rög és a morzsa között ($r=-0,669$), statisztikailag kimutatható különbséggel ($p<0,01$). Negatív, közepes összefüggés volt megállapítható az apró morzsa és a por között ($r=-0,484$) statisztikailag igazolható ($p<0,05$) különbséggel. A kultivátoros művelésben negatív közepesen erős összefüggést ($r=-0,491$) tapasztaltunk a rög és a morzsa között, továbbá statisztikailag igazolható különbséget is kimutattunk ($p<0,05$). Ugyanakkor a rög és az aprómorzsa között ($r=-0,791$), valamint a morzsa és a por között erős negatív összefüggés ($r=-0,588$) volt megállapítható, továbbá statisztikailag igazolható különbség ($p<0,01$) is. A szántás rög arány együtthatója szignifikánsan eltért az apró morzsáétól ($p<0,01$). Nagyon erős negatív összefüggést tapasztaltunk a rög és az apró morzsa aránya ($r=-0,897$), továbbá erős összefüggést a rög és a por aránya között ($r=-0,582$). Ezen felül a morzsa és a por aránya között ugyancsak erős negatív összefüggés volt ($r=-0,541$), köztük szignifikáns eltérés is kimutatható volt ($p<0,05$). A lazításos kezelésben a rögösödési együttható szignifikánsan tért el az apró morzsáétól ($p<0,01$), valamint nagyon erős és negatív összefüggést tapasztaltunk az apró morzsa együtthatóval ($r=-0,911$).

Az agronómiai szerkezet frakciói, valamint a csapadék és szórása összefüggésszámítások eredményeit a 10. táblázat mutatja.

Negatív, közepesen erős összefüggést észleltünk a rög és morzsa között ($r=-0,490$), valamint erős, negatív összefüggést az apró morzsával ($r=-0,680$) összevetve. Az együtthatók mindkét esetben szignifikánsan térnek el egymástól ($p<0,01$). A csapadékmennyiség és a rög aránya között negatív gyenge összefüggést tapasztaltunk ($r=-0,303$), az eltérés szignifikánsnak ($p<0,01$) bizonyult. Még gyengébb negatív ($r=-0,225$) összefüggés volt kimutatható a rög és a csapadékmennyiség szórása között. A csapadék eloszlása tehát kevésbé volt befolyással a rög

arányra, jóllehet a talaj, növény nélkül, érzékenyebb a nagyobb csapadék mennyiségre, ülepedik, majd szántáskor rögződik. Ezenfelül, negatív gyenge összefüggést tapasztaltam mindkét rétegben (0-5 cm, 5-10 cm), a rög és a talajnedvesség között, valamint az együtthatók között szignifikáns különbség volt ($p<0,05$). A rög és a talajnedvesség között a 0-5 cm rétegben gyenge negatív ($r=-0,223$) összefüggést, míg az 5-10 cm között ugyancsak gyenge negatív ($r=-0,221$) összefüggés alakult. Ez megerősíti, hogy a szárazabb talajban nagyobb a rögök kialakulásának esélye. A morzsa és a por között negatív, közepesen erős összefüggést tapasztaltam ($r=-0,541$), valamint szignifikáns különbséget ($p<0,01$) is.

10. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a csapadékmennyiség és annak szórása között és a talajnedvességre (Józsefmajor, 2016-2018)

	Rög	Morzsa	Apró morzsa	Por	Csapadék mennyiség (mm)	Csapadék mennyiség szórása (mm)	(0-5 cm) Talaj nedvesség (m/m%)	(5-10 cm) Talaj nedvesség (m/m%)
Rög	1	-,490**	-,680**	- 0,039	-,303**	-,225*	-,223*	-,221*
Morzsa		1	-0,117	- ,541**	0,106	0,110	,185*	0,104
Apró morzsa			1	- 0,001	,369**	0,048	,180*	0,150
Por				1	-0,122	,187*	-0,135	0,020
Csapadék mennyiség (mm)					1	0,087	0,045	0,072
Csapadék mennyiség szórása (mm)						1	0,132	0,053
(0-5 cm) Talajnedvesség (m/m%)							1	,871**
(5-10 cm) Talajnedvesség (m/m%)								1

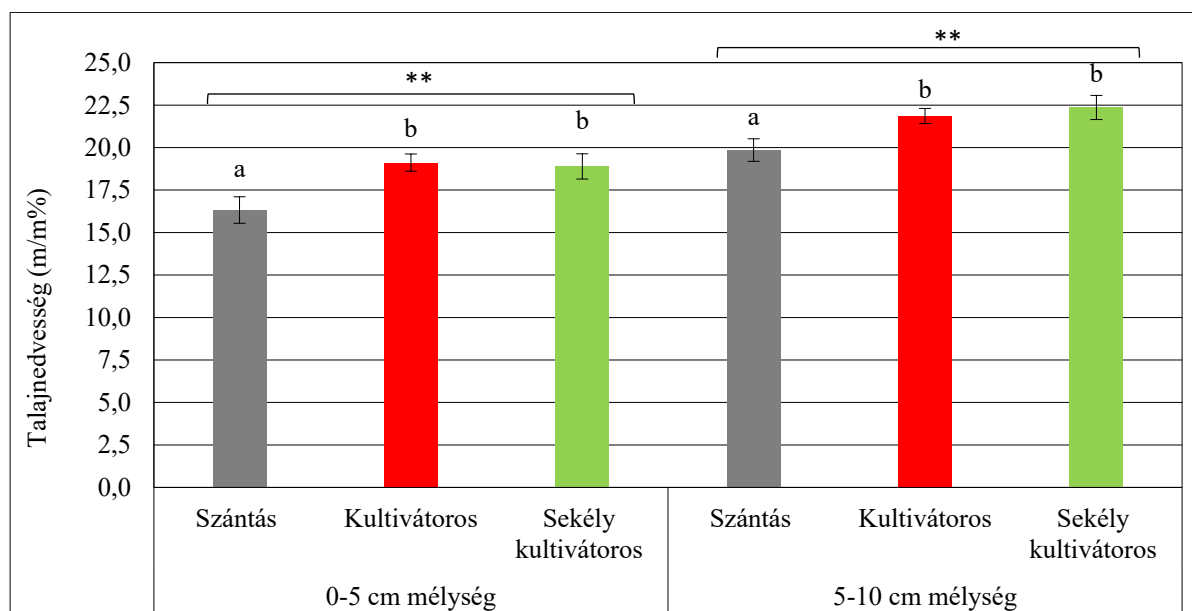
Megjegyzés: $n=120$; *: $p<0,05$; **: $p<0,01$

A morzsa és a talajnedvesség (0-5 cm) között pozitív gyenge összefüggés ($r=0,185$) és szignifikáns különbség ($p<0,05$) volt kimutatható. Még gyengébb pozitív ($r=0,180$) összefüggés volt kimutatható az apró morzsa és a talajnedvesség között a 0-5 cm rétegben, valamint az eltérés szignifikánsnak ($p<0,05$) bizonyult. Tehát, a talajnedvesség a 0-5 cm rétegben gyengén, de pozitívan hat a morzsa arányra. A csapadékmennyiség és az apró morzsa között, pozitív gyenge összefüggést tapasztaltam ($r=0,369$), ezenfelül jelentős eltérést is köztük ($p<0,01$). Gyenge, majdnem elhanyagolható, pozitív összefüggés volt kimutatható a csapadékmennyiség szórása és a por kialakulása között ($r=-0,187$). A lehullott csapadék tehát,

nagyon alacsony mértékben befolyásolta a por alakulását, vagyis arra más tényezők – főként a művelés – volt nagyobb hatással. A józsefmajori kísérletben nem tudtunk kimutatni összefüggést a csapadékmennyiség és a szórása között, ellenben nagyon erős pozitív összefüggés ($r=0,871$) volt kimutatható a talajnedvesség két rétege (0-5 cm; 5-10 cm) között, amelyek között az eltérés szignifikánsnak ($p<0,01$) bizonyult, amely azt is bizonyítja, hogy a csapadék nagyobb része a mélyebb rétegekbe szivárgott.

4.2.3. Talajnedvesség tartalom

A fentebb leírtak mellett további befolyásoló tényező a talaj agronómiai szerkezetére az eső-stressznek kitett felső (0-10 cm) réteg nedvessége, amely segíti vagy korlátozza a morzsásodás hajlamát.

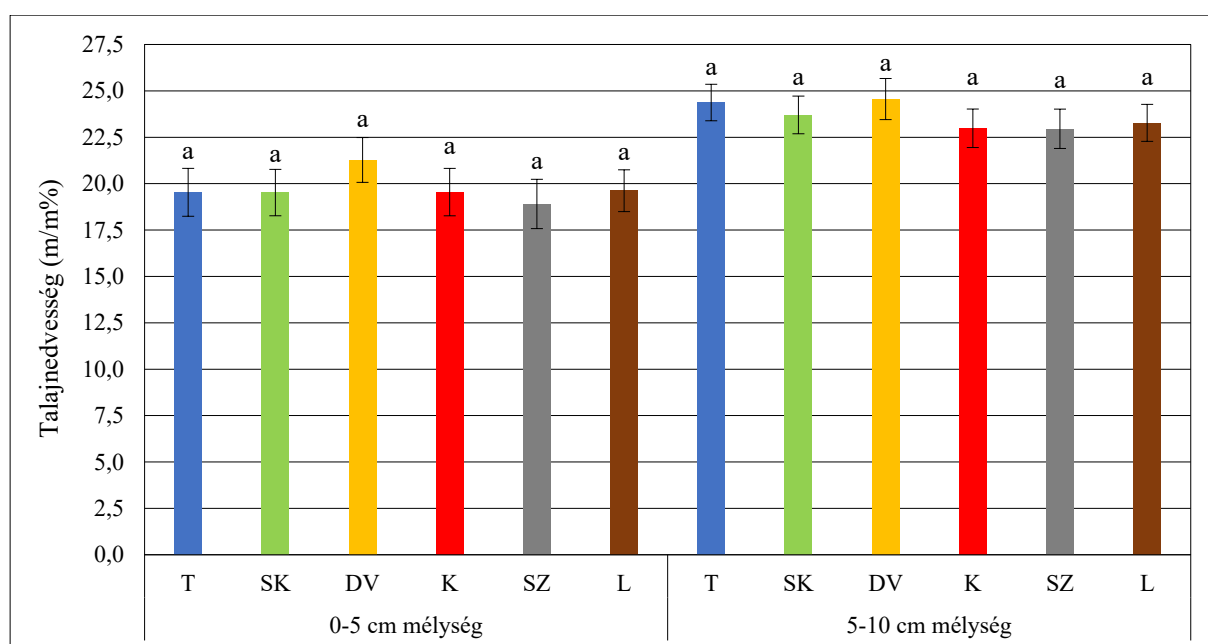
25. ábra: A talajnedvesség (m/m%) átlagok a lukácsi kísérletben (2016-2018)

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $**p<0,01$

A 25. ábra mutatja a hároméves átlagos talajnedvességi adatokat a felszínközeli két rétegre (0-5 és 5-10 cm) vonatkozóan. A megfigyelések száma eltérő, a szántásnál $n=90$, a kultivátorosnál $n=90$, míg a sekély kultivátoros kezelés esetén $n=60$. Mindkét rétegben szignifikáns eltéréseket mutattunk ki ($p<0,01$, M3. 15. és 15.1. táblázat). A szántott talaj mindkét rétegében alacsonyabb volt a nedvességtartalom, jelentős eltéréssel a másik két kezeléstől. Az alacsonyabb nedvességtartalom alacsonyabb morzsa (34,1%), és többnyire nagyobb rög arányt (18,2%) eredményezett. A kultivátorokkal művelt talaj kedvezőbb nedvessége magasabb morzsa arány képződését (42,0%) tette lehetővé.

A legnagyobb különbséget a két réteg között, a gyorsabb száradásnak kitett szántásos kezelésben mértem (+3,52 m/m%). A talajvédő művelés kedvező hatásait a talajnedvességre és más tényezőkre hazai (Birkás et al., 2004; Birkás et al., 2015a; Zsembeli et al., 2015) és nemzetközi szerzők (Bescansa et al. 2006; Morell et al., 2011; Wang et al., 2019) is kimutatták.

A talaj agronómiai szerkezetére további befolyásoló tényező az eső-stressznek kitett felső (0-10 cm) réteg nedvessége, amely segíti vagy korlátozza a morzsásodás hajlamát, de a rögződést és elporosodást is.

26. ábra: A talajnedvesség alakulása 0-5 és 5-10 cm rétegben, (Józsefmajor, 2016-2018)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

Megjegyzés: T:21,5%, SK:31,6%, DV:66,5%, K:36,3%, SZ:0,6%, L:29,7% átlagos takarás arányai

A 26. ábra szemlélteti a hároméves átlagos talajnedvesség adatokat a felszínközeli két rétegre, 0-5 és 5-10 cm-re. A talajművelési kezelések között egyik rétegben sem sikerült szignifikáns eltérést kimutatni ($p < 0,05$). A legfelső, 0-5 cm réteg a szántott talajban volt a legalacsonyabb (18,9 m/m%), míg a direktvetésben a legmagasabb (21,3 m/m%). A tárcsás, a sekély kultivátoros, a kultivátoros és a lazításos kezelés között 0,1 m/m% nedvesség különbséget tapasztaltunk. Az 5-10 cm rétegben alacsonyabb nedvességet (23 m/m%) a kultivátoros, a szántásos és a lazításos kezelésekben mértük, a legmagasabbat a direktvetésben (24,6 m/m%). Ebben a rétegben a mélyebben bolygatott talajokban (kultivátoros, szántás és lazításos) volt alacsonyabb a nedvesség, a sekélyebb bolygatottakban (tárcsás, sekély kultivátoros és direktvetés) pedig magasabb.

4.2.4. A felszínvédelem értékelése

A 11. táblázat a kitétség megítélését segíti a talaj felszínének és állapotának értékelése alapján két vizsgálati termőhelyen.

A 11. táblázatban közölt minősítések e fejezet elején megjelöltek szerint fogalmazódtak meg. A leírtakhoz további kiegészítés is szükséges. Az agronómiai szerkezeten belül a rög időlegesen (tenyészdőn kívül) van a felszínen, a vetésig kisebbítése szükséges.

11. táblázat: A talajfelszín minősítése a kitétség megítéléséhez két termőhelyen

Hely	Időszak/ Értékelés	Művelési kezelések					
		Szántás	Lazításos	Kultivátoros	Sekély kultivátoros	Tárcsás	Direktvetés
Lukács	Tarló	jól takart	-	jól takart	jól takart	-	jól takart
	Alap- művelés után	takaratlan, rögös	-	takart, egyenletes	takart, egyenletes	-	-
	Vetés után	takaratlan	-	közepesen takart	közepesen takart	-	takart*
	Minősítés	kitett	-	gyengén kitett	gyengén kitett	-	gyengén kitett
József- major	Tarló	védett	védett	védett	védett	védett	védett
	Alap- művelés után	takaratlan, rögös	mérsékelten rögös, takart	mérsékelten rögös, takart	kissé rögös, takart	poros, kissé takart	-
	Vetés után	takaratlan	közepesen takart	takart*	takart*	gyengén takart	takart*
	Minősítés	kitett	gyengén kitett	gyengén kitett	gyengén kitett	kitett	gyengén kitett

* adott kezelés felszíne megfelel a nemzetközileg elfogadott $\geq 30\%$ -os takarásnak vetés után.

A rög sérülékenynek mondható, mivel természeti tényezők (fagy, intenzív esők) és gazdálkodási tényezők (rögaprító eljárás(ok) hatására előnyös, de előnytelen irányba is változhat. A por erősen sérülékeny, mivel esők nyomán eliszapolódik, szél által elhordható, esőkkel pedig a legközelebbi tömör rétegig mosódik. Az aprómorzsa ugyancsak sérülékeny, mivel intenzív esők hatására eliszapolódik, a váltakozó hő- és hideg változásra, valamint mechanikai beavatkozásokra egy része porrá alakul. Morzsává egy részük csak kedvező biológiai háttér esetén alakul. A morzsa erős mechanikai vagy időjárási ráhatások révén sérül. Vagyis a frakciók közül viszonylag tartósnak mondható.

A felszíntakarás a talaj védelme szempontjából kritikus időszakokban (aratás és vetés után a kellő növényborítás előtt), valamint alpművelést követően érdemel kiemelt figyelmet. Ekkor a nagyobb ($>50\%$) takarás kívánatos a talaj védelme érdekében. Vetés után kérdés, teljesül-e a nemzetközi szakirodalomban megjelölt $\geq 30\%$ takarást biztosítani. A józsefmajori

kísérleteinkben ez az elvárás három kezeléssel (K, SK, DV) volt teljesíthető. Az aratás után kialakult 50-100% takarás tarlóművelés, majd alapművelés után az alkalmazott művelési eljárás szerint csökken. A 4.2.1 alfejezetben leírt talajfelszín takarási kategóriák (0-10, 11-25, 26-45, 46-70 és 71-100%) közül vetés után csak a harmadik kategória mondható kedvezőnek, annak is az átlaga (35%).

A lazult réteg mélysége – összefüggésben a talajellenállás értékeivel – a felszínre jutó csapadék talajba szivárgásának elősegítése vagy akadályozása révén kerül a kitettséget befolyásoló tényezők közé. A pangó víz ugyanis fokozza a felszín kitettségét. Esetünkben felszínen pangó víz nem fordult elő, de talpréteg fölötti pangást a szántott és a tárcsázott talajban esetenként észleltünk. A további négy kezelésben (L, K, SK, DV) vízpangás nem fokozta a felszín kitettségét.

4.3 A felszíntakarás, a morzsa arány és a földigiliszta egyedszám összefüggései

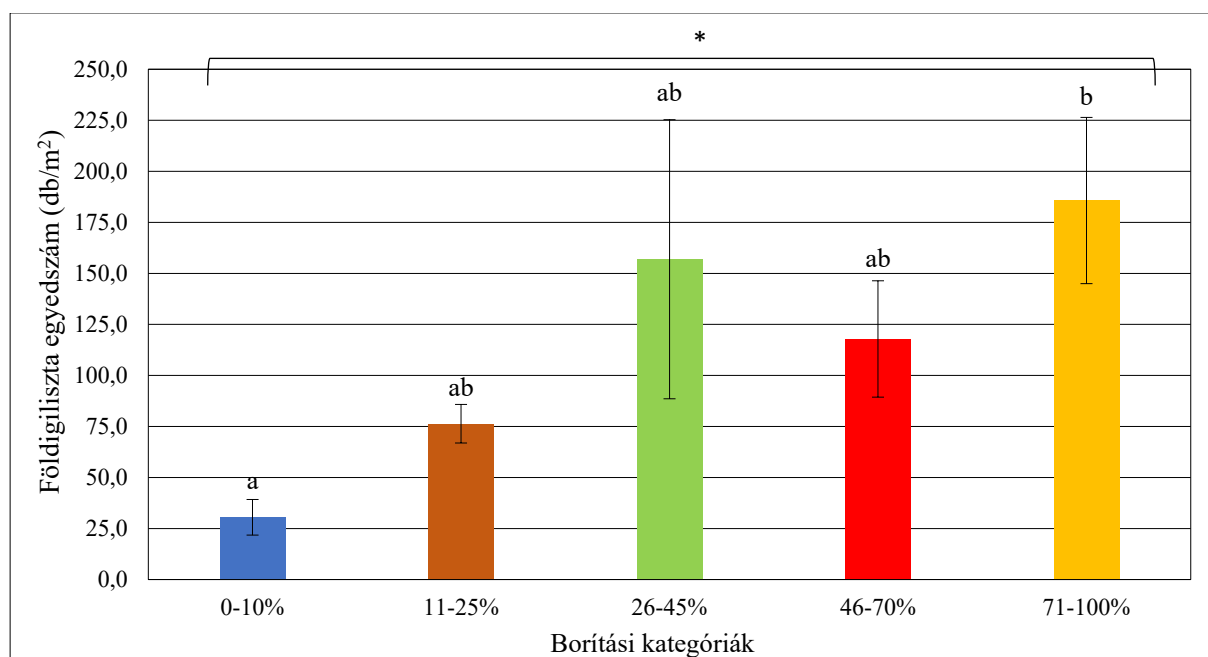
Mint korábban megállapítottuk, a felszíntakarás aránya elsősorban a növényfaj tarlómaradványainak tömegétől (olykor a minőségétől is) és a talajba juttatás módjától (keverés vagy forgatás) függ. A felszíntakarás, a morzsásodás, valamint a földigiliszta egyedszám kulcsfontosságú tényezők a talaj minőségi működésében. Bronick és Lal (2005) szerint a talajszerkezet befolyásolja a nedvesség mozgását, visszatartását, az erózióknak kitettséget, a kéregképződést, valamint a tápanyagok feltáródását, a gyökér mélybe hatolását és a termést. A földigiliszták kedvező hatásait a talaj aggregátumokra a biológiai és fizikokémiai változások révén Brown et al. (2000) bizonyították be.

Az összefüggés vizsgálatát segítő az apró morzsát és a morzsát együtt kezelem. Az ANOVA és post hoc vizsgálatokból kitűnik, hogy a lukácsi kísérletben, a három év adatai alapján nincs kimutatható szignifikáns különbség, a földigiliszta egyedszám és a felszíntakarás aránya között, valamint az évenkénti eloszlásban sem. A három év átlagában, a korrelációs vizsgálat alapján, a morzsa és a földigiliszta egyedszám együtthatói között kimutatható a szignifikáns eltérés ($p < 0,05$), azonban az együtthatók nem korrelálnak. Évenkénti eloszlásban, 2016-ban a korrelációs érték közepes volt ($r = 0,548$), de alacsony megfigyelési száma miatt ($n = 10$), a korreláció nem mutatható ki. A Luvic Stagnosol [Siltic] talaj túl nedves és száraz állapotában is kedvezőtlen földigiliszta élőhely. Az előbbi esetben a talaj levegőtlen, s gyakran túl üledett, szárazságban pedig nehezen lazítható a giliszták által.

Az átlagos földigiliszta egyedszámról eltérő borítási kategóriák esetén a józsefmajori kísérletben a három évet együttvéve a 27. ábra ad tájékoztatást.

Az ANOVA statisztikai vizsgálatok eredményeit a józsefmajori adatokra vonatkozóan az M3. 16. táblázat az elvégzett post hoc próbák eredményeit a M3. 16.1. táblázat mutatja.

A borítási kategóriákban a hat kezelés között, a legalacsonyabb arány (0-10%) kizárólag a szántott talajon fordult elő, míg a legmagasabb csak a direktvetés kezelésben. A három közepes borítási arányhoz több kezelés (tárcsás, sekélykultivátoros, direktvetés, kultivátoros és lazításos) tartozik. A növényi maradványok mennyisége, így a takarás is évente változott.

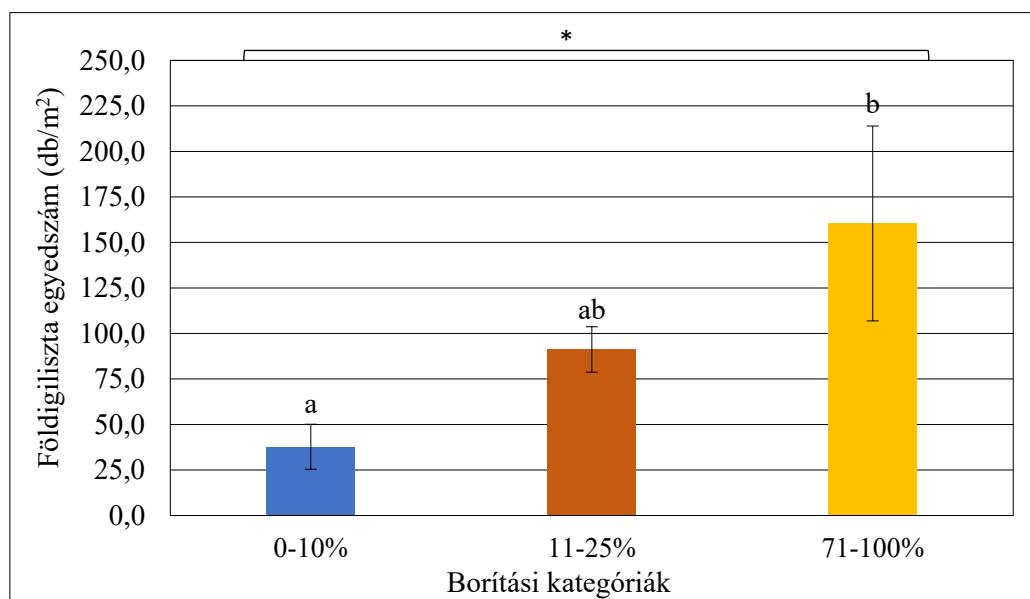
27. ábra: Az átlagos földigiliszta egyedszám az eltérő borítási kategóriák tekintetében (Józsefmajor, 2016-2018),

Megjegyzés: $n(0-10\%)=24$; $n(11-25\%)=58$; $n(26-45\%)=30$; $n(46-70\%)=15$; $n(71-100\%)=17$,

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $*p<0,05$

A három év átlagai alapján megfigyelhető, hogy a 0-10%-os kategória eredményezte a legalacsonyabb földigiliszta egyedszámot ($30,5 \pm 8,7$ db/m²), míg a 71-100%-os kategória a legmagasabbat ($185,7 \pm 40,7$ db/m²). E két kategória között szignifikáns különbség volt kimutatható ($p<0,05$) a földigiliszta egyedszámban. A 11-25%-os kategóriában $76,3 \pm 9,5$ db/m² földigilisztát számláltunk, a 26-45%-os kategóriában $156,9 \pm 68,4$ db/m²-t, és a 46-70%-os kategóriában $117,9 \pm 28,5$ db/m²-t. Továbbá látható, hogy a három kategóriában a földigiliszta egyedszám nem emelkedett lineárisan, mint ahogyan a borítási szintek. A legnagyobb szórást a 26-45%-os borításnál mért egyedszámban állapítottuk meg.

A 28. ábra a földigiliszta egyedszám alakulását mutatja eltérő borítási kategóriáknál, 2017-ben Józsefmajorban. Statisztikai vizsgálatokat éves bontásban is végeztem, amelyben jelentős eltérést tudtam kimutatni a 2017. évben.

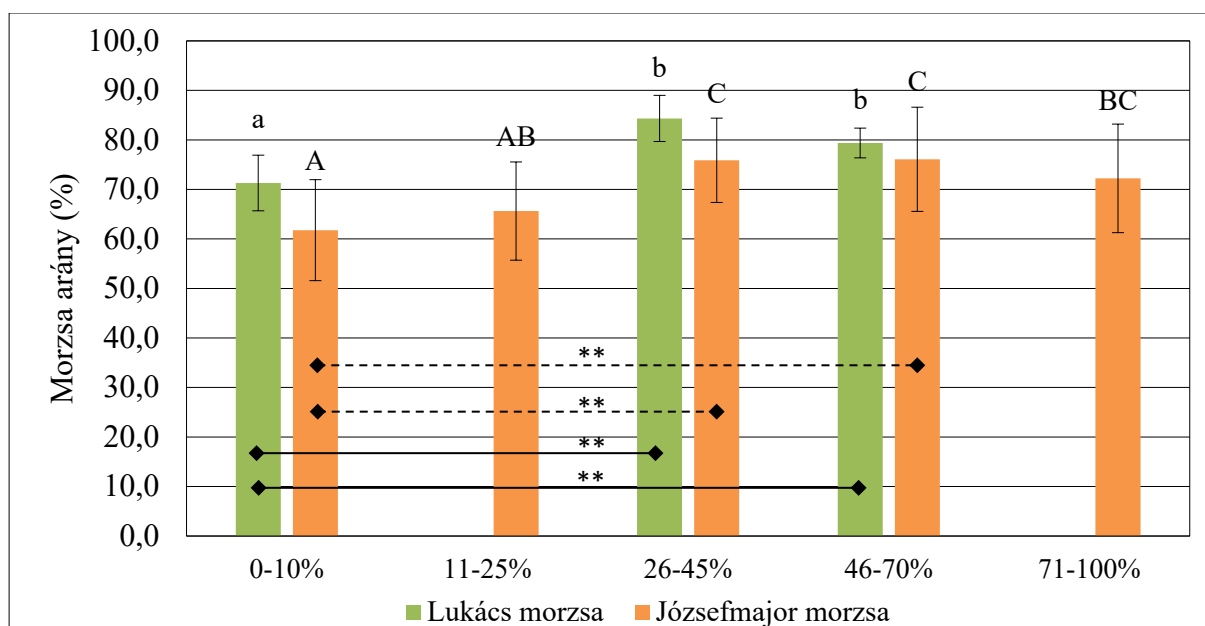

28. ábra: A földigiliszta egyedszám eltérő borítási kategóriák esetén (Józsefmajor, 2017)

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $*p < 0,05$

Az őszi zab vetése előtt, kukoricatarlón a borítási kategóriák háromra csökkentek, amely megmaradt az őszi zab vetése után is. A legalacsonyabb (0-10%) kategória a szántást jellemzi, míg a legmagasabb (71-100%) a direktvetést. A földigiliszta egyedszám (db/m^2) lineárisan növekedett a borítási aránnyal. 2017-ben a 0-10%-os kategória átlagosan $37,8 \pm 12,4 \text{ db/m}^2$ földigiliszta egyedszámot eredményezett, míg a 71-100%-os a legmagasabbat, átlagosan $160,4 \pm 53,5 \text{ db/m}^2$ -t, amelyek között jelentős eltérés is kimutatható ($p < 0,05$) volt. Az eredményekről az M3. 17. és M3. 17.1. táblázatok tájékoztatnak. A 11-25% közötti borításnál összesen $91,2 \pm 12,5 \text{ db/m}^2$ földigiliszta egyedszámot mértünk.

A 29. ábra a morzsa arányát mutatja az eltérő borítási kategóriáknál. A statisztikai vizsgálatokat alapján jelentős eltérést tudtam kimutatni mindkét termőhelyen ($p < 0,01$) (M3. 18. és 18.1. táblázat). Ezenfelül a legrosszabb eredmények a legalacsonyabb borítási kategóriában (0-10%) alakultak, lukácsi talajon 71,3%, míg Józsefmajor 61,8 % volt. A legnagyobb morzsa arányt Lukácson (84,3%), a 26-45% borítási kategóriában mértük, míg Józsefmajorban (76,1%) a 46-70% borítási kategóriában mértük.

29. ábra: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál, a három év átlagában
Megjegyzés: Az oszlopok felett, a különböző kis betűk Lukács adataira (a, b) jelzik a szignifikáns különbséget, a nagy betűk (A, B, C) a józsefmajori adatokra, (** $p < 0,01$)

Ugyanakkor egyik termőhelyen sem tudtam kimutatni szignifikáns különbséget, a 26-45% és 46-70% borítási kategóriák között. A morzsa arány nem növekedett lineárisan a borítási kategóriákkal, mivel a borítási kategóriák több művelési kezelésből állnak (vö. az 19. és 20. ábrával).

12. táblázat: A két termőhely korrelációs együtthatói a morzsa arány és a földigilisztá egyedszám között három év átlagában

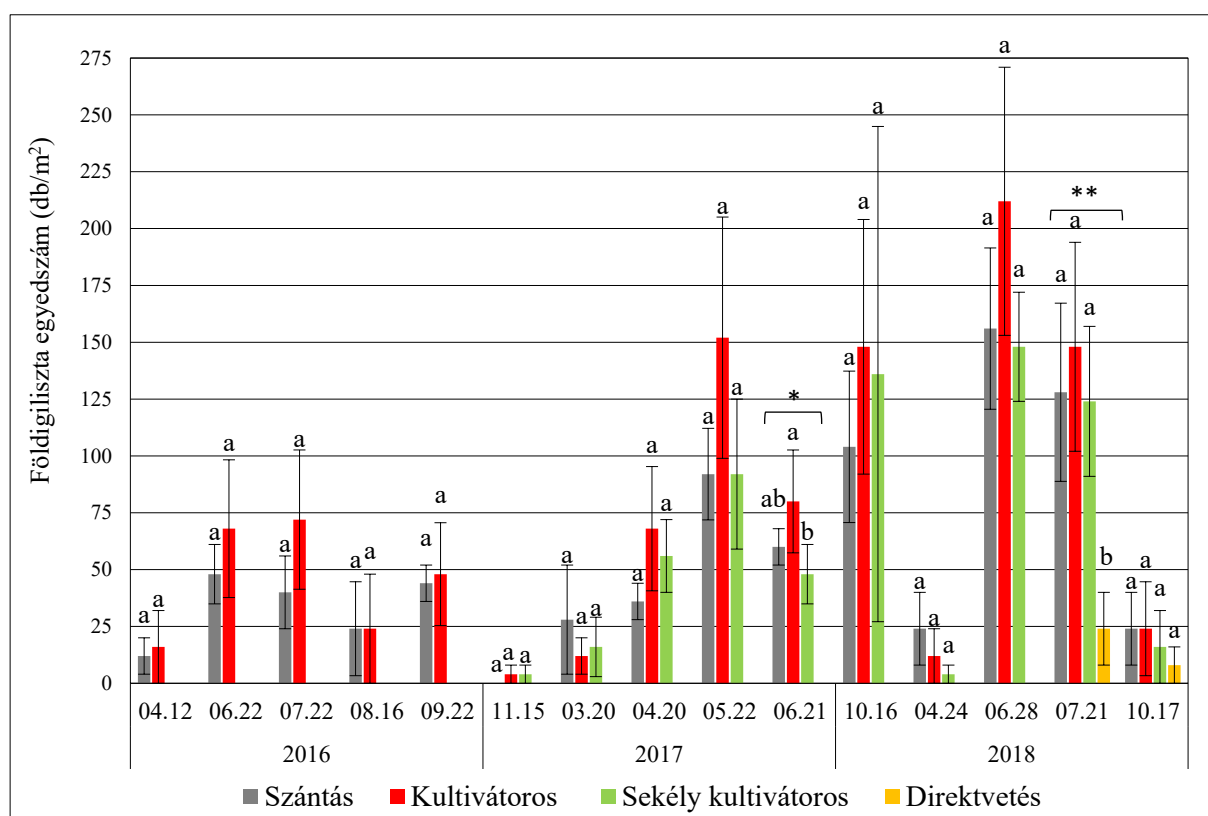
Ország	Morzsa (%)	Földigilisztá egyedszám (db/m ²)
Lukács	Morzsa (%)	1
	Földigilisztá egyedszám (db/m ²)	1
Józsefmajor	Morzsa (%)	1
	Földigilisztá egyedszám (db/m ²)	1

Megjegyzés: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$ - a korreláció szignifikáns – kétirányú

A hároméves átlagok alapján mindkét termőhelyen pozitív összefüggés és szignifikáns eltérés ($p < 0,05$) volt kimutatható (12. táblázat). Lukácson a morzsa arány (%) és a földigilisztá egyedszám (db/m²) között gyenge összefüggést ($r = 0,328$) tapasztaltam, míg Józsefmajorban nagyon gyenge ($r = 0,179$) összefüggést tudtam kimutatni. Eszerint a két irányú összefüggés alapján, a földigilisztá egyedszám növekedése pozitív hatással van a morzsa arányra és fordítva. Nagyon alacsony érték esetén nem csak a két tényező közti összefüggést, hanem más befolyásoló tényezőket (pl. talajnedvesség, felszín borítottság) is célszerű a jövőben figyelembe venni.

A földigiliszta populációk időbeli dinamikája az éghajlati és a talaj körülményekhez, a gazdálkodáshoz és a növényi maradványok jelenlétéhez kapcsolható. Chan (2001) szerint a földigiliszta egyedszám több emberi tényezőtől függ, mint például a talajművelés mélysége, intenzitása és ideje, míg a környezeti tényezők közül a talaj nedvességtartalma, az időjárási viszonyok a talajművelés során, a talaj típusa és a textúrája játszik szerepet.

Horvátországban Luvic Stagnosol [Siltic], talajon három éven keresztül, összesen 15 alkalommal vizsgáltam a talajművelés hatását a földigiliszták mennyiségére és ennek időbeli dinamikáját (30. ábra).

30. ábra: A földigiliszta egyedszám Lukácson a 2016., 2017. és 2018. évben

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

2016-ban, a szántáshoz képest a kultivátoros kezelésben volt több földigiliszta, de közöttük nem volt jelentős különbség ($p < 0,05$, 30. ábra). Időbeli eloszlásban a legnagyobb földigiliszta egyedszámot kultivátoros kezelésben (72 ± 31 db/m²) július 22-én számláltunk, míg a szántásban június 22-én (48 ± 13 db/m²). Vagyis a kultivátorral művelt talajban hosszabb időn keresztül maradt fenn a kedvezőbb élőhely a földigiliszták számára, mint a szántottban. Sauvadet et al. (2016) arra hívta fel a figyelmet, hogy a talaj biota populáció méretét és aktivitását – különösen

a földigilisztákét – befolyásolja a növényi maradványok bevitele, mivel jelentősen megváltoztathatja az edafikus élőhelyet és a rendelkezésre álló élelmiszer forrást.

Bogužas et al. (2010) sekély kultivátoros művelésben 51%-kal több földigilisztát találtak a szántáshoz képest. Esetünkben szántásban, a nyári hónapok során (június, július és augusztus), a földigiliszták egyedszám lecsökkent. Ugyanakkor az augusztusi mérésnél, a szántás és a kultivátoros kezelés között az egyedszámok kiegyenlítődtek (24 db/m^2). Eriksen-Hamel és Whalen (2006) szerint az abiotikus tényezők, mint a hőmérséklet és a talaj nedvességtartalma, nagyban szabályozzák a földigiliszták populáció dinamikáját. Johnston et al. (2014) úgy találták, hogy a földigiliszták az 5°C alatti és a $20\text{--}25^\circ\text{C}$ feletti hőmérsékleten nyugalmi állapotba vonulnak. Esetünkben az augusztusi adatokhoz képest szeptemberben a szántásban $44\pm 8 \text{ db/m}^2$, míg kultivátoros kezelésben $48\pm 23 \text{ db/m}^2$ földigilisztát számláltam. A növekedés az élőhely minőségi javulásának, vagyis a hőmérséklet csökkenésének, valamint az időközben lehullott $90,3 \text{ mm}$ csapadéknak tudható be.

A szeptemberi kedvező populációhoz képest a novemberi méréskor nagyon alacsony földigiliszták egyedszámot számláltunk ($4\pm 4 \text{ db/m}^2$), a szántásban egyáltalán nem, amely a talajbolygatás hatásainak tulajdonítható. Több szerző (Bengtsson et al., 2005; De Oliveira et al., 2012; Doran és Zeiss, 2000) hasonló eredményekről számolt be. De Oliveira et al. (2012) a szántott és intenzíven művelt talajban ugyancsak nagyobb földigiliszták egyedszám csökkenést észleltek.

2017-ben Lukácson három talajművelési kezelést kiemelten vizsgáltunk a szántás és a kultivátoros mellett, a sekély kultivátoros művelést. Kora tavasszal, március 20-án, a legnagyobb földigiliszták egyedszámot ($28\pm 24 \text{ db/m}^2$) a szántott talajban találtunk, amelyet a sekély kultivátoros kezelés követett $16\pm 13 \text{ db/m}^2$, a legalacsonyabb pedig a kultivátoros művelésben volt ($12\pm 8 \text{ db/m}^2$). A szántott talajban a nagyobb földigiliszták populáció vélhetően a takaratlan felszínnek tulajdonítható, amely a tavasszal gyorsabban melegszik. Ettől eltérően a talajtakarás pozitív hatásait, a bejövő napenergia abszorpciója révén Mulumba és Lal (2008) tapasztalták. Nawaz et al. (2017) takaratlan talajon $1,7^\circ\text{C}$ -kal nagyobb talajhőmérsékletet mért, mint a takart talajon. Esetünkben, májusban tapasztaltunk magas földigiliszták egyedszámot. A kultivátorral művelt talajban $152\pm 53 \text{ db/m}^2$, a szántottban $92\pm 20 \text{ db/m}^2$, a sekély kultivátorosban $92\pm 33 \text{ db/m}^2$ földigilisztát számláltunk. Júniusban, a melegebb időszak érkezésével mindhárom kezelésben csökkent a földigiliszták populáció, vagyis a kultivátoros művelésben $-47,4\%$ -kal, a szántásban $-34,8\%$ -kal és a sekély kultivátoros művelésben $-47,8\%$ -kal. A csökkenés nagyobb eltérést eredményezett, így a kultivátoros és sekély kultivátoros

művelés között szignifikáns különbség volt kimutatható ($p < 0,05$). Az eredményekről az M3. 19. és M3. 19.1. táblázatok tájékoztatnak.

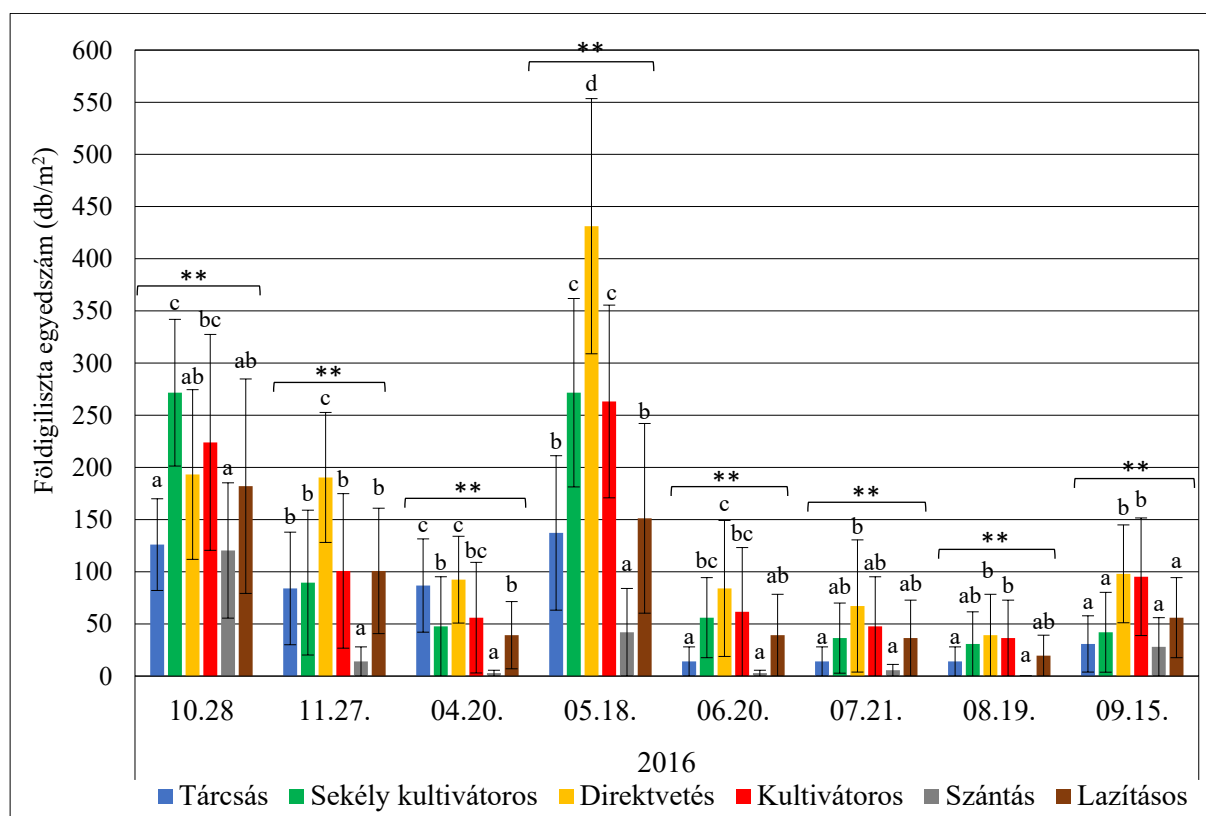
Ugyanúgy, mint 2016 szeptemberében, 2017 októberében mindhárom kezelésben növekvő tendenciát észleltünk a júniusához képest. Az októberi mérést őszi zab tarlójában a talajművelések előtt végeztük. A magas őszi zab terméshozam mellett a jó takarást adó szalma kedvező hatással volt a talaj megújulására és a földigilisztákra is (30. ábra). Kalmár (2016) ugyancsak rámutatott a folyamatos gilisztaszám növekedésre a takart felszínnek köszönhetően kedvezően nyirkos talajban.

A 2017. októberi eredményekhez képest 2018 áprilisában drasztikus csökkenést észleltünk a földigilisztá populációban, vagyis a kultivátoros művelésben $-91,9\%$ (12 ± 12 db/m²), a szántásban $-76,9\%$ (24 ± 16 db/m²), és a sekély kultivátoros művelésben $-97,0\%$ (4 ± 4 db/m²). A szántott talajban a földigilisztá egyedszám (24 ± 16 db/m²) a talaj felső rétege gyorsabb felmelegedésének tulajdonítható. A legmagasabb földigilisztá egyedszámot, a három év alatt, 2018 júniusában találtam. A kultivátoros kezelés 212 ± 59 db/m², a szántás 156 ± 35 db/m², míg a sekély kultivátoros kezelés 148 ± 24 db/m² földigilisztá egyedszámot eredményezett. A kedvező változás a két mérés közötti 148,8 mm csapadéknak és a szója jó fejlettségi állapotának köszönhető. A júliusi mérés során a kísérlet melletti búzatarlóba, talajművelés nélkül elvetettük a szóját, így az utolsó két mérést négy kezelésben végeztem Lukácson. Az eltérő edafikus háttérnek betudhatóan a júliusi mérésben kimutatható volt a szignifikáns különbség ($p < 0,01$), amelyet a M3. 20. és M3. 20.1. táblázatok mutatnak. A kultivátoros kezelésben 148 ± 46 db/m², a szántásban 128 ± 39 db/m², a sekély kultivátoros kezelésben 124 ± 33 db/m², míg a direktvetésben csak 24 ± 16 db/m² egyedszámot számláltunk. Az utolsó mérésakor drasztikus csökkenést észleltünk mind a négy kezelésben. A szántásban 24 ± 16 db/m², a kultivátoros művelésben 24 ± 21 db/m², a sekély kultivátoros művelésben 16 ± 16 db/m², míg a direktvetésben 8 ± 8 db/m² földigilisztá egyedszámot számláltunk.

Végző soron Luvic Stagnosol [Siltic] talajon a földigilisztá populációra, a kultivátoros kezelés 11 alkalommal kedvezőbb edafikus körülményeket nyújtott, mint a szántott. Bár a két kora tavaszi időpontban a szántás vagy jobbnak bizonyult vagy két mérésben az értékek között nem volt különbség. Időbeli eloszlás szempontjából a legnagyobb földigilisztá populációt 2016 júniusában, 2017 májusában és 2018 júniusában tapasztaltam Lukács térségi Luvic Stagnosol [Siltic] talajon.

A 31. ábrán szemléltetem a földigiliszta egyedszám (db/m²) eloszlását a józsefmajori kísérletben, a 2016. évre és hat kezelésre vonatkozóan. A statisztikai elemzések eredményeiről az M3. 21. és M3. 21.1. táblázatok adnak tájékoztatást.

A kukorica előveteménye őszi búza volt, aratás után a talaj felszíne közel teljesen takartnak bizonyult. Ennek is betudhatóan októberben jelentős számban voltak jelen a földigiliszták. A legalacsonyabb földigiliszta egyedszámot a szántásban kaptam (120,4±64,9 db/m²), míg a legmagasabbat a sekély kultivátoros kezelésben (271,6±70,3 db/m²). Az októberi földigiliszta sűrűséghez képest, novemberben jóval alacsonyabb számban jelentek meg a földigiliszták. A legkisebb csökkenést (1,4%-ot) a direktvetés kezelésben észleltük, míg a legnagyobbat (88,3%-ot) a szántott talajban.

31. ábra: A földigiliszta egyedszám eltérően művelt talajban (Józsefmajor, 2016)

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b, c, d) szignifikáns különbséget jeleznek, **p<0,01

Az egyedszám csökkenés a hidegebb talajnak, s a földigiliszták nyugalmi állapotba való vonulásának tulajdonítható. A földigiliszták nagyon érzékenyek az abiotikus tényezőkre. Johnson-Maynard et al. (2007) kiemelte az időjárást és azon belül szárazságot, mint a földigiliszta aktivitást csökkentő tényezőt. Esetünkben, áprilisban a tárcsás kezelésen kívül

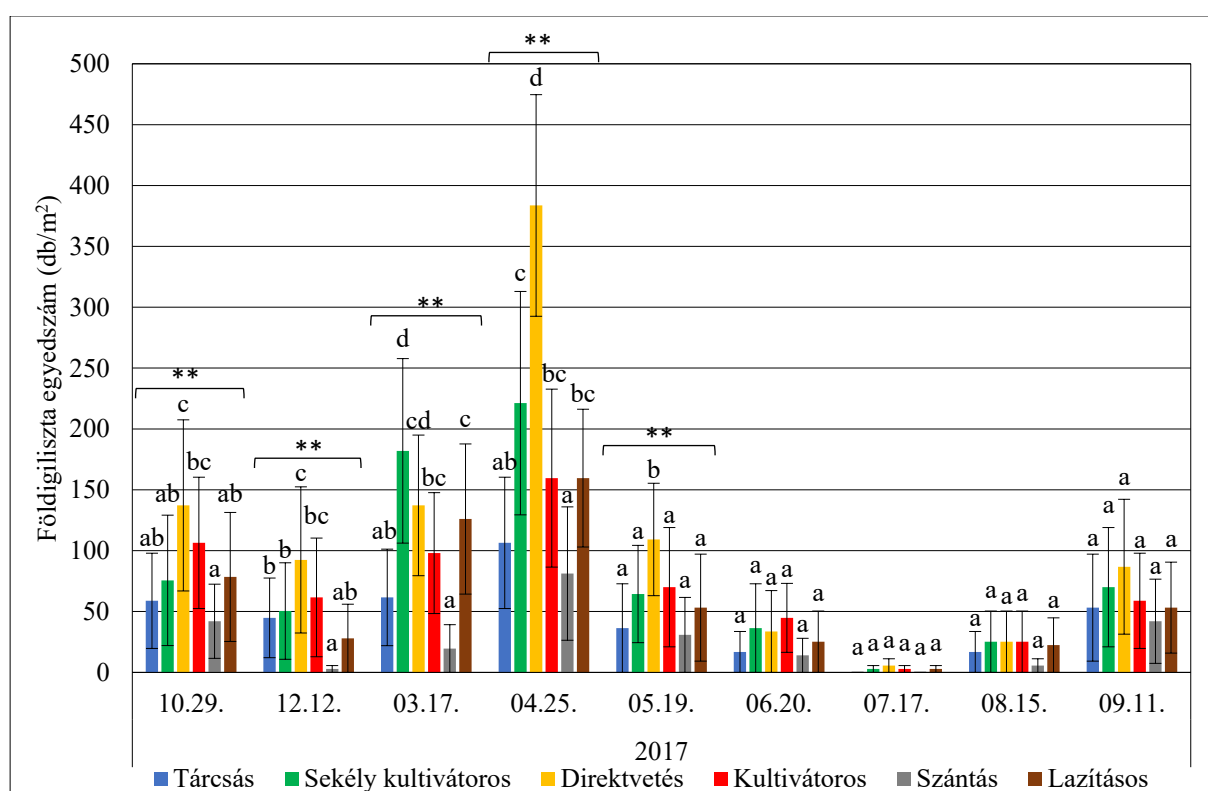
minden kezelésben továbbra is csökkenést észleltünk. Az októberi mérés óta a legnagyobb negatív tendenciát a sekély kultivátoros művelésben tapasztaltunk. A földigiliszták számára a kukoricában – időbeli eloszlás szempontjából –, májusban észleltük a legkedvezőbb edafikus- és klímakörülményeket és ebben a hónapban számláltuk a legtöbb földigilisztát. A legalacsonyabb egyedszám sűrűséget (42 ± 42 db/m²) a szántásban kaptunk, míg a legnagyobbat a direktvetésben ($431,2 \pm 122,3$ db/m²). Wardle (1995) áttekintő cikkében hasonló eredményeket közölt. A korábbi tanulmányok túlnyomó része azt mutatja, hogy a földigiliszták nagyobb számban és több biomassza esetén fordultak elő a direktvetésben, mint a hagyományos művelésben. Esetünkben a tárcsás és a lazításos kezelés, valamint a sekély kultivátoros és a kultivátoros kezelés között nem volt statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,05$), de a két adatpár között kimutatható a különbség ($p < 0,01$).

A szárazabb és melegebb időszak érkezésével (június, július és augusztus), a direktvetés és a kultivátoros kezelés nyújtotta a kedvezőbb élőhelyet a földigiliszták számára, ezáltal ott mértük a legnagyobb egyedszámot. A szántott talajban nem volt földigiliszta az augusztusi mérés során. Ehhez kapcsolódóan Whalen et al. (1998) rámutatott arra, hogy a földigiliszta egyedszámot és biomasszáat elsősorban a talajhőmérséklet-, és nedvesség befolyásolja, valamint az, hogy a megművelt talaj mennyire melegebb és szárazabb a műveletlen talajhoz képest. Esetünkben, szeptemberben, minden kezelésben egyedszám növekedést észleltünk. Ausztráliában, a kelbimbó termesztéskor, Smeaton et al. (2003) úgy találták, hogy a földigiliszta állományt a talajművelés pusztította ($13-15$ db/m²), de a nyári öntözés segítségével javult talajban magas (578 db/m²) egyedszám alakult.

A 32. ábrán szemléltetem a földigiliszta egyedszám (db/m²) eloszlását a józsefmajori kísérletben, a 2017. évre vonatkozóan. A statisztikai elemzések eredményekről az M3. 22. és M3. 22.1. táblázatok adnak tájékoztatást.

A földigiliszta egyedszámban a szeptembertől kezdődő pozitív tendencia októberben is tartott. Decemberben már alacsonyabb számban voltak jelen, ekkor a direktvetés ($92,4 \pm 60$ db/m²) és a kultivátoros kezelés ($61,6 \pm 48,7$ db/m²) bizonyult a földigiliszták legkedvezőbb élőhelyének, míg a szántás ($2,8 \pm 2,8$ db/m²) és a lazításos kezelés (28 ± 28 db/m²) a legrosszabbnak. A tárcsás és a sekély kultivátoros kezelések között nem volt kimutatható jelentős különbség. Az őszi zab állományban tavasszal a földigiliszta egyedszám újra növekedett. Márciusban a legtöbb földigilisztát ($182 \pm 75,8$ db/m²) a sekély kultivátoros kezelésben, és a direktvetésben ($137,2 \pm 57,8$ db/m²) találtuk. A 2016 áprilisi méréshez képest, 2017 márciusában, a tárcsás kezelésen kívül, a többi kezelésben jelentős növekedés volt

tapasztalható. A tavaszi hónapokban észlelt különbség a változékony időjárásnak, valamint a termesztett növény által eredményezett eltérő élőhelyi körülményeknek tulajdonítható. Míg a kukorica idényben a legmagasabb földigilisztá egyedszám sűrűséget májusban számláltuk, addig az őszi zabban áprilisban. A legmagasabb egyedszámot a direktvetésben észleltük ($383,6 \pm 91$ db/m²), másodikként a sekély kultivátoros kezelésben ($221,2 \pm 91,8$ db/m²). A kultivátoros ($159,6 \pm 73,1$ db/m²) és a lazításos kezelésekben ($159,6 \pm 56,6$ db/m²) közel azonos egyedszám volt számlálható. Hasonló eredményeket kaptak Pelosi et al. (2014) is, egyik kísérletükben 1,77-szor nagyobb földigilisztá sűrűséget észleltek a direktvetésben, mint a kultivátoros kezelésben, valamint 1,97-szor többet a szántásban.

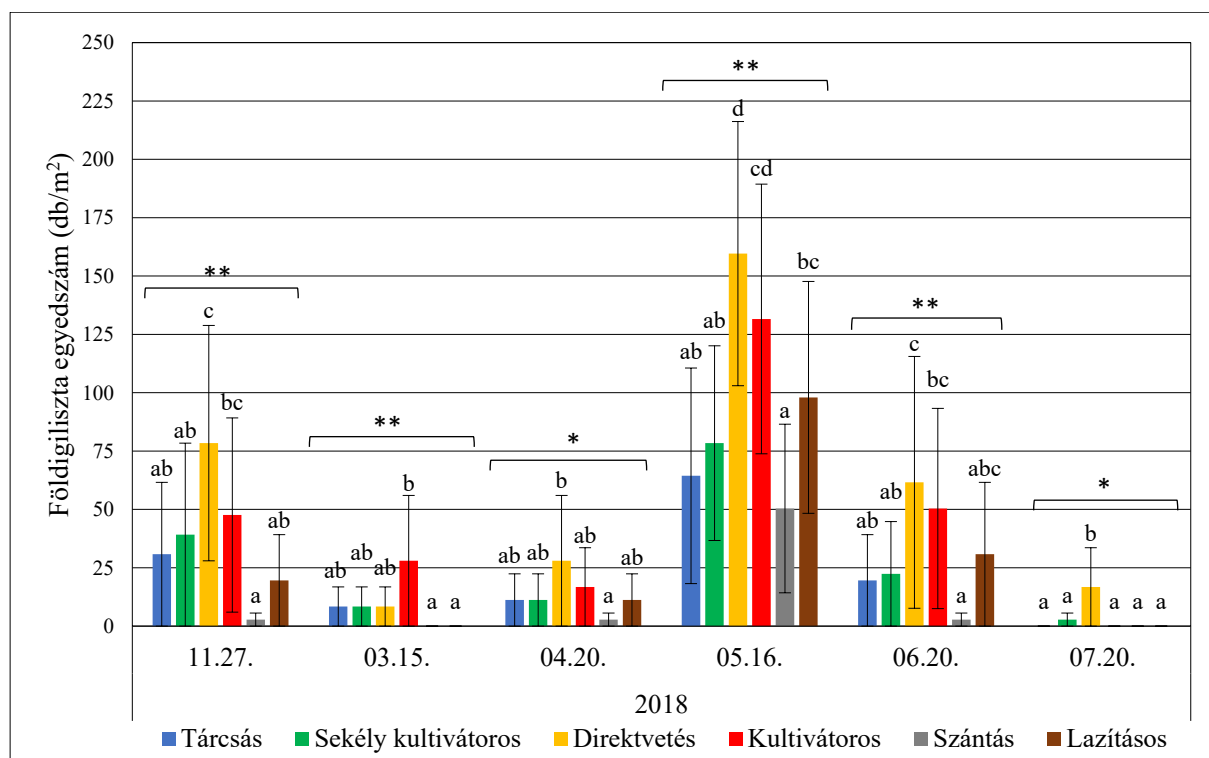
32. ábra: A földigilisztá egyedszám eltérően művelt talajban (Józsefmajor, 2017)

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b, c, d) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Ugyanakkor Crittenden et al. (2014), mint rövid tanulmányban írták, a fent említettek ellenkezőjét tapasztalták. A hagyományos művelésben, 2011-ben, az őszi szántásban 512 db/m² földigilisztát találtak, a forgatás nélküli művelésben pedig 20%-kal kevesebbet. Ugyanakkor a szántásban 5 nap után 66%-kal, 2 hét után pedig további 74%-kal csökkent az egyedszám, míg a forgatás nélküli művelésben az egyedszám nem változott az idő múlásával. Esetünkben a szántott talajban ($81,2 \pm 54,8$ db/m²) és a tárcsázottban ($106,4 \pm 53,9$ db/m²) számláltuk a legalacsonyabb földigilisztá egyedszámot, azonban ezek az áprilisi értékek a nagyobbak voltak

a többi mérési időponthoz képest. Májustól az összes kezelésben alacsony volt az egyedszám, továbbá júliusban a tárcsázott és a szántott talajban egyáltalán nem fordultak elő. Ugyanakkor szeptemberben – a kissé jobb nedvességviszonyoknak is betudhatóan – már nagyobb számú egyed volt található. Az augusztusi méréssel azonos egyedszámot mutatott a direktvetés, a sekély kultivátoros és a kultivátoros kezelés (25,2 db/m²), s szeptemberig a három közül a direktvetésben (344,4%-ot) észleltünk nagyobb egyedszám növekedést. Ekkor a szántás mutatta a legalacsonyabb egyedszámot (42±34,6 db/m²), azonban az augusztusi adatokhoz képest a legnagyobb (750%-os) növekedés is ebben a kezelésben volt kimutatható. Esetünkben a talajnedvesség a szántás kezelésben 25,2 m/m% volt, míg a többi kezelésben 24,0-28,0 m/m% között alakult. Whalen és Parmelee (1999) kimutatták, hogy a *Lumbricus terrestris* faj növekedési üteme a legmagasabb, amikor a talajhőmérséklet 10 °C fölött, valamint a talajnedvesség pedig 20 m/m% fölött van.

A 33. ábra földigilisza egyedszám (db/m²) eloszlását mutatja a józsefmajori kísérletben, 2018-ban.

33. ábra: A földigilisza egyedszám populációja Józsefmajorban, 2018-ban

Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b, c, d) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

A statisztikai elemzések eredményeiről az M3. 23. és M3. 23.1. táblázatok tájékoztatnak. A novemberi méréskor a szántott talajban volt a legalacsonyabb földigilisza egyedszám

($2,8 \pm 2,8$ db/m²), továbbá a lazításos kezelésben is relatíve alacsonynak ($19,6 \pm 19,6$ db/m²) bizonyult a többihez képest. Ebben a két kezelésben márciusban nem találtunk földigilisztát. Roger-Estrade et al., (2010) arra hívták fel a figyelmet, hogy a művelés a talajréteg mozdításával közvetlenül okozhatja a földigiliszták sérülését vagy pusztulását. Ezt Johnston et al. (2015) eredményei is alátámasztják. Mélyen felszántott talajban alacsony földigiliszta egyedszámot figyeltek meg. Esetünkben márciusban a kultivátoros kezelésben találtuk a legnagyobb földigiliszta egyedszámot (28 ± 28 db/m²), míg a többi mérésakor a direktvetéses talajban. Áprilisban már több egyed volt számlálható a lazításos kezelésben, mint a szántásban. Hasonlóan 2016 májusához, a szója idényben is, májusban észleltük a legnagyobb földigiliszta egyedszámot. Ekkor a direktvetésben találtuk a legtöbb földigilisztát ($159,6 \pm 56,6$ db/m²), és a szántott talajban a legkevesebbet ($50,4 \pm 36,1$ db/m²). Hasonló eredményeket publikáltak e két kezelésre vonatkozóan Kladviko et al. (1997). A kukorica-szója vetésváltásban, a 14 hely közül, nyolcban a direktvetésben nagyobb földigiliszta populációt mérték, mint a hagyományos művelésben, négy helyen közel ugyanannyit, míg csak két helyen a direktvetésben alacsonyabbat. Esetünkben a májusi és júniusi mérésakor a kezelések között azonos sorrend alakult ki (csökkenő egyedszám): direktvetés > kultivátoros > lazításos > sekély kultivátoros > tárcsás > szántás. Ezen felül a júniusi mérésakor alacsonyabb egyedszám volt a májusihoz képest. A júliusi mérésakor a sekély kultivátorral művelt talajban $2,8 \pm 2,8$ db/m² földigilisztát találtunk, a direktvetésesben $16,8 \pm 16,8$ db/m²-t, míg a többi kezelésben egyet sem. A 33. ábrán nem szerepel az augusztusi mérés, mivel abban az időpontban egy kezelésben sem volt fellelhető földigiliszta.

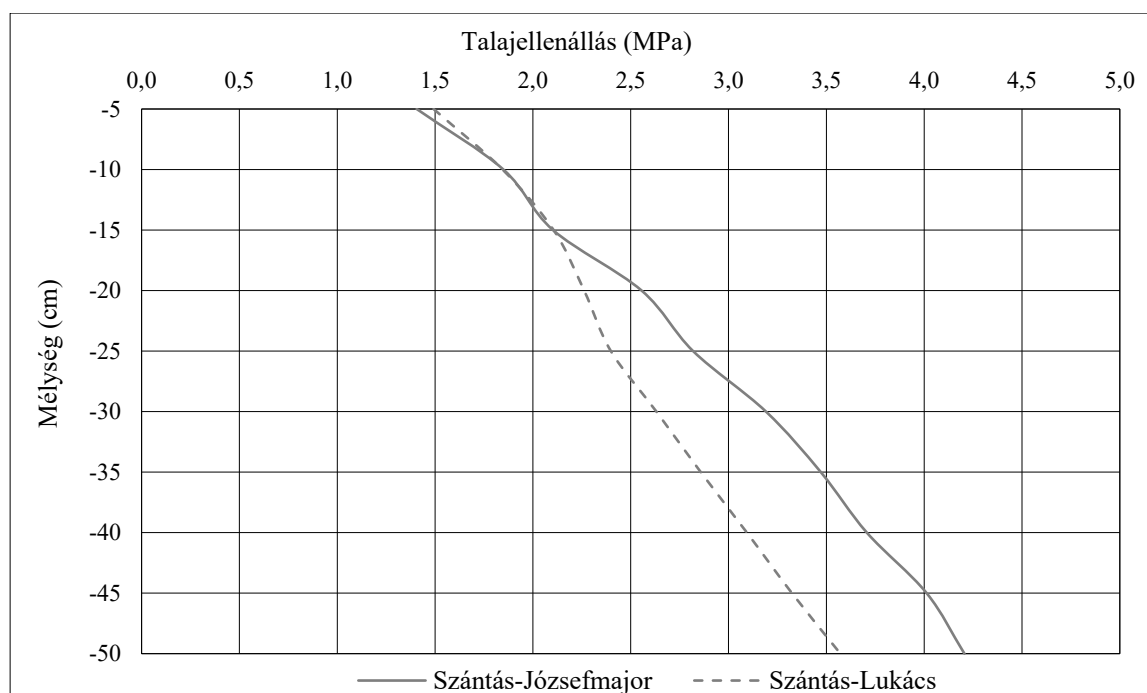
Összességében, mindhárom évben nyáron – a nagyobb hőmérsékletnek és a szárazabb talajnak betudhatóan – volt mérhető a legalacsonyabb földigiliszta egyedszám, míg a legmagasabb – kedvezőbb élőhelyi viszonyok esetén –, 2016 és 2018 májusában, valamint 2017 áprilisában. A 2017 áprilisi magas egyedszám feltételezhetően a kedvezőbb edafikus körülményeknek, valamint a 40 mm csapadéknak tudható be. Ezen túl, a 2015. nyári aratás után, a búza szalmatakaró védő hatásának köszönhetően minden kezelésben növekedett a földigiliszta egyedszám. A késő őszi mérési időpontokban a földigiliszta egyedszámot a művelésen kívül az időjárás hűvösre fordulása is csökkentette. A kezelések közül a direktvetéses talaj a legjobb élőhelynek minősíthető az átlagosan $106,6 \pm 83,5$ db/m² földigiliszta egyedszámmal, míg a szántásos $21,4 \pm 21,2$ db/m²-rel a legrosszabbnak. A hároméves adatsor alapján a következő (növekvő) sorrend alakult ki: szántás < tárcsás = lazításos < sekély kultivátoros = kultivátoros < direktvetés kezelés (M3. 24. és 24.1. táblázat).

4.4 Talajművelési rendszerek értékelése eltérő csapadékviszonyok esetén

4.4.1. A szántásos rendszer megfelelése a két eltérő talajon

Az elvégzett vizsgálatok alapján a szántásos rendszert, mint a legkitettebb kezelést, fontosnak tartom összehasonlítani mindkét termőhelyen, ugyanis a klímakárok által a legnagyobb veszély a szántott talajon léphet fel. Ezt a jelenséget a havi csapadékmennyiség kedvezőtlen eloszlása tovább súlyosbítja. Lukács térségében egyébként nagyobb az évi csapadékösszeg, mint Józsefmajorban.

A talajellenállási eredményeket a talaj felső 50 cm rétegére vonatkozóan a 34. ábra mutatja. Az évenkénti változást a két szántás között 2016-ra vonatkozóan az M3. 55., 2017-ra az M3. 56., és 2018-ra pedig az M3. 57. ábrán közlöm.

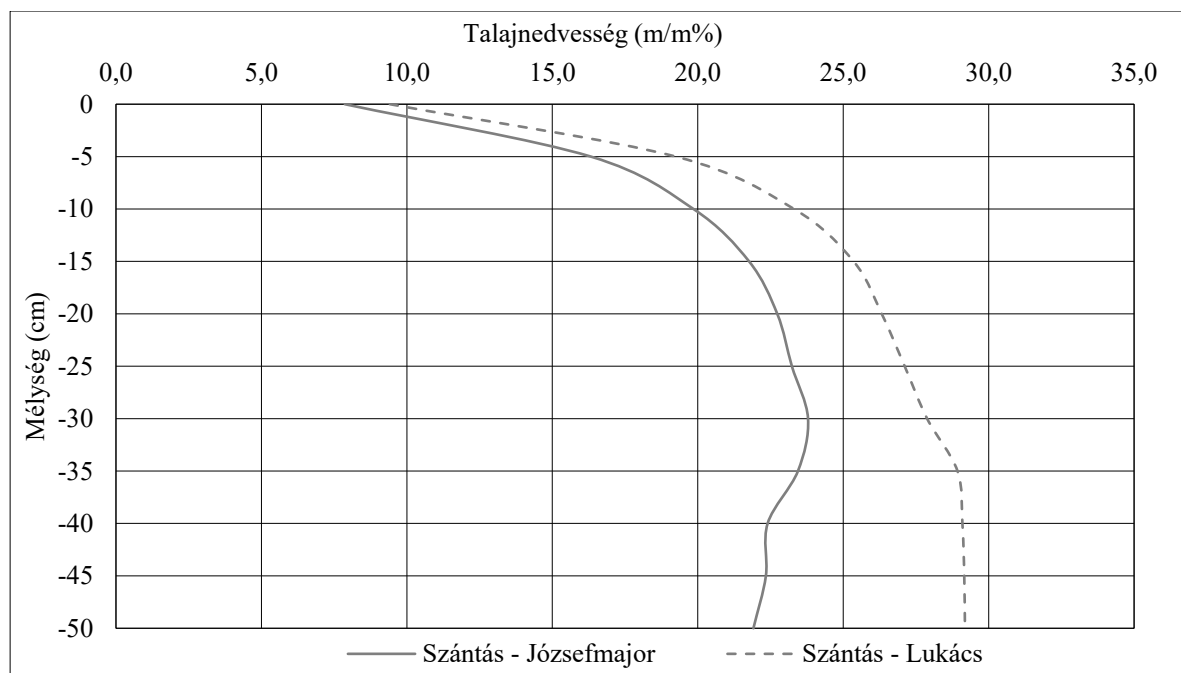

34. ábra: Szántott talajra jellemző talajellenállás (MPa) 3 év átlagában, két termőhelyen

A talaj ellenállása a lukácsi kísérletben alacsonyabbnak bizonyult a józsefmajorihoz képest (34. ábra) a korábban már leírt nagyobb nedvességnek betudhatóan. Ugyanakkor a mélység növekedésével mindkét termőhelyen párhuzamosan emelkedtek a talajellenállás értékek. Legalacsonyabb értéket 1,41 MPa-t a józsefmajori kísérletben mértünk 5 cm mélységben, míg ugyanabban a mélységben a lukácsi kísérletben 1,49 MPa-t. A két szántásnak a talajellenállás értékei megközelítőleg azonosak voltak az 5, 10 és 15 cm mélységben. A mélyebb rétegekben a józsefmajori szántást nagyobb értékek jellemezték, a korábban már leírt alacsonyabb

nedvesség miatt. Az ANOVA szignifikancia eredményeit ($p < 0,05$) az M3. 25. táblázat mutatja. Bár a művelési mélység azonos volt, azonban a lukácsi kísérletben a lazult réteg mélysége meghaladta a művelési mélységet, amely a már említett nagyobb nedvességtartalomra is utalhat. Jelentős különbség alakult ki a 35, 40, 45 és az 50 cm mélységben ott, ahol a talaj nedvessége a józsefmajori kísérletben csökkenést mutatott. Károsan tömör állapot (>3 MPa) a lukácsi kísérletben a 35-40 cm rétegben volt észlelhető, míg a józsefmajori kísérletben már a 25-30 cm rétegben. A sekélyebb lazult mélység a józsefmajori kísérletben vélhetően a tartósan közel azonos mélységű szántásnak és az alacsonyabb nedvességtartalomnak tulajdonítható. A 2018-as józsefmajori adatokban nagyobb változás a 15-20 cm rétegben észlelhető, míg a lukácsi kísérletben a legnagyobb érték (2,06 MPa) az 50 cm rétegben volt mérhető (M3. 57. ábra).

A szántást, mint hagyományos alpművelést, mindkét kísérletben, három éven keresztül vizsgáltuk. A nedvességtartalom átlag eredményeit a 35. ábra tartalmazza a talaj felső 50 cm rétegére vonatkozóan. Az évenkénti változásokat a két szántás között 2016-ra az M3. 58., 2017-re az M3. 59., és 2018-ra pedig az M3. 60. ábra mutatja.

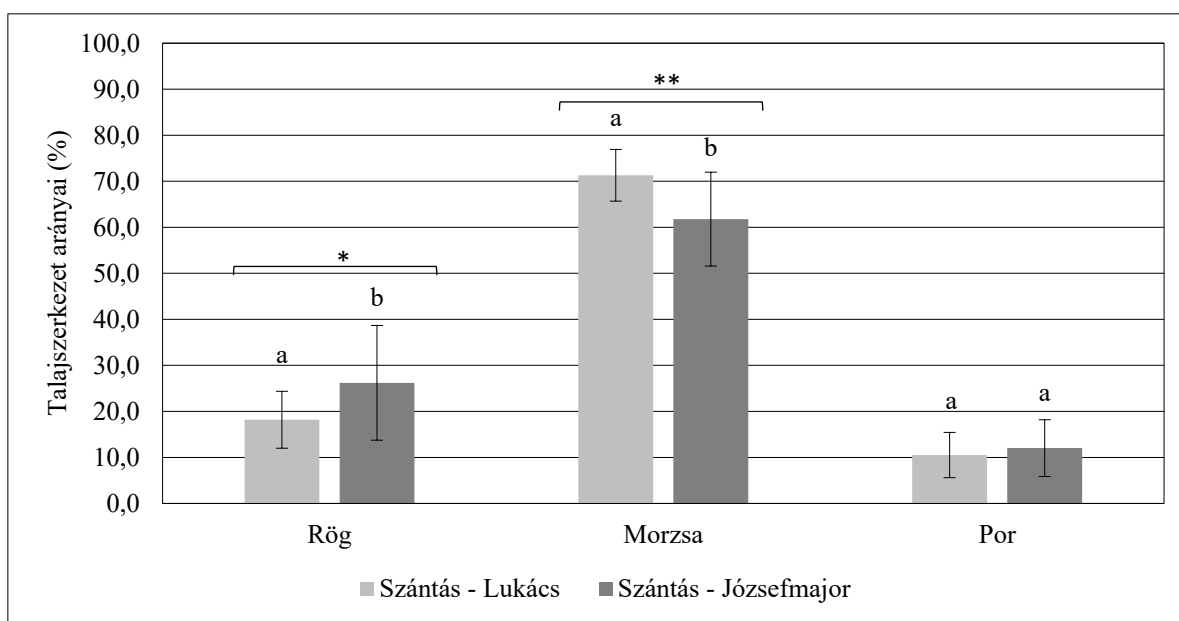

35. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%) 3 év átlagában, két termőhelyen

A három év átlagában a lukácsi talajban minden mélységben átlagosan nagyobb értékeket mértünk a józsefmajori talajhoz képest (35. ábra). Ennek oka vélhetően a több csapadék (3 év átlagában 816 mm), valamint a glejes talaj mélyebb rétegeinek korlátozott száradása. A felszínen nem tudtunk kimutatni szignifikáns különbséget, azonban 5 cm mélységben ($p < 0,05$)

és az alatt igen ($p < 0,01$, M3. 26. táblázat). A legalacsonyabb értéket jellemzően a felszínen mértük, a józsefmajori kísérletben 7,9 m/m%-ot míg a lukácsi kísérletben 9,4 m/m%-ot. Eltérőnek találtuk a talajprofil nedvesség értékeit is. A józsefmajori kísérletben 30 cm mélységben mértük a legnagyobb értéket (23,8 m/m%), ez alatt csökkenést tapasztaltunk. A lukácsi kísérletben a talajprofilban folyamatos volt a növekedés, így a legnagyobb érték (29,2 m/m%) a 45 és 50 cm mélységben volt mérhető. Az évenkénti változást illetően a legnagyobb különbség 2016-ban alakult (M3. 58. ábra), amely hatással volt a józsefmajori szántás minőségére is. 2017-ben a két szántás görbéi megközelítőleg egyformán alakultak (M3. 59. ábra), míg 2018-ban újra nagyobb eltérés alakult ki 10-50 cm rétegben, a lukácsi szántás előnyére (M3. 60. ábra).

Az agronómiai szerkezet átlagos arányait a szántás kezelésben a 36. ábrán mutatom be. Az évenkénti változásokat 2016. évre az M3. 61., 2017-ra az M3. 62., és 2018-ra pedig az M3. 63. ábrákon mutatom be.

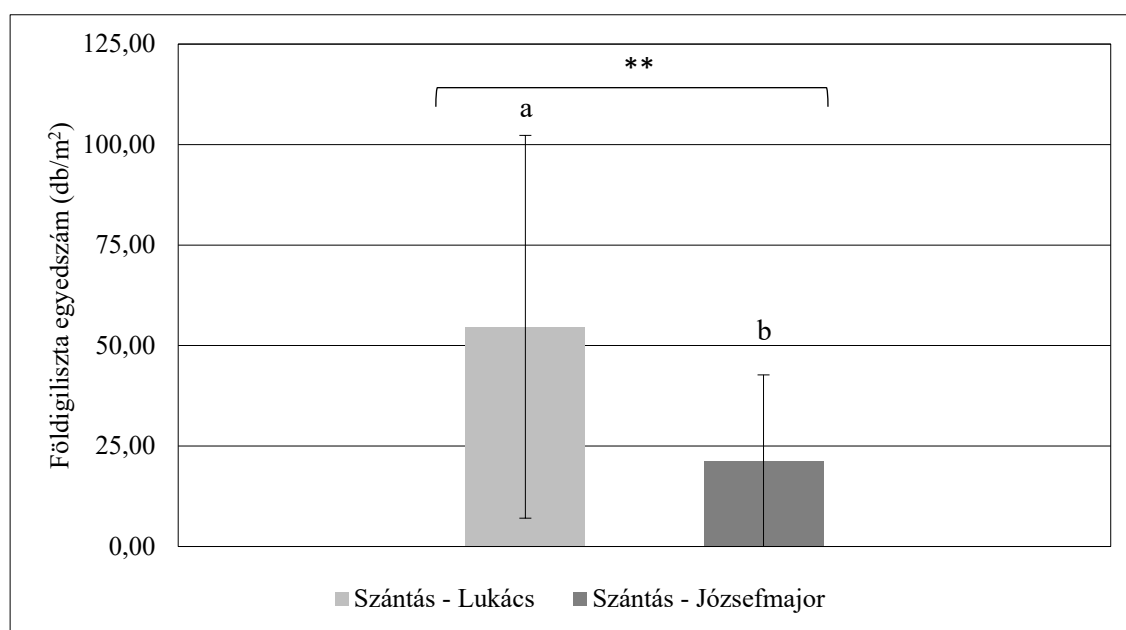
36. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai két termőhelyen (2016-2018)

Megjegyzés: Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $**p < 0,01$; $*p < 0,05$

Az agronómiai szerkezet vizsgálati eredmények a lukácsi szántás kedvezőbb eloszlását mutatják (36. ábra). A részeredményeket az M3. 27. táblázatban mutatja. A lukácsi szántásban átlagosan 18,2% volt a rög frakció aránya, míg a józsefmajoriban 26,2%. A lukácsi szántott talajban 71,3% volt a morzsa és 61,8% a józsefmajoriban. A por frakcióban nem alakult

szignifikáns különbség, azonban az mindkét szántásban meghaladta a 10%-ot. 2017-ben és 2018-ban a józsefmajori szántásban több, mint 30% rög mutatkozott, egyúttal nagyobb por frakció is. Ugyanakkor a lukácsi szántásban 2016-ban és 2017-ben alakult ki nagyobb por mennyiség, viszont 2018-ban a Józsefmajorban alakult ki több por. Erre vonatkozóan, az ANOVA statisztikailag igazolható különbségeket az M3. 28. táblázatban mutatom be.

A földigilisza egyedszám adatokat szántott talajban a 37. ábra mutatja. Az évenkénti változások 2016-ra, 2017-re és 2018-ra vonatkozóan az M3. 64. mellékletben láthatók.

37. ábra: Az átlagos földigilisza egyedszám szántott talajban, két termőhelyen (2016-2018)

Megjegyzés: Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

A földigilisza egyedszám értékelése alapján, kedvezőbb életkörülményeket a lukácsi szántás teremtett (37. ábra). A szignifikancia különbségeket ($p < 0,01$) az M3. 29. táblázat mutatja. A lukácsi szántásban átlagosan $54,7 \pm 47,6$, míg a józsefmajorban $21,4 \pm 21,4$ a különbség. Mindhárom évben több földigiliszta találtunk a lukácsi szántásban, a nagyobb különbséget a szója idényben találtuk (M3. 30. táblázat), kedvezőbb nedvesség körülmények esetén.

4.4.2. A lazító-porhanyító-mulcshagyó művelések megfelelősége

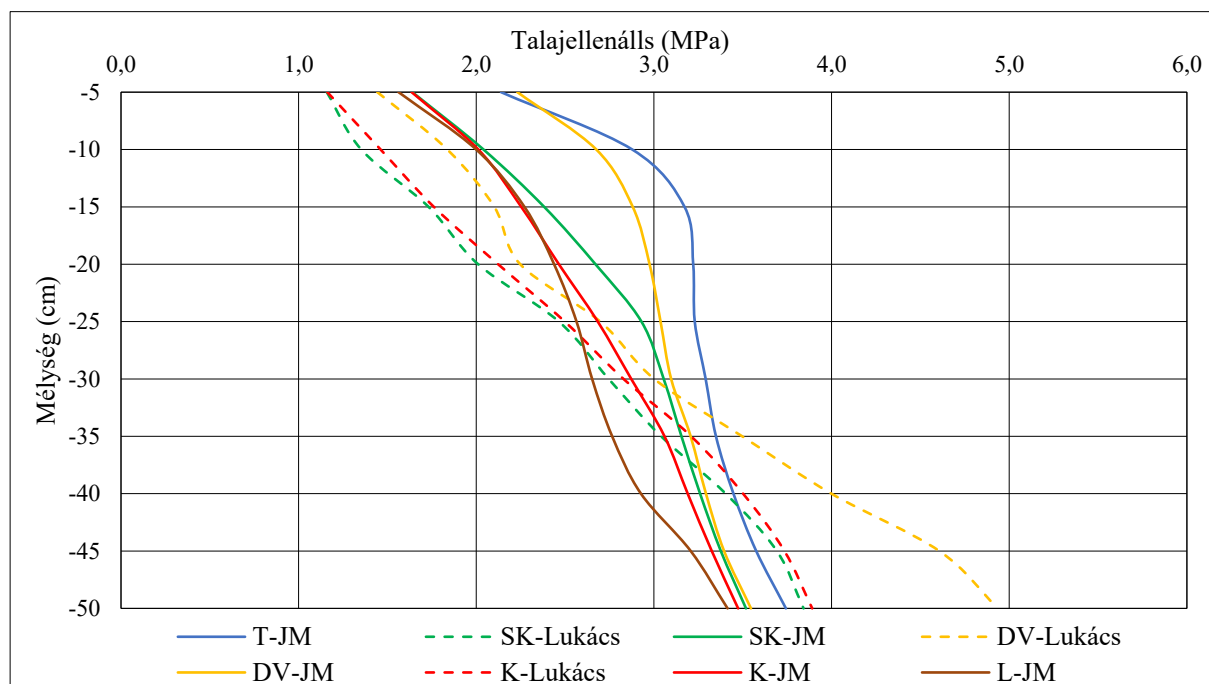
A lazító-porhanyító-mulcshagyó művelések alatt értem a tárcsás, a sekély kultivátoros, a direktvetés, a kultivátoros és a lazításos kezelést. Ezek a művelések főként az alkalmazási

célban és a bolygatás mélységében térnek el, esetenként a talajfelszín borítottságában is. A két kísérletben egymástól eltérő talajellenállás eredmények voltak mérhetők (38. ábra). A lukácsi kísérletben a kultivátoros és a sekély kultivátoros kezelés között 0-50 cm-re vonatkozóan nem voltak nagy eltérések.

A három évi talajellenállás eredményeket a talaj felső 50 cm rétegére vonatkozóan a 38. ábrán mutatom be. Évenkénti változásokat a kezelések között 2016-ra az M3. 65., 2017-re az M3. 66., és 2018-ra pedig az M3. 67. mellékletek tartalmazzák.

Ugyanakkor a direktvetésben mért értékek a felszínközeli és a mélyebb rétegben is eltértek a két előbbi kezeléstől. Figyelmet érdemel, hogy a 20-30 cm közötti rétegben nem volt nagy különbség a művelt és a nem művelt talajok között. A két sekély kultivátoros kezelés között csak az 5 és 10 cm rétegben mértünk nagyobb eltérést, amelyet az ANOVA statisztikai vizsgálatok ($p < 0,05$) is igazoltak (M3. 31. táblázat). A kultivátorosban, ugyanúgy, mint a sekély kultivátoros kezelésben, a felső két rétegben (5 és 10 cm) statisztikailag igazolható különbség volt kimutatható (M3. 32. táblázat).

38. ábra: Talajellenállás (MPa) átlagok eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2016-2018) Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos, JM: Józsefmajor

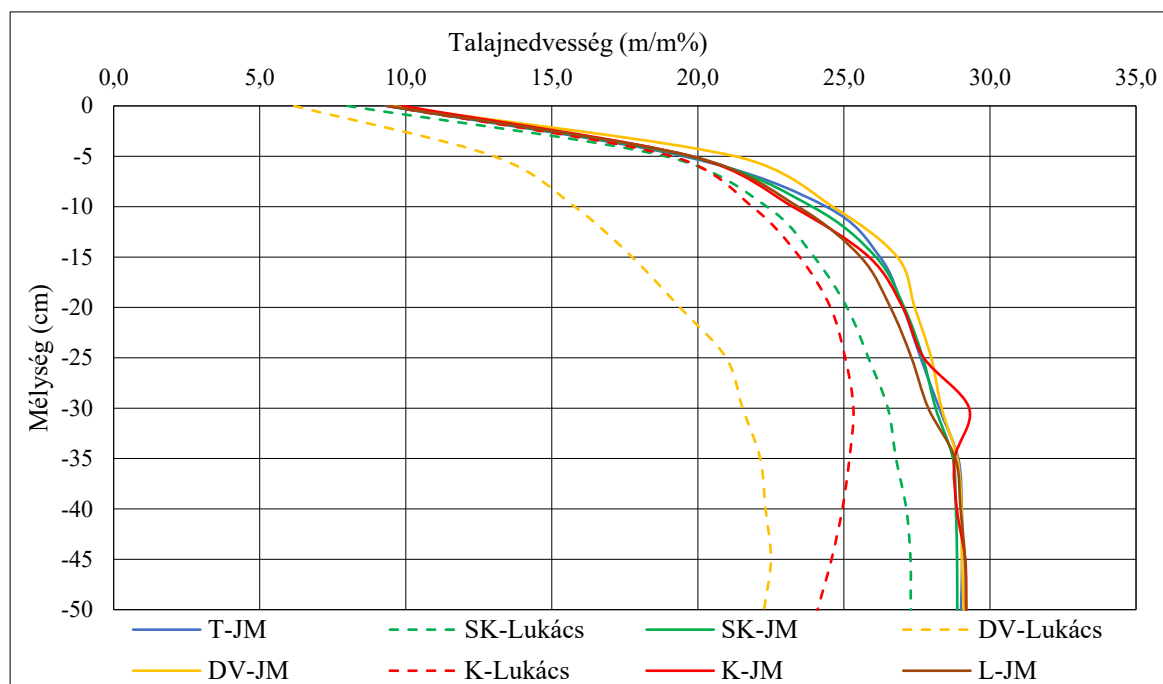
Évenkénti változásokat tekintve a kukorica idényben (M3. 65. ábra), a mérések alapján, a két kultivátoros kezelés között nem alakultak ki nagyobb eltérések. A lukácsi kultivátoros kezelés 20-25 cm között már elérte a károsan tömörödött állapotot. A csapadékos idény alatt

kisebb-nagyobb mértékben előfordult ülepedés. Ilyenkor a lazult réteg mélysége jelentősen csökken a művelési mélységhez képest. A következő évben, 2017-ben nagyobb változást tapasztaltunk a két kísérlet között (M3. 66. ábra). A józsefmajori kísérletben, a felső rétegben nagyobb ellenállás értékeket mértünk. Csapadékos őszi időben (2016) a kukorica aratása és az őszi zab vetése között a túl rövid időn belül elvégzett művelés idézte elő a magasabb ellenállási értékeket. Ennek ellenére, az őszi zab aratása és az újabb művelés ideje közötti szalma alatt a talaj jól regenerálódott. A 2017. őszön a talajművelést alkalmas nedvességnél lehetett elvégezni. A kedvező változást az M3. 67. ábra mutatja.

A józsefmajori kísérletben az alacsonyabb talajellenállási értékeket a mélyebb rétegben, a hosszú távon kedvező és jól időzített művelésnek, a nyári felszínvédelemnek, valamint a nagyobb biológiai aktivitásnak tulajdonítom.

A nedvességtartalom eredmények három évi átlagát a 39. ábra tartalmazza a talaj felső 50 cm rétegére vonatkozóan. Évenkénti változásokat a kezelések között 2016-ra az M3. 68., 2017-re az M3. 69., 2018-ra pedig az M3. 70. melléklet mutatja.

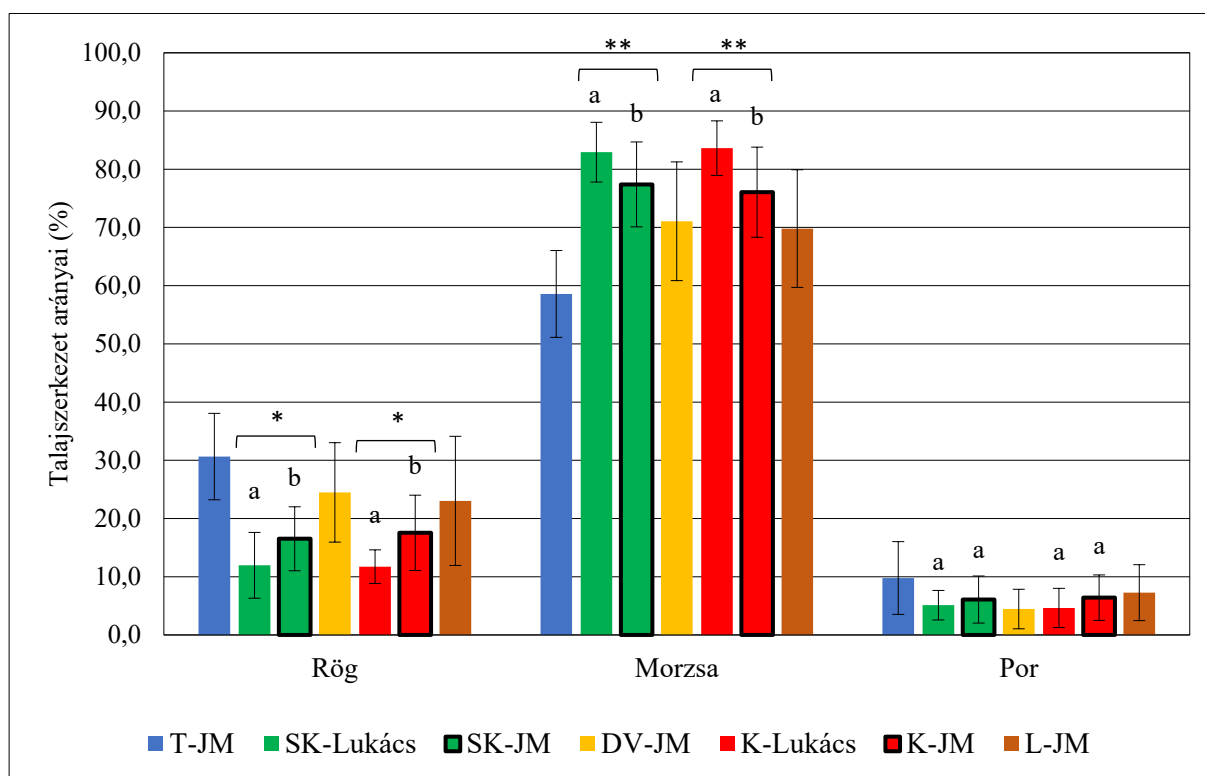
A józsefmajori eredmények általánosan kedvezőbbnek bizonyultak a lukácsi talajon elértekhez képest. A két sekély kultivátoros kezelés között nagyobb nedvességtartalom alakult ki Józsefmajorban, ezen felül négy rétegben szignifikáns különbség volt kimutatható (M3. 33. táblázat).

39. ábra: Talajnedvesség (m/m%) átlagok eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2016-2018) Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos, JM: Józsefmajor

A legalacsonyabb nedvességtartalom a lukácsi direktvetéses talajt jellemezte. Megemlítem, hogy a lukácsi direktvetésben az egyik mérést júliusban, a másikat pedig októberben végeztük. A kezelések között a felszínen és az 5 cm rétegben nem volt nagy eltérés, míg a mélyebb rétegekben igen. A direktvetésekre jellemző nedvesség értékek között csak a felszínen nem volt kimutatható szignifikáns eltérés, míg a többi rétegekben igen ($p < 0,01$, M3. 34. táblázat). A lukácsi kultivátorral művelt talaj kevesebb nedvességet tartalmazott a józsefmajorinál. Az ANOVA szignifikáns eredményeket ($p < 0,05$) az M3. 35. táblázat mutatja. Mindkét kultivátoros kezelésben a legnagyobb nedvességtartalmat a 30 cm rétegben mértük, Lukácson 25,3 m/m%-t, míg Józsefmajorban 29,3 m/m%-t. A józsefmajori tárcsás és lazításos kezelések nem tértek el a többi józsefmajori kezeléstől, és mivel Lukácson nem voltak beállítva ilyen kezelések, így nem volt összehasonlítási párjuk.

Az agronómiai szerkezeti eredményeket a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekre vonatkozóan a 40. ábra mutatja. Az évenkénti változásokat a kezelések között 2016-ra az M3. 71., 2017-re az M3. 72., és 2018-ra pedig az M3. 73. mellékletben szemléltetem.

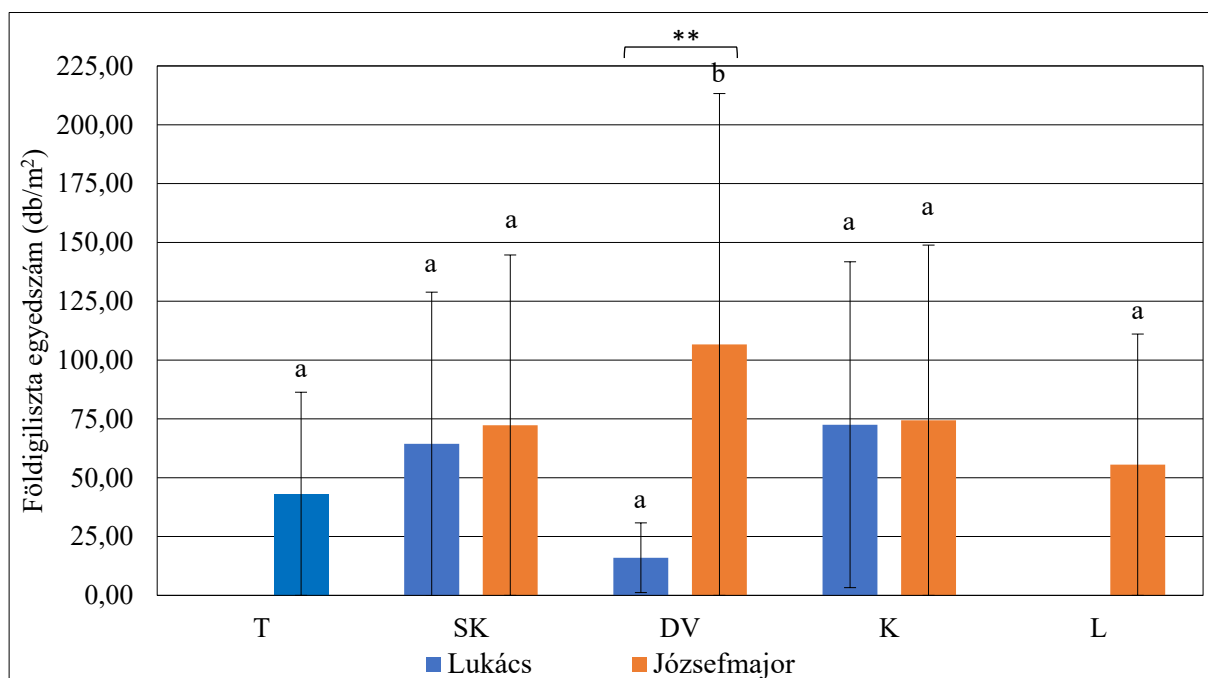

40. ábra: Az agronómiai szerkezet hároméves (2016-2018) átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben

Megjegyzés: Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $**p < 0,01$; $*p < 0,05$
 Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos, JM: Józsefmajor

A lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelések között a lukácsi kísérletben a sekély kultivátoros és a kultivátoros kezelések szerepelnek, míg a józsefmajori kísérletben a tárcsás, a sekély kultivátoros, a kultivátoros, a direktvetés és a lazításos kezelések. Így összehasonlításra kerülhettek a lukácsi és a józsefmajori sekély kultivátoros és kultivátoros kezelések. A szignifikáns különbségeket ($p<0,01$; $p<0,05$) az M3. 36. táblázat tartalmazza. A két azonos kezelés egyikét fekete kerettel különböztettem meg. A sekély kultivátoros kezelésben a józsefmajori kísérletben 4,5%-kal nagyobb rög és 5,5%-kal kisebb morzsa frakciót mértünk, míg a por frakció csak 1%-kal volt több. A józsefmajori kultivátoros kezelés 5,8%-kal több rögöt és 1,8%-kal több port mutatott, továbbá 7,5%-kal kevesebb morzsát a lukácsi kultivátoros kezeléshez képest. A szignifikáns különbségeket éves eloszlásban az M3. 37. táblázatban összesítettem.

A 41. ábrán a földigilisza egyedszámot (db/m^2) szemléltetem a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben. A változásokat 2016-ra, 2017-re és 2018-ra az M3. 74. mellékletben mutatom be. Három év átlaga alapján az ANOVA szignifikáns különbséget az M3. 38. táblázat mutatja. Az évenként tapasztalt különbséget ($p<0,01$; $p<0,05$) összesítettem és az M3. 39. táblázatban mutatom be.

41. ábra: A földigilisza egyedszám hároméves (2016-2018) átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben

Megjegyzés: Az oszlopok felett a különböző betűk (a, b) szignifikáns különbséget jeleznek, $**p<0,01$; $*p<0,05$

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, SZ: szántás, L: lazításos

A földigiliszta egyedszám értékelése alapján, a lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelések között, az ANOVA által statisztikailag igazolható különbség ($p < 0,05$) csak a direktvetés kezelésben volt kimutatható, amelyet azonban alacsony és nem reprezentatív adatokkal értünk el. Az évenkénti változásokat nézve, minden évben statisztikailag igazolható különbséget mértünk. A józsefmajori kultivátoros kezelésben 2016-ban 65 db/m^2 -rel több földigiliszta volt a lukácsinál, 2017-ben csak $6,5 \text{ db/m}^2$ -rel, míg 2018-ban a józsefmajori kísérletben $69,6 \text{ db/m}^2$ -rel kevesebb földigiliszta számoltunk a lukácsi kultivátoros kezeléshez képest. Ugyanakkor 2017-ben Józsefmajorban, a jobb élőhely okán a sekély kultivátoros kezelésben $37,7 \text{ db/m}^2$ -rel több földigiliszta találtunk, ellenben 2018-ban $62,4 \text{ db/m}^2$ -rel több földigiliszta találtunk a lukácsi kezelésben.

Összességében megállapítható, hogy a szakirodalomban megjelölt földigiliszta élőhelyek alkalmassága mindkét termőhelyen igazolódott. A klimatikus tényezőknek kitett talajokban az élőhely alkalmatlansága miatt csökkent a földigiliszta egyedszám. Az elvben alkalmas lazító-porhanyító-mulcshagyó művelések csupán száraz periódusban váltak gyengébb élőhellyé.

Az 13. táblázatban közölt minősítés, a művelés és a vetés után kialakult minőség, valamint a felszín kitettsége alapján fogalmazódott meg. A cél a talajminőség fenntartása és a súlyos klimatikus károk megelőzése. A szántás – általános kedveltsége ellenére – időjárási tényezőknek kitett felszínt hagy, a szántott réteg alatt pedig tömör, normális vízmozgást akadályozó talpat. A tárcsázással kialakult felszín is többnyire takaratlan, ezért a kitettség – a talajszerkezet romlása révén – ennél a kezelésnél is észlelhető. A lukácsi kísérletben három (K, SK, DV), a józsefmajorban négy kezelés minősíthető megfelelőnek – vagy igen jónak – adott időjárási körülmények között.

13. táblázat: Talajművelési rendszerek megfelelősége tekintettel a klimatikus szélsőségekre két termőhelyen

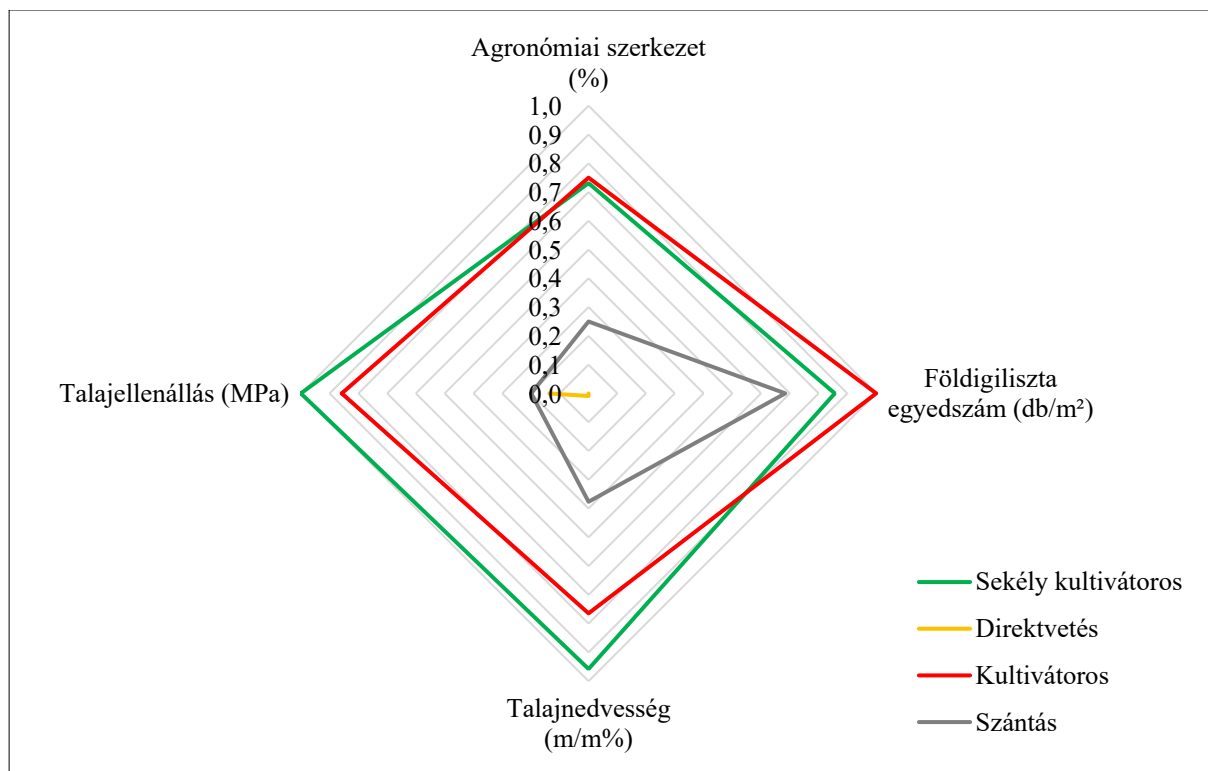
Hely	Időszak/ Értékelés	Művelési kezelések					
		Szántás	Lazításos	Kultivátoros	Sekély kultivátoros	Tárcsás	Direktvetés
Lukács	Művelés minőség	megfelelő	-	jó	jó	-	jó
	Kitettség	erősen kitett	-	gyengén kitett	gyengén kitett	-	gyengén kitett
	Minősítés	gyakran kritikus	-	megbízható	megbízható	-	feltételesen megbízható
József- major	Művelés minőség	megfelelő	jó	jó	igen jó	változó	többnyire jó
	Kitettség	nagy	közepes/ kicsi	gyenge	gyenge	közepes/ nagy	gyenge
	Minősítés	változó/ kritikus	jó	igen jó	igen jó	kritikus	jó

A 4.1.2, 4.1.3, 4.2.1, 4.2.2, és 4.2.3 fejezetekben elvégzett értékelések – lazult réteg mélység a talajjellenállással összefüggésben, talajnedvesség, felszíntakarás, morzsa arány, földigiliszta egyedszám, kitettség – segítségével lehetőségünk adódott a művelési kezelések (rendszerek) rangsorolására. Az értékelést 0 (leggyengébb) és 1 (legjobb) közötti skálán végeztem, amely részben hasonló a Kende (2019) által végzett rangsoroláshoz, de a figyelembe vett tényezők több esetben eltérnek.

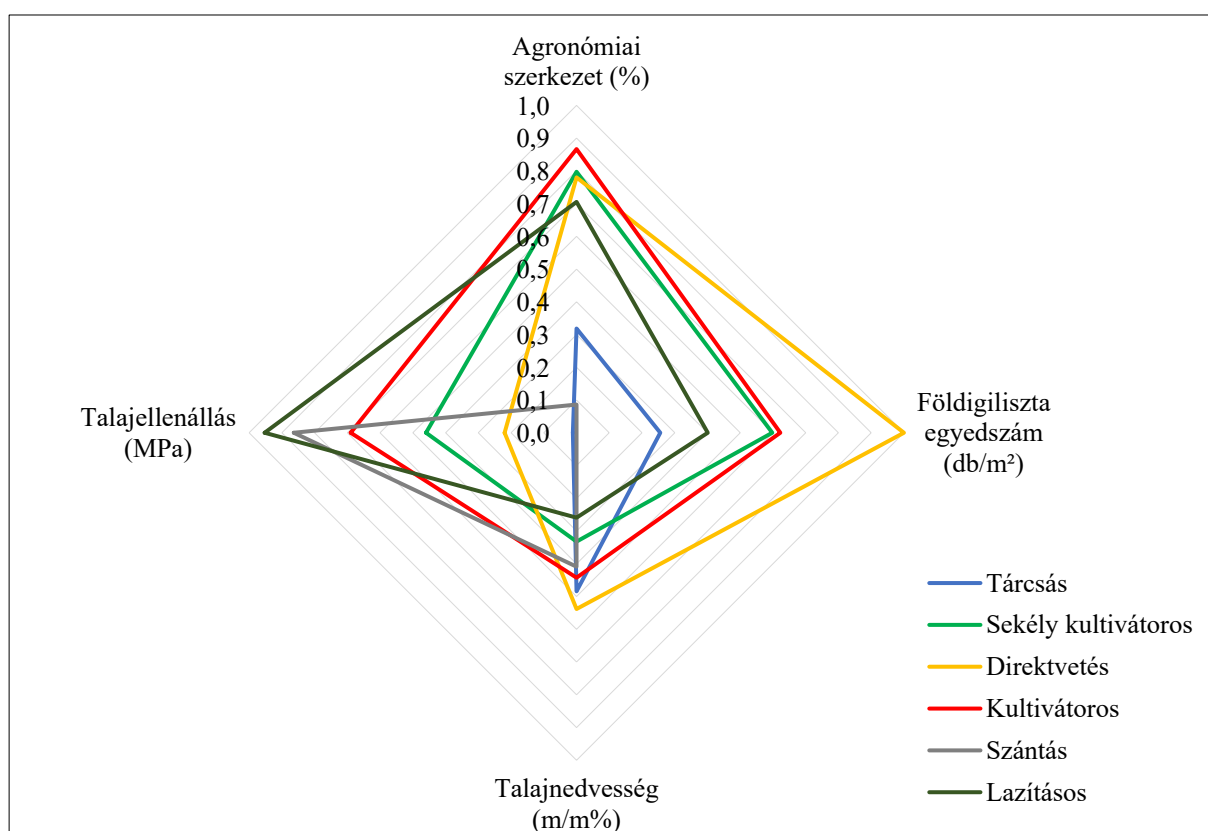
Az értékelés eredményeként a lukácsi Luvic Stagnosol [Siltic] talajon a művelési rendszerek megfelelősége és rangsora adott időjárási körülmények esetén – növekvő sorrendben – a következő: szántás < direktvetés < sekélykultivátoros művelés < kultivátoros művelés. E sorrendet a kísérleteknek helyet adó gazdaságban a kísérleten kívüli területeken is észleltük.

A józsefmajori Endocalcic Chernozem talajon a művelési rendszerek megfelelősége és rangsora adott időjárási körülmények esetén – növekvő sorrendben – a következő: szántás < tárcsázás < lazítás < sekély kultivátoros művelés = kultivátoros művelés = direktvetés. Meg kell jegyezni, a rangsorok a klimatikus tényezők által befolyásolt talajállapot vizsgálatok eredményei alapján vannak kijelölve, amelyek a dolgozatban nem tárgyalt termések eredményeivel is összhangban vannak. Ugyanakkor az időjárási jelenségek súlyosbodása legfeljebb a most kedvezőbb kezelések sorrendjén változtathat.

A vizsgálatok során kapott talajjellenállás, talajnedvesség, agronómiai szerkezet, földigiliszta egyedszám eredmények alapján összehasonlítottam a művelési kezeléseket a két kísérletben (42. és 43. ábra). Az ábrák a három év átlagadatait tartalmazzák, valamint az értékek között valós eltérést képeznek. Ennek eredményeként, bizonyos kezelések között nagyobb vagy kisebb különbség van. Az adatokat függetlenül a paraméterektől – nagyobb nedvességtartalom vagy kisebb talajjellenállás érték, több morzsa vagy kevesebb rög arány – úgy szerkesztettem, hogy minél alacsonyabb, annál rosszabb az érték. A négy tényezőt 0-1 között értékeltem, közöttük 0 a legrosszabb és az 1 a legjobb. A 42. és 43. ábrákon bemutatott összehasonlítás alátámasztja az 13. táblázatban közöltek, valamint a hozzá fűzött értékelést.

42. ábra: A művelési kezelések összehasonlítása a lukácsi kísérletben mért 4 paraméter alapján (2016-2018), Megjegyzés: 0: leggyengébb, 1: legjobb érték

43. ábra: A művelési kezelések összehasonlítása a józsefmajori kísérletben mért 4 paraméter alapján (2016-2018), Megjegyzés: 0: leggyengébb, 1: legjobb érték

4.5 Új tudományos eredmények

A doktori értekezésem eredményei alapján az alábbi új tudományos eredményeket állapítottam meg:

1. Igazoltam az eltérő csapadékmennyiség és eloszlás egyes talajállapot tényezőkre – lazult réteg mélység, agronómiai szerkezet, földigilisztaszám, felszín kitettség – gyakorolt kedvezőtlen, a művelés minőségét csökkentő hatásait. Megállapítottam, hogy a minőségromlás mértékét a műveléssel kialakult talajállapot statisztikailag igazolhatón, növeli vagy csökkenti. Kimutattam, hogy a csapadék mennyiségének talajnedvesség tartalomra gyakorolt kedvező hatása csak a vízbefogadásra és a vízvisszatartásra alkalmas talajállapot esetén következik be.
2. Igazoltam a lazult réteg mélység mélyebbre terjedését tömör talpat nem tömörítő lazításos és kultivátoros művelések esetén.
3. Bizonyítottam a felszínvédelem jótékony hatását aratás után ($\geq 50\%$), valamint vetés után ($\geq 30\%$), megfelelően a nemzetközileg megjelölt szinteknek.
4. A talajfelszín kitettségének elbírálását új tényezők (felszíntakarás, agronómiai szerkezet, felső 0-10 cm nedvessége) bevonásával bővítettem ki.
5. Számszerűsítettem a felszíntakarás, a morzsa arány és a gilisztaszám összefüggéseit két eltérő termőhelyen. Az eredmények szerint a $\geq 30\%$ felszíntakarás esetén a megkívánt összes morzsa arány ($\geq 70\%$) alakulása mellett a földigiliszta egyedszám is kedvezőnek ($\geq 80\text{db/m}^2/0-30\text{ cm}$) minősül.
6. A talajművelési rendszerek megfelelőségét szélsőséges idényekben a termőhelyhez és az eltérő időjárási tényezőkhöz alkalmazkodóan (a talajnedvesség, a talajellenállás, az agronómiai szerkezet, a földigiliszta egyedszám) alapján bizonyítottam.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A klíma-szenzitív és a klíma-védő művelés megfelelésének vizsgálatára irányuló kutatómunkámat egyrészt Horvátországban, Lukács térségében Luvic Stagnosol talajon, másrészt Hatvan térségében, Józsefmajorban Endocalcic Chernozem talajon, a 2002 óta folyó, Hatvan térségében beállított művelési tartamkísérletben végeztem 2015 ősze és a 2018. év vége között. A vizsgált időszakban szélsőséges időjárás uralkodott. A vizsgálatok kezdetén esősebb időszak volt, de azt megelőzően viszonylag száraz. 2016-ban 731 mm csapadék hullott egyenetlen eloszlásban. A talajok száradása ebben az évben rövid periódusokra korlátozódott. Az erősen változékony időjárás befolyásolta a művelések minőségét, ezáltal a talajok állapotát is. A kutatási célok kidolgozását segítő vizsgálatok – lazult réteg mélység a talajjellenállással összefüggésben, talajnedvesség, felszíntakarás, morzsa arány, földigilisza egyedszám, kitettség – a művelési és a klimatikus tényezők talajra gyakorolt hatásainak egzakt értékelését segítették.

A lazult réteg mélysége nem feltétlenül azonos a művelési mélységgel, annál jobb is lehet. A talajjellenállás vizsgálatokat alkalmasnak bizonyultak a lazult réteg mélység ellenőrzésére. A lukácsi és a józsefmajori kísérletekben statisztikailag igazolható különbségek ($p < 0,01$; $p < 0,05$) alakultak a szántott és a forgatás nélkül művelt talajok ellenállása között. A művelt rétegben bármely művelésnél az adott eljárásra jellemző lazultság alakult ki. Ennél fontosabb a művelt réteg alatti állapot, vagyis az, hogy van-e akadály a növények mélyebb gyökerezése esetén. A vizsgálatok szerint szántott talajban gyakrabban, kultivátorral művelt talajban csak esetenként alakul ki gyökerezést akadályozó állapot a művelt réteg alatt. A lazult réteg mélysége a kultivátoros kezelésekben 10-30 cm-rel haladta meg a művelés mélységét. Direktvetéses talajban a lazultság előrehaladása vagy hiánya volt a gyökerezést segítő, vagy korlátozó tényező. A direktvetés hosszú időszakban való alkalmazása a biológiai tevékenység javulása révén a kezdetekhez képest jobb lazultságot eredményez, amely javítja a nedvesség tárolását is. Az eredmények alapján a talaj adott állapotát mutató vizsgálatok elvégzése javasolható a lazult réteg mélység reális elbírálásához. Az ún. talpképző eszközök – eke, tárcsa – alkalmazása esetén kiemelten fontosak a talajállapot vizsgálatok a művelések előtt.

A talajnedvesség vizsgálatok az időjárási és művelési tényezők együttes befolyását igazolták mindkét termőhelyen. Nagyobb csapadék esetén mélyebb beázás – s ennek megfelelően nagyobb talajnedvességtartalom – azokban a kezelésekben (lazítás, kultivátoros művelés, tömör talptól mentes szántás) volt tapasztalható, ahol a nedvesség beszívargását nem, vagy csak kissé akadályozta műveléssel kialakult tömör állapot. A vizsgálatok megerősítették,

hogy a szántás és a tárcsázás – a talpképzés miatt – víz mélyebb rétegekbe szivárgását akadályozó művelésnek minősíthető. A lazításos és a kultivátoros művelések alatt talp nem alakult ki, ezzel együtt kedvezőbbé vált a nedvesség állapot. A művelések között a nedvesség különbségek (2-5 m/m%) többnyire szignifikáns eltéréseket mutattak. A forgatás nélküli művelésekben és a direktvetésben az adott időszakot tükröző nedvesség értékek voltak jellemzők, ellenben a szántott talajokban azoknál alacsonyabb. Mivel napjainkban száraz időszakok a művelési és vetési idényekben is előfordulnak, több figyelmet érdemel a talaj állapota, vízbefogadásra alkalmassága aratás után. Továbbá az, hogy kialakul-e a nedvességtartalom alapján kedvezően alkalmas állapot az alapművelés idejéig. Javaslatként olyan művelési módok és rendszerek alkalmazása okszerű, amelyek az aratástól a vetésig kedvező nedvesség befogadásra és visszatartásra alkalmasak. E tekintetben a talpképzéstől mentes szántás is elfogadható lehet a forgatás nélküli művelések mellett. Ugyanakkor, ha a szántott talajban már aratáskor alacsonyabb a nedvesség, kisebb az esély jelentős javulásra. Vagyis, a talajnedvességtartalom csak hosszabb időszak ismeretében alkalmas mutató a művelések megfelelőségének értékelésére.

A felszíntakarás az utóbbi években a klímakárok csökkentésének szükségessége miatt vált értékelendő tényezővé. A kísérleteinkben szignifikáns különbség kaptunk a közel tiszta felszínt hagyó művelés (szántás) és a felszín védelmet segítő (kultivátoros, direktvetéses) kezelések között ($p < 0,01$; $p < 0,05$), mindkét termőhelyen. A talajfelszín takarási arányok öt kategóriába sorolását a kísérleti területeken előforduló gyakoriságuk tette szükségessé, vagyis 0-10, 11-25, 26-45, 46-70 és 71-100%. Az aratás utáni (tarló) állapot talajvédőnek minősíthető, mivel a felszíntakarás ($\geq 50\%$) meghaladta az elvárt arányt. Kritikusabb az alapművelés és a vetés után maradt takarás. Megvizsgáltam, megfelel-e adott termőhelyen elvárt borítási %-nak és a nemzetközileg megjelölt (Schertz, 1988; CTIC, 2017) 30%-os elvárásnak. Ennek az elvárásnak a kultivátoros művelések és a direktvetés feleltek meg. Az eredmények alapján a felszíntakarás adott időszak szerint javasolható, vagyis kritikus (nyári) időszakokban nagyobb ($\geq 50\%$), vetés után pedig a talajvédelmet fenntartó arány ($\sim 30\%$), a nemzetközi elvárásoknak megfelelően.

A morzsa ($\varnothing$ 2,5-10 mm) arány a talajt érő klimatikus és mechanikai stressz miatt fontos minősítési tényező. A kísérleteinkben szignifikáns különbség volt kimutatható a morzsaromboló (szántás, tárcsázás) és a morzsakímélő (kultivátoros, lazításos, direktvetéses) kezelések között. Több morzsa a fizikai és biológiai állapotában megkímélt, direktvetéses vagy kultivátorral művelt talajban alakult ki, a lukácsi glej, valamint a józsefmajori csernozjom talajban 35-45% között. A morzsásság elősegítése érdekében kímélő, rögződést és porosodást

csökkentő művelés (nem szántás) alkalmazása javasolható, termőhelytől függetlenül.

A földigiliszta egyedszám az adott talaj biológiai tevékenységéről tájékoztat. A kísérleteinkben szignifikáns különbség volt kimutatható az alkalmas és alkalmatlan élőhelyek között. Alkalmatlannak a durván bolygatott (szántás), alkalmasnak a mérsékelten bolygatott (forgatás nélküli művelés), kiemelten a csak vetéskor bolygatott (direktvetés) talajállapot bizonyult. A klimatikus és talajtényezők a tavaszi időszakban nyújtották legkedvezőbb élőhelyet a földigilisztáknak. A másik, kedvezőnek ítélt körülmény gabonaaratás után, a takart tarlóokban volt észlelhető, glej talajban ≥ 75 , csernozjom talajban ≥ 50 db/m² egyedszám a 0-30 cm felső rétegben. Mivel a földigiliszta egyedszám talajállapot indikátornak tekinthető, nagyobb súllyal esik latba a talajállapot alkalmassága. A talaj biológiai tevékenységének fenntartása és fokozása érdekében a földigiliszta tevékenységet kímélő talajállapot kialakítása javasolható. A szántás e tekintetben csak a talaj kedvező nyirkossága esetén ajánlható, fogadható el, a forgatás nélküli művelések az adott körülményekre (művelési rendszer, időjárás) vonatkozóan javasolhatók.

A művelési rendszerek megfelelősége a fentiekben jelzett tényezők – lazult réteg mélység a talajellenállással összefüggésben, talajnedvesség, felszíntakarás, morzsa arány, földigiliszta egyedszám, kitettség – értékelése nyomán fogalmazható meg. Adott időjárási tényezők esetén nem ajánlhatók az olyan művelések, amelyek növelik a talaj ellenállását, csökkentik a talaj vízbefogadó és vízviasszatartó képességét és élőhely értékét.

A talajállapot vizsgálatok alapul szolgáltak a művelések megfelelőségének megítéléséhez (13. táblázat). A lukácsi Luvic Stagnosol [Siltic] talajon a művelési rendszerek megfelelősége adott időjárási körülmények esetén – növekvő sorrendben – a következő: szántás<direktvetés<sekélykultivátoros művelés<kultivátoros művelés. Ez a sorrend a térségi művelések jótékony hatása ugyanis a kísérlet évei után is bizonyítást nyert.

A józsefmajori Endocalcic Chernozem talajon a művelési rendszerek megfelelősége és rangsora adott időjárási körülmények esetén – növekvő sorrendben – a következő: szántás<tárcsázás<lazítás<sekély kultivátoros művelés=kultivátoros művelés=direktvetés. A megfelelőségi rangsor szélsőséges években észlelt klimatikus körülményekre és talajállapotra vonatkozik. A direktvetés talajállapot előnye jelenleg még nem jelentkezik a termésben. A kultivátorra alapozott rendszerek azonban, a fokozatos talajállapot javulás mellett (Bottlik, 2016; Kalmár, 2016), a termés biztonság megtartásával vagy növelésével (Kende, 2019) bizonyítanak. A jelenleginél még szélsőségesebb időjárási körülmények esetén a művelések rangsora is vélhetően módosul, azonban a kisebb talajállapot kárt okozó, de a nehéz helyzetekhez képest elfogadható termés elérésének igénye nem változik.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A talaj az egyik legjelentősebb természeti erőforrás, megkímélése, termékenységének javítása Horvátországban és Magyarországon egyaránt kívánatos. A talajokat napjainkban a szakszerűtlen, a víz- és szénvesztő művelés mellett a klíma eredetű károk gyengítik. Emellett mind gyakrabban fordulnak elő, illetve erősödnek fel olyan, klímával összefüggő szélsőségek, amelyek a növényt és a talajt egyaránt veszélyeztetik. Ugyanakkor, a talajok megújulása az emberi tevékenységgel elkövetett hibák után nagyon lassú folyamat. Ezáltal jelentősen növekszik növénytermesztés kockázata. Az időjárással összefüggő károk csökkentése (a nedvesség befogadására és visszatartására való talajállapot kialakítása, a lazult réteg mélységének megtartása) nagy kihívás. Kutatómunkámat két különböző termőhelyen végeztem, három vegetációban, 2015 és 2018 között. Az első üzemi jellegű művelési kísérletet Lukács határában (Verőce-Drávamente megye – Horvátország), Luvic Stagnosol [Siltic] talajon állítottuk be. A másik vizsgálati terület a Szent István Egyetem, GAK Kft. Józsefmajori Kísérleti- és Tangazdaságának (Hatvan térség) 2002 óta folyó tartamkísérletben, Endocalcic Chernozem (Loamic) talajon volt. Ebben a kísérletben hat különböző (tárcsázás, sekély kultivátoros, direktvetés, kultivátoros, szántás és lazításos) művelési kezelést vizsgáltunk. Míg Lukácson az első kutatási évben két művelést (szántás és kultivátoros művelés), a második évben pedig kibővítettük a sekély kultivátoros műveléssel, és az utolsó évben, 2018-ban művelés nélküli direktvetést vizsgáltunk. A művelési mélység és a termesztett növények – kukorica, őszi zab, szója – azonosak voltak. A kísérletekben a hagyományos és az alkalmazkodó művelési rendszereket összevető vizsgálatok folytak. Dolgozatomban a kutatási céljaim az alábbiak voltak:

- az alkalmazkodó és a hagyományos művelés talajra gyakorolt hatásainak összevetése néhány talajállapot jellemző alapján (talajellenállás, talajnedvesség-tartalom, felszín borítottság, agronómiai szerkezet és földigilisza egyedszám), két térségben (glejes erdőtalaj Horvátországban Luvic Stagnosol [Siltic], csernozjom talaj Endocalcic Chernozem (Loamic) Magyarországon),
- takart és takaratlan felszín talajra gyakorolt hatásának vizsgálata (talajellenállás, talajnedvesség 0-10 cm rétegben, agronómiai szerkezet, földigilisza egyedszám) a kitettség alapján
- a szántásos és a mulcshagyó művelések megfelelésének értékelése szélsőséges években,
- klímakár-csökkentésre alkalmas talajművelési rendszerek értékelése, rangsorolása megfelelőségük alapján.

A mért paraméterek alapján, a kapott eredményekre a statisztikai adatfeldolgozást az *IBM SPSS Statistics 25* programmal végeztem. Az adatok normalitását *Kolmogorov-Smirnov* próbával, a varianciák homogenitását pedig Levene-tesztel ellenőriztem. Továbbá, kétmintás t-próbát, F-próbát és egytényezős varianciaanalízist alkalmaztam, míg a jelentős eltérést meghatározását a *Tukey HSD* (Honestly Significant Difference – valódi jelentős eltérés) post hoc próbával végeztem el. A korrelációs vizsgálatokra Pearson-féle lineáris korrelációt használtam.

Célkitűzéseimnek megfelelően az időjárási és a művelési tényezők a talajra gyakorolt együttes hatását mindkét termőhelyen vizsgáltam. Kísérleteinkben a nedvesség különbségek között többnyire szignifikáns eltérések alakultak ($p < 0,01$; $p < 0,05$). Nagyobb nedvességtartalmat a lazításos, a kultivátoros és a tömör talptól mentes szántásban mértem, ahol a beszívargást és a nedvességforgalmat nem, vagy elhanyagolható mértékben akadályozta a műveléssel kialakult tömör állapot. A talpképzés miatt a szántás és a tárcsás művelés a nedvességforgalom szempontjából kedvezőtlen művelésnek minősíthető. A lazult réteg mélysége penetrométeres talajellenállás mérésekkel jól nyomon követhető volt. Mindkét kísérletben statisztikailag igazolható volt a különbség, a szántott és a forgatás nélkül művelt talajok ellenállása között. Több és rendszeres mérések alapján bizonyítani tudtam, hogy a művelt réteg alatt, a kultivátoros művelésekben ritkábban alakult ki gyökerezést akadályozó állapot, míg szántott talajban gyakrabban. A talajfelszín borítottságot új megközelítéssel vizsgáltam, a takarási arányokat öt kategóriába soroltam be, vagyis 0-10, 11-25, 26-45, 46-70 és 71-100%. A direktvetésben és a kultivátoros művelésben a takarási arányok megfeleltek nemzetközi elvárásoknak ($\geq 30\%$). Az agronómiai szerkezet vizsgálva szignifikáns különbségeket mutattam ki a morzsaromboló (szántás, tárcsázás) és a morzsakímélő (kultivátoros, lazításos, direktvetéses) kezelések között. A korrelációs vizsgálatok alapján, a felszínen az alacsony nedvesség révén nagyobb rögzképződés várható, míg a talajnedvesség a 0-5 cm és az 5-10 cm rétegben gyenge, pozitív hatással van a morzsa arányára. A klimatikus és talajtényezők a tavaszi időszakban (80-100 db/m²/30cm) nyújtották legkedvezőbb élőhelyet a földigilisztáknak (glej talajban ≥ 150 , csernozjom talajban ≥ 200), a gabonaaaratás után pedig a takart tarlóknak (40-60 db/m²/30cm). Az időjárási tényezőknek kitettség alapján a művelések objektíven voltak értékelhetők. Adott klíma szélsőségek esetén a tartósan védő felszínt hagyó művelések kaphatnak előnyt (mulcshagyó direktvetéses vagy kultivátoros). A művelési rendszerek megfelelősége a fent említett vizsgálatok alapján, a lukácsi Luvic Stagnosol [Siltic] talajon – növekvő sorrendben – a következő: szántás < direktvetés < sekélykultivátoros művelés < kultivátoros művelés. A józsefmajori Endocalcic Chernozem [Loamic] talajon – növekvő sorrendben – a következő: szántás < tárcsázás < lazítás < sekély kultivátoros művelés = kultivátoros művelés = direktvetés.

7. SUMMARY

The soil is one of the most important natural resources, its preservation and the improvement of the fertility is essential in Croatia and Hungary as well. Nowadays, our soils, on one hand, are endangered by inappropriate tillage operations, that promote water and carbon loss, and on the other hand, they also afflicted by climate induced phenomena. Besides, there are more frequently occurring extreme climatic conditions that afflict plants and soils as well. However, the regeneration of soils due to human disturbance is a very slow process, thus, the risk of crop production increases significantly. It is a great challenge to decrease the weather-related damages e.g. to obtain the best soil condition in order to infiltrate and retain moisture, to keep the optimal depth of loosened layer. I carried out the research in two different sites, in three vegetation periods, between 2015 and 2018. The first tillage experiment was set up near Lukács (Verőce-Drávamente County, Croatia), on Luvic Stagnosol [Siltic] soil. The other experiment was carried out in Józsefmajor, the Experimental and Training Farm of Szent István University (near Hatvan) on Endocalcic Chernozem (Loamic) soil. The long-term tillage experiment was set up in 2002. In this experiment six different tillage (disking, shallow cultivation, no-till, deep cultivation, ploughing and loosening) treatments were examined. In Lukács, in the first year two tillage treatments (ploughing and deep cultivation) were examined, a shallow cultivation was included in the second year, then no-till was added in the last year (2018). The depth of tillage and the crops (maize, winter oat and soybean) were the same on both experimental sites. The traditional and the adaptable tillage systems were compared in my research work. The objectives of the research were as follows:

- to compare the effects of adaptable and traditional tillage on soils based on some soil physical parameters (soil penetration resistance, soil moisture content, surface cover, agronomic structure, and earthworm abundance) in two sites (Luvic Stagnosol [Siltic] in Croatia, and Endocalcic Chernozem (Loamic) in Hungary),
- to compare the effects of covered and uncovered soil surface based on the soil exposure (soil penetration resistance, soil moisture content in 0-10 cm layer, agronomic structure and earthworm abundance)
- to evaluate the adequacy of ploughing and mulch tillage systems in extreme years,
- to evaluate and rank the tillage systems that are suitable to mitigate climate damage based on their suitability.

The statistical data processing was carried out by *IBM SPSS Statistics 25 Program*. The normality of the data was checked by *Kolmogorov-Smirnov* test, the homogeneity of the variances was verified by *Levene* test. Furthermore, two-sample t-test, F-test and one-way ANOVA were applied, while, significant differences was determined by *Tukey HSD* (Honestly Significant Difference) post hoc test. The correlations were carried out by Pearson's linear correlation analysis.

According to my objectives, I proved that both weather and tillage parameters influenced the soils in both sites and soils. In our experiment, the differences in soil moisture content were significant ($p < 0,01$; $p < 0,05$) in most cases. Greater soil moisture contents were measured in loosening, deep cultivation and ploughing without plough pan, where water infiltration and movement were not hindered, or just to a negligible extent, by the compacted state of the soil. Ploughing and disking can be considered unfavorable for water movement due to the pan formation. The depth of loosened layer could be well documented by the penetrometer measurements. Significant difference was proven in both experiments in soil penetration resistance values of ploughing and the other non-inverting treatments. Based on the several measurements that were carried out regularly, I could prove that under the tilled layer, a compact state formed rarely under deep cultivation, while it was frequent under ploughing. The soil surface cover was examined by a new approach, and the cover rates were put into five categories (0-10, 11-25, 26-45, 46-70 and 71-100%). The surface cover ratios met the international requirements ($\geq 30\%$) in no-till and deep cultivation treatments. According to the agronomic structure, significant differences were proven between the crumb destroying (ploughing, disking) and crumb saving (deep cultivation, loosening, no-till) treatments. Based on the correlation analyses, greater clodding is expected on the soil surface due to the lower soil moisture content, while the soil moisture content in 0-5 and 5-10 cm depths has weak positive effect on the ratio of crumbs. In springtime, the most suitable environmental circumstances for earthworms were provided by the climatic and soil parameters (80-100 ind/m²/30cm), and under the covered stubble after cereal harvest (40-60 ind/m²/30cm). Tillage treatments were evaluated on the bases of the exposure to the weather factors. In case of climate extremes, the permanently covered soil surfaces (no-till or deep cultivation) can be found to be beneficial. The suitability of the tillage systems based on the above examinations can be ranked as follows (with increasing order) on the Luvic Stagnosol [Siltic] at Lukács: ploughing < no-till < shallow cultivation < deep cultivation. The rank is the following (with increasing order) in the Endocalcic Chernozem soil at Józsefmajor: ploughing < disking < loosening < shallow cultivation = deep cultivation = no-till.

8. MELLÉKLETEK

8.1 M1. Irodalomjegyzék

- ABAIL, Z. – WHALEN, J.K. 2018. Corn residue inputs influence earthworm population dynamics in a no-till corn-soybean rotation. *Applied Soil Ecology* 127. pp. 120-128
- ABDI, H. – WILLIAMS, L.J. 2010. Tukey's Honestly Significant Difference (HSD) Test. In: Salkind, N. (ed.) *Encyclopedia of Research Design*. Sage Thousand Oaks, CA. pp. 1-6
- ABDUL KADER, M. – SENGE, M. – ABDUL MOJID, M. – NAKAMURA, K. 2017. Mulching type-induced soil moisture and temperature regimes and water use efficiency of soybean under rain-fed condition in central Japan. *International Soil and Water Conservation Research* 5. pp. 302-308
- ACAR, M. – CELIK, I. – GÜNAL, H. 2008. Effects of long-term tillage systems on aggregate-associated organic carbon in the eastern Mediterranean region of Turkey. *Eurasian Journal of Soil Science* 7. pp. 51-58
- ACHARYA, C.L. – HATI, K.M. – BANDOPADHYAY, K.K. 2005. Mulches. In: Hillel Det al. (eds.) *Encyclopedia of Soils in the Environment*, Elsevier Publication. pp. 521-532
- AINA, P. O. – LAL, R. – ROOSE, E. J. 1991. Tillage methods and soil and water conservation in West Africa. *Soil and Tillage research* 20. pp. 165-186
- AKHTAR, K. – WANG, W. – REN, G. – KHAN, A. – FENG, Y. – YANG, G. 2018. Changes in soil enzymes, soil properties, and maize crop productivity under wheat straw mulching in Guanzhong, China. *Soil and Tillage Research* 182. pp. 94-102
- AL-KAISI, M.M. – YIN, X. 2005. Tillage and crop residue effects on soil carbon and carbon dioxide emission in corn-soybean rotations. *Journal of Environmental Quality Abstract* 34. pp. 437-445
- ALLEN, R.R. – FENSTER, C.R. 1986. Stubble-mulch equipment for soil and water conservation in the Great Plains. *Journal of Soil and Water Conservation* 41. pp. 11-16
- ALVAREZ, R. – STEINBACH, H.S. 2009. A review of the effects of tillage systems on some soil physical properties, water content, nitrate availability and crops yield in the Argentine Pampas. *Soil and Tillage Research* 104. pp. 1-15
- ANAYA-ROMERO, M. – ABD-ELMABOD, S.K. – MUNOZ-ROJAS, M. – CASTELLANO, G. – CEACERO, C.J. – ALVAREZ, S. – MÉNDEZ, M. – DE LA ROSA, D. 2015. Evaluating soil threats under climate change scenarios in the Andalusia region, Southern Spain. *Land degradation & development*. 26 (5). pp. 441-449

- ASSENG, S. – FOSTER, I. – TURNER, N.C. 2011. The impact of temperature variability on wheat yields. *Global Change Biology*. 17 (2). pp. 997-1012
- ASSENG, S. – EWERT, F. – MARTRE, P. – RÖTTER, R.P. – LOBELL, D.B. – CAMMARANO, D. – KIMBALL, B.A. – OTTMAN, M.J. – WALL, G.W. – WHITE, J.W. – REYNOLDS, M.P. – ALDERMAN, P.D. – PRASAD, P.V.V. – AGGARWAL, P.K. – ANOTHAI, J. – BASSO, B. – BIERNATH, C. – CHALLINOR, A.J. – DE SANCTIS, G. – DOLTRA, J. – FERERES, E. – GARCIA-VILLA, M. – GAYLER, S. – HOOGENBOOM, G. – HUNT, L.A. – IZAURRALDE, R.C. – JABLOUN, M. – JONES, C.D. – KERSEBAUM, K.C. – KOEHLER, A-K. – MÜLLER, C. – NARESH KUMAR, S. – NENDEL, C. – O’LEARY, G. – OLESEN, J.E. – PALOSUO, T. – PRIESACK, E. – EYSHI REZAEI, E. – RUANE, A.C. – SEMENOV, M.A. – SHCHERBAK, I. – STÖCKLE, C. – STRATONOVITCH, P. – STRECK, T. – SUPIT, I. – TAO, F. – THORBURN, P.J. – WAHA, K. – WANG, E. – WALLACH, D. – WOLF, J. – ZHAO, Z. – ZHU, Y. 2015. Rising temperatures reduce global wheat production. *Nature Climate Change* 5. pp. 143-147
- BACKMAN, C.A. – VERBEKE, A. – SCHULZ, R.A. 2017. The drivers of corporate climate change strategies and public policy: a new resource-based view perspective. *Business and Society* 4. pp. 545-575
- BAI, Z. – CASPARI, T. – RUIPEREZ GONZALEZ, M. – BATJES, N.H. – MÄDER, P. – BÜNEMANN, E.K. – DE GOEDE, R. – BRUSSAARD, L. – XU, M. – SANTOS FERREIRA, C.S. – REINTAM E. – FAN, H. – MIHELIČ, R. – GLAVAN, M. – TÓTH, Z. 2018. Effects of agricultural management practices on soil quality: A review of long-term experiments for Europe and China. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 265. pp. 1-7
- BAKER, J.B. – SOUTHARD, R.J. – MITCHELL, J.P. 2005. Agricultural dust production in standard and conservation tillage systems in the San Joaquin Valley. *Journal of Environmental Quality* 34. pp. 1260-1269
- BAKER DE C.J., SAXTON E., RITCHIE W.R. 2006. No-tillage seeding in Conservation Agriculture. CABI Publishing. p. 317
- BAKLANOV, SZ. – HOREL, Á. – GELYBÓ, GY. – TÓTH, E. – DENCŐ, M. – UJJ, E. – POTYÓ, I. 2019. Különböző földhasználatú területek talajának nitrogénforgalmi vizsgálata változó hőmérsékleti értékeken. *Agrokémia és Talajtan* 68 (1). pp. 79-96
- BALESDENT J. – CHENU C. – BALABANE M. 2000. Relationship of soil organic matter dynamics to physical protection and tillage. *Soil and Tillage Research* 53 (3-4) pp. 215-230
- BARTHOLY, J. – PONGRÁCZ, R. 2005a. Néhány extrém éghajlati paraméter globális és a Kárpát-medencére számított tendenciája a XX. században. *AGRO-21 Füzetek* 40. pp. 70-93
- BARTHOLY, J. – PONGRÁCZ, R. – SZÉPSZÓ, G. 2008. A PRUDENCE projekt eredményei. Előadás, Budapest 04.20.
- BARUTA ZB. – ERTEKINB C. – KARAAGACCHA. 2011. Tillage effects on energy use for corn silage in Mediterranean Coastal of Turkey. *Energy*. 36 (9). pp. 5466-5475

- BASCH, G. – GERAGHTY, J. – STREIT, B. – STURNY, W. G. – 2008. No-tillage in Europe – state of the art: constraints and perspective. In: Goddard, T., Zebisch, M. A., Gan, Y., Special Publication No3. World Association of Soil and Water Conservation, Thailand, pp. 159-168.
- BAŠIĆ F. 2013. Soil as a Natural Resource of Croatia. In: The Soils of Croatia. World Soils Book Series. Springer, Dordrecht. pp. 9-22
- BAŠIĆ F. 2014. Regionalizacija Hrvatske poljoprivrede u zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU, Civitas Crisiensis 1. pp. 143-176
- BAŠIĆ, F. – BOGUNOVIĆ, M. – BOŽIĆ, M. – HUSNJAK, S. – JURIC, I. – KISIĆ, I. – MESIĆ, M. – MIROŠEVIĆ, N. – ROMIĆ, D. – ŽUGEĆ, I. 2001. Regionalizacija hrvatske poljoprivrede, rukopis, Sveučiliste u Zagrebu, Agronomski fakultet, p. 254.
- BAŠIĆ F. – KISIĆ I. – MESIĆ M. – NESTROY O. – BUTORAC A. 2004. Tillage and crop management effects on soil erosion in Central Croatia. Soil and Tillage Research 78. pp. 197-206
- BAUMHARDT, R.L. – JONES, O.R. 2002. Residue management and tillage effects on soil-water storage and grain yield of dryland wheat and sorghum for a clay loam in Texas. Soil and Tillage Research 68. pp. 71-82
- BENCSIK, K. 2007. Talajművelési módok és a talaj agronómiai szerkezetének összefüggései. Agrokémia és Talajtan 56 (1). pp. 21-28
- BENCSIK, K. 2007. Talajművelési módok és a talaj agronómiai szerkezetének összefüggései. Agrokémia és Talajtan 56 (1). pp. 21-28
- BENCSIK, K. – UJJ, A. – STINGLI, A. – MIKÓ, P. 2005. The connection between physical and agronomical texture of soil. IVth Proceedings of Alps-Adria Scientific Workshop. Portoroz, Slovenia. Cereal Research Communications 33 (1). pp. 157-160
- BENGTTSSON, J. – AHNSTRÖM, J. – WEIBULL, A-C. 2005. The effects of organic agriculture on biodiversity and abundance: a meta-analysis. Journal of Applied Ecology 42 (2). pp. 261-269
- BERENDSE, F. – VAN RUIJVEN, J. – JONGEJANS, E. – KEESSTRA, S. 2015. Loss of plant species diversity reduces soil erosion resistance. Ecosystems 18 (5). pp. 881-888
- BILANDŽIJA, D. – ZGORELEC, Z. – KISIĆ, I. 2014. The influence of agroclimatic factors on soil CO₂ emissions. Coll. Antropol. 38. Suppl 1., pp. 77-83
- BIRKÁS, M. 1987. A talajművelés minőségét befolyásoló agronómiai tényezők. Kand. értekezés, Gödöllő
- BIRKÁS, M. 2006a. A művelés célja – hagyományok, új törekvések. In: Környezetkímélő, alkalmazkodó talajművelés (Szerk. Birkás, M.) Akaprint Nyomdaipari Kft, Budapest. pp. 48-54

- BIRKÁS, M. 2008. Development of soil tillage in the Pannonian region. In: Environmentally-sound adaptable tillage. (Ed.: Birkás, M.), Budapest, Akadémiai Kiadó, pp. 46-48
- BIRKÁS, M. 2010. Talajművelők zsebkönyve. Budapest: Mezőgazda Kiadó. pp. 138-147
- BIRKÁS, M. 2011. Tillage, impacts on soil and environment. In: Encyclopedia of Agrophysics. (eds.: Glinski, J., Horabik, J., Lipiec, J.) Dordrecht, Springer. pp. 903-906
- BIRKÁS, M. 2018. Talajművelési ABC. Mezőgazda Kiadó. p. 251
- BIRKÁS, M. – GYURICZA, CS. 2001. A szélsőséges csapadékelátottság hatása az őszi búza néhány termesztési tényezőjére barna és erdőtalajon. Növénytermelés 50. pp. 333-344
- BIRKÁS, M. – SZALAI, T. – GYURICZA, CS. – GECSE, M. – BORDAS, K. 2002. Effect of disc tillage on soil condition, crop yield and weed infestation. Rostl. Vyr. 48. pp. 20-26
- BIRKÁS, M. – JOLÁNKAI, M. – GYURICZA, CS. – PERCZE, A. 2004. Tillage effects on compaction, earthworms and other soil quality indicators in Hungary. Soil and Tillage Research. 78 (2) pp. 185-196.
- BIRKÁS, M. – KALMÁR, T. – FENYVESI, L. – FÖLDESI, P. 2007a. Realities and beliefs in sustainable soil tillage. Cereal Research Communication 35. pp. 257-260
- BIRKÁS, M. – JOLÁNKAI, M. – STINGLI, M. – BOTTLIK, L. 2007b. Az alkalmazkodó művelés jelentősége a talaj- és klímavédelemben. "Klíma-21" füzetek 51, pp. 34-47
- BIRKÁS, M. – JOLÁNKAI, M. 2008. A növénytermesztés és a klímaváltozás összefüggése. In: Klímaváltozás: Környezet-Kockázat-Társadalom. Kutatási Eredmények. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. pp. 131-151
- BIRKÁS M. – JOLÁNKAI M. – KISIĆ I. – STIPEŠEVIĆ B. 2008a. Soil tillage needs a radical change for sustainability. Agriculture Conspectus Scientificus. 73 (3). pp. 131-136
- BIRKÁS, M. - KISIĆ, I. – BOTTLIK, L. – JOLÁNKAI, M. - MESIĆ, M. – KALMÁR, T. 2009. Subsoil compaction as a climate damage indicator. Agriculturae Conspectus Scientificus 74 (2). pp. 91-97
- BIRKÁS, M. – BOTTLIK, L. – STINGLI, A. – GYURICZA, CS. – JOLÁNKAI, M. 2010. Effect of soil physical state on the earthworms in Hungary. Applied and Environmental Soil Science 2010. Article ID 830853. pp. 7
- BIRKÁS, M. - KISIĆ, I. – JUG, D. – SMUTNÝ, V. 2010. The impacts of surface mulch-cover and soil preserving tillage on the renewal of the top soil layer. Agriculture in nature and environment protection. 3rd International Scientific/professional conf. Vukovar, 31st May – 2nd June, 2010. Proc. (Eds.: Jug, D., Sorić, R.) Glas Slavonije d.d. Osijek, pp. 21-27
- BIRKÁS, M. - KISIĆ, I. – JUG, D. – SMUTNÝ, V. 2011. Remedying water-logged soils by means of adaptable tillage. Agriculture in nature and environment protection. 3rd International Scientific/professional conf. Vukovar, 1-3 June, 2011. Proceedings&Abstracts (Eds.: Stipešević, B., Sorić, R.) Glas Slavonije d.d. Osijek, pp. 11-22

- BIRKÁS, M. KISIĆ, I. – JUG, D. – BOTTLIK, L. – PÓSA, B. 2012a. Soil phenomena and soil tillage defects in the past two years – A scientific approach. Proceedings & Abstracts 5th International Scientific/professional conference. Agriculture in Nature and Environment Protection. Vukovar 2012. (Eds.: Stipešević, B., Sorić, R.) Glas Slavonije d.d. Osijek, pp. 11-23
- BIRKÁS, M. – KALMÁR, T. - KISIĆ, I. – JUG, D. – SMUTNÝ, V. – SZEMŐK, A. 2012b. A 2010. évi csapadék jelenségek hatása a talajok fizikai állapotára. Növénytermelés 61 (1) pp. 7-36
- BIRKÁS, M. – KENDE, Z. – PÓSA, B. 2015a. A környezetkímélő talajművelés szerepe a klímakár-enyhítésben. In: Madarász, B. (szerk.) Környezetkímélő talajművelési rendszerek Magyarországon. MTA CSFK FTI. Budapest pp. 32-40
- BIRKÁS, M. - KISIĆ, I. – MESIĆ, M. – JUG, D. – KENDE, Z. 2015b. Climate induced soil deterioration and methods for mitigation. Agriculturae Conspectus Scientificus 80 (1). pp. 17-24
- BIRKÁS, M. - MESIĆ, M. - SMUTNÝ, V. 2015c. Soil conservation tillage in crop production. Contemporary agriculture 64 (3-4). pp. 248-254
- BIRKÁS, M. – DEKEMATI, I. – KENDE, Z. – PÓSA, B. 2017a. Review of soil tillage history and new challenges in Hungary. Hungarian Geographical Bulletin 66. pp. 55-64
- BIRKÁS, M. – DEKEMATI, I. - KISIĆ, I. – PÓSA, B. 2017b. Results of the soil quality preservation in the extreme seasons. Agriculture in the Nature and Environment Protection. 10th International Scientific/Professional Conference, Vukovar 5th-7th June, 2017. Proceedings and Abstracts (Eds.: Mijić, P., Ranogajec, L.) Glas Slavonije d.d. Osijek, pp. 10-19
- BIRKÁS, M. – DEKEMATI, I. – KENDE, Z. – RADICS, Z. – SZEMŐK, A. 2018a. A sokszántásos műveléstől a direktvetésig – Előrehaladás a talajművelésében és védelmében. Agrokémia és talajtan. 67 (2). pp. 253-268
- BIRKÁS, M. – BOGUNOVIĆ, I. – DEKEMATI, I. – KISIĆ, I. – RADICS, Z. 2018b. Adaptable tillage – is that a solution for the present climate situation? In: Jug D., Brozović B. (eds.) Proceedings and Abstracts, 11th international/professional conference agriculture in nature and environment protection. 28-30 May, 2018. Vukovar. Glas Slavonije d.d., Osijek.
- BIRKÁS, M. – JUG, D. – KENDE, Z. - KISIĆ, I. – SZEMŐK, A. 2018c. Soil tillage response to the climate threats – Revaluation of the classic theories. Agriculturae Conspectus Scientificus 93 (1). pp. 1-9
- BLOUIN, M. – HODSON, M.E. – DELGADO, E.A. – BAKER, G. – BRUSSAARD, L. – BUTT, K.R. – DAI, J. – DENDOOVEN, L. – PÉRÉS, G. – TONDOH, J.E. – CLUZEAU, D. – BRUN, J.J. 2013. A review of earthworm impact on soil function and ecosystem services. European Journal of Soil Science 64. pp. 161-182

- BOGUNOVIĆ, I. - KISIĆ, I. - JURIŠIĆ, A. 2014b. Soil compaction under different tillage system on stagnic luvisols. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 79 (1). pp. 57-63
- BOGUNOVIĆ, I. – KISIĆ, I. – SRAKA, M. DEKEMATI, I. 2015. Temporal changes in soil water content and penetration resistance under three tillage systems. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 80 (4). pp. 187-195
- BOGUNOVIĆ, I. – KISIĆ, I. – MALETIĆ, E. – JURIŠIĆ, A. – ROŠKAR, L. – DEKEMATI, I. 2016. Soil compaction in different ages vineyards in Pannonian Croatia. Part II. Modeling spatial variability of soil compaction parameters in vineyard. *Journal of Central European Agriculture* 17 (2). pp. 545-562
- BOGUNOVIĆ, I. – Trevisani, S. – Seput, M. – Juzbašić, D. – Đurđević, B. 2017. Short-range and regional spatial variability of soil chemical properties in an agro-ecosystem in eastern Croatia. *Catena* 154. pp. 50-62
- BOGUNOVIĆ, I. – PEREIRA, P. – KISIĆ, I. – SAJKO, K. – SRAKA, M. 2018. Tillage management impacts on soil compaction, erosion and crop yield in Stagnosols (Croatia). *Catena* 160. pp. 376-384
- BOGUNOVIĆ, I. – FERNANDEZ, M.P. – KISIĆ, I. – MARIMÓN, M.B. 2019. Agriculture and grazing environments. Chapter Two. In: *advances in Chemical Pollution, Environmental Management and Protection* 4. pp. 23-70
- BOGUNOVIĆ, I. – KOVÁCS, G.P. – DEKEMATI, I. – KISIĆ, I. – BALLA, I. – BIRKÁS, M. 2019. Long-term effect of soil conservation tillage on soil water content, penetration resistance, crumb ratio and crusted area. *Plant, Soil and Environment* 65. pp. 442-448
- BOGUNOVIĆ, I. – KISIĆ, I. 2013. Soil water content in tillage induced system. In: Vukadinović V., Đurđević B. (eds.) *Soil and Crop Management: Adaptation and mitigation of climate change*. Osijek, Croatia. pp. 99-107
- BOGUŽAS, V. – KAIRYTĖ, A. – JODAugIENĖ, D. 2010. Soil physical properties and earthworms as affected by soil tillage systems, straw and green manure management. *Žemdirbyste=Agriculture* 97 (3). pp. 3-14
- BONFILIS, C. – LOBELL, D. 2007. Empirical evidence for a recent slowdown in irrigation-induced cooling. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 104. pp. 13582-13587
- BOONE, F. R., 1988. Weather and other environmental factors influencing crop responses to tillage and traffic. *Soil and Tillage Research* 11. pp. 283-324
- BOSTRÖM, U. 1995. Earthworm populations (Lumbricidae) in ploughed and undisturbed leys. *Soil and Tillage Research* 35. pp. 125-133
- BOTTLIK, L. 2016. A felszíntakarás jelentősége a talajvédelemben és a klímakárok enyhítésében. Doktori értekezés. Gödöllő. p. 188

- BOTTLIK, L. – CSORBA, SZ. – GYURICZA, CS. – KENDE, Z. – BIRKÁS, M. – 2014. Climate challenges and solutions in soil tillage. *Applied ecology and environmental research* 12 (1) pp. 13-23
- BRANKOVIĆ, Č. – BRAY, J. – CALLAWAY J. – DULČIĆ J. – GAJIĆ-ČAPKA M. – GLAMUZINA B. – HEIM I. – JAPEC L. – KALINSKI V. – LANDAU S. – LEGRO S. – OIKON ORTL F. – PATARČIĆ M. – SRNEC L. – ŠIMLEŠA D. – ZANINOVIĆ K. – ZNAOR D. 2009. A Climate for Change, Climate change and its impacts on society and economy in Croatia (United Nations Development Programme (UNDP) in Croatia, Zagreb, 2009.
- BREVIK, E.C. 2012. Soil and climate change: gas fluxes and soil processes. *Soil Horizons* 53. pp. 12-23
- BRIONES, M.J.I. – SCHMIDT, O. 2017. Conventional tillage decreases the abundance and biomass of earthworm and alters their community structure in a global meta-analysis *Global Change Biology* 23. pp. 4396-4419
- BRONICK, C.J. – LAL, R. 2005. Soil structure and management: a review. *Geoderma* 124. pp. 3-22
- BROWN, G.G. – BAROIS, I. – LAVELLE, P. 2000. Regulation of soil organic matter dynamics and microbial activity in the drilosphere and the role of interactions with other edaphic functional domains. *European Journal of Soil Biology* 36. pp. 177-198
- BURAGIENĖ S. – ŠARAUSKIS E. – ROMANECKAS K. – ADAMAVIČIENĖ A. – KRIAUCIŪNIENĖ Z. – AVIŽIENYTĖ D. – MAROZAS V. – NAUJOKIENĖ V. 2019. Relationship between CO₂ emissions and soil properties of differently tilled soils. *Science of the Total Environment* 662. pp. 786-795
- BUSARI, M.A. – KUKAL, S.S. – KAUR, A. – BHATT, R. – DULAZI, A.A. 2015. Conservation tillage impacts on soil, crop and the environment. *International Soil and Water Conservation Research* 3. pp. 119-129
- BUTORAC, A. – KISIĆ, I. – BUTORAC J. 2006. Konzervacijska obrada tla u Europskim državama (Conservation tillage in the European countries). *Agronomski glasnik* 2. pp. 109-136
- BÚZÁS I. 1993. Talaj- és agrokémiai vizsgálati módszerekönyv 1. INDA 4231, Budapest. p. 357
- CAI, T. – ZHANG, C. – HUANG, Y. – HUANG, H. – YANG, B. – ZHAO, Z. – ZHANG, J. – JIA, Z. 2015. Effects of different straw mulch modes on soil water storage and water use efficiency of spring maize (*Zea mays* L.) in the Loess Plateau of China. *Plant Soil Environment* 61. pp. 235-259
- CARTER, M.R. – RENNIE, D.A. 1982. Changes in soil quality under zero tillage farming systems: distribution of microbial biomass and mineralizable C and N potentials. *Canadian Journal of Soil Science* 62. pp. 587-597

- Commision of the European Communities (CEC) 2006. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council, establishing a framework for the protection of soil and amending Directive 2004/35/EC. Com 231, Brussels
- CELIK, I. 2005. Land-use effects on organic matter and physical properties of soil in a southern Mediterranean highland of Turkey. *Soil and Tillage Research* 83. pp. 270-277
- CERDÁ, A. 2000. Aggregate stability against water forces under different climates on agriculture land and scrubland in southern Bolivia. *Soil and Tillage Research* 36. pp. 1-8
- CHAN, K-Y. 2001. An overview of some tillage impacts on earthworm population abundance and diversity – implications for functioning in soils. *Soil and Tillage Research* 57. pp. 179-191
- CHATTERJEE, S. – BANDYOPADHAY, K.K. – PRADHAN, S. – SINGH, R. – DATTA, S.P. 2016. Influence of irrigation, crop residue mulch and nitrogen management practices on soil physical quality. *Journal of the Indian Society of Soil Science* 64. pp. 351-367
- CHEN, X.W. – LIANG, A.Z. – JIA, S.X. – ZHANG, X.P. – WEI, S.C. 2014. Impact of tillage on physical characteristics in a Mollisol on Northeast China. *Plant, Soil and Environment* 60. pp. 309-313
- CHENU, K. – ROY PORTER, J. – MARTRE, P. – BASSO, B. – CAMERON CHAPMAN, S. – EWERT, F. – BINDI, M. – ASSENG, S. 2017. Contribution of crop models to adaptation in wheat. *Trends in Plant Science*. 22. pp. 472-490
- CHERLET, M. – IVITS, E. – SOMMER, S. – TÓTH, G. – JONES, A. – MONTANARELLA, L. – BELWARD, A. 2013. Land productivity Dynamics in Europe - Towards a Valuation of Land Degradation in the EU. pp. 80
- CONSTANZA, R. – D'ARGE, R. – DE GROOT, R. – FARBER, S. – GRASSO, M. – HANNON, B. – LIMBURG, K. – NAEEM, S. – O'NEIL, E.V. – PARUELO, J. – RASKIN, R.G. – SUTTON, P. – VAN DEN BELT, M. 1997. The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature* 387. pp. 253-260
- COOTE, D. R. – MALCOLM-MCGOVERN, C. A. 1989. Effects of conventional and no-till corn grown in rotation on three soils in Eastern Ontario. *Soil and Tillage Research* 14 (1) pp. 67-84.
- COPEK, K. – FILIPOVIĆ, D. – HUSNIAK, S. – KOVAČEV, I. – KOŠUTIĆ, S. 2015. Effects of tillage systems on soil water content and yield in maize and winter wheat production. *Plant Soil Environ* 61 (5). pp. 213-219
- CRITTENDEN, S.J. – ESWARAMURTHY, T. – DE GOEDE, R.G.M. – BRUSSAARD, L. – PULLEMAN, M.M. – 2014. Effect of tillage on earthworms over short- and medium-term in conventional and organic farming. *Applied Soil Ecology* 83. pp. 140-148
- CURRY, J.P. 1998. Factors affecting earthworm abundance in soils. In: Edwards, C.A. (Ed.), *Earthworm Ecology*. St. Lucie Press, Boca Raton. p. 389

- ČMELIK, Z. – HUSNJAK, S. 2011. Regionalizacija voćarske proizvodnje u Virovitičko-podravskoj županiji. Naručitelj projekta: Virovitičko-podravska županija. p. 146
- DAL FERRO, N. – SARTORI, L. – SIMONETTI, G. – BERTI, A. – MORARI, F. 2014. Soil macro- and microstructure as affected by different tillage systems and their effects on maize root growth. *Soil and Tillage Research* 140. pp. 55-65.
- DARÓCZI, S. 2005. Talajtömörség-mérő műszer. Szarvas. Kézirat. 4.
- DARYANTO, S. – WANG, L. – JACINTHE, P-A. 2016. Global synthesis of drought effects on maize and wheat production. *PloS ONE*. 11. e0156362 pp. 1-15
- DAS, A. – LAYEK, J. – RAMKRUSHNA, G.I. – RANGAPPA, K. – LAL, R. – GHOSH, P.K. – CHOUDHURY, B.U. – MANDAL, S. – NGANGOM, B. – DEY, U. – PRAKASH, N. 2019. Effects of tillage and rice residue management practices on lentil root architecture, productivity and soil properties in India's Lower Himalays. *Soil and Tillage Research* 194. 104313
- DEAN, G.J. – MERRY, A.M. 2015. Comparison of stubble management strategies in the high rainfall zone. In 17th Australian Society of Agronomy Conference. pp. 1-4
- DEKEMATI, I. - BOGUNOVIĆ, I. – KISIĆ, I. RADICS, Z. – SZEMŐK, A. – BIRKÁS, M. 2019a. The effects of tillage-induced soil disturbance on soil quality condition. *Polish Journal of Environmental Studies* 28 (5). pp. 3665-3673
- DEKEMATI, I. – SIMON, B. – VINOGRADOV, SZ. – BIRKÁS, M. 2019b. The effects of various tillage treatments on soil physical properties, earthworm abundance and crop yield in Hungary. *Soil and Tillage Research* 194. 104334
- DE LA ROSA, D. – ANAYA-ROMERO, M. – DIAZ-PEREIRA, E. – HEREDIA, N. – SHAHBAZI, F. 2009. Soil-specific agro-ecological strategies for sustainable land use – A case study by using MicroLEIS DSS in Sevilla Province (Spain). *Land Use Policy* 26 (4). pp. 1055-1065
- DE OLIVIERA, T. – BERTRAND, M. – ROGER-ESTRADE, J. 2012. Short-term effects of ploughing on the abundance and dynamics of two endogeic earthworm species in organic cropping systems in northern France. *Soil and Tillage Research* 119. pp. 76-84
- DE VITA, P. – DI PAOLO, E. – FECONDO, G. – DI FONZO, N. – PISANTE, M. 2007. No-tillage and conventional tillage effects on durum wheat yield, grain quality and soil moisture content in southern Italy. *Soil and Tillage Research* 92. pp. 69-78
- DERPSCH, R. – SIDIRAS, N. – ROTH, C.H. 1986. Results of studies made from 1977-1984 to control erosion by cover crops and no-tillage techniques in Parana, Brazil. *Soil and Tillage Research* 8. pp. 253-263
- DERPSCH, R. – FLORENTIN, M. – MORIYA, K. 2006. The laws of diminishing yields in the tropics. In *Proceedings of the 17th ISTRO Conference*, Soil and Tillage Research. Kiel, Germany, pp. 1218-1223

- DERPSCH, R. – FRIEDRICH, T. 2009. Development and current status of no-till adoption in the world. In: Proceedings of the 18th ISTRO Conference, Izmir. Turkey, pp. 1-16.
- DONG, Q. – YANG, Y. – YU, K. – FENG, H. 2018. Effects of straw mulching and plastic film mulching on improving soil organic carbon and nitrogen fractions, crop yield and water use efficiency in the Loess Plateau, China. *Agricultural Water Management* 201. pp. 133-143
- DORAN, J.W. – ZEISS, M.R. 2000. Soil health and sustainability: managing the biotic component of soil quality. *Applied Soil Ecology* 15. pp. 3-11
- DÓKA, L.F. – PEPÓ, P. 2007. Role of water supply in monoculture maize (*Zea mays* L.) production. Proceedings of VI. Alps-Adria Scientific Workshop 35 (2) pp. 353-356
- DÖVENYI, Z. 2010. (szerk.) Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, pp. 876.
- DUMANSKI J. – REICOSKY D.C. – PEIRETTI R.A. 2014. Global pioneers in soil conservation: Common elements and lessons learned. Preface – *International Soil and Water Conservation Research* 2 (1) pp. 1-4
- DUNKEL, Z. 2017. A Magyarországi klímaváltozás nyomon követése a hőmérsékleti térképek alapján. *Légkör* 62 (4). pp. 194-200
- DWYER, L. M. – MA, B. L. – STEWART, D. W. – HAYHOE, H. N. – BALCHIN, D. – CULLEY, J. L. B. – MCGOVERN, M. 1996. Root mass distribution under conventional and conservation tillage. *Canadian Journal of Soil Science* 76 (1) pp. 23-28.
- EDWARDS, C.A. – LOFTY, J.R. 1980. Effects of earthworm inoculation upon the root growth of direct drilled cereals. *Journal of Applied Ecology* 17. pp. 533-543
- EDWARDS, C.A. – BOHLEN, P.J. 1996. *Earthworm ecology and biology*. London: Chapman & Hall. pp. 196-212
- ERIKSEN-HAMEL, N.S. – SPERATTI, A.B. – WHALEN, J.K. – LÉGÉRE, A. – MADRAMOOTOO, C.A. 2009. Earthworm populations and growth rates related to long-term crop residue and tillage management. *Soil and Tillage Research* 104. pp. 311-316
- ERNST, G. – FELTEN, D. – VOHLAND, M. – EMMERLING, C. 2009. Impact of ecologically different earthworm species on soil water characteristics. *European Journal of Soil Biology* 45. pp. 207-213
- EVANS, R. G. – STEVENS, W. B. – IVERSEN, W. M. – 2010. Development of strip tillage on sprinkler irrigated sugarbeet. *American Society of Agricultural and Biological Engineers. Applied Engineering in Agriculture* 26 (1) pp. 59-69
- FALLAHI, F. – RAOUFAT, M.H. 2008. Row-crop planter attachments in a direct planting system: A comparative study. *Soil and Tillage Research* 98. pp. 27-34
- FAO - Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Manual on Integrated Soil Management and Conservation Practices* (FAO Land and Water Bulletin); Food and Agriculture Organization of the United Nations: Rome, Italy 2000.

- FARKAS, CS. – GYURICZA, CS. – LÁSZLÓ, P. 1999. Egyes talajfizikai tulajdonságok vizsgálata talajművelési tartamkísérletekben gödöllői barna erdőtalajon. *Növénytermelés* 48. pp. 323-336
- FERRISE, R. – MORIONDO, M. – BINDI, M. 2011. Probabilistic assessments of climate change impacts on durum wheat in the Mediterranean region. *Natural hazards and Earth System Sciences*. 11. pp. 1293-1302
- FILIPOVIĆ D. – HUSNJAK S. – KOŠUTIĆ S. – GOSPODARIĆ Z. 2006. Effects of tillage systems on compaction and crop yield of Albic Luvisol in Croatia. *Journal of Terramechanics* 43. pp. 177-189
- FISCHER, C. – ROSCHER, C. – JENSEN, B. – EISENHAUER, N. – BAADE, J. – ATTINGER, S. – SCHEU, S. – WEISSER, W.W. – SCHUMACHER, J. – HILDEBRANDT, A. 2014. How do earthworms, soil texture and plant composition affect infiltration along an experimental plant diversity gradient in grassland. *PloS One* 9. Article e98987 pp. 1-12
- FOSTER, T. – BROZOVIĆ, N. – BUTLER, A.P. 2015. Why well yield matters for managing agricultural drought risk. *Weather and Climate Extremes* 10. pp. 11-19
- FRANK, D. – REICHSTEIN, M. – BAHN, M. – THONICKE, K. – FRANK, D. – MAHECHA, M.D. – SMITH, P. – VAN DER VELDE, M. – VICCA, S. – BABST, F. – BEER, C. – BUCHMANN, N. – CANADELL, J.G. – CIAIS, P. – CRAMER, W. – IBROM, A. – MIGLIETTA, F. – POULTER, B. – RAMMIG, A. – SENEVIRATNE, S.I. – WALZ, A. – WATTENBACH, M. – ZAVALA, M.A. – ZSCHEISCHLER, J. 2015. Effects of climate extremes on the terrestrial carbon cycle: concepts, processes and potential future impacts. *Global Change Biology* 21 (8) pp. 2861-2880
- GAO, Y. – DANG, X. – YU, Y. – LI, Y. – LIU, Y. – WANG, J. 2016. Effects of tillage methods on soil carbon and wind erosion. *Land Degradation & Development* 27 (3) pp. 583-591
- GAO, L. – BECKER, E. – LIANG, G. – HOUSSOU, A.A. – WU, H. – WU, X. – CAI, D. – DEGRÉ, A. 2017. Effect of different tillage systems on aggregate structure and inner distribution of organic carbon. *Geoderma* 288. pp. 97-104
- GEBHARDT, M.R. – DANIEL, T.C. – SCHWEIZER, E.E. – ALLMARAS, R.R. 1985. Conservation tillage. *Science* 230. pp. 625-630
- GECSE, M. 2001. Talajállapot-változások évente ismételt művelés hatására. *Növénytermelés* 50. pp. 83-94
- GECSE, M. – GALOVICS, A. 2001. A hagyományos és a csökkentett művelés hatása a talajállapotra. *Növénytermelés* 50. pp. 237-247
- GENTILE, A.R. Soil degradation in Europe. In *Soil Degradation in Central and Eastern Europe: The Assessment of the Status of Human-induced Degradation*; United Nations Environment Programme (UNEP), and ISRIC – World Soil Information: Wageningen, Netherland, 2000. pp. 68-89

- GOBIN, A. 2018. Weather related risks in Belgian arable agriculture. *Agricultural Systems* 159. pp. 225-236
- GREEN, J.K. – SENEVIRATNE, S.I. – BERG, A.M. – FINDELL, K.L. – HAGEMANN, S. – LAWRENCE, D.M. – GENTINE, P. 2019. Large influence of soil moisture on long-term terrestrial carbon uptake. *Nature* 565. pp. 476-479
- GRUBOR, M. – MALETIĆ, I. – LAKIĆ, J. – KOVAČEV, I. – KOŠUTIĆ, S. 2015. Ekonomičnost proizvodnje pšenice i uljane repice s različitim sustavima obrade tla. *Zbornik radova. 43. Simpozij Aktuelni zadaci mehanizacije poljoprivrede*. pp. 265-274.
- GULYÁS, M. (2017). Biogázüzemi erjesztési maradék mezőgazdasági felhasználásának vizsgálata. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Környezettudományi Doktori Iskola p. 118
- GÜNAL, H. – KORUCU, T. – BIRKÁS, M. – ÖZGÖZ, E. – ZAMFIR, R.H.C. 2015. Threats to sustainability of soil functions in central and southeast Europe. *Sustainability* 7. pp. 2161-2188
- GYURICZA, CS. – SMUTNÝ, V. – PERCZE, A. – PÓSA, B. – BIRKÁS, M. 2015. Soil condition threats in two seasons of extreme weather conditions. *Plant, Soil and Environment* 61. pp. 151-157
- HAILE, M.G. – WOSSEN, T. – TESFAYE, K. – VON BRAUN, J. 2017. Impact of climate change, weather extremes, and price risk on global food supply. *Economics of disasters and climate change* 1. pp. 55-75
- HAMMERBECK, A.L. – STETSON, S.J. – OSBORNE, S.L. – SCHUMACHER, T.E. – PIKUL, J.L. 2012. Corn residue removal impact on soil aggregates in a no-till corn/soybean rotation. *Soil Science Society of America Journal* 76. pp. 1390-1398
- HAMZA, M.A. – ANDERSON, W.K. 2005. Soil compaction in cropping systems: a review of the nature: causes and possible solutions. *Soil and Tillage Research* 82 pp. 121-145
- HARTE, J. – TORN, M.S. – CHANG, F.R. – FEIFAREK, B. – KINZIG, A.P. – SHAW, R. – SHEN, K. 1995. Global warming and soil microclimate: Results from a Meadow-Warming Experiment. *Ecological Applications* 5 (1) pp. 132-150
- HE, J. – LI, H.W. – WANG, X.Y. – MCHUGH, A.D. – LI, W.Y. – GAO, H.W. – KUHN, N.J. 2007. The adoption of annual subsoiling as conservation tillage in dryland maize and wheat cultivation in northern China. *Soil and Tillage Research* 94 (2) pp. 493-502
- HENDRICKS, N.P. 2018. Potential benefits from innovations to reduce heat and water stress in agriculture. *Journal of the Association of Environmental and Resource Economists*. 5. pp. 545-576
- HOBBS, P.R. 2007. Conservation Agriculture: What is it and why is it important for future sustainable food production. *Journal of Agricultural Science – Cambridge*. 145 (2) pp. 127-137

- HOEKSTRA, A.Y. – MEKONNEN, M.M. – CHAPAGIN, A.K. – MATHEWS, R.E. – RICHTER, B.D. 2012. Global monthly water scarcity: blue water footprint versus blue water availability. *PloS One* 7. pp. 1-9
- HUANG, G.B. – ZHANG, R.Z. – LI, G.D. – LI, L.L. – CHAN, K.Y. – HEENAN, D.P. – CHEN, W. – UNKOVICH, M.J. – ROBERTSON, M.J. – CULLIS, B.R. 2008. Productivity and sustainability of a spring wheat-field pea rotation in a semi-arid environment under conventional and conservation tillage systems. *Field Crops Research* 107. pp. 43-55
- HUSNJAK, S. 2014. *Sistematika tala Hrvatske*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb. p. 371
- HUSNJAK, S. – ŠIMUNIĆ, I. – TURŠIĆ, I. 2008. Soil erosion risk in Croatia. *Cereal Research Communications*. Vol 36. Proceedings of the VII. Alps-Adria Scientific Workshop, Stara Lesna Slovakia. pp. 939-942
- HUSNJAK, S. – ROMIĆ, M. – PERAR, N. POLJAK, M. 2011. Recommendations for soil management in Croatia. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 76 (1) pp. 1-8
- HUSNJAK, S. – BENSÁ, A. 2018. Pogodnost poljoprivrednog zemljišta za navodnjavanje u agrotegijama Hrvatske. *Hrvatske vode* 26 (105) pp. 157-180
- IPCC, 2001. Intergovernmental Panel on Climate Change. Third Assessment Report. The Scientific Basis. Cambridge University Press.
- IPCC, 2007. Intergovernmental Panel on Climate Change. The physical science basis. The Scientific Basis. Cambridge University Press
- IPCC, 2018: Summary for Policymakers. In: Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty. World Meteorological Organization, Geneva, Switzerland, pp. 1-32
- JALOTA, S.K. – ARORA, V.K. – SINGH, O. 2006. Development and evaluation of a soil water evaporation model to assess the effects of soil texture, tillage and crop residue management under field conditions. *Soil Use Management* 16. pp. 194-199
- JEFFREY, S. – GARDI, C. – JONES, A. – MONTANARELLA, L. – MARMO, L. – MIKO, L. – RITZ, K. – PERES, G. – RÖMBKE, J. – VAN DER PUTTEN, W. (eds.) *European Atlas of Soil Biodiversity*. Luxembourg: EC, Publ. pp. 128
- JIN, H. – HONGWEN, L. – RASAILY, R.G. – QINGJI, W. – GUOHUA, C. YANBO, S. – XIAODONG, Q. – LIJIN, L. 2011. Soil properties and crop yields after 11 years of no tillage farming in wheat-maize cropping system in North China Plain. *Soil and Tillage Research* 113. pp. 48-54
- JOLÁNKAI, M. – BIRKÁS, M. 2010. Szárazodás és a növénytermelés. *Klíma-21 Füzetek. Klímaváltozás – Hatások – Válaszok*. 59. (Szerk. Csete, L.) pp. 26-31

- JONES, A. – PANAGOS, P. – BARCELO, S. – BOURAOUI, F. – BOSCO, C. – DEWITTE, O. – GARDI, C. – ERHARD, M. – HERVAS DE DIEGO, F. – HIEDERER, R. – JEFFERY, S. – LÜKEWILLE, A. – MARMO, L. – MONTANARELLA, L. – OLAZABAL, C. – PETERSEN, J.E. – PENIZEK, V. – STRASSBURGER, T. – TÓTH, G. – VAN DEN EECKHAUT, M. – VAN LIEDEKERKE, M. – VERHEIJEN, F. – VIESTOVA, E. – YIGINI, Y. 2012. The state of soil in Europe: A contribution of the JRC to the European Environment Agency's Environment State and Outlook Report – SOER 2010. Office for Official Publications of the European Communities: Luxembourg, 2012. pp. 76.
- JONES, A.D. – YOSEF, S. 2015. The implications of a changing climate on global nutrition security. In: Sahn E.D. (eds.) The fight against hunger and malnutrition: The role of food, agriculture and targeted policies. Oxford University Press, Oxford. pp. 432-466
- JOHNSTON, A.S. – HOLMSTRUP, M. – HODSON, M.E. – THORBEEK, P. – ALVAREZ, T. – SIBLY, R. 2014. Earthworm distribution and abundance predicted by a process-based model. *Applied Soil Ecology* 84. pp. 112-123
- JOHNSTON, A.S.A. – SIBLY, R.M. – HODSON, M.E. – ALVAREZ, T. – THORBEEK, P. 2015. Effects of agricultural management practices on earthworm populations and crop yield: validation and application of a mechanistic modelling approach. *Journal of Applied Ecology* 52. pp. 1334-1342
- JOHNSTON, A.S.A. – SIBLY, R.M. – THORBEEK, P. 2018. Forecasting tillage and soil warming effects on earthworm populations. *Journal of Applied Ecology* 55. pp. 1498-1509
- JOHNSON-MAYNARD, J.L. – UMIKER, K.J. – GUY, S.O. 2007. Earthworm dynamics and soil physical properties in the first three years of no-till management. *Soil and Tillage Research* 94 (2) pp. 338-345
- JORDÁN, A. – ZAVALA, L.M. – GIL, J. 2010. Effects of mulching on soil physical properties and runoff under semi-arid conditions in southern Spain. *Catena* 81. pp. 77-85
- JOSIPOVIĆ, M. – PLAVŠIĆ, H. – BRKIĆ, I. – SUDAR, R. – MARKOVIĆ, M. 2010. Irrigation nitrogen fertilization and genotype impacts on yield and quality of maize grain. *Proceedings of 9th Alps Adria Scientific Workshop*. Spicak Czech Republic. pp. 255-258
- JOURGHOLAMI, M. – FATHI, K. – LABELLE, E.R. 2019. Effects of litter and straw mulch amendments on compacted soil properties and Caucasian alder (*Alnus subcordata*) growth. *New Forest*.
- JUG, D. – ŽUGEČ, I. – KELAVA, I. – ELJUGA, L. – KNEŽEVIĆ, M. – MAREK, G. 2001. Influence of reduced soil tillage on the yield of winter wheat, maize and soybean in an extremely dry year. *Proceedings of the 37th Croatian Symposium on Agriculture with an International Participation*, Opatija, Croatia. pp. 46-50
- JUG, D. – BLAŽINKOV, M. – REDŽEPOVIĆ, S. – JUG, I. – STIPEŠEVIĆ, B. 2005. Effects of different soil tillage systems on nodulation and yield of soybean. *Poljoprivreda* 11 (2) pp. 1-8

- JUG, D. – KRNJAJIĆ, S. – STIPEŠEVIĆ, B. 2006. Prinos ozime pšenice (*Triticum aestivum* L.) na različitim varijantama obrade tla. Poljoprivreda 12 (6). pp. 47-52
- JUG, D. – JUG, I. – KOVAČEVIĆ, V. – STIPEŠEVIĆ, B. – ŠOŠTARIĆ, J. 2007. Soil tillage impacts on nutritional status of wheat. Cereal Research Communications 35. pp. 553-556.
- JUG, D. – BIRKÁS, M. – ŠEREMEŠIĆ, S. – STIPEŠEVIĆ, B. – JUG, I. – ŽUGEC, I. – ĐALOVIĆ, I. 2010. Status and perspectives of soil tillage in South-East Europe. CROSTRO – Croatian Soil Tillage Research Organization: 1st International Scientific Conference, Osijek, Croatia. pp. 1-15
- JUG, D. – BIRKÁS, M. – KISIĆ, I. 2015. Obrada tla u agroekološkim okvirima. (Szerk. Jug, D.) Zebra, Vinkovci pp. 275
- JUG, D. – JUG, I. – ĐURĐEVIĆ, B. – VUKADINOVIĆ, V. – STIPEŠEVIĆ, B. – BROZOVIĆ, B. 2017. Konzervacijska obrada tla kao mjera ublažavanja klimatskih promjena. Udžbenici Sveučilišta J.J. Strossmayer u Osijeku, pp. 109.
- JUG, D. – BROZOVIĆ, B. – ĐURĐEVIĆ, B. – JUG, I. – LIPIEC, J. – BIRKÁS, M. – VUKADINOVIĆ, V. 2019. Effect of conservation tillage on crop productivity and nitrogen use efficiency. Soil and Tillage Research 194. 104327
- KADER, M.A. – SENGE, M. – MAJID, M.A. – ITO, K. 2017. Recent advances in mulching materials and methods for modifying soil environment. Soil and Tillage Research 168. pp. 155-166
- KAHLON, M.S. – LAL, R. – ANN-VARUGHESE, M. 2013. Twenty two years of tillage and mulching impacts on soil physical characteristics and carbon sequestration in Central Ohio. Soil and Tillage Research 126. pp. 151-158
- KALMÁR, T. 2015. Tarlógondozás talajművelési és biológiai módszerekkel. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő. p. 183
- KALMÁR, T. – BIRKÁS, M. – STINGLI, A. – BENCSIK, K. 2007. Tarlóművelési módszerek hatékonysága szélsőséges időnyekben. Növénytermelés 56. pp. 263-278
- KALMÁR, T. – BOTTLIK, L. – KISIĆ, I. – GYURICZA, CS. – BIRKÁS, M. 2013. Soil protecting effect of the surface cover in extreme summer periods. Plant, Soil and Environment 59 (9) pp. 404-409
- KAMAL, S. – SINGH, A.K. 2011. Effect of black plastic mulch on soil temperature and tomato yield. Progressive Horticulture 43. pp. 337-339
- KAO, L.S. – GREEN, C.E. 2008. Analysis of Variance: Is there a difference in means and what does it mean? The Journal of Surgical Research 144 (1). pp. 158-170
- KARLEN, D. – WOLLENHAUPT, N.C. – ERBACH, D. – BERRY, E. – SWAN, J. – EASH, N.S. – JORDAHL, J. 1994. Crop residue effects on soil quality following 10-years of no-till corn. Soil and Tillage Research 31. pp. 149-167

- KASPAR, T.C. – JAYNES, D.B. – PARKIN, T.B. – MOORMAN T.B. – SINGER, J.W. 2012. Effectiveness of oat and rye cover crops in reducing nitrate losses in drainage water. *Agricultural Water Management* 110. pp. 25-33
- KASSAM, A. – FRIEDRICH, T. – DERPSCH, R. – KIENZLE, J. 2015. Overview of the Worldwide Spread of Conservation Agriculture. *Field Actions Science Reports* 8. pp. 1-11
- KAUR, R. – ARORA, V.K. 2019. Deep tillage and residue mulch effects on productivity and water and nitrogen economy of spring maize in north-west India. *Agricultural Water Management* 213. pp. 724-731
- KAVIAN, A. – GHOLAMI, L. – MOHAMMADI, M. – SPALEVIC, V. – FALAH SORAKI, M. 2018. Impact of wheat residue on soil erosion processes. *Notulae Botanicae Horti Agrobotanici Cluj-Napoca* 46. pp. 553-562
- KÁLDY SZÜCS, J. 1909. Észrevételek Campbell talajművelési rendszerhez. *Köztelek* 19. 343-344
- KEMENESY, E. 1964. Talajművelés. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó. pp. 256
- KENDE, Z. 2019. Klímakár eredetű talajminőség romlás és kármegelőzés. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő. p. 128
- KERN, A. – BARCZA, Z. – MARJANOVIĆ, H. – ÁRENDÁS, T. – FODOR, N. – BÓNIS, P. – BOGNÁR, P. – LICHTENBERGER, J. 2018. Statistical modelling of crop yield in Central Europe using climate data and remote sensing vegetation indices. *Agricultural and Forest Meteorology* 260-261. pp. 300-320
- KERPELY, K. 1910. Az okszerű talajművelés szerepe a szárazság elleni küzdelemben. Pátria Nyomda Budapest.
- KERTÉSZ, Á. – CENTERI, CS. 2006. Hungary. In: *Soil Erosion in Europe*. (ed.) J. Boardman and J. Poesen. John Wiley & Sons, Ltd. pp. 139-153
- KERTÉSZ, Á. – MADARÁSZ, B. 2014. Conservation agriculture in Europe. *International Soil and Water Conservation Research* 2 (1) pp. 91-96
- KESHAVARZPOUR, F. – RASHIDI, M. 2008. Effect of different tillage methods on soil physical properties and crop yield of watermelon (*Citrullus vulgaris*). *Journal of Agricultural and Biological sciences* 2. pp. 1-6
- KISIĆ I. – BAŠIĆ F. – MESIĆ, M. – BUTORAC, A., SABOLIĆ, M. 2002. Influence of different tillage systems on yield of maize on stagnic luvisols of Central Croatia. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 67 (2). pp. 81-89
- KISIĆ I. – BAŠIĆ F. – BIRKÁS M. – JURIŠIĆ A. – BIČANIĆ V. 2010. Crop yield and plant density under different tillage systems. *Agriculturae Conspectus Scientificus* 75 (1). pp. 1-7
- KLADIVKO, E. J. – GRIFFITH, D. R. – MANNERING, J. V. 1986. Conservation tillage effects on soil properties and yield of corn and soybean in Indiana. *Soil and Tillage Research* 8. pp. 277-287

- KLADIVKO, E.J. – AKHOURI, N.M. – WEESIES, G. 1997. Earthworm populations and species distributions under no-till and conventional tillage in Indiana and Illinois. *Soil Biology and Biochemistry* 29. pp. 613-615
- KOCH, A. – MCBRATNEY, A. – ADAMS, A. – FIELD, D. – HILL, R. – CRAWFORD, J. – MINASNY, B. – LAL, R. – ABBOTT, L. – O'DONNELL, A. – ANGERS, D. – BALDOCK, J. – BARBIER, E. – BINKLEY, D. – PARTON, W. – WALL, D.H. – BIRD, M. – BOUMA, J. – CHENU, C. – FLORA, C.B. – GOULDING, K. – GRUNWALD, S. – HEMPEL, J. – JASTROW, J. – LEHMANN, J. – LORENZ, K. – MORGAN, C.L. – RICE, C.W. – WHITEHEAD, D. – YOUNG, I. – ZIMMERMANN, M. 2013. Soil security: Solving the global soil crisis. *Global policy* 4 (4). pp. 434-441
- KOŠUTIĆ S. – FILIPOVIĆ D. – GOSPODARIĆ Z. 2001. Maize and winter wheat production with different soil tillage systems on silty loam. *Agricultural and Food Science in Finland* 10. pp. 81-90
- KOŠUTIĆ, S. – FILIPOVIĆ, F. – GOSPODARIĆ, G. – HUSNJAK, S. – KOVAČEV, I. – ČOPEC, K. 2005. Effect of different soil tillage systems on yield of maize, winter wheat and soybean on albic luvisol in North-West Slavonia. *Journal of Central European Agriculture* 6 (3). pp. 241-248
- LAL, R. 1991. Tillage and agricultural sustainability. *Soil and Tillage Research* 20. pp.133-146
- LAL, R. 2009. Soil quality impacts of residue removal for bioethanol production. *Soil and Tillage Research* 102. pp. 233-241
- LAL, R. 2015. Restoring soil quality to mitigate soil degradation. *Sustainability* 7. pp. 5875-5895
- LAL, R. – REICOSKY, D.C. – HANSON, J.D. 2007. Evolution of the plow over 10 000 years and the rationale for no-till farming. *Soil and Tillage Research* 93 (1). pp. 1-12
- LAMPURLANÉS, J. – CANTERO-MARTÍNEZ, C. 2006. Hydraulic conductivity, residue cover and soil surface roughness under different tillage systems in semiarid conditions. *Soil and Tillage Research* 85. pp. 13-26
- LANGMAACK, M. – SCHRADER, S. – RAPP-BERNHARDT, U. – KOTZKE, K. 2002. Soil structure rehabilitation of arable soil degraded by compaction. *Geoderma* 105. pp. 141-152
- LASCANO, R.J. – BAUMHARDT, R.L. 1996. Effects of crop residue on soil and plant water evaporation in a dryland cotton system. *Theoretical and Applied Climatology* 54 (1-2) pp. 69-84
- LAUFER, D. – KOCH, H.J. 2017. Growth and yield formation of sugar beet (*Beta vulgaris* L.) under strip tillage compared to full width tillage on silt loam soil in Central Europe. *European Journal of Agronomy* 82. pp. 182-189.
- LAUFER, D. – LOIBL, B. – MÄRLÄNDER, B. – KOCH, H-J. 2016. Soil erosion and surface runoff under strip tillage for sugar beet (*Beta vulgaris* L.) in central Europe. *Soil and Tillage Research* 162. pp. 1-7

- LÁNG, I. – CSETE, L. – Jolánkai, M. (szerk.) 2007. A globális klímaváltozás: hazai hatások és válaszok. A VAHAVA jelentés. Szaktudás, Budapest. pp. 199-202
- LEE, K.E. 1985. Earthworms: Their Ecology and Relationship with Soils and Land Use. Academic Press. Sydney. pp. 351-388
- LESK, C. – ROWHANI, P. – RAMANKUTTY, N. – 2016. Influence of extreme weather disasters on global crop production. *Nature* 529. pp. 84-87
- LI, S. – LI, Y. – LIN, H. – FENG, H. – DYCK, M. 2018. Effects of different mulching technologies on evapotranspiration and summer maize growth. *Agricultural Water Management* 201. pp. 309-318
- LI, Y. – GUAN, K. – SCHNITKEY, G.D. – DELUCIA, E. – PENG, B. 2019. Excessive rainfall leads to maize yield loss of a comparable magnitude to extreme drought in the United States. *Global Change Biology* 25. pp. 2325-2337
- LIPIEC, J. – HORN, R. – PIETRUSIEWICZ, J. – SICZEK, A. 2012. Effects of soil compaction on root elongation and anatomy of different cereal plant species. *Soil and Tillage Research* 121. pp. 74-81
- LIU, K. – WIATRAK, P. 2011. Corn (*Zea mays* L.) plant characteristics and grain yield response to N fertilization programs in no-tillage systems. *American Journal of Agricultural and Biological Sciences* 6 (1). pp. 172-179
- LOBELL, D.B. – BONFILS, C.J. – KUEPPERS, L.M. – SNYDER, M.A. 2008. Irrigation cooling effect on temperature and heat index extremes. *Geophysical Research Letters*. 35. pp. 1-5
- LOBELL, D.B. – SCHLENKER, W. – COSTA-ROBERTS, J. 2011. Climate trends and global crop production since 1980. *Science* 333. pp. 616-620
- LOMBARDO, L. – PALESE, A.M. – GRASSO, F. – DUFFY, D.H.III – BATI, C.B. – XILOYANNIS, C. 2019. Mechanical tillage diversely affects glomalin content, water stable aggregates and AM fungal community in the soil profiles of two differently managed olive orchards. *Biomolecules* 9 (10). 639. pp. 1-14
- MA, Z. – KANG, S. – ZHANG, L. – TONG, L. – SU, X. 2008. Analysis of impacts of climate variability and human activity on streamflow for a river basin in arid region of northwest China. *Journal of Hydrology* 352 (3-4). pp. 239-249
- MACÁK, M. 2001. Influence of tillage systems on soil moisture dynamics under winter wheat cultivation. *Acta fytotechnica et zootechnica* 4. pp. 58-60
- MADARI, B. – MACHADO PEDRO, L. O. A. – TORRES, E. – DE ANDRADE, A. G. – VALENCIA L. I. O. 2005. No tillage and crop rotation effects on soil aggregation and organic carbon in a Rhodic Ferralsol from southern Brazil. *Soil and Tillage Research* 80 (1-2) pp. 185-200.

- MAIRHOFER, F. – BARTA, N. – EUTENEUER, P. – SCHUSTER, J. – BAUER, A. – GRONAUER, A. 2019. Influence of tillage depth of a cultivator on the incorporation of crop residues of winter barley in a chernozem soil. *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment* 70 (2). pp. 69-79
- MANNINGER, G.A. 1957. A talaj sekély művelése. Mezőgazdasági Kiadó Budapest.
- MÄKINEN, H. – KASEVA, J. – TRNKA, M. – BALEK, J. – KERSEBAUM, K.C. – NENDEL, C. – GOBIN, A. – OLESEN, J.E. – BINDI, M. – FERRISE, R. – MORIONDO, M. – RODRÍGUEZ, A. – RUIZ-RAMOS, M. – TAKÁČ, J. – BEZÁK, P. – VENTRELLA, D. – RUGET, F. – CAPELLADES, G. – KAHILUOTO, H. 2018. Sensivity of European wheat to extreme weather. *Field Crops Research* 222. pp. 209-217
- McLEMAN, R. A. – DUPRE, J. – FORD, L.B. – FORD, J. – GAJEWSKI, K. – MARCHILDON, G. 2014. What we learned from the dust bowl: lessons in science, policy, and adaptation. *Population and Environment* 35 (4) pp. 417-440
- MCMASTER, G. S. – PALIC, D. B. – DUNN, G. H. 2002. Soil management alters seedling emergence and subsequent autumn growth and yield in dryland winter wheat-fallow systems in the Central Great Plains on a clay loam soil. *Soil and Tillage Research* 65. pp. 193–206
- MEA – MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. – World Resource Institute, Washington DC, p. 137
- MEKONNEN, M.M. – HOEKSTRA, A.Y. 2016. Four billion people facing severe water scarcity. *Science Advances* 2. e1500323 pp. 1-6
- MESIĆ, M. – HUSNJAK, S. – BAŠIĆ, F. – KISIĆ, I. – GAŠPAR, I. 2009. Suvišna kiselost tla kao negativni čimbenik razvitka poljoprivrede u Hrvatskoj. In: *Zbornik radova 44. hrvatski i 4. međunarodni simpozij, Opatija, Hrvatska*. pp. 9-18
- MICHAEL, A.M. 2009. *Irrigation: Theory and Practice*, 2nd edition, Vikas Publishing House, New Delhi, India. p. 772
- MICHÉLI, E. – VÁRALLYAY, GY. – PÁSZTOR, L. – SZABÓ, J. 2003. Land degradation in Hungary. In: *The JMRC Enlargement Action, Workshop 10-B, Land Degradation*. Eds.: Jones, R.J.A., Montanarella, L.) European Commission. Joint Research Centre. Ispra. pp. 198-206
- MICHÉLI, E. – FUCHS, M. – LÁNG, V. – SZEGI, T. – KELE, G. 2014. Methods for modernizing the elements and structure of the Hungarian Soil Classification System. *Agrokémia és Talajtan* 63 (1). pp. 69-78
- MIELKE, L. N. – DORAN, J. W. – RICHARDS, K. A. 1986. Physical environment near the surface of plowed and no-till soils. *Soil and Tillage Research* 7 (4). pp. 355-366
- MILLER, O. – HELMAN, D. – SVORAY, T. – MORIN, E. – BONFIL, D. 2019. Explicit wheat production model adjusted for semi-arid environments. *Field Crops Research* 231. pp. 93-104

- MILHOFFER, S. 1897. Talajkimerülés. Budapest, Könyves Kálmán Rt.
- MOITINHO, M. R. – PADOVAN, M. P. – PANOSSO, A. R. – TEIXEIRA, D. D. B. 2015. On the spatial and temporal dependence of CO₂ emission on soil properties in sugarcane (*Saccharum* spp.) production. *Soil and Tillage Research*. 148. pp. 127-132
- MOORE, F.C. – LOBELL, D.B. 2014. Adaptation potential of European agriculture in response to climate change. *Nature Climate Change* 4. pp. 610-614
- MORET, D. – ARRÚE, J. L. – LÓPEZ, M. V. – GRACIA, R. 2006. Influence of fallowing practices on soil water and precipitation storage efficiency in semiarid Aragon (NE Spain). *Agricultural Water Management*. 82 (1-2) pp. 161-176
- MORRIS N. L. – MILLER P. C. H. – ORSON J. H. – FROUD-WILLIAMS R. J. 2010. The adoption of non-inversion tillage systems in the United Kingdom and the agronomic impact on soil, crops and the environment – A review. *Soil and Tillage Research*. 108 (1-2) pp. 1-15
- MORIONDO, M. – GIANNAKOPOULOS, C. – BINDI, M. 2011. Climate change impact assessment: the role of climate extremes in crop yield simulation. *Climate Change*. 104 (3-4). pp. 679-701
- MU, X. – ZHAO, Y. – LIU, K. – JI, B. – GUO, H. – XUE, Z. – LI, C. 2016. Responses of soil properties, root growth and crop yield to tillage and crop residue management in a wheat-maize cropping system on the North China Plain. *European Journal of Agronomy* 78. pp. 32-43
- MUELLER, N.D. – BUTLER, E.E. – McKINNON, K.A. – RHINES, A. – TINGLEY, M. – HOLBROOK, N.M. – HUYBERS, P. 2015. Cooling of US Midwest summer temperature extremes from cropland intensification. *Nature Climate Change*. pp. 1-6
- MULUMBA, L.N. – LAL, R. 2008. Mulching effects on selected soil physical properteis. *Soil and Tillage Research* 98. pp. 106-111
- MUNOZ-ROMERO, V. – LÓPEZ-BELLIDO, L. – LÓPEZ-BELLIDO, R. J. 2012. The effects of the tillage system on chickpea root growth. *Field Crops Research*. 128. pp. 76-81
- NAEINI, S.A.R.M. – COOK, H.F. 2000. Influence of municipal compost on temperature, water, nutrient status and the yield of maize in a temperate soil. *Soil Use Management* 16. pp. 215-221
- NAGY, J. 2017. Klímaváltozás és a műtrágyázás hatása a kukorica termésére debreceni tartamkísérletben. *Növénytermelés* 66 (3). pp. 11-32
- NAGY, J. – NAGY, O. 2018. Fenntartható agrárgazdálkodás a klímaváltozás tükrében. *Magyar tudomány* 179 (9). pp. 1327-1335
- NARCISOV, V.P. 1982. Naučnie osnovi sustav zemledelia, Moskva. (Нарциссов, В.П. 1982. Научные основы систем земледелия) p. 328

- NAWAZ, A. – LAL, R. – SHRESTHA, R.K. – FAROOQ, M. 2016. Mulching affects soil properties and greenhouse gas emissions under long-term no-till and plough-till systems in alfisol of central Ohio. *Land Degradation and Development* 28. pp. 673-681
- NEMZETI ÉGHAJLATVÁLTOZÁS STRATÉGIA 2018. Második Nemzeti Éghajlatváltozás Stratégia a 2018-2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó. Innovációs és Technológiai Minisztérium. pp. 251
- NEW, M. – LISTER, D. – HULME, M. – MAKIN, I. 2002. A high-resolution data set of surface climate over global land areas. *Climate Research* 21. pp. 1-25
- NILESH, M.T. – MUELLER, N.D. 2016. Farmer perceptions of climate change: Associations with observed temperature and precipitation trends, irrigation, and climate beliefs. *Global Environment Change* 39. pp. 133-142
- OMSZ, 2006. Klímatológiai forgatókönyvek a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiához. pp. 1-42
- PACHAURI, R.K. – ALLEN, M. – BARROS, V. – BROOME, J. – CRAMER, W. – CHRIST, R. – CHURCH, J. – CLARKE, L. – DAHE, Q. – DASGUPTA, P. – 2014. Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. p. 151
- PADÁNYI, J. – HALÁSZ, L. 2012. A klímaváltozás hatásai. „Kockázatok és válaszok a tehetséggondozásban (KOVÁSZ). Nemzeti Közzolgálati Egyetem p. 86.
- PAGE, L.K. – DANG, Y.P. – DALAL, R.C. – REEVES, S. – THOMAS, G. – WANG, W. – THOMPSON, J.P. 2019. Changes in soil water storage with no-tillage and crop residue retention on a Vertisol: Impact on productivity and profitability over a 50 year period. *Soil and Tillage Research* 194. pp. 104319
- PAGLIAI, M. – JONES, R. 2002. Sustainable land management – environmental protection: a soil physical approach. Marcello Pagliai and Robert Jones (eds.) *Advances in geocology* 35. Chapter IV. Soil compaction. pp. 291-429
- PAGLIAI, M. – VIGNOZZI, N. – PELLEGRINI, S. – 2004. Soil structure and the effect of management practices. *Soil and Tillage Research* 79. pp. 131-143
- PALM, C. – BLANCO-CANQUI, H. – DECLERCK, F. – GATERE, L. – GRACE, P. 2014. Conservation agriculture and ecosystem services: An overview. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 187. pp. 87-105.
- PANAGOS, P. – IMESON, A. – MEUSBURGER, K. – BORRELLI, P. – POESEN, J. – ALEWELL, C. Soil conservation in Europe: Wish or reality? *Land degradation & development*. 27. pp. 1547-1551
- PANT, K.P. 2009. Effects of agriculture on climate change: a cross country study of factors affecting carbon emissions. *Journal of Agriculture Environment* 10. pp. 84-102.

- PAOLETTI, M.G. 1999. The role of earthworms for assessment of sustainability and as bioindicators. *Agriculture, Ecosystem and Environment* 74. pp. 137-155
- PARRY, M. – EVANS, A. – ROSEGRANT, M.W. – WHEELER, T. 2009. Climate change and hunger: responding to the challenge. World Food Programme, Rome. p. 108
- PÁLFAI, I. 2005. Belvizek és aszályok Magyarországon. (Hidrológiai Tanulmányok) Közlekedési Dokum. Kft. Budapest.
- PÁLFAI, I. 2010. Az aszályok gyakorisága a Kárpát-medencében az utóbbi háromszáz évben. *Klíma-21 Füzetek. Klímaváltozás – Hatások – Válaszok*. 59. (Szerk. Csete, L.) pp. 42-45
- PÁSZTOR, L. – WALTNER, I. – CENTERI, C. – BELENYÉSI, M. – TAKÁCS, K. 2016. Soil erosion of Hungary assessed by spatially explicit modelling. *Journal of Maps* 12 (1). pp. 407-414
- PEIGNÉ, J. – VIAN, J.F. – PAYET, V. – SABY, N.P.A. 2018. Soil fertility after 10 years of conservation tillage in organic farming. *Soil and Tillage Research* 175. pp. 194-204
- PEKRUN, C. – KAUL, H. P. – CLAUPEIN, W. 2003. Soil tillage for sustainable nutrient management. A. El Titi (Ed.) *Soil Tillage in Agroecosystems*, CRC Press, Boca Raton, FL. pp. 115-146
- PELOSI, C. – BAROT, S. – CAPOWIEZ, Y. – HEDDE, M. – VANDENBULCKE, F. 2014. Pesticides and earthworms: A review. *Agronomy for Sustainable Development* 34. pp. 199-228
- PELOSI, C. – BERTRAND, M. – THÉNARD, J. – MOUGIN, C. 2015. Earthworms in a 15 years agricultural trial. *Applied Soil Ecology* 88. pp. 1-8
- PELOSI, C. – GRANDEAU, G. – CAPOWIEZ, Y. 2017. Temporal dynamics of earthworm-related macroporosity in tilled and non-tilled cropping systems. *Geoderma* 289. pp. 169-177
- PEPÓ, P. 2019. Interactive agrotechnical effects in the hybrid-specific maize (*Zea mays* L.) production. *Növénytermelés* 68 (1). pp. 69-84
- PEPÓ, P. – VAD, A. – BERENYI, S. 2008. Effect of irrigation on yield of maize (*Zea mays* L.) in different crop rotation. *Proceedings of VII. Alps-Adria Scientific Workshop*. Stara Lesna. Slovakia. pp. 735-738
- PI, X. – ZHANG, T. – SUN, B. – CUI, Q. – GUO, Y. – GAO, M. – FENG, H. – HOPKINS, D.W. Effects of mulching for water conservation on soil carbon, nitrogen and biological properties. *Frontiers of agricultural science and engineering* 4. pp. 146-154
- PINKE, ZS. – LÖVEI, G.L. 2017. Increasing temperature cuts back crop yields in Hungary over the last 90 years. *Global Change Biology* 23. pp. 5426-5435
- PIRES, L. F. – BORGES, J. A. R. – ROSA, J. A. – COOPER, M. – HECK, R. J. – PASSONI, S. – ROQUE, W. L. 2017. Soil structure changes induced by tillage systems. *Soil and Tillage Research* 165. pp. 66-79

- PITTELKOW, C.M. – LINQUIST, B.A. – LUNDY, M.E. – LIANG, X. – VAN GROENIGEN, K.J. – LEE, J. – VAN KESSEL, C. – 2015. When does no-till yield more? A global meta-analysis. *Field Crops Research* 183. pp. 156-168
- POWLSON D. S. – GREGORY P. J. – WHALLEY W. R. – QUINTON J. N. – HOPKINS D. W. – WHITMORE A. P. – HIRSCH P. R. – GOULDING K. W. T. 2011. Soil management in relation to sustainable agriculture and ecosystem services. *Food policy* 36 (1) pp. S72-S87.
- POWLSON, D.S. – STIRLING, C.M. – JAT, M.L. – GERARD, B.G. – PALM, C.A. – SANCHEZ, P.A. – CASSMAN, K.G. 2014. Limited potential of no-till agriculture for climate change mitigation. *Nature Climate Change* 4. pp. 678-683
- PRAGMANIK, P. – BANDYOPADHYAY, K.K. – BHADURI, D. – BHATTACHARYYA, R. – AGGARWAL, P. 2015. Effect of mulch on soil thermal regimes – A review. *International Journal of Agriculture, Environment and Biotechnology* 8. pp. 645-658
- RABOT, E. – WIESMEIER, M. – SCHLÜTER, S. – VOGEL, H.J. 2018. Soil structure as an indicator of soil functions: A review. *Geoderma* 314. pp. 122-137
- RAPER, R.L. 2001. The influence of implement type and tillage depth on residue burial. In Ascoug II, J.C. and D.C. Flanagan (Eds.): *Soil erosion research for the 21st century. Proceedings of the International Symposium, 3-5 January 2001, Honolulu, USA, American Society of Agricultural and Biological Engineers, St. Joseph*, pp. 517-520
- RAPER, R.L. 2002. The influence of implement type, tillage depth, and tillage timing on residue burial. *Transactions of the American Society of Agricultural Engineers* 45. pp. 1281-1286
- REEVES, D.W. 1997. The role of soil organic matter in maintaining soil quality in continuous cropping systems. *Soil and Tillage Research*. 43. pp. 131-167
- REN, L. – NEST, T.V. – RUYSSCHAERT, G. – D'HOSE, T. – CORNELIS, W.M. 2019. Short-term effects of cover crops and tillage methods on soil physical properties and maize growth in a sandy loam soil. *Soil and Tillage Research* 192. pp. 76-86
- ROGER-ESTRADE, J. – ANGER, C. – BERTRAND, M. – RICHARD, G. 2010. Tillage and soil ecology: partners for sustainable agriculture. *Soil and Tillage Research* 111. pp. 33-40
- RUBINIĆ, V. – LAZAREVIĆ, B. – HUSNJAK, S. – DURN, G. 2015. Climate and relief influence on particle size distribution and chemical properties of Pseudogley soils in Croatia. *Catena* 127C. pp. 340-348
- RUZSÁNYI, L. 2000. A cukorrépa víz- és tápanyagellátása. *Cukoripar* 53. pp. 26-31
- SADEGHI, S.H.R. – GHOLAMI, L. – SHARIFI, E. – KHALEDI DARVISHAN, A. – HOMAEI, M. 2015. Scale effect on runoff and soil loss control using rice straw mulch under laboratory conditions. *Solid Earth* 6. pp. 1-8

- SANKAR, A.S. – PATNAIK, A. 2018. Impact of soil physico-chemical properties on distribution of earthworm populations across different land use patterns in southern India. *The Journal of Basic and Applied Zoology* 79. pp. 1-18
- SAGE, R.F. – KUBIEN, D.S. 2007. The temperature response of C₃ and C₄ photosynthesis. *Plant Cell and Environment* 30. pp. 1086-1106
- SAUVADET, M. – CHAUVAT, M. – CLUZEAU, D. – MARON, P-A. VILLENAVE, C. – BERTRAND, I. 2016. The dynamics of soil micro-food web structure and functions vary according to litter quality. *Soil Biology and Biochemistry* 95. pp. 262-274
- SCHAPHOFF, S. – VON BLOH, W. – RAMMIG, A. – THONICKE, K. – BIEMANS, H. – FORKEL, M. – GERTEN, D. – HEINKE, J. – JÄGERMEYER, J. – KNAUER, J. – LANGERWISCH, F. – LUCHT, W. – MÜLLER, C. – ROLINSKI, S. – WAHA, K. 2018. LPJmL4 – a dynamic global vegetation model with managed land – Part 1: Model description. *Geoscientific Model Development* 11. pp. 1343-1375
- SCHAUBERGER, B. – ARCHONTOULIS, S. – ARNETH, A. – BALKOVIC, J. – CIAIS, P. – DERYNG, D. – ELLIOTT, J. – FOLBERTH, C. – KHABAROV, N. – MÜLLER, C. – PUGH, T.A.M. – ROLINSKI, S. – SCHAPHOFF, S. – SCHMID, E. – WANG, X. – SCHLENKER, W. – FRIELER, K. 2017. Consistent negative response of US crops to high temperatures in observations and crop models. *Nature Communications* 8. pp. 1-9
- SCHERTZ, D.L. 1988. Conservation tillage: An analysis of acreage projections in the United States. *Journal of Soil and Water Conservation* 43 (3). pp. 256-258
- SCHLENKER, W. – ROBERTS, M.J. 2009. Nonlinear temperature effects indicate severe damages to U.S. crop yields under climate change. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 37. pp. 15594-15598
- SENEVIRATNE, S.I. – CORTI, T. – DAVIN, E.L. – HIRSCHI, M. – JAEGER, E.B. – LEHNER, I. – ORLOWSKY, B. – TEULING, A.J. Investigating soil moisture-climate interactions in a changing climate: A review. *Earth-Science Reviews* 99 (3-4). pp. 125-161
- SHAHID, S. – BIN HARUN, S. – KATIMON, A. 2012. Changes in diurnal temperature range in Bangladesh during the time period 1961-2008. *Atmospheric Research* 118. pp. 260-270
- SHARRATT, B. – ZHANG, M. – SPARROW, S. 2006. Twenty years of conservation tillage research in subarctic Alaska: II. Impact on soil hydraulic properties. *Soil and Tillage Research* 91. pp. 82-88
- SHEN, J.Y. – ZHAO, D.D. – HAN, H.F. ZHOU, X.B. – LI, Q.Q. 2012. Effects of straw mulching on water consumption characteristics and yield of different types of summer maize plants. *Plant, Soil and Environment* 58. pp. 161-166
- SHIRAZI, S.M. – SHOLICHIN, M. – JAMEEL, M. SHATIRAS, A. – MOKHTAR, A. 2011. Effect of different irrigation regimes and nitrogenous fertilizer on yield and growth parameters of maize. *International Journal of Physical Sciences* 6 (4) pp. 677-683

- SICZEK, A. – HORN, R. – LIPIEC, J. – USOWICZ, B. – ŁUKOWSKI, M. 2015. Effects of soil deformation and surface mulching on soil physical properties and soybean response related to weather conditions. *Soil and Tillage Research* 153. pp. 175-184
- SINGH, A. 2015a. Land and water management planning for increasing farm income in irrigated dry areas. *Land use policy* 42. pp. 244-250
- SINGH, A. 2015b. Poor quality water utilization for agricultural production: An environmental perspective. *Land use policy* 43. pp. 259-262
- SIX, J. – PAUSTIAN, K. – ELLIOTT, E.T. – COMBRINK, C. 2000. Soil structure and organic matter I. Distribution of aggregate-size classes and aggregate-associated carbon. *Soil Science Society of America Journal* 64. pp. 681-689
- SIZMUR, T. – MARTIN, E. – WAGNER, K. – PARMENTIER, E. – WATTS, C. – WHITMORE, A.P. 2017. Milled cereal straw accelerates earthworm (*Lumbricus terrestris*) growth more than selected organic amendments. *Applied Soil Ecology* 113. pp. 166-177
- SMEATON, T.C. – DALY, A.N. – CRANWELL, J.M. 2003. Earthworm population responses to cultivation and irrigation in a South Australian soil. *Pedobiologia* 47. pp. 379-385
- SOANE, B. D. – BALL, B. C. – ARVIDSSON, J. – BASCH, G. – MORENO, F. – ROGER-ESTRADE, J. 2012. No-till in northern, western and south-western Europe: a review of problems and opportunities for crop production and the environment. *Soil and Tillage Research* 118. pp. 66-87
- SOLOMON, S. – QIN, D. – MANNING, M. – CHEN, Z. – MARQUIS, M. – AVERYT, K.B. – TIGNOR, M. – MILLER, H.L. (eds.) 2007. *Climate Change 2007: The physical science basis. Contribution of working group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge. pp. 996
- SOMASUNDARAM, J. – REEVES, S. – WANG, W. – HEENAN, M. – DALAL, R. 2017. Impact of 47 years of no tillage and stubble retention on soil aggregation and carbon distribution in a vertisol. *Land Degradation and Development* 28. pp. 1589-1602
- SØRENSEN, C.G. – NIELSEN, V. 2005. Operational analyses and model comparison of machinery systems for reduced tillage. *Biosystems engineering* 92 (2). pp. 143-155
- STEFANOVITS, P. 1992. *Talajtan. Mezőgazda Kiadó*. Budapest
- STEFANOVITS, P. – FILEP, GY. – FÜLEKY, GY. 2010. Talajjavítás. In: *Talajtan. Mezőgazda Kiadó* 2010. pp. 347-362
- STEINFELD, H. – GERBER, P. – WASSENAAR, T. – CASTEL, V. – ROSALES, M. – DE HAAN, C. 2006. *Livestock's Long Shadow: Environmental Issues and Options*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome 2006.
- STINGLI, A. 2008. A talajhasználat szerepe az egyes mikrotermőhelyek néhány élőlényére. Doktori értekezés. Gödöllő. p. 104

- STIPEŠEVIĆ, B. – ŽUGEČ, I. – JURIĆ, I. – PETRAČ, B. 1997. Possibility of reduced soil tillage for winter wheat in East-Croatia conditions. Proceedings of the 14th ISTRO conference, Pulawy, Poland. pp. 597-600.
- STOCKMANN, U. – ADAMS, M.A. – CRAWFORD, J.W. – FIELD, D.J. – HENAKAARCHCHI, N. – JENKINS, M. – MINASNY, B. – McBRATNEY, A.B. – de COURCELLES, V.R. – SINGH, K. – WHEELER, I. – ABBOTT, L. – ANGERS, D.A. – BALDOCK, J. – BIRD, M. – BROOKES, P.C. – CHENU, C. – JASTROW, J.D. – ZIMMERMANN, M. 2013. The knows, known unknowns and unknowns of sequestration of soil organic carbon. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 164. pp. 80-99
- SWELLA, G.B. – WARD, P.R. – SIDDIQUE, K.H.M. – FLOWER, K.C. 2015. Combinations of tall standing and horizontal residue affect soil water dynamics in rainfed conservation agriculture systems. *Soil and Tillage Research* 147. pp. 30-38
- TAA, A. – TANNER, D. – BENNIE, A. T. P. 2004. Effects of stubble management, tillage and cropping sequence on wheat production in the south-eastern highlands of Ethiopia. *Soil and Tillage Research* 76. 69–82.
- TAO, Z-Q. – PENG, S. – CHEN, Y-Q. – CHAO, L.I. – NIE, Z-J. – YUAN, S-F. – SHI, J.T. – GAO, W-S. 2013. Subsoiling and ridge tillage alleviate the high temperature stress in spring maize in the North China Plain. *Journal of Integrative Agriculture* 12. pp. 2179-2188
- TEMESGEN, M. – SAVENIJE, H.H.G. – ROCKSTRÖM, J. – HOOGMOED, W.B. 2012. Assessment of strip tillage systems for maize production in semi-arid Ethiopia: Effects on grain yield, water balance and water productivity. *Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C* 47-48. pp. 156-165
- THURSTON, H.D. 1997. *Slash/mulch systems: Sustainable methods for tropical agriculture*. Westview Press, Boulder. pp. 170-173
- TORMENA, C.A. – KARLEN, D.L. – LOGSDON, S. – CHERUBIN, M.R. 2017. Corn stover harvest and tillage impacts on near-surface soil physical quality. *Soil and Tillage Research* 166. pp. 122-130
- TÓTH, E. – GELYBÓ, GY. – DENCŐ, M. – KÁSA, I. – BIRKÁS, M. – HOREL, Á. 2017. Soil CO₂ emissions in a long-term tillage treatment experiment. In: *Soil management and climate change. Effects on organic carbon, nitrogen dynamics, and greenhouse gas emissions*. (Eds.: Muñoz, M.Á., Zornoza, R.) Elsevier, Academic press, pp. 293-307
- TRNKA, M. – OLESEN, J.E. – KERSEBAUM, K.C. – RÖTTER, R.P. – BRÁZDIL, R. – EITZINGER, J. – JANSEN, S. – SKJELVÅG, A.O. – PELTONEN-SAINIO, P. – HLAVINKA, P. – BALEK, J. – ECKERSTEN, H. – GOBIN, A. – VUČETIĆ, V. – DALLA MARTA, A. – ORLANDINI, S. – ALEXANDROV, V. – SEMERÁDOVA, D. – ŠTEPANEK, P. – SVOBODOVÁ, E. – RAJDL, K. 2016. Changing regional weather-crop yield relationships across Europe between 1901-2012. *Climate Research* 70. pp. 195-214
- TROY, T.J. – KIPGEN, C. – PAL, I. 2015. The impact of climate extremes and irrigation on US crop yields. *Environmental Research Letters* 10. pp. 1-10

- TUBA, G. – NAGY, P.M. – ZSEMBELI, J. 2018. A talaj tömörödésének vizsgálata penetrométerekkel. Talajvédelem különszám. Talajtani Vándorgyűlés. pp. 215-227
- TUBIELLO, F.N. – FISCHER, G. 2007. Reducing climate change impacts on agriculture: Global and regional effects of mitigation, 2000 – 2080. Technological Forecasting and Social Change 74. pp. 1030-1056
- VALIPOUR, M. 2015. Future of agricultural water management in Africa. Archives of Agronomy and Soil Science 61 (7). pp. 907-927
- VAN CAPELLE, C. – SCHRADER, S. – BRUNOTTE, J. 2012. Tillage-induced changes in the functional diversity of soil biota – a review with a focus on German data. European Journal of Soil Biology 50. pp. 165-181
- VAN GROENIGEN, J.W. – LUBBERS, I.M. – VOS, H.M.J. – BROWN, G.G. – DEYN, G.B.D. – VAN GROENIGEN, K.J. 2014. Earthworm increase plant production: a meta-analysis. Scientific Reports 4. pp. 1-7
- VAN OUWERKERK, C. – SOANE, B.D. 1994. Conclusions and recommendations for further research on soil compaction in crop production. In: Soil compaction in crop production (Ed. Soane, B.D. -Van Ouwerkerk, C.) Elsevier Science. pp. 627-642
- VARSA E.C. – CHONG S.K. – ABOLAJI J.O. – FARQUHAR D.A. – OLSEN F.J. 1997. Effect of deep tillage on soil physical characteristic and corn (*Zea mays* L.) root growth and production. Soil and Tillage Research 43 (3-4). pp. 219-228
- VÁRALLYAY, GY. 1997. Sustainable development – A challenge for rational land use and soil management. In: Land Use and Soil Management, Filep, G. (Ed.), Debrecen. pp. 1-33
- VÁRALLYAY, GY. 2006. Soil degradation processes and extreme soil moisture regime as environmental problems in the Carpathian Basin. Agro-kémia és Talajtan 55. pp. 9-18
- VÁRALLYAY, GY. 2007. Soil resilience (Is soil a renewable natural resource?) Cereal Research Communications 35 (2). pp. 1277-1280
- VÁRALLYAY, GY. 2010. A talaj, mint víztározó; talajszárazodás. Klíma-21 Füzetek. Klímaváltozás – hatások – válaszok 59. pp. 3-25
- VÁRALLYAY, GY. 2011. Soil degradation processes and extreme hydrological situations, as environmental problems in the Carpathian Basin. Acta Universitatis Sapientiae – Agriculture and Environment 3. pp. 35-44
- VÁRALLYAY, GY. 2012. Talaj-Környezet-Fenntarthatóság. In: Acta Agraria Debreceniensis. Journal of Agricultural Sciences. Agrártudományi Közlemények, 2012/49. pp. 331-337
- VÁRALLYAY, GY. 2013. A talajok vízgazdálkodása. Magyar Tudomány. 174 (11). pp. 1285-1292
- VERHULST, N. – NELISSEN, V. – JESPER, N. – HAVEN, H. – SAYRE, K.D. – RAES, D. – DECKERS, J. – GOVAERTS, B. 2011. Soil water content, maize yield and its stability as

- affected by tillage and crop residues management in rainfed semi-arid highlands. *Plant and Soil* 344 (1). pp. 73-85
- VERMANG, J. – NORTON, L.D. – HUANG, C. – CORNELIS, W.M. – DA SILVA, A.M. – GABRIELS, D. 2015. Characterization of soil surface roughness effects on runoff and soil erosion rate under simulated rainfall. *Soil Science Society of America Journal* 79. pp. 903-916
- VILLAMIL, M.B. – LITTLE, J. – NAFZIGER, F.D. 2015. Corn residue, tillage, and nitrogen rate effects on soil properties. *Soil and Tillage Research* 151. pp. 61-66
- VIRTO, I. – IMAZ, M.J. – FERNÁNDEZ-UGALDE, O. – GARTZIA-BENGOETXEA, N. – ENRIQUE, A. – BESCANSÀ, P. 2015. Soil degradation and soil quality in Western Europe: Current situation and future perspectives. *Sustainability* 7 (1). pp. 313-365
- WALKLEY, A. 1947. A critical examination of a rapid method for determination of organic carbon in soils – effect of variations in digestion conditions and of inorganic soil constituents. *Soil Science* 63 (4). pp. 251-264
- WALTHER, S. 2009. Variable Bodenbearbeitungsintensität: ein Beitrag zum nachhaltigen Bodenschutz. Kovač, Hamburg. p. 166
- WALTNER, I. – PÁSZTOR, L. – CENTERI, CS. – TAKÁCS, K. – PIRKÓ, B. – KOÓS, S. – LÁSZLÓ, P. 2018. Evaluating the new soil erosion map of Hungary – A semiquantitative approach. *Land Degradation & Development* 29. pp. 1295-1302
- WANG, X-J. – ZHANG, J-Y. – YANG, Z-F. – SHAHID, S. – HE, R-M. – XIA, X-H. – LIU, H-W. 2013. Historic water consumptions and future management strategies for Haihe river basin of Northern China. *Mitigation and adaptation strategies for global change* 20 (3). pp. 371-387
- WANG, X-J. – ZHANG, J-Y. – SHAHID, S. – GUAN, E-H. – WU, Y-X. – GAO, J. – HE, R-M. 2016. Adaptation to climate change impacts on water demand. *Mitigation and adaptation strategies for global change* 21 (1). pp. 81-99
- WANG, Y-P. – LI, X-G. – ZHU, J. – FAN, C-Y. – KONG, X-J. – TURNER, N-C. – SIDDIQUE, K-H-M. – LI, F-M. 2016a. Multi-site assessment of the effects of plastic-film mulch on dryland maize productivity in semiarid areas in China. *Agricultural and Forest Meteorology* 220. pp. 160-169
- WANG, Y-P. – LI, X-G. – FU, T. – WANG, L. – TURNER, N.C. – SIDDIQUE, K.H.M. – LI, F-M. 2016b. Multi-site assessment of the soil organic carbon balance in semiarid areas of China. *Agricultural and Forest Meteorology* 228-229. pp. 42-51
- WANG, L. – MA, B. – WU, F. 2017. Effects of wheat stubble on runoff, infiltration, and erosion of farmland on the Loess Plateau, China, subjected to simulated rainfall. *Soil Earth* 8. pp. 281-290
- WANG, W. – AKHTAR, K. – REN, G. – YANG, G. – FENG, Y. – YUAN, L. 2019a. Impact of straw management on seasonal soil carbon dioxide emissions, soil water content, and

- temperature in a semi-arid region of China. *Science of the Total Environment* 652. pp. 471-482
- WANG, S.B. – GUO, L.L. – ZHOU, P.C. – WANG, X.J. – SHEN, Y. – HAN, H.F. – NING, T.Y. – HAN, K. 2019b. Effect of subsoiling depth on soil physical properties and summer maize (*Zea mays* L.) yield. *Plant, Soil and Environment* 65. pp. 131-137
- WARDLE, D.A. 1995. Impacts of disturbance on detritus food webs in agro-ecosystems of contrasting tillage and weed management practices. *Advances in Ecological Research* 26. pp. 105-185
- WEIDINGER T. (szerk). 2006. 31. Meteorológiai Tudományos Napok. Az éghajlati regionális módosulásának objektív becslését megalapozó klímadinamikai kutatások. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest. p: 228
- WEISE G. – BOURARACH E. H. 1999. Tillage machinery. *CIGR Handbook of Agricultural Engineering. Plant Production Engineering* St. Joseph. 3. pp.184-217
- WHALEN, J.K. – PARMELEE, R.W. – EDWARDS, C.A. 1998. Population dynamics of earthworm communities in corn agroecosystems receiving organic or inorganic fertilizer amendments. *Biology and Fertility of Soils* 27 (4). pp. 400-407
- WHALEN, J.K. – PARMELEE, R.W. 1999. Growth of *Aporrectodea tuberculata* (Eisen) and *Lumbricus terrestris* L. under laboratory and field conditions. *Pedobiologia* 43. pp. 1-10
- WU, X. – VUICHARD, N. – CIAIS, P. – VIOVY, N. – DE NOBLET-DUCOUDRÉ, N. – WANG, X. – MAGLIULO, V. – WATTENBACH, M. – VITALE, L. – DI TOMMASI, P. – MOORS, E.J. – JANS, W. – ELBERS, J. – CESCHIA, E. – TALLEC, T. – BERNHOFER, C. – GRÜNWALD, T. – MOUREAUX, C. – MANISE, T. – LIGNE, A. – CELLIER, P. – LOUBET, B. – LARMANOU, E. – RIPOCHE, D. 2015. ORCHIDEE-CROP (v0), a new process based Agro-Land Surface Model: model description and evaluation over Europe. *Geoscientific Model Development Discussions* 8. pp. 4653-4696
- WUEBBLES, D.J. – FAHEY, D.W. – HIBBARD, K.A. – DOKKEN, D.J. – STEWART, B.C. – MAYCOCK, T.K. 2017. Climate science special report: Fourth national climate assessment. Vol. 1., Washington, DC. U.S. Global Change Research Program. p. 470
- YAN, H. – ZHANG, S. – YAN, K. – MIN, L. – WAN-NIAN, M.A. 2006. Effect of different tillage on soil environment and crop growth in cold area. *Soil Fertility Science of China* 4. pp. 16-19
- YAN, Z. – GAO, C. – REN, Y. – ZONG, R. – MA, Y. – LI, Q. 2017. Effects of pre-sowing irrigation and straw mulching on the grain yield and water use efficiency of summer maize in the North China Plain. *Agricultural Water Management* 186. pp. 21-28
- YANG, H. – FENG, J. – ZHAI, S. – DAI, Y. – XU, M. – WU, J. – SHEN, M. – BIAN, X. – KOIDE, R.T. – LIU, J. 2016. Long-term ditch buried straw return alters soil water potential, temperature, and microbial communities in a rice-wheat rotation system. *Soil and Tillage Research* 163. pp. 21-31

- YASMIN, S. – D’SOUZA, D. 2010. Effects of pesticides on the growth and reproduction of earthworm: a review. *Applied and Environmental Soil Science*. pp. 1-9
- ZHANG, P. – CHEN, X. – WEI, T. – YANG, Z. – JIA, Z. – YANG, B. – HAN, Q. – REN, X. 2016. Effects of straw incorporation on the soil nutrient contents, enzyme activities, and crop yield in a semiarid region of China. *Soil and Tillage Research* 160. pp. 65-72
- ZHAO, C. – LIU, B. – PIAO, S. – WANG, X. – LOBELL, D.B. – HUANG, Y. – HUANG, M. – YAO, Y. – BASSU, S. – CIAIS, P. – DURAND, J-L. – ELLIOTT, J. – EWERT, F. – JANSSENS, I.A. – LI, T. – LIN, E. – LIU, Q. – MARTRE, P. – MÜLLER, C. – PENG, S. – PENUELAS, J. – RUANE, A.C. – WALLACH, D. – WANG, T. – WU, D. – LIU, Z. – ZHU, Y. – ZHU, Z. – ASSENG, S. 2017. Temperature increase reduces global yields of major crops in four independent estimates. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 114. pp. 9326-9331
- ZIMMER, R. – MILAKOVIĆ, Z. – MILOŠ, B. – KRŽEK, Z. – BRAČUN, M. – ZUZJAK, S. – IPSA, J. – SEPUT, M. 2002. Soil tillage and arable crops sowing practice in Slavonia and Baranja, *Proceedings of the 30th International Symposium “Actual Tasks on Agricultural Engineering”*, Opatija, Croatia.
- ZSEMBELI, J. – SZŰCS, L. – TUBA, G. – CZIMBALMOS, R. 2015. Nedvességtakarékos talajművelési rendszer fejlesztése Karcagon. In: *Környezetkímélő talajművelési rendszerek Magyarországon* (Szerk.: Madarász, B). MTA CSFK FTI. Budapest. pp. 122-133
- ZSEMBELI, J. – KOVÁCS, GY. – CZELLÉR, K. – TUBA, G. 2018. Long-term effect of soil management on the carbon-dioxide emission of the soil. *Agrártudományi Közlemények/Acta Agraria Debreceniensis, Debrecen*. pp. 515-527
- ŽUGEČ, I. – STIPEŠEVIĆ, B. – KELAVA, I. 2010. Rational soil tillage for cereals (Winter wheat – *Triticum aestivum* and Spring Barley – *Hordeum vulgare* L.) in eastern Croatia. *Proceedings of the 15th International Conference of the International Soil Tillage Research Organization, „ISTRO-2000”*; „ISTRO-2000 Conference Book of Abstract” / Forth Worth, Texas Agricultural Experiment Station Temple.

Internetes források

http1: Conservation Technology Information Center (CTIC), 2017.

http2: Penetrologger – Field measurement equipment. Eijkelkamp 0615SA.

file:///C:/Users/admin/Downloads/Penetrologger_e_31ec.pdf (Letöltés ideje: 2019.09.05.)

http3: EUROSTAT, 2017

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_production_-_crops#Cereals (Letöltés ideje: 2019.07.15.)

http4: FAO, 2017 FAO 2017. FAOstat, Food and Agricultural Organization, Rome. <http://www.fao.org/faostat/en/> (Letöltés ideje: 2019. 07. 06.)

- http5:** IUSS Working Group WRB, 2015) World Reference Base for Soil Resources 2,14, Update 2015. International Soil Classification System for Naming Soils and Creating Legends for Soil Maps. Available online: World Soil Resources Reports No. 106. FAO, Rome (2015). <http://www.fao.org/3/a-i3794e.pdf> (Letöltés ideje: 2017.03.21.)
- http6:** KSH, A mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban. A földhasználat és a növénytermesztés főbb jellemzői.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezoszerepe18.pdf> (Letöltés ideje, 2019.04.27.)
- http7:** NASA 2019. <https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/> (Letöltés ideje: 2019.08.02.)
- http8:** STATISZTIKAI ÉVKÖNYV, 2018. Statistical yearbook of the Republic of Croatia. Zagreb, Croatia. p. 582 https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (Letöltés ideje: 2019.09.05.)
- http9:** Világ bank 2018 <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (Letöltés ideje: 2019.05.05.)
- http10:** Világ bank 2015.
<https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.HA.PC?locations=1W&view=chart>
Letöltés ideje: 2019.05.05.)
- http11:** Világ Meteorológiai Szervezet 2018. The State of the Global Climate in 2018. (Letöltés ideje: 2019.04.25.)
- http12:** Magyar szabvány – A talaj szerves szénttartalmának meghatározása.
- http13:** JÓRI, J., I. 2016. Horizontális – vertikális – precízios alpművelés. In: A talajművelés fejlődéstörténete. Agroforum online.

8.2 M2. A statisztikai értékelések táblázatai és grafikonjai a dolgozatban

1. táblázat: A lukácsi talajművelési kezelések, a művelési mélység, a munkaszélesség és a felhasznált talajművelő eszközök
  2. táblázat: A talajkémiai tulajdonságai a lukácsi kísérletben
  3. táblázat: A talajmechanikai összetétele a lukácsi kísérletben
  4. táblázat: A lukácsi növénytermesztési technológia leírása
  5. táblázat: A józsefmajori talajművelési kezelések, a művelési mélység, a munkaszélesség és a felhasznált talajművelő eszközök
  6. táblázat: A józsefmajori növénytermesztési technológia leírása
  7. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a csapadékmennyiség és szórása között, különböző talajművelési kezelések esetén (Lukács)
  8. táblázat: Korrelációs együtthatók és a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a csapadékmennyiség, a szórása és a talajnedvesség között (Lukács, 2016-2018)
  9. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a különböző talajművelési kezelések esetén, a józsefmajori kísérletben
  10. táblázat: Korrelációs együtthatók a talaj agronómiai szerkezetét leíró mutatók, a csapadékmennyiség, a szórása és a talajnedvesség között (Józsefmajor, 2016-2018)
  11. táblázat: A talajfelszín minősítése a kitértség megítéléséhez két termőhelyen
  12. táblázat: A két termőhely korrelációs együtthatói a morzsa arány és a földigiliszta egyedszám között három év együttesen
  13. táblázat: Talajművelési rendszerek megfelelősége tekintettel a klimatikus szélsőségekre két termőhelyen
-
1. a. ábra: A lukácsi kísérleti területe elhelyezkedése
b. ábra: A józsefmajori kísérleti területe elhelyezkedése
  2. ábra: A PT-I típusú talajnedvesség mérő műszer
  3. a. ábra: A mérések során felhasznált Eijkelkamp Penetrologger penetrométer
b. ábra: Szarvasi rugós penetrométer
  4. a. ábra: Tartamkísérlet kultivátoros kezelésnek a talajfelszín borítottság; (Grósz János felvétele, 2019)
b. ábra: Adobe Photoshop programmal elkészített kép (saját forrás, 2019)
  5. ábra: Éves csapadék (mm) havi bontásban 2015-2018 között és az 1965-1995 időszak átlaga (Lukács)
  6. ábra: Éves csapadék (mm) havi bontásban 2015-2018 között és az 1965-1995 időszak átlaga (Józsefmajor)
  7. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Lukács, 2016)
  8. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Lukács, 2017)
  9. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Lukács, 2018)
  10. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Józsefmajor, 2016)
  11. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Józsefmajor, 2017)
  12. ábra: Talajjellenállás átlagértékek (Józsefmajor, 2018)

13. ábra: Talajnedvesség átlagértékek (Lukács, 2016)
14. ábra: Talajnedvesség átlagértékek (Lukács, 2017)
15. ábra: Talajnedvesség átlagértékek (Lukács, 2018)
16. ábra: Talajnedvesség átlagértékek (Józsefmajor, 2016)
17. ábra: Talajnedvesség átlagértékek (Józsefmajor, 2017)
18. ábra: Talajnedvesség átlagértékek, (Józsefmajor, 2018)
19. ábra: A talajfelszín borítása (%) a művelési kezelésekben (Lukács, 2016-2018)
20. ábra: A talajfelszín borítása (%) a művelési kezelésekben (Józsefmajor, 2016-2018)
21. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagok (%) (Lukács, 2016., 2017. és 2018)
22. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%) (Józsefmajor, 2016)
23. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%) (Józsefmajor, 2017)
24. ábra: Az agronómiai szerkezet átlagos arányai (%) (Józsefmajor, 2018)
25. ábra: A talajnedvesség (m/m%) alakulása 0-5 és 5-10 cm rétegben (Lukács, 2016-2018)
26. ábra: A talajnedvesség (m/m%) alakulása 0-5 cm és 5-10 cm rétegben (Józsefmajor, 2016-2018)
27. ábra: A földigilisza egyedszám, az eltérő borítási kategóriák tekintetében (Józsefmajor, 2016-2018)
28. ábra: A földigilisza egyedszám, az eltérő borítási kategóriák tekintetében (Józsefmajor, 2017)
29. ábra: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál, a három év együttesen
30. ábra: A földigilisza egyedszám Lukácson, a 2016., a 2017. és a 2018. évben
31. ábra: A földigilisza egyedszám Józsefmajorban, 2016-ban
32. ábra: A földigilisza egyedszám Józsefmajorban, 2017-ben
33. ábra: A földigilisza egyedszám Józsefmajorban, 2018-ban
34. ábra: Szántott talajra jellemző talajjellenállás (MPa) 3 év átlagában, két termőhelyen
35. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%) 3 év átlagában, két termőhelyen
36. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen
37. ábra: Az átlagos földigilisza egyedszám szántott talajban, két termőhelyen
38. ábra: Talajjellenállás (MPa) átlagok eltérően művelt talajokban, két termőhelyen
39. ábra: Talajnedvesség (m/m%) átlagok eltérően művelt talajokban, két termőhelyen
40. ábra: Az agronómiai szerkezet hároméves átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben
41. ábra: A földigilisza egyedszám hároméves átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben, a három év együttesen
42. ábra: A művelési kezelések összehasonlítása a lukácsi kísérletben mért 4 paraméter alapján (2016-2018)
43. ábra: A művelési kezelések összehasonlítása a józsefmajori kísérletben mért 4 paraméter alapján (2016-2018)

M3. A statisztikai értékelések táblázatai és grafikonjai a mellékletben

1. Csapadékmennyiség adatok
  - 1.1. táblázat: 2015. évi csapadék (mm) Lukácson
  - 1.2. táblázat: 2016. évi csapadék (mm) Lukácson
  - 1.3. táblázat: 2017. évi csapadék (mm) Lukácson
  - 1.4. táblázat: 2018. évi csapadék (mm) Lukácson
  - 1.5. táblázat: 2015. évi csapadék (mm) Józsefmajorban
  - 1.6. táblázat: 2016. évi csapadék (mm) Józsefmajorban
  - 1.7. táblázat: 2017. évi csapadék (mm) Józsefmajorban
  - 1.8. táblázat: 2018. évi csapadék (mm) Józsefmajorban
2. táblázat: A 2017. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)
  - 2.1. táblázat: A 2017. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)
3. táblázat: A 2018. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)
  - 3.1. táblázat: A 2018. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)
4. táblázat: A 2016. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)
  - 4.1. táblázat: A 2016. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)
5. táblázat: A 2017. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)
  - 5.1. táblázat: A 2017. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)
6. táblázat: A 2018. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)
  - 6.1. táblázat: A 2018. évi talajjellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)
7. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)
8. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)
  - 8.1. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)
9. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)
  - 9.1. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)
10. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

- 10.1. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)
11. táblázat: A talajszerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben, a három év együttesen
- 11.1. táblázat: A talajszerkezet megoszlását alátámasztó post hoc próba elemzések adatai a lukácsi kísérletben, a három év együttesen
12. táblázat: A talajszerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben, a 2016, a 2017. és a 2018. évre vonatkozóan
- 12.1. táblázat: A talajszerkezet megoszlását alátámasztó post hoc próba elemzések adatai a lukácsi kísérletben, 2017-re és 2018-ra vonatkozóan
13. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a 2016., a 2017. és a 2018. évre vonatkozóan
- 13.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben a 2016., a 2017. és a 2018. évre vonatkozóan
14. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, három év együttesen
- 14.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, három év együttesen
15. táblázat: A talajnedvesség adatokat alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések a 0-5 és 5-10 cm rétegekre vonatkozóan (Lukács, 2016-2018)
- 15.1. táblázat: A talajnedvességre vonatkozó post hoc statisztikai elemzések a 0-5 és 5-10 cm rétegekre (Lukács, 2016-2018)
16. táblázat: A földigilisza egyedszám alakulása eltérő borítottság esetén alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen
- 16.1. táblázat: A földigilisza egyedszám alakulása eltérő borítottság esetén alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen
17. táblázat: Az eltérő borítási kategóriák által, a földigilisza egyedszám alakulását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, 2017-re vonatkozóan
- 17.1. táblázat: Az eltérő borítási kategóriák által, a földigilisza egyedszám alakulását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, 2017-re vonatkozóan
18. táblázat: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a három év együttesen
- 18.1. táblázat: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a három év együttesen
19. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Lukács, 2017)
- 19.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Lukács, 2017)
20. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Lukács, 2018)
- 20.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Lukács, 2018)
21. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2016)
- 21.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2016)
22. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2017)
- 22.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2017)

23. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2018)
- 23.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2018)
24. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen
- 24.1. táblázat: A földigilisztaszámot alátámasztó post hoc elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen
25. táblázat: A talajjellenállás ANOVA elemzések eredményei, két eltérő szántásban, a három év együttesen
26. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei, két eltérő szántásban, a három év együttesen
27. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, két eltérő szántásban, a három év együttesen
28. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, két eltérő szántásban, 2018-ban
29. táblázat: A földigilisztaszámra vonatkozó ANOVA elemzések eredményei két eltérő szántásban, a három év együttesen
30. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzések eredményei két eltérő szántásban, 2018-ban
31. táblázat: A talajjellenállás ANOVA elemzések eredményei, a sekély kultivátoros kezelés esetén
32. táblázat: A talajjellenállás ANOVA elemzések eredményei a kultivátoros kezelés esetén
33. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei, a sekély kultivátoros kezelés esetén
34. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei a direktvetés kezelés esetén
35. táblázat: A talajjellenállás ANOVA elemzések eredményei, a kultivátoros kezelés esetén
36. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, a három év együttesen
37. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, a 2017. és 2018. években
38. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, a három év együttesen
39. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, a 2016., a 2017. és a 2018. években

A statisztikai értékelések grafikonjai a mellékletben

1. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben
2. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
3. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása a szántás kezelésben
4. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása a kultivátoros kezelésben
5. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása a sekély kultivátoros kezelésben
6. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása a szántás kezelésben
7. ábra: A talajjellenállási adatok időbeli eloszlása a kultivátoros kezelésben

- [illegible]

- 52. ábra: A talajnedvességi adatok időbeli eloszlása a kultivátoros kezelésben
- 53. ábra: A talajnedvességi adatok időbeli eloszlása a szántás kezelésben
- 54. ábra: A talajnedvességi adatok időbeli eloszlása a lazítás kezelésben
- 55. ábra: Szántott talajra jellemző talajjellenállás (MPa) két termőhelyen, 2016-ban
- 56. ábra: Szántott talajra jellemző talajjellenállás (MPa) két termőhelyen, 2017-ben
- 57. ábra: Szántott talajra jellemző talajjellenállás (MPa) két termőhelyen, 2018-ban
- 58. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen, 2016-ban
- 59. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen, 2017-ben
- 60. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen, 2018-ban
- 61. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen, 2016-ban
- 62. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen, 2017-ben
- 63. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen, 2018-ban
- 64. ábra: A földigiliszta egyedszám megjelenése 2016-ban, 2017-ben és 2018-ban
- 65. ábra: Talajjellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2016)
- 66. ábra: Talajjellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2017)
- 67. ábra: Talajjellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2018)
- 68. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2016)
- 69. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2017)
- 70. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen (2018)
- 71. ábra: Az agronómiai szerkezet arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2016)
- 72. ábra: Az agronómiai szerkezet hároméves átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2017)
- 73. ábra: Az agronómiai szerkezet hároméves átlagos arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2018)
- 74. ábra: A földigiliszta egyedszám, a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó művelésekben a három év együttesen

8.3 M3. Táblázatok és ábrák

M3. 1.1 táblázat: A 2015. évi csapadék (mm) Lukácson

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	106,6	82,4	30,1	47,8	214,8	35	60,2	105,9	136,3	151,2	44,5	7	1022
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	3,44	2,94	0,97	1,59	6,93	1,17	1,94	3,42	4,54	4,88	1,48	0,23	-
Szórás	6,66	5,88	2,20	5,46	14,02	2,92	6,49	11,91	10,49	9,93	5,34	0,75	-
Relatív szórás (%)	1,94	2,00	2,26	3,42	2,02	2,50	3,34	3,49	2,31	2,04	3,60	3,30	-

M3. 1.2 táblázat: A 2016. évi csapadék (mm) Lukácson

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	85,3	85,9	91,5	24,1	95,3	71,5	108,9	102	39,8	67,7	107,9	6	886
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	2,75	2,96	2,95	0,80	3,07	2,38	3,51	3,29	1,33	2,18	3,60	0,19	-
Szórás	5,62	4,33	7,73	1,66	4,91	4,48	10,87	7,88	4,51	4,37	8,48	0,76	-
Relatív szórás (%)	2,04	1,46	2,62	2,06	1,60	1,88	3,09	2,40	3,40	2,00	2,36	3,93	-

M3. 1.3 táblázat: A 2017. évi csapadék (mm) Lukácson

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	41,1	46,1	49,2	35,6	41,7	44,2	87,6	38	117,2	110,8	59,5	108	779
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	1,33	1,65	1,59	1,19	1,35	1,47	2,83	1,23	3,91	3,57	1,98	3,48	-
Szórás	5,95	4,49	3,82	2,66	2,86	3,32	10,02	3,72	8,03	10,35	3,90	8,66	-
Relatív szórás (%)	4,49	2,73	2,41	2,24	2,13	2,25	3,54	3,03	2,06	2,90	1,97	2,49	-

M3. 1.4 táblázat: A 2018. évi csapadék (mm) Lukácson

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	54,8	148,5	107,7	46	31,8	143,7	45,1	39,6	83,3	13,2	41,2	28,6	783,5
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	1,77	49,50	3,47	1,53	1,03	4,79	1,45	1,28	2,78	0,43	1,37	0,92	-
Szórás	3,84	6,80	6,41	3,70	2,45	6,89	2,64	2,87	6,17	1,98	3,63	2,89	-
Relatív szórás (%)	2,17	0,14	1,85	2,42	2,39	1,44	1,81	2,25	2,22	4,66	2,64	3,14	-

M3. 1.5 táblázat: A 2015. évi csapadék (mm) Józsefmajorban

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	65	13	16	8	86	51	36,5	39,5	79	115	36	15	560
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	2,10	0,46	0,52	0,27	2,77	1,70	1,18	1,27	1,20	3,71	1,20	0,48	-
Szórás (mm)	4,74	1,36	1,34	1,44	4,21	4,14	2,75	4,14	4,23	7,58	2,92	1,15	-
Relatív szórás (%)	2,26	2,93	2,61	5,39	1,52	2,44	2,34	3,25	3,52	2,04	2,44	2,38	-

M3. 1.6 táblázat: A 2016. évi csapadék (mm) Józsefmajorban

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	67	126	51	21	106	44	107	55	47,5	64	37	5,5	731
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	2,16	4,50	1,65	0,70	3,42	1,47	3,45	1,77	1,58	2,06	1,23	0,18	-
Szórás	4,71	7,47	3,89	2,29	9,39	3,73	7,02	5,41	4,36	3,99	2,76	0,53	-
Relatív szórás (%)	2,18	1,66	2,37	3,27	2,75	2,54	2,03	3,05	2,75	1,93	2,24	2,96	-

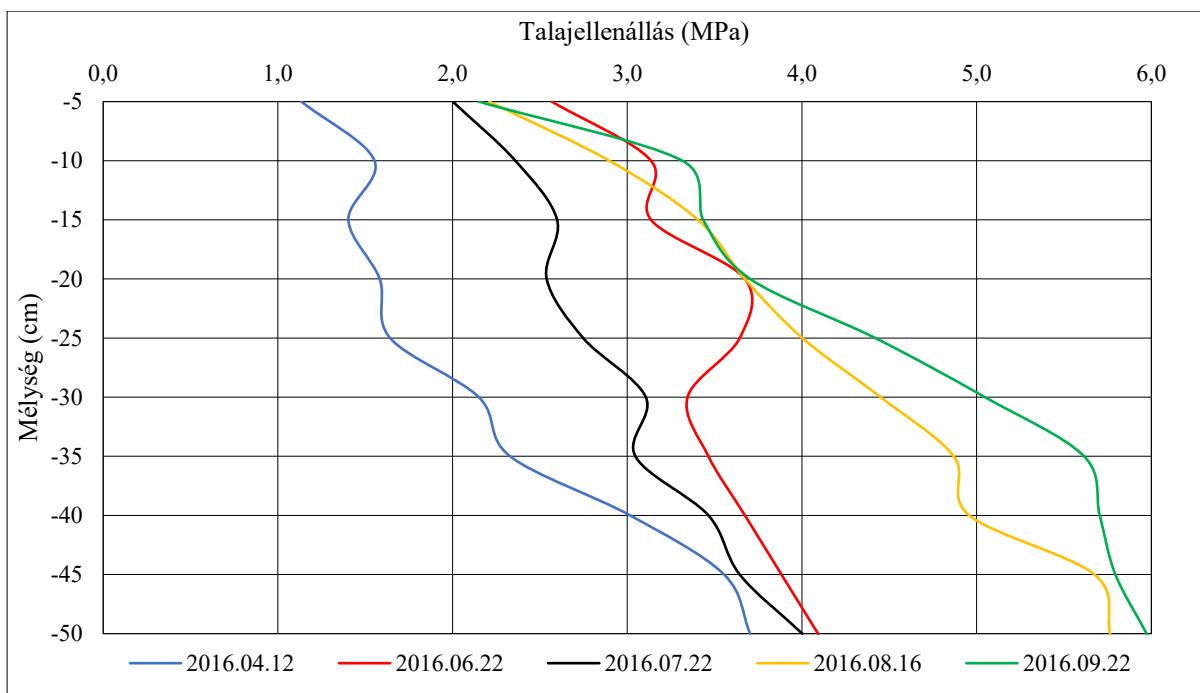
M3. 1.7 táblázat: A 2017. évi csapadék (mm) Józsefmajorban

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	27	17	41	52	67	20	70	57	111	51	65	26	604
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	0,87	0,61	1,32	1,73	2,16	0,67	2,26	1,84	3,70	1,65	2,17	0,84	-
Szórás	2,69	1,29	3,39	5,10	4,12	1,52	4,85	5,95	9,16	5,88	5,24	1,85	-
Relatív szórás (%)	3,09	2,12	2,57	2,94	1,90	2,28	2,15	3,24	2,48	3,57	2,42	2,20	-

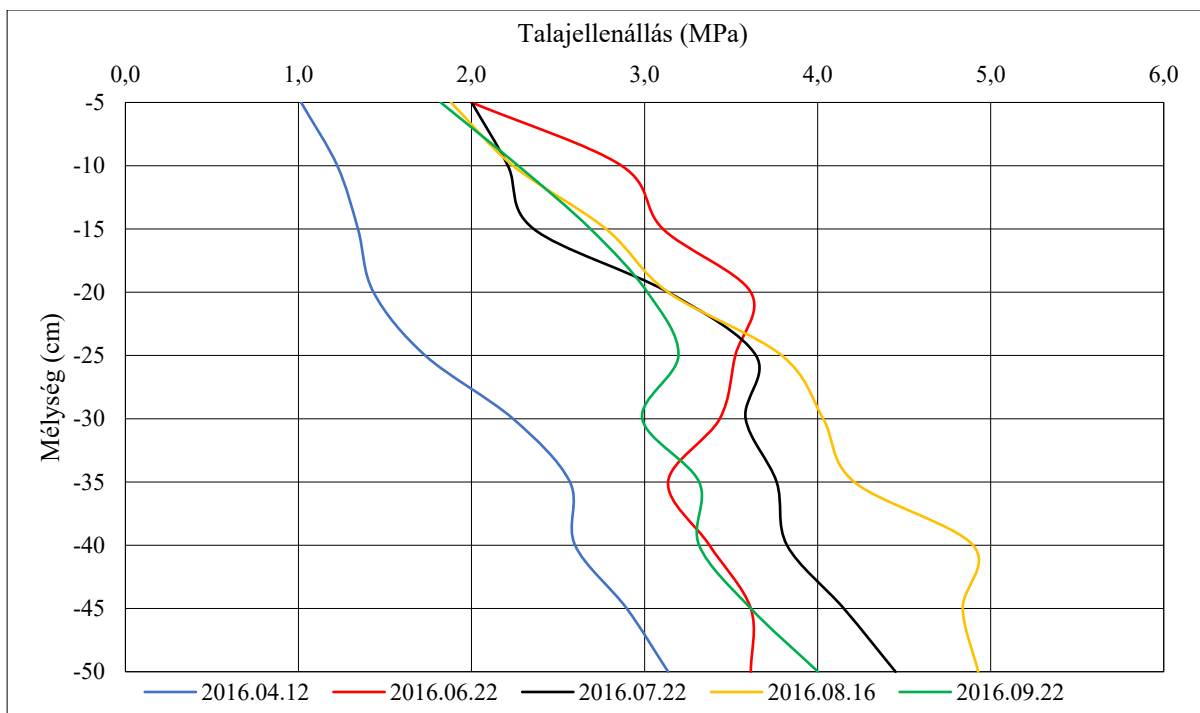
M3. 1.8 táblázat: A 2018. évi csapadék (mm) Józsefmajorban

	Jan	Febr	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szept	Okt	Nov	Dec	Σ
Havi csapadékmennyiség (mm)	19	59	55	11	43	105	49	39	36,5	16	64	28	524,5
Napi átlagos csapadékmennyiség (mm)	0,61	2,11	1,77	0,37	1,39	3,50	1,58	1,26	1,22	0,52	2,13	0,90	-
Szórás	1,58	3,22	3,38	1,05	3,77	6,42	3,99	3,12	5,58	1,93	5,32	2,10	-
Relatív szórás (%)	2,59	1,53	1,91	2,86	2,72	1,83	2,52	2,48	4,58	3,74	2,49	2,33	-

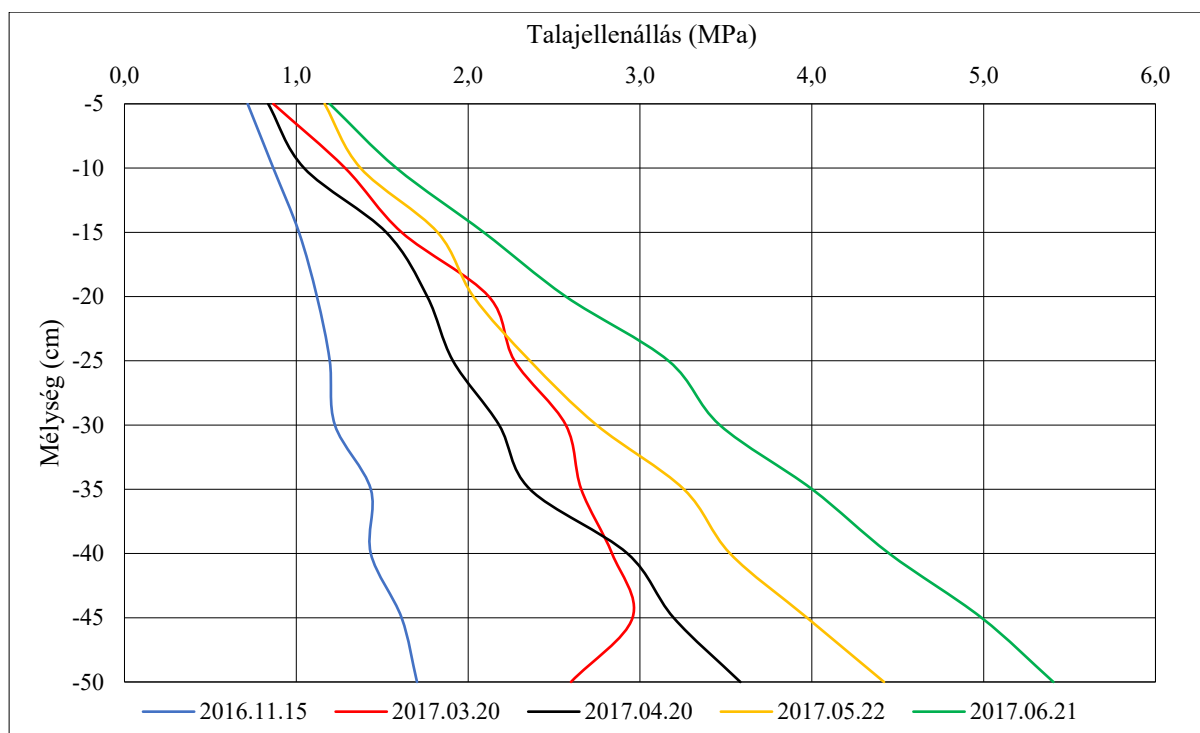
M3. 1. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2016)

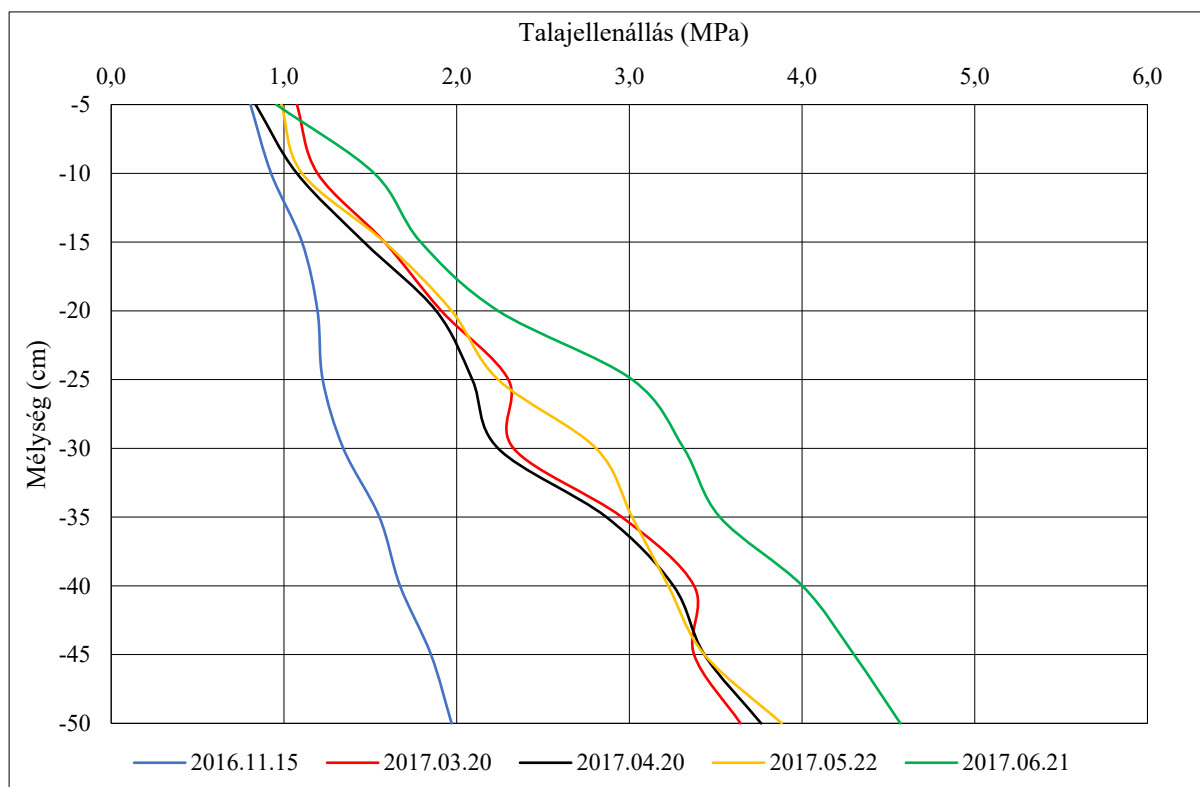
M3. 2. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Lukács, 2016)

M3. 3. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2017)

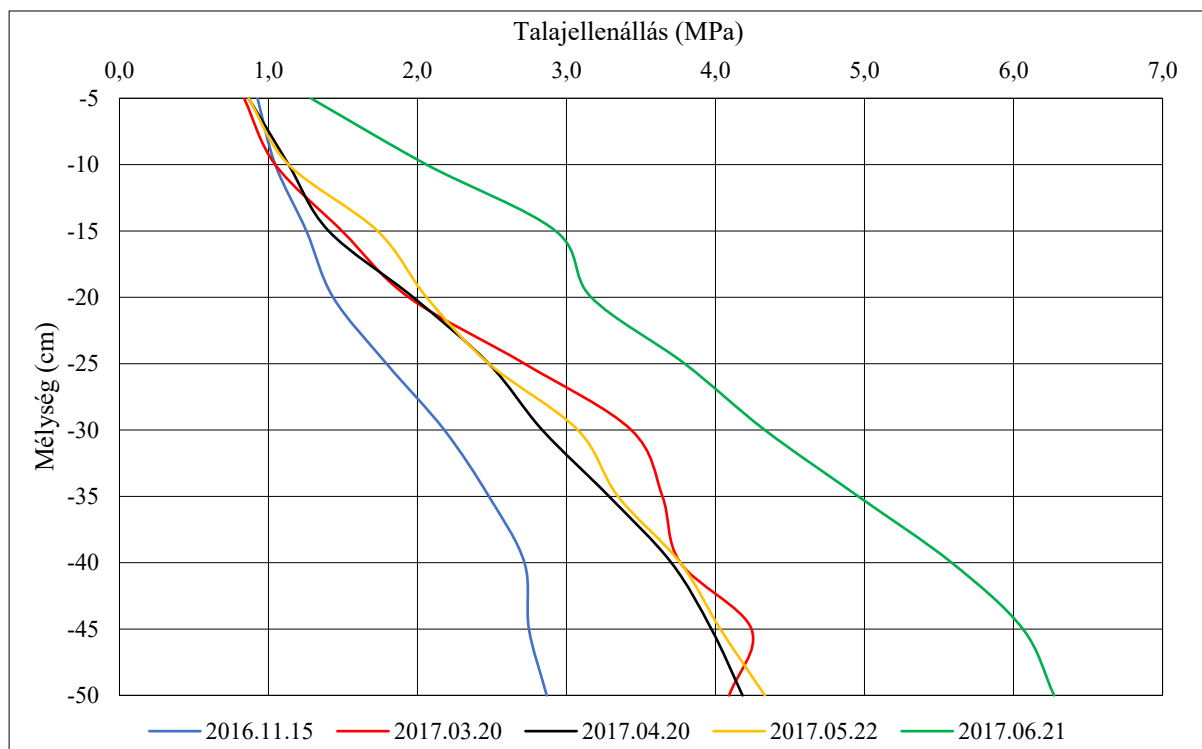

M3. 4. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Lukács, 2017)

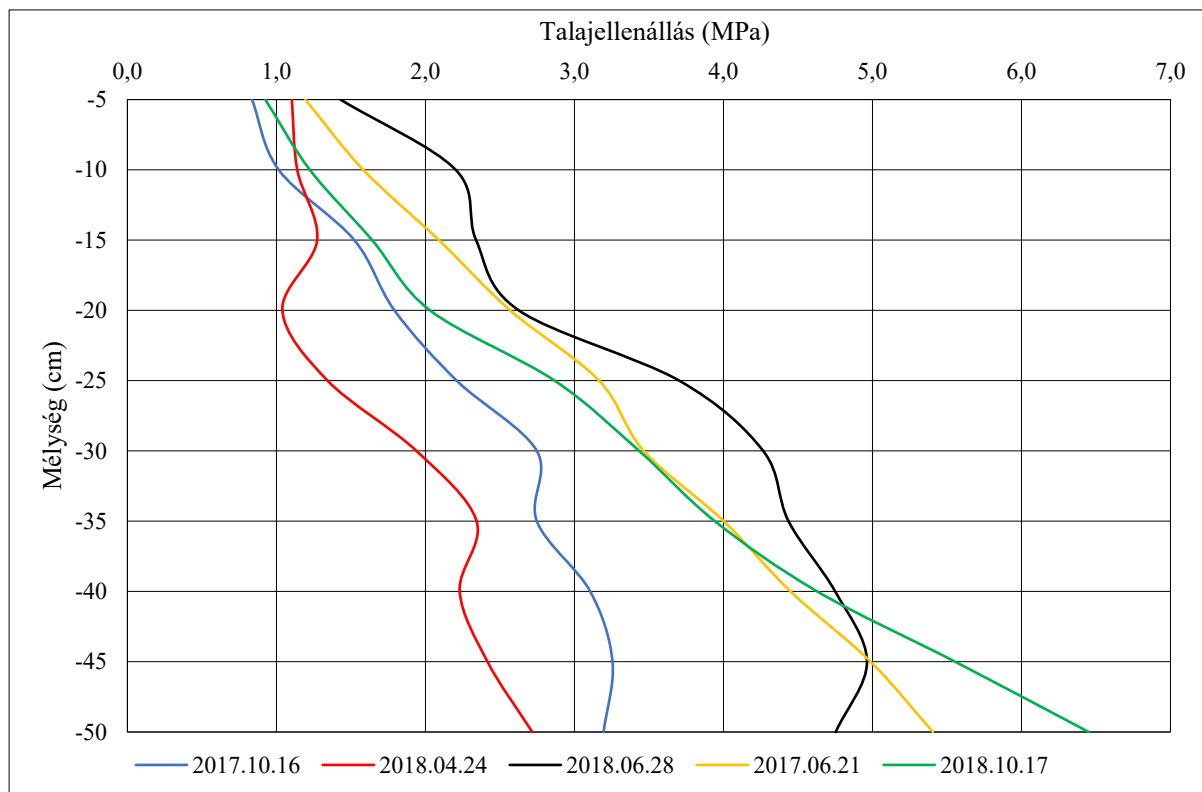

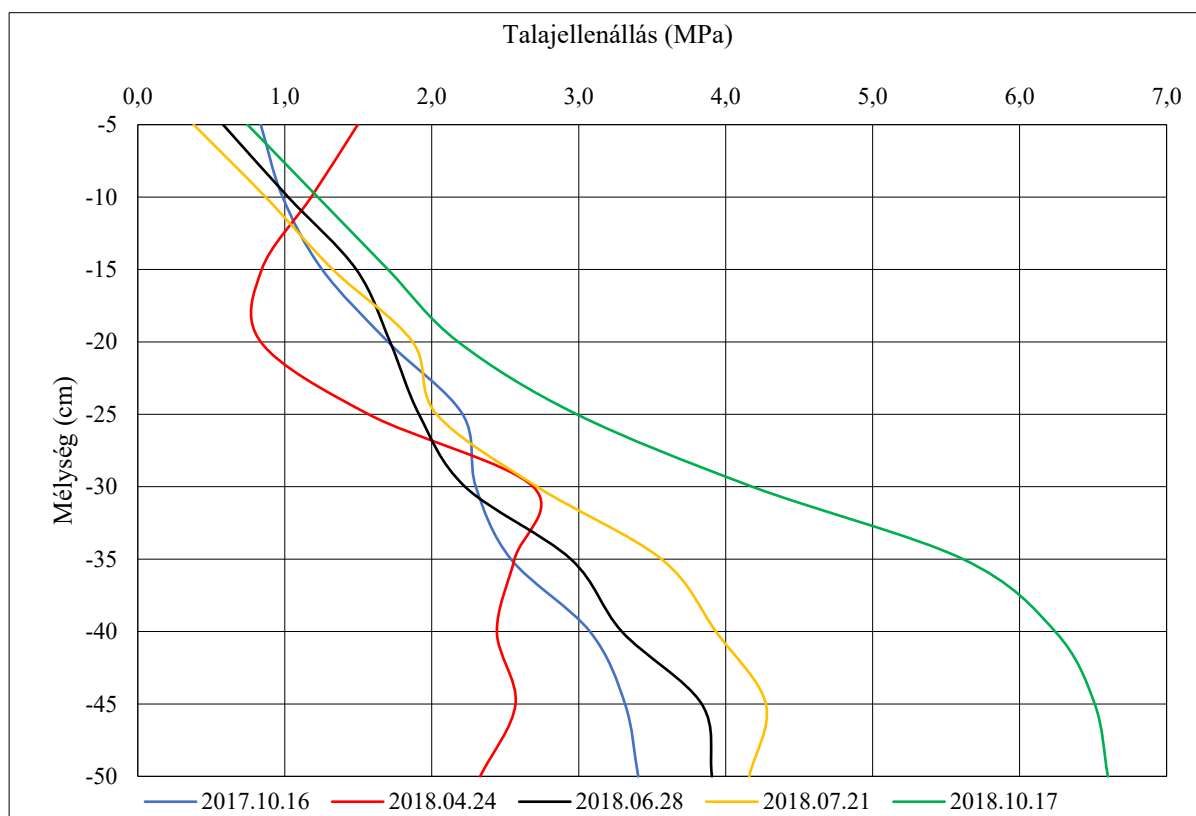
M3. 5. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Lukács, 2017)

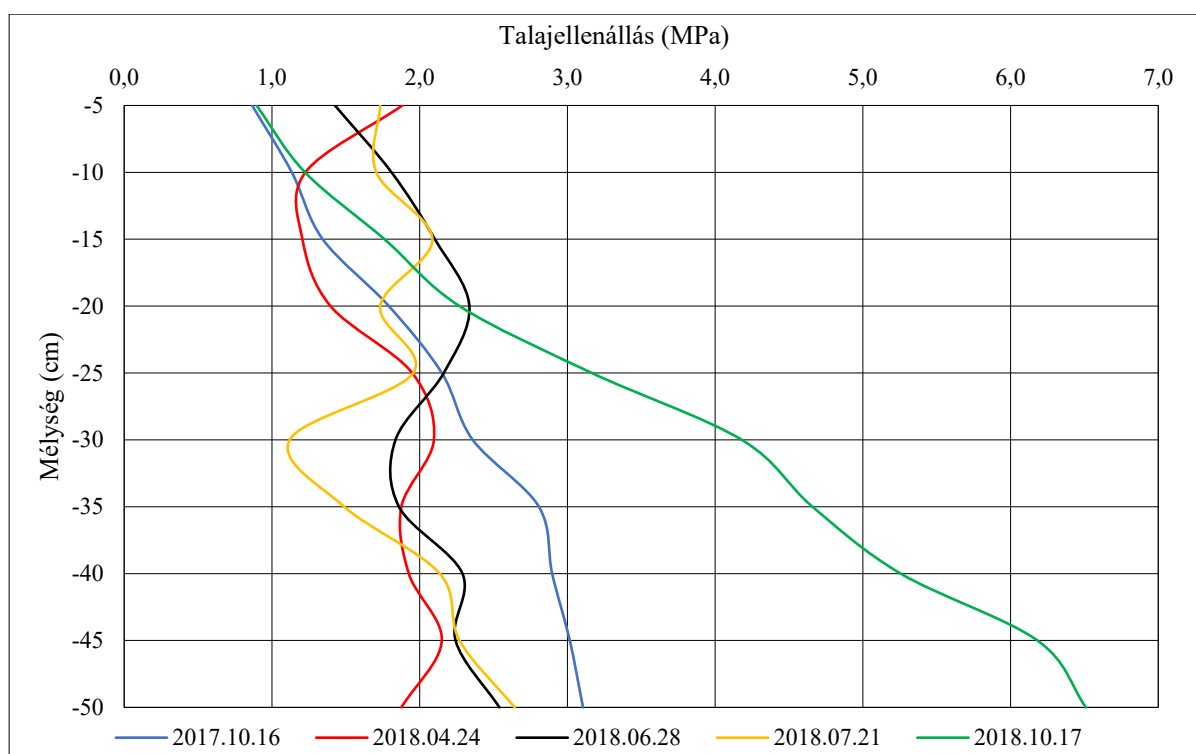
M3. 6. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2018)

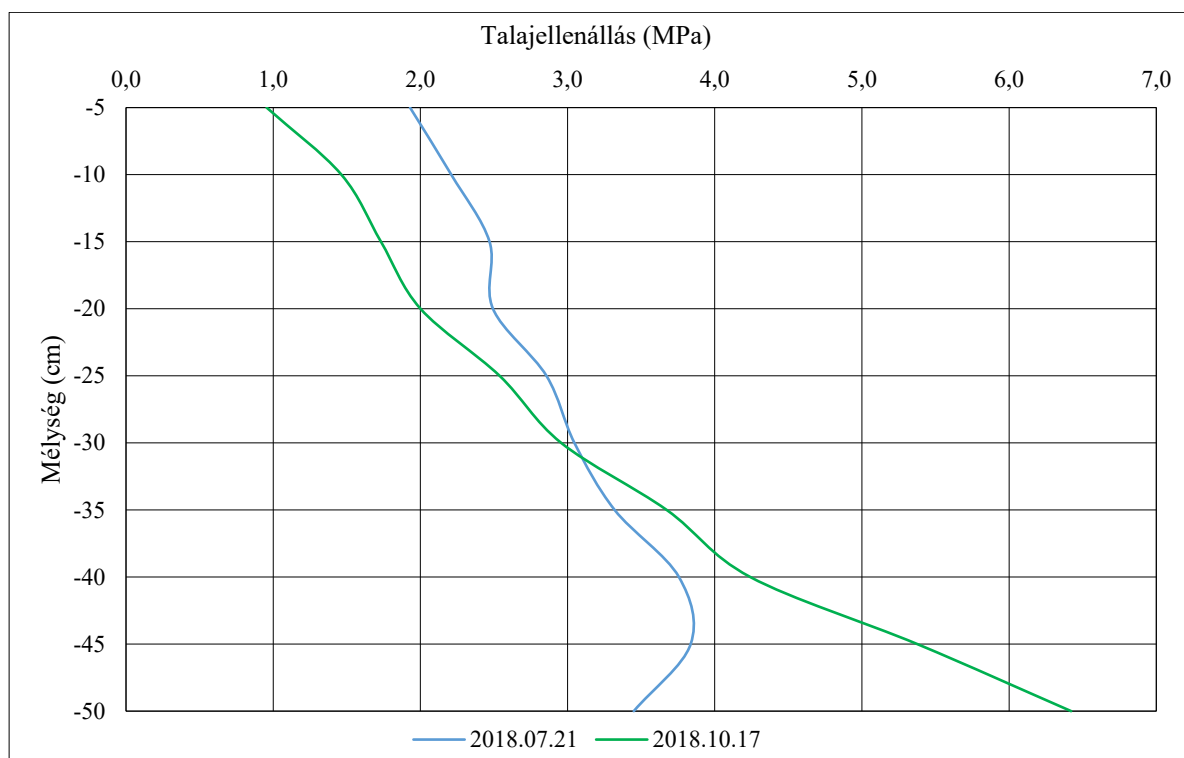
M3. 7. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
(Lukács, 2018)

M3. 8. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben
(Lukács, 2018)

M3. 9. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben (Lukács, 2018)

M3. 2. táblázat: A 2017. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)

Év	Mélység		Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2017	-30 cm	Csoportok között	5,626	2	2,813	4,670	0,015
		Csoportokon belül	25,303	42	0,602		
		Összesen	30,929	44			
	-35 cm	Csoportok között	6,090	2	3,045	4,030	0,025
		Csoportokon belül	31,729	42	0,755		
		Összesen	37,819	44			
	-40 cm	Csoportok között	7,032	2	3,516	3,635	0,035
		Csoportokon belül	40,628	42	0,967		
		Összesen	47,660	44			
	-45 cm	Csoportok között	8,114	2	4,057	3,517	0,039
		Csoportokon belül	48,449	42	1,154		
		Összesen	56,564	44			

M3. 2.1. táblázat: A 2017. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)

-30 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Kultivátoros	15	2,4073	
Szántás	15	2,4371	
Sekély kultivátoros	15		3,1718

-35 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	15	2,7418	
Kultivátoros	15	2,7836	
Sekély kultivátoros	15		3,5422
-40 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	15	3,0345	
Kultivátoros	15	3,1061	
Sekély kultivátoros	15		3,9066
-45 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Kultivátoros	15	3,2794	
Szántás	15	3,3451	
Sekély kultivátoros	15		4,2112
-50 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	15	3,5422	
Kultivátoros	15	3,5661	
Sekély kultivátoros	15		4,3486

M3. 3. táblázat: A 2018. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)

Év	Mélység		Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2018	-5 cm	Csoportok között	3,055	3	1,018	2,849	0,047
		Csoportokon belül	16,798	47	0,357		
		Összesen	2018	50			
	-10 cm	Csoportok között	3,909	3	1,303	4,420	0,008
		Csoportokon belül	13,855	47	0,295		
		Összesen	17,765	50			
	-15 cm	Csoportok között	3,699	3	1,233	4,551	0,007
		Csoportokon belül	12,732	47	0,271		
		Összesen	16,430	50			
	-35 cm	Csoportok között	13,122	3	4,374	2,872	0,046
		Csoportokon belül	71,575	47	1,523		
		Összesen	84,697	50			

M3. 3.1. táblázat: A 2018. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)

-5 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N		
		1	2
Kultivátoros	15	0,8079	
Szántás	15		1,2498
Sekély kultivátoros	15		1,3611
Direktvetés	6		1,4429
-10 cm			
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N		
		1	2
Kultivátoros	15	1,0567	
Sekély kultivátoros	15	1,4206	1,4206
Szántás	15		1,6647
Direktvetés	6		1,8367
-15 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N		
		1	2
Kultivátoros	15	1,3227	
Sekély kultivátoros	15	1,7006	1,7006
Szántás	15		1,8998
Direktvetés	6		2,1011
-30 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N		
		1	2
Sekély kultivátoros	15	2,3188	
Kultivátoros	15		2,8229
Direktvetés	6		3,0017
Szántás	15		3,5178
-35 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N		
		1	2
Sekély kultivátoros	15	2,5387	
Kultivátoros	15		3,4454
Direktvetés	6		3,4968
Szántás	15		3,8087

M3. 4. táblázat: A 2016. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

Év			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016	-5 cm	Csoportok között	35,833	5	7,167	10,659	0,000
		Csoportokon belül	383,242	570	0,672		
		Összesen	419,075	575			
	-10 cm	Csoportok között	78,131	5	15,626	13,323	0,000
		Csoportokon belül	668,524	570	1,173		
		Összesen	746,655	575			
	-15 cm	Csoportok között	105,390	5	21,078	13,792	0,000
		Csoportokon belül	871,143	570	1,528		
		Összesen	976,533	575			
	-20 cm	Csoportok között	101,340	5	20,268	11,459	0,000
		Csoportokon belül	1008,215	570	1,769		
		Összesen	1109,555	575			
	-25 cm	Csoportok között	84,666	5	16,933	8,394	0,000
		Csoportokon belül	1149,909	570	2,017		
		Összesen	1234,574	575			
	-30 cm	Csoportok között	57,806	5	11,561	5,652	0,000
		Csoportokon belül	1165,881	570	2,045		
		Összesen	1223,687	575			
	-35 cm	Csoportok között	51,397	5	10,279	4,894	0,000
		Csoportokon belül	1197,335	570	2,101		
		Összesen	1248,732	575			
	-40 cm	Csoportok között	39,931	5	7,986	3,799	0,002
		Csoportokon belül	1198,120	570	2,102		
		Összesen	1238,051	575			
	-45 cm	Csoportok között	30,151	5	6,030	2,941	0,012
		Csoportokon belül	1168,885	570	2,051		
		Összesen	1199,036	575			
	-50 cm	Csoportok között	23,374	5	4,675	2,394	0,036
		Csoportokon belül	1112,970	570	1,953		
		Összesen	1136,344	575			

M3. 4.1. táblázat: A 2016. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)

-5 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	96	1,50	
Lazításos	96	1,53	
Kultivátoros	96	1,63	
Sekély kultivátoros	96	1,68	
Tárcsás	96		2,10
Direktvetés	96		2,10
-10 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Lazításos	96	1,84	
Szántás	96	1,87	

Kultivátoros	96	1,93		
Sekély kultivátoros	96	1,99		
Direktvetés	96		2,55	
Tárcsás	96		2,78	
-15cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Szántás	96	2,07		
Lazításos	96	2,09		
Kultivátoros	96	2,19		
Sekély kultivátoros	96	2,42	2,42	
Direktvetés	96		2,81	2,81
Tárcsás	96			3,24
-20 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Szántás	96	2,25		
Lazításos	96	2,27		
Kultivátoros	96	2,42	2,42	
Sekély kultivátoros	96		2,86	2,86
Direktvetés	96			3,02
Tárcsás	96			3,39
-25 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Lazításos	96	2,45		
Szántás	96	2,48		
Kultivátoros	96	2,68	2,68	
Direktvetés	96		3,12	3,12
Sekély kultivátoros	96		3,12	3,12
Tárcsás	96			3,50
-30 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Lazításos	96	2,56		
Szántás	96	2,71	2,71	
Kultivátoros	96	2,92	2,92	
Direktvetés	96		3,16	3,16
Sekély kultivátoros	96		3,22	3,22
Tárcsás	96			3,50
-35 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Lazításos	96	2,67		
Szántás	96	2,87	2,87	
Kultivátoros	96	3,11	3,11	3,11
Direktvetés	96	3,21	3,21	3,21
Sekély kultivátoros	96		3,32	3,32
Tárcsás	96			3,59
-40 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Lazításos	96	2,85		
Szántás	96	3,03	3,03	
Kultivátoros	96	3,23	3,23	3,23
Direktvetés	96	3,28	3,28	3,28
Sekély kultivátoros	96		3,45	3,45
Tárcsás	96			3,66

-45 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Lazításos	96	3,07	
Szántás	96	3,32	3,32
Kultivátoros	96	3,37	3,37
Direktvetés	96	3,39	3,39
Sekély kultivátoros	96	3,63	3,63
Tárcsás	96		3,78
-50 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Lazításos	96	3,33	
Direktvetés	96	3,53	3,53
Kultivátoros	96	3,55	3,55
Szántás	96	3,61	3,61
Sekély kultivátoros	96	3,79	3,79
Tárcsás	96		3,96

M3. 5. táblázat: A 2017. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

Év			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2017	-5 cm	Csoportok között	45,814	5	9,163	5,035	0,000
		Csoportokon belül	1168,436	642	1,820		
		Összesen	1214,249	647			
	-10 cm	Csoportok között	57,987	5	11,597	3,415	0,005
		Csoportokon belül	2180,357	642	3,396		
		Összesen	2238,343	647			

M3. 5.1. táblázat: A 2017. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)

-5cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Szántás	108	1,88		
Lazításos	108	1,94	1,94	
Kultivátoros	108	1,97	1,97	
Sekély kultivátoros	108	2,09	2,09	
Tárcsás	108		2,40	2,40
Direktvetés	108			2,60
-10 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	
Szántás	108	2,39		
Kultivátoros	108	2,48		
Lazításos	108	2,54	2,54	
Sekély kultivátoros	108	2,65	2,65	
Tárcsás	108	3,05	3,05	
Direktvetés	108		3,19	

M3. 6. táblázat: A 2018. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

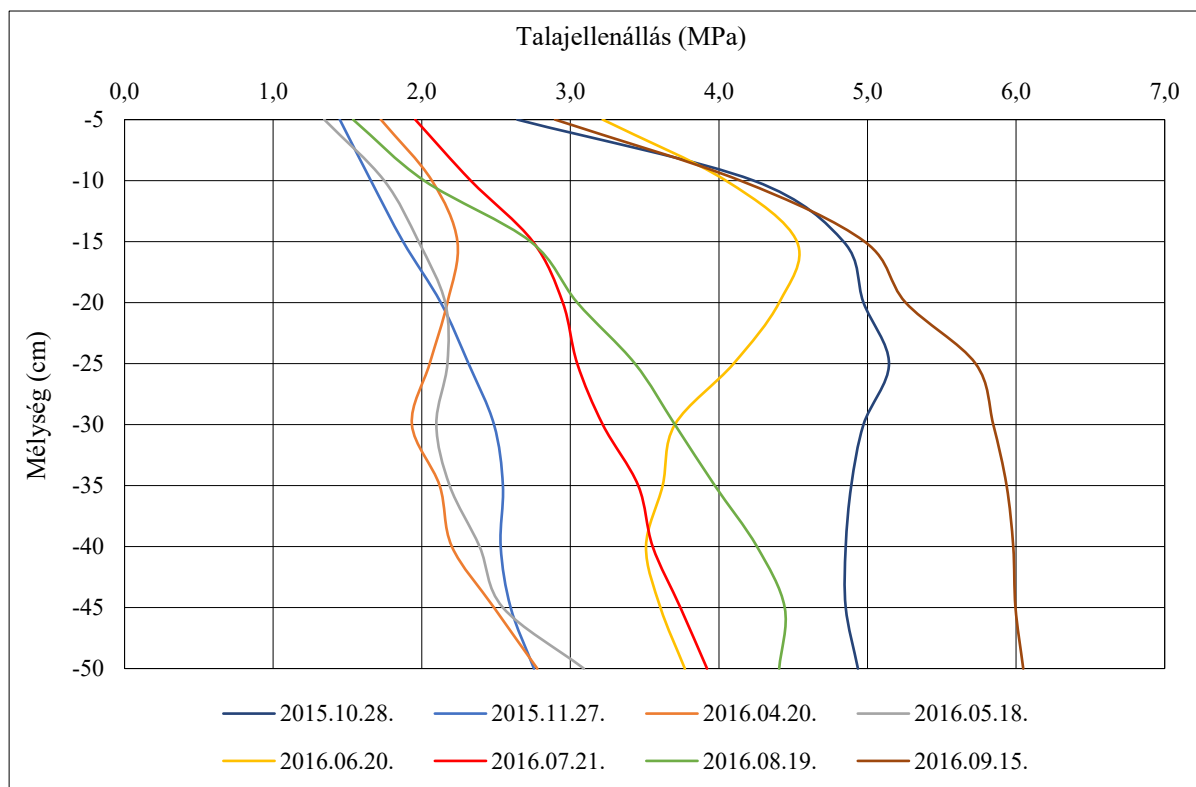
Év			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2018	-5 cm	Csoportok között	81,225	5	16,245	21,146	0,000
		Csoportokon belül	271,950	354	0,768		
		Összesen	353,174	359			
	-10 cm	Csoportok között	164,548	5	32,910	49,608	0,000
		Csoportokon belül	234,840	354	0,663		
		Összesen	399,387	359			
	-15 cm	Csoportok között	147,576	5	29,515	74,010	0,000
		Csoportokon belül	141,175	354	0,399		
		Összesen	288,751	359			
	-20 cm	Csoportok között	90,460	5	18,092	56,704	0,000
		Csoportokon belül	112,948	354	0,319		
		Összesen	203,409	359			
	-25 cm	Csoportok között	62,152	5	12,430	45,942	0,000
		Csoportokon belül	95,781	354	0,271		
		Összesen	157,933	359			
	-30 cm	Csoportok között	44,223	5	8,845	38,704	0,000
		Csoportokon belül	80,897	354	0,229		
		Összesen	125,120	359			
	-35 cm	Csoportok között	30,515	5	6,103	30,406	0,000
		Csoportokon belül	71,054	354	0,201		
		Összesen	101,569	359			
	-40 cm	Csoportok között	18,439	5	3,688	19,903	0,000
		Csoportokon belül	65,595	354	0,185		
		Összesen	84,034	359			
	-45 cm	Csoportok között	2,901	5	0,580	3,489	0,004
		Csoportokon belül	58,864	354	0,166		
		Összesen	61,764	359			

M3. 6.1. táblázat: A 2018. évi talajellenállás eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)

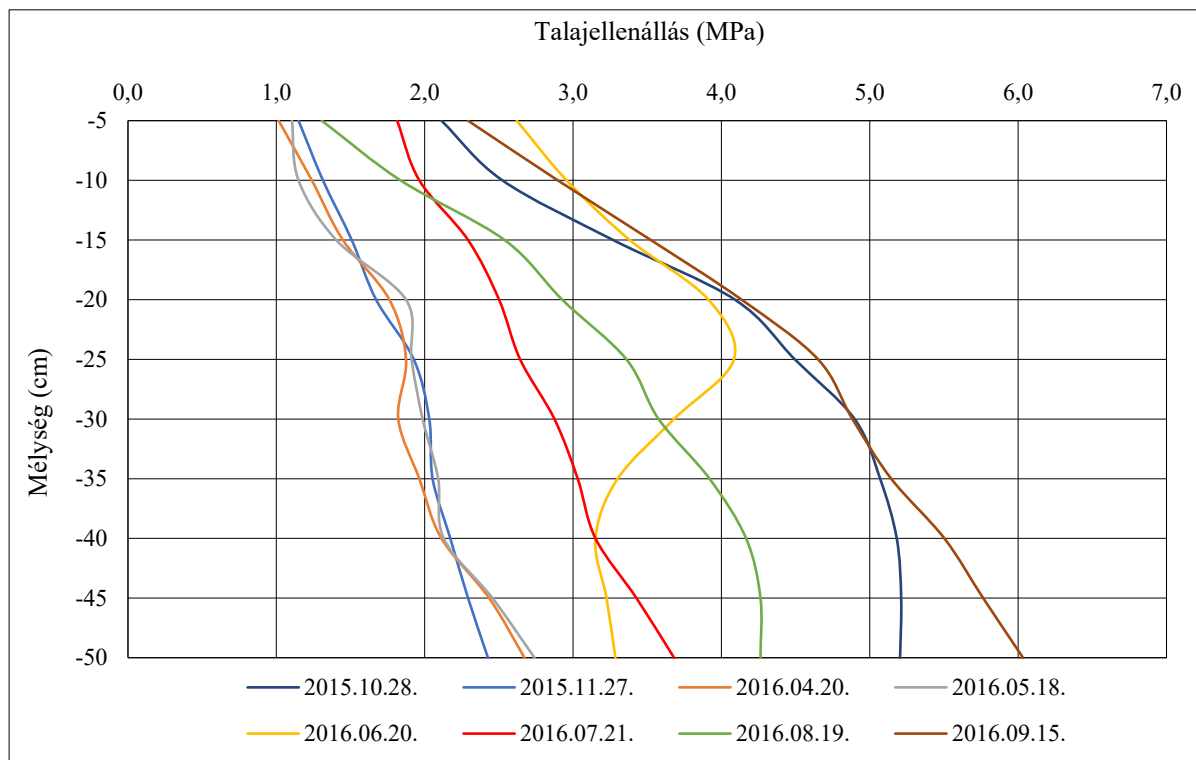
-5cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2			
Szántás	60	0,66				
Lazításos	60	0,71				
Kultivátoros	60	0,77				
Sekély kultivátoros	60	0,78				
Tárcsás	60		1,73			
Direktvetés	60		1,74			
-10 cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2	3		
Szántás	60	0,68				
Lazításos	60	0,87				
Sekély kultivátoros	60	0,94				
Kultivátoros	60	0,94				
Direktvetés	60		1,91			
Tárcsás	60			2,54		
-15 cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2	3		
Szántás	60	0,70				
Lazításos	60	0,85				
Kultivátoros	60	0,91				
Sekély kultivátoros	60	0,98				
Direktvetés	60		1,93			
Tárcsás	60			2,41		
-20 cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2	3	4	5
Szántás	60	0,71				
Lazításos	60	0,86	0,86			
Kultivátoros	60		1,05	1,05		
Sekély kultivátoros	60			1,14		
Direktvetés	60				1,81	
Tárcsás	60					2,09
-25 cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2	3		4
Szántás	60	0,79				
Lazításos	60	0,89				
Kultivátoros	60		1,36			
Sekély kultivátoros	60		1,55	1,55		
Direktvetés	60			1,76		1,76
Tárcsás	60					1,90
-30 cm ^a						
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05				
Talajművelési mód	N	1	2	3		
Lazításos	60	1,00				
Szántás	60	1,07				
Kultivátoros	60		1,62			
Sekély kultivátoros	60		1,71	1,71		
Direktvetés	60		1,77	1,77		
Tárcsás	60			1,91		

-35 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Lazításos	60	1,09		
Szántás	60		1,38	
Kultivátoros	60			1,77
Sekély kultivátoros	60			1,81
Direktvetés	60			1,83
Tárcsás	60			1,87
-40 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	
Lazításos	60	1,26		
Szántás	60		1,74	
Sekély kultivátoros	60		1,84	
Direktvetés	60		1,85	
Kultivátoros	60		1,90	
Tárcsás	60		1,93	
-45 cm^a				
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	
Lazításos	60	1,71		
Sekély kultivátoros	60	1,85	1,85	
Direktvetés	60		1,91	
Kultivátoros	60		1,93	
Tárcsás	60		1,96	
Szántás	60		1,97	

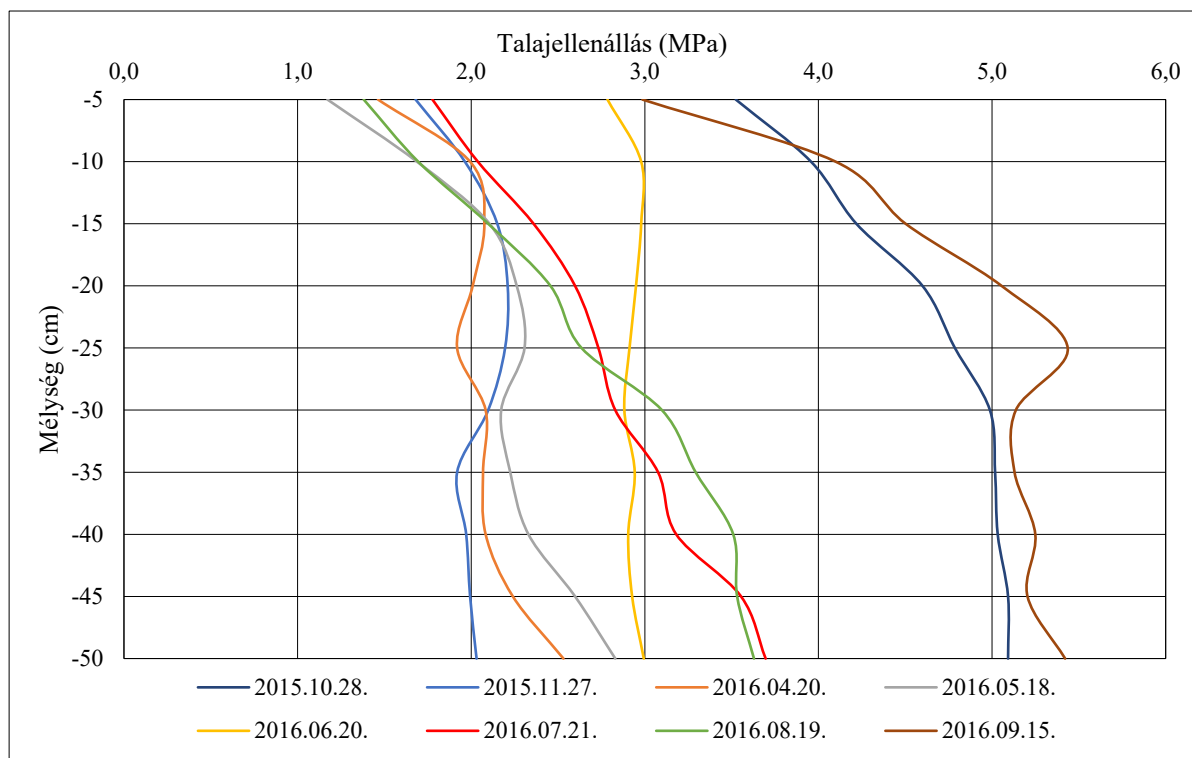
M3. 10. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

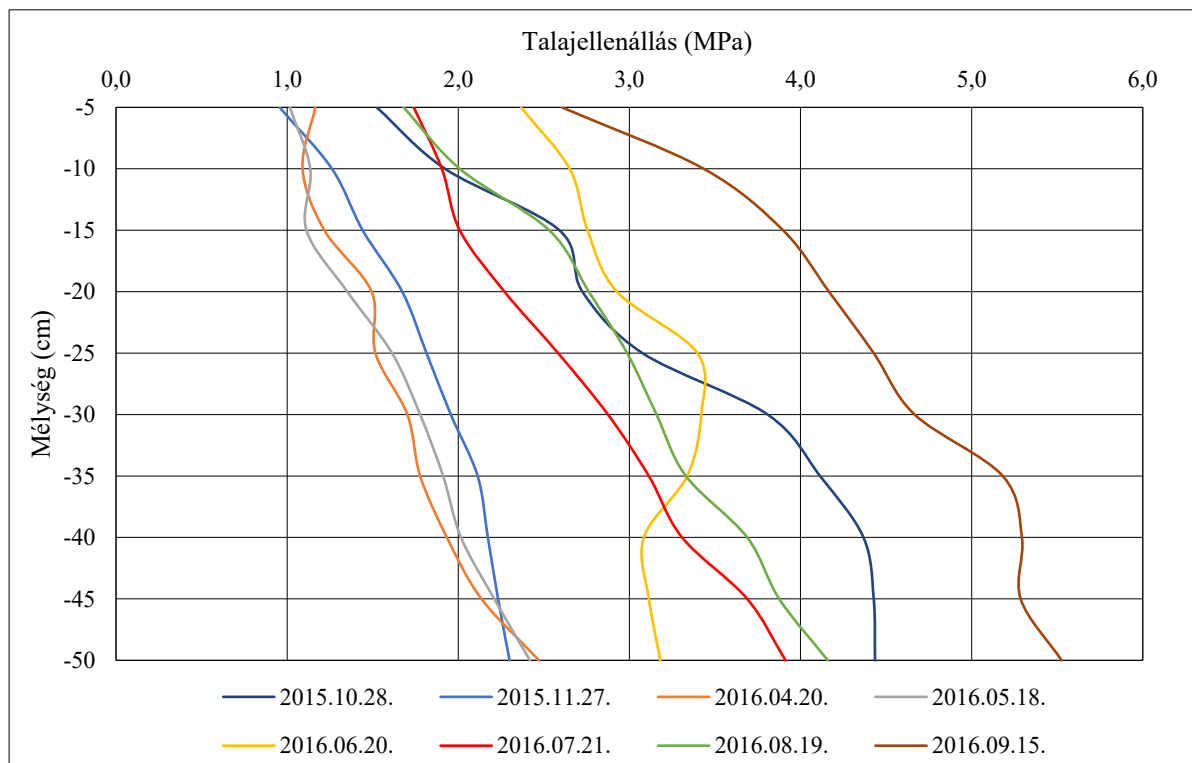
M3. 11. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

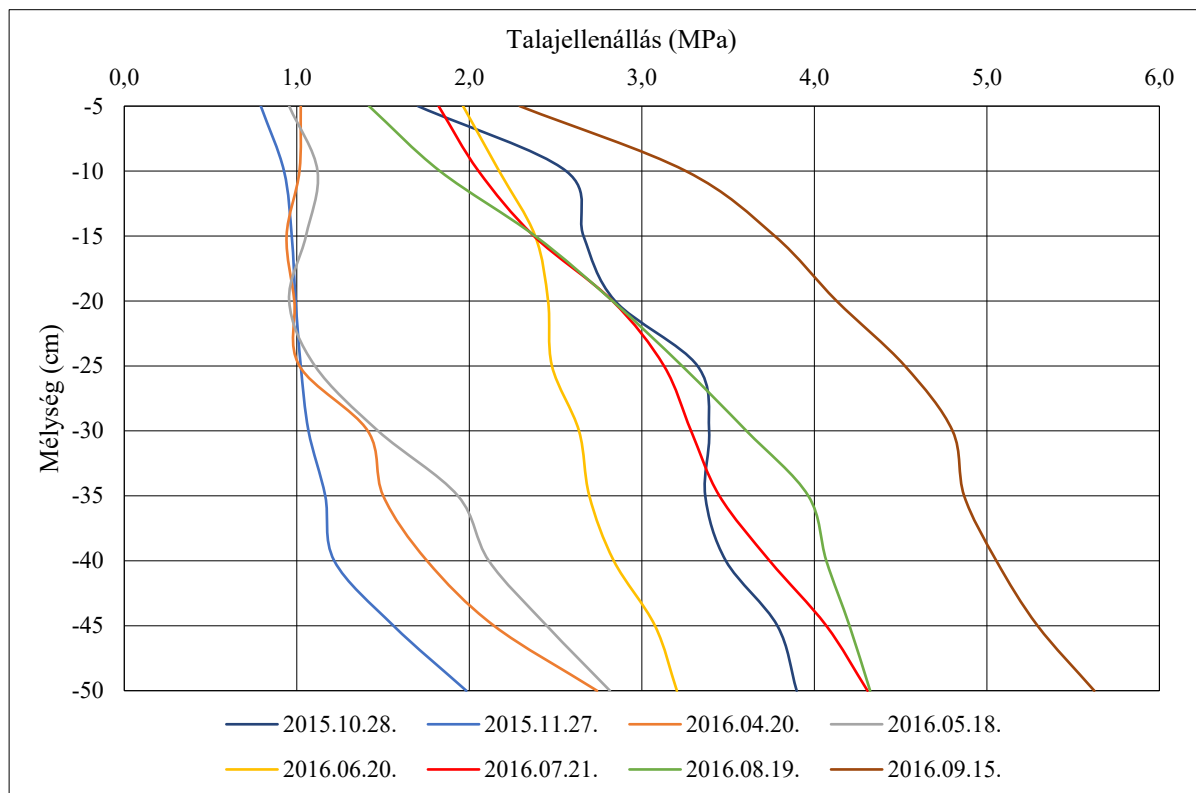
M3. 12. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

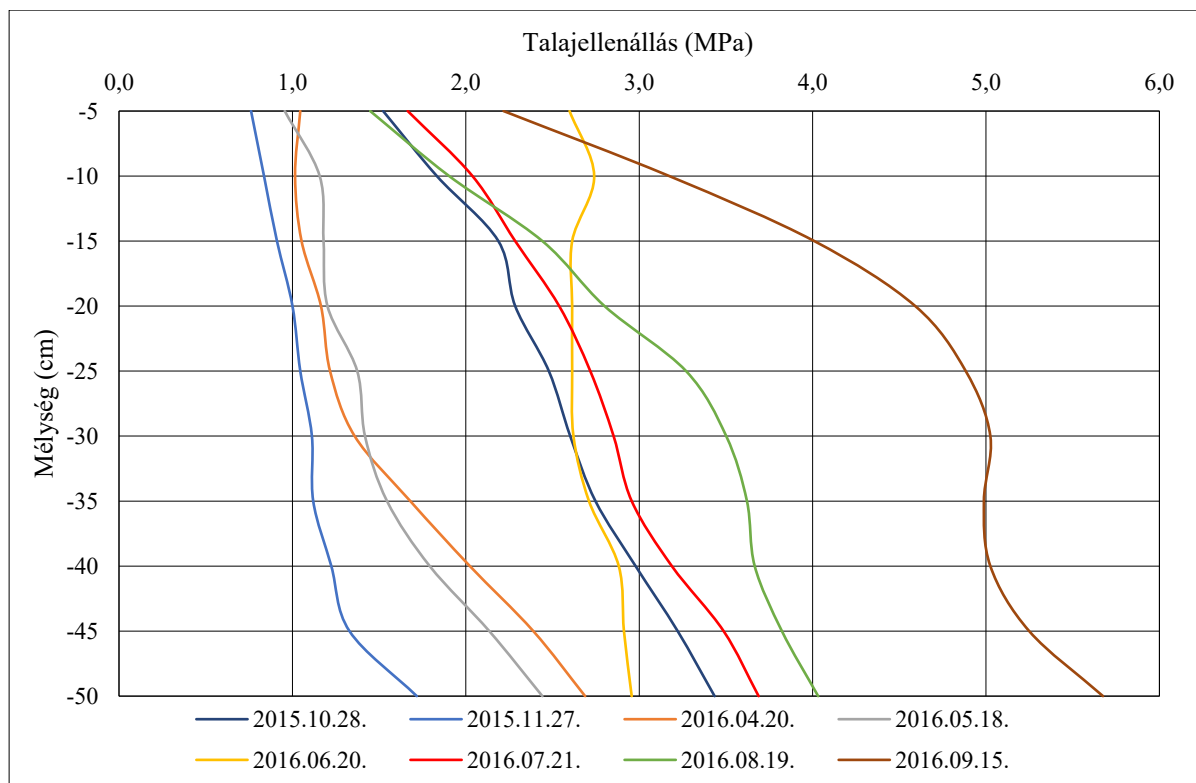
M3. 13. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

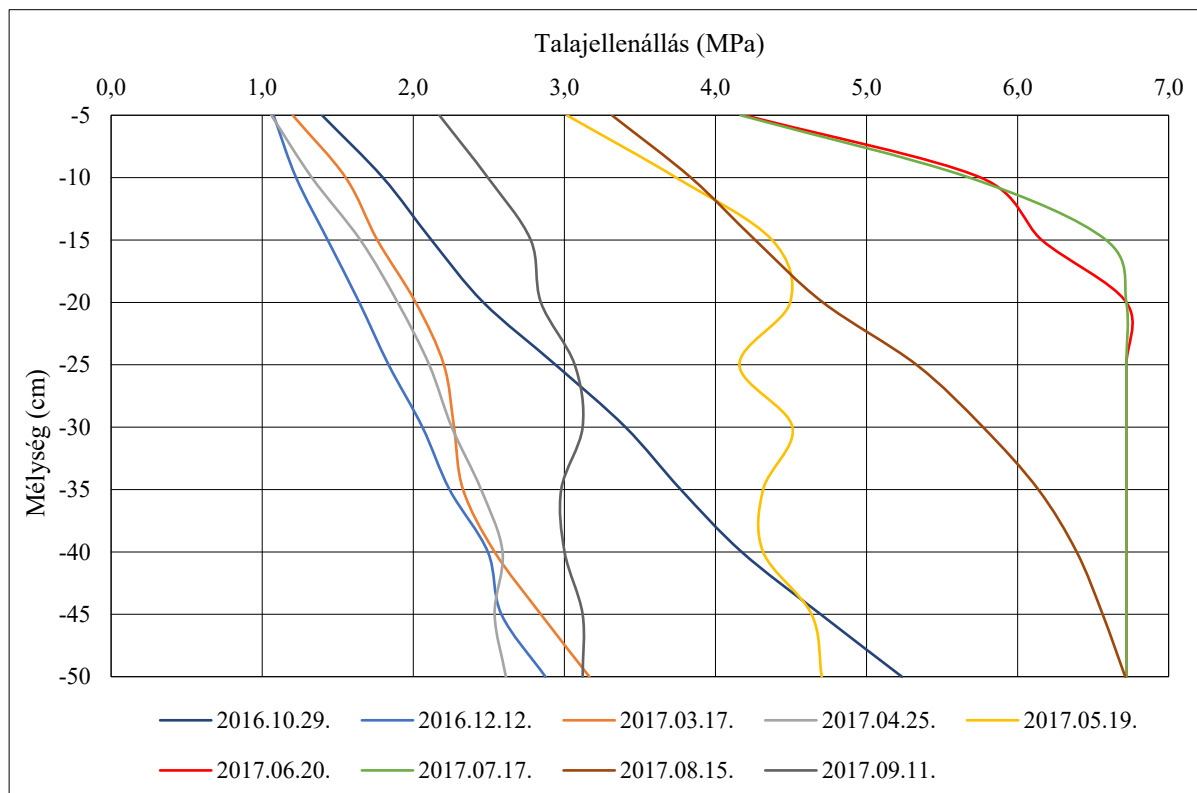
M3. 14. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

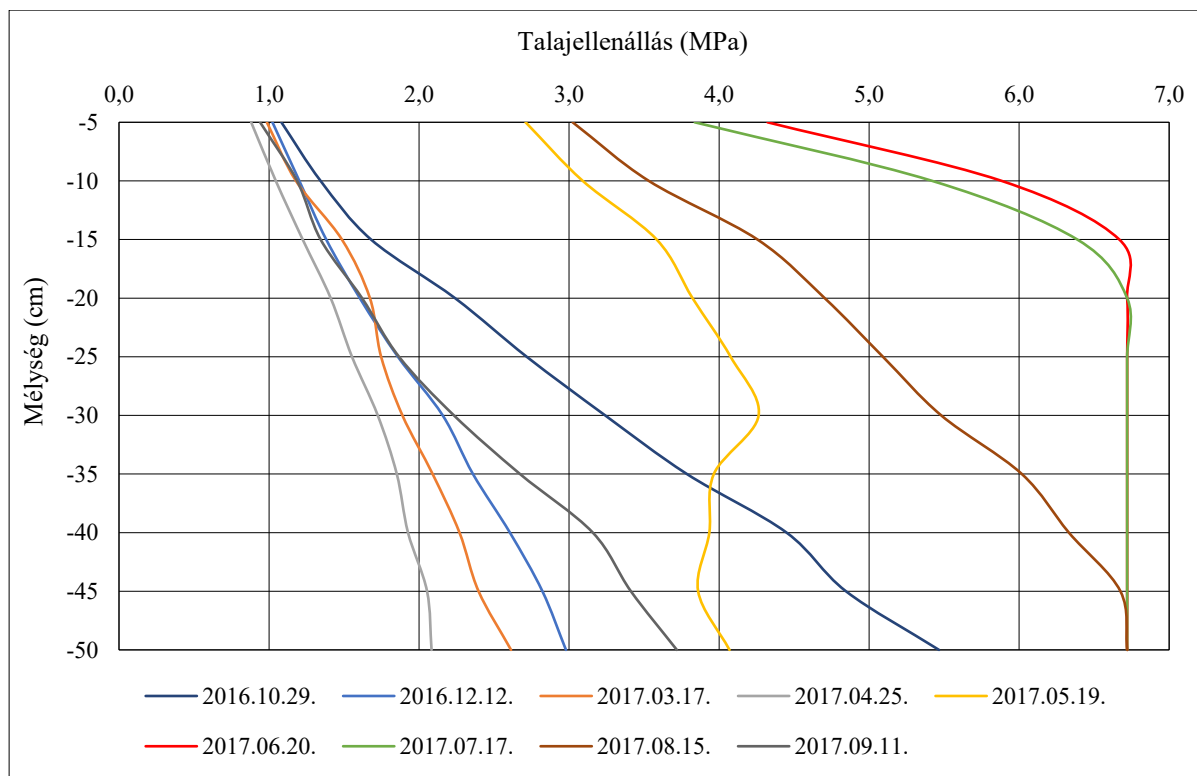
M3. 15. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

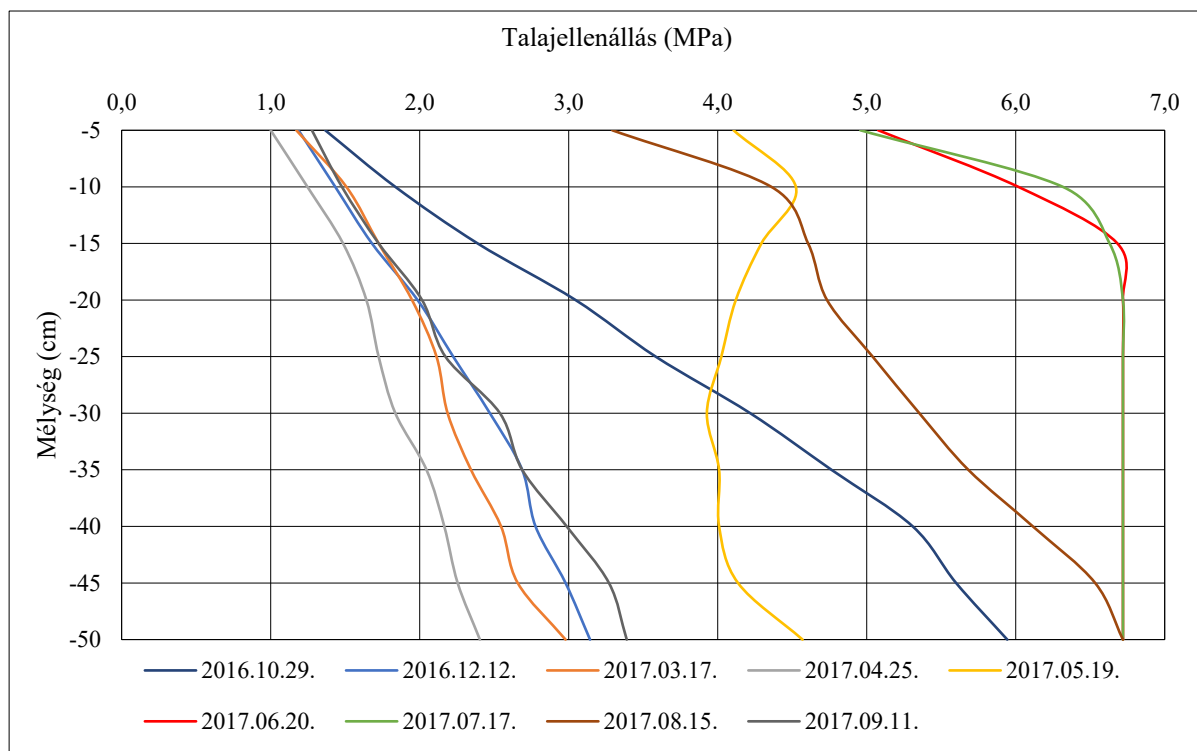
M3. 16. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

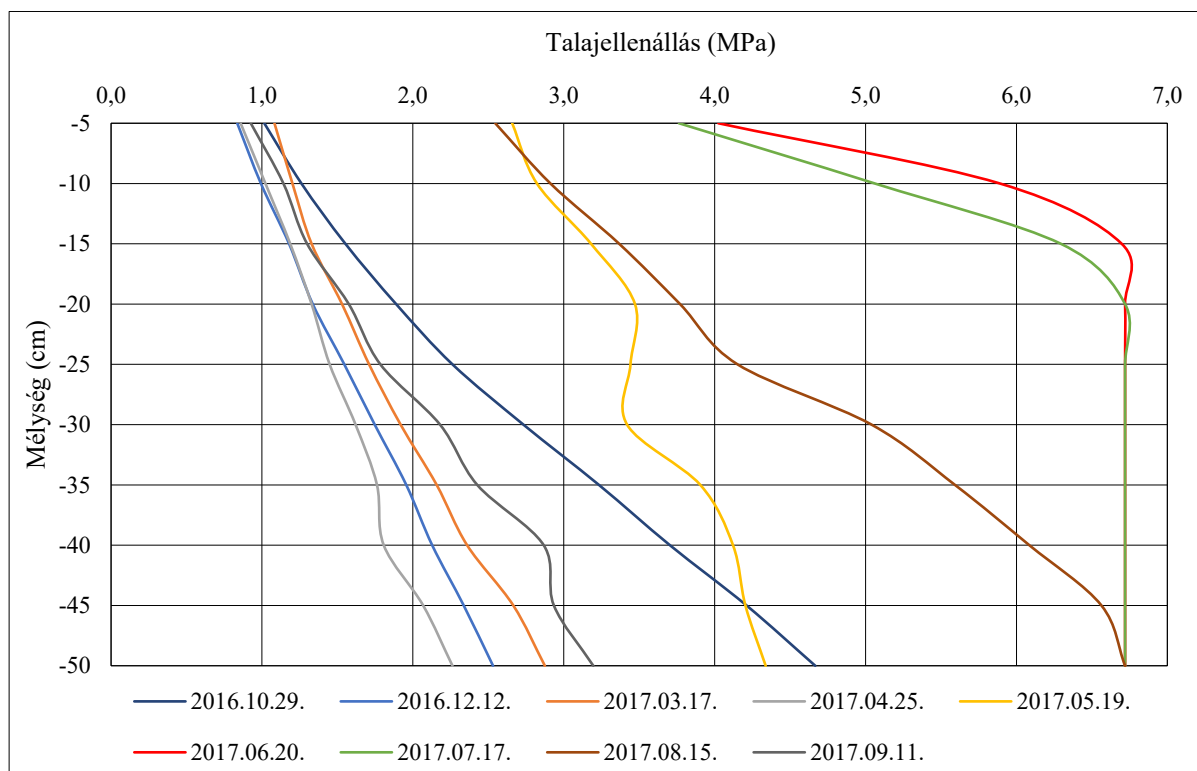
M3. 17. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

M3. 18. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

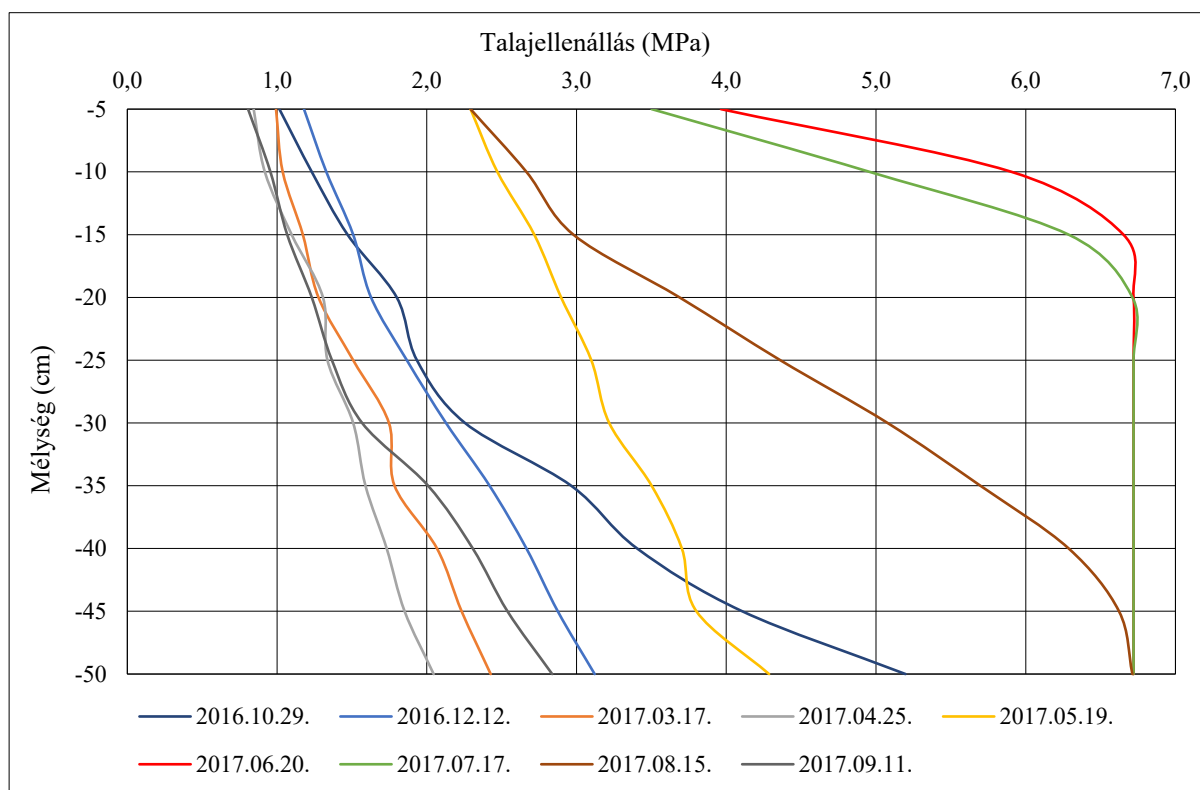

M3. 19. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

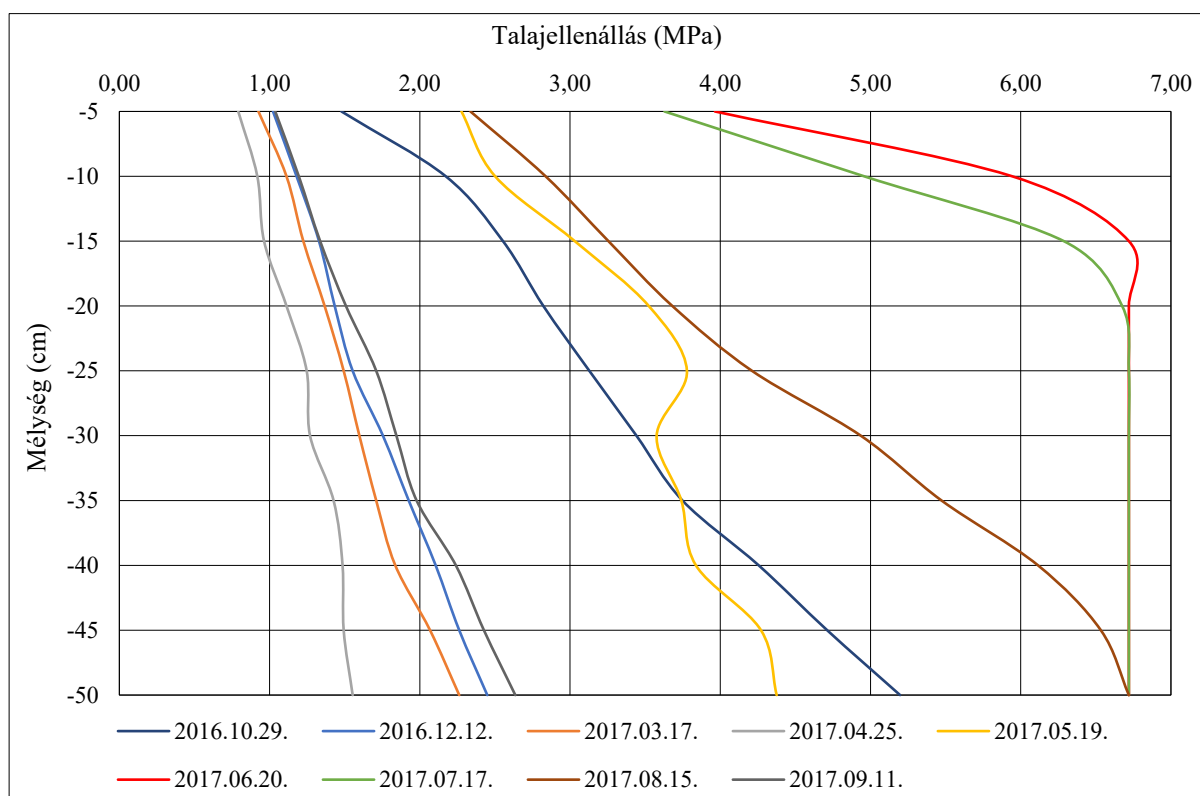

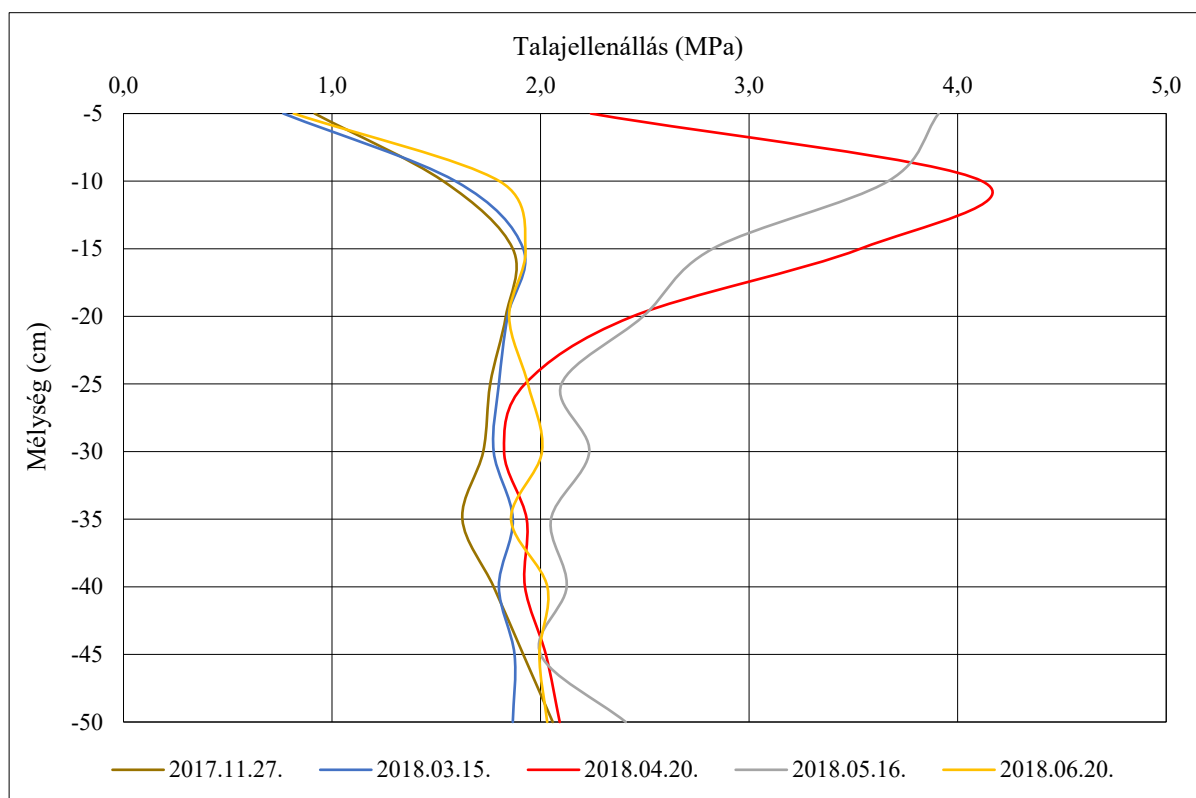
M3. 20. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

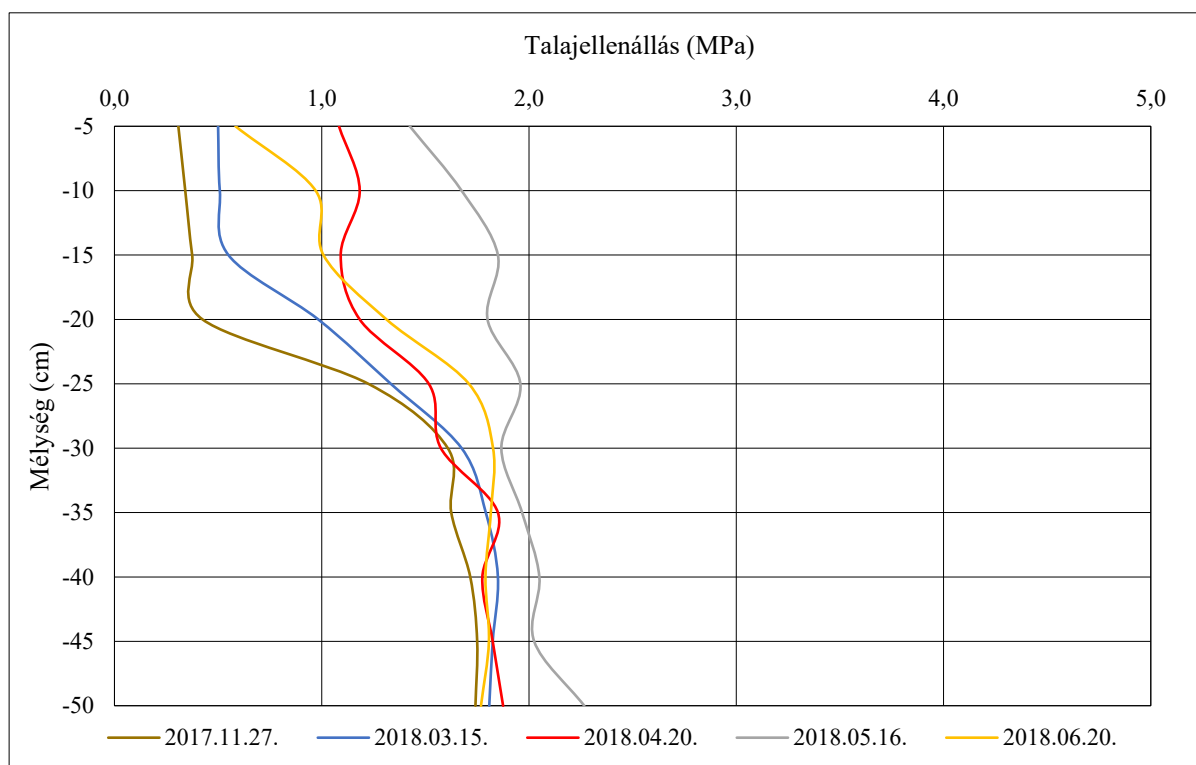
M3. 21. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

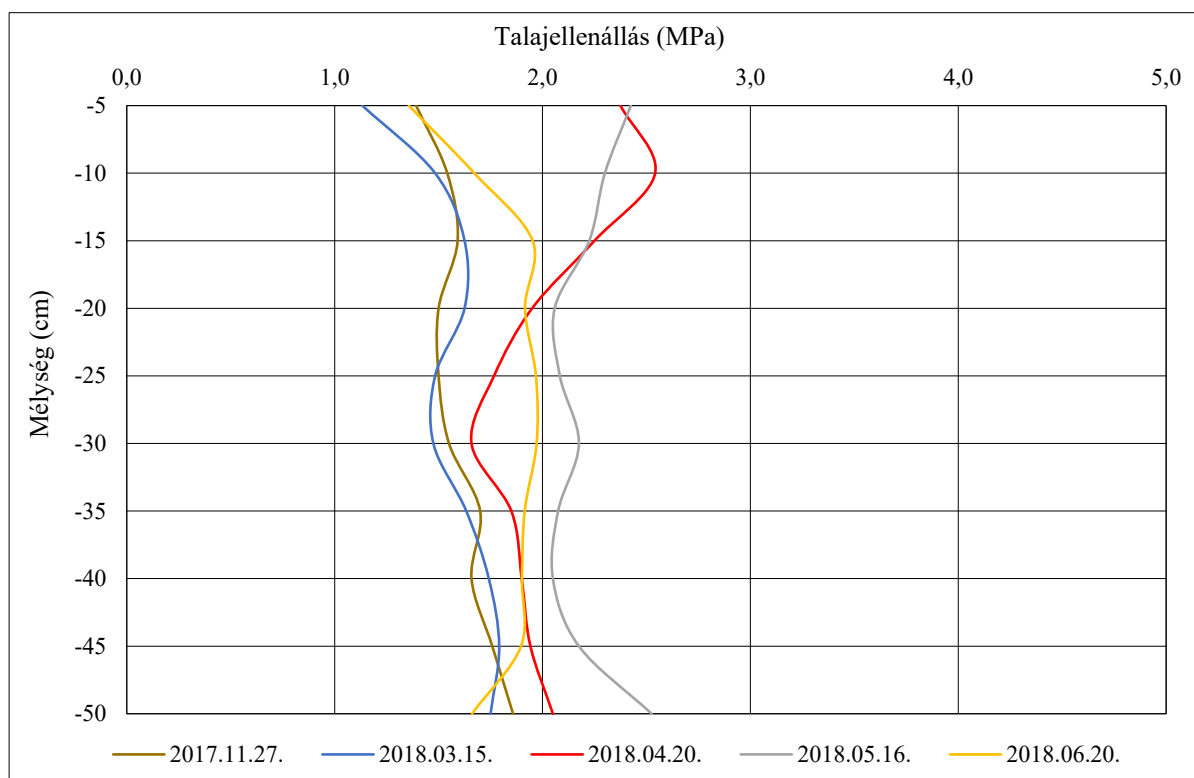
M3. 22. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

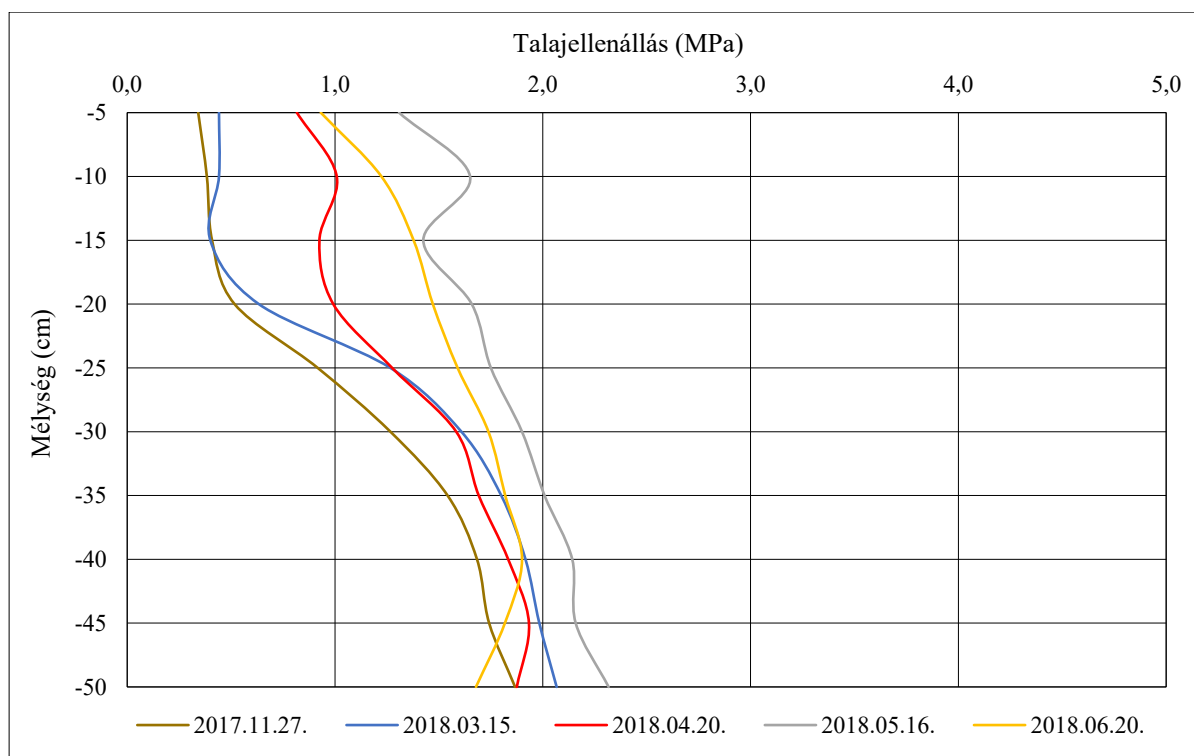
M3. 23. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

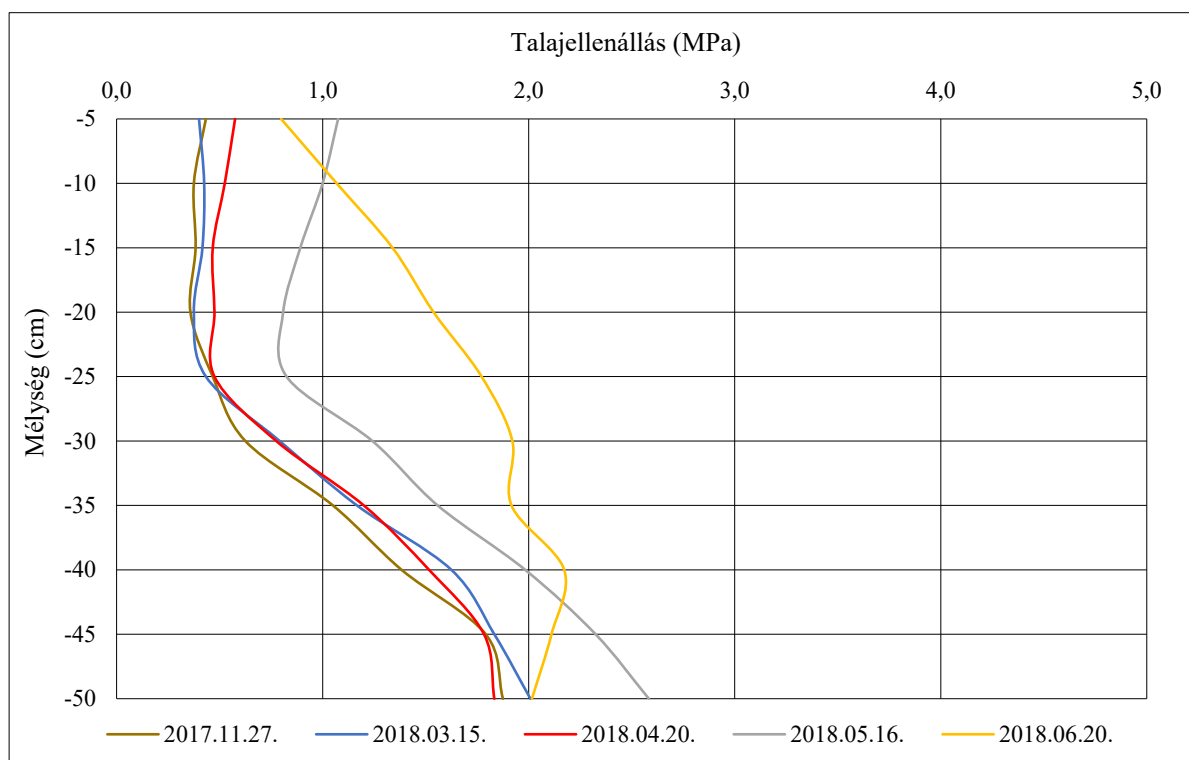
M3. 24. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

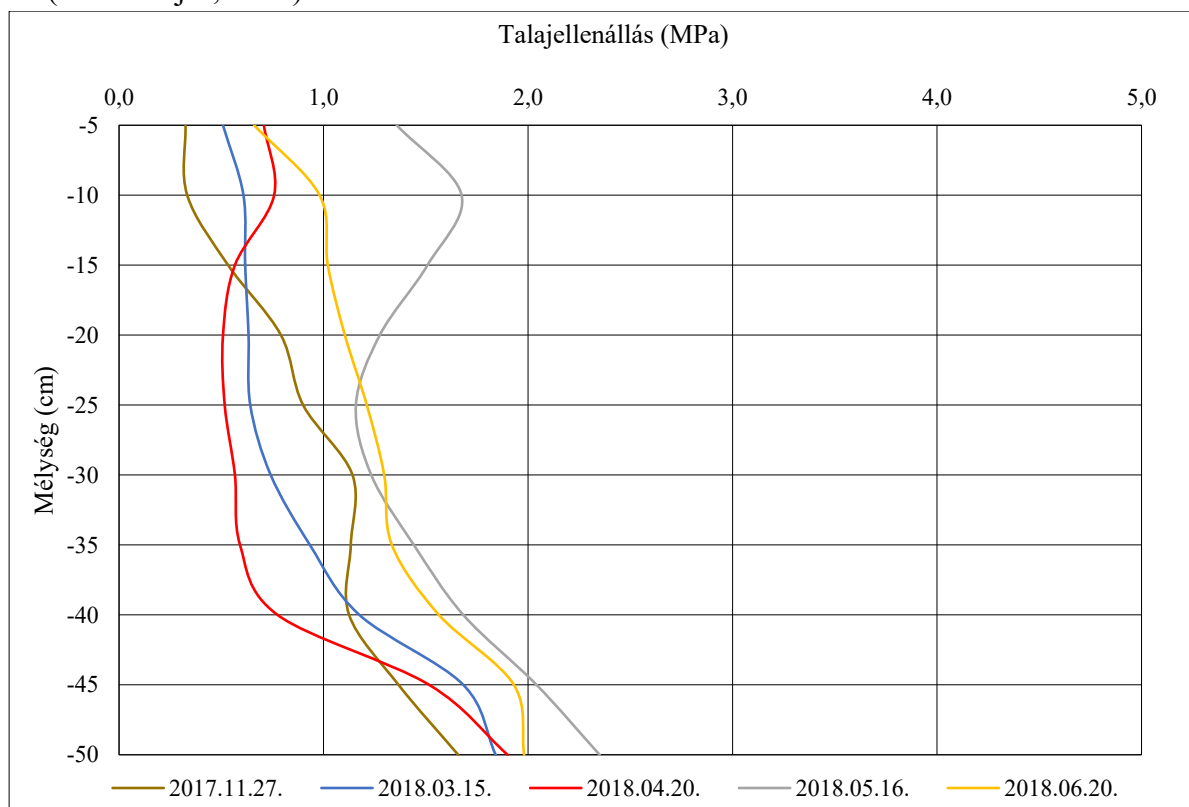
M3. 25. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

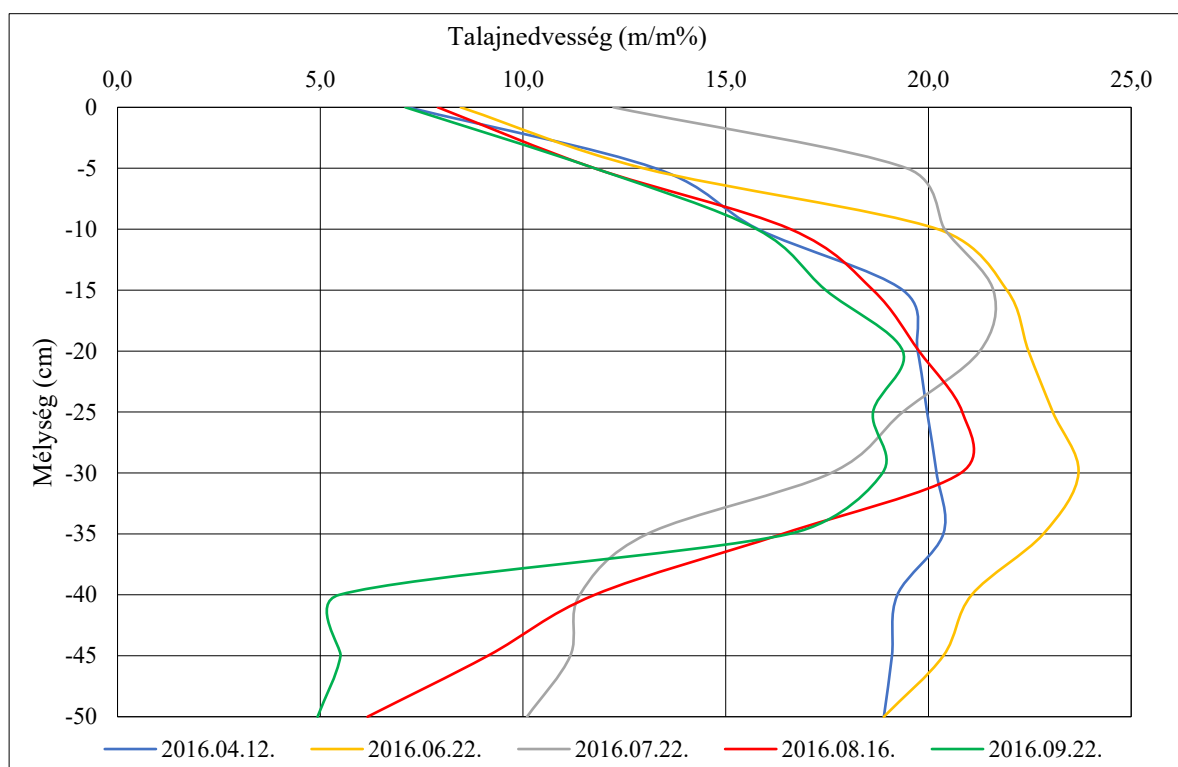
M3. 26. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

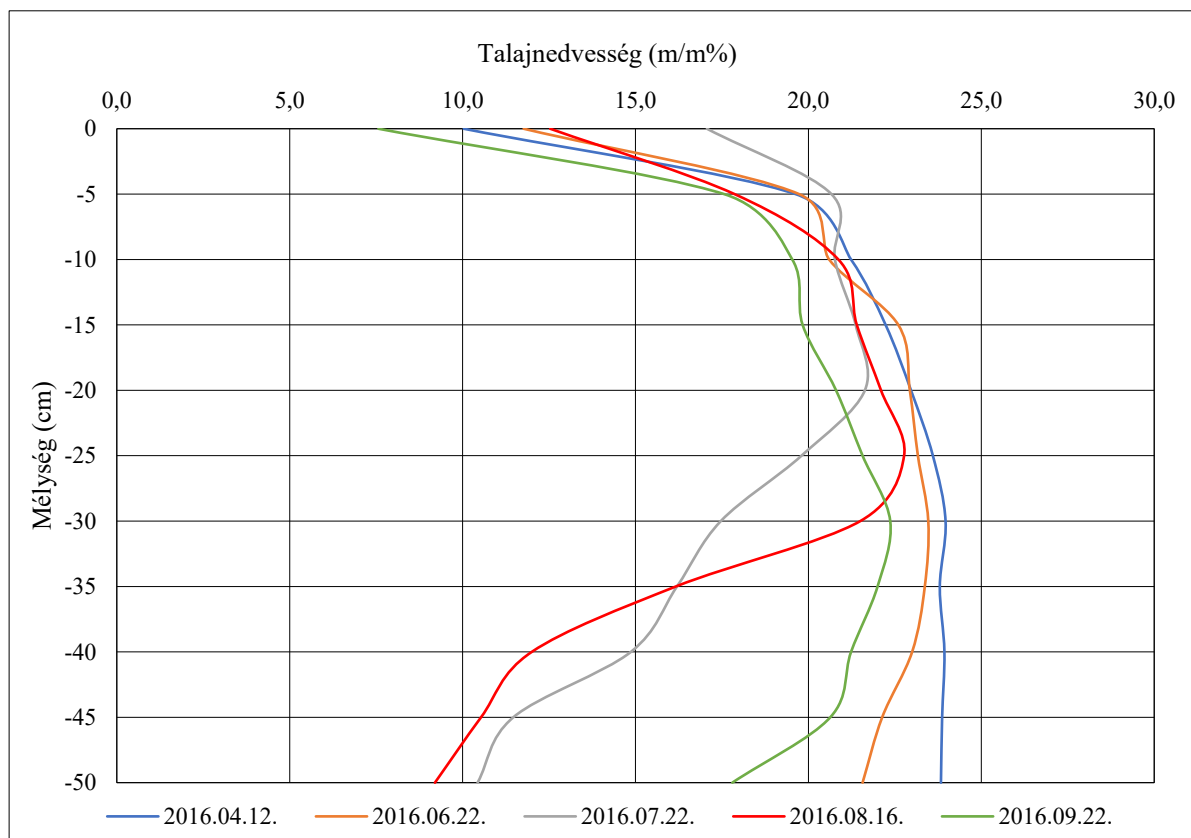
M3. 27. ábra: A talajellenállás adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

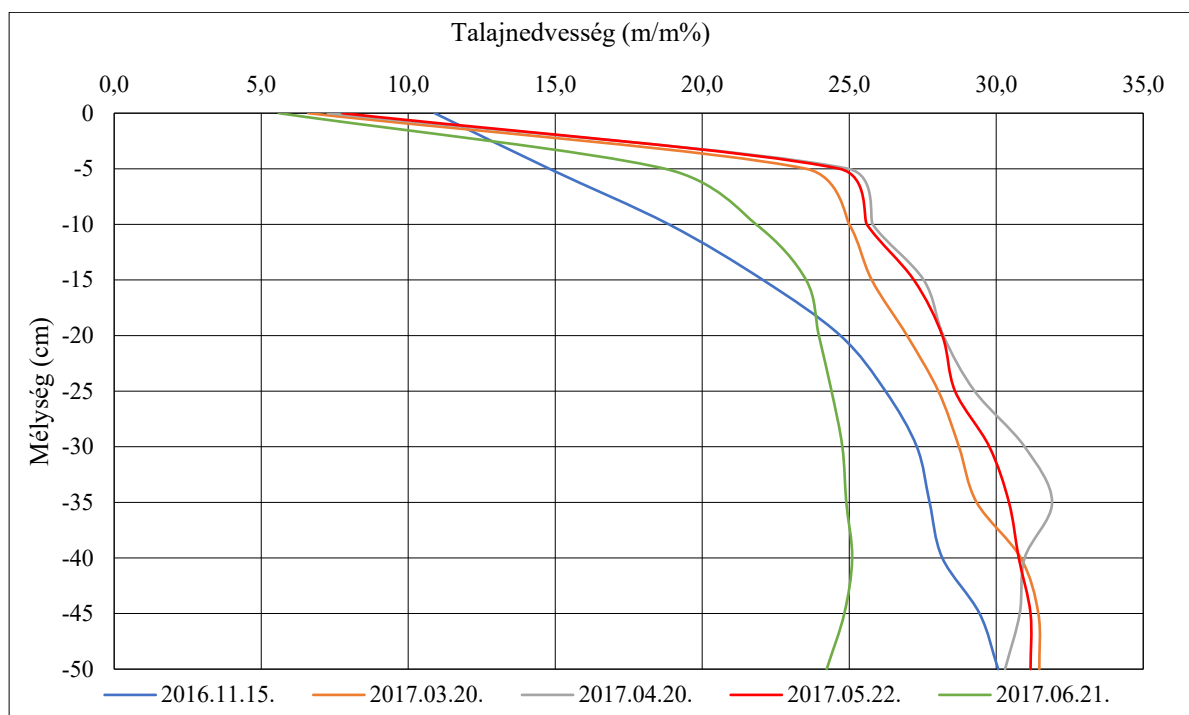
M3. 28. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2016)

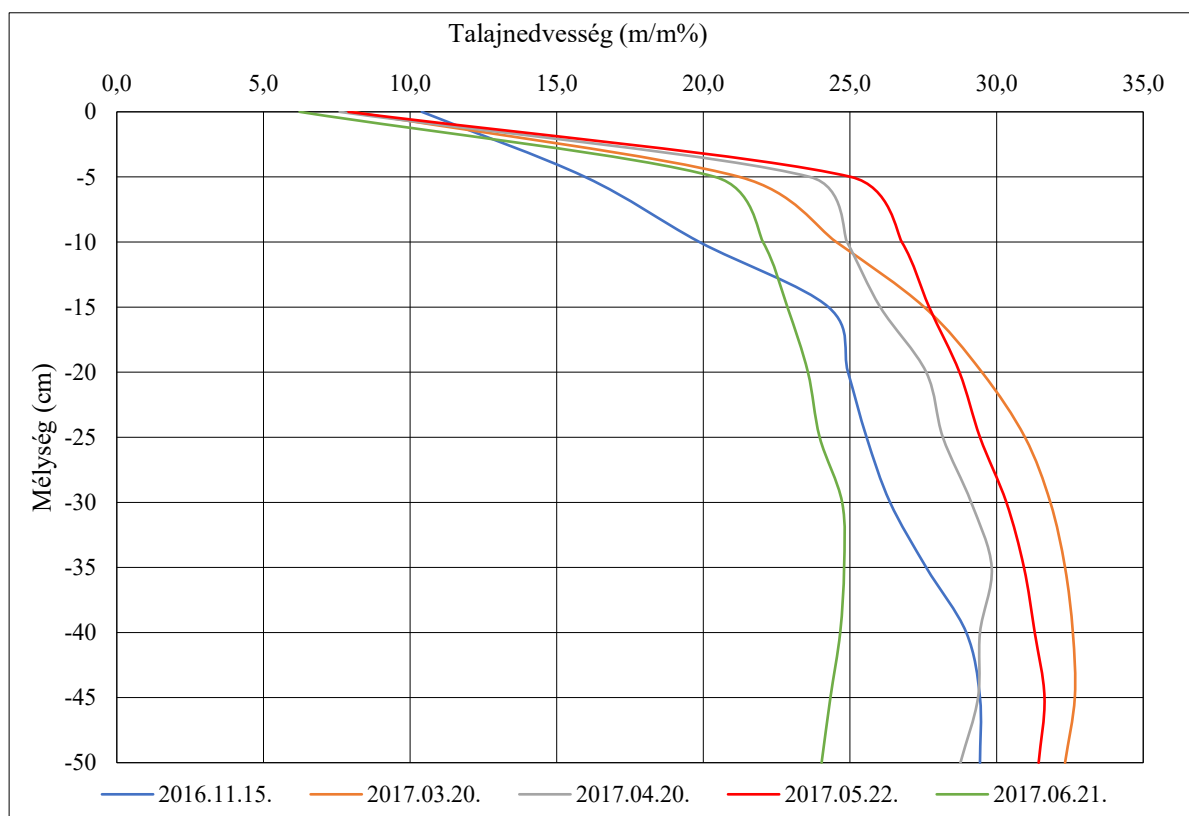
M3. 29. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Lukács, 2016)

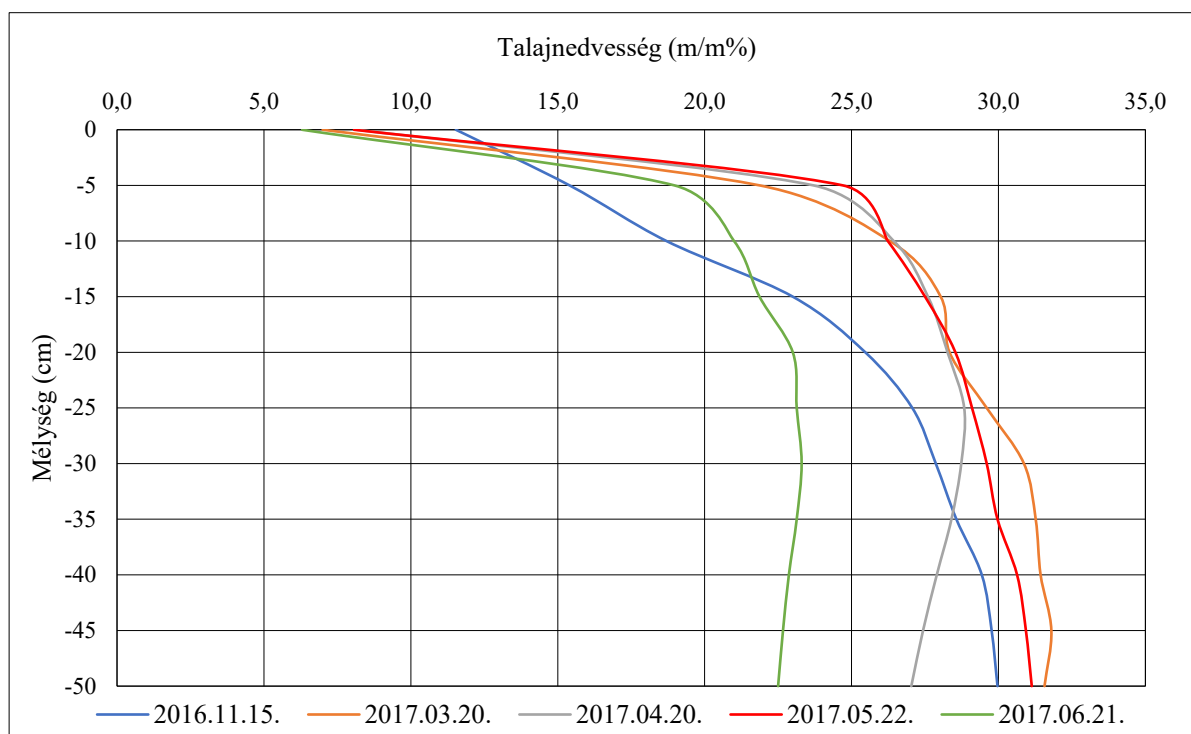
M3. 30. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2017)

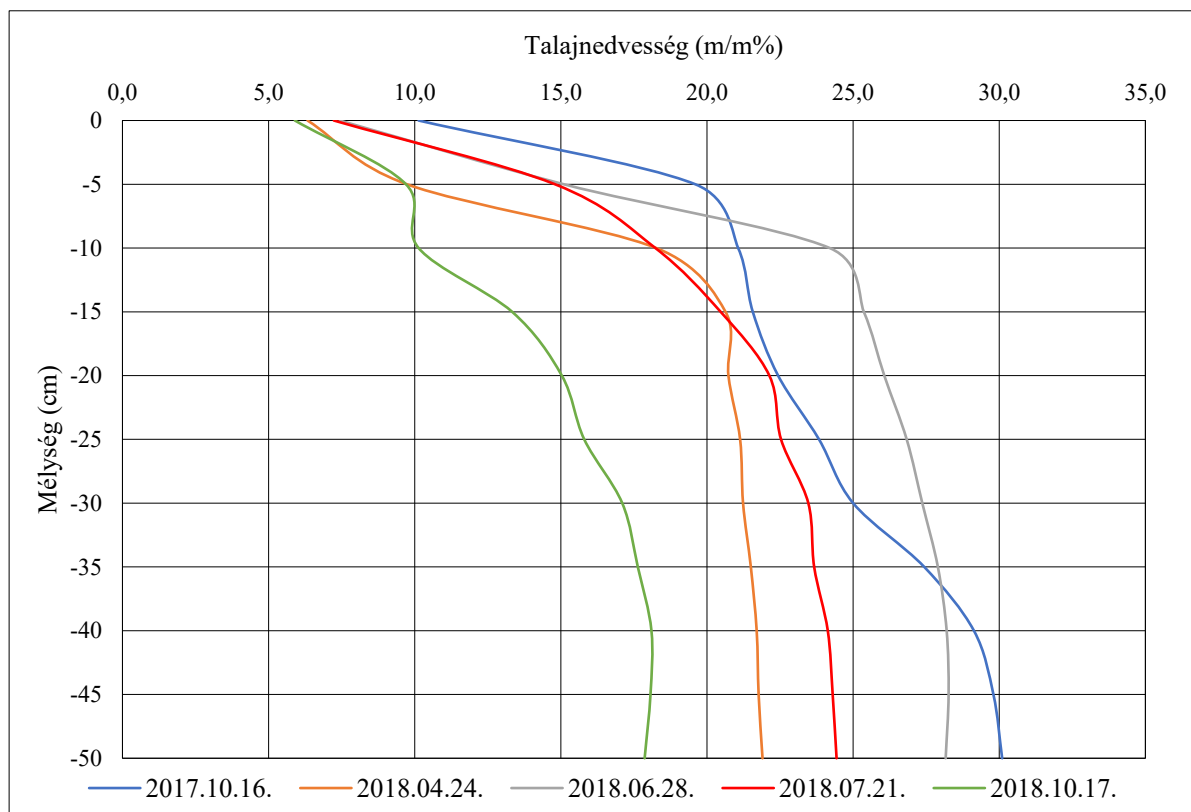
M3. 31. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Lukács, 2017)

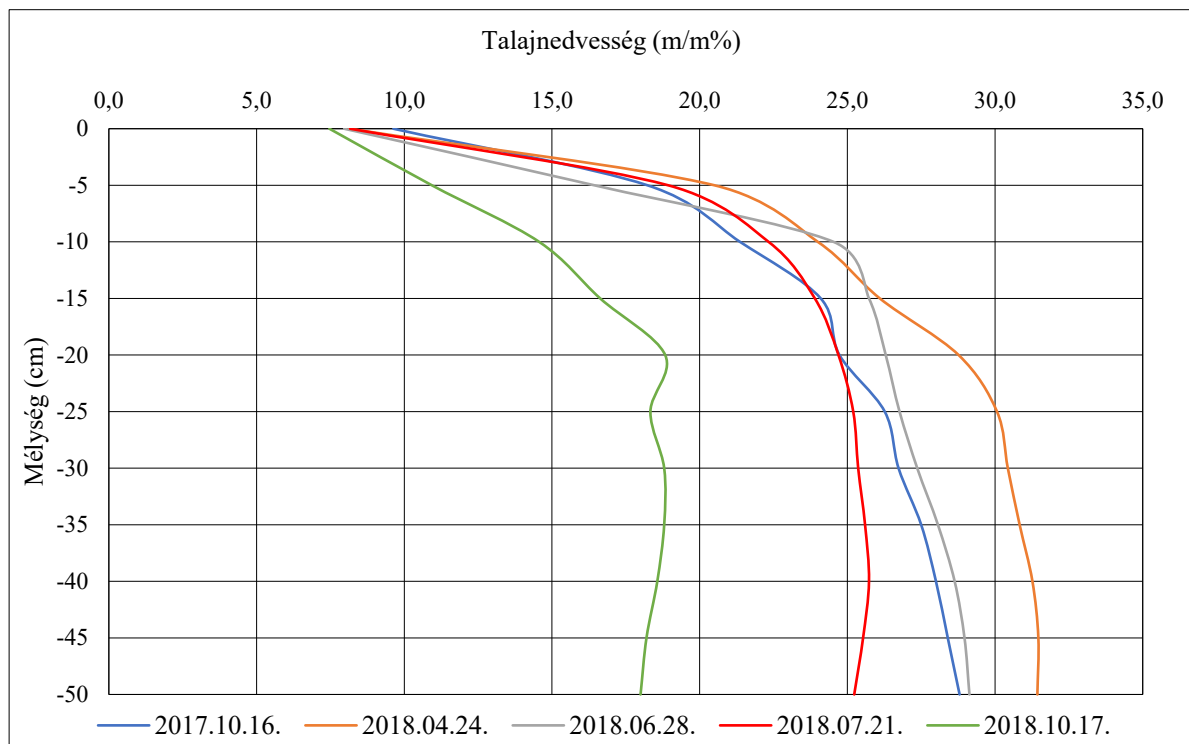
M3. 32. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Lukács, 2017)

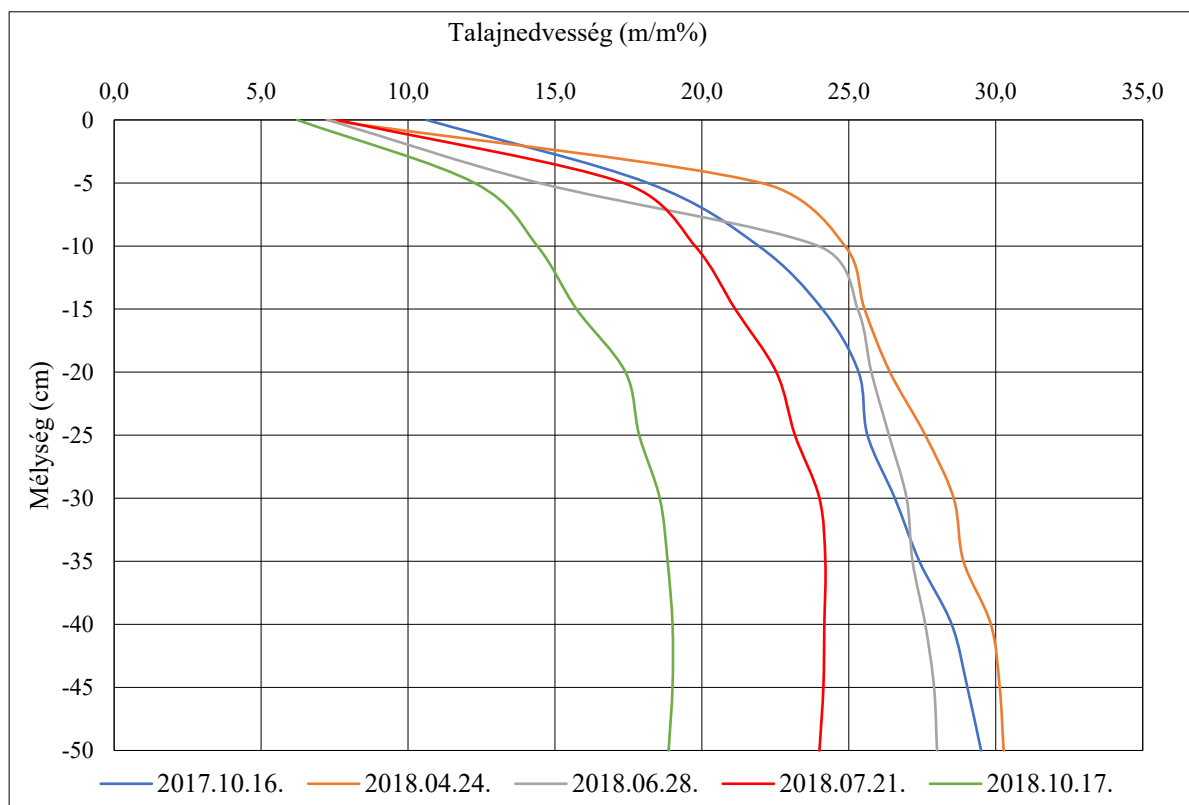
M3. 33. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Lukács, 2018)

M3. 34. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Lukács, 2018)

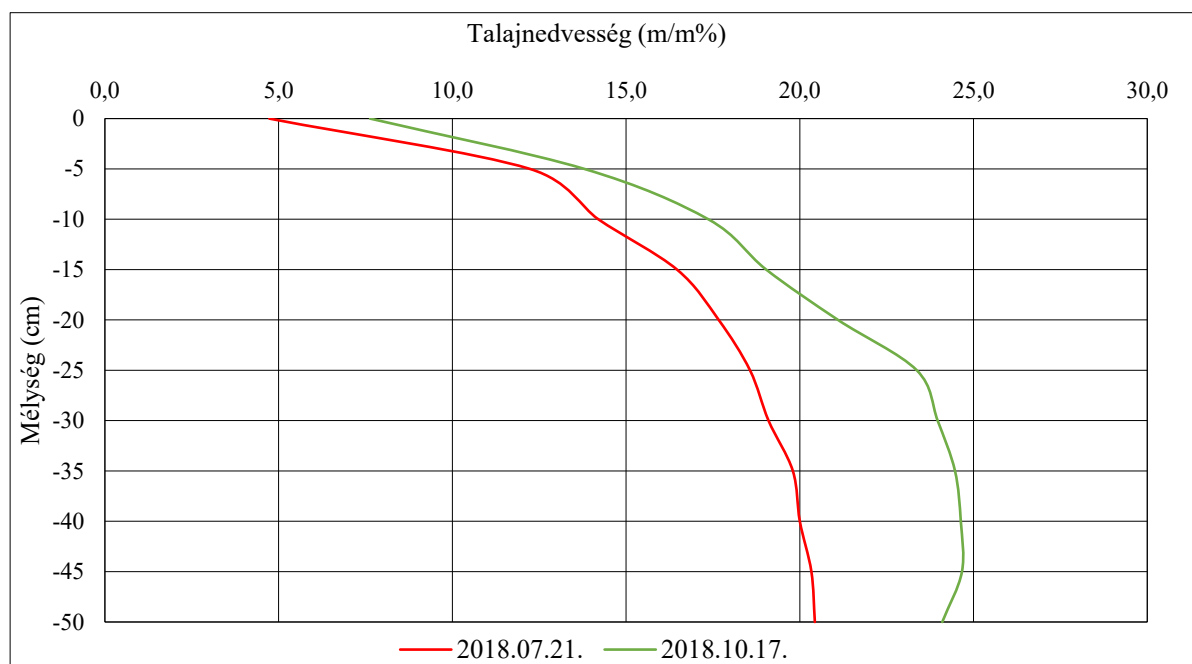

M3. 35. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Lukács, 2018)

M3. 36. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben (Lukács, 2018)

M3. 7. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)

	Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016	0 cm	Csoportok között	77,763	1	77,763	9,611	0,004
		Csoportokon belül	226,539	28	8,091		
		Összesen	304,302	29			
	-5 cm	Csoportok között	206,456	1	206,456	27,030	0,000
		Csoportokon belül	213,867	28	7,638		
		Összesen	420,323	29			
	-10 cm	Csoportok között	60,492	1	60,492	15,950	0,000
		Csoportokon belül	106,196	28	3,793		
		Összesen	166,688	29			
	-15 cm	Csoportok között	21,336	1	21,336	6,858	0,014
		Csoportokon belül	87,117	28	3,111		
		Összesen	108,454	29			
	-20 cm	Csoportok között	18,408	1	18,408	10,540	0,003
		Csoportokon belül	48,901	28	1,746		
		Összesen	67,310	29			
	-25 cm	Csoportok között	24,480	1	24,480	7,687	0,010
		Csoportokon belül	89,173	28	3,185		
		Összesen	113,654	29			
	-40 cm	Csoportok között	204,363	1	204,363	6,660	0,015
		Csoportokon belül	859,227	28	30,687		
		Összesen	1063,590	29			
	-45 cm	Csoportok között	163,800	1	163,800	4,505	0,043
		Csoportokon belül	1018,067	28	36,360		
		Összesen	1181,867	29			
	-50 cm	Csoportok között	170,408	1	170,408	4,277	0,048
		Csoportokon belül	1115,513	28	39,840		
		Összesen	1285,922	29			

M3. 8. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Lukács)

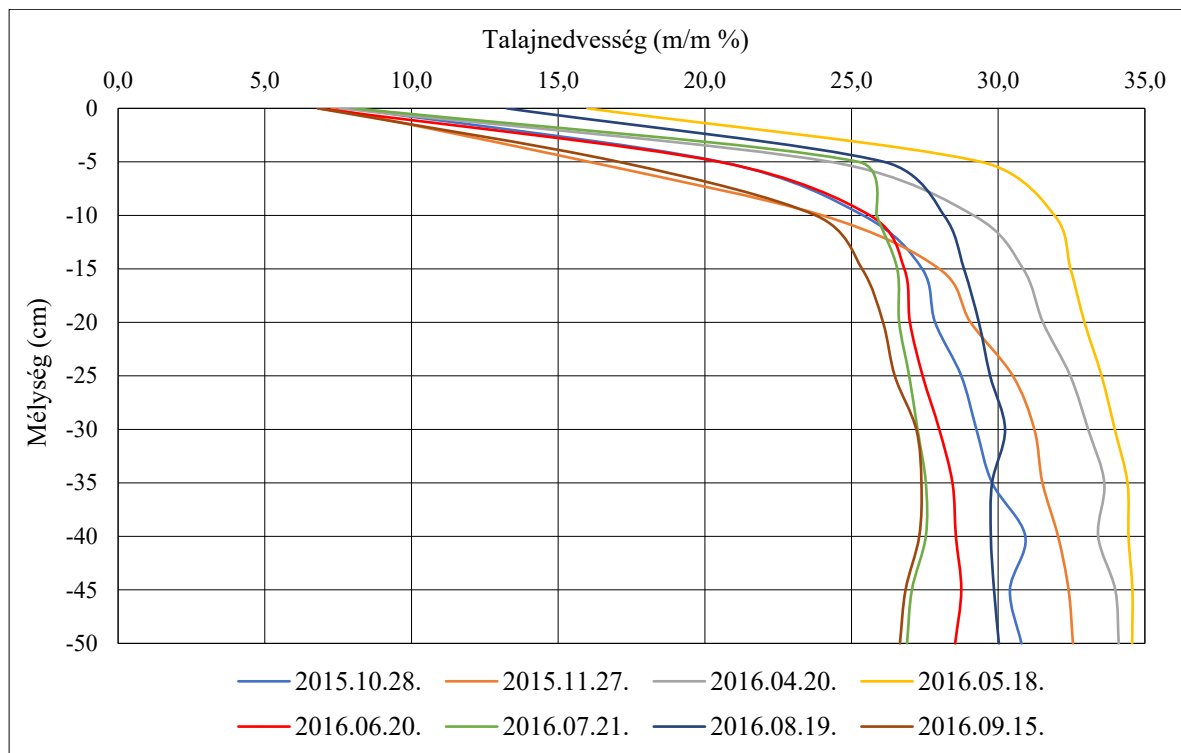
Év	Mélység		Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2018	0 cm	Csoportok között	19,913	3	6,638	3,323	0,028
		Csoportokon belül	93,896	47	1,998		
		Összesen	113,810	50			
	-5 cm	Csoportok között	142,454	3	47,485	3,829	0,016
		Csoportokon belül	582,892	47	12,402		
		Összesen	725,346	50			
	-10 cm	Csoportok között	184,328	3	61,443	3,520	0,022
		Csoportokon belül	820,506	47	17,458		
		Összesen	1004,834	50			
	-15 cm	Csoportok között	166,257	3	55,419	4,004	0,013
		Csoportokon belül	650,550	47	13,841		
		Összesen	816,806	50			
	-20 cm	Csoportok között	163,547	3	54,516	4,480	0,008
		Csoportokon belül	571,983	47	12,170		
		Összesen	735,530	50			
	-25 cm	Csoportok között	127,004	3	42,335	2,995	0,040
		Csoportokon belül	664,341	47	14,135		
		Összesen	791,345	50			

M3. 8.1. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Lukács)

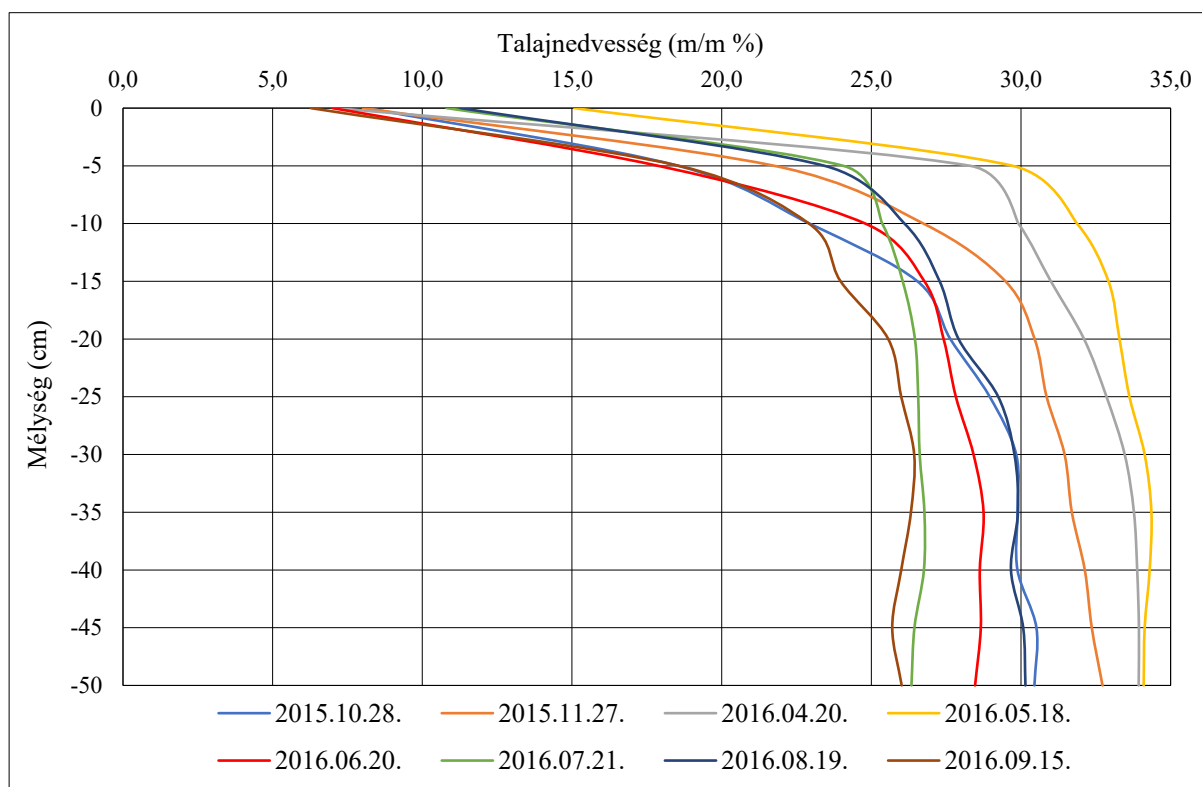
0 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	6,183	
Szántás	15	7,407	7,407
Sekély kultivátoros	15		7,793
Kultivátoros	15		8,273
-5 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	13,017	
Szántás	15	13,787	
Sekély kultivátoros	15		16,853
Kultivátoros	15		17,007
-10 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	15,783	
Szántás	15	18,380	18,380
Sekély kultivátoros	15		20,987
Kultivátoros	15		21,360
-15 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	17,750	
Szántás	15	20,273	20,273
Sekély kultivátoros	15		22,360
Kultivátoros	15		23,293

-20 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	19,383	
Szántás	15	21,280	21,280
Sekély kultivátoros	15		23,487
Kultivátoros	15		24,667
-25 cm			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	20,967	
Szántás	15	22,027	22,027
Sekély kultivátoros	15	24,127	24,127
Kultivátoros	15		25,327

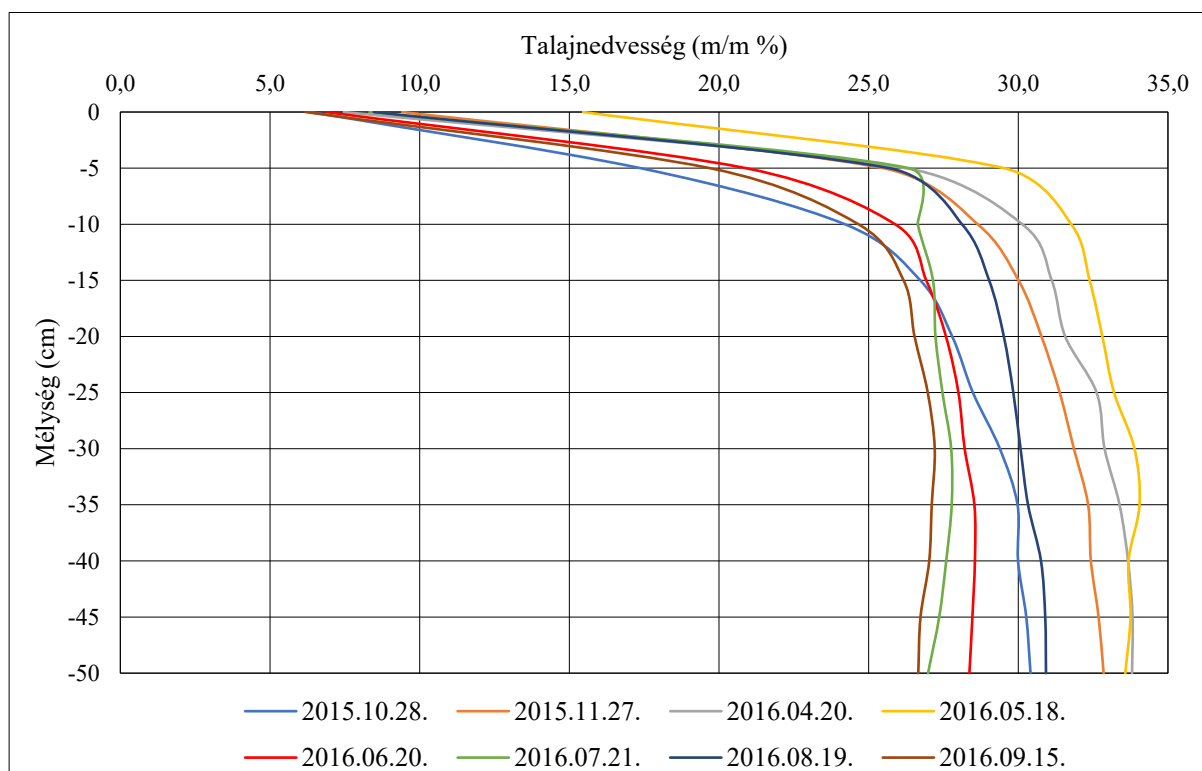
M3. 37. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben (Józsefmajor, 2016)

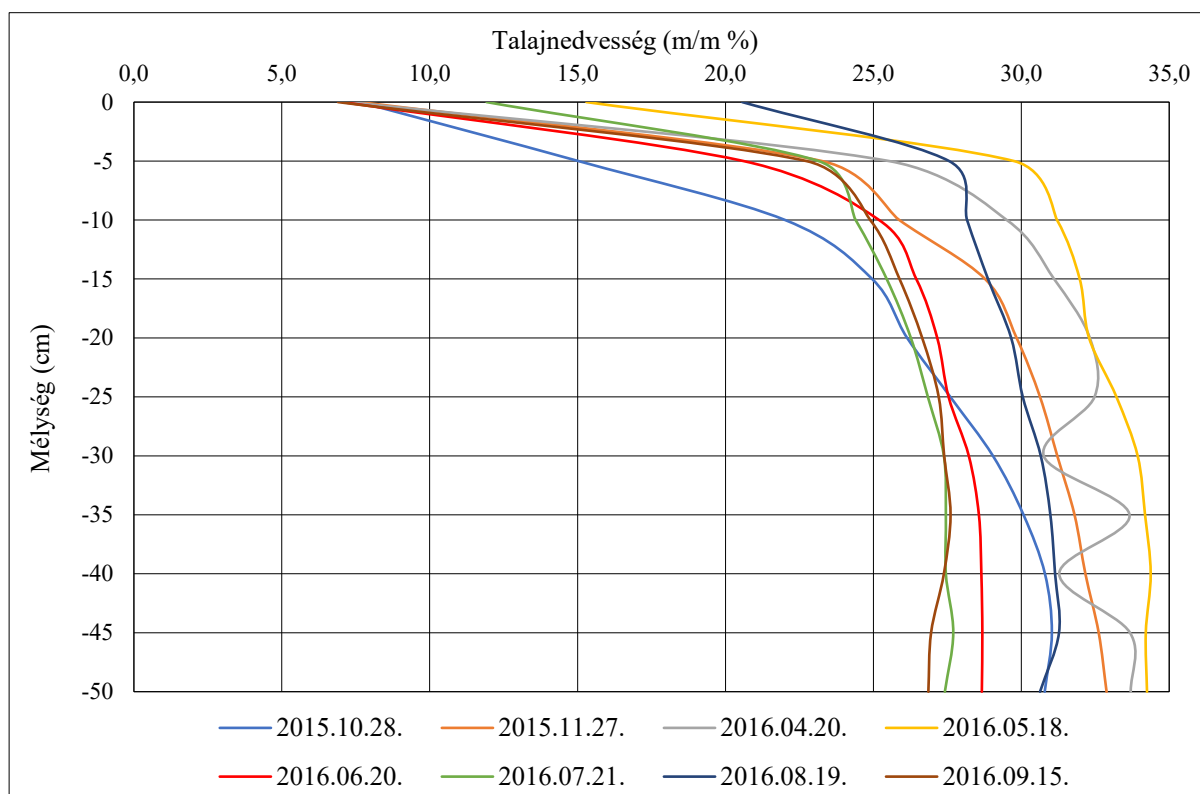
M3. 38. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Józsefmajor, 2016)

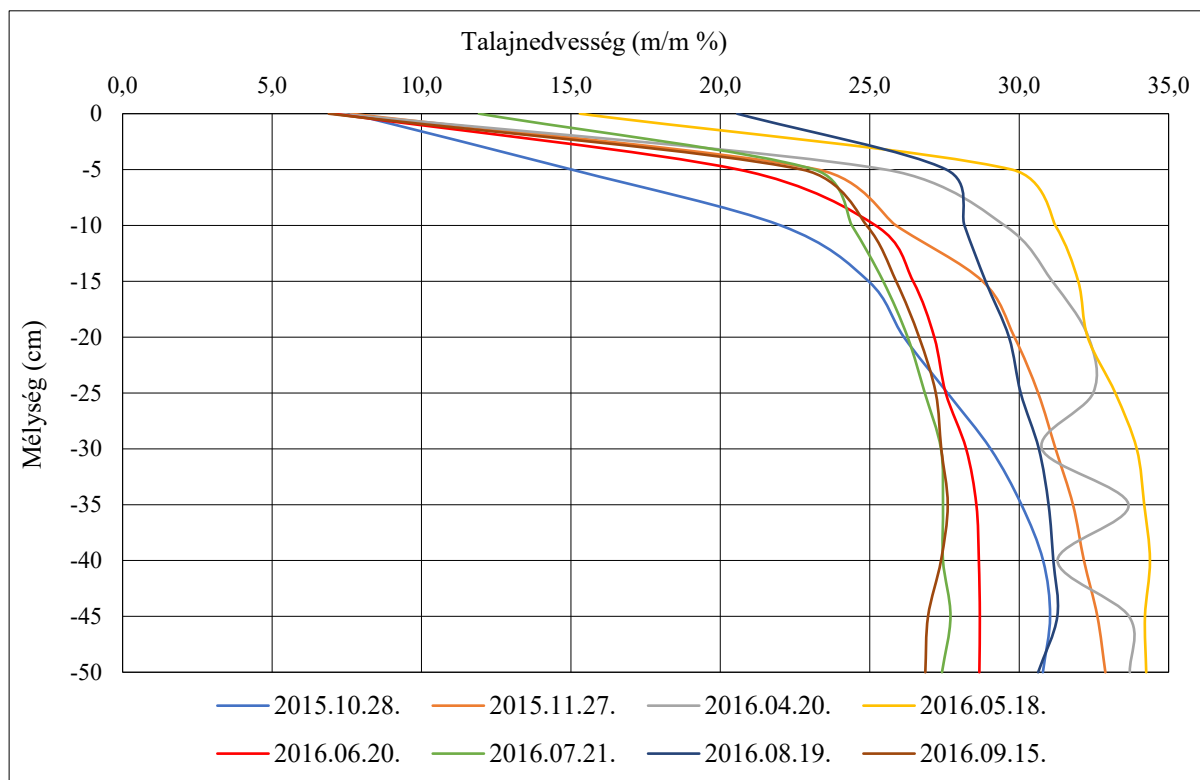
M3. 39. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben (Józsefmajor, 2016)

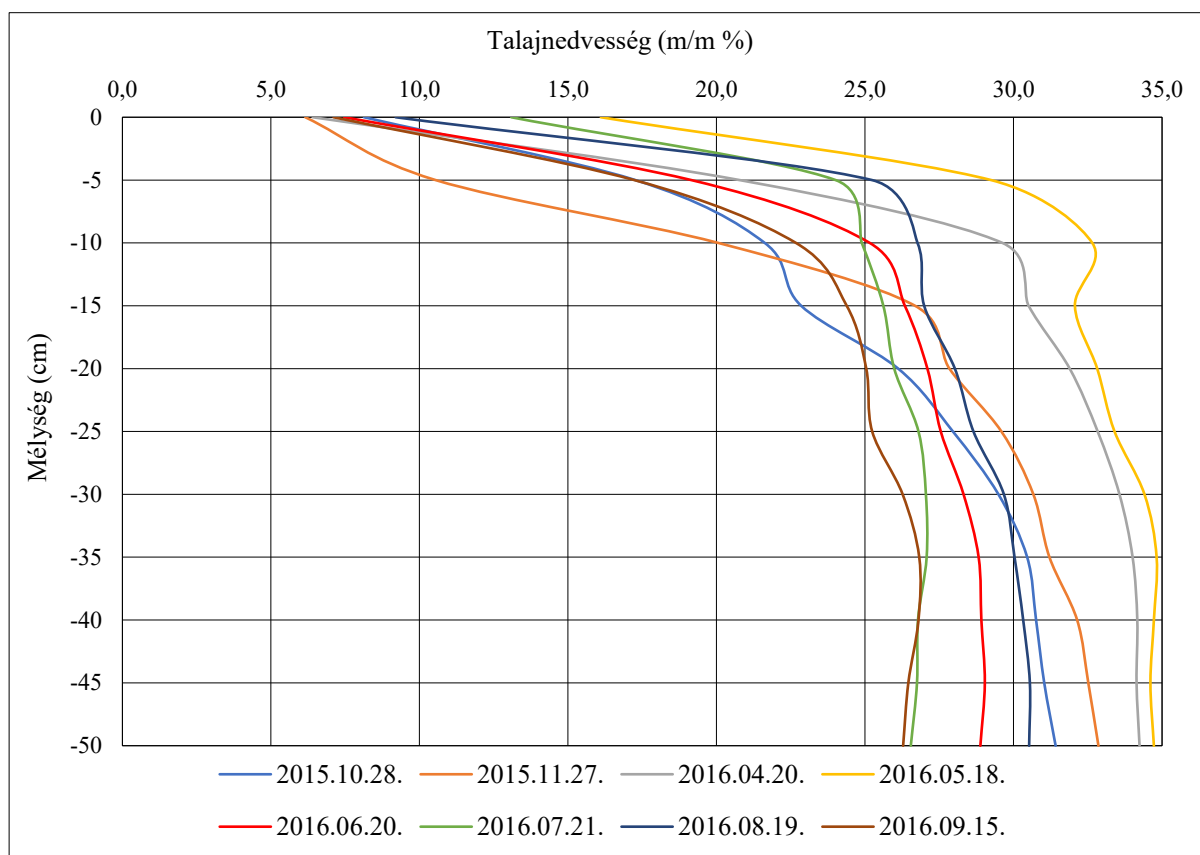
M3. 40. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Józsefmajor, 2016)

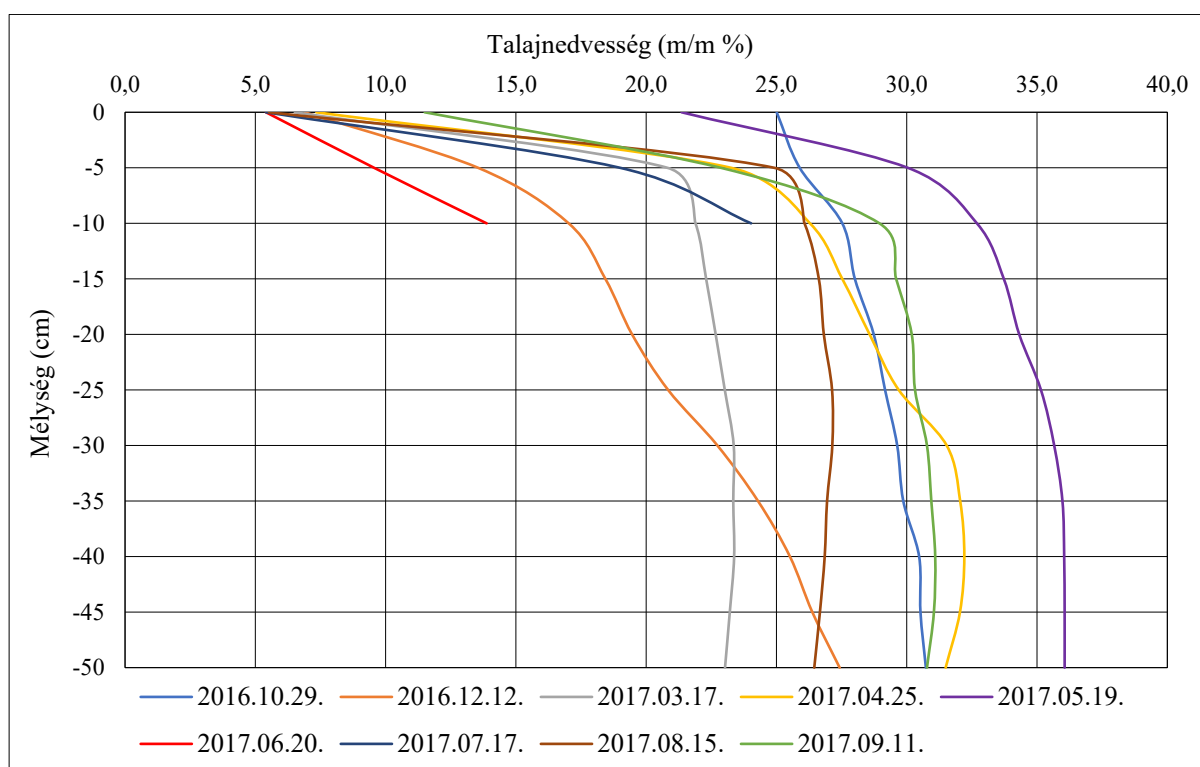
M3. 41. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Józsefmajor, 2016)

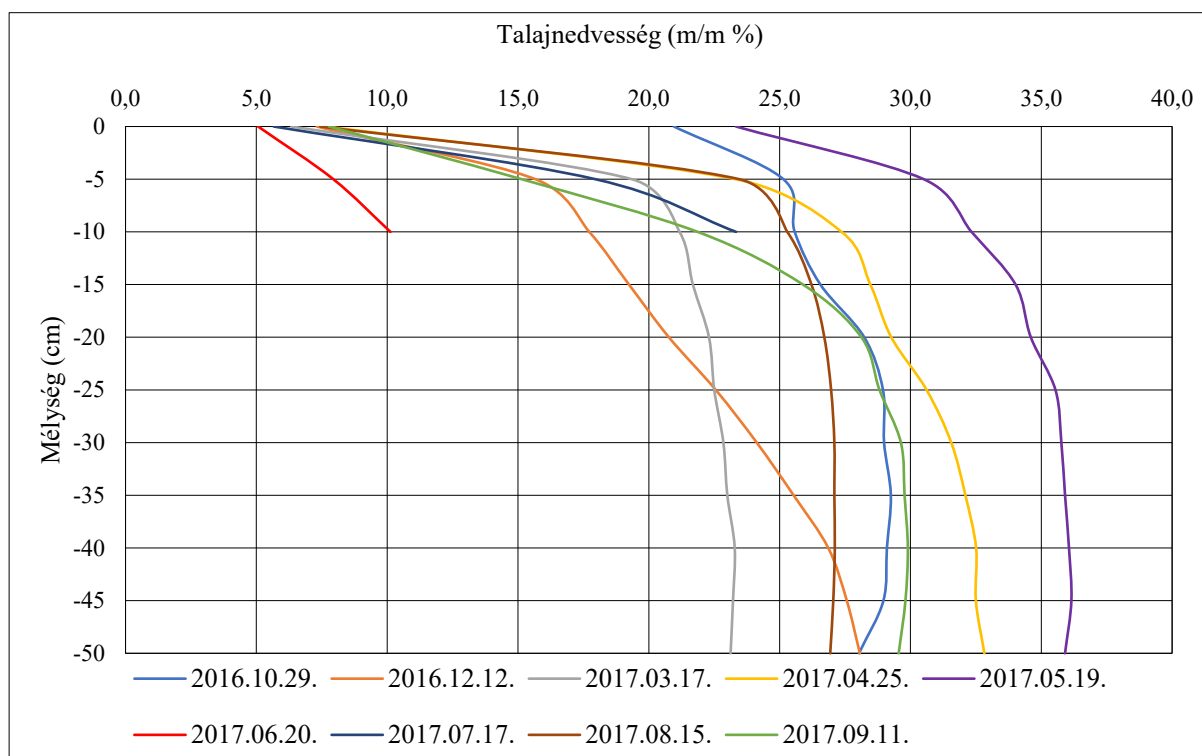
M3. 42. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben
(Józsefmajor, 2016)

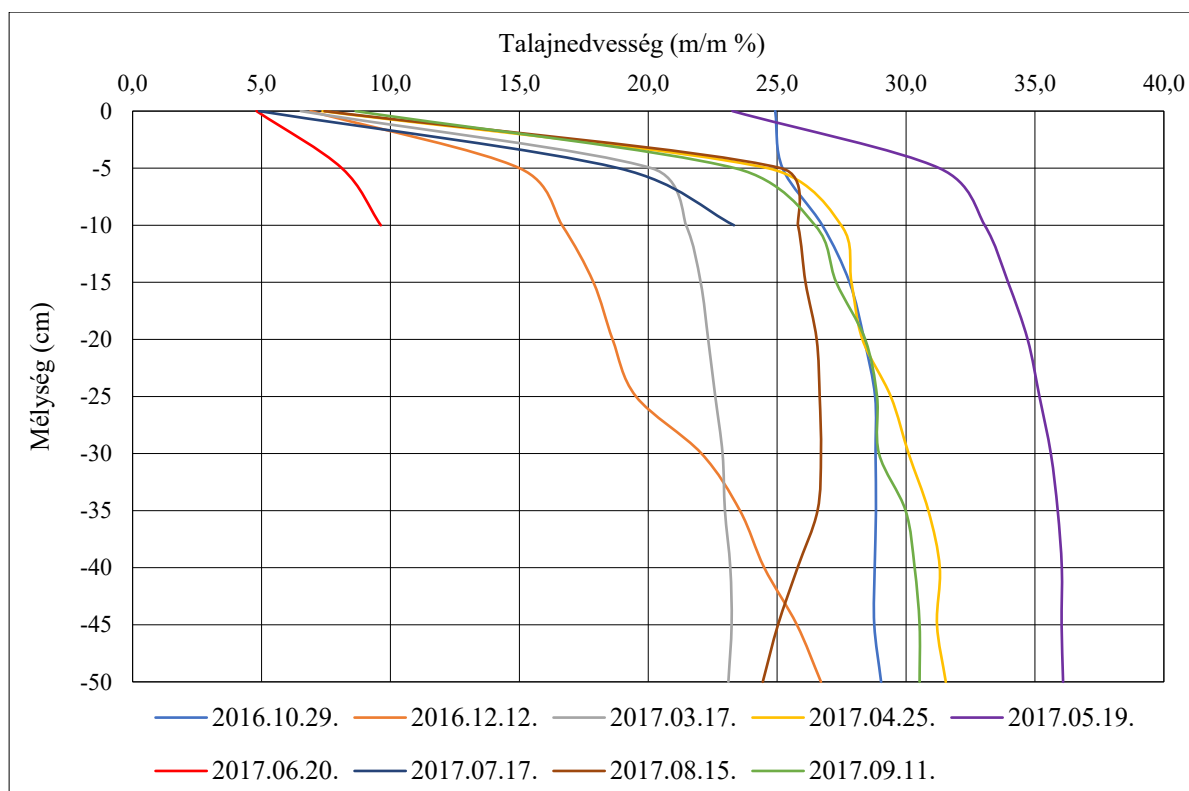
M3. 43. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

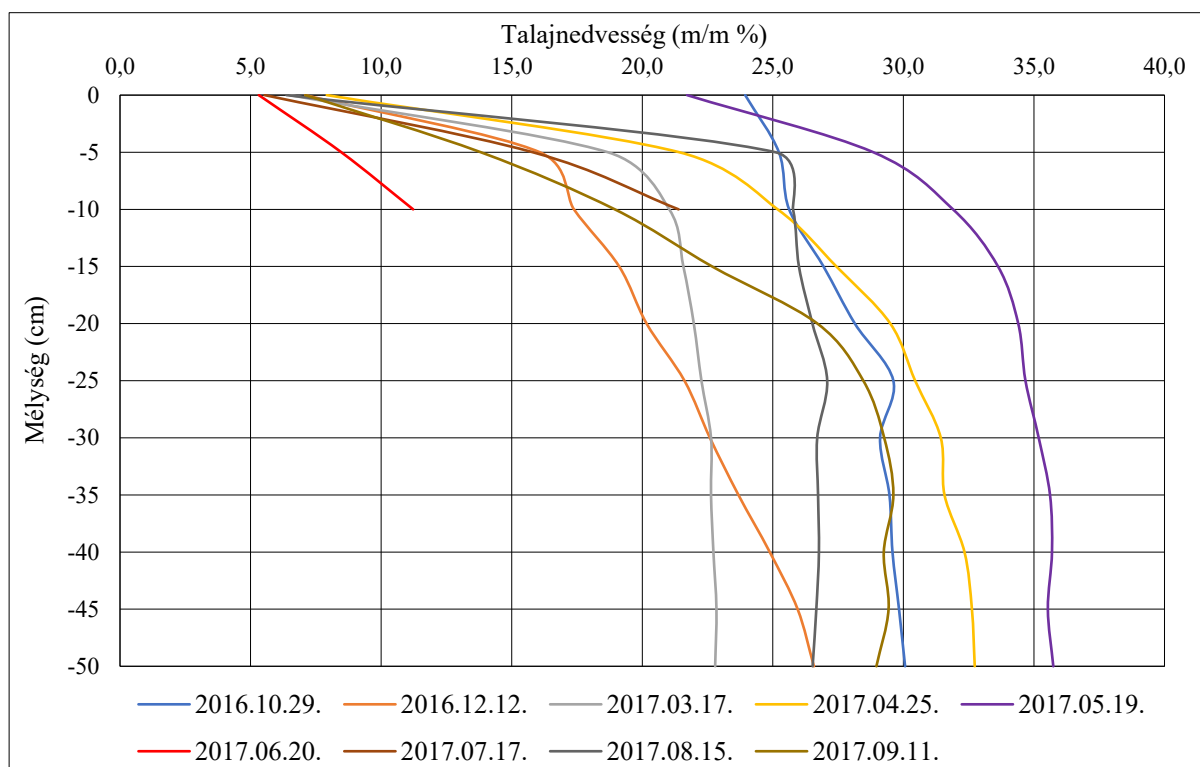
M3. 44. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Józsefmajor, 2017)

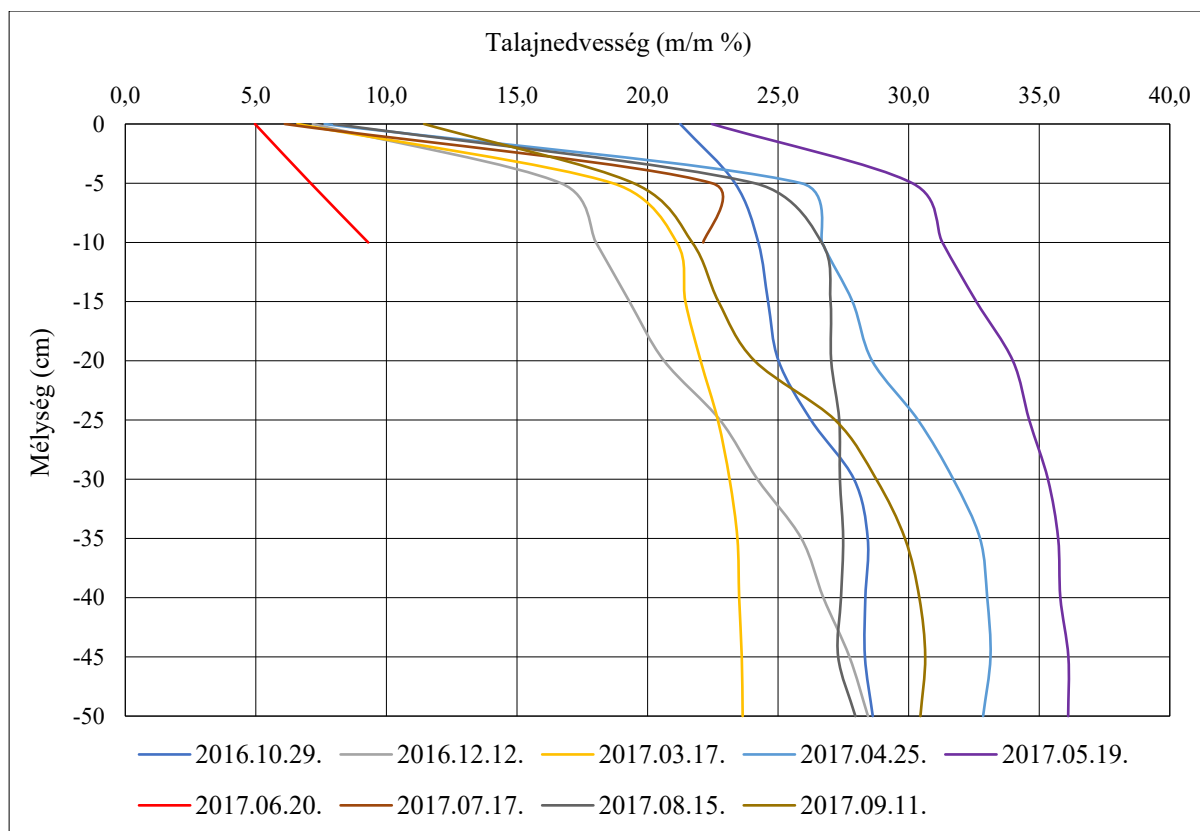
M3. 45. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben (Józsefmajor, 2017)

M3. 46. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

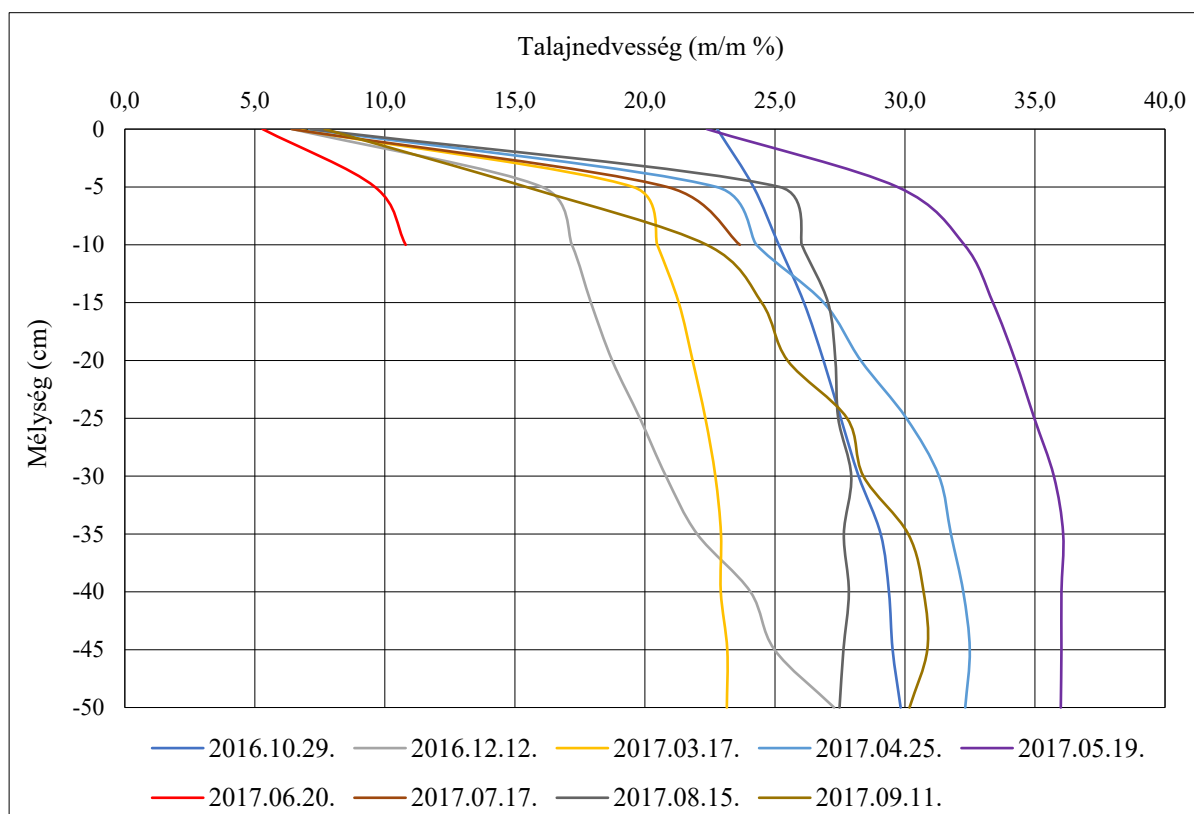

M3. 47. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

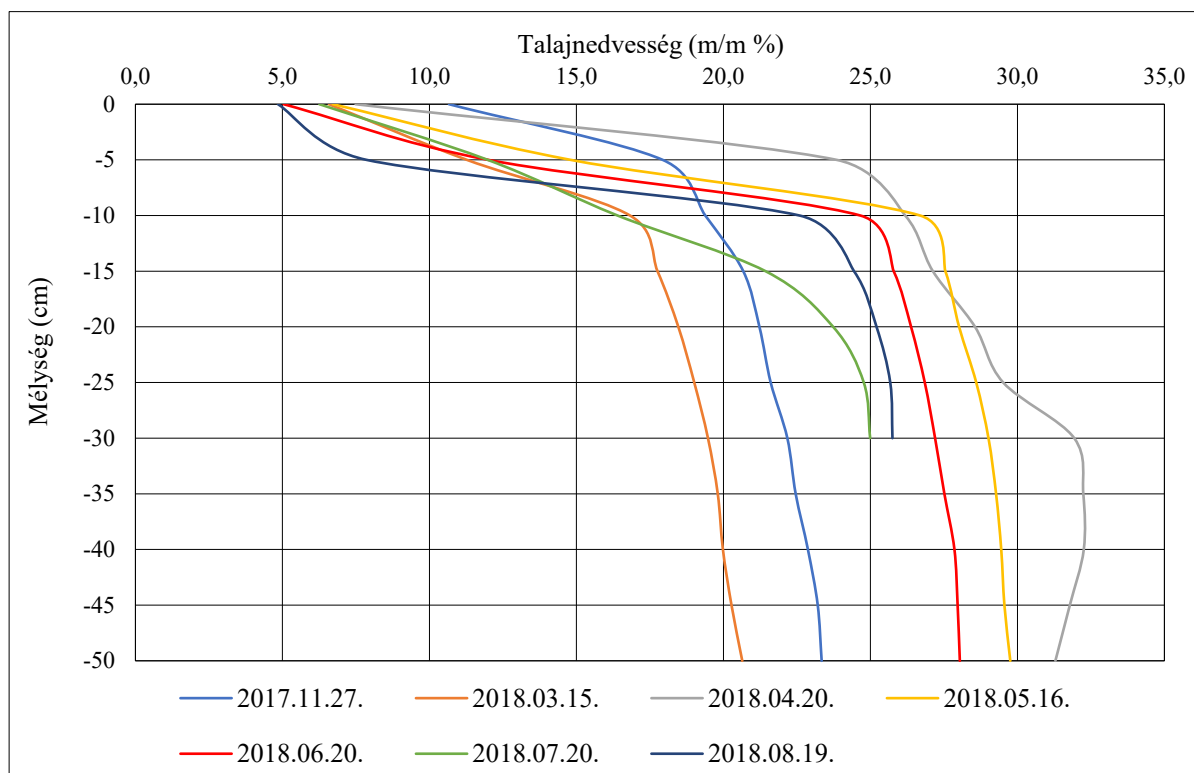

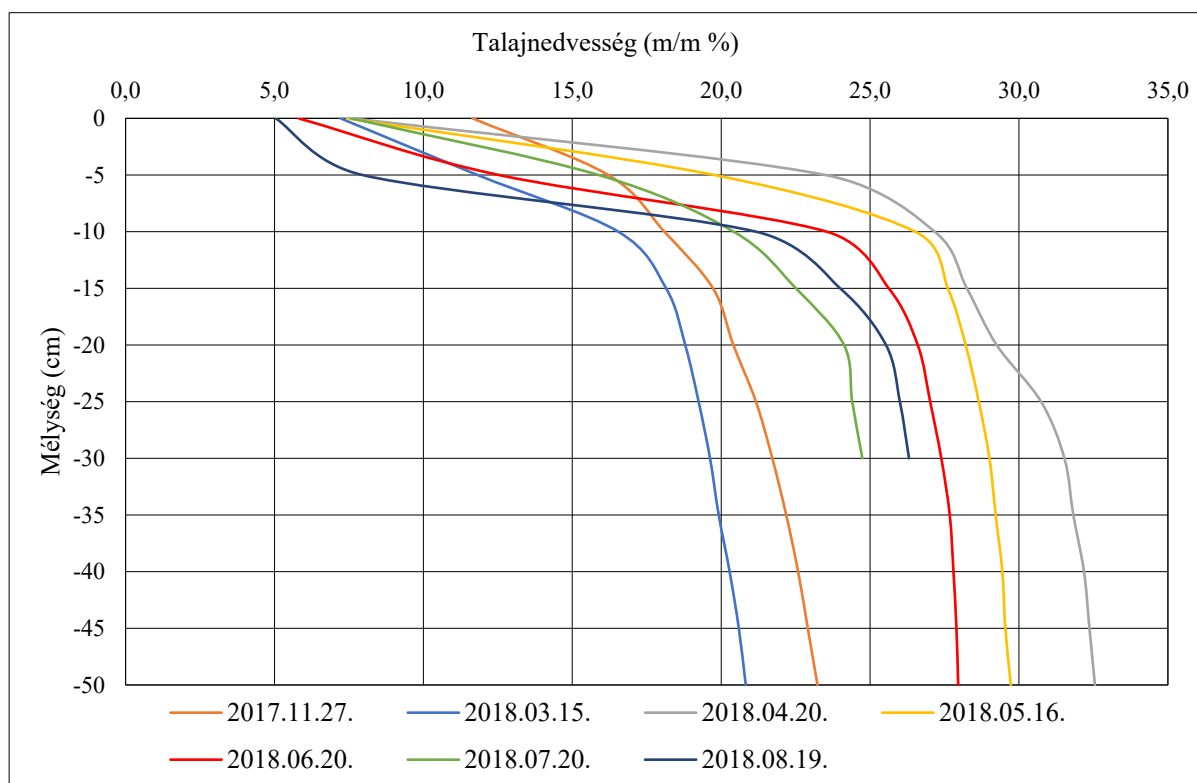
M3. 48. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben
(Józsefmajor, 2017)

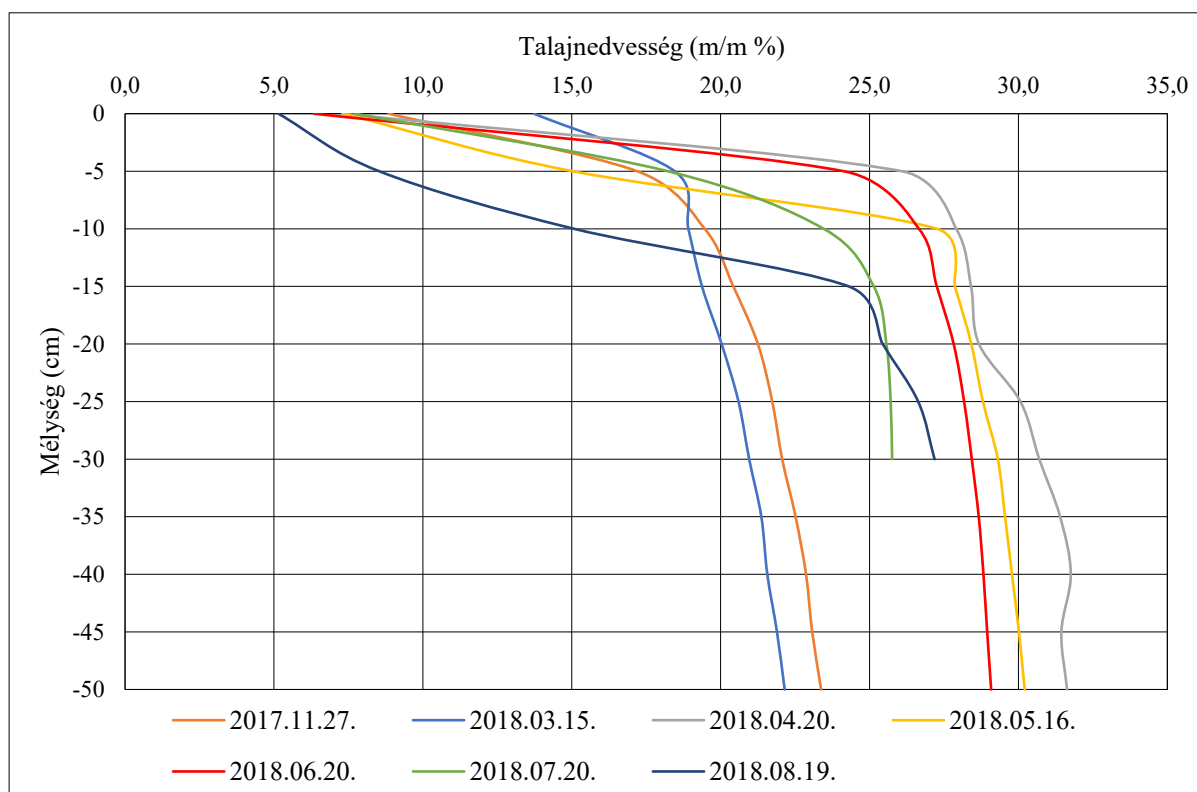
M3. 49. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a tárcsás kezelésben
(Józsefmajor, 2018)

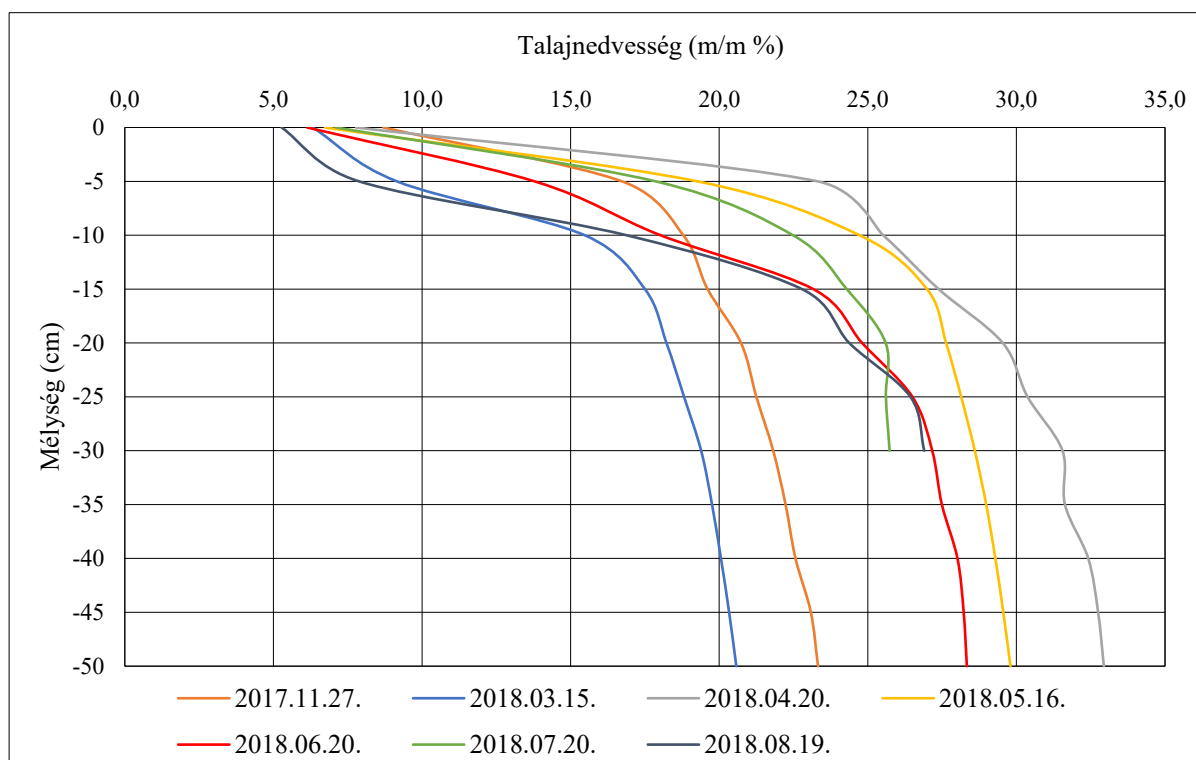
M3. 50. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a sekély kultivátoros kezelésben (Józsefmajor, 2018)

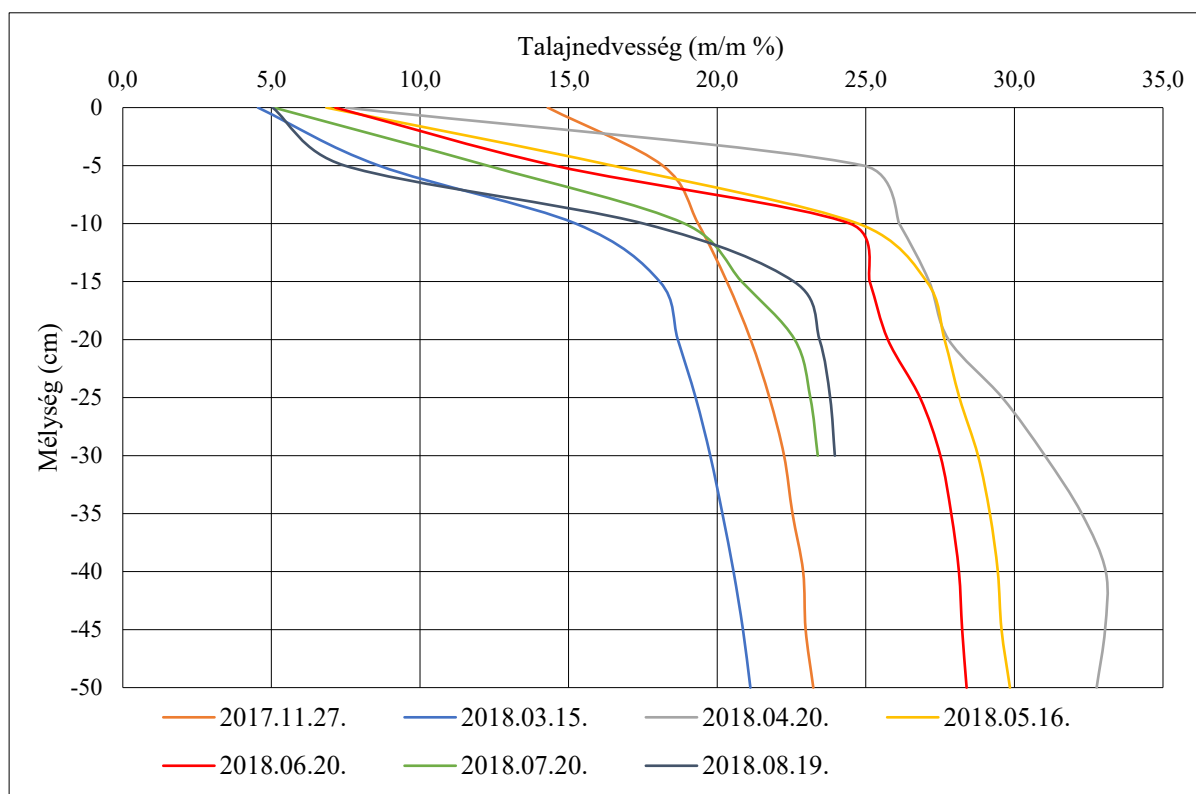
M3. 51. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a direktvetés kezelésben (Józsefmajor, 2018)

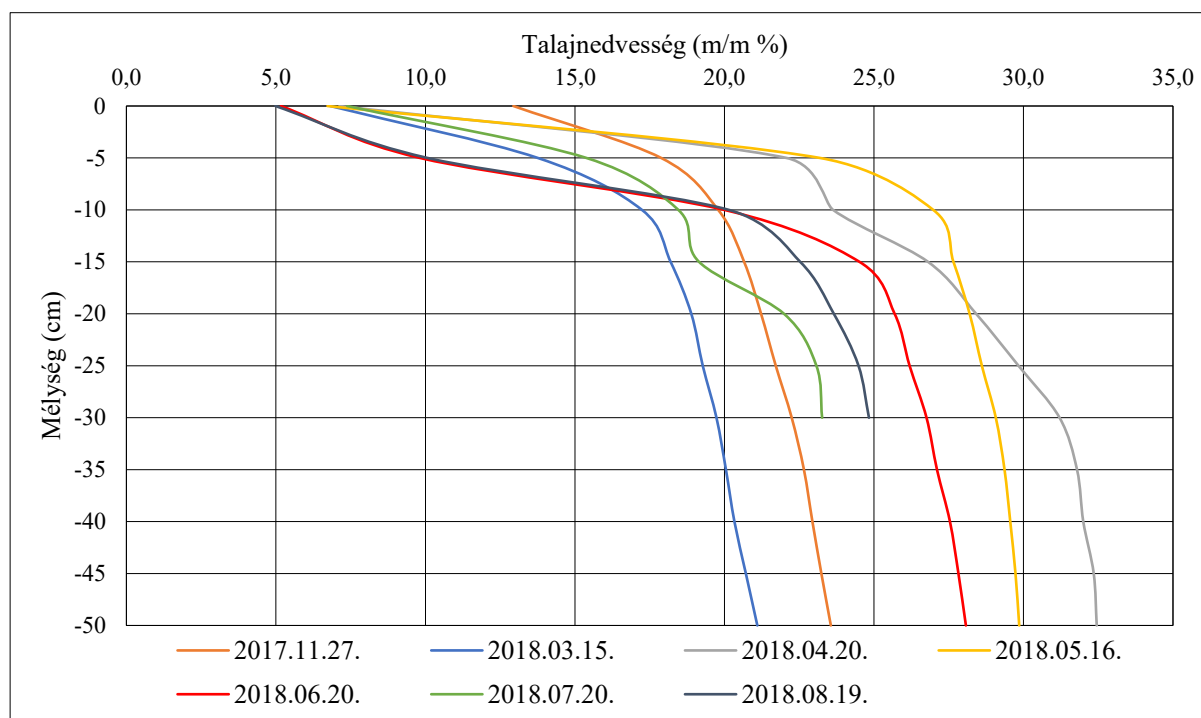
M3. 52. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a kultivátoros kezelésben (Józsefmajor, 2018)

M3. 53. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a szántás kezelésben (Józsefmajor, 2018)

M3. 54. ábra: A talajnedvesség adatok időbeli eloszlása, a lazításos kezelésben (Józsefmajor, 2018)

M3. 9. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

Év	Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016	0 cm	Csoportok között	203,947	5	40,789	2,479	0,031
		Csoportokon belül	9379,878	570	16,456		
		Összesen	9583,825	575			
	-5cm	Csoportok között	725,991	5	145,198	4,805	0,000
		Csoportokon belül	17223,935	570	30,217		
		Összesen	17949,927	575			
	-10 cm	Csoportok között	219,297	5	43,859	3,386	0,005
		Csoportokon belül	7384,333	570	12,955		
		Összesen	7603,631	575			
	-15 cm	Csoportok között	177,405	5	35,481	3,982	0,001
		Csoportokon belül	5078,569	570	8,910		
		Összesen	5255,974	575			

M3. 9.1. táblázat: A 2016. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)

0 cm ^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	96	8,6	
Lazítás	96	9,1	9,1
Szántás	96	9,2	9,2
Tárcsás	96	9,2	9,2
Sekély kultivátor	96	9,2	9,2
Kultivátor	96		10,5

-5cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	96	20,4	
Lazítás	96	21,9	21,9
Tárcsás	96	22,4	22,4
Sekély kultivátor	96		22,8
Kultivátor	96		23,5
Direktvetés	96		23,9
-10 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	96	25,4	
Lazítás	96	26,3	26,3
Sekély kultivátor	96	26,3	26,3
Kultivátor	96	26,4	26,4
Tárcsás	96	26,7	26,7
Direktvetés	96		27,5
-15 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	96	26,9	
Lazítás	96	27,5	27,5
Kultivátor	96	27,9	27,9
Sekély kultivátor	96	28,0	28,0
Tárcsás	96		28,3
Direktvetés	96		28,7

M3. 10. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések (Józsefmajor)

Év	Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2018	0 cm	Csoportok között	88,536	5	17,707	3,221	0,007
		Csoportokon belül	2738,052	498	5,498		
		Összesen	2826,588	503			
	-5cm	Csoportok között	839,040	5	167,808	5,818	0,000
		Csoportokon belül	14364,696	498	28,845		
		Összesen	15203,736	503			
	-10 cm	Csoportok között	323,989	5	64,798	3,973	0,002
		Csoportokon belül	8122,337	498	16,310		
		Összesen	8446,326	503			
	-15 cm	Csoportok között	195,505	5	39,101	3,177	0,008
		Csoportokon belül	6129,957	498	12,309		
		Összesen	6325,461	503			

M3. 10.1. táblázat: A 2018. évi talajnedvesség eredményeket alátámasztó post hoc próba eredményei (Józsefmajor)

0 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Tárcsás	84	6,8	
Kultivátor	84	6,9	
Szántás	84	7,2	7,2
Lazítás	84	7,3	7,3
Sekély kultivátor	84	7,5	7,5
Direktvetés	84		8,1

-5cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Tárcsás	84	14,2	
Szántás	84	14,6	
Sekély kultivátor	84	15,4	
Kultivátor	84	15,4	
Lazítás	84	16,0	
Direktvetés	84		18,2
-10 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Kultivátor	84	20,3	
Lazítás	84	20,9	
Szántás	84	20,9	
Tárcsás	84	21,8	21,8
Sekély kultivátor	84	21,9	21,9
Direktvetés	84		22,7
-15 cm^a			
Tukey B ^b		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Lazítás	84	22,8	
Szántás	84	23,0	
Kultivátor	84	23,1	
Tárcsás	84	23,5	23,5
Sekély kultivátor	84	23,7	23,7
Direktvetés	84		24,7

M3. 11. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben, a három év együttesen

		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Rög	Csoportok között	379,046	2	189,523	7,463	0,001
	Csoportokon belül	939,641	37	25,396		
	Összesen	1318,688	39			
Morzsa	Csoportok között	555,727	2	277,864	22,439	0,001
	Csoportokon belül	458,170	37	12,383		
	Összesen	1013,898	39			
Por	Csoportok között	305,065	2	152,532	10,175	0,001
	Csoportokon belül	554,649	37	14,991		
	Összesen	859,714	39			

M3. 11.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben, a három év együttesen

Rög			
Tukey B _{a,b}			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2
kultivátoros	15	11,73	
sekély kultivátoros	10	11,96	
szántás	15		18,18

Morzsa			
Tukey B _{a,b}			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2
szántás	15	34,13	
sekély kultivátoros	10		41,63
kultivátoros	15		41,96
Por			
Tukey B _{a,b}			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2
kultivátoros	15	4,64	
sekély kultivátoros	10	5,11	
szántás	15		10,52

M3. 12. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben a 2016., a 2017. és a 2018. évekre vonatkozóan

Év			Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016	Morzsa	Csoportok között	231,361	1	231,361	20,602	0,002
		Csoportokon belül	89,840	8	11,230		
		Összesen	321,201	9			
	Por	Csoportok között	84,100	1	84,100	16,894	0,003
		Csoportokon belül	39,824	8	4,978		
		Összesen	123,924	9			
2017	Rög	Csoportok között	294,377	2	147,189	10,316	0,002
		Csoportokon belül	171,220	12	14,268		
		Összesen	465,597	14			
	Morzsa	Csoportok között	321,429	2	160,715	11,017	0,002
		Csoportokon belül	175,048	12	14,587		
		Összesen	496,477	14			
	Apró morzsa	Csoportok között	254,649	2	127,325	4,301	0,039
		Csoportokon belül	355,244	12	29,604		
		Összesen	609,893	14			
	Por	Csoportok között	151,701	2	75,851	4,255	0,040
		Csoportokon belül	213,928	12	17,827		
		Összesen	365,629	14			
2018	Rög	Csoportok között	205,921	2	102,961	5,314	0,022
		Csoportokon belül	232,516	12	19,376		
		Összesen	438,437	14			
	Morzsa	Csoportok között	75,433	2	37,717	7,323	0,008
		Csoportokon belül	61,804	12	5,150		
		Összesen	137,237	14			
	Apró morzsa	Csoportok között	122,565	2	61,283	5,763	0,018
		Csoportokon belül	127,604	12	10,634		
		Összesen	250,169	14			

M3. 12.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a lukácsi kísérletben a 2017-re és 2018-években

Rög							
Év=2017				Év=2018			
Tukey B _a				Tukey B _a			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05		Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2			1	2
kultivátoros	5	13,120		sekély kultivátoros	5	7,420	
sekély kultivátoros	5	16,500		kultivátoros	5	9,820	9,820
szántás	5		23,740	szántás	5		16,200
Morzsa							
Év=2017				Év=2018			
Tukey B _a				Tukey B _a			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05		Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2			1	2
szántás	5	31,260		szántás	5	37,380	
kultivátoros	5		39,820	sekély kultivátoros	5		41,280
sekély kultivátoros	5		41,980	kultivátoros	5		42,680
Apró morzsa							
Év=2017				Év=2018			
Tukey B _a				Tukey B _a			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05		Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2			1	2
szántás	5	35,360		szántás	5	38,640	
sekély kultivátoros	5	37,400	37,400	kultivátoros	5		44,040
kultivátoros	5		44,940	sekély kultivátoros	5		45,200
Por							
Év=2017				Év=2018			
Tukey B _a				Tukey B _a			
Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05		Talajművelési mód	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
		1	2			1	2
kultivátoros	5	2,120		kultivátoros	5	3,460	
sekély kultivátoros	5	4,120	4,120	sekély kultivátoros	5	6,100	6,100
szántás	5		9,640	szántás	5		7,780

M3. 13. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a 2016., a 2017. és a 2018. évekre

		Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Rög	Csoportok között	2852,407	5	570,481	7,153	0,000
	Csoportokon belül	9092,485	114	79,759		
	Összesen	11944,892	119			
Morzsa	Csoportok között	5975,169	5	1195,034	35,720	0,000
	Csoportokon belül	3813,906	114	33,455		
	Összesen	9789,075	119			
Por	Csoportok között	760,389	5	152,078	6,370	0,000
	Csoportokon belül	2721,795	114	23,875		
	Összesen	3482,183	119			

M3. 13.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben a 2016., a 2017. és a 2018. években

Rög				
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa =0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Sekély kultivátoros	20	16,820		
Kultivátoros	20	17,840	17,540	
Lazításos	20	23,030	23,030	23,030
Direktvetés	20		24,485	24,485
Szántás	20			26,205
Tárcsás	20			31,140
Morzsa				
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa =0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Tárcsás	20	25,185		
Szántás	20	25,425		
Lazításos	20		36,370	
Direktvetés	20		37,530	37,530
Kultivátoros	20			42,105
Sekély kultivátoros	20			42,345
Por				
Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa =0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Direktvetés	20	4,450		
Sekély kultivátoros	20	6,085	6,085	
Kultivátoros	20	6,405	6,405	
Lazításos	20	7,265	7,265	
Tárcsás	20		9,780	9,780
Szántás	20			12,020

M3. 14. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen

Év			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016	Rög	Csoportok között	815,168	5	163,034	4,028	0,005
		Csoportokon belül	1457,037	36	40,473		
		Összesen	2272,205	41			
	Morzsa	Csoportok között	2172,877	5	434,575	14,990	0,000
		Csoportokon belül	1043,666	36	28,991		
		Összesen	3216,543	41			
	Apró morzsa	Csoportok között	326,044	5	65,209	2,852	0,029
		Csoportokon belül	823,206	36	22,867		
		Összesen	1149,250	41			
2017	Rög	Csoportok között	1484,190	5	296,838	2,757	0,033
		Csoportokon belül	3875,429	36	107,651		
		Összesen	5359,619	41			
	Morzsa	Csoportok között	1969,333	5	393,867	9,866	0,000
		Csoportokon belül	1437,143	36	39,921		
		Összesen	3406,476	41			
2018	Rög	Csoportok között	790,250	5	158,050	5,737	0,001
		Csoportokon belül	826,500	30	27,550		
		Összesen	1616,750	35			
	Morzsa	Csoportok között	2189,806	5	437,961	16,131	0,000
		Csoportokon belül	814,500	30	27,150		
		Összesen	3004,306	35			

	Por	Csoportok között	551,806	5	110,361	9,201	0,000
		Csoportokon belül	359,833	30	11,994		
		Összesen	911,639	35			

M3. 14.1. táblázat: Az agronómiai szerkezet megoszlását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen

Rög			
Év=2016			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Kultivátoros	7	11,5	
Sekély kultivátoros	7	11,8	
Direktvetés	7	18,7	18,7
Szántás	7	18,7	18,7
Tárcsás	7		24,8
Lazításos	7		25,2
Év=2017			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Sekély kultivátoros	7	17,0	
Kultivátoros	7	18,6	
Direktvetés	7	28,1	
Lazításos	7	28,6	
Szántás	7	30,4	30,4
Tárcsás	7		32,7
Év=2018			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Sekély kultivátoros	6	21,5	
Kultivátoros	6	23,3	
Lazításos	6	25,8	
Direktvetés	6	27,0	
Szántás	6	30,0	30,0
Tárcsás	6		35,8

Morzsa			
Év=2016			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Tárcsás	7	25,9	
Szántás	7	26,9	
Lazításos	7	30,2	30,2
Sekély kultivátoros	7		41,8
Direktvetés	7		42,4
Kultivátoros	7		42,9
Év=2017			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Tárcsás	7	26,7	
Szántás	7	27,4	27,4
Direktvetés	7	33,1	33,1
Lazításos	7		36,6
Sekély kultivátoros	7		43,3
Kultivátoros	7		44,0
Év=2018			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	6	22,0	
Tárcsás	6	23,0	
Lazításos	6		34,8
Direktvetés	6		38,2
Kultivátoros	6		39,0
Sekély kultivátoros	6		41,8

Apró morzsa			
Év=2016			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	7	35,0	
Tárcsás	7	37,0	37,0
Lazításos	7	39,7	39,7
Kultivátoros	7	39,9	39,9
Sekély kultivátoros	7	41,3	41,3
Szántás	7		43,0

Por			
Év=2018			
Tukey B _a	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Talajművelési mód	N	1	2
Direktvetés	6	4,7	
Sekély kultivátoros	6	7,3	
Kultivátoros	6	8,2	8,2
Lazításos	6	9,0	9,0
Tárcsás	6		13,2
Szántás	6		16,5

M3. 15. táblázat: A talajnedvesség adatokat alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések a 0-5 és 5-10 cm rétegekre vonatkozóan (Lukács, 2016-2018)

		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-5 cm	Csoportok között	206,303	2	103,151	5,500	0,005
	Csoportokon belül	2194,336	117	18,755		
	Összesen	2400,639	119			
-10 cm	Csoportok között	141,451	2	70,726	4,854	0,009
	Csoportokon belül	1704,672	117	14,570		
	Összesen	1846,123	119			

M3. 15.1. táblázat: A talajnedvességre vonatkozó post hoc statisztikai elemzések a 0-5 és 5-10 cm rétegekre (Lukács, 2016-2018)

(-5 cm)				(-10 cm)			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05		Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód	N	1	2	Talajművelési mód	N	1	2
szántás	3	16,324		szántás	3	19,853	
sekély kultivátoros	3		18,890	kultivátoros	3		21,860
kultivátoros	3		19,118	sekély kultivátoros	3		22,360

M3. 16. táblázat: A földigiliszta egyedszám alakulását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen (eltérő borítás esetén)

Földigiliszta egyedszám (db/m ²)	Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Csoportok között	374179,016	4	93544,754	2,587	0,040
Csoportokon belül	5026542,153	139	36162,174		
Összesen	5400721,169	143			

M3. 16.1. táblázat: A földigiliszta egyedszám alakulását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen (eltérő borítás esetén)

Földigiliszta egyedszám (db/m ²)			
Tukey B _{a,b}		Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Borítási kategóriák	N	1	2
0-10%	24	30,5	
11-25%	58	76,3	76,3
46-70%	15	117,9	117,9
26-45%	30	156,9	156,9
71-100%	17		185,7

M3. 17. Táblázat: A földigiliszta egyedszám alakulását alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, 2017-évben (eltérő borítás esetén)

Földigiliszta egyedszám (db/m ²)	Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Csoportok között	68458,815	2	34229,407	4,223	0,020
Csoportokon belül	413420,000	51	8106,275		
Összesen	481878,815	53			

M3. 17.1. táblázat: A földigilisza egyedszám alakulását alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, 2017-ben (eltérő borítás esetén)

Földigilisza egyedszám (db/m ²)			
Tukey B _{a,b}	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Borítás-kategória		1	2
0-10%	9	37,8	
11-25%	36	91,2	91,2
71-100%	9		160,4

M3. 18. táblázat: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál alátámasztó ANOVA statisztikai elemzések adatai a három év együttesen

Ország			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Lukács	Morzsa	Csoportok között	1459,228	2	729,614	30,298	0,000
		Csoportokon belül	890,996	37	24,081		
		Összesen	2350,224	39			
Józsefmajor	Morzsa	Csoportok között	3607,753	4	901,938	9,253	0,000
		Csoportokon belül	11209,679	115	97,475		
		Összesen	14817,431	119			

M3. 18.1. táblázat: A két termőhely morzsa arányai eltérő borítási kategóriáknál alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a három év együttesen

Lukács			
Tukey B _{a,b}	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Borítás-kategória		1	2
0-10%	15	71,3	
46-70%	5		79,4
26-45%	20		84,3

Józsefmajor				
Tukey B _{a,b}	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05		
Borítás-kategória		1	2	3
0-10%	20	61,8		
11-25%	47	65,6	65,6	
71-100%	14		72,2	72,2
26-45%	26			75,9
46-70%	13			76,1

M3. 19. táblázat: A földigiliszaszám ANOVA elemzésének eredményei (Lukács, 2017)

	Földigilisza egyedszám (db/m ²)	Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2017.06.21.	Csoportok között	2090,667	2	1045,333	4,200	0,046
	Csoportokon belül	2240,000	9	248,889		
	Összesen	4330,667	11			

M3. 19.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Lukács, 2017)

2017.06.21.			
Tukey HSD _a	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód		1	2
Sekély kultivátoros	4	48,0	
Szántás	4	60,0	60,0
Kultivátoros	4		80,0

M3. 20. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Lukács, 2018)

Időpont	Földigiliszta egyedszám (db/m ²)	Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2018.07.21	Csoportok között	37184,000	3	12394,667	9,932	0,001
	Csoportokon belül	14976,000	12	1248,000		
	Összesen	52160,000	15			

M3. 20.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Lukács, 2018)

2018.07.21.			
Tukey HSD _a	N	Homogén csoportok, alfa = 0.05	
Talajművelési mód		1	2
Direktvetés	4	24,0	
Sekély kultivátoros	4		124,0
Szántás	4		128,0
Kultivátoros	4		148,0

M3. 21. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2016)

		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2015.10.28	Csoportok között	54668,000	5	109337,600	8,250	0,000
	Csoportokon belül	1192704,000	90	13252,267		
	Összesen	1739392,000	95			
2015.11.27	Csoportok között	518016,000	5	103603,200	14,211	0,000
	Csoportokon belül	656128,000	90	7290,311		
	Összesen	1174144,000	95			
2016.04.20	Csoportok között	177493,333	5	35498,667	10,470	0,000
	Csoportokon belül	305152,000	90	3390,578		
	Összesen	482645,333	95			
2016.05.18	Csoportok között	3014357,333	5	602871,467	37,413	0,000
	Csoportokon belül	1450240,000	90	16113,778		
	Összesen	4464597,333	95			
2016.06.20	Csoportok között	152405,333	5	30481,067	8,307	0,000
	Csoportokon belül	330240,000	90	3669,333		
	Összesen	482645,333	95			
2016.07.16	Csoportok között	81749,333	5	16349,867	4,547	0,001
	Csoportokon belül	323584,000	90	3595,378		
	Összesen	405333,333	95			
2016.08.19	Csoportok között	36693,333	5	7338,667	3,291	0,009
	Csoportokon belül	200704,000	90	2230,044		
	Összesen	237397,333	95			
2016.09.15	Csoportok között	159445,333	5	31889,067	9,063	0,000
	Csoportokon belül	316672,000	90	3518,578		
	Összesen	476117,333	95			

M3. 21.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2016)

2015.10.28					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	
Szántás	16	120,4			
Tárcsás	16	126			
Lazításos	16	182	182		
Direktvetés	16	193,2	193,2		
Kultivátoros	16		224	224	
Sekély kultivátoros	16			271,6	
2015.11.27					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	
Szántás	16	14			
Tárcsás	16		84		
Sekély kultivátoros	16		89,6		
Kultivátoros	16		100,8		
Lazításos	16		100,8		
Direktvetés	16			190,4	
2016.04.20					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	
Szántás	16	2,8			
Lazításos	16		39,2		
Sekély kultivátoros	16		47,6		
Kultivátoros	16		56	56	
Tárcsás	16			86,8	
Direktvetés	16			92,4	
2016.05.18					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	4
Szántás	16	42			
Tárcsás	16		137,2		
Lazításos	16		151,2		
Kultivátoros	16			263,2	
Sekély kultivátoros	16			271,6	
Direktvetés	16				431,2
2016.06.20					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	
Szántás	16	2,8			
Tárcsás	16	14			
Lazításos	16	39,2	39,2		
Sekély kultivátoros	16		56	56	
Kultivátoros	16		61,6	61,6	
Direktvetés	16			84	
2016.07.21					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2		
Szántás	16	5,6			
Tárcsás	16	14			
Sekély kultivátoros	16	36,4	36,4		
Lazításos	16	36,4	36,4		
Kultivátoros	16	47,6	47,6		

Direktvetés	16		67,2
2016.08.19			
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	16	0	
Tárcsás	16	14	14
Lazításos	16	19,6	19,6
Sekély kultivátoros	16	30,8	30,8
Kultivátoros	16		36,4
Direktvetés	16		39,2
2016.09.15			
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05	
Talajművelési mód	N	1	2
Szántás	16	28	
Tárcsás	16	30,8	
Sekély kultivátoros	16	42	
Lazításos	16	56	
Kultivátoros	16		95,2
Direktvetés	16		98

M3. 22. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2017)

		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2016.10.29	Csoportok között	190293,333	5	38058,667	6,998	0,000
	Csoportokon belül	489472,000	90	5438,578		
	Összesen	679765,333	95			
2016.12.12	Csoportok között	150357,333	5	30071,467	8,795	0,000
	Csoportokon belül	307712,000	90	3419,022		
	Összesen	458069,333	95			
2017.03.17	Csoportok között	542933,333	5	108586,667	18,016	0,000
	Csoportokon belül	542464,000	90	6027,378		
	Összesen	1085397,333	95			
2017.04.25	Csoportok között	1926357,333	5	385271,467	36,342	0,000
	Csoportokon belül	954112,000	90	10601,244		
	Összesen	2880469,333	95			
2017.05.19	Csoportok között	130389,333	5	26077,867	6,977	0,000
	Csoportokon belül	336384,000	90	3737,600		
	Összesen	466773,333	95			

M3. 22.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2017)

2016.10.29				
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Szántás	16	42		
Tárcsás	16	58,8	58,8	
Sekély kultivátoros	16	75,6	75,6	
Lazításos	16	78,4	78,4	
Kultivátoros	16		106,4	106,4
Direktvetés	16			137,2
2016.12.12				
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05		
Talajművelési mód	N	1	2	3
Szántás	16	2,8		

Lazításos	16	28	28		
Tárcsás	16		44,8		
Sekély kultivátoros	16		50,4		
Kultivátoros	16		61,6	61,6	
Direktvetés	16			92,4	
2017.03.17					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	4
Szántás	16	19,6			
Tárcsás	16	61,6	61,6		
Kultivátoros	16		98	98	
Lazításos	16			126	
Direktvetés	16			137,2	137,2
Sekély kultivátoros	16				182
2017.04.25					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	4
Szántás	16	81,2			
Tárcsás	16	106,4	106,4		
Kultivátoros	16		159,6	159,6	
Lazításos	16		159,6	159,6	
Sekély kultivátoros	16			221,2	
Direktvetés	16				383,6
2017.05.19					
Tukey Ba		Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód	N	1	2		
Szántás	16	30,8			
Tárcsás	16	36,4			
Lazításos	16	53,2			
Sekély kultivátoros	16	64,4			
Kultivátoros	16	70			
Direktvetés	16		109,2		

M3. 23. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2018)

		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
2017.11.27	Csoportok között	109056,000	5	21811,200	7,488	0,000
	Csoportokon belül	262144,000	90	2912,711		
	Összesen	371200,000	95			
2018.03.15	Csoportok között	17109,333	5	3421,867	3,260	0,009
	Csoportokon belül	94464,000	90	1049,600		
	Összesen	111573,333	95			
2018.04.20	Csoportok között	11477,333	5	2295,467	2,152	0,046
	Csoportokon belül	96000,000	90	1066,667		
	Összesen	107477,333	95			
2018.05.16	Csoportok között	283989,333	5	56797,867	11,774	0,000
	Csoportokon belül	434176,000	90	4824,178		
	Összesen	718165,333	95			
2018.06.20	Csoportok között	75477,333	5	15095,467	5,943	0,000
	Csoportokon belül	228608,000	90	2540,089		
	Összesen	304085,333	95			
2018.07.20	Csoportok között	7381,333	5	1476,267	2,557	0,033
	Csoportokon belül	51968,000	90	577,422		
	Összesen	59349,333	95			

M3. 23.1. táblázat: A földigilisztaszám post hoc elemzésének eredményei (Józsefmajor, 2018)

2017.11.27					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2	3	
Szántás	16	2,8			
Lazításos	16	19,6	19,6		
Tárcsás	16	30,8	30,8		
Sekély kultivátoros	16	39,2	39,2		
Kultivátoros	16		47,6	47,6	
Direktvetés	16			78,4	
2018.03.15					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2		
Szántás	16	0			
Lazításos	16	0			
Tárcsás	16	8,4	8,4		
Sekély kultivátoros	16	8,4	8,4		
Direktvetés	16	8,4	8,4		
Kultivátoros	16		28		
2018.04.20					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2		
Szántás	16	2,8			
Tárcsás	16	11,2	11,2		
Sekély kultivátoros	16	11,2	11,2		
Lazításos	16	11,2	11,2		
Kultivátoros	16	16,8	16,8		
Direktvetés	16		28		
2018.05.16					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2	3	4
Szántás	16	50,4			
Tárcsás	16	64,4	64,4		
Sekély kultivátoros	16	78,4	78,4		
Lazításos	16		98	98	
Kultivátoros	16			131,6	131,6
Direktvetés	16				159,6
2018.06.20					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2	3	
Szántás	16	2,8			
Tárcsás	16	19,6	19,6		
Sekély kultivátoros	16	22,4	22,4		
Lazításos	16	30,8	30,8	30,8	
Kultivátoros	16		50,4	50,4	
Direktvetés	16			61,6	
2018.07.20					
Tukey Ba	N	Homogén csoportok, alfa =0.05			
Talajművelési mód		1	2		
Tárcsás	16	0			

Kultivátoros	16	0	
Szántás	16	0	
Lazításos	16	0	
Sekély kultivátoros	16	2,8	
Direktvetés	16		16,8

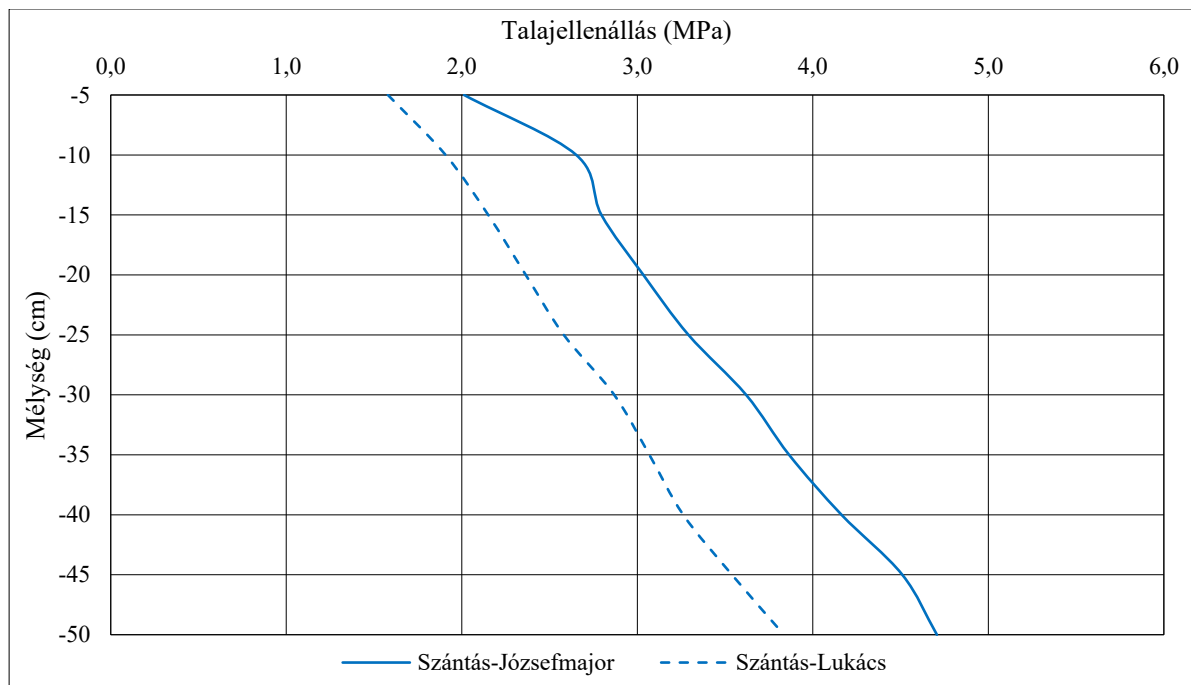
M3. 24. táblázat: A földigilisztaszám ANOVA elemzésének eredményei a józsefmajori kísérletben, a három év együttesen

	Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Csoportok között	3371429,333	5	674285,867	51,214	0,000
Csoportokon belül	30255818,667	2298	13166,153		
Összesen	33627248,000	2303			

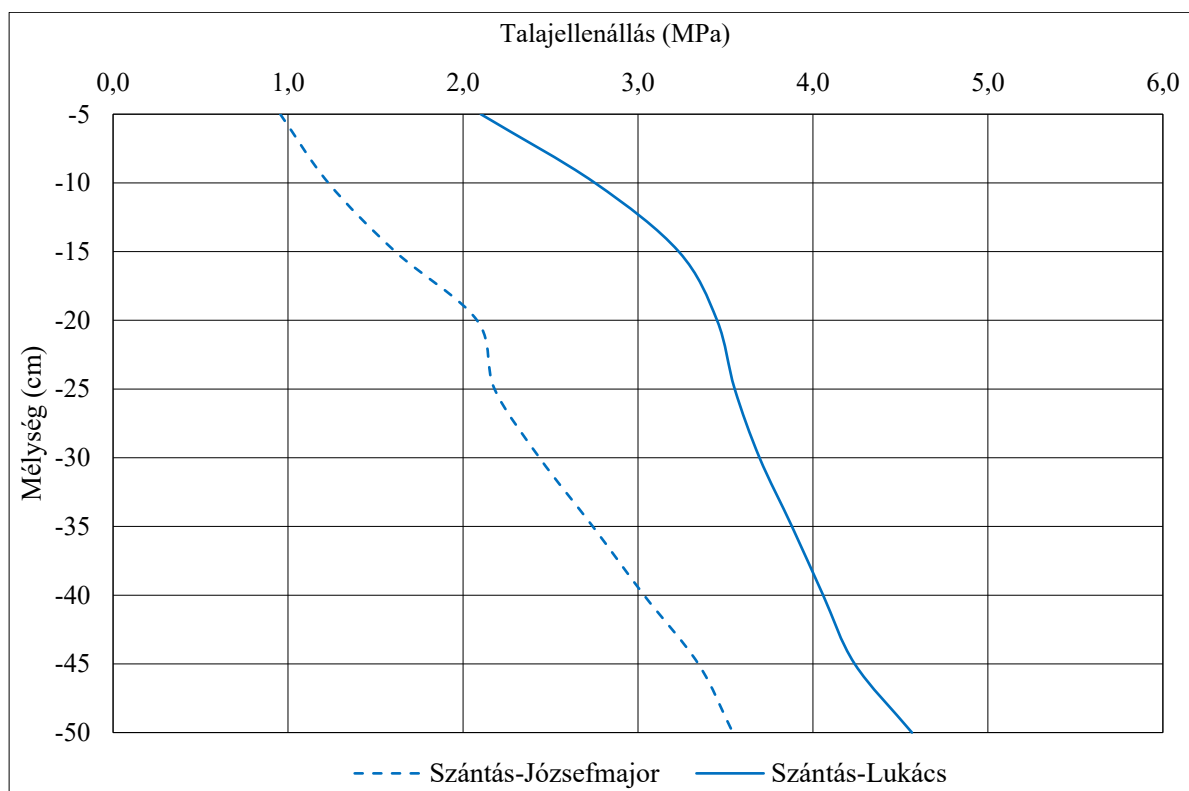
M3. 24.1. táblázat: A földigilisztaszám alátámasztó post hoc statisztikai elemzések adatai a józsefmajori kísérletben, a három évet együttesen

Tukey B _a		Homogén csoportok, alfa = 0.05			
Talajművelési mód	N	1	2	3	4
Szántás	384	21,35			
Tárcsás	384		43,17		
Lazításos	384		55,53		
Sekély kultivátoros	384			72,33	
Kultivátoros	384			74,43	
Direktvetés	384				106,63

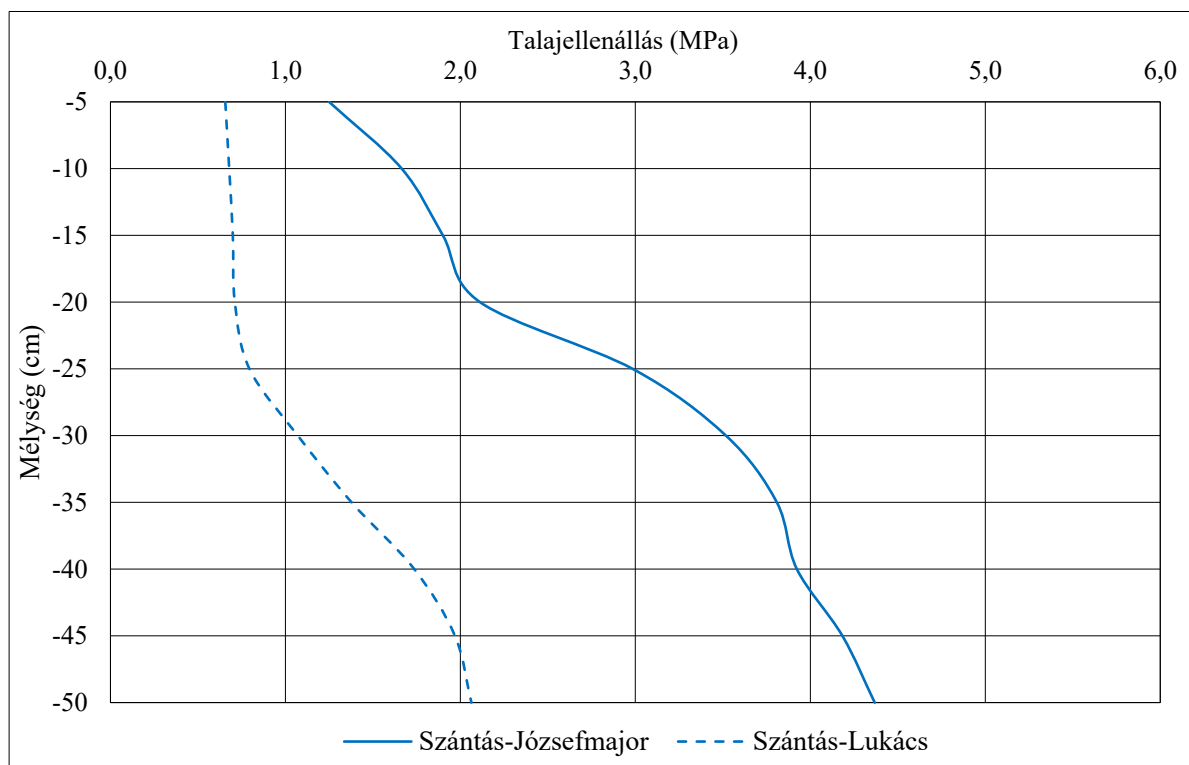
M3. 55. ábra: Szántott talajra jellemző talajellenállás (MPa), két termőhelyen (2016)

M3. 56. ábra: Szántott talajra jellemző talajellenállás (MPa), két termőhelyen (2017)

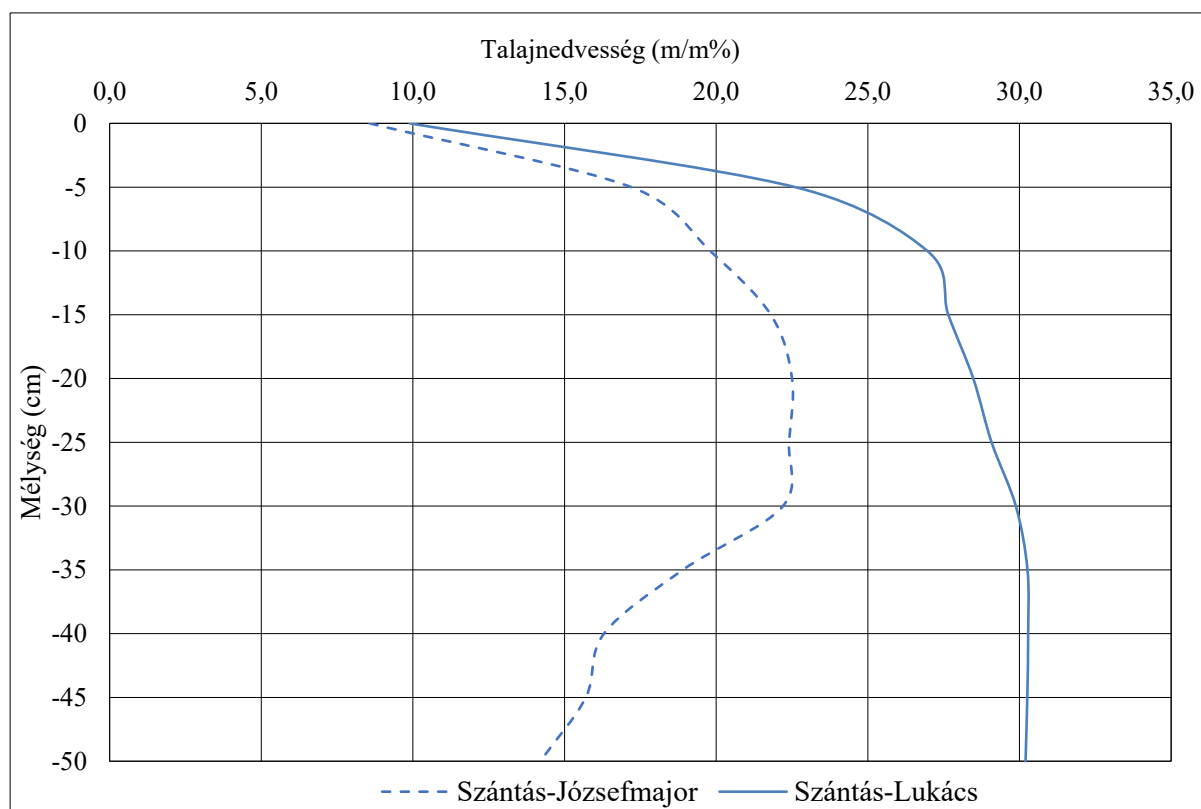
M3. 57. ábra: Szántott talajra jellemző talajellenállás (MPa), két termőhelyen (2018)

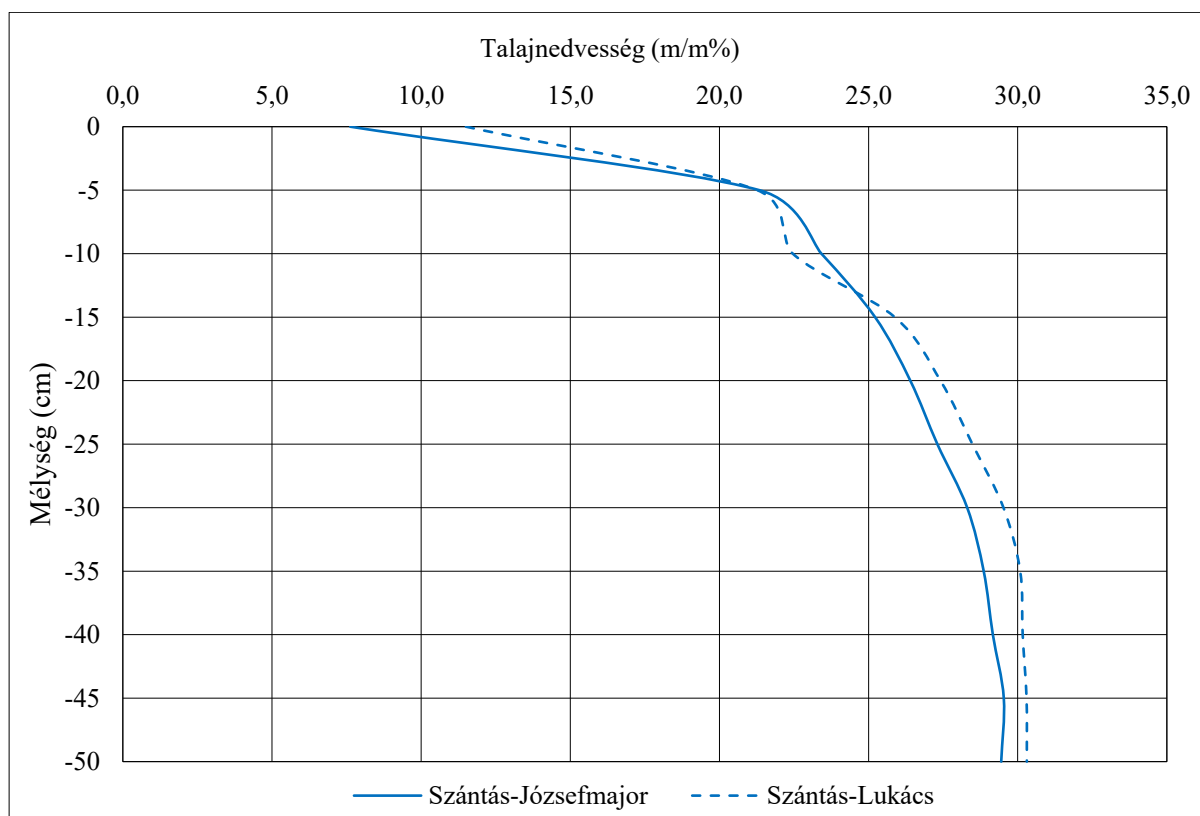
M3. 25. táblázat: A talajellenállás ANOVA elemzések eredményei szántásban, két termőhelyen, három év együttesen

Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-35 cm	Csoportok között	13,888	1	13,888	4,460	0,036
	Csoportokon belül	769,175	247	3,114		
	Összesen	783,063	248			
-40 cm	Csoportok között	13,848	1	13,848	4,935	0,027
	Csoportokon belül	693,104	247	2,806		
	Összesen	706,953	248			
-45 cm	Csoportok között	17,483	1	17,483	6,539	0,011
	Csoportokon belül	660,422	247	2,674		
	Összesen	677,906	248			
-50 cm	Csoportok között	14,809	1	14,809	5,355	0,021
	Csoportokon belül	683,064	247	2,765		
	Összesen	697,873	248			

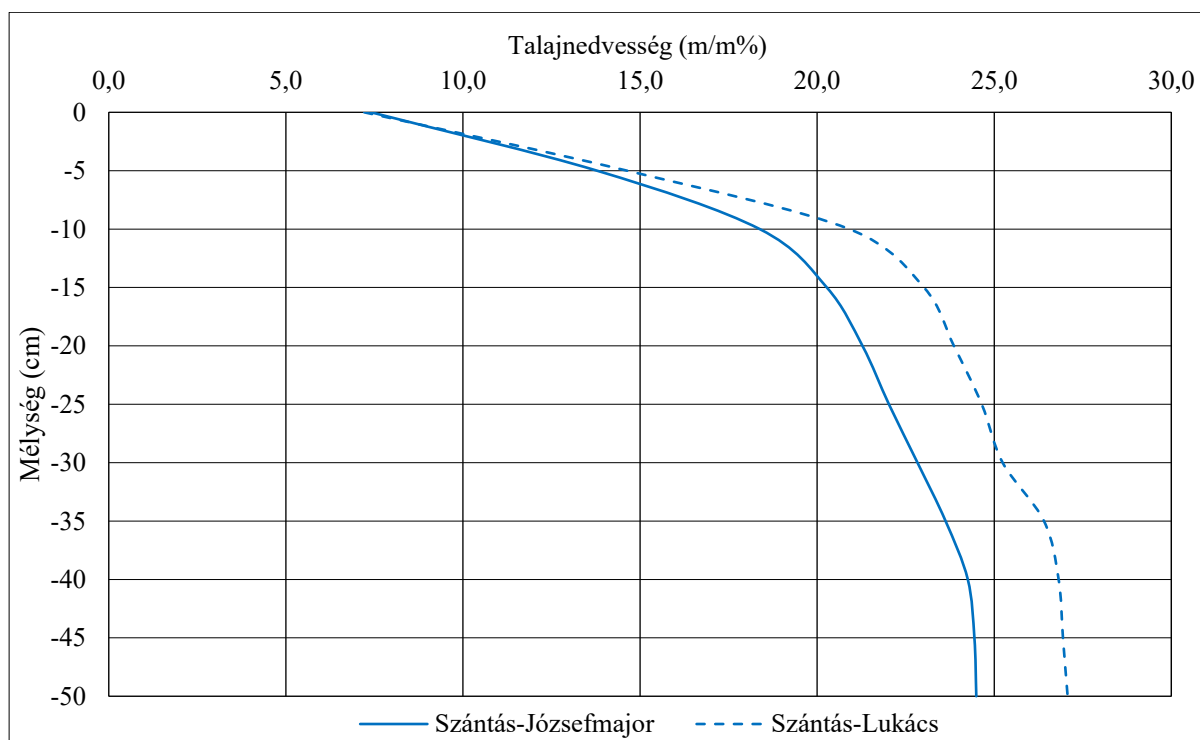
M3. 58. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen (2016)

M3. 59. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen (2017)

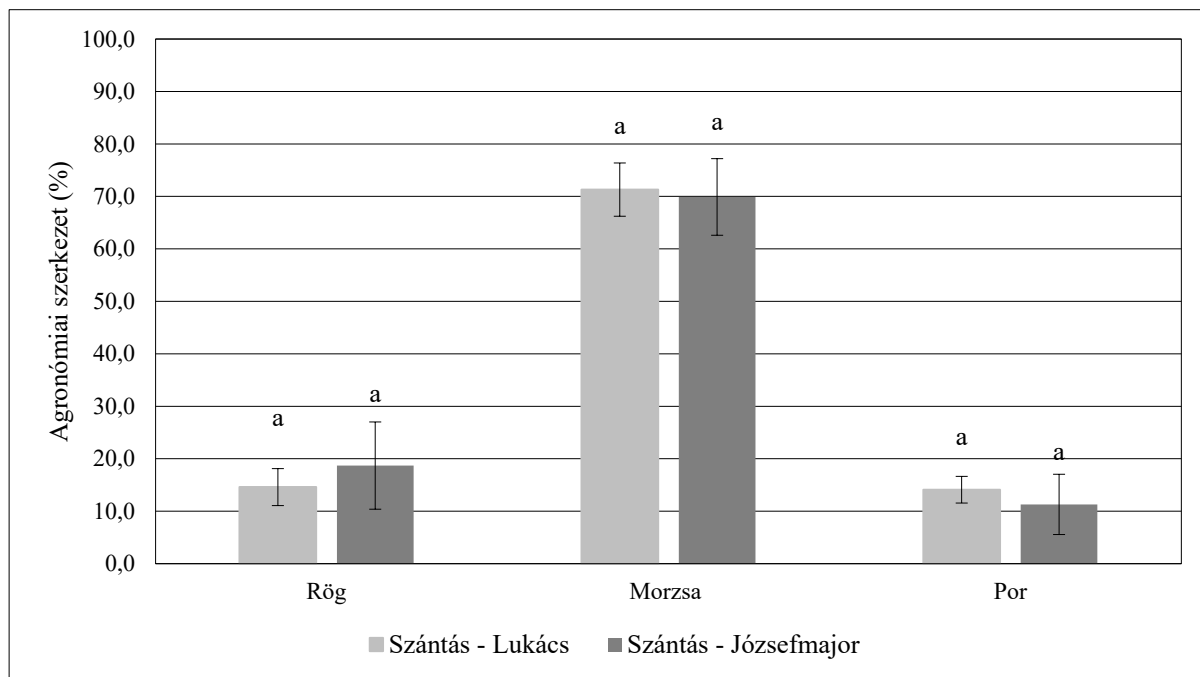
M3. 60. ábra: Szántott talajok nedvessége (m/m%), két termőhelyen (2018)

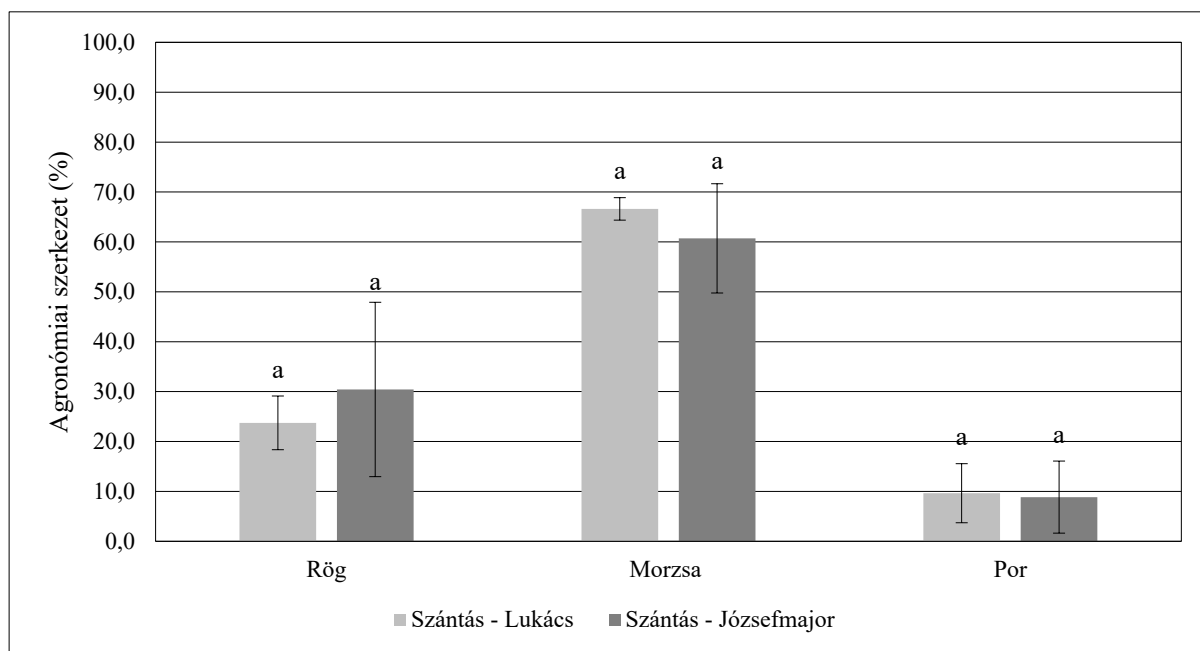
M3. 26. táblázat: A talajnedvességre vonatkozó ANOVA elemzések eredményei, két eltérő szántásban, a három év együttesen (Józsefmajor, Lukács)

Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-5 cm	Csoportok között	320,988	1	320,988	6,465	0,012
	Csoportokon belül	13454,231	271	49,647		
	Összesen	13775,219	272			
-10 cm	Csoportok között	449,078	1	449,078	14,794	0,000
	Csoportokon belül	8226,419	271	30,356		
	Összesen	8675,497	272			
-15 cm	Csoportok között	480,763	1	480,763	29,589	0,000
	Csoportokon belül	4208,311	259	16,248		
	Összesen	4689,074	260			
-20 cm	Csoportok között	475,593	1	475,593	28,318	0,000
	Csoportokon belül	4148,303	247	16,795		
	Összesen	4623,895	248			
-25 cm	Csoportok között	554,494	1	554,494	31,234	0,000
	Csoportokon belül	4384,985	247	17,753		
	Összesen	4939,479	248			
-30 cm	Csoportok között	617,837	1	617,837	31,282	0,000
	Csoportokon belül	4878,419	247	19,751		
	Összesen	5496,256	248			
-35 cm	Csoportok között	1083,068	1	1083,068	47,836	0,000
	Csoportokon belül	5049,025	223	22,641		
	Összesen	6132,093	224			
-40 cm	Csoportok között	1614,165	1	1614,165	57,250	0,000
	Csoportokon belül	6287,479	223	28,195		
	Összesen	7901,644	224			
-45 cm	Csoportok között	1674,174	1	1674,174	56,450	0,000
	Csoportokon belül	6613,635	223	29,658		
	Összesen	8287,809	224			
-50 cm	Csoportok között	1903,868	1	1903,868	61,458	0,000
	Csoportokon belül	6908,154	223	30,978		
	Összesen	8812,022	224			

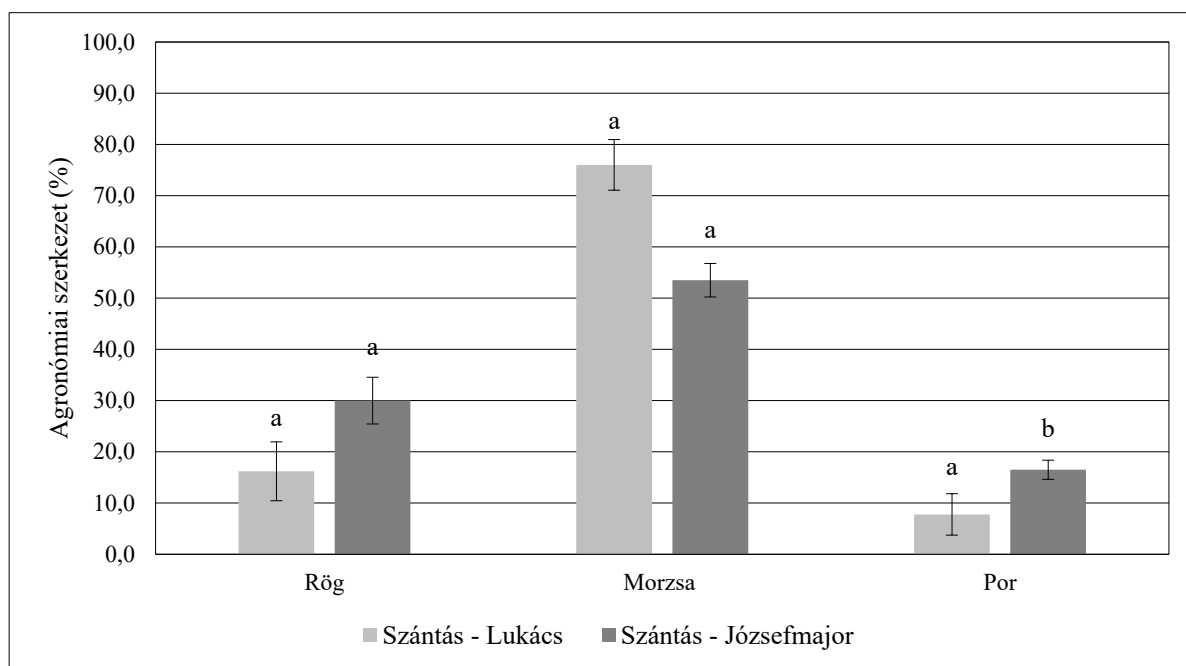
M3. 61. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen 2016-ban

M3. 62. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen 2017-ben

M3. 63. ábra: Szántott talajra jellemző agronómiai szerkezet átlagos arányai (%), két termőhelyen 2018-ban

M3. 27. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei szántásban, két termőhelyen, három év együttesen

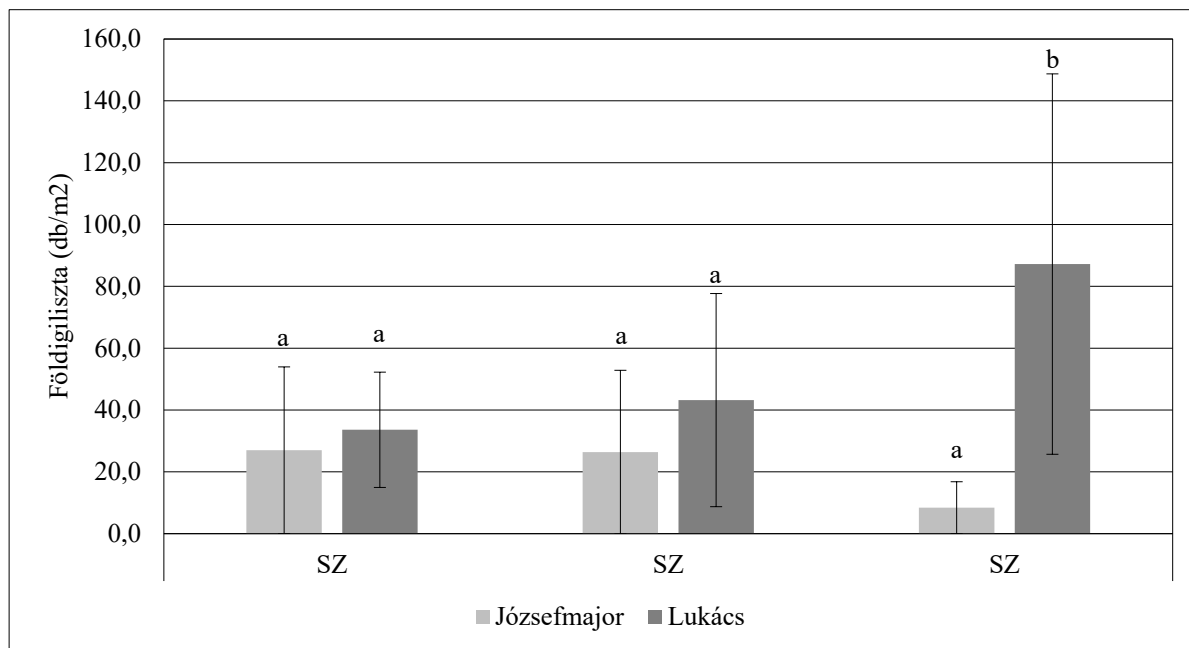
Tal. Mód			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Szántás	Rög	Csoportok között	552,005	1	552,005	5,221	0,029
		Csoportokon belül	3488,994	33	105,727		
		Összesen	4040,999	34			
	Morzsa	Csoportok között	777,648	1	777,648	10,608	0,003
		Csoportokon belül	2419,058	33	73,305		
		Összesen	3196,706	34			

M3. 28. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei szántásban, két termőhelyen (2018)

Tal. Mód			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Szántás	Rög	Csoportok között	519,382	1	519,382	19,804	0,002
		Csoportokon belül	236,040	9	26,227		
		Összesen	755,422	10			
	Morzsa	Csoportok között	1383,137	1	1383,137	82,238	0,000
		Csoportokon belül	151,368	9	16,819		
		Összesen	1534,505	10			
	Por	Csoportok között	207,377	1	207,377	22,544	0,001
		Csoportokon belül	82,788	9	9,199		
		Összesen	290,165	10			

M3. 64. ábra: A földigilisza egyedszám megjelenése két termőhelyen 2016-ban, 2017-ben és 2018-ban

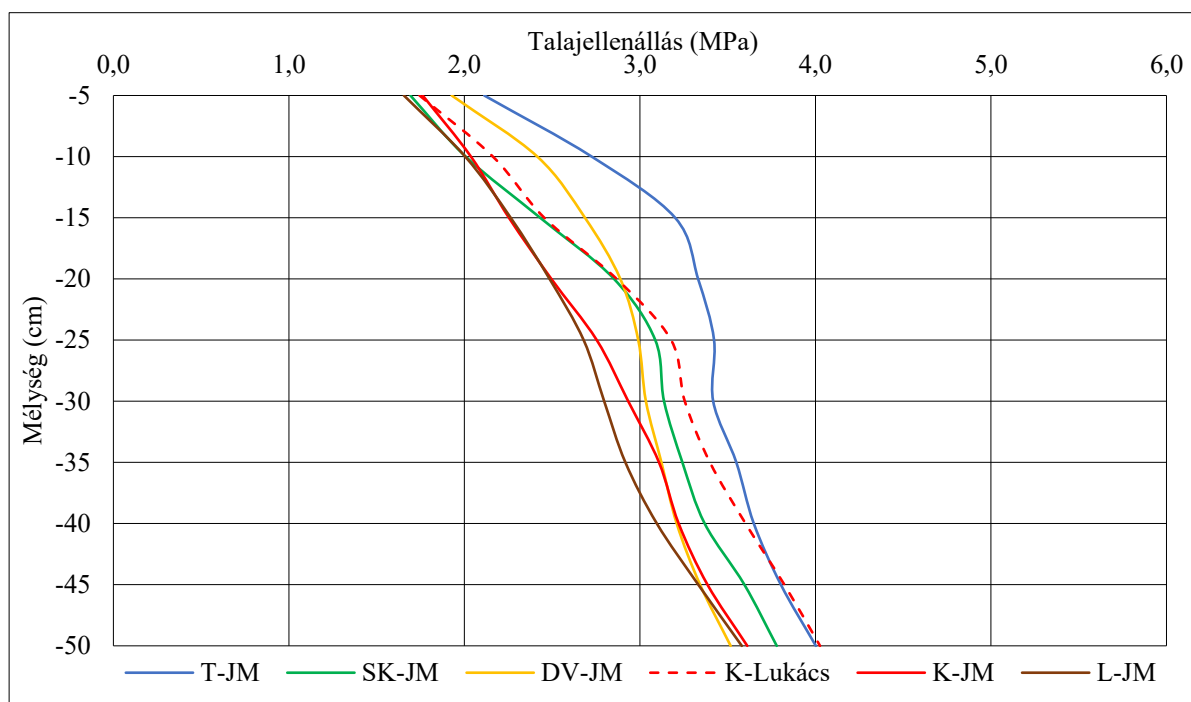
M3. 29. táblázat: A földigilisza egyedszám ANOVA elemzések eredményei szántásban, két termőhelyen, három év együttesen

Tal. mód		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Szántás	Csoportok között	30306,306	1	30306,306	9,837	0,002
	Csoportokon belül	1361717,333	442	3080,808		
	Összesen	1392023,640	443			

M3. 30. táblázat: A földigilisza egyedszám ANOVA elemzések eredményei szántásban, két termőhelyen (2018)

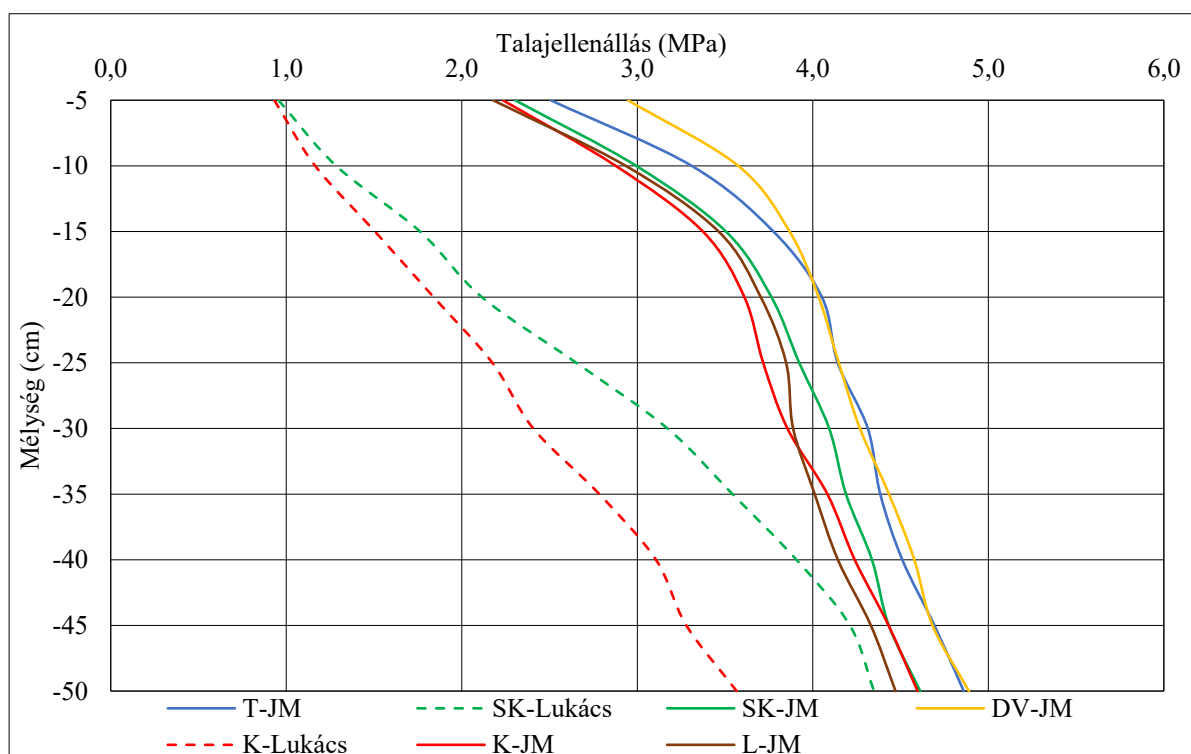
Tal. mód		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Szántás	Csoportok között	95964,315	1	95964,315	65,329	0,000
	Csoportokon belül	190963,200	130	1468,948		
	Összesen	286927,515	131			

M3. 65. ábra: Talajellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2016)

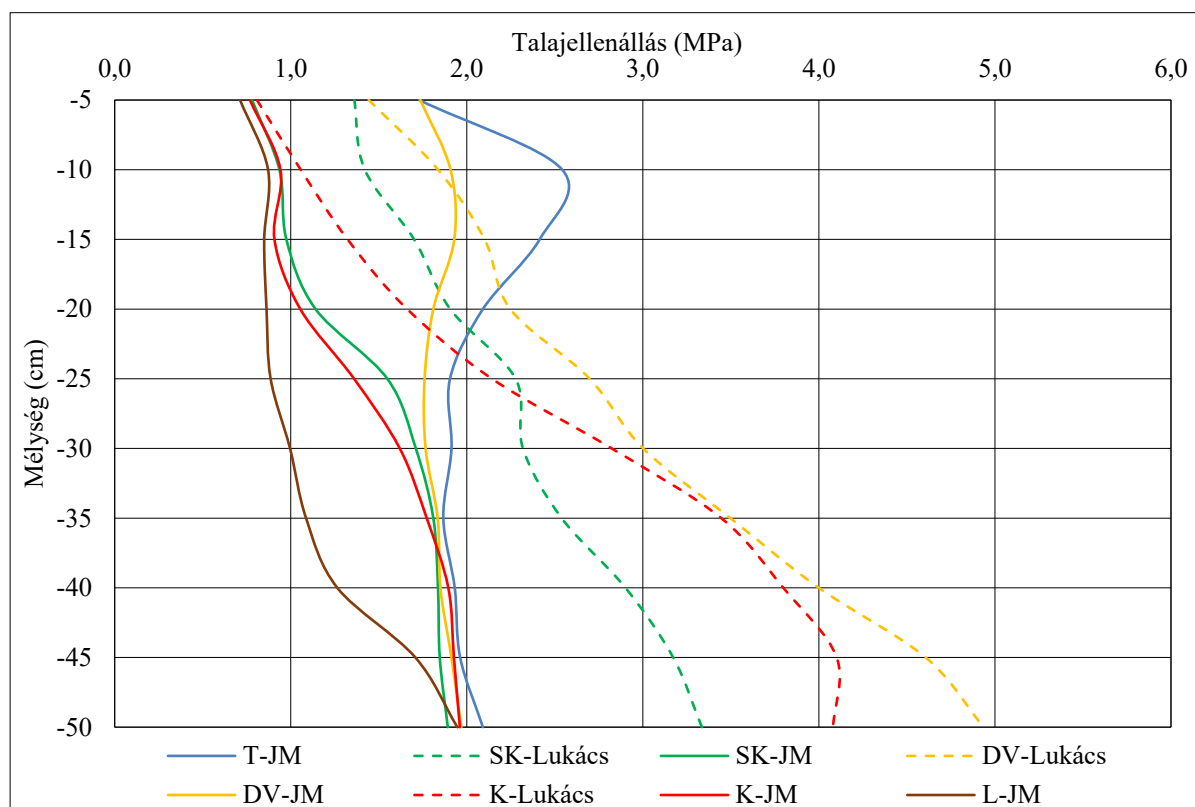
Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 66. ábra: Talajellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2017)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 67. ábra: Talajellenállás (MPa) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2018)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

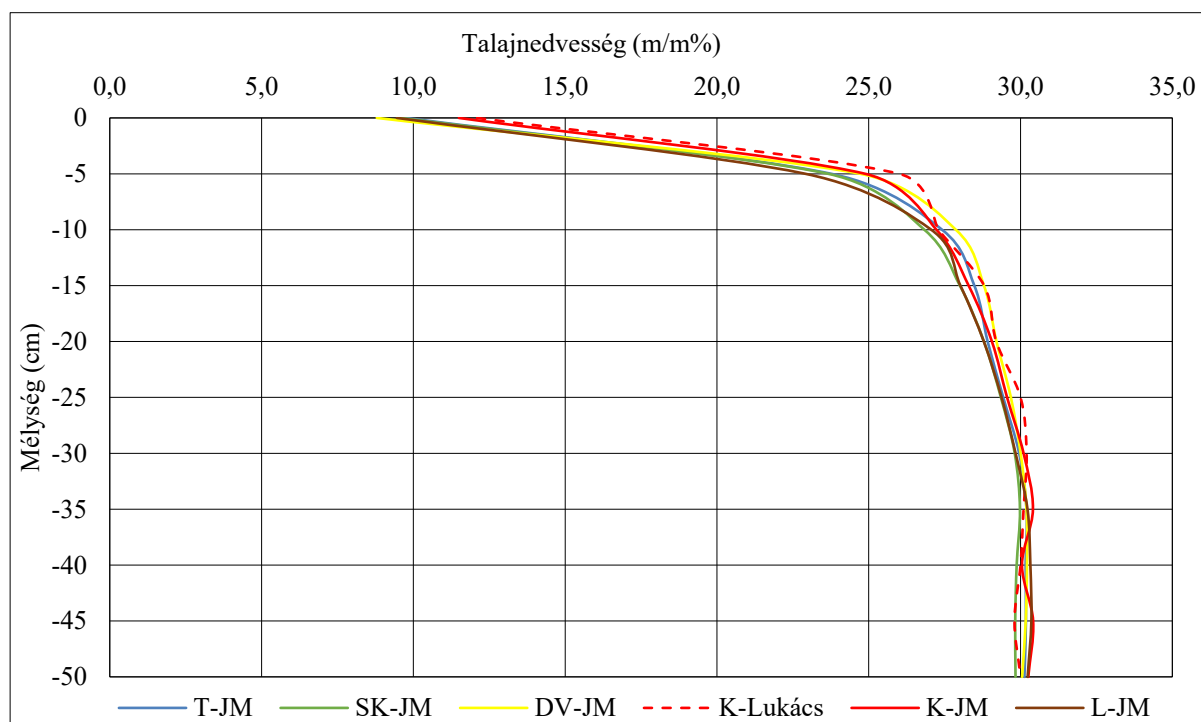
M3. 31. táblázat: A talajellenállás ANOVA elemzések eredményei, a sekély kultivátoros kezelés esetén, két termőhelyen

Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-5 cm	Csoportok között	6,060	1	6,060	4,647	0,032
	Csoportokon belül	302,553	232	1,304		
	Összesen	308,613	233			
-10 cm	Csoportok között	12,381	1	12,381	5,495	0,020
	Csoportokon belül	522,767	232	2,253		
	Összesen	535,148	233			

M3. 32. táblázat: A talajellenállás ANOVA elemzések eredményei, a kultivátoros kezelés esetén, két termőhelyen

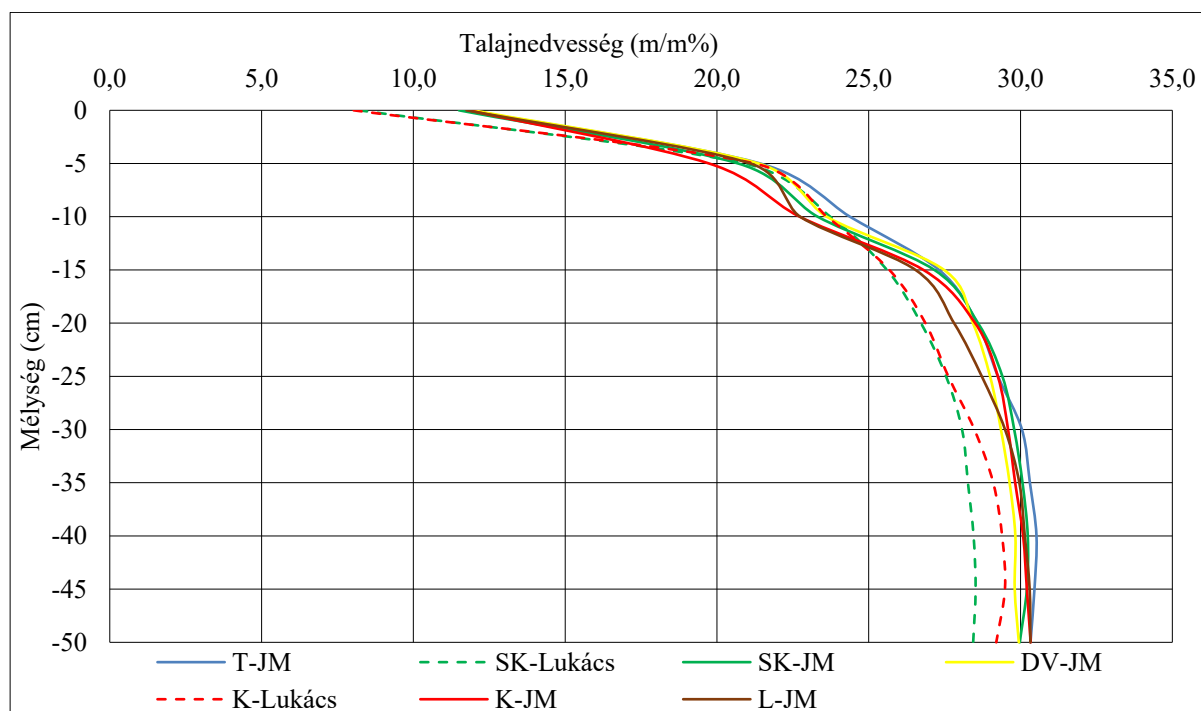
Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-5 cm	Csoportok között	8,314	1	8,314	7,425	0,007
	Csoportokon belül	276,575	247	1,120		
	Összesen	284,889	248			
-10 cm	Csoportok között	11,154	1	11,154	5,248	0,023
	Csoportokon belül	525,010	247	2,126		
	Összesen	536,164	248			

M3. 68. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2016)

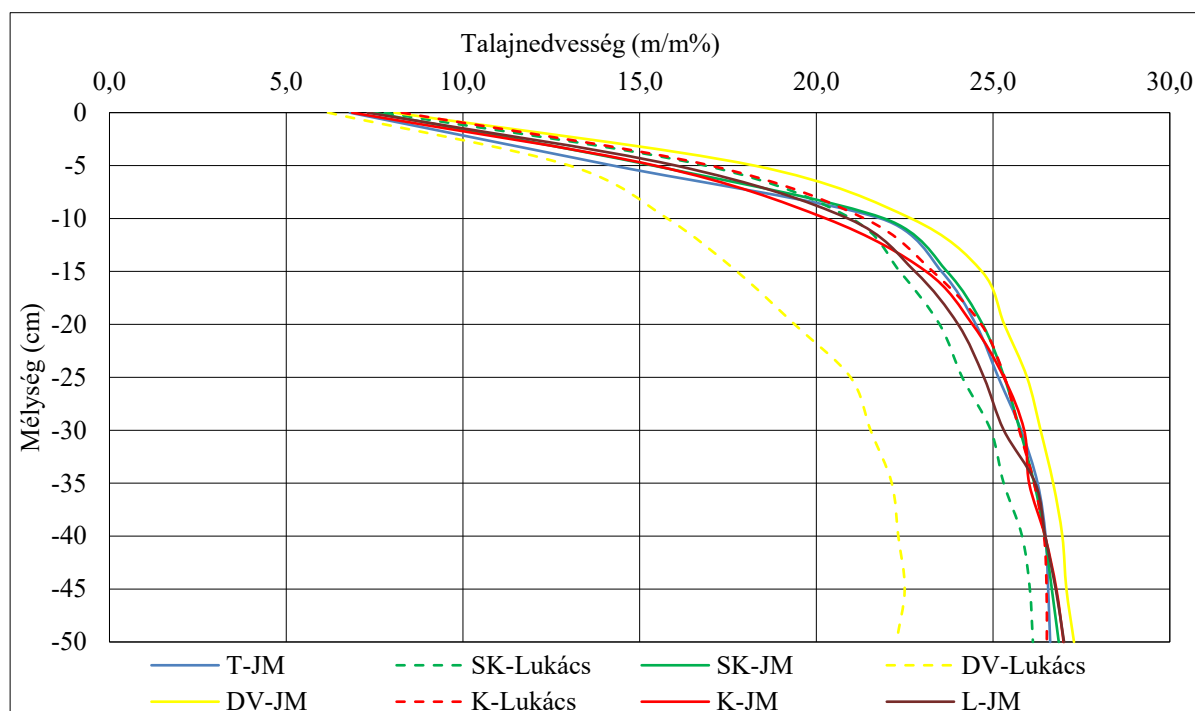
Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 69. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2017)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 70. ábra: Talajnedvesség (m/m%) alakulása eltérően művelt talajokban, két termőhelyen, (2018)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 33. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei, a sekély kultivátoros kezelés esetén, két termőhelyen

Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-15 cm	Csoportok között	117,615	1	117,615	6,834	0,010
	Csoportokon belül	4199,268	244	17,210		
	Összesen	4316,882	245			
-20 cm	Csoportok között	100,463	1	100,463	5,893	0,016
	Csoportokon belül	3955,364	232	17,049		
	Összesen	4055,826	233			
-25 cm	Csoportok között	91,045	1	91,045	5,026	0,026
	Csoportokon belül	4202,978	232	18,116		
	Összesen	4294,024	233			
-35 cm	Csoportok között	97,500	1	97,500	5,021	0,026
	Csoportokon belül	4038,704	208	19,417		
	Összesen	4136,204	209			

M3. 34. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei, a direktvetés kezelés esetén, két termőhelyen

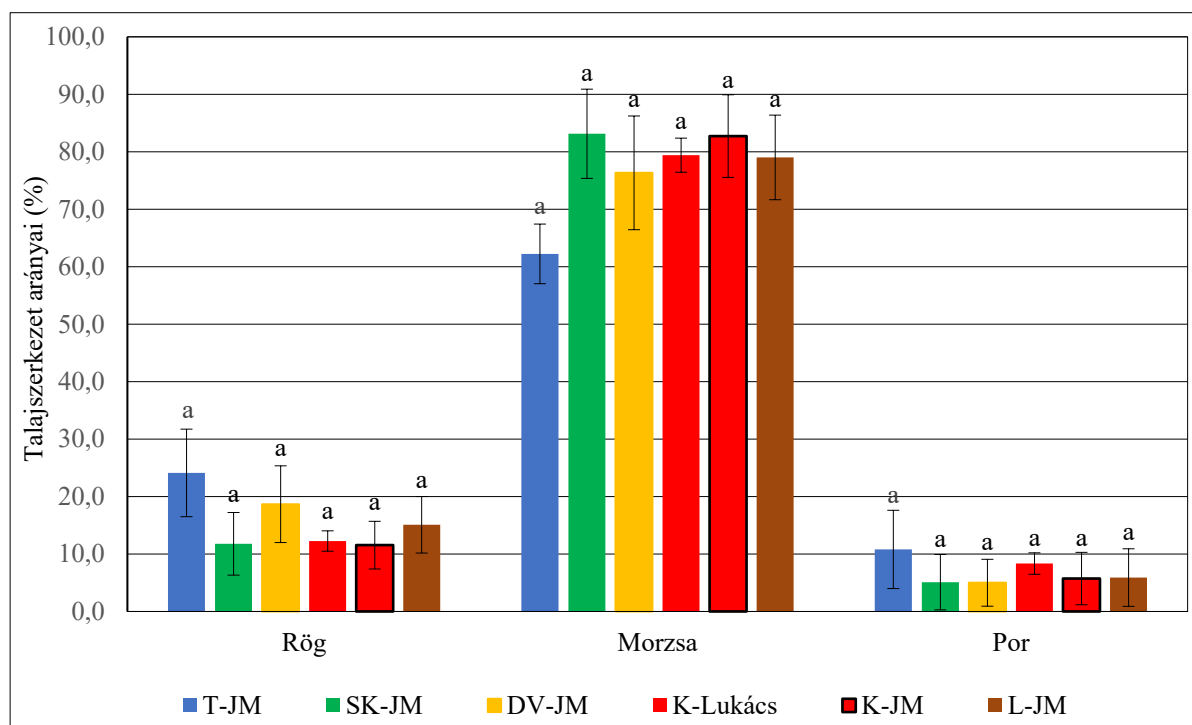
Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-5 cm	Csoportok között	398,962	1	398,962	9,253	0,003
	Csoportokon belül	10002,784	232	43,115		
	Összesen	10401,746	233			
-10 cm	Csoportok között	455,891	1	455,891	14,094	0,000
	Csoportokon belül	7504,183	232	32,346		
	Összesen	7960,074	233			

-15 cm	Csoportok között	481,368	1	481,368	33,565	0,000
	Csoportokon belül	3155,113	220	14,341		
	Összesen	3636,481	221			
-20 cm	Csoportok között	376,649	1	376,649	25,913	0,000
	Csoportokon belül	3023,339	208	14,535		
	Összesen	3399,988	209			
-25 cm	Csoportok között	287,363	1	287,363	18,782	0,000
	Csoportokon belül	3182,305	208	15,300		
	Összesen	3469,668	209			
-30 cm	Csoportok között	270,330	1	270,330	17,490	0,000
	Csoportokon belül	3214,935	208	15,456		
	Összesen	3485,265	209			
-35 cm	Csoportok között	264,469	1	264,469	15,510	0,000
	Csoportokon belül	3137,576	184	17,052		
	Összesen	3402,046	185			
-40 cm	Csoportok között	261,387	1	261,387	15,424	0,000
	Csoportokon belül	3118,136	184	16,946		
	Összesen	3379,523	185			
-45 cm	Csoportok között	248,520	1	248,520	14,995	0,000
	Csoportokon belül	3049,499	184	16,573		
	Összesen	3298,019	185			
-50 cm	Csoportok között	271,305	1	271,305	16,331	0,000
	Csoportokon belül	3056,852	184	16,613		
	Összesen	3328,158	185			

M3. 35. táblázat: A talajnedvesség ANOVA elemzések eredményei, a kultivátoros kezelés esetén, két termőhelyen

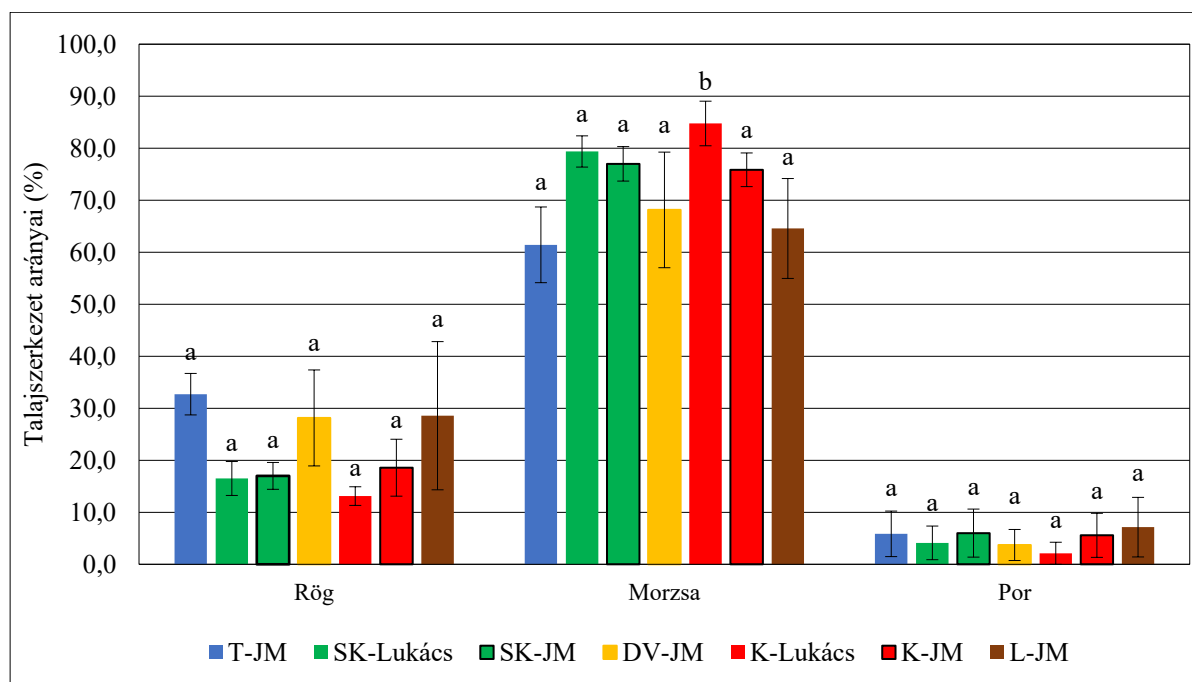
Mélység		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
-15 cm	Csoportok között	209,721	1	209,721	13,069	0,000
	Csoportokon belül	4156,252	259	16,047		
	Összesen	4365,972	260			
-20 cm	Csoportok között	226,051	1	226,051	13,553	0,000
	Csoportokon belül	4119,825	247	16,679		
	Összesen	4345,876	248			
-25 cm	Csoportok között	266,997	1	266,997	15,330	0,000
	Csoportokon belül	4301,803	247	17,416		
	Összesen	4568,800	248			
-35 cm	Csoportok között	466,704	1	466,704	22,018	0,000
	Csoportokon belül	4726,714	223	21,196		
	Összesen	5193,418	224			
-40 cm	Csoportok között	552,720	1	552,720	21,199	0,000
	Csoportokon belül	5814,162	223	26,072		
	Összesen	6366,882	224			
-45 cm	Csoportok között	753,869	1	753,869	30,387	0,000
	Csoportokon belül	5532,313	223	24,809		
	Összesen	6286,181	224			
-50 cm	Csoportok között	933,914	1	933,914	35,697	0,000
	Csoportokon belül	5834,217	223	26,162		
	Összesen	6768,130	224			

M3. 71. ábra: Az agronómiai szerkezet arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2016)

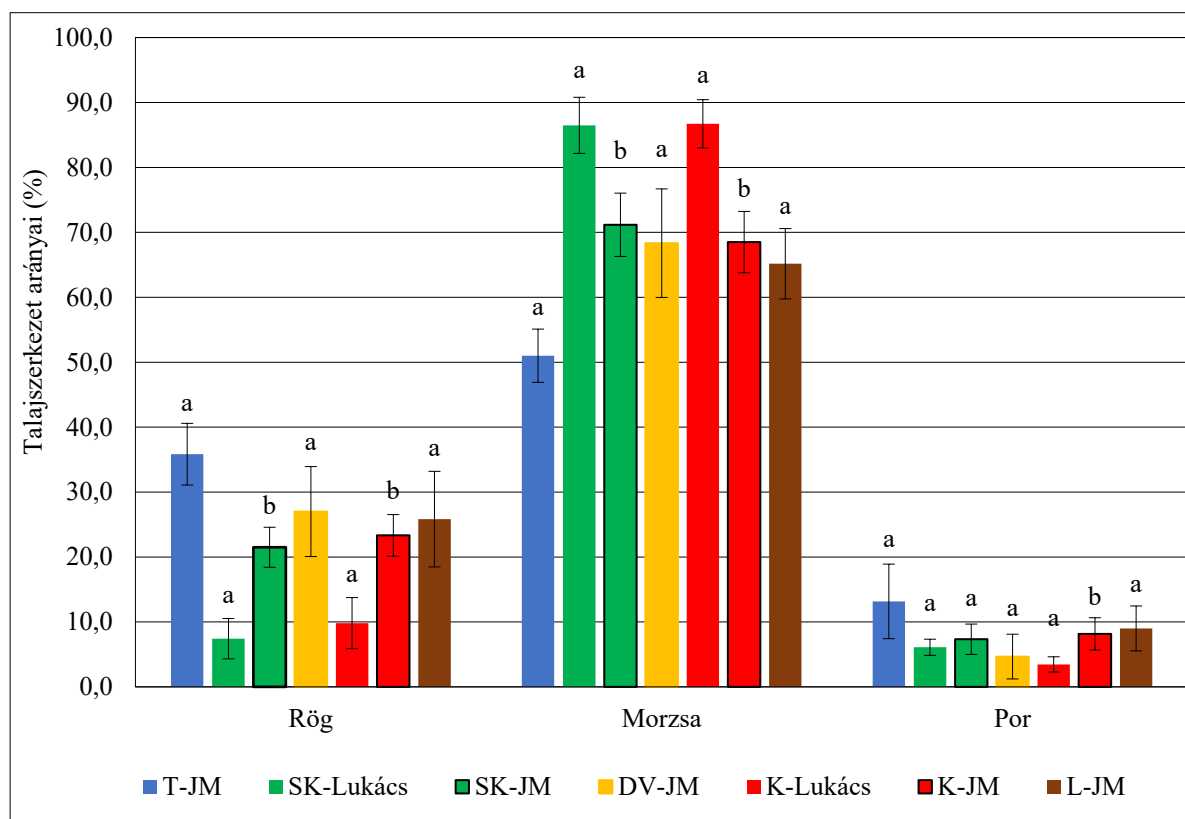
Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 72. ábra: Az agronómiai szerkezet arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2017)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 73. ábra: Az agronómiai szerkezet arányai a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulcshagyó kezelésekben (2018)

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazításos, JM: Józsefmajor

M3. 36. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulcshagyó művelésekben, két termőhelyen, a három év együttesen

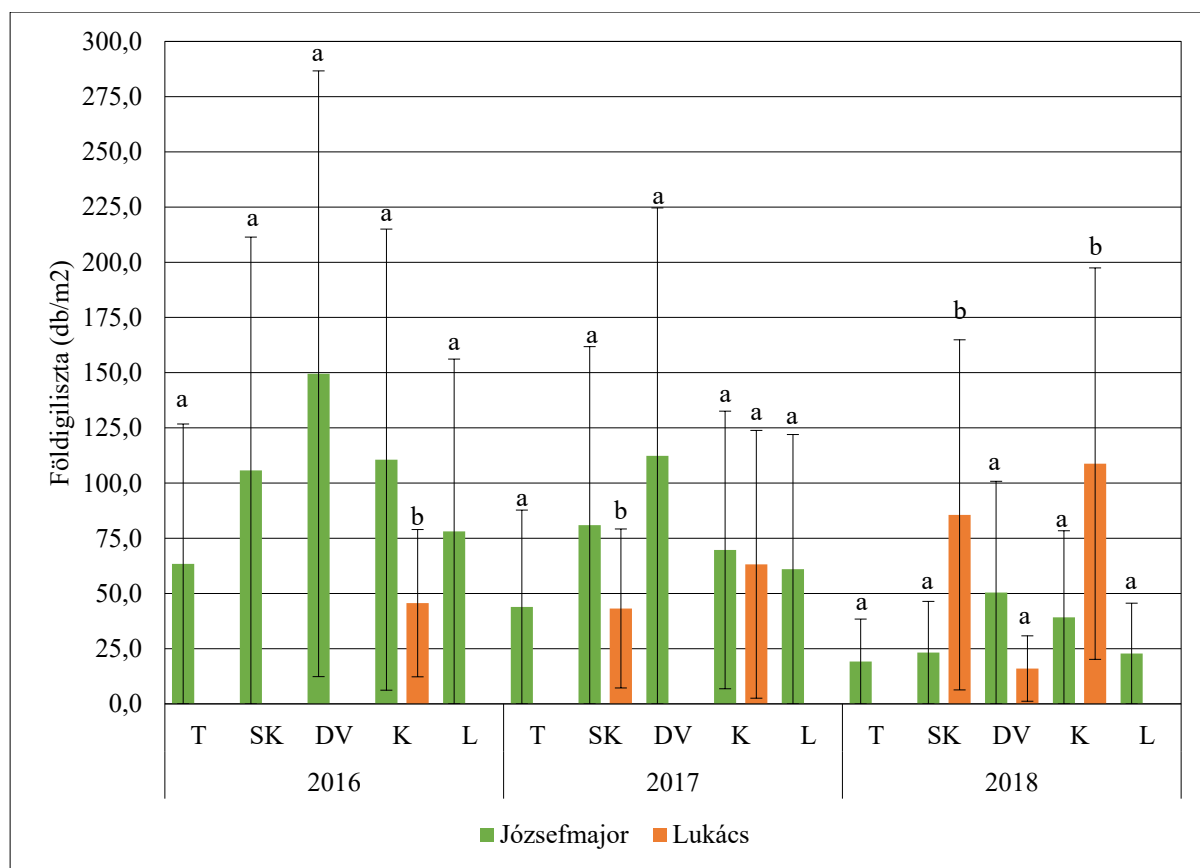
Művelés			Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Sekély kultivátoros	Rög	Csoportok között	138,624	1	138,624	4,507	0,043
		Csoportokon belül	861,216	28	30,758		
		Összesen	999,840	29			
	Morzsa	Csoportok között	204,242	1	204,242	4,586	0,041
		Csoportokon belül	1246,991	28	44,535		
		Összesen	1451,232	29			
Kultivátoros	Rög	Csoportok között	289,006	1	289,006	10,464	0,003
		Csoportokon belül	911,441	33	27,619		
		Összesen	1200,447	34			
	Morzsa	Csoportok között	491,401	1	491,401	11,212	0,002
		Csoportokon belül	1446,379	33	43,830		
		Összesen	1937,780	34			

M3. 37. táblázat: Az agronómiai szerkezet ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, két termőhelyen (2017, 2018)

Művelés	Év			Eltérésnégyzet- összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Kultivátoros	2017	Morzsa	Csoportok között	231,178	1	231,178	16,965	0,002
			Csoportokon belül	136,269	10	13,627		
			Összesen	367,447	11			
	2018	Rög	Csoportok között	498,028	1	498,028	39,588	0,000
			Csoportokon belül	113,221	9	12,580		
			Összesen	611,249	10			
		Morzsa	Csoportok között	905,368	1	905,368	48,848	0,000
			Csoportokon belül	166,808	9	18,534		
			Összesen	1072,176	10			
		Por	Csoportok között	60,416	1	60,416	14,952	0,004
			Csoportokon belül	36,365	9	4,041		
			Összesen	96,782	10			
Sekély kultivátoros	2018	Rög	Csoportok között	540,672	1	540,672	56,524	0,000
			Csoportokon belül	86,088	9	9,565		
			Összesen	626,760	10			
		Morzsa	Csoportok között	639,540	1	639,540	29,746	0,000
			Csoportokon belül	193,501	9	21,500		
			Összesen	833,042	10			

M3. 74. ábra: A földigilisza egyedszám, a józsefmajori és a lukácsi lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, a három év együttesen

Kezelések: T: tárcsás, SK: sekély kultivátoros, DV: direktvetés, K: kultivátoros, L: lazítás,

M3. 38. táblázat: A földigiliszta egyedszám ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, két termőhelyen, a három év együttesen

Tal. Mód		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Direktvetés	Csoportok között	145659,646	1	145659,646	5,067	0,025
	Csoportokon belül	11210197,333	390	28744,096		
	Összesen	11355856,980	391			
Kultivátoros	Csoportok között	59283,373	1	59283,373	4,680	0,031
	Csoportokon belül	5599428,267	442	12668,390		
	Összesen	5658711,640	443			

M3. 39. Táblázat: A földigiliszta egyedszámra vonatkozó ANOVA elemzések eredményei, a lazító-porhanyító-mulchhagyó művelésekben, két termőhelyen (2016, 2017, 2018)

Tal. Mód	Év		Eltérésnégyzet-összeg	szf	Variancia	F	p-érték
Sekély kultivátoros	2017	Csoportok között	91937,440	1	91937,440	6,828	0,010
		Csoportokon belül	2181398,756	162	13465,424		
		Összesen	2273336,195	163			
	2018	Csoportok között	46696,395	1	46696,395	13,835	0,000
		Csoportokon belül	438778,514	130	3375,219		
		Összesen	485474,909	131			
Kultivátoros	2016	Csoportok között	218529,903	1	218529,903	11,207	0,001
		Csoportokon belül	2846860,800	146	19499,047		
		Összesen	3065390,703	147			
	2018	Csoportok között	47308,800	1	47308,800	7,195	0,008
		Csoportokon belül	854835,200	130	6575,655		
		Összesen	902144,000	131			

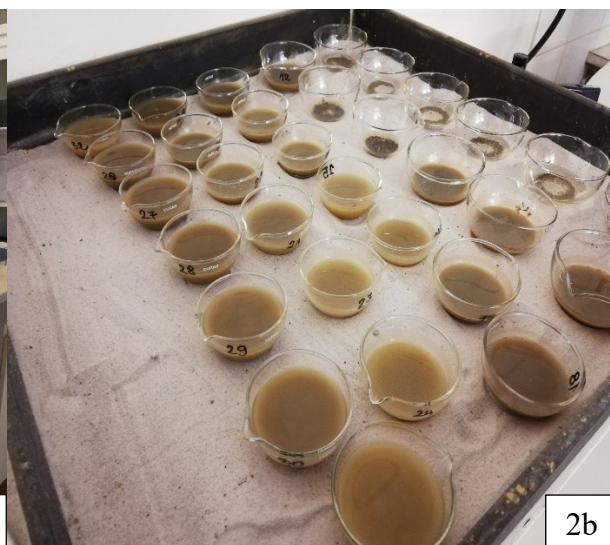
8.4 M4. A kísérletek bemutató fényképek

1. kép: Direktvetés Lukácson (saját forrás, 2018)

2a

2b

2a és 2b kép: A lukácsi talajának a mechanikai összetétele meghatározása (SZIE, Talajtani laboratórium, saját forrás, 2019)

3. kép: Szántott talajon teljesen kitett (takaratlan) felszín (Grósz János felvétele)

4. kép: Teljesen takart felszín (Grósz János felvétele, 2019)

5. kép: Földigiliszta számlálás (saját forrás: 2018)

9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A klíma-szenzitív és a klíma-védő művelés megfelelése különböző talajokon

című

Doktori (PhD) értekezésem elkészítéséhez,
a szakmai késztetésért és támogatásért, továbbá kísérletezés lehetőségeiért és segítségért

köszönettel tartozom témavezetőmnek

Dr. Birkás Márta

egyetemi tanárnak,

valamint a statisztikai módszertanban nyújtott segítségért

Dr. Vinogradov Szergej

egyetemi docensnek.

Köszönöm a támogatást és segítséget

a SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar
Növénytermesztéstudományi Intézete jelenlegi és korábbi munkatársainak, különös tekintettel

Kende Zoltánnak és Pósa Barnabásnak;

a lukácsi talajművelési kísérlet színvonalas kivitelezéséért

a Katančič családi gazdaságnak, kiemelten

Zlatko Katančičnak

a GAK Nonprofit Közhasznú Kft.

Hatvan-Józsefmajori Kísérleti- és Tangazdaságának korábbi és jelenlegi munkatársainak
Koreny Gábornak, Seprenyi Évának, Sasvári Gábornak és Csordás Györgynek.

Köszönettel tartozom a horvátországi Országos Meteorológiai Szolgálat munkatársának

Dr. Višnjica Vučetićnek a nyújtott segítségért.

Köszönetet mondok

a Zágrábi Egyetem Agronómiai Kar Általános Agronómiai Tanszék munkatársainak,

kiemelve **Prof. Dr. Ivica Kisić** és **Dr. Igor Bogunović** segítségét

a kutatómunka iránti érdeklődés felkeltésében

Külön köszönettel tartozom **Dr. Simon Barbarának**

a sok segítségért, támogatásért és biztatásért.

Megkülönböztetett köszönettel tartozom

édesanyámnak, néhai édesapámnak,

a **Bekő családnak**, különösen **Bekő Dórának**,

akik végig mellettem voltak és biztattak a disszertáció elkészítése során,

továbbá kedves barátaimnak,

akik ösztönzése nagyon sokat jelentett nekem az elmúlt években.

